mevâhib-i ledünniyye

Bi'l-Minahi'l-Muhammediyye

(Muhammed'e Bağışlanan Ledünnî Hediyeler)

İMAM-I KASTALÂNİ

1

DİVAN
YAYINLARI

مواهب اللدنية بالمنح المحمدية

Mevâhib-i Ledünniyye

İMAM-I KASTALÂNİ

1

Bi'l-Minahi'l-Muhammediyye
(Muhammed'e Bağışlanan Ledünnî Hediyeler)

Tercümesi
Meâlimü'l-Yakîn Fî Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn
(Resûllerin Efendisi'nin Ahlâk ve Evsafı Hakkında
Kesin Bilgi Yolunun İşaretleri)

Osmanlıcaya Çeviren
Kanunî Devrinin Ünlü Şairi
BÂKÎ

Sadeleştiren
H. Rahmi Yananlı

DİVAN
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 11
ŞAİR BÂKİNİN ÖNSÖZÜ 13

1. BÖLÜM
PEYGAMBERİMİZİN NEBİLERİN BAŞLANGICI VE SONU OLUŞU 23
Her Şeyden Önce Hangi Şeyin Yaratıldığı 30
Âdem'e Ruh Üflenmesi 32
Âdem'in Cennetten Çıkarılmasının Hikmetleri 35
"Ben Nikâhtan Doğdum" Hadisı 39
Fil Ashabının Yok Olması 44
Peygamber Efendimizin Ana Rahmine Düştüğü ve
Dünyaya Şeref Verdiği Gece Zuhura Gelen Alâmetler 48
Hz. Halîme'nin Durumu 54
Nübüvvet Mührü 57
Ebu Talib ile Şam'a Yolculuk Etmesi 59
Hira Dağında Vahyin Gelmeye Başlaması 61
Vahyin Mertebeleri 65
İlk İman Edenler 69
Peygamberliğin Aşikâr Olması ve Bütün Kureyş'in Dine Dâvet Edilmesi 71
Kureyş'in Peygamberimize Ruh ve Başka Şeyler Hakkında Soru Sormaları 75
Müslümanlığını İlk Açığa Vuranlar 79
Hz. Ömer'in Müslüman Olması 81
Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib ile Kureyş Arasındaki Düşmanlık 82
Kureyş Ahidnamesini Güve Yemesi 84
Ebu Talib'in Vefatı 85
Peygamberimizin Cinleri İslâm'a Dâvet Buyurması 89

Ensar'dan Akabe'de İlk İslâm'a Gelenler 91
Ensar'dan Yetmiş Kişinin Gelip Peygamberimizle Andlaşma Yapmaları 93
Mekke'den Medine'ye Hicret 94
Peygamberimizin Mağaraya Girişi 97
Peygamberimizin Kuba'ya İnişi 102
Ebû Eyyûb'un Evini Şereflendirmeleri ve Medine'yi Vatan Edinmeleri 103
Peygamberimizin Ensar ile Muhacirler Arasında Kardeşlik Bağı Kurması 109
Namaza Dâvet (Ezan) 109
Peygamberimize Sihir Yapılması 111
Savaşa İzin Verilmesi 112
FASIL: Resûlüllah Efendimizin Gazâları ve Etrafa Gönderdiği Müfrezeler 113
Büyük Bedir Gazvesi 121
Benî Kaynuka Gazvesi 142
Sevik Gazvesi 144
Muhammed bin Mesleme'nin Seriyyesi 146
Enmâr Gazvesi 147
Necrân Gazvesi 148
Zeyd bin Hârise'nin Seriyyesi 149
Uhud Gazvesi 149
Hamrâu'l-Esed Gazvesi 166
Ebu Seleme'nin Seriyyesi 168
Abdullah bin Enis'in Seriyyesi 168
Âsım bin Sâbit'in Seriyyesi 169
Münzir bin Amr'ın Seriyyesi 172
Benî Nadîr Gazvesi 174
Zâtü'r-Rika Gazvesi 178
Küçük Bedir Gazvesi 180
Dûmetü'l-Cendel Gazvesi 181
Müreysî Gazvesi 181
Hendek (Ahzab) Gazâsı 183
Benî Kureyza Gazvesi 191
Muhammed bin Mesleme'nin Seriyyesi 193
Benî Lihyân Gazvesi 194
Gâbe (Zi-Kared) Gazvesi 195
Ukkâşe bin Muhsin'in Seriyyesi 195
Muhammed bin Mesleme'nin Seriyyesi 195
Zeyd bin Hârise'nin Seriyyesi 196
Abdurrahman bin Avf'ın Seriyyesi 198
Hz. Ali'nin Seriyyesi 198

Zeyd bin Hârise'nın Altıncı Seriyyesi 199
Abdullah bin Atik'in Seriyyesi 199
Kürz bin Câbir'in Seriyyesi 201
Amr bin Ümeyye'nin Seriyyesi 201
Hudeybiye Vak'ası 203
Şarabın Haram Olması 210
Hayber Gazvesi 213
Vâdiyü'l-Kura'nın Fethi 221
Hz. Ömer'in Seriyyesi 222
Hz. Ebu Bekir'in Seriyyesi 222
Beşır bin Sa'd'ın Seriyyesi 222
Galib bin Abdullah'ın Seriyyesi 222
Beşir bin Sa'd'ın İkinci Seriyesi 223
Kaza Umresi 223
İbn-i Ebi'l-Avcâ'ın Seriyyesi 227
Galib bin Abdullah'ın Seriyyesi 227
Şüca' bin Vehb'in Seriyyesi 227
Kâ'b bin Umeyr'in Seriyyesi 228
Mûte Gazvesi 228
Amr bin Âs'ın Seriyyesi 231
Ebu Ubeyde bin Cerrah'ın Seriyyesi 232
Ebu Katâde'nın Seriyyesi 233
Mekke'nin Fethi 234
Hâlid bin Velid'in Seriyyesi 253
Amr bin Âs'ın Seriyyesi 253
Sa'd bin Zeyd'ın Seriyyesi 254
Hâlid'in İkinci Seriyyesi 254
Huneyn Gazvesi 255
Ebu Âmir El-Eş'arî'nin Seriyyesi 258
Tufeyl bin Amr'ın Seriyyesi 259
Tâif Gazvesi 260
Kutbe bin Âmir'in Seriyyesi 265
Dahhak bin Süfyan'ın Seriyyesi 265
Hz. Ali'nin Seriyyesi 266
Ukkâşe bin Mihsan'ın Seriyyesi 267
Kâ'b bin Züheyr'in Kıssası 267
Tebük Gazvesi 269
Peygamberimizin Ebu Bekir'i Hac Emîri Tayin Ederek Mekke'ye Göndermesi 275
Hz. Ali'yi Yemen'e Göndermeleri 278

Üsâme bin Zeyd'ın Seriyyesi ... 279

2. BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZİN İSİMLERİ, NESEBLERİ VE YAKINLARI ... 283
1. Fasıl: Peygamberimizin Şerefli İsimleri ... 285
2. Fasıl: Peygamberimizin Çocukları ... 319
3. Fasıl: Peygamberimizin Hatunları ve Cariyeleri ... 325
4. Fasıl: Peygamberimizin Amcaları, Halaları, Sütkardeşleri, Büyük Ana ve Ataları ... 339
Baba Tarafından Nineleri ... 345
Anası Tarafından Nineleri ... 345
Sütkardeşleri ... 346
Sütanneleri ... 346
5. Fasıl: Peygamberimizin Hizmetkârları, Âzadlıları ve Bekçileri ... 349
6. Fasıl: Peygamberimizin Kumandanları, Elçileri, Kâtipleri ve Mektupları ... 355
Resûlüllah Efendimizin Mektupları ... 357
7. Fasıl: Peygamberimizin Müezzinleri, Hatipleri, Şairleri ve Hâdileri ... 377
8. Fasıl: Peygamberimizin Harb Âletleri ... 379
9. Fasıl: Peygamberimizin Atları, Develeri ve Diğer Davarları ... 383
10. Fasıl: Peygamberimize Etraf Melik ve Emirlerinden Gelen Elçiler ... 387

3. BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZİN YARADILIŞININ KEMALİ, SURETİNİN GÜZELLİĞİ, SEVİLEN AHLÂK VE HASLETLERİ ... 415
1. Fasıl: Peygamberimizin Şerefli Sıfatları ... 417
Gözlerinin ve Görüşünün Vasfı ... 418
İşitmesi ... 421
Dudaklarının ve Ağzının Suyunun Vasfı ... 423
Lisanının Fesahati ... 424
Resûlüllah Efendimizin Sesi ... 440
Gülmeleri ... 441
Ağlamaları, Elleri ... 442
Mübarek Kalbi ... 446
Ayakları ... 451
Boyu, Saç ve Sakalı ... 451
Yolda Yürüyüşü ... 457
Yüz Rengi ... 458
2. Fasıl: Allah'ın Peygamberimize Verdiği Güzel Huylar ve Vasıflar ... 463
Geçim Güzelliği ve Tevazu ... 473
Latifeleri ... 479

Edeb ve Hayâsı ... 487
Şecâatleri ... 492
Cömertlikleri ... 494
3. Fasıl: Peygamberimizin Yemesi, Giyinmesi ve Diğer Zarurî İşleri ... 503
1. Kısım: Peygamberimizin Yemesi, İçmesi ve Geçimi ... 503
2. Kısım: Peygamberimizin Elbisesi ve Yatağı ... 539
Şalvar Giyip Giymediği ... 562
Mest ve Ayakkabıları ... 563
Mübarek Döşekleri ... 564
3. Kısım: Peygamberimizin Hanımları ile Geçim ve Dirliği ... 567
4. Kısım: Peygamberimizin İstirahat Miktarı ... 577

4. BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZİN GERÇEK PEYGAMBER OLDUĞUNU GÖSTEREN MUCİZE, İŞARET VE KERAMETLER ... 583
Mûcizenin Şartları ... 584
Peygamberimizin Mûcizelerinin En Büyüğü: Kur'ân ... 589
Kur'ân'ın Mûcize Olan Özellikleri ... 594
Peygamberimizin Mûcizeleri Üç Kısımdır ... 603
Ay'ın İki Parçaya Ayrılması ... 604
Peygamberimizin Güneşi Geri Döndürmesi ... 610
Cisimlerin Tesbihi, Peygamberimizi Selâmlamaları ve Emrine İtâat Etmeleri ... 613
Hurma Kütüğünün İnlemesi ... 619
Hayvanların Peygamberimize İtâati: Deve Mûcizesi ... 624
Kurdun Konuşması ve Şehadet Etmesi ... 626
Merkebin Konuşması ve Sahibinden Şikâyet Etmesi ... 627
Kertenkelenin Konuşması ... 628
Parmağından Su Akması ... 630
Duasiyle Yağmur Yağdırması ... 633
Az Yemeği Çoğaltması ... 635
Ölüyü Diriltmesi ve Konuşturması ... 641
Küçük Çocukların Konuşup Ona Şehadet Etmesi ... 643
Eli, Tükrüğü ve Nefesiyle Şifa Vermesi ... 644
2. Fasıl: Allah'ın Peygamberimize Mahsus Kılıp Onlarla Diğer Peygamberlere Üstünlüğünü Gösterdiği Mûcize, İşaret ve Kerametler ... 647
Hz. Âdem'den Üstünlüğü ... 648
Hz. İdris ve Nuh'dan Üstünlüğü ... 650
Hz. İbrahim'den Üstünlüğü ... 650
Hz. Mûsâ'dan Üstünlüğü ... 652

Hz. Harun'dan Üstünlüğü ... 654
Hz. Yusuf'dan Üstünlüğü ... 655
Hz. Dâvud'dan Üstünlüğü ... 655
Hz. Süleyman'dan Üstünlüğü ... 655
Hz. İsâ'dan Üstünlüğü ... 657
"Bana benden önce hiç kimseye verilmeyen beş haslet verilmiştir" Hadîsi ... 657
Peygamberimizin Hasletleri ... 660
1. Kısım: Peygamberimize Mahsus Vacipler ... 663
Misvâk Kullanma ... 664
İstişare ile İş Görmesi ... 665
İnsanlara Dost Görünmekle Emrolunması ... 667
Düşmana Sabretmesi ... 667
Kötülüğü Önlemesi ... 667
Fakirlerin Borcunu Ödemesi ... 668
Kadınlara Seçim Hakkı Vermesi ... 668
Başladığı İşi Bitirmesi ... 671
2. Kısım: Peygamberimize Mahsus Haramlar ... 677
3. Kısım: Peygamberimize Mahsus Mubahlar ... 681
4. Kısım: Peygamberimize Mahsus Faziletler ve Kerametler ... 691
Bütün İnsanlara Peygamber Olması ... 698
Mûcizesi Kıyâmete Kadar Bakidir ... 700
Peygamberlerin Hâtemi Olması ... 701
Şeriatı Ebedîdi ... 701
Cinlere ve Meleklere de Resuldür ... 702
Alemlere Rahmettir ... 704
Ona Hürmet ve Muhabbet Ümmetine Farzdır ... 705
Yanılmaz ve Unutmaz ... 708
Zevcelerinin Alınması Başkasına Haramdır ... 709
Onu Rü'yada Gören Gerçekte Görmüştür ... 713
Ashabı Adalet Üzeredir ... 725
Şer'î Hükümleri Dilediğine Tahsis Eder ... 728
Cesedi Çürümez ... 731
Kabrinde Diridir ... 732
En Hayırlı Ümmet Onundur ... 739
Ümmetinin Sonra Gelen Bâzıları Bâzı Ashabdan Üstündür ... 740
Gayb Ricali Bu Ümmettendir ... 758

Sunuş

İmam Kastalânî'nin Arapça olarak yazdığı ve Kanunî devrinin ünlü şairi Bâki'nin "**Meâlimü'l-Yakin fî Sîret-i Seyyidü'l-Mürselîn** — Resullerin Efendisinin Ahlâk ve Davranışları Hakkında Kesin Bilgi Yolunun İşaretleri" ismiyle Türkçeye çevirdiği bu kitap, dört asrı geçen bir zamandan beri halk arasında kısaca "**Mevâhib-i Ledünniye**" ismiyle şöhret bulmuş, zevkle okunagelmiş ve son asırlarda çeşitli baskıları yapılmış bir kitaptır. Bizim sadeleştirmede esas aldığımız nüshası, 1845'de Tabhane-i Âmire'de (Devlet Matbaasında) basılan nüshadır. Kitabın asıl ismi, "**Mevâhib-i Ledünniye Bi'l-Menahi'l Muhammediye** =Muhammed'in Bağışları Yoliyle Gelen Ledünnî Bağışlar"dır. Fakat eser kısaca "**Mevâhib-i Ledünniye** =Allah Katından Gönle İndirilen Bağışlar" ismiyle tanınmıştır. Bu sebeple biz de onu sadeleştirirken tanınmış ismini ve değiştirmedik.

Kitabın ismi, Muhammedi ilimlerin batınî ve tasavvufî vechesine ağırlık veren bir mahiyet taşıdığı intibaını bırakmakla beraber, eser daha çok Peygamber Efendimiz'in hayatı, sîreti, savaşları, çeşitli hususiyetleri, İslâm dininin hükümleri ve incelikleri hakkında geniş, ayrıntılı bilgileri kendinde toplamış mükemmel bir siyer kitabı mahiyetindedir. Ancak her meseleyi nakil ve münakaşa ederken o husustaki çeşitli görüşlere de yer verilerek bu arada meselenin Ledünnî vechesine de temas edilerek okuyucunun o hususta sağlam bir görüş sahibi olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Bununla beraber gerek kitabın yazıldığı ve gerekse tercüme edildiği çağlarda insanların ilmî seviyesi Ledünnî bilgilerin açık seçik anlatılmasına müsait olmadığından bu hususlar son derece kapalı bırakılmıştır. O günden bugüne müsbet ilimlerin gelişmesi, elbetteki Ledünnî bilgilerin daha kolay anlaşılmasını mümkün kılacak bir seviyeye erişmiştir. Bu itibarla eseri bugünün diline çevirerek sadeleştiren arkadaşımız, yer yer Ledünnî bilgilerin kaynağı olan velilerin yazma eserlerinden bilgiler süzerek meselelere açıklık getirecek notlar eklemiştir. Sadeleştirenin Notu mânasında (S.N.) harfleriyle gösterilen bu kıymetli notların, Ledünnî bilgilere susamış okuyucunun görüş ufkunu genişleteceğine ve esere ismine uygun bir veçhe vereceğine inanıyoruz.

DİVAN YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد لا یحصی * حضرت خدای بی همتا * جل ثناؤه عن العد والاحصا * جنابنه الیق واولی در كه
دست قلتی نعمت سیرت محمدیه * وطیب اخلاق احمدیه ایله مجمرهٔ مشبك كردونی میان مجلس
ملأ اعلی * وانجمن ساكنان خطهٔ غبراده كردان ایتمشدر * ودرود دائم الورود بی انتها * اول آفتاب
مطلع صدق وصفا * ونیر آسمان اصطفا * محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه سزاوار
واحرادر كه نور حقیقتی (قد جاءكم من الله نور وكتاب مبین) حسبنجه چراغ افروز كارخانهٔ وجود
اولوب شعلهٔ منشر یعنی (فآمنوا بالله ورسوله والنور الذی انزلنا) حكمنجه چراغ شعله سوز مجامع شهود
قلمغله عرصهٔ كون ومكانی ونوالی زمین وزمانی مظهر لوامع سر ایمان ومطرح اشعهٔ پرواحسان
ایلمشدر (بیت) سبحان من انشأ من جمله * یشر المسرار الغیوب یبشر * فخر الملاح بحسنهم
وجمالهم * وبحسنه كل المحاسن یفخر * فجماله مجلی لكل جمیلة * وله منار كل حسن نیر * صلی الله
علیه وسلم وعلی آله واصحابه * المقتبسین من نور جماله * سلطان دار الملك رسالت كه آوازهٔ پنج نوبت
دعوتی صوامع سكان هفت اقلیمه رسانیده قیلوب مراسم واجبات تبلیغی جامع نه قباب خضراده
اقامت ایتدی (بیت) امام امم مقتدای رسل * همه علم هم اقدر هادی السبل * فرستادهٔ خاص
پرور دكار * رسانندهٔ حجت استوار * وشاهسوار مضمار قرب ومحرمیت كه پایهٔ حضرتدن پای عزتله
ركاب مرصع كردونه قدم بصوب رخش رهوار و براق برق رفتاری ایله ماورای صحرای لامكانه
عزیمت ایلدی (بیت) ای ذروهٔ لامكان مكانت * معراج ملائك آستانت * رفتی زوری
عرش والا * هفتاد هزار پایه بالا * اللهم اوصل الیه سلامنا بشرائف الصلوات وكرائم التحایا
(بعد هذا) رأی مرایا نظیر صاحب دلان روشن ضمیره بو معنا واضح وجلی ومكشوف ومنجلی در كه
اول نبی كریم مسند نشین بارگاه (انك لعلی خلق عظیم) سرخیل مقربان درگاه خاص الخاص
خلوت سرای لی مع الله * مشعله دار منابع یقین خوانسالار مائدهٔ (وما ارسلناك
الا رحمة للعالمین) هادی العباد الی سبیل السداد والسلامه * وقائد اهل الایمان الی دار المقامة
یوم القیمه * النور اللامع الربانی * والسر الجامع القرآنی * دارندهٔ منشور جلالت نشان
(انك لمن المرسلین) بارندهٔ حجت و برهان عدالت عنوان (انك علی الحق المبین) صلی الله
تعالی علیه وسلم وعلی آله وصحبه الطاهرین اجمعین حضرتلرینك سیرتنه اطلاع وشریعتنه

اتباع

Sadeleştirmeye esas aldığımız nüshanın birinci sayfası.

Şair Bâkî'nin Önsözü

Hesabsız hamd, övülmesi sayı ve hesaba gelmeyecek kadar büyük, kendisi eşsiz ve benzersiz olan Hazret-i Hudâ'ya yaraşır ve yakışır ki, kudret eli, zaman ağının buhurdanını, siret-i Muhammediyenin nefes esintisi ile ahlâk-ı Ahmediyenin misk kokularını bütün yönlere yayarak yüce gök meclisinde toplananlar ve bu tozlar ülkesinde oturanlar topluluğu arasında dolaştırıp döndürmüştür. Ve daimi dualar, övgüler, o sonu gelmeyen sevgiler, zaman tırpanıyla biçildikçe yeniden ve daha gür bitip gelen selâmlar, o sıdk ve safâ ufkunun güneşi, ıstıfâ (arınıp seçilme) göğünün cisimleşmiş nûru Muhammed Mustafa (sallâllahu aleyhi ve sellem) hazretlerine en çok yaraşır ve yakışır ki, hakikatinin nuru,

"Kadcâeküm minallahi nûrun ve kitâbün mübîn: Böylece Allah tarafından, bir nûr ve her şey'i açıklayan bir kitab geldi," *(Mâide sûresi: 15) hasebince varlık evinin aydınlatıcı çırası olup şeriatının ışığı,*

"Feâminû billâhi ve resûlihî ve'n-nûri'llezî enzelnâ: Artık Allah'a, O'nun elçisine ve indirdiğimiz nûra îman ediniz," *(Teğâbün sûresi: 8) hükmünce şühûd meydanlarının yakıcı ışık saçan çırası kılınmakla kevn ve mekân arsasını, zemin ve zaman açılarını, iman sırrının parıltılarına mazhar, hayır ve iyilik ışıklarına da kaynak eylemiştir.*

"Sübhâne men enşee min sübuhâtihi
Büşren bi-esrâri'l-ğuyûbi yübeşşiru
Fahrü'l-müllâhi bi-hüsnihim ve cemâlinim
Ve bi-hüsnihi küllü'l-mehâsini yefharu
Fe-cemâlühu mücellen likülli cemîletin
Ve lehu menâru külli hüsnin neyyirin."

Türkçesi:

"Bütün görünüşleri kendi varlığının nûrundan zuhûra getiren Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Bu bir müjdedir ki, gaybların sırlarını muştuluyor.

Güzel ve sevimli kişiler güzellikleriyle iftihâr ederler. Bütün güzelliklerse O'nun güzelliğiyle iftihâr ediyor.

O'nun güzelliği bütün güzellerde tecellî etmiş. Parıldayan, ışıldayan, her yanı aydınlatan bütün güzelliklerin nurları O'nundur."

Allah'ın yardımları O'nun yolunun açılması üzerine ve selâmı O'nun, yüce soyunun, arkadaşlarının ve O'nun cemâlinden nur almış olanların üzerine olsun...

O resullük devleti yurdunun sultanı ki, günde beş nöbet dâvetinin sesi, yedi iklimin sâkinlerinin kulağına kadar ulaşıp tebliğinin gereği olan merasimi içinde toplayıcı olan nice yeşil kubbeler yükseltti.

"İmâm-ı ümem muktedâ-yı rüsûl
Hümâm-i hümâ-kadr hâdiyi's-sübül
Firistâde-i hâss-ı perverdigâr
Resânende-i hüccet-i üstüvâr."

Türkçesi:

"Ümmetlerin imâmı, resullerin önderi,
Himmeti devlet kuşu gibi kıymetli, yolların rehberi.
Âlemlerin Rabbı'nın hâs habercisi,
Sağlam ve kuvvetli delillerin ulaştırıcısı."

Yakınlığa eriş ve mahremiyete giriş yarışının başta giden usta binicisi ki, binek taşının basamağından izzet ayağıyla murassa' dünya üzengisine ayak basıp sür'atli rahvan yürüyüşlü ve berk (şimşek) gidişli Burak'ı ile mekânsızlık sahrasının ötesine ulaştı.

"Ey zirve-i lâ-mekân-ı mekânet
Mi'râc-ı melâik-i âsitânet
Heftâd hezâr pâye bi-âlâ."
Heftâd hezâr pâye bi-âlâ."

Türkçesi:

"Ey mekânsızlık mekânının zirvesi,
Senin eşiğin meleklerin mi'râcıdır.
Arş ve yüceliğin ötesine geçip gittin,
Yetmiş bin basamağın üstüne çıktın."

Allahın, kullarının yüce yardımları ve cömert kişilerin temiz duaları hürmetine selâmımızı O'na ulaştır.

* * *

Aynalarda görünene bakıp - aynanın, onda görünenin ve onu görenin hakikatini tevhid ederek - bu sırları aydınlık olarak görecek göze sahip olan kimselere şu mânalar açık seçik ve apaydınlık görünür ki:

"İnneke lealâ hulûkın azîm: Elbette sen çok büyük bir ahlâk sâhibisin," *(Kalem sûresi: 4) yüce makamında bulunan o Büyük Peygamber;*

Hâsların hâssı dergâhının ve "Lî maallahü: Ben Allah ile berâberim" *halvetsarayı yakınlarının kafile başıdır.*

Geniş ve apaçık anlayış, biliş ve kavrayış yollarının meş'alecisidir.

"Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil-âlemîn: Ve biz, seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik," *(Enbiyâ sûresi: 107) sofrasının, âlemlere rahmet nimetleri ikram eden cömert sofracıbaşıdır.*

Kulların doğruluk ve kurtuluş yollarına hidayetçisi,

İman ehlinin ellerinden tutup kıyâmet gününde ikamet edecekleri evlere onları yedeğinde götürendir.

Rabb'ın parlayan nuru,

Kur'an'ın her şey'i kendinde toplayan sırrı,

"İnneke lemine'l-mürselîn: Elbette sen, gönderilen elçilerdensin," *(Bakara sûresi: 252) büyüklük nişanı fermânını elinde tutan,*

"İnneke ale'l-hakkı'l-mübîn: Elbette sen, gerçeği açık seçik bildiren bir doğruluk üzeresin," *(Neml sûresi: 79) unvanının adaletli hüccet ve bürhanını üzerinde taşıyandır...*

Allah'ın salât ve selâmı, kendisinin, yüce soyunun ve bütün temiz arkadaşlarının üzerine olan o Hazret'in hakikati hakkında bilgi sâhibi olarak şeriatına uyup boyun eğmekle kulluk yoluna girenler, böylece şeriat koyucunun kasdettiği yolda yürüyenler, kasdedilen durakların en büyüğüne ve dilenen şeylerin en sonuncusuna ulaşmışlardır.

Kabûlü gerekli olan "Etıy'ullahe ve etıy'u'r-resûl: Allah'a itâat edin ve resûle itâat edin," *(Mâide sûresi: 92) fermânı gereğince O'nun izinden giden ve sünnetine uyanlar, ihtiram ihramı ve ikram bineği ile emn ü emân (her korkudan kurtuluş) Kâbe'sine ve harem-i rızâ-yı Rahmân'a (Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın mahremiyetine) girmişlerdir.*

"Ey kerde iktidâ bi-kemâli tü enbiyâ
V'ey mühtedî bi-nur-i cemâl-i tü evliyâ
Hemreng-i rûy u mûy tü geştend subh u şam
Amed kasem beher dû ki 'Velleyli Vedduhâ'."

Türkçesi:

"Ey kendisinin kemâline peygamberler iktidâ eden,
Ve ey cemâlinin nûru ile velîler hidâyete eren,
Senin yüzünün ve saçının renginden sabah ve akşam meydana geldi,
Bu ikinin her biri için "Geceye ve kuşluğa andolsun" diye yemin geldi."

Hiç şüphesiz Peygamber Efendimizin eserlerini incelemek, sözlerini okumak ve haberlerini dinlemek, ümmetin hâlinin, ahlâk ve davranışlarının düzelmesinin sebebi, din ehlinin kurtuluşunun şartıdır. Bu sebeble siyer âlimlerinin, eser ve haberleri nakleden büyüklerin (Allah onlara rahmet etsin) hepsi, o Hazret'in doğru gidişi, seçkin davranışı, övülen ahlâkı ve beğenilen vasıfları hakkında, imkân elverdiğince, beyan levhasına satırlar dizip nice muteber kitabları zuhûrun gelinköşküne çıkararak cilveger etmişlerdir. Bilhâssa İslâm'ın ve müslümanların Şeyhi, Hakk'a sülûk yollarının ve yakîn menzillerinin mürşidi, Rabbâni âlim, milletin ve dînin güneşi Mevlânâ Ahmed Hatîb El-Kastalânî Eş-Şâfiî *(Allah onu Firdevs cennetlerinde oturtsun ve bağışlamasının fazlalığıyla bürüyüp örtsün) Hazretine nisbet edilip* "Mevâhibü'l-Ledünniyye Bi'l-Minâhi'l-Muhammediye: Muhammed'e Bağışlanan Ledünnî Hediyeler" *adıyla isimlendirilen ve hayırlı arkadaşları tarafından doğruluğu tasdik edilen nefis kitab ki, halk arasında faziletinin çokluğu ve meziyetinin üstünlüğü ile büyük bir şöhret ve sözsüz bir itibar bulmuştur. Bu kitab, üslûbunun güzelliği ve mânasının lezzeti ile asrın âlimlerince makbûl ve zamanın büyüklerince metbû olmuştur. Gerçekten bu güzel kitab, misk kokulu bir yâsemin yüzün peçesidir ki, güzel ifadesi ve tatlı sözleri, işitilmemiş fıkralar anlatan bir kimse gibi gönle ferahlık vericidir. Onun gönüllere güzellikler bağışlayan mânaları, gül yanaklarında gülücükler açan bir yüz gibi cana can katıcı ve akıcıdır. Yüce cennetten bir çemenzâr, amber bahçesinden bir topraktır ki, yüksek üslûb ağacının dallarını ve gönle hoş gelen mânalarını hatırlatmak için Tûbâ ağacının gölgesinde oturanlar ve Sidretü'l-Müntehâ'da bulunanlar, onun için:*

"Tûbâ lehüm ve husnü meâb: Ne mutlu ona dönenlere ve o, ne güzel bir dönüş yeridir," *(Ra'd sûresi: 29) deseler yaraşır ve yakışır.*

Fakat onun kapalı mânasının gönül açıcı sureti, Arapça ibarelerin perdesi arkasında ve garip istiârelerin örtüsü altında gizli ve örtülü kalıp insanların gözüne nûr bahşedici, umumun ve seçkinlerin hâtırına sevinç saçıcı olmaktan uzak düştüğü için bu hakir, fakir, gönlü kırık ve zelil, elinden tutucusu olmayan düşkün, yırtıcı kuşların pençesinde yaralanmış, en şerli hilelerin tırnaklarında incinmiş Abdü'l-Bâki *(Allah, buluşma gününde onun karşılığını versin), niyet, gayret ve kesin olarak kasd eyledi ki, beyan kaleminin parmakları ve tibyan (açık anlatma) kaleminin parmakucu ile mânalarının ay ışınlı yüzünden ve güneş parıltılı yanaklarından örtülü olan yerlerin örtüsünü kaldırıp iştiyâk erbabının nazarını ve şevk aynalarına bakanların gözlerini aydınlatsın...*

Gerçi bu türlü bir işe girişmek ve böylesine mühim bir davranışa özenmek, bu sermayesi kıt fakirin gücünün çerçevesi dışında ve iktidar sınırının ötesinde idi. Fakat ilâhî himme-

tin bereketiyle seçkin ve itibarlı bakışı tılsım gibi te'sirli olanın te'yidi, yâni İlâhi Devlet'in veziri Âsaf cenahlarının vekili gibi himmeti derya olanın izniyle ki, o yanlışsız ve hedefine ulaşan tedbir sâhibi, Müşteri (alıcı) gönüllerin tedbirli idarecisi Utarid benzeri, kutluluğu hudutsuz, cömertliği sınırsız, va'dinde sâdık hükümdar, en cömert ve en büyük kişilerin övüncü, hayâ sâhibi Âsaf'ın davranışlarının örneği, Hâkan hanedanının armasındaki güneş timsali, saltanat binasının adalet divanının ziyneti, kadri yüce ve kendi yücelerin başkanı, türlü faziletlerin ve çeşitli yüksek fikirlerin toplanma yeri, kutlu Sultan Hazretleri'nin güvenilir adamı, yüce Osmanlı Devletinin yardımcısı, büyük vilâyetlerin ve âlemin hâkimlerinin kendisine boyun eğdiği, kılıç sâhiplerinin ve kalem erbabının en ulularının mürebbisi, efendilik tahtında oturanların en yücesi, efendiler meclisinin başkanı, ulu adalet divanı kürsüsünün sâhibi, o yüce Vezîr-i âzam ve pek yüksek müşir-i muazzam Mehmed Paşa [Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa- Sadrazamlığı 1565-1579] *Allah onu dilediğine uygun düşürsün ve korktuğundan himaye buyursun* Hazretleri *tarafından adı geçen kitabın tercüme ve tefsiri hususunda yüce ferman sudûr şerefi buldu.*

"An ki ber semt-i rızâ-yeş mîküned ahter mesîr
Ve an ki ber kutb-i murâdeş mîküned gerdûn medâr
Re'y-i mülk-ârây ûrâ ez bülendî âsümân
Mîtevân güften be-şartî k'âsümân gîred karar.
Halk ûrâk-i tevân güften sabâ vakti meger
K'ez sabâ nenişeste bâşed ber dili hergiz gubâr."

Türkçesi:

"O ki, rızası semtinde yıldız seyreder
O ki, muradının ekseni etrafında felek devreder
Mülk süsleyen görüş, onda yükseklikçe göktür
Denebilir, eğer gökyüzü karar kılmış olsaydı
Halk ona sabâ* diyebilirdi, şu şartla ki,
Sabâdan hiç bir gönül üzerine asla toz konmasaydı."

Onun mutluluk yüzü gösteren imâları ve müjde işaretleri uçup konan yardımları bereketiyle o hareketleri ölçülü ve dümdüz fidan boylu kalem, yazı bahçelerinde hirâma (salma salma yürümeye, edâlı bir şekilde harekete) gelip düşünce koruluklarına ve fikirlerin beyan sayfalarına gül saçmaya, kararsız gönül rüzgârlarının kâfurlu safhalarına amber elemeye başladı. Zaman zaman o fazilet ve cömertlik bulutu, o ahlâk ve huy güzellikleri pınarı ve yağmur tabiatlı Hazret'inden yardım, iyilik ve doğruluk serpintileri sırrı ile ümid bahçeleri yemyeşil, taptaze ve suya kanmış olup başkağıncı olmayan iyilik güneşinin besleyip büyütmesiyle istenen ve aranan faydalar meyvesi hâsıl oldu.

---

* Gün doğusundan esen hafif ve lâtif rüzgâr.

"An ki bî vâsıta-i sa'y sehâb-ı germeş
Bekesî mîve-i ihsân nedehed şâh-ı emel
Zât-i û vâsıta-i ıkd-i leâli-i nücûm
Re'y-i û âyine-i nakş-ı tesâvir-i ezel."

Türkçesi:

"O ki, sıcak bulutu emek vasıtası olmaksızın
Emel dalı hiç kimseye ihsan meyvesi vermez
Onun zâtı yıldız incilerinin iplik vasıtasıdır
Onun görüşü ezel tasvirleri nakşının aynasıdır."

Netice olarak o şerefli kitabın içine alınış olduğu âyet-i kerîmeler, meşhur tefsirlerde yazılmış olan en doğru görüşler üzere en açık ifadelerle tefsir olunduktan sonra mühim yerlerde yazılması gerekli olan Hanefî fıkhının mes'eleleri - ki, adı geçen Şeyh, kendi mezhebine [Şafiîliğe] uyma yolunu tuttuğu için ihmal etmiştir - öncelikle hazırlanıp fetva kitablarından açık bir dille nakledilerek yerli yerince yazıldı. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin hadîs ve eserlerinden ölçü sâhiplerinin ölçüsünde ve büyük imamların itibar mihenginde sıhhat bulmuş olanlar beyan sayfasına geçirilip senedinde meçhul bulunan ve isnâdı âlimler arasında makbûl olmayan münker kavil ve muteber olmayan nakillerden sakınmak gerektiği için din imamlarının tâyin buyurdukları üzre gelen rivayetlerin zaaf, kuvvet, fesad ve sıhhatlarına işaret kılındı. Ayrıca söylenmesi üzüntüye sebeb olan fuzulî kavillerden, mânasız tafsilâttan tecrîd edilip muteber hâşiye ve açıklamalarda mevcut olan tahkik ehlinin sözlerinden bâzı faydalı esaslar ve endişeleri giderici cevablar katılarak bağlandı.

**"Zevâidden kılıp tenkîh u tehzîb
Fevâid birle kıldım nakş u tezhîb
Edip müşküllerin altun gibi hâl
Beyân evrâkını kıldım mecdûl
Tahayyül âbına zer gibi çöktüm
Zer-efşân yerine göz nûru döktüm."**

Türkçesi:

"Fazlalıklardan arıtıp temizledim,
Faydalarla süsleyip yaldızladım.
Zorluklarını altın gibi erittim,
Söz sayfalarını sapasağlam ettim.
Tahayyül suyuna altın gibi çöktüm,
Altın yaldız yerine göz nuru döktüm."

Fazilet sâhiplerinin faziletlerinden, fazilet ve mârifet erbabının güzel ahlâklarından umulur ki, iltifat yerinde görünen sürçmelere müsamaha kalemi çekip vâkıf oldukları unutma ve yanılmaları, yüz çevirme ve görmezlikten gelme sayfasına nakil buyururlar.

"Hüdâyâ harf-girân der kemînend
Penâhî deh ki harfem-râ nebînend
Sühân bî-harf-i nîk ü bed nebâşed."
Heme kes nîkü-hâh în hod nebâşed."

Türkçesi:

"Allahım, sözleri kötüye çekenler pusudadırlar
Bana bir sığınak bağışla ki, sözümü görmesinler
Konuşma, iyi ve kötü sözsüz olmaz
Herkes iyi istiyor, bu ise olmaz."

Bu kitabın yazılmasında müracaat olunan Tefsir, Hadîs, Usûl, Fürû', Meânî, Kelâm, Tıb, Tarih, Siyer, vesair faziletli fenlerde yazılmış kitaplar sayılsa yüzden fazla olup burada isimlerinin yazılması itidal haddinin dışına çıkacağı için tafsîli terk olundu. İddia edilen şeylerin gerçekliğinin ispatı, sayfaların ve parçaların tek tek düzenlenmesi sırasında ifadelerin son derece açık seçik olması üzerine dayandırıldı. Delil ve bürhanlarının hepsi, Kur'ân-ı Mübin'in âyetleri ve Resûl-i güzin'in hadîsleri olduğu için "Meâlimü'l-Yakîn Fî Şîreti Seyyidü'l-Mürselîn: Resullerin Efendisinin Ahlâk ve Davranışları Hakkında Kesîn Bilgi Yolunun İşaretleri" *diye isimlendirilip on Bölüm üzerine tertîb olundu.*

Birinci Bölüm: *Nebilerin Sultânı Efendimiz Hazretleri'nin ezeller ezelinde gönül açıcı risâlet tâcı ile her şeyin başlangıcı olup nübüvvet yüzüğünün kaşını Nebîlerin Hâtem'i (Peygamberlerin Mührü) ile süslediğinin beyanındadır.*

İkinci Bölüm: O *Hazret'in Kur'ân-ı Azim'de, Tevriyye*, İncil, Zebûr, vesair semavî sayfalarda ve Peygamber Efendimiz'in kendi hadislerinde geçen şerefli isimlerinin beyânındadır. Ayrıca ulu evlâdı, temiz zevceleri, amcaları, halaları, süt kardeşleri, baba ve annesinin baba ve anaları, hizmetkârları, köleleri, âzadlıları, muhafızları, kâtipleri, İslâm ehline gönderdiği şerefli mektupları, etraftaki meliklerle vâki olan yazışma sûretinin güzelliği, Hakk'ın her tecelli ve ihsanına râzı olan ahlâkı ile kendisinden râzı olunan hasletleri beyânındadır.*

Üçüncü Bölüm: O Hazret'in yaradılışının mükemmelliği, *sûretinin güzelliği, râzı olan ahlâkı ve râzı olunan hasletleri beyânındadır.*

---

* Tevriyye: Örtmek, setretmek; çakmaktan ateş çıkmak ve aydınlanmak. Tevrat kitabına dahi bu ismi verdiler; Benî İsrail, bundan nur ve ziyâ zâhir olup aydınlandıkları için. (Ahter-i Kebîr).

Dördüncü Bölüm: O *Hazret'in nebiliğinin doğruluğunu ve resullüğünün gerçekliğini gösteren parlak mucizeleri, apaçık âyetleri, hususiyetleri ve eşsiz kerametleri beyanındadır.*

Beşinci Bölüm: O *Hazret'in Mi'rac pâyesi ile benzerlerinden üstün olup Hazret-i İzzet katında türlü konuşma ve müşahede hediyeleriyle seçkinlik şerefi bulduğunun beyanındadır.*

Altıncı Bölüm: O *Hazret'in ulu Kur'an ve yüce Fürkan'da nebîliğinin doğruluğuna ve resul olarak gönderildiğinin gerçekliğine şehadet eden kerîm âyetlerin beyanındadır. Ayrıca resullüğünün gerçekliği, yerinin ve derecesinin yüksekliği üzerine vâki olan yeminler, sünnetine uymanın ve emirlerine itâat etmenin gerekliliğine ilişkin olan deliller, O'nun hakkında nebilerden alınan söz ve mîsaklar, Tevrat, İncil ve diğer semavî kitablarda türlü türlü tâzim ve tebcîl ile güzel zikrinin geçtiği bu bölümde zikredilmiştir.*

Yedinci Bölüm: O *Hazret'in muhabbetinin ve sünnetine uymanın gerekliliği beyanındadır. Keza soyuna, arkadaşlarına ve kendisine uyanlara muhabbetin gerekli olduğu, salât ve selâm etmenin hükümleri beyanındadır.*

Sekizinci Bölüm: O *Hazret'in dert ve hastalık sâhiplerine ilâcının zikri, rü'ya tâbir etmesi ve gaibden haber vermesi beyanındadır.*

Dokuzuncu Bölüm: O *Hazret'in tâat ve ibâdetleri, zikir ve duaları beyanındadır.*

Onuncu Bölüm: *Hak Teâlâ Hazretlerinin o Hazret'i kulluluk bahçesine ve dostluk yakınlığına dâvet etmekle nimetini tamamladığının ve yüceliğini kemâle erdirdiğinin beyanındadır.*

BİRİNCİ BÖLÜM

Peygamberimizin Bütün Peygamberlere Üstün Kılındığı

Nebilerin sultânı Peygamber Efendimiz Hazretlerinin ezeller ezelinde risâletin kutlu tâcı ile başı yükselip her şeyden önce geldiğinin ve nübüvvet yüzüğünü, nebilerin hâtemi (mührü) nakşı ile süslediğinin beyanındadır. Ayrıca bu bölümde onun temiz nesebinin kimlere varıncaya kadar aydınlık ve belirli olduğu, ana rahminde ve doğumu sırasında peygamber olarak gönderildiğinin hangi delillerle sâbit ve gerçekleşmiş bulunduğu, çocukluk çağından erkeklik sınırına erişinceye kadar o nazlı fidanın hangi bahçıvan elinde yetiştirildiği ve ne çağda insanların bütününe nebîlikle meb'us (gönderilmiş) olup dâvet bayrağını gök kubbenin tepesine çektiği, ne kadar savaşlar edip din düşmanlarını Rabbani yardım ve destekle yenerek kılıncının cihanı tutan aydınlığından küfür ve dalâlet karanlığının âlem arsasından nasıl kovulduğu ve bu toprak üzerinde ne kadar müddet güvenliği sağlayıp durduğu, sonunda temiz ruh kuşunun yıldızlar topluluğunun zirvesine kanat vurduğu... zikrolunacaktır.

بسم الله الرحمن الرحيم

BİRİNCİ BÖLÜM

Peygamberimizin Bütün Peygamberlere Üstün Kılındığı

Selim akıl ve müstakîm tabiat sâhibi olanlara şöyle mâlûm olsun ki: Bütün eşyayı yaratıcı, yeri ve göğü halk edici Hak celle ve alâ, mümkinâtı vücuda getirip rızıklarını takdir etmeğe ezelî iradesi iliştiği vakit, hakikat-ı Muhammediye'yi Samediyyet (hiçbir şey'e ve hiç kimseye muhtaç olmayış) nurlarından uzaklaştırıp ulvî ve süfli ne kadar âlem varsa ezelî ilim ve iradesi hasebince hepsini o hakikatten zuhura çıkardı. Ondan sonra nübüvvetini bildirip risâletle müjde buyurdu. Ve bu halde henüz Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın şerefli ruhu cesedine ilişmemişti. Nitekim hadîs imamlarından İmam Ahmed ve diğerlerinin (Allah onlara rahmet eylesin) nakillerinde Arbaz bin Sâriye (Allah ondan razı olsun) o Fahr-i Âlem Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki:

İlk Peygamber:

إني عند الله لخاتم النبيين وآدم لمنجدل في طينته

"Gerçekten ben Allah katında nebilerin hâtemi idim. Şu halde ki, daha Âdem'in çamuru yeryüzüne bırakılmış yatıyordu, cismine ruh üflenmemişti," diye buyurmuşlardır.

Yine İmam Ahmed, İmam Buharî ve Ebu Nuaym'ın (Allah onlara rahmet eylesin) rivayetlerinde gelmiştir ki, seçkin sahâbelerden Meysere-i Dabi' (Allah ondan razı olsun) bir gün:

— Ya Resûlâllah! Ne vakit peygamber oldun? diye sordu.

Resûlullah:

وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ

"Âdem canla ten arasında iken," buyurdu.

"Canla ten arasında iken" demekten murad, "cismine can girmemişti" demektir.

Hadîs âlimleri arasında sâbit olan ibare, yukarıda geçen **"Ve âdemu beyne'r-rû-hi ve'l-cesedi** — Âdem canla ten arasında iken" dir.

Fakat halk dilince meşhûr olan:

كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ

"Âdem su ile çamur arasında iken ben nebî idim," ibaresi hakkında Şeyh Ebü'l-Hayr Sehâvî (Allah ona rahmet eylesin), *Mekasıd-ı Hasene* adlı kitabında: "Hadîs-i şerifi biz bu lâfız ile bulmadık" diye buyurmuştur.

Bâzı rivayette Resûlullah Hazretlerine:

—**"Metâ kütibte nebiyyen? - Ne zaman nebî yazıldın?"** diye sorulduğunda:

كُتِبْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ

"Âdem canla ten arasında iken ben nebî yazıldım," diye cevab vâki olmuştur.

Ve bu rivayet üzere hadîs-i şerifte geçen **kitâbet** (yazılış) vücub manasınadır. Meselâ: **"Kütibe aleykümü's-sıyâm:** Üzerinize oruç yazıldı" da vücub mânasına olduğu gibi...

Bu takdirde sözü geçen ibare ile Arbad'dan rivayet olunan ibarenin toplamından hâsıl olur ki, Resûlullah (S.A.V.) Hazretlerinin nebîliği ezel âleminde vâcib, zâhir ve sâbit imiş.

İmam Tirmizî'nin (Allah ona rahmet eylesin) rivayetinde Ebû Hüreyre (Allah ondan razı olsun) buyurmuştur ki:

"Ashab-ı kirâm:

— Ya Resûlâllah! Sana nübüvvet ne zaman vâcib oldu? diye sordular.

Peygamber Efendimiz:

— Âdem can ile ten arasında iken... diye buyurdu.

Ve *Sahîh-i Müslim*'de Abdullah bin Ömer'in (Allah onlardan razı olsun) rivayetinde geldiği üzre Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki:

— Gerçekten Allah, yerleri ve gökleri yaratmadan elli bin yıl önce Arş üzerinde iken halkın kısımlarını ve kudretlerini yazdı. Ümmü'l-Kitab'a (Ana Kitab'a) yazdığı şeyler cümlesinden biri: "Muhammed hâtemü'n-nebiyyîn - Muhammed nebilerin hâtemidir", idi.

Bu rivayetten de anlaşıldı ki, Allahu Teâlâ bu âlemleri vücuda getirmeden Resûlüllah'ı (S.A.V.) nübüvvet sıfatiyle vasıflandırmıştır.

Selh bin Sâlih Hemedânî (Allah ona rahmet eylesin) der ki:

"Ebu Ca'fer Muhammed bin Ali'den sorup:

— Resûlüllah (S.A.V.) bütün nebilerden sonra gönderilmiştir. Ne şekilde diğer peygamberlerden önce gelmiş olur? dedim.

O da:

— Allahu Teâlâ ezel âleminde bütün ruhlara **"Ben sizin Rabbiniz miyim?"** hitabını buyurduğunda Resûlüllah (S.A.V.) hepsinden önce: **"Belî - Evet!"** diye cevab vermiştir. İşte bütün nebilerden sonra gelmişken yine herkesten önce olduğunun vechi budur, diye buyurdu."

— Nübüvvet bir sıfattır. Muhakkak onunla vasıflandırılmış olanın mevcud olması gerektir. Resûlüllah (S.A.V.) vücud (varlık) âlemine ayak basmadan önce ezeller ezelinde nübüvvetle nasıl vasıflanmış olur? denilirse İmam-ı Gazalî (Allah ona rahmet eylesin) bâzı yazılarında bu suale:

وَأَنَا أَوَّلُ الْأَنْبِيَاءِ خَلْقًا وَآخِرُهُمْ بَعْثًا

"Ben yaratılış bakımından nebilerin ilki olduğum halde onların hepsinden sonra gönderildim," hadîs-i şerîfiyle cevab verip buyurmuştur ki: Burada sözü geçen "yaratılış" dan murad, takdîr'dir, îcad değildir. Zira anadan doğmayınca mevcud ve mahlûk olmaz. Fakat üstünlükler ve kemâller Allah'ın takdirinde önce, varoluşta ise daha sonra olur. Bu söz **"Önce düşünülür, sonra işlenir ve sonra işlenen daha önce düşünülmüştür"** dediklerinin mânasıdır. Bunun da açıklaması şudur ki: Usta bir mimar bir köşk yapmak istese, önce kendi zihninde bütün gerekleri üzere onun resmini yapıp ondan sonra dışarıda bina etmeğe başlar. Düşünce ve anlayışında nasıl bir tavır üzere tasavvur etti ise ona uygun üslûp üzere onu tamamlar. O halde yapılan köşk, takdir bakımından önce, varlık bakımından ise sonra olur.

İşte Resûlüllah Efendimizin **"Küntü nebiyyen** - Ben nebi idim" buyurması da bu mânaya işarettir. Zira Âdem aleyhisselâm yaratılmadan önce Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Allah'ın takdirinde peygamber idi. Ve Hazret-i Âdem'in yaratılmasından murâd, onun zürriyetinden âlemlerin kendisiyle öğündüğü Efendimiz Hazretlerinin

vücuda gelmesiydi. Velhâsıl peygamberliğinin daha önce oluşu Allah'ın takdirine göredir, diye cevap verdi.

Ancak Şeyh Takıyyüddin Sübkî, İmam-ı Gazâlî Hazretlerinin bu cevabını beğenmeyip der ki:

— Allah'ın takdirinde eski ve önce olmanın Resûlüllah Efendimiz Hazretleri'ne ihtisası yoktur. Belki bütün eşyayı (her şeyi) Allah'ın ilmi kavramış ve kapsamıştır. Bu mânaya göre öncelik her nesnede bulunur. Bu takdirde nebîliğin ezelî oluşunda diğer peygamberlerle arasında bir fark ve derece bulunmaz. O halde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ezel âleminde nebîlik vasfı ile sıfatlanmasının şu mânadan ibaret olması gerekir ki: O Hazret-i Resûlüllah Efendimiz'e mahsustur, diğerlerinde bulunmaz. Tâ ki, bu mânadan haber verilmesi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Hak Teâlâ katında kıymet ve şerefinin bilinmesi için olduğu açıklansın. Aksi halde o haberin faydası bilinmiş olmaz. Belki doğru cevab şudur ki: Hadîs-i şeriflerde geldiği üzere Allahu Teâlâ, ruhları cesedlerden önce yaratmıştır. Her şey'in cismi yaratılmadan önce ruhu yaratılmıştır. O halde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin **"Küntü Nebiyyen — Ben nebi idim"** diye buyurması ruh-u şerifine işarettir.

Hâsılı mübarek cismi yaratılmadan pâk ruhuna nübüvvet verilmişti, demektir. Yahut onun hakikatine işarettir. Her ne kadar, hakikati tanımada bizim akıllarımız kısa olup, onları kimse bilmez ise de ancak yine Yaratan bilir. Yahut o kimseler idrâk eder ki, Allahu Teâlâ ilâhî nûru ile onlara yardım eylemiştir. O halde caizdir ki, Allahu Teâlâ Hazretleri, dilediği zamanda her hakikati dilemesi gereğince bir vasıfla sıfatlanmış kılar ve hakikat-i Muhammediye'ye dahi ezel âleminde nübüvvet vasfı sâbit olur ve bu unvanla şerefli ismini Arş üzerine yazar. Meleklerine Resûlüllah Hazretlerinin kendi katında fazilet ve kerametini bildirmek için risaletinden haber verir. Hakikatte Resûlüllah Efendimiz nübüvvet vasfı ile o zamanda sıfatlanmış olur, nihayet şerefli cismi, zuhura gelişi ve tebliği daha sonra olur, diye buyurmuştur.

İmam-ı Şa'bî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bir kimse Resûlüllah Efendimiz'den sorup:

— Ya Resûlâllah! Ne zaman peygamber kılındınız? dediğinde:

وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ حِينَ أُخِذَ مِنِّي الْمِيثَاقُ

"Âdem ruhla cesed arasında iken benden ahd ve mîsak (and ve söz) **alındığı zaman peygamber olmuştum,"** diye cevap buyurdu.

Bu hadîs-i şerîf delâlet eder ki, Âdem aleyhisselâmın cesedi balçıktan düzenlenip daha ruh üflenmeden Resûlüllah Efendimiz ondan çıkarılıp nebî kılınıp ahd ve mîsak alındıktan sonra yine Âdem aleyhisselâm'ın zuhurundan sonraya iade kılınmış-

tır. Bundan Âdem aleyhisselâm'ın daha önce yaratılmış olması lâzım gelmez. Zira Resûlüllah Efendimiz dışarı çıkarılıp nübüvvet verildiği ve kendisinden andlaşma sözü alındığı zamanda hayy (diri) idi. Âdem aleyhisselâm ise o sırada ruhsuz bulunuyordu. Yine Resûlüllah Efendimiz'in böylece bütün nebilerden önce yaratılıp en sonra gönderilmiş olması kesinleşmiş olur."

Eğer sual olunup:

— Âdem aleyhisselâm'ın arkasından zürriyetlerinin çıkarılması Hazret-i Âdem'e ruh üflendikten sonra idi. Nitekim böyle olduğunu hadîs-i şeriflerin pek çoğu göstermiştir. Bu hadîs-i şeriften ise anlaşıldığına göre Resûlüllah Efendimiz Hazret-i Âdem'e ruh üflenmeden çıkarılıp nebi kılınmış ve kendisinden andlaşma sözü alınmıştır. Bu nasıl olur? denilirse, bâzı âlimler buna cevap verip şöyle dediler:

— Âdem aleyhisselâm'a ruh üflenmeden önce arkasından çıkarılmak Resûlüllah Efendimize mahsustur. Zira insan nev'ini yaratmaktan muradı, nev'in hulâsası ve akdin (andlaşmanın) vasıtasıdır. Nitekim yukarıda geçen hadîsler bu mânaya açıkça delâlet etmiştir.

Ammad bin Kesîr (Allah ona rahmet etsin), tefsirinde der ki:

— İmam-ı Ali ve İbn-i Abbas'dan (Allah onlardan razı olsun) rivayet olunmuştur ki: "Hak Teâlâ, gönderdiği peygamberlerin hepsinden ahd (söz) almıştır ki: Onlar hayatta iken Resûlüllah gönderilecek olursa ona îman getirsin ve yardım etsinler. Ümmetlerinden de Resûlüllah aleyhisselâm'a îman getirip yardım eylemek üzere söz alsınlar."

Bâzı âlimlerden rivayet edilmiştir ki: Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah aleyhisselâm'ın şerefli nurunu yarattığı zaman emreyledi ki, diğer peygamberlerin nurlarına nazar etsin. Bakınca onların hepsini kapladı. Muhammed aleyhisselâmın nûru bütün nebilerin nurlarını kaplayınca onlar:

— Ey Rabbim! Bu kimdir ki, onun nûru bizi kapladı? dediler.

Allahu Teâlâ Hazretleri, cevab verip:

— Bu nur, sevgilimin nurudur. Eğer siz ona îman getirirseniz sizi peygamber ederim, diye buyurdu.

Onlar da:

— "**Âmenna bihi ve bi-nübüvvetihî** — O'na ve O'nun peygamberliğine inandık" diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine îman getirdiler.

Allahu Teâlâ Hazretleri de:

— Ben şâhid olayım mı? diye buyurdu.

Onlar da:

— Evet, dediler.

İşte Allahu Teâlâ şu âyet-i kerîmede bu kıssaya işâret buyurmuştur:

وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ

"Allah, peygamberlerden o zaman şöyle söz almıştı: "Bakın, size kitap ve hikmet verdim. Daha sonra, size verilmiş bulunan kitap ve hikmeti tasdik edici bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve yardım edeceksiniz!" (Âl-i İmran: 3/81).

Bu âyet-i kerimede Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli şânı en üstün derecede yüceltildikten başka şuna da işaret var ki, eğer diğer nebilerin zamanlarında gönderilmesi takdir olunsaydı onlara da resûl olurdu. O halde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nebîliği ve resûllüğü ta Hazret-i Âdem'den kıyâmet gününe varıncaya dek ne kadar yaratık varsa hepsi için umumî olmuş olur ve bütün nebilerle ümmetleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ümmetinden olmak lâzım gelir. Bu takdirde:

بُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً

"Ben, insan nev'inin bütün ferdlerine peygamber gönderildim" hadîs-i şerifinden murad, kendisinden önce olsun, sonra olsun, dünyaya ne kadar beşer nüfusu geldi ise hepsine peygamber olmaktır. Nebîlik ve resûllüğü, sadece kendi şerefli zamanından kıyâmete değin gelenlere mahsus olmaz. Belki daha önce gelmişlere bile uzanarak hepsini kaplayıcı olur.

Bu takdirde: **"Âdem ruh ile cesed arasında iken ben nebî idim"** hadîs-i şerifinden murad, açıkça ortaya çıkmış olur.

Bu mertebeler bilindikten sonra şüphe kalmaz ki, Resûlüllah Efendimiz, bütün peygamberlerin peygamberi imiş. Bundan dolayıdır ki, Mi'rac gecesi Beytü'l-Mukaddes'de, imam olup bütün nebilerin ruhları Resûlüllah Efendimiz'e iktida ettiler ve yine âhiret gününde hepsi onun bayrağı altında toplansalar gerektir. Bu hususta daha etraflı bilgiler Altıncı Bölümde gelecektir.

Abdullah bin Ebî Cemre (R.A.) *"Behcetü'n-Nüfûs"* adlı kitabında Kâ'bü'l-Ahbâr (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir:

"Hak Teâlâ'nın iradesi Peygamber Efendimiz'i halk etmeğe iliştiği vakit Cebrâil aleyhisselâm'a:

— Arz'ın kalbi ve nûru olan topraktan getir! diye emretti.

Cebrâil aleyhisselâm da Firdevs-i A'lâ ve İlliyyîn makamı melekleriyle yeryüzüne inip Resûlüllah Efendimizin şerefli kabri olan yerden bir avuç beyaz ve nuranî toprak alıp geldi. Cennet ırmaklarının suyu ile onu yoğurdular. Ak inci gibi ağarıp öyle oldu ki, etrafına ışık verdi. Ondan sonra melekler onu aldılar; Arş ve Kürsî tarafında, göklerde, yerlerde, dağlarda ve deryalarda dolaştırdılar. Ondan sonra bütün melekler ve diğerleri, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ve onun üstünlüğü hakkında bilgi edindiler. O zamanda henüz Hazret-i Âdem'den hiç kimse nam ve nişan bilmezdi, diye buyurdular."

Yine rivayet olunduğuna göre Allahu Teâlâ Hazretleri, Âdem aleyhisselâm'ı yarattığı zaman kalbine ilhâm etti ve Âdem:

— Bana niçin **Ebû Muhammed** (Muhammed'in babası) diye künye verdin? diye sordu.

O zaman Allahu Teâlâ, emredip:

— Ey Âdem, başını kaldır! dedi.

Hazret-i Âdem, başını kaladırıp bakınca Arş üzerinde Resûlüllah Efendimizin pâk nûrunu gördü:

— Ya Rab! Bu nur hangi nûrun aslıdır? dedi.

Hak Teâlâ:

— Bu nur, senin zürriyetinden bir peygamberin nûrudur ki, onun ismi göklerde **Ahmed**, yerlerde **Muhammed'dir.*** Eğer o olmasaydı seni yaratmazdım, yerleri ve gökleri de halketmezdim, diye buyurdu.

Hadîs imamlarından Hâkimin *Sahih'i*nde rivayet ettiği de buna şâhiddir ki, şöyle buyurmuştur:

"Hiç şüphesiz Âdem aleyhisselâm Resûlüllah Efendimizin şerefli ismini Arş üzerine yazılmış gördü. Allahu Teâlâ Hazretleri:

— Ey Âdem! Eğer Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım, buyurdu.

Eğer suâl olunup:

— Eşâire mezhebinde Allahu Teâlâ'nın işleri asla **mualleletü bi'l-ağrâz** değildir, yâni Allah, işlediği işi bir garaz için işlemez. O halde Muhammed aleyhisselâm'ın yaratılması Âdem aleyhisselâm'ın yaratılmasına nasıl illet (sebeb - gaye) olur? denilirse şöyle cevab verilir ki:

---

* Muhammed "*Övülen*", Ahmed "*Çok Övülen*" demektir. Allah, Sevgilisini çok sevdiği için O'nu överek anmış, yaratmıştır. Adının yerde "övülen", göklerde "çok övülen" diye anılması gök ehlinin O'nun kadrini yer ehlinden daha ziyade bilmesindendir. (S.N.)

— Delillerden açıkça anlaşılan şudur ki, Hak Teâlâ'nın bâzı işlerini illetlendirmek demek, kendilerine gaye ve menfaatler uygun düşen işler ve hikmetler ile illetlendirmek demektir. Yoksa işe girişmeye sevkeden ve faaliyete geçmeyi gerekli kılan bir illetle illetlendirmek demek değildir. Çünkü böyle olması Allahu Teâlâ hakkında muhaldir. Zira bu durumda başkasından dolayı güçlük lâzım gelir. Bu ise olmayacak bir şeydir. Açık Kur'an âyetleri buna şâhiddir. Meselâ:

"Ben ins ve cinni, ancak bana ibâdet etmeleri için yarattım." âyetinden murad, "Onların yaratılmasını ibâdete yakın kıldım. Yâni onları yarattım, ibadet etmeği farz kıldım," demek olur.

Buradaki illetlendirme lâfzîdir, hakikî değildir. Zira Allahu Teâlâ, menfaatler beklemekten müstağnidir. İşlediği iş, kendine menfaat hâsıl olması için değildir. Başkasına menfaat hasıl olması için de değildir. Zira başkasına vasıta ile menfaat ulaştırmaya ihtiyacı yoktur. Bizzat ulaştırmaya kadirdir. Allah daha iyi bilir.

Her Şeyden Önce Hangi Şeyin Yaratıldığı

İmam-ı Abdürrezzak (Allah ona rahmet eylesin) rivayetinde şöyle der:

"Câbir bin Abdullah el-Ensarî (R.A.) buyurmuştur ki:

— Ya Resûlâllah! Anam, babam sana fedâ olsun! Allahu Teâlâ Hazretlerinin her şeyden önce yarattığı ne nesnedir, bana haber ver, dedim.

Buyurdu ki:

— Yâ Câbir!

إن الله تعالى خلق قبل الأشياء نور نبيك من نوره فجعل
ذلك النور يدور بالقدرة حيث شاء الله تعالى ولم يكن
في ذلك الوقت لوح ولا قلم ولا جنة ولا نار ولا ملك ولا
سماء ولا أرض ولا شمس ولا قمر ولا جني ولا إنس

"Allahu Teâlâ Hazretleri, cümle eşyadan önce senin peygamberinin nûrunu kendi nûrundan yarattı. Yine şöyle eyledi ki, o nur, Allahu Teâlâ'nın kudretiyle Allahu Teâlâ'nın dilediği yerlerde devr edip gezerdi. O zamanda ne Levh, ne Kalem, ne Cennet, ne Cehennem, ne Melek, ne Gök, ne Yer, ne Güneş, ne Ay, ne Cin ve ne de insan vardı. Hâsılı yaratıklardan hiçbir nesne yaratılmamıştı."

Ondan sonra buyurdu ki:

فَلَمَّا أَرَادَ اللّٰهُ تَعَالَى أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ قَسَمَ ذٰلِكَ النُّورَ أَرْبَعَةَ أَجْزَاءٍ فَخَلَقَ
مِنَ الْجُزْءِ الْأَوَّلِ الْقَلَمَ وَمِنَ الثَّانِي اللَّوْحَ وَمِنَ الثَّالِثِ الْعَرْشَ ثُمَّ قَسَمَ
الْجُزْءَ الرَّابِعَ أَرْبَعَةَ أَجْزَاءٍ فَخَلَقَ مِنَ الْأَوَّلِ حَمَلَةَ الْعَرْشِ وَمِنَ الثَّانِي
الْكُرْسِيَّ وَمِنَ الثَّالِثِ بَاقِيَ الْمَلَائِكَةِ ثُمَّ قَسَمَ الْجُزْءَ الرَّابِعَ أَرْبَعَةَ أَجْزَاءٍ
فَخَلَقَ مِنَ الْأَوَّلِ السَّمٰوَاتِ وَمِنَ الثَّانِي الْأَرَضِينَ وَمِنَ الثَّالِثِ الْجَنَّةَ
وَالنَّارَ ثُمَّ قَسَمَ الرَّابِعَ أَرْبَعَةَ أَجْزَاءٍ فَخَلَقَ مِنَ الْأَوَّلِ نُورَ أَبْصَارِ
الْمُؤْمِنِينَ وَمِنَ الثَّانِي نُورَ قُلُوبِهِمْ وَهِيَ الْمَعْرِفَةُ بِاللّٰهِ وَمِنَ الثَّالِثِ
نُورَ أَلْسِنَتِهِمْ وَهُوَ التَّوْحِيدُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ

"Hak Teâlâ Hazretleri mahlûkatı yaratmak dilediği zaman o nûru önce dört kısma ayırdı. Birinci kısmından Kalem'i yarattı. İkinci kısmından Levh'i yarattı. Üçüncü kısmından Arş'ı yarattı. Dördüncü kısmı yine dört parçaya ayırdı. Onun da birinci parçasından Arş'ı götüren melekleri yarattı. İkincisinden Kürsî'yi yarattı. Üçüncüsünden geri kalan melekleri yarattı. Yine dördüncü parçayı dört bölüme ayırdı. Birincisinden gökleri yarattı. İkincisinden yerleri yarattı. Üçüncüsünden cennet ve cehennemi yarattı. Yine dördüncü bölümü dört cüz'e ayırdı. Birincisinden mü'minlerin gözlerinin nurunu yarattı. İkincisinden onların kalblerinin nurunu yarattı ki, o mârifetullah (Allah'ı tam olarak tanıma bilgisi) dir. Üçüncüsünden dillerinin nurunu yarattı ki, o tevhid edip "Lâ ilâhe illâllah Muhammed resûlüllah" demektir."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nurundan sonra diğer mahlûkattan ilk yaratılan Kalem midir, yoksa diğerleri midir? Âlimler bu hususta değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Ebû Ya'lâ-i Hemedânî (Allah ona rahmet etsin) bu hususta şöyle der:

"En doğrusu şudur ki, Arş, Kalem'den önce yaratılmıştır. Zira Abdullah bin Amr (R.A.) dan rivayet olunan sahih hadîste Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurmuştur ki:

قَدَّرَ اللّٰهُ مَقَادِيرَ الْخَلْقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ
أَلْفَ سَنَةٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

"Allah, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce halkın miktarlarını takdir etti. O halde ki, Arş su üzerinde idi."

Bu hadîs-i şerif açıkça delâlet eder ki, takdir, Arş'dan sonradır.

İmam-ı Ahmed ve Tirmizî'nin (Allah ikisine de rahmet etsin) rivayetlerinde Ubâde bin Sâmit (R.A.) den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz şöyle buyurdu:

أول ما خلق الله القلم قال له اكتب قال يا رب وما أكتب
قال اكتب مقادير كل شيء

"Hak Teâlâ'nın ilk önce yarattığı Kalem'dir. Onu yarattığında Allahu Teâlâ:

— Ey Kalem, yaz! diye buyurdu.

Kalem:

— Yâ Rab, ne yazayım? dedi.

Allahu Teâlâ buyurdu ki:

— Her şey'in mikdarlarını yaz!"

Yâni "Her birinin ömrünü, rızkını vesair hallerini takdir ile (sayısını ve sınırını belirterek) yaz!" demektir.

O halde bu hadîs-i şerif gereğince **takdîr-i mekadîr** (miktarların belirtilmesi), Kalem yaratıldığı zamanda olmuş olur.

İmam-ı Ahmed ve Tirmizî'nin nakillerinde Ebu Zer bin Ukaylî (R.A.) rivayet etmiştir ki: **"Muhakkak, su Arş'dan önce yaratılmıştır"** Süddî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde geldiğine göre: **"Allahu Teâlâ'nın yarattığı şeylerden hiç bir nesne yoktur ki sudan önce halkedilmiş olsun. Hepsinden önce su yaratılmıştır."**

O halde bu iki rivayetin birleştirilmesinden çıkan sonuç şöyle gerektir ki: Kalem'in önceliği, Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) Nuru, Su ve Arş'dan başkasına göre olur. Bunlardan başka ne kadar şey varsa, Kalem onlardan önce yaratılmış olur, dediler.

Bâzı âlimler dediler ki: "Her birinin önceliği, kendi cinsine izafetledir. Meselâ Muhammed'in (S.A.V.) nuru, diğer nurlardan önce yaratıldı. Takdir kalemi de diğer kalemlerden önce yaratıldı, demektir. Geri kalan şeyler de buna kıyas edilmelidir."

Âdem'e Ruh Üflenmesi

İbn-i Merzuk'un rivayetinde Hazret-i Hüseyin (R.A.), Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden rivayet eylemiştir ki:

كُنْتُ نُوراً بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي قَبْلَ خَلْقِ آدَمَ بِأَرْبَعَةَ عَشَرَ أَلْفِ عَامٍ

"Âdem aleyhisselâmı yaratılmadan on dört bin yıl önce ben, Rabbimin karşısında bir nur idim," buyurmuştur.

Haberde gelmiştir ki, Allahu Teâlâ Âdem aleyhisselâm'ı yarattığı zaman o nuru Hazret-i Âdem'in zahrına (sırtına) koydu. Şöyle oldu ki, alnında parıltısı belirip geri kalan ne varsa hepsinin nuruna galip oldu. Hak Teâlâ, Âdem aleyhisselâm'ı taht üzerine çıkarıp meleklerin omuzlarında yükseltti. Aynı zamanda:

— Gökleri tavaf ettirin! diye emretti.

Bu emir üzerine melekler, ona gökleri tavaf ettirdiler. Hak teâlâ Hazretlerinin acaip melekûtunu seyreyledi.

Rivayet olundu ki, ruh, Âdem aleyhisselâm'ın mübarek başında yüz yıl eğlendi. Göğsünde de yüz yıl eğlendi. Bacaklarında ve ayaklarında da yüz yıl eğlendi. Ondan sonra Allahu Teâlâ Hazretleri, bütün yaratıkların isimlerini Âdem aleyhisselâm'a öğretti. Sonra meleklere:

— Âdem'e secde edin! diye emretti.

Bütün melekler secde ettiler; İblis etmedi. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri kızıp İblis'i göklerden sürdü.

Hazret-i Âdem'e edilen secde, tâzim ve tehıyyet (yüceltme ve saygı gösterme) secdesi idi; ibâdet secdesi değildi. Meselâ Hazret-i Yûsuf'un kardeşlerinin Hazret-i Yûsuf'a ettikleri secde gibi. Hakikatte secde, Allahu Teâlâ Hazretlerine idi. Âdem aleyhisselâm kıble gibi gerçekleşmişti. Nitekim Kâ'be'ye karşı secde edildiğinde secde yine Hak Teâlâ Hazretlerine olur ve Kâ'be-i şerif kıble [yüzün yöneldiği yön] olur.

Ca'fer-i Sâdık (R.A.) dan rivayet edilmiştir ki, Âdem aleyhisselâm'a ilk önce secde eden Cebrâil aleyhisselâm idi. Sonra Mikâil aleyhisselâm, sonra İsrâfil aleyhisselâm, sonra Azrâil aleyhisselâm, sonra da mukarreb melekler secde ettiler.

Bâzıları:

— İlk önce secde eden, İsrâfil aleyhisselâm idi. Onun için Levh-i Mahfuz'un gözetim vazifesi ona verildi, dediler.

İbn-i Abbas (R.A.) dan rivayet edilmiştir ki, Âdem aleyhisselâm'a secde edildiği zaman, cuma günü zevâl vaktinden ikindiye kadar olan zaman arasında idi. Ondan sonra Hak Teâlâ, Hazret-i Âdem'in sol yanında olan iyeğisinden Hazret-i Havvâ'yı yarattı. Âdem aleyhisselâm uykuda idi. Uyanıp Hazret-i Havva'yı görünce ona meyl etti. Elini uzatır uzatmaz melekler:

— Ey Âdem, sâkin dur! dediler.

Âdem aleyhisselâm:

— Niçin sâkin durayım ki, Hak Teâlâ bunu benim için yaratmıştır, dedi.

Onlar:

— Mehrini öde, dediler.

— Mehri nedir? dedi.

Melekler:

— Muhammed Mustafa aleyhisselâm'a üç kere salâvat getirmektir, dediler.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, Hazret-i Âdem ile Havvâ'ya cennet nimetlerini mubâh edip:

— Buğday ağacından sakının! Onun yanına varmayın! diye nehiy buyurulmuştu, dediler.

Bunun üzerine lânetli İblis, Âdem ve Havva'ya hased eyledi. Âlemde ilk hased İblis'ten sâdır olmuştur. Hâsidlerin şeyhi (piri), lânete müstehak olan İblis'tir. Gerçek şudur ki, şimdiki zamanda bir hayli makbul müridleri ortaya çıkmıştır.

Bundan sonra mel'un İblis, cennet kapısına gelip hile ile içeri girdi. Ağlayıp feryâd ederek Âdem ve Havvâ'nın (aleyhimesselâm) karşısına geldi. İlk önce feryâd ederek ağlamak İblis'ten kalmıştır.

Neticede İblis'in ağlamasından mahzûn olup:

— Niçin ağlıyorsun? diye sordular.

Mel'un dedi ki:

— Sizler için ağlıyorum ki, ölüm yetişip vefat edeceksiniz. Cennet nimetlerinden ayrılacaksınız. Sizlere ebedî yerleşme ağacını göstereyim. Onun meyvesinden yeyin ki, cennette bâki kalasınız.

Ve yemîn edip:

— Maksadım sadece size öğüt vermektir, dedi.

İlk önce yalan yere yemîn etmek İblis'ten kalmıştır. Böylece bunlar, İblis'in iğvasına aldandılar. Önce Hazret-i Havvâ o ağacın meyvesinden yedi. Ondan sonra beğendiğini belirtip:

— Ne hoş şeydir bu, diye Hazret-i Âdem'e de yedirdi.

Şuna inanıyorlardı ki, Allah'a karşı aslâ yalan yere yemin edilemezdi. Onun için Allahu Teâlâ:

— Ey Âdem! Sana cennetin bütün nimetlerini mubah kıldım.. Bunlar yetmez miydi ki, gittin, benim yasakladığım şeyden de yedin! buyurdu.

Âdem aleyhisselâm dedi ki:

— Evet, ey Rabbim! İzzetin hakkı için yeterdi. Ama ben şöyle sandım ki, Hazretine karşı aslâ yalan yere yemin edilemez. Ona aldandım.

Allahu Teâlâ Hazretleri buyurdu ki:

— O halde yüceliğim ve büyüklüğüm hakkı için seni yeryüzüne indireyim de sıkıntı ve zorluklarla geçimini sağlayasın!..

İbn-i Abbas (R.A.) dan rivayet edilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri:

— Ey Âdem, niçin böyle ettin? dediği zaman Âdem:

— Ey Rabbim, bana olan Havvâ'dan oldu. Onun sözüne uydum, dedi.

Allahu Teâlâ buyurdu ki:

— O halde ben onu belâ ile hâmile olup belâ ile doğurmağa ve ayda bir kere hayız görmeğe mübtelâ edeyim.*

Vehb bin Münebbeh'den rivayet edilir ki, Âdem aleyhisselâm yeryüzüne indirildiği zaman üç yüz yıl ağladı. Gözünün yaşı dinmedi.

Mes'ûdî der ki:

— Âdem aleyhisselâm cennetten çıktığı zaman o kadar ağladı ki, eğer bütün arz halkının gözlerinin yaşı toplansa Hazret-i Âdem'in gözünün yaşı hepsinden ziyade olurdu.

Mücâhid (R.A.) der ki:

— Âdem Peygamber, başını gök yüzüne kaldırmadan yüz yıl ağladı. Gözlerinin yaşından zencefil, öd, sandal ve diğer güzel kokulu nesneler bitti. Hazret-i Havvâ da ağladı; gözünün yaşından karanfil ve bâzı hoş kokulu otlar bitti.

Âdemin Cennetten Çıkarılmasının Hikmetleri

Âdem aleyhisselâm, Allahu Teâlâ'nın bir kere emrini kırıp bir günah işlediği için yüz yıl ağlayınca, her gün nice kez Allahu Teâlâ'nın şerefli emrine aykırı hareket edip büyük günahlar işleyenlerin hâli nice olsa gerektir? Akıllı olanın buna göre amel etmesi gerekir.

Rivayet olunur ki, Âdem aleyhisselâm meleklerin göklerden inip çıktıklarını gördükçe hasret ve iştiyâkı artıp evvelki vatanlarını ve evvelki yoldaşlarını arzu eder-

---

* Burada anlatılan hikâye İbni Abbas'a atfen anlatılıyorsa da İbni Abbas Peygamberimiz'den değil de doğrudan Allah ile Âdem arasındaki konuşmaya tanık olmuş gibi naklediyor. Kaldı ki, rivayet Kur'an'a da açıkça aykırıdır. Çünkü Adem, Kur'an'da kendi nefsini suçlar, Havva'yı suçlamaz. Kadınların doğuştan suçlu ve günahkâr olarak dünyaya geldikleri ise asla kabul edilemez. Bu rivayet, *"Cennet anaların ayakları altındadır,"* diye kadınlığı ve analığı cennetten üstün tutan Peygamber Efendimiz'in meşhur hadisi ile de çeliştiğinden kabul edilemez. (S.N.)

di. O halde Âdem oğlunun da, sevgilisinden ayrılmasını gerektirecek türde işlerden sakınması gerektir.

Eğer sual olunup:

— Âdem peygamberin işlediği günah, eğer büyük günahlardan olursa peygamberlerden büyük günah sâdır olmasa gerekti. Eğer küçük günahlardan olursa sebeb neydi ki, ondan ötürü bu kadar libasından üryan kılınıp cennetten dışarı sürülsün? denilirse, Keşşâf sahibi (Allah ona rahmet etsin) buna cevab verip buyurdu ki:

— Âdem aleyhisselâm'ın günahı küçük günahlardandı. Bu kadar günahın, bütün tâat ve ibâdetlerin aslı olup Âdem'in kalbinde bulunan ihlâs ve güzel fikirlerle örtülmüş ve bağışlanmış olması dahi kabildi. Ama bu denli şiddetli cezalar verilmesinden murad, Allahu Teâlâ yönünden Âdem ve zürriyetine bir lûtuf idi. Tâ ki, günahtan tamamen sakınma üzere olup fazla mâsiyete kalkışmasınlar. Tâ ki, Hazret'in yakınlığından tamamen uzak düşmek lâzım gelmesin. Bundan başka daha nice hikmet vardır ki, bir kısmı idrâk olunur, bir kısmı idrâk olunmaz. Âdem aleyhisselâm yeryüzüne inmese mücâhidlerin cihâdı, ibâdet edenlerin ibâdeti hâsıl olmazdı. Aynı zamanda tevbekârların nefesleri göklere çıkmazdı. Günahkârların gözlerinin yaşı yerlere dökülmezdi. Bunlar hep Allah katında sevgili olan nesnelerdir.*

Bunun üzerine Allahu Teâlâ Hazretleri:

— Ey Âdem! Her ne kadar yakınlık yurdundan indirilip ırak düştünse de ben yakınım. Dua edenin duasını işitir ve kabûl ederim, onun gereğini yerine getiririm. Eğer cennetten çıkarıldığın için kalbin kırıldıysa ben kalbi kırılmış olanların yanındayım. Eğer göklerde tesbîh eden meleklerin seslerini dinlemekten geri kaldınsa, yeryüzünde günahkârların iniltisini dinlemek sana onun karşılığı olarak verildi. Onların iniltisi bana meleklerin tesbihinden daha sevgilidir. Zira zaman olur ki, tesbîh edenlerin tesbihine böbürlenme karışır. Günahkârların inleme ve feryâdı ise kırıklıkla ziynetlenir. Eğer siz günah işlemeseydiniz, sizi giderip yerinize bir topluluk daha yaratırdım ki, onlar günah işleyip sonra bağışlanma dilerler, Ben de onların günahlarını bağışlardım, diye buyurdu.

O şânı çok yüce ve pek büyük Allahu Teâlâ Hazretlerine bakın ki, her ne zaman bir kuluna yardım ve iyilik etse onun üzüntü ve sıkıntıları üstünlük ve saadetlere döner. Bir kulunu da kendi hâline bırakıp yardımını esirgese onun çalışması fayda vermez, kendine vebâl (ağırlık ve azab) olur. Hazret-i Âdem aleyhisselâm'a yardımı zuhûr edip gerekli olanı ona telkin eyledi ve tevbe verip tevbesini de kabûl eyledi. Lânetli İblis gazabına mazhar düşüp bu kadar müddet eylediği ibâdet boşa gidip dergâhtan sürüldü.

* Muhyiddin Arabî (k.s.) Hazretlerinin açıklamasına göre Cenâb-ı Hakk'ın Âdem ile Havva'ya, "*Bu ağaca yaklaşmayın!*" emrinin lafzında yasaklama ifadesi varsa da ilâhî meşiyet (irade ve istek) onların yaklaşması yönünde olduğundan tecelli o yönde gerçekleşmiş, bundan Allah'ın sayısız hikmetleri zahir olmuştur. (S.N.)

Rivayet olunduğuna göre, vaktâ ki Âdem aleyhisselâm hazretlerinin diğer yaratıklar üzerine üstünlüğü "**Ve alleme âdemel esmâe küllehâ** - Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti." (Bakara, 2/31) gereğince zâhir oldu ve ilim de gereğince amel olunmayınca kemâl bulmayıp cennet ise amel yurdu olmadığı için Âdem aleyhisselâm yeryüzüne indirildi. İblis de şakiliği gereğince hased edip Hazret-i Âdem'in cennetten çıkarılmasına çalıştı. Ama şundan gafildi ki, Hazret-i Âdem cennetten çıkmakla ameli üstünlükler kazanıp kemâl bulduktan sonra evvelki hâlinden daha güzel hâl üzere cennete girip orada ebediyyen kalacaktı.

Bâzıları da buyurmuşlardır ki: Hazret-i Âdem'in cennetten dışarı çıkarılmasında şu mânaya işaret vardır ki, Allahu Teâlâ Âdem'in günahını cennette iken bağışlasaydı yalnız bir günahkârın suçunu yarlığamakla af ve kereminin ne derece olduğu açıklığa kavuşmuş olmazdı. Ama dünyaya getirip zürriyetlerinden nice yüz bin günahkârları beraber af ve mağfiret edince lütuf ve kereminin ne derecede bulunduğu bilinmiş ve anlaşılmış olur.

Bir hikmeti de şu idi ki, Hazret-i Âdem'in belinde zürriyetleri vardı. Bunların meydana çıkarılması gerekti. Cennet ise asla çocuk getirecek yer değildi.

Biri de şu idi ki, zürriyetlerinden cennete lâyık olmayan kimseler vardı. Onların dışarıda kalması gerekti. Onun için dünyaya gönderildi, dediler.

Netice olarak söylenebilir ki, Allahu Teâlâ Hazretlerinin bütün işleri hikmet üzeredir. Bunlardan bir kısmının münasebeti açık, bir kısmının gizli olur. Her kişi aklının gereğince bir miktar idrâk eder. Ama eksiksiz olarak sırrını ve hakikatini yine kendi bilir.

İman ehlinin en sonunda varacak yerleri cennettir. Nitekim Allahu Teâlâ Hazretleri, Kur'an-ı Keriminde buyurur:

"Yâ Muhammed! Sen şu kimselere müjdele ki, îman getirip doğru ve güzel işler işlediler: Muhakkak şu içinden ırmaklar akan cennetler onlarındır." (Bakara: 25)

Hâsılı, cennetlerin onlar için olduğunu, o mü'minlere (yâni îman edip doğru ve güzel işler yapan kimselere) müjdele, demek olur.

Rivayet olunur ki, Âdem aleyhisselâm'ın bulunduğu cennet hangi cennettir? diye âlimler değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bâzıları dediler ki:

— Âdem aleyhisselâm Huld cenneti'nde idi.

Bâzıları da:

— Huld cenneti'nden başkasında idi ki, Allahu Teâlâ onu Âdem aleyhisselâm'a ıbtilâ yurdu kılmıştı. Yâni tecrübe ve imtihan yeri eylemişti. Zira Huld cenneti'ne kıyâmet gününde girilecektir. Orası, mükâfat ve sevab yurdudur, teklif yurdu değildir.

Orada emir ve yasak olmaz. Selâmet yurdudur, ibtilâ ve imtihan yurdu değildir. Karar yeridir, intikal yeri değildir, dediler.

Âdem aleyhisselâm'ın Huld cenneti'nde bulunduğunu söyleyenler:

— Muvakkat giriş kıyâmetten önce gerçekleşebilir. Görmez misiniz ki, Mi'rac gecesinde Âlemlerin Fahri Efendimiz Hazretleri cennete girip oraları temâşa eyledi. Ve "Cennette Âdem aleyhisselâm'ın mübtelâ olduğu hüzün ve meşakkat olmaz" dedikleri, âhirette girenlere göredir. Nitekim âyet-i kerimenin ifade tarzı, buna delâlet eder. Zira cennette hüzün olmaması mü'minlerin girişine bağlı kılınmıştır, diye cevab verdiler.

Rivayet olunduğuna göre Âdem aleyhisselâm cennetten çıkarıldığı zaman bakıp gördü ki, Arş'da ve cennetin her yerinde Allahu Teâlâ'nın şerefli ismi yanına "Muhammed" ismi yazılmıştı.

Âdem aleyhisselâm:

— Ey Rabbim! Bu Muhammed kimdir? diye sordu.

Allahu Teâlâ buyurdu ki:

— Bu senin evlâdından o kimsedir ki, eğer o olmasaydı seni yaratmazdım.

O zaman Âdem aleyhisselâm dedi:

— Ey Rabbim! Beni bu oğlum hürmetine sen affedip esirge.

Allahu Teâlâ buyurdu ki:

— Ey Âdem! Eğer göklerin ve yerin halkı hakkında bu oğlun hürmetine benden şefaat dilesen şefâatin makbul olur.

Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki:

"Âdem aleyhisselâm suç işleyip günahkâr olduğu zaman:

— Ey Rabbim! Muhammed hakkı için beni bağışla, dedi.

Allahu Teâlâ buyurdu ki:

— Ey Âdem! Sen Muhammed'i nerden biliyorsun? Ben henüz onu yaratmadım.

Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm:

— Şuradan biliyorum ki, sen beni kudret elinle yaratıp bana ruh üflediğin zaman başımı kaldırıp Arş üzerine "Lâ ilâhe illâllah Muhammedün resûlüllah" yazılmış olduğunu gördüm. Bildim ki sen şerefli ismini hiç kimseye bağlamazsın, ancak yarattıklarının en sevgilisi olan bir kimsenin ismine bağlarsın.

Bunun üzerine Allahu Teâlâ:

— Ey Âdem! Gerçek söyledin. O, bana halkın en sevgilisidir. Mâdem ki onun hürmetine benden mağfiret istedin, gerçek olarak ben de seni yarlığadım. Eğer Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım, diye buyurdu."

İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde:

— O senin zürriyetinden olan nebilerin sonuncusudur, sözü de vardır.

Selmân'ın (R.A.) hadîsinde gelmiştir ki: Cebrâil, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip şöyle dedi:

— Ey Muhammed! Rabbin şöyle buyurdu: "İbrahim'i dost edindimse seni habîb (sevgili) edindim. Bana senden daha sevgili bir mahlûk yaratmadım. Gerçekten dünyayı ve ehlini şunun için yarattım ki, senin güzellik ve yükseklik derecenin benim katımda ne olduğunu onlara bildireyim. Eğer sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım."

Malûm olsun ki, Allahu Teâlâ, Hazret-i Havvâ'yı yaratıp Âdem Aleyhisselâm ile bir yere geldiklerinde Hazret-i Âdem'in bereketleri Hazret-i Havvâ'ya taşınılıp onlardan kırk oğlan hâsıl eyledi. Her doğurmada ikişer doğururdu. Ama Şît aleyhisselâm'ı doğurduğunda yalnız doğurdu. Çünkü Peygamber idi. Nübüvvet ve kerameti için yalnız doğdu. Âdem aleyhisselâm vefat ettiğinde Şît aleyhisselâm, Âdem aleyhisselâm'ın evlâdına vasi oldu. Şît aleyhisselâm da, kendi oğluna, Âdem aleyhisselâm'ın vasiyeti gibi vasiyet eyledi ki, Muhammed aleyhisselâmın nurunu temiz tabiatlı hatunlardan başkasına vaz'etmeyeler. Yâni temiz tabiatlı olmayan hatunlara yakınlık etmeyeler.

Âdem aleyhisselâm'ın devrinden tâ Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ın zamanına gelinceye kadar hal böyle idi. Allahu Teâlâ, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli nesebini cahiliyetin zinasından korudu. Yâni babaları ve dedeleri arasında zinâdan hâsıl olmak asla vâki olmadı. Şübhesiz cahiliyet zamanında zina pek çok olurdu. Bir kadın bir kimseyle nice zaman zina eder, ondan sonra evlenirdi.

"Ben Nikâhtan Doğdum" Hadîsi

Hazret-i Ali (Kerremallahü Veche) rivayet eder ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şöyle buyurmuştur:

خَرَجْتُ مِنْ نِكَاحٍ وَلَمْ اَخْرُجْ مِنْ سِفَاحٍ مِنْ لَدُنْ آدَمَ اِلَى اَنْ
وَلَدَنِي اَبِي وَاُمِّي لَمْ يُصِبْنِي مِنْ سِفَاحِ اَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ شَيْءٌ

"Ben nikâhtan doğdum, zinadan doğmadım. Âdem aleyhisselâm zamanından tâ babam ve anam beni doğuruncaya kadar cahiliyet ehlinin o çirkin işinden bana bir şey yetişmedi."

İbn-i Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şöyle buyurdu:

لَمْ يَلْتَقِ أَبَوَايَ قَطُّ عَلَى سِفَاحٍ لَمْ يَزَلِ اللهُ يَنْقُلُنِي مِنَ الْأَصْلَابِ الطَّيِّبَةِ إِلَى الْأَرْحَامِ الطَّاهِرَةِ لَا يَتَشَعَّبُ شُعْبَتَانِ إِلَّا كُنْتُ فِي خَيْرِهِمَا

"Benim nesebimde aslâ zina vâki olmadı. Allahu Teâlâ, daima beni pâk babalar belinden pâk analar rahmine naklederdi. Her ne zaman nesebimde iki şûbe hâsıl olsa ben onların daha üstün olanında bulunurdum." Yâni: "Benim nesebimde bir kimsenin iki oğlu olsa hangisi daha sâlih (iyi ahlâklı) ise ben o yönde bulunurdum. Tâ dünyaya gelinceye kadar bu suretle geldim," demektir.

Rivayet olunur ki, İbn-i Abbas (R.A.):

وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ

"Ve seni secde edenlere dönüştürdük" (Şuarâ: 219) âyet-i kerîmesinin tefsirinde buyurmuştur ki: "Mânası: Seni tâ dünyaya getirinceye kadar peygamber kolundan peygamber koluna naklettim, demektir. Bundan da murad, senin nesebinde seni peygamberler gelen silsileye uğrattım. Her ne zaman bir babanın iki oğlu olsa nübüvvet hangi yana düştüyse Resûlüllah Hazretlerini o yandan getirmek demektir.

Ca'fer bin Muhammed'den, o da babasından rivayet etmiştir ki, Allahu Teâlâ Hazretlerinin:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ

"Sizin kendi içinizden birini resûl kılmıştık," (Tevbe: 9/128) âyet-i kerimesindeki mâna: "Resûl-i Ekrem Hazretlerinin doğumuna cahiliyet âleminin çirkinliklerinden hiç bir şey erişmedi" demektir.

Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûl-i Ekrem Hazretleri, yukarıdaki âyette geçen **"enfüsiküm"** kelimesini **"enfesiküm"** şeklinde kırâet buyurdu. Bu takdirde mâna: **"Muhakkak sizin gayet nefisinizden (en iyinizden) size resûl geldi"** demektir. Âyet-i kerime Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin nesebinin en üstün derecede temizliğine açıkça delâlet eder.

Bâzı rivayette gelmiştir ki:

"Ben, neseb, temizlik ve asillik cihetlerinden sizin gayetle nefîsinizim" diye buyurulmuştur. Yâni: **"Gerek nesebimde, gerek hâtunlarım tarafından olan kara-**

betlerde, gerekse kendi zâtımda ve babalarım tarafından olan övünmede, sizin hepinizden nefis (en güzel) **ve temizim"** demek olur.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nesebinin temizliğine ve asâletinin şerefine ilişkin olarak değişik ifadelerle nice hadîs-i şerif gelmiştir.

İmam-ı Taberânî (Allah ona rahmet etsin) naklinde Abdullah bin Ömer'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu:

إن الله تعالى اختار خلقه فاختار منهم بني آدم ثم اختار منهم
العرب ثم اختار من العرب فلم أزل خيارا من خيار ألا من أحب
العرب فبحبي أحبهم ومن أبغض العرب فببغضي أبغضهم

"Allahu Teâlâ Hazretleri, yaratıklarını ayıkladı. Yâni hâlislerini ve iyilerini seçip çıkardı. Yaratılmışlar içinden sadece Âdem oğullarını seçti. Âdem oğullarından Arab tâifesini ihtiyar eyledi. Arab tâifesinden de beni ihtiyar eyledi. Böylece ben daima muhtarlardan muhtar (seçkinlerin seçkini) **olmaktan hâli kalmadım. Bilin ki, Arab tâifesini seven kimse benim sevgim sebebiyle sever. Onlara buğzeden bana buğzetmek sebebiyle buğzeder."**

Şöyle bilinsin ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin doğumunda hiç bir kimse ona ortak olmadı. Yâni asla ne erkek kardeşi vardı, ne de kız kardeşi vardı. Zira Hazret-i Âdem aleyhisselâm'dan beri tâ Abdullah'a gelinceye kadar gerçekleşen neseb silsilesi sadece Resûlüllah Hazretlerinin gelmesi içindi. Gele gele nübüvvet hânedanına erişince o varlıkların en şereflisi ve kâinatın efendisi, duaların en güzeli ve salâvatların en üstünü kendisine olan, varlık âlemine vahîd (bir) ve yegâne, ferîd (yalnız) ve ferzâne (nefsanî bağlantılardan sıyrılmış olarak) ayak bastı.

Kendi babasının ismi Abdullah'dır. Abdullah da Abdülmuttalib oğludur. Abdülmuttalib'in asıl ismi, doğru olan görüşler üzere, Şeybetü'l-Hamd'dir. Şunun için böyle isimlendirilmişti ki, doğduğu zaman ak saçlı doğmuştu. Arab lisanında şeyb diye kıl ağarmasına derler. Künyesi de Ebû Hâris idi. Künye diye şu isme derler ki, başında **eb** (baba) yahut **üm** (ana) yahut **ibn** (oğul) kelimeleri olur. Meselâ bir kimse "Filânın babası" demekle meşhur olsa bu söz onun künyesi olur.

Arab topluluğunda âdet şudur ki, bir oğlan vücuda geldiğinde ona bir isim ve bir künye korlar. Meselâ adını Abdurrahman ve künyesini Ebû Bekr korlar. Bundan maksadları babalık mertebesine ersin diye uğur tutmaktır. Bâzı kimseler ismiyle meşhur olur, bâzı kimseler de künyesiyle meşhur olurlar. Nitekim Ebû Bekr Hazretlerinin şerefli isimleri Abdurrahman'dır, ama kendileri künyeleriyle meşhur olmuşlardır.

Abdü'l-Muttalib'e gelince ona şunun için Abdü'l-Muttalib (Muttalib'in kölesi) derlerdi ki, kendinin Muttalib adında bir amcası vardı. Bir gün onu devesinin arkasına bindirip Mekke şehrine girdi.

— Bu kimdir? diye sordukları zaman:

— Kulumdur (kölemdir), diye cevap verirdi.

Zira Abdü'l-Muttalib oğlandı, elbisesi eski ve şekli de bozulmuştu. "Kardeşim oğludur" demekten âr edip "Kulumdur" derdi. Sonra da şekli ve elbisesi düzelince "Kardeşim oğludur" diye açıkladı. Oradan Şeybetü'l-Hamd'in ismi Abdü'l-Muttalib kaldı. Arab topluluğu içinde ilk önce sakal boyamak Abdü'l-Muttalib'den kalmıştır. Yüz kırk yıl ömür sürdü. O da Hâşim oğludur ve Hâşim'in ismi Amr idi. Kıtlık zamanında kendi kavmine ekmek kırıp tirit ederek halka yedirdiği için ismi Hâşim* kalmıştı. O da Abd-i Menâf oğludur, ismi Muğeyre idi. O da Kusay oğludur. Kusay'ın mânası ıracık (uzak) demektir. Anasının adı Fâtıma idi. Kendisine hâmile iken Kuzaa vilâyetinde olan kavim ve kabilesinden ırak düştüğü için doğduğu zaman adını Kusay koymuşlardı. O da Kilâb oğludur. Mânası ya mükâlebe (köpekler gibi dalaşmak) mânasına masdardır ki, düşmanla cenk ve kavga etmek mânasına gelir ya da kelb kelimesinin çoğuludur. Arab topluluğunda âdettir ki, kendi oğullarına yırtıcı canavar ismini korlar. Bir A'rabî'den sorulup:

— Niçin evlâdınıza böyle mâkul olmayan isimler koyup hizmetkârlarınıza güzel isimler koyarsınız? dediklerinde:

— Hizmetkârlarımızı kendimiz için besleriz. Oğullarımızı düşmanlarımız üstüne salmak için besleriz! diye cevab verdi.

Bu kelime onun lâkabı idi. Asıl ismi Hakim idi, derler. Bâzıları da Urve idi, demişlerdir. O da Mürre oğludur. Mürre de Kâ'b oğludur. Kâ'b o kimsedir ki, cuma gününde cemiyet eylemek (toplanmak) ondan kalmıştır. Kureyş tâifesini toplayıp hutbe okurdu. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nebîlikle geleceğini ve kendi evlâdından olacağını onlara bildirir ve:

— Onun zamanına yetişenleriniz ona îman getirip tâbi olsunlar, diye emrederdi.

O da Luy oğludur. O ise Galib oğludur. Galib de Fihr oğludur. Fihr'in asıl mânası, avucu doldurur taş demektir. Bunun asıl ismi Kureyş idi. Buna ulaşan evlâdına nisbetle onlara Kureyş denilir. Bu da Mâlik oğludur. Mâlik de Nadr oğludur. Nadr'ın mânası, altın demektir. Asıl ismi Kays idi. Bu da Kinâne oğludur. Kinâne ise Huzeyme oğludur. O da Müdrike oğludur. Müdrike, İlyas oğludur. Kâbetullah'a kurban eylemek bundan kalmıştır. Bu da Mudar oğludur. Derler ki: Mudar, gayet güzel sesli bir kimseydi. Devenin yanında yürürken yüksek ve âhenkli ses çıkarıp onu şevk ve ha-

* **Hâşim: Kemik ve kuru ağaç dalı gibi sert şeyler hakkında "kırıcı" demektir.**

rekete getirmek ki, Arab topluluğu içinde âdettir, Mudar'dan kalmıştır. Mudar da Nizar oğludur. Nizar, nezir kelimesinden gelir ki, mânası "az bir şey" demektir.

Rivayet olunur ki, doğduğu zaman babası bakıp alnında (Muhammed (sallâllahü teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerinin nurunu görünce son derece sevindi ve neş'eden coştu. Halkı toplayıp büyük ziyafetler verdi ve:

— Bu denli ziyafetler böyle bir oğul için azdır! dedi.

Bundan dolayı o oğlanın adı "Nizâr" kaldı, demişlerdir.

Nizâr da Maad'ın oğludur. Maad ise Adnan'ın oğludur. Bütün âlimler ittifak etmişlerdir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli nesebi Adnan'a varıncaya kadar malûmdur. Daha yukarısı malûm değildir.

Abdullah bin Abbas (R.A.) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Hazretlerinin nesebi Adnan'a çıkar. Adnan'dan ileri geçmez."

Bunun mânası, "Adnan'dan yukarısının isimleri sırasiyle malûm değil," demektir. Yoksa yüksek neseblerinin Hazret-i İsmail'e çıktığı kesindir.

Nitekim yine İbn-i Abbas Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Adnan ile İsmail aleyhisselâm arasında otuz baba daha vardır. Ancak kimler olduğu malûm değildir," diye buyurmuştur.

Urve bin Zübeyr'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Adnan'dan ötesinin nasıl olduğunu bilen kimseye rast gelmedik," diye buyurmuştur.

Kâ'bü'l-Ahbar'dan (R.A.) rivayet olunmuştur ki: "Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) nûru Abdü'l-Muttalib'e intikal ettiği vakit Abdü'l-Muttalib bir gün Kâbe'nin hareminde yatıp uyumuştu. Uyandığı zaman kendisini öyle bir halde buldu ki, gözleri sürmelenmiş, güzellik ve erginlik hâli giydirilmiş! Hayret içinde kaldı. Bunu kimin eylediğini bilemedi. Babası, elinden tutup onu Kureyş kâhinlerine götürdü. Kâhinler, onu görüp dediler ki:

— Gökler Tanrısı, bu oğlanın evlenmesine izin vermiştir. Git, bunu ever!

Babası, Abdü'l-Muttalib'e Kıle adında bir kız alıverdi. Ondan Hâris adında bir oğlu olduktan sonra vefat etmesi üzerine kendisine Amr kızı Hind'i alıverdi."

Abdü'l-Muttalib'in vasıfları şöyle idi: Cisminden misk kokusu gelirdi. Alnında Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) nûru parlar, kendisini uğurlu bir insan kıldığı gibi etrafına da hayır ve bereketler yayardı. Her ne zaman Mekke diyarına yağmur yağmayıp kıtlık olsa Kureyş kavmi Abdü'l-Muttalib'in eline yapışıp kendisini Sebîr Dağı'na çıkarırlardı. Onun yüzü suyuna Tanrı Teâlâ'dan yağmur isterlerdi. Muhammed'in nûru berekâtına Hak Teâlâ bol yağmurlar yağdırır, onlar da bolluğa kavuşup zengin olurlardı.

Fil Ashabının Yok Olması

Yemen padişahı olan Ebrehe, Beytullah'ı yıkmak niyetiyle geldiği zaman bunu işiten Abdü'l-Muttalib dedi ki:

— Ey Kureyş kavmi! Huzursuz olmayın! O, gelip bu Ev'i yıkamaz. Bunun sahibi vardır, bunu korur!

Ondan sonra Ebrehe geldi, Kureyş'in develerini ve koyunlarını sürüp götürdü. Abdü'l-Muttalib'in de dört yüz maya devesini beraber alıp götürmüştü. Bunun üzerine Abdü'l-Muttalib, Kureyş tâifesiyle beraber atına binip Sebîr Dağı'nın üstüne çıktı. O anda Muhammedi nur, Abdü'l-Muttalib'in alnında hâle gibi çevre bağlayıp Mekke üzerine ışık saldı. Abdü'l-Muttalib, bu hâli görünce Kureyş. topluluğuna dedi ki:

— Dönün, Mekke'ye gidelim! Zafer bizimdir. Her ne zaman bu nûr benim alnımda çevre bağlasa zafer bizim olur.

Oradan dönüp Mekke'ye geldikleri zaman Ebrehe, kendi kavminden birini kumandan tayin edip bir miktar adamla birlikte gönderdi ki, gidip Mekke şehrinden Kureyş topluluğunu sürsünler ve şehri zabt etsinler. O kişi gelip Abdü'l-Muttalib'i görür görmez dili dolaştı ve aklı başından gidip yere düştü. Boğazlanmış sığır gibi horlamağa başladı. Kalkıp aklı başına gelince Abdü'l-Muttalib'e secde etti ve:

— Ben şehadet ederim ki, sen Kureyş tâifesinin seyyidisin, dedi.

Rivayet olunur ki, Abdü'l-Muttalib, Ebrehe'nin katında hâzır olduğu zaman Ebrehe, fili yanına getirmelerini emretti. Onun bir ak fili vardı. Diğer filler Ebrehe'ye secde ederler, o ise etmezdi. İşte o ak fili karşısına getirdiler. Fil, Abdü'l-Muttalib'i görünce deve gibi çöküp secde etti. Hak Teâlâ Hazretleri, o fili söyletti. Abdü'l-Muttalib'de olan Muhammedi nûra selâm verdi.

Ebrehe Mekke'ye girip yıkmaya kasdettiğinde o fil de beraberinde idi. Hemen bir yere çöküp yattı. Döğmeğe başladılar, fakat onu çöktüğü yerden kaldıramadılar. Sonunda filin başını Yemen tarafına çevirdiler, hemen ayağa kalktı.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, deniz tarafından Ebâbil kuşlarını Ebrehe'nin askerinin üzerine gönderdi. Her kuşta mercimek büyüklüğünde üç tane taşcağız vardı. Biri ağzında, ikisi iki ayağında idi. Hak Teâlâ Hazretlerinin emriyle bu kuşlar o taşları Ebrehe askerinin üzerine bıraktığı zaman onlar her kime dokunursa helâk ederdi. Bunun üzerine askerler oradan çıkıp kaçmağa başladılar. Yollarda kırılıp döküldüler. Ebrehe de çirkin bir hastalığa tutuldu. Parmaklarının uçları çürüyüp düştü; kanlar ve irinler aktı. Sonunda yüreği çatlayıp öldü.

Kur'an-ı Kerîm'de: "Fil (kibir ve azamet) sahiplerine Rabbinin ne yaptığını görmedin mi?" (Fil sûresi: 1) âyeti bunun hakkında nâzil olmuştur.

Bu şaşılacak kıssa, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şan ve şerefine işaret etmek, peygamberliğini belirtmek, kavim ve kabilesine ondan dolayı tâzim ve ikrâm etmek için olmuştu. Hattâ bu husus gerçekleştikten sonra bütün Arab topluluğu Hak Teâlâ Hazretlerinin Kureyş kavmine bu lûtufta bulunduğunu görünce hepsi bunlara itâat üzere oldular. Bunlara karşı gelip kendileriyle cenk ve cidâl etmek düşüncesini terkettiler. Böyle bir fikri saygısızlık telâkki ettiler.

Hak Teâlâ Hazretleri tarafından Kureyş kavmine lâyık görülen bütün bu ihsanlar, yardım ve inayetler, hep Resûlüllah Efendimiz hürmetine idi. Ayrıca Resûlüllah Efendimiz henüz dünyaya gelip kendisine peygamberlik verilmeden önce gerçekleşen bu gibi şaşılacak işlere i r h â s â t derler. Peygamberlikten sonra dâvaya destek olmak üzere vuku bulan şaşılacak hallere ise m û c i z â t derler.

Hak Teâlâ Hazretleri Ebrehe'nin şerrini Kureyş üzerinden bu şekilde savuşturup Abdü'l-Muttalib'e safâ ve sevinç ihsân edince bir gün yine Mekke hareminde yatıp uyurken acayip bir rü'ya görüp son derece korkmuş olarak uyandı. Kureyş kâhinlerine gidip rü'yâsını anlattı. Kâhinler dediler ki:

— Eğer bu rü'ya gerçek ise senin neslinden öyle bir kimse gelecek ki, bütün yerlerin ve göklerin halkı ona îman getirecekler.

Bundan sonra Abdü'l-Muttalib, Fâtıma adında bir kız alıp Abdullah ondan vücuda geldi. Buna Abdullah-ı Zebîh (Kurbanlı Abdullah) derlerdi. Zebîh'in mânası boğazlanmış demektir. Böyle denilmesinin sebebi şu idi:

Amr bin Hâris'in kavmi, Kâbetullah'da fesad çıkarıp Hak Teâlâ Hazretleri üzerlerine kuvvetli düşman havâle etti. Yemen diyarına kaçmak lâzım geldiği zaman da Amr, Kâbe'nin hazinesinden pek çok mal ve kıymetli eşya getirip Zemzem kuyusuna atmış, üzerine taş ve toprak döküp Zemzem'i gözden kaybetmişti. Nice yıllar ve devirler böyle kalıp Zemzem kuyusunun nişanını kimse bilmez oldu. Bir gece Abdü'l-Muttalib'e rü'yasında Zemzem'in nişanını gösterdiler. Abdü'l-Muttalib, gösterilen yeri kazıp tekrar Zemzem'i imar ve ihyâ etmek istedi. Kureyş kavmi ona mâni oldular. Sefihlerden çok kimse, Abdü'l-Muttalib'i incittiler, çok huzursuz ettiler. Kendisine yardım eden Hâris adlı bir oğlundan başka kimsesi yoktu. Bundan dolayı Abdü'l-Muttalib:

— Eğer Hak Teâlâ Hazretleri, bana on oğlan müyesser edip Zemzem kuyusunu kazdırırsam birisini Hak Teâlâ Hazretlerinin yoluna kurban edeyim, diye nezretti.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, Abdü'l-Muttalib'e on oğlan çocuğu verdi. Onlarla kuvvet elde edip Zemzem kuyusunu kazdıktan sonra bir gece rü'yasında bir kimse gelip:

— Ey Abdü'l-Muttalib, ettiğin nezre vefa göster! dedi.

Abdü'l-Muttalib, korkuyla uyanıp bir koç kurban etti. Ondan sonra yine bir kere daha uykuya vardığında dediler ki:

— Ey Abdü'l-Muttalib! O kurbandan daha büyük bir şey kurban eyle!..

Uyanıp bir sığır kurban etti. Yine uykuya vardığında:

— Ey Abdü'l-Muttalib, daha büyük bir şey kurban eyle! dediler.

Uyanıp bir deve kurban etti. Yine uykuya varınca bir nida gelip:

— Ey Abdü'l-Muttalib! Daha büyük bir şey kurban eyle! denildiğinde:

— Daha büyük nedir? diye sordu.

— On oğlun oldu. Maksûdun husûl buldu. Onlardan birisini kurban eyle. Sen böyle demiştin. Verdiğin sözü yerine getir! dediler.

Hemen Abdü'l-Muttalib uyanıp son derece büyük bir ıstıraba düştü. Oğullarını toplayıp bu hâli onlara bildirdi. Oğulları:

— Biz sana itâat ederiz. Hemen bak, hangimizi seçersen kurban eyle! dediler.

Bunun üzerine Abdü'l-Muttalib onlara buyurdu: Gittiler, her biri bir ok üzerine adlarını yazıp getirdiler.

Kureyş kavminin bir putları vardı. Ona Hübel derlerdi. Kâbe'nin içinde dururdu. Ona gayet büyük bir saygı gösterirlerdi. Her ne hususta olursa olsun, zor bir durumda kalınca onun yanına gidip kur'a atarlardı. Kur'a nasıl düşerse ona razı olurlardı. Abdü'l-Muttalib de âdetleri gereğince okları alıp o putun yanma gitti. Putun yanında bir kayyum vardı; okları o bırakırdı. Abdü'l-Muttalib, okları onun eline verip kendisi Hak Teâlâ Hazretlerine dua etmeye başladı.

Kayyûm okları bırakır bırakmaz kur'a Abdullah'ın adına düştü.

Abdü'l-Muttalib, eline bıçağı alıp Abdullah'ın eline yapıştı. Kâbe'nin yanında iki put daha vardı. Birine Esâf, öbürüne Nâile derlerdi. Kurban onların yanında boğazlanırdı. Abdü'l-Muttalib, Abdullah'ı oraya götürdü. Hemen Kureyş kavminin uluları karşı gelip dediler ki:

— Ey Abdü'l-Muttalib! Biz, senin bu oğlanı boğazlamana razı değiliz. Eğer böyle edersen bundan sonra Kureyş arasında âdet olur. Bir kişi oğlunu nezreder, hemen getirir, boğazlar. Böyle etmeye ne lüzum var! Git, sen Rabbini başka şekilde razı et!

Sonra yine dediler ki:

— Hayber Kal'asında bir Yahudi karısı vardır. Adı Kutbe'dir. Gaibden haber verir. Çok acayip bir kâhindir. Ona git, sana bir yol göstersin.

Bunun üzerine birkaç kişi de Abdü'l-Muttalib'in yanına düşüp Hayber'e geldiler. O kadını bulup bu hikâyeyi ona anlattılar. Ondan sonra:

— Bunun çaresi nedir? diye sordular.

Kadın:

— Sizin âdetinizde bir adamın diyeti ne kadardır? dedi.

— On devedir, dediler.

Bunun üzerine kadın:

— Gidin, on deve hazırlayın ve Abdullah'ı da getirin. Develerle Abdullah arasında tekrar kur'a atın. Eğer kur'a yine Abdullah'ın adına düşerse on deve daha arttırın. Bu şekilde kur'a develere düşünceye kadar onar onar develerin sayısını arttırarak kur'ayı tekrarlayın. Ne zaman kur'a develere düşerse Rabbiniz ondan râzı olmuş demektir. Hemen develeri kurban edin, oğlan kurtulsun, dedi.

Abdü'l-Muttalib, gidip kadının dediği gibi etti. Kur'a Abdullah'ın adına düştükçe on deve daha ekleyip yeniden kur'a atardı. Develerin sayısı yüze ulaştığı zaman kur'a attılar, kur'a develere düştü. Hemen o saat yüz deveyi birbiri ardından kesip kurban ettiler, bıraktılar. Gerek insanlar, gerek yabanî hayvanlar, gerekse kuşlar, nice gün o develerden nimetlendiler.

İşte bu münasebetle Abdullah'a Zebîh* denilmişti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine İbnü'z-Zebîhayn (iki kurbanın oğlu) derlerdi. Bundan murad, "İki kurban olunması emrolunmuşun oğlu" demektir. Bu iki kurbandan birisi babası Abdullah, diğeri de yüce ceddi İsmail aleyhisselâm'dır.

Gerçi bâzı âlimler, kurban olunmağa götürülen kimse İsmail aleyhisselâm değil, İshak aleyhisselâm idi, demişlerdir. Fakat çokluğun görüşü odur ki, İsmail aleyhisselâmdı. Bu hususta söylenmiş çok sözler vardır.

Rivayet olunur ki, Ömer bin Abdülâziz zamanında Yahudi âlimlerinden bir kimse îmana geldi. Ömer bin Abdülâziz ona sordu:

— Allahü Teâlâ Hazretleri tarafından kurban edilmesi emrolunan, İsmail aleyhisselâm mı, yoksa İshak aleyhisselâm mıydı?

O kişi cevab olarak dedi ki:

— Ya Ömer! Yahudi tâifesi, onun Hazret-i İsmail olduğunu bilirler. Ancak o, Arab tâifesinin atası olduğu için bunları haset edip inkâr ederler. Hazret-i İshak'tır, derler. Zira Hazret-i İshak kendilerinin atasıdır.

Bâzıları, "Abdullah, Abdü'l-Muttalib'in küçük oğluydu," demişlerdir. Ancak böyle olduğu malûm değildir. Meğer ki annesinin küçük oğludur denilmiş olsun. Zi-

---

* **Zebîh:** Boğazlanan, kurban edilen kimse demektir. Hazret-i Abdullah'dan başka bu, Hazret-i İsmail aleyhisselâm'ın da lâkabıdır.

ra Hazret-i Hamza Abdullah'tan küçüktü ve Hazret-i Abbas da Hazret-i Hamza'dan küçüktü denilmiştir.

Hazret-i Abbas'dan rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur:

— Ben, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin doğduğunu hatırlarını. Ben, üç yaşında vardım. Bir gün onu getirdiler. Ben ona bakıp duruyordum. Kadınlar, bana: "Kardeşini öp!" dediler. Ben de öptüm.

Bu takdirde Abdullah'ın hepsinden küçük olması uygun düşmez. Bâzıları: "Kurban etmek istediği zamanda küçük oğlu Abdullah idi. Hamza ve Abbas (R.A.) Hazretleri, ondan sonra vücuda geldiler," demişlerdir. Bu rivayetin uygunluğu vardır.

Ancak:

— Hamza ve Abbas (R.A.) Hazretleri vücuda gelmeyince Abdü'l-Muttalib'in on oğlu nasıl tamam olur ki, birini kurban ederek ahdini yerine getirmek lâzım gelsin? denilirse İmam Süheylî (Allah ona rahmet etsin) buna şöyle cevab vermiştir:

— Bunda güçlük yoktur. Zira âlimlerden bir topluluk, "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin amcaları on iki idi" demişlerdir. Bu takdirde kurban emrolunduğu zamanda Abdü'l-Muttalib'in çocuklarının sayısının onu tamamlamış olması mümkündür. "Abdü'l-Muttalib'in on taneden fazla oğlu olmadı," diyenlerin kavlince cevab şudur ki: O zamanda Abdü'l-Muttalib'in kendi oğullarından ve oğullarının oğullarından on evlâdı hâsıl olmuştu. Adağını yerine getirmek ondan dolayı kendine gerekli olmuştu. Çünkü kişinin oğlunun evlâdı kendi evlâdı demektir, denilmiştir.

Rivayet edilir ki, develeri kurban ettikten sonra Abdullah, babası ile beraber dönüp gelirken Kâbe'nin yanında Benî Esed kabilesinden bir kadının yanına uğradılar. Adı Kuteybe olan bu kadın, Abdullah'ın yüzündeki nuru görünce:

— Bugün o kurban ettiğiniz yüz deveyi ben sana vereyim, gel benimle arkadaşlık eyle, diyerek onun yakınlığını istedi.

Abdullah:

— Bana haram gerekmez, deyip ondan yüz çevirdi.

Sonra babası, Abdullah'ı Benî Zühre kabilesinin seyyidi olan Vehb bin Abd-i Menâf'ın yanına götürüp Emine Hâtun'u Abdullah'a alıverdi. O zamanda Emine Hâtûn, haseb ve neseb cihetinden Kureyş tâifesinin en üstünü idi.

Peygamber Efendimizin Ana Rahmine Düştüğü ve Doğduğu Gece Zuhura Gelen Alâmetler

Ondan sonra Emine Hâtun, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hâmile olunca Abdullah dışarı çıktı. Yine o Kuteybe dedikleri kadına rast geldi. Kuteybe, bu defa

Abdullah'a hiç bir şey söylemedi. Abdullah buna şaşıp:

— Hani, o senin evvelce söylediğin sözü şimdi niçin söylemedin? Yoksa sen de insafa gelip haramdan yüz mü çevirdin? dedi.

Kuteybe dedi ki:

— O gün senin yüzünde acayip bir nur vardı. Onu görünce ihtiyarım kalmayıp o sözü söyledimdi. Şimdi ise o nur sende yok!..

Zira Emine Hâtun hâmile olunca nûr-ı Muhammed, Abdullah'dan gidip ona ulaşmıştı. Bu sebebten Kuteybe, Abdullah'a meyletmedi.

Sehl bin Abdullah Tüsterî (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki:

Allahu Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Hazretlerini anasının rahminde halketmeyi dilediği gece emretti: Cennet hazinedarı olan Rıdvan, Firdevs cennetini açtı. Bir münâdi, göklerde ve yerlerde nidâ etti:

— Bilin ki, Muhammed aleyhisselâm'ın nuru, bu gece anasının rahminde yer tuttu. Yaradılışı orada tamam olup dünyaya gelecek, Beşîr ve Nezir (sevindirici ve uyandırıcı, müjdeci ve korkutucu) olacaktır! diye çağırdı.

Kâ'bü'l-Ahbâr'dan (R.A.) rivayet olunur ki, şöyle dedi: "O gece göklerde ve yerlerde şöyle nidâ olundu:

— Muhammed Mustafa'nın (sallâllahü teâlâ aleyhi ve sellem) kendisinden yaratılacağı o nur, bu gece Emîne'nin rahminde yer tuttu. **Feyâ tûbî lehâ sümme yâ tûbî!** denildi.

Yâni: "Ey Allahu Teâlâ Hazretlerinin yaratıkları! Ne güzel hâl oldu Emîne'ye, ondan sonra ne güzel oldu!" demektir.

O gün dünyada olan putların başları aşağı geldi. O sırada Kureyş kavmi çok büyük bir kıtlığa mübtelâ olmuş bulunuyorlardı. Geçim darlığı çekiyorlardı. Çok büyük sıkıntıları vardı. Resûlüllah Efendimizin bereketlerinden, hayır ve uğurundan dolayı o yıl ekinleri, bağ ve bahçeleri öyle bol oldu ki, hepsi zengin oldular. Arab tâifesi içinde o yılın adı **senetü'l-feth ve'l-ibtihâc** diye anıldı. Yâni: "Fetih ve iftihar (sevinç ve övünç) yılı" demektir. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, onlara fetih (açılış) müyesser edip rızıklarına genişlik geldiği için iftihar etmişler (sevinmişler) di.

Daha sonra Emine Hâtun'un hamli iki aylık olunca Abdullah vefat etti. Abdullah Kureyş'den bir kafile ile ticarete gitmişti. Gelirken Medine'de dayılarının yanında hasta kaldı. Yoldaşları Mekke'ye geldiklerinde Abdü'l-Muttalib:

— Abdullah ne oldu? diye sordu.

Onlar bu hâli haber verince Abdü'l-Muttalib, büyük oğlu Hâris'i Medine'ye gönderdi. Hâris Medine'ye geldiği zaman Abdullah vefât edip Dâr-ı Nabiğa'da defnolunmuştu.

İbn-i Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Abdullah vefat edince melekler:

— Yâ Rab, Resûlün yetim kaldı! dediler.

Allahu Teâlâ Hazretleri:

— Onun koruyucusu ve yardımcısı benim! diye buyurdu.

Ca'fer-i Sâdık'tan (Allah ona rahmet etsin) sordular:

— Hikmet neydi ki, Resûlüllah Efendimiz babadan ve anadan yetim kaldı? dediler.

Şöyle buyurdu:

— Üzerinde yaratılmışlardan hiç kimsenin hakkı olmasın diye böyle kılındı.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinin rivayetinde Emine Hâtun şöyle anlattı:

— Resûlüllah'ın hamlinden altı ay geçtikten sonra bir gece rü'yada gördüm ki, bir kimse gelip:

— Ya Emine! Muhakkak olarak bilmiş ol ki, sen âlemlerin en hayırlısı olan bir kimseye hâmile oldun. Doğurduğun zaman onun ismini "Muhammed" koyasın. Ve hâlini hiç kimseye açmayıp saklayasın, dedi.

Ondan sonra doğum vakti yetiştiğinde bir gün Abdü'l-Muttalib Kâbe'nin tavâfında idi. Ben evde yalnız kalmıştım. Kulağıma yüksek bir ses erişip son derece korktum. Hemen bir ak kuşun geldiğini gördüm. Kanadıyla arkamı sığadı. O anda benden korku ve ıstırap zâil oldu. Yanıma baktım, bir ak kâse ile bana şerbet sundular. Alıp içer içmez beni büyük bir nur kaplayıp o saat Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) vücuda geldi.

Ondan sonra gördüm ki, Abd-i Menaf kızlarına benzer bâzı hâtunlar beni tavâf ediyorlar. Her birinin boyu, yükseklikte hurma ağacına benzer. Bunları görüp şaştım:

— Ya Rab, bunlar kimdir? dedim...

Bir rivayette geldiğine göre doğum ânında Emine Hâtun'un gözünden perde kaldırıldı. Doğu ve Batı arasını temaşa eyledi. Emine Hâtun bunu da şöyle anlatıyor:

— Gördüm ki, bir alem (bayrak) Meşrık'da, bir alem Mağrib'de ve bir alem de Kâbetullah'ın üstüne dikildi. Ondan sonra doğum, yaptım. Bakıp gördüm ki, Muhammed (sallâllahü aleyhi ve sellem) secdeye varmış, şu yalvaran kimseler gibi parmağını gök tarafına kaldırmış. Ondan sonra bir ak bulutun inip Muhammed'i kapladığını gördüm. Bir zaman gözümden kayboldu. O sırada bir ses işittim. Şöyle diyordu:

— Meşrık ve Mağrib'i dolaştırın ve deryaları gezdirin. Tâ mahlûkat, Muhammed Hazretlerini ismiyle, sıfatiyle ve suretiyle bilsinler.

Kolay zaman geçer geçmez yine bulut kalkıp gitti.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri vücuda geldiğinde cennetin hazinedarı Rıdvan gelip kulağına:

أَبْشِرْ يَا مُحَمَّدُ فَمَا بَقِيَ لِنَبِيٍّ عِلْمٌ إِلَّا وَقَدْ أَعْطَيْتُهُ فَأَنْتَ أَكْثَرُهُمْ عِلْمًا وَأَشْجَعُهُمْ قَلْبًا

"Yâ Muhammed, sana ne mutlu! Hiçbir nebinin ilmi kalmadı ki, sana verilmesin. Bütün nebilerin ilimleri sana verildi. Bundan dolayı sen nebilerin ilim cihetinden en çok ilim sâhibi olanı ve kalb cihetinden en yiğidisin," dedi.

Yâni: İlmin onlardan ziyade ve kalbin onlardan bahâdır kılındı, demektir.

Hadîs imamlarından nice kimseler rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz doğduğu gece Emine Hâtun bir nur gördü. Onun ışığının parlamasından birçok vilâyetler ve Şam'ın gökleri göründü. Bâzıları dediler ki: "Şam'ın görünmesinin sırrı şu idi: Kendi hayatları zamanında Şam vilâyeti fetholunsa gerekti."

Nitekim Kâ'bü'l-Ahbar'dan gelen bir rivâyette şöyle denilmiştir: "Eski kitablarda yazılıdır ki, Muhammed Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Mekke'de doğacak, Medine'ye hicret edecek ve devleti Şam'da olacaktır. Nitekim Resûlüllah Mekke'de zuhur etti ve yaşadığı zamanda nebîliği Şam'a (Suriye'ye) kadar ulaştı.

Yine bunun içindir ki, mi'rac gecesi Şam vilâyetinde Beytü'l-Makdis'e vardı. İbrahim Aleyhisselâm da Şam'a hicret etmişti. Hazret-i İsâ aleyhesselâm da Şam'a inse gerektir."

Şam mübarek yer olduğu için nebilerden nice kimsenin her birinin bir yoldan Şam ile ilişkisi olmuştur. Haşir ve neşir yeri dahi Şam'dır.

Hadîs âlimlerinden çok kimse rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Şam'da oturmayı rağbetlendirerek şöyle buyurmuştur:

"Şam memleketi Hak Teâlâ'nın arzı içinde seçtiği bir yerdir. Kullarından seçtiği kimseyi de Şam'a çeker."

Abdurrahman bin Avf (R.A.), kendi anası olan Şifa Hâtun'dan rivayet eder ki, şöyle anlatmıştır:

— Resûlüllah Efendimiz dünyaya geldiği zaman onu ben almıştım. Benim elimin üstüne düşmüştü. Kulağıma bir ses geldi. Bir kimsenin "Allah sana rahmet etti," dediğini işittim. Meşrıkla Mağrib arasının nurla dolduğunu gördüm. Hattâ Rum diyarının bazı köşklerini de gördüm. Sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini emzirdim ve yatırdım. Hemen bana bir hâl geldi ki, bedenim titremeğe başladı, gözüm karardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gözümden kayboldu. Bir kimsenin:

— Nereye gitti? dediğini işittim.

— Meşrık'a ilettiler, diye cevab verdiler.

Bu söz hiç benim kalbimden gitmedi. Tâ o zaman oldu ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nübüvvet geldi. İlk îmana gelen müslümanlarla beraber hemen îmana geldim."

Doğumun şaşılacak hallerinden biri de şudur ki, İmam Beyhakî ve Ebu Nuaym'ın rivayetlerinde Hassan bin Sâbit (R.A.) şöyle derdi:

— Ben sekiz yaşında vardım. Hatırlıyorum ki, bir sabah vakti bir Yahudi feryâd edip:

— Ey Yahudî topluluğu! diye çağırdı.

Yahudi cemaati de:

— Ne oldun, ne diye çağırıyorsun? diye başına üşüştüler.

Dedi ki:

— Ahmed'in yıldızı bu gece doğdu ve Ahmed de bu gece vücuda geldi.

Hazret-i Âişe'den (R. anhâ) rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Bir Yahudi vardı, Mekke'de otururdu. Resûlüllah Hazretlerinin doğum gecesi Kureyş kavmine:

— Hiç bu gece aranızda bir oğlan vücuda geldi mi? diye sordu.

— Bilmiyoruz, dediler.

— Gidin, o halde görün. Bu ümmetin peygamberi bu gece doğdu. Arkasında alâmeti vardır, diye haber verdi.

Gittiler, Kureyş tâifesi arasında soruşturdular. Onlar da haber verdiler ki:

— Bu gece Abdullah'ın bir oğlu vücuda geldi. Gerçekten arkasında bir nişanı vardır, dediler.

Yahudi de gelip nübüvvet nişanını görünce aklı başından gidip düştü:

— Hay, medet! Nübüvvet Benî İsrail'den gitti! dedi.

Yahudi tâifesinin bu gibi şeylerden haber vermelerinin sebebi şudur ki, onların içinde âlimler çoktu ve kitaplarında Resûlüllah Hazretlerinin geleceğini görmüşlerdi. Yıldızlar ilminde behre sahibi olanları da vardı. Daima gözetlerlerdi. Geleceği zamanı yıldız hesabı ile bulmuşlardı. Zira Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin doğumuna yıldızlar içinde kuvvetli delil vardır. Bu deliller, ehlince bilinmekteydi. Hattâ şimdiki zamanda da müneccimler, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin doğumuna işaret olan kırânın (iki gezegenin bir burçta birleşmesinin) filân yılında olduğuna dair geri-

ye doğru takvimler tertip edip tarih yazarlar. O kırân meşhur bir kırândır ki, bütün dünyada olan hikmet ehlinin malûmudur. Onu inkâra aslâ mecal yoktur.

Bu şaşılacak şeyler cümlesinden bâzıları da Medayin'de Kisra'nın sarayının çatısının çatlaması, on iki burcunun yıkılması ve Taberiye denizinin yere batmasıdır; Fars vilâyetinde ateşperestlerin bin yıldan beri yanan ateşlerinin o gece sönmesidir. Kisra'nın sarayından on iki burcun yıkılması, Kisra neslinden on iki kişiden sonra saltanatının son bulacağına işaretti. Gerçekten de öyle oldu.

Peygamber Efendimiz Hazretleri, göbeği kesilmiş ve sünnet olmuş olarak doğdu. Bâzı âlimlerden nakledilmiştir ki: Hazret-i Âdem sünnetli halk olundu. Peygamberlerden on iki kişi de anadan sünnetli doğdu. Bunların sonuncusu Muhammed Mustafa (sallâllahü aleyhi ve sellem) dir. Diğerleri Şît, İdris, Nûh, Lût, Yusuf, Mûsâ, Süleyman, Şuayb, Yahya ve Hûd peygamberlerdir. Allah'ın salât ve selâmları hepsinin üzerine olsun.

Tarih âlimleri, Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerinin hangi yılda doğduğunda ihtilâf etmişlerdir. Çoğu Fil yılında doğduğu üzerinde durmuşlardır. Yâni daha önce işaret edilmiş olan Ebrehe ki, Fil ashâbı onun kavmidir, Kâ'be'yi yıkmak niyetiyle gelip Hak Teâlâ tarafından üstlerine belâ inerek helâk oldukları yılda doğdu demişlerdir. Meşhur olan görüş şudur ki, o yıl içinde Fil hâdisesinden elli gün sonra vücuda gelmiştir. Bundan başka ihtilâflar da zikrolunmuştur. Ancak meşhur olanı bu beyan ettiğimizdir.

Yine Peygamber Efendimizin hangi ayda doğduğu üzerinde de değişik görüşler vardır. Bunda da meşhûr olan Rebiülevvel ayında doğduğudur. Âlimlerin çoğunun görüşü budur. Ama bâzıları Sefer'de, bâzıları da Rebiülâhir'de doğdu demişlerdir. Bundan başka görüşler de ileri sürmüşlerdir.

Hangi günde doğduğu hakkında da ihtilâf vardır. Ama Mekke ehlinin itikadları, o ayın on ikinci gecesi doğmuş olması üzerindedir. Amelleri de bunun üzerindedir. Doğumun vâki olduğu şerefli makamı o ayın on ikinci gecesi ziyaret ederler.

İbn-i Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Pazartesi günü doğdu, kendisine Pazartesi günü nübüvvet verildi, Pazartesi günü Mekke'den Medine'ye hicret etti ve Pazartesi günü Medine'ye girdi.

Rivayet olunmuştur ki, vücuda geldiği şerefli zaman, tan yerinin ağardığı zamandı. Yine rivayet olunmuştur ki, doğum zamanı Gafr'ın tulü' ettiği (doğduğu) zamandı. Gafr dedikleri, Kamer'in menzillerinden üç tane yıldızdır. Peygamberlerin mevlidi odur. Yâni peygamberlerin doğdukları zaman onun tulü' vaktine gelir.

Güneş aylarından Nisan ayında doğmuştur ki, orta bahar ayıdır. Onun da yirmisinde doğum vâki olmuştur.

Hamil müddeti dokuz aydı, demişlerdir. Bâzıları on ay idi, derler. Bunlardan başka da söylemişlerdir.

Peygamber Efendimiz, Mekke şehrinde Haccâc'ın kardeşi Muhammed bin Yûsuf'un olduğu evde vücuda geldi. Onu Süveybe denilen hâtun emzirmiştir. O hâtun, Ebu Leheb'in cariyesi idi. Resûlüllah Hazretlerinin doğumunu müjdelediğinde Ebu Leheb onu âzâd etmişti.

Ebu Leheb vefat ettikten sonra onu bir gece rü'yada gördüler:

— Ey Ebu Leheb, hâlin nedir? dediler.

O da cevab olarak:

— Cehennemdeyim. Ama pazartesi geceleri geldiği gibi azâbım hafifletilir. Parmaklarımın arasını emerim, ondan su çıkar, onu emerim. Sebebi şudur ki, pazartesi gecesi Resûlüllah dünyayı şereflendirdiğinde Süveybe gelip bana müjde vermişti. Ben de onu âzâd etmiştim. Hak Teâlâ buna karşılık bana bu ihsânı lâyık gördü, dedi.

İbn-i Cezri (Allah ona rahmet etsin) der ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin doğduğu gece ihsanda bulunduğu için Ebu Leheb gibi bir kâfir cehennem içinde faydasını görürse kıyas eyle ki, bir kimse mü'min ve muvahhid olsa, o gecelere saygı gösterip Resûlüllah hürmetine in'am ve ihsanlar eylese Hak Teâlâ tarafından ne kadar lûtuf ve keremlere müstehak olur.

O halde İslâm ehline daima lâyık olan odur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mevlid (doğum) ayında cemiyet edip ziyafetler vereler, fakirleri türlü hayırlar ve sadakalarla okşayalar, mevlid-i şerif okutalar, demişlerdir.

Tecrübe edilmiştir ki, bir kimse yukarıda açıklandığı üzere mevlid ayında Resûlüllah Efendimiz hürmetine cemiyet ve ziyafet eylese, mevlid-i şerif okutsa o yıl içinde belâdan emin olup murâdı ne ise hâsıl olur, demişlerdir.

Hazret-i Halîme'nin Durumu

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin dâyesi (süt annesi) olan Halime Hâtun şöyle hikâye etti:

— Biz Benî Sa'd bin Bekr kabilesinden birçok kadınlar, Mekke ehlinin emzirecek oğlancıklarını alıp sütannelik edelim diye Mekke şehrine geldik. Benimle gelen kadınların hepsine Resûlüllah Hazretlerinin emzirilmesini arz ettiler. Yetimdir diye kimse onu emzirmeye yanaşmadı. Her biri bir oğlan bulup aldılar. Ben de Resûlüllah'dan başkasını bulamadım. Kocama dedim ki:

— Bizimle gelen hatunların her biri bir oğlan bulup aldı. Böylece kalmak bana güç geliyor.

Bunun üzerine ben de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini almak niyetiyle gittim. Gördüm ki, mübarek vücudunu yeşil bir ipeğe sarmışlar. Üstüne de ak bir sof sarmışlar ki, sütten beyazdı ve misk kokusu verirdi. Peygamber Efendimiz Hazretlerini arkası üstü yatırmışlar, uyuyordu. O mübarek yüzüne baktım, uyandırmaya kıyamadım. Yavaş yavaş yanına vardım, elimi mübarek göğsünün üstüne koydum. Mübarek gözlerini açıp yüzüme baktı, güldü. Gözlerinden bir nûrun çıkıp ta göklere yetiştiğini gördüm. Sonra iki gözünün arasını öptüm ve sağ mememi verdim, aldı. Dilediği kadar emdi. Ondan sonra sol mememi verdim, almadı. Daha sonra hâli hep böyleydi, daima sağ taraftan emerdi. Hiç sol taraftan emmedi, dedi.

Bâzı âlimler bunun izahı hakkında demişlerdir ki: Sol memenin sahibinin Halime'nin kendi oğlu olduğunu Hak Teâlâ Hazretleri ona bildirmişti. Onun için adaletle hareket edip kendi sağ memeden, öbürü de sol memeden emerlerdi.

Ondan sonra Halîme der ki:

— Mekke'ye geldiğimiz zaman bir merkebimiz vardı, yürümezdi. Bir maya (dişi) devemiz vardı, çocuğumuza gıda olacak kadar süt vermezdi. Peygamberi alıp evimize getirir getirmez kocam deveyi sağmaya gitti. Gördü ki, memeleri sütle dopdolu olmuş. Sonra sağıp sütünü getirdi, doyuncaya kadar içtik. Zengin olduk. Kocam dedi ki:

— Ya Halime! Aldığın yetimin kademi mübarek imiş. Gelir gelmez bereketi zuhura gelip gecemiz hayır oldu.

Ondan sonra gittikçe Halîmelerin nimet ve saâdetleri arttı. Davarları ve koyunları çoğaldı.

Halime sözlerine şöyle devam ediyor:

— Mekke'den kendi yerimize dönerken merkebe bindim. Peygamber Efendimiz Hazretlerini önüme alıp tuttum. Merkep öyle hızlı yürümeğe başladı ki, diğer kadınların merkepleri arkamızda kaldı. Her biri hayran olup şaşıyorlardı:

— Ya Halime, bu merkep ne acayip yöğrük olmuş. Gelirken düşe kalka, güçlükle geliyordu, dediler.

Sonra Benî Sa'd diyarına geldik. O yıl öyle bir kıtlık yılı idi ki, davarlar yaylım yerlerimizde otlayacak bir şey bulamazlardı. Bizim koyunlarımız Allah'ın fazlı ve inâyeti ile sütlenirdi. Bolluk içinde geçinir, yer, içer, nimetlenirdik. Diğer kimselerin davarları bir damla süt vermezdi. Çobanlarına tenbih eder:

— Siz de davarınızı Halîme'nin davarının gezinip otladığı yere alın götürün, derlerdi.

Onlar da öyle yaparlardı, yine fayda vermezdi. Bizim koyunlarımız sütlü gelir, onlarınki sütsüz gelirdi.

Yine Halime şöyle anlatıyor:

— Resûl-i Ekrem Hazretleri memeden kesildiği zaman şöyle dedi:

"Allahü ekber kebîren ve'l-hamdü lillâhi hamden kesîren ve sübhânallahi bükreten ve asîlen — Allah büyüklerin en büyüğüdür, en çok övgülerle övülmek Allah'a mahsustur, sabah ve akşam noksan sıfatlardan tenzih ve kemâl sıfatlariyle tavsif edilerek tesbih edilmeye lâyık olan ancak Allah'dır."

Harekete gelip ayak üzerine kalktığı zaman küçük çocuklar oynar o ise durup onları seyrederdi. Oyuna karışmazdı.

Hadîs imamları, İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki: Halime Hâtun Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini kendisinden hiç ayırmazdı. Onu uzağa gitmeğe bırakmazdı. Bir gün gaflet edip onu gözetmedi. Resûlüllah Efendimiz de süt kızkardeşi olan Şeyma ile öğle sıcağında kuzularının arasına gittiler. Halime de araştırarak gidip onları buldu:

— Bu sıcakta niçin dışarı gidiyorsunuz? dedi.

Şeyma cevab verdi:

— Anneciğim, kardeşime sıcak dokunmaz. Ben gözlerimle gördüm: Gezdiği yerlerde başının üzerinde bir parça bulut, o nereye giderse onunla beraber gidiyordu. Durduğu zaman da duruyordu. Tâ buraya gelinceye kadar bu hâl üzere idi, dedi.

Hadîs âlimlerinden Ebu Ya'lâ, Ebu Nuaym ve İbn-i Asâkir'in nakillerinde Şeddâd bin Evs (R.A.) rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şöyle anlattı:

— Ben henüz küçük bir çocuk idim. Bir gün kendi akranım olan çocuklarla beraber bir derenin içinde idik. Birden üç kişinin bize doğru geldiklerini gördüm. Yanlarında bir altın leğen vardı ve leğenin içi kar ile dopdolu idi. Hemen beni çocukların arasından aldılar. Çocuklar da sür'atle kaçıp kabileye gittiler. Sonra o kişilerden biri gelip beni yer üzerine yanım üstüne yatırdı. Ve karnımı yardı. Ben bakıp duruyordum, ama hiç acısını duymadım. Ondan sonra karnımda olan bağırsakları dışarı çıkarıp o leğende bulunan kar ile güzelce yıkadı, sonra yine karnıma koydu. Biri de geldi, yüreğimi dışarı çıkarıp yardı ve içinden bir parça uyuşmuş kara kan çıkarıp yabana attı. Ondan sonra eliyle sağ yanımdan ve sol yanımdan bir şey alır gibi oldu. Hemen elinde nurdan bir hâtem (mühür) peyda olduğunu gördüm ki, nazar eden kimsenin aklı hayran olurdu. O mühürle yüreğimi mühürledi. Ondan sonra kalbim nübüvvet ve hikmet nûru ile dopdolu oldu ve yüreğimi getirip yine yerine koydu. Nice zamanlar boyunca o mührün soğukluğunu yüreğimde duyardım. Bundan sonra üçüncü kişi gelip karnımın yarılan yerini eliyle sığadı. Allah'ın izniy-

le oranın yarası tekrar iyi oldu. Sonra da elime yapışıp beni tatlı ve yavaş bir şekilde ayak üzerine kaldırdı.*

İbn-i Abbas'dan bir rivayette gelmiştir ki, Halime şöyle dedi:

— Oğlum Zamre koşarak, ağlayarak ve feryâd ederek geldi, "Tez yetişin! Bir kimse geldi, aramızdan Muhammed'i kaptı, bir dağ üzerine alıp gitti. Karnını yardı!" dedi.

Birçok değişik rivayetlerle gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri'nin çocukluk çağında iken mübarek karnını yarıp içini temizledikten sonra mübarek kalbini nübüvvet ve hikmet nuru** ile doldurmuşlardır. Ve mübarek kalbinin yarılması bir defa Hira dağında Cebrâil aleyhisselâm vahy ile geldiği zaman vâki olmuştur. Bir defa da Esrâ (Mi'rac) gecesinde vâki olmuştur. İnşâallah bunların her biri aşağıda kendi yeri gelince zikrolunacaktır.

Ancak mübarek karnının yarılmasından Peygamber Efendimiz Hazretlerinin acı çekmesi ihtimali olduğu sanılmamalıdır. Hâşâ, böyle değildir. Belki Allahu Teâlâ Hazretlerinin hikmetiyle öyle olurdu ki, asla onu duymayıp sadece temaşa ettiğini bilirdi.

Nübüvvet Mührü

Rivayet olunduğuna göre mübarek omuzlarının ortasında nübüvvet mührü vardı, misk kokusu gibi koku verirdi. Ancak bu şerefli mührün ne şekilde olduğu hususunda hadîs âlimleri çok sözler söylemişlerdir. Buhârî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde, o diyarda mâruf olan hacle dedikleri çadır düğmesi veya keklik yumurtası kadardı, demişlerdir. Müslim'in rivayetinde, avuç ortası kadardı ve üstünde siyah benler vardı, denilmiştir. Bir rivayette de güvercin yumurtası kadardı denilmiştir. Bâzıları da bir yerde bitmiş olan kıllardı demişlerdir. Netice olarak hepsinin söylediklerinin özü birdir: Mübarek sırtında şerefli mühür vardı. Nihayet her kişi aklının yettiği kadar bir şeye teşbih etmiştir. Bunlardan başka da bâzı rivayetler olmuştur. O şerefli mührün var olduğunda şek ve şüphe yoktur. Fakat ne şekilde olduğunu hakikati üzere bildirmek zordur.

Hazret-i Âişe (R. Anhâ):

— Resûlüllah Efendimiz vefat ettiğinde o şerefli mührü elimle yokladım, kaldırılmıştı, diye buyurdu.

Bâzı âlimler, Peygamber Efendimiz o şerefli mühür ile vücuda gelmiştir, dediler. Bâzıları da, o şerefli mühür sonradan oldu, dediler.

---

* Burada Peygamber Efendimiz'in ağzından anlatılan bu olayların, O'nun ilahî bilgi nurları ile aydınlanıp kalbindeki manevî kirlerin temizlenmesine, içinden zan ve vehim ağırlıkları alınarak ruhen tasfiye bulup mustafa oluşuna ilişkin olduğu unutulmamalıdır. (S.N.)

** "Nübüvvet ve hikmet nuru"nun maddî bir nesne olmadığı düşünülmelidir.

İmam-ı Hâkim (Allah ona rahmet etsin), Vehb bin Münebbih (R.A.) den rivayet etmiştir:

— Allahu Teâlâ Hazretleri hiç bir peygamber göndermemiştir ki, onun sağ elinin üstünde nübüvvet benleri bulunmasın. Ancak Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nübüvvet beni mübarek arkasında idi, demiştir.

Bu takdirde anlaşılır ki, bütün peygamber hazeratının (Allah'ın yardımları peygamberimizin ve onların hepsinin üzerine olsun) nübüvvet nişanları olurmuş. Ama mübarek omuzları arasında ve şerefli kalbinin karşısında olması Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus imiş.

Rivayet olunur ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri dört yaşında iken anası Emine Hâtun, Ebvâ' dedikleri yerde vefat etti. Bâzıları Hacûn'da vefat etti, demiştir. Kamûs sâhibi, Medine-i Münevvere'de Dâr-ı Nâbiğa'da defnolundu, demiştir. Zikrolunan yerlerin birinde vefat edip Dâr-ı Nâbiğa'da defnolunması mümkündür. Kendileri beş yaşında, altı yaşında iken ve yedi yaşından fazla iken annesinin vefat ettiği hakkında da rivayetler gelmiştir. Hâlin hakikatini Allah bilir.

İbn-i Sa'd (Allah ona rahmet etsin) birçok yollardan rivayet eylemiştir ki: Resûlüllah Efendimiz altı yaşına girdikleri zaman annesi, onu alıp Medine'de oturan dayılarını ziyaret etmeğe gitti. Ümmü Eymen denilen hâtun da onlarla beraber gitmişti. Oraya vardılar ve orada Dâr-ı Nâbiğa'ya kondular. Bir ay dayıları ile beraber oldular.

Daha sonraları Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Medine'ye hicret ettiği zaman, küçük bir çocuk iken Medine'ye geldiğini ve orada olan bâzı hususları zikredip:

— Annemle bu evde konuk olmuştuk ve filân şey şöyle vâki. olmuştu, diye buyurdu.

Ümmü Eymen'den rivayet edilmiştir ki:

— O zaman Yahudi tâifesi gelip Resûlüllah aleyhisselâm'a bakarlar ve "Bu ümmetin peygamberi olacak kimse budur," derlerdi. Ondan sonra annesi O'nu yine alıp Mekke'ye giderken Ebvâ' denilen menzile geldiğinde vefat etti, diye anlatırdı.

Bâzı rivayetlerde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, kendilerine nübüvvet geldikten sonra annesinin ve babasının kabirlerine gelip dua etti. Hak Teâlâ Hazretleri onlara hayat verip Resûlüllah Hazretlerine îman getirdiler, yine vefat ettiler, demişlerdir. Ve buna ilişkin bâzı hadîs-i şerifler zikretmişlerdir. Bâzıları da bu kavle razı olmayıp onun aksine bâzı deliller ileri sürmüşlerdir. Hâlin hakikati Hak Teâlâ Hazretlerine malûmdur. Her iki tarafın görüşlerini ve delillerini zikrederek sözü uzatmanın faydası yoktur. Ancak şu kadarını belirtelim ki, onlara noksanlık verecek sözler söylemekten kaçınmak gerektir. Çünkü böyle sözlerden Resûlüllah Hazretlerine ezâ hâsıl olur. Kişi, anasını ve babasını, başkalarının noksan sözlerle anmasından in-

cinir. Resûlüllah Hazretlerini incitmek ise küfürdür. Anasına ve babasına ilişkin kem söz söylemekten çok sakınmak gerektir. Hattâ bâzı âlimler, onların imana geldikleri hakkında uzun uzadıya pek çok açıklamalarda bulunmuşlardır.

Emine Hâtun vefat ettikten sonra Peygamber Efendimiz'e Ümmü Eymen dadılık edip kutlu hizmetlerinde bulunmuştur. Hattâ Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ona:

— Sen anamdan sonra anamsın, diye buyurdu.

Peygamber Efendimiz sekiz yaşında iken dedesi Abdü'l-Muttalib vefat etti. O zaman Abdü'l-Muttalib yüz kırk yaşında idi. Resûlüllah Hazretlerinin bütün ihtiyaçlarını gören ve gözeten Abdü'l Muttalib idi. Sonradan amcası Ebu Tâlib O'na hizmet etmeğe başladı. Abdü'l-Muttalib ona vasiyet etmişti. Zira Abdullah ile Ebu Tâlib bir anadan doğmuşlardı.

İbn-i Asâkir (Allah ona rahmet etsin) Celheme'den şöyle rivayet etmiştir:

— Bir kıtlık zamanında Mekke'ye geldim. Kureyş kavmi gelip: "Ey Ebu Tâlib, gel, Hak Teâlâ Hazretlerinden yağmur dileyelim. Umarız ki, yağmur verir," dediler. Ondan sonra Ebu Tâlib çıktı. Yanında çok güzel yüzlü bir oğlancık vardı. Ebu Tâlib O'nun eline yapıştı. Arkasını Kâbe duvarına dayadı. Oğlancık parmağını kaldırdığı gibi gökyüzünde bir parça bulut bile yok iken her taraftan bulutlar çıkıp yağmurlar yağdı, dereler dolup seller aktı, dedi.

Bu kıssayı Ebu Tâlib, bir kasidesinde üstün bir fesâhat ve belâğat üzere zikredip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin peygamberliğine ilişkin sözler söylemiştir. Hattâ bâzı topluluklar, bu sözlerinden Ebu Tâlib'in İslâm'ı kabul ettiğinin delillerini çıkarmışlardır.

Ebû Talib İle Şam'a Yolculuk Etmesi

İbn-i Ebî Şeybe'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz on iki yaşına girdiğinde amcası Ebu Tâlib ile çıkıp Şam diyarına gittiler. Orada Busra denilen yere vardıkları zaman konakladılar. O yerde Bahîra adında bir rahip vardı. Bahîra, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini görünce mübarek eline yapıştı:

— İşte bu, âlemlerin efendisidir. Hak Teâlâ Hazretleri bunu âlemlere rahmet olarak göndermiştir, dedi.

— Ey Bahîra, nereden biliyorsun? dediler.

Bunun üzerine Bahîra:

— Siz şu karşıki yokuştan inip gelirken gördüm: Taştan ve ağaçtan hiç bir şey kalmadı, hepsi buna secde ettiler. Onlar hiç kimseye secde etmezler, ancak peygamberlere secde ederler. Aynı zamanda ben bunu nübüvvet mührü ile bilirim. Bunun arkasın-

da nübüvvet mührü vardır. Biz, kitablarımızda bunu bulmuşuzdur. Ey Ebu Tâlib, sakın, Yahudi tâifesi buna zarar vermesinler. Hemen onu alıp Mekke'ye geri git! dedi.

Bâzı rivayetlerde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden şöyle nakledilmiştir:

"Ebu Bekir Sıddık (R.A.) on sekiz yaşında, Peygamber Efendimiz Hazretleri yirmi yaşında idi. Yoldaş olup Şam diyarına ticarete gittiler. Beraberce bir gürgen ağacının dibine vardılar. Resûlüllah Hazretleri ağacın gölgesine oturdu. Hazret-i Ebu Bekir geçti, bir şey sormak için orada oturan Bahîra dedikleri rahibin yanına gitti. Rahip sorup:

— O ağacın gölgesinde oturan kimdir? dedi.

Hazret-i Ebu Bekir de:

— O, Muhammed bin Abdullah bin Abdü'l-Muttalib'dir, diye cevab verdi.

Bahira:

— Vallahi, bu, peygamberdir. İsâ aleyhisselâm'dan sonra oraya bundan başka kimse oturmadı, dedi.

Tâ o zamandan bu söz Hazret-i Ebu Bekir'in kalbinde yer etmişti. Sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nübüvvet gelip dîne dâvet eylediğinde Ebu Bekir Sıddık (R.A.) tereddüt etmeyip imana geldi."

İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin): "Bu kıssa doğru olduğu takdirde Resûlüllah Efendimiz'in, Ebu Tâlib ile beraber gittiğinden başka Şam diyarına bir seferinin daha olması gerekir," dedi.

İbn-i Zehebî (Allah ona rahmet etsin): "Bahira denilen rahip, Resûlüllah Hazretlerine nübüvvet gelmeden önce onu görüp iman getirmiştir," dedi.

Bu seferden sonra Resûlüllah Hazretleri çıkıp yine ticarete gitti. Busra denilen şehrin pazarına geldi. O zaman yirmi beş yaşında idi. Mü'minlerin anası Hazret-i Hadice'nin Meysere adlı kölesi Resûlüllah Hazretleri ile beraberdi. Zilhicce ayından on dört gün geçmişti. Mezkûr yere geldikleri zaman inip bir ağacın gölgesinde oturdu. Nastura adlı rahip onu görünce dedi ki:

— Bu ağacın altında peygamberlerden başka kimse oturmaz.

Bir rivayette:

— Hazret-i İsâ'dan sonra kimse o ağacın altında oturmadı, dedi.

Öğle sıcaklarında Meysere gördü ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin üzerine iki melek gölge salar, Ona güneş dokunmazdı. Oradan dönüp Mekke-i Mükerreme'ye geldikleri zaman Hadîce (R. A.) Hazretleri de kendi evinde çardak üzerinde görmüştür ki, iki melek Resûlüllah Hazretlerinin üzerine kanatlariyle gölge ederlerdi.

İşte bu seferden iki ay yirmi beş gün geçtikten sonra Resûlüllah Hazretleri Hadîce'yi nikâh eyledi. O zaman Hadîce kırk bir yaşına varmıştı.

Hazret-i Hadice'nin önceleri ismi Tâhire idi. Benî Temîm kabilesinden Ebu Hilâle bin Zirâre adında bir kişinin karısı idi. Ondan iki oğlan doğurmuştu. Ondan sonra Hadîce'yi Atîk bin Âmir El-Mahzûmî aldı. Ondan da bir oğlan doğurmuştu. Ondan ayrıldıktan sonra kendisini Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine arz edip "Beni alsın," dedi. Peygamberimiz de amcalarına danıştı. Hazret-i Hamza, Hazret-i Hadîce'nin babasına gidip Hazret-i Hadîce ile evlenip, kalın olarak yirmi baş bir defa doğurmuş genç deve verdi. Ondan sonra Ebu Talib geldi, nikâh hutbesini okuyup mehir kestiler.

Bâzı rivayette: "Resûlüllah Efendimiz, Hazret-i Hadîce'ye on iki buçuk ukye altın ağırlık verdi," denilmiştir. Bir ukye kırk dirhemdir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri otuz beş yaşına erdiği zamanda Kureyş tâifesi Kâbetullah'ın selden yıkılmasından korktular. Ve Yakum denilen ustaya emredip Kâbe'nin yapılmağa muhtaç olan yerlerini yaptırdılar. Resûlüllah Efendimiz de Kureyş kavmi ile beraber taş taşırdı.

Vaktâ ki, Kâinâtın Efendisi saadetle kırk yaşına erdi, Hak Teâlâ onu ins ve cinnin hepsine peygamber kıldı. Nübüvvetle müşerref olduğu gün, en meşhur rivayet üzere Ramazan ayının onyedinci ve pazartesi günü idi. Bundan başka rivayetler de gelmiştir. Fakat doğrusu bu zikrolunandır.

Ramazan ayında meb'us (peygamber) oldu diyenlerin delilleri şudur: Kur'ân-ı azîm'de zikredilmiş olduğu üzere Hazret-i Kur'an Ramazan ayında inmeğe başlamıştır. Peygamber Efendimiz nübüvvetle şereflendirilince Kur'an nâzil olmağa başladı.

Bazıları da: "Kur'ân-ı azîm, Kadir gecesinde göklerde olan Beyt-i İzzete topluca ve bütünüyle nâzil oldu. Oradan yeryüzüne parça parça ve yavaş yavaş yirmi üç yılda indi," demişlerdir.

Ancak bu rivayet, öncekine aykırı değildir. Çünkü Kadir gecesi Ramazan'ın içindedir. O halde Kur'an-ı azîm'in o gecede bütünüyle Beyt-i İzzet'e nâzil olup yine on yedi senede bir miktarının yeryüzüne inmiş olması mümkündür. Zira Kadir gecesinin, Ramazan-ı şerifin tâ başından sonuna varıncaya kadar her gece olması ihtimali vardır.

Bâzı âlimler de: "Bi'setin başlangıcı Receb'de idi," demişlerdir. Yâni: Peygamberlik Receb ayında geldi, dediler.

Hira Dağında Vahyin Gelmeye Başlaması

İmam-ı Buhârî (Allah ona rahmet etsin), Âişe-i Sıddika (R. Anhâ) dan rivayet eylemiştir ki:

— Vahyin başlangıcı sâdık rü'yâ ile vâki olmuştu. Gördüğü her rü'yânın eseri sabah gibi çıkardı. O zamanda Hira dağına gidip geceleri ibadet ederdi. Hattâ Hira dağının mağarasında iken bir Melek geldi: "İkrâ'" diye emretti. Yâni: "Yâ Muhammed, Oku!" dedi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de: **"Mâ enâ bi-kari'"** diye buyurdu. Yâni: "Ben okuyucu değilim!" dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri der ki:

— Melek beni tuttu, kuvvetle sıktı ve yine salıverip **"İkrâ'"** dedi. Ben de yine "Ben okuyucu değilim" dedim. Üç defa böyle vâki olduktan sonra:

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

"Bütün mevcudatı halkeden ve insânı kan pıhtısından yaratan Rabbının ismiyle oku! Oku! Bütün kerimlerin kerîmi olan, insana kalemle yazmayı öğreten ve bilmediği şey'i bildiren Rabbin hakkı için," (Alâk sûresi: 96/1-5) dedi.

Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini buraya gelinceye kadar okuttu. Mânası şudur:

"Kur'an oku, yâ Muhammedi Rabbinin ismiyle başlar olduğun halde. O Rabbin ki, yaratmak O'na mahsustur. Başkası bir şey yaratmağa kadir değildir. O Tanrı Teâlâ insanı uyuşmuş kanlardan yarattı," demektir.

Kadı Beyzâvî (Allah ona rahmet etsin) şöyle der:

"Vaktâ ki, mârifetullah (Allah'ın tanınması) için gerekli olan şeylerin açıklanması icab etti, ilk önce Hak Teâlâ'nın varlığına, kudretinin çokluğuna ve kemâline delâlet eden bu âyet indi. Yine te'kid ederek bir daha "Oku!" dedi. Sonra "Senin Rabbin keremde her kerîmden üstündür. Öylesine kerîmdir ki, ilimlerin zabtedilmesi için kalem ile yazı yazmayı öğretti ve insanın bilmediği şeyleri insana bildirdi," demektir. Hak Teâlâ'nın insana öğretmesinin yolu şudur ki, insanda kuvvetler yarattı. Yâni işitme, görme, akıl, idrâk vesaire gibi kuvvetler ki, onlar ilim elde etmek için âletler yerine geçer. Onları yaratıp deliller ortaya koydu ve âyetler (işaretler) indirdi. Bilmek isteyen kimseye, ilim sebeblerinden hiç bir şey kısılmadı."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Hira dağında bunlar vâki olunca kalbine korku geldi. Bâzı âzası titreyerek döndü. Hazret-i Hadîce'nin evine geldi:

— **Zemmilûnî, zemmilûnî!** (Beni örtülerle sarın, beni örtülerle sarın!) diye buyurdu.

Bâzı esvabla onu sıkıca örtüp bastırdılar. Mübarek kalbinden korku zâil oluncaya kadar yattı. Ondan sonra kalkıp:

— Yâ Hadîce! Bana ne oldu? Bunun aslı ne olsa gerek? diye başından geçenleri haber verdi ve:

— Ya Hadîce, bana bir zarar olmasından korktum, diye buyurdu.

Hadîce cevap verip:

— Hâşâ ve kellâ ki, sana bir zarar yetişsin! Sevin, memnun ol, yâ Muhammed! Vallahi, Hak Teâlâ aslâ sana zarar eriştirmez. Sen sıla-i rahm edersin (yâni akrabanla görüşme, buluşma, vuslat üzeresin). Vahşet üzere olup onlardan ilişkini kesmiş değilsin. Sözüne sâdıksın. Konuklarına ziyafet ve ikram edersin. Halkın müşkül işlerine yardım edersin. Hiç Hak Teâlâ sana hiç zarar mı eriştirir? dedi.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini Hadîce kendi amcası oğlu Varaka bin Nevfel'in yanına alıp götürdü. O öyle bir kimseydi ki, cahiliyet zamanında putperestlikten Hıristiyanlığa rücu' etmişti. Arapça yazı yazardı. Ona alıp gitmekten maksadı, Resûlüllah Hazretlerinin gözüne görünen eğer cin ise ona bir nusha yazıvermesi içindi.

Hazret-i Hadîce:

— Ey amcam oğlu, bak, Muhammed ne söylüyor? dedi.

Varaka da sorup:

— Ey kardeşim oğlu, nedir o dediğin? Ne sözler söylüyorsun? dedi.

Resûlüllah Efendimiz başından geçenleri ona anlatıverdi. Varaka:

— O mağarada gördüğün kimse, Mûsa aleyhisselâm'a vahiy getirmiş olan melektir. Yâni Hazret-i Cebrâil'dir, diye haber verdi. Ve nolaydı, ben de genç olaydım. Kavminin seni aralarından çıkardığı zamana yetişeydim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dedi ki:

— Onlar beni aralarından çıkaracaklar mı?

Varaka dedi ki:

— Ya Muhammed! Nübüvvetle gelen hiç bir kimse yoktur ki, kavmi ona düşmanlık etmiş olmasın. Hiç bir nebi yoktur ki, düşmanlardan kurtulmuş (yâni düşmansız) olsun. Eğer ben o günlere yetişmiş olsaydım sana bütün gücümle yardım ederdim.

Ondan sonra çok geçmeden Varaka vefat etti. Ve bir zaman geçip vahiy gelmedi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri vahyin gecikmesinden mahzun oldu. Hattâ rivayet olunmuştur ki, mahzunluğundan ötürü yüksek dağların başına çıkıp kendisini aşağı atmak isterdi. Her ne zaman bu maksadla dağın başına çıksa hemen Cebrâil ortaya çıkıp:

— Ya Muhammed! Hiç şübhesiz ki, sen, hak Resûlsün, derdi.

Bunun üzerine Resûlullah Efendimizin de ıstırabı diner, sakinleşirdi. Nefsi haz duyarak yine dönüp gelirdi. Ondan bir zaman sonra yine gecikince tekrar elem ve ıstırap gelir, o niyetle dağlara giderdi. Kendini atacak yere varır varmaz hemen yine Cebrâil aleyhisselâm görünüp öyle derdi.

İmam-ı Buharî ve Müslim'in (Allah onlara rahmet etsin) nakillerinde Câbir bin Abdullah'dan rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Resûlullah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki: **"Hira dağında bir ay mücâvir** (bir mâbede kapanıp ibadetle meşgul olan kimse) **oldum. Mücâveretimi tamamlayıp aşağı indiğim zaman bana bir nidâ geldi. Sağ tarafıma baktım, bir şey göremedim. Sol tarafıma baktım, yine bir şey göremedim. Dönüp ardıma baktım, yine bir şey göremedim. Başımı yukarı kaldırdım, bir kimse gördüm. Hemen durmayıp Hadîce'ye geldim:**

— Beni esvabla bürüyüp örtün, üzerime soğuk su dökün! dedim.

Ondan sonra şu âyet nâzil oldu:

يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ

— Ey örtülere bürünüp yatan! Kalk! İnzâr eyle ve Rabbini tekbîr et." (Müddessir: 74/1-3).

İnzâr'ın mânası korkacak haber vermektir. Meselâ: "Bu küfür ve dalâlet sizi cehenneme götürür. Orada şu şekilde azâb ile muazzeb olursunuz," demek gibi. **"Ve rabbeke fekebbir"** demek, "Rabbini tekbîr eyle," demektir. Yâni: Kibriya (büyüklük) ile vasıflandırmayı Rabbine mahsus eyle, ondan başkasına ululuk isbat eyleme, demek olur.

Kadı Beyzâvî şöyle der:

"Rivayet olundu ki, bu âyet-i kerîme nâzil olduğu vakit Resûlüllah Efendimiz tekbir eyledi. Yâni "Allahu ekber" dedi. Ve kesin olarak bildi ki, bu vahiydir, cin ve şeytan sözü değildir. Zira onlar tekbir etmezler."

Velhasıl vahyin başlangıcı bu anlattığımız şekilde olmuştur. Yâni Hazret-i Âişe'nin (R. Anhâ) rivayeti üzere önce **"İkrâ' bismi rabbike...: Rabbinin ismiyle oku..."** âyeti nâzil olmuştur. Ondan sonra İmam-ı Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin rivayetleri üzere **"Yâ eyyühel müddessir... - Ey örtülere bürünen..."** âyeti nâzil olmuştur.

İmam-ı Beyhakî'nin rivayetinde gelmiştir ki: Hak Teâlâ Hazretleri resûlüne olan sevgisini göstermek isteyip nübuvvetin başlangıcı olduğu zaman her nerede giderse geçtiği yerlerde taşlar ve ağaçlar ona selâm verip:

— **Esselâmü aleyke ya Resûlâllah!** derlerdi.

Peygamber Efendimiz, acaba selâm veren kimdir diye sağına soluna bakınır, taştan ve ağaçtan başka bir şey görmezdi.

Ebu Nuaym (Allah ona rahmet etsin) der ki: İlk önce Cebrâil ve Mîkâil Resûlüllah Hazretlerinin mübarek göğsünü yarıp yıkadılar, temizlediler. Ondan sonra "Rabbinin ismiyle oku!" dediler. Bunun hikmeti, vahiy olunan şeyi kalb kuvveti ile alıp kabul etmesiydi.

Bâzı rivayette, Kur'an-ı azimden ilk nâzil olan, Besmele ile Fâtiha sûresinin tamamıdır, demişlerdir. Ancak hadîs âlimleri, bu rivayetin doğruluğuna kail olmamışlardır. Hattâ İmam-ı Nevevî (Allah ona rahmet etsin), "Bu söz bâtıldır. Söylenecek bir şey değildir. Doğrusu odur ki, Hazret-i Âişe'den nakledilmiştir. Selef ve haleften de nakledilen, bu îtikad üzeredir," diye buyurmuştur.

Bâzı âlimler buyurmuştur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine vahiy birkaç mertebe üzere vâki olmuştur.

Birincisi sâdık rü'yâdır. Rü'yasında her ne görse sabah gibi zâhir olurdu.

İkinci Mertebe: Melek görünmeyip haberi hemen şerefli kalbine ilka eylerdi. Nitekim Resûlüllah Efendimiz Hazretleri: "Hiç şübhesiz olarak Rûhu'l-Kudüs benim kalbime ilka eyledi ki, hiç bir nefs rızkını tamamlamadıkça ölmez," diye buyurmuştur.

Üçüncü Mertebe: Cebrâil aleyhisselâm insan suretine girip gelir, konuşurdu. İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinin hadîsinde sahih senetle rivayet edilmiştir ki, Cebrâil, Dıhyetü'l-Kelbî suretine girip gelirdi. Dıhye denilen kimse, öyle güzel suretli bir kişi idi ki, ticarete geldiği zaman cemâlini görmek için onu seyretmeye çıkarlardı.

Dördüncü Mertebe: Vahiy, çan sesleri gibi aşırı derecede heybetli bir şekilde gelirdi. Bu şekilde gelişi, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelişlerin hepsinden daha şiddetlisi idi. Hattâ öyle olurdu ki, gayet soğuk bir günde mübarek alnından ter damlaları akardı. Şerefli vücutlarına öyle bir ağırlık basardı ki, altında devesi çöküp yatardı. Bir kere mübarek ayağı Zeyd bin Sâbit'in ayağı üzerinde iken vâki oldu. Zeyd bin Sâbit'ın ayağı ezileyazdı.

Hadîs imamlarından İmam-ı Taberânî ve diğerleri (Allah onlara rahmet etsin) rivayet eylemişlerdir ki, Zeyd bin Sâbit (R.A.) şöyle dedi:

— Ben Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin vahiy kâtibi idim. Vahiy indiği zaman bâzan olurdu ki, "Muhkem: Sağlam!" derlerdi. Ondan sonra ıstırabı açılıp o söylerdi, ben de yazardım. Yazmaktan geri kalmazdım. Hattâ öyle olurdu ki, Kur'an'ın ağırlığından ayağım ufanmağa yaklaşırdı. "Artık ayağım üzerinde asla yürüyemem," derdim. Mâide sûresi indiği zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri nâka (dişi deve) üzerinde idi. Sûrenin ağırlığından nâkanın bacağı ufanayazdı.

Beşinci Mertebe: Cebrâil aleyhisselâm kendi sûretinde gelirdi. Onun altı yüz kanadı vardı. Cebrâil aleyhisselâm'ın bu sûret üzere görünmesi iki kere vâki olmuştur.

Altıncı Mertebe: Resûlullah Efendimiz Hazretleri gökler üzerinde iken vâki olmuştur. Nitekim Mi'rac gecesi namazın farz olunması göklerde vahiy olunmuştur.

Yedinci Mertebe: Arada Cebrâil vâsıta olmadan Hak Teâlâ Hazretleri Mûsâ aleyhisselâm'a söylediği gibi söylerdi. Ancak bu söyleme perde arkasından söylemedir.

Sekizinci Mertebe: Bâzıları sekizinci mertebenin olduğunu ve bunun da arada perde olmaksızın söylemek bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak bu mes'elede âlimlerin ihtilâfları vardır. Açıklaması inşâallah aşağıda gelecektir.

Şeyhülislâm Veli bin Irakî (Allah ona rahmet etsin) der ki: Âmir Şa'bî'den sahih yolla rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Önce üç yıl Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip gitmeğe İsrâfil vazifeli kılınmış idi. Gelir, görünür, vahiy getirir ve başka sözler söylerdi. Sonradan Cebrâil vazifeli kılınıp geldi ve Kur'an'ı getirdi.

Bâzıları da vahiy mertebelerinde iki mertebe daha zikretmişlerdir:

1 — Bunlardan birisi şudur: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine rü'yada Hak Teâlâ Hazretleri söylemiştir. Nitekim Zührî'nin rivayet ettiği hadîs-i şerifte Resûlullah Efendimiz buyurdu ki:

أَتَانِي رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَتَدْرِي فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى

"Rabbim bana gayet güzel bir sûretle geldi ve: 'Ya Muhammed, Mele-i A'lâ hangi hususta birbiriyle husumet ederler, bilir misin?' buyurdu."

Mele-i A'lâ'dan murad, göklerin halkıdır. O halde bu hadîs-i şerifte Resûlüllah Efendimizin "Gelip söyledi" diye buyurduğu, rü'yada söyledi demektir.*

2 — Öbürü de şudur: Cebrâil aleyhisselâm Dihye'den başka kimse suretinde dahi gelmiştir. Nitekim hadîs kitablarında görülmüştür ki, Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin hizmetine bir kişi gelip onun önüne oturdu. Bâzı şeyler sorup Resûlullah

* Burada yanlış anlamaya sebep olan şey, "Rab" isminin "Allah" anlamında anlaşılmasıdır. Rab, Allah'ın isimlerinden biridir, tek başına Allah demek değildir. Allah, kulunu terbiye etmek, yetiştirmek, olgunlaştırmak için Rububiyet (terbiyecilik) sıfatından herhangi bir mazharını kuluna gönderebilir. Böylece gönderilen ve gelen, Allah'ın rububiyet sıfatının bir mazharı, yani Rab olabilir. Yoksa Uluhiyetin bir yerden bir başka yere gitmesi veya gelmesi düşünülemez. (S.N.)

Efendimiz cevab buyurduktan sonra kalktı, gitti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, seçkin sahâbelerine:

— Bu kişi kimdir, biliyor musunuz? diye buyurduğunda onu bilen hiç kimse çıkmadı.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

— O Cebrâil'dir, diye buyurmuşlardı.

İbn-i Münir (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Vahiyde hâl, vahyin gerekli kıldığı şey'in değişik olmasına göre çeşitli şekillerde olurdu. Yâni Hak Teâlâ Hazretleri tarafından gelen haber eğer vaada (iyi işlerin sonuçları olan mükâfatlara) ve müjdelere ilişkin ise Cebrâil aleyhisselâm insan suretinde gelirdi. Hitapta ve cevapta Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine sıkıntı ve zorluk hâsıl olmazdı. Fakat gelen haber bir kahır ve azâba ilişkin ise çan veya çıngırak sesleri gibi şiddet ve heybetle gelirdi."

İbn-i Âdil (Allah ona rahmet etsin) tefsirinde buyurmuştur ki:

"Cebrâil aleyhisselâm, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yirmi dört bin kere inmiştir. Âdem aleyhisselâm'a on iki kere inmişti. İdris aleyhisselâm'a dört kere inmişti. Nûh aleyhisselâm'a elli kere inmişti. İbrahim aleyhisselâm'a kırk iki kere inmişti. Mûsâ aleyhisselâm'a dört yüz kere inmişti. İsâ aleyhisselâm'a on kere inmişti".

Rivayet olunmuştur ki, Cebrâil aleyhisselâm, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ilk geldiğinde gayet güzel bir sûret ve çok güzel kokular içinde geldi. Aynı zamanda dedi ki:

— Ya Muhammed, Rabbin sana selâm eyler ve buyurur ki: "Sen benim cin ve insanlara resûlümsün. O halde onları Tevhid kelimesine dâvet eyle."

Cebrâil aleyhisselâm ayağını yere vurdu. Yerden su kaynayıp çıktı. Cebrâil aleyhisselâm o sudan kendi abdest aldı. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de "Abdest al" diye emretti. Sonra Cebrâil aleyhisselâm namaza durdu. Ona da kendisiyle beraber namaz kılmasını emretti. Böylece abdest alıp namaz kılmayı öğrettikten sonra çıkıp göğe gitti.

Daha sonra Resûlullah Efendimiz Hazretleri dönüp gelirken yolda taştan ve ağaçtan bir nesneye uğramazdı ki, "Esselâmü aleyke ya Resûlâllah!" diye kendisine selâm vermesin.

Nihayet Hazret-i Hadîce'ye geldi, haber verdi. Hazret-i Hadîce öyle sevindi ki, sevincinden bir zaman aklı başından gitti.

Ondan sonra Resûlullah Efendimiz, Hazret-i Hadîce'ye:

— Abdest al! diye emretti.

Hazret-i Hadîce abdest aldıktan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hazret-i Hadîce ile beraber namaz kıldı. İlkönce namaz iki rek'at farz olmuştu. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri Müslümanlara yolculukta (seferde) o farz olunduğu üzere iki rek'atı kararlaştırdı. Hazarda (sulh ve sükûn zamanında) ise tamamını kılmayı emir buyurdu.

Mukatil (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Namaz önce iki rek'at farz olmuştu. Ve iki vakit idi. İki rek'at sabah ve iki rek'at akşam namazı kılınırdı. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri:

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ

"Akşam ve sabah Rabbini öğerek tesbîh et," (Kur'an: 40/55) diye buyurmuştur. Akşam ve sabah tesbihten murad namaza emirdir."

Fethü'l-Bârî adlı kitabda yazılıdır ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mi'rac gecesinden önce namaz kılardı. Ashâbı da böyle idiler. Bu kesindir. Bunda ihtilâf yoktur. Ama beş vakit namazdan önce hiç namaz farz olunmuş mudur yoksa olunmamış mıdır? İşte bunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları dediler ki: "Güneşin doğumundan önce ve batımından önce namaz kılmak farz idi. Hak Teâlâ Hazretlerinin:

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

"Güneşin doğumundan ve onun batımından önce Rabbini öğerek tesbîh et," (K: 20/130) diye buyurması buna işarettir," dediler.

İmam-ı Nevevî der ki: "İlkönce vâcib olan, inzâr (korkutma, uyandırma) ve tevhide dâvet idi. Ondan sonra gece namazı idi. Nitekim Müzzemmil sûresinin başında: "Ey örtüsüne bürünen! Geceleyin kalk!" diye buyurulmuştur. Mânası Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geceleyin namaz kılması için emirdir. Ondan sonra beş vakit namaz emrolunup gece namazının farziyeti nesh olunmuşur."

Ama Cebrâil aleyhisselâm'ın Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine abdest almayı öğrettiğine dair yukarıda zikredilmiş olan rivayet delâlet eder ki, abdest almak Mi'rac gecesinden önce farz kılınmıştır. Buyurmuşlardır ki: Peygamber Efendimiz Hazretlerine Hıra dağında Melek gelip *"Rabbinin ismiyle oku!"* (K: 96/1) diye buyurduktan ve yine yukarıda anlatılan haller gerçekleştikten sonra vahiy gecikti, gelmedi. Peygamber Efendimiz Hazretleri gayet mustarip oldu, diye rivayet olunmuştu. Ama vahyin ne kadar müddet geciktiğini İbn-i İshak (Allah ona rahmet etsin) belirtip "Üç yıl idi"

demiştir. Ve bütün bu gecikmeden murad, o zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelen hayret ve dehşetin tamamen zâil olup tekrar vahyin gelmesine en üstün derecede şevk hâsıl olması idi, diye buyurmuşlardır.

İmam-ı Ahmed (Allah ona rahmet etsin) tarihinde Şa'bî'den rivayet eylemiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kırk yaşında iken nübüvvet geldi. Nübüvvetine üç yıl İsrafil aleyhisselâm me'mur kılındı. Yâni o gelip giderdi ve bâzı şeyler öğretirdi. Ancak İsrail aleyhisselâm'ın lisaniyle Kur'an gelmedi. Üç yıldan sonra Cebrail aleyhisselâm me'mur kılınarak onun lisâniyle Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yirmi yıl Kur'an nâzil oldu."

İbn-i Sa'd ve Beyhakî dahi böyle rivayet etmişlerdir.

O halde Ebû Amr ve diğerlerinin de dedikleri gibi bu rivayetten açıkça ortaya çıkar ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin nübüvveti risaletinden daha önce imiş. "**İkrâ' bismi rabbike - Rabbinin ismiyle oku**" (K: 96/1) âyeti nâzil olduğunda nübüvvet gelmiş. Müddessir (K: 74) sûresi nâzil olduğu zaman da risalet gelmiş; ümmete beşîr (müjdeci), nezîr (korkutucu, uyarıcı) ve şeriat sâhibi olması bu mertebede gerçekleşmiştir. Müddessir sûresinin "İkrâ' bismi rabbike" den sonra indiği kesindir. Bu hususta ihtilâf yoktur. En iyisini Allah bilir.

İlk İman Edenler

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kadınlardan ilkönce îman getiren Hazret-i Hadîce (R. Anhâ) dır. Kadın tâifesine bu fazilet ve şeref yeter ki, herkesten önce îman getirmek onlara müyesser oldu. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin daima şerefli rızasını gözetip O'na en üstün derecede meyil ve muhabbet üzere olduğu için Hak Teâlâ Hazretleri Hadîce'ye (R. Anhâ) bu saadeti lâyık gördü ve ihsan buyurdu.

Erkeklerden ilk önce îman getiren ise Ebu Bekir Sıddık'tır. Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

İbn-i Abbas, Hassan bin Sâbit, Esmâ binti Ebu Bekir, Nehaî, İbnü'l-Maceşûn ve Muhammed bin Münkedir (Allah onların hepsinden râzı olsun) ittifak etmişlerdir ki, erkeklerde ilk önce îman getiren Hazret-i Ebu Bekir'dir. Bâzıları dediler ki: "Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib (kerremallahu veche) henüz bülûğ çağına ermemişti ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetinde bulunurdu. Hazret-i Hadîce'den hemen sonra o îman getirmiştir."

Taberî'nin (Allah ona rahmet etsin) hikâye ettiği üzere Hazret-i Ali Efendimiz o vakıt on yaşında idi. Selmân, Ebu Zerr, Mikdad, Habbab, Câbir, Ebu Saîd Hudrî ve Zeyd bin Erkam (Allah onların hepsinden razı olsun) ittifak etmişlerdir ki, Hazret-i Hadîce'den sonra hemen Hazret-i Ali (R.A.) îmana gelmiştir. Ama erkeklerde olsun

dişilerde olsun Hadîce'den önce kimse îmana gelmeyip herkesten önce Hazret-i Hadîce'nin îmana geldiğinde ittifak vardır ve bunda asla ihtilâf yoktur.

Bâzıları: "Erkeklerden ilk önce îmana gelen, yukarıda zikri geçen Varaka bin Nevfel'dir ki, Hazret-i Hadîce'nin amcası oğludur. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hira dağında vâki olan husustan korkup Hazret-i Hadîce de onu alıp Varaka'nın yanına gittiği zaman Varaka:

— Ya Muhammed! Sana gelen o melek, Hazret-i Mûsâ'ya vahiy getiren melektir. Nolaydı, senin nübüvvetin zamanına ben de yetişeydim ve sana yardım edeydim, demişti.

"Bunlar, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin nübüvvetine yetişmektir. Nihayet risaletine yetişmemiş olur," dediler.

Ama Ebu Nuaym'ın rivâyeti üzere Varaka bin Nevfel'in:

— Ya Muhammed! Şâd ol ki, ben şehadet ederim, muhakkak sen, İsâ bin Meryem'in müjdelemiş olduğu peygambersin. Mûsâ aleyhisselâm'a gelen vahiy meleği sana da geldi. Sen nebiyy-i mürsel (elçi olarak gönderilen nebî) sin. Sana, cihad etmek ile emr olunsa gerektir. Eğer ben o zamana yetişseydim seninle beraber cihad eylerdim, dediği sahih olursa Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin risaletini tasdik etmiş olur. Bu takdirde erkeklerden ilk İslâm'a gelen Varaka bin Nevfel olur, demişlerdir.

Fakat bu rivayet üzerinde bâzı sözler vardır. Zira îman getirdi demekten kasdedilen, Resûlüllah Hazretleri risaleti tebliğ ettiğinde onu tasdik ve ikrâr etti, demektir. Yoksa tebliğ gerçekleşmeden semavî kitablarda Resûlüllah Hazretlerinin vasıflarını görüp nübüvvet ve risalet ile geleceğine itikad eden geçmiş ümmetlerin dahi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ümmetinden olması lâzım gelir. Bununla beraber böyle olduğu da sâbit değildir.

İbn-i Salâh (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bu ümmetin ilk önce îmana gelenleri hakkında lâyık olan şöyle demektir: Hür olup âkıl ve bâliğ olanlardan ilk önce îmana gelen Ebu Bekir Sıddık'tır. Oğlancıklarda Hazret-i Ali'dir. Kadınlarda Hazret-i Hadîce'dir. Âzâd olmuş kullarda Zeyd'dir. Âzâd olmayan kullarda Bilâl-i Habeşî'dir. Allah onların hepsinden razı olsun."

Taberî (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Evlâ olan şudur ki, rivayetlerin arasını birleştirip tasdik ederek şöyle demeli: Mutlak olarak ilk İslâm'a gelen Hadîce'dir. Bundan önce hiç kimse îmana gelmiş değildir. Erkek çocuklarda ilk önce İslâm'a gelen ve Müslümanlığını saklayıp âşikâr etmeyen, Hazret-i Ali'dir. Arap tâifesinden ilk önce İslâm'a gelip Müslümanlığını âşikâr eden er kişi Ebu Bekir Sıddîk (R.A.) dır. Âzadlı kul tâifesinden İslâm'a ilk gelen Zeyd'dir."

Bu görüş üzerinde ittifak vardır, ihtilâf yoktur. "Erkeklerden ilk İslâm'a gelen Ebu Bekirdir" diyen kimsenin muradı, hür ve bâlığ olanlardan demektir. Hasan'dan rivayet edilen görüş dahi bu zikr edilen sözü destekler ki, şöyle dedi:

— Hazret-i Ali kerremallahü veche buyurmuştur ki: "Ebu Bekir beni dört şeyde geçti. O dört şey Ebu Bekir'e verildi, bana verilmedi. Birisi, Müslümanlığı âşikâr eylemek. Biri, Resûlüllah Efendimiz Hazretleriyle en önce hicret etmek. (Zira Resûlüllah Efendimiz Mekke'den Medine'ye gittiği zaman Hazret-i Ebu Bekir de onunla beraber gidip Hazret-i Ali işin gereği olarak Mekke'de kalmıştı). Biri de mağarada Resûlüllah Efendimiz Hazretleriyle beraber olmak ve namazda kamet eylemektir. Ben o zamanda Müslümanlığımı saklardım."

Zeyd bin Hârise'den sonra Hazret-i Osman bin Affan, Zübeyr bin Avvam, Abdurrahman bin Avf, Sa'd bin Ebî Vakkas, Talha bin Ubeydullah İslâm'a geldiler. Allah onların hepsinden razı olsun.

Bunları, Hazret-i Ebu Bekir Sıddık gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine dâvet eyledi. Onlar da sözünü kabûl edip şerefli hizmetine vardılar, İslâm'a gelip namaz kıldılar.

Peygamberliğin Âşikâr Olması ve Kureyş'in Dine Dâvet Edilmesi

Bunlardan sonra Ebu Ubeyde bin Cerrâh, Ebu Seleme Abdullah bin Abdü'l-Esed, Erkam bin Ebî'l-Erkam, Osman bin Maz'ûn ve onun kardeşleri Kudame, Abdullah, Ubeyde bin Hâris bin Abdü'l-Muttalib, Saîd bin Zeyd ve karısı Fâtıma binti Hattâb İslâm'a geldiler. Ondan sonra hemen halk bölük bölük İslâm'a gelmeğe başladılar. İş bu dereceye varınca Hak Teâlâ Hazretleri:

"***Fasda' bimâ tü'meru*** — Yâ Muhammedi Şu emrolunduğun şeyi müşriklere açıkça söyle!" (K:15/94) diye emir buyurdu.

Hâsılı: "Şimden sonra kimseden sakınma ve korkma! Sana gönderdiğimiz şeriat hükümlerini izhar edip bizim tarafımızdan gönderdiğimiz üzre emir ve nehiy eyle," diye buyuruldu.

Mücâhid (R.A.) der ki:

— "***Fasda'***" demekten murad namazda Kur'an'ı cehr (yüksek ses) ile oku demektir.

Ebu Ubeyde bin Abdullah bin Mes'ud: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bu âyet nâzil oluncaya kadar Kur'an'ı ihfâ ile (sessizce) okurdu. Bundan sonra kendileri ve ulu ashâbı cehr ile okumağa başladılar," diye buyurmuştur.

Rivayet olunur ki: Peygamberimiz üç yıla değin bütün nübüvvet emirlerini sakladı, âşikâr eylemedi. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri ona emirleri açıklamayı buyurdu. O da kavmine, yâni Kureyş tâifesine, nübüvvetini açıklayıp onları İslâm'a dâvet eyledi. İş henüz bu derecede iken Kureyş kavmi onu çok incitmediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden pek fazla nefret etmediler. Ne zaman ki, putlarını zikredip puta tapmalarını ayıplamaya başladı, ona karşı düşmanlık besleyip düşmanlıklarını açığa vurdular. Bu durum dördüncü yılda gerçekleşti. İslâm'a gelen geldi, geri kalanı topluca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine düşmanlık ve muhalefet üzere ittifak ettiler.

Peygamberimizin amcası Ebu Tâlib, kendisine karşı şefkat gösteriyor ve himaye ediyordu. Gittikçe düşmanlıkları şiddetlenip Kureyş kavminin kâfirleri Müslümanlarla dövüşmeye başladılar. Kâfirler çoktu. Müslümanlara cefa ediyorlar, onları İslâm dîninden döndürüp mürted eylemek için durmadan çalışıyorlardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de kötü işler yapmaya girişiyorlardı. Allahu Teâlâ onu himaye edip müşriklerin şer ve fesadını te'sirsiz bırakıyordu. Ebu Tâlib, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yardım etmekte ve destek olmaktaydı. Ebu Leheb'den başka bütün Benî Hâşim ve Benî Abdü'l-Muttalib, Resûlüllah Efendimizin yanında idiler. Bu sebebden kimse O'na zarar eriştiremiyordu.

Mukatil (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Tâlib'in yanına gelip onu dîne dâvet ediyordu. Hemen Kureyş tâifesi toplanıp Ebu Tâlib'e geldiler:

— Muhammed'i bize ver, onun hakkından gelelim! dediler.

Ebu Tâlib dedi ki:

— Hiç olur mu ki, ben kardeşim oğlunu size vereyim! Eğer nâka (dişi deve) kendi yavrusundan başkasına meylederse ben de Muhammed'i size veririm!

Zira Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, onun hem kardeşi oğlu idi ve hem de elinde büyümüştü. Gerçi kendisine hidayet müyesser olup îmana gelmemişti, ama Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine can ve başla hizmet üzere idi. O'nu oğlu gibi severdi. O'na meyil ve muhabbeti kemâl derecesinde idi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, halkın evlerine gidip:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا

"Ey insanlar, gerçek olarak Hak Teâlâ Hazretleri size buyurur ki, kendisine ibâdet edesiniz ve O'na hiç bir şey'i ortak etmeyesiniz," diye buyururdu.

Peygamber Efendimiz Hazretleri böyle dedikçe Ebu Leheb ardınca gezip:

— Ey insanlar, Muhammed size atalarınızın dînini terk etmenizi emrediyor! diye çağırırdı.

Velîd bin Muğiyre dedikleri kâfir de:

— Muhammed büyücüdür! diye söylerdi.

Kavmi de ona uyarak Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine büyücü derlerdi. Kureyş tâifesi O'na ezâ edip:

— Şâirdir, Kur'an'ı kendisi söylüyor. Kâhin ve mecnundur, derlerdi.

Kimisi mübarek başına toprak saçar, kimisi de kan getirip kapısına sürerdi. Kâbetullah'ın yakınına varıp secde ettiğinde Ukbe bin Ebî Muît dedikleri mel'un gelip ona çok ezâ eyledi. Ebu Bekir Sıddık (R.A.) yanına gelip:

— Rabbim Allah'dır dediği için bir insanı öldürecek misiniz? dedi ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hem diliyle hem de eliyle yardımlar etti.

Âlimler buyurmuşlardır ki: "Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Hazretleri, Fir'avn ailesinin mü'mininden daha üstündür. Zira o, Mûsâ aleyhisselâm'a sadece diliyle yardım ederdi. Hazret-i Ebu Bekir ise Resûlüllah Hazretlerine hem diliyle, hem eliyle yardım etti."

Bunun açıklaması şöyledir: Fir'avn ailesinden bir kimse vardı, Hazret-i Mûsa'ya îman getirmişti. Ama korkusundan îman getirdiğini saklardı, kimseye açıklamazdı. Benî İsrail Hazret-i Mûsa'ya ezâ edip onu öldürmek istedikleri zaman diliyle ona yardım edip:

— Benim Rabbim Allah'dır dediği için bir kimseyi öldürür müsünüz? derdi.

İşte Hak Teâlâ Hazretleri'nin Kur'an-ı azîm'de:

"Ve kale recülün mü'minün min âli fir'avne yektümü îmânehu etaktülûne recülen en yekule rabbiyallahü — Ve Fir'avn ailesinden îmanını gizleyen mü'min bir adam: Rabbim Allah'dır dediği için bir insanı öldürür müsünüz? dedi," (Mü'min: 40/28) diye buyurduğu bu kıssadır.

İmam-ı Buhârî (Allah ona rahmet etsin) rivayet etmiştir ki: Peygamber Efendimiz Hazretleri Kâbe'nin yakınında namaz kılıyordu. Kureyş kâfirlerinden bir topluluk haremde oturuyorlardı. Aralarından biri, Resûlüllah Efendimiz'i göstererek:

— Şu mürâîyi görüyor musunuz? dedi. Hanginiz gidip filânların deve boğazladıkları yerden bir miktar kan ve necaset getirir, namaz kılarken arkasına koyar?

İçlerinden gayet şakî bir bedbaht kalkıp getirdi ve Resûlüllah Efendimiz secdeye vardığı zaman mübarek sırtına koydu. Kâfirler bundan hoşlanıp gülüştüler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri secdede eğlenmişti. Birisi Hazret-i Fâtıma'ya haber verdi. Mübarek sırtından o pis şeyleri alıp yabana attı ve dönüp kâfirlere söğdü.

Resûlüllah Efendimiz de namazı tamamlayınca Kureyş tâifesine beddua etti. Onlardan adlı adıyla birkaç mel'unu zikredip onlara beddua eyledi. Bunlar, Amr bin Hişâm, Utbe bin Rebia, Velîd bin Utbe, Ümeyye bin Halef, Ukbe bin Ebî Muayt ve Ammar bin Velîd'dir. Allah onların hepsine lânet etsin.

İbn-i Mes'ud (R.A.) der ki:

— Vallahi ben onların Bedir gazâsında kılınçtan geçirildiklerini gördüm. Sonra kalîb içine bırakıldılar.

Kalîb dedikleri öyle bir kuyudur ki, sadece toprak kazılarak yapılır ve taşla örülmez.

Bu adı geçen mel'unlar arasında Amr bin Hişâm denilen kimse, Ebu Cehil mel'unudur.

Rivayet olunur ki, Bedir gazâsında seçkin sahâbeler, mel'unları kırdılar. Sonra onları it gibi ayaklarından sürükleyip kuyunun içine doldurdular. O mel'unlar hakkında Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Yâ Rab, o kalîbe (kuyuya) atılan kâfirler ardınca lânet yetiştir,** diye buyurmuştur.

Bâzıları dediler ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bu sözü, beddua ettiği zaman söylemişti. Bu takdirde O'nun peygamberliğine çok büyük bir delîl olur. Zira daha o zamandan kalîbe atılacaklarına işaret etmiş olur. Ancak kalîbe atılmalarından sonra söylemiş olmasına da ihtimal vermişlerdir.

Ondan sonra Hazret-i Hamza bin Abdü'l-Muttalib (R.A.) İslâm'a geldi. Kureyş tâifesi içinde Hazret-i Hamza, son derece izzetli ve itibarlı bir yiğit, pehlivan, yürekli ve kahraman bir kimse idi.

Itkî'nin dediği üzere Hazret-i Hamza altıncı yılda İslâm'a geldi. Hazret-i Hamza îmana gelmekle Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine galebe ve kuvvet hâsıl oldu. Kureyş kavmi bir müddet geri çekilip eskisi gibi O'nu incitemez oldular.

Mağlatay (Allah ona rahmet etsin) der ki:

Kureyş kâfirleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldiler:

— Eğer maksadın şerîf olmaksa seni üzerimize seyyid edelim, hepimizin ulusu sen ol. Eğer padişah olmak istiyorsan seni padişah edelim, padişahımız ol. Eğer sana gelip görünen şey cin ise mallarımızı harcayalım, hekimler getirip seni tedavi ettirelim. Ya bu dertten kurtulasın, yahut seni mâzur görelim, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— O sizin dediğiniz nesneler bende yoktur. Fakat Hak Teâlâ beni gerçek resul olarak gönderdi. Bana kitap indirdi, benim beşîr (müjdeleyici) ve nezîr (korkutucu)

olmamı buyurdu. Yâni lûtfunun haberleri ile sevindirmemi ve kahrının haberleri ile korkutmamı istedi. Bunun üzerine ben, Tanrı Teâlâ'nın gönderdiklerini size yetiştirdim ve size nasihat eyledim. Eğer size getirdiğim nesneyi benden kabûl ederseniz o sizin dünya ve âhirette nasibiniz olup istenene yetişmenize sebeb olur. Eğer kabûl etmeyip üzerime red ederseniz tâ Allahu Teâlâ benimle sizin aranızda hükmedinceye kadar sabrederim, buyurdu.

Hâsılı: "Ne şeriflik ve ne padişahlık dilediğim şeydir. Ne de gözüme cin görünür. Ben gerçek peygamberim. Hak Teâlâ tarafından elçilikle geldim ve size elçiliği tebliğ ettim. Eğer tutarsanız hoş, tutmazsanız Hak Teâlâ sizin hakkınızdan gelinceye kadar sabrederim," diye cevab verdi.

Bundan sonra Nadr bin Hâris ve Ukbe bin Ebî Muayt gittiler, Yahudi âlimlerine vardılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında haber sordular:

— İşte aramızda şöyle bir kimse peyda oldu. Allah'tan haber aldığını iddia ediyor. Gerçek peygamberin nasıl olması gerekir? Kitablarınızda buna dair bilgi var mıdır? dediler.

Onlar da dediler ki:

— Gidin, O'na üç şeyden sual sorun. Eğer haber verirse gerçekten mürsel (Allah tarafından temsil salâhiyetini haiz olarak gönderilmiş elçi) nebidir. Haber vermezse yalan söylüyor demektir. Önce sorun ki, evvel zamanda giden yiğitler kimlerdir? Ondan sonra sorun ki, recül-i tavâf (devredip dönen adam) kimdir? Yine sorun ki, ruh nedir?

Kureyş'in Peygamber Efendimize Ruh ve Başka Şeyler Hakkında Soru Sormaları

Bunun üzerine geldiler, mezkûr sualleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine sordular. Peygamber Efendimiz:

— Yarın size cevab veririm, dedi.

"İnşâallah" demek hâtırına gelmedi. Ondan sonra nice bir gün eğlenip vahiy gelmedi. Sonra şu âyet-i kerime nâzil oldu:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

"İnşâallah demedikçe hiç bir nesne için yarın ben onu işlerim, demeyin." (Kehf sûresi: 18/23 - 24).

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri vahyetti ki:

— O sordukları evvel zamanda gitmiş olan yiğitler Ashâb-ı Kehf'dır. Onlar, Dakyanos'dan kaçıp gittiler. Recül-i Tavâf ise Zülkarneyn'dır. Ruh'dan sual etmişlerdı. **"Ruh, Rabbimin emrindendir"** diye cevab ver, denıldi.

Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

"Sana ruhdan sual ederler. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir," (İsrâ sûresi: 17/85) diye buyurmuştur.

Ama İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Abdullah bin Mes'ud (R.A.) buyurmuştur ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile bir bahçede idik. Birkaç Yahudi geldi. Resûlüllah Efendimız'e ruhdan sual ettiler. Bir müddet sükût eyledi. Vahiy geldiğini anladım. Ondan sonra: **"Sana ruhdan sual ederler. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir,"** (K:17/85) âyeti nâzil oldu.

İbn-i Kesîr (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Bu rivayetin zâhirinden anlaşılan şudur ki: Bu âyet-i kerime, Medine-i münevverede Yahudi tâifesi ruhdan sual ettikleri zaman nâzil olmuş olabilir. İsrâ sûresinin ise hepsi Mekke'de nâzil olmuştur. Mekke'de nâzil olduğuna şu da delildır ki, Kureyşliler gidip Yahudi tâifesine:

— Bize sual öğretin, gidelim, Muhammed'e soralım, dediler.

Şuna cevab verilmiştir ki, bir âyetin iki kere nâzil olması mümkündür. Nice kere vâki olmuştur. Önce Mekke'de nâzil olduktan sonra Medine'de nâzil olması da muhtemeldir.

— Medine'de sual olunduğu zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri niçin derhal cevab vermeyip beklediler? Mademki âyet-i kerime daha önce Mekke'de nâzil olmuştur, o halde susmalarının sebebi ne idi? denilirse mumkündür ki, daha açık bir beyan nâzil olsun diye beklemişlerdır.

Sual edilen ruh'dan kasdedilenin ne olduğunda âlimler ihtilâf etmişlerdır. Bâzıları dediler ki, insan ruhudur. Bâzıları, "Ruh Cebrâil aleyhısselâm'dır" dediler. Bâzıları, "Ruhullah (Allah'ın Ruhu) olan İsâ'dır" dediler. Bâzıları, "Çok buyük bir melektir kı, kıyâmet gununde yalnız başına bir saf olsa gerektır" dediler. Bunlardan başka olmasına da ıhtımal verdiler. Zira ruh çok mânaya gelır.

İmam-ı Kurtubî (Allah ona rahmet etsin) der kı:

"Hepsinden ustun tutulan goruş, muradlarının insan ruhundan sual etmek olmasıdır. İsâ aleyhisselâm'dan sual etmek değildır. Zira Yahudi tâifesi onun Ruhullah ol-

duğuna kail değillerdir ki, ona ruh desinler ve ondan sual etsinler. Muradları Cebrâil aleyhisselâm yâhut başka melek de değildi. Zira onların melek olduğu malûmdur. Müşkül bir şey değildir ki, imtihan için ondan sual etsinler."

İmam-ı Fahr-i Râzi (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Hakikatte üstün tutulan ve seçkin olan görüş, onların hayat sebebi olan ruh'dan sual etmiş olmalarıdır. Onun cevabı da en güzel şekilde gerçekleşmiştir. Bunun açıklaması şöyledir: Ruh'dan sual etmek ihtimaldir ki, ruhun mahiyetinden sual etmektir. Yâni ruh nasıl bir şeydir, hakikati nedir yahut mütehayyiz (boşlukta yer kaplayan bir şey) midir, yoksa değil midir, mütehayyizde bir hâl midir, değil midir? demek olabilir. Bunların mânaları şöyle demek olur ki:

— Ruh bir mekânda durur mu, yoksa durmaz mı yahut mekânda duran nesneye girmiş midir, yoksa değil midir? demektir.

Şu ihtimal de vardır: Ruhdan sual etmelerinin mânası:

— Ruh, kadîm (ezelî) midir, yoksa hâdis (sonradan meydana gelmiş) midir? demek olabilir.

Yahut:

— Ruh, bedenden ayrıldığı zaman da durur mu yoksa fena bulur, gider mi?

— Ruha rahat ve azab ne şekilde yetişir? demek de olabilir.

İşte bunların hepsinden sual olunması ihtimali vardır. Böylece her takdir üzere muradları hangisi olursa olsun cevab delâlet eder ki, ruh, mevcut (vâr olan) bir nesnedir, bütün tabiatlara ve unsurlara muhaliftir, onlardan terkib olunma değildir. Belki mücerred ve basit bir cevherdir. Allahu Teâlâ'nın emriyle hâdis olur ve cesede hayat vermekte te'siri vardır. Kendine mahsus keyfiyetini bilinmekten nefy etmek lâzım gelmez. Yâni ruhun hakikati ve keyfiyeti bilinmez diye düşünmek doğru değildir. Ancak onun hakikatini bilmenin de kendine mahsus yolları olduğunu bilmek gerekir.

Âyet-i kerîmede geçen "emr"in, fiil (iş) mânasına olması mümkündür. Nitekim **"Ve mâ emru fir'avne bi-reşîdin — Ve Fir'avn'ın işi ise akıl dairesinde değildi"** (K:11/97) âyet-i kerîmesinde geçen emr de fiil mânasınadır. Bu takdirde cevab: Ruh hâdistir, demek olur. Selef bu hususta söz söylemekten ve dikkat çekmekten suskun olmuşlardır.

Fethü'l-Bârî sâhibi (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Büyük bir topluluk ruhun ne olduğu hakkında konuşup her biri bir türlü söz söylemişlerdir. Kimisi, "Ruh, içeri girip çıkan nefestir" dedi. Kimisi, "Bedenin her yerine girip giden lâtif bir cisimdir" dedi. Kimisi de, "Kandır" dedi. Velhasıl bu hususta söylenen sözlerin ve ileri sürülen görüşlerin sayısı yüze yetişti, demişlerdir."

İbn-i Mende (Allah ona rahmet etsin), bâzı kelâmcılardan rivayet etmiştir ki:

"Her peygamberin beş ruhu vardır. Her mü'minin üç ruhu vardır," demişlerdir. Hekimlerin kavline göre "Hayvanî ruh denilen ve kalbin sol boşluğundan dımağa doğru yükselen lâtif bir buhardır."

Yâni kalb, ortasından ikiye bölünmüş bir nesnedir ki, heybe gibi iki gözü vardır. Sol tarafında olan gözünden çıkan buhur tütünü (tütsüsü) gibi lâtif bir buhardır. Dımağa doğru gider. Canlılar kısmında bütün kuvvetleri taşıyan odur. Yâni görmek, işitmek, bilmek, anlamak, hareket etmek ve bunlardan başka her ne varsa hepsi ondan hâsıl olur.

Ne vakit sıhhata bir âfet yetişip sağlık bozulduğu zaman zayıflık son dereceyi bulup o buhar çıkmaz olsa hayat kesilir, beden ölür. Şunun için sol tarafından çıkar ki, sağ tarafı ciğerden gıda (oksijen) cezbetmekle meşguldür. Hak Teâlâ'nın hikmetiyle böyle halk olunmuştur. Bu hayvani ruhun merkebi (biniti) kandır. Yâni bedenin her yerine kanla gider, girer.

Ebu Bekir bin Arabi (Allah ona rahmet etsin) der ki:

Nefs ve ruhun ne olduğunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: "Bunlar ayrı ayrı nesnelerdir ve hem hâlin hakikati de böyledir," dediler. Bâzıları da: "İkisi bir nesnedir," dediler. Ama bâzan olur ki, ruha nefs ve nefse de ruh derler."

İbn-i Battal (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Ruhun hakikatini bilmeyi Hak Teâlâ Hazretleri kendine tahsis etmiştir. Zira: **"De ki: Ruh Rabbimin emrindendir,"** (K:17/85) diye buyurup hakikatinin tamamı beyan buyurulmayıp mübhem kılındığından anlaşılır ki, Hak Teâlâ, onun bilinmesini kendine mahsus kılmıştır. Mübhem bırakmasındaki hikmet şudur ki, insan aczini bilsin, aynı zamanda idrâkinin yetişmediği nesnenin ilmini Hak Teâlâ Hazretlerine havale etsin."

İmam-ı Kurtubî (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Bundaki hikmet insanın aczinin zâhir olmasıdır. Zira bir kişi kendi varlığını yakînen bilirken kendi nefsinin hakikatini bilmeyince Hak Teâlâ'nın hakikatini idrâk etmede aczi daha açık olarak ortaya çıkar. Bâzı âlimler buyurmuştur ki: "Âyet-i kerîmede Hak Teâlâ Hazretlerinin ruhun hakikatini Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bildirmemiş olduğuna dair hiç bir delâlet yoktur. Belki onu bilgilendirmiş ve başka kimseyi bilgilendirmeye izin vermemiş olması mümkündür." Kıyametin kopması hususunda da böyle buyurmuşlardır.

Gerçekten de bu makamda sözün aslı şudur: Bâzen öyle olur ki, suale hakikatı üzre cevab verilmemesi, suali soran kimsenin cevabı anlamaya kabiliyet ve istidadı olmadığı için olur. Anlatmağa imkân olmaz. Böylece soruya mübhem bir cevab verilir.

Meselâ bir kimse anadan gözsüz doğmuş olsa açık olan şudur ki, o kimseye renklerden bir nesneyi hakikati üzre anlatmağa mecal yoktur. Meselâ: "Yeşil nedir, kızıl nedir?" dese ona ne demek gerektir ki, onları gözlü kimselerin bildikleri gibi anlatmak kabil olsun. Kendisine sual sorulan kimsede ilim var, anlatmağa kudret de var, fakat sual soran kimsede anlamağa asla kabiliyet yok ise çaresiz, mübhem bir cevab verilip: "Hak Teâlâ'nın emriyle halk olunmuş bir nesnedir," demek lâzım gelir. Suali kabul eden ve ona cevab verecek olan taraf, kemâl üzeredir, onda asla bir eksiklik yoktur. Kusur, suali soran tarafındadır ki, kendi zâtında onu anlayacak kuvvet halk olunmamıştır. En iyisini Allah bilir."

İslâm'ın başlarında Kureyş kâfirleri İslâm ehline çok cefa etmişlerdir. Hattâ rivayet olunur ki, Ammâr bin Yâser'in annesi Sümeyye denilen hâtuna (R. anhâ) kâfirler azâb ederken Ebu Cehil mel'unu yanına uğradı, bir harbe çalıp onu şehîd eyledi.

Müslümanlığını İlk Açığa Vuranlar

Ebu Zerr'in rivayetinde geldiğine göre ilk önce Müslümanlığını açığa vuranlar yedi kişi idi: 1) Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, 2) Ebu Bekir Sıddık, 3)Ammâr bir Yâser ve annesi 4) Sümeyye Hâtun, 5) Süheyb-i Rumî, 6) Bilâl-i Habeşî ve 7) Mikdad. Allah onların hepsinden razı olsun. İlk önce bunlar İslâmiyetlerini izhar etmişlerdir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine azâb edemezlerdi. Zira amcası Ebu Tâlib önlerdi. Ebu Bekir Sıddık Hazretlerine de cefa edemezlerdi. Çünkü onun da kavmi çoktu, önlerlerdi. Ama geri kalan müslümanları, müşrikler tutar, zırh giydirip güneş altına bırakırlardı. Güneşin sıcaklığı Müslümanları eritirdi. Bilâl'i (R.A.) tutarlar, çocukların ellerine verip Mekke sokaklarında gezdirirlerdi. Bilâl de "Ehad! Ehad!" derdi. Yâni onlar cefa ettikçe Tanrı Teâlâ'yı kasdederek "Bir'dir! Bir'dir!" derdi.

İmam-ı Ahmed (Allah ona rahmet etsin) böyle rivayet etmiştir.

Mücahid de rivayetinde şöyle nakleder: "Bilâl'i tutup boynuna ip takarlar ve çocukların eline verip onunla oynarlardı. Hattâ mübarek boynunu ip kesip iz eyledi. O yine "Ehad! Ehad!" derdi. Hazret-i Bilâl bir Habeşî köle iken küfürden ikrah ederdi. Yine de sabır ve sebatı bu derecede idi. İmanın lezzeti, onların ettikleri azâbın şiddetini kendisine duyurmazdı."

İmam-ı Beyhakî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Urve (R.A.) den rivayet olunmuştur ki: "Kâfirlerin azâbından kurtarmak için Hazret-i Ebu Bekir Sıddık (R.A.) îmana gelen köle ve cariyeden yedi kişiyi satın alıp âzâd etmiştir. Onlardan biri Züneyre (R. Anhâ) Hâtundur. İmana geldiği için yine kâfir ol diye azâb ederler-

dı. O da kabûl etmez, belâya katlanıp sabrederdi. Sonunda ettikleri azabdan gözleri görmez oldu. Kâfirler:

— Lât ve Uzzâ, gözlerini böyle kör etti, derlerdi.

Oda:

— Yok, vallahi öyle değildir. Benim gözlerimi kör eden, Lât ve Uzzâ değildir, derdi.

Sonunda Hak Teâlâ Hazretleri gözlerine nur verdi, görmeğe başladı. Züneyre bir kadın ve cariye iken İslâm dini yolunda cefâ ve belâya sabretti. Hak Teâlâ Hazretleri de inayet edip sabrı berekâtına gözünün nurunu ihsân eyledi."

Nübüvvetin beşinci yılı içinde Receb ayında Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ashâbına Habeş ülkesine göç etmek için izin verdiler. Birkaç kişi yola çıkıp o diyara gittiler. Bâzıları yalnız başına, bâzıları ise ehlini de yanına alarak gitti. Gidenlerin hepsi bir rivayette on bir erkek ve dört kadındı. Başka bir rivayette ise on iki erkek ve beş kadın idi. Bâzıları da kadınlar sadece iki kişiydi demişlerdir. Bu gidenlerin üstüne Osman bin Maz'un bey (başkan) tayin edilmişti.

Zührî (Allah ona rahmet etsin) der ki: Beyleri yoktu. Hemen her biri ayrı ayrı yola çıkıp öylece gitmişlerdi. Denize varıncaya kadar yaya yürüdüler. Oradan yarım altına bir gemi tuttular. Gemiye binip Habeş diyarına gittiler.

Rivayet olunur ki, bu topluluk içinde Mekke'den ilk çıkan, Osman bin Affân (R.A.) idi. Osman, Peygamber Efendimizin kızı olan karısı Rukıyye'yi beraber alıp gitmişti.

Yine rivayet olunur ki, onlar gittikten sonra Peygamber Efendimize haberleri gelmedi. Sonradan bir kadın gelip dedi ki:

— Osman'ı gördüm, karısını bir merkep üstüne bindirmiş, kendisi yaya, gidiyorlardı.

Resûlullah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

— Lût peygamberden sonra karısı ile beraber ilk hicret eden Osman bin Affân'dır.

Kureyş tâifesi, Habeş diyarına gidenlerin orada rahatlık ve korkusuzluk üzere yerleştiklerini gördüler. Bunun üzerine bazı armağanlar düzüp Amr bin Âs ve Abdullah bin Ebî Rebia ile Habeş padişahı olan Ushame'ye gönderdiler. Ammar bin Velîd'i de beraber gönderdiler ki, orada olan Müslümanları sürüp yine Mekke'ye getirsinler ve bildikleri gibi cefâ etsinler. Ushame de armağanları kabûl etmeyip reddetti. Yüzlerinin karası ile dönüp gittiler.

Hazret-i Ömer'in Müslüman Olması

Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.), Hazret-i Hamza'dan (R.A.) üç gün sonra İslâm'a gelmişti. Ömer'in İslâm'a gelmesine sebeb, Resûlüllah Efendimizin duası olmuştu. Resûlüllah Efendimiz:

— Yâ Rab, sen, Ömer bin Hattâb'ın yahut Amr bin Hişâm'ın (Ebu Cehil'in) **îmana gelmesi sebebiyle İslâm'a izzet verip galib eyle,** diye dua ederlerdi.

Hakk'ın hidâyeti Hazret-i Ömer'e müyesser olup o îmana geldi. Hazret-i Ömer'in îmana gelmesi, kendisinden rivayet olunduğu üzere şu şekilde gerçekleşmiştir:

"Kız kardeşimin îmana geldiğini işittim ve hemen evine gittim:

— Ey nefsinin düşmanı! İşittim ki, sen müslüman olmuşsun! dedim. Onu iyice döğdüm, kanını akıttım. Kanı görünce ağlayıp şöyle dedi:

— Ey Hattâb'ın oğlu! Her ne edersen et, ben İslâm'a geldim!

Bunun üzerine ben de öfke ile yine içeri girdim. Orada yazılı bir kâğıdın durduğunu gördüm. Alıp baktım, üstünde: **"Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm"** yazılıydı. **"Er-Rahmâni'r-Rahîm"**i görür görmez korktum. Kâğıdı elimden bıraktım. Ondan sonra tekrar dönüp kâğıda baktım: **"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbîh ederler,"** (Hadîd sûresi: 57/1) yazılmıştı. Okumaya devam ederek: **"Allah'a ve resûlüne îman getirin,"** (Hadîd sûresi: 57/7) diye buyurulan yere kadar sûreyi okudum. Bunu okur okumaz:

— **"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resûlüllah** - Şehâdet ederim ki, Allah'dan başka ilâh yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın resûlüdür," dedim.

Müslümanlar bunu işitip sevindi ve tekbir getirerek dışarı çıktılar. Ben de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gittim. Safâ'nın altındaki evde bulunuyorlardı. İçeri girdim. İki kişi kollarıma yapıştı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Salıverin, diye buyurdu.

Onlar da salıverdiler. Gittim, karşısına oturdum. Elbiseme yapışıp beni kendinden yana çekti:

— Benim yanımda İslâm'a gel, ey Hattâb'ın oğlu! diye buyurdu.

Ve dua edip:

— Ya Rab, onun kalbine sen hidâyet eyle, dedi."

Hidâyet'in mânası, doğru yolu göstermektir. Ömer yine devam ederek der ki:

"Ben de şehadet kelimesini söyledim. Müslümanlar öyle tekbir getirdiler ki, Mekke'nın sokaklarında işitildi. O zaman bir kişi İslâm'a gelse müslüman olduğunu

açığa vuramaz, herkesten saklardı. Ben dışarı çıktım ve sır saklamaz bir kimsenin yanına gidip:

— Ben Müslüman oldum, diye söyledim.

Hemen yüksek sesle:

— Ömer İslâm'a geldi!.. diye çağırarak halka duyurdu.

Bunun üzerine kâfirler gelip benimle döğüşmeğe başladılar. Onlar bana vuruyor, ben de onlara vuruyordum. Dayım vardı. Kâbe'nin hareminde duruyordu. Kâfirlerle benim kavgamı işitip:

— Nedir bu kavganın sebebi? diye sormuş.

Olanları ona anlatmışlar. O da bâzı adamlar salıp halkı men eyledi. O günden tâ Hak Teâlâ Hazretleri İslâm'a izzet verinceye kadar hep kâfirlerle döğüşürdüm. Onlar beni döğer, ben onları döğerdim."

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki, Cebrâil aleyhisselâm:

— Ya Muhammedi Göklerin halkı, Ömer'in îmana gelmesinden şâd oldular, diye buyurmuştur.

Vaktâ ki, Kureyş tâifesi, Müslümanlarla ve Hazret-i Ömer'in îmana gelmesiyle Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin izzet bulduğunu gördüler, aralarına gayet şiddetli bir ıstırap düştü. Bir yerde toplanıp Resûlüllah Efendimizi öldürmek için ittifak ettiler.

Benî Hâşim ve Benî Abdü'l-Muttalib İle Kureyş Arasındaki Düşmanlık

Bu hazırlıklar Ebu Tâlib'in kulağına erişti. Hemen Benî Hâşim'i ve Benî Abdü'l-Muttalib'i topladı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini aralarına alıp korudular. Hattâ Resûlüllah Efendimizin akrabâsından îmana gelmeyenler bile Efendimiz Hazretlerine yardımda bulundular. Akrabalık gereği olarak hepsi gayrete gelip Peygamberimizi öldürmek isteyen kâfirleri bundan men eder, fitne ve fesatlarını Resûlüllah Efendimizin üzerinden def ederlerdi.

Sonunda Kureyş tâifesi, bozuk fikirlerinin gereği olan zaferi bulamayacaklarını görüp anladılar. Yine toplanıp müşavere ve ittifak ettiler. Bir ahidnâme yazdılar ki, bundan sonra Benî Hâşim ve Benî Abdü'l-Muttalib ile hiç bir muamelede bulunmayacaklar. Ne onlara bir şey satacak, ne de onlardan bir şey alacaklar. Ne onlara kız verip ne de onlardan kız alacaklar. Ve Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kendilerine teslim edilmeden sulhu kabûl etmeyecekler!

Sözün kısası bu sözleri bir kâğıda yazdılar. Yazan kimsenin eli kurudu. Bâzıları, bunu Mansur bin İkrime yazdı, dediler. Bâzıları da Beğiyz bin Âmir yazmıştı, dediler. Bu kâğıdı getirdiler, yedinci yıl Muharreminin ilk gününde Kâbe'nin içine astılar.

Ebu Leheb'den başka bütün Benî Hâşim ve Benî Abdü'l-Muttalib, Ebu Tâlib'in yanında toplandılar. Bu hâl üzre iki üç yıl durdular. Bâzıları, daha fazla durdular, demişlerdir. Birbirinden öylesine ilişkilerini kestiler ki, bunlara hiç bir şey âşikâr olarak ulaşamazdı.

Rivayet olunur ki, Necm sûresi nâzil olduğu zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bu sûreyi okurken:

"Efe-reeytümü'l-lâte ve'l-uzzâ. Ve menâte's-sâlisete'l-uhrâ — Gördünüz mü Lât ve Uzzâ'yı? Ve öteki üçüncüsü olan Menât'ı?" (Necm sûresi: 53/19-20) diye buyrulup müşriklerin putlarının zikrolunduğu yere geldiği zaman mel'un şeytan geldi ve putları öğecek şekilde:

"Tilke'l-garânîku'l-ulâ ve in şefaatihünne li-turtecâ — Şu yüce ak kuşları (veya ak ve yakışıklı yiğitleri) **gördünüz mü? İşte onların size şefaatleri umulur!"** diye söyleyip kâfirlere bu sözleri işittirdi.

Garânîk, gırnûk'un çoğuludur. Gırnûk kelimesi ise iki mânaya gelir. Birisi bir ak kuş demektir ki, suda bulunur. İkincisi o yiğide denir ki, ak ve güzel endamlı olur.

Velhâsıl mel'un İblis, o putları zikrolunan bu şeylerin birine teşbih edip aynı zamanda onların şefaatları umulur demiş oldu. Müşrikler bu sözleri işitince Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sâdır oldu sandılar. Resûlüllah Efendimiz, sûrenin sonuna varıp secde âyetini tilâvet eyledi. Secdeye varır varmaz müşrikler de secdeye vardılar. Şöyle sanmışlardı ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onların putlarını hayır ile yâd etmiş oldu.

Bu husus halk arasında yayıldı. Mel'un İblis, bu haberi meşhur eyledi. Öyle ki, Habeş vilâyetinde, bile işitildi. Oraya gitmiş olan Müslümanlar, Mekke müşriklerinin hepsinin Müslüman olup Peygamber Efendimiz Hazretleri ile beraber namaz kılmış olduğunu sandılar. Bâzısı acele ile oradan kalkıp Mekke'ye geldiler. Sonradan Hak Teâlâ Hazretleri, o bâtıl sözün İblis'in sözü olduğunu bildirmek için şu âyet-i kerîmeyi inzâl eyledi:

"Biz senden evvel hiç bir resul ve nebî göndermedik ki, o resûl re nebî bir şey temenni ettiği vakit şeytan onun arzusuna bir şey katmamış olsun. Cenâb-ı Hak şeytanın kattığını iptal eder, sonra kendi âyetlerini sağlamlaştırır. Allah sonsuz bilgi ve hikmet sâhibidir." (Hacc sûresi: 22/52).

Sözün kısası bütün peygamberlere vâki olmuştur ki, tilâvet ederken onların sözünün arasına mel'un şeytan kendi sözünden bir şey katmıştır. Tâ ki, işitenler o sözün peygamberden çıktığını sansınlar. Ve bu yolla halkı doğru yoldan saptırsın.

Muşrikler hâlin böyle olduğunu anlayınca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine karşı düşmanlıkları eskisinden daha fazla oldu:

— Biz bunu sandık ki, ilâhlarımızı hayırla andı. Onun için onun ile beraber secde ettik, dediler.

Yine türlü türlü fitne ve fesada başladılar. Bunun üzerine Müslümanlar bir defa daha hicret edip Habeş vilâyetine gittiler. Ammâr bin Yâser'in beraber olması takdırine göre bu kere gidenler seksen üç erkek ve on sekiz kadın idi.

Hazret-i Ebu Bekir Sıddık (R.A.) da, Habeş'e gitmek niyetiyle çıkmıştı. Berkü'l-Gımmâd denilen yere vardığı zaman Habeş'e gitmekten vazgeçip orada olan kavmin seyyidi Mâlik bin Düğunne'nin himayesinde kaldı. Onun kapısı önüne bir mescid bina edip orada ibadetle meşgul oldu. Namaz kıldığı zaman müşriklerin hatunları ve cariyeleri gelip kendisine bakar ve taaccüb ederlerdi. Hazret-i Ebu Bekir (R.A.) gayet gözü yaşlı bir kişi idi. Kur'an okuduğu zaman ağlamaktan kendini alamazdı. Muhakkak gözlerinden yaş akardı. Kureyş tâifesi Hazret-i Ebu Bekir'in bu hâlini işitip İbn-i Düğunne'ye haber gönderdiler:

— Biz buna razı değiliz ki, Ebu Bekir mescidinde alenen namaz kılsın, karılarımız ve çocuklarımız da gidip bakışsınlar! Olur ki, onlar da İslâm'a meylederler. Eğer namaz kılarsa evinde kılsın. Olmazsa yanından gitsin, dediler.

O da bu sözleri Ebu Bekir (R.A.) Hazretlerine nakledince Hazret-i Ebu Bekir:

— Ben senin komşuluğundan geçtim, Hak Teâlâ Hazretlerinin komşuluğuna razıyım, dedi.

İmam-ı Buharî (Allah ona rahmet etsin) böyle rivayet etmiştir. İşte bundan anlaşılır ki, Hazret-i Ebu Bekir Sıddık (R.A.) oradan kalkıp yine Mekke şehrine gelmiştir.

Kureyşin Ahidnamesini Güve Yemesi

Bundan sonra rivayet ederler ki, müşrikler, Kâbe'nin içine astıkları ahidnâmeyi bir gün alıp yırtmak istediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Allah'ın ilhamı ile dedi ki:

— O kâğıdın içinde Allah'ın isminden başka yazılmış ne varsa hepsini böcek yemiştir.

Kâfirlerden birisi gitti, kâğıdı asılı olduğu yerden indirdi. Gördü ki, gerçekten Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin buyurduğu gibi neresinde Allah'ın ismi var ise kalmış, geri kalanını böcek yemiş.

Ebu Talib'in Vefatı

Bu mes'ele onuncu yılda vâki oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli ömrü kırk dokuz yıl, sekiz ay, on bir gün olduğu zaman amcası Ebu Tâlib dünyadan intikal etti. Vefat ettiğinde seksen yedi yaşında idi. Bâzıları, nübüvvet tarihiyle onuncu yılda Şevval ayında vefat etti, demişlerdir.

Rivayet ederler ki, vefat eder olduğunda Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dedi:

— Ey Amca, bir kere şehadet kelimesi getir, kıyamet gününde sana şefaat edeyim.

Ebu Tâlib, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendisini Müslüman etmeğe hırsı olduğunu gördü ve:

— Ey kardeşim oğlu, eğer Kureyş tâifesi ölüm korkusundan Müslüman oldu demeselerdi seni sevindirmek için şehadet getirirdim, dedi.

Ölüm yakın olduğu zaman Abbas gördü ki, Ebu Tâlib dudaklarını kıpırdatıyor. Geldi ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Ey kardeşim oğlu, vallahi kardeşim senin buyurduğun kelimeyi söyledi, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ben işitmedim, diye buyurdu.

İbn-i İshak böyle rivayet edip "Ebu Tâlib ölürken îmana geldi" demiştir. Ama buna cevab vermişlerdir ki: Abbas'ın şehadeti ile Ebu Tâlib îmana gelmiştir demek doğru olmaz. Zira o zaman Abbas henüz Müslüman değildi. Eğer Müslüman olsaydı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, onun şehadetini kabûl eder, "Ben işitmedim" diye red etmezdi.

Bununla beraber İmam-ı Buharî'nin Saîd bin Müseyyeb'den rivayet ettiği sahih hadîs gereğince Ebû Tâlib'in küfürle gittiği kesin kabûl edilmiştir. Hattâ son sözü:

— **"Alâ milleti Abdü'l-Muttalib - Abdü'l-Muttalib'in dîni üzere,"** demek suretiyle gerçekleşmiştir.

Şehadet kelimesini getirmekten çekindi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

— Ey amca, Hak Teâlâ Hazretleri tarafından yasaklanmasaydım senin için Hak Teâlâ Hazretlerinden mağfiret taleb ederdim, diye buyurdu.

Sonra şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

"Peygambere ve diğer mü'minlere, müşrikler için mağfiret taleb etmek yoktur. Eğer yakın hısımları olsa bile." (Tevbe sûresi: 9/113).

Hâsılı Peygamber Efendimiz ve geri kalan diğer mü'minler, müşrikler için istiğfardan yasaklandılar.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimize buyurdu ki:

"Muhakkak ki, sen, sevdiğin kimseye hidâyet edemezsin. Ancak Allah dilediği kimseye hidâyet eder." (Kasas sûresi: 28/56).

Bunlar gösterir ki, Ebu Tâlib tevhid kelimesini söylememiştir. Zira eğer söylemiş olsaydı Hak Teâlâ Hazretleri onun için istiğfardan yasaklamazdı. Çünkü âyet-i kerîme onun hakkında nâzil olmuştur.

Abbas (R.A.) Hazretlerinden sahih hadîste gelmiştir ki, şöyle dedi:

— Ya Resûlâllah, Ebu Tâlib seni sever ve sana yardım ederdi. Aynı zamanda senin için yabancılara gazab ederdi. Hiç bunların ona faydası var mıdır? diye sordum.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

نَعَمْ وَجَدْتُهُ فِي غَمَرَاتٍ مِنَ النَّارِ فَاَخْرَجْتُهُ اِلَى ضَحْضَاحٍ

— **"Evet, faydası vardır. Ben onu cehennem ateşinde derin yerlerde buldum da soğucak yere çıkardım."**

Hâsılı: Bana ettiği hizmetler karşılığında azâbı hafifletildi" demektir.

Sahih bir hadîste de buyurulmuştur ki:

لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَيُجْعَلُ فِي ضَحْضَاحٍ مِنَ
النَّارِ تَبْلُغُ كَعْبَيْهِ يَغْلِي مِنْهُ دِمَاغُهُ

"Umarım ki, kıyamet günü şefaatim ona faydalı olur. Cehennem ateşinden soğucak bir yere konur ki, ateş ancak topuklarına çıkar ve ondan dimağı kaynar."

Netice olarak bunlar delâlet eder ki, iyilikleri karşılığında kâfirin azâbı hafifletilir.

Karrafî'nin Tenkih Şerhinde denir ki:

"Kâfirler dört kısım üzeredir:

1. Ne kalbiyle tasdik ne de diliyle ikrar edenler.

2. Kalbiyle tasdik edip diliyle ikrar etmeyenler.

3. Diliyle ikrar edip kalbiyle tasdik etmeyenler.

4. Kalbiyle tasdik ve diliyle ikrar ettiği halde îman için gerekli olan amelleri iz'an ve kabul etmeyip red ve inkâr üzere olanlar.

Nitekim Ebu Tâlib'den rivayet ederler ki, şöyle derdi:

— Hiç şübhesiz ben biliyorum ki, kardeşim oğlu doğru ve haklıdır. Eğer Kureyş tâifesinin kadınlarının beni ayıplamayacağını bilseydim O'na tâbi olurdum.

Ebu Tâlib, bir kasidesinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında: "O yalan söylemez ve O'ndan bâtıl söz sâdır olmaz," demiştir. Bunlar, dil ile ikrar ve kalb ile îtikad kısmındandır. Ama kabûl ve itâat etmediği için kâfir oldu."

Bâzılarının rivayetinde gelmiştir ki, Ebu Tâlib vefat eder olduğunda Kureyş'in ileri gelenlerini toplayıp onlara vasiyet etti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini Kureyş'e ısmarlayıp dedi ki:

— Muhammed bu tâifenin içinde emin (sözüne inanılır ve kendisine güvenilir bir kimse) dir. Arap içinde sıddik (sözünün eri)dir. Ondan yalan sâdır olmaz. Benim size vasiyet edeceklerimi o hep câmidir. Yâni, benim size edeceğim irşad ve nasihatleri hep o etmeğe kadirdir. Getirdiği İslâm dîni öyle bir nesnedir ki, kalb onu kabul eder, inkâr eden lisandır. Vallahi ben sanki gözümle görüyorum ki, Arap tâifesinin fakirleri, zayıfları, çölde oturanlar ve her taraftan âlemin halkı onun dâvetini kabûl ettiler. Sözünü tasdik eyleyip şânını yücelttiler. Gazâlar ve cihadlar edip Kureyş'in başları kuyruk olsa gerektir. Yâni itâat etmeyen ekâbir ve eşrafı zelîl ve hakir olsa gerektir. Velhâsıl ey Kureyş topluluğu! Yardımlarınızı ondan esirgemeyin, ona karşı nusret üzre olun. Vallahi onun yoluna giden doğru yola gider. Onun hidâyetine kavuşan saadet bulur. Vallahi eğer ben sağ olsaydım düşmanların şer ve şamatalarını onun üzerinden def ederdim, dedi ve vefat eyledi.*

Bundan üç gün sonra, bâzılarının kavline göre beş gün sonra Ramazan ayı içinde mü'minlerin annesi Hazret-i Hadîce (R.A.) vefat etti. Nübüvvet tarihinden onuncu yıl içindeydi. Peygamber Efendimiz Hazretleri bu yılı andığı zaman **âmetü'l-hüzn** (hüzün yılı) diye zikrederdi.

Hazret-i Hadîce Resûlüllah Efendimizle birlikte - sahih kavl üzere - yirmi beş yıl dirlik eylemişlerdi.

Ondan birkaç gün geçtikten sonra Resûlüllah Efendimiz, mü'minlerin annesi Sevde binti Zem'a'ya nikâh eyledi.

Ebu Tâlib'in vefat etmesi üzerine Kureyş kâfirleri yine Resûlüllah Efendimizi incitmeğe başladılar. Hazret-i Hadîce'nin vefatından üç ay geçince - ki Şevval ayının

---

* Hiç şüphesiz burada Ebu Tâlib'in iman ve İslâm'ı hakkında anlatılanlar, onun Allah katında mü'min ve müslim kabul edilip edilmediğine ilişkin değildir, olamaz da... Zira hiç kimse, bir kişinin Allah katındaki konumu (gayb) hakkında bilgi sahibi olamaz. Onu ancak Allah bilir ve dilediğine bildirir. Burada söylenenlerin hepsi onun insanlar nazarındaki zahirî ve izafî konumuna ilişkindir. Halin hakikatını ancak Allah bildiğinden bu konuda olumlu görüş bildirmek mümkün olmasa da olumsuz görüş bildirmek hem yanlış, hem de Allahın Sevgilisi'ni sevmenin iman erkânından olduğunun inkârı olup ayrıca Allah'ın Sevgilisine ve O'nun sevgisine karşı kendi zannını üstün tutmak gibi büyük bir saygısızlıktır (S.N.)

birkaç gecesi kalmıştı - çıkıp Tâife gitti. Tâif dedikleri Mekke yakınında bir yerdir. Bir ay orada durup o yer halkının eşrafını Hakk'a dâvet eyledi. İmana gelmediler. Erkeklerinden bazı alçaklara ve kullarına işaret edip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine söğdürürlerdi.

Mûsâ bin Ukbe'den rivayet edilmiştir ki, arkasından taş atarlardı, mübarek ayaklarına dokunup yaralanırdı. Kanından nalını boyanırdı. Zeyd bin Hâris (R.A.) Resûlüllah Efendimiz ile birlikte gitmişti. Zeyd, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kendisini perde ederdi. Taş geldikçe Resûlüllah Efendimize dokunmasın diye karşı dururdu. Taşla onun mübarek başını birkaç yerden yardılar.

İmam-ı Buhârî ve İmam-ı Müslim'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki, Âişe-i Sıddîka (R. Anhâ) bir gün Peygamber Efendimiz Hazretlerine:

— Hiç Uhud gazâsı gününden daha belâlı bir gün vâki oldu mu sana? diye sordu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Vallahi senin kavminden öyle cefa çektim ki, Uhud gazâsında bulunan kâfirlerden onu çekmedim. İbn-i Abd-i Yaleyl bin Abd-i Kilâl'e nefsimi arz eylediğim zamanda, yâni nübüvvetimi bildirip onu dîne dâvet eylediğimde kabûl etmedi. O zaman öyle büyük bir ıstırapla gittim ki, ta Karn-ı Seâlib denilen yere varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı yukarı kaldırdım. Bir bulutun üzerime gölgesini saldığını gördüm. Baktım, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâm duruyor. Bunun üzerine nida edip bana dedi ki:

— Ya Muhammed, Hak Teâlâ Hazretleri senin onları dîne dâvet ettiğini işitti. Buna karşılık onların sana ne gibi sözler söylediğini de işitti. Dağlara me'mur olan meleği gönderdi ki, ne istersen ona emredesin.

O melek de bana nida edip selâm verdikten sonra dedi ki:

— Ya Muhammed, Hak Teâlâ Hazretleri senin kavminin sana ne söylediğini işitti ve dağların meleği olan beni sana gönderdi ki, ne istersen bana emredesin. Eğer dilersen onların üzerine iki dağı birbirine kavuşturayım.

Ben, razı olmadım ve:

— Belki umarım ki, onların bellerinden Hak Teâlâ Hazretleri kendisini tevhid ve kendisine ibâdet edip ortak katmayan kimseleri dünyaya getirsin. Benim muradım budur, dedim.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Tâif'den dönüp gelirken Rebî' oğulları Utbe ve Şeybe dedikleri kâfirlerin bağlarının yanına uğradı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini görüp hâline acıdılar. Bir salkım üzüm koparıp hizmetkârları olan Addâs adlı bir Hıristiyan ile gönderdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, mübarek elini uzatıp:

— **Bismillâh** deyip salkımdan yemeğe başladı.

Addas, Resûlüllah Efendimizin yüzüne bakıp:

— Vallahi bu sözü bu diyar ehli söylemez, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Sen hangi diyardansın ve ne dindensin? diye sordu.

Addas:

— Ninova karyesinden bir Hıristiyanım, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Yunus aleyhisselâm'ın karyesinden ve iyi adamlardan imişsin, dedi.

Addas:

— Sen Yunus'u nereden biliyorsun? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

— O benim kardeşimdir. O da benim gibi bir peygamberdi.

Hemen Addas, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin eline ve ayağına düşüp mübarek ayaklarını öptü ve İslâm'a geldi.

Peygamberimizin Cinleri İslama Dâvet Buyurması

Hadîs âlimlerinden rivayet edilmiştir ki, Peygamber Efendimiz, Tâif'den dönerken Nahle denilen yere geldi. O gece orada Kur'an okudu. Cin sûresini tilâvet ediyordu. Nusaybin dedikleri şehirden yedi tane cin geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini dinlediler. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, kadîm kelâmında bunu şöyle hikâye buyurdu:

"Ve biz sana cinlerden bir topluluk gönderdiğimiz zaman onlar Kur'an dinlediler." (Ahkaf sûresi: 46/29).

Ama cin tâifesinin Kur'an'ı dinlediğinin ilki bu zikrolunan gece değildir. Belki tâ vahyin başlangıcında dinlemiş idiler. Nitekim İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde İbn-i Abbas (R.A.) dan rivayet edilmiştir ki, cin tâifesi önceleri vahyi dinlerlerdi. Bir söz işitirler, on söz de kendi yanlarından katarlardı. O işittikleri bir söz gerçek çıkar, geri kalanı yalan çıkardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Peygamber olmadan önce cinlere yıldızlar atılmazdı. Sonradan cinler eski âdetleri üzere gök yüzüne vahiy dinlemeğe çıktıkları zaman göktaşları atılıp dokunduğu cinni yakmağa başladı. Bunun üzerine geldiler, bu hususta mel'un İblis'e şikâyet ettiler:

— Göktaşları atılıp bizi yakar oldu. Bunun sebebi nedir ve bizim hâlimiz nice olur? dediler.

İblis dedi ki:

— Bu iş sebebsiz değildir. Âlemde bir hâdise zuhur etmiştir.

İblis hemen şeytan askerlerini yeryüzünün her tarafına dağıttı. Yokladılar, gördüler ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Nahle denilen yerde iki dağ arasında namaz kılıyor. Geldiler, İblis'e haber verdiler. İblis:

— İşte yeryüzünde zuhur eden hâdise budur, dedi.

İbn-i Ebî Şeybe'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Abdullah bin Mes'ud (R.A.) buyurmuştur ki:

"Peygamber Efendimiz Hazretleri Nahle'de idi. Kur'an okuyordu. Cinler gelip dinlediler. Ve birbirini susturup dinlemekle meşgul oldular. Hemen Hak Teâlâ Hazretleri:

"Ve biz sana cinlerden bir topluluk gönderdik..." (Ahkaf sûresi: 46/29) âyet-i kerîmesini inzâl eyledi."

Bu rivayetlerden anlaşılan odur ki, bu defa cinlerin geldiğinden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin haberi yoktu. Öylece gelip dinlediler ve dönüp kavimleri arasına gittiler. Ama bundan sonra Peygamber Efendimiz Hazretlerine nice defa birbiri ardınca elçiler göndermişlerdir. Nahle'de gelen cinler yedi kişi idi.

Ravz sâhibinin yazdığı üzre bunlardan beş tanesinin ismi şudur: Münşi, Nâşi, Şâsır, Mâsır, Ahkab. İkisinin ismi malûm değildir.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Nahle'den kalkıp Mekke şehrine geldi. Mut'im bin Adi'nin civarına kondu. Rebiülevvel ayında bir gece Cebrâil aleyhisselâm gelip O'nu Mi'rac'a, Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksâ'ya alıp götürdü. Mescid-i Aksa'dan yedi kat göklerin üstüne alıp gitti. Hak Teâlâ Hazretlerini baş gözü ile müşahede eyledi. Orada kendilerine bizzat bâzı nesneler vahy olundu. Beş vakit namaz da farz olundu. O gece yine Mekke'ye gelip Mi'rac'ı Ebu Bekir (R.A.) Hazretlerine haber verdi. Ebu Bekir ve diğer Müslümanlar tasdik ettiler. Kâfirler inanmadılar, Mescid-i Aksâ'nın nişanlarını sordular. Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimiz'in gözünden perdeyi kaldırdı, Mescid-i Aksâ'ya bakıp bir bir nişanlarını söyledi.

Zührî'nin (Allah ona rahmet etsin) kavlince: Mi'rac beşinci yılda vâki oldu, demişlerdir. Ama bu kavil makbul değildir. Zira mü'minlerin annesi Hadîce (R.A.) nübüvvetin başlangıcından on yıl geçtikten sonra vefat etmiştir. Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivâyet edilmiştir ki, Hazret-i Hadîce beş vakit namaz farz olunmadan evvel vefat etti, diye buyurmuştur.

Bundan lâzım gelir ki, Mi'rac, nübüvvetin başlangıcından on yıl geçtikten sonra olmuş olmalı. Ayrıca Mi'rac'a ilişkin tafsilât inşâallah aşağıda gelecektir.

Ensar'dan Akabe'de İlk İslâma Gelenler

Hak Teâlâ Hazretleri vakta ki, İslâm dinini izhâr edip vâdini yerine getirmekle Resûlüne ikramda bulunmayı murâd edindi, bir gün Hac mevsiminde Resûlüllah Efendimiz Akabe yakınında Medine tarafından gelmiş Hazrec kabilesinden bâzı kimselere rast geldi:

— Siz kimlersiniz? diye sordu.

— Biz Hazrec kabilesindeniz, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Biraz otursanız, size bâzı şeyler söylesem, olmaz mı? dedi.

Onlar da:

— Olur; nedir o söyleyeceklerin? dediler.

Bir müddet oturdular. Peygamber Efendimiz Hazretleri de bunlara İslâm'ı arz edip kendilerini dîne dâvet eyledi. Bir miktar Kur'an tilâvet eyledi. Dinlediler.

Hazrec dedikleri Medine diyarında büyük bir kabiledir. Orada bir kabile daha vardır ki, onlara Evs derler. Zikrolunan bu iki kabile çokluk kimselerdir. Medine'de oturan Yahudi topluluğu, bu kabilelere nisbetle az ve bunlara mağlûb idiler. Her ne zaman aralarında bir çekişme olsa Yahudi tâifesi bunlara derdi ki:

— İşte yakın zamanda bir peygamber gelecektir. Çok kalmadı, bugün yarın zuhur eder. Biz ona tâbi olup kuvvet buluruz. Ve sizin hakkınızdan geliriz.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, işte bunları dîne dâvet edince bakıp Yahudilerden dinledikleri üzre Peygamber Efendimizde nübüvvet nişanlarını gördüler. Birbirlerine:

— Yahudiler bizden evvel Peygamber Efendimiz Hazretlerinin hizmetine yetişemediler, deyip sevindiler.

Orada altı kişi îmana geldi. Bunların hepsi Hazrec kabilesinden idi. Onlardan biri Ebu Ümâme Es'ad bin Zürâre idi. Biri Râfi bin Mâlik, biri Avf bin Hâris, biri Kutbe bin Âmir, biri Ukbe bin Âmir, biri de Câbir bin Abdullah bin Riyâb idi. Bâzı âlimler, Câbir bin Riyâb yerine Ubâde bin Sâmit idi demişlerdir.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunlara dedi ki:

— Siz şimden geri bana yardımcı ve destekleyici olur musunuz ki, ben Hak Teâlâ Hazretlerinin risaletini halka tebliğ edeyim? dedi.

Bunlar dediler ki:

— Ya Resûlâllah, yüksek malûmunuzdur ki, eski zamanda bizim aramızda Yevm-i Buğâs (Leş yiyen kuşlar günü) vâki olup o günlerde cenkler etmişizdir. Hâlâ bizim

aramızda düşmanlık devam etmektedir. Evs ve Hazrec kabıleleri bugün de eskisi gibi birbirine düşmandır. Sen bizim aramıza bu hal dururken geldiğin takdirde biz sana yardım edemeyiz. Hele bu yıl bize izin ver, gidelim. Kabilelerimiz arasına varalım. Belki Hak Teâlâ Hazretleri aramızda sulh olmasını sağlar. Senin bize ettiğin dâveti, gidelim biz de onlara edelim. Umarız ki, Hak Teâlâ Hazretleri hepimizi sana yardımcı eyler. Şöyle ki, Evs ve Hazrec kabileleri barışıp hep sana tâbi olurlar. Dünyada senden izzetli hiç bir kimse olmaz. Hele bu yıl varıp gidelim, nice olur görelim. Gelecek Hac mevsiminde de yine seninle buluşalım.

Bunları söyledikten sonra döndüler, yine Medine'ye gittiler.

Rivayet olunur ki, Medine'ye varıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin haberini ilettiler. Öyle oldu ki, Medine şehrinde Peygamber Efendimiz Hazretlerinin haberi söylenmedik bir ev kalmadı. Gelecek yıl olunca yine mezkûr yerde Resûlüllah Efendimiz on iki kişiye rast geldi. Bunların beş kişisi geçen yıl gelenlerin Câbir bin Abdullah'dan gayrisi idi.

Geri kalan yedi kişiden biri Muaz bin Hâris, biri de Zekvân bin Abdikays idi ki, bu hemen îmana gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Mekke'de kaldı. Hem muhacirlerden ve hem ensardandır, denilmiştir. Uhud gazâsında kendisine şehadet müyesser oldu. Diğerleri: Ubâde bin Sâmit, Ebu Abdurrahman Yezid bin Sa'lebe, Abbas bin Ubâde bin Nadle idi. Bunlar da Hazrec kabilesinden idiler. İki kişi de Evs kabilesinden vardı. Bunlardan biri Ebu Heysem bin Tîhan, diğeri de Uveym bin Sâ'de idi.

Bu yedi kişi de îmana gelip Bîatü'n-Nisâ üzre Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile bîatlaştılar.

Bîatü'n-Nisâ Mekke'nin fethinde nâzil olmuştu. Bu bîat şu maddeler üzerine yapılmıştı:

1. Bundan sonra Hak Teâlâ Hazretlerine ortak koşmayacaklar.
2. Hırsızlık etmeyecekler.
3. Zinâ etmeyecekler.
4. Evlâtlarını öldürmeyecekler.
5. Kimseye bühtan ve iftira etmeyecekler.
6. Hak Teâlâ'nın emrettiği nesnelerde isyan etmeyecekler.
7. Her halde işitme ve itâat üzere olacaklar. Yâni Hak kelâmını işitip itâat edecekler, inat ve muhalefet etmeyecekler.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

— Her kim bu ahde vefa eylerse Hak Teâlâ Hazretleri onu cennete dahil eyler ve her kim muhalefet ederse onun işi Allah'ın dilemesine kalmıştır: Dilerse azâb eder, dilerse afveder.

Yâni bir insan îmana geldikten sonra günah işlemekle tekrar kâfir olmaz. Allahu Teâlâ'nın afvetmesi mümkündür, demektir.

Ondan sonra zikrolunan Müslümanlar dönüp Medine'ye gittiler. Bu mertebede henüz kıtal farz değildi. Medine'de bulunan Müslümanların reisleri Es'ad bin Zürâre (R.A.) idi. Sonra Evs ve Hazrec kabileleri mektup yazıp Resûlüllah Hazretlerine gönderdiler. Kendilerine Kur'an-ı azîm'i öğretecek bir kimse istediler. Peygamberimiz de Mus'ab bin Ömer (R.A.) Hazretlerini ensara Kur'an'ı ve diğer İslâm âdâbını öğretmek üzere Medine'ye gönderdi. Mus'ab oraya vardığı zaman Medine'de Müslümanlar kırk kişi olmuşlardı. Sonradan onun elinde çok kimse Müslüman oldu. Bunlar arasında Sa'd bin Muâz ve Üseyd bin Hudayr (Allah onlardan râzı olsun) dahi İslâma geldiler.

Bunlar İslâm'a gelmekle bütün Abdü'l-Eşhel oğulları tâifesinin erkekleri ve kadınları bir günde İslâm'a geldiler.. Sadece Isram dedikleri kimse -ki, ismi Amr bin Sâbit'tir- kalmıştı. O da Uhud gazâsında cenk günü îmana gelip kâfirlerle muharebe eyledi. Allahu Teâlâ'ya bir secde kılmadan kendisine şehadet müyesser oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Isram cennet ehlinden oldu, diye haber verdi.

Bu zikrolunan Abdü'l-Eşhel öyle mübarek bir kavimdir ki, içlerinden asla bir münafık çıkmamıştır. Hepsi hâlis ve muhlis Müslüman idiler. Allah onların hepsinden razı olsun.

Ensardan Yetmiş Kişi Gelip Peygamberimizle Andlaşma Yapmaları

Bundan sonra üçüncü yılın Hac mevsimi olduğu zaman Zilhicce ayında teşrik günleri ortasında yine zikrolunan Akabe'de Medinelilerden yetmiş kişi gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile mülâkat ettiler. Bâzı âlimlerin kavlince yetmişten birkaç kişi fazla idiler. Aralarında iki kadın da vardı. O yerde Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ile şöyle sözleşti ve andlaştılar:

1. Bundan sonra kendi nefislerini, hâtunlarını ve oğullarını her neden sakınırlarsa Resûlüllah Efendimizi de ondan sakınacaklar.

2. Her kim Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine düşmanlık üzere olursa ona kılıç vuracaklar.

3. Resûlüllah Efendimizin yolunda Arap ve Acem ile cenk edecekler.

Rivayet olunur ki, bu andlaşmada ilk önce elini Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek eline koyan Berâ bin Ma'rur (R.A.) idi. Bâzılarının kavlince Ebu'l-Heysem idi. Bâzıları da Es'ad bin Zürâre idi, demişlerdir. Allah onlardan râzı olsun.

Mekke'den Medine'ye Hicret

Bu mertebeden sonra kâfirlerle savaşmağa Allah tarafından izin verilip:

"Üzine lillezîne yükatilûne bi-ennehüm zulimû - Zulüm görmeleri sebebiyle onların savaşa girmesine izin verildi," (Hacc sûresi: 22/39) âyet-i kerîmesi nâzil oldu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, zikrolunan Müslümanların arasından on iki kişiyi diğerlerinin üzerine reis tayin etti.

İbn-i İshak (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Peygamber Efendimizin zikrolunan toplulukla biat etmesi Kureyş kâfirlerinden gizli oldu. Mekke-i Mükerreme'de olan Müslümanlara, Medine-i Münevvere'ye hicret edip çekilmelerini emretti. Hemen bu seçkin sahâbeler (Allah onların hepsinden razı olsun) bölük bölük Mekke'den çıktılar, Medine-i Münevvere yönünde yola koyuldular. Kendileri Mekke'de kalıp Hak Teâlâ Hazretlerinden izin gelmesini beklediler."

Rivayet olunur ki, muhacirler içinde herkesten önce hicret edip Medine'ye giden Ebu Seleme bin Abdü'l-Esed (R.A.) idi. Akabe'de olan bîattan bir yıl önce gitmişti. Habeş vilâyetinde idi, Mekke'ye geldi. Kureyş topluluğu onu incittiler. Medine kavminden bâzı kimselerin İslâm'a geldiklerini işitti. Hemen Medine yönüne çıkıp gitti. Ondan sonra Âmir bin Rebia, hâtunu Leylâ ile beraber gitmişlerdi. Ondan sonra Abdullah bin Cahş gitti. Ondan sonra cemaat cemaat çekilmeğe başladılar. Çok kimse gitti. Ondan sonra Hazret-i Ömer bin Hattâb ile kardeşi Zeyd ve Ayyas bin Rebia, hepsi yirmi kişi, develere binip gittiler. Medine-i Münevvereye geldiler, Avâli'de* konakladılar.

Bunlardan sonra Hazret-i Osman bin Affân (R.A.) çıktı. Velhâsıl Mekke şehrinde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanında Hazret-i Ebu Bekir Sıddık ile Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'den başka kimse kalmadı. Hazret-i Ebu Bekir de gitmek için izin istedikçe Resûlüllah Efendimiz:

— Katlan, yâ Ebâ Bekir! Acele etme. Hak Teâlâ Hazretlerinin seni bana yoldaş eylemesini ümid ve temenni ederim, diye buyururlardı.

Hazret-i Ebu Bekir de o ümit üzre idi.

Ondan bir gün sonra Kureyş tâifesi, Mekke'de Dâru'n-Nedve'de** toplandılar. Mel'un İblis de Necid kavminden ihtiyar bir adam sûretine girdi ve Dâru'n Nedve'de Kureyşle beraber meşverete hazır oldu. Velhâsıl o gün danışık ettiler. Çare ve yollar araştırıp şunun üzerinde ittifak ettiler: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini öldürmek gerek. Başka çare yoktur!

Hemen Cebrâil aleyhisselâm geldi:

---

* Avâli dedikleri, Medine-i Münevvere yanında birkaç parça köydür.

** Dârun'-Nedve dedikleri, o zaman Mekke şehrinde bir evdi ki, Kureyş tâifesi bir husus için istişare edip karar verecek olsalar orada toplanırlardı.

— Ya Muhammed, Kureyş kavmı seni öldürmeyi kararlaştırdılar. O halde sen bu gece evvelki yatağında yatma, diye tenbih eyledi.

Gece olunca kâfirler Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kapısına toplandılar. Uykuya vardığı zaman içeri girip onu öldürmeye hazırlandılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'i kendi yatağının üstüne yatırttı. Kendisi de Yâsın sûresini okumağa başladı:

"Ve cealnâ min beyni eydiyhim sedden ve min halfihim sedden... - Onların önlerine bir sed, arkalarına bir sed çektik ve gözlerini perdeledik. Artık onlar Hakk'ı ve hakikati göremezler," (K:36/9)) âyet-i kerîmesinin sonuna varıncaya kadar okudu. Sonra dışarı çıktı. Orada duran kâfirlerin başlarına bir avuç toprak saçtı, istediği yere gitti. Mel'unlar kör gibi bakıp durdular. Peygamber Efendimizi göremediler. Sonradan bir kâfir gelip duranları gördü:

— Burada ne duruyorsunuz? dedi.

— Muhammed'i gözetiyoruz, dediler.

Bunun üzerine o:

— Vallahi Muhammed çıktı, istediği yere gitti. Siz onu görememişsiniz, dedi.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretleri rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri toprak saçtığı zaman kime dokundu ise Bedir gazâsında onlar öldürüldüler."

İş bu dereceye vardıktan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de hicret etmesi için izin geldi. İzin verilmesi şu âyet-i kerîme ile vâki olmuştur ki, Hak Teâlâ Hazretleri kadîm kelâmında buyurdu:

"De ki: Ey Rabbim! Beni sıdkın (dostluk ve doğruluğun) girişinden girdir ve yine sıdkın çıkışından çıkar. Ve kendi katından bana yardım edecek bir huccet ve bürhan ver." (İsrâ sûresi: 17/80).

Mezkûr rivayet üzere mânası Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine, şöyle dua etmesi için emirdir:

"Ya Rab, beni rıza ve hoşlukla Medine şehrine dahil eyle. Rıza ve kolaylık ile Mekke'den çıkar. Ve senin katından bir hüccet ver ki, şu muhalefet edenler üzre bana yardımcı olsun," demektir.

Hadîs imamlarından Hâkim (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin Mekke'den çıkışı, ensar ile Akabe'de biat ettikten üç ay yahut üç aya yakın bir zaman sonra idi." Bundan başka rivayetler de gelmiştir. Yine Hâkim buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Pazartesi günü Mekke'den çıktı ve yine Pazartesi günü Medine'ye girdi, diye büyük bir topluluk tarafından rivayetler gelmiştir."

Ama Muhammed bin Mûsa Harzemî der ki: "Resûlüllah Efendimizin Mekke'den çıktığı gün Perşembe günü idi."

Fakat bâzı âlimler bu iki rivayetin arasını bulup bağdaştırarak demişlerdir ki: Mekke'den Perşembe günü çıktı. Ama üç gece mağarada yattı. Cuma gecesi, Cumartesi gecesi ve Pazar gecesi orada kaldı. Sonra Pazartesi gecesinin içinde mağaradan çıkıp yola koyuldular. Nübüvvet verildikten sonra bu tarihe gelinceye kadar on yıldan fazla zaman geçmişti.

— Ebu Bekir Sıddık (R.A.) ile yoldaş ol, diye Cebrâil aleyhisselâm emretmişti.

Ondan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz, Ali bin Ebî Tâlib kerremallahü veche'ye dedi ki:

— Ya Ali, işte ben Allahü Teâlâ Hazretlerinin emriyle Medine'ye gidiyorum. Sen, birkaç gün daha burada kal. Bende olan emanetleri sâhiplerine teslim et. Sonra arkamızdan sen de gel.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Bekir'in evine geldi. Vakit öğle zamanı idi. Hazret-i Ebu Bekir'e Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin teşriflerini haber verdiler. Ebu Bekir dedi ki:

— Neden acaba bu zamanda geldi? Vallahi bu vakit gelmesinin esaslı bir sebebi vardır.

Hemen Peygamber Efendimiz Hazretlerine:

— İçeri buyur, dediler.

O zaman Hazret-i Âişe (R. Anhâ) orada idi. Peygamber Efendimiz:

— Ya Ebâ Bekir! Yanında bir kimse varsa gitsin, buyurdu.

Hazret-i Ebu Bekir:

— Ya Resûlâllah, anam babam sana fedâ olsun, yanımda yabancı kimse yoktur. Senin ehlin vardır, dedi.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz içeri girip buyurdu ki:

— Ya Ebâ Bekir, Medine'ye gitmem için bana izin verildi.

Hazret-i Ebu Bekir:

— Ben de beraber gidecek miyim, ya Resûlâllah? dedi.

O da:

— Evet, diye buyurdu.

Hazret-i Ebu Bekir:

— O halde ya Resûlâllah, binecek iki devem var. Birisini sen al, dedi.

Peygamber Efendimiz:

— Yâ Ebâ Bekir, hediye almam, bahasıyla kabul ettim, deyip deveyi aldı ve bahasını verdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Ebu Bekir Hazretlerinden birçok defalar hediye kabul etmişken bu kere deveyi parasıyla almasının sebebi hakkında buyurmuşlardır ki: Şerefli muradı, kendi nefsi va malı ile gidip hicretin faziletlerini kemâle erdirmekti. Tâ ki, en kâmil hâller üzere gitsin. Kimsenin yardımı ile olmasın ve kimsenin malı karışmasın.

Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivâyet edilmiştir ki, şöyle anlattı:

— Hemen acele ile bunlara lâzım olan esvabı hazırladık ve bir sofra içine bir miktar yiyecek koyup ağzını bağladık. Abdullah bin Erîkat denilen bir kâfir vardı, kılavuzlukta mâhir idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu ücretle kılavuz tuttu. Develeri ve esvabı ona teslim ettiler. Âmir bin Füheyr adlı hizmetkârlarını da beraber götürdüler. Ve onlara tenbih ettiler ki, üç gün sonra develeri Sevr dağındaki mağaranın yanına getirsinler. Ondan sonra bunlar, develerin izlerini azdırmak için çıktılar, deniz yönüne gittiler. Peygamber Efendimiz Hazretleri de Hazret-i Ebu Bekir ile beraber çıkıp mağaraya doğru gittiler.

Rivayet olunur ki, çıkıp gittiklerini Hazret-i Ebu Bekir'in evinde olanlarla Hazret-i Ali'den başka kimse asla bilmiyordu. Çıktıklarını kâfirler görmesin diye evin öbür tarafında olan pencereden çıktılar, kapıdan çıkmadılar.

Kureyş tâifesi ertesi gün bunları göremeyince Mekke şehrinin içinde aşağı yukarı araştırdılar. Her yana adamlar saldılar. Bunların çıkıp gitmeleri Kureyş tâifesine çok güç geldi.

— Her kim onları bulup geri döndürürse ona yüz nâka (dişi deve) verelim, dediler.

Peygamberimizin Mağaraya Girişi

Velhâsıl Sevr dağı yönüne giden adamlar yolda izlerini görüp ta dağın üstüne çıkıncaya kadar izlerini sürdüler. Bunlar da mağaranın içine girer girmez Hak Teâlâ Hazretlerinin emriyle bir çift güvercin gelip kapısının içine yumurta bıraktılar. Örümcek de kapının ağzına ev yaptı. Kureyş'in eşkiya ve bedbahtları silâh ve ışıklar ile dağın her tarafını dolaşıp mağaranın kapısına geldiler. Baktılar, yumurtalarla güvercinleri ve örümceği gördüler:

— Buraya adam girmişe benzemez, dediler.

İçlerinden birisi:

— Hele bir içeri girip bakın. Belki buradadırlar, dedi.

Ümeyye bin Halef denilen mel'un dedi ki:

— Görmüyor musunuz, burada Muhammed doğmadan önce örümcekler yuva yapmış ve güvercinler yumurtlamış.

Velhâsıl mağaranın kapısında bu haller varken içeri girip yoklamayı ahmaklık sayıp hiç kimse girmeğe kalkışmadı. Dönüp gittiler.

Sahîh hadiste Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki, Ebu Bekir Sıddık (R.A.):

— Eğer kâfirlerden birisi ayaklarına baksaydı bizi görürdü, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

— Ya Ebâ Bekir, sen ne zannediyorsun o iki kişi hususunda ki, onların üçüncüsü Hak Teâlâ Hazretleri olsun, diye buyurdu.

Yâni "Hak Teâlâ Hazretleri yoldaş olunca kâfirlerden zarar mı gelecekti?" demektir.

Yine Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Hazretlerinden nakledilmiştir ki, şöyle dedi:

— Mağaranın içine baktım, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek ayakları kanamış. Ağladım ve bildim ki, yalın ayak yürümek ve cefa çekmek Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mutadı değilmiş.

Rivayet ederler ki, Ebu Bekir Sıddık (R.A.) kendilerinin ardınca gelen kâfirleri görünce hüznü şiddetlendi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri için çok mahzun olup büyük bir ıstıraba düştü. Hazret-i Ebu Bekir:

— Eğer beni öldürürlerse ben yalnız bir kimseyim, ama sana bir zarar eriştirirlerse bütün ümmetin helâk olması lâzım gelir, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Ya Ebâ Bekir! **Lâ tahzen, innallahe meanâ,** dedi. Yâni: "Yâ Ebâ Bekir, mahzun olma. Muhakkak ki, Allah bizimle beraberdir" buyurdu.

Bundan murad, Allah'ın yardımı ve koruması bizimledir, demektir.

Hadîs imamlarından Ebu Nuaym'ın (Allah ona rahmet etsin) naklinde Atâ bin Meysere'den (R.A.) nakledilmiştir ki: "Örümcek Peygamberler üstüne iki kere perde çekmiştir. Bir kere Dâvud aleyhisselâm üzerine çekmiştir ki, o zaman Tâlût onu araştırıyordu. Bir kere de Resûlüllah Efendimiz üzerine mağarada iken perde çekti," diye buyurmuştur.

Meşhur olan rivayete göre mağarada üç gece yattılar. Ama bâzı rivayette on günden fazla yattılar, denilmiştir.

Hazret-i Ebu Bekir'in oğlu Abdullah (R.A.) geceleyin gelip bunlarla yatardı. O gün Kureyş içinde olan hâdiselerden onlara haber verir, sabah karanlığında yine Mekke'ye dönerdi. Hiç kimse hâline vâkıf olmazdı. Halk onun Mekke'de yattığını sanırdı.

Rıvayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Bekir (R.A.) ile beraber mağaradan çıkıp Medine'ye doğru yönelip giderken yolda Kadîd denilen yere uğradılar. Orada bir kadın vardı. Kendisine Ümmü Ma'bed derlerdi. Gelip geçen yolculara yiyecek kısmından bâzı şeyler satardı. Bunlar da bir nesnecık alıp yemek için gittiler. Son derece acıkmışlardı.

— Ey hâtun, nen var, ne bulunur ki, bize satasın? dediler.

Kadın:

— Vallahi şimdi hiç bir nesne kalmadı, mâzur görün, diye cevab verdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bakıp evin bucağında bir koyun görerek dedi ki:

— Şu koyuncuğun sütü var mıdır?

Kadın:

— Nereden sütü olsun, gayet düşkündür. Mecali olmadığı için sürüye gidemedi. İşte öyle duruyor, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz:

— Eğer izin verirsen bir miktar sağalım, ne çıkarsa bize yeter, dedi.

Kadın da:

— Buyurun, diye izin verince Resûlüllah Efendimiz Hazretleri koyuncağızı önüne alıp **"Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm"** diye sağmağa başladı.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin berekâtına Hak Teâlâ Hazretleri o kadar süt verdi ki, kendileri, hizmetkârları ve devecileri doyduktan sonra bir miktar da çanağın içinde kaldı.

Ondan sonra yine yola düştüler. Bir zaman sonra kadının kocası gelip çanaktaki sütü görünce:

— Bizim sağılır bir koyunumuz yoktu; bu süt nereden hâsıl oldu? diye sordu.

Kadın:

— Vallahi mübarek bir kişi uğradı, diye olup bitenleri bir bir haber verdi.

Kocası şaşkın ve hayran kaldı:

— Bu çok şaşılacak bir şeydir. Bunda büyük bir hikmet var. Ancak nasıl bir kişi idi, ne şekilde, ne simada idi? diye inceden inceye sormağa başladı.

Kadın:

— Vallahi, hoş, nuranî suretli bir adamdı. Kara gözlü ve kaşı kirpiği güzel bir kişi idi. Gözünün karası gayet siyah, akı gayet beyazdı. Kaşları ince ve çatıktı. Boynu uzundu. Saçının ve sakalının kılları itidal üzere güzeldi. Sesi ne çok ince, ne de çok

yüksekti. Fesahat ve belâğatın kemâl derecesi üzre güzel konuşuyordu. Boyu da orta derecede idi; ne çok uzun, ne çok kısa idi, dedi.

Kocası dedi ki:

— Bu senin dediğin kişi, Kureyş içinde zuhur eden peygamberdir. Gerçek odur. Eğer görmüş olsaydım ben ona tâbi olurdum.

Hadîs âlimlerinden İbn-i Sa'd ve Ebu Nuaym'ın (Allah onlara rahmet etsin) nakillerinde Hişâm (R.A.) Hazretleri kendi babasından, o da Ümmü Ma'bed'den rivayet eylemiştir ki:

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sağdığı koyun, ta Hazret-i Ömer (R.A.) zamanına değin kaldı. O zamanda olan meşhur kıtlıklar ve koyun kırgınları - ki Araplar arasında ona zaman-ı ramâde (kırım, ölet zamanı) derler- vaktinde bile sabah ve akşam o koyunu sağıp sütünü içerdik. Yer yüzünde davarların yiyeceği ot bulunmazdı, demiştir.

Rivayet ederler ki, Hazret-i Ebu Bekir'in kızı Esmâ (R.A.) anlattı:

— Babamla Resûlüllah Efendimiz Hazretleri çıkıp gittiler. Nice olduklarını bilemezdik. Bir gün Kureyşten bir toplulukla beraber Ebu Cehil kapıya geldi. Ben de:

— Ne istiyorsunuz? diye çıktım.

Ebu Cehil bana:

— Baban nerede? diye sordu.

Ben de:

— Vallahi nerede olduğunu bilmiyorum. Şimdi burada değil, dedim.

Ebu Cehil gayet kötü ve pis nefisli, fena sözlü bir kimse idi. Hemen yüzüme bir tokat attı. Kulağımdan küpem düştü. Sonra dönüp gitti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ne oldu ve nereye vardı diye üzüntülü ve karışık düşünceler içinde idik. Hemen bir cin gelip yolda ne vâki oldu ise haber verdi. Sesini işitirdik, fakat kendisini göremezdik, dedi.

Rivayet olunur ki, yolda giderlerken Sürâka bin Mâlik dedikleri kâfir atla yollarını kesti. Ebu Bekir (R.A.), Resûlüllah Efendimize bir zarar yetişir diye son derece korku içindeydi. Sürâka'yı görünce ağladı:

— Ya Resûlâllah! Kâfirler geldi, bizi bastılar! dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Ebâ Bekir! Hâşâ ve kellâ ki, kâfirler bize bir zarar versinler! dedi ve dua eyledi.

Sürâka'nın atının ayakları yere geçti, tutuldu kaldı. Sürâka:

— Anladım, benim aleyhimde dua ettiniz. Ama lûtuf ve kerem edip bana amân

verin ve dua edip atımı kurtarın. Vallahi benden zarar görmezsiniz. Diğer kâfirleri de üzerinizden savarım, dedi.

Sürâka bundan sonrasını şöyle anlatmıştır:

— Durdular, dua edip atımı kurtardılar. Üzerine bindim, yanlarına varıp kâfirlerin kastlarının ne olduğunu onlara haber verdim. Başıma bu iş gelince Resûlüllah Hazretlerinin yakın zamanda zuhurunun ne mertebeye varacağını anladım.

Sonunda Sürâka îmana gelip seçkin sahâbelerden olmuştur. Allah onların hepsinden razı olsun.

Yine giderken yol üstünde bir çobana rast geldiler. Bir miktar süt istediler. Çoban:

— Sağılır koyunum yoktur. Ama şurada bir keçi var, ilk hâmile oluşudur. Onun da hiç sütü yoktur. Sizden hiç bir şey saklamam, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— O keçiyi getir, dedi.

Çoban keçiyi önüne getirdi. Mübarek elini memesinin üstüne koyduğu gibi sütü boşandı. Ebu Bekir kalkanını tuttu. Kalkan hemen sütle dopdolu oldu. Resûlüllah Efendimiz onu Ebu Bekir'e içirdi. Hizmetkârlara ve çobana da verdiler. Sonra yine sağdı, kendisi içti. Çoban:

— Hay Allah! Sen nasıl adamsın! Vallahi ben hiç senin gibi adam görmedim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Eğer kim olduğumu söylersem şimdi saklar mısın, kimseye bizim haberimizi duyurmaz mısın? dedi.

Çoban:

— Evet, diye cevab verdi.

Peygamber Efendimiz:

— O halde Allah'ın Resûlü Muhammed dedikleri adam benim, dedi.

Çoban:

— Şu Kureyş tâifesinin Sâbiî (yıldıza tapan) dedikleri sen misin? dedi.

Kureyşîler Peygamber Efendimiz Hazretleri'ne "Sâbiî" derlerdi. Peygamber Efendimiz:

— Evet, Kureyşîler öyle derler, dedi.

Bunun üzerine çoban:

— "Eşhedü inneke nebiyyü ve innemâ ci'te bihi hakku ve ennehu lâ yef'alü mâ fealet illâ nebiyyü ve enâ mutîake - Ben şehâdet ederim ki, sen hak peygamber-

sin ve senin getirdiğin din hak dindir. Senin işlediğin işi peygamber olmayan işleyemez ve ben sana tâbi oldum, seninle giderim," dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Şimdi gidemezsin, sabret. Ne vakit benim zuhurumu işitirsen o zaman bana gelirsin, deyip yine yollarına revan oldular.

Peygamberimizin Kuba'ya İnişi

Medine-i münevvere'de Müslümanlar, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Mekke'den çıktığını işittikleri vakit her gün sabahtan çıkıp güneş iyice kızıncaya kadar yollarını bekler oldular. Sonra dönüp evlerine gelirlerdi. Bir gün yine âdetleri üzere bekleyip evlerine henüz dönmüşlerdi. Orada bir Yahudi vardı. Bir iş için evinin damının üstüne çıkmıştı. Resûlüllah Efendimiz ile Ebu Bekir'i uzaktan görünce onlar olduğunu anladı. Hemen Müslümanlara çağırıp:

— Ey Müslümanlar topluluğu! İşte sizin istediğiniz ve beklediğiniz kimseler geliyor! dedi.

Müslümanlar sevinç içinde hemen silâhlarını kuşandılar, ziynetle karşı çıktılar. Gördüler ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Bekir Hazretleri ile beyaz elbiseler giymiş, sahradan beri durmadan geliyorlar. İzzet ve ikramla karşılayıp şehir yakınında Kuba denilen nahiyede Benî Amr bin Avf tâifesinin evlerine indirdiler. Çok sıcak bir zaman olup orası en yakın yer olduğu için hemen rahat etsinler diye oraya ilettiler. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri oturup istirahat etti. Ebu Bekir Sıddık (R.A.) kalkıp gelen giden halkla konuştu. Ensar topluluğu bölük bölük oraya geldiler. Resûlüllah Efendimiz'in gelişinden safâ ve sevinçler kazandılar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Medine diyarına ne gün geldiği hususunda çok ihtilâflar olmuştur. Rebiülevvelin birinci günü, ikinci günü ve üçüncü günü diyenler olmuştur. On ikisinde diyenler de vardır. Başka rivayetler de gelmiştir. Doğrusu Hak Teâlâ Hazretlerinden başkasına malûm değildir.

Kuba nahiyesinde kaç gün durduğu da ihtilâflıdır. Bâzıları, yirmi iki gece orada yattılar, demiştir. Sahîh-i Müslim'de yirmi dört gece orada kaldılar diye geçmiştir. Bâzılarının kavline göre sadece Pazartesi, Sah, Çarşamba ve Perşembe günleri orada kalmışlardır.

Kaadî'nin tefsirinde de bu kavil zikredilmiştir.

Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib kerremallahü veche, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra üç gün Mekke'de kalıp emanetleri sâhiplerine teslim etti. Ondan sonra çıkıp geldi. Kuba nahiyesinde iken Peygamber Efendimiz Hazretlerine yetişti.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Kuba mescidini bina ettirdi. Gerçi bundan önce bâzı kimseler kendilerine mahsus mescidler yapmışlardı, ama İslâm dîninde Müslüman cemaati için ilk yapılan mescid Kubâ mescididir. Hak Teâlâ Hazretlerinin kadîm kelâmında:

"Le-mescidün üssise ale't-takvâ: İlk gününden takvâ üzerine kurulan mescid" (Tevbe sûresi: 9/108) diye zikrettiği, sahih kavil üzre bu mesciddir diye buyurmuşlardır. Mânası: "Takvâ üzere temeli atılan mescid" demektir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin seçkin ashâbı ile toplanıp ilk defa âşikâre cemaatle namaz kıldığı mescid bu mesciddir, demişlerdir.

Ondan sonra Cuma günü gereği gibi güneş yükseldiği zaman Peygamber Efendimiz Kuba'dan çıkıp Benî Sâlim bin Avf cemaatinin içine geldi. Yanında yüz kişi vardı. Orada Rânuna denilen vâdinin ortasında Müslümanlarla cuma namazını kıldı. Orada cuma namazı kıldığı yerin adı Cuma Mescidi kaldı. Küçük bir mesciddir. Sadece etrafına adam beline çıkacak kadar duvar çekilmiştir. Üstü açıktır. Medine'den Kuba mescidine giden kimsenin sağ koluna düşer.

Orada cuma namazını kıldıktan sonra Resûlüllah Efendimiz Medine'ye doğru yola çıktı. O zaman Medine'nin etrafı son derece mâmurdu. Birbiri üstüne köyler, kentler ve kabileler vardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onların aralarından geçip giderken her kimin evinin önüne uğrasa Resûlüllah Efendimizi evine dâvet ediyordu. Resûlüllah Efendimiz de:

— Bırakın, bakalım deve nereye gidecek? Bu Hak Teâlâ Hazretleri tarafından memurdur, diye buyuruyordu.

Ebu Eyyub'un Evini Şereflendirmeleri ve Medine'yi Vatan Edinmeleri

Devenin yularını boynunun üstüne bırakmıştı. Kendisi onu hiç tahrik etmiyordu. Deve, sağına soluna baka baka Medine'ye doğru gidiyordu. Medine'ye gelince Mâlik bin Neccâr'ın evinin yanına gelir gelmez Mescid'in kapısında çöktü. Mescidin yeri o zamanda Sehl ve Süheyl adlı iki yetimin develerinin ahırı idi. O yetimler Râfi' bin Amr'ın çocukları idi. Râfi' vefat edince Es'ad bin Zürâre'nin yanına gitmişlerdi. Onları Es'ad görüp gözetirdi. Deve oradan kalkıp gitti, Ebu Eyyub Ensarî (R.A.) Hazretlerinin evinin önüne çöktü. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de devenin üstünde duruyordu. Oradan yine kalkıp gitti, evvelki yerine çöktü ve boynunu uzatıp boğazını yerin üstüne koydu; ses verdi. Ağzını açmadan genzinden bir ses çıkardı, demişlerdir. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz üstünden indi ve:

— Allah dilerse konağımız burasıdır, dedi.

Bunun üzerine Hazret-i Ebu Eyyub (R.A.) esvabını alıp kendi evinin içine götür-dü. Zeyd bin Hârise de onunla beraberdi. Bunlar Benî Neccar kavminden idiler. Ensar arasında bunlar son derece itibarlı bir topluluktur. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin dedesi Abdü'l-Muttalib'in dayılarıdırlar. Aralarında bu denli karabet de vardır.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Eyyub Hazretlerinin evlerine girdiği zaman yer evine konmağı ihtiyar etti. Onun üstünde olan çardağı istemedi. Ebu Eyyub (R.A.) hâtununa dedi ki:

— Peygamber Efendimiz Hazretlerinin aşağıda olması ona lâyık değildir. O'na Cebrâil aleyhisselâm gelir ve Kur'an nâzil olur, O'nun yukarıda olması gerekir.

Velhasıl o gece kendisi ve hanımı ıstıraptan yatmadılar. Sonunda söylediler. Resûlüllah Efendimiz'i yukarı çıkardılar, kendileri aşağı indi.

Tahkîku'n-Nusre adlı kitabda zikredilmiştir ki, Ebu Eyyub'un evini eski zamanlarda Yemen padişahlarından biri Medine'ye geldiği zaman Resûlüllah Efendimiz için yapmıştı. Onun için Peygamberimiz Medine'yi şereflendirdiklerinde oraya konmuştu, dediler.

Bunun tafsilâtı şöyledir: O padişah Medine-i münevvere'ye geldi. Orada bir ev yaptı ve âlimlerden dört yüz kişiyi bıraktı. Âlimlerin reisinin eline bir mektup verip tenbih etti ki:

— Ben bu evi Resûlüllah Hazretleri için yaptım. Zuhur edip bu diyara geldiği zaman evi teslim edip bu mektubu da ona ulaştırasınız, dedi.

Ondan sonra günlerin geçmesiyle ev elden ele düştü. Nihavet Ebu Eyyub Hazretlerinin tasarrufunda iken Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gelip saadetle kondu. Ebu Eyyub, o âlimlerin reisinin evlâdından idi. Ensar topluluğu da orada kalan âlimlerin neslinden idiler. Sonradan Kâinatın Efendisinin şerefli hizmetine yetişip nusretler ettiler, diye buyurmuşlardır.

Hadîs imamlarından bâzıları rivayet etmişlerdir: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine'ye geldiğinde şehir halkı öyle bir derecede memnun oldu ve sevindiler ki, perde ehli kadınlar bile damların üstüne çıkıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine iştiyaklarını arzettiler, şiirler okudular.

İmam-ı Beyhakî ve Ebu'l-Hasan bin Mukarri'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde okudukları şiirlerden birisi şudur:

Talâa'l-bedru aleynâ min Seniyyâtü'l-Vedâi
Vecebe'ş-şükrü aleynâ mâ duâ lillâhi dâî.

Mânası şudur:

"Bizim üzerimize Seniyyat-ı Vedâ'dan bedr (dolunay) doğdu."

Seniyyât-ı Vedâ' denilen yer, Medine yakınında yüksek bir yokuşun başıdır ki, Medine halkı eski zamandan âdetleri olduğu üzre bir kimseyi teşyi' edecek olsalar oraya kadar teşyi' ederlerdi. Yâni, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin oradan çıkıp gelişini, bir dağın üstünden bedr olmuş ayın doğuşuna teşbih ettiler, demektir. Beytin devam ve neticesi şudur:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu diyarı şereflendirmesi bize Hak Teâlâ Hazretleri tarafından ulu bir nimettir. Dâima duacılar Hak Teâlâ Hazretlerinin dergâhından dua ettikçe (dilekte bulundukça) bize vâcibdir ki, bu büyük nimeti için Hak Teâlâ Hazretlerine şükredelim."

Yine Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) der ki: Benî Neccâr kavminden kızlar, Arap âdeti üzre ellerine defler alıp çıktılar, şenlikler ettiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Beni sever misiniz? diye buyurdu.

Onlar da:

— Evet, ya Resûlâllah, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Allahu Teâlâ Hazretleri bilir ki, benim kalbim de sizi sever, dedi.

Şehrin içinde çocuklar, hizmetkârlar:

— Resûlüllah Hazretleri geldi! diye çağırıyorlardı.

Velhasıl nice gün bayram günlerinden fazla şenlikler ettiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini bu türlü ağırladı ve ona böylece sevgilerini ikrâm ettiler.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Ebu Bekir Sıddık ve Bilâl (Allah onlardan razı olsun) gamlandılar, gönülleri Mekke diyarından yana üzüldü. Oranın suyunu, havasını ve bitkilerini anıp bâzı beyitler okur, oradan çıkmaya sebep olan kâfirlere lânet ederlerdi. Hususiyle iki mel'unu anıp:

— Allahım, Şeybe bin Rebîa'ya ve Ümeyye bin Halefe lânet eyle, diye Hazret-i Bilâl lânet eylerdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dua edip buyurdu ki:

"Ya Rab, Mekke şehrini sevdiğimiz gibi bize Medine'yi de sen sevdir. Belki Mekke'den daha ziyade sevdir. Ya Rab, ölçeklerimize ve kilelerimize sen bereket ver. Yâni zahiremize bereket ver, ziyade eyle. **Medine şehrini bizim için sıhhat üzre kıl, havasını güzel eyle ve hummasını** (sıtmasını) **Cuhfe'ye ilet."**

Cuhfe bir yerdir ki, orada Cehûdlar (Yahudiler) bulunurdu.. Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Biz Medine'ye geldiğimizde Medine öyle bir halde idi ki, buranın hastalığı Hak Teâlâ Hazretlerinin bütün yerlerinden daha fazla idi. Biz geldik, Bathan deresinin suyu akmağa başladı, yeni su geldi. Toz toprak karışmaktan suyunun rengi ve lezzeti bozulmuştu.

Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.) dua edip:

— Ya Rab, bana Resûlünün şehrinde şehadet nasîb eyle, dedi.

İmam-ı Buhârî (Allah ona rahmet etsin) böylece rivayet eylemiştir ki: Sonunda duası kabûl edilmiş olup Medine-i münevvere'de şehîd olmuştur. Allah ondan ve bütün ulu sahâbeden razı olsun.

Rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Eyyub Ensarî'nin evinde yedi ay oturdu. Bâzılarının kavline göre ikinci yılın Sefer ayına gelinceye kadar orada durdu. O zamana değin namaz vakti nerede yetişirse orada namazını edâ ederdi. Bir gün Medine-i münevvere'de bir mescid bina etmeyi dilediler. Beni Neccâr cemaatından şimdiki Mescid-i Şeriflerinin yerini bahası ile istediler. Onlar da:

— Biz para ile satmayız. Ancak Hakk'ın rızası için veririz, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bahşiş kabûl etmeyip on altına satın aldı ve bahasını Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ın malından verdi.

Enes bin Mâlik (R.A.) rivayet etmiştir ki, Mescid-i Şerifin yerinin bir miktarı hurmalıktı. Bir miktarı harap yer ve bir miktarı da kâfir kabirliği idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri emretti, hurma ağaçlarını kestiler, harap yeri düzelttiler ve kâfirleri kabirlerinden çıkarıp başka yere naklettiler. Kabirliği düzelttikten sonra emretti, kerpiç kestiler. Mescid-i Şerifi bina ettiler. Üstünün örtüsünü ve direklerini hurma ağaçlarından yaptılar. Müslümanlar yaptılar ve kerpiç taşıdılar. Ammâr (R.A.) ikişer kerpiç götürüyordu. Biri kendisi için ve biri de Peygamber Efendimiz içindi. Peygamberimiz ona buyurmuştur ki:

— **"Diğer kimselere bir sevab hâsıl olur, sana iki sevab hâsıl olur. Senin dünyadan son nasibin bir içim süt olsa gerektir. Seni bâğî (yol kesici, eşkiya) askeri öldürecektir.**

Öldürüleceğinden haber vermesinin sebebi şu idi ki, sahâbe-i kirâm katında şehadetten daha yüce hiç bir nesne yoktu. Onlara müjde haberi idi. Onun için buyurdu. Gerçekten de buyurduğu gibi olup Resûlüllah Efendimizin zamanından sonra kendisine zâlimlerin elinde şehadet müyesser olmuştur*.

---

* **Ammâr bin Yâsir, Peygamber Efendimizle beraber bütün gazâ ve sihadlarda bulunduktan sonra nihayet Siffîn savaşında Hazret-i Ali taraftarı olarak Muaviye'ye karşı savaşırken kendisine süt getirilince gülerek içmiş ve Muaviye taraftarlarınca şehîd edilmiştir. (Heysemî, c. IX, s. 296, 297, 298).**

Rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de ulu ashâb ile beraber kerpiç taşır ve şu beyitleri okurdu:

"Hâzâ'l-hımâlu lâ hımâlu Hayberu
Hâzâ eberru rabbenâ ve atheru
Allahümme inne'l-ecre ecrü'l-âhireti
Ferham lil'ensâri ve'l-muhâcireti."

Mânası şudur:

"Bizim Rabbimiz katında en hayırlı ve en temiz olan yükler bu taşıdığımız yüklerdir. Bunlar Hayber yükleri değildir. Yâ Rab, sevab âhiret sevâbıdır. Ensâr ve muhacirlere sen rahmet eyle."

Hayber yüklerinden murad hurma ve kuru üzüm yükleridir ki, o diyardan çok gelirdi. Şerefli muradları, bu mescidin hizmetinde kerpiç götürmek bize o Hayber yüklerinden daha faydalıdır; bu âhiret ticaretidir; bunun sevab ve menfaati bâkidir, demektir. Ulu sahâbeden ensâr kavmi dedikleri Medine ehlidir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nusretler etmişlerdir. Muhacirler de onlardır ki, vatanlarını terkedip Hak Teâlâ Hazretlerinin ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin rızası için başka yere gitmişlerdir. Bir miktarı önce Habeş vilâyetine gitmişlerdi. Bir nicesi de Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Medine'ye gittiler. Kimi önceden gitti. Hazret-i Ebu Bekir sonra onunla beraber gitti. Hazret-i Ali de sonradan gitti. Bunlar hep muhacirlerdir. Allah onların hapsinden razı olsun.

Diğer ulu sahâbeler de rivayet olunduğu üzere güzel beyitler okuya okuya mescidin sevablarını (kerpiçleri) taşırlar ve hizmet ederlerdi.

İbn-i Şehâb (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden tam beyitler sâdır olmasının bu zikrolunan beyitlerden başka vâki olduğu bize vâsıl olmadı."

Bâzı âlimler (Allah onlara rahmet etsin) buyurmuştur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden men edilen, kendilerinin şiir söylemesi idi. Yoksa başkalarının söylediği şiirleri okurlardı. Başkalarının söylediği şiiri okumaktan men edilmeğe dair delil yoktur. Kendilerinin söylememesi dahi, gelen âyet-i kerîmeleri kendinden söylüyor diye kâfirlerin onu selîka-i şiire (güzel şiir söyleme istidadına) isnat etmemeleri içindi. Mutlak olarak şiir hakkında men'e delâlet eden bir şey vârid olmamıştır. Şer'-i şerife aykırı bir nesne olmadıkça mübah olduğunda şübhe yoktur.

Hadîs ve furû' kitablarında etraflı ve açıklanmış bir şekilde yazılmıştır ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin nice defa şiir okuduğu olmuştur. Bir miktarı da aşağıda Hendek gazâsında gelecektir. Hususiyle başka şairlerin güzel beyitlerini dinle-

mekten son derece haz duyarlardı. Kâ'b bin Züheyr'in kasidesine mübarek bürdeleri-ni (hırkalarını) câize (hediye) olarak ihsân etmişlerdir. Bu kasîde sonraları Kasîde-i Bürde diye meşhur ve mâruf olmuştur.

Hadîs imamlarından İmam-ı Müslim (Allah ona rahmet etsin) Sahîh'inde Şerîd bin Süveyd Sakafî (R.A.) den rivayet eder ki, şöyle dedi:

— Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri beni devesinin ardına bindirdi. Giderken: "Ümeyye bin Ebî Salt derler geçmişte bir şair vardır. Onun şiirlerinden hâtırında hiç bir şey var mı?" diye sordular. Ben de bir beytini okudum. "Daha oku" diye buyurdu. Bir beyt daha okudum. Yine oku diye buyurdu. Bir beyt daha okudum. Bu şekilde tâ yüz beyt okudum. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dinledi.

Bu hususun tafsilini bilmeyenler, Resûlüllah Efendimizi ve seçkin sahâbeleri hicveden kâfirler hakkında nâzil olan âyet-i kerimeyi umumilik üzere alıp mutlak olarak şiire ve şairlere dil uzatırlar. Haberleri yoktur ki, şeriata aykırı olmayan şiir makbûl ve memduh (övülmüş) dur. Hususiyle güzel öğütleri ve hikmetleri içine alanlar. Bu takdirde o şiirin söyleyicisinin sevab ve mükâfat kazanacağı kesindir. Bu türlü şiirler büyük sahâbelerden ve Resûlüllah'ın seçkin ehl-i beytinden sâdır olmuştur. Hattâ Ebu Bekir Sıddık, Ömer bin Hattâb, Osman bin Affân, Aliyyü'l-Murtazâ, Fâtımatü'z-Zehrâ, Âişetü'l-Kübrâ vesair seçkin sahâbe ve Resûl âilesinden şiir söyleyen ve okuyanlar olmuştur. Nitekim hadîs ve haber kitablarını inceleyen bilginlerce bilinir. En iyisini Allah bilir.

İşte Mescid-i Şerîfi bu şekilde tamamlayıp kıblesini Kudüs-i şerife eylediler. Üç yerden kapı koydular. Kıble tarafından ve iki yanlarından duvarların uzunluğunu yüzer zirâ (orta parmak ucundan dirseğe kadar olan mesafe ölçüsü) eylediler. Üç zirâ miktarı temel yaptılar. Mescid-i şerifin dibinde birkaç ev de yaptılar. Onların da yapısı kerpiçten ve üstü hurma dalından idi. Yapıldıktan sonra Hazret-i Âişe'nin yerleştiği evden de Mescid-i Şerife yol açtılar. Hazret-i Âişe, evinin yanındaki evi Sevde binti Zem'a'ya (R. Anhâ) verdi.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Eyyub'un evinden göçüp mezkûr evlere geldi. Zeyd bin Hârise ile kendi âzâdlısı olan Ebu Râfi'i Mekke'ye göndermişti. Gittiler, Hazret-i Fâtıma'yı, Ümmü Gülsüm'ü, Sevde binti Zem'a'yı, Üsâme bin Zeyd'i ve Ümmü Eymen'i getirdiler. Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ın oğlu Abdullah da babasının cemaatını alıp bunlarla beraber çıkıp geldi.

Mescid-i Şerifte bir yer vardı, üstü sundurma idi. Sahâbe-i kirâmın fakirleri orada yatarlardı. Oranın adı Suffe idi. Orada kalanlara Ashâb-ı Suffe derlerdi. Gece olunca Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onları ashâba paylaştırırdı. Gidip her biri bir yerde akşamlardı. Bir kısmı da Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile akşamlardı.

Sahîh-i Buhâri'de Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Vallahi ben Ashâb-ı Suffe'den yetmiş kişi gördüm ki hiç birisinin ridâsı yoktu. Sadece ya izârı vardı yahut bir kîsâsı (torbası veya torba şeklinde elbisesi) vardı, boynuna bağlardı. Kimisinin baldırının ortasına gelirdi, kimisinin topuklarına inerdi. Elleriyle kavuştururlar, açılır diye korkarlardı.

Allah onların hepsinden razı olsun. Ebu Hüreyre'nin bu kavli, Ashâb-ı Suffe'nın yetmiş kişiden fazla olduğuna delâlet eder. Zira **"Reeytü seb'ıyne minhüm - Onlardan yetmiş kişiyi gördüm"** demiştir. Yâni "Onlardan yetmiş kişiyi böyle gördüm" deyince bâzılarının da böyle olmadığı anlaşılır. Aynı zamanda bu zikrolunan yetmiş kişi, daha önce Bi'r-i Maûne gazâsına gidip şehid olanlardan başkadır. Zira onlar Ebu Hüreyre İslâm'a gelmeden önce şehîd olmuşlardır. Allah onların hepsinden razı olsun.

Peygamberimizin, Ensar İle Muhacirler Arasında Kardeşlik Bağı Kurması

Rivayet olunur ki, Medine'ye geldikten beş ay sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri muhacirlerle ensarı birbiriyle kardeş eyledi. Şu şartlarla ki:

1. Birbirine hak üzere yardımcı olacaklar.
2. Birbirine mirasçı olacaklar.

Bunlar doksan kişi idiler. Bu hal üzere geçindiler. Bedir gazâsına kadar durum böyle devam etti. Bedir gazâsından sonra: **"Ve ülü'l-erhâmi ba'duhum evlâ bi-ba'din - Ve rahim sâhipleri (akrabalar) birbirine daha uygundur,"** (Enfâl sûresi: 8/75) âyeti nâzil oldu. Böylece o hüküm (Nisâ sûresinin 4/33. âyetinde emredilen yeminle birbirine bağlanan kimselerin birbirine mirasçı olmaları hükmü) neshedilmiş olup rahim karâbeti olmayınca kimse kimseden miras almaz oldu.

Bundan sonra dokuzuncu ayın başında Hazret-i Âişe ile bir yere geldiler. Sözlerinin gelişinden anlaşılıyor ki, daha önce nikâh olup bu tarihte bir araya geldiler. Zira Mekke'de iken Ebu Bekir Sıddık (R.A.)'ın evine gidip "İçeride yabancı kimse varsa gitsin" diye buyurduğunda Hazret-i Ebu Bekir Sıddık: "Yâ Resûlâllah, yabancı kimse yok. Senin ehlin var," diye buyurmuştu. Bu delâlet eder ki, o zaman nikâhlanma vâkı olmuştu.

Namaza Davet (Ezan)

Rivayet olunur ki, ilk yılda namaz vakitleri olunca ashâb-ı kirâm kendiliklerinden gelip toplanırlardı. Namaz için dâvet yoktu. Sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ulu sahâbelerle meşveret edip:

— Halkı namaza ne şekilde dâvet edelim? dediler.

Bâzıları:

— Biz de Hıristıyanlar gibi çan kullanalım. Namaz vakitlerinde çanlar çalınsın, dediler.

Bâzıları da:

— Yahudilerin âdeti üzre boru çalınsın, dediler.

Kimisi:

— Namaz vaktinde ateş yakıp yukarı kaldıralım. Halk görüp mescide gelsinler, dediler.

Ondan sonra Abdullah bin Zeyd bin Sa'lebe (R.A.) Hazretlerine birisi rü'yasında ezan ve kameti öğretti. Abdullah, sabah olur olmaz Resûlüllah Efendimiz'in hizmetine geldi:

— Ya Resûlâllah, bu gece gördüm. Bir kimse geldi. Altına ve üstüne yeşil elbiseler giymişti. Bana şöyle şöyle öğretti. Ben öyle bir haldeydim ki, uyumuyordum desem gerçek söylerim, dedi.

Ezanı ve kameti rü'yasında öğrendiği gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine okuyuverdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dedi ki:

— Inşâallahu Teâlâ hak rü'ya görmüşsün. Kalk Bilâl'e de telkin eyle. Onun sesi seninkinden yüksektir. Senden işittiği gibi ezanı okusun.

Abdullah bin Zeyd Hazretleri der ki:

— Şerefli emirleri üzre ben de kalkıp Bilâl'e telkin ettim, o da ezanı okudu.

Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.) evindeydi; ezanı işitmiş, acele ile Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi:

— Ya Resûlâllah, seni hak peygamber gönderen Tanrı hakkı için ben rü'yada nasıl gördümse Bilâl de ezanı öyle okudu, dedi:

Meğer Hazret-i Ömer de rü'yasında Abdullah'ın gördüğünü ayniyle görmüş imiş.

Bu ezan hususunda zikredilen tafsili İmam-ı Ahmed (Allah ona rahmet etsin) Muâz bin Cebel'den (R.A.) rivayet eylemiştir ki: Bu hususta Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine vahiy gelmeyip ulu sahâbeden bâzı kimseye rü'yada gösterilmesinin sebebi şu olsa gerektir ki, bâzı halleri ümmetin kendisi bizzat müşahede edince diğer tâatler, ibâdetler ve şeriat hükümlerinin Allah katından olduğuna inançları sağlam, kesin ve kuvvetlenmiş olur. Allah'a tâat hususunda gevşeklik gösterme ihtimali kalmaz, daima şevk üzre olurlar. Bu da büyük bir nimettir.

Bir rivayette gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mi'rac gecesinde bir meleğin lisanından tam olarak ezanı işitmişti. Fakat "Bu ezandır ve ezanı böyle okuyasınız," diye söylenmemişti. Sonra ezan hususunda vahiy gecikince Abdullah bin

Zeyd (R.A.) Hazretlerine rü'yasında öğretilmişti. Bu sebebdendir ki, Hazret-i Abdullah bin Zeyd gelip rü'yâsını anlatınca:

— Ya Abdullah, hak rü'ya gördün inşâallah, diye buyurdu.

Bâzıları da buyurmuşlardır ki: Hazret-i Abdullah bin Zeyd Resûlüllah Efendimiz'e gelip haber verdikten sonra Hazret-i Ömer gelince vahiy de gelmişti. Hazret-i Ömer geldiği zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Ömer, vahiy de böyle geldi, buyurdu.

Bu takdirde onlara rü'yada gösterilmesinin faydası yakînlerinin artması için olur. Onlara gösterildikten sonra vahyin de gelmesi, onları tasdik için ve her yoldan hususiyle ezanı gerçekleştirmek için olur.

Ezan okumanın fazileti hakkında çok hadîs-i şerif gelmiştir. Ulu ashâb, tâbiîn ve salih selefler (Allah onların hepsinden razı olsun) ezan okumağa hırslı idiler. Hadîs imamlarından nicelerinin rivayetlerinde: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sefer üzerinde ezan okumuştur" diye vârid olmuştur.

Nakledilir ki, Resûlüllah Efendimiz'in Medine'ye gelmesinden bir ay geçtikten sonra sabah ve akşam namazlarından başka farz olan namazlar dörder rek'at oldu. Hazarda dörder rek'at ve seferde ikişer kılınması buyruldu. Önce hepsi ikişer rek'at idi; sonradan dörder oldu diyenler olduğu gibi bâzılarının kavlince önce dörder idi sonra hafifletilerek yolcuların ikişer kılması buyruldu denilmiştir. Daha fazla açıklaması ileride namaz bahsinde gelecektir.

Peygamberimize Sihir Yapılması

İbn-i İshak ve diğerleri (Allah onlara rahmet etsin) derler ki: Resûlüllah Efendimiz'in durumu ve düzeni bu mertebeye erişince Yahudî âlimleri azgınlık ve hased eyleyip düşmanlık bağladılar. Benî Züreyk Yahudîlerinden Lebîd bin A'sam, Peygamber Efendimiz Hazretlerine sihir etti. Şöyle oldu ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, sessiz ve hareketsiz dururken kendini iş işliyor sanırdı. Hayâlinde böyle görünürdü. Sihri bir yolla elde ettiği taraktan düşen bir miktar saç ile edip Zî-Arvan dedikleri kuyunun içine bırakmıştı. Sonra **"Kul eûzü birabbi'l-felâk"** ve **"Kul eûzü birabbi'nnâs"** sûreleri nâzil oldu. Sihrin hangi yerde olduğunu Cebrâil aleyhisselâm haber verdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'i gönderdi. Ali gitti ve alıp getirdi. Saç kıllarını büküp on bir düğüm çalmışlardı. Hazret-i Ali kerremallahü veche her âyeti okudukça bir düğüm çözülüyordu. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bir miktar hiffet (hafiflik) geldi.

Sihrin te'sir etmesi nübüvvete mâni olmaz. Allah'ın âdetinde peygamberler türlü türlü belâlara mübtelâ olagelmişlerdir. Nicesinin bedenleri yaralanıp bâzısına zehir verilmiş ve bâzısının da katledilmesi gerçekleşmiştir.

Bundan sonra Evs ve Hazrec kabilelerinden bâzı münafıklar peyda olup Yahudi tâifesine karıştılar. Türlü türlü hile ve tertiplere başladılar. Bunlar zâhirde İslâm ehli geçinirlerdi; gizliden fitne ve fesada girişirlerdi. Münafıkların reisi Abdullah Ubey bin Selûl dedikleri mel'un idi. Açıktan ellerinden bir şey gelmezdi. Zira İslâm tamamen galebe ve şevket kazanmıştı. Kâfirler yenilmiş ve ezilmişlerdi. Açıktan haramzadeliklerini göstermezler, öldürülmek korkusundan âşikâre fesad edemezlerdi.

Savaşa İzin Verilmesi

Bu zamana gelinceye kadar savaşa izin yoktu. Zira Mekke'de iken müşrikler çoktu. Müslümanlar için savaşmak çok zordu. Sonradan Medine'ye gelinip ashab çoğaldığında ve ensârın yardımlarıyla kuvvet hâsıl olduğunda cihad meşrû olup:

"Üzine lillezîne yükatilûne bi-ennehüm zulimû ve innallahe alâ nasrihim lekadirûn - Zulüm görmeleri sebebiyle onların savaşa girmesine izin verildi. Allah onlara yardım etmeğe kadirdir," (Hacc sûresi: 22/39) âyet-i kerimesi nüzul etti.

Zührî (R.A.) der ki: "Savaşa izin hususunda ilk nâzil olan âyet-i kerîme budur. Mânası "Müşriklerin kendilerine savaş açtıkları o kimselere, kendilerinin de müşriklere karşı savaş açması için izin verildi. Çünkü onlara zulmedilmiştir. Hiç şübhesız Allah, onlara yardım etmeğe kudretinin kemâliyle kadirdir, nusret eder," demektir. "Kendilerine zulüm olunması sebebiyle" diye buyurulmasının sebebi şudur ki, müşrikler Müslümanlara eza edip kimisini döğer, kimisinin başını yararlardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip Müslümanlar sızlanırlardı:

— Ya Resûlâllah, müşrikler bize şöyle şöyle ettiler, derlerdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Sabredin, daha bana savaşmak için izin verilmedi, diye buyururdu.

Hicret olunup İslâm'ın şevketi bu dereceyi bulunca âyet-i kerîme nâzil olup izin geldi. Savaşa başladılar. Bizzat kendileri ve seçkin sahâbeler (Allah onların hepsinden râzı olsun) kâfirlere kılınç kullandılar. Bundan sonra Arap tâifesi bölük bölük İslâm dinine girmeğe başladı. Etrafa ve küçük bölgelere asker ve müfrezeler gönderdiler. Kendileri bizzat saadetle yirmi yedi gazâ etmişlerdir. Dokuzunda binefsihî savaşmak müyesser olmuştur.

Bunlar, Bedir, Uhud, Müreysî, Hendek, Kureyza, Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn ve Tâif gazveleridir.

Bu kavl, Mekke kahren fethedildi diyenlerin kavlidir. Ama sulhen fethedildi diyenlerin kavlince bizzat savaşa katıldıkları gazâların sayısı sekizdir.

F a s ı l

Resûlullah Efendimizin Gazâları Ve Etrafa Gönderdiği Müfrezeler

Arap lisanında seriyye (müfreze) diye az ve yararlı askere derler ki, en çoğu dört yüz kişi olur. Beş kişiden dört yüze varıncaya kadar kaç kişi olursa olsun ona seriyye denir. Meselâ beş kişi, altı kişi, on kişi, elli kişi, yüz kişi, ta dört yüze kadar seçkin kişiler olsa bu askerî birliğe seriyye derler. Bâzılarına göre beş yüze çıkınca da seriyye derler. Ama sahih kavil birinci kavildir.

Beş yüzden fazla olan askere **minser** derler.
Sekiz yüzden fazla olana **ceyş** derler.
Dört binden fazla olana **cahfel** derler.
Çok büyük askerî kuvvet (ordu) olunca **hamîs*** derler.

Etrafa dağılmış olan askere ba's derler. Bir yerde toplanıp duran askere **ketîbe** derler.

Arap dilini fasih konuşanlar, asker hususunda bu denli tafsilâta girmişlerdir.

Hz. Hamza Seriyyesi:

Rivayet olunmuştur ki, Hicret tarihinden yedinci ayın başında Ramazan ayında Resûlullah Efendimiz Hazretleri, amcası Hamza bin Abdü'l-Muttalib'i otuz kişiye

---

* Ordu'ya hamîs (beşli) denilmesi şu beş kısımdan meydana gelmiş olmasından dolayıdır: 1. Mukaddime (öncüler), 2. Sâka (arkacılar), 3. Yemin (Sağcılar, sağ kanat birlikleri), 4. Yesar (Solcular, sol kanat birlikleri), 5. Kalb (Merkez birlikleri).

emîr tayin edip Kureyş'in kafilesi üzerine gönderdi. Ebu Cehil mel'unu da o kafilede bulunuyordu. Hazret-i Hamza (R.A.) gitti. Kâfirler üç yüz kişi idi. Deniz kenarında buluştular. Cenk edecekleri sırada Cüheyne kabilesinden Mecdî bin Amr araya girip mâni oldu. Cenk etmediler. Peygamber Efendimiz Hamza'ya bir ak sancak vermişti.

Bundan sonra **Ubeyde bin Hâris'in seriyyesi** gelir ki, sekizinci ayın başında altmış kişi ile Batn-ı Râbi' denilen yere gönderilmişti. Resûlüllah Efendimiz buna da ak sancak verip Ebu Süfyan'ın üzerine göndermişti. Ebu Süfyan kâfirlerin üzerine serdar (kumandan) idi. Bâzıları "kâfirlerin serdarı olan Ebu Cehl'in oğluydu" dediler. Bâzıları da "Mikrez bin Hafs" idi" dediler. Hâsılı gittiler, buluştular. Kâfirler iki yüz kişi idi. Cenk gerçekleşmedi. Sadece Sa'd bin Ebî Vakkas (R.A.) bir ok attı. İslâm'da ilk atılan ok o oktur.

Bundan sonra **Sa'd bin Ebî Vakkas seriyyesi** gelir. Sa'd, dokuzuncu ayın başında yirmi kişi ile Harâre dedikleri vâdiye Kureyş'in kafilesini basmağa gönderilmişti. Buna da ak sancak vermişlerdi. Gittiler, beşinci gecenin sabahında zikrolunan vâdiye vardılar. Kureyş kafilesi evvelki gece geçip gitmişlermiş. Haber alıp döndüler.

Bundan sonra **Veddân Gazvesi** gelir ki, buna **Ebvâ Gazvesi** de denir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ilk gazâsı bu gazâdır. Hicret tarihinden on ikinci ayın başında vâki oldu. Kureyş üzerine altmış kişi ile gitmişti. Sancağını Hazret-i Hamza (R.A.) taşıyordu. Medine üzerine Sa'd bin Ubâde'yi âmil (vâli) tayin etmişti. Sonunda şu esaslar üzerinde sulh gerçekleşti:

1. Benî Zamre kabilesi bunların üzerine artık gelmeyecekler.
2. Başkalarıyla birleşip çokluk toplamaya girişmeyecekler.
3. Düşmanlarına yardım etmeyecekler.

Veddân ve Ebvâ iki yerdir ki, araları yedi-sekiz mildir. Bu gazâ, iki yerin birbirine yakınlığından dolayı bâzen Veddân'a bâzen de Ebvâ'ya izafe olunur.

Bundan sonra **Buvâta Gazvesi** gelir. Bu gazâ, Resûlüllah Efendimizin ikinci gazâsıdır. On üçüncü ayda Rebiülevvel içinde vâki olmuştur. Medine üzerine Sâib bin Osman bin Maz'ûn'u âmil tayin etmişti. Yâni onu şehri gözetmeğe koymuştu. Kendileri ulu sahâbeden iki yüz kişi ile Kureyş kafilesini basmağa gittiler. Kafilede Ümeyye bin Halef dedikleri mel'un da vardı. Çatışma müyesser olmadı. Dönüp geldiler.

Bundan sonra **Useyre Gazvesi** gelir. Useyre denilen yer, Yenbu' nâhiyesinde Benî Müdlic kabilesinin yerleridir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yüz elli kişi ile mezkûr yere gitmişlerdi. Kureyş kâfirlerinin Hicaz'dan Şam'a ticaret için kafileleri çıkmıştı. Muratları işte bu kafileyi almaktı. Sancağı Hazret-i Hamza (R.A.) götürüyordu. Otuz develeri vardı. Nöbetle binerlerdi. Mezkûr yere varıncaya kadar Kureyş geçip gitmişti. Sonunda Benî Mudlic tâifesi ile sulh anlaşması yapıp döndüler. Bu defa Medine üzerine gözetici olarak Ebu Seleme bin Abdulesed'i bırakmışlardı.

Birinci Bedir Gazvesi:

Bundan sonra Birinci Bedir Gazvesi gelir. İbn-i İshak (Allah ona rahmet etsin) naklinde der ki: Uşeyre gazvesinden geldikten sonra birkaç gece Medine'de yatıp hemen gazâya çıktılar. Kürz bin Câbir el-Fehrî dedikleri kâfir, bir miktar adamla gelip Medine dışında dolaşan davarlarını sürüp gittiler. Resûlüllah Efendimiz de arkalarından çıkıp Bedir bölgesinde Safvân denilen yere kadar geldiler. O mel'un kaçıp gitti, yetişemediler. Bu defa Medine üzerine Zeyd bin Hârise'yi gözetici bırakmışlardı. Sancağı Ali bin Ebî Tâlib taşıyordu. Allah ondan razı olsun.

Bundan sonra Abdullah bin Cahş'ın seriyyesi on yedinci ayda Receb içinde vâki olmuştur. Bir kavilde sekiz, bir kavilde on iki kişi ile Mekke yakınında Nahle denilen yere gönderilmişti. Kureyş tâifesinin kafilelerine rast geldiler. Yükleri kuru üzümle yiyecek kısmından bâzı nesnelerdi. Müslümanlar meşveret edip:

— Eğer cenk edersek Receb ayının yasağına riayet etmemiş oluruz. Eğer etmezsek yarın bunlar Mekke haremine girerler. Ne etmek gerek? diye tereddüt ettiler.

Sonunda ittifak eylediler. Kafilede Amr bin Hadramî'yi öldürdüler. Osman bin Abdullah ve Hakem bin Keysân adlı kâfirleri esîr ettiler. Geri kalan kâfirler kaçtılar. Onların eşya ve elbiselerini, yükleriyle beraber develerini sürüp getirdiler.

Abdullah bin Cahş (R.A.) daha hums (beşte bir) farz olmadan* mezkûr malın beşte birini çıkarıp geri kalanını taksim eyledi.

Bâzı rivayette gelmiştir ki: Ganimeti Resûlüllah Efendimiz'e getirdiklerinde:

— Ben haram ayda size savaş emretmedimdi, diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, esirleri ve ganimeti taksim etmeyip tâ Bedir gazâsından gelinceye kadar bekletti. Ondan sonra Bedir ganimetleriyle beraber onları da taksim etti.

Bu hususta Kureyş kâfirleri:

— Muhammed haram ayda kan döktü ve mal aldı, diye dedikodu ettiler.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

"Yes'elûneke ani'ş-şehri'l-harâmi kıtâlin fîhi - Senden 'Haram ayda kıtal var mıdır?' diye sorarlar. De ki: Onda kıtal büyük günahtır. Halbuki Allah'ın yolunu kapamak, O'na küfür etmek, Mescid-i Haram'ı men ile ehlini oradan çıkarmak, Allah indinde daha büyük günahtır. Fitne katilden daha büyüktür. Biliniz ki, kâ-

---

* Daha sonra nazil olan Enfâl sûresinin 41. âyeti gereğince savaşta alınan ganimetlerin beşte birinin "Allah'a, Resûlüne yakınlığı bulananlara, yetimlere, yoksullara ve yolculara harcanmak üzere" ayrılması, geri kalan beşte dördünün savaşa katılanlar arasında taksim edilmesi farz kılınmıştır. (S.N.)

firler, sizi dîninizden döndürünceye kadar kıtalden vazgeçmezler. Sizden, dîninden dönüp kâfir olarak ölenlerin dünya ve âhirette amelleri boşa gider; cehennemlik olurlar ve orada ebedî kalırlar." (Bakara sûresi: 2/217) âyet-i kerîmesini inzâl etti.

Kaadî'nin tefsirinde yazılıdır ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendi halası oğlu Abdullah bin Cahş (R.A.) Hazretlerini Bedir gazâsından iki ay önce Cemaziyelâhire ayında bir seriyye üzerine emir tayin edip Kureyş kâfirlerinin kervanlarını basmağa göndermişti. Kervanda kâfirlerden Amr bin Abdullah ve üç kâfir daha vardı. Müslümanlar Amr'ı öldürüp iki kâfiri de esîr ettiler. Bu hâdise Receb ayının birinci gününde vâki olmuştu. Ancak seriyye halkının kanaatlerine göre o gün Cemaziyelâhire ayındandı. O zamanda haram ayda kıtal etmek haramdı. Sonradan bu hüküm nesh olunup helâl kılınmıştır. Velhasıl seriyye halkından hatâ ile Receb'in ilk gününde kıtâl sâdır oldu. Kâfirler de Resûlüllah Efendimiz'e çirkin sözlerle dil uzatan sözler yazıp gönderdiler:

— Muhammed haram ayı helâl saydı. Halbuki bu ay emniyet ve huzur ayı idi. Halkın kalb huzûru içinde maişet işleriyle uğraşacakları vakit idi. Böyle bir zamanda böyle etti, dediler.

Bu olanlar seriyye halkına çok güç geldi. Son derece huzursuz oldular:

— Tâ tevbemizin kabûl edildiği haberi nâzil oluncaya kadar yerimizden ayrılmayız, dediler.

Peygamber Efendimiz Hazretleri de ganimetlerini kabûl etmeyip reddetti. Ondan sonra yukarıda zikri geçen âyet nâzil oldu. Hulâsa olarak mânası, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hitap edip buyurur ki:

— Ya Muhammed! Haram ayda kıtal etmekten müşrikler sana sual ederler. Bâzılarının kavlince, seriyye ashâbı sual ederler. Yâni: Bu ayda kıtal edene ne lâzım gelir? derler. Sen onlara cevab ver ki: Bu ayda kıtal, ulu günahtır. Hak Teâlâ yolundan halkı men etmek, İslâm'a mâni olmak, kâfir-i billâh (Allah'ı inkârı ile örtücü) olmak, Mescid-i Haram'dan (Kâ'be'den) men edici olmak, Kâbe ehlini Kâbe'den çıkarmak, Allah katında seriyye halkının hatâ ile ettikleri işten daha büyüktür. Fitne, yâni bunların fesâdı, katılden artıktır. Kâfirler daima sizinle kıtal ederler. Tâ ki kadir olurlarsa sizi dîninizden döndürmek isterler. Sizden dinlerinden dönüp de kâfir iken kendilerine ölüm yetişip fevt olanlar öyle kimselerdir ki, onların salih amelleri bâtıl oldu, ettikleri hayırlar karşılığında dünyada ve âhirette bir fayda görmezler. Onlar cehennem ehlidir, onlar cehennemde ebedî kalırlar, demektir. (K:2/217)

Neticesi şudur ki, kâfirler ashâbdan hatâ ile bir iş sâdır olduğu için dil uzatıp ayıplarlar, ama kendilerinden kasd ile dört büyük fesad sâdır olmuştur ki, bunlar ondan daha büyüktür:

1. Halkı İslâm'dan men ederler.

2. Kendileri Hak Teâlâ Hazretlerine îman getirmezler, Allah'ın kâfiri olmuşlardır.

3. Müslümanları Allah'ın Kâbe'sini ziyaretten men ederler.

4. Mescid-i Haram ehlini, yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini ve ashâbını, cefa ve ezâ ile Mescid-i Haram'dan (Mekke'den) çıkardılar.

Hiç kendilerinin bu küfürlerine, bu kabahatlerine bakmazlar da seriyye halkından hatâ ile bir günah sâdır olduğu için onları kınar ve ayıplarlar, demektir.

Bundan sonrası, kâfirlerin İslâm ehline karşı kasıtlarının onları dinlerinden çıkarıp mürted etmek olduğunu ve mürted olanın hâlinin sonunda nice olduğunu beyan eder.

Rivayet olunur ki, o esir olan iki kişi için Kureyş kâfirleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine fidye gönderdiler. Yâni bahalarını gönderip onları esirlikten kurtardılar. Onların birine Osman bin Abdullah, diğerine Hakem bin Keysân derlerdi. Osman bin Abdullah dedikleri adam kalkıp Mekke'ye gitti, orada küfür üzere vefat etti. Hakem bin Keysân ise îmana geldi, Resûlüllah Efendimizin yanından ayrılıp gitmedi, orada kaldı. Sonunda Maûne kuyusu gazâsında kendisine şehadet nasîb oldu. Allah ondan razı olsun.

Kıblenin Kâbe'ye Dönmesi:

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Medine-i münevvere'de on altı ay namazı mübarek Kudüs'e doğru kıldı. Bâzı rivayetlerde daha çok zaman kıldı, demişlerdir. Kıble'nin Kâbe'ye dönüşünün hangi ayda, hangi günde ve hangi namaz içinde vâki olduğu hep ihtilâf üzredir. Doğrusunu Allah bilir. Bâzıları Cemaziyelevvel ayında, bâzıları Receb ortasında Pazartesi gününde, bâzıları da Şa'ban ortasında Salı gününde vâki oldu, demişlerdir.

İmam-ı Buhârî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Berâ' bin Ma'rûr'un (R.A.) rivayeti üzre, ikindi namazında iken:

"Fevelli vecheke şatre'l-mescidi'l-harâm - Yüzünü Mescid-i Haram yönüne döndür," (Bakara sûresi: 2/144) âyet-i kerîmesi nâzil oldu.

Namazın iki rek'ati kılınmıştı; âyet-i kerîme nazil olunca döndüler, iki rek'atini de Mekke yönüne kılıp tamamladılar. Bâzı rivayette, öğle namazını kılarken nâzil oldu, demişlerdir.

Medine yakınında Kuba bölgesinde olan Müslümanlar, o gün işitmeyip namazı yine mübarek Kudüs yönüne kıldılar.

İmam-ı Buhârî ve İmam-ı Müslim (Allah onlara rahmet etsin) sahihlerinde Abdullah bin Ömer'den (R.A.) rivayet ederler ki: Kuba bölgesinde olan halk, ertesi gün sabah namazında iken bir kişi geldi, haber verdi:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine namazda Kâ'be'ye karşı durması emrolundu, dedi.

Müslümanlar, mübarek Kudüs yönüne doğru namaza dururken hemen Kâbe yönüne döndüler. Bu rivayette şuna delil vardır ki: Neshe ilim vâki olmayınca neshin hükmü lâzım olmaz. Zira Kuba halkına namazın iadesi emrolunmadı, demişlerdir. Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Kâbe'ye doğru namaz kılması emrolunduğu zaman kıyasın gereği şu idi ki, mübarek Kudüs'e doğru kılmak caiz olmasın. Ama Kuba halkı kıblenin döndüğünü işitmedikleri için o gün yâni Kudüs'e doğru kıldıkları namaz caiz oldu. Zira eğer caiz olmasaydı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, o namazlarını tekrar kılmalarını emrederdi. Böyle emretmediğinden anlaşılır ki, gelen âyetin gereğince amel etmek onu işittikten sonra lâzım olurmuş.

Taberî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) dan rivayet edilmiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine'ye hicret ettikleri zaman Medine halkının çoğu Yahudi tâifesi; kıbleleri de Beytü'l-Mukaddes (Kudüs) idi. Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de, kıblesinin Beytü'l-Mukaddes'e olmasını emretti. Böyle olduğuna Yahudiler sevindiler. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri on yedi ay Beytü'l-Mukaddes'e doğru namaz kıldı. Ama şerefli dilekleri, İbrahim aleyhisselâm'ın kıblesine yönelmek idi. Daima yüzünü göklere tutup Hak Teâlâ Hazretlerinden kıblenin Kâ'be'ye dönmesini dilerdi. Ondan sonra dileği kabûl edilip âyet-i kerime nâzil oldu, kıble o yöne döndü."

Fethü'l-Bâri sâhibi der ki:

"İbn-i Abbas'ın (R.A.) hadîsinin zahirinden anlaşılır ki, Resûlüllah Efendimiz Medine'ye geldikten sonra Beytü'l-Mukaddes'e doğru namaz kılmakla emrolunmuştu. Ama İmam-ı Ahmed'in- (Allah ona rahmet etsin) naklinde yine İbn-i Abbas'dan (R. A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke'de iken namazı Beytü'l-Mukaddes'e kılardı. Kâ'be önünde dururdu, ona kılmazdı, demiştir. Bundan anlaşılır ki, Beytü'l-Mukaddes'e doğru namaz kılmak eskiden imiş, Medine'ye geldikten sonra emrolunmuş değilmiş."

Bunun cevabı şudur: Önceki rivayette Medine'ye geldikten sonra emrolundu demekten murad evvelki kıblesini kesinleştirmeye emir geldi demektir. Yoksa yeniden kıblenin tayini için emir geldi demek değildir.

Yine Taberî başka bir yoldan rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ilk önce namazı Kâ'be yönüne kılmıştır. Daha kendileri Mekke'de iken kıble Bey-

tü'l-Mukaddes'e dönmüştür. Üç yıl namazı Beytü'l-Mukaddes'e doğru kılmıştır. Nihayet hicret edip Medine'ye geldikten sonra on altı ay daha Beytü'l-Mukaddes'e kılıp sonradan Hak Teâlâ Hazretleri kendilerini Kâ'be'ye yöneltmiştir."

Kıblenin dönmesinin hangi mescidde namaz kılarken olduğu da ihtilâflıdır. Bâzılarının kavlince Medine-i münevvere'de kendi Mescid-i Şerifinde öğle namazının iki rek'atini Müslümanlarla beraber kılmıştı ki, Mescid-i Haram'a doğru dönmeğe emir geldi. Bunun üzerine kendileri Kâ'be'den yana döndü. Müslümanlar da onunla beraber döndüler, denilmiştir.

Bâzı rivayette Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ümmü Bişr denilen hâtunu ziyaret için Benî Seleme tâifesinin arasına gitti. Ümmü Bişr yemek pişirip Resûlüllah Efendimiz'e ziyafet verdi. Ondan sonra öğle zamanı olunca ashâba namaz kıldırdı. İki rek'atini kılmış iken emir gelip Kâ'be'ye döndüler. Peygamber Efendimiz Hazretleri altın oluğa doğru yöneldi. Böyle vâki olduğu için o mescidin adı o zamandan Mescid-i Kıbleteyn (İki Kıbleli Mescid) kaldı, demişlerdir.

İmam-ı Vakıdî bu rivayeti tercih etmiştir. "Bunun gerçekliği bizim katımızda daha ziyadedir" diye buyurmuştur.

Rivayet olunur ki, kıble Beytü'l-Mukaddes'ten Kâ'be-i muazzama'ya döndüğü zaman münafıklar, Yahudiler ve müşrikler bu hâli inkâr edip:

— "**Mâ vellâhüm an kıbletihimü'lletî kânû aleyhâ** - Bunların evvelki kıblelerinden dönmelerinin sebebi nedir? Niçin bunlar bâzen bir kıbleye, bâzen başka bir kıbleye dönüyorlar?" dediler.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri, cevab inzâl edip:

— "**Kul lillâhi'l-meşrıku ve'l-mağribü yehdî men yeşâü ilâ sıratın müstakîm - De ki: Mağrib ve meşrık Allah'ın mülküdür. O, dilediğini doğru yola iletir,**" (Bakara sûresi: 2/142) buyurdu.

Yâni: Bütün yönler Allah'ın mülküdür. Kıble demek, bir mekânın Allah'a tahsis edilmesi, Allah'ın yalnız orada bulunması demek değildir. İtibar Hak Teâlâ Hazretlerinin emrine uymayadır, başka bir şey'e değildir. Hüküm, tasarruf ve emir hep Hak Teâlâ Hazretlerinindir. Bizi her nereye yöneltirse biz oraya yöneliriz. Tâat, Hak Teâlâ Hazretlerinin buyruğunu tutmaktır. Eğer her gün bir tarafa yönelmeyi buyursa biz o yana yöneliriz. Allahu Teâlâ dilediği kimseyi sırât-ı müstakime yöneltir. Bâzen Beytü'l-Mukaddes'e ve bâzen Kâ'be'ye döndürmek hikmet icabı, barış, dirlik ve düzenin iktizası üzere bir fiildir ki, ümmetine çok büyük bir inayettir. Zira kendisinin halîli olan İbrahim Peygamber aleyhisselâm'ın kıblesine hidâyet eyledi, demektir.

İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

— Hiç şübhesiz Yahudi tâifesi bize üç nesnenin müyesser olduğuna hased ettikleri gibi hiç bir şey'e hased etmezler. Bu üç şey şudur:

1. Hak Teâlâ Hazretleri bize cuma gününü ihsan buyurdu. Onlara nasîb olmayıp bize müyesser olduğu için gayet huzursuzdurlar.

2. Kâ'be-i muazzama bize kıble olduğu için de hased ederler.

3. İmamın arkasında "âmin" dediğimiz için de bize hased ederler.

Velhâsıl bu üç nimet İslâm ehline bağışlandığı için Yahudi tâifesi hasedlerinden helâk olurlar.

Kıble Kâ'be'ye döndükten sonra bâzı Müslümanlar:

— Şimdiye dek bizim Beytü'l-Mukaddes'e doğru kıldığımız namazlar nice olur? Ayrıca Beytü'l-Mukaddes'e namaz kılıp da Kâ'beye kılmadan ölüp giden kardeşlerimizin halleri ne olacaktır? Yâni onların tamamlanmaya muhtaç bâzı noksanları var mıdır? diye tereddüt ettiler.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

"Ve mâ kân'allahü li-yudıy'a îmâneküm - Allah sizin îmânınızı zâyi etmez," (Bakara sûresi: 2/143) âyet-i kerîmesini göndererek kalblerinde şüphe kalmaması içn Müslümanları teselli etti.

Rivayet olunur ki, kıble döndüğü zaman Yahudi tâifesi:

— Muhammed babasının şehrini özledi. Kavmini hoşnut etmek istiyor. Onun için Kâ'be'ye yüzünü çevirdi. Eğer bizim kıblemiz üzere sâbit olup dursaydı kitablarımızda gördüğümüz gelecek peygamber budur derdik, dediler.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri buyurdu ki:

— **"Ve innellezîne ûtü'l-kitâbe le-ya'lemûne ennehü'l-hakku min rabbihim - Ve kendilerine kitab verilenler, bunun Rableri tarafından bir gerçek olduğunu bilirler."** (Bakara sûresi: 2/144).

Yâni: "Ya Muhammed! Sizin Beytü'l-Mukaddes'ten Kâ'be-i müşerrefeye döndüğünüzü inkâr eden Yahudî tâifesi, Allahu Teâlâ Hazretlerinin seni Kâ'be'ye döndüreceğini kitablarında görmüş, peygamberlerinden de işitmişlerdi. Bunu bildikleri halde boş yere konuşur, inkârlarına özür ve bahane ararlar," demektir.

Resûlullah Efendimizin iki kıble sâhibi olduğunu nebiler haber vermişlerdi. Eski ümmetlerin kitablarında yazılıydı. Yahudi tâifesi cahilleri aldatmak için türlü türlü sözler, çeşit çeşit hile ve hud'alar düzerlerdi. O kadar ki, kendilerinin hakıkat hâlı bilmediklerini göstermeye çalışırlardı. Bilirlerdi, ancak mel'unluklarını bırakamazlardı.

Hicret tarihinin on sekizinci ayı olduğu zaman ki, kıblenin değişmesinden bir ay geçmişti. Ramazan orucu farz ve fıtır sadakası vâcib kılındı. Her kişi, kendi nefsi ve fakir olan tıflı için - yâni küçük çocuk ki, anasından veya başka vârisinden intikal etmek yahut bir kimse tarafından bağışlanmak suretiyle malı olmayıp babasına muhtaç bulunur - ve hizmet eden kulu yahut cariyesi için - o cariye gerek **müdebbere** (âzadlığı efendisinin ölümüne bağlanmış cariye), gerekse **ümm-i veled** (çocuk anası olup satılmaz cariye) bulunsun - hep bunlar için fitre vermek gerektir. Eğer verdiği fitre buğday yahut buğday unundan veya kuru üzümden olursa her adam için yarım şinik vermek gerektir. Eğer hurmadan veya arpadan yahut arpa unundan olursa bir şinik vermek gerekir. Şinik o ölçüde olmalı ki, içine bin dörtyüz kırk dirhem mercimek sığabilmeli. Eğer verilecek olan para ise bunlardan birinin kıymetinde olmalı. Karısı, yabanda gezen kaçkın kulu ve ortaklık kulu için fitre vermek vâcib değildir. Bu zamana gelince bunlar farz olmuştu, mal zekâtı farz olunmamıştı. O da sonradan farz olunmuştur.

Büyük Bedir Gazvesi

Yukarıda zikrolunan Birinci Bedir Gazvesinden sonra vâki olan **Büyük Bedir Gazvesi**'dir. Bu gazâya **Bedr-i Uzmâ** (Büyük Bedir), **Bedr-i Sânîye** (İkinci Bedir) ve **Bedrü'l-Kıtâl** (Bedir Savaşı) dahi derler.

Bedir dedikleri meşhur bir köydür. Gazâ orada vâki olmuştu. Bâzılarının kavlince Bedir, orada bulunan bir kuyunun adıdır. Sonradan o kuyunun bulunduğu yere Bedir denilmiştir.

İbn-i Kesir (Allah ona rahmet etsin) der ki: Bedir gazâsının olduğu güne Yevmü'l-Fürkan (Hak ile bâtılın ayrıldığı gün) derler. Hak Teâlâ Hazretleri o gün İslâm'a izzet verdi, küfrü mağlûb ve makhûr (kahrolmuş) etti. Müslümanlar az, kâfirler çokluk idi. Döğme zırhlı ve örme zırhlı savaş elbiseleri, bütün silâhları mükemmeldi. Güzel ve iyi atları vardı.

— Hiç kimse bize karşı zafer bulabilir mi? diye gurur ve sürur üzere idiler.

Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini onların üzerine galib ve kahredici kıldı. Lânetli orduları, şeytanın askerleri mağlûb ve perişan olup bunca günden beri ettikleri fitne, fesad, eşkiyâlık ve inâdın belâları başlarına uğradı.

Bunun içindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri, yaptığı iyiliği belirtip buna karşı minnet duymaları gerektiğini ifade ederek kadîm kelâmında:

"Ve lekad nasarekümullahü bi-bedrin ve entüm ezilletün - Nitekim Bedir'de Allah size yardım etti. Halbuki siz o zaman zelil bir durumda idiniz," (Âl-i İmran sûresi: 3/123) diye buyurdu.

Yâni: "Sizin sayınız azdı, kâfirlerin sayısı ise çoktu. Böyle iken size nusret olundu. Tâ şunu bilesiniz ki, nusret Allah katındandır; sayı çokluğu ve silâh çokluğu ile değildir," demektir.

Bedir gazâsı İslâm gazâlarının en büyüğüdür. Zira İslâm'ın zuhur ve galebesi buradan başlamıştır. Bundan sonra kâfirlerin putları kırılıp Hak Teâlâ müşriklere zillet vermiştir. Bu gazâda bulunan Müslümanlara da Hak Teâlâ Hazretleri izzet vermiştir. Bunlar Allah katında ebrârdan (hayırlı kişiler) olmuşlardır.

Rivayet ederler ki, Bedir gazâsına mübarek Ramazan ayının on ikinci Cumartesi gününde çıkmışlardı. Hicret tarihinden on dokuzuncu ayın içi idi. Ebu Lübâbe-i Ensarî Hazretlerini Medine-i münevvere üzerine gözetici bıraktı. Kendileri de ensâr topluluğu ile beraber çıktı. Bundan önce ensar topluluğu Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber gazâya çıkmamıştı. Gazâya çıkanların hepsi üç yüz beş kişi idi. Sekiz kişi hazır bulunmamıştı. Onların da hisselerini verdi.

Bütün topluluk içinde sadece üç at vardı. Bunlardan birisi Mikdad'ın idi; ona Ba'zce derlerdi. Biri de Zübeyr'in idi; ona Ye'sûb derlerdi. Bir at da Mürsed Ganevî'nin idi. Hâsılı bu üç attan başka o gün kimsede at yoktu. Ama yetmiş develeri vardı. Cenk Cuma günü oldu demişlerdir. Bâzıları Pazartesi gününde, bazıları da başka günlerde oldu demişlerdir.

Asıl maksadları Kureyş'in kervanını basmaktı. Bu niyetle yola çıkmışlardı. Tafsilâtı şöyledir: Ebu Süfyan otuz atlı ile Şam diyarında idi. Amr bin Âs onların içinde bulunuyordu. Şam'dan Mekke'ye doğru yola çıktılar. Büyük bir kervanla Kureyş'in mallarını götürüyorlardı. Bedir denilen yerin yakınına geldikleri zaman bu haber Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ulaştı. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz ashâbına buyurdu ki:

— Kureyş'in bu denli mal ve menalle kafilesi Bedir yanına gelmiş. Kafilede pek işe yarar adamları da yokmuş. Hemen çıkın. Ümid edilir ki, Hak Teâlâ Hazretleri size ganimet nasîb etmiştir.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ulu sahâbe ile birlikte çıktılar. Ebu Süfyan da bunların çıktığını işitince Zamzam bin Amr denilen kâfire bir miktar birşeyler verip Mekke'ye gönderdi ki, gitsin, Kureyş kavmine Resûlüllah Efendimizin çıkıp üzerlerine geldiğini haber versin, Kureyş'i ayağa kaldırsın, onlar da gelip kervanlarını kurtarsınlar.

Bu haber Mekke'ye varınca bin kişiye yakın tolğalı (miğferli) kâfir çıktı. Mekke'nin ileri gelenlerinden hiç kimse kalmadı. Ebu Leheb'den başka Kureyş büyüklerinin hepsi çıktılar. Ebu Leheb kendi yerine Âs bin Hişam'ı gönderdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ashâbı ile beraber Revha denilen yere yetişti. Orada haber aldı ki, Mekkeliler kervanlarını korumak için çıkmışlar, yolda gelmek

üzere imişler. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâb-ı kirâm ile meşveret eyledi ve buyurdu ki:

— Hak Teâlâ Hazretleri bana vaad etti ki, iki tâifeden biri bizimdir: Ya kervan, ya Kureyş askeri!..

Ancak sahâbe-i kirâm kervanı ele geçirmekten haz duyuyorlardı. Meyilleri kâfirlerin mallarını ve eşyasını almağa idi. Bunun üzerine Ebu Bekir Sıddık (R.A.) ayağa kalkıp mâkul bâzı sözler söyledi. Ondan sonra Ömer bin Hattâb kalkıp bâzı mâkul sözler de o söyledi. Daha sonra Mikdâd (R.A.) kalkıp dedi ki:

— Yâ Resûlâllah! Hak Teâlâ Hazretleri sana ne emrettiyse sadece onun üzerine ol! Vallahi biz sana şu Benî İsrâil'in Hazret-i Mûsâ'ya dedikleri gibi: **"Git, sen Rabbinle ikiniz düşmanınızla savaşın. Biz burada otururuz, seninle gelmeyiz,"** demeyiz. Biz sana yardmcıyız. Seni hak peygamber gönderen Allah hakkı için eğer Berkü'l-Gımâd denilen yere kadar bizi alıp gitsen seninle beraber gideriz, sana yardım ederiz.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Mikdâd'a hayır dua eyledi ve halka bir kere:

— Eyyühe'n-nâs! (Ey insanlar!)* diye hitab eyledi.

Şerefli muradı ensâr topluluğuna hitab etmekti. Zira onlar Akabe'de biat ettikleri zaman:

— Ya Resûlâllah! Biz sana şimdi yardım edemeyiz. Ama sen bizim aramıza gelirsen o zaman sana yardım etmek bizim üzerimize vâcib olur. Kendi nefislerimizi, çocuklarımızı ve hâtunlarımızı her neden sakınırsak seni de ondan sakınırız, demişlerdi.

Ama Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, onların: "Bizim o sözümüz seni Medine içinde himaye edip düşmanlarını def etmek içindi. Yoksa seninle beraber çıkıp yabanda olan düşmanlarınla cenk etmeğe söz vermemiştik," demelerinden korkuyordu. Resûlüllah Efendimiz nâsa hitab buyurunca ensâr topluluğunun ulusu bulunan Sa'd bin Muâz (R.A.) dedi ki:

— Ya Resûlâllah! Öyle benzer ki, hitabı ensâr kavmine buyurdun. Ve hitabdan muradın ensar kavmine "Hazır olun, verdiğiniz sözde durun, ahdinizi unutmayın" demekti.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Sa'd bin Muaz'a:

— Ya Sa'd! Evet, ensara hitab ediyorum, dedi.

Sa'd dedi ki:

---

* **Nâs kelimesi insanlar demek olmakla beraber aslında nisyân'dan ism-i fâil olarak gelir. Bu takdirde hitâbın mânası: "Ey unutucular!" demek olur. Aşağıda anlatılan hâdise de bu nükteye dayanır. (S.N.)**

— Ya Resûlâllah! Hiç şübhesiz biz sana îman getirdik, seni tasdik ettik. Senin getirdiğin her nesnenin hak olduğuna şehadet eyledik. Dinleyip itâat etmek üzere seninle sözleştik. Yalnız muradın ne ise sen onun üzerine ol. Ya Resûlâllah! Seni hak peygamber olarak gönderen Allah hakkı için eğer bize şu denizin içine girip öte yakasına çıkmayı buyursan ve sen girsen biz de gireriz. Hiç birimiz geri kalmayız. Biz düşmanımızla karşılaşmaktan huzursuz olan kimseler de değiliz. Biz, cenk gününde sabredicileriz, her sıkıntıya katlananlarız ve buluşma zamanında sâdıklarız. Bizden vefasızlık gelmez. Umarız ki, bizden kurretü'l-ayn'ın olan (haz ettiğin) işler göresin. Bizden sadece yardımlar ve kolaylıklar göresin. Yâ Resûlâllah! Bizi nereye buyurursan al, git.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Sa'd'ın bu sözünden çok memnun oldu; hemen sahâbe-i kirâma emretti:

— O halde yürüyün! Hak Teâlâ'nın berekâtiyle sevinin. Size müjdelerim ki, Allahu Teâlâ Hazretleri bana vaad etti: İki tâifeden biri bizimdir. Ya kafileyi almak, ya Kureyş askerini kırmak!.. Vallahi Hak Teâlâ Hazretlerinin vaadi öyle kesindir ki ben Kureyş'in düşüp yattıkları yerleri gözümle görür gibiyim, diye buyurdu.

Sâbit'in naklinde Enes (R.A.) rivayet eder ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri mübarek elini yer üstüne koyarak "Bu filânın düşeceği yerdir," derdi. Sonra elini başka bir yere koyarak "Bu da filânın düşeceği yerdir," diye işaret ederdi. Hâsılı cenk yerinde kâfirlerin düşüp yatacakları yerleri mübarek eliyle tayin eyledi. Her nereyi kime tayin etti ise tam oraya düştü, asla şaşmadı, demiştir.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Bedir yakınına vardığı zaman kumsal bir yere konmuştu. İnsanın ve davarın ayağı kumun içine batıyordu. Yer o kadar dayanıksızdı. Müşrikler daha önce gelip su üzerine konmuşlardı. Kendileri için kuyular kazmışlardı. Müslümanlar su sıkıntısı çekiyorlardı. Abdest almağa ve gusül etmeğe su bulamıyorlardı. Susuzluk gittikçe daha baskın hâle geldi. Bu halde iken mel'un şeytan gelip Müslümanlara şöyle vesveseler vermeğe başladı:

— Siz kendinizi hak üzere sanıyorsunuz. Aramızda peygamber vardır, diyorsunuz. Biz evliyaullah olduk, diye itikat ediyorsunuz. Ama içmeğe, abdest almağa ve gusül etmeğe su bulamıyorsunuz. Kureyş tâifesi size galib olup suyu aldılar ve gözetiyorlar ki, susuzluk sizin canınıza kâr etsin. Daha zebûn olduğunuz zaman gelip sizi basmak ve diledikleri gibi etmek için bekliyorlar!..

Müslümanlar bu ıstırap içinde iken Hak Teâlâ Hazretleri azîm bir yağmur verdi. Dereler dopdolu olup akmağa başladı. Ashâb-ı kirâm suya kandılar. Dilediklerince harcandılar ve kırbalarını doldurdular.

İşte bu hususta Hak Teâlâ Hazretleri kadîm kelâmında şöyle buyurdu:

"Ve yünezzilü aleyküm mine's-semâi mâen li-yütahhireküm bihî ve yüzhibe anküm ricze'ş-şeytâni ve li-yerbitâ alâ külûbiküm ve yüsebbite bihi'l-akdâm - Hak Teâlâ gökten su indirir. Tâ ki onunla sizi hadesten ve cenabetten temizleye, şeytanın vesvesesini sizden gidere ve ayaklarınızı sâbit kıla." (Enfâl sûresi: 8/11).

Hulâsası: "Susuzluktan sıkıntı çekerdiniz. Bu halde iken mel'un İblis de gelip sizi incitti, size vesvese verdi. Hak Teâlâ yağmur ihsân etmekle sıkıntınız gitti. Şeytanın vesvesesinden de kurtuldunuz. Kalblerinizde sabır hâsıl oldu. Yağmurdan yerin kumu da berkişti. Ayaklarınız batmaz oldu," demektir.

Sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin muharebe sırasında duracağı yere ağaç dallarından bir gölgelik çattılar. Orada durdu.

Ondan sonra kâfirlerin içinden Utbe bin Rebia, Şeybe bin Rebia ve Utbe'nin oğlu Velid olmak üzere üç kâfir meydana çıktı. Müslüman askerinden de Hâris oğulları Avf, Muâz ve Abdullah bin Revaha (Allah onlardan razı olsun) meydana çıktılar. Kâfirler, bunlara:

— Siz kimlersiniz? diye sordular.

Bunlar da:

— Biz ensar kavminden filân ve filân kimseleriz, diye kendilerini bildirdiler.

Kâfirler dediler ki:

— Bizim sizinle bir işimiz yoktur!

Ondan sonra Peygamber Efendimiz Hazretlerine çağırıp:

— Ya Muhammed! Bize kendi kavmimizden, kendi akranımızı meydana çıkar dediler.

Hâsılı cenk etmek için Mekke halkından adam istediler, Medine halkından olanlarla cenge razı olmadılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de emretti, Hazret-i Hamza, Hazret-i Ali ve Ubeyde bin Hâris (Allah onlardan razı olsun) meydana çıktılar. Kâfirler, bunlara dar.

— Siz kimlersiniz? diye sordular.

Bunlar da kendilerini bildirince:

— Güzel, işte siz akranımızsınız. Beri gelin! dediler.

Ubeyde (R.A.) bunların hepsinden daha yaşlıca idi. O, Utbe bin Rebia ile cenk etti. Bazıları: "O, Şeybe ile cenk etti; Hazret-i Hamza Utbe ile cenk eyledi," demişlerdir. Hazret-i Ali kerremallahü veche, Velid bin Utbe ile cenk eyledi, Velid'i öldürdü. Hazret-i Hamza da cenk ettiği kâfiri öldürdü. Ama Ubeyde'nin hatâ ile dizine kı-

lıç dokundu, yaralandı. Kendi de kâfire iyi bir kılıç indirmişti. Sonunda Hazret-i Hamza ve Hazret-i Ali yardım edip onun vuruştuğu kâfiri öldürdüler ve Ubeyde'yi getirdiler.

Hadîs imamlarından Ebu Dâvud (Allah ona rahmet etsin) bu hususu Hazret-i Ali'den şöyle rivayet etmiştir:

"O gün meydana önce Utbe bin Rebia çıktı. Arkasından oğlu Velid ile kardeşi Şeybe çıktı. Ondan sonra nida edip meydana adam istedi. Ensar kavminden birkaç yiğit çıktılar.

— Siz kimlersiniz? diye sordular.

Bunlar da:

— Biz ensar kavminden filân kişileriz! dediler.

— Ensar kavmiyle bizim bir işimiz yoktur. Biz amcalarımızın oğullarını isteriz, dediler.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Kalk, ya Hamza! Kalk, ya Ali! Kalk, ya Ubeyde! diye buyurdu.

Kalkıp Hamza Utbe'ye karşı vardı. Ben Şeybe'ye karşı gittim. Cenk ettik. Ubeyde ile Velid de birbirine kılıç çalıp zebûn düştüler. Ondan sonra biz gittik, Velid'i öldürüp Ubeyde'yi götürdük."

İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bu rivayet bütün rivayetlerin en doğrusudur. Fakat meşhur olan, Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'in (R.A.) Velid ile cenk etmiş olduğudur. Zira onlar genç idiler. Ubeyde ve Şeybe ihtiyardı. Utbe ve Hamza da ihtiyardı. Uygun olanı cengin meşhur rivayet üzere olmasıydı. Ama en doğrusu Ebu Dâvud'un rivayet ettiğidir."

Velhasıl kimin kiminle cenk ettiği ihtilâflıdır. Ama Müslümanların kâfirlerin üçünü de öldürdüklerinde ittifak vardır. Bunda hiç bir aykırı görüş yoktur.

Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Hazret-i Ali'den rivayet edilmiştir ki: "Ben ve Hamza Ubeyde'ye Velid'i katletmekte yardım eyledik. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bizi ayıplamadı," diye buyurmuştur.

Bu rivayet de Ebu Dâvud'un rivayetini takviye eder.

İbn-i İshak (Allah ona rahmet etsin) der ki:

Bu cenk olduktan sonra iki taraftan askerler meydana çıkıp yavaş yavaş birbirine yaklaştılar. Peygamber Efendimiz Ebu Bekir Sıddık ile o gölgeliğin altında durdu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri devamlı dua edip Hak Teâlâ Hazretlerinden fetih ve nusret istiyordu:

اللّٰهُمَّ إِنْ تُهْلِكْ هٰذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ فَلَا تُعْبَدُ فِي الْأَرْضِ أَبَدًا

"Ya Rab! İman ehlinden şu cemaati eğer helâk edersen yeryüzünde sana ibadet eden bir kul aslâ bulamayacaksın!" diye buyuruyordu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şunun için böyle dedi ki, kendinden sonra peygamber gelip îmana dâvet etmeyeceğini bilirdi. Eğer o gün hepsi helâk olsaydı âlem küfür karanlıkları içinde kalırdı..

Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Hazretleri:

— Ya Resûlâllah! Bir miktar tazarru' ve niyazı terk eyle. Yâni nefsine çok yorgunluk verme. Zira Hak Teâlâ, elbette sana ettiği vaadi yerine getirir, diye Peygamber Efendimiz Hazretlerine teselli veriyordu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Bâri Teâlâ'ya itimadı herkesten ziyade iken o gün Ebu Bekir'in (R.A.) O'na böyle demesinin sebebi hakkında bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ümmeti için o anda korku makamında idi. Ebu Bekir (R.A.) ise recâ (umma) makamında idi. Onun için böyle söyledi."

Bâzıları da dediler ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin o vakit duayla çok meşgul olması, ashâbda kalb kuvveti hâsıl olması içindi. Zira bilirlerdi ki, Resûlüllah Efendimizin duası red olunmaz. Ebu Bekir böyle dediği gibi duaya devam etmekten vazgeçti. Bildi ki, duası kabûl olunmuştur. Zira Ebu Bekir o sözü söylediği zaman kalb kuvveti ve nefs itmînânı (kesin inanç ve tam güven) ile söylemişti. Resûlüllah Efendimiz duasının kabûl olunduğunu bundan anladı ve artık duasına devam etmekten vazgeçti."

Saîd bin Mansur'un (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: "Bedir gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretleri müşriklerin çokluğuna nazar eyledi ve İslâm ehline bakınca bunlar az göründüler. Bunun üzerine iki rek'at namaz kıldılar. Ebu Bekir Sıddık sağ yanına durdu. Peygamber Efendimiz namazı içinde dua edip:

اللّٰهُمَّ لَا تَخْذُلْنِي اللّٰهُمَّ أَنْشُدُكَ مَا وَعَدْتَنِي

"Yâ Rab! Bana nusretini terk eyleme. Senden bana vaad etmiş olduğun nesneyi isterim," diye buyurdu."

Bâzı hadîs imamlarından rivayet edilmiştir ki, Hazret-i Ali (kerremallahü veche ve radıyallahü anh), şöyle dedi:

"Bedir gazâsında bir miktar cenk ettim. Sonra geldim, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini secdede gördüm:

— Ya Hayy! Ya Kayyûm! diyordu.

Oradan gittim, biraz daha cenk ettim. Yine geldim, kendilerini öyle buldum."

Sahih haberlerde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Bedir gazâsında gölgeliğin altında dururken bir ara kendilerine bir uyuklama geldi. Sonra tebessüm ederek mübarek gözünü açıp Hazret-i Ebu Bekir'e müjde haberini verdi ve Hazret-i Cibrîl aleyhisselâm'ı işaret edip gösterdi. Sonra:

"Seyühzemü'l-cem'u ve yüvellüne'd-dübür - Yakın zamanda kâfirlerin askeri kırılır ve arkalarını çevirip kaçarlar," (Kamer sûresi: 54/45) âyet-i kerîmesini okuyarak gölgeliğin kapısından dışarı çıktı.

Hakikaten de o gün öyle oldu. Nübüvvetin delilleri cümlesinden biri de budur, demişlerdir.

Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.) buyurdu ki:

— Bu âyet-i kerîme nâzil olduğu zaman muradın ne olduğunu bilemedim. Bedir gazâsı vâki olduğu gün Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini bu âyeti okuyarak mübarek cübbesini giyerken görünce muradın ne olduğunu anladım.

Yâni: "Âyette kasdedilenin o günde olacak fetih ve nusrete işaret olduğunu bildim," demektir.

Müslim'in Sahîh'inde İbn-i Abbas Ömer bin Hattâb'dan (Allah onların ikisinden de razı olsun) rivayet eylemiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz müşriklere nazar eyledi: Bin kişi idiler. Ashâba nazar etti. Üç yüz on'dan ziyade kimse idiler. Sonra gölgeliğin altına girdi. İki elini yukarı kaldırıp uzattı ve:

— Ya Rab! Ettiğin vaade vefa eyle! diye yakarmaya başladı.

O kadar ellerini uzatıp Hak Teâlâ Hazretlerine dua kıldı ki, omuzlarından ridası düştü. Ebu Bekir Sıddık, mübarek ridasını kaldırıp omuzlarına koydu. Ve arkasından:

— Ya Resûlâllah! Dua edip inlediğin yeter. Hak Teâlâ Hazretleri sana verdiği sözü muhakkak yerine getirir, dedi.

Bundan sonra Hak Teâlâ Hazretleri:

"İz testeğîsûne rabbeküm festecâbe leküm ennî mümiddüküm bi-elfin mine'l-melâiketi mürdifîn - Siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da: 'Ben size birbiri ardınca gelen bin melek ile yardım edeceğim,' diye duanızı kabûl buyurmuştu." (Enfâl sûresi: 8/9) âyet-i kerîmesini inzâl eyledi.

Tefsir ehli buyurmuşlardır ki: Bu âyetteki **"İz testeğîsûne rabbeküm - Siz Rabbinizden yardım istiyorsunuz"** ibâresi daha önceki âyette bulunan **"Ve iz ye'ıdükümullahü - Ve Allah size vaad ediyordu"** (Enfâl sûresi: 8/7) ifadesinin bedelidir. Mânası şöyle demek olur: "Ya Muhammedi O zamanı an ki, o zamanda Rabbinizden yardım istiyordunuz. - Yâni: **"Ağisnâ ya gıyâse'l-müstağısîn - Ey yardım edicilerin yar-**

dımcısı, bize yardım eyle," diye yardım taleb ediyordunuz: Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri size birbiri ardınca meleklerden bin melekle imdad yetiştirerek duanızı kabûl buyurdu," demektir.

Bir âyette de: **"Size Rabbiniz tarafından indirilen üç bin melekle yardım edildi,"** (Âl-i İmrân sûresi: 3/124) diye buyurulmuştur.

Bunun mânasında buyurmuşlardır ki: "Önce Müslümanlara yardım için bin melek gönderilmişti. Ardından üç bin melek daha gönderildi. Önce gönderilen bin melek Müslümanlarla beraber cenk ederlerdi. Onlara: **"Fesebbitü'llezîne âmenû: İman edenlerin ayağını sâbit kılın,"** (Enfâl sûresi: 8/12) diye emredilmişti. Yâni "Mü'minlere sebat verin" denilmişti. Onlar da îman ehline: **"Yerlerinizde sâbit olun. Düşmanlarınız azdı ve Hak Teâlâ Hazretleri sizinledir"** derlerdi. Hâsılı bu suretle Müslümanlara kalb kuvveti verirlerdi.

Rebî' bin Enes der ki: "O gün Hak Teâlâ Hazretleri Müslümanlara bin melekle yardım yetiştirdi. Sonra melekler üç bin oldular. Daha sonra beş bin oldular."

Katâde'den de rivayet olunmuştur ki: "Hak Teâlâ Hazretleri o gün Müslümanlara beş bin melekle yardım yetiştirdi," demiştir.

Abdullah bin Abbas (R.A.) rivayet etmiştir ki: "Bedir günü mel'un İblis, bir alay şeytanla ve sancakla geldi. Kâfirlere Benî Kinâne kabilesinden Sürâka bin Mâlik suretinde görünüp aralarına girdi ve:

— Size bugün âdemoğullarından galib gelecek kimse yoktur. Ben sizi kurtarırım, dedi.

Müşriklerden birinin eline yapışıp dururken Cebrâil aleyhisselâm'ın meleklerle Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yardıma geldiğini görünce mel'un iblis elini ondan çekti ve geri dönüp gitti. O kâfir dedi ki:

— Ya Sürâka! Ne yapıyorsun? Hani sen önce ne demiştin? Şimdi dönüp gidiyor musun?

İblis:

— Ben öyle bir şey görüyorum ki, siz onu göremezsiniz, dedi.

İşte Hak Teâlâ Hazretlerinin kadîm kelâmında buyurduğu bu kıssadır:

"Yâ Muhammedi Şu günü an ki: Şeytan müşriklere işledikleri amelleri süsleyip hoş gösterdi ve: 'Bugün âdemoğullarından sizi yenecek kimse yoktur' dedi. Muhakkak ben sizin yanınızdayım ve sizi kurtarırım, diye onlara te'minat verdi. Fakat iki topluluk birbiriyle karşılaştığı zaman şeytan ardına dönüp gitti ve müşriklere: 'Ben sizden uzağım. Çünkü ben sizin görmediğinizi görüyorum ve ben Allah'dan korkarım. Allah'ın cezası ve azâbı çok şiddetlidir,' dedi." (Enfâl sûresi: 8/48)

Bir rivayette gelmiştir ki: O gün Cebrâil ve Mîkâil, beşer bin melekle indiler. Melekler insan suretinde idiler. Ala bacaklı atlar üstüne binmiş, ak elbiseler giyip ak sarıklar sarınmışlardı. Huneyn gazâsında ise yeşil sarıklar sarınmışlardı. Hazreti-i Ali de buyurmuştur ki:

— Bedir gününde meleklerin nişanları ak soflar idi. Atlarının alınlarında da nişanlar vardı.

Bâzı âlimler buyurmuştur ki: Bedir gazâsından başka gazâda melekler cenk etmemiştir. Diğer gazâlarda sadece adet ve medet olurlardı. Yâni askerin çok görünmesi ve Müslümanlara kalb kuvveti olması için bulunurlardı.

İbn-i Kesîr'in tefsirinde Abdullah bin Abbas'dan (R.A.) böyle nakledilmiş ve İbn-i Merzûk da seçkin kavil üzere demiştir ki: Melekler Bedir gazâsından başka yerde savaşa katılmadılar. Belki sadece hazır bulundular.

Ancak bu kavilleri, Sahîh-i Müslim'de Sa'd bin Ebî Vakkas'dan rivayet edilen hadîs-i şerif reddeder. Zira Sa'd (R.A.) buyurmuştur ki:

"Uhud gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sağında ve solunda iki kişi gördüm. Daha evvel onları hiç görmemiştim. Cenk ediyorlardı. Çok şiddetli çarpışıyorlardı."

Bu iki kişiden murad Cebrâil ve Mîkâil idi, demişlerdir.

İmam-ı Nevevi (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Bu hadîs-i şerifte Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Meleklerin beraber cenk ettiğine dair açık beyan vardır. Onların cenk etmesi Bedir gazâsına mahsus değildir. Doğrusu da Bedir'e mahsus olmamasıdır. Melekleri görmek de sadece nebilere mahsus değildir. Belki ulu sahâbeler ve Allah'ın velî kulları da onları görürlerdi."*

İbn-i Enbârî (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Âdemoğullarının nasıl katledileceğini melekler bilmezlerdi. Hak Teâlâ Hazretleri onlara öğretip:

"Boyunlarının üzerine ve her mafsalına - parmak uçlarına - vurun," (Enfâl sûresi: 8/12) buyurdu.

Murad, başlarına ve her ek yerlerine kılıç çalın demektir, dediler. Rivayet olunur ki, o gün meleklerin öldürdüğü kâfirlerin boyunlarında ve parmak uçlarında kara kara nişanlar vardı. Bundan, onların meleklerin öldürdüğü kimseler olduklarını anlarlardı.

İbn-i Abbas (R.A.) buyurmuştur ki:

---

* Meleklerin görülmesi nebilere ve velilere mahsus olduğuna göre onları âfâkî ve müşahhas varlıklar gibi düşünmemek gerekir. Allah'ın ef'al ve kudret mazharları olduklarını bilmek yeterlidir. (S.N.)

"Benî Gıfâr'dan bir kimse bana şöyle dedi:

— Amcam oğlu ile ben, Bedir savaş meydanının üzerine bakan yüksek bir dağın üstüne çıktık. Cengi seyrediyorduk. Maksadımız, hangi taraf bozulursa inip eşya ve elbiselerini yağma etmekti. Bu halde dururken yukarıdan bir bulut inip bize yaklaştı. İçinden at sesleri geldiğini işittik. Bir kimsenin de: "İkdam Hayzum!" dediğini ben kendim işittim. Amcam oğlunun yüreği koptu, düşüp orada öldü. Ben de öleyazdım."

İmam-ı Beyhakî ve Ebu Nuaym bunu rivayet etmişlerdir. Hayzum, Cebrâil aleyhisselâm'ın atının adıdır. "İkdam Hayzum!" demek, "İleri yürü, ya Hayzum!" demektir.

Hadîs imamlarından Hâkim, Beyhakî ve Ebu Nuaym (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Ebu Ümâme Sehl bin Huneyf'den, o da babasından nakletmişlerdir ki: "Bedir gününde Müslümanlardan birisi kılıçla bir müşrike işaret ettiği gibi o müşrikin başı kılıç dokunmadan yere düşerdi."

Şeyh Takiyyüddin Sübkî (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Benden sual edip şöyle dediler:

— Bedir gazâsında bu kadar meleğin gelmesinin hikmeti nedir? Hiç şübhesiz ki, Cebrâil aleyhisselâm yalnız bir kanadının ucu ile kâfirleri defetmeğe kadirdi.

Ben de dedim ki:

— Murad şu idi ki, fiil, Peygamber aleyhisselâm'ın ve ashâbının olsun. Melekler sadece yardımcı olsunlar. Şu bir askerin bir askere yardımcı olarak yetişmesi gibi. Âdetullahda câri olan sebeblerin suretine riayet etmek için böyle kılınmıştır ve hepsinin fâili Allahu Teâlâ'dır."

Bu sözün hulâsası şudur ki: Allahu Teâlâ Hazretlerinin muradı, kâfirlerin, Peygamber Efendimiz Hazretleri ile ashâb-ı kirâmın elinde katlolunup cihad faziletinin bunlara müyesser olmasıydı. Bu takdirde bunlara kalb kuvveti gelmesi için çok sayıda meleğin gelmesi ve mü'minleri yüreklendirmesi gerekirdi. Nitekim âdeta bir asker cenk ederken yardım için bir asker daha geldiği gibi cenk edenler tam kalb kuvvetiyle hücum edip düşmanı kırarlar. Bunlara da öyle oldu, demektir.

Bundan meleklerin hiç kâfir katletmemesi lâzım gelmez. Zira kâfirler Müslümanların üç mislinden fazla idiler. Müslümanlar meleklere arkalanıp cesaret ve mânevî kuvvetle her birine kâfirlerden birini katletmek müyesser olduktan sonra geri kalan kâfirlerden bâzısını da meleklerin katletmiş olması mümkündür. Eğer melek askerini görüp yüreklenmeselerdi Müslümanlara cenk etmek zor gelirdi. Zira kâfir askeri kendilerine nisbetle pek çoktu. Hem onlar hep silâhlı bir topluluktu. Mü'minlerin çokluğu fukara idi. Silâhları da müsait değildi. Şüphesiz bu şekilde olmasa bunlara gazâ

müyesser olmazdı. Allahu Teâlâ'nın muradı ise bunlara gazânın nasîb olmasıydı. Aksi halde bir melek gönderip hepsini helâk etmeye yahut geçmiş ümmetlere vâki olduğu gibi gökten azab indirip bütün kâfirleri bir anda yok etmeye kadirdi.

Rivayet olunur ki, o gün iki asker birbirine yaklaştıkları zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, yerden bir avuç ufak taşcağızlar aldı ve kâfirlere karşı atıp:

— Yüzleri kara olsun! diye beddua etti.

Bunun üzerine müşriklerin içinde gözlerine ve burun deliklerine kum ve taş girmedik kâfir kalmadı. Hemen yenildi ve kırıldılar. Kureyş ulularının nicesi kılıçtan geçti, nicesi de esir oldular.

Abdurrahman bin Zeyd bin Eslem (Allah ona rahmet etsin), Hak Teâlâ Hazretlerinin: **"Ve mâ rameyte iz rameyte ve lâkinnallahe ramâ - Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı,"** (Enfâl sûresi: 8/17) âyet-i kerîmesinin tefsirinde buyurmuştur ki: O zamandan murad Bedir günü idi ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kâfirlerin yüzüne bir avuç ufak taş atmıştı ve kâfirler yenilip kırılmışlardı. Âlimlerden nice kimseler rivayet etmişlerdir ki, bu âyet Bedir gününde nâzil olmuştu. Gerçi Huneyn gazâsında da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin böyle yaptığı olmuştur. Nitekim inşâallah aşağıda beyan olunacaktır.

Bir cemaat: "Bu âyet-i kerîmeden murad, resûlün fiilini kendisinden selb edip Allahu Teâlâ'ya izafe etmektir" diye Cebriye mezhebine bunu asıl ettiler. Ve fiilleri kullara nisbet etmeği bâtıl sayıp yalnız Allahu Teâlâ Hazretlerine nisbet etmeği hakikat yolu edindiler. Âyet-i kerîmenin mânasını böyle anlamak - Allah saklasın - hatâdır. Zira bundan lâzım gelir ki: Gerek tâat, gerek masiyet olsun hepsi Allahu Teâlâ'dan sâdır olup kulun arada hiç dahli olmaya. Bu takdirde fısk ve fücûr edip adam öldürenlerin hiç suçları ve günahları olmayıp onların kınanmaması gerekir. Halbuki böyle değildir. Belki her kişi tâat ile sevaba ve mâsiyet ile ikaba müstehak olur. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, her kişinin eline cüz'î ihtiyar vermiştir. Bu sebeble sâdır olan fiillerden sevab kazanır ve ceza görür*. Eğer sual olunup

* Yukarıda zâhiri açıklaması geçen "Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı," (K: 8/17) âyet-i kerimesi, Ledün İlmi'nde, Kurb-ı Nevâfil (Ziyade Yakınlık) makamının ifadesidir. Buna göre Cebriye'nin avâma teşmil ederek âmiyane bir şekilde anladığı gibi maksad, kuldan ihtiyar ve mes'uliyeti kaldırarak kulun her türlü fesadı işlemesine izin vermek değildir. Tam aksine kulun, kendi fiil, sıfat ve zâtını Allah'ın varlığında ifnâ edici Muhammedi terbiye yolunda yetiştikten Rabbinin varlığı ile var ve bâki olması demektir. Bu takdirde kendi izafi varlığı ve nefsaniyeti tamamen yok olan o kuldan nefsani hiç bir fiil sâdır olamaz. Onun elinden, dilinden ve gönlünden sadece Rabbinin yüce muradı zuhûra gelir.
Bu yakınlık makamının bir başka ifadesi de: "Ben kulumu sevdiğim vakıt onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum," meâlindeki kudsi hadîstir. Ancak açıktır ki, bu hâl, umumîlik üzere olmayıp "Kulumu sevdiğim vakıt" şartına bağlıdır.

— Cüz'î ihtiyar denilen nesneyi de Tanrı Teâlâ yaratmıştır. O yaratmasaydı kul neye kadir olurdu? Bu takdirde yine hepsi Allahu Teâlâ'dan olmuş olur, denilirse bu sualin cevabı şudur:

— Gerçi her nesneyi halk etmek Allahu Teâlâ Hazretlerindendir; kul bir şey yaratmağa kadir değildir. Ama Allah, cüz'î ihtiyarın sarfını kula bırakmıştır. Dilediği yere sarf etmekte kulu bağımsız kılıp o hususta kendisi aradan çıkmıştır. Bu mertebeden sonra kul cüz'i ihtiyarını hayır yönüne sarf ederse de halk ediverir, şer ve fesad yönüne sarf ederse de halk ediverir. Şer ve fesad yönüne sarf ettiği zaman onu halk edivermesinden razı olması lâzım gelmez. Zira daha önce kitablar ve peygamberler gönderip hayır ve şerri bildirmiştir. Hayırdan hoşnut olup şerden olmayacağını herkese duyurmuştur. Bunun içindir ki, kul ihtiyarını hangi yöne sarf eder ise onun karşılığını görür. Zira bildikten sonra sarf edince özre yer kalmaz. Meselâ bir kimsenin bir kulu olsa, habbe kadar bir şeye kudreti yetmese, sadece efendisine bakıp dursa, efendisi de o kulun tabiatını imtihan için eline bir miktar altın verip şöyle dese:

— Bre oğlan! Sen benim kulumsun. Bu altın da benim malımdır. Ama bunu sana verdim ki, senin tedbir ve tasarrufunun ne derecede olduğunu bileyim. Buna göre neye hak kazandığını göreyim. Eğer ata, silâha ve sair mühim şeylere sarf edip güzelce adamlık semtini tutarsan sana türlü türlü ikramlar ederim; yanımda merteben yüksek olur. Eğer fıska, fücura ve sair boş şeylere harcayıp nankörlük semtini tutarsan başına belâlar getirip sana çeşit çeşit cezalar veririm. İşte sana diyeceğimi dedim. O halde haydi git, şimden sonra bu altını sarf edinceye kadar ben aradan çıktım.* Göreyim seni, ne yapacaksın?

Bu durumda oğlan altını fısk ve fücura sarf ettiği takdirde kusuru kim işlemiş olur? Açık olan şudur ki, efendisi lâzım olan ne ise hepsini bildirmiştir. Onun yönünden kusur yoktur. O halde hatânın hizmetkâra ait olması lâzım gelir.

İşte bu âyetle bu kudsî hadîsin ifade ettiği ziyade yakınlık makamının keyfiyeti, ancak Muhammedi terbiye yolunda yetişip nihayete ermişlere malûm ve mahsustur. Bununla beraber, Cebriye'nin kaba anlayışından sakınmak gerektiği gibi Habibullah'ın ve O'nun terbiyesinde yetişmiş, Hak Dostlarının bu ziyade yakınlık makamlarına karşı anlayışlı ve saygılı bulunmak da, Allah'ı ve Sevgilisini sevmenin zarurî bir icabıdır. (S.N.)

* "Allah'ın aradan çıkmasından" maksat, kulun, kendi fiilinden mutlak olarak sorumlu olduğunu ifade etmektir. Yoksa Allah'ın maddeten araya girmesi veya çıkması söz konusu olamaz. Bu hususta bilinmesi gereken şudur ki: Gerek hayır, gerek şer, gerek maddî, gerekse mânevî, gerek eşyadan, gerekse insandan zuhur eden bütün fiillerin failı Allah'tır. Bu nedenle "*Lâfâile illallah* - Allah'tan başka işleyen yoktur" Tevhid'in birinci rüknüdür. İkinci rüknü "*Lâ mevsufe illallah* - Allah'tan başka sıfatlanan yoktur" olup üçüncü rüknü "*Lâ mevcude illallah* - Allah'tan başka varlık sahibi kimse yoktur" olur. Allah'ın dilemesi, kudreti ve yaratması olmadan hiç bir fiil zuhura gelmez, kul da kendinden kendi dilemesi ve işlemesi ile zuhura gelen her fiilin sonucundan sorumludur. Fiil, fâil açısından birdir, ancak zuhur yeri bakımından ayrı görünür, bu ayrılıktan dolayı da kul sorumlu olur.

Eğer sual olunup:

— Hak Teâlâ Hazretlerinin tecrübe ve imtihana ne ihtiyacı vardı ki, kullarını tecrübe etsin? denilirse bunun cevabı şudur:

— Hak Teâlâ Hazretleri kullarını tecrübe ve imtihan eyler demenin mânası kendine ilim hâsıl olması için eyler demek değildir. Zira Hak Teâlâ Hazretleri gaibleri en iyi bilendir. Bütün yaratıkların hallerini tâ ezelden ebede bilicidir. İlminin dışında hiç bir nesne yoktur. Allah'ın ilmi bütün eşyayı kaplamıştır. Belki imtihandan murad, her kişinin şânını (tabiat ve ahlâkını) kendisine bildirmektir ki, haddini aşıp yüksek mertebelere hak kazanmış olduğu iddiasında bulunmasın. Kusurun kendi yönünden olduğunu anlasın. Tâ ki, Hak Teâlâ Hazretlerinin adalet ve bağış mertebesi, yardım ve ihsan dairesi tam olarak bilinip anlaşılsın. Meselâ: Devlet sahibi bir kimse, bir kulunun tabiatında dürüstlük olmadığını bilse, gözetmesinde ihmal üzere olsa, ama mezkûr kul kendi haddini bilmese, zu'munca kendini iş bilir bir kimse diye düşünse "Devlet sahibi beni gözetmez" diye daima şikâyetten uzak olmaz. Ama ona haddini bildirip kendinin adalet ve bağışını zuhura getirmek için ona bir iş ısmarlasa, kul da kendi tabiatının kusuru gereği olarak işin sonunu düşünmeyip daima ihmâl ve gevşeklik üzere olsa, kendisine emanet edilen mal ve mülkü boş yere harcayıp muhasebe sırasında türlü kabahat ve hiyaneti zuhura gelse onun söyleyecek bir sözü kalmaz. Kendi işlerinin sayfalarında hâlinin suretini müşahede eyler. Bundan sonra Allah'ın adaleti gereğince ne gelirse kusurun kendinde olduğunu bilir. Fazlı gereğince afvederse lütuf ve keremin O'nun olduğunu anlar.

İmtihanın bundan başka nice gizli sırları daha vardır ki, bizim akıllarımız onu anlamaya yetişemez. Ve kimseyi sırlarına vâkıf kılmak Hak Teâlâ Hazretleri üzerine vâcib değildir. Sadece bizim vazifemiz, işitip itaat etmek ve beyan olunan mertebeler ile kanaat etmektir. En iyisini Allah bilir.

O halde malûm olsun ki, **"Ve mâ remeyte iz remeyte... - Attığın zaman sen atmadın..." (K: 8/17)** âyet-i kerimesinden murad şudur: Atmakta iki hâl vardır. Birisi başlangıçtır ki, atılan şey'i elden boşandırmaktır. Birisi de sonuçtur ki, o şey'i yerine ulaştırmaktır. İşte bu makamda da o atılan ufak taşları elden çıkarmak Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinindir. Ama onları bütün kâfirlerin gözlerine sokmak yalnız Allahu Teâlâ Hazretlerinindir. Zira insan fiili ile olacak nesne değildir ki, bir avuç kum atılıp bin kişinin gözlerine girsin, aslâ birisi dışanda kalmasın.

Velhâsıl âyet-i kerîmenin işareti şudur ki, o gün Hak Teâlâ Hazretleri gerçi zâhiren insan elinden bâzı sebebler zuhura getirdi, ama düşmanın hezimeti hakikatte kendinden idi.

Muhammed bin İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: "Bedir gününde Ukkâşe bin Muhsin (R.A.) o kadar cenk etti ki, elinde kılıcı parçalan-

dı. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına geldi. Peygamberimiz de eline bir ağaç dalı verip:

— Git, bununla cenk eyle, dedi.

Ukkâşe Hazretleri elindeki dalı bir kere silkiverdiği gibi bir güzel, uzun, sağlam kabzalı kılıç oldu. Ondan sonra gitti, tâ Bârî Teâlâ Hazretleri Müslümanlara fetih müyesser edinceye kadar o kılıçla cenk eyledi. Sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile nice gazâlara gidip o kılıcı kullandı. Hattâ şehid olduğu zaman da o kılıç kendisinin yanında idi."

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin o gün zuhura gelen mucizelerinden biri de şudur ki, Kadı İyaz'ın (Allah ona rahmet etsin) naklinde İbn-i Vehb'den rivayet olunmuştur:

"Muâz bin Amr (R.A.) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına öyle bir halde geldi ki, Ebu Cehil'in oğlu İkrime bir eline öyle bir kılıç çalmış, eli sadece derisinden ilişe kalmış. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onun eline şöyle bir tükürdü, eli yine yapışıp bitişti. Ondan sonra Hazret-i Muâz, tâ Osman (R.A.) zamanına değin hayatta kaldı."

Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri emretti, kâfirleri sürüklediler ve kuyu içine doldurdular. Ama Ümeyye bin Halef dedikleri mel'un, düştüğü yerde öylesine şişti ki, zırhına sığışamaz oldu. Ashâb-ı kirâm o mel'unun üstüne o kadar taş ve toprak attılar ki, üstü örtülüp görünmez oldu. Çok ezâ verici bir mel'undu. Allah ona lânet etsin."

Kalib, içi taşla yapılı olmayan kuyudur.

Daha evvel zikredildiği üzere Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Bedir gazâsında bir gün önce işaret edip:

— İşte burası filân kâfirin yeridir ve burası falan kâfirin yeridir, diye buyurdu.

Ertesi gün olduğu gibi zikrettiği kâfirlerin her biri işaret buyurduğu yerlere düştüler. Hiç birisinin başka bir yere düştüğü görülmedi.

Kâfirler kılıçtan geçirilip kalîb içine atıldıktan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri oraya vardı ve:

— Ya filân oğlu filân! Ya filân oğlu filân! diye birkaçını adlı adiyle çağırıp:

هَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ حَقًّا فَإِنِّي وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِيَ اللّٰهُ حَقًّا

"Allah ve Resûlünün size vaad ettiğini gerçek buldunuz mu? Şübhesiz ben, bana vaad ettiklerini gerçek buldum," diye buyurdu.

Yâni: "Gördünüz mü; imana gelmeyip küfür üzere gidenlerin âkıbetlerinin cehennem azâbı olduğunu şimdi anladınız mı? Bana vaad edilen fetih ve nusreti ben gördüm," demektir.

Rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kâfirler üzerine varıp ölülerine hitab ettiği zaman Hazret-i Ömer (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Cansız bedenlere nasıl hitab ediyorsun? dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri de buyurdu ki:

مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ أَنْ
يَرُدُّوا شَيْئًا

— "Ya Ömer! **Benim sözümü siz, onlardan fazla işitici değilsiniz. Ancak şu var ki, onlar cevab vermeğe kadir değillerdir."**

İbn-i Merzuk (Allah ona rahmet etsin), Abdullah bin Ömer (R. A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir: Abdullah bir kere daha Bedir'e uğradı ve gördü ki, bir kişiye azâb ediyorlar, inliyor. Geçip gittikten sonra arkasından seslenip:

— Ya Abdullah! dedi.

İbn-i Ömer Hazretleri diyor ki: "İsmimle çağırması, bilmiyorum, beni tanıdığından mıydı yoksa tanımayıp sadece Arab âdeti üzere **'Ya Abdullah** - Ey Allah'ın kulu!' demek miydi? Hemen döndüm, yanına vardım. Benden su istedi. Ben de su vermeye kasd ettiğim gibi o azâb eden kara suratli kimse bana:

— Ya Abdullah, sakın verme! Bu, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kırdığı müşriklerdendir, dedi."

İmam-ı Taberânî (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Bedir'de zuhur eden alâmetlerin bâzısını hacılardan çok kimse hikâye etmişti. İşitmiştik ki, Bedir'e uğrayan kimseler Bedir'de cenk olan yerde davul sesleri işitir, derlerdi. Böyle olmasını da İslâm ehline fetih ve nusret alâmeti sayarlardı. Ben bunu inkâr ederdim:

— Nerede olacaktır ki, gerçekten davul sesleri gelsin? Belki de davarların ayağı taşlara dokunup kayalarda yankılanır, derdim.

Bana:

— Oralar yumuşak yerlerdir, kumdur. Orada taş yoktur. Oraya uğrayan da çoklukla devedir. Devenin ayağından kum üzerinde ses sada çıkması ihtimali yoktur, derlerdi.

Bir zaman sonra Hak Teâlâ Hazretleri nasib etti, Mekke yolculuğunda tesadüfen bir gün Bedir'e uğradım. Deveden indim, yaya yürüyüp giderken yanımda devecilerden bir Arap oğlanı vardı. Bana:

— Davul seslerini işitiyor musun? dedi.

Ben bu fikirden uzak, kendi düşüncelerime dalmış gidiyordum. Arap bu sözü söyler söylemez hatırıma geldi. Ve bunu söylemesinden bedenim titredi. Kulak tutup dinledim. Gerçekten davul sesleri geldi. Biraz rüzgâr esiyordu ve elimde bir Sudan ağacı dalı vardı. Onu elimden bıraktım. Belki rüzgârın elimdeki dala çarpmasından bir ses peyda oluyor, dedim. Hakıkati tamamiyle bilmek dileğinde idim. Hemen yer üzerine oturup dinledim. Kalktım, dinledim. Muhakkak olarak davul seslerini işittim. Hiç şüphem kalmadı. Ama sesler Yemen tarafından beri geliyordu. Biz Mekke'ye doğru gidiyorduk. O gün Bedir'de konakladık. Bütün gün nöbet nöbet davul seslerini işittim."

Şöyle haber verirler ki, her kişi işitmezmiş. Bir topluluk içinde bâzısının işitip bâzısının işitmediği olurmuş.

İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde gelmiştir ki:

"O gün ensârdan Ebu'l-Yeser, Abbas'ı tutup esîr eyledi. Abbas, büyük, iri yarı bir adamdı. Ebu'l-Yeser ise çelimsiz, göze hor kimse idi. Abbas'a dediler ki:

— Ne hoş! Sen böyle bir adama nasıl tutuldun? Halbuki dilesen onu avcunun içine alırdın.

Abbas:

— Karşımdan geldiği zaman gözüme Handeme gibi göründü, dedi."

Handeme dedikleri Mekke'de bir dağdır.

Rivayet olunur ki, tutulan esirleri bağlayıp zaptetmek Hazret-i Ömer'e ısmarlanmıştı. Abbas'ı da bağladı. Abbas inleyip yatıyordu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri iniltisini işitti ve o gece huzursuzluğundan uyumadı. Ensar kavmi bu hâli duydular ve gidip Abbas'ın bağını çözdüler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli rızasının bu olduğunu anlamışlardı. Sonradan yine şerefli rızasının tam olmasını dileyerek Abbas'ın fidyesinin terk olunması hususunu söylediklerinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri cevab vermedi.

İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde Enes bin Mâlik (R.A.) rivayet eylemiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Bedir gününde ashâb-ı kirâm ile esirler hususunda meşveret edip:

— Hak Teâlâ Hazretleri, bunların fırsatını size verdi. Şimdi bunları ne eylemek gerektir? diye buyurdu.

Hazret-i Ömer (R.A.):

— Ya Resûlâllah, ben bunların boyunlarını vururum, dedi.

Resûlüllah Efendimiz, Ömer'in sözünden yüz çevirip yine ulu sahâbelerle meşveret eyledi. Hazret-i Ömer yine öyle dedi. Hâsılı üç kere böyle vâki olduktan sonra Ebu Bekir Sıddık (R.A.) ayağa kalkıp:

— Ya Resûlâllah, fidyelerini al ve bunları affet, dedi.

Peygamber Efendimiz'e Ebu Bekir'in bu sözü hoş gelip mübarek yüzünden ıstırap eseri gitti ve af buyurup fidyelerini kabûl etti. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

"Eğer Allah tarafından daha önce bir yazı gelmemiş olsaydı aldığınız fidyeden dolayı size büyük bir azab dokunurdu," (Enfâl sûresi: 8/68) âyet-i kerîmesini inzâl eyledi. Bu âyetin incelenmesi Üçüncü Bölüm'de inşâallah gelecektir.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki, şöyle dedi:

"Bedir gazâsında babam Abbas esîr oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ona:

— Ya Abbâs! Kendi nefsin için ve kardeşlerin oğlu Akîl bin Ebî Tâlib ile Nevfel bin Hâris ve dostun Utbe bin Amr için fidye ver, diye buyurdu.

Abbas:

— Ben müslüman olmuştum. Kureyş, beni buraya zorla sürüp getirdiler. Yoksa ben kendim gelmedim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Abbas! Sözünün hakikatini Allahu Teâlâ bilir. Eğer sözün gerçek ise Allah sana ecrini versin. Ancak zahir hâlin bu idi ki, üzerimize gelmiştin, diye buyurdu."

Mûsa bin Ukbe'den nakledilmiştir ki, esirin fidyesi kırk vakıyye* altın idi.

Ebu Nuaym (Allah ona rahmet etsin), İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: O gün Abbas'ı yüz kıyye altına, Akil bin Ebî Tâlib'i seksen kıyye altına kesmişlerdi. Abbas, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Karabetimiz için mi böyle ettin? dedi.

Yâni: "Senin amcan olduğum halde bana niçin bu denli fidye yüklüyorsun?" demek istiyordu. Bunun üzerine Hak' Teâlâ Hazretleri:

"Ey Peygamber! Ellerinizde bulunan esirlere söyle ki: Eğer Allah, sizin kalblerinizde hayır olduğunu bilirse sizden alınandan daha hayırlısını size ihsân eder ve günahlarınızı bağışlar. Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir," (Enfâl sûresi: 8/70) âyet-i kerimesini gönderdi.

---

* Vakıyye, kıyye, ukıyye, vukye ve okka kelimeleri hep aynı mânada olup dört yüz dirheme eşit bir ağırlık ölçüsüdür ve 1282 grama tekabül eder. (S.N.)

Hazret-i Abbas'ın (R.A.) ne zaman îmana geldiği âlimler arasında ihtilâflıdır. Bâzıları: "Hazret-i Abbas çoktan îmana gelmişti. Ama Bedir gazâsında müşriklerle beraberdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbına tenbih etmişti ki:

— Abbas'a kim rast gelirse onu öldürmesin. Zira kendi isteğiyle gelmemiştir. Müşrikler onu zorla getirmişlerdir, diye buyurdu," demişlerdir. Bâzıları da dediler ki: "Bedir gününde îmana gelmişti. Mekke'nin fethinde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Ebvâ dedikleri yerde karşı geldi. Mekke'nin fethinde Peygamber Efendimiz Hazretleri ile beraberdi. Sonra Medine'ye gitti. Hicret Abbas ile tamamlanıp sona erdi." Bâzıları da "Hayber gazâsında imana geldi," dediler. Bâzıları ise: "Bedir'den önce îmana gelmişti. Müşriklerin hallerini yazıp mektupla Medine'de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bildirirdi. Mekke fetholunduğu gün îmanını açıkladı. O güne gelinceye kadar müşriklerden saklardı," demişlerdir. "Mekke'nin fethinden önce Medine'ye, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına gelmek isterdi. Peygamber Efendimiz ona:

— Mekke'de durman senin için daha hayırlıdır, diye buyururdu," dediler.

Bu takdirde Mekke'de durmasının daha hayırlı olmasının sebebi, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mektup gönderip müşriklerin ne gibi hazırlık ve tedbirlerde olduğundan kendilerini haberdar etmesi olmak gerektir. En iyisini Allah bilir.

Kadî'nin tefsirinde yazılıdır ki, yukarıda zikrolunan **"Ey Peygamber! Ellerinizde bulunan esirlere söyle ki..."** (Enfâl sûresi: 8/70) âyet-i kerimesinin nüzûlüne sebeb Hazret-i Abbas hususu olmuştur. O vakit ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Abbas'dan fidye isteyip:

— Ya Abbas! Kendi nefsin için ve kardeşlerin oğulları Akîl ve Nevfel için fidye ver, dedi ve zikrolunduğu üzere bir miktar altın teklif eyledi; Abbas dedi ki:

— Ya Muhammed! Beni öyle ettin ki, ömrüm oldukça Kureyş tâifesine el açıp dilencilik edeceğim!

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri o zaman:

— Hanımına verdiğin altınlar ne oldu ki, böyle söylüyorsun? dedi.

Meğer Abbas (R.A.) Bedir savaşına müşriklerle gidecek olduğu zaman bir gece hanımına pek çok altın verip:

— Benim bu seferde kim bilir başıma ne gelir? Eğer bana bir hâl olursa bu altını dört oğlum ile kendi aranda taksim edesin, demişti.

Ancak bu hususu hanımı ile kendisinden başka kimse bilmiyordu. Yalnız Hak Teâlâ Hazretleri biliyordu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Abbas'a böyle deyince Abbas hayran kaldı ve:

— Benim hanımıma altın verdiğimi sen nereden biliyorsun? Sana kim bildirdi? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Onu bana Rabbim haber verdi, diye buyurdu.

Bunun üzerine Abbas'ın ihtiyarı kalmayıp:

— **"Ben şehadet ederim ki, muhakkak sen gerçek peygambersin; Hak Teâlâ birdir, O'ndan başka Tanrı yoktur ve sen O'nun resûlüsün. Benim hanımıma altın verdiğimi Hak Teâlâ'dan başka kimse bilmiyordu. Vallahi ben onu hanımıma gece karanlığında vermiştim,"** dedi.

Bedir gazâsında Hak Teâlâ Hazretleri ulu sahâbelerden on dört kişiye şehadet mertebesini ikram eyledi. Bunların altısı muhacirlerden, sekizi ensardan idiler. Ensardan olanların da altısı Hazrec kabilesinden, ikisi Evs kabilesinden idi.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ramazan ayının sonunda Şevval'in ilk gününde Bedir gazâsından çıktı. Zeyd bin Hârise ile Medine-i münevvere'ye müjde haberini gönderdi. Zeyd de Medine'ye öyle bir zamanda geldi ki, Resûlüllah Efendimizin kızlarından birisi vefat etmişti, o saat Müslümanlar onu defnetmişler.. Vefat eden, bâzılarının kavline göre Rukıyye, bâzılarının kavline göre Ümmü Gülsüm idi.

Hazret-i Osman, Rukıyye'nin işlerini düzene koymak için Medine'de kalmıştı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ganimet malından diğerleri gibi ona da tam hisse verdi, demişlerdir.

Peygamber Efendimiz Hazretleri gazâdan döndüğü zaman Âsım bin Sâbit (R.A.) Hazretlerini gönderdi, o da gidip Ukbe bin Ebî Muayt dedikleri mel'unu tepeledi ve esirleri sürüp Medine'ye yöneldi. Kureyş kâfirlerinden alınan ganimet malını yükletip getirdiler. Sufra denilen boğazdan geçtikten sonra onları Müşlümanlara eşit olarak bölüştürdü. Mezkûr Sufra'da Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'e emretti, Nadr bin Hâris denilen kâfirin boynunu vurdu.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendisi ileri gidip esirlerden bir gün önce Medine'ye geldi. Esirler şehre geldiği zaman da onları ashâb-ı kirâma paylaştırdı:

— Onları görüp gözetmenizi, onlara iyi davranmanızı tavsiye ederim, diye buyurdu.

Âlimler topluluğunun mezhebi budur ki: İmam olan kimse esirler mevzuunda muhayyerdir. Dilerse onları katleder. Nitekim Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Beni Kureyza tâifesinin hepsini kılıçtan geçirdi. Dilerse onların fidyelerini alır. Yâni onların nefislerine karşılık mal alır ve onları serbest bırakır. Dilerse onları kullanır.

Rivayet olunur ki, Bedir gazâsında kâfirlere bu hakaret vâki oldu. Bunun üzerine Ebu Süfyan kaçarak Mekke'ye geldi. Ebu Leheb Mekke'de kalmıştı. Ebu Süfyan'ı görünce Kureyş'den haber sordu. Ebu Süfyan:

— Hiç bizim hâlimizi sorma, dedi.

Ebu Leheb:

— İşin aslı nedir, ne oldunuz? diye sordu.

Ebu Süfyan:

— Yalnız onu bilirim ki, Muhammed ile karşılaştığımız gibi arkalarımızı döndürdük. Onlar da bizi istedikleri gibi kırdılar, istedikleri gibi bağlayıp esir ettiler. Sonra alıp gittiler, dedi.

Ebu Leheb:

— Ne kazaya uğradınız ki, bu kadar kişi ile böylesine rüsvaylık ettiniz? Niçin böyle rezil oldunuz? dedi.

Ebu Süfyan:

— Bu hususta hiç kimseyi ayıplamak doğru değil. Vallahi, billâhi, yer ile gök arasında o kadar beyaz suretli, alaca atlara binmiş adamlar gördüm ki, onlara kimsenin karşı durması ihtimali yoktu, diye yeminler eyledi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin âzadlı kölesi olan Ebu Râfi' bu sözleri Ebu Süfyan'dan işitince:

— Vallahi o gördüğü meleklerdi, dedi.

Hemen Ebu Leheb Ebu Râfi'in suratına bir tokat çaldı. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fazl da:

— Oğlana niçin tokat vuruyorsun? diye büyük bir odun kaldırıp Ebu Leheb'in başına çaldı.

Ondan sonra mel'un, sadece yedi gece sağ kalıp canını cehenneme ısmarladı. Öleceğine yakın adse denilen bir hastalığa yakalandı ki, sivilce ve kabarcıklar dökmek şeklinde görülen bu öldürücü hastalıktan Arap tâifesi çok korkarlar. Oğulları bile yanına gelmedi. Öldükten sonra ölüsü üç gün kendi halinde yattı. Kimse yanına uğramadı. Sonunda arlandılar da halkın dilinden kaçtıkları için bir çukur kazıp ıraktan ağaçlarla onu çukurun içine ittiler. Üzerine ıraktan taş ve toprak atarak çukuru doldurdular. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine cefa eden mel'unların her biri sonunda bir yolla ettikleri hiyanetin belâlarını gördüler.

İbn-i Ukbe (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bedir'de kırılan mel'unların karıları üzerlerine geldiler. Tam bir ay feryâd ve figanlar ettiler. Allah onların hepsine lânet etsin."

* * *

Bundan sonra vâki olan, **Umeyr bin Adiy El-Hatmî'nin seriyyesi**'dir. Hicret tarihinin dokuzuncu ayında Ramazan-ı şeriften beş gece kalmıştı. Mezkûr Umeyr, âmâ bir kişi idi. Onun kabilesinde Usmâ binti Mervan adlı bir kâfir karısı vardı; İslâmiyeti ayıplardı. Çok hayâsızlık edip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini incitirdi. Umeyr'e emretti ki:

— Git, o mel'uneyi öldür!..

O da geceleyin onun evine girdi. Çoluk çocuğu etrafında yatıp uyurken kılıcını çıkarıp göğsüne dayadı. Arkasından dışarı çıkardı, öldürdü. Yine geldi sabah namazını Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber kıldı. Bu âmâ kimseyi göndermesinin sebebi şu idi ki, onun kendi kabilesinden idi. Bundan dolayı kimse ondan bir hile sezmezdi. Evine girip çıktığını görseler bile hiç kimse bunun elinden o türlü bir şey gelmesine ihtimal vermezdi. Mûcizât-ı Muhammedi ile gitti, işini bitirdi ve geldi.

Ondan sonra Şevvâl'in birinde bayram namazını kıldı; yine o gün Benî Süleym kabilesinin üzerine gitti. Bâzılarının kavlince Bedir gazâsından yedi gün sonra gitti. Bundan başka görüşler de ileri sürülmüştür. Oradan gitti, Küdr dedikleri suyun üzerine kondu. Üç gece orada durdu. Kimseye rast gelmedi. Dönüp geldi. Bu defa sancağı Hazret-i Ali (R. A.) taşıdı.

Bundan sonra **Sâlim bin Umeyr'in seriyyesi** gelir. Ebu İfk denilen mel'un bir Yahudi vardı. Ömrü yüz yirmi yıla varmıştı. Bu denli ihtiyar iken işi gücü din düşmanlarını Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine karşı kışkırtmaktı. Resûlüllah Efendimiz hakkında türlü türlü hezeyan söylerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, emredip Sâlim'i gönderdi. Sâlim gidip kılıcını ciğerinin üstüne koydu ve basıp öbür yanından çıkardı. Mel'un feryâd eyledi. Kendi adamlarından bâzı kimseler geldiler. Onu götürüp evine koydukları gibi canını cehenneme ısmarladı. Bu husus, hicret tarihinin yirminci ayında Şevval'de oldu.

Benî Kaynuka Gazvesi

Bundan sonra Benî Kaynuka Gazvesi gelir. Benî Kaynuka, Medine Yahudilerinden yiğitlik ve savaşçılıklariyle meşhur olmuş bir tâifedir. Bu gazâ da mezkûr Şevval ayının ortasında Cumartesi günü vâki olmuştur.

Malûm olsun ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Hicret'inden sonra kâfirler üç kısım olmuşlardı:

1. Bir kısmı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile muahede etmişlerdi. Buna göre Peygamberimizle cenk ve cidal etmeyecekler, düşmanlarını da toplayıp üzerlerine salmağa girişmeyeceklerdi. Bunlar üç bölük Yahudi tâifesi idi ki, birisi Benî Kureyzâ, birisi Benî Nadîr ve birisi de Benî Kaynuka idi.

2. Bir kısım kâfirler de cenk ve cidal üzere bulunup düşmanlıkları daima artmakta idi. Bunlar Kureyş tâifesidir.

3. Bir kısmı da hiç tınmazlardı; "Bakalım iş nereye varacak?" derlerdi. Bunların da içlerinde bâzısı isterdi ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri zuhur bulsun. Bunlar Huzâa tâifesi idi. Bâzıları Peygamber Efendimiz'in zuhur bulmasını istemezdi. Bunlar Benî Bekr tâifesi idi. Bâzıları da zâhirde Peygamber Efendimizle, fakat batında onun düşmanlarıyla beraber idiler. Bunlar münafıklardı.

İşte o ahd üzere olan üç bölük Yahudi tâifesinden ilk önce ahdlerini bozan mel'unlar Benî Kaynuka tâifesi oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Bedir gazâsından sonra Şevval ayı içinde mezkûr mel'unlar ile muharebe eyledi.

Benî Kaynuka Yahudilerinin ahdlerini bozmalarına sebep şu olmuştu. Arap tâifesinden bir kadın, Yahudi bir kuyumcunun dükkânında oturmuştu. Yahudî, kadının yüzünü açıp görmek istedi. Kadın razı olmadı. Bunun üzerine Yahudi, kadının elbisesinin ucunu bir yolunu bulup oturduğu yerde arkasına bağladı. Kadın yerinden kalktığı gibi sırrı açıldı. Yahudiler gülüştüler. Kadın hemen feryâd etti. Müslümanlardan bir kişi, kuyumcu Yahudi'nin üzerine sıçradı, vurup onu öldürdü. Yahudiler de Müslümanın başına üşüşüp onu öldürdüler. İşte buradan İslâm ehli ile Yahudiler arasında fitne zuhur etti.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ebu Lübâbe'yi Medine'de kendi yerine bıraktı. Kendileri ashâb-ı kirâmla beraber çıkıp Benî Kaynuka üzerine gitti. Zilka'denin ortasından Zilhicce'nin başına kadar muhasara edip mel'unları ortaya aldı. Sonunda Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli fermanına itâat gösterip:

— Ya Resûlâllah! Ne buyurursan öyle edelim, dediler. Kadınlarımız ve çocuklarımız bizim olsun, mal ve menâlımız senin olsun. Bizi incitme.

Peygamber Efendimiz Hazretleri, Münzir bin Kudame'ye emretti, ne kadar Yahudî varsa hepsini bağladılar. Ondan sonra Abdullah bin Übey bin Selûl, Resûlüllah Efendimiz ile bunlar hakkında konuşup çok ısrar etti. Sonunda Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, onu kırmaktan vazgeçip onların Medine'den çıkıp gitmesini emretti. Öyle ki, o diyarda onlardan hiç kimsenin kalmamasını buyurdu. Onlar da çıktı, Şam diyarında Ezriât denilen yere gittiler. Bütün elbise ve silâhlarını Resûlüllah Efendimiz Hazretleri almıştı. Sadece başlarını kurtarıp gittiler.

Daha önceleri Abdullah bin Übey ve Ubâde bin Sâbit, mezkûr Yahudi tâifesi ile hilf (birbirine yardımcı olmaya yeminli dost) idiler. Hilf, o dostluktur ki, birbirine gadr etmemeğe yemin etmiş olurlar. Sonradan Ubâde bin Sâmit (R.A.) dostluklarından çekilip onlardan yüz çevirdi. Ama Abdullah bin Übey münafık idi. Zahirde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile ama, muamelesi kâfirler ile idi. Sonra: **"Ey îman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin,"** (K: 5/51) âyet-i kerimesi nâzil oldu.

Sevik Gazvesi

Bundan sonra Sevîk Gazvesi oldu. Sevîk Gazvesi, Hicret'in yirmi ikinci ayında Zilhicce'nin beşinci günü, Uhud gününde vâki olmuştur. Sevîk dedikleri, kavrulmuş buğday unudur ki, Arap tâifesi yağla karıştırıp yerler. Bu gazâda müşriklerin çoklukla yedikleri sevîk idi. Müslümanlar kâfirlerin elinden bir miktar sevîk ganimet olarak almışlardı. Onun için bu gazâ Sevîk Gazvesi diye meşhûr oldu, demişlerdir.

Bu savaşın sebebi şu olmuştur: Bedir gazâsında Ebu Süfyan, kurtarabildiği elbise ve eşyayı alıp Mekke'ye vardığı zaman adakta bulunup:

— Asker çekip Muhammed'in üzerine gitmedikçe ne kadınlarımın yanına varacağım, ne de kendime yağ süreceğim, diye and içti.

Bedenlerine yağ sürmek Arap tâifesinde âdettir. Hâsılı andının yerine gelmesi için Kureyş tâifesinden binitli iki yüz kişi ile çıkıp Medine nahiyelerinden Ureyz dedikleri yere geldi ki, oradan Medine üç mil (beş kilometre) yerdir. Orada birkaç hurma ağacını yaktı ve ensar kavminden bir Müslüman'ı katletti. Bundan sonra "Andım yerine geldi" diye döndü. Giderken Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ardınca ensâr ve muhacirlerden iki yüz kişi ile çıktı. Ebu Süfyan kaçmağa başladı. Yüklerini azaltmak için yolda dağarcıkları ile sevîklerini yabana atıyorlardı. Müslümanlar da bunları bulup alıyordu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri beş gün yabanda kaldı. Sonunda Ebu Süfyan kaçıp kurtuldu. Ashâb-ı kirâmla Peygamber Efendimiz Medine'ye geldiler.

Resûlüllah Efendimiz, bu Zilhicce'nin onunda bayram namazını kıldı ve kurban kesmeyi emretti. Osman bin Maz'un (R.A.) bu ayda vefat etti.

Hz. Ali ile Fatıma'nın Evlenmesi

Resûlüllah Efendimiz bu yılda Hazret-i Fâtıma'yı Ali bin Ebî Tâlib'e verdi.

Taberî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Nikâh ikinci yılın Sefer ayında vâki olmuştu. Ama yirmi ikinci ay olan Zilhicce'de bir araya geldiler diyenler de olmuştur. O zaman Hazret-i Fâtıma (R. Anhâ) on beş yaşında ve beş aylık veya biraz daha fazla idi. Hazret-i Ali (kerremallahü veche) ise yirmi bir yaşında olup beş aylık bir fazlalığı vardı."

İmam-ı Ahmed ve Ebû Hâtem'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki: "Hazret-i Fâtıma'yı istemeğe önce Ebu Bekir Sıddık (R.A.) geldi. Ondan sonra Ömer bin Hattâb (R.A.) geldi. Peygamber Efendimiz Hazretleri cevap vermedi. Gittiler:

— Ya Ali! Sen kendin git, Fâtıma'yı iste, dediler.

Ondan sonra Ali gidip istediği zaman Resûlüllah Efendimiz:

— Ya Ali! Dünyalıktan hiç bir nesneye mâlik misin? diye sordu.

Ali:

— Ya Resûlâllah! Bir atla bir zırha mâlikim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Atın sana lâzımdır. Ama git, zırhını satıver, dedi.

Hazret-i Ali de gidip dört yüz seksen akçeye zırhını sattı; parasını Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdi. O da mübarek eliyle bir miktar akçe alıp:

— Git, biraz tîb (güzel koku) al, diye Bilâl'e verdi.

Ondan sonra Fâtıma'ya cihaz emreyledi. Bir sedir, bir de deri yastık yaptılar. Yastığın içini hurma lifleri ile doldurdular. Peygamber Efendimiz Hazretleri, Ali'ye:

— Ben size gelinceye kadar Fâtıma'ya yaklaşma, diye tenbih etti.

Ondan sonra Fâtıma'yı Ümmü Eymen ile Hazret-i Ali'ye gönderdiler.

Hazret-i Ali (kerremallahü veche) der ki: "Fâtıma geldi, evin bir tarafında oturdu. Ben de bir tarafında oturdum. Ondan sonra Peygamber Efendimiz teşrif eyledi:

— Kardeşim burada mıdır? diye Hazret-i Ali'yi sordu.

Ümmü Eymen:

— Kızını kardeşine mi verdin? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Evet, diye buyurdu."

Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin gelip Ali için "Kardeşim burada mıdır?" demesinden Ümmü Eymen, sadece böyle demekle nikâhın caiz olmayacağını sandı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin "Evet" buyurması şuna işaretti ki, nikâha mâni olan bir anadan doğmuş kardeş olmaktır. Yoksa bir kimse güveğisine kardeş veya oğul demekle nikâha zarar gelmez.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Fâtıma'ya:

— Su getir, dedi.

O da bir çanakla su getirdi. Peygamber Efendimiz çanağın içine bir miktar ağzının mubarek barından bıraktı ve Fâtıma'ya:

— Beri gel, kızım, dedi.

Fâtıma karşısına geldi. Sudan bir miktar alıp Fâtima'nın göğsüne ve başına saçtı. Sonra:

اَللّٰهُمَّ اِنّٖى اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

— **"Allahım, onun ve zürriyetinin taşlanmış şeytandan korunması için sana sığınırım,"** dedi.

Ondan sonra:

— Arkanı dön! buyurdu.

Biraz da yağrına (sırtına) su serpti. Sonra Hazret-i Ali'ye de Fâtıma'ya ettiği gibi edip:

اُدْخُلْ بِاَهْلِكَ بِاسْمِ اللّٰهِ وَالْبَرَكَةِ

— **"Allah'ın ismi ve bereketiyle ehlinin yanına gir,"** diye buyurdu.

Böyle dedikten sonra kendisi çıkıp gitti.

Rivayet olunur ki, Hazret-i Fâtıma'nın mehri dört yüz miskal gümüş idi.

Ebu Bekir'in kızı Esmâ (R.A.) rivayet etmiştir ki: "O zamanda Hazret-i Ali'nin velîmesinden yeğrek velîme kimse etmemişti."

Velîme, evlenme düğününde çekilen yemek ziyafetine denir. Hazret-i Ali'nin velîmesi, bir miktar arpa ekmeği, bir miktar hurma, bir miktar da hays idi. Hays dedikleri bir aştır ki, bir miktar yağ, yoğurt ve hurma ile olur.

Bundan kıyas eyle ki, onların dünyaya rağbeti ne kadar imiş? Dünya lezzetinden ne kadar nimetlenmişler?

İmam-ı Ahmed'in rivayeti üzere Hazret-i Fâtıma'nın cihazı, bir hamile, bir kırba ve bir yastık idi ki, içine lif doldurmuşlardı. Hamîle dedikleri, kebe (kalın keçe) ye benzer, yere döşenecek bir nesnedir. Bazılarının kavlinde bir sedir de zikrolunmuştur.

Şuna da bakılsın ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri dünya giyeceklerinden ne kadar meta edinmiş? Kendi ciğerparesine verdiği cihaz ne imiş?

Muhammed Bin Mesleme'nin Seriyesi

Bundan sonra vâki olan, Muhammed bin Mesleme'nin Seriyyesi'dir. Hicret tarihinin yirmi beşinci ayında Rebiülevvel'in on dördüncü gününde dört kişi ile Kâ'b bin Eşref denilen Yahudi'nin üzerine gönderilmişti. O mel'un Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini hicvederdi. Böylece Kureyş tâifesini tahrik edip fitne ve fesat çıkarmağa haris idi. Resûlüllah Efendimiz bundan çok rahatsızdı. Onu öldürmeğe adam istedi. Muhammed bin Mesleme:

— Ya Resûlâllah! Vardığımız zaman ne diyelim? dedi.

Yâni: Ne bahane edelim ki, zarafetle öldürelim; bizden bir hile sezmesin, demek istedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Hemen hatırına ne gelirse söyle. Böyle bir işte ne söylesen caizdir. Bir şey lâzım gelmez, buyurdu.

O da eshâb-ı kirâmdan Ebu Vâile'yi, Abbâd bin Bişr'i, Hâris bin Evs bin Muâz'ı ve Ebu Abs bin Cebr'i yanına aldı. Beş kişi oldular. Gidip Allah'ın yardımıyla mel'unu katlettiler. Dönüp geceleyin Medine'nin kabirliği yanına gelince yüksek sesle tekbir getirdiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri namaza durmuştu. Ashâbının tekbirlerini işitince mel'unu katledip geldiklerini anladı. Kendisi de tekbir getirdi. Sonra ashâb çıkageldi, mel'unun başını Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin önüne bıraktılar. Bundan çok hoşlanıp Hak Teâlâ Hazretlerine hamd eyledi.

İslâm'da Medine'ye ilk gelen düşman başı Kâ'b bin Eşrefin başı idi, demişlerdir. Giden ashâbdan Hâris bin Evs'e kılıç ucu dokunup yaralanmıştı. Geldiği zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yarasına tükürdü, hemen yarasının acısı geçip iyileşti.

Enmâr Gazvesi

Bundan sonra Enmâr Gazvesi oldu. Enmâr dedikleri, Necid bölgesinde bir yerdir. Buna Zî-emr Gazvesi ve Gatfân Gazvesi de derler. Zikrolunan Rebiülevvel'in on ikisinde gidilmişti. Buna şu sebep olmuştu: De'sûr bin Hâris denilen yiğit bir kâfir vardı. Benî Sa'lebe ve Benî Muhârib tâifelerinden bir miktar adam toplamıştı. Müslümanların malını çalıp yağmalamak isterdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunu işitince Medine-i münevvere'de Hazret-i Osman bin Affân'ı bıraktı ve kendisi dört yüz elli atlı ile çıktı. Kâfirler, Resûlüllah Efendimiz'in bu gelişini işitince duramadılar, yüksek dağların başına kaçtılar. Sahâbe-i kirâm mezkûr Benî Salebe tâifesinden birini tutup Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdiler. Peygamber Efendimiz ona İslâm'ı arz eyledi, o da kabûl edip Müslüman oldu. Onu Bilâl'in yanına verdi. Ondan sonra biraz yağmur yağdı. Peygamber Efendimizin elbiseleri ıslandı. Arkasından çıkarıp tenha bir yerde bir ağaç dalına serdi. Kâfirler yukarıdan gözetliyorlardı. Hemen başkanları olan De'sûr'e:

— Ne duruyorsun, yetiş! İşte Muhammed yalnız başına yatmış, yanında hiç kimse yok! dediler.

Hemen kılıcını alıp da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yattığı yere geldi. Mübarek başı ucunda durdu ve:

— Şimdi seni benden kim kurtarır? dedi.

Peygamber Efendimiz de:

— Allah! diye buyurdu.

O anda Cebrâil aleyhisselâm yetişip De'sûr'un göğsüne kaktığı gibi kılıcı elinden düştü. Hemen Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kılıcı eline aldı ve:

— Şimdi benim elimden seni kim kurtarır? dedi.

De'sûr:

— Hiç bir kimse yoktur ki, şimdi beni senin elinden kurtarsın! dedi.

De'sûr, orada şehadet kelimesini getirip îmana geldi. Sonra gidip kavmini de îmana dâvet eyledi.

Bundan sonra Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurdu:

"Ey îman edenler! Allah'ın sizin üzerinizde olan nimetini hatırlayın ki, bir topluluk size ellerini uzatmak istediler, sizi öldürmek dilediler de O onların ellerini sizden men etti. Size el uzatturmayıp zararlarını sizden def eyledi. O halde mü'minler, Allah'dan korku üzere olsun ve Allah'a güvenip dayansınlar. Zira hayra ulaştırmakta ve şerri savuşturmakta Allah kâfidir." (Mâide sûresi: 5/11)

Hâsılı Hak Teâlâ Hazretleri, o zamanda ettiği lûtuf ve ihsanı mü'minlere hatırlatıp: "Ben o Tanrı'yım ki, düşman bu denli fırsat bulup helâk olmanız kesinleşmiş iken zararlarını def ettim. Onlar galip olmuşken mağlûp ettim. Bir kimse korkacaksa benden korksun ki, benim elimden hiç kimse onu almaya muktedir değildir. Ve bana tevekkül etsin ki, hayrı yetiştirmekte ve şerri def etmekte ben kifayet ederim," demektir.

Bâzılarının kavline göre bu husus **Zâtü'r-Rika** Gazvesinde olmuştur. **Enmâr** Gazvesinde cenk müyesser olmayıp Medine'ye dönmüşlerdir. Hepsi topluca on bir gece yabanda yatmışlardır.

Necrân Gazvesi

Bundan sonra **Necrân Gazvesi** oldu. Buna **Benî Süleym Gazvesi** de derler. Sebebi şöyle olmuştu:

— Fer' bölgesinde Benî Süleym'den pek çok kâfir toplandı, diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber vermişlerdi.

Resûlüllah Efendimiz, ulu sahâbeden üç yüz kişi ile çıkıp gitti. Gördü ki, dağılmışlar, tekrar döndü, Medine'ye geldi. Bu defa çıktığında Medine'yi İbn-i Ümmü Mektûm Hazretlerine emanet etmişti. Allah ondan razı olsun. Hepsi on iki gece yabanda kaldılar.

Zeyd Bin Hârise'nin Seriyyesi

Bundan sonra Zeyd bin Hârise'nin Seriyyesi gelir. Necid diyarında bulunan Karede dedikleri su üzerine varmışlardı. Bâzıları bu suyun ismini Faride diye zabt etmiştir.

İbn-i İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) kavlince bu seriyyenın sebebi şu olmuştu: Kureyş tâifesi, Şam'a gittikleri mutat yolu Bedir gazâsından sonra terkedip Irak yolundan gitmeğe başlamışlardı. Bir gün yine Ebu Süfyan bir kervanla Şam yoluna çıkmıştı. Hayli gümüş esvapları vardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunu haber ahp Zeyd bin Hârise'yi bir miktar kimse ile yollarına gönderdi. İbn-i Sa'd'ın rivayetine göre yüz binitli kişi ile onu göndermişti. Gittiler, kervanı alıp Medine-i münevvere'ye getirdiler. Ganimet malının beşte birini ayırdılar. Beşte biri yirmi bin dirhem gümüş değerinde idi. Bâzıları buna yirmi beş bin dirhem demişlerdir.

Bu husus Hicret tarihinin yirmi sekizinci Cemaziyelâhir ayında vâki olmuştur. Ama Muhammed bin İshak (Allah ona rahmet etsin) bu hususu, Kâ'b bin Eşrefin katlinden önce zikretmiştir.

Uhud Gazvesi

Bundan sonra Uhud Gazvesi gelir. Uhud, Medine-i münevvere yakınında bir dağdır. Araları bir fersahtan az yerdir. Diğer dağlardan ayrı ve mütevahhid (tek, yalnız başına) olduğu için ona Uhud denilmiştir*. Buna Zü-Uyeyn (iki gözlü) dahi derler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, bu dağ hakkında:

"Uhud bir dağdır ki, o bizi sever, biz de onu severiz," buyurmuştur.

Hazret-i Mûsa'nın kardeşi Hârun aleyhisselâm Uhud'da yatar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin meşhur gazâsı burada vâki olmuştur. Bu gazâ Hicretin üçüncü yılının Şevvalinin on birinde Cumartesi günü olmuştur. İttifak üçüncü yılda olduğu üzerindedir. Ama bâzıları mezkûr Şevvalin yedinci gününde, bâzıları ortasında oldu demişlerdir. İmâm-ı Mâlik (Allah ona rahmet etsin): "Bedir gazâsından bir yıl sonra olmuştur" diye buyurdu.

Hadîs âlimlerinin rivayetine göre bu gazânın sebebi şudur: Kureyş tâifesi Bedir gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden göreceklerini görüp kurtulanları Ebu Süfyan ile Mekke şehrine geldiklerinde gördüler ki, kiminin babası öldürülmüş, kimi-

* Uhud kelimesi aslî yazılışında "Ahad" diye de okunabilir. Ve her iki okunuş da aynı kökten gelip aynı mânayı ifade eder ki, "Tek, yalnız, biricik" demektir. Bu vasfı ve ismiyle Uhud, Allah'ın isimlerinden olan ve mutlak Birliği ifade eden "Ahad" ismini temsil eder. (S.N.)

nin oğlu, kiminin kardeşi kırılmış. Mekke'nin meşhur eşrafı ve tanınmış büyükleri kılıçtan geçmiş. Cahiliyet gayretinin ateşi canlarına te'sir edip meşveret ettiler. Ebu Süfyan'ın kafilesinde kendinin ve diğer tüccarın mallarını ortaya koyup satarak Peygamber Efendimiz ile cenk etmeye karar verdiler. Tüccar buna razı olup mal ve metâlarından ne varsa hepsini sattılar. Bu arada bin develeri vardı, onları da sattılar. Toplanan meblâğın hepsi elli bin altın oldu.

İşte Hak Teâlâ Hazretleri, kadîm kelâmında bunlar hakkında şu âyet-i kerîmeyi inzal buyurdu:

"Kâfirler, Allah'ın yolunu kapatmak ve ona gitmek isteyenleri men etmek için mallarını infak ve sarf ederler. Yakında yine sarf edeceklerdir. Sonra bu infak, onlar üzerine hasret ve nedamet olacaktır. Çünkü mağlûp olacaklardır." (Enfâl sûresi: 8/36)

Böylece bu âyet, onların Mekke fethinde mağlûb olacaklarını önceden haber vermiştir.

Bu şekilde Kureyş kâfirleri, Peygamber Efendimiz Hazretleri ile cenk etmek üzerinde ittifak edip toplandılar. Resûlüllah Efendimiz'in amcası Abbas bin Abdü'l-Muttalib mektup yazıp kâfirlerin hazırlıklarını Resûlüllah Efendimiz'e bildirdi.

Ebu Süfyan kumandan olup kâfirlerin askerini Mekke'den çıkardılar. Uhud tarafından Medine'ye karşı bir vâdinin içine kondular. İslâm ehli içinde nice kimseler vardı ki, Bedir gazâsında hazır bulunamadıkları için hasret çekerlerdi. Hâsılı Müslümanlar da gazâya hırs ve iştiyak üzere idiler.

Resûlüllah Efendimiz Cuma gecesi bir rü'ya görüp sabah olunca ashâbına:

إِنِّي وَاللهِ قَدْ رَأَيْتُ خَيْرًا رَأَيْتُ بَقَرًا تُذْبَحُ وَرَأَيْتُ فِي
ذُبَابِ سَيْفِي ثَلْمًا وَرَأَيْتُ أَنِّي أُدْخِلُ يَدِي فِي دِرْعٍ حَصِينَةٍ

"Gerçekten ben, vallahi rü'yada hayır gördüm ki, bir sığır boğazlanıyor, kılıcımın yüzünde bir gedik açılıyor ve elimi sağlam bir zırhın içine sokuyorum," dedi.

Resûlüllah Efendimiz'in yine kendisi bu rü'yalarını tâbir buyurup:

— O boğazlanan sığır, bâzı insanlardır ki, öldürüleceklerdir. Kılıcımın yüzünde gördüğüm gedik, benim ehl-i beytimden bir kişidir ki, öldürülecektir, dedi.

Ve bir rivayette: "O zırh Medine'dir," dedi.

Bâzı rivayette gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, şöyle tedbir etti ki: Şehirden dışarı çıkmasınlar. Kâfirler gelip Medine'nin sokaklarına daldıkları zaman damların üstünden ok ve taş atarak cenk etsinler. Sahâbeden bâzıları:

— Ya Resûlâllah! Biz bu günü isterdik ki, Allah için çarpışalım. Hemen düşmana karşı çıkalım. Bize "Korktular, dışarı çıkamadılar" denilmesin, dediler.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz halka Cuma namazını kıldırdı. Arkasından bir miktar va'z ve nasihat eyledi. Ciddiyetle ve en son güçlerini sarf ederek çalışmak gerektiğini buyurdu:

— Eğer sabredip yerli yerinizde durursanız nusret sizindir. Düşmana karşı çıkmak için silâhlanın! diye emretti.

Halk, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin böyle buyurmasına sevindiler. Sonra ikindi namazını da kılıverdi. Bu halde Avâli halkı da gelmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri namazdan çıkınca saâdethânesine girdi. Yanında Ebu Bekir Sıddık ve Ömer bin Hattâb beraber girdiler. Resûlüllah Efendimiz'in çıkmasını beklerken kapı önünde saf bağlamış duruyorlardı. İçlerinden Sa'd bin Muâz ve Üseyd bin Hudayr geri kalanlarına dediler ki:

— İyi etmediniz. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini kendi hâline bırakmadınız. Onun tedbîri Medine'den dışarı çıkmak üzerine değildi. Hemen işi sadece ona bırakın. Nasıl dilerse öyle eylesin.

Sonra Resûlüllah Efendimiz zırhını giymiş ve kılıcını kuşanmış olarak dışarı çıktı. Ashâb, kendilerini böyle görünce önce söyledikleri söze pişman olup:

— Ya Resûlâllah! Bizim maksadımız sana muhalefet değildir. Nasıl istersen öyle hareket eyle, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Hiç bir peygambere lâyık değildir ki, zırhını giydikten sonra, Hak Teâlâ Hazretleri onunla düşmanı arasında hükmünü verinceye kadar zırhını çıkarsın, dedi.

Hâsılı: "Peygamberlere, zırhını giydikten sonra düşmanı ile kendi arasında Allahu Teâlâ'nın emri ne ise zuhura gelmeden çıkarmak yaraşmaz," diye cevap verdi.

İmam-ı Ahmed, İmam-ı Taberânî, Nesâî ve Hâkim'in (Allah onların hepsine rahmet etsin) İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet ettikleri hadîs-i şerifte de zikredilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, önce ashâba Medine'den dışarı çıkmamalarını işâret buyurdu. Onlar ise şehadet taleb edip çıkmağı ihtiyar ettiler. Peygamber Efendimiz zırhını giydikten sonra o muhalefet şeklini gösterdiklerine pişman oldular. Peygamber Efendimiz Hazretleri de: "Zırh giydikten sonra savaşmadan çıkarmak bir peygambere yakışmaz" dedi.

Velhâsıl iki hadîs-i şerif birbirine şâhiddir ki, Uhud gazâsının başlangıcı bu tarz üzere olmuştur.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üç sancak kaldırdı. Bir sancağı Üseyd bin Hudayr'a verdi. Muhacirlerin sancaklarını bir kavilde Ali bin Ebî Tâlib'e, bir kavilde Mus'âb bin Umeyr'e verdi. Hazrec kavminin sancaklarını da Habbab bin Münzir'e verdi. Bâzı kavilde Sa'd bin Ubâde'ye verdi, denilmiştir. Allah onların hepsinden razı olsun.

Ulu sahâbe içinde zırhlı yüz kişi vardı. Sa'd bin Muâz ile Sa'd bin Ubâde zırhlı olanlar arasında idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin önünce sür'atle giderlerdi.

Peygamber Efendimiz, Medine-i münevvere'yi İbn-i Ümmü Mektûm'a emanet etmişti. Çok genç yaşta olanları alıp götürmedi. İslâm ehlinin askeri bir rivayette bin kişi, bir rivayette dokuz yüz kişi idi. Kâfirler ise üç bin kişi idler. Onların yedi yüz kişisi zırhlı idi. İki yüz atları ve üç bin develeri vardı. Aralarında on beş kadın da vardı.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine'den çıkıp Uhud dağının yanına kondu. Abdullah bin Übey dedikleri mel'un, münafıkların reisleri idi. Oradan üç yüz münafıkla geri dönüp gitti. Bâzıları: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onların küfürlerini bildi ve Şavt dedikleri yerden emredip onları döndürdü," dediler. Bâzıları da "Uhuddan döndürdü" dediler.

Hâsılı mü'minler ile münafıklar karışık olarak gitmişlerdi. Sonunda münafıklar dönüp gittiler, sırf mü'minler kaldı.

Müslümanlar Uhud dağının eteğinde, müşrikler de karşılarında saf bağladılar.

İbn-i Ukbe (Allah ona rahmet etsin) der ki: Hâlid bin Velid o zamanda henüz îmana gelmemişti. Kâfirlerin askerinin sağ kolu üzerine kumandan idi. Ebu Cehil'in oğlu İkrime de îmana gelmemişti. O da kâfir askerinin sol kolu üzerine kumandan idi. İslâm ehli arasında çok güzel ok atan elli kişi vardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onların üzerine Abdullah bin Cübeyr'i reis edip bu atıcıları İslâm askerinin arkasında bulunan dağ yolunun ağzını muhafazaya koydu. Tâ ki, düşman dolaşıp arkalarından gelmesin. Ve buyurdu ki:

— Eğer bizi kuşların kaptığını dahi görseniz ben size haber göndermedikçe asla yerinizden ayrılmayınız!.. Eğer bizim kâfirleri kırıp ayaklar altında çiğnediğimizi görseniz bile yine ben size haber göndermedikçe olmaya ki, yerinizden hareket edesiniz!..

Resûlüllah Efendimiz böylece onlara sıkı sıkı te'kid ederek tenbihlerde bulundu.

Berâ (R.A.) Hazretlerinden İmam-ı Buharî böylece rivayet eylemiştir. İbn-i Abbas (R.A.) dahi rivayet eylemiştir ki: Resûlüllah Efendimiz atıcıların yerlerini tayin ettikten sonra buyurdu ki:

— Siz bizim arkalarımızı himaye eyleyin. Eğer bizi öldürdüklerini görseniz bile bize yardıma gelmeyesiniz. Eğer bir ganimet aldığımızı görseniz bize ortak olmayasınız.

Bu sözlerden murad, sıkıca tenbih edip "Yerli yerinizde bekleyiniz. Olmaya ki, yerinizden ayıtlasınız!" demek idi.

İbn-i İshak der ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, bir kılıcı eline aldı ve ashâbına hitap edip:

— Bu kılıcı hakkiyle kim alır? dedi.

Birkaç kişi geldiler, almak istediler, vermedi. Ondan sonra Ebu Dücâne (R.A.) yanına gelip:

— Ya Resûlâllah! Bunun hakkı nedir? dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Bunun hakkı odur ki, ta iki kat oluncaya kadar bununla kâfirin suratına çalasın! diye buyurdu.

O da:

— Ya Resûlâllah! Ben bunu hakkı ile alırım, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz kılıcı ona verdi. Gayet yiğit ve yürekli bir kimse idi. Cenk meydanında şecaat ve iftiharla salına salına yürüdü. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ebu Dücâne'nin yürüyüşüne işaret edip:

— Bu öyle bir yürüyüş nevidir ki, Hak Teâlâ buna buğzeder. Ancak böyle bir yerde değil, buyurdu.

Hâsılı, tekebbür ve iftiharla yürümek cenkten başka yerde câiz. değildir, demek olur. Burada caiz olması, kâfirlere karşı cür'et gösterip kalblerine korku düşürmek içindir."

Zübeyr bin Avvâm (R.A.) der ki:

— Bakayım, Ebu Dücâne ne yapacak diye arkasına düştüm. Başına bir kızıl sarık sarındığını gördüm. Ensar topluluğu onu bu halde görünce: "Ebu Dücâne ölüm sarığını sarındı," dediler. Ondan sonra meydana girdi. Müşriklerden her kime rast geldiyse kılıç çalıp onu öldürdü. Hazret-i Hamza bin Abdülmuttalib (R.A.), Ertat bin Şurahbil adlı kâfiri öldürdü. Hanzale (R.A.) Ebu Süfyan ile cenk ederken Şeddâd bin Evs, Hanzale'ye kılıç çalıp onu şehîd etti. Karısı olan Cemile - ki, Abdullah bin Übey dedikleri münafığın hemşiresi idi - kocası şehîd olunca:

— Kocam savaşa gittiğinde cenabet olarak gitmiişti, dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Melekler onu yıkadılar, dîye cevap verdi.

Bâzı âlimlerden rivayet olunur ki, bir kimse cünüp iken şehîd olsa yıkanması gereksiz, demişlerdir. Onların dayandığı delil, zikrolunan hadîs-i şeriftir.

Ali bin Ebî Tâlib (R.A.), müşriklerin sancağını götüren Talha bin Ebî Talha dedikleri kâfiri öldürdü. Ondan sonra sancağı onun kardeşi Osman bin Ebî Talha aldı. Onun üzerine de Hazret-i Hamza (R.A.) hamle edip eline ve arkasına kılıç çaldı. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri İslâm ehline nusret verdi. Kâfirleri kılıçla sürüp arada kalan Müslümanların üzerinden dağıttılar. Mel'unlar kaçmağa yüz tutup Müslümanlar arkalarına düştüler. Kâfir karıları feryâd ve figana başladılar. Bu durum meydana gelir gelmez Müslümanlar giyecek ve eşya yağmalamağa başladılar.

Görev Yerini Terk ve Bozgun:

İmam-ı Buharı (Allah ona rahmet etsin) rivayet etmiştir ki: Ok atmağa tayin olunan Müslümanlar, kâfirlerin bu denli bozulduklarını görünce birbirine:

— Ne duruyorsunuz? Artık Müslümanlara nusret müyesser olup galip oldular. Biz de ganimete koşalım! dediler.

Reisleri olan Abdullah bin Cübeyr (R.A.):

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin size ne buyurduğunu unuttunuz mu? dedi.

Arkadaşları:

— Vallahi elbette gideriz, ganimetten biz de bir miktar alırız! dediler.

Hemen durdukları yerden ayrılıp bir miktar ileri gittikleri gibi bozuldular.

İmam-ı Buharî'nin naklinde Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

— Uhud gününde kâfirler yenildiler. Yenildiklerinde şüphe kalmadı. Bunun üzerine mel'un İblis çağırıp:

— Ey Allah'ın kulları! Ardınızdan sakının! dedi.

O zaman Müslümanların ileride olanları döndüler ve arkalarında olan yoldaşlarını düşman sanıp birbirini kırdılar.

İbn-i Abbas'dan rivayet olunduğu üzere "Müslümanlar döndükleri zaman kâfirlerle karşılaştılar ve iki asker birbirini fark edemediler. Müslümanlar içinde birbirini kırmak vâki oldu," diye buyurulmuştur.

Ama sahih haberlerde gelmiştir ki: Hâlid bin Velîd dağ yolunda duran atıcılar tarafına bakınca gözüne az kimse göründü. Hemen atla dolaşıp üzerlerine hücum etti. İkrime de bir toplulukla onun ardına düştü. Geldiler, atıcıların yerlerinde kalanlarını ve reisleri olan Abdullah bin Cübeyr'i öldürdüler.

Sahih-i Buharî'de gelmiştir ki: Cenk için saflar bağlandığı zaman Sibâ' adlı bir müşrik meydana çıkıp adam istedi. Hazret-i Hamza (R.A.) ona karşı çıkıp düşman yakıcı kılıç şimşekleriyle vücud harmanına ateş salıp mânasız emellerinin mahsulünü

yokluk fezâsında berbat eyledi. Ondan sonra Vahşi*, görünmez belâ gibi bir taş ardında saklanıp Hazret-i Hamza'nın (R.A.) yanına uğradığı gibi mızrağını attı. Tehlikeli yerine rast gelip o şerefli ve seçkin varlığa zarar erişince orada şehâdet şerbetini içti. İstirahat döşeğine yarasının kan damlalarından güller saçılıp ferâğat yastığı üzerinde dinlenme uykusuna vardı.

Mus'ab bin Umeyr (R.A.), Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin yanında cenk ediyordu. İbn-i Karniye denilen kâfir gelip Mus'ab'ı şehîd etti. Ama inancı, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine karşı zafer bulmuş olduğu şeklinde idi. Bunun üzerine hemen yüksek sesle:

— Muhammed öldürüldü! diye çağırdı.

Bâzıları, "Çağıran Ezbü'l-Ukbe denilen şeytandı" demişlerdir. Allah'ın lâneti onun üzerine olsun. Bâzıları da, "Mel'un iblisti" demişlerdir.

Bundan sonra Müslümanlar arasında bir ses peyda olup:

— Ey Allah'ın kulları, arkanızdan sakının! diye çağrıldığı duyuldu.

Müslümanlar da bu ses üzerine arkalarından kâfirlerin geldiğini sandılar. Hemen ileride olanlar dönüp geride olanlarla cenk etmeye başladılar. Müslümanlar birbirini kırdılar. Bir miktarı Medine tarafına kaçıp geri kalanı dağıldılar ve aralarına katil düştü.

Rivayet olunur ki, Müslümanlar arasına tefrika düşüp Peygamber Efendimiz Hazretlerinin yanında on dört kişi kaldı. Yedisi muhacirlerdendi. Bunlardan biri Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Hazretleri idi. Yedisi de ensâr kavminden idi. Allah onların hepsinden razı olsun. Ama Sahih-i Buharî'de on iki kişi kaldı denilmiştir.

Hâsılı o gün ulu sahâbeden yetmiş kişi şehâdet rütbesine ayak bastı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâb-ı kirâmla Bedir gazâsında müşriklerden yüz kırk kişiye isabet etmişti. Yetmişini öldürdüler ve yetmişini esir ettilerdi.

Bunun üzerine Ebu Süfyan:

— O topluluk arasında Muhammed var mıdır? diye çağırıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sıhhatini bilmek istedi.

Peygamber Efendimiz, ashâbına tenbih eyledi, Ebu Süfyan'a hiç cevap vermediler. Ebu Süfyan üç defa böyle çağırdıktan sonra Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Hazretlerini sordu. Ondan sonra Ömer Hazretlerini sordu. Aslâ cevap vermediler. Hemen döndü, Kureyş'e:

---

* Vahşi, bir kimsedir ki, Uhud gazâsında henüz îmana gelmemişti. Sonra Hazret-i Hamza'yı şehîd etti. İmana geldikten sonra Yemâme diyarında nübüvvet dâvası güden Müseylemetü'l-Kezzâb'ı da katletti.

— Muhammed, Ebu Bekir ve Ömer öldürüldüler! dedi.

Hazret-i Ömer (R.A.) bunu işitince sabredemedi:

— Yalan söyledin, bre Allah düşmanı! Bunların hepsi sağdır. Hazır ol, şimden sonra başına ne gelir, göresin! Cenk dedikleri nöbetçe olan bir nesnedir! dedi.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbını yoklayıp ne oldular diye onlara teveccüh ettiği gibi kâfirler karşı gelip taşa tuttular, mübarek yüzünü kanatıp bir dişini kırdılar*.

Hadîs âlimlerinden rivayet edilmiştir ki, o cevheri kıran elleri kırılası kâfir, Ukbe bin Ebî Vakkas dedikleri mel'un idi. Sonradan her ne zaman bir zürriyeti vücuda gelse ağzı pis kokulu olup ön dişleri ta diplerinden kırılırdı ve bülûğ çağına yetişmeden öldürücü yaralar dökerek ölüp giderdi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin o gün mübarek alt dudağı, mübarek alnı ve mübarek yanağı yaralanmıştır.

Ebu Said-i Hudrî'den (R.A.) rivayet edilen şudur ki: Mübârek dişi ile dudağına zarar eriştiren Ukbe bin Ebî Vakkas idi. Mübarek elini yaralayan Abdullah bin Hişâm idi. Mübarek yanağına zarar veren de İbn-i Karniye idi. Mübarek başında olan tolgayı vurup kırdılar ve iki halkası kopup mübarek yanağına öyle battı ki, Ebu Ubeyde bin Cerrah (R.A.) dişleriyle yapışıp çekti, çıkardı.

Ebu Âmir denilen bir mel'un vardı, Müslümanlar düşsün diye yer yer çukurlar kazmıştı. Kâfirler taş attılar ve Resûlüllah Efendimiz Hazretleri o çukurlardan birine yanı üstüne düştü. Hazret-i Ali kerremallahü veche yetişip mübarek eline yapıştı ve Talha bin Ubeydullah kucağına alıp ayak üzerine kaldırdılar.

İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde şöyle geçer: "İbni Kamye dedikleri mel'un, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek yüzüne ve dişine zarar eriştirdi. Resûlüllah Efendimiz de mübarek eliyle yüzünden kanını silerken:

— Allah seni zelil eylesin, diye buyurdu.

Oradan Hak Teâlâ Hazretleri o mel'unun üzerine bir dağ keçisi musallat etti. O kadar boynuz çaldı ki, mel'unu parça parça eyledi," demiştir.

Hadîs imamlarından bâzısı rivayet etmiştir ki: Uhud gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek yüzü yaralandı. Resûlüllah Efendimiz hem kanını siler, hem de derdi ki:

---

* İnsanın ağzının ön tarafında biten dört diş ki, ikisi yukarıda ve ikisi aşağıda olur, onların her birine tesniye derler. Bunların yanında biten dört diş ki, ikisi yukarıda ve ikisi aşağıda olur, onların her birine rebâiye derler. İşte Uhud gazâsında Resûlullah Efendimiz'in zarar gören mubarek dişi, aşağıda, sağ tarafta biten rebâiyesi idi.

كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ خَضَبُوا وَجْهَ نَبِيِّهِمْ وَهُوَ يَدْعُوهُمْ اِلَى رَبِّهِمْ

"Nasıl kurtuluş bulur o topluluk ki, onları Rablerine dâvet eden peygamberlerinin yüzünü kana boyadılar?"

Ondan sonra şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

"Leyse leke mine'l-emri şey'ün ev yetûbe aleyhim ev yüazzibehüm feinnehüm zâlimûne — Bunda sana ait bir husus yoktur. Allah, ya onların tevbelerini kabul ve kabahatlarını afveder, ya da zâlim oldukları cihetle onları azâba duçar eyler." (Âl-i İmrân sûresi: 3/128)

Kadî'nin tefsirine göre bu âyette geçen **"Ev yetûbe** — ya tevbelerini kabûl eder" cümlesi, geçen âyette* olan **"ev yekbitehüm** — ya onları yüzleri üzerine düşürür" cümlesine mâtuftur. **"Leyse leke mine'l-emri** — Bunda sana ait bir husus yoktur" sözü mabeyninde itirazdır, denilmiştir. Takdire göre "emr" yahut "şey" e mâtuf olması ihtimali vardır.

Kadî'nin tefsiri üzre âyetin netice olarak mânası: **"Ya Muhammed! Muradın üzre kâfirlerin hepsini kırmak yahut onları ıslah etmek hususunda senin elinde bir şey yoktur. Onların haklarından biz geliriz,"** demek olur.

Âyetin mânasının daha tafsilâtlı açıklaması, önceki âyetin tefsirleri naklolunup onlara bağlanmağa muhtaçtır. Halbuki burası sözü o kadar uzatmaya mütehammil olmadığından bu miktarla iktifa olundu.

Rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz mübarek yüzünün kanını siler ve buyururdu ki:

— Eğer kanımdan yeryüzüne bir şey düşseydi kâfirler üzerine gökten azâb inerdi.

Bundan sonra dua edip buyurdu ki:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

— "Allahım, benim kavmimi sen bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar."

Şerefli muradları, 1) îmana gelmeleri umuduyla âcil (hemen gelecek) azabı şefaatiyle geri bırakmak, 2) yahut îman nasîb edip günahlarını bağışlatmak ve bu işi bil-

* Geçen âyetin meâli şöyledir:
"Cenâb-ı Hakk'ın size bu nusreti kâfirlerden bir gürûhu kesip öldürmek yahut yüzleri üzerine düşürmek içindi ki, onlar, ümitsiz olarak geri dönüp hezimete uğradılar." (Âl-i İmrân: 3/127)

mezlikle ettiler demek olsa gerektir. Doğrusunu Allah bilir. Aksi halde küfürleri hâlinde kâfirlere mağfiret müyesser değildir.*

İbn-i Hişâm'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: Mâzin kabilesinde bir kadın vardı, adı Nesîbe binti Kâ'b idi. Uhud gazâsı olduğu gün silâhını kuşandı ve sabah vakti evinden çıkıp cenk yerinde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yetişti. Peygamber Efendimizin şerefli nazarları önünde kâfirlerle harb eyledi. Ondan rivayet edilmiştir ki:

— "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin önünde çarpışıp bâzan okla, bâzan kılıçla üzerinden düşmanı def ediyordum. Müslümanlar Peygamber Efendimizin yanından dağıldıkları zaman az kimse kaldı. Hemen İbn-i Kamiye dedikleri mel'un öteden gelip:

— Hani Muhammed nerdedir? Bana gösterin! Eğer o kurtulursa ben kurtulmayayım! dedi.

Ben de mel'una karşı vardım. Bana bir kılıç vurdu, ben de ona birkaç kılıç bastım. Ama o Allah düşmanı iki kat zırh giymişti," diye buyurdu.

Ümmü'r-Rebî' (R. Anha) der ki: "Ben gördüm. Nesîbe binti Kâ'b (R. Anha) nın omzunda bir yarası vardı. İyileşip yeri çukur kalmıştı. Derin bir yara idi."

Mânevi erkek bu türlü kadındır ki, ikbal çehresinin zülüf ve yanağını kılıç aynasında müşahede edip kılıcı ile şeref rütbesinde makamını parlak Zühre yıldızından daha yüksek ve başörtüsünün köşesini gökyüzünün örtüsüne eş eyler.

Rivayet olundu ki, Ebu Dücâne (R.A.) Hazretleri, kendini Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin önünde belâ oklarına siper eyleyip durdu. Mübarek arkasına oklar dokundukça aslâ hareket etmeyip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin karşısından gitmezdi. Sa'd bin Ebî Vakkas (R.A.), Efendimiz Hazretlerinin yanında durup kâfirlere ok atardı. Sa'd (R.A.) diyor ki:

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri bana ok sunardı ve: **"At, ya Sa'd! Anam ve babam sana feda olsun!"** diye buyururdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu sözü Sa'd'dan başka bir kimseye buyurduğu işitilmemiştir, dediler.

---

* Burada geçen "*Allahım, benim kavmimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar,*" hadisindeki dua ve temenni ile metni yukarıda geçen "*Kendilerini Rablerine dâvet eden peygamberlerinin yüzünü kana bulayan bir kavim nasıl iflah olur?*" hadisindeki "*Böyle bir kavim asla iflah olmaz!*" anlamı, birbirini tamamlayan soru-cevap gibidir. Peygamberin yuzunu kana boyamak "Bilmemek, tanımamak" demektir. O halde onu bilmek ve bilmemek hidayet ile dalaletin, ayrıldığı noktadır. Kavimden maksat, aşiret değildir. Tüm insanlık iki kavimden ibarettir: 1) Bilenler, tanıyanlar, tasdik edenler; 2) Bilmeyenler, tanımayanlar, inkâr edenler. Buna göre Peygamber Efendimiz'in bağışlama duasının insanların "Bilmeyenler" kavminden "Bilenler" kavmine geçmesini temenni etmesi şeklinde anlaşılması gerekir. (S.N.)

Yine Sa'd (R.A.) der ki:

— Bâzı ok sunardı ki, ucunun demiri dahi yoktu.

Yâni: "Kâfirler üzerine ok atmağa o kadar haris idi ki, eline geçen oku "At!" diye bana sunardı, ben de atardım. Cihad işinde Resûlüllah Efendimiz böyle tam ihtimam üzere idi," demektir.

Rivayet olunmuştur ki, o gün cenkte Katâde bin Nu'man Hazretlerinin bir gözü yerinden çıktı ve yanağının üzerine düştü. Yoldaşları onu Resûlüllah Efendimizin yanına getirdiler. Mübarek eliyle onun gözünü yerine koydu ve:

— Allah'ım, sen Katâde'nin gözüne cemâl kisvesi ver, diye dua etti.

Sonradan Katâde'nin o gözü öbüründen güzellikte ve görüş kuvvetinde daha üstün oldu. Bu husus Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mucizeleri cümlesindendir. Mucizelerinden biri de şudur ki, Ebu Rühm dedikleri kâfir ok atıp Gülsüm binti Husayn Hazretlerini göğsünden vurdu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yarasının üzerine tükürdüğü gibi iyileşip sıhhat buldu.

Biri de şudur ki, Abdullah bin Cahş cenk ederken kılıcı parçalanıp ufandı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Abdullah'ın eline bir ağaç parçası verdi. Allah'ın emriyle o ağaç bir kılıç oldu, onunla cenk eyledi. Sonra kendinden mirasçılarına intikal ederek Abbasi halifelerinden Mu'tasım zamanında Bağdat şehrinde iki yüz altına satıldı. Halifenin emirlerinden Bağâ adlı bir Türk beyi aldı.

Rivayet olunur ki, müşrikler, ashâbın şehidleri arasına girdiler; burunlarını, kulaklarını ve ud yerlerini kestiler, karınlarını yardılar. Bâtıl itikatları şu idi ki, böyle yapmakla Resûl-i Ekrem'e hüzün getirmiş olacaklar ve yanında yakınları olan ulu ashâb hep mahzûn olmuş olacaklar!.. Hind binti Ukbe, kendi akranı birkaç kadınla şehidler arasında gezip onların burunlarını ve kulaklarını keserlerdi. Hazret-i Hamza'nın (R.A.) mübarek karnını yarıp ciğerinden bir parça kesti, ağzına alıp bir hayli çiğnedi, fakat yutamadı, ağzından attı.

Nakledilir ki, o dağınıklık ve karışıklık arasında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini ilk önce görüp teşhis eden Kâ'b bin Mâlik oldu. Allah ondan razı olsun. Kâ'b demiştir ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini tolga (miğfer) altında gördüm ve mübarek gözlerinden onu tanıdım. Ondan sonra yüksek sesle: "Ey Müslümanlar topluluğu! İşte Resûlüllah!" diye çağırdım. Bunun üzerine Müslümanlar da görüp tanıdılar, toplanıp yanına geldiler. Resûlüllah Efendimiz, hemen bir miktar kimse ile dağ semtine çekildiler. Ebu Bekir Sıddık, Ömer ve Ali (Allah onlardan razı olsun) onun yanında idiler. Biraz gittikleri gibi Übey bin Halef dedikleri mel'un:

— Hani Muhammed, bana gösterin! diye at salıp arkalarından geldi.

Ashâb-ı kirâm (R. Anhüm):

— Ya Resûlâllah! Birimiz dönsün, şu mel'unun hakkından gelsin, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bırakın gelsin, diye buyurdu.

Ondan sonra mel'un yaklaştığı gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hâris bin Samme'nin harbesini (kısa mızrağını) alıp ona karşı gitti ve bir harbe çaldı. İşi kötülükten ibaret olan o mel'un, kibirlenme atının ziynetinden zillet ve zararlılık zeminine tepesi üstüne gelip birkaç kere tekerlendi. Talihsiz yüzü ve murdar suratı yerin tozundan utançla toprağa bulanmış oldu.

İmam-ı Beyhakî'nin rivayetinde: "Mel'unun bir iyeğisi kırıldı ve kanı yarasından dışarı akmadı," diye buyurulmuştur.

Ondan sonra mel'un, binlerce çığlık bağlıkla Kureyş içine düştü:

— Vallahi Muhammed beni helâk eyledi! dedi. O Mekke'de iken bana "Seni öldürürüm!" demez miydi? İşte dediğini yaptı!

Arkadaşları olan mel'unlar da:

— Üzülme! Cenktir. Böyle şeyler olur, diye ona teselli verdiler.

Meğer bu mel'un Mekke'de iken Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Bir atım var. Her gece boynuna bir şinik inci gibi arpa asarım. Onun üzerinde seni ben öldüreceğim, diye söylerdi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri de:

— Bre mel'un, inşâallah ben seni öldürürüm, diye buyururdu.

Nitekim sonunda böyle oldu. Mel'un, birkaç gün kanlı yarasının ıstırabı ile muazzeb olup Mekke'ye giderken Şerif dedikleri menzilde canını cehennem yemişi eyledi. Allah'ın lâneti onun, benzerlerinin ve yardımcılarının üzerine olsun.

Rivayet olunur ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, seçkin sahâbeler (Allah onların hepsinden razı olsun) ile gittikleri yolun nihayetine vardılar. Ali bin Ebî Tâlib (kerremallahü veche) kalkanı ile su getirdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri mübarek yüzünün kanını yıkadı ve abdest alıp oturduğu yerde öğle namazını kıldı. Ashâb-ı kirâm da oturdukları yerden iktida ettiler.

Naklederler ki, Ebu Süfyan müşriklerle dönüp gidecek olunca dağın bir yerine çıktı ve yüksek sesle çağırıp:

— Hübel "Evet" diye cevap verdi. Bırak, Hübel'e dil uzatma. Cenkte zafer nöbetledir. İşte bugün de Bedir gününe mukabildir! Hübel, kadrinin yüceliği ziyade olsun! diye feryâd etti.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunun üzerine Hazret-i Ömer'e emretti, oda:

— Allah en yüce ve en büyüktür! diye cevap verdi.

Ebu Süfyan'ın söylediği perişan hezeyanın aslı şu idi: Müşrikler Uhud cengine gidecek olduklarında Ebu Süfyan iki ok alıp birinin üstüne "Evet", birinin üstüne "Hayır" yazmıştı. Sonra okları götürüp Kâbe'nin içinde duran Hübel dedikleri baş putlarının yanına bıraktığı gibi "Evet" yazılı olan ok yukarı gelip bâtıl zu'munca harb etmeğe Hübel'den bir işaret olmuştu. Sonra muharebede Hakk'ın dilemesi böyle gerektirip Müslümanlara yenilgi nevinin şekli göründüğünde cehil ve gurur gereği olarak Ebu Süfyan'dan bu türlü alçakça sözler sudûr etmişti.

Hazret-i Ömer (R.A.) bunu işitip yüksek sesle cevap verdi:

— Siz bizimle bir değilsiniz. Bizim ölülerimiz cennettedir. Sizin ölüleriniz cehennemdedir!

Ebu Süfyan yine çağırıp:

— Bizim Uzzâ'mız vardır, sizin Uzzâ'nız yoktur! dedi.

Peygamber Efendimiz öğretti, yine ashâb çağırıp:

— Allahu Teâlâ bizim yardımcımızdır, sizin yardımcınız yoktur! dediler.

Bundan sonra Ebu Süfyan dönüp gittiğinde yoldaşları ile çağrışıp:

— Gelecek yıl Bedir'de sizinle buluşalım! Va'dimiz böyle olsun! dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin emri üzerine bu taraftan da:

— Ne olacak! Sizinle va'dimiz öyle olsun! diye cevap verdiler.

İmam-ı Taberânî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Müşrikler dönüp gittiler ve Medine-i münevvere'den kadınlar çıkıp ashâba karşı hizmete geldiler. Hazret-i Fâtıma (R. Anhâ) da onlarla beraberdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile buluştuklarında kucaklaştılar. Ondan sonra Kâinatın Övüncü Efendimiz Hazretleri yaralarını su ile yıkamağa başladı. Yıkadıkça kan daha fazla geliyordu. Bunun üzerine bir miktar hasır yakıp üzerine sardı. O yaraya yapıştı ve kan dindi.

Daha sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, maktuller üzerine Muhammed bin Mesleme'yi gönderdi*. O da gidip birkaç defa:

— Ya Sa'd bin Rebi'! diye çağırdı.

Hiç bir cevap gelmedi. Yine seslenip:

---

* Bu sırada Resûlüllah Efendimiz:
— Acaba Sa'd bin Rebi' ne haldedir? Şehidler arasında mı, yoksa yaralılar içinde midir? Ona doğru on iki kargı ile hücum edildiğini gördüm, diye buyurdu ve onu arayıp bulmak üzere Muhammed bin Mesleme'yi gönderdi. (S.N.)

— Beni Resûlüllah Hazretleri gönderdi, senin hâlini görmeğe geldim, dediği gibi zayıf bir sesle cevap verdi.

O da yanına gelip gördü ki, ruhundan sadece bir eser kalmış. Gözünü açıp:

— Benden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine selâm söyle ve şöyle de ki: "Allahu Teâlâ Hazretleri sana bizden ötürü öyle ecir ve karşılıklar versin ki, ümmetinden ötürü diğer peygamberlere verilenlerden daha üstün olsun," dedi.

Ondan sonra:

— Kavmime şöyle de ki: "Hak Teâlâ katında hiç bir özrünüz yoktur. Şu hususta ki, aranızda nazar eyler bir göz varken peygamberinize düşmanlar yol bulup böyle etsinler!" dedi.

Hâsılı Peygamber Efendimiz Hazretleri yaralandığı için üzüntüsünü açıklayıp ashâbı kınadı ki, Fahr-i Kâinat'ın sözünü tutup yerli yerinizde durmadınız, hezimete uğradınız. Kâfirler zafer bulup o mübarek vücuda el uzattılar, demek istedi. Ondan sonra çok geçmeden ruhunu teslim etti. Allah ondan razı olsun.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bizzat çıkıp Hazret-i Hamza'yı yoklamak için yine Uhud'a gitti. Bir vâdinin ortasında onu mübarek karnı yarılmış olarak buldu. Mübarek burnu ve kulağı da kesilmişti. Bunu görür görmez aşırı derecede rahatsız oldu, gayet acıdı, çok üzüldü:

"Allahu Teâlâ'nın rahmeti senin üzerine olsun. Şüphesiz sen, çok hayır işleyici idin. Çok sıla-i rahm (akrabaya yardım) edici idin. Vallahi kâfirlerden senin yerine yetmiş kişinin kulağını ve burnunu keseceğim," diye buyurdu.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri Nahl sûresinin sonlarında olan âyet-i kerimeleri inzal buyurdu. Resûlüllah Efendimiz de o niyetinden vazgeçip yeminine keffâret eyledi. O âyet-i kerîmeler şunlardır:

"Ve in âkabtüm fe-âkıbû bi-misli mâ-ûkıbtüm bihî ve lein sabertüm lehüve hayrün lissâbirîne — Eğer size zarar veren kimseye zarar vermek isterseniz size verilen zararın misliyle zarar verin. Eğer sabredip ceza vermezseniz elbette sabredenlere sabretmek intikam almaktan daha üstündür." (Nahl sûresi: 16/126)

Yâni: "Onlar bir kişinin burnunu ve kulağını kestilerse siz de onlardan bir kişinin burnunu ve kulağını kesin, yetmiş kişinin kesmeyin. Ama sabrederseniz bu daha hayırlıdır," demektir.

"Vasbir ve mâ sabruke illâ billâhi ve lâ tahzen aleyhim ve lâ tekü fî daykın mimmâ yemkürûne. İnnaalahe maallezîne't-tekav vellezînehüm muhsinûne. — Ya Muhammed! Uhud gününde sana yetişen şeye sabret. Halbuki senin sabrın Hak Teâlâ'nın yardımı iledir. Kâfirlerin senden yüz çevirmelerine da mahzûn olma.

(Yahut Müslümanlara olan işlerden huzursuz olma). **Kâfirlerin hilesinden de gönül darlığına düşme. Muhakkak ki, Hak Teâlâ yardımlariyle müttakîlerin yanında hazırdır. Muvahhidler ve muhlislerle beraberdir."** (Nahl sûresi: 16/127-128).

Müfessirler, "Takvâdan murad Hak Teâlâ'nın emrini tâzimdir. İhsandan murad da Allah'ın kullarına şefkattir," demişlerdir."

Rivayet olunur ki, Hazret-i Hamza'nın hemşiresi oğlu Abdullah bin Cahş (R.A.) dahi Uhud'da şehid olmuştu. Kâfirler ona da Hazret-i Hamza'ya ettiklerini etmişlerdi. İkisini bir kabire defnettiler. Allah onların ikisinden de razı olsun. Âlemlerin Hocası Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şehidler üzerine geldi ve buyurdu ki:

أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ وَمَا مِنْ جَرِيحٍ يُجْرَحُ فِي اللّٰهِ إِلَّا وَاللّٰهُ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَدْمَى جُرْحُهُ اللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ

"Bunların Allah yolunda öldürüldüklerine ben Allah indinde şâhidim. Allah yolunda yaralanmış hiçbir kimse yoktur ki, Hak Teâlâ kıyâmet gününde onu yarasından kanlar akar halde kaldırmasın. O zaman onun kanının rengi kan rengi ve kokusu misk kokusudur."

Abdullah bin Sa'lebe'den rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Uhud şehidleri için:

— Onları yaraları ile sarın, diye emretti."

Yâni onları yıkatıp kefenletmedi demektir.

Hadîs imamlarından bâzıları rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Câbir (R.A.) Hazretlerine şöyle buyurdu:

— Hak Teâlâ Hazretleri her kime söz söylediyse hicab (perde) arkasından söyledi. Ancak senin babana hicabsız söyleyip:

— Benden ne istersen iste sana vereyim, dedi.

Oda:

— Ya Rab! Senden isterim ki, dünyaya tekrar döndürüleyim de senin yolunda bir daha öldürüleyim, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri de buyurdu ki:

— Benim ezelî hükmüm şöyle geçmişti ki, ölenler bir daha dünyaya döndürülmeyecekler.

Bunun üzerine o da dedi ki:

— O halde ya Rab, benim arkamda kalanlara (yâni dünya ehline) benim halimden haber ver.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerîmeyi inzal buyurdu:

"Allah yolunda öldürülenleri ölü sanmayınız. Belki onlar sağdırlar. Rablerine yakınlık sahibidirler. Onlara rızk verilir. Cennette Hak Teâlâ'nın kendi fazlından verdiği şeylerle sevinç içindedirler. Aynı zamanda dünyada koyup gittikleri mü'minlerin hallerinden de sevinç içindedirler. Eğer onlar da vefat etse veya öldürülseler dirilikle sağ olurlar ki, onları ne zarara uğramak korkusu, ne de sevgiliyi yitirmek gamı kederlendirir." (Âl-i İmrân sûresi: 3/169 -170)

Kadî Beyzâvî (Allah ona rahmet etsin) böyle buyurmuştur. Neticesi ve hulâsası şudur ki: Şehidler ölü değillerdir. Onlar sağdırlar. Allahu Teâlâ Hazretlerine yakınlıkları vardır. Cennet meyvelerinden ve sularından yer, içerler. Allahu Teâlâ Hazretlerinin ihsan buyurduğu şehidlik şerefiyle sevinçli ve neş'elelidirler. Dünyada olan îman ehli kardeşlerinin de âhiret yurduna intikal ettiklerinde kendileri gibi rahmet ve hoşnutluğuna, sonsuz ve ölümsüz nimetlere vâsıl olacaklarına sevinir, ferahlık duyarlar, demek olur.

İbn-i Abbas (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki:

اَلشُّهَدَاءُ فِي اَجْوَافِ طَيْرٍ خُضْرٍ تَرِدُ اَنْهَارَ الْجَنَّةِ وَتَاْكُلُ مِنْ
ثِمَارِهَا وَتَاْوِي اِلَى قَنَادِيلَ مُعَلَّقَةٍ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ

"Şehidlerin ruhları yeşil kuşların içlerindedir ki, onlar cennet ırmaklarına gelirler, cennet meyvelerinden yerler ve Arş'ın gölgesine asılmış kandiller içinde yatarlar," diye buyurmuştur.

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yukarıdaki hadîs-i şerifte: **"Arş'ın kandilleri içinde yatarlar"** buyurduğunu **"Ve'ş-şühedâi inde rabbihim lehüm ecruhüm ve nûrühüm — Ve şehidler için Rableri katında ecirler ve nurlar vardır,"** (Hadîd sûresi: 57/19) nass-ı şerîfi tasdik eyler.

Onların kandillere girmesi geceleyindir. Gündüzün gereği üzere uçup gezmektedirler. Âhirette cennete girdikten sonra kandillerde yatmazlar. Orada yatmaları o zamana varıncaya kadardır," demişlerdir.

Bir hadîs-i şerif vardır ki: **"Her mü'min, gerek şehîd olsun ve gerekse döşeğinde vefat etsin, ruhu cennet-i âlâya vâsıl olup orada cennet meyvelerinden nimetlenir,"** diye buyurulmuştur.

İmam-ı Ahmed İmam-ı Şâfiî'den, o da İmam-ı Mâlik'den, o da Zühri'den, onlar da Abdurrahman bin Kâ'b'dan, onlar da babası Kâ'b bin Mâlik'den (Allah onların hepsinden razı olsun) Kâ'b bin Mâlik de Peygamber Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki:

نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَائِرٌ تَعْلُقُ مِنْ شَجَرِ الْجَنَّةِ حَتَّى يُرْجِعَهُ اللّٰهُ إِلَى جَسَدِهِ

"Mü'minin ruhu bir kuştur ki, ta Hak Teâlâ Hazretleri onu cesedine döndürünceye kadar, cennet ağaçlarının meyvesinden yer," diye buyurmuşlardır.

Bu hadîs-i şerif açık işaret ile delildir ki, mü'minlerin ruhları kuş suretinde cennete girerler ve cennet meyvelerinden nimetlenirlermiş.

**"Nes'elullahe'l-kerîme'l-mennâni
En yemünne aleynâ bi'l-îmani."**

"Kerîm (çok cömert) ve **Mennân** (ihsânı bol) **olan Allah'dan biz,**

İman ile bizi emin kılmasını niyaz ederiz."

Ancak bu hadîs-i şerifle biraz yukarıda nakledilen hadîs-i şeriften anlaşılır ki, cennette şehidlerin ruhlarının izzeti, diğer mü'minlerin ruhlarından daha ziyade olur. Zira şehidlerin ruhları hakkında **"Yeşil kuşların içindedirler"** diye buyurulmuştur. Diğer mü'minlerin ruhları hakkında ise **"Kendisi kuş olur"** diye buyuruldu. O halde şehidlerin ruhları diğerlerine nisbetle râkib (binici) olurlar. Bindikleri kuşlar, kol kanat açıp istedikleri makamları dolaşırlar. Diğerlerinin ruhları ise bizzat kendileri kol kanat açıp uçmağa muhtaç olurlar. Ama eğer Hak Teâlâ Hazretleri ruhlarımıza hoşnutluk bahçesinin fezasında ve cennet bağlarının havasında kanat açıp uçmayı kendi fazlı ve ihsânı ile müyesser etseydi hepimiz bu denli zahmete razı olurduk.

Rivayet olunur ki, Uhud gazâsında şehid olan müslümanlar yetmiş kişi idi. Bâzılarının kavlince altmış beş kişi idi. Bunların dördü muhacirlerden idi. Allah onlardan ve diğer sahâbelerin hepsinden râzı olsun.

Nakledilir ki, Müslümanlar kendi ölüleri üstünde ağlaştıkları zaman münafıklar sevinip Yahudi tâifesinin gönüllerinde olan gıllü gışş (kin ve hîle) meydana çıktı. Allah onlara lânet etsin.

Tenbih: Şöyle malûm olsun ki, Kadî Iyâz (Allah ona rahmet etsin) Şifa'sında bâzı âlimlerden nakletmiştir ki: Bir kimse Peygamber Efendimiz Hazretleri hakkında "Hezimete uğradı" dese ona tevbe teklif edilir. Eğer tevbe etmezse öldürmek gerekir, diye buyurmuştur. Zira böyle bir şey demek Peygamber Efendimiz Hazretlerine - hâşa -noksanlık izafe etmektir. Hezimetin mânası düşmanından yüz döndürmektir. Böy-

le bir şey ise Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine aslâ vâki olmamıştır. Vâkı olması caiz de değildir. Çünkü Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kendi işinde, basîret ve ismetinde yakîn üzere idi, demişlerdir. Hâsılı inhizam, Âlemlerin Rabbı'nın yardım ve ismetine yakîn olmamasından ileri gelir. Peygamberler hakkında ise böyle bir şeyin düşünülmesi mümkün değildir.

Uhud Yenilgisinin Bazı Fayda ve Hikmetleri:

Uhud gazâsında İslâm ehline vâki olan hal, birkaç fayda ve hikmetleri içine alır diye buyurmuşlardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Mâsiyetin sonunun kötü olduğunu mü'minlere bildirmektir. Zira Resûlüllah Efendimiz Hazretleri o gün atıcılara sıkı sıkı tenbih ve te'kidlerle emanet edip:

— Sakın, olmaya ki yerinizden ayrılasınız! diye buyurmuştu.

Onun şerefli buyruklarına tam itâat edecek yerde beşeri yaratılış gereği gaflet edip yağma hevesiyle bir miktar ileri vardıkları gibi varlık ve geçim sebebleri yokluk arsasında yağma edildi.

2. Biri de şu mânaya işarettir ki, nebiler ve resuller Allah tarafından bâzı belâlara mübtelâ olurlar. Ama en güzel sonuç onların olur. Nitekim Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bütün düşmanları işin sonunda âleme hâkim olan kılıcının hükmüne boyun eğmişlerdi. Ama işin başında bâzan nusret ve zafer, bâzan ıstırap ve zarar üzere olmalarının hikmeti olarak şunu yazmışlardır ki, eğer daima mansur ve muzaffer olsalardı bütün halk itâat boyunduruğuna zarurî olarak boyun eğip mü'min ve münâfığın kim olduğu birbirinden ayrılmazdı. Ama bâzan yenilgi şekli zuhura gelince münafıklar kendilerini açığa vurup Müslümanlar sabır ve sebatla sivrilip onlar arasından yükselirler. Nitekim bu gazânın başlangıcında böyle vâki olmuştur.

3. Hak Teâlâ Hazretleri kerâmet yurdunda mü'minlere bâzı yüksek dereceler takdir etmiştir ki, belâ ve mihnetler çekmeyince sadece amellerle ona kavuşmak müyesser olmaz. Onun için Allahu Teâlâ, kullarını bâzı eziyetli haller ve sıkıntılarla imtihan eyler.

4. Bâzan Allahu Teâlâ'nın dileği, İslâm dîninin düşmanlarının kökünden sökülüp ezilmesine müteallik olur. Bunun için bunlardan türlü türlü küfür, sapıklık, taşkınlık, eşkiyalık, inat ve isyan zuhura gelmesinin sebeplerini halk eyler. Ondan sonra kahır fırtınalarının sarsıntıları ve şiddetli azab rüzgârlarının soğuk eliyle hayat ağaçlarının kökünü güneşe gösterir. Allah en iyisini bilir.

Hamrâül-Esed Gazvesi

Bundan sonra gerçekleşen gazâ, Hamrâu'l-Esed Gazvesi'dir. Hamrâu'l-Esed dedikleri, Medine-i münevvere'ye sekiz mil uzaklıkta bir yerdir. Bu gazâya Uhud cenginin er-

tesi sabah vaktinde çıkmışlardı. Resûlüllah Efendimizin şerefli maksatları, kâfirler İslâm ehlini zebûn (güçsüz ve âciz) zannedip tekrar fesada girişmesinler diye cür'et ve celâdet göstermek idi. Gerçekten de isabet buyuruldu. Yoksa kâfirlerin kötü niyetleri, gelip Medine-i münevvere'yi basmaktı. Muâviye bin Muğeyre bin Ebi'l-Âs dedikleri kâfire rast gelinip Resûlüllah Efendimizin şerefli emirleriyle mel'unun boynunu vurdular.

Hâsılı beş gece dışarda yattılar. Cuma günü olunca Medine-i münevvere'ye döndüler. Bu hususlar Şevval ayı içinde olmuştu. Bâzı âlimlerin kavlince şarabın haram olması da bu Şevvâl'de vâki olmuştur. Ancak bâzıları dördüncü senede haram oldu demişlerdir.

Şarabın Haram Kılınması:

İmam-ı Ahmed bin Hanbel'in rivayetinde Ebu Hüreyre (R.A.) buyurmuştur ki: "Şarap üç defa haram kılındı. Peygamber Efendimiz Hazretleri Medine'ye geldiklerinde şarap içilirdi, kumar da oynanırdı. Nihayet ulu sahâbeden bâzıları, şarap içmekten ve kumar oynamaktan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine sual ettiler. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerîme'yi indirdi:

"Yes'elûneke ani'l-hamri ve'l-meysiri kul fîhimâ ismün kebîrün ve menâfiu linnâsi ve ismihümâ ekberü min nef'ıhimâ — Sana şaraptan ve kumardan sorarlar. De ki: Bu ikisinde büyük günah vardır. Gerçi onlarda insanlar içinn menfaatler de varsa da günahları menfaatlerinden daha büyüktür." (Bakara sûresi: 2/219)

Bunun üzerine halk:

— Hak Teâlâ bize onları haram etmedi. Nihayet onlarda büyük günah vardır, diye buyurdu, dediler.

Yine devamlı içerlerdi. Hattâ günlerden bir gün muhacirlerden biri akşam namazında imamet edip kırâetinde karışıklık yaptı. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri, önceki âyet-i kerîmeden daha ağır bir âyet-i kerîme indirip buyurdu ki:

"Yâ eyyühellezîne âmenû lâ takrebû's-salâte ve entüm sükâra hattâ ta'lemû mâ tekulûne — Ey îman edenler! Sarhoş olduğunuz zaman ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın!" (Nisâ sûresi: 4/43)

Yine halk durmadan içerlerdi. Nihayet mezkûr âyetten daha ağırı nâzil olup:

"Yâ eyyühellezîne âmenû inneme'l-hamru ve'l-meysiru ve'l-ensâbu ve'l-ezlâmü ricsün min ameli'ş-şeytâni fectenibûhü lealleküm tüflihûne — Ey îman edenler! Şarap, kumar, putlar ve fal oyunları şeytanın işlerinden pis şeylerdir. Bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz," (Mâide sûresi: 5/90) diye buyuruldu.

Birinci âyet-i kerîme hakkında:

— Şarapta menfaatler olduğu açıktır. Fakat kumarda, ne menfaat vardır ki, ona muptelâ olanların her biri saadet ve ikbal sermayesini telef eliyle utulma kapısına koymuşlar, yücelik ve büyükluk hil'atini çıkarıp iflâs çulları içinde kalmışlardır? denilirse aslı budur ki: Cahiliyet zamanında âdet, kumardan elde ettikleri malı fakirler ve miskinler arasında taksim ederlerdi. Menfaat onlara göre olur. Yoksa kumar oynama işine girişmelerinden dolayı değil.

İkinci âyet-i kerîmenin tefsirinde Kadî: "Murad, sarhoş olan kimseyi namaza yaklaşmaktan nehyetmek değildir. Belki şarabı içmekte ifrattan nehy etmektir," diye buyurmuştur.

Üçüncü âyette geçen şarap ve kumar malûmdur. Dikili taşlardan murat putlardır ki, onları dikerler ve ibâdet ederlerdi. Ezlâm denilen şey de oklardır ki, yelekleri ve temrenleri olmaz.

Aslı şudur: Cahiliyet zamanında müşriklerin üç okları vardı. Birinin üstüne "Rabbim bana emretti" yazılmıştı. Diğerinin üstüne "Rabbim bana nehyetti" diye yazılmıştı. Öbürünün üzerine de hiç bir şey yazılmamıştı. Bu okları bir ok kesesine sarıp Hübel dedikleri putun yanında mücâvir (bekçi) olan kimseye vermişlerdi. O, bu okları muhafaza ederdi. Müşriklerden birinin büyük bir işi işlemeğe niyeti olsa önce gidip o okları Hübel'in yanında atardı. Eğer "Rabbim bana emretti" yazılı olan ok çıkarsa geri bırakmadan o işi işlerdi. Eğer "Rabbim bana nehyetti" yazılı olan çıkarsa bir yıl te'hir ederdi. Yazısı olmayan ok çıkarsa okları alıp bir daha atardı.

Hüküm sahasının kılıç oyuncusu şeriat kılıcını ileri süreliden beri bu türlü boş ve mânasız davranışlar yeleksiz oklar gibi yabanlara çavdı.

İmam-ı Hasan bin Ali (Allah kendisinden ve babasından razı olsun) bu senede vücuda gelmiştir.

Ebu Seleme'nin Seriyyesi

Bundan sonra vâki olan, Ebu Seleme'nin Seriyyesi'dir. Bunların ismi Abdullah bin Abdü'l-Esed'dir. Hicret tarihinden otuz beşinci ayda Muharrem içinde Huveylid oğulları Seleme ile Talha'nın üzerine gönderilmişti. Gidip bulamadı, bir miktar develerini ve koyunlarını sürüp getirdi. Kimse ile cenk olmadı.

Abdullah Bin Enis'in Seriyyesi

Bundan sonra Abdullah bin Enis'in Seriyyesi gelir. Bu da zikredilen tarihte vâki olmuştur. Arafat karşısında Urane dedikleri vadide Sufyan bin Hâlid denilen kâfirin üzerine gönderilmişti. Sebebi şu idi: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine karşı harp ve kıtal niyetiyle bâzı kâfirleri topladığı işitilmişti. Bunun üzerine Abdullah (R. A.)

adı geçen mel'unu zarafetle öldürmek için yalnız gönderildi. Abdullah o tarafa vardığında Süfyan:

— Sen kimsin? diye sordu.

Abdullah:

— Beni Huzâa'dan bir kişiyim. İşittim ki, Muhammed ile cenk etmek istiyormuşsun. Ben de seninle beraber olmağa geldim, dedi.

Mel'un da:

— Öyleyse hoş geldin, deyip arkadaş oldular.

Bir miktar etrafı keşf edip geze geze uzaklaştılar. Abdullah bu sırada mel'unu şaşırtıp tenhaya çekti. Onu öldürüp başını götürdü. Gece yol alıp gündüz kendini bir yerde gizlerdi. On sekizinci günde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yetişip o mel'unun başını önüne koydu. Fahr-i Âlem:

— Yüzün ak olsun, diye ona dua etti.

O da dua ve senâ eyledi. Geldiği gün Cumartesi günü idi. Muharrem ayından yedi gece kalmıştı.

Âsım Bin Sâbit'in Seriyyesi

Bundan sonra Âsim bin Sâbit'in (R.A.) Seriyyesi gelir. Hicret tarihinin otuz altıncı ayında Sefer ayı içinde vâki olmuştur. Bu seriyyenin hâlinin niteliği, hadîs imamlarının haberlerinden anlaşıldığı üzere şöyledir:

Azl ve Elkare denilen iki kabile vardı. Bir gün bunlardan birkaç kişi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip:

— Ey Allah'ın Nebisi! Bizim aramızda İslâm vardır. Ashâbından birkaç kişi gönder de gelsin, bize fıkıh öğretsinler, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de ulu sahâbeden altı kişi tayin, üzerlerine de Âsım bin Sâbit'i emir nasb edip gelen tâife ile gönderdi. Mekke ile Usfân ortasında Huzeyl kabilesinin Reci' dedikleri suları yakınına geldikleri gibi adı geçen tâife habasetlerini açığa vurup sahâbe-i kirâma zulüm ve haksızlık ettiler. Huzeyl kabilesine yüksek sesle çağırıp onlardan da yardım istediler. Bunun üzerine bir alay kâfir, silâhlarıyla üzerlerine geldiler. Bu hâli görünce ashâb-ı kirâm yüksek bir tepenin üstüne çıktılar ve orada durdular. Kâfirler etrafını alıp:

— Sizinle ahd ve amânımız olsun ki, kendi arzunuzla aşağı iner iseniz sizden hiç kimseyi öldürmeyeceğiz, dediler.

Âsım bin Sâbit (R.A.):

— Ben kâfirin ahdine itimad edip inmem, dedi. Ve dua edip:

— Allahım, bizim hâlimizden Resûlüne haber ver, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri duasını kabûl edip o gün hallerinden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini haberdar kıldı. Ondan sonra okla vurup orada Âsım'ı şehîd ettiler. Hubeyb bin Adiyy, Zeyd bin Desine ve Abdullah bin Târik, onların ahidlerine itimad edip aşağı indiler. Mel'unlar Hubeyb ile Zeyd'i Mekke şehrine götürüp Hâris bin Âmir'in oğullarına sattılar. Birkaç gün onların yanında esir ve mahpus kaldılar. Ondan sonra öldürüldüler.

Hubeyb'in Öldürülmesi ve Kerameti:

Nakledilir ki, Mekke'nin hareminden çıkarılıp öldürülmeye götürülürken, Hubeyb:

— Bana biraz izin verin, iki rek'at namaz kılayım, dedi*.

Mûsâ bin Ukbe'den rivayet edilmiştir ki, Hubeyb'in namaz kıldığı yer, Ten'im dedikleri mevkide bulunan mescidin yeridir.

Rivayet olunur ki, Hubeyb'in ölümü kararlaştırılmış ve kendisine kesin olarak bildirilmiş olduğu zaman Hubeyb, Hâris'in bir kızından tutunmak için ustura aldı. O kadının da bir küçük oğlancığı vardı. O sırada çocuk Hubeyb'in yanına gitti. Kadın feryâd edip:

— Eyvah! Oğlanı gözetmedik, esirin yanına gitti! Halbuki onun ölümü kesinleşmiştir. Şimdi oğlanı ustura ile çalıp öldürür. Ah, ben ne şaşkınım! diye ağlamağa başladı.

Hubeyb, kadını teselli etmek isteyerek:

— Bizde mâsumlara zulüm ve haksızlık yoktur, korkma! dedi.

Kadın o kadar şiddetli bir sevince kapıldı ki:

— Vallahi ben, bundan hayırlı esir görmedim, dedi.

Sonra yine yemin ederek anlattı:

— Ben gördüm, Hubeyb bir salkım üzüm verdi ki, tanesi adam başı gibiydi.

Bu hal, Hubeyb'in kerâmetine nişandır. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nebiliğinin doğruluğuna da bir delildir. Bütün Ehl-i Sünnet katında evliyanın kerameti sabit-

* Mehmed Zihni (Hacı Zihni) Efendi'nin "Hakaik" kitabının 2 inci cildi 22 inci sayfasında Hubeyb bin Adiyy bin Mâlik El-Ensarî maddesinde yazılı olduğu üzere: Hubeyb salben (asılarak) şehîd edilmiştir. Allah yolunda asılarak can verenlerin birincisi bu zattır. Asılacağı sırada iki rek'at namaz kılmış ve - orada kaydedilen - çok dokunaklı bâzı beyitler söylemiştir. Yine orada nakledildiğine göre İbnu'l-Esîr der ki: "Sabren (eli bağlı olarak) öldürülen her müslümanın idamı sırasında iki rek'at namaz kılması ondan kalma bir sünnettir." (S.N.)

tir. Hak Teâlâ Hazretlerinin dostlarından keramet sâdır olur, demişlerdir. Ancak bâzı muhakkikler buyurmuşlardır ki: "Evliyadan o türlü kerametler sâdır olur ki, peygamberlere mûcize olarak gerçekleşmiş olmasın. Meselâ ayın yarılması, ölülerin diriltilmesi, yed-i beyzâ (içi ışık saçan, beyaz el) gösterilmesi ve bunların benzeri olan büyük âyetler (işaretler) sâdır olmaz. Bundan başka babasız vücuda getirmek ve daha bu türlü her ne varsa bunların hiç biri onlara müyesser değildir. Bunlar ancak peygamberlere müyesserdir."

İmam-ı Kuşeyrî (Allah ona rahmet etsin) dahi bu mezhebe zâhib olmuştur. Ama dualariyle hastalar şifa bulmak, kıtlık ve veba def edilmiş olmak, yağmur yağmak, gözden uzak yerlerde vâki olan hâdiselerden keşfen haber vermek ve bunların benzeri işler velilerden pek çok sudûr eyler.

Rivayet olunur ki, Hubeyb (R.A.) Hazretlerini ölüm yerine getirdiklerinde kâfirler - Allah onlara lânet etsin - sual edip:

— Şimdi senin yerine Muhammed'i öldürüp seni serbest bıraksaydık bundan hoşlanır mıydın? diye yemin verip "Doğru söyle" dediler.

O da dedi ki:

— Vallahi'l-azîm ben razı değilim ki, şimdi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin durduğu yerde mübarek ayağına bir diken batsın da ben buna karşılık varayım, çoluk çocuğumun arasına gideyim! Nerde kaldı ki, sizin dediğiniz olsun!

Ebu Süfyan dedi ki:

— Vallahi Muhammed'in ashâbının Muhammed'i sevdiği gibi hiç kimsenin bir kimseyi sevdiğini ben görmedim.

Ondan sonra Nestâs adlı bir kâfir vurup kendisini şehîd eyledi. Hubeyb'den Allah razı olsun.

Âsım'ın Kerameti:

Daha sonra Kureyş tâifesi adam gönderip daha önce okla vurup şehîd ettikleri Âsım'ın mübarek cisminden bir parça getirtip görmek istediler. Zira Âsım Hazretleri Bedir gazâsından döndükleri zaman Ukbe bin Ebî Muayt dedikleri mel'unun Resûlüllah Efendimiz'in emriyle boynunu vurmuştu. Bundan dolayı Âsım'a çok kinleri vardı. Ukbe denilen mel'un, Kureyş'in ulularındandır. Ama haksızlık, zulüm ve eziyet etmede Ebu Cehil mel'ununa çok yakındı. Ortaya çıkışının başlarında Kâinatın Efendisine Mekke'de çok eziyetler etmiş bir mel'undur. Binler ve yüz binlerce kere sayısız ve hesapsız lânetler habîs canına olsun.

Muhammed bin İshak (Allah ona rahmet etsin) ve Büreyde bin Süfyan'ın (Allah onun sırrını takdis etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki: Hüzeyl tâifesi murad edindi-

ler ki, Âsım'ın mübarek başını alalar ve Sülâfe binti Saîd dedikleri kâfir karısına satalar. Zira Uhud gazâsında Âsım Hazretleri onun iki oğlunu öldürmüşlerdi. O zaman mel'une, Âsım'ın fırsatı eline geçerse mübarek başının kemiğinden kadeh yapıp içinden şarap içmeğe ahd etmişti. Mal mülk sâhibi zengin bir mel'une idi:

— Her kim Âsım'ın başını getirirse ona yüz deve vereceğim, diye and etmişti.

Bunun için kâfirler o niyetle Âsım'ın yanına vardıkları gibi o kadar sayısız ve hesapsız arıların üzerine üşüştüğünü gördüler ki, mübarek cismine yaklaşmaları mümkün olmadı. Ona el süremeden geri döndüler.

Rivayet olunur ki, Âsım (R.A.) Hazretleri:

— Ne bir müşrik benim cismime değsin, ne de ben bir müşrikin cismine değeyim, diye Hak Teâlâ Hazretlerinden dua ve niyazda bulunmuştu.

Bu sebeble Hak Teâlâ Hazretleri onu himaye edip mübarek bedeninden bir şey kesmeye kadir olamadılar.

Hazret-i Ömer (R.A.) bu hâdiseyi işittiği zaman:

— **Allah, mü'min kulunu hayatında sakladığı gibi vefatından sonra da saklar,** diye buyurdu.

Eğer:

— Niçin kâfir elinde öldürülmekten saklamadı? demek hâtıra gelirse Hak Teâlâ Hazretleri şehadet makamı ile onu ağırlamak dilemişti, onun için öyle oldu. Ama mübarek cisminden bir şey kesilmesi onun hürmetine uygun değildir. Onun için bundan himaye etti.

Münzir Bin Amrin Seriyyesi

Bundan sonra **Münzir bin Amr'ın Seriyyesi** gelir. Mekke ile Usfân ortasında Maûne kuyusu denilen yere gönderilmişti. Uhud gazâsından sonra dördüncü ayda olmuştur. Bunun da sebebi bundan önce geçen seriyyenin sebebi gibidir. Tafsilâtı şöyledir:

Ebu Berâ' bin Âmir bin Mâlik bin Ca'fer denilen meşhur bir kimse vardı. Arap tâifesi içinde Mülâibü'l-Esinne (Yaşlı - tecrübeli, akıllı - oyuncu) demekle maruf idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi. Efendimiz Hazretleri ona, İslâm'ı teklif etti. Cahiliyet gayreti sebebiyle İslâm'a gelmedi.

Ama İslâm'dan uzak değildi, demişlerdir. Yâni İslâm ehline düşmanlığı yoktu. İslâm şeâirinden (âdet ve işaretlerinden) olan bir şeyi inkâr eylemezdi. Diğer kâfirler gibi inat ve karşı koyma üzere değildi, demektir.

Ebu Berrâ' Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip dedi ki:

— Ya Muhammed! Eğer ashâbından bir miktar adam gönderip Necid halkını dînine dâvet etsen ümit ederim ki, kabul ederler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ben Necid halkından korkarım. Belki ashâbıma zarar getirirler, diye buyurdu.

Ebu Berâ':

— Onlar benim komşularımdır. Korkma, gönder, dedi.

Sahâbe-i kirâmın fakirlerinden bâzı kimseler vardı ki, gündüz geçimleri için odun toplayıp satarlar, bundan elde ettiklerini kendilerine ve diğer Suffe ashâbına nafaka ederlerdi. Geceleyin de Kur'an-ı azîm okumak ve Rabb-ı Rahimlerine ibadet etmekle meşgul olurlardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, Münzir bin Amr'ı, mezkûr topluluktan yetmiş - bâzı rivayette kırk, bâzısında otuz - kişi ile gönderdi.

Yola çıktılar. Maûne Kuyusu diye tanınan yere geldikleri gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli mektuplarını Harâm bin Milhân Hazretlerinin eline verip Âmir bin Tufeyl-i Âmirî dedikleri kâfire gönderdiler. Ebedî inatçı zorba, kötü ve acı huylu mel'un, henüz o ünlü mektuba nazar etmeden cehennem dehşetindeki gazab ateşinin hararetinden feleklerin soy sopuna dil uzatıp şerâre gibi yerinden sıçradı. Orada İbn-i Milhân Hazretlerinin vücud mektubunu şehidlik kılıcının parıltısıyla nur edip şerefli ismini şehidler kütüğüne yazdırdı. Ondan sonra geri kalan ashâb-ı kirâmla cenk için Benî Âmir kabilesinden yardım istedi. Onlar da:

— Bu iş Ebu Berâ' Âmir'in sözüyle olmuştur. Biz onun verdiği sözü bozmayız, diye cevap verip adı geçen mel'una uymadılar.

Bunun üzerine mel'un Âmir, Süleym kabilelerinden Usayye ve Ri'l tâifelerine başvurup onlar bir miktar kimse ile Resûlüllah'ın ashâbının üzerine yürüdü. Onlar da silâha sarılıp çarpışmağa başladılar. O gün hepsi gül rengi şehâdet elbiseleriyle hoşnutluk bahçesinin içinde yürür oldular.

İçlerinden yalnız Amr bin Ümeyye-i Damrî esîr oldu. Kâ'b bin Zeyd'i de öldü sanıp bırakmışlardı. Kâ'b o yaralardan kurtulup tamamen iyileşti. Nice zamanlar ömür sürdükten sonra Ahzâb Gazvesinde şehîd olmuştur. Amr bin Ümeyye'nin Mudar neslinden olduğunu bilip Âmir bin Tufeyl, onu anasının canı için serbest bıraktı.

Bu hâdiseden Resûlüllah Efendimiz Hazretleri haberdar olunca:

— Bu işi ben kötü görmüştüm. Böyle olmasından korkuyordum. Bunlar hep Ebu Berâ' Âmir'in ısrarı yüzünden oldu, diye buyurdu.

Ebu Berâ' da, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu şerefli sözünü işittiği zaman çok pişman olup son derece büyük utanç ve ıstırabından öldü.

Öldürülen seçkin sahâbeler arasında o gün Âmir bin Füheyr'in mubarek cismi bulunamadı. Melekler onu defnetmişlerdi.

Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri mezkûr tâifeye acıdığı gibi hiç bir tâifeye acımadı," diye buyurmuştur.

Enes (R.A.) yine der ki: "Maûne Kuyusu çenginde ölen ashâb hakkında Kur'an âyeti nâzil oldu. Biz o âyeti okurduk. Birçok âyetlerin tilâveti (okunması) neshedildiği zaman o âyetin de tilâveti nesh edilmiş* oldu."

Bunlar hakkında nâzil olan ve tilâveti neshedilmiş bulunan âyet şudur:

بَلِّغُوا قَوْمَنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَرَضِينَا عَنْهُ

"Bizim kavmimize haber verin ki, gerçekten biz Rabbimize kavuştuk. O bizden razı oldu, biz de O'ndan razı olduk," demektir.

Rivayet olunur ki, bundan önce zikrolunan Reci' ashâbının haberleri ile bu Maûne Kuyusu ashâbının haberleri, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine aynı günde ulaştı. Bunların hepsini şehîd eden kâfirlere beddua eyledi. Çok zaman geçmeden her biri büyük bir belâya uğrayıp canları cehenneme gitti. Allah'ın lâneti onların hepsinin üstüne olsun.

Benî Nadîr Gazvesi

Bundan sonra vâki olan, **Benî Nadîr Gazvesi'dir****. Hicret tarihinin dördüncü yılının Rebiülevvel'inde vâki olmuştur. Bunun sebebi şu idi:

Bundan önceki seriyyenin hikâyesinde zikrolunduğu üzre Âmir bin Tufeyl, Hazret-i Amr bin Ümeyye'yi serbest bıraktı. O da Medine-i münevvere'ye doğru giderken yolda iki kişiye rast geldi:

— Siz kimlersiniz? diye sordu.

Onlar da Benî Âmir'den olduklarını söylediler. Bunlar, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip ahd almışlardı. Hazret-i Amr bunu bilmiyordu. Hâlâ düşmanlıklarında devam ediyorlar sanıyordu. Hiç bir şey belli etmeyip fırsatlarını gözetti. Uykuya vardıkları gibi hançerinin uyandırıcı ilâcını boğazlarına döküp başlarını fenâ (yok olma) atının terkisine astı. Sonra oradan esen yel gibi hızlı ve çabuk, düşe kalka koşarak Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli meclisine çıkageldi. Resûlüllah Efendimiz:

— Ya Amr! Ne haber var? Hâdise nasıl oldu? diye sorduğunda bir bir kendinin ve seçkin sahâbelerin başlarından geçenleri anlatıp sonunda o iki kişiye ne yaptığını da söyleyince:

---

* Bâzı âyet-i kerîme vardır ki, hükmü neshedilmiştir, ama mushaf-ı şerifte yazılır ve okunur. Bâzısı da vardır ki, tilâveti bile nesh olunmuştur, mushafa yazılmaz.

** Benî Nadîr (Benî Nazır diye de okunabilir), Yahudi tâifesinden büyük bir kabilenin adıdır.

— Ya Amr! Onlara diyet lâzım olmuş. Hatâ etmişsin. Onlar buradan ahd alarak gitmişlerdi, diye buyurdu.

Bundan sonra Seyyid-i Kâinat Hazretleri, bâzı ashâbı ile Benî Nadîr kabilesine - bunların diyetine yardım" etmeleri için- gitti. Çünkü Benî Nadîr ile komşuluk haklarına riayet etmek üzere ahd-i civâr (komşuluk akdi) yapmışlardı. Onun için diyet hususunda onlardan yardım istedi.

Benî Nadîr ile Benî Âmir arasında da tam dostluk vardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, zikredilen hususu Benî Nadîr'e teklif edince:

— Ne olacak, ya Eba'l-Kasım? Elbette sana yardımlar ve hizmetler edelim! diye cehûdâne (Yahudilere yaraşır şekilde) yumuşak sözler söylemeye başladılar.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, ashâbı ile birlikte bunlardan birinin duvarının dibinde bir miktar oturup bekledi. Bu sırada hileci mel'unlar, işin gereğini görüşür gibi birbirini tenhaya çekip:

— Bundan güzel fırsat ele geçmez! Yavaşça yukarı çıkıp damın kenarından Muhammed'in üzerine büyük bir taş yuvarlayıp bundan sonra onun derdinden, dâvasından kurtulalım! dediler.

İçlerinden Selâm bin Mişkem adlı bir Yahudî:

— Gelin bu fikirden vazgeçin! O'na haber verilir. Ne hazırlıkta olduğunuzu duyar. Böylece ahdinizi bozmuş olursunuz. Sonra başınıza belâ gelir, dedi.

Selâm'ın sözünü dinlemeyip aralarından Amr bin Cehhâş dedikleri mel'un:

— Bu işi ben yaparım! diye dama çıkmağa kalktı.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri, mel'unların giriştiği hazırlıktan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini haberdar ettiği gibi ashâb-ı kirâm arasından kalkıp yürüyüverdi. "Herhalde su dökmeye gitmiştir, yine gelip yerine oturur" diye düşünerek bir müddet beklediler.

Ondan sonra ashâb-ı kirâm da kalktılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin arkasından onu kollayarak tâ Medine'ye kadar geldiler. Peygamber Efendimiz, mel'unların düşüncesinin ne olduğunu, Hak Teâlâ Hazretlerinin bildirdiği üzere ashâbına haber verdi.

İbn-i Ukbe'nin kavlince, daha önce tefsiri geçen:

"Ey îman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın ki, bir kavm sizi öldürmek istediler de Allah onların ellerini sizden men etti." (Mâide sûresi: 5/11) âyet-i kerîmesi bunlar hakkında nâzil olmuştur.

Bundan sonra Peygamber Efendimiz Hazretleri, bunların üzerine yürümek için hazırlanmalarını ashâbına emretti. Hazırlık bitince Medine-i münevvere'yi İbn-i

Ümmü Mektûm Hazretlerine emanet etti, kendisi muhacir ve ensar askeriyle beraber çıkıp Benî Nadir kabilesinin üstüne gitti. Altı gün onları muhasara eyledi. Mel'unların kale gibi sığınakları vardı. Her biri sığınaklarına girdiler, kapılarını örtüp yattılar.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz, mel'unlara cefâ ve ziyan vermek için emretti, hurma ağaçlarını kesip yaktılar. Çıfıtlar haykırıp:

— Ya Muhammed! Sen elleri fesattan yasaklardın. Böyle yapanları ayıplardın. Bu ne haldir ki, şimdi hurma ağaçlarını kendin kesip yakıyorsun! diye çağırdılar.

İmam-ı Süheylî (Allah ona rahmet etsin) der ki:

"Yahudî tâifesinin bu sözlerinden Müslümanların kalbine bir hâl geldi. Bunun üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu:

"Hurma ağacından sizin kestiğiniz veya kökleri üzerinde durur olduğu halde terk ettiğiniz şeyler hep Allahu Teâlâ'nın emriyledir. Allah'ın emriyle bunları yaptınız. Kâfirlere intikam ve hakaret olması için izin verildi." (Haşir: 59/5)

Âyet-i kerîmede zikrolunan **"Lîne"** den murad, hurma ağacıdır. Ancak o türlü hurma ağacıdır ki, kut (yiyecek, zahire) olur değildir, demişlerdir. O diyarda kut olan hurma **"ucre"** dedikleri hurma türüdür. Ondan başkası kut olmaz, demişlerdir.

Bu sözlerden murad, kâfirlerin bağ ve bahçesinin Müslümanların tasarrufuna dahil olması ihtimali olunca onları harap etmemenin evlâ olduğuna işarettir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli maksatları, kut olmayan cinsinden bir miktar hurma ağacını kesip yakmak suretiyle mel'unları gayret ve gazaba getirip evlerinden çıkarmak, böylece onların haklarından gelmekti."

Kadî: "Kâfirleri incitip gazaplarını arttırmak için evlerini yıkıp ağaçlarını kesmenin câiz olduğuna bu âyet-i kerimeden delil çıkardılar," diye buyurmuştur.

İbn-i İshak'ın naklinde gelmiştir ki:

"Benî Avf bin Hazrecc kabilesinden bir kavm vardı. Abdullah bin Übey dedikleri münafık da onlardandı. O uğursuz kavm, Benî Nadîr Yahudîlerine haber gönderip:

— Dayanın, sığınaklarınızdan dışarı çıkmayın. Ne olursa olsun, biz sizi yalnız bırakmayız. Eğer cenk ederseniz sizinle beraber cenk ederiz. Eğer memleketinizden sürülürseniz biz de sizinle beraber çıkar gideriz, dediler.

Fakat Hak Teâlâ Hazretleri onların kalblerine bir korku bıraktı, yardıma kudret bulamadılar. Sonunda:

— Benî Nadîr'ı helâk etme, ya Muhammed! Memleketlerinden çıkar, gitsinler, diye Resûlullah Efendimiz Hazretlerine minnetler ettiler."

İbn-i Sa'd'ın rivayetinde hâdısenin anlatılması şu şekildedir:

"Vakta ki, Benî Nadîr tâifesi Fahr-i Kâinata zulüm ve haksızlık etmek istediler ve Hak Teâlâ Hazretleri haber verip mel'unların maksatlarını bildirdi, bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri, mel'unları Medine diyarından sürüp çıkarmak için Muhammed bin Mesleme'yi gönderdi:

— Memleketimden çıkın! Hiç şüphesiz siz bana zulüm ve haksızlık etmeye kalkıştınız. Şimden sonra benimle beraber burada oturamazsınız. On güne kadar size mühlet verdim. Şöyle ki, on günden sonra sizden bu diyarda bir kimse görünürse boynunu vururum! diye haber yolladı.

Bunun üzerine Yahudi tâifesi gitme tedarikine düştüler. Mallarını ve eşyalarını yüklemek için Eşca' kabilesinden develer tuttular. Çıkıp gitmek üzere iken Abdullah bin Übey dedikleri münafık:

— Siz memleketinizden gitmeyin! Hisarlarınızda durun. Arap tâifesinden benimle beraber olan iki bin kişi var. Onlar da gelirler, hisarlarınıza girerler. Benî Kureyza da size yardım ederler. Gatafân kabilesinden olan dostlarınız da hep yardımcıdırlar. Bu durumda nereye gidiyorsunuz? diye haber gönderdi.

Benî Nadîr de Abdullah'ın sözüne itimad edip reisleri olan Huyey bin Ahtab dedikleri mel'un:

— Biz memleketimizden çıkmıyoruz! Ne istersen onu yap! diye Peygamber Efendimiz Hazretlerine haber gönderdi.

Bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, gazâ niyetiyle tekbir getirdi. Müslümanlar da Fahr-i Kâinatın tekbiri ile beraber hep bir ağızdan tekbir getirdiler. Böylece Benî Nadîr'in üstüne yürüdüler. Onların bulundukları yer, Medine-i münevvere'den iki mil uzaklıkta olan bir yerdir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbiyle gelip ikindi namazını Benî Nadîr kabilesinin yurtları önünde kıldı. O gün İslâm'ın sancağı Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'in elindeydi. Allah varlığını mükerrem kılsın.

Bundan sonra mel'unlar okla ve taşla damlarının üstünden cenge başladılar. İbn-i Übey çekildi, yardıma gelmedi. Gatfân kabilesinden ve diğerlerinden de bir fayda olmadı. Yardımdan ümitleri kesilip yalnız kaldılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de ashâbı ile onları kuşattı. Bağ ve bahçelerinin ağaçlarını kırdılar. Resûlüllah Efendimiz buyurdu ki:

— Bütün mal, eşya ve silâhtan neyiniz varsa bırakıp kuru başınızı alarak memleketten çıkın, yıkılıp gidin!

Nihayet Yahudiler bu sulha razı olup Resûlüllah Efendimiz Muhammed bin Mesleme'yi mel'unların sürülüp çıkarılmasına memur kıldılar. Sadece kadınlarını ve çocuklarını aldılar, hepsi altı yüz deveye yüklenip oradan çıktılar, Hayber kalesine gittiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onları on beş gün muhasara etmişti. O zaman içinde mel'unlar hep kendi elleriyle evlerini yıkıp harap etmişlerdi.

Benî Nadîr'e bu hâlin vâki olmasından münafıklar çok elem ve ıstırap çekip hepsi derinden yaralandılar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Benî Nadîr'in terkettiği malların hepsine el koydu. Silâh kısmından üç yüz kırk kabza kılıçları çıktı. Elli tolga (miğfer) ve elli zırhları da bulundu. Bunların malını muhacirlere taksim edip ensâr topluluğuna bir şey vermedi. Çünkü onların hepsi zengin idiler ve muhacirlere de onlar bakıyorlardı. Böylece muhacirlerin onlar üzerindeki yükünü hafifletmek istediler. Ensâr'dan sadece iki kişiye hisse verdiler. Birisi Ebu Dücâne, birisi de Sehl bin Huneyf (Allah onların ikisinden de razı olsun) idi. Çünkü bunlar muhtaç idiler.

İklîl adlı kitapta: "Sa'd bin Muâz (R.A.) Hazretlerine de bir kılıç verdi," denilmiştir. İbn-i Ebi'l-Hukayk dedikleri Yahudi'nin meşhur bir kılıcı vardı. Sa'd Hazretlerine verdiği o kılıç idi, demişlerdir.

Muhacirlere dağıtıp ensâra vermemesinin bir sebebi de şudur ki: "Ganimete hak kazanmak, îcâf-ı hayl ile (yâni at ve deve sürüp vuruşmakla) olur. Burada ise böyle olmadı. Onun için onlara verilmedi. Muhacirlere verilmesi de fakirlikleri cihetinden idi. Bu sebeptendir ki, ensardan da fakir olanların bir ikisine verdi," demişlerdir."

Zâtü'r-Rika Gazvesi

Bundan sonra vâki olan, **Zâtü'r-Rika' Gazvesi**'dir. Bu gazânın ne vakit olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Muhammed bin İshak (Allah ona rahmet etsin) katında Benî Nadîr gazvesinden sonra hicret tarihinin dördüncü yılı Rebiülâhirinin içinde ve Cemaziyelevvel'in bâzı günlerinde vâki olmuştur. İbn-i Sa'd ve İbn-i Hibbân'ın kavillerine göre beşinci yılın Muharrem'inde vâki olmuştur. Bundan başka sözler de söylemişlerdir. Hâlin hakikati malûm olmadıktan sonra pek çok ihtilâfları zikretmenin faydası olmadığı için bunlar terk olundu.

Neden Zâtü'r-Rika' diye isimlendirildiği hususunda da ihtilâf edilmiştir. Bâzıları: "O diyarda bir ağaç vardı, adına Zâtü'r-Rika' derlerdi. Orada olan gazâ da bu ağacın ismiyle meşhur oldu," dediler. Bâzıları da: "O yerin toprağı yer yer siyah ve yer yer ak idi. Onun için Zâtü'r-Rika' denildi," demişlerdir. Bunlar: "Rika' kelimesi Ruk'a'nın çokluk şeklidir. Ruk'a ise bez parçasına - ve satranç bezine derler. O diyarın toprağı alacalı olduğu için sanki yer yer yama vurulmuş gibi görünürdü. Bunun için oraya Zâtu'r-Rika' denildi," demişlerdir.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Ebu Mûsâ El-Eş'arî'den (R.A.) nakledilmiştir ki: "Bu gazâda ayaklarımız kabardı. Biz de ayakla-

rımıza bez parçalarını sardık. Bunun için bu gazâya Zâtü'r-Rika' denildi," diye buyurmuştur.

En doğru kavlin aslı budur ve bu gazânın haberi İbn-i İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) kavlince şöyle gelmiştir:

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Necid vilâyetine gazâ için vardı. Şerefli muradları, Benî Muhârib ve Benî Sa'lebe tâifeleriyle cenk etmekti. Zira orada bunların hayli adam topladıkları işitilmişti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ashâb-ı kirâmdan dört yüz kişi ile çıktılar. Bâzı rivayette yedi yüz kişi ile çıktılar, denilmiştir. Medine-i münevvere'yi Osman bin Affan'a (R.A.) emanet etti. Bâzı rivayette Ebu Zerr-i Gıfârî'ye (R.A.) emanet etti, denilmiştir.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, ashâbiyle çıkıp o diyarda Nahle diye tanınan yere vardılar ki, orası Gatfân kabilesinin yerlerindendir. Hâsılı İbn-i Sa'd'ın rivayetinde belirtildiğine göre orada toplananlar dağılmışlardı. Kadınlarından başka kimseyi bulamadılar. Onları esîr ettiler, denilmiştir. Ama İbn-i İshak'ın kavline göre bir miktar kimse ile buluştular. Birbirine yakın geldiler, fakat aralarında cenk vâki olmadı. Ama halk birbirinden çok korktular. Hattâ Resûlüllah Efendimiz Hazretleri orada korku namazı kılıverdi. Ondan sonra halk döndüler, demişlerdir.

İbn-i Sa'd'ın kavline göre Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ilk defa korku namazı kılması orada vâki oldu, denilmiştir. Bu gazâda on beş gece yabanda kaldılar ve geldiler.

Sahih-i Buharî'de Câbir (R.A.) Hazretlerinden nakledilmiştir ki, şöyle anlattı:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Zâtü'r-Rika'da idik. Orada gölge salmış bir ağacın yakınına geldik ve onu istirahat buyurması için sırf Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ayırdık. Her birimiz bir yere konduk. Peygamber Efendimiz Hazretleri de mubarek kılıcını çözüp bu ağacın dallarından birine asmış, rahat rahat otururken müşriklerden Gavras bin Hâris denilen bir kâfir ansızın gelip durduğu yerden kılıcın kabzasına yapışıp çekti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin üzerine gelip:

— Şimdi seni benim elimden kim alır? dedi.

Resûlullah Efendimiz:

— Allah! diye cevap verdi.

Bunun üzerine kılıç, titremeye başlayan kâfirin elinden düştü. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kılıcı eline alınca kâfir:

— Kılıç alanın hayırlısı ol! dedi.

Maksadı, dilerim ki bana zarar vermeyesin, demekti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

— Şehadet kelimesi getirir misin? diye buyurdu.

Getirmedi. Ama söz verdi ki, bundan sonra aslâ Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile cenk etmeyeceği gibi O'na karşı cenk edenlerle de beraber olmayacak. Bunun üzerine kerem kaynağı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ona amân verdi. O da çıkıp kabilesinin arasına gitti ve:

— Ben, sizin için insanların en hayırlısının yanından geliyorum, diye cevap verdi.

Ebu Avâne (Allah ona rahmet etsin) böylece rivayet etmiştir. İmam-ı Buharî de "Ona ceza vermedi," diye buyurmuştur. Gerçi o ıssız ağaç altında mâni yok iken ele geçen fırsat kılıcı ile kâfirin boynunu vurup can kuşunu hayat yurdundan uçurup yokluk koruluğuna kondurmak ellerinde idi ama halkın anlayarak ve inanarak İslâm'a gelmelerine karşı son derece şiddetli rağbetleri olduğundan gönülleri çekmek için günahları af ve mağfiret eyleme caddesine sülûk etmişlerdi.

Bu hikâye, daha önce Enmâr Gazvesinde zikredilmiş olan hikâyeden başkadır. Orada da bunun benzeri bir hâdise olmuştur. Hak Teâlâ Hazretlerinin resûlünden bu türlü mûcizeli davranışın bin kere zuhura gelmesi imkânsız değildir. Nerde kaldı ki, iki kere meydana gelmiş olsun.

Küçük Bedir Gazvesi

Bundan sonra Küçük Bedir Gazvesi oldu. Zâtü'r-Rika' gazvesinden sonra Şâban ayında vâki olmuştur. Bunun sebebi şu idi: Uhud gazvesinde iki asker birbirinden ayrıldığı zaman Ebu Süfyan:

— Gelecek yıl yine Bedir'de buluşalım! diye çağırdığı vakit Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Evet, diye cevap verip her iki taraftan andlaşmanın zamanı kesinlik kazanmıştı.

Kararlaştırılan zaman geldiği gibi o yiğitlik meydanının şehsüvârının üzengisinin parıltısı Bedir bölgelerini aydınlatmıştı. Ebu Süfyan da hizlan sâhibi, küfür, fısk ve isyan erbabı ile çıkıp Merrü'z-Zehrân bölgesinde Mecenne denilen yere gelip kondu. Sonunda İnsanlığın Efendisinin heybeti, İslâm askerinin dayanma gücü ve yiğitliği, onların kalblerine korku salıp kıtlık ve zahire azlığı bahanesiyle döndüler, Mekke'ye geldiler. Mekke halkı bunların adını, alaylı bir şekilde Ceyşu's-Sevîk (kavut - kavrulmuş - askeri) koydular. Yâni: "Siz düşmanla çarpışmak için çıkmadınız, sadece birkaç gün kavut yeyip içmek için çıktınız" diye onları maskaralığa alırlardı.

Peygamber Efendimiz Hazretleri sekiz gün Bedir'de bekleyip durdu. Müslümanlar alış-veriş edip bir akçelerinden iki akçe hayır kazandılar. Sonunda göçüp Medine'ye geldiler.

Dûmetü'l-Cendel Gazvesi

Bundan sonra vâki olan, Dûmetü'l-Cendel Gazvesi'dir. Dûmetü'l-Cendel dedikleri, Medine-i münevvere'den on beş - on altı konakta varılan bir şehirdir ki, Şam şehri ile arası beş konaklık yerdir. Dûmî bin İsmâil oraya inmişti, onun için böyle isimlendirildi, demişlerdir. Hicret tarihinin kırk dokuzuncu ayına rastlayan Rebiülevvel ayı içinde gidilmişti.

Sebebi: Orada çok kâfirler toplanıp geçenleri incitiyorlar, diye Peygamber Efendimiz Hazretlerine haber vermişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sahâbe-i kirâmdan bin kişi ile çıkıp adı geçen diyara yaklaştıkları zaman mezkûr tâifenin pek çok koyunlarını ve diğer davarlarını yağma ettiler. Dûme halkına haber vardığı gibi kaçtılar, hiç bir kimse kalmadı. Peygamber Efendimiz İslâm askeriyle gitti, şehirlerinin ortasına girip oturdu. Memleketin etrafına seriyyeler çıkardı. Öyle kaçmışlardı ki, hiç bir kâfir bulamadılar.

Çıktıkları zaman Medine üzerine ulu sahâbeden Sibâ' bin Urfuta'yı koyup Rebiülevvel'in beş günü kaldığında çıkmışlardı. Rebiülâhir'in yirmisinde yine Medine-i münevvere'ye dâhil oldular.

Müreysî Gazvesi

Bundan sonra vâki olan Müreysî' Gazvesi'dir. Müreysî' dedikleri, Benî Huzâa tâifesinin pusularıdır. Bu gazâya **Benî Mustalık Gazvesi** de derler. Bu gazâya beşinci yıl Şâbanının ikisinde Pazartesi günü çıkılmıştı. Bâzılarına göre dördüncü yılda, bâzılarına göre de altıncı yılda vâki olmuştur.

Sebebi şu idi: Benî Mustalık tâifesinin reisleri olan Hâris bin Ebî Zırâr, kendi kavminin ve kendine uyan diğer Arap tâifelerinin aralarında gezip bunları Peygamber Efendimiz Hazretleri ile muharebeye dâvet eyledi. Onlar da kendisine itâat edip hemen çıkmağa hazırlanmışlardır, diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber geldi. Haberin doğruluk derecesini bilmek için Resûlüllah Efendimiz, Büreyde bin Husayb Hazretlerini Hâris bin Ebî Zırâr'a gönderdi. O da gidip bizzat Hâris ile konuşup Resûlüllah Efendimize haber getirdikten sonra Medine-i münevvere'yi Zeyd bin Hâris'e emanet ederek kendileri acele ile çıktılar.

Bu gazâya münafıklardan pek çok kimse de beraber gitmişti.

Velhâsıl zikredilen Müreysî' adlı pusuya vardıkları gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sahâbe-i kirâmın alaylarını düzenleyip muhacirlerin sancağını Ebu Bekir'e, ensâr'ın sancağını da Sa'd bin Ubâde'ye verdi. İşi zarar olan küffar - Allah onlara lânet etsin - Peygamber Efendimiz Hazretlerinin çıktığını işittikleri gibi Arap tâifesi dağılıp Hâris'in yanında pek az kimse kaldı. Bir saat kadar iki taraftan oklarla cenk ol-

du. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbına emretti ki, hepsi bir araya gelip hepsi birden düşmanın üzerine yürüyüşe geçsinler. Şerefli emirleri gereğince yürüdükleri gibi Hak Teâlâ Hazretleri yardım ve zafer ihsan buyurup kâfirler yenildiler. On kişileri öldürülüp diğerlerini, erkekten, kadından, oğlandan ve uşaktan kim varsa hepsini esîr ettiler. Bütün davarlarını ve koyunlarını aldılar. Müslümanlardan sadece bir kişi şehîd oldu.

Teyemmüm âyeti bu gazâda nâzil olmuştur. Mü'minlerin analarından Hazret-i Âişe ve Ümmü Seleme (Allah onların ikisinden de razı olsun) bu gazâda beraber bulunuyorlardı. Âişe-i Sıddîka Hazretlerine iftira bu seferde vâki olmuştur. Sonradan Hazret-i Âişe'nin günahsızlığı hakkında Âyet-i Kerîme nâzil olup iftira edenlerin haklarından gelinmiştir.

Yine bu gazâda idi ki, Abdullah bin Übey dedikleri münafıkların reisi:

— **Medine'ye döndüğümüz zaman daha aziz olan daha zelil olanı oradan çıkaracaktır,** dedi*.

Kadî'nin (Allah ona rahmet etsin) buyurduğu üzere bunun aslı şöyle olmuştu: Bir Arabi ensâr topluluğu ile su üzerinde çekişti. İş kavgaya kadar gitti ve Arabi, bir ensârînin başına sopa ile vurdu. O da Abdullah'a şikâyet edince Abdullah dedi ki:

— Peygamberin yanında olan ashâbın fakirlerine nafaka vermeyin. Onun yanından dağılıp gitsinler!..

Ve yemin edip:

— **Eğer Medine'ye dönersek daha aziz olan daha zelil olanı oradan sürüp çıkarsın,** dedi.

Daha aziz olandan muradı kendisi idi. Daha zelil olandan muradı da - hâşâ - Peygamber Efendimiz Hazretleri idi. Bu sözü Zeyd bin Erkam (R.A.) işitince o münafık şöyle dedi diye Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine haber verdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de, Abdullah bin Übey ve arkadaşlarına haber gönderip:

— Şöyle bir söz söylemişsiniz, diye bildirdiğinde onlar:

— Biz böyle bir söz söylemedik, diye hepsi yeminler ettiler.

Zeyd bin Erkam (R.A.) bundan huzursuz oldu. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri "**İzâ câeke'l-münâfikune... — Münafıklar sana geldikleri zaman...**" (Münafikun sûresi: 63/1) âyet-i kerîmesini inzâl eyledi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

— Ya Zeyd! Hak Teâlâ Hazretleri seni gerçekten tasdik eyledi, diye buyurdu.

İmam-ı Buharî (Allah ona rahmet etsin) böylece rivayet eylemiştir.

---

* Münâfikun sûresi, 63/8.

Bu gazâda Resûlüllah Efendimiz Hazretleri on sekiz gün dışarıda kalıp ondan sonra Medine-i münevvere'ye döndüler.

Hendek (Ahzab) Gazası

Bundan sonra **Ahzâb Gazvesi** gelir. Buna **Hendek Gazâsı** da derler. Ahzâb Gazvesi diye şunun için denilmiştir ki, ahzâb hizb'in çokluk şeklidır. Hizb tâife (zümre, küçük topluluk) demektir. İşte bu gazâda Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile muharebeye birkaç tâife bir araya gelip toplandıkları için Ahzâb (hizipler) Gazvesi denilmiştir. Şunun için Hendek Gazvesi denilmiştir ki, düşmanları ile kendileri arasına hendek çekmişlerdi. Hendek çekmeği Selmân-ı Farisî (R.A.) telkin etti. Arap tâifesi bu türlü hendek kazmayı bilmezlerdi. Selmân dedi ki:

— Ya Resûlâllah! Bizim memleketimizde düşman gelip bizi muhasara ettiği zaman hendek kazarak kendimizi koruruz.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri emretti, ashâb büyük bir hendek kazdılar. Resûlüllah Efendimizin kendileri de çalışıp toprak taşıdı. Çalışmakta Müslümanlara daha fazla şevk ve rağbet gelsin diye böyle yaptı.

Bu gazânın tarihi hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Mûsâ bin Ukbe, "Dördüncü yılın Şevvalinde oldu" demiştir. İbn-i İshak "Beşinci yılın Şevvalinde oldu" demiştir. Gazâ menkıbe ve destanları yazan tarihçiler bu sözü kesin kabûl etmişlerdir. İmam-ı Buharî (Allah ona rahmet etsin) evvelki söze yatkın olmuştur. Hâlin hakikatini Allah bilir.

Bu gazânın meydana gelmesinin sebebi şu idi: Yahudi tâifesinden bir topluluk Mekke müşriklerine gidip:

— Biz sizinle beraber olalım ve Muhammed'in üzerine gidip cenk edelim. Belki, tamamen kökünü kesip kurutururuz! dediler.

Müşrikler buna razı olup bu fikir üzerinde ittifak ettiler. Bundan sonra mel'unlar gittiler. Gatafân kabilesine varıp onlara da öyle diyerek ittifak ettiler. Sonra Ebu Süfyan Kureyş tâifesine başkan olup onları çıkardı. Hâris bin Avf da yine Gatafân'dan Mürre tâifesine başkan olup onları çıkardı. Velhâsıl meşhur olan rivayet üzere kâfirler on bin kişi idiler. Müslümanlar ise üç bin kişiydiler. İbn-i Sa'd'ın kavline göre Müslümanların otuz altı baş atları da vardı.

Peygamber Efendimiz Hazretleri bu toplanan hiziplerin maksadını ve ayaklandıklarını işitince emretti, sahâbe-i kirâm bir hendek kazdılar. Fahr-i Kâinat Efendimiz bizzat çalışıp ashâbı ile beraber toprak çekerlerdi.

Sahıh-ı Buharî'de Sehl bin Sa'd'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Hendek'te beraberdik. Ashâb kazarlardı, biz toprak taşırdık. Fahr-i Âlem Efendimiz:

اَللّٰهُمَّ لَا عَيْشَ اِلَّا عَيْشُ الْاٰخِرَةْ • فَاغْفِرْ لِلْاَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةْ

"Allahümme lâ ayşe illâ ayşe'l-âhiret
Fağfir lil-ensâri ve'l-muhâciret."

"Allahım, âhiret hayatından başka hayat yoktur.
Ensâr ve muhacirine sen mağfiret eyle," diye buyururlardı.

Asıl ayş'ın mânası hayattır. Bu şerefli beytten murad şöyle demek olur: "Dünya hayatı fâni olan bir şeydir. Burada olan naîm (sıhhat, eminlik ve lezzet) dahi fâni ve sınırlıdır. Asıl hayat bâki olan âhiret hayatıdır. O halde ya Rab, ashâbıma sen mağfiret eyle ki, âhirette ölümsüz ve sonsuz naîme (sıhhat, eminlik ve lezzete) vâsıl olsunlar."

Sahâbe-i kirâm da şu beyt ile cevap verip okurlardı:

نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا • عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِينَا اَبَدًا

"Nahnüllezîne bâyeû Muhammeden.
Alâ'l-cihâdi mâ bakînâ ebeden."

"Biz o kimseleriz ki, ömrümüz oldukça cihâd eylemek şartı üzre Muhammed ile bîat eylemişiz."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin okuduğu beyt, Abdullah bin Revâha'nın şiirlerindendir ki, Resûlüllah Efendimiz onu okurlardı. Hâris bin Ebî Üsâme'nin rivayetinde gelmiştir ki, şu beyti de okudular:

وَالْعَنْ عَضَلًا وَالْقَارَةْ • هُمْ كَلَّفُونَا نَقْلَ الْحِجَارَةْ

"Vel'an Azlan ve'l-Karet.
Hüm kellefûnâ nakle'l-hicâret."

"Ya Rab! Azl ve Kare kabilelerine sen lânet eyle ki, bize taşlar taşımağı onlar yüklediler."

Yânı: Bu meşakkete onlar sebep oldular, demektir.

Sahih-i Buharî'de Berâ' bin Âzib (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki, şöyle dedi:

"Ahzâb gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini gördüm, toprak taşıyordu. Mübarek göğsünün kıllarını toprak örtmüştü. Şu beyitleri okuyordu:

اَللّٰهُمَّ لَوْلَا اَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ۞ وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
فَاَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا ۞ وَثَبِّتِ الْاَقْدَامَ لَاقَيْنَا
اِنَّ الْاَعْدَاءَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا ۞ اِذَا اَرَادُوا فِتْنَةً اَبَيْنَا

"Allahümme levlâ ente mâ'htedeynâ
Ve lâ tesaddaknâ ve lâ salleynâ

Fenzilenne sekîneten aleynâ
Ve sebbiti'l-ekdâme lâkeynâ

İnne'l-a'dâe kad beğav aleynâ
İzâ erâdû fitneten ebeynâ."

Bu beyitler Abdullah bin Revaha'nındır ve mânası şöyle demektir:

"Yâ Rab! Eğer sen olmasaydın biz hidâyet bulamazdık. Sadaka veremezdik ve namaz kılamazdık. O halde bizim üzerimize sen sebat ve vekar indir. Düşmanla karşılaşırsak ayaklarımıza sen sebat ver, dayanalım, duralım. Gerçekten düşmanlar bizim yolumuzu kestiler, zulme başladılar. Ne Zaman onlar fitne isteseler biz yüz çevirir kaçınırız. Onların istedikleri fitneye meydan vermeyiz," demektir.

Burada fitneden murad İslâm'dan çıkarıp mürted etmektir, demişlerdir. Ondan yüz çevirmek de İslâmda sebat etmek olur.

Peygamber Efendimiz Hazretleri zikrolunan beyitlerin son mısraını okuduğu zaman *ebeynâ* (biz yüz çevirir kaçınırız) kelimesine gelince yüksek sesle okurdu," diye buyurmuştur.

Süleyman Temimî'nin (Allah ona rahmet etsin) hadîsinde: "Hendek kazma işinde çalışırken Resûlüllah Efendimiz şunları da okurdu," diye buyurulmuştur:

بِسْمِ الْإِلٰهِ وَبِهِ بَدَأْنَا ۞ وَلَوْ عَبَدْنَا غَيْرَهُ شَقِينَا
حَبَّذَا رَبًّا وَحَبَّذَا دِينًا

"Bismillâhi ve bihi bede'nâ
Velev abednâ ğayrehu şakînâ
Habbezâ rabbâ ve habbezâ dînâ."

"Allah'ın şerefli ismiyle başladık. Eğer O'ndan başka mâbuda ibâdet etseydik şaki olurduk. Allah ne güzel Rab'dır ve İslâm ne güzel dindir."

Bütün hendek işlerinin yapılması sırasında bu türlü beyitler okuyup eğlence edinirlerdi. Hendek hususunda o Hazret'in peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden bâzı alâmetler de zuhura gelmiştir. Bu cümleden biri, sahih hadîste Câbir'den rivayet olunmuştur ki, şöyle dedi:

"Hendek kazdığımız sırada hendeğin bir yerinden öyle büyük bir taş çıktı ki, kazmalarımız te'sir etmiyordu. Bu halden Fahr-i Kâinat Efendimize şikâyet ettik. O da mübarek eline kazmayı alıp bir kere vurduğu gibi taş, yumuşak bir kum yığını haline geldi."

Biri de şudur: O gün birazcık yemeği öyle çok etmiştir ki, bütün ashâba yetmiştir. Tafsilâtı inşâallah aşağıda Mûcizeler bölümünde gelecektir.

Mûsa bin Ukbe'nin (Allah ona rahmet etsin) kavline göre yirmi geceye yakın hendek işi için çalıştılar. Bâzıları daha ziyade çalıştılar demişlerdir.

Velhâsıl hendek hususunu bitirdikleri gibi Kureyş tâifesi Arap kabilelerinden on bin kişi ile geldiler. Medine yakınında vâdilerin sellerinin toplanacağı yere kondular. Gatafân tâifesi, Necid halkı ve Uyeyne de Uhüd dağı semtine kondu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ise sahâbe-i kirâmdan üç bin kişi ile arkalarını Sel' dağına verdiler, orada durdular. O gün muhacirlerin sancağı Zeyd bin Hâris'in elinde, ensârın sancağı da Sa'd bin Ubâde'nin elinde idi. Allah onların hepsinden razı olsun.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, aralıksız Medine'ye adam gönderip şehri gözetiyordu. Orada olan Benî Kureyza dedikleri Yahudi tâifesinden çoluk çocuklarını sakınırlardı.

Benî Kureyza'ın Anlaşmayı Bozması:

Bu sırada kâfirlerin askeri içinden Huyey bin Ahtab dedikleri mel'un çıkıp Benî Kureyza'mn ulusu olan Kâ'b bin Esed'in kapısına gelerek kendisiyle görüşmek istedi. Kâ'b, kapıyı sıkıca kapayıp kendisinden bir haber vermedi. Zira Peygamber Efendimiz

Hazretleri ile "Benî Kureyza tâifesinden Müslümanlara asla zarar değmeyecektir" diye sulh üzere idi. Bu sebeple Huyey kendisiyle görüşmek için ısrar edince Kâ'b:

— Ya Huyey! Bizi kendi hâlimize bırak! Sen uğursuz bir herifsin. Ben Muhammed ile ahd eylemişim, ahdimi bozmam. Ben ondan doğruluk ve vefadan başka bir şey görmedim. Lütfen bizi incitme, dedi.

Nihayet imkân kalmayıp inat ve ısrar ile kapıyı açtırdı.:

— Ya Kâ'b! Ben sana izzet ve devlet fırsatının haberleri ile geldim. Bu kadar bin askerle Kureyş ve Gatafân kabilelerini kaldırıp getirdim. Filân yerlere her birini kondurdum. Benimle ahd ve mîsakları şöyledir ki, tâ Muhammed'in kökünü kesinceye kadar buradan gitmeyecekler! deyip türlü eşkiyalık ve şeytanlıkla ona ahdini bozdurdu.

Bu haber Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ulaşınca hâlin hakikatini bilmek için seçkin sahâbeden Sa'd bin Muâz ve Sa'd bin Ubâde'yi gönderdi. Bunların yanında İbn-i Revâha ile Havvât bin Cübeyr'i de gönderdi. Gittiler, gerçekten mel'unları dedikleri gibi bulup geldiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Ey Allah'ın Nebisi! Mel'unlar, Azl ve Kare kabileleri gibi olup ahidlerini bozmuşlardır. Ne herze söylediklerini bilmiyorlar, diye cevap getirdiler.

Müslümanlar üzerinde belâ son derece şiddetlendi. Düşmanlar her taraftan hücum eyledi. Münafıklar, kalblerinde olan habasetleri açığa vurdular. Bunlar hakkında Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerîmeyi indirdi:

"Ve iz yekulü'l-münâfikune vellezîne fî kulûbihim marazun mâ vaadenallahü ve resûlühü illâ ğurûren — Ya Muhammed! Hatırla şu zamanı ki, münafıklar ve kalblerinde maraz bulunanlar: 'Allah ve Resûlü bize ancak boş vaadlerde bulunuyor' diyorlardı." (Ahzâb sûresi: 33/12)

Bunun aslı şudur ki, Müslümanlara kâfirlerin muhasarasından büyük ıstırap düştü. Aralarında olan münafıklardan ve îmanı zayıf olanlardan bâzıları dediler ki:

— Muhammed bize Fars ve Rum memleketlerinin fethini vaad ediyordu. Halbuki şimdi hiç birimiz korkudan dışarı çıkmağa muktedir değiliz. Vaadleri meğer boş imiş!..

Peygamber Efendimiz Hazretleriyle beraber olanlardan da birkaç kişi:

"Ya ehle yesribe, lâ mukame leküm ferciû — Ey Medine halkı, sizin için burası durulacak yer değildir, hemen geri dönün," (Ahzâb sûresi: 33/13) dediler*.

---

* Hâdiseyi hikâye eden âyet-i kerîmenin tamamının meâli şöyledir:
"O münafıklardan bir tâife: 'Ey Medine halkı, sizin için burası durulacak yer değildir. Bugün siz düşmana mukavemet edemezsiniz. Hemen geri dönün,' dediler. Ve onlardan bir kısmı da: 'Evlerimiz boş ve muhafazasız' diyerek Peygamberden geri dönmek için izin istediler. Halbuki evleri boş ve muhafazasız değildi. Onlar ancak harpten kaçmak istiyorlardı." (Ahzâb sûresi: 33/13)

Evs bin Fakatî dedikleri kimse de geldi:

— Ya Resûlâllah! Bizim evlerimiz Medine'den dışarıdadır ve yapıları da sağlam değildir. Bize izin ver, biz dönüp gidelim, dediler.

Velhasıl Müslümanlara o kadar çok ıstırap düştü.

İbn-i Âiz der ki: Kâfirler içinde Nevfel bin Abdullah Mahzumî denilen müşrik at koşturup geldi, atiyle hendeği atlamak istediği gibi orta yerine düşüp boynu kırıldı. Bunun böyle olması kâfirlere çok güç geldi. Mel'unlar bunu uğur saymadılar. Peygamber Efendimiz Hazretlerine adam gönderip:

— Nevfel için sana diyet verelim. Bize onun ölüsünü ver, gömelim, dediler.

Peygamber Efendimiz Hazretleri de:

— Nevfel'in kendisi de diyeti de murdardır. Allah ona da, diyetine de lânet etsin. Biz mâni değiliz, ölüsünü alın, gömün. Bize diyeti gerekmez, diye buyurdu.

İbn-i İshak (Allah ona rahmet etsin) der ki: Ondan sonra İslâm ehlini düşmanlar muhasara edip hendek aşırısından oklaştılar. Oktan başka bir nesne ile kimse cenk etmedi. Sadece kâfirlerden Amr bin Abdivedd dedikleri kâfir bir iki adamiyle hendeğin bir tarafından güçlükle yol bulup içeri düz yere geldiği gibi Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib (Allah varlığını mükerrem kılsın) karşı çıkıp mel'unu katletti. Nevfel bin Abdullah bin Mugîre adında bir kâfir daha çıktı; onu da Hazret-i Zübeyr (R.A.) katletti. Bunun üzerine geri kalan atlıları bozulup döndüler.

Kâfirlerin içinden bir ok gelip Sa'd bin Muâz (R.A.) Hazretlerine dokundu ve ekhel damarına rast gelip damarını kesti. Ekhel dedikleri, insanın kolunda bulunan üç damarın ortasındaki damardır. Cerrahlar ona müşterek damar (atardamar) derler.

Halil (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Ekhel insanın hayatî damarıdır. O kesildikten sonra insan sağ kalamaz. İnsanın bütün âzasında o damardan bir şube vardır, derler. Kolunda olana ekhel derler, arkasında olana ebher derler, uyluğunda olana nesâ derler. Bu damar kesilse kan dinmez, demişlerdir."

İmam-ı Hâkim'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde Huzeyfe'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Ahzâb gecesi kendimizi şöyle gördük: Ebu Süfyan müşrik askerleriyle yukarı tarafımızda. Benî Kureyza aşağı tarafımızda. Kadınlarımıza ve çocuklarımıza zarar verirler diye Benî Kureyza'dan korku çekeriz. Münafıklar da durmadan "Evlerimiz için endişe duyuyoruz "diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden izin isterler. Hâsılı Resûlüllah Efendimizin yanında üç yüz kişiden başka kimse kalmadı. Ben de dizim üstüne çöküp oturdum. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yanıma uğradı ve:

— Ya Huzeyfe! Git, Kureyş kavminden bize bir haber getir, diye buyurdu.

Ondan sonra bana dua eyledi. O anda kalbimde olan korku ve ıstırap tamamen zail oldu. O gece öyle karanlık ve yellı bir gece idi ki, üzerimize ondan daha şiddetli bir gece gelmemişti. Hemen geçtim, kâfirlerin arasına vardım. Kâfirlerin içinde çok sert yeller esiyordu. Onların bir karış dışarısındaki yerde yel yoktu. Döndüğüm zaman yol üzerinde bâzı atlı kimseler gördüm:

— Peygamber Aleyhısselâm Hazretlerine haber ver. Gerçekten Hak Teâlâ Hazretleri kâfirlerin haklarından geldi, dediler."

Bir rivayette daha fazla açıklanıp buyurulmuştur ki: Huzeyfe (R.A.) kâfirlerin içine vardığı gibi Ebu Süfyan'ın durmadan konuştuğunu işitti. Ebu Süfyan:

— Ey Kureyş topluluğu! Vallahi duracak yerde değilsiniz. Develerimiz ve atlarımız kırılıp gitti. Bu rüzgârdan başımıza ne belâlar geldiğini işte görüyorsunuz. Hemen kalkıp göçün, ben göçüyorum! dedi ve devesinin üstüne bindi.

Sahih-i Buharî'de Abdullah bin Ebî Evfâ'dan rivayet edilmiştir ki:

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ahzâba (İslâm'a karşı bir araya gelip savaş açan hiziplere) beddua edip:

اَللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اَللّٰهُمَّ اهْزِمِ الْاَحْزَابَ
اَللّٰهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ

"Ey kitap indiren ve hesap görmesi hızlı olan Tanrı! Bu hizipleri sen hezimete uğrat. Ya Rab, onlara sen bozgunluk ver. Aralarına sen zelzele ve ıstırap düşür. Karar edemeyip üzerimizden kalksın, gitsinler," diye buyurdu.

İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde Ebu Saîd (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı:

"Hendek gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Meşgul olacak bir dua var mıdır, ya Resûlâllah? Istıraptan yüreklerimiz boğazımıza takıldı, dedik.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri "Evet" deyip:

اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِنَا وَآمِنْ رَوْعَاتِنَا

"Ya Rab! Avretlerimizi sen setreyle, kalblerimizden korkuyu sen zâil edip eminlik (güvenç) müyesser eyle," buyurdu.

Yenbûu'l-Hayât adlı kitapda da zikredilmiştir ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Hak Teâlâ Hazretlerine yalvarıp yakararak:

— Ya Rab! Üzüntü ve kederimizi sen dağıt. Hiç şüphesiz bana ve ashâbıma inen belâyı sen görür ve bilirsin, diye dua ettiği gibi Hak Teâlâ Hazretleri Cebrâil aleyhisselâm'ı gönderdi.

Cebrâil aleyhisselâm gelip:

— Ya Muhammed! Sana müjdeler olsun ki, Hak Teâlâ Hazretleri düşmanlarının üzerine yel ve asker gönderecektir, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, bu haberi ulu ashâbına bildirip ellerini kaldırdı, Hak Teâlâ Hazretlerine şükürler etti.

Ondan sonra bir gece sabah yeli o kadar kuvvetli esti ki, düşmanların çadırlarının kazıklarını çıkarıp başlarına yıktı ve yemek pişirdikleri kaplarını baş aşağı çevirdi. Suratlarına topraklar, kumlar ve kayalar saçtı. Etraflarından tekbir avazlarını, asker seslerini ve yankılarını işittiler. Hemen o gece mal ve eşyalarından götürmesi zor olanlarını bıraktı, göçüp gittiler.

Hak Teâlâ Hazretleri kadîm kelâmında buyurdu ki:

"Fe'erselnâ aleyhim rîhân ve cünûden lem terevhâ — Hani bir zaman sizin üzerinize ordular gelmişti de biz onların üstüne bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik." (Ahzâb sûresi: 33/9)

Gerçi onları kimse görmezdi, ama kâfirler, gürültü, çokluk ve üstünlüklerini işitirlerdi. Hak Teâlâ Hazretleri, meleklerden pek çok asker göndermişti. Mel'unların içine korku ve ıstırap düştü. Dayanamadılar, göçüp gittiler.

Sahih-i Buharî'de ve Sahih-i Müslim'de Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kâfirlere beddua edip:

شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ مَلَأَ اللّٰهُ قُبُورَهُمْ
وَبُيُوتَهُمْ نَارًا

"Bizi meşgul edip Salât-ı Vustâ'dan, ikindi namazından alıkoydular. Allah kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun," diye buyurdu.

Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığı üzere Salât-ı Vusta ikindi namazı olmalıdır. Ancak Salât-ı Vusta'nın hangi namaz olduğu hakkında âlimler ihtilâf edip on dokuz kavil yazmışlardır. Netice olarak her namaz olmasına ihtimal vermişlerdir. Hâlin hakikatini ancak Allah bilir. Şu namazdır diye kesin olarak belirtilmemesi, her namaza ehemmiyet vererek devam edilmesi içindir, diye buyurulmuştur.

O gün kâfirlerle muharebeye var güçleriyle uğraştıkları için ikindi namazını geçirip güneş battıktan sonra kazâ etmişlerdi.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Çarşamba günü ashâbı ile beraber oradan göçüp Medine'ye geldiler.

Benî Kureyza Gazvesi

Âişe'nin (R. Anha) rivayetince Resûlüllah Efendimiz gelip silâhını çözdü, bir tarafa koydu ve yıkandı. Bu sırada Cebrâil aleyhisselâm gelip:

— Ya Muhammed! Sen silâhını bırakmışsın. Ama vallahi melekler daha silâhlarını bırakmadılar. Durma, hemen Benî Kureyza'nın üstüne gazâ eyle, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri emretti:

— Her kim ki, dinleyip itâat etme üzeredir, ikindi namazını kılmasın, ancak Benî Kureyza'da kılsın! diye nida olundu.

Bundan sonra kendileri saadetle azim dizginlerini o tarafa yöneltip geldiler. Adı geçen tâifenin menzilleri yanında bir kuyu yakınına cömertlik ve büyüklük inişi gösterdiler. Seçkin sahâbeler de (Allah onların hepsinden razı olsun) hep gelip yetiştiler. Bâzıları, ikindi namazını orada yatsı zamanında kaza ettiler. Ondan sonra İslâm askeri Benî Kureyza'yı ortaya alıp bâzılarının kavline göre yirmi beş gün muhasara ettiler. Sonunda mel'unlar âciz kalıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber gönderdiler.

— Sa'd bin Muâz ne hükmederse ona razı olduk, dediler.

Sa'd (R.A.) Ahzâb gazvesinde yaralanmıştı. Adam gönderip evinden merkeple Resûlüllah Efendimizin şerefli meclisine getirdiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri olup bitenleri Sa'd Hazretlerine anlatıp:

— Ya Sa'd! Bu durumda senin hükmün nedir? diye buyurunca Sa'd:

— Ya Resûlâllah! Benim hükmüm şudur ki: Malları alınsın, çocukları esîr olsun, kendileri hep öldürülsün! dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunu beğenip:

— Ya Sa'd! Kazaytü bi-hükmillâh (Allah'ın hükmüyle hükmettin) diye buyurdu.

Adı geçen tâifenin hepsi çıfıt (Yahudi) tâifesi idi. Emrolunup mel'unların hepsini zincir ve kelepçeler içinde sürüye sürüye getirip Medine-i münevvere'de hapsettiler. Ondan sonra İnsanların Efendisi ulu sahâbe ile şehrin pazar yerine çıkıp saygı ve büyüklük kürsüsü üzerinde durup karşılarında hendekler kazıldıktan sonra mah-

rumluk hücresinde halvete çekilip oturanlar, yardımsızlık ve yalnızlık zincirinde riyazet çekenler, siyaset meydanına gelip hendekleri görünce zamanın fitne yağdıran bulutundan ahidlerini bozmanın talihsizliğiyle amel ekinliklerine kan seli akacağını anladılar. Tez elden kılıç vurarak orada başlarını vücut kaleminden bir bir sildiler. Hepsi yedi yüz kişi idi, demişlerdir. Bâzılarının kavlinde daha fazla idi, denilmiştir.

Ondan sonra mal ve mülkleri toplanıp beşte biri çıkarıldıktan sonra kalanı İslâm ehli arasında taksim edildi. Esirlerinden Reyhâne adlı cariyeyi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kendi şerefli hizmetlerine tahsis buyurdular. Bâzıları, onu zevceliğe aldı, demişlerdir.

Sa'd bin Muâz Hazretlerinin yarasından kan boşanıp dinmedi. Bu sebeble Allah'ın rahmetinin komşuluğuna, gâzilerin ve şehidlerin karar yurduna vâsıl oldu. Sahih hadîste gelmiştir ki:

— Sa'd Hazretlerinin ölümü için Rahman'ın arşı titredi ve yetmiş bin melek namazında hâzır bulundu, diye buyurulmuştur.

Sa'd bin Muâz Hazretleri, sahâbe-i kirâmın ulularındandır ve ensâr topluluğunun efendisidir. Allah onların hepsinden razı olsun.

Arş-ı azîmin titremesi hususunda âlimlerden çeşitli kaviller vâki olmuştur. Seçkin olan kavil şudur ki: Sa'd Hazretlerinin temiz ruhu feleklerin karar yerini şereflendirmekle Allah'ın arşı sevinç ve safâdan hareket eyledi. Hak Teâlâ Hazretlerinin onda idrâk ve temyiz halkedip bu hâlin sâdır olması, olmayacak bir şey değildir. Nitekim âyet-i kerîme'de taşlar hakkında:

"Ve inne minhâ lemâ yehbitu min haşyetillâhi — Onlardan (taşlardan) öylesi de vardır ki, Allah korkusundan aşağı düşerler," (Bakara sûresi: 2/74) buyurulmuştur.

Hak Teâlâ Hazretlerinin san'atı eseri olarak taştan Allah korkusu gelince Arş'dan titremek de gelir. Bâzılarının kavline göre Arş'ın titrediği kesindir, olmayacak bir şey değildir. Fakat ondan Sa'd Hazretlerine fazilet şu cihetten hâsıl olur ki, Hak Teâlâ Hazretleri onun hareketini Sa'd'ın ölümü için meleklerine alâmet kılmış olsun, denilmiştir.

Sa'd Hazretlerinin ölümüne Arş-ı âzâmın hareketiyle işaret olunca onun şan ve şerefine ne derece büyüklük verilmiş olur. Bâzıları da "Titremek buyurulması sadece onun vefatı hususunu büyütmek içindir. Arap tâifesinde âdettir ki, büyük bir nesneyi daha büyük bir nesneye nisbet ederler. Meselâ filân kimsenin ölümüyle âlem zulmet oldu ve kıyâmet koptu, derler. Bu da o türdendir," demişlerdir. Bâzılarına göre de Arş'ın titremesinden murad Arş'ı götüren meleklerin titremesidir. En iyisini Allah bilir.

Sahih-i Tirmizî'de gelmiştir ki, Sa'd'ın cenazesi götürüldüğü zaman:

— Ne acep hafif cenazesi var, diye münafıklar söyleştiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Onu melekler götürüyor, diye cevap buyurdular.

İbn-i Sa'd ve Ebu Nuaym'ın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki, defn olunduğu gün bir kimse kabrinin toprağından bir avuç toprak alıp gitmişti. Sonradan toprağa bakıp gördü ki, misk olmuş.

Ebu Saîd-i Hudrî (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

— Ben Sa'd'ın kabrini kazanlar arasında idim. Kazdıkça kesintisiz bize misk kokusu geliyordu, diye buyurmuştur.

Ebu Nuaym'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ipekten bir elbise armağan gelmişti. Ashâb-ı kirâm elleriyle tutar ve:

— Ne yumuşak, nâzik nesnedir, diye hayret ederlerdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bunun yumuşaklığına şaşıyorsunuz. Vallahi cennette Sa'd bin Muâz'ın peşkirleri bundan hayırlıdır ve yumuşaktır, diye buyurdu.

Allah ondan ve diğer sahâbelerin hepsinden razı olsun.

Hadîs imamlarından bâzılarının kavline göre Beytullah'ı hacc (ziyaret) etmek bu yılda farz olunmuştur.

Muhammed Bin Mesleme'nin Seriyyesi

Bundan sonra **Muhammed bin Mesleme'nin** Seriyyesi vâki oldu. Altıncı yıl Muharreminin onunda Kırtâ' dedikleri tâifenin üzerine otuz kişi ile gönderilmişti. Medine-i münevvereden yedi menzil uzaklıkta Dariyye diye tanınan bir yer vardır. Mezkûr tâife oraya inip fesat ederlerdi. İşte onların üzerine gidip bastılar. Bir miktarını kırdılar, bir miktarı kaçtı, kurtuldu. Koyunlarını ve davarlarını sürdüler. Bu Muharrem ayının bir gecesi kaldığında gelip Medine-i münevvere'ye dahil oldular.

Zikrolunan kavimden Semâme bin Asâl adlı bir kişiyi esir edip getirmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri emretti, onu mescidin direklerinden birine bağlayıp bıraktılar. Ondan sonra yine çözdüler, İslâm'a geldi. Gusl ve yemîn-i billâh edip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Ya Muhammed! Yeryüzünde senin yüzünden ziyade buğz ettiğim bir yüz yoktu. Şimdi bütün yüzlerden bana senin yüzün daha sevgili oldu, dedi.

Yine yemin edip:

— Senin dîninden ziyade buğz ettiğim bir din yoktu. Şimdi bana ondan sevgili din yoktur, dedi.

Ve yine yemin edip:

— Senin şehrinden ziyade buğz ettiğim bir şehir yoktu. Şimdi bana ondan sevgili bir şehir yoktur, dedi.

Bundan sonra dedi ki:

— Ya Resûlâllah! Ben umre etmeye niyet etmiştim. Senin ashâbın beni aldılar.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Git, umre eyle, diye emretti.

Oradan kalkıp Mekke şehrine geldiği zaman müşrikler Semâme'ye:

— Sen Sabiî oldun, dediler.

Onlar Müslümanlara "Sabiî" derlerdi. Semâme:

— Hayır, sizin dediğiniz değilim, fakat ben Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile İslâm dinine girdim, dedi.

Benî Lihyân Gazvesi

Bundan sonra vâki olan **Benî Lihyân Gazvesi**'dir. Hicret tarihinin altıncı yılı Rebiülevvelinde vâki olmuştur. Ama İbn-i İshak'ın rivayeti üzere Cemaziyelevvelde olmuştur.

Bunun sebebi: Daha önce zikrolunduğu gibi Âsım bin Sâbit, bir kısım ashâb ve bâzı müşriklerle giderken Recî' denilen Suyun yanma geldikleri zaman müşrikler zulüm ve haksızlık edip onları şehîd etmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de bunlara son derece acımışlardı. Murat edindiler ki, gidip o mel'unlarm haklarından gelsinler. Bunun üzerine sahâbe-i kirâmdan iki yüz kişi ile çıktılar. Ve Şam'a gider gibi yapıp Batn-ı Arân denilen yere geldiler ki, ashâbı orada kırmışlardı. Onlara biraz acıma gösterip dua ettiler.

Beni Lihyân Peygamber Efendimiz Hazretlerinin oralara geldiğini işittiler ve dağların başına kaçtılar. Kimseyi ele geçiremediler. Bir iki gün durup etrafa adamlar saldılar. Kimse tutulmadı. Sonunda göçtüler. Bir iki gün durup etrafa adamlar saldılar. Kimse tutulmadı. Sonunda göçtüler. Aşafân denilen menzile geldiler. Oradan Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Hazretlerinin yanına on atlı verip Kureyş tâifesi üzerinde korku bırakmak için gönderdiler. Onlar da çıkıp Mekke ile Medine arasında Kürâ' denilen yere geldiler. Onlar da kimseye rast gelemediler. Peygamber Efendimiz de kalkıp Medine'ye döndüler. On dört gece Medine'den dışarıda kaldılar.

Gâbe (Zi-Kared) Gazvesi

Bundan sonra **Gâbe Gazvesi** gelir. Bu gazve **Zî-Kared Gazvesi** diye de tanınmıştır. Bunun tarihinde âlimler ihtilâf etmişlerdir. İmam-ı Buharî ve Müslim'in rivayetleri üzere altıncı yılın Rebiülevvelinde vâki olmuştur.

Bunun sebebi şu idi: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yirmi baş lakiha'sı vardı. Lakiha diye yeni doğurmuş ve sütü sağılır olan deveye denir. Mezkûr lakihalar şehirden dışarıda ormanlık bir yerde otlarlardı. Ebu Zerr (R.A.) de onların başında bulunurdu. Fezâre kabilesinden Uyeyne bin Husayn dedikleri kimse bir Çarşamba gecesi kırk atlı ile gelip Ebu Zerr'i şehid etti ve develeri sürüp götürdü.

Bu haber Medine'de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelince Abdullah bin Ümmü Mektûm Hazretlerini Medine'de bıraktı ve beş yüz atlı ile çıkıp gitti. Mikdâd Hazretlerine sancak verip ileri göndermişlerdi. Asker de ona tâbi olup gittiler. Varıp düşmanın geride olanlarına yetiştiler.

Ebu Katâde (R.A.), Mes'ade adlı bir kâfiri katletti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kâfirin atını ve silâhını Ebu Katâde'ye verdi. Ukkâşe (R.A.) dahi Ebân bin Amr adlı bir kâfiri katletti. Müslümanlardan da bir kişi şehîd oldu. Seleme bin Ekvâ (R.A.) kâfirlerin arkasına düştü. Çok güzel ok atan bir kimse idi. Mel'unlardan çok kimseyi öldürüp çoğunu da yaraladı. Pek çok eşya ve giyeceklerini bıraktılar.

Hâsılı on baş lakihayı kâfirlerin elinden geri aldılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Zî-Kared denilen menzilde korku namazı kıldı ve Medine'ye döndü. Tam beş gece Medine'den dışarıda kaldılar. Ashabdan ne kadar kimse gittiyse yüz kişiye bir deve paylaştırdılar.

Ukkâşe Bin Muhsin'in Seriyyesi

Bundan sonra **Ukkâşe bin Muhsin'in Seriyyesi** gelir. Gamr denilen yere gönderilmişti ki, burası Mekke yolunda Fide dedikleri kaleden iki günlük yerde bulunan bir suyun adıdır. Altıncı yılın Rebiülevvelinde kırk kişi ile çıktılar. Adı geçen yere vardıklarında düşman haber alıp kaçtı. Sonunda kimseye rast gelemeyip iki yüz baş develerini sürdüler. Dönüp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetine geldiler.

Muhammed Bin Mesleme'nin Seriyyesi

Bundan sonra **Muhammed bin Mesleme'nin Seriyyesi** gelir. Bunlar da altıncı yılın Rebiülevvelinde on kişi ile Zîl'-Kussa dedikleri yere gönderilmişlerdi. Benî Sa'lebe Arabından yüz kişi geldiler, ashâbı ortaya aldılar. Vakit gece idi. Bir saat kadar ok atarak cenk ettiler. Ondan sonra mızraklar ve gönderlerle hep birden hücum

ettiler. Muhammed bin Mesleme'den başka hepsi orada şehîd oldular. O da çok yaralı olup kan ve toprağa bulanmış olarak yattığı için kendisini ölü sanıp bırakmışlardı. Sonra Müslümanlardan bâzı kimseler oraya uğrayıp Muhammed bin Mesleme'yi aldı, Medine'ye getirdiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hâlin böyle olduğunu görünce Ubeyde bin Cerrâh (R.A.) Hazretleri'nin yanına kırk kişi koştu, o hâdisenin olduğu yere gönderdi. Geldiler, kâfirleri bastılar, dağlara kaçırdılar. Bir kişi tuttular; o da İslâm'a geldi. Bunun üzerine bir miktar davarlarını sürdüler, bıraktıkları eşya ve elbiselerden birazını da alarak Medine'ye geldiler.

Resûlüllah Efendimiz, getirdikleri mal ve eşyanın beşte birini ayırdıktan sonra geri kalanını onlara taksim etti.

Zeyd Bin Hârise'nin Seriyyesi

Bundan sonra **Zeyd bin Hârise'nin Seriyyesi** gelir. Zeyd bin Harise (R.A.) kul (köle) idi. Hazret-i Hadîce (R.A.) onu satın alıp Fahr-i Âlem Efendimize bağışlamıştı. Resûlüllah Efendimiz de onu âzâd etmişti. Hicret tarihinin altıncı yılı Rebiülâhirinde Peygamber Efendimiz onu Medine'den dört konak uzaklıkta bir yer olan Humum dedikleri yere, Benî Süleym tâifesinin üzerine göndermişlerdi. Gittiler, Müzeyne kabilesinden bir kadın aldılar. O delâlet edip Benî Süleym'in menzillerini gösterdi. Varıp bastılar. Bir miktar esir, biraz koyun ve davar sürüp getirdiler. Medine'ye geldikleri zaman gördüler ki, zikrolunan kadının kocası da diğerleriyle beraber esîr alınmış. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kadını kocası ile beraber âzâd eyledi.

Bundan sonra yine **Zeyd bin Harise'nin İkinci Seriyyesi** gelir. Bu defa mezkûr senenin Cemaziyelevvelinin içinde yetmiş kişi ile onu İys dedikleri yere göndermişlerdi ki, burası Medine'den dört gecelik yoldur.

Bunun sebebi: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber getirip:

— Kureyş tâifesinin kervanı Şam diyarından mal yüklü olarak gelip geçiyor, dediler.

Resûlüllah Efendimiz de onları basmağa gönderdi. Gittiler, kafileyi yağmalayıp Safvân bin Ümeyye'nin bol miktarda gümüşünü de ele geçirdiler. Bâzı kimseleri esîr ettiler. Esirlerin içinde Ebü'l-Âs bin Rebî' de vardı.

Bu zikrolunan Ebü'l-Âs, nübüvvetten evvel Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin büyük kızı Zeyneb'i almıştı. Onu Medine'ye getirdikleri zaman Zeyneb (R.A.):

— Ben Ebü'l-Âs'ı âzâd ettim, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ey kızım! Senin âzâd ettiğini biz de âzâd ettik, diye buyurdu ve nesi alındıysa onları da verdi.

İbn-i Ukbe'nin (Allah ona rahmet etsin) kavline göre Ebü'l-Âs, Hudeybiye gazâsından sonra Ebu Busayr'ın elinde esir olmuştur. Zeyneb (R. Anhâ) Medine'ye hicret edip onu Mekke'de müşriklik hâli üzere terk etmişti. O da iki yıl aradan sonra İslâm'a geldiğinde ilk nikâhla yine Zeyneb'i ona verdiler. Bâzı kavilde altı yıl sonra ve bâzı kavilde de iddet tamam olmadan ilk nikâh ile verildi, denilmiştir. Ancak Amr bin Şa'b'ın (R.A.) hadîsinde yedinci yılda yeni nikâhla verdi, denilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Bundan sonra yine **Zeyd bin Hârise'nin Üçüncü Seriyyesi** gelir. Bu defa altıncı yılın Cemaziyelâhirinde on beş kişi ile Tarf dedikleri suya gönderilmişti. Orada Benî Sa'lebe dedikleri çölde yaşayan bedevi tâifesinin üzerine gönderilmişti. Bunlar gidince Araplar kaçtılar. Onlar da davarlarını ve koyunlarını sürüp Medine-ye getirdiler.

Bundan sonra yine **Zeyd bin Hârise'nin Dördüncü Seriyyesi** gelir. Bu defa yine aynı senenin Cemaziyelâhirinde Zâtü'l-Karâ'dan ötede Hasmî denilen yere gönderilmişti.

Bunun sebebi: Dıhye bin Halîfe, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin elçisi olarak bir mektupla Rum Kayser'i Hirakl'a gönderilmişti. O da Dıhye'ye mal ve hil'at verip yine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine göndermişti. Yolda gelirken Hasmî dedikleri yerde bir miktar Arap ile Hüneyd dedikleri kâfir gelip yolunu keserek Kayser'in verdiği şeyleri Dıhye'nin elinden almıştı. Bu hususu Beni Tabîb tâifesinden bâzı kimseler işitip yetiştiler, tekrar o eşyayı Hüneyd'in elinden alıp Dıhye'ye teslim ettilerdi.

Dıhye (R.A.) Medine'ye geldiğinde başından geçenleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek ayağının tozuna arz eyledi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri beş yüz kişi ile Zeyd bin Hârise'yi adı geçen yere gönderdi. Dıhye'yi de onlarla beraber yolladı.

Gece gider, gündüzleri saklanırlardı. Bir sabah vakti yetişip onları bastılar. Birçok kimselerini kırdılar, Hüneyd'i ve oğlunu öldürdüler. Kadınlarından ve çocuklarından yüz kişiyi esir ettiler. Bin koyunlarını aldılar. Adı geçen tâifeden Zeyd bin Rüfâa denilen bir kişi, oradan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yetişti:

— Ya Resûlâllah! Şöyle şöyle oldu, diye olanları anlatıp daha önce Peygamber Efendimizin bir gece onlara uğradığında verdiği kâğıdı getirip gösterdi ve İslâm'a geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Ali bin Ebî Tâlib Hazretlerini Zeyd bin Hârise'ye gönderip emretti, tekrar kadınlarını ve mallarını vererek dönüp geldiler.

Bundan sonra yine **Zeyd bin Hârise'nin Beşinci Seriyyesi** gelir. Bu defa aynı senenin Recebinde Kura vâdisi denilen yere gönderilmişti. Gittiler, kâfirlerle cenk ettiler. Müslümanlardan hayli kimse şehîd oldu. Zeyd bin Hârise'yi de yaralı olarak cenk meydanından çıkardılar.

Abdurrahman Bin Avf'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Abdurrahman bin Avf'ın Seriyyesi** gelir. Mezkûr senenin Şâbanında Dûmetü'l-Cendel denilen yere gönderilmiştir.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Abdurrahman bin Avf (R.A.) Hazretlerini şerefli huzurlarına dâvet eyledi ve karşısında yer gösterip mübarek eliyle başına sarık sardıktan sonra buyurdu ki:

اُغْزُ بِسْمِ اللّٰهِ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَقَاتِلْ مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ وَلَا تَغْدِرْ وَلَا تَقْتُلْ وَلِيدًا

"Allah'ın ismiyle Allah yolunda gazâ eyle ve kâfir-i billâh olanla savaş. Ahdini bozma, zulüm ve haksızlık etme, bülûğa ermemiş küçük çocukları öldürme."

Sonra yine buyurdu ki:

— Eğer sana muhalefet etmezlerse meliklerinin kızını al!

Abdurrahman, oradan hareketle Dûmetü'l-Cendel'e vardı. Üç gün orada durup halkı İslâm'a dâvet eyledi. Reisleri olan Esbağ bin Amr, Hıristiyanlık dininden çıkıp İslâm'a geldi. Onunla beraber kavminden de çok kimseler Müslüman oldular. Abdurrahman, cizyeyi kabûl edenleri de halleri üzere bıraktı. Ondan sonra Esbağ'ın kızını nikahlayıp aldı, Medine'ye getirdi. Abdurrahman'ın Ebu Mesleme adlı oğlu ondan hâsıl olmuştur.

Hazret-i Ali'nin Seriyyesi

Bundan sonra vâki olan **Ali bin Ebî Tâlib'in Seriyyesi**'dir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri'ne, Benî Sa'd bin Bekr denilen tâife hakkında:

— Hayber Yahudîlerine yardıma gidiyorlar, diye haber geldi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yüz kişi ile Ali (Allah varlığını mükerrem kılsın) Hazretlerini gönderdi. Gittiler, Fedek köyü ile Hayber kalesi arasında onlara yetişip bastırdılar. Benî Sa'd kaçtılar. Beş yüz develerini ve iki bin koyunlarını sürüp Medine'ye geldiler.

Zeyd Bin Hârise'nin Altıncı Seriyyesi

Bundan sonra yine **Zeyd bin Hârise'nin Seriyyesi** gelir ki, bu Zeyd'in altıncı seferidir. Medine-i münevvere'den yedi konak uzaklıkta Kurâ vâdisi denilen yerde Ümmü Karafe adında bir kâfir karısı vardı; Fezâre tâifesinden bir kavmin beği (başkanı) idi. Bu kadının Müslümanlara çok zararı dokunurdu. Birçok fitne ve fesat onun "başının altından çıkardı.

Bir kere Zeyd bin Hârise, ashâb-ı kirâmın mallariyle Şam'a giderken adı geçen yerde Fezâre kavminden bir tâife yolunu kesip mallarını aldılar. Bunun üzerine Zeyd gelip başından geçenleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber verince Resûlüllah Efendimiz ashâb-ı kirâmdan bir miktar kimseyi yanına vererek Zeyd'i o yöne göndermişti. Sabah vaktinde gelip yetiştiler. Tekbir getirip adı geçen tâifeyi ortaya aldılar. Ümmü Karafe denilen mel'uneyi kızı ile beraber tuttular. Müslümanlardan Kays bin Muhasser, Ümmü Karafe'nın iki ayağına ipler takıp iki deveye bağladı ve develerin her birini bir tarafa çekip mel'uneyi iki parça etti. Mal ve ganimet ile dönüp Mekke'ye geldiler. Allah onlardan razı olsun.

Zeyd doğru gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kapısını çaldı. Fahr-i Âlem Efendimiz acele ile dışarı çıkıp Zeyd'i karşısında görünce çok sevinip onu kucakladı ve öptü. Zeyd de düşmanlara karşı nasıl zafer bulduklarını Resûlüllah Efendimiz'in şerefli ayaklarının toprağına arz eyleyip anlattı.

Abdullah Bin Atîk'in Seriyyesi

Bundan sonra **Abdullah bin Atîk'in Seriyyesi** gelir. Altıncı yıl Ramazanında Hayber Yahudilerinin reisi olan Ebu Râfi' dedikleri mel'unu öldürmek için yanına dört kişi daha katıp göndermişlerdi.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki:

Mezkûr Ebu Râfi' mel'unu, daima Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine acı ve üzüntü verip düşmanlarına yardım üzere idi. Kendinin bir kalesi vardı, orada oturup yaşardı.

İbn-i Atik (R.A.) kalenin yakınına yetiştiği zaman yoldaşlarını bir yere sakladı. Kendisi gün battıktan hemen sonra kale kapısından halk girip çıkmak üzere iken hemen içeride bulundu. Bir yerde saklandı. Ebu Râfi'in adamları ve arkadaşları dağılıp yatacak zaman olduğu gibi Allah'ın yardımı ile fırsat bulup mel'unun evine girdi. O da çoluk çocuğu arasında yatmıştı. Nerede yattığını kestiremeyip:

— Ya Ebâ Râfi'! diye çağırdı.

Mel'un uyanıp:

— Kimdir o? Ne istiyorsun? dediği gibi sesin geldiği yeri nişanlayıp ileri atıldı. Bir kılıç çalıp geri döndü, odadan dışarı çıktı.

Mel'un feryâd etti. Biraz eğlendikten sonra kendisinin adamlarından biriymiş gibi tekrar içeri girip:

— Ya Ebâ Râfi'! Ne çağırıyorsun? Ne oldun? diye sordu.

Mel'un:

— İmdat! Şuradan bir kimse geldi, bana bir kılıç çaldı, yaraladı! dedi.

İbn-i Atik, hemen yine sesin geldiği yere vardı, bir kılıç daha çaldı. Sonra kılıcın ucunu mel'unun karnına dayadı ve basıp öbür yanından çıkardı. Halk duyup gelinceye kadar evden dışarı çıkmış oldu. Allah'ın fazlı ile yol bulup Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi, olanları haber verdi.

Abdullah Bin Revâha'nın Seriyyesi

Bundan sonra **Abdullah bin Revâha'nın** Seriyyesi gelir. Bu da Hayber'de Üseyr bin Zerâm denilen Yahudi'ye gönderilmişti.

Sebebi şu idi: Ebu Râfi' mel'unu öldürüldükten sonra Yahudi tâifesi Üseyr'i kendilerine emir tayin etmişlerdi. Bu mel'un da Arap kabileleri içine çıktı ve kâfirleri tahrik edip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine karşı harp ve kıtal çıkarmak için uğraşmağa başladı. Dinsiz mel'unun bu hareketi Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri tarafından işitilince Abdullah bin Revâha'yı üç kişi ile işin hakikatini anlamak için göndermişti. Gittiler ve gelip haber verdikleri zaman otuz kişi ile Abdullah bin Revâha'yı yine gönderdi.

Abdullah ve arkadaşları gidip:

— Ya Üseyr! Gel, seni Peygamberimiz aleyhisselâm istedi. Sana ihsan edip yine Hayber hükümetini sana vermek istiyor. Gel, gidelim, dediler.

Mel'un tamah edip o da otuz kişi Yahudi ile çıktı. Yola düştüler. Gelirken mel'un Karkara denilen menzile vardıklarında pişman olup orada hiyanet etmeyi düşündü. Kılıcının kabzasına yapıştığını gördüler.

Abdullah bin Üneys (R.A.):

— Ya mel'un! Ne yapıyorsun? diye sıçradı ve bir kılıç bastığı gibi onu deveden aşağı yüz üstü düşürdü.

Diğer sahâbe-i kirâm da geri kalan çıfıtları orada kılıçtan geçirip sadece bir kişiyi bıraktılar. Sağ ve selâmet Medine-i münevvere'ye gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber verdiklerinde Peygamberimiz:

— **Kad yencîkümullahü mine'l-kavmi'z-zâlimîn — Gerçekten Allah sizi o zâlimler kavminden kurtardı**, diye buyurdu.

Kürz Bin Câbir'in Seriyyesi

Bundan sonra **Kürz bin Câbir'in Seriyyesi** gelir. Bu seriyyenin tarihinde hadîs imamları ihtilâf etmişlerdir. İmam-ı Buharî'nin (Allah ona, rahmet etsin) kavline göre altıncı yılın Zilka'desinde vâki olmuştur. Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden şöyle rivayet edilmiştir ki:

"Âkil ve Ureyne kabilelerinden birkaç kâfir geldiler, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli huzurunda îman getirdiler ve dediler ki:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Biz şehir adamı değiliz. Medine'nin havasına tahammül edemeyiz. Biz davarcıyız. Yâni koyun ve sığır güdegelmişiz ve kırlarda yaşamaya alışmış kimseleriz, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin de kırlarda birkaç devesi güdülürdü. Resûlüllah Efendimiz emredip:

— Gidin, o develerin sütüyle geçinin, diye buyurdu.

Dışarı çıktılar. Develerin olduğu yere gelince yine kâfir oldular. Çobanı öldürüp, develeri sürüp yürüyüverdiler.

Resûlüllah Efendimiz'e haber gelince Sahâbe-i kirâmdan birkaç kişi ile Kürz bin Câbir'i arkalarından gönderdi. Yetiştiler, tutup getirdiler. Resûlüllah Efendimiz emretti, gözlerine mıh çaktılar, ellerini kesip bıraktılar, o hal üzere öldüler."

Enes Hazretleri buyurmuştur ki:

— Gözlerine mıh çakılması şunun içindi ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin çobanını öldürdükleri zaman gözlerine dikenler saplamışlardı. Peygamber Efendimiz Hazretleri de kısas olarak onların gözlerine mıh çaktırdı.

Amr Bin Ümeyye'nin Seriyyesi

Bundan sonra **Amr bin Ümeyye'nin Seriyyesi** gelir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Seleme bin Eslem ile Amr'ı, Mekke'de Ebu Süfyan'ı ansızın basıp öldürmeğe göndermiştir.

Sebebi: Ebu Süfyan, Mekke'den bir kâfiri Medine'ye göndermişti ki, gelsin, bir fırsatını gözetip Resûlüllah Efendimiz'in şerefli vücuduna zarar eriştirsin!.. Kâfir Medine'ye gelip bu maksatla Fahr-ı Kâinat Hazretlerinin üzerine doğrulduğu gibi Âlemlerin Hocası, Salât ve Selâm Sahibi Efendimiz Hazretleri kâfirin gelişini gördü ve.

— Şu gelen kimse hiyanet etmeğe geliyor! diye buyurdu.

Bunun üzerine Üseyd bin Hudayr (R.A.) ona karşı gidip kâfiri tuttuğu gibi eteğinin altında hançer varmış, yere düştü. Üseyd onu çekerek Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdi. Peygamber Efendimiz:

— Doğru söyle! Ne niyetle geldin, maksadın nedir? diye sordular.

Kâfir:

— Doğrusunu söylersem beni öldürmeyeceğinize söz verir misiniz? dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Evet, diye buyurdu.

Kâfir:

— O halde doğrusu şudur ki: Beni Ebu Süfyan gönderdi. Sana zarar eriştirmek maksadiyle gelmiştim, dedi.

Bunun üzerine kâfiri serbest bırakıp Amr ile Seleme'ye, Mekke'ye gitmelerini, Ebu Süfyan'ın fırsatını gözetip onu öldürdükten sonra dönüp gelmelerini emretti.

Bunlar da Resûlüllah Efendimizin şerefli emirleri gereğince Mekke'ye vardılar. Amr geceleyin mükerrem Mekke'de Kâ'be tavafını ederken Muâviye'nin gözü ilişip Amr'ı tanıdı. Hemen koşup Kureyş tâifesine haber verdi. Mel'unlar, Amr'ın eskiden ne denli çevik, atılgan, yürekli ve gözünü budaktan sakınmayan bir yiğit olduğunu iyi bilirlerdi. Kan beyinlerine sıçrayıp:

— Eyvah! Bu dar ve çetin yolda eli çabuk oyuncu, hâdise yumurtasını kimin külâhında kıracak, kavga rüzgârında kimin baht gözünü tozla doldurup namus çehresini okla kaplanmış ve ikbal tâcını kapılmış kılacak? Bu aylak gezginci burada hayırlı bir işe gelmemiştir, diye eğri zanlı kâfirler gürûhu, sitemkâr güzellerin zülüf halkalarının ve omuzlara dökülen fitne koparıcı beliklerinin rüzgârda açılıp dağılması gibi birbirine girdiler ve asker, hatt-ı belâ-engîz-i mahbûbân-ı sitemkâr (sitemkâr sevgililerin belâ çıkaran yeni terlemiş bıyıkları) gibi birbirinin üstüne basarak mükerrem Kâ'be'nin tavaf yerine geldiler.

Hazret-i Amr ise tavaf kalabalığının sıkışıklığı içinde Muâviye'nin gözüne çarptığı zaman hâdiseler ve fitneler denizinin dalgalanması ile fülkten - "felekten" de okunur - (gemiden) ıstırap girdabına düşeceğini anlayıp erkenden ayağını firar yoluna basmıştı. Oradan Tatar miski rüzgârı ve bahar bulutu kokusu gibi çölde ve kırda Medine yollarına düşüp giderken birden Teym kabilesinden Amr bin Abdullah adlı bir kâfire ve bir başka kâfire daha rast gelip ikisini de çölün sam yelleri gibi orada nefes aldırmadan öldürdü. Biraz daha gittiği gibi Kureyş tâifesinin iki casusuna rast gelip birini öldürdü, birini de tutup bağladı. Boğazına ip takıp it gibi sürüyerek Medine'ye getirdi.

Hazret-i Amr, başından geçenleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hikâye eylerdi, Resûlullah Efendimiz de hazzından gülerdi.

Hudeybiye Vakası

Bundan sonra gelen Hudeybiye Vak'ası'dır. Hudeybiye dedikleri bir kuyudur. Sonra o kuyunun bulunduğu çevreye Hudeybiye ismi verilmiştir. Bâzıları da bir ağacın ismidir, demişlerdir. Taberî'nin kavline göre Mekke'ye dokuz mil uzaklıkta bir köyün adıdır.

Hicret tarihinin altıncı senesi Zilka'desinin başlarında Peygamber Efendimiz Hazretleri umre niyetiyle beş yüz kişi ile çıkıp ve mü'minlerin anası Ümmü Seleme (R.A.) Hazretlerini de yanına alıp Mekke tarafına gitmişti.

Bâzı rivayette gelmiştir ki, umre için ihram bağlandığı zaman Kureyş kâfirlerinin arasına hallerini bilmek için casus göndermişti. Kendileri Azîzü'l-Eştât diye tanınan yere geldikleri zaman casuslar gelip:

— Ya Resûlâllah! Kureyş tâifesi pek çok asker toplamışlar. Niyetleri seninle cenk edip Beytullah'ı ziyaretten seni men etmektir, diye haber verdiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de ulu ashâb ile istişare edip kâfirlerle harp edip mallarını yağmalamak niyetinde olduğunu açıkladı. Ebu Bekir Sıddık (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Sen Beytullah niyetiyle çıktın. Kimseyi öldürüp kimseyle cenk etmeyi murad edinerek çıkmadın. Sen Beytullah tarafına yönel. Eğer kimse bizi ondan men ederse cenk ederiz, dedi.

Hazret-i Resûlüllah da:

— O halde yürüyün gidelim, bismillâh, diye buyurdu.

İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde Ebu Hüreyre (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Ben hiç bir kimse görmedim ki, kendi ashâbı ile istişare etmekte Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden ziyade olsun." Yâni: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbı ile pek çok istişare eder, istişarede makul bir söz her kimden sâdir olursa olsun onu hemen kabul ederlerdi.

İmam-ı Buharî'den bir rivayette gelmiştir ki: Peygamber Efendimiz, ashâbı ile bâzı yollardan çekilip giderken:

— Hâlid bin Velîd Kureyş tâifesinin bir miktar atlıları ile Amîm denilen yerde karakola (devriye seferine) çıkmıştır. Sağ tarafı tutun, gidelim, diye buyurdu.

Oradan gittiler. Hâlid'in hiç bir şeyden haberi yok iken üzerlerine vardılar. Hemen Hâlid ılgar edip Kureyş kavmine Nebilerin Efendisi'nin geldiğini haber verdi. Resûlullah Efendimiz Hazretleri de sahâbe ile yürüyüverdiler. Kureyş'in üze-

rine inecek yokuşa geldikleri zaman Fahr-i Kâinat Hazretlerinin bindiği deve orada çöktü. Halk başına toplandılar. Onu kaldırmak istediler. Haylı zaman yattı, kalkmadı.

Ashâb (Allah onlardan razı olsun):

— **Halâetü'l-Kusvâ***, dediler.

Yâni: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin devesi harûn (ileri sürüldüğünde geri geri giden inatçı, huysuz hayvan) oldu, serkeş oldu, gitmek istemiyor," dediler.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

مَا خَلَأَتِ الْقَصْوَى وَمَا ذَاكَ بِخُلُقٍ وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ

"Deve serkeş olmadı. Bu iş onun huyundan veya huysuzluğundan değildir. Fili tutan, onu da tuttu," diye buyurdu.

Yâni: Devenin çökmesi kendi fiili ile değildir. Allahu Teâlâ Hazretlerinin emri iledir. Fil ashâbının filini Mekke'ye girmekten men eylediği gibi bunu da men eyledi, demektir.

Bu ikisinin münasebeti şudur ki: Eğer ashâb bu halle Mekke'ye girip de Kureyş onları Kâbe'den men etselerdi aralarında çatışma olup kanlar dökülür, mallar yağmalanırdı. Nitekim Ashâb-ı Fil de Mekke'ye girselerdi öyle olurdu. Fakat Allah'ın ilminde böyle geçmiştir ki, müşriklerden nice kimseler îmana gelecektir. Onlardan nice Müslüman ve mücâhid çocuklar vücuda gelecektir. Onun için bu halle Mekke'ye girmekten men olundu, demektir.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yemin edip buyurdu ki:

— **Allah'ın emir ve yasaklarını yüceltmeye aykırı bir şey olmadıkça Mekke halkı benden ne isterlerse o hususta onlara uygun hareket edeceğim,** diye buyurdu.**

Yâni: Mâkul bir şekilde sulh isterlerse onu kabûl edeceklerini bildirdiler.

Bundan sonra deveyi sürdüler, yerinden sıçrayıp ayağa kalktı. Oradan saptılar, Hudeybiye denen yerin nihayetinde bir müddet kaldılar. Su kenarına geldiler. Ashâb, zamanın bolluğu içinde adı geçen suyu kullanıp harcadılar ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine susuzluktan şikâyet ettiler. Peygamber Efendimiz, okluğundan bir ok çıkarıp verdi. Emirleri üzerine oku götürüp suyun yatağına koydular, suyu kayna-

* Peygamberimizin devesinin adı "Kusvâ" idi.

** Peygamber Efendimiz bu sözü ve tavrı, O'nun uzlaşmayı, barışı, çok fazla sevdiğinin açık bir ifadesidir. O, savaşı, ancak savunma amaçlı ve zorunlu olunca kabul etmiştir. (S.N.)

mağa başladı. Velhasıl tamamen su ihtiyaçlarını giderdiler ve yeteri kadar da yanlarına su aldılar, sonra oradan döndüler.

Bu sırada Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin tamamen dostlarından olan Huzâa tâifesinden Büdeyl bin Varaka adlı bir kimse geldi:

— Ya Resûlâllah! Kâ'b bin Lüey ve Âmir bin Lüey tâifeleri seni Beytullah hakkında ziyaretten men etmek maksadiyle çıktılar. Hudeybiye'nin başlıca suları üzerine kondular. Yanlarına sağılır develer uydurdular, dedi.

Bu sözden maksadı: "Seninle cenk ve cidâli kesinlikle kararlaştırdılar. Hazırlıklarını tamamen gördüler. Gerekli olacak zahire hususunda da ihtiyaçları yoktur. Durup dayanırlar ve develerinin sütü ile geçinirler," demekti.

Âlemlerin Hocası Resûlüllah Efendimiz:

— Biz bir kimse ile harb etmeye gelmedik, umre niyetine geldik. Eğer izin verirlerse kimseyi incitmeyiz, işimizi görüp gideriz. Eğer bize karşı çıkarlarsa ölünceye kadar cenk ve cidâl ederiz, diye buyurdu.

Büdeyl bin Varaka:

— Gidip Kureyş'e ne dediğini bildireyim, diye gitti.

Onlara geldiği zaman bâzıları budalaca sözler söylediler. Bâzıları da sulha razı olmak semtini tuttular. Birçok defa da adamlar gönderip Resûlüllah Efendimiz hazretleri ile söyleştiler. İşin sonunda Süheyl bin Amr adlı bir kişiyi gönderip:

— Git, Muhammed ile sulh eyle, dediler.

Hudeybiye Barışı:

İbn-i İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayeti üzere Kureyş, Süheyl'i gönderdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, bunu nübüvvet nuru ile bilip:

— Bu gelen şahsı göndermekten Kureyş'in maksadı sulh etmektir, diye buyurdu.

Süheyl gelince bir müddet konuştular. Ondan sonra şu esaslar üzerinde sulh andlaşması yaptılar:

1. On yıla değin aralarında cenk ve cidâl olmayacak.
2. Bu yıl umreden vazgeçecekler. Gelecek yıl gelip umre edecekler.

O yıl umreye razı olmamalarının sebebi, Arap tâifesinin "Muhammed geldi ve sözünü geçirdi, umre eyledi," dememeleri içindi*.

---

* Hudeybiye sulh anlaşmasının esaslarından üçüncüsü şu idi: Mekke'den kaçıp Medine'ye sığınan kimseleri Müslümanlar Mekkelilere iade edecekler, fakat Medine'den kaçıp Mekke'ye sığınanları müşrikler iade etmeyeceklerdi. Bu madde, ilk bakışta Müslümanların aleyhinde gibi görünüyordu. Fakat sonraları, anlaşmanın diğer maddeleri gibi bunun da sayısız hikmetleri ve menfaatleri olduğu anlaşılmıştır. (S.N.)

Ondan sonra Süheyl, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden açıkladığı şekilde gerçekleşen sulha ait senet yazılmasını taleb etti. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri de Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'i şerefli huzuruna dâvet edip sulhname yazmasını buyurdu ve:

— Sulhnamenin başına **"Bismillâhirrahmânirrahîm"** yaz, diye emretti.

Süheyl:

— Rahmân ve Rahîm'in ne olduğunu biz bilmeyiz. Öyle yazma. Evvelden yazdığımız gibi **"Bismik'allahümme"** yaz, dedi.

Müslümanlar da:

— Muhakkak "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazılması gerekir, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **"Bismik'allahümme"** yaz, diye emretti.

Ondan sonra sulhnameyi kasdederek:

— "Bu o nesnedir ki, Allah'ın resûlü Muhammed onun üzerinde sulh yaptı" diye yaz, buyurdu.

Bunun üzerine Süheyl:

— "Allah'ın resûlü Muhammed" diye yazma. Vallahi eğer biz senin Allah'ın resûlü olduğunu bilseydik seni Beytullah'dan men eylemezdik ve seninle savaşmazdık. Sadece Muhammed bin Abdullah yaz, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Vallahi gerçekten ben Allah'ın resûlüyüm, her ne kadar siz beni tekzib etseniz de... diye buyurdu.

Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde Fahr-i Âlem Efendimiz emredip:

— Ya Ali! Resûlüllah kelimesini sil, dedi.

Ali (kerremallahü veche):

— Ya Resûlâllah! Ben onu silemem, dedi.

Âlimler (Allah onlara rahmet etsin) buyurmuşlardır ki: Ali'nin böyle demesi muhalefetten değildi. Belki Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin silinmesine şerefli rızalarının tam olmadığını anlamıştı. Onun için silme işine hemen girişmedi, demişlerdir. Bunun içindir ki, Ali'nin silmediğine incinmediler.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazret-i Ali'ye:

— O sulhnâmenin neresindedir, bana göster, dediler.

Ali de gösterdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kendi mübarek elleriyle sildi ve yerine "İbn-i Abdullah" yazdı, demişlerdir. Bâzı rivayetlerde "Fahr-i Âlem Efendimiz bu kelimeyi kendi eliyle yazdı" dediler. Bâzı rivayetlerde de "Yazdı demekten murad kâtibe emredip yazdırdı demektir" demişlerdir. "Zira ümmî idi, kendileri yazı yazamazdı" dediler. Bu söze cevap verip: "Ümmî olan bir kimsenin bir kelimenin şeklini göz önünde bulundurup yazması mümkündür. Hususiyle bu kelime kişinin kendi ismi olursa... Bu kadarcık yazı yazmak ümmîliğe* aykırı değildir," demişlerdir.

Hâsılı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bu türlü hususlarda onlara karşı çıkmayıp istedikleri gibi sulhname yazdırarak adı geçen sulh için ellerine senet de verdi. Sulhnamenin yazılmasında kolaylık ve yumuşaklık göstermesi de sulh işinin tamam olması içindi. Çünkü bu sulh, nice hikmeti ve güzel işleri içine alıyordu.

Gerçekten de bu sulhun iyilikleri sayesinde kalb huzuru içinde tedbirler alıp hazırlıklar görerek mükerrem Mekke'yi fethettiler. Bundan önce Müslümanlarla karışıp görüşmezlerdi. Sulh gerçekleştikten sonra müşrikler Medine'ye, Müslümanlar da Mekke'ye gidip gelmeğe başladılar. Her iki taraftan her kişi dostuyla başbaşa arkadaşlık etmeğe imkân buldu. Bu vasıta ile Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bâzı mûcizelerini işitip İslâm dîninin iyi ve güzel emirlerini, Müslümanların güzel ahlâklarını yakından tanıyarak İslâm'a meyletmeğe başladılar. Hattâ Mekke'nin fethinden önce çok kimse İslâm'a geldi. Sulhun nice faydaları açığa çıktı.

Rivayet olunur ki, Kureyş'den başka ne kadar Arap kabileleri var ise hepsi İslâm'a meyletmişlerdi. Sadece Kureyş'in İslâm'a gelmesini bekliyorlardı. Kureyş Mekke'nin fethinde İslâm'a geldiklerinde kırlarda ve çöllerde olanlar da Müslüman oldular.

Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri kadîm kelâmında:

"İzâ câe nasrullahi ve'l-fethu. Ve reeyte'n-nâse yedhulûne fî dînillâhi efvâcen. Fesebbih bi-hamdi rabbike vestağfirhu, innehu kâne tevvâben — Allah'ın yardımı ve fetih gelince insanların dalga dalga Allah'ın dînine girdiklerini görürsün. O zaman Rabbini överek tesbih et ve O'ndan bağışlanma dile. O, mübalâğa ile bağışlayıcıdır," (Nasr sûresi: 110/1-3) diye buyurması bu mânaya işarettir.

Yâni: "Allah'ın nusreti gelip Mekke'nin fethi müyesser olduğu zaman ve insanların Hak Teâlâ Hazretlerinin dînine bölük bölük girdiklerini gördüğün zaman hiç kimsenin hâtırına bile gelmeyen şeyi Allahu Teâlâ Hazretleri sana müyesser kıldığı zaman bu büyük başarıyı kendi nefsinden bilmeyip Hak Teâlâ Hazretlerine hamd edi-

---

* Burada ileri sürülen görüşler göre ummî, okuma-yazma bilmeyen kimse demektir. Halbuki ummîlik: Anaya, her varlığın anası olan ilk varlığa mensub demektir. Buna göre Resûlullah Efendimize ummî denmesi, onun nûrunun ilk önce var olmasına, her varlığın o nurdan zuhura gelmesine işaret eder. Eşyanın hakikatını bir deniz gibi kaplayan O'nun ilmi yanında okuma-yazma bilgisi ancak bir damla gibi kalır. Resûlullah Efendimiz'in ümmîliğinin böyle anlaşılması gerekir. (S.N.)

ci olduğun halde Allah'dan bağışlanma dileyesin. Zira Hak Teâlâ Hazretleri mükellefleri halk edeliden beri kendi fazlı ile bağışlanma dileyenlerin tevbesini kabûl edicidir," demektir.

İşte bu şerefli sûrede zikrolunmuştur ki, Hak Teâlâ Hazretleri, Peygamber Efendimiz Hazretlerini düşmanları üzerine galip edecektir. Mekke'nin fethi müyesser olacaktır. Ondan sonra Arap kabileleri bölük bölük îmana geleceklerdir.

Bundan açıkça anlaşılır ki, diğer kabileler îmana gelmede Kureyş tâifesine bakıp beklermiş.

Velhasıl on yıl savaş ve çarpışmayı terk etmek üzere sulh yapıldı. Konuşma ve kararlaşma şunun üzerinde gerçekleşti ki: Bu yıl Mekke'ye girmeyecekler. Gelecek yıl gelip üç gün kalacaklar ve kılıçları da cülübhân içinde duracak. Ta ki, sulh olunup Mekke'ye sulh yoliyle girdikleri anlaşılacak. Cülübhân dedikleri, deriden yapılmış kılıç kesesidir. Yâni cenge hazırlanmış gibi olmayacaklar. Belki kılıçlarını kınlarına koyduktan sonra tekrar kılıç kesesine de koyacaklar. Tam eminlik ve korkusuzluk şekli üzere gelecekler.

Hudeybiye Andı:

Mekkî bin Ebî Tâlib Kırvânî (Allah ona rahmet etsin) tefsirinde yazmıştır ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri mektubu Osman bin Affân (R.A.) Hazretleriyle gönderip Süheyl'i kendi yanında alıkoydu. Osman vardığı gibi müşrikler de Osman'ı alıkoydular. Böyle yaptıkları için Müslümanlar gazaba geldiler. Bâzı rivayette "Osman'ı öldürdüler" diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber geldi.

Ondan sonra Peygamber Efendimiz Hazretleri, bir ağacın altında ashâbını bîata dâvet etti. Yâni şunun üzerinde ahd ve mîsâk (and) ettiler ki, kırılıncaya (ölünceye) kadar Resulullahın emrinden ve rızasından dışarı çıkmayacaklar. Her biriyle ahd olundukça el ele tutarlardı. Bu sırada Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, sağ elini sol eline vurup:

— Bu Osman'ın biatidir, diye buyurdu.

Yâni: Osman burada hazır değildir, bîat için elini uzatsın. Bizim elimiz onun eline vekil olup onun için de bîat olunsun, demek istediler.

Müşrikler bu hâli işitince Osman'ı serbest bıraktı ve gönderdiler.

Hak Teâlâ Hazretlerinin şu şerefli sözü bu bîatta nâzil olmuştur:

"İnnellezîne yübâyiûneke innemâ yübâyiûn'allahe, yedullahi fevka eydîhim — Seninle bîat edenler gerçekte Allah ile bîat etmişlerdir. Allah'ın eli onların elinin üzerindedir." (Fetih sûresi: 48/10)

Şu âyet-i kerîme de orada nâzil olmuştur:

"Lekad radıyallahü anil-mü'minîne iz yübâyiûneke tahte'ş-şecereti — Allah, o mü'minlerden ağacın altında sana bîat ettikleri zaman razı oldu." (Fetih sûresi: 48/18).

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, ashâbı ile beraber Hudeybiye dediğimiz yerde başlarını tıraş edip kurbanlarını kestiler. Hak Teâlâ Hazretleri bir yel gönderdi, saçlarını Kâbe'nin haremine alıp götürdü.

On günden fazla orada durdular, sonra dönüp Medine'ye geldiler. Müslümanlardan bâzısının kalbinde bir çeşit kırgınlık vardı. Zira o yıl, çok istedikleri halde Kâ'be'ye varıp umre etmek müyesser olmamıştı. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri onları teselli etmek için Fetih sûresini inzâl edip:

"İnnâ fetehnâ leke fethen mübînen — Biz sana apaçık bir fetih (her şeyi açık seçik belirten bir açılış) verdik," (Fetih sûresi: 48/1) diye buyurdu.

İbn-i Abbas, Enes bin Mâlik ve Berâ bin Âzib (Allah onlardan razı olsun) buyurmuşlardır ki:

— Bu Fetih'den murad, Hudeybiye fethidir. Yâni orada gerçekleşen sulhdur ki, Müslümanlar sıhhat ve selâmetle dönüp vatanlarına geldiler. Halbuki münafıklar hiç bir kimsenin sağ çıkmayacağına, hepsinin şehîd olacaklarına inanıyorlardı. Nitekim Hak Teâlâ Hazretlerinin:

"Bel zanentüm en len yenkalibe'r-resûlü ye'l-mü'minûne ilâ ehlîhim ebeden — Belki siz, resul ve mü'minleri bir daha asla evlerine dönmez sandınız," (Fetih sûresi: 48/12) diye buyurduğu budur.

Yine aynı sûrede:

"Ve esâbehüm fethen karîben — Ve onlara yakın bir fetih daha verdi," (Fetih sûresi: 48/18) diye buyurduğu yerde geçen fetihten murad, sahih kavil üzere Hayber fethidir, demişlerdir.

Hadîs imamlarından İmam-ı Ahmed, Ebû Dâvud ve Hâkim'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Mücemmi' bin Câriye'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Hudeybiye seferinde bulunmuştuk. Döndüğümüz zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini Kurâ' El-Gamîm adlı yerde bulduk. Halkı yanına toplamış durmadan **"İnnâ fetahnâ leke fethen mübînen — Biz sana apaçık bir fetih verdik"** (Fetih sûresi: 48/1) âyetini okuyordu. Orada bulunanlardan biri:

— Ya Resûlâllah! Hudeybiye'de vâki olan fetih midir? dedi. Peygamber Efendimiz Hazretleri yemîn edip:

— Gerçekten o fetihtir, diye buyurdu.

Sual eden kimsenin muradı: "Hudeybiye'de sulhtan başka bir şey olmadı. Sulh fetih kısmından mıdır ki, Hak Teâlâ Hazretleri "Biz sana fetih verdik" diye buyurdu?" demekti. Fahr-i Âlem Efendimiz de:

— Evet, sulh fetihtir, dedi.*

Böyle buyurmalarından murad, Allah bilir ki, "Sulh fethin başlangıcıdır. İnşâallah bu vasıta ile Mekke feth olunur" demek yahut "Bu sulh sebebiyle Müslümanlar müşriklerin zarar vermesinden kurtuldular. Birçok menfaatler kazandıkları için sulh da fetih kısmındandır" demektir.

Bu senede Peygamber Efendimiz Hazretleri yağmur duasına çıktı. Hak Teâlâ Hazretleri bol yağmurlar verdi. Bunun üzerine O

أَصْبَحَ النَّاسُ مُؤْمِنًا بِاللّٰهِ وَكَافِرًا بِالْكَوَاكِبِ

"İnsanlar Allah'a mü'min ve yıldızlara kâfir oldular," diye buyurdu.

Bu sözden şerefli muradları şudur ki: Arap tâifesi önceleri yağmur yağması hususunda yıldızlara bakıp:

— Filân yıldız doğduğu yahut battığı zaman yağmur yağar, derlerdi.

Yağmurun yağması hususunda yıldızın müessir olduğuna inanırlardı. Bu defa böyle bir alâmet yok iken Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin duası bereketlerinden olarak Hak Teâlâ Hazretleri yağmur verince bildiler ki, yağmur vermek Hak Teâlâ Hazretlerinin işi imiş, bunda yıldızın bir tesiri yokmuş.

Şarabın Haram Olması

Dimyâtî'nin (Allah ona rahmet etsin) kavline göre **hamr** (şarap) bu yılda haram olmuştur. Hamr'ın lügat mânası setr etmek (örtmek) demektir. Şarap da aklı örttüğü için ona hamr denilmiştir.

İmam-ı Âzam (Allah ona rahmet etsin) katında kaynayıp keskinleşen ve köpüğünü atıp durulan üzüm suyuna hamr derler. Çoğu ve azı haramdır. İsterse bir damla

---

* Resulullah Efendimiz'in bu "*sulh fethtır*," sözü çok dikkat çekicidir. Zira çok kimse, savaşarak, zorla, surları ve kapıları yıkıp kırarak şehirlere girmeyi fetih zannederler. Böyle düşünenler Hudeybiye barış anlaşmasını bir zafer değil, yenilgi gibi karşıladılar. Peygamber Efendimiz'in barış uğurnda verdiği tavizlerin her birini anlamakta zorlandılar. Müşriklerin Andlaşma metni üzerine yazılan Besmele'ye ve Resulullah sıfatına itirazlarını Peygamber Efendimizin kabul etmesini anlayamadılar. Halbuki zahiren taviz gibi görünen bu kabulleri sonunda sulh andlaşmasının gerçekleşmesi, Mekke'nin fethine yol açmıştır. Böylece uzlaşma (sulh) yoluyla kazanılan fethin, savaşla elde edilen fetihten üstün ve kalıcı olduğu maddeten gerçekleşmiştir. (S.N.)

olsun, müskir (sarhoş edici) olan her nesne âlimlerin çokluğu katında böyledir. Yâni azı, çoğu haramdır. Ama müselles, İmam-ı Âzam ve İmam-ı Ebî Yusuf (Allah ikisine de rahmet etsin) mezheblerinde helâldir.

Müselles şudur: Üzümün şırasını alırlar ve o kadar kaynatırlar ki, üçte biri kalır. Ondan sonra kaplara koyarlar, durur, Durdukça ekşiyip köpüklenir, keskinleşir.

Ulu sahâbe (Allah onlardan razı olsun) bunu içerlerdi. İşte İmam-ı Ebî Hanife ve İmam-ı Ebî Yusuf (Allah ikisine de rahmet etsin) buna, helâldir, demişlerdir. Ama İmam-ı Muhammed, İmam-ı Mâlik ve İmam-ı Şâfiî (Allah onlara rahmet etsin) mezheblerinde bunun da azı ve çoğu haramdır.

Ebu Hafs-ı Kebîr'e:

— Müselles nasıldır? diye sordular.

— Onu içmek haramdır, diye buyurdu.

— Niçin böyle söylüyorsun? Böyle demekle Ebu Hanife'ye ve Ebu Yusuf'a muhalefet ettin, dediler.

O da:

— Yok, muhalefet etmedim. Çünkü onlar yemeği hazmetmek için helâl görmüşlerdi. Ama halk şimdiki zamanda doğru yoldan eğriliğe sapmak için ve eğlence için içiyorlar, dedi.

O halde bundan anlaşılır ki, müselles hakkında İmamlardan bâzısının helâl ve bâzısının haram demeleri kuvvetlenmenin murad olunması veya olunmamasına göredir. Yâni Allah'a tâat için kuvvet kazanmak murad olunarak içilirse bâzıları helâl olur demişlerdir. Ama kötülüğe sapma ve eğlenme murad olunarak içilirse ittifakla haram olur.

Haşiş denilen murdara gelince - ki bu diyarda ona esrar denir - onun hakkında dört imamdan ve eski âlimlerden bir söz sâdır olmamıştır. Çünkü onların zamanında yoktu. Hicret tarihinin altı yüz senesinin sonlarında ortaya çıkmıştır. Ama sonradan gelen âlimlerin bâzısı:

— Bu da şarap gibi sekir (sarhoşluk) vericidir. "Her sekir verici haramdır" hükmü gereğince bu da haramdır, demişlerdir.

İmam-ı Ahmed ve Ebu Dâvud'un (Allah onlara rahmet etsin) nakillerinde Ümmü Seleme (R.A.) Hazretlerinden nakledilmiştir ki:

"Nehyi resûlullahu sallâllahü aleyhi ve selleme an külli müskirin ve müftirin — Resûlüllah Efendimiz Hazretleri her müskirden ve her müftirden nehy eyledi," diye buyurmuştur.

Âlimler (Allah onlara rahmet etsin): "Müftir'den murad, insanın bedenini kızdıran, gözkapaklarına zaaf ve kırıklık veren, mafsallarını gevşeten nesnedir," demişlerdir. O halde esrarın müskir olmaması hâlinde bile hiç olmazsa müftir olduğu kesindir. Bu bakımdan yine haram olur, demişlerdir. Fakat şarapla şu kadar farkı vardır ki, şarabın damlası bile haramdır, ama bunun keyf vermeyecek kadar az olanı haram değildir, demişlerdir. Şunun için böyledir ki, esrar temizdir. Fesat, esrarın nefsinde değildir, keyfiyetindedir. Ama şarabın nefsi murdardır. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, kadîm kelâmında onun hakkında rics (murdar, pis) diye buyurmuştur.. Rics, o şeydir ki, haram ve ayniyle necis olur, demişlerdir.

Eğer bir kimse:

— Şarap neden murdar olurmuş? Bu da üzüm suyudur, murdar değildir, derse - Allah korusun - kâfir olur.

Çünkü o kimse açık nassı inkâr etmiş olur.

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: Şarapta olan bütün kötü vasıflar esrarda fazlasiyle vardır. Zira şarabın zarar vermesi sadece dine ilişkindir, bedene ilişkin değildir. Halbuki esrarın zarar vermesi hem dine ve hem bedene ilişkindir.

Hattâ esrarın, bâzısı dinî ve bâzısı bedenî olmak üzere yüz yirmi zararını yazmışlardır. Bu cümleden birkaçı şunlardır:

Evvelâ esrar akla bozukluk verir. Bunun mânası keyf hâlinde akla bozukluk verir demek değildir. Bu halde akla bozukluk vermek şarapta da vardır. Ama şarap sonunda akıl cevherini saflaştırır, idrâk aynasını üzüntü ve kederlerin tozlarından temizler, parlatır; alışkanlığı ve ürkekliği kaldırmanın güzel çehresini, insanlar için bâzı menfaatleri müşahede pazarına getirir. Fakat esrarı devamlı kullanmak daima ibretli kişilerin basiretli görüşünü cimrilik ve haset sahibi kişilerin gözü ve gönlü gibi karanlık ve daracık, insanın içindeki aynaların yüzlerini gönlü kırık olanların kaygılı duyguları gibi her zaman tozlu ve bulanık eyler.

Yine buyurmuşlardır ki, esrar kullanmak insanda mürüvvet (insaniyet, mertlik, cömertlik) koymaz. Namazı terkedici eyler. Haram olan şeylerden çekinme duygusunu azaltır ve ortadan kaldırır. Nesli keser. Baras ve cüzzam hastalıklarını getirir. İnsanın âzâsını titretir. İbnelik rencine mübtelâ eyler. Ağzı kötü kokulu eder, kirpikleri döker ve dişleri hem çürütür, hem karartır. Benzi sarartır. İşe güce karşı tembel ve durgun eder. Aslanı kedi eyler. Baştan saadeti ve dilden fesâhati giderir. Bozuk fikrine gelen şeytanî havâtırı ilâhî maarif sanıp bulduğu herze ve hezeyanı söylemeğe başlar. Sonunda îtikad bozukluğu zındıka ve ilhad (dinsizlik ve sapıklık) vâdisine düşürür. Bunun benzeri ve daha ne türlü musibet varsa hepsini insanın başına üşürür.

Afyon da habasetinde esrardan eksik olmağa razı değildir. Saadetli olan kimse odur ki, bu türlü mânasız, boş şeylere nefis nefsini mübtelâ kılmaz.

Hayber Gazvesi

Bundan sonra vâki olan **Hayber Gazvesi'dir.** Hayber dedikleri, Medine-i münevvere'den Şam yönünde sekiz konak uzaklıkta bir şehirdir. Eski zamanlarda mâmur ve muazzam bir şehirdi.

İbn-i İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayeti üzere hicret tarihinin yedinci yılı Muharreminin sonlarında çıkıp on günden fazla muhasara eylediler. Sonunda fethettiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dört yüz kişi ile çıkıp Ümmü Seleme (R. Anhâ) Hazretlerini de beraber alarak gitmişlerdi.

Sahih-i Buharî'de Seleme bin Ekva'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Hayber gazâsına çıktık. Geceleyin gidiyorduk. Ashâbdan bir kimse, Âmir bin Ekva' (R.A.) Hazretlerine:

— Ya Âmir! Bize şiirlerinden bâzı beyitler okumaz mısın? dedi.

Âmir, hemen devesinden indi ve kendi şiirlerinden bâzı beyitler okumağa başladı. Arap tâifesinde deve yanınca ırlayarak (şiir okuyarak veya şarkı söyleyerek) gitmek âdettir. Hem şiirlerden insan hoşlanır ve hem deve şevk kazanıp neş'eyle gider."

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde nakledilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Kimdir bu şiirler okuyarak develeri süren? diye buyurdu.

Sahâbe haber verip:

— Ya Resûlâllah, Âmir'dir, dediler.

Peygamber Efendimiz:

— Allah ona rahmet etsin, diye dua etti.

Ashâbdan bir kişi:

— Ya Resûlâllah! Senin duan bereketiyle ve Hak Teâlâ Hazretlerinin fazlı ile Âmir'e cennet vacip oldu. Kâşke o duadan bizi de hissedar etseydin, dedi.

Sahih-i Buharî'de Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: Peygamber Efendimiz Hazretleri Hayber'e geceleyin gelip yetişti. Yüce âdetleri şu idi ki: Bir kavmin üzerine geceleyin gelse sabah oluncaya kadar durup beklerdi, onları hemen basmazdı. Sabah olunca Yahudi tâifesi kürekler ve zembillerle işlerine gitmek için şehirden çıktıkları zaman:

— İşte Muhammed! Vallahi işte Muhammed ve işte askeri! dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Yahudi tâifesini kürekler ve zembillerle görünce:

— Hayber harap oldu, diye buyurdu.

Bir rivayette iki elini kaldırıp:

— Allahü ekber! Hayber harap oldu, diye buyurdu.

Bu hadîs-i şeriften bâzı âlimler tefe'ülün (olaylardan mâna çıkarmanın) caiz olduğu sonucunu ve bunun delilini çıkarmışlardır. Çünkü Peygamber Efendimiz Hazretleri, Yahudilerin elinde kürek ve zembilleri görünce:

— Şehirleri harap olur, diye buyurdu.

Yâni bu görüntüyü ilerde olacak bir hâdisenin işareti olarak yordu.

Hadîs âlimlerinin bâzılarının rivayetinde gelmiştir ki, Peygamber Efendimiz Hayber gazâsında râyetler dağıttı. Önceleri râyet yoktu, livâ vardı. Râyet ilk defa bu gazâda peyda oldu, demişlerdir. Liva beylerin alemidir (işaretidir). Râyet bayraktır ki, asker götürür.

Dimyatî'nin (Allah ona rahmet etsin) kavline göre o gün Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bayrağı siyahtı. Âişe-i Sıddîka'nın (R. Anha) hırkasından bir parça idi, demişlerdir.

Sahih-i Buharî'de gelmiştir ki: Ali bin Ebî Tâlib (R.A.) Hazretlerine göz ağrısı ârız olup Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden geride kalmıştı. Sonradan gelip yetişti.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, fetih gecesi:

— Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, Allahu Teâlâ Hazretleri ve Resûlü onu sever, onun elinde fethi müyesser eyler, diye buyurdu.

Ertesi gün olunca ashâb-ı kirâm (Allah onlardan razı olsun) hep Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına geldiler. Hepsi de sancağı kendisine vereceğini umuyordu. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ali nerdedir? diye buyurdu.

— Ya Resûlâllah! Gözleri ağrıyor, diye cevap verdiler.

— Haber gönderin, gelsin, diye buyurdu.

Ondan sonra Hazret-i Ali (Allah varlığını mükerrem kılsın) geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, gözlerine tükürdü ve dua etti. Hak Teâlâ Hazretleri öyle bir şekilde sıhhat ihsan buyurdu ki, sanki hiç göz ağrısı çekmemişti. Hemen sancağı eline teslim etti. Hazret-i Ali:

— Ya Resûlâllah! Kâfirlerle, tâ onlar bizim gibi oluncaya kadar çarpışayım, dedi.

Yâni: "Onlar da bizim gibi Müslüman oluncaya kadar elimden kurtulamasınlar" demek istedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

أُنْفُذْ عَلٰى رِسْلِكَ حَتّٰى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ اِلَى الْاِسْلَامِ
وَاَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللّٰهِ فِيهِ فَوَاللّٰهِ لَاَنْ يَهْدِيَ اللّٰهُ
بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ اَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ

Netice olarak mânası şudur ki:

"Ya Ali! Savaşmak hususunda acele etme. Yavaş yavaş git, kâfirlerin menzillerinin ortasına kon. Ondan sonra onları İslâm'a dâvet eyle. İslâm dîninde üzerlerine vâcib olan nesneyi onlara haber verip bildir. Böylece vallahi senin sebebinle Hak Teâlâ Hazretlerinin bir kimseyi İslâm'a hidayet eylemesi senin kızıl tüylü develerin olmasından sana daha hayırlıdır."

Arap tâifesi içinde kızıl tüylü deve gayet muteber olduğu için böyle buyurdular. Şerefli muradları: Dünya metaı kıymeti ne kadar yüksek mal olursa olsun sonunda yok olacağı muhakkaktır. Ama bir kimsenin Müslüman olmasına sebep olmak en üstün ibadettir. Onun uhrevî fayda ve menfaatleri devam üzredir, kesilmez, demektir.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: Saflar bağlanıp savaşa girişildiği zaman Âmir bin Ekva' (R. A.) bir çıfıtın inciğine çalmak için kılıcını saldığı gibi kılıç kısa olduğundan yetişmeyip kendi dizine çaldı. Yaralanıp o yara ile vefat etti.

Döndükleri zaman Seleme bin Ekva' (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Âmir'e şöyle şöyle oldu. Halk, "Âmir'in ameli bâtıl oldu" diye söylüyorlar, dedi.

Fahr-i Alem Efendimiz Hazretleri:

—Öyle diyenler yalan söylemişler, dedi ve iki mübarek parmağını bir yere getirip:

— Âmir'e iki sevap hâsıl oldu. Hiç şüphesiz ki, o Allah yolunda meşakkat çekti, mücâhede eyledi. Onun ecri zâyi olmaz, diye buyurdu.

Bu naklin faydası şudur: Bir kimse gazâ niyetiyle çıksa, bu niyet üzere iken her ne suretle olursa olsun eceli yetişip vefat etse, yine mücâhidler zümresine katılıp diğer gaziler gibi cihadın faziletlerinden hisse sahibi olur. Yeter ki, ölümü, şeriata aykırı bir şekilde olmasın.

Nitekim hadîs âlimlerinden bâzılarının rivayetinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

"Hayber gazâsında hazır bulunmuştuk. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Müslüman geçinenlerden birini işaret ederek:

— Şu kişi cehennem ehlindendir, diye buyurdu.

Cenk zamanı olunca o kişi öyle sıkı ve sağlam çalışıp, öyle yararlıklar gösterdi ve öylesine kahramanca yaralandı ki, ashâbdan bir kısmı: "Böyle çalışan bir kimse cehennem ehlinden olur mu?" diye şüpheye düşeyazdılar.

Sonunda o kimse, yaralarının acısına sabretmeyip okluğundan bir ok çıkardı ve kendine saplayıp nefsini helâk eyledi. Müslümanlar bu hâli görünce Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gidip:

— Ya Resûlâllah! Hak Teâlâ Hazretleri senin sözünün doğruluğunu tasdik etti. O kimse kendini öldürdü, dediler.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, birine emredip:

قُمْ يَا فُلَانُ فَأَذِّنْ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَإِنَّ اللّٰهَ يُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّينَ
بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ

"Ayağa kalk, ya filân! Çağırıp halka bildir ki: Cennete ancak mü'min olan girer. Hiç şüphesiz ki, Allah, bu dîni fâsık ve fâcir kimse ile kuvvetlendirir," diye buyurdu.

Şerefli muradları şu idi ki: "Ele karşı mü'min geçinip îman ehlinin amelini işlemek fayda vermez. Bu türlü davranışlar kişiyi cennete lâyık etmez. Cennete girmek için gerçekten mü'min olmak gerektir. İslâm dîni yoluna çalışmak mü'min olmayandan gelmez zannetmeyin. Bu din öyle bir dindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri onu kuvvetlendirmek için fâcirleri bile kullanır," demektir.

Bir rivayette şöyle gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ
أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ
وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ

"Hiç şüphesiz ki, bir kişi ellere karşı cennet ehli amelini işler, halbuki kendisi cehennem ehlindendir. Yine hiç şüphesiz ki, bir kişi ellere karşı cehennem ehli amelini işler, halbuki kendisi cennet ehlindendir," diye buyurdu.

Velhasıl sahih hadîste gelmiş olduğu üzere Hak Teâlâ Hazretlerinin nazarı kulların suretlerine ve amellerine değildir, belki kalblerine ve niyetlerinedir. İtibar kal-

bin temizliğine ve niyetin halisliğinedir. Elbette Hak Teâlâ Hazretleri bir şeye muhtaç olmaktan mutlak surette müstağnidir. Hiç kimsenin ameline ihtiyacı yoktur. Bütün ibâdet ve tâatlerin menfaatleri yine kulların kendisinedir.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hayber ehli ile sıkı ve güçlü bir savaş yaptı. Müslümanlardan on beş kişi şehâdet rütbesine ayak bastı. Yahudi tâifesinden doksan üç mel'un cehennemin derekelerine tepe taklak gittiler.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, fetih, yardım ve zaferler ihsân edip bütün kalelerini bir bir aldılar. Bu kaleler şunlardır: Netât Kalesi, Sa'b Kalesi, Nâim Kalesi, Zübeyr Kalesi, Şakk Kalesi, Ubeyy Kalesi, Berâ' Kalesi, Kamus Kalesi, Vatıyh Kalesi, Sülâlim Kalesi.

Ebu'l-Hukayk ailesinin hazinesini buldular. Bir eşek derisinin içine doldurup harabe bir yerde saklamışlardı. Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüne işaret etti, bulup çıkardılar.

Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib (Allah onun varlığını mükerrem kılsın) o gün Hayber kalesinin kapısını kopardı. Bâzı rivayetlerde gelmiştir ki, bu kapıyı sonradan yetmiş kişi güçlükle kaldırıp yerine koydular.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, mü'minlerin anası Safiyye (R. Anha) Hazretlerini bu sırada zevce edindi. Safiyye Hâtun, Hayber beylerinden Huyey bin Ahtab'ın kızı idi. Kocası olan Kinâne bin Rebî' o diyarın beyzadelerinden olup cenkte maktul düşmüştü. Safiyye de yeni gelin idi. Peygamber Efendimiz Hazretlerine onun güzelliğini anlattılar ve kendi şerefli hizmetlerine tahsis ettiler. Hattâ dönüşte Sahbâ diye tanınan yere geldikleri zaman yemek hazırladılar ve bâzı ashâbı dâvet ettiler. Hazret-i Safiyye ile halvet orada müyesser oldu. Ashâb-ı kirâm (Allah onlardan razı olsun) aralarında konuşup:

— Safiyye, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hâtunu olup mü'minlerin analarından oldu mu, yoksa cariyesi midir? dediler.

Bâzıları dediler ki:

— Bakalım, eğer perde ile (örtülü olarak) alıp giderse mü'minlerin analarından olmuştur. Eğer perde tutmazsa cariyesidir.

Oradan göçtükleri zaman gördüler ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Safiyye'yi perde içine almış. Ondan bildiler ki, hâtunlarından olmuş. Allah ondan razı olsun.

Bir rivayette buyurulmuştur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hayber ehlinin cenkçilerini kırdı ve çoluk çocuklarını esir etti. Safiyye de o esirlerdendi; ganimet dağıtıldığında Dıhye'nin hissesine düşmüştü. Böyleyken onu Resûlüllah Efendimiz'in almasının sebebi hakkında buyurmuşlardır ki: Safiyye bey kızı idi. Esirler içinde onun bir benzeri daha yoktu. Ashâb-ı kirâm içinde Dıhye'nin de bir benzeri yoktu. Eğer Safiyye onda kalsaydı sahâbe-i kirâmdan bâzısının şerefli hâtırını bir nevi toz bürüyebi-

lirdi. Bu düşünce ile Âlemlerin Hocası Efendimiz Hazretleri onu kendi şerefli hizmetine tahsis edip hepsinin rızası hâsıl oldu.

Rivayet olunur ki: Önceleri Arap tâifesi ehlî eşeğin etini yerlerdi. Yâni eşeği hem binek, hem yük hayvanı olarak kullanır, hem de etini yerlerdi. Bu gazâda ondan nehy olundu, diye buyurulmuştur.

İmam-ı Mâlik'den başka imamların mezheblerinde ehlî eşeğin eti mekruhtur. Ama vahşi eşek ki, yaban eşeğidir, onun eti ittifakla mekruh değildir. At eti, İmam-ı Şâfiî ve âlimlerin çokluğunun mezheblerinde mubahtır, yemek câizdir. Ama en doğru mezheb ki, İmam-ı Ebu Hanife'nin (Allah ona rahmet etsin) mezhebidir, onda at eti de mekruhtur. Bâzıları dediler ki: İmam-ı Âzam katında olan keraheti **tahrimî kerahettir.** Bâzıları da, **tenzihi kerahettir,** dediler. Bir nesne için tahrimî kerahetle mekruhtur deseler o harama yakındır demektir. Tenzihi kerahetle mekruhtur deseler, helâle yakındır demek olur.

Sivri dişleri olan yırtıcı canavarların etini yemek de bu gazâda haram kılınmıştır.

Ayrıca kişinin ganimet malından hissesini taksim edilmeden önce satması ve cariyenin hâmile olduğu yahut olmadığı bilinmeden tasarruf edilmesi burada haram olmuştur.

Yine bu gazâda idi ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bir çıfıt (Yahudi) karısı zehirli et yedirdi.

Sahih-i Buharî'de Ebu Hüreyre'den rivayet olunmuştur ki: Hayber fetholunduğu zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bir zehirlenmiş koyun getirdiler. Bunun üzerine emreyledi, Yahudi tâifesini toplayıp şerefli hizmetlerine getirdiler:

— Size bir şey soracağım. Doğrusunu söyler misiniz? diye buyurdu.

Yahudiler:

— Evet, ya Eba'l-Kasım, dediler.

Evvelâ:

— Sizin babalarınız kimdir? diye sordu.

Her biri cevap verip yanlış haber verdiler. Fahr-i Kâinat Efendimiz:

— Yalan söylediniz! Sizin babalarınız filân ve filândır, diye doğrusunu tek tek haber verdi.

Yahudiler:

— Gerçek söyledin. Doğrusu budur. Gerçekten böyledir, dediler.

Ondan sonra buyurdu:

— Size bir şey daha sorsam doğru söyler misiniz? dedi.

— Evet, ya Muhammed! Eğer yalan söylersek babalarımızı bildiğin gibi onu da bilirsin, dediler.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

— Cehennem ehli kimlerdir? diye sordu.

Yahudiler:

— Biz bir zaman için cehennemde oluruz. Sonra bizim arkamızdan siz girersiniz, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Susun! Vallahi cehennemde biz size asla halef olmayız,** diye buyurdu.

Bundan anlaşılan şudur ki: Benim ümmetimin asla sizden sonra kalması ihtimali yoktur. Zira onlar cehenneme girdiği takdirde günahları miktarı yanar, sonra çıkarlar. Ama siz cehennemden çıkmazsınız, orada devamlı kalıcısınız. Bu takdirde benim ümmetimin sizden sonra kalması düşünülemez," demektir. Allah en iyisini bilir.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yine buyurdu ki:

— Size bir şey daha sorsam doğrusunu söyler misiniz?

Onlar da:

— Evet, dediler.

O zaman Resûlüllah Efendimiz:

— Bu getirdiğiniz koyuna zehir sürdünüz mü? diye sordu.

Yahudiler ikrar edip:

— Evet dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Böyle etmenize ne sebeb oldu? dedi.

Yahudiler:

— Muradımız şu idi: Eğer sen yalancı isen senden kurtulalım. Eğer gerçek peygamber isen bu sana zarar etmez diye düşündük, dediler.

Ebu Dâvud'un (Allah ona rahmet etsin) naklinde Câbir (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

Hayber halkından bir Yahudi karısı, bir koyun pişirip zehir sürdü ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdi. Fahr-i Alem Efendimiz de aldı, bir miktar yedi. Yanında olan ashâb-ı kirâm da yediler. Ondan sonra ashâba:

— Ellerinizi çekiniz! diye buyurup onları yemekten nehy etti.

Sonra karıya adam gönderip getirtti ve:

— Bu koyunu sen zehirledin mi? diye sordu.

Karı:

— Sana kim haber verdi? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, koyunun bir kolunu koparmış, mübarek elinde tutuyordu:

— İşte bu kol haber verdi, diye buyurdu.

Karı ikrar edip:

— Evet, ben zehirlemiştim. Bakayım, eğer peygamberse zarar eylemez, değilse ondan kurtuluruz dedim, diye cevap verdi:

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri karıyı afvetti. Ashabdan kim yediyse öldü. Resûlüllah Efendimiz kendi mübarek sırtından hacamat çektirerek kan aldırdı, diye buyurulmuştur.

Ama bâzı âlimlerin naklinde şöyle tafsilât verilmiştir ki: İbn-i Müşkem denilen bir Yahudi'nin Zeynep adlı bir karısı vardı. Ashâba sorup:

— Resûlüllah koyunun neresini sever? dedi.

Onlar da:

— Fahr-i Âlem Efendimiz kol etini hepsinden fazla sever, diye haber verdiler.

Mel'unenin bir oğlağı vardı. Onu boğazlayıp pişirdi ve zehirledi. Diğer yerlerinden koluna ve arkasına zehri daha fazla sürdü. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdiler. Şerefli hizmetlerinde ashâb-ı kirâmdan bâzı kimseler bulunuyordu. İçlerinde Bişr bin Berâ' da vardı. Allah onlardan râzı olsun.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz kolunu alıp ısırdılar. Bişr de başka bir kemiğini aldı. Diğer sahâbeler de birer miktar yediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir lokma yuttu. Bişr de ağzında olan lokmayı yuttu. Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz ashâbını uyarıp:

— Ellerinizi çekin! Şu elimdeki kol parçası bana haber veriyor ki, bu zehirlidir, dedi.

Bir rivayette gelmiştir ki, Bişr Hazretleri o zehirden şehîd oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, o karıyı Bişr'in vârislerine verdi, öldürdüler.

Zührî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetine göre o karı İslâm'a geldi. Bunun üzerine onu afvettiler, denilmiştir.

İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "İslâm'a geldiği için karıyı afvetmelerinin daha önce olması, ancak Bişr (R.A.) vefat ettikten sonra kısas yoluyla öldürtmüş bulunması muhtemeldir."

Bu gazâda vâki oldu ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini ashâbı ile beraber uyku basıp sabah namazını vaktinde kılamadılar.

İmam-ı Müslim'in naklinde Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hayber gazâsından döndüğü zaman bir gece epeyce yol aldıktan sonra sabaha karşı bir yere kondular. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Bilâl! Sen bizi bekle, diye buyurdu.

Kendileri ashâb-ı kirâm ile beraber biraz uykuya vardılar. Hazret-i Bilâl (R.A.) bir miktar namaz kıldı. Ondan sonra yüzünü gün doğusuna karşı tutup arkasını bir semere dayadı ve namaz vaktini gözetip dururken gaflet bastı, Bilâl de uyudu.

Hepsi yorgun olup o kadar uyudular ki, gün doğup ışığı dokununcaya kadar kimse gözünü açamadı. Yine herkesten önce Resûlüllâh Efendimiz Hazretleri uyandı.

Velhasıl kalkıp abdest aldılar. Hazret-i Bilâl kamet getirdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sabah namazını orada kılıverdi. Namazı bitirdikten sonra dedi ki:

— Bir kimse namazı unutursa andığı (hatırladığı) zaman kılsın. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, **"Ekımi's-salâte li-zikrî — Beni anmak için namaz kıl,"** (Tâhâ sûresi: 20/14) diye buyurmuştur.

Ca'fer Tayyar (R.A.) Hazretleri, bâzı ashabla beraber Habeş ülkesine hicret etmişlerdi. Orada oturuyorlardı. Bu yıl içinde hepsi Medine'ye geldiler.

Hayber memleketinin kahırla (zorla) mı, yoksa sulhla mı alındığı hususunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki. kahren fetholunmuş olmalıdır. İbn-i Abdilberr (Allah ona rahmet etsin) böyle olduğuna kesinlikle hükmetmiştir. Sulhen fetholdu diyenlerin sözlerini kabûl etmemiştir.

Sulhen fetholdu diyenlere şüphe şuradan gelmiştir: Daha önce zikredilen kalelerden iki kaleyi onların halkı kanlarının dökülmemesi için teslim etmişlerdi. Ama teslim etmeleri muhasara olunup çarpışma gerçekleştikten sonra idi. Buna ise sulh demezler. Bu da kahren alınmaktır.

Vadiyü'l-Kurâ'nın Fethi

Bundan sonra vâki olan Vâdiyü'l-Kurâ'nun Fethi'dir. Mezkûr senenin Cemaziyelâhirinde vâki olmuştur. Dört gün muhasara ettikten sonra aldılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin âzadlısı olan Müd'am'a ok dokunup şehîd oldu. Hayber gazâsında taksime dahil olmayan ganimet malından bir şemle (kıldan yapılmış örtü) almıştı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

إِنَّ الشَّمْلَةَ الَّتِي عَلَيْهَا مِنْ خَيْبَرَ تَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا

— **"Hiç şüphesiz Hayber ganimetinden hiyanet ederek aldığı şemle, Müd'am'ın üstünde alevlenerek yanar,"** diye buyurdu.

Teymâ denilen yerin kâfirleri haraç vermeyi kabûl edip sulha bağlandılar.

Hazret-i Ömer'in Seriyyesi

Bundan sonra **Ömer bin Hattâb'ın Seriyyesi** gelir. Yedinci yıl Şâbanının içinde otuz kişi ile Türbe diye tanınan yere gönderilmişler idi. Benî Hilâl kabilesinden bir kılavuzları vardı. Gece gidip gündüz saklanırlardı. Hevâzin dıyarına haber vardığı gibi hepsi kaçtılar. Hazret-i Ömer (R.A.) tâ oldukları yere kadar gitti; hıç kimse kalmayıp hepsi kaçmışlardı.

Hazret-i Ebu Bekir'in Seriyyesi

Bundan sonra vâki olan **Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ın Seriyyesi**'dir. Bu da mezkûr Şâban içinde Fezâre kabilesine gönderilmişti. Gidip bir miktarını kırdı ve bir alay kâfiri esir edip geldi.

Beşir Bin Sa'd'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Beşîr bin Sa'dü'l-Ensârî'nin Seriyyesi** gelir. Bu da aynı Şâban ayında otuz kişi ile Fedek köyünde Benî Mürre denilen tâifenin üstüne gönderilmiştir. Kendinden başka hepsi şehîd oldular. Kendisi de ağır bir şekilde yaralanıp sonunda sıhhat bularak geldi.

Galib Bin Abdullah'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Galib bin Abdullahü'l-Leysî'nin Seriyyesi** vâki oldu. Necid vılâyetinde Medine-i Münevvere'den sekiz konak uzaklıkta Mîf'a denilen yere gönderilmıştir. Bu da aynı senenin Ramazan-ı şerifinde gitmişti. İki yüz otuz kişi ile varıp kâfirleri bastılar, karşı gelenleri kırdılar, davarlarını ve koyunlarını sürüp Medine'ye getirdiler.

Sahih-i Buharî'de gelmıştir ki, Ebu Zabyân şöyle dedı: "Üsâme bin Zeyd'den işittım, şöyle anlatırdı:

— Sabah vakti vardık. O kavmi hezimete uğrattık. Onlardan birisine ensâr kavminden bir kişı ile ben yetiştim. Bunun üzerine o:

— **Lâ ilâhe illallah,** dedi.

Ensârdan olan arkadaş geri çekildi. Ben bir gönder (mızrak) çalıp onu öldürdüm. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldiğimiz zaman meğer bu haber kendilerine ulaşmıştı. Bana:

— Ya Üsâme! **"Lâ ilâhe illâllah"** dedikten sonra onu öldürdün mü? dedi.

Ben:

— Ya Resûlâllah! Ölüm korkusundan şehadet kelimesine sığınıp öyle demişti, dedim.

Yine buyurdu ki:

— Yâ Üsâme! **"Lâ ilâhe illâllah"** dedikten sonra mı onu öldürdün?

Velhasıl bu sözü o kadar tekrar ettiler ki, ıstırabımdan "N'olaydı, o günden evvel henüz İslâm'a gelmemiş olsaydım," diye temenni ettim, dedi."

Beşir Bin Sa'dın İkinci Seriyyesi

Bundan sonra yine **Beşîr bin Sa'dü'l-Ensârî'nin Seriyyesi** gelir. Hicret tarihinin yedinci yılı Şevvâl'inde Gatafân kabilesinin Cebbâr dedikleri yerlerine gönderilmişti. Bâzıları, Fezâre ve Gadre tâifelerine gönderilmiş, dediler. Medine-i münevvere'yi basmak için çok kâfir toplanmıştı. Bu duyulunca Peygamber Efendimiz Hazretleri Beşîr Hazretlerine üç yüz kişi verip üzerlerine gönderdi.

Mel'unlar, ashâb-ı kirâm'ın çıktıklarını işitince dağıldılar. Bunlar oraya varıncaya kadar kimse kalmadı. Sadece iki kişiyi esîr ettiler ve çok davarlarını sürüp Medine'ye getirdiler. Esirler de orada İslâm'a geldiler.

Kaza Umresi

Bundan sonra **Umretü'l-Kaziyye** gelir. Buna **Umretü'l-Kazâ da** derler. Böyle isimlendirilmesinin sebebi bâzılarının kavlince şudur: Geçen sene Resûlüllah Efendimiz Hazretleri umre niyetiyle Mekke'ye gittiğinde müşrikler Peygamber Efendimiz'i Mekke'ye girmeğe bırakmayıp "Gelecek yıl umre edersiniz" demişlerdi. Bunun üzerine o yıl dönüp Medine'ye gelmişlerdi. Bu yıl dahil olunca o umreyi kazâ etmek için gittilerdi; bu sebeble ona Umretü'l-Kazâ denildi, demişlerdir.

Ama bâzıları bu izah tarzını kabûl etmeyip: "O yıl Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin umresi tamam olmuştu. Yerine getirilmemiş değildi ki, kazâ olunsun. Belki bu senede Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Kureyş tâifesi ile sulh yapmıştı. Kazâ'nın bir mânası sulh yapmaya gelir. Bunun için ona Umretü'l-Kazâ denilmiştir," dediler.

Bu sözlerden açıkça anlaşılan şudur kı: Bir kimse umre niyetiyle çıksa ve Mekke'ye girmekten men olunsa âlimler o kimsenin umresinin tamam olup olmadığı hu-

susunda ihtilâf etmişlerdir. Âlimler topluluğu katında şöyledir ki: O kimseye sadece hedy lâzım olur, yâni ancak kurban vâcib olur. Umresini kazâ etmek vâcib olmaz. Ama İmam-ı Âzam Ebû Hanife (Allah ona rahmet etsin) kavlinde umresini kaza etmek vâcib olur, hedy (kurban) vâcib olmaz.

Hadîs imamlarından Hâkim (Allah ona rahmet etsin) *İklil* adlı kitabında buyurmuştur ki:

Yedinci yılın Zilka'desi geldiği gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hudeybiye senesinde kaçırılan umrelerini kazâ için:

— O yıl orada bulunan ashâb çıksınlar! diye emretti.

Bunun üzerine Hayber gazâsında şehîd olanlardan ve kendi döşeğinde vefat edenlerden başka o seferde bulunan ne kadar kimse varsa hepsi çıktılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ebu Zerr-i Gıfârî Hazretlerini Medine'nin muhafazası için bıraktı ve kendisi iki bin kişi ile çıkıp umre niyetiyle Mekke'ye yöneldi. Harem-i şerifte kurban etmek için altmış bedene sürüp götürdüler. Bedene, Mekke'de kurban edilecek deve yahut sığıra denir. Zırhlarını, tolgalarını, kılıçlarını ve gönderlerini (mızraklarını) beraber alıp götürdüler. Yüz beş at alıp gittiler.

Zü'l-Huleyfe denilen yere geldikleri zaman Resûlüllah Efendimiz, Muhammed bin Mesleme'yi başlarına başkan tayin edip atlıları ileri gönderdi. Kendileri orada ihram bağlandılar.

Muhammed bin Mesleme, yoldaşları ile Merrü'z-Zahrân denilen yere vardığında Kureyş tâifesinden bir miktar esir kimseye rast geldi. Onlar Mesleme Hazretlerine:

— Bu gelen kimdir? diye sorunca Muhammed bin Mesleme:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir. İnşâallah yarın sabah buraya konacaktır, dedi.

Onlar da gelip Kureyş'e haber verdiler. İçlerine korku düştü. Daha sonra Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretleri Merrü'z-Zahrân'a gelip kondu ve silâhları daha ileride bulunan Batn-ı Ye'cüc dedikleri menzile gönderdi. Üzerlerine ensâr topluluğundan Evs bin Havlî adlı bir kimseyi iki yüz kişi ile muhafız bıraktı.

Kureyş tâifesi Mekke'den çıkıp dağların başına gittiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de oradan kalkıp kurbanlarını önünce sürdürerek Zî-Tavî denilen yere hapsetti. Ondan sonra Kusvâ adlı devesinin üstüne bindi. Müslümanlar etrafına toplandılar:

— Lebbeyk Allahümme Lebbeyk! diyerek Cehûn üstüne hâkim olan yokuştan Mekke-i muazzama'nın üstüne indiler.

Abdullah bin Revâha (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin devesinin yularını tutup yediyordu.

Hadîs imamlarından Tirmizî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Enes bin Mâlik'ten rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke şehrine geldiği zaman Abdullah bin Revâha, önünce beyitler okuya okuya gidiyordu. Hazret-i Ömer (R.A.) bunu gördü ve:

— Ya İbn-i Revâha! Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin önünce şiir mi okuyorsun? dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri de:

خَلِّ عَنْهُ يَا عُمَرُ فَلَهُ أَسْرَعُ فِيهِمْ مِنْ نَضْحِ النَّبْلِ

— **"Bırak okusun, ya Ömer! Men eyleme! O beyitler te'sir bakımından kâfirlere ok atmaktan daha hızlıdır,"*** diye buyurdu.

İbn-i Revâha'nın okuduğu beyitler, müşrikleri incitecek (anlayanı uyaracak) beyitlerdi.

Rivayet olunur ki, müşrikler o gün Kuaykıân denilen dağ tarafında idiler.

İmam-ı Buharî'nin naklinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: Kâfirler ashâb-ı kirâm'ı gördükleri zaman birbiriyle konuşup:

— Size bir elçi geliyor ki, Medine'nin sıtması onları zayıflatmış, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de ashâbına emredip:

— Kâbe'yi tavâf ettiğiniz zaman üç nöbet tavafı tez tez yürüyerek ediniz, diye buyurdu.

İbn-i Abbas Hazretleri buyurdu ki: Bütün tavafları böyle çabuk çabuk yürüyerek etmeyi buyurmaması ashâbı esirgediğindendi.

Bir rivayette buyurulmuştur ki: Tavâfta sür'atin emredilmesi, müşriklerin Kuaykıân dağından bakıp sahâbe-i kirâm'ın kuvvetlerini görmeleri, onları zayıf ve güçsüz sanmamaları içindi.

Bu rivayetin faydası, önceki rivayette olan maksadı daha belirli hâle getirmesidir, başka bir şey değildir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Safâ ile Merve arasında devesinin üstünde tavaf etti. Yedinci tavafı tamamladığı zaman kurbanlarını Merve'nin yanına getirdi ve:

هٰذَا الْمَنْحَرُ وَكُلُّ فِجَاجِ مَكَّةَ مَنْحَرٌ

---

* Yani *"Söz, silahtan daha etkilidir,"* demektir. Özellikle şiir, güzel söz... (S.N.)

— **"Burası kurban boğazlayacak yerdir ve Mekke'nin her sokağı kurban boğazlayacak yerdir,"*** dıye buyurdu.

Bu sözden anlaşılan şudur ki, en üstün olan Merve yanında boğazlamaktır. Çünkü ılkönce oraya işaret buyurdular, kendı kurbanlarını da orada kestiler. Orada tıraş oldular. Diğer Müslümanlar da Resûlüllah Efendimiz Hazretleri nasıl ettiyse öyle ettiler. Batn-ı Ye'cüc denilen yerde silâh ve cephaneyı bekleyen ashâbı değıştirdıler. Onlar da gelip Mekke'de lâzım olan tavaf ve ziyâreti eylediler. Böylece bütün ashâb-ı kirâm (Allah onlardan razı olsun) umrelerini tamamladılar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üç gün Mekke şehrinde oturdu. Sahih-i Buharî'de Berâ' bin Âzib'den rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üç gün oturduktan sonra müşrikler, Ali bin Ebî Tâlib Hazretlerine geldiler:

— Ya Ali! Artık müddet tamam oldu. Sahibine söyle, çıkıp gitsin! dediler**.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri Mekke'den çıkıp giderken Hazret-i Hamza'nın Mekke'de bir küçük kızı vardı:

— Ya Amca, ya Amca! diye Peygamber Efendimiz Hazretlerinin arkasına düştü.

Bunun üzerine Ali (kerremallahü veche) kızcağızın elinden tutup Hazret-i Fâtıma'ya (R.A.) verdi:

— Al amcanın kızını, dedi.

Hazret-i Fâtıma da alıp devesine yükletti. Sonradan Hazret-i Ali, Ca'fer ve Zeyd birbiriyle çekişip her biri zikrolunan kızı beslemeğe ben alırım diye dâva ettiler.

Ali:

— Kızı ben alıp getirdim ve benim amcam kızıdır, dedi.

Ca'fer:

— Benim de amcam kızıdır ve teyzesi benim nikâhım altındadır, dedi.

Zeyd de:

— Benim kardeşim kızıdır, ben alırım, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kızın teyzesine verilmesine hükmetti ve:

— **Şimdiki halde teyze ana yerindedir,** diye buyurdu.

Arap dilinde hala diye çocuğun anasının kız kardeşine derler. Bizim memleketimizde ona teyze denir. Rum tâifesinin (Anadolu ve Rumeli Türklerinin) teyze dediklerine Arap tâifesi hala, derler. Asıl çocuğu beslemek hakkı - ki buna şer'an hakk-ı hızâ-

---

* Ancak Peygamber Efendımiz'in sözünün ikinci kısmı, kurbanın her yerde kesilebileceğinin açık ifadesidir. (S.N.)

** Bir sene önce yapılan Hudeybiye sulh anlaşmasına göre bir sene sonra Mekke'ye silâhsız olarak girilerek umre yapılacak ve şehirde üç günden fazla durulamayacaktı (S.N.)

ne derler - çocuğun kendi anasınındır. Ana dururken başkasına vermek yoktur. Meğer ki, anası mürtedde (dinden çıkmış) yahut kötü işte bulunup fâcire (günahkâr kadın) olsun. Bu takdirde çocuğu anasından almak gerektir. Eğer çocuğun kendi anası yoksa anasının anasına verilmelidir. O da yoksa babasının anasına vermek gerekir. O da yoksa baba ve ana bir kız kardeşine verilir. Ondan sonra ana bir kız kardeşine, ondan sonra baba bir kız kardeşine, ondan sonra teyzesine, ondan sonra amtisine (halasına) vermelidir ki, babanın kız kardeşi demektir. Bizim memleketimizde ona hala derler.

İşte şerefli şeriatta hakk-ı hızâne bu zikrolunan sıra üzeredir. Ancak bu zikrolunan kadınların hür olmaları şarttır. Eğer bir kimsenin esiri (kölesi, cariyesi) olurlarsa hakk-ı hızâne sâbit olmaz. Zira esir, kendi başına buyruk değildir. Ayrıca esir, ancak kendi hizmetiyle meşguldür, çocuğu gözetemez. Onun için esire hızâne hakkı yoktur. En doğrusunu Allah bilir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri mü'minlerin anası Meymûne Hâtun'u bu yılda almıştır. Tafsilâtı aşağıda gelecektir.

İbn-i Ebi'l-Avca'ın Seriyyesi

Bundan sonra **İbn-i Ebi'l-Avcâ-ı Selemî'nin Seriyyesi** gelir. Yedinci yılın Zilhiccesinde elli kişi ile Benî Süleym tâifesine gönderilmişlerdi. Gittiler, cenk ettiler. Pek çok kâfir gelip ashâbı ortaya aldılar. Çoğu şehadet mertebesini buldu. İbn-i Ebi'l-Avcâ da ağır şekilde yaralandı. Sonunda Sefer ayında gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetine yetişti.

Galib Bin Abdullah'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Gâlib bin Abdullah Leysî'nin Seriyyesi** gelir. Sekizinci yılın Seferinde Küdeyd diye bilinen yerde Benî Melûh dedikleri tâifenin üstüne gönderilmişti. Gittiler, hayli ganimet elde ettiler. Hâlid bin Velid, Osman bin Ebî Talha ve Amr bin Âs, bu ay içinde Medine'ye gelip Müslüman oldular. Ancak İbn-i Ebî Haysemî'nin kavline göre beşinci yılda, Hâkim'in rivayetinde ise yedinci yılda Müslüman oldular denilmiştir.

Yine bu ay içinde zikredilen Gâlib (R.A.) iki yüz kişi ile daha önce zikri geçen Bişr bin Sa'd'ın yoldaşlarının şehîd olduğu yere gönderildi. Gittiler, kâfirleri sabah vaktinde bastılar. Çok kâfir kırdılar ve davarlarını sürüp getirdiler.

Şücü' Bin Vehb'in Seriyyesi

Bundan sonra **Şüca' bin Vehb El-Esedî'nin Seriyyesi** gelir. Sekizinci senenin Rebiülevvelinde Mekke'den Basra yönünde üç konak uzaklıkta Vecre denilen yerde

Hevâzin tâifesi Müslümanlara karşı harekete geçmek için toplanmışlardı. Resûlüllah Efendimiz yirmi dört kişi ile onları basmağa göndermişti. Gittiler, mallarını yağma edip pek çok develerini ve koyunlarını sürdüler. Ganimeti taksim ettikleri zaman her kişinin hissesine on beş deve düştü. Bir deveyi on koyuna karşılık tutarak hisseleri eşit hâle getirdiler.

Kâ'b Bin Umeyr'in Seriyyesi

Bundan sonra **Kâ'b bin Umeyri'l-Gıfârî'nin Seriyyesi** gelir. Bu da aynı senenin Rebiülevvelinde on beş kişi ile Zât-ı Itlâh denilen yere gönderilmişti. Çok miktarda kâfire rast geldiler. Büyük cenkler ettiler. Sonunda hepsi orada şehidlik mertebesine ulaştılar. Sadece bir kişi ölüler arasında ağır yaralı olarak yatıyordu. Onu da öldü sanıp bıraktılar. Ancak o kurtuldu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine durumu haber verdikleri zaman çok üzüldü, pek çok adam toplayıp düşmanın üzerine göndermeyi düşündü. Sonra düşmanın oradan kaçıp gittikleri işitildi. Bunun üzerine bundan vazgeçildi.

Mûte Gazvesi

Bundan sonra vâki olan **Mûte Gazvesi'dir.** Mu'te dedikleri yer, Şam diyarında Belka şehrinin tevâbiinden, Şam şehrine yakın bir yerdir.

Rivayet ederler ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, hicret tarihinin sekizinci yılının Cemaziyelevvelinde Hâris bin Umeyr'i şerefli mektubu ile Basra melikine göndermişti. Mu'te dediğimiz yere geldiği zaman Şurahbil bin Amru'l-Gassânî denilen kâfir karşı gelip orada Hâris'i şehîd eyledi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin elçileri içinde bundan başka kimse şehîd olmamıştır.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri, Zeyd bin Hârise'yi üç bin kişinin üzerine kumandan tayin edip adı geçen yere gönderdi. Peygamberimiz onlara buyurdu ki:

— Eğer bu seferde Zeyd bin Hârise şehîd olursa Ca'fer bin Ebî Tâlib onun yerine emir (kumandan) olsun. O da şehîd olursa Abdullah bin Revâha emîr olsun. Eğer o da şehîd olursa Müslümanlar kimi seçerlerse onu emîr tayin etsinler.

Rivayet olunur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Zeyd bin Hârise'nin eline ak bir sancak verip:

— Hâris'in şehîd olduğu yere gidin. Orada kâfirlerden kim var ise önce onları İslâm dînine dâvet edin. Eğer kabul ederlerse İslâm dinini onlara telkin edip, öğretin. Eğer karşı gelirlerse Allahu Teâlâ Hazretlerinden yardım taleb edip onlara kılıç vurun, diye buyurdu.

Sonra Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Medine yakınında Seniyyetü'l-Vedâ denilen yokuşun başına gelinceye kadar İslâm askeri ile beraber yürüdü. Orada İslâm askerini Allah'a emanet edip gönderdi. Kendi yanında kalan ashâb (Allah onların hepsinden râzı olsun) gidenler için dua ve senâ ile meşgul oldular.

İslâm askeri Medine'den ayrıldığı zaman kâfirler bunu haber aldılar. Şurahbil bin Amr dedikleri mel'un, kalkıp yüz bin kişiden fazla bir kâfirler ordusu topladı. İleriye gözcüler koydu. İslâm askeri de Şam diyarında Maân denilen yere gelip kondular. Düşmanın çokluğunu ve kalabalıklığını işittiler. Rum (Bizans) kayserinin yüz bin müşrik ile Belka memleketine gelip konduğunu haber aldılar. İki genç tedbir ve tedarik görmek üzere orada durdular. Maksatları mektup yazıp kâfirlerin bu denli kalabalık olduğunu Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine arzetmek ve yüce buyrukları ne yolda ortaya çıkarsa o yolda hareket etmekti.

Abdullah bin Revâha (R.A.), ulu ashâbı yüreklendirip onları bu fikrinden vazgeçirdi. Hak Teâlâ Hazretlerine tevekkül edip oradan göçtüler. Mute'ye gelip o gün kâfir askeriyle karşılaştılar. Müslümanların kumandanları, atlarından inip yaya olarak cenge giriştiler. Sancağı Zeyd bin Hârise (R.A.) aldı. Biraz cenk ettikten sonra kâfirler gönderle vurarak kendisini şehîd ettiler. Ondan sonra Ca'fer bin Ebî Tâlib (R.A.) sancağı eline alıp atından indi. Yaya olarak biraz cenk edip o da şehidler zümresine katıldı.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayeti üzere, o gün Ca'fer bin Ebî Tâlib'in mübarek cisminde gönder ve okla açılmış doksandan ziyade yarasını saydılar. Attan inip cenk etmesi, iş öyle gerektirip yaya olarak cenk etmek daha faydalı olduğu içindir.

Ebu Dâvud'un (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde geldiğine göre indiği zaman atını kendi eliyle sinirlemiştir*. Tâ ki, atı düşmana kalıp üzerinde Müslümanlara zararları dokunmasın diye. Ondan sonra sancağı Abdullah bin Revâha eline aldı. O da biraz cenk ettikten sonra kendisine şehadet müyesser oldu. Ondan sonra sancağı İbn-i Akram adlı bir kimse eline aldı. Ta Müslümanlar orada Hâlid bin Velîd'i başkumandanlığa geçirinceye kadar sancağı İbn-i Akram elinde tuttu. Ondan sonra Hâlid eline aldı.

Üç bin kişinin yüz bin kâfire cevap vermeleri muhal ve imkânsızlık dairesinde olduğu için orada Müslümanlar biraz bozguna uğrar şekilde görüldüler, denilmiştir.

Hâkim'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde: "Hâlid bin Velîd (R.A.) çetin cenkler edip çok kâfiri kırdı ve hayli ganimet aldı," denilmiştir. Muhammed bin İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) kavline göre: "Müslümanlar yenilip bozulmadılar, dayanıp durdular. Çok büyük cenkler ettiler. İşin sonunda iki asker iki yana çekildi.

* Sinirlemek: Eskiden savaşlarda düşmanın bindiği atın arka ayaklarının kirişini kılıç darbesiyle kesmek ve böylece onun bineğini hareketsiz bırakmak. (S.N.)

Birbirinden dönüp ayrıldılar. Hiç bir asker öbüründen kaçmadı ve hiç biri bozguna uğramadı," diye buyrulmuştur.

Ca'fer bin Ebî Tâlib'ın sancak elinde iken sancağı tutan kolunu kılıçla vurup düşürdüler. Sancağı öbür eline aldı; onu da vurup düşürdüler. İki kolu kesildikten sonra kendisini de şehîd ettiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Ca'fer bin Ebî Tâlib'in böyle şehid olmaları üzerine Peygamber Efendimiz:

— Hak Teâlâ Hazretleri, Ca'fer'e iki kolunun yerine iki kanat vermiştir. O kanatlarla cennette nereye isterse uçup gezer, diye buyurmuştur.

İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ca'fer'in oğlu Abdullah bin Ca'fer'e:

هَنِيئًا لَكَ أَبُوكَ يَطِيرُ مَعَ الْمَلَائِكَةِ فِي السَّمَاءِ

— **"Sana müjdeler olsun ki, baban meleklerle beraber göklerde uçmaktadır,"** diye müjde verip onu kutlamıştır.

Ca'fer (R.A.) Hazretlerinde Hak Teâlâ Hazretlerinin kanat halk edip gökte meleklerle uçtuğu hususunda değişik ibarelerle çok hadîs-i şerif rivayet olunmuştur.

Süheylî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Ca'fer'e verilmiş olan kanatlar, kuş kanadı gibi tüylü bir nesne değildir. Zira insan sureti bütün suretlerden daha üstün ve daha şereflidir. Belki bu kanatlardan murat, meleklik sıfatı ve ruhânî kuvvettir ki, Hak Teâlâ Hazretleri onu Ca'fer'e ihsan buyurmuştur. Kur'an-ı azimde de insan uzvundan kanat diye söz edilip Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm'a: **"V'azmum yedeke ilâ cenâhıke — Ve elini cenâhına (koltuğunun altına) koy,"** (Tâhâ sûresi: 20/22) diye buyrulmuştur.

Mecâz yoliyle iki cânib (yan) murad olunmuştur. Alimler (Allah onlara rahmet etsin) meleklerin cenahları (kanatları) hakkında: "Bunlar meleklik sıfatıdır. Gözle görülmedikçe ne olduğu anlaşılamaz," demişlerdir.

Ama İmam İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin), Süheylî'nin bu sözlerini beğenmeyip o şekilde anlamaya izin vermeme yolunu tuttu. Kanadın gerçekten bayağı kanat olmasını tercih etti. İmam-ı Beyhakî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde "Ca'fer'ın kanatları yakuttandır" diye buyrulmuş ve "Cebrâil aleyhisselâm'ın kanatları incidendir" denilmiş olduğuna göre Hak Teâlâ Hazretlerinin kudretine nazaran yâkuttan ve inciden kanat olması asla olmayacak bir şey değildir. Zira insanın ve diğer hayvanların aslı bir damla su iken Hak Teâlâ o bir damla suyun bir kısmını et, bir kısmını sinir ve bir kısmını kemik eyler ki, bunlar birbirine benzemezler. O halde ondan kemik bitirdiği gibi inci ve yâkut bitirmesi de mümkündür. Buna ne mâni vardır? Hak Teâlâ Hazretlerinin eksiksiz olan kudretine asla son ve sınır yoktur.

Rivayet ederler ki, Ya'lâ bin Ümeyye (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Mu'te hâdisesinden haber getirdiği zaman Peygamber Efendimiz:

— İstersen sen bana haber ver, istersen ben sana haber vereyim ki, nasıl olmuştur? buyurdu.

Ya'lâ:

— Siz buyurun, ya Resûlâllah, dedi.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri anlatmaya başladı. Neler ve nasıl vâki oldu ise hepsini bir bir haber verdi.

Ya'lâ:

— Ya Resûlâllah! Seni gerçek peygamber olarak gönderen Tanrı hakkı için Mu'te kavminin haberinden bir harf bile eksik koymadın, hepsini söyledin. Nasıl buyurdunsa öyle vâki oldu, dedi.

Bâzı rivayetlerde gelmiştir ki: "Cenk olduğu gün Hak Teâlâ Hazretlerinin emri ile Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin durduğu yer* yukarı kalkıp o kadar yükseldi ki, kendi mübarek gözü ile cengin nasıl olduğunu temaşa eyledi," diye buyrulmuştur.

Amr Bin Âs'ın Seriyyesi

Bundan sonra Amr bin Âs'ın Seriyyesi gelir. Sekizinci yılın Cemaziyelâhirinde Zâtü's-Selâsil denilen yere gönderilmişti. Oranın Zatü's-Selâsil (Zincirliler) diye isimlendirilmesinin sebebi hakkında buyurulmuştur ki: "Orada kâfirler birbirini terk edip kaçmamak için zincirlerle kendilerini birbirine bağlamışlardı."

Bu seriyyenin sebebi şu idi: "Kuzâa tâifesinden bir topluluk Müslümanları basıp mallarını yağmalamak maksadiyle toplandılar," diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber geldi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz emretti, muhacirlerin ve ensâr'ın seçkinlerinden üç yüz kişi ile Amr'ı o yöne gönderdi. Amr'a bir ak sancak ve bir siyah bayrak verdi. Ashâb-ı kirâm arasında atlı olan otuz kişi vardı. Düşmana yaklaştıkları zaman sayılarının pek çok olduğunu işittiler. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber gönderip yardım istediler. Resûlüllah Efendimiz de Ebû Ubeyde bin Cerrah'a bir sancak verip muhacirlerin ve ensâr'ın yararlarından iki yüz kişi çıkarıp Ebu Ubeyde'ye kattı. Bu topluluğun içinde Hazret-i Ebu

* Burada Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin "durduğu yer" den kasdedilen mübarek maddî bedenlerinin oturduğu maddî bir makam olmayıp mânen yükselmiş bulunduğu Makam-ı Mahmûd'dur ki, velayet makamlarının nihayetidir. Oradan yalnız o zamanda olan hâdiseleri değil, geçmişte olmuş ve gelecekte olacak olan bütün hâdiseleri seyretmeleri mümkündür. Nitekim bu hâdisede Resûlullah Efendimiz, o makamdan velâyet gözü ile gördüğünü nübuvvet diliyle haber vermiştir. (S.N.)

Bekir Sıddık ve Ömer bin Hattâb (Allah onlardan razı olsun) da vardı. Böylece kendilerine, gidip Amr'a yetişmeleri, hepsinin bir cemaat olmaları, aralarında ihtilâf olmaması emredildi.

Ebu Ubeyde de oradan arkadaşları ile kalkıp geldiler, Amr'a ulaştılar. Ebu Ubeyde, ashâba başkanlık etmek istedi. Amr bin Âs:

— Sen bana yardıma gelmişsin. Bu tâifenin emîri asıl benim, dedi.

Halka namazı Amr kıldırdı. Ebu Ubeyde de ona itâat ve iktida üzere oldu.

Velhasıl gittiler, düşmanı bastılar, topluluklarını dağıtıp her birini bir yana kaçırdılar.

Ebu Ubeyde Bin Cerrah'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Ebu Ubeyde bin Cerrah'ın Seriyyesi** gelir. Sekizinci yılın Recep ayında Kureyş tâifesi ahitlerini bozduktan sonra vâki olmuştur, denilmiştir.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde gelen rivayetlere göre üç yüz kişi ile sefere çıkmıştı. Bâzılarının kavline göre çıkanlar üçyüz ondan fazla idi.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde bildirildiğine göre Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretleri de bu seriyyede beraberdi. Ve kasdedilen, Kureyş kavminin kafilesini almaktı. Ancak siyer kitaplarında, "Deniz kenarına yakın Kabiliye diye tanınan yerde Cüheyne tâifesinden bir kabilenin üstüne gönderilmişlerdi," diye yazılıdır. Ancak bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Zikrolunan iki maksad arasında zıtlık yoktur. Hem Kureyş kafilesi için, hem de zikredilen kabile için gönderilmiş olabilirler. Zira iki işin semtleri birdi."

Sahâbe-i kirâm bu defa yola çok az zahire ile çıkmışlardı. Her kişi yiyeceğini sırtında götürmüştü. Peygamber Efendimiz de bir miktar hurma vermişti. Bütün zahireleri bitti. Bunun üzerine ağaç yaprakları yediler.

Rivayet olunduğuna göre Ebu Zübeyr: "Asalarımızla ağaç yapraklarını düşürür ve su ile ıslatıp yerdik," diye hikâye eylerdi.

Kays bin Sa'd (R.A.) bir deve satın alıp ashâb için boğazladı, yediler.

Altı hadis imamının (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Câbir (R.A.) Hazretlerinden nakledilmiştir ki, şöyle dedi: "Üç yüz binitli idik. Resûlullah. Efendimiz bizi gazâya gönderdi. Emîrimiz Ebu Ubeyde bin Cerrâh idi. Gittik, deniz kenarında durduk. Azığımız tükendi. Hattâ ağaç yapraklarını yedik. Ondan sonra deniz, anber diye tanınan bir balığı dışarı attı. Yarım ay o balıktan yedik. Nihayet bedenlerimiz iyileşti, kendimizde zindelik bulduk. Ebu Ubeyde (R.A.) zikrolunan balığın bir iyeğisini alıp kemer gibi koydu ve altından büyük bir deve geçti."

Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde şu da vardır ki, Câbir: "Medine'ye geldiğimiz zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine balığın hikâyesini anlattık. Kâinatın övüncü ve sevinci Peygamber Efendimiz:

— O Hak Teâlâ Hazretlerinin denizden sizin için çıkardığı bir rızıktı. Etinden biraz var mıdır ki, bize veresiniz, diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de bir miktar verdik, yediler" diye buyurmuştur.

Ebu Katâde'nin Seriyyesi

Bundan sonra **Ebu Katâde'nin Seriyyesi** gelir. Necid vilâyetinde Hadra diye tanınan yere gönderilmişti. Sekizinci yılın Şâbanında on beş kişi ile Gatafân tâifesinin üstüne gittiler. Onlardan bir miktar kimseyi kırdılar. Hayli esir aldılar. İki yüz deve ve iki bin koyunlarını sürdüler. On beş gece yabanda kalıp sonra Medine-i münevvere'ye girdiler.

Bundan sonra yine **Ebu Katâde'nin Seriyyesi** gelir. Bu defa Medine-i münevvere'den üç konak yerde Batn-ı İzam diye tanına yere gönderilmişti.

Bu seriyyenin sebebi şu idi: Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri Mekke ehline gazâ etmeyi murad edindi ve sekiz kişi ile Ebu Katâde'yi adı geçen yere gönderdi. Tâ ki, Resûlüllah Efendimizin o tarafa yöneldiğini sansınlar, her yana böyle haberler gitsin. Mekke ehli kendi üstlerine gelineceğini anlamasınlar.

Rivayet olunur ki, yolda Âmir bin Edbat denilen bir kimseye rast geldiler. Âmir, ashâb-ı kirâm'a Müslümanların selâmını verip:

— Esselâmü aleyküm, dedi.

Bunun üzerine Müslümanlar, ona dokunmak istemediler. Fakat içlerinden Muhallim bin Cessâme, selâmına bakmayıp orada Âmir'i öldürdü*. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

"Ve lâ tekulû limen elka ileykümü's-selâme leste mü'minen — Size selâm verene 'Sen mü'min değilsin' demeyin,". (Nisâ sûresi: 4/94) âyet-i kerîmesini indirdi.

İbn-i Cerîr'in rivayetinde şu da zikredilmiştir ki, Medine'ye geldikleri zaman Muhallim, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin huzuruna çıkıp oturdu. Günahlarının bağışlanması için murad edindi ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz istiğfarda bulunsun. Halbuki Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Allah seni mağfiret eylemesin! diye buyurdu.

---

* İbn-i İshak'ın (El-Bidâye, c. IV, s. 224'de) Abdullah bin Ebu Hadred (R.A.)'den rivayet ettiğine göre ikisi arasında eski bir kin vardı (S.N.)

Muhallim, ağlayarak kalkıp gitti. Yedi gün geçmeden vefat etti. Onu gömdüler, yer kabul etmeyip dışarı attı. Bir rivayette yine gömdüler tekrar dışarı attı. Nihayet bu işin olmayacağını anlayan kavmi onu bir dereye götürüp üzerine büyük taşlar bastılar, altında kaldı.

Yine İbn-i Cerîr'in rivayetinde anlatıldığına göre işin böyle olduğunu Resûlullah Efendimiz Hazretlerine anlattıklarında Peygamber Efendimiz:

"Gerçekten yer, sizin arkadaşınızdan (yâni Muhallim'den) **daha kötü olan kimseyi bile kabûl eder. Fakat onun başına bu işin gelmesinden Allah size öğüt vermek ister,"** diye buyurdu.

Kısaca mânası şudur ki: "Yer, müşrikleri ve Yahudileri bile kabûl eder, dışarı atmaz. Muhallim ise bir kişiyi öldürmekle kâfir olmadı. Nihayet günahkâr oldu. Onu yerin kabûl etmemesinin sebebi şudur ki, göresiniz, ibret alasınız. Onun bu durumu size bir nasihat olsun. Bir kişinin küfrü sabit olmadıkça kendi zannınıza göre kâfirdir diye onu öldürmeyesiniz,"* demektir.

Mekke'nin Fethi

Bundan sonra vâki olan **Mekke'nin Fethi'dir.** Allah onu âhiret gününe kadar şerefli kılsın. Hak Teâlâ Hazretlerinin, Resûlüne müyesser kıldığı fetihlerin en büyüğü Mekke'nin fethidir. Çünkü Allah, onunla İslâm dînini yüceltip ağırladı. Resûl-i Ekrem'i onunla büyüttü ve düşmanlarına üstün kıldı.

Rivayet olunur ki, Hudeybiye yılında Kureyş kavmi Resûlüllah Efendimiz ile sulh anlaşması yaptıkları zaman şöyle şart etmişlerdi ki: Arap kabilelerinden her kabile istedikleri tarafı seçmekte hür ve serbest olacaklar. İsterlerse Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile dostluk üzere olacaklar. İsterlerse Kureyş ile dostluk üzere olacaklar. Bunun üzerine her kabile bir tarafı seçip Bekr kabilesi Kureyş'e tâbi oldu. Huzâa kavmi de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin, şerefli taraflarına intisap etti. Cahiliyette Benî Bekr ile Huzâa arasında çok savaşlar ve çatışmalar olmuştu. Aralarında eski husumetleri devam ediyordu. İslâm zuhur ettikten sonra birbirinden bir müddet el çekmişlerdi.

Hudeybiye sulhu gerçekleştikten sonra bir gün yine Benî Bekr tâifesinden Nevfel bin Muâviye dedikleri kâfir, kendi akrabasından birkaç kişi uydurup Huzâa kabilesinin Verîr dedikleri sularının üzerine konmuşlardı**. Geceleyin gidip onlardan bir kişiyi aldılar. Huzâa kavmi de bunu duyup uyandılar. Arkalarına düşüp harp ve kıtal ederek tâ Mekke haremine girdiler. Kureyş tâifesi Benî Bekr'e silâh verdiler. Bâzıları da geceleyin gizlice onların yanlarına düşüp beraberce cenk ettiler.

---

* Ve şüphesiz "Dininizi şahsî kininize araç etmeyiniz," demektir.

** Diğer rivayetlerde Huzâa kabilesi üzerine orada baskın yapıp onlardan yirmi üç kişiyi öldürdüler. (S.N.)

Velhasıl Kureyş'ten bu türlü habaset zuhur edip ahidlerini bozdukları kesinleşince Huzâa kabilesinden Amr bin Sâlim, kırk atlı ile kalkıp Medine'de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli ayaklarına gelip olup bitenleri yüksek huzurlarına arz eyledi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden yardım istedi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de sağlam, kuvvetli ve güzel vaadlerde bulunup Huzâa kabilesini her türlü yardımla destekleyeceğini kesin olarak bildirdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, asıl şerefli muradlarının ne olduğunu kimseye bildirmeden harb için gerekli mühimmatın tedârikine başladı. Öbür taraftan Kureyş tâifesi de işledikleri kabahatin musibetini çekmek ıstırabına düşerek başlarına gelecek felâketi önlemek için Ebu Süfyan'ı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gönderdiler.

Ebu Süfyan geldi, sulh anlaşmasını yenileyip sulh müddetini arttırmayı diledi. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri yüz vermeyip Ebu Süfyan tekrar çıkıp gitti.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Kureyş üzerine yürüyeceğini kimseye söylemiyordu. Ancak "Harb hazırlığını görün" diye sahâbe-i kirâma emretmişti. Müslümanların içinden Hâtıb adlı bir kimse mektup yazıp Kureyş kavmine haber gönderdi: "Resûlüllah ashâbına gazâya çıkmayı emretti. Sizden başka bir yere varacağını sezmiyorum. Gafil olmayasınız," dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri, bu halden resûlüne haber verip olanları bildirdi. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ali, Zübeyr ve Mikdâd (Allah onlardan razı olsun) Hazretlerine emredip:

— Gidin, Ravza-i Hâh denilen yerde Mekke'ye giden bir kadın bulacaksınız. Onda bir mektup vardır. O mektubu elinden alıp bana getirin, dedi.

Oradan üçü gittiler, zikrolunan yere vardıkları gibi kadını buldular:

— Getir mektubu! dediler.

Kadın:

— Ne mektubu? dedi.

Onlar da:

— Boş yere konuşma. Ya mektubu ver yahut elbiseni soy, görelim! dediler.

Kadın, kurtulmak imkânı olmadığını görünce mektubu saçının içinden çıkarıp ellerine verdi. Aldılar, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdiler. Açtı, bakıp gördüler ki, Hâtıb, Mekke muşriklerine Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bazı hallerini yazmış. Sonra Hâtıb'ı getirdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Hâtıb! Nedir bu mektup? dedi.

Hâtıb:

— Yâ Resûlâllah! Acele etme, maksadımı anlatayım, dedi.

Ve şöyle anlattı:

— Ben Kureyş içine yabandan gelip karışmış bir kişi idim. Diğer muhacirler gibi değilim. Onlar gibi olamam. Çünkü Kureyş topluluğu beni kendilerinden saymazlar. Mekke şehrinde kalan çoluk çocuğumu akrabalık hasebiyle himâye edecek kimsem de yoktur. Lâzım geldi ki, ben de bir yolla onlara yaranayım. Tâ ki, aralarında olan yakınlarımı incitmesinler. Onun için böyle ettim. Yoksa hâşâ mürted olduğumdan ve İslâm'dan sonra küfre rıza verdiğimden etmedim, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— Gerçek söylüyor, diye onu tasdik buyurdu.

Hazret-i Ömer (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Bırak, şu münafığın boynunu vurayım! dedi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Ömer! Bu kişi Bedir gazâsında bulunmuş bir kimsedir. Ne bilirsin, belki Hak Teâlâ Hazretleri Bedir'de bulunanlara: "Dilediğinizi işleyin, ben sizi bağışladım," demiştir, diye buyurdu.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

"Yâ eyyühellezîne âmenû lâ tettehızû adüvvî ve adüvveküm evliyâe. Tulkune ileyhim bil-meveddeti... — Ey mü'minler! Benim düşmanlarımı ve sizin düşmanlarınızı dost edinmeyiniz. Siz onlara sevgi göstererek durumunuza dair haber verirseniz, onlar da size Hak tarafından geleni inkâr edip örterler..." (Mümtehine sûresi: 60/1) âyet-i kerimesini indirdi.

Fethü'l-Bârî sahibi buyurmuştur ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hâtıb'ın sözünü tasdik buyurduktan sonra Hazret-i Ömer'in:

— Bırak, ya Resûlâllah! Şu münafığın boynunu vurayım, demesinin sebebi şu idi:

Hazret-i Ömer (R.A.), İslâmlığı kuvvetli bir kimse idi. Münafıkları hiç sevmezdi. Hâtıb'ın, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli emrine aykırı hareket ettiği için ölümü hak etmiş olduğunu sandı. Ancak böyle olduğuna tam inancı da yoktu. Onun için Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden izin istedi. Ona münafık demesinin sebebi de görünür haline aykırı bir iş yaptığı içindi. Halbuki gerçekte Hâtıb'ın da o işi işlemekten muradı kendi anlattığı mâna idi. Bu düşüncelerle olunca zarar gelmez diye te'vil etmişti. Yoksa Hâtıb'ın kendisinde bir îtikad bozukluğu yoktu."

Bâzı gazâ kitapları muelliflerinin yazdıklarına göre Yahya bin Selâm'ın tefsirinde yazılı olan Hâtıb'ın mektubunun sureti sadece şu idi:

"Ey Kureyş topluluğu! Gerçekten Resûlüllah Hazretlerinin sizin üzerinize askerle sel gibi yürüyerek gelmesi kesinleşti. Vallahi eğer yalnız gelse de Allah ona yardım edip vaadini yerine getirir. Buna göre kendi başınızın çaresine bakın."

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri etrafta olan Arap kabilelerine emirler gönderdi. Eslem, Gıfâr, Müzeyne, Cüheyne, Eşca' ve Süleym kabileleri yüce buyruk gereğince Medine-i münevvere'ye gelip nübüvvet avlusunun önünde itâat ve inkıyâd kemerini bağladılar. Ondan sonra İbn-i Ümmü Mektum Hazretlerini Medine'nin muhafazasına koyup kendileri yola çıkış ihramına bürünerek Mekke-i muazzama yönüne mübarek yüzlerini çevirdiler. Bir rivayette İslâm askerinin sayısı tam on bin idi. Bir kavilde ise on iki bin idi. Ama bâzı âlimler bu iki rivayeti birleştirip "Medine-i münevvere'den çıkıldığı zamanda on bin idi. İki bin de yolda yetişip hepsi on iki bin olmuştur" diye buyurdular.

Rivayetlerin en doğrusu üzre mübarek Ramazan ayının ikisinde yola çıkmışlardır. İmam-ı Buharî'nin nakline göre Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Küdeyd diye tanınan suyun bulunduğu menzile geldikleri gibi Ramazan-ı şerifi iftar etmeğe, oruçlarını bozmağa başladılar. Ashâb-ı kirâm da iftar ettiler. Ta ay çıkıncaya kadar iftardan hâlî olmadılar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Medine'den çıkışından önce Abbas da çoluk çocuğu ile Mekke'den çıkıp Müslüman olarak Medine-i münevvere'ye yönelmişti. Abbas, Cuhfe denilen menzilde Fahr-i Âlem Efendimiz'e kavuştu. O zamana gelinceye kadar Mekke-i mükerreme'de sikayet-i Zemzem (hacılara Zemzem suyunun dağıtılması vazifesi) ile meşgul idi. Peygamber Efendimiz Hazretleri ondan hoşnut idi. Diğer Kureyşler gibi o Hazret'e karşı düşmanlık tarafında değildi.

Müslüman olup yolda gelenlerin biri de Ebu Süfyan bin Hâris'dir ki, Abdülmuttalib'in oğlunun oğludur. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin amcası oğlu ve süt kardeşidir. Halime hatunu beraber emmişlerdi. Önceleri Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile çok ülfet ederdi. Fakat kendilerine nübüvvet geldikten sonra düşmanlık edip kendilerini hicveyledi. Velhasıl Ebvâ denlien menzilde oğlu Ca'fer ile gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kavuştu. Mekke'ye varılmadan İslâm'a geldiler.

Bir rivayette şöyledir: Zikrolunan Ebu Sufyan ile Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin halası oğlu Abdullah bin Ümeyye Mekke yolunda Sukyâ ve Uruç denilen iki menzilin arasında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine karşı geldiler. Resûlüllah Efendimiz onların yüzlerine bakmayıp kendilerinden uzak durdu. Zira cahiliyet zamanlarında onlar Peygamber Efendimize çok eza etmişlerdi, gönlünü çok kırmışlardı. Düşmanları ile bir olarak Kâinatın Efendisini hicv etmişlerdi.

Daha sonra mü'minlerin anası Ümmü Seleme (R. Anha):

— Ya Resûlâllah' Amcanın oğlu ve halanın oğlu sana bütün insanlardan daha fazla şaki olmasınlar, dedi.

Yâni: "Senin şerefli şânın, günahına tevbe eden her mücrimin hatâsını bağışlamak iken kendi hısımların olan kimselere iltifatını esirgemek suretiyle ellerden daha şakı kılmağı reva görme," demektir.

Diğer taraftan Hazret-i Ali (Allah varlığını mükerrem kılsın) Hazretleri Ebu Süfyan'a akıl verip:

— Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin mübarek yüzünün karşısına gel ve Yûsuf aleyhisselâm'ın kardeşlerinin Yûsuf Aleyhisselâm'a dedikleri gibi:

"Tallahi lekad âserek'allahü aleynâ ve in künnâ lehâtıîne — Vallahi Allah seni bizim üzerimize üstün kıldı. Doğrusu biz suç işlemiştik," (Yûsuf sûresi: 91) diye söyle, dedi.

Ebû Süfyan Hazret-i Ali'nin (Allah ondan razı olsun) buyurduğu üzere söylediği gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Yûsuf aleyhisselâm'ın kardeşlerine dediği üzere:

"Lâ tesrîbe aleykümü'l-yevme. Yağfirullahü leküm ve hüve erhamü'r-râhimîne — Bugün sizin için kınama yoktur. Allah sizi bağışlar. Çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir," (Yûsuf sûresi: 12/92) diye buyurdu.

Rivayet edilir ki, mezkûr Ebû Süfyan bin Hâris îmana geldikten sonra utancından Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine başını kaldırıp bakamadı.

Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Kudeyd diye tanınan menzile geldiği gibi sancaklar ve bayraklar bağlayıp Arap kabilelerinden İslâm askerlerine verdi. Oradan kalkıp yatsı zamanında Merrü'z-Zahrân denilen menzile yetıştiler. Sahâbe-i kirâm'a orada on bin yerde ateş yakmalarını emretti.

Ebu Süfyan'ın Teslim Olması:

Kureyş kavmı o Hazret'in yola çıktığını henüz işitmişlerdi. Kendilerinin üstüne geleceğinden çok korku çekiyorlardı. Bir gün kendilerinin ulusu olan Ebu Süfyan bin Harb'ı, Hakim bin Hizâm'ı ve Büdeyl bin Verka'yı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gönderdiler. Ebu Süfyan'a:

— Eğer Muhammed'e yolda rastlarsan bizim için ondan amân al, dediler.

Zikredilen bu üç kişi, Mekke şehrinden yola çıkıp Merrü'z-Zahrân'a geldikleri zaman uzaktan ateşleri gördüler. Ebu Süfyan:

— Bu ateşler nedir? Sanki arefe ateşlerine benziyor, dedi.

Budeyl bin Verka:

— Benî Amr kabilesinin ateşleri olsa gerek, dedi.

Ebu Süfyan:

— Benî Amr kabilesi bundan azdır, dedi.

Bu sırada Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin devriyelerinden bir kişi bunları gördü, kendilerine yetişip esir aldı; Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdi. Ebu Süfyan bin Harb'in İslâm'a gelmesi orada oldu*.

Sonra Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Merrü'z-Zahrân'dan göçtüğü zaman amcası Abbas (R.A.) Hazretlerine askerin geçtiği yolun bir kenarında Ebu Süfyân'ı durdurup İslâm ordusunu seyrettirmesini emretti. Abbas da Peygamber Efendimizin yüce emirleri gereğince Ebu Süfyân'la bir yerde durup seyrettirdi. Gazâ askerleri ve İslâm mücahidleri durmadan bölük bölük geçip gidiyorlardı. O sırada bir topluluk geçiyordu. Ebu Süfyan:

— Bunlar, hangi tâifedir? diye sordu.

O da:

— Bunlar Gıfâr kabilesidir, dedi.

Ebu Süfyan:

— Benimle Gıfâr kabilesi arasında ne iş olabilir? dedi.

Ondan sonra Cüheyne kabilesi geçti. Ebu Süfyan onları da sordu. Hazret-i Abbas onları da tanıttı ve aralarında aynı konuşmalar geçti. Ondan sonra büyük bir bölük daha geçti. Ebu Süfyan:

— Bunlar kimlerdir? dedi.

Hazret-i Abbas:

---

* Burada "İslâm'a gelmekten, maksat, "Müslümanlara teslim oldu, savaşmayı bıraktı," demektir. Yoksa "İslâm dininin ilkelerini candan kabul ederek Müslüman oldu" demek değildir. Ancak Ebu Süfyân'ın bu şartlar içinde bile teslim olması pek kolay olmamıştır. Önce onu Hazret-i Ömer'in kılıcından Hazret-i Abbas'ın şefaatı kurtarmıştır.

Hazret-i Ömer, Hazret-i Abbas'ın terkisinde giden Ebu Süfyan'ı tanıyınca hemen kılıcının kabzasına yapışarak Resûlüllah Efendimiz'in huzuruna koşup: "Ya Resûlâllah! Ebu Süfyan geliyor. İzin ver, onun boynunu uçurayım," dedi. Hazret-i Abbas da hemen Resûlüllah Efendimiz'in huzuruna yetişip onun afvını niyaz etti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Abbas'a: "Sen onu bu gecelik götür, yanında tevkif et," buyurdu. O da öyle yaptı. Ertesi günü Resûlüllah Efendimiz Ebu Süfyan'ı huzuruna çağırtarak onu tevhid kelimesini ikrara dâvet etti. Hazret-i Ömer ise eli kılıcının kabzasında olduğu halde çadırın önünde bir aşağı, bir yukarı dolaşıp duruyordu. Ebu Süfyan tevhid kelimesini söylemekte şüphe ve tereddüt gösterince Hazret-i Abbas: "Ne yapıyorsun, Ebu Süfyan? Ömer elinde kılıç senin boynunu vurmak için dışarıda bekliyor. Aklını başına topla da hemen İslâm'a gir!" diye onu ikaz etti. Sonra ona İslâm ordusunun azametini göstermek için Resûlüllah Efendimiz'in emriyle tertip edilen bir geçit resmini seyre götürdü. Ebu Süfyan, bütün kabilelerin savaşçı olarak Müslümanlara katıldığını gördü. Müslüman olmaktan başka çare kalmadığını anlayarak müslüman oldu. Tafsilâtı biraz sonra (S. 243'den başlayarak) gelecektir. (S.N.)

— Bunlar ensar topluluğudur, dedi.

Ensar'ın üzerine Sa'd bin Ubâde (R.A.) hazretleri kumandan tayin olunup eline bayrak verilmişti. Sa'd, Ebu Süfyan'ı görünce:

— **Ya Ebâ Süfyan! El-yevme yevmül-melhame ve'l-yevme testehillü'l-Kâ'be!** (Ey Ebu Süfyan! Bugün büyük savaş günüdür ve Kâbe'de savaşmanın helâl olduğu gündür!) dedi.

Sa'd'ın maksadı, Ebu Süfyan'a: "Senin kavmini bütün kılıçtan geçireceğiz" demekti.

Bunun üzerine Ebu Süfyan, dehşete kapılıp:

— Ya Abbâs! Ne güzel helâk olacak gündür! dedi.

Hitâbî der ki: "Ebu Süfyan'ın bu sözden muradı Kureyş kavmini himaye etmek için kudret temenni etmektir. Yâni: 'Ne olaydı, kadir olaydım da kavmimin yolunda ölünceye kadar çalışaydım, onların üzerinden bu belâyı kaldıraydım,' demek istemişti."

İbn-i İshak bâzı ilim ehlinden şöyle rivayet etmiştir:

Sa'd bin Ubâde (R.A.) Hazretlerinin zikrolunan sözünü muhacirlerden bir kişi işitti ve Peygamber Efendimize gidip:

— Ya Resûlâllah! Sa'd'ın şöyle söylediğini işittim. Korkarım ki, hemen Kureyş kavminin üzerine yürüyüşe geçip onları kılıçtan geçirir, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli muradı, Kureyş kavmini kırmak değildi. Belki şerefli Mekke'yi fethedip, onları İslâm'a getirmekti. Hemen Ali bin Ebî Tâlib (Allah varlığını mükerrem kılsın) Hazretlerine emredip:

— Ya Ali! Yetiş, alay bayrağını Sa'd'ın elinden al ve bayrakla Mekke'ye sen gir! dedi.

Emevî, *El-Mağâzî* adlı kitabında rivayet etmiştir ki:

Ebu Süfyan, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına gelip:

— Ya Muhammed! Kavminin katledilmesini sen mi emrettin? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Yok, diye buyurdu.

Ebu Süfyân:

— O halde Sa'd bin Ubâde şu türlü söz söyledi, diye şikâyet etti ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Kureyş'i kırmaması için and verdi. Peygamber Efendimiz Hazretleri de:

— Ya Ebâ Süfyan! Bugün rahmet günüdür. Bugün Hak Teâlâ Hazretlerinin Kureyş'i aziz edeceği gündür, dedi.

Kureyş'in aziz olması, Mekke'nin fethi sebebiyle ona İslâm'ın nasib kılınmasıdır.

Ondan sonra Peygamber Efendimizin emri üzerine bayrağı Sa'd'dan alıp oğlu Kays'a verdiler. Sa'd Hazretlerinin elinden almalarının sebebi öfkeye kapılıp Kureyş'i kırmaması içindi.

Bir rivayette de Sa'd Hazretleri o sözü söylediği zaman Kureyş kavminden bir kadın Resûlüllah Efendimizin karşısına çıktı, bâzı Arapça beyitler okuyarak Sa'd'ın sözünü arzedip afvetmeleri için yalvardı, yakardı. Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, bayrağın Sa'd'ın elinden alınıp oğlu Kays'a verilmesini emretti. Bir rivayette ise bayrak Sa'd'ın elinden alınıp Zübeyr bin Avvâm Hazretlerine verildi, denilmiştir.

Velhasıl bayrağın Sa'd'ın elinden alınıp başka bir kimseye verilmesi hususunda üç rivayet gelmiştir. Zikredilen işaretlerin hepsi toplanarak: "Bayrağı alma işinin önce Hazret-i Ali'ye, ondan sonra Sa'd Hazretlerinin hâtırına bulanıklık gelmesi ihtimaliyle Ali men olunup Sa'd'ın oğluna emredilmiş olması, daha sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli rızasına aykırı bir vaziyet olması ihtimaliyle Sa'd'ın oğlundan da alınmasını isteyip ondan da alınarak Zübeyr Hazretlerine verilmesi mümkündür," demişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde geldiğine göre Resûlüllah Efendimiz o gün kendi sancağının Hacûn'a dikilmesini emretti. Hacûn Mekke'de bir dağın adıdır.

Abdullah bin Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, o gün Fahr-ı Âlem Efendimiz Üsâme bin Zeyd'i devesinin ardına bindirip Mekke şehrinin yukarı tarafından geldi. Hazret-i Âişe-i Sıddıka (R. Anhâ) da Mekke'nin yukarı tarafında Kedâ' dedikleri yerden Mekke'ye girdi.

Mûsâ bin Ukbe (Allah ona rahmet etsin) Mekke'ye giriş ahvâlini şöyle anlatmıştır:

O gün Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Zübeyr bin Avvâm Hazretlerini muhacirler alayı üzerine reis tayin edip:

— Mekke'nin yukarı tarafından Kedâ' dedikleri yerden şehre girip sancağı Hacûn'a dikin. Tâ biz gelinceye kadar yerinizden hareket etmeyin, diye emretmişti.

Hâlid bin Velîd'i de Kuzâa, Süleym ve diğer kabilelerle gönderip:

— Mekke'nin aşağı tarafından gelip sancağı tâ şehrin evlerine yakın yerde dikin, diye emretmişti.

Sa'd bin Ubâde Hazretlerini Resûlüllah Efendimiz kendi askerinin öncüsü olan ensar kavmi ile gönderdi. Onlara da:

— Kureyş kavmi size el uzatmadıkça siz de onlara kılıç çekmeyiniz, diye emretti.

Hâlid (R.A.) kendi alayı ile emrolunan yerden şehre girince karşısında büyük bir topluluk gördü. Benî Bekr, Benî Hâris bin Abdimenaf ve Hüzeyl kabilesinden bir

miktar kimse ile Kureyş'e yardım için gelen kimselerden de bir nice halk toplamışlardı. Hemen Hâlid'e karşı gelip cenge başladılar. Hâlid onlara galip geldi. Kâfirler kırılıp sindiler. Benî Bekr tâifesinden yirmi kadar kimse düştü. Hüzeyl'den de üç kişi öldürüldü. Hattâ Hâlid de, askerleri kâfirleri kıra kıra Mescid-i Haram yakınına geldi. Nihayet kâfirlerin kimi evlerine, kimi de dağların başlarına kaçıp gittiler.

Ebu Süfyân Mekke halkına hitap edip:

— Her kim kapısını kapayıp cenkten el çekerse ona amân vardır, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, uzaktan kılıçları görünce:

— Bunun aslı nedir? Halbuki ben Hâlid'e cenk etme diye tenbih etmiştim, buyurdu.

Sahâbe-i kirâm:

— Ya Resûlâllah! Öyle sanırız ki, müşrikler Hâlid'in üstüne gelip cenk ettiler. İlk önce cenge onlar başladılar. Hâlid'in de onlara karşılık vermesi gerekli oldu, dediler.

Sonra Hâlid geldiğinde Peygamber Efendimiz:

— Yâ Hâlid! Niçin cenk ettin. Halbuki ben sana bunu yasaklamıştım! diye buyurdu.

Hâlid:

— Ya Resûlâllah! Ben elimden geldiği kadar cenkten uzak durdum. Fakat mümkün olmadı. Onlar durmadılar, cenge giriştiler. Sonunda bana da cenge girişmek gerekli oldu, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Kazâullahu hayru (Allah'ın tecelli eden hükmünde hayır vardır), diye buyurdu.

Bu sözden şerefli maksatları: "Kıtal ettirmek niyetinde değildik.. Ama Hak Teâlâ Hazretlerinin takdirinde varmış. Hak Teâlâ Hazretlerinin kazâ ettiği ise hayırdır," demektir.

* * *

İbn-i İshak'ın rivayetinde ise şöyledir:

Peygamber Efendimiz Hazretleri Merrü'z-Zahrân'a konduğu zaman Mekke halkı için Abbas'ın kalbine rikkat geldi. "Mekke kavminden bir kimse bulsam da Resûlüllah Efendimizin geldiğini haber versem, onlar da gelip amân dileseler" diye geceleyin Resûlüllah Efendimizin ak katırlarına binip yola çıktı. Yolda Ebu Süfyan'ın, Hakîm bin Hızâm'ın ve Büdeyl bin Verka'nın seslerini işitti. Onlara doğru gidip ses verdi. Karşılaşıp konuştular. Sonra Hazret-i Abbas Ebu Süfyan'ı katırının ardına aldı. Öbürleri dönüp Mekke'ye haber götürdüler.

Daha sonra Abbas Ebu Süfyan'ı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin huzuruna getirdi. Orada Ebu Süfyân îmana geldi. Bu hususta zikrolunan iki rivayetin arasını birleştirmek için bâzıları: "Belki Ebu Süfyan'ı önce devriyeler yakalamış, Hazret-i Abbas da onlardan alıp katırın ardına bindirerek Resûlüllah Efendimiz'e getirmiştir," dediler.

Rivayet olunur ki, Hazret-i Abbas (R.A.) Ebu Süfyan'ı getirirken Ömer (R.A.) gördü ve hemen Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin huzurlarına girdi:

— Ya Resûlâllah! Ebu Süfyan'ın boynunu vurmak için bana izin buyur, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Gerçekten ben ona amân verdim, diye buyurdu.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Abbas'a emretti:

— Onu al, git, bu gece kendi yatağında yatır ve yarın sabah yine bana getir, dedi.

Abbas da o gece alıp götürdü. Sabah olunca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli huzuruna getirdi. Resûlüllah Efendimiz onu görünce:

— Ya Ebâ Süfyan! Daha "Allah'dan başka ilâh olmadığını" anlamanın vakti olmadı mı? diye buyurdu.

Yâni: "Allah'ın birliğine îman getirip Lâ ilâhe illâllah demez misin?" demek istedi.

Ebu Süfyan da:

— Ya Muhammedi Anam babam sana fedâ olsun. Ne güzel halim ve kerîm bir insansın, dedi.

Resûlüllah Efendimiz yine:

— Ya Ebâ Süfyan! Benim Allah'ın Resûlü olduğumu bilmenin daha zamanı gelmedi mi? diye buyurdu.

Ebu Süfyan yine aynı şeyi söyleyip:

— Bu söylediğin sözlerden kalbimde bir şeyler vardır, dedi.

Yâni: "İmana gelmek düşüncesinden uzak değilim," demek istedi.

Resûlüllah Efendimiz bu türlü sözlerle ona yumuşaklık gösteriyordu. Ancak onun dili henüz şehadet kelimesini söylemeğe varmıyordu. Hazret-i Abbas dedi ki:

— Ya Ebâ Süfyan! Bu türlü sözleri bırak. Boynun vurulmadan önce şehadet kelimesini getir, Müslüman ol.

Bunun üzerine Ebu Süfyan orada kılıç korkusundan Müslüman oldu. Cahiliyet zamanında müşrikler Peygamber Efendimiz Hazretlerinin üzerine gelip türlü türlü fitne ve fesatlar ettikleri müddetçe Uhud cenginde olsun, Hendek muhasarasında

ve diğer yerlerde olsun hepsinde onların öncüsü ve başkanları hep Ebu Sufyan idi. Lât ve Uzza yoluna çok hizmeti geçmiştir! Muâviye'nin babası ve Yezid'in dedesidir. İmana gelmesi de sonunda bu şekilde olmuştur. Ama şerefli şeriat bakımından Müslüman olup sahâbe-i kirâm sayısına dahil olmuştur. Umulur ki, Allah'ın fazlı ve Efendimiz Hazretlerinin sohbet bereketiyle kemâl rütbesine yükselmesi müyesser olmuş olsun. Hususiyle: **"Cahiliyette sizin hayırlınız, İslâmiyette de sizin hayırlınızdır"** hadîs-i şerifi gereğince mü'minlerin hayırlılarından ve büyüklerinden olduğuna iştibah yoktur.

Ondan sonra Abbas:

— Ya Resûlâllah! Ebu Süfyan, böbürlenmeyi ve övünmeyi seven bir kişidir. Buna bir ihsanda bulun da yine kavmi arasında senin güzel iltifatınla övünsün, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri "Peki" diyerek münadilerine emretti, onlar da ilân ettiler:

— On dört kişiden başka kâfirlerden her kim Mescid-i Haram'a girerse o emindir! Her kim Ebu Süfyân'ın evine girerse o emindir! Her kim kendi evine girip kapısını kapatırsa o emindir! diye çağırdılar.

Hâsılı Mescid-i şerifle Ebu Süfyan'ın evine girenlere ve kendi evine girip kapılarını kapatanlara amân verilip yine Ebu Süfyan'ı bu kadar da olsa ağırladılar.

Kendilerine amân verilmeyen o on dört kişinin öldürülmesi emrolunmuştu. Onların da bir kısmı îmana gelip kurtuldular. Bir kısmı da öldürüldüler.

Bunlara şu sebeble amân verilmemişti: Cahiliyet zamanlarında pek çok edepsizlik etmişlerdi. Bunun için onlara amân verilmeyip "Ya İslâm ya kılıç" buyrulmuştu.

Bunlardan biri Abdullah bin Sa'd bin Ebî Serh'dir ki, İslâma gelmiştir.

Yine bunlardan İbni Hatal öldürülmüştür.

Bunlardan ikisi de Hatal'ın iki cariyesidir. Bu cariyelerden birinin adı Fırtuna, diğerinin adı Karîbe idi. Biri öldürüldü, diğeri de İslâm'a geldi. İslâm'a gelenin hangisi olduğunda ihtilâf etmişlerdir.

Yine bunlardan biri de Sâre'dir ki, Benî Muttalib'in cariyelerindendi. İslâm'a gelip kurtuldu.

Biri de Erneb adlı bir kadındı.

Birisi de Ebu Cehil'in oğlu İkrime idi. İkrime Müslüman olup kurtuldu.

Bir diğeri Hâris bin Nukayd idi. Hazret-i Ali onu öldürdü.

Bir başkası Makıs bin Sabâbe idi. Bunu Nümeyle öldürdü.

Biri de Hebbâr bin Esved idi. İslâm'a gelip kurtuldu.

Birisi de Hazret-i Hamza'yı şehîd eden Vahşi bin Harb idi. Bu da Müslüman oldu*.

İmam-ı Ahmed, Müslim ve Nesâî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Ebu Hüreyre (R.A.) şöyle buyurmuştur:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke'ye yöneldi ve iki koldan birisine Hâlid bin Velîd'i, diğerine Zübeyr'i gönderdi. Silâhsız olan tâifenin üstüne Ebu Ubeyde'yi gönderdi. Ondan sonra bana:

— Ya Ebâ Hüreyre! Ensar kavmini bana çağır! dedi.

Ben de çağırdım. Geldiler, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin etrafına toplandılar. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz;

— Kureyş kavminin o başının hâlini görüyor musunuz? dedi.

Yâni: "Halkının şu karışık hâlini görüyor musunuz?" demek istedi. Ondan sonra mübarek ellerinden birini diğerinin üstüne koyarak:

— **Ta Safâ yanında bana gelinceye kadar onları ekin biçer gibi biçin!** diye buyurdu."

Safâ, Mekke-i Mükerreme'de bir yerdir. Velhasıl yine gelip Safâ yanında kendileriyle birleşinceye kadar ensar'a Kureyş'i kırmak için izin verdi.

Ebu Hüreyre der ki: "Oradan yürüdük. Her kimi öldürmek istedikse öldürdük. Ondan sonra Ebu Süfyan geldi:

— Kureyş'in kanları mübah kılındı. Bundan sonra Kureyş yoktur! dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Her kim kapısını kapayıp evinde oturur, cenk etmezse ona amân verdim,** diye buyurdu.

Fethü'l-Bâri sahibi der ki: "Mekke'nin kahren (zorla) fethedildiğini söyleyenler bu kıssaya dayanmışlardır."

İmam-ı Âzam Hazretlerinin ve diğer âlimlerin çoğunun görüşleri şudur: Mekke anveten (cebren) feth olunmuştur. Yâni müşriklerin elinden çarpışarak ve zorla alınmıştır.

İmam-ı Şâfiî'den ve İmam-ı Ahmed'den sulh yoluyla fetholunmuştur diye rivayet edilmiştir. Bunların dayandığı delil şudur: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke halkına amân verdi. Ve evlerini kendilerine izafe edip "Her kim kapısını kaparsa ona amân verdim" dedi. Evler taksim olunmadan İslâm askeri onların ev-

* Mekke'nin fethinde kendilerine amân verilmeyip idamları kararlaştırılan on dört kişiden diğerleri şunlardır: Safvân bin Ümeyye, Abdullah bin Zeb'arî ve Ebu Süfyan'ın karısı Hind. (S.N.)

lerine mâlik olmadılar. Eğer mâlik olsalardı Mekke halkını evlerinden çıkarmak câiz olurdu, dediler.

Mekke kahren fetholundu diyenler de kabûl ederler ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kıtâle açıkça emir vermedi. Hâlid'den kıtal vâki olduğunda Peygamber Efendimiz Hazretleri açıkça belirtmiştir ki, gündüzden bir saat Mekke'de kıtal kendisine helâl kılındı. Kıtal etmek hususunda kendine uyulmasını yasakladı. Yâni: "Mekke'nin fethi sebebiyle bir günden bir saatte kıtalin helâl olması bana mahsustur. Olmaya ki, bundan sonra 'Harem'de Resûlüllah Efendimiz kıtal etmiştir' diyesiniz de kıtal edesiniz," diye buyurmuştur, dediler.

Yukarıda evlerin taksim olunmamasını sulha delil tutmalarına bunlar cevap verip dediler ki: Bazen olur ki, bir memleket kahırla feth olunur, ondan sonra yine halkını orada bırakırlar, evlerinden çıkarmazlar. Evlerinin ellerinden alınmaması sulha delil olmaz.

Şâfiî âlimleri sulh hususunda bâzı zayıf kaviller daha yazmışlardır. Ama itimad edilmesi kabil olan sözleri yoktur. İşin hakikati şudur ki, Mekke kahren alınmıştır. Kahren alınmakla sulhen alınmanın bir sonucu da şeriat bakımından her birinin ayrı ayrı hükümleri olmasıdır. İhtilâfın faydası orada görülür.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, kendi silâhlı askeri ile bir yanında Ebu Bekir Sıddık ve bir yanında Esad bin Hudayr olduğu halde yürüyordu. Bu halde Mekke şehrine girdi.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu şevketini Ebu Süfyan gördü ve Abbas'a:

— Ya Eba'l-Fazl! Kardeşin oğlunun saltanatı ne büyük bir saltanat oldu! dedi.

Abbas (R.A.):

— Ya Ebâ Süfyan! Niçin böyle söylüyorsun? Bu saltanat değildir, nübüvvettir, dedi.

Ebu Süfyan da:

— Ha, evet! dedi.

Nakledilir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hak Teâlâ Hazretlerinin kendisine Mekke-i muazzamanm fethini müyesser kıldığına şükren, Hak Teâlâ Hazretlerinin azametine huzûan ve tevâzuan (alçak gönüllülük göstererek) mübarek başını o kadar aşağı eğmişti ki, ta devenin rahlesine (semerine) değmeli olmuştu. Rahl dedikleri sadece adam binmesi için deveye vurulan küçük semerdir. Hâsılı devenin eğeridir. Hevdec (mahfe) denilen büyüğü değildir.

Sahih-i Buhârî'de Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Mekke'ye girdiği zaman mübarek başına miğfer giy-

mıştı. Miğfer dedikleri bir nevi tolgadır. Ancak Câbir bin Abdullah'ın rivayeti üzre mübarek başına kara bir bez sarınmıştı, denilmiştir. Bâzı âlimler buyurmuştur ki: "Önce kara bez sarınmış olması, ondan sonra savaş olması ihtimali ile miğfer giymiş olması mümkündür." Bâzıları da: "Miğferin üstüne bir miktar kara bez sarınmış olması mümkündür," dediler.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde Üsâme bin Zeyd (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Yarın inşâallah Mekke şehrinde nereye konacaksınız? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Akîl bize konacak yer bıraktı mı? diye buyurdu.

Akil, Ebû Tâlib'in bir oğludur ki, Ebu Tâlib vefat ettiği zaman küfür üzere idi. Babasının mirasını o ve onun küçük kardeşi almışlardı. Diğer kardeşleri Hazret-i Ali ve Ca'fer Müslüman idiler; Ebu Tâlib'den miras almamışlardı.

Bir rivâyette Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— İnşâallah fetih müyesser olunca menzilimiz şu yerdir ki, orada Kureyş küfür üzere iken andlar içmişti, diye buyurdu.

Şerefli muradları Mahsab denilen yerdi. Bunun aslı şudur: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin zuhurunun başında Kureyş bir yere toplanıp şöyle yeminler etmişlerdi: Benî Hâşim ve Benî Muttalib topluluğu Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini kendilerine teslim edinceye kadar ne onlardan kız alıp onlara kız verecekler, ne de onlardan bir şey satın alıp onlara bir şey satacaklar!..

İşte Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, fetih müyesser olunca ta o zaman kâfirlerin toplanıp and içtikleri yerde konaklamayı murad edindiler.

Bir rivayette gelmiştir ki: Fetih günü Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ümmü Hânî'nin evinde gusletti. Ondan sonra sekiz rek'at kuşluk namaz kıldı. Ümmü Hânî (R.A.):

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ondan daha yavaş namaz, kıldığını görmedim. O kadar ki, rükû ve secdeleri tam ederdi, diye buyurmuştur.

Fetih gününün ertesi olduğu zaman Resûlüllah Efendimiz kalkıp halka hutbe okudu. Hak Teâlâ Hazretlerine hamd ve senâdan sonra:

— Ey Âdem oğulları! Hiç şüphesiz ki, Hak Teâlâ Hazretleri gökleri ve yerleri yarattığı gün Mekke'yi harâm (kutsal) kılmıştır. O halde Mekke, Hak Teâlâ'nın hürmeti (kutsallığı) ile ta kıyâmet gününe dek harâmdır, Allah'a ve âhiret gününe îman getiren kimseye Mekke'de kan dökmek ve ağaç kesmek helâl olmaz. Eğer bir kimse "Resûlüllah Hazretleri burada savaşmıştır" diye kendine izin çıkarmak isterse siz ona deyin ki: "Hak Teâlâ Hazretleri, resûlüne izin vermişti, fakat size izin vermedi." Bana da

bir gün içinde sadece bir saat helâl kılınmıştı. Bugün tekrar hürmeti avdet eyledi. Eski hürmeti gibi. Öyleyse burada bulunanlar bulunmayanlara haber versinler ki, hal böyledir, diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Fetih günü helâl kılınan saatten murad sabahtan ikindiye kadardı, demişlerdir.

Ondan sonra Resûlüllâh Efendimiz Hazretleri, Kureyş'e hitap edip:

— Ey Kureyş topluluğu! Ben sizin hakkınızda ne edeceğim? Nasıl düşünüyorsunuz? dedi.

Onlar da:

— Hayırlı hareket edeceğini umuyoruz. Çünkü sen kerîm (cömert, bağışlayıcı) bir kardeşsin ve kerîm bir kardeşin oğlusun, dediler.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— O halde yürüyün, gidin. Siz âzâd olunmuşlarsınız. Kimse sizi esîr etmez. Kendi âleminizde olun, diye buyurdu.

Rivayet olunur ki, Hak Teâlâ Hazretleri Mekke'nin fethini Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ihsan buyurduğu zaman ensar topluluğu: "Artık Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine'yi terk edip kendi şehrinde oturur," diye düşünceye kapıldılar. Bu mânada aralarında konuşmaya başladılar.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Safâ üzerinde mübarek ellerini kaldırmış dua ediyordu. Duasını tamamladıktan sonra ensâra:

— Ne konuşuyorsunuz? diye sordu.

— Bir şey yok, ya Resûlâllah! dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri söylemeleri için ısrar edince nihayet ne düşündüklerini ve ne konuştuklarını açıklayıp:

— Ya Resûlâllah! Konuştuğumuz bu idi, dediler.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz:

— **Allah'a sığınırım, size terk etmekten. Hayatım sizin hayatınızla ve ölümüm sizin ölümünüzledir**, diye buyurdu.

Neticesi: "Asla sizi terk etmem" demek olur. Resûlullah Efendimizin bu mânadan Allah'a sığınırım demesinin sebebi şu idi ki: Zuhurunun başlangıcında onları terk etmemek hususunda ensar topluluğu ile muahede yapmıştı.

Naklederler ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Kâbe-i muazzamayı tavâf ederken Fudâle bin Umeyr bin Melûh adlı bir kişi birden o şerefli varlığa bir ziyan getir-

meye kasdetti. İçinden bunları tasarlayarak Resûlüllah Efendimizin yakınına geldi. Bu sırada Resûlüllah Efendimiz ona ismiyle hitap ederek:

— Fudâle, sen misin? dedi.

O da:

— Evet, ya Resûlâllah! dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Gönlünden ne geçiriyorsun? diye sordu.

Fudâle:

— Bir şey yok, ya Resûlâllah! Allahu Teâlâ'yı zikrediyorum, dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri güldü, ondan sonra:

— Ya Fudâle! İstiğfar eyle! dedi ve mübarek elini Fudâle'nin göğsünün üstüne koydu.

Bunun üzerine hemen Fudâle'nin kalbi sükûn buldu. Sonradan bâzı zamanlar Fudâle bu hâdiseyi anlatırken yemin ederek:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri henüz mübarek elini göğsümden kaldırmadan kalbime öyle bir muhabbet düştü ki, Hak Teâlâ Hazretlerinin yarattığı şeyler içinde bana Resûlüllah'dan daha sevgili bir nesne kalmadı, derdi.

Ondan sonra bir cuma günü - ki, mübarek Ramazan-ı şerifin on günü kalmıştı- Kâinatın Sevinci ve Âlemlerin Övüncü Efendimiz Hazretleri Kâbe-i muazzamayı tavâf ediyordu. O vakitler Kâbe'nin etrafına üç yüz altmış put dikilmişti. Her putun karşısına geldikçe mübarek elinde olan ağaç dalı ile işaret edip:

— **"Câe'l-hakku ve zehaka'l-bâtılü — Hak geldi ve bâtıl gitti,"** (İsrâ sûresi: 17/81) dediği gibi o put yüzünün üstüne yıkılıyordu.

Halbuki o putların her biri dikildiği yere kurşun ve bakır akıtılarak iyice berkitilmişti.

Zikrolunan şerefli sözün mânası, onda geçen hak ve bâtıldan neyin murad edildiği hususunda âlimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Katâde (R.A.) Hazretlerinin kavline göre: "Kur'an geldi, şeytan gitti," demektir. İbn-i Cüreyh'in (Allah ona rahmet etsin) kavline göre: "Cihad geldi, şirk gitti," demektir. Mukatil'in (Allah ona rahmet etsin) kavline göre: "Allah'a ibadet geldi, şeytana ibadet gitti," demektir.

İbn-i Abbas Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin geldiği gün Kâbe'nin içinde putlar vardı. Fahr-i Âlem Hazretleri içeri girmekten çekinip:

— İçeride olan putları hep dışarı çıkarın, diye emretti.

Şerefli emirleri gereğince putları dışarı çıkardılar. Bâtıl zanlarına göre Hazret-i İbrahim ve Hazret-i İsmail'in (Aleyhimesselâm) şekilleridir diye iki put yontmuşlardı. Ellerine de fal okları vermişlerdi. Daha önce beyan edildiği gibi fal okları şu çıplak oklardır ki, üzerine yazılar yazarlar ve kaidesi üzre yere bırakarak hangisi puttan yana dönerse ona göre amel ederlerdi.

Resûlullah Efendimiz Hazretleri bunu görünce:

— **Allah müşrikleri katletsin! Bu yaptıkları hak mıdır? Vallahi şüphesiz onlar bilirler ki, İbrahim ve İsmail asla fal oklarını kullanmamışlardır,** buyurdu.

O zamanlar Kâbe'nin anahtarı Osman bin Ebî Talha adlı bir kişinin tasarrufu altında idi.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Mekke'ye geldiğinde Kusvâ adlı devesine binip kendi bendesinin oğlu olan Üsâme bin Zeyd'i devenin ardına bindirmişti. Gelip tâ Kâbe-i mükerremenin önünde devesini çökertti. Zikrolunan Osman'dan Kâbe'nin anahtarını istedi. O da gitti, anasına vardı. Anası anahtarı vermemek istedi. Osman yemin edip:

— Ya anahtarı ver yahut sana kılıç çekerim! dedi.

Bunun üzerine karı anahtarı verdi. Osman alıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdi. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz anahtarı alıp Allah'ın Kâbe'sini açtı.

Muhammed bin Sa'd'ın (Allah ona rahmet etsin) Tabakat'ında Osman bin Ebî Talha'dan rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı:

"Cahiliyet zamanında âdetimiz şu idi: Kâbe'yi Pazartesi ve Perşembe günlerinde açardık. Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri geldi, halk ile beraber Kâbe'ye girmek istedi. Ben kabalık edip mâkul olmayan sözler söyledim. Resûlüllah yumuşaklık gösterip:

— Ya Osman! Öyle sanırım ki, bir gün bu anahtarı sen benim elimde göreceksin. Öyle bir halde ki, oraya kimi istersem bırakırım, dedi.

Ben de:

— Senin dediğin gibi olduğu gün Kureyş tâifesi helâk ve zelîl olmuşlar demektir, dedim.

O da:

— Belki o zaman mâmur ve azız olurlar, dedi.

Ondan sonra Kâbe'ye girdi. Fakat o söylediği söz benim gönlümde yer etti. Gönlüme öyle geldi ki, az zamanda iş tâ dediği gibi olacak. Daha sonra Mekke fetholunduğu gün benden anahtarı istedi, ben de getirdim. Elimden aldı, yine bana verdi ve:

— Al bu anahtarı. Bundan sonra senin elinde ebediyyen kalsın. Senin elinden bunu kimse almaz, ancak zâlim alır. Ya Osman! Gerçekten Hak Teâlâ Hazretleri sizi kendi evine emîn eyledi. Bu evden size meşru şekilde hâsıl olan her nesneyi alın, yiyin, diye buyurdu.

Ondan sonra ben dönüp gittim. Arkamdan beni yine çağırdı. Vardığım gibi:

— **Elem yekûnillezî kulte leke?** — Sana söylediğim gibi olmadı mı? diye buyurdu.

Peygamber Efendimiz böyle buyurduğu zaman hemen o hicretten evvel söylediği söz hâtırıma geldi. O gün: "Bu anahtarı bir gün sen benim elimde göreceksin," demişti.

Ben de:

— Evet, ya Resûlâllah! Öyle oldu. Şehadet ederim ki, sen Allah'ın resûlüsün, dedim."

Bâzı âlimlerden rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz anahtarı Osman'dan istediği zaman Osman anahtarı vermek için elini uzattığı gibi Abbas:

— Ya Resûlâllah! Kâbe'nin anahtarını sikayet ile beraber eyle, dedi.

Yâni: "Hem Zemzem kuyusunun tasarrufunu ve hem Kâbe kapısının tasarrufunu bana ver" dedi. Zemzem'in sikayeti kendisine teslim edilmişti. Anahtarı da istedi. Osman bu sözü işitince elini çekti, vermedi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Osman! Eğer Allah'a ve âhiret gününe îman getirdinse anahtarı ver, dedi.

Osman da:

— Öyleyse emanet olarak al, deyip anahtarı sunuverdi.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

"İnnallahe ye'mürukûm en tüeddû'l-emânâti ilâ ehlihâ — Allah size, emanetleri ehline vermenizi emreder," (Nisâ sûresi: 4/58) âyet-i kerîmesini indirdi.

Orada Resûlüllah Efendimiz Hazretleri anahtarı Osman'a teslim edip kıyamete dek onun soyuna ve evlâdına vakfedilmiş kıldı. Osman vefat edince anahtar kardeşi olan Şeybe'ye verildi. Şerefli anahtarın tasarrufunu elinde bulundurmak ebediyyete kadar o nesle mahsustur.

İmam-ı Müslim'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: O gün Kâbe'nin içine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri girdi. Üsâme bin Zeyd, Bilâl ve Osman bin Talha da girdiler ve kapıyı üzerlerine kapadılar.

İbn-i Ömer (R.A.) buyurmuştur ki: "Kapıyı tekrar açtıkları zaman ilk giren ben oldum. İçeri girdim ve Bilâl ile karşılaştım:

— Resûlullah Efendimiz Hazretleri namaz kıldı mı? diye sordum.

Bilâl:

— Evet, şu iki Yemanî direk arasında kıldı, diye cevap verdi.

Ama kaç rek'at kıldığını sormak hatırımdan gitti."

İmam-ı Buharî'nin rivayetlerinden birinde şöyle geçer: Namaz kıldığı yerde bir direk sağında, bir direk solunda, üç direk de gerisinde bulunuyordu. Bu rivayet gereğince o zaman Kâbe-i muazzamanın içinde beş direk olması lâzım gelir. Bundan başka kavıller de gelmiştir.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden şöyle dediği rivayet edilmiştir:

— Üsâme bana haber verdi ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Kâbe-i muazzamaya girdi, her tarafında dua etti, ama namaz kılmadı," demiştir.

İmam Nevevî buyurmuştur ki: Hadîs âlimleri Bilâl'in (R.A.) rivayetini üstün tutmak üzerinde ittifak etmişlerdir. Yâni sahîh olan Bilâl'in buyurduğu gibi şudur: "O gün Peygamber Efendimiz Kâbe'nin içinde namaz kılmıştır," dediler.

Üsâme'nin kılmadı demesinin izahı hususunda Ebu Dâvud Tayalisî'den rivayet olunan şudur: Resûlüllah Efendimiz Kâbe'nin içine girdi ve gördü ki, yer yer resimler yapılmış. Hemen yıkayıp o resimleri silmek için su istedi. Üsâme dışarı çıktı, bir kova su getirdi. Resûlüllah Efendimiz hem resimleri siler, hem de onları yapanlar için:

— **"Katelallahü kavmen yusavvirûne mâ lâ yuhlikune — Allah katletsin o kavmi ki, halk etmedikleri nesneyi tasvir ederler,"** diye buyurdu.*

Bu rivayet gereğince açık olan şudur ki: Üsâme suya gittiği zaman Resûlullah Efendimiz Hazretleri namaz kılmıştır ve kıldığını Bilâl (R.A.) görüp rivayet etmiştir, Üsâme'nin kılmadı demesi kendisi görmediği için olmuştur. En iyisini Allah bilir.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde, Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Mekke'yi fethettikten sonra on beş gün Mekke'nin içinde durmuştur. Bâ-

---

* Yukarıda İmam Nevevî'nin buyurduğu üzere hadîs âlimleri Bilal'in rivayetini Üsâme'nin rivayetinden üstün tuttuklarına göre Üsâme'nin rivayetine itibar edilemez. Esasen bu rivayette geçen söz de Peygamber Efendimiz'in üslubuna uymaz. Zira âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz'in bir kısım kimseler hakkında "Allah onları katletsin!" diye beddua etmesi, hâşâ, "Allah onları yaratmasaydı!" gibi yaradılışa itiraz anlamı ifade eder ki, böyle bir sözün Peygamber Efendimiz'den sâdır olması muhaldir. Keza "*Benim Allah ile öyle bir vaktim varki, aramıza ne mukarreb melek, ne de mürsel nebi girebilir,*" diyen Peygamber Efendimiz'in Kâbe'nin içinde bulunan bazı resimlerin Allah ile kendi arasına gireceğini düşünerek orada namaz kılmaktan çekineceği de düşünülemez. (S.N.)

zı rivayetlerde daha fazla içinde durdu, denilmiştir. İklîl sahibi (Allah ona rahmet etsin): "On günden fazla durdu ve bu müddet içinde namazını seferi kılardı," demiştir.

Fâsî (Allah ona rahmet etsin) Mekke'nin fethinin tarihi hakkında. "Mekke feth olunduğu günü Ramazan-ı şerifin on günü kalmıştı," diye buyurmuştur.

Hâlid Bin Velid'in Seriyyesi

Bundan sonra vâki olan **Hâlid bin Velîd'in Seriyyesi**'dir. Nahle denilen yerde Uzzâ adında bir put vardı. Bütün Kureyş'in ve Benî Kinâne tâifesinin mâbudları idi. Bütün putlarının en büyüğü idi. Resûlüllah Efendimiz, Mekke'nin fethinden beş gün sonra otuz kişi ile Hâlid'i o putu yıkmağa gönderdi. Gittiler, yıktılar ve dönüp geldiler.Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber verdiler. Fahr-i Âlem Efendimiz bunlara:

— Hiç bir şey gördünüz mü? diye sordu.

— Bir şey görmedik, ya Resûlâllah, dediler.

— O halde sen onu gerçek olarak yıkmamışsın. Dön, yine git, iyi yık! diye Hâlid'e emrettiler.

Hâlid yine varıp kılıcını sıyırdığı gibi kara suratlı, saçları dağılmış, çıplak bir karı Hâlid'e karşı geldi. Hâlid (R.A.) bir kılıç basarak onu iki parça etti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip haber verdiğinde:

— **"Evet, işte Uzzâ o karı idi. Gerçekten sizin memleketlerinizde mâbudluktan artık ebediyyen ümidini kesmiştir,"** diye buyurdu.

O karı şeklinde görünen mel'un, cin ve şeytanlardan bir nesne idi ki, o putun içine girmişti. Allah ona lânet etsin.

Amr Bin Âs'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Amr bin Âs'ın Seriyyesi** gelir. Bu da Ramazan-ı şerifin içinde Mekke-i mükerreme'den üç mil uzaklıkta Huzeyl kabilesinin Suva' adlı bir putları vardı, onu yıkmağa gönderildi.

Amr buyurmuştur ki: "Vardığım zaman putun bekçisi bana:

— Ne istiyorsun? dedi.

Ben de:

— Suvâ'ı yıkmağa geldim. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri öyle buyurdu, dedim.

— Kadır olamazsın, dedi.

— Niçin? dedim.

— Suvâ' seni bırakmaz, dedi.

— Suvâ' görür ve işitir mi? dedim ve hemen gittim putu parça parça eyledim.

Sonra bekçiye:

— Gördün mü? Nasıl oldu? dedim.

— **Eslemtü lillâhi** (Allah'a teslim oldum), dedi ve Müslüman oldu."

Sa'd Bin Zeyd'in Seriyyesi

Bundan sonra **Sa'd bin Zeyd'in Seriyyesi** vâki oldu. Bu da mezkûr Ramazan içinde yirmi atlı ile Evs ve Hazrec kabilelerinin Menât dedikleri putlarını yıkmağa gönderildi. Bunun bekçisi de Sa'd'a:

— Ne istiyorsun? dedi.

Sa'd (R.A.):

— Menât'ı yıkmağa geldim, dedi.

Bekçi:

— İşte sen, işte Menât! dedi.

Hemen Sa'd ileri vardığı gibi daha önce zikrolunan sıfat üzre Menât'in içinden bir kadın feryâd ederek ve göğsünü döğerek çıktı; Sa'd'e karşı geldi. Sa'd hemen bir kılıç çalıp onu öldürdü. Ondan sonra putun yanına varıp arkadaşlariyle beraber onu yıktı, parçaladı.

Hâlid'in İkinci Seriyyesi

Bundan sonra yine **Hâlid bin Velîd'in Seriyyesı** vâki oldu. Uzzâ'yı yıkıp geldikten sonra Şevval ayı içinde Benî Huzeym tâifesini İslâm'a dâvet etmek için üç yüz elli kişi ile Mekke'nin aşağı tarafında Yelemlem nahiyesine gönderildi.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayeti üzre Hâlid, zikrolunan tâifeye:

— Siz nesiniz? diye sordu.

— Sabienâ (Biz sabileriz), diye cevap verdiler.

Maksatları "Biz Müslüman olduk" demekti. Ama İslâm kelimesine ağızları yakışmazdı. Aralarında kullanılmadığı için iyice söyleyemezlerdi.

Hâlid emretti, hepsini bağladılar. Ondan sonra bunları arkadaşlarına paylaştırdı. Her kişi kendi esirini yatağına alıp gitti. Ertesi gün olunca munadısine emretti:

— Her kimin esiri varsa onu öldürsün! dedi.

Benî Süleym kabilesi kendi ellerinde olan esirleri öldürdüler. Fakat ensar ve muhacirler kendi esirlerini serbest bıraktılar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bu haber yetiştiği zaman bundan son derece üzülüp rahatsız oldu ve:

اَللّٰهُمَّ اِنّٖى اَبْرَاُ اِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ

— **"Allahım! Hiç şüphesiz ki, ben, Hâlid'in ettiği işten sana sığınırım ve ondan beriyim,"** dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri daha sonra Hazret-i Ali'yi gönderdi, öldürülenlerin diyetlerini verdirdi.

Hitâbî (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Hâlid'in ettiği iş, o tâife İslâm kelimesinden yüz çevirdikleri ve dine boyun eğmedikleri şeklinde anlaşılmak yoliyle olmuş olabilir. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin o işi inkâr etmesi de "Sabienâ demekten onların maksadının ne olduğunu anlamakta sabır ve teenni göstermedi, acele edip onları kırdı" demek olabilir."

Huneyn Gazvesi

Bundan sonra vâki olan Huneyn Gazvesi'dir. Huneyn dedikleri, Mekke'den üç gecelik menzilde Tâif memleketi yakınında bir vâdidir. Bu gazâya Hevâzin Gazvesi de denir.

Bunun sebebi şu olmuştu: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke-i mükerremeyi fethedip halkının çoğu İslâm'a gelince Hevâzin ve Sakîf kabilelerinin eşrafı birbirlerine gidip geldiler, ittifak edip Müslümanlarla cenk etmek için asker topladılar. Reisleri Mâlik bin Avf En-Nadrî dedikleri bir kişi idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de kâfirlerin hareketlerini işitince Şevval ayının altıncı günü Cumartesi gününde on iki bin sahâbe ile onlara karşı gitti. Bunların on bini Medine ehlinden, iki bini de Mekke'de İslâm'a gelen Mekke kavminden idi. Mekke şehrinin muhafazasını Attâb bin Üseyd'e ısmarladı.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile birlikte bu gazâya seksen kişi de müşriklerden katılmıştı. Bunlardan birisi Safvân bin Ümeyye idi ki, Resûlüllah Efendimiz ondan âriyet olarak yüz zırh almıştı.

Şevval'in onuncu gecesi Huneyn vadisine yetiştiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin ne miktar askerle geldiğini yoklamak için kâfirler casus göndermişlerdi. Casus haber alıp gidince çok kimse korkularından dağılmıştı. Resûlüllah

Efendimiz Hazretleri de Abdullah bin Hadrel adlı kimseyi gönderip kâfirlerin haberlerini aldı.

Rivayet olunur ki, ashâb-ı kirâm (Allah onlardan razı olsun) bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber bir hayli yol yürüdüler. Bir kişi gelip Resûlüllah Efendimize:

— Ben sizden ileri gitmiştim. Filân dağın üstüne çıkıp baktım. Hevâzin tâifesini gördüm: Kadınları, çocukları, develeri ve koyunları ile gayet kalabalık olarak geldiler, Huneyn vadisine kondular, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri tebessüm edip:

— İnşâallah yarın onlar Müslümanlara ganimet olacaktır, diye buyurdu.

Yine rivayet olunmuştur ki, İslâm ehlinden bir kişi Müslümanların çokluğuna mağrur oldu ve:

— Bugün bize azlıktan dolayı mağlûp olmak yoktur, dedi.

Bu söz Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine güç geldi, ondan hoşlanmadılar. Sonra kendilerinin Düldül adlı bir katırı vardı ki; Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra Hazret-i Ali'nin olmuştur; o katıra bindi ve birbiri üstüne iki zırh giydi. Mübarek başına da miğfer giydi.

Sabah karanlığında Hevâzin tâifesi o kadar askerle* geldi ki, o güne kadar asla görülmüş değildi. Hemen gelip hamle ettikleri gibi bu taraftan Benî Süleym askeri önlerinden kaçtılar. Onları görünce Mekke ehli de dayanamayıp döndüler. Velhasıl Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanında sadece Hazret-i Abbas, Ali, Fazl bin Abbas, Ebû Süfyan bin Hâris, Ebubekir bin Sıddık, Ömer bin Hattâb, Üsâme bin Zeyd, Ehl-i Beyt ve ashâbdan birkaç kişi kaldı. Allah onların hepsinden razı olsun. Geri kalanı hep dağıldılar.

Abbas (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ileri düşmanın arasına gitmesin diye katırın başını tutuyordu. İbn-i Hâris de üzengisine yapışmıştı. Çünkü Resûlüllah Efendimiz durmadan katırı depip ileri sürüyordu. Resûlüllah Efendimiz bu sırada Abbas'a emretti, ashâbına nidâ ettirdi. Abbas (R.A.) yüksek sesli bir kişi idi. Hemen:

— Ey seriyye ashâbı! Ey Bakara sûresinin ashâbı! diye nida ettiği gibi o dağılmış olan ashâb Hazret-i Abbas'ın sesini işittiler ve koşa koşa gelip Resûlüllah Efendimiz'in yanına toplandılar.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz emretti, hepsi bir yandan şiddetle hamle edip hemen birbirine girdiler, çetin cenk etmeğe başladılar. Resûlüllah Efendimiz bakıp bu durumu görünce:

---

* Bu savaşta düşman ordusunun sayısı yirmi bin kişiye ulaşmıştı (S.N.)

— **Fırın şimdi kızdı,** diye buyurdu.

Bundan da murad, "Muharebe iyice kızıştı" demektir. Ondan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, yerden bir avuç ufak taşlar alıp düşmana karşı attı ve:

— **Şâheti'l-vücûh — Yüzlerine gelsin!** diye buyurdu.

Ne kadar kâfir varsa hepsinin gözlerine girdi. Ya'lâ bin Attâr (Allah ona rahmet etsin) İbn-i Hümâm'dan, o da Abdurrahman Fihrî'den rivayet etmiştir: Huneyn gazâsında kâfirlerin ordusunda bulunan tâifenin oğulları, babalarından şöyle rivayet ederlerdi ki: "O gün bizden, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin attığı topraktan gözlerine ve ağzına toprak dolmayan kimse kalmadı. Ayrıca gökten bir ses işittik. Sanki bir leğen üstünde demir yürütüyorlar gibi geliyordu," demişlerdir.

Sahih-i Buharî'de Berâ bin Âzib (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Hevâzin tâifesi iyi ok atıcı idiler. Biz hücuma geçtiğimiz gibi önümüzden kaçtılar. Onların kaçtığını görünce biz hemen yağmaya başladık. Onlar tekrar bizi oka tuttular. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini gördüm: Ak katırlarının üstünde duruyorlardı. Ebu Süfyan bin Hâris katırın dizginini tutmuştu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Ben gerçek peygamberim! Bende yalan yoktur. Ben Abdülmuttalib oğluyum!** diye buyurdu.

Bundan murad: "Nübüvvet (peygamberlik) sıfatı ile yalan bir kişide birleşmez. Ben hak peygamberim, peygamber olan yalan söylemez. Ben sözümde yalancı değilim ki, yenileyim. Belki ben kesin olarak bilirim ki, Hak Teâlâ Hazretleri bana yardım ve zafer vaad etmiştir. Benim muzaffer olmam kesindir. O halde benim kaçmam ihtimali yoktur," demektir.

Bâzı âlimlerden nakledilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin o gün at varken katıra binmesi, peygamberliğinin gerçekliğini ortaya koymak içindi. Zira uygun olan, cenk ve cidal, harb ve kıtal mahallinde ata binilmesi idi. Öyle bir yerde katıra binilmemesi gerekirdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin o gün katıra binmesi, Hak Teâlâ Hazretlerinin vaadine tam güven üzere bulunup muzaffer olacağında hiç şüphesi olmadığından ötürü idi. Şerefli kalbi tam güven ve kuvvetle dayanırdı. Asla başka bir hâle dönmesi ihtimali yoktu. İşte şüphesiz olarak bu mânayı bildirmek için katıra bindi," demişlerdir.

Melekler o gün atlara binmişlerdi. Zira cenk gününde binilecek olan attır. Diğerlerine itibar yoktur. Şundan dolayı ki, cenkte attan gayri binilen hayvanlar için başka hisse verilmesi şeriatta yoktur. Zira at kovalamak ve kaçmak için yaratılmıştır. Kişi atla düşmanını kovalasa yetişir, kaçsa kurtulur. Diğerleri bu işlere yaramaz. Bunun için şerefli şeriatta onlara başka hisse takdir olunmamıştır.

Dimyatî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde bildirildiğine göre meleklerin nişanları şu idi: Kırmızı sarık sarmmışlardı ve uçlarını sarkıtmışlardı, omuzlarının ortasından sırtlarına uzanıyordu.

O gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hevâzin tâifesinden kadır olduklarını kılıçtan geçirmelerini emretmişti. Bunun üzerine Müslümanlar kâfirleri katlederek çocuklarını da öldürmeye başladılar. Resûlullah Efendimiz Hazretleri bâliğ olmayanları öldürmeyi yasakladı. Buyurmuştur ki: Bir kimse bir kâfir öldürürse ve öldürdüğü kâfirin bineği olursa, onun bineği, elbisesi, zırhı ve üzerindeki malları ganimet olarak onun olsun. Rivayet olunur ki, Ebu Talha (R.A.) o gün yirmi kâfirin ganimetini aldı.

Bedir gazâsı ile bu gazâdadır ki, yardımcı olarak melekler inip İslâm ehline yardım ederek bizzat kıtal etmişlerdir.

Allah'ın yardımı ile İslâm askeri mansur ve muzaffer olup kâfirler hezimete uğradıktan sonra Resûlüllah Efendimiz ashâb-ı kirâm'ı kaçan kâfirlerin ardınca köşe bucak her yana göndermiştir. Kaçan kâfirlerin bâzısı Tâif yönüne, bâzısı Nahle semtine, bâzıları da Evtas tarafına gittiler.

Bu gazâda Müslümanlardan dört kişi şehadet rütbesine ayak basmıştır. Bunlardan biri Eymen bin Ümmü Eymen'dir. Allah ondan ve diğer bütün sahâbelerden razı olsun. Müşriklerden de yetmiş kişiden fazla öldürülmüştür.

Ebu Âmir El-Eş'arî'nin Seriyyesi

Bundan sonra vâki olan, **Ebu Âmir El-Eş'arî'nin Seriyyesi**'dir. Ebu Mûsâ El-Eş'arî'nin amcasıdır. İbn-i İshak'ın kavline göre amcasının oğludur. Ama birinci söz daha meşhurdur. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Huneyn cenginden sonra Hevâzin diyarında Evtas denilen vadiye kaçan kâfirlerin ardınca göndermişti. Seleme bin Ekva' da bu seriyyede onunla beraber idi.

Gidip yetiştikleri zaman kâfirler el vermediler, meydana çıkıp cenk etmek lâzım geldi. Ebu Âmir (R.A.), birbiri üstüne dokuz kâfiri öldürdü. Bunların hepsi kardeşti. Onuncuları meydana çıktığı vakit yine mutadı üzre önce İslâm'a dâvet eyledi. O da şehadet kelimesini söylemeyince Ebu Âmir:

— Ya Rab! Sen şâhid ol! dedi.

Kâfir de:

— Ya Rab! Sen şahid olma! dedi.

Ebu Âmir'in böyle söylemesinin sebebi ne olabilir diye elini çektiği gibi kâfir kaçtı, kurtuldu. Ondan sonra İslâm'a gelip kendisine güzel hâl ve ahlâk müyesser olmuştur. Hâris oğullarından Evfâ ve Alâ adlı iki kişi ok atıp Ebu Âmir'i şehîd ettiler.

Yerine Ebu Mûsa (R.A.) geçip kâfirlerle cenk etti. Hak Teâlâ Hazretleri onun eliyle fethi nasib etti. Kâfirlerin bir miktarını kırdılar, bir miktarını esir ettiler. Esirlerin içinde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin süt kızkardeşi olan Şeymâ Hâtun da vardı. Ebu Âmir'i öldürenleri öldürdüler.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde şöyledir: Ebu Âmir ok ile vurulduğu zaman Ebu Mûsâ'ya vasiyet edip:

— Benden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine selâm eyle, benim için Hak Teâlâ Hazretlerinden mağfiret dilesinler, dedi.

Ebû Mûsa (R.A.) Resûlüllah Efendimiz'e geldiği zaman cenk hususunu ve Ebû Âmir'in kıssasını arz edince Resûlüllah Efendimiz su isteyip abdest aldı ve mübarek ellerini kaldırıp:

— Allah'ım, kulun Ebu Âmir'e mağfiret eyle, dedi.

Hattâ ellerini öyle kaldırmıştı ki, mübarek koltuğunun beyazı göründü. Ondan sonra:

— Ya Rab, kıyâmet gününde Ebu Âmir'i mahlûkatından çok kimselerin üzerine üstün kıl, diye buyurdu.

Ebû Mûsâ diyor ki:

— Ya Resûlâllah! Benim için de dua kıl, dedim.

Benim için de dua buyurup cennete girmemi Hak Teâlâ Hazretlerinden niyaz eyledi.

Tufeyl Bin Amr'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Tufeyl bin Amr Ed-Devsî'nin Seriyyesi** vâki oldu. Resûlüllah Efendimiz Şevval ayında Tâif memleketine gidecek oldu. Amr bin Hamhama'nın Zü'l-Keffeyn adlı ağaçtan yontulmuş bir putu vardı. Resûlüllah Efendimiz Tufeyl'i onu yıkmağa göndermişti. Resûlüllah Efendimiz ona emredip:

— Zü'l-Keffeyn işini bitirdikten sonra Taif memleketinde bana gelip yetişesin, dedi.

Tufeyl de gitti, o putu yıkıp yüzünün üzerine ateş döktü. Put yanmaya başladığında şu mısraları söyledi:

"Ya Zü'l-Keffeyn lestü min ibâdükâ
Milâdinâ akdemu min milâdükâ
İnnî haşebtü'n-nâru fî fuadükâ."

(Ey Zü'l-Keffeyn! Ben sana ibâdet edicilerden değilim. Bizim doğduğumuz zaman senin doğduğun zamandan evveldir. Gerçekten ben senin kalbine ateş doldurdum.)

"Bizim doğduğumuz zaman senin doğduğun zamandan evveldir" demesinin mânası: "Senin yontulduğun ağaç daha bitmeden ve sen o ağaçtan yontulmadan önce insan nev'i vardı. Sen hangi liyakatle Âdem oğluna mâbud olursun?" demektir. Puta hitap etmekten murat ise ona ibadet edenlere işittirmektir. Yoksa put bir ağaç parçasıdır. İşitmek ve anlamak ihtimali yoktur. Netice olarak: "İşte ibadet ettiğiniz cemâdın hâlini görün!" demektir.

Ondan sonra Tufeyl (R.A.) kendi kabilesinden dört yüz kişi ile oradan inip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Tâif memleketinde yetişti.

Taif Gazvesi

Bundan sonra Tâif Gazvesi gelir. Tâif, Mekke-i mükerreme'nin Doğu tarafında geniş bir memlekettir. Bağ ve bahçesi çok, meyvelik yerlerdir. Mekke'den iki üç konakta varılır.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sekizinci yılın Şevvâlinde Huneyn gazâsından çıktıkları zaman aldıkları ganimet malını Ci'râne dedikleri menzilde bıraktılar ve doğru Tâif memleketine gittiler. Hâlid bin Velîd'i ileri geçirmişlerdi. Askerin öncü birliklerinin kumandanı o idi.

Sekîf kavmi Evtas dediğimiz yerde yenildikleri zaman kaçtılar ve Taif memleketine gelip bir yıllık zahire ve diğer mühimmat tedarik edip hisarlarına girdi, oturdular. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üzerlerine yürüdü. Yolda gelirken eski bir kabrin üzerine yolları düştü. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bu kabir Ebu Riğâl'in kabridir. Altından ağaç dalı şeklinde bir nesne burada Ebu Riğâl ile beraber gömülmüştür, diye buyurdu.

Bunun üzerine Müslümanlardan bâzıları adı geçen kabri kazdılar. Buyurdukları gibi gerçekten bir altın dal çıktı. Oradan gelip hisara yakın bir yere kondular. Kâfirler hemen hisardan ok yağdırmağa başladılar. Müslümanlardan çok kimse yaralanıp on iki kişi şehîd oldu. Bunlardan biri Abdullah bin Ümeyye'dir. Abdullah bin Ebî Bekr Sıddık (R.A.) da yaralanıp nice zaman sonra Ebu Bekir Sıddık Hazretlerinin hilâfeti zamanında o yaradan vefat etti.

Bu gazâda Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin hâtunlarından mü'minlerin anası Zeyneb ve Ümmü Seleme (Allah onlardan razı olsun) beraber idiler. Bunların her biri için bir çadır kurdurdular. Resûlüllah Efendimiz zikrolunan çadırların arasında namaz kılarlardı. Şimdi orada bir mescid vardır. Ona Tâif Mescidi derler. On se-

kız gün Sekîf tâifesini muhasara edip mancınıklar kurdu. İslâm'da ilkönce mancınık kurulması orada gerçekleşmiştir.

Tufeyl Ed-Devsî dahi Zü'l-Keffeyn işinden dönüp oraya gelmişti. Onunla olan topluluktan birkaç kişiyi kâfirler ok ile vurup şehîd edince Fahr-ı Âlem Efendimiz emretti, Sekîf tâifesinin bağlarını ve bahçelerini kırdılar ve yakıp harap ettiler. Sonunda Hak Teâlâ Hazretlerine and verip:

— Kerem eyle, ya Muhammed! Bahçelerimizi harap etme! dediler.

Resûlüllah Efendimiz de Müslümanları bundan vazgeçirip ondan sonra emri üzerine münadi:

— Herhangi bir kul hisardan inip bize gelirse serbest olacaktır! diye çağırdı.

Dimyatî'nin rivayetinde "On kişiden fazla kimse indi," denilmiştir.

Bâzıları, on üç kişi indi diye inenlerin sayısını belirtmişlerdir. İçlerinde Ebu Bekre onlarla beraber inmişti. Ondan sonra inenlerin her birini serbest bırakıp sahâbe-i kirâmdan birer kişinin yanına verdi ki, onların geçimlerini sağlayıp kendilerini gözetsinler. Sekîf tâifesi bu halden rahatsız oldular. Bu hal onlara çok ağır geldi.

Ondan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine Taif memleketinin fethi için Hak tarafından izin verilmedi. Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretlerine emreyledi, oradan göçüp gitmelerini nida ettirdi. Müslümanlar bağrışıp çağrışmaya başladılar:

— Memleket alınmadı. Nereye gidiyoruz? dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri halkın böyle dediğini görünce:

— Yarın sabah savaşa başlayacaksınız, diye emretti.

Ertesi sabah savaşa girdiler. Nice kimse yaralandı. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz, yine:

— Dönüp gidelim, diye buyurdu.

Bu defa ashâb sevinip bundan hoşlandılar. Hemen eşyalarını hayvanlara yüklemeğe başladılar. Resulullah Efendimiz onların böyle yaptıklarına bakıp gülüyordu. Zira o durumda Resûlüllah Efendimiz Hazretleri fethin müyesser olmadığını bilip göçmeyi emreylemişti. Müslümanların boş yere sıkıntı ve eziyet çekmelerini istemiyorlardı. Fakat bu sırrı anlamayıp savaşmak istediklerini görünce Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri izin verdi, cenk ettiler. Ettikleri cenkte gördüler ki, boş yere yaralanmaktan başka bir fayda yok. Bu durumda göçmek emrolununca buna sevinip can ve gönülden emre boyun eğdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de onlardaki bu değişmeyi görünce güldüler.

Ebu Sufyân bin Hâris'in bu muharebede bir gözü çıktı. İbn-i Sa'd (Allah ona rahmet etsin) rivayet eylemiştir ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Ya Ebâ Süfyan! Hangisini istersin? Eğer dilersen dua edeyim, gözün yerine gelsin. Eğer dilersen Cenâb-ı Hak sana cennette bir göz versin, dedi.

O da:

— Ya Resûlâllah! Allah'ın bana cennette bir göz vermesini dilerim, dedi ve elinde duran çıkmış gözünü yabana attı.

Ebu Süfyan, sonra Yermük cenginde hazır bulunup orada şehîd olmuştur. Takrîb şerhinde zikredilmiştir ki, bir gözü de orada çıkmıştır.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ashâbına şöyle demelerini emretti:

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ صَدَقَ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْاَحْزَابَ وَحْدَهُ

"Allah'dan başka ilâh yoktur. O, Bir'dir, vaadinde sâdıktır, kuluna yardım edici ve zafer vericidir, hizipleri (tevhidden ayrılan bölüntüleri) kırıcıdır, Bir'dir."

Ondan sonra şöyle demelerini buyurdu:

"Âibûne tâibûne li-rabbinâ hâmidûne — Rabbimize döneriz, O'na tevbe ederiz, övgü ve sevgilerimizi arz ederiz."

Bu cümlenin topluca mânası şudur ki: "Fetih ve zafer, mal, hazineler ve asker ile değildir. Hak Teâlâ Hazretlerinin yardım ve desteği iledir. Ondan izin ve ruhsat olmayınca kul bir şey yapmağa kadir değildir," deyip beşeriyet icabı hatırlarına gelen bütün gurur ve sürurdan tevbe ve rücu' edip herhalde Hak Teâlâ Hazretlerine şükretmek gerekir.

Sahâbe-i kirâm:

— Ya Resûlâllah! Sekîf kavmine beddua eyle, dediler.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, bu talebe karşılık:

— Ya Rab! Sekîf kavmine sen hidayet eyle. Sen onları İslâm'a getir, diye dua eyledi.

Huneyn gazâsında aldıkları ganimeti Ci'râne'de bırakmışlardı. Rivayet olunur ki, bu ganimetin hepsi altı bin baş esir, yirmi dört bin deve, kırk binden fazla koyun ve kırk bin kıyye* gümüş idi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Havâzin diyarına geldi. Müslümanların bir araya gelmeleri için on günden fazla orada oturdu. Ondan sonra ganimeti paylaştırmağa başladı.

* Kıyye okka demektir ki, dört yüz dirhem tutarında bir ağırlık ölçüsü olup 1282 grama tekabül eder (S.N.)

Sahih-i Buharî'de gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri nice kimselere yüzer deve verdi. Bunun üzerine ensâr topluluğundan bâzı kimseler:

— Allahu Teâlâ Hazretleri Resûlünü bağışlasın. Ganimeti Kureyş'e veriyor da bizi bir tarafta öylece bırakıyor. Halbuki bizim kılıçlarımızdan hâlâ onların kanları damlıyor, dediler.

Enes bin Mâlik'in (R.A.) rivayetinde ensârın sözlerini Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine arzettiler. O da adam gönderip ensarı topladı ve:

— Onların malları alarak gitmelerinden ve sizin de peygamberle evlerinize dönmenizden razı değil misiniz? Vallahi sizin alıp gittiğiniz, onların alıp gittiklerinden hayırlıdır, diye buyurdu.

Ensar da:

— Ya Resûlâllah, razı olduk, dediler.

Kureyş kavminin çoğu yakın zamanda İslâm'a gelmiş olup onlar mal ve dünya nimetlerini seven bir topluluk olduklarından hikmetin gereğini gözetip İslâm'a muhabbet ettirmek için Resûlüllah Hazretleri ganimet mallarını onlara paylaştırdı. Resûlüllah Efendimizin sohbetlerinin bereketiyle ensar kavminin Müslümanlığı kökleşmiş ve sabitleşmişti. Onları zengin etmenin kendilerine daha yararlı olduğunu bilirdi. Onun için dünya malı ile kirlenmeyi onlara lâyık görmedi. Yoksa ensar kavmini en son derecede sevdiği kesindir. Nice sahih hadîslerle sabit olmuştur ki, ensar kavmine karşı aşırı derecede muhabbet üzere idi.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ci'râne'ye Zilka'de ayının beşinci gecesinde geldi. On üç gece orada ikamet etti. Ondan sonra bir Çarşamba gecesi umre niyetiyle ihram bağlandı ve çıkıp Mekke'ye gitti. Oraya varıp umre eyledikten sonra Medine-i münevvere'ye döndü. Rivayet olunur ki, bu seferlerinde tam iki ay on altı gün Medine'den dışarıda kaldı.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz, **Kays bin Ubâde** Hazretlerini dört yüz kişi ile Yemen bölgesine gönderdi. Onlara yol üzerinde bulunan Suddâ' kabilesini vurmalarını emretti. Ashâb-ı kirâm içinde bu kabileden Ziyâd bin Hâris adlı biri vardı. Ziyâd ileri gelip:

— Ya Resûlâllah! Suddâ' kavmine beni elçi gönder. Ben onları senin hizmetine getireyim. Üzerlerine asker gitmesin, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onun sözünü kabul buyurup Kunât dedikleri yerden askeri geri çevirdi. On beş gün sonra Suddâ' kavmi de gelip Müslüman oldular. Hallerinin tafsilâtı inşâallah aşağıda gelcektir.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz dokuzuncu senenin Muharrem'i girince **Uyeyne bin Hısn El-Fezârî**'yi elli Arapla Sukyâ dedikleri yerde Benî Temım kabile-

sine gönderdi.Zikredilen elli kişi arasında muhacirlerden ve ensârdan bir kimse yoktu. Hep diğer Araplardan idiler. Gündüz yatar, gece giderlerdi. Nihayet gittiler, bir sahrada yetişip üzerlerine hücum ettiler. Benî Temîm kaçtılar. On bir erkekleri, on kadınları ve otuz çocukları esir alındı.

Bundan sonra adı geçen kavimden on kişi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldiler. Bunlar arasında Utârid, Zeberkan, Kays bin Âsım ve Akra' bin Hâbis vardı. Bunlar kapıya gelince:

— Ya Muhammedi Dışarı çık! Yanımıza gel! diye çağrıştılar.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de dışarı çıktı. Bilâl (R.A.) Hazretleri öğle namazı için kamet getiriyordu. Biraz durup konuştular. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri namaz kıldı ve mescidin sahnında oturdu. Utârid bin Hâcib'i oraya getirdiler. Yine biraz konuştu. Sonra Sâbit bin Kays bin Şemmâs'a sordu, o da cevaplarını verdi.

Adı geçen tâife geldiklerinde dışarıdan çağrışıp küstahlık ettiklerinden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini teselli etmek ve halka âdâb öğretmek için Hak Teâlâ Hazretleri şu âyetleri indirdi:

"İnnellezîne yünâdûneke min verâi'l-hucürâtı ekserühüm lâ ya'kılûne. Ve lev ennehüm saberû hattâ tahruce ileyhim lekâne hayren lehüm. Vallahü ğafûrun rahîmun — Odaların arkasından seni çağıranların çoğu, aklı ermez kişilerdir. Sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar onlar bekleselerdi elbette kendileri için daha çok iyi olurdu. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Hucürât sûresi: 49/4-5).

Yâni: "Ya Muhammedi Sana hücrelerin dışından çağrışan o kimselerin çoğu bilmezler. Eğer akılları olsaydı edebi terk etmezler, terbiyeli bir şekilde hareket ederek senin şanına saygı gösterirlerdi. Eğer onların sen dışarı çıkıncaya kadar sabır ve beklemeleri sâbit olsaydı o sabır onlara ettikleri acelecilikten daha hayırlı olurdu. Zira sabırda hem edebi koruma vardır ve hem resûle saygı gösterme vardır ki, bu iki haslet övülmeyi ve sevap kazanmayı gerektiricidirler. Bunlar muradın hâsıl olmasını da gerektiricidirler," demektir.

Kadî (Allah ona rahmet etsin) şöyle tefsir etmiştir ki: "Hak Teâlâ Hazretleri Gafûr'dur ve Rahîm'dir, günahları mağfiret eyler ve kullarını esirger. Zira bu edepsizliğe karşılık nasihat ve ayıplamadan başka bir şey eylemedi, demektir."

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri tekrar emretti, alınan esirleri geri verdiler. Bâzı rivayetlerde yarısını âzâd eyledi, yarısını da bahası karşılığı serbest bıraktı, demişlerdir.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri **Velîd bin Ukbe**'yi Huzâa kavminden Benî Mustalık topluluğuna mallarının zekâtını toplamaya göndermişti. Cahiliyet zamanında Velîd ile o tâife arasında düşmanlık vardı. Ama sonradan İslâm'a

gelip mescidler yapmışlardı. Onlarda fitne ve fesat kalmamıştı. Velîd'in kendilerine geldiğini işitince sevindiler. Develer ve koyunlarla Allah ve Resûlüllah hürmetine saygı göstermeyi kasdedip karşıladılar. Velîd sandı ki, eski düşmanlıkları üzere kendisiyle savaşmaya geliyorlar! Hemen döndü, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip:

— Ya Resûlâllah! Bana silâhla karşı geldiler. Mallarının sadakasını vermekten yüz çevirdiler, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de onların üzerlerine asker gönderip savaşmaya niyetlendi. Benî Mustalık bu hâlden haberder olunca Velîd'e karşı giden kimseler Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip işin hakikatini bildirdiler. Ondan sonra şu âyet-i kerîme indi:

"Ya eyyühellezîne âmenû in câeküm fâsikun binebâin fetebeyyenû en tüsîbû kavmen bi-cehâletin fetusbihû alâ mâ fealtüm nâdimine — Ey îman edenler! Size fâsık bir adam bir haber getirirse onun doğru olup olmadığını iyice araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucürât sûresi: 49/6)

Ondan sonra, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri biraz Kur'an okuyup nasihat buyurdu. Sadakalarını toplamak ve onlara Kur'an öğretmek üzere Beşîr bin Abbâd'ı onlarla beraber gönderdi.

Nisâbûrî (Allah ona rahmet etsin), Şerefü'l-Mustafâ adlı kitabında bâzı hadîs âlimlerinden nakletmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Abdullah bin Avsece adlı kişiyi Hâris bin Amr tâifesini İslâm'a dâvet etmeğe göndermişti. İtâat etmediler ve şerefli maktuplarını alaya aldılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, o uğursuz kavme beddua eyledi. Akılları gitti, sözleri düzensiz ve karmakarışık oldu.

Kutbe Bin Âmirin Seriyyesi

Bundan sonra **Kutbe bin Âmir'in** Seriyyesi vâki oldu. Yırmi kişi ile Has'am kabilesine gönderilmişti. Adı geçen tâifeyi her yönden vurup yağma etmeleri emrolundu. Gittiler, çetin savaşlar ettiler. İki taraftan da hayli adam yaralandı. Kâfirlerin birazını kılıçtan geçirdiler. Bir miktar deve ve koyun aldılar. Birkaç kadınlarını esir edip Medine'ye geldiler. Aldıkları ganimetin beşte birini ayırdıktan sonra her kişiye dört deve hisse düştü. Her deve on koyuna denk tutulmuştu.

Dahhak Bin Süfyan'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Dahhâk** bin **Süfyân'ın** Seriyyesi gelir. Benî Kılâb tâifesine gönderilmişti. Dokuzuncu senenin Rebıulevvelinde Kırtâ' dedikleri yere varıp adı geçen

tâifeyi İslâm'a dâvet eyledi. İtâat etmediler. Bunun üzerine cenk edip onları yendi. Ganimetlerini alıp döndü, geldi.

Bundan sonra **Alkame bin Muhzir** dokuzuncu yılın Rebiülâhirinde Habeş memleketine gönderildi.

İbn-i Sa'd'ın kavlince bunun sebebi şu olmuştu: Cidde kavminden bir miktar kimse Habeş tâifesinden bâzı kavimlerin üzerine gitti diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber geldi. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Habeş üzerinden düşmanı savmaları için üç yüz kişi ile Alkame'yi o yöne gönderdi. Bunlar da gemiye binip bir adaya yetiştiler. Oradan ulaşmak istedikleri yere doğru hareket ettikleri gibi düşmanlar bunu duyup kaçtılar.

Bunun üzerine Alkame de arkadaşlariyle beraber dönüp gelirken halk evlerine yetişmek için acele etmeye başladılar. Alkame de Abdullah bin Huzâfe'yi üzerlerine kumandan tayin edip acele edenleri gönderdi. Mezkûr Abdullah şaka ve oyunu seven bir kişiydi. Yolda gelirken bâzı yerlerde konakladılar ve ısınmak için bir ateş yaktılar. Abdullah, onların sıçrayıp kendilerini ateşe atmalarını emretti. Bâzıları emre itâat edip kendilerini ateşin içine atmak istedikleri gibi:

— Vazgeçin, maksadım size şaka etmekti, dedi.

Sonradan bu kıssa Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine anlatıldığında:

مَنْ أَمَرَكُمْ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا تُطِيعُوهُ

"Emir sahibinden bir kimse size mâsiyet olan bir şeyi emrettiği zaman ona itâat etmeyin," diye buyurdu.

Onlara itâat, ancak buyurdukları şey şerefli şeriata aykırı olmadığı zaman vâcib olur.

Hazret-i Ali'nin Seriyyesi

Bundan sonra **Ali bin Ebî Tâlib'in Seriyyesi** vâki oldu. Dokuzuncu senenin Rebıulâhirinde Tay kabilesinin Fîes adlı putlarını yıkmağa gönderildi. Ashâbdan yüz elli kişi ile gitmişti. Bunların yüzü develi ve ellisi atlı idi. Gittiler, yıktılar, esirlerini, develerini ve koyunlarını sürüp Medine'ye geldiler. Aldıkları esirlerin içinde beğ kızı olan Sinâne binti Hâtem de vardı. Sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Sinâne'yi serbest bırakıp yerine gönderdi. Rivayet ederler ki, kardeşi olan Adıy bin Hâtem, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu mürüvvetini gördü ve İslâm'a geldi.

Ukkaşe Bin Mihsan'ın Seriyyesi

Bundan sonra **Ukkâşe bin Mihsan'ın Seriyyesi** gelir. Mekke yakınında Hubâb dedikleri yere gönderilmiştir ki, burası Uzre ve Bellî denilen iki kabilenin yerleridir. Bâzılarının kavline göre Fezâre ve Kelb kabilelerinin yerleridir, Uzre kabilesinin de iştirâki vardır.

Kâ'b Bin Züheyr'in Kıssası

Bundan sonra **Kâ'b bin Züheyr'in** kıssası vâki oldu. Tâif gazâsı ile Tebük gazâsı arasında vâki olmuştur. İbn-i İshak'ın ve diğer âlimlerin rivayetleri üzre şöyle olmuştur:

Kâ'b'ın kardeşi Büceyr, Kâ'b'e:

— Sen burada dur. Ben gidip şu nübüvvet iddiasında bulunan kişinin hallerini araştırayım, sözünü dinleyeyim, nasıl bir kişidir, göreyim, dedi.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin huzurlarına gelip mübarek sözlerini işitince Hak Teâlâ Hazretleri hidayet nasib edip îmana geldi.

Rivayet olunur ki, babaları Züheyr, kitab ehli kimselerle düşüp kalkardı. Yakın zamanda son zaman peygamberinin nübüvvetle geleceğini onlardan işitmişti. Bir gece rü'yasında şöyle görmüştü: Gökten aşağı bir ip sarkıtmışlar. İpe yapışmak için elini uzattı, fakat yetişemedi. Uyandığı zaman rü'yasını şöyle tabir etti: O gördüğü son zaman peygamberi Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem hazretleridir ve kendinin ömrü yetmeyip ona yetişemeyecektir.

Ondan sonra oğullarına kıssayı anlatıp vasiyet eyledi ki:

— Eğer siz onun zamanına yetişirseniz iman getiriniz, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Tâif gazâsından döndüğü zaman Büceyr, kardeşi Kâ'b'a haber gönderip:

— Peygamber Efendimiz Hazretleri kendini hicveden kâfirlerden nice kimseleri öldürdü. Kureyş kâfirlerinin Şairlerinden İbnü'z-Zeb'arî ve Hübeyre bin Ebî Vehb kaçtılar. Sana gereken hemen Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine çabucak gelmektir. O, kendisine gelip tevbe edenleri öldürmez. Eğer gelmezsen başının çaresine bak, diye bildirdi.

Geçmiş zamanda Kâ'b'dan bâzı yakışıksız sözler sâdır olup Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ulaştırmışlardı. Ashâb-ı kirâm'a şöyle ferman olunmuştu:

— Her kim Kâ'b bin Züheyr'i görürse öldürsün!

Kâ'b bu haberleri işitince âlem başına dar gelip ne edeceğini bilemedi. Düşmanları üzerine hucum ettiler. Her biri Kâ'b'ın öldürülmüş olduğunu söylüyordu. Sonun-

da hazırlanıp Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinin övülmesi hakkında bir kaside düzenledi. Bunda düşmanlarının kendisi için neler söylediklerini ve kendinin durumunun ne olduğunu da beyan ediyordu. Böylece evinden çıktı, Medine-i münevvere'ye geldi, Cuheyne kabilesinden eski bir dostu vardı; onun evine kondu. Ertesi sabah o kişi Kâ'b'ı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine götürdü. Kâ'b karşılarına diz çokup oturdu. Elini o Hazret'in mübarek eline koydu. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Kâ'b'ı görmemişti, onu tanımazdı. Ondan sonra Kâ'b:

— Ya Resûlâllah! Kâ'b bin Züheyr günahına tevbe edip İslâm'a gelmiştir. Sana geldi, emân talep eyler. Ne buyurursunuz? Eğer hizmetine (huzuruna) getirirsem tevbesini kabûl eder misin? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Evet, buyurdu.

Bunun üzerine o da:

— O halde o Kâ'b dedikleri günahkâr benim, dedi.

Hemen ensar kavminden bir kişi yerinden sıçradı:

— Ya Resûlâllah! Bırak şu münafığın boynunu vurayım! dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu men edip:

— Günahına tevbe edeni incitme! diye buyurdu.

Ondan sonra Kâ'b kasidesini okumağa başladı. Bu kasidesinde geçen beyitler cümlesinden biri şudur:

إِنَّ الرَّسُولَ لَنُورٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ مُهَنَّدٌ مِنْ سُيُوفِ اللّٰهِ مَسْلُولُ

"Gerçekten Resûlüllah, Allah'ın kılıçlarından çekilmiş bir Hind kılıcıdır ki, nuru insanlığı aydınlatır."

Bundan murad: "O öyle temiz bir zâttır ki, şeriatının nuru ile küfür ve dalâlet karanlıkları kovulup âlem İslâm'ın ışığı ile aydınlandı ve öyle şerefli bir varlıktır ki, kesin delil ile hak ve bâtılın arasını Hind kılıcı gibi ayırdı," demek olur.

Rivayet olunur ki, Kâ'b kasideyi okurken zikrolunan beyte geldiği gibi iki cihanın iftiharı Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri, mubarek sırtında olan burdeyi (hırkayı) Kâ'b'ın üzerine attı.

Sonraları Muâviye, bu mübarek bürde için Kâ'b'a on bin akçe gönderdi. Fakat Kâ'b:

— Bu mubarek bürdenin benden başka bir kimsede olmasına râzı değilim, diyerek burdeyi vermedi.

Sonra Kâ'b vefat ettiğinde Muâviye, yirmi bin akçe gönderip vârislerinden bürdeyi almıştır. Bu mübarek bürde hâlâ memleketimizde mukaddes emanetler arasında mahfuzdur.

Kâ'b, babası Züheyr, oğlu Ukbe ve oğlunun oğlu Avvâm hep Arap şairlerinin önde gelenlerindendir.

Tebük Gazvesi

Bundan sonra vâki olan **Tebük Gazvesi**'dir. Tebük, Medine-i münevvere ile Şam şehrinin ortasında tanınmış bir yerdir. Bu gazâya Gazvetü'l-Usra (çetin gazve) dahi derler. Çünkü burada çok sıkıntı ve zahmetler çekilmiştir. Yine buna Gazvetü'l-Fâzıha (alçaklık gazvesi) dahi derler. Çünkü münafıklar burada rezil olmuşlardır.

Dokuzuncu sene Receb'inin içinde bir perşembe günü bu gazâ için çıkılmıştır. Bunda ihtilâf yoktur. Ama Abdürrezzak'ın tefsirinde Akîl'den şöyle rivayet edildiği yazılıdır: Bu gazâya öyle bir zamanda çıkılmıştır ki, gerek davar ve gerekse yiyecek ve su bakımından büyük bir kıtlık vardı. Kuraklık çok şiddetli idi ve sıcaklık her yanı kavuruyordu. Hattâ susuzluk öyle bir dereceye vardı ki, deveyi boğazlayıp bağırsağında buldukları suyu içerlerdi.

Bu gazâya çıkılmasının sebebi şu idi: Şam diyarından Medine-i münevvere'ye zeytinyağı getiren İnbât kavmi, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Rum tâifesi padişahları ile Şam'da toplandılar, diye haber getirdiler.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz gazâya çıkılmasını emretti. Eskiden yüksek âdetleri gittikleri yeri belli etmemek şeklinde idi. Bu gazâda onu belirtip açıkladılar. Çünkü ashâbın gaflet etmeyip gereği gibi yol hazırlığında bulunmasını istediler.

İmam-ı Taberânî, İmrân bin Husayn (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki, Arap Hıristiyanları Rum Kayserine mektup yazıp:

— O nübüvvet dâvasını eden kimse vefat etti. Kavmine kuraklık ve kıtlık yetişti. Malları helâk oldu, diye bildirdiler.

O da kendi devletinin ileri gelenlerinden birine kırk bin asker verip gönderdi. Bu haber Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ulaştı. Binek ve yol takımı bakımından Müslümanlarda kuvvet ve kudret yoktu. Hazret-i Osman (R.A.) Şam'a göndermek için iki yüz deve hazırlamıştı:

— Ya Resûlâllah! İşte bu iki yüz deve, yükleri ve yol takımları ile ayrıca iki yüz okka gümüş de gazâ yolunda feda olsun, dedi.

Hazret-i Osman'dan rivayet edilmiştir ki:

— Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin "Bundan sonra Osman'a işlediği zarar etmez," diye buyurduğunu işittim, dedi.

Bu, kabûlün en yüksek derecede olmasından ibaret bir sözdür. Katâde'den rivayet edildiğine göre Hazret-i Osman bu gazâya bin deve ve yetmiş at çıkarmıştır. Abdurrahman bin Semure'den nakledilmiştir ki:

— Bu gazâya hazırlandığımız zaman Osman (R.A.) bin tane altını yenine koyup getirdi. Resûlüllah Efendimiz'in karşısına döktü. Peygamber Efendimiz mübarek eliyle karıştırdı ve:

— **Bundan sonra yaptıkları Osman'a zarar vermez,** buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sefere çıkmağa hazırlandığı zaman münafıklardan bir topluluk:

— Sıcakta sefere çıkmayın, diye Müslümanlara te'sir edip onları seferden men etmeye çalıştılar.

Hak Teâlâ Hazretleri, münafıkların böyle söylemeleri üzerine şu âyet-i kerîmeyi indirdi:

"Ve kalû lâ tenfirû fi'l-harri. Kul: Nâru cehenneme eşeddü harren lev kânû yefkahûne — "Sıcakta sefere çıkmayın" diyorlar. De ki; "Cehennemin ateşi daha sıcaktır". Keşke anlasalardı." (Tevbe sûresi: 9/81)

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbı ile beraber bu gazâya gittiği zaman ensâr topluluğunun fakirlerinden yedi kişi onlarla beraber sefere gitmek istediler. Resûlüllah Efendimizden binecek hayvan rica ettiler. Darlık zamanı olduğu için onlara verecek davar bulunamayınca ağlaya ağlaya dönüp geri gittiler. Hak Teâlâ Hazretlerinin kadîm kelâmında:

"Kendilerine binek sağlayıp bindirmen için sana geldikleri zaman sen: 'Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum' deyince harcayacak bir şeyleri olmadığı için üzüntüden gözlerinden yaşlar akıtarak dönen kimseleri de kınamaya yol yoktur." (Tevbe sûresi: 9/92) diye buyurması onlar hakkındadır.

Esed ve Gatafân kabilelerinin Arapları gelip seferden kalmağa izin almak için bâzı özürler beyan ettiler.

— Biz çoluk çocuk sâhibiyiz. Bizim sefere gitmemiz çok zordur, dediler.

Bunlar seksen iki kişi idiler. Resûlüllah Efendimiz izin verdi, seferden kaldılar. Hak Teâlâ Hazretlerinin kerîm kitabında: **"Ve kaade'l-lezîne kezzebullâhe ve resûlehû — Allah'a ve resûlüne yalan söyleyenler oturup kaldılar,"** (Tevbe sûresi: 9/90) diye buyurduğu onlardır.

Bu gazâda Medine'nin muhafazasına ashâb-ı kirâmdan kimin kaldığı hususu âlimler arasında ihtilâflıdır. Ama üstün tutulan görüş şudur ki, Hazret-i Ali (Allah varlığını mükerrem kılsın) kalmıştır.

Buyurmuşlardır ki: "Hazret-i Ali, Tebük gazâsından başka Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin gittiği gazâların hiç birinden geri kalmamıştı. Bu gazâda ise şerefli emirleri, Medine'nin muhafazası ve Ehl-i Beyt'in hizmetleri için gitmeyip Medine'de kalmaları şeklinde cereyan etti. O gün Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Ali'ye:

أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هٰرُونَ مِنْ مُوسٰى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي

— **"Ya Ali! Hârun Mûsâ'nın yanında ne mertebede idiyse sen de benim yanımda o mertebedesin. Hârun Mûsâ'dan olduğu gibi sen de bendensin. Ancak benden sonra hiç peygamber yoktur,"** buyurmuştur.

Müslümanlardan birkaç kişi daha gitmeyip kaldılar. Ama gitmemeleri itikadlarında bir bozukluk olduğundan değildi. Sadece beşeriyet gereği olarak yanlışlıkla sâdır olmuştu. Bunlardan biri Kâ'b bin Mâlik, biri Mürâre bin Rebi' ve Hilâl bin Ümeyye idi. Bunların şânında da şu âyet-i kerîme nâzil olup buyurulmuştur ki:

"Ve alâ's-selâseti'llezîne hullifû hattâ izâ dâkat aleyhimü'l-ardu bimâ rahubet ve dâkat aleyhim enfüsühüm ve zannû en lâ melcee minallahi illâ ileyhi sümme tâbe aleyhim liyetûbû innallahe hüve'ttevvâbu'r-rahîm — Ve savaştan geri kalan o üç kişi hakkında da onların tevbelerini kabûl buyurdu. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü onların başına dar gelmiş, canları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'dan, yine Allah'a sığınmaktan başka kurtuluş yolu olmadığını anlamışlardı. Bundan sonra tevbe etsinler diye onların da tevbelerini kabûl buyurdu. Çünkü Allah, mübalâğa ile tevbeleri kabûl eder ve çok acıyıcıdır." (Tevbe sûresi: 9/118)

Bu âyetin başındaki **"Ve alâ's-selâseti** — Ve o üç kişi hakkında" sözü evvelki âyette geçen **"Lekad tâbe'llâhu** — Allah tevbelerini kabûl etti." (Tevbe sûresi: 9/117) sözü ile bağlantılıdır.

Netice olarak mânası şöyle olur: "Hak Teâlâ Hazretleri Tebük gazvesinden geri kalan üç kişinin tevbelerini kabûl eyledi. Günahları sebebiyle halk kendilerinden öyle yüz çevirmişti ki, sanki yeryüzü o genişliğine rağmen onlara daralmıştı. Kalbleri üzüntü, korku ve yalnızlıktan daralıp sıkılmıştı. Hak Teâlâ Hazretlerinin gazabından sığınacak yer olmadığını anladılar. Ancak O'ndan mağfiret istemeye yol bulunduğunu bildiler. Yâni tevbe ve istiğfardan başka çare olmadığını anladılar. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, tevbe ve istiğfar etsinler diye onlara uygunluk nasib eyledi. Hiç şüphesiz Allah, tevbe edenlerin tevbesini kabûl eder ve nimetler ihsân eyler," demektir.

Rivayet olunur ki, Ebu Zerr-i Gıfârî (R.A.) de savaştan geri kalmıştı. Sonradan gelip yolda yetiştiği zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu görünce:

يَمْشِى وَحْدَهُ وَيَعِيشُ وَحْدَهُ وَيَمُوتُ وَحْدَهُ

"O yalnız (Vahdet, Tevhid üzere) yürür, yalnız yaşar ve yalnız ölür," diye buyurdu.

Nasıl buyruldu ise öyle olmuştur. Ondan sonra ensar kavminden ve Arap kabilelerinden her tâifeye sancak ve bayrak kaldırmaları emrolundu. Bu gazâda Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber giden otuz bin kişi vardı. Bundan başka rivayetler de gelmiştir. İslâm askerinde on bin baş at vardı.

Fahr-i Âlem Efendimiz, Semûd kavminin Hıcr dedikleri memleketlerine uğradığı zaman ashâb-ı kirâma suyundan içmemelerini, gerek herhangi bir iş için ve gerekse abdet bozmak için, yalnız başlarına hiç bir tarafa gitmemelerini, yoldaşla gitmelerini tenbih buyurdu. Halk da şerefli emirleri gereğince hareket ettiler. Ama Benî Sâide kabilesinden iki kişi gaflet edip birisi yalnız olarak abdest bozmaya, birisi de devesini araştırmaya gitti. Allahu Teâlâ'nın hikmetiyle o abdest bozmaya giden kişi hunnâk hastalığına müptelâ oldu. Hunnak boğaz ağrısına (bademcik iltihaplarına veya boğmaca hastalığına) derler. Öbürünü de kuvvetli bir fırtına çıkıp kâfir memleketine sürdü. Resûlüllah Efendimize söyledikleri zaman:

— Ben size yalnız başınıza bir yere gitmeyin diye tenbih etmedim mi? buyurdu.

Sonra o Hunnak olan kişiye dua etti, Hak Teâlâ Hazretleri ona şifa nasib etti. Öbürünü de Resûlüllah Efendimiz Medine'ye geldiğinde kâfirler gönderdiler; geldi, kurtuldu.

Sahih-i Müslim'de Ebu Hamîd'den (R.A.) şöyle rivayet edilmiştir: "Resûlüllah Efendimiz ile gittik. Tebük'e geldiğimiz gün Fahr-i Alem Efendimiz Hazretleri:

— Bu gece kuvvetli bir yel çıksa gerektir. Sakın sizden bir kimse o rüzgârda ayak üstüne kalkmasın. Develeri olan kimseler de develerinin ayağını bağlasın, diye buyurdu.

Ondan sonra gerçekten şiddetli bir yel esti. Bir kişi ayağı üstüne kalktı, yel onu götürüp Tay dağına attı."

Buharî ve Müslim'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hıcr'a uğradıkları zaman mübarek yüzünü elbisesiyle örttü ve devesini hızlı hızlı sürmeğe başladı. Ashâbına:

— O nefislerine zulmeden Semûd kavminin evlerine girmeyiniz, ancak ağlayarak giriniz. Onlara erişen azâbın size de erişmesi korkusundan ağlayınız, diye buyurdu.

Yâni: "Korkunuzdan böyle eyleyesiniz" diye tenbih eyledi. O diyara uğrayıp geçenler bilirler ki, Hak Teâlâ Hazretlerinin azab gönderip helâk ettiği Semûd kavminın evleri hâlâ harâp olup eserleri kalmıştır."

Bu rivayetlerin faydası şudur ki: Bir kimse Hak Teâlâ Hazretlerinin gazabına mazhar olan yerlere uğradığı zaman gaflet üzere olmayıp oradan korku ve ürkeklik ile geçmek gerekmiş.

Hadîs imamlarından İmam-ı Beyhakî ve Ebu Nuaym'ın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yolda giderken bir yerde devesi kayboldu. Zeyd bin Lusayb denilen bir münafık vardı, dedi ki:

— Muhammed size peygamberim diyor. Göklerden haber veriyor. Şimdi ise devesinin nerede olduğunu bilmiyor!

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri: "Bir kişi şöyle şöyle diyor" diye onun söylediklerini nakletti. Sonra:

— Vallahi ben ancak Allahu Teâlâ'nın bana bildirdiği şeyi bilirim. Şimdi Allahu Teâlâ devenin nerede olduğunu gösterip bildirdi. Deve, vâdinin içinde filân yerdedir. Yuları bir ağaca ilişip kalmıştır. Gidin, deveyi getirin, dedi.

Bâzı ashab gittiler, varıp aynen buyurdukları yerde buldular. Gerçekten yuları bir ağaç dalına takılmış duruyordu. Aldılar, devletli huzurlarına getirdiler.

Hak Teâlâ Hazretleri resûlüne haber verip bu türlü mucize zuhur ettirdi. Dil uzatan münâfığın yüzü kara oldu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Tebük'e geldiği zaman Eyle dedikleri yerin hâkimi gelip itaat eyledi ve haraç verdi. Cerbâ dedikleri yerin halkı da gelip haraç getirdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir ahidnâme yazıp ellerine verdi.

Rum Kayseri Herakl o zaman Humus vilâyetinde idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dört yüz yirmi atlı ile Hâlid bin Velîd'i Ükeydir denilen kâfir beyinin üzerine gönderip:

— Ya Hâlid! Sen gidip Ükeydir'i geceleyin av kovalarken bulacaksın, buyurdu.

Hâlid (R.A.) gitti, sözü edilen yere vardı. Ay aydınlığı idi. Ükeydir, kardeşi ve bir miktar kimse ile av kovalarken onlara yetiştiler. Kardeşini öldürüp kendisini tuttular. Geri kalan tâife kaçıp hisara girdiler.

Hâlid (R.A.), Ükeydir'e kendisini Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine götürünceye ve Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri için Dûmetü'l-Cendel'i fethedivetinceye kadar öldürmekten emân verdi. Ancak ondan sonra kendisini serbest bırakacağına söz verdi. O da razı oldu. Neticede iki bin deve, sekiz yüz at, dört yüz zırh ve dört yüz gönder (mızrak) verip sulh anlaşması yaptılar.

Bu gazâda Resûlullah Efendimiz Hazretleri Herakl'e mektup yazıp onu İslâm'a dâvet etti. Herakl çok mülâyemet gösterdi, kabûle yakın oldu. Ama hidayet muyesser olmadı, diye rivayet edilmiştir.

İmam-ı Ahmed (Allah rahmet etsin) Müsned'inde nakletmiştir ki: Mektup vardığında Herakl:

— Ben Müslümanım, diye cevap verdi.

Gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine haber verdiklerinde:

— Yalan söylemiş, yine Hıristiyanlık üzeredir, diye buyurdu.

Velhasıl bâzı rivayette yirmi gece Tebük'te durup seferi namaz kıldıktan sonra cenk vâki olmayıp döndüler. Yolda birkaç yerde mescidler bina ettiler.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine yakınında Zî-Evân denilen yere geldiği zaman münafıkların bina ettiği mescid hakkında Hak Teâlâ Hazretleri âyet-i kerîme inzâl eyledi. Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Mâlik bin Vahşem ve Maan bin Adiy (R.A.) Hazretlerine emretti, gidip yıktılar ve yerini süprüntülük ettiler.

Müfessirlerin yazdıkları üzere bunun aslı şudur: Münâfıklar birbiriyle müşavere edip:

— Bir mescid binâ edelim. Biz namazı burada kılarız diye içine girip rahat edelim. Muhammed'in ardında durup namaz kılmaktan kurtulalım, dediler.

Bu bozuk maksatla, Efendimiz Hazretleri Tebük gazâsına çıkacağı zaman O'na gelip:

— Ya Resûlâllah! Biz bir mescid yaptık. Bâzı yağmurlu gecelerde ve bazı hastalığı olan kimseler uzak mescide gitmeyip orada namazlarını kılsalar. Ancak sizden dileğimiz şudur ki, gelip orada namaz kılasınız, bize hayır dua edesiniz, mübarek olsun. Ondan sonra onu mescid ittihaz edelim, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Şimdi sefere çıkmak işleriyle meşgulüz. İnşaallah geldiğimiz zaman gideriz, diye buyurdu.

Sonra Tebük gazvesinden dönüp sözü geçen yere geldiği gibi münafıklar yine gelip Resûlullah Efendimiz Hazretlerini dâvet edince Hak Teâlâ Hazretleri âyet-i kerime gonderip fitne ve fesatlarını bildirdi. Resûlüllah Efendimiz de zikrolunan Mâlik ile Maan Hazretlerini gönderip mescidlerini yıktırdı. Orada Medine-i münevvereye yonelip yakın geldikleri gibi şehirden îman ehli erkekler, kadınlar ve çocuklar Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerini Arapça beyitler ve kasıdelerle överek karşıladılar.

Peygamberimizin Ebu Bekir'i Hac Emîri Tayin Ederek Mekke'ye Göndermesi

Bundan sonra Hazret-i Ebu Bekir Sıddık (R.A.) hacc-ı şerife gitmiştir. Rivayet olunur ki, hicret tarihinin dokuzuncu senesinde, İbn-i Sa'd'ın kavline göre Zilka'de ayında ve bâzı rivayette Zilhicce ayında çıkmıştır.

İbn-i İshak'ın (Allah rahmet eylesin) naklinde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Tebük gazâsından geldikten sonra Ramazan, Şevval ve Zilka'de aylarında ikamet eyledi. Ondan sonra Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ı hac emîri tayin edip Kâbetullah'a gönderdi. Medine-i münevvere'den üç yüz kişi ile gitti. Beraberlerinde yirmi baş bedene (kurbanlık deve) de almışlardı.

Buharî ve Müslim'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ı hac emîri tayin edip bu toplulukla Mekke'ye gönderdi ki, gidip hac etsinler ve halk arasında kurban kesme gününde ilân edip bundan sonra müşriklerin hac etmemelerini ve çıplak kimsenin Beyt-i şerifi tavâf etmemesini bildirsinler. Ebu Bekir çıktıktan sonra Hazret-i Ali'ye berat verip arkasından gönderdi ki, gidip halk içinde Resûlüllah Hazretlerinin şerefli beratını okusun.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli emri gereğince halka tenbih ettiler ki:

— Bu yıldan sonra müşrikler hac etmeyecekler. Çıplak kimseler de cahiliyet zamanındaki âdet üzre Beytullah'ı tavaf etmeyecekler!..

Rivayet olunur ki, Ebu Bekir Sıddık (R.A.) o sene halka tenbih edince ertesi sene Peygamber Efendimiz Hazretleri hac ettiğinde hiç bir müşrik hac etmedi. Ebu Bekir'in tenbih ettiği sene Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerîmeyi indirdi:

"Yâ eyyühellezîne âmenû innemâ'l-müşrikûne necesün felâ yakrebu'l-mescidi'l-harâme ba'de âmihim hâzâ — Ey îman edenler! Bilmiş olun ki, müşrikler necisten başka bir şey değildirler. O halde bu yıldan sonra Mescid-i Harâm'a (yâni Kâbetullah'a) yakın olmasınlar." (Tevbe sûresi: 9/28)

Kadî (Allah rahmet etsin) tefsirinde buyurmuştur ki: "Müşriklere necis denilmesi bâtınlarındaki habasetten dolayıdır. Yahut pislikten çekinmek gerektiği gibi onlardan da çekinmek gerektiği için onlara necis denilmiştir. Yahut onlar pislikten çekinip kendilerini temiz tutmadıkları, ekseriya murdar ve mülevves oldukları için böyle buyrulmuştur. İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Müşrikler ayniyle necistir. Köpekler gibidir," diye buyurmuştur.

Ama Hanefî imamları katında müşriklerin Mescid-i Harâm'dan yasaklanmasından murat cahiliyet zamanında olduğu üzere ona ait işleri görmekten ve bakım ve onarımına memur olup hizmetine kalmaktan yasaklamaktır yahut çıplak olarak ta-

vaftan yasaklamaktır. Yoksa oraya girmekten yasaklamak değildir. Çünkü murdarlıkları küfürleri sebebiyle batınlarındadır. Yoksa bedenleri murdar değildir, demişlerdir. Velhasıl bunlar katında Mescid-i Harâm'a girmeleri mekruh değildir.

İmam-ı Şâfiî katında girmeleri mekruhtur. İmam-ı Mâlik katında her mescide girmeleri mekruhtur. Ancak girmelerinin caiz olduğuna Hanefî imamlarının delilleri şudur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Sekîf kavminin elçisi geldiği zaman onu kendi Mescid-i şerifine indirdi. O halde bundan anlaşılır ki, mescide girmeleri caizmiş. Yine anlaşılır ki, zikrolunduğu üzere murdarlıkları îtikatlarındadır, bedenlerinde değildir. Bu takdirde mescide girmekle mescidi kirletmiş olmazlar, demişlerdir.

Bu senede münafıkların reisi Abdullah bin Übey vefat etti. Oğlu Müslüman ve ihlâs sahibi bir kimse idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi, babasını kefenlemek için Resûlüllah Efendimizin mübarek gömleğini istedi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ona sevgi ve iyilik gösterip mübarek gömleğini verdi. Ondan sonra namazını kılıvermek için kendi gönlünü alçalttı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri namazını kılmak için kalkarken Ömer bin Hattâb (R.A.) eteğinden tuttu ve:

— Ya Resûlâllah! Rabbin seni nehy etmişken sen onun namazını mı kılacaksın? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Tanrı Teâlâ beni muhayyer kılıp: **"İstağfir lehüm ev lâ testağfir lehüm in testağfir lehüm seb'îne merreten felen yağfirallahü lehüm — Sen onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar için Allah'dan yetmiş defa af dilesen bile yine Allah onları af etmez,"** (Tevbe sûresi: 9/80) diye buyurmuştur, dedi.

Ve sonra Resûlüllah Efendimiz Hazret-i Ömer'e:

— Eğer onun mağfiret olunacağını bilseydim yetmiş kereden fazla istiğfar ederdim. Belki Allahu Teâlâ Hazretleri mağfiret eyler diye, buyurdu.

Ve Resûlüllah Efendimiz Hazretleri namazını kıldı. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri âyet gönderip:

"Ve lâ tüsalli alâ ehadin minhüm mâte ebeden ve lâ tekum alâ kabrihi innehüm keferû billahi ve resûlihi ve mâtû ve hüm fâsikune — Ve onlardan ölen birisi üzerine aslâ namaz kılma, onun kabri başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Resûlünü tanımadılar, yoldan çıkmış olarak öldüler," (Tevbe sûresi: 9/84) diye buyurdu.

Yâni: "Ya Muhammedi Küfür üzere vefat edenlerden birinin üzerine aslâ salât eyleme - yâni onların mağfireti için dua ve istiğfar kılma - ve gerek defin için, gerekse ziyaret için kabirlerine varma. Zira hiç şüphesiz ki, onlar Allahu Teâlâ Hazretlerine ve Resûlüne kâfir olmuşlardır, tam küfür üzere ölmüşlerdir," demektir.

Münafıkların reisi Abdullah bin Übey'in hikâyesini İmam-ı Buharî, İmam-ı Müslim ve İmam-ı Nesâi (Allah onlara rahmet etsin) böylece rivayet etmişlerdir.

Bu yılda Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek mizacında bâzı aksaklıklar olup hâtunlarından îlâ etmişlerdi. Yâni bir ay müddetle onlara yakınlık etmemeğe yemin etmişlerdi. Evin üstünde mübarek bir meskenleri vardı. Hurma dallarından merdiveni vardı. Orada oturdular. Yirmi dokuz gün tamam olunca aşağı indi.

— Ya Resûlâllah! Siz bir ay için yemin etmiştiniz, dediler.

— Ay yirmi dokuza da gelir, diye buyurdular.

Ebu Mûsâ ve Muâz (R.A.) Hazretleri Yemen vilâyetine gönderilmiştir. O diyarın iki bölgesi vardı. Yukarı tarafına Muâz'ı gönderdi ki, orası Aden yönünde bulunur. Aşağı tarafına da Ebu Mûsâ'yı gönderdi. Her birine tenbihlerde bulunup:

— Yumuşaklık ve tatlılıkla muamele edin. Zorluk göstermeyin ve nefret ettirmeyin, buyurdu.

Yemen halkı yumuşaklıktan hoşlanan bir tâife olduğu için Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onları yumuşaklıkla elde etmeyi buyurdu. Muâz Hazretlerine buyurdu ki:

— Ya Muâz! Sen kitap ehlinden bir tâifenin üstüne varsan gerektir. Vardığın zaman onlara şehadet kelimesinin anlamını *(tevhidin hakikatini)* telkin eyle. Eğer onu kabûl eder ve itâat ederlerse onlara bildiresin ki, Hak Teâlâ Hazretleri onlara zekâtı farz eylemiştir. Zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir. Eğer bunu da kabûl edip itâat ederlerse sakın en güzel mallarını almayasın.*

Hâsılı bir kişinin üstüne zekât vâcib olsa, meselâ kırk koyunu bulunsa birini almak gerekir. Ama en iyisi ve en kötüsünü almamalı, belki orta hallisini almalıdır. At, deve ve geri kalan mallarda da böyledir.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

اِتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَاِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللّٰهِ حِجَابٌ

— "Mazlumun duasından sakının. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur."

---

* Peygamber Efendimiz'in Muaz'a tenbihinde İslâm dinini tanıtırken şehadet (Tevhit) akidesinden sonra ibadet olarak sadece zekât'ı emretmesi çok dikkat çekicidir. Zekât, Kur'an-ı Kerim'de en fazla ısrarla emredilen ibadet olarak da dikkat çeker. Hatta Kur'an-ı Kerim'de, başka hiç bir ibadet hakkında değil, sadece zekât hakkında "yapılmamasının küfür olduğu" (K: 41/7) bildirilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, Allah ve Resulü zekâta en çok önem verdikleri halde sonra gelen asırlarda Müslümanlar arasında zekâtın "en az önem verilen ve en az eda edilen" bir ibadet haline gelmesi, Muhammed Ümmeti'nin inkırazının en önemli sebebi olmuştur. (S.N.)

Murad: "Mazlumun duası muhakkak Allah indinde makbul olur. Sakın hiç kimseye zulüm eyleme. Beddualarını alıp bir belâya müptelâ olmayasın," demektir.

Bundan sonra onuncu yılın Rebiülevvelinde, bâzı rivayette Rebiülâhirinde, Hâlid bin Velîd'i Necran vilâyetinde Benî Abdü'l-Medân dedikleri kabileye göndermişlerdir.

Hazret-i Ali'yi Yemene Göndermeleri

Bundan sonra Ali bin Ebî Tâlib'i Yemen diyarına gönderdiler. Onuncu yıl Ramazan-ı şerifinin içinde kendi mübarek elleriyle Hazret-i Ali'ye sarık sarıp sancak verdi. Onu üç yüz kişiye kumandan tâyin edip gönderdi.

Hadîs imamlarından Ebu Dâvud, Ahmed ve Tirmizî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Hazret-i Ali'den rivayet edilmiştir ki:

— Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri beni Yemen'e gönderdi. Bunun üzerine, ben: "Ya Resûlâllah! Benden yaşlı bir tâifeye beni gönderiyorsun. Ben genç bir kişiyim. Kazâ (hüküm verme) işinde basiret üzere olamam," dedim. Hemen mübarek elini göğsümün üzerine koydu ve: **"Allahümme sebbit lisânihi ve ihde kalbihi — Allah'ım onun lisanına sebat ve kalbine hidâyet ver,"** diye dua etti. Sonra: **"Ya Ali! Her ne zaman yanına iki hasım gelip oturursa öbürünün sözünü dinlemeden haklarında bir hüküm verme,"** diye buyurdu.

Yâni: "Sadece birini dinleyip sözüne itimad ederek onun tarafına meyletme. Öbürünü de konuşturup dinle. İkisinin sözünü iyice kavradıktan sonra Hak Teâlâ Hazretleri hayırlı ve doğru olana seni irşad eyler," demektir.

Ondan sonra Hazret-i Ali (kerremallahü veche) sahâbe-i kirâmla çıktı. Varıp her tarafa bölük bölük adamlar saldı. Türlü türlü mal ve ganimetler sürüp getirdiler. Sonra onların topluluklarına rast geldi, İslâm'a dâvet eyledi. İtâat etmeyip Müslümanlara ok attılar. Hemen Hazret-i Ali üzerlerine yürüyüp kâfirlerden yirmi kişiyi öldürdüler. Geri kalanı dağılıp sindiler. Hazret-i Ali (kerramallahü veche) arkalarına düşüp gitmekten eshâbı men etti. Sonra haber gönderip yine İslâm'a dâvet etti. Bu defa sür'atle gelip kabûl ettiler. Müslüman oldular. Ulularından da çok kimse İslâm'a geldi. Oradan dönüp Hazret-i Ali Mekke'ye geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Mekke'de rast geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu haccına Haccetü'l-Vedâ' derler. Aynı zamanda buna Haccetü'l-İslâm ve Haccetü'l-Belâğ (tebliğ etme - ilâhî emirleri ve yasakları bildirme - haccı) dahi derler.

Rivayet olunur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine'ye hicret ettikten sonra orada ikamet eyledi. Her yıl kurban bayramında kurbanını keserdi. Gazâlara da çıkardı. Hicret tarihinin onuncu yıl Zilka'desi geldiği gibi hacc-ı şerif etmek uygun

düştü. İbn-i Saîd'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde geldiğine göre nübüvvetin başlangıcından ömrünün sonuna kadar bundan başka hac etmek vâki olmamıştır. Sahih-i Buhârî'de Zeyd bin Erkam'dan rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri on dokuz gazâ etmiştir. Ama hicretten sonra sadece bir defa hac etmiştir. Ondan sonra hac etmemiştir."

İbn-i İshak'dan rivayet edildiğine göre Resûlüllah Efendimiz Mekke'de iken de bir hac etmişti. Bâzıları iki hac etmişti dediler. Bu zikrolunan rivayetler nübüvvetten sonra olana göredir. Ama nübüvvetten önce nasıl olduğunu Allah'dan başka kimse bilmez demişlerdir.

Bu hacc-ı şerife ne gün çıktıkları âlimler arasında ihtilâflıdır. Bâzılarının kavline göre Cumartesi günü çıkmıştır. Zilka'de ayından beş gece kalmıştı, dediler. Bâzılarının rivayetine göre de Perşembe günü çıkmıştır. İmam Vâkıdî (Allah rahmet etsin) tasrih etmiştir ki: "Perşembe günü öğle ile ikindi arasında çıktı. O gün Zilka'de ayının bitmesine beş gün kalmıştı." Mekke-i mükerreme'ye Zilhicce'nin dördünde Pazar günü girmiştir.

Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) şöyle rivayet olunmuştur ki: "Bu hacc-ı şerife Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber doksan bin kişi gitmiştir. Bâzılarının kavline göre yüz on dört bin kişi gitmiştir. İmam-ı Beyhakî'nin kavli üzere bâzıları, gidenler daha ziyade idi demişlerdir. Tafsilâtı inşâallah İbadetler bölümünde gelecektir.

Üsâme Bin Zeyd'in Seriyyesi

Bundan sonra vâki olan **Üsâme bin Zeyd bin Hârise'nin Seriyyesi'dir.** Şam vilâyetinde Belka bölgesinden Serât denilen yere gönderilmişti. Hicret tarihinin on birinci yılı seferinin sonlarında Pazartesi günü çıkmıştır. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin son gönderdiği seriyye budur. Adı geçen yerde Üsâme'nin babası Zeyd bin Hârise (R.A.) Rum kâfirlerinin elinde şehîd olmuştur.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Üsâme'ye asker katıp oraya gönderdi. Muhacir ve ensar topluluğunun seçkinleri hep bu seriyyede beraber idiler. Hâttâ Hazret-i Ebu Bekir Sıddık ve Ömerü'l-Fâruk da onlarla beraber çıkmıştı. Allah onların hepsinden razı olsun.

Çarşamba günü Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübarek mizaçları değişip ateş ve başağrısı ârız oldu. Perşembe günü kendi mübarek eliyle sancak bağlayıp Üsâme'ye verdi. O da sancak ile çıkıp Cürf dedikleri yere kondu. Sahâbe-i kirâm (Allah onlardan razı olsun) oraya çıkıp toplandılar. Üsâme (R.A.) Hazretleri, çok genç bir yiğit idi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin bendesinin oğlu idi. Sahâbeden bir kısmı kendi aralarında konuşup:

— Böyle bir oğlanı muhacirlerin üstüne serdar (kumandan) tayin etti... dediler.

Bu söz Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek kulağına gidince mübarek başını sardı ve minbere çıkıp Hak Teâlâ Hazretlerine hamd ve senâ ettikten sonra halka hitap ederek:

— Ey Âdem oğulları! Bu nasıl sözdür ki, sizlerin bâzısından bana ulaştı? Üsâme'yi emir tayin ettiğim için bâzılarınız ona dil uzatmışlar!.. Ona dil uzattınız. Bundan evvel babası Zeyd'i emir tayin ettiğim zaman da babasına dil uzatmıştınız, dedi ve yemin edip:

— Zeyd emirliğe lâyıktı. Oğlu da lâyıktır. Onlar bana insanların en sevgililerindendirler. Öyleyse ona izzet ve ikram edin, diye halka vasiyetler eyledi.

Sonra minberden inip şerefli evine girdi. Bu husus Rebiülevvel ayının onunda Cumartesi günü vâki olmuştu. Üsâme ile beraber gidecek kimseler gelir, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine vedâ eder, sonra çıkıp askerin konduğu yere giderlerdi.

Pazar günü olunca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sıkıntısı daha fazlalaştı. Üsâme (R.A.) Hazretleri demek yerinden kalkıp şehre girdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına geldi. Fahr-i Kâinat Efendimiz biraz zayıf düşmüştü. Konuşmaya tâkati yoktu. Üsâme Hazretleri eğilip elinden öptü. Resûlüllah Efendimiz mübarek ellerini gökten yana kaldırıp tuttu, sonra Üsâme'nin üzerine koydu. Üsâme, bu kıssayı anlatırken: "Bildim ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bana dua eyledi," der.

Ondan sonra Üsâme kalkıp yine askerin arasına gitti. Ertesi gün, yâni Pazartesi günü olunca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek mizaçlarına biraz hafiflik gelip iyileşir gibi oldular. Üsâme yine gelip Resûlüllah Efendimiz'i gördü, vedâ edip tekrar çıktı, askerin toplandığı yere geldi ve halka göç emreyledi. Müslümanlar durmayıp elbise ve eşyalarını develere yüklemek ve atlarını eğerlemek ile meşgul olurken Üsâme'nin annesi Ümmü Eymen Hâtun (R. Anha) oğluna haber gönderip:

— Nereye gidiyorsun? Peygamber Efendimiz Hazretleri gayet zayıf ve halsız düştü. Nerdeyse beka yurduna göç etmek üzeredir, dedi.

Oradan Üsâme, Hazret-i Ömer bin Hattâb ve Ebu Ubeyde (Allah onlardan razı olsun) kalkıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına geldiler.

Güneş batmaya meylettiği zaman o risalet göğünün güneşi fenâ ufkundan batıp beka göğünün doğuş yerinden ukbâ âlemine ışıklarını saldı.

Sahih kavil üzere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin vefatı on birinci yıl Rebiülevvel'inin on ikinci Pazartesi gününde vâki olmuştur. Bu hususta daha fazla tafsilât inşâallah son bölümde gelecektir.

Rivayet olunur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri âhirete intikal ettiği gibi Üsâme'nin askeri Medine'ye girdiler. Sancağı Büreyde-i Eslemi taşıyordu. Getirdi, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin saadethanesinin önüne dikti. Ondan sonra sahâbe-i kirâm Hazret-i Ebu Bekir'e biat edince Ebu Bekir, sancağı yine Üsâme'nin evine götürüp oradan çıkararak yollarına gitmelerini emretti. Üsâme de askeriyle tekrar çıkıp daha evvel konduğu yere kondu. Rebiülevvel'in ilk günü olunca yola çıktı. Zikrolunan yere varıp her yönden hücuma geçerek çevre ve dolayları yağma ettirdi. Karşı duranlarını kırdı ve bir miktarını esir etti. Babası Zeyd'i öldürenleri bulup öldürdü. İslâm ehlinden hiç bir kimse şehid düşmedi. Hepsi sağlık ve zenginlik yüklü olarak dönüp Medine-i münevvere'ye geldiler. Hazret-i Ebu Bekir Sıddık (R.A.), muhacirler ve Medine halkı çıkıp onları karşıladılar. Üsâme'nin bu şekilde mansur ve muzaffer olarak gelmesine sevindiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin altmış miktarı seriyye ve yirmi yedi gazâsı vâki olmuştur. En iyisini Allah bilir.

Bâzı ulu meşayihten rivayet edilmiştir ki, bir kimse iki cihan fahri Efendimiz Hazretlerinin gazâlarını ve fetihlerini okumayı veya dinlemeyi âdet edinse Hak Teâlâ Hazretleri o kimseye fetih ve zaferler müyesser edip müşküllerini kolaylaştırır, onu düşmanlarının üstüne galip kılar. Onların kendine mahsus te'sir ve kuvveti budur, diye buyurmuşlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

Peygamberimizin İsimleri, Nesepleri ve Yakınları

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin Kur'ân-ı azîm, Tevrat, İncil, Zebûr ve diğer semavî sayfalarda, sahih hadîslerde geçen şerefli isimleri, ulu evlâdı, temiz zevceleri, amcaları, halaları, süt kardeşleri, dedeleri, hizmetkârları, köleleri, âzadlıları, bekçileri, kâtipleri, İslâm ehline gönderdiği şerefli mektupları, etraf padişahlar ile olan yazışmaları, harb âletleri, yük ve binek hayvanları, şerefli hizmetlerine gelen elçiler bu bölumde zıkredilmiştir. Bu bölümde on fasıl vardır.

1. Fasıl

Peygamber Efendimizin Şerefli İsimleri

Hak Teâlâ Hazretleri, bizim peygamberimiz Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem hazretlerini Kur'ân-ı azim'de ve diğer semavî kitaplarında peygamberlerin lisanları üzere pek çok isimlerle yâd eylemiştir. Ama bütün bu şerefli isimlerin en meşhuru Muhammed'dir ki, dedesi Abdülmuttalib bu ismi koymuştur.

Rivayet olunur ki:

— Oğlunun adını ne koydun? diye Abdülmuttalib'e sordular.

— Muhammed koydum, diye cevap verdi.

— Niçin atalarında ve kavminde olmayan bir adla onu isimlendirdin? dediler.

— O ümitle koydum ki, bütün yer ehli ona hamd etsinler (onu övsün ve sevsinler), dedi.

Böyle demesinin sebebi şu idi: Abdülmuttalib bir gece rü'yasında görmüştü ki, kendi arkasından gümüş zincirler çıkmış. Birinin ucu göklere yetişmiş, birinin maşrıka ve birinin mağrıba erişmiş. Ondan sonra bu zincirler bir ağaç şeklini alır ki, her yaprağının üzerinde nur görünür. Maşrık ve mağrib halkı sanki o ağacın dallarına ve budaklarına yapışıp asılmışlardır. Abdülmuttalib bu rü'yasını söyleyince tâbirciler şöyle tâbir ettiler:

— Senin evlâdından bir kimse gelecek ki, bütün maşrık ve mağrib halkı ona tâbi olacak, dediler.

Onun için Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli ismini Muhammed koymuştu. Anası Emine Hâtun'a da rü'yasında şöyle demişlerdi:

— Sen bu ümmetin seyyidine hâmile oldun. Doğurduğun zaman onun adını Muhammed koyasın.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden de rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri vücuda geldiği zaman dedesi Abdülmuttalib adını Muhammed koydu. Ona:

— Ya Ebâ Hâris! Niçin baba ve dedelerinin isimlerini koymadın? dediler.

— Dileğim şudur ki, gökte Allahu Teâlâ Hazretleri ve yerde Âdem oğulları ona hamd etsinler, dedi.

Muhammed bin Cübeyr bin Mut'im'den, o da babasından rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şöyle buyurmuştur:

— Elbette benim birkaç adım vardır. Ben *Muhammed*'im, *Ahmed*'im, *Mâhi*'yim ki, Allahu Teâlâ küfrü benimle mahveyler. Ben *Hâşir*'im ki, Âdem oğulları benim ayağıma haşrolunur. Ve ben *Âkib*'im (bütün resullerin arkasından gelenim, hepsinin sonuncusu ve tâkipçisiyim).

Buharî ve Müslim (Allah onlara rahmet etsin) böyle rivayet etmişlerdir. İmam-ı Nevevî (Allah ona rahmet etsin) Müslim şerhinde buyurmuştur ki:

"Yahşuru'n-nâse alâ kademi — İnsanlar benim ayağım üzere haşrolurlar" sözünün mânası, "Halk benim eserim, zamanım ve risaletim üzere haşrolurlar" demektir. İmam-ı Buharî, Hâkim ve Ebu Nuaym'ın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Nâfi' bin Cübeyr'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: Sözü geçen beş ismi zikrettikten sonra Hâtem ismini de zikretmiştir.

Huzeyfe'nin (R.A.) hadîsinde: *Ahmed, Muhammed, Hâşir, Müttaki* ve *Nebiyy-i Rahme* isimleri geçmiştir. Ebu Nuaym'ın rivayetinde görülen ifade şudur: "Muhammed, Ahmed, Hâtem, Hâşir, Âkib ve *Nezîr*. Hâşir denilmesi kıyamete yakın gönderildiği içindir. Sizi şiddetli azabdan korkutucu olduğu için de Nezîr denilmiştir. Nezîr diye korkacak haber veren kimseye denir. Âkib denilmesi de nebilerin akabinde geldiği içindir. Kendinden sonra peygamber gelmez demektir."

Bu rivayetlerin bâzısında beş, bâzısında altı isim zikrolunmuştur. Fakat bu, Resûlüllah Efendimizin şerefli isimleri sadece bunlardan ibaret demek değildir. Belki murad, bu isimler Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus isimlerdir; o hazretten başka kimse daha önce bu isimlerle anılmamıştır, demektir. Yahut geçmiş ümmetler arasında meşhur olan isimler bunlardır, demektir. Yoksa şerefli isimleri pek çoktur.

İbn-i Dıhye (Allah ona rahmet etsin) Müstevfî adlı kitabında buyurmuştur ki: "Eğer eski kitablarda, Kur'ân-ı azîm'de ve hadîs-i şeriflerde geçen isimleri toplansa bunların sayısı üç yüze yetişir."

Bâzı rivayette gelmiştir ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri: "Benim Kur'an'da yedi yerde ismim vardır" diye buyurmuştur. Ve bunlardan şu isimleri belirtmiştir: *Muhammed, Ahmed, Yâsin, Tâhâ, Müzzemmil, Müddessir* ve *Abdullah*. Kur'ân-ı azîm'de lâkablarından da çok nesne zikredilmiştir. Hattâ bâzı âlimler sayıp sayısını belirtmişlerdir. Bâzıları esmâ-i hüsnâ sayısınca doksan dokuza yetiştirmişlerdir.

Kadî İyâz buyurmuştur ki: "Hak Teâlâ Hazretleri Peygamber Efendimiz Hazretlerini kendi esmâ-i husnâsından otuz kadarı ile isimlendirmiştir."

Kadi Ebu Bekir bin Arabî (Allah rahmet etsin) *Ahkâm-ı Kur'an* adlı kitabında bâzı mutasavvıflardan nakletmiştir ki: "Hak Teâlâ Hazretlerinin bin şerefli ismi ve Peygamber Efendimiz Hazretlerinin de bin şerefli ismi vardır, demişlerdir."

Ama bu isimlerden murad vasıflardır. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri nice nice güzel vasıflarla vasıflanmıştır. Bu güzel vasıfların her birinden bir isim çıkarılınca o kadar şerefli isimleri olur. Belki bu söylenenlerden fazla bile olur, demişlerdir.

İşte bütün bu isimler cümlesinden bâzıları sırf o hazrete mahsustur. O isimlerin başkalarına verilmesi ihtimali yoktur. Bâzıları da vardır ki, bu isimlerin ona verilmesi galip olmuştur. Bâzıları da vardır ki, müşterektir.

Müellif (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Şeyhimizin *Kavl-i Bedî'* adlı kitabında, Kadi İyâz'ın *Şifa*'sında, İbn-i Arabi'nin *Kays ve Ahkâm* adlı kitablarında ve İbn-i Seyyidü'l-Fâs'ın Kelâm'ında gördüğümüz şerefli isimleri dört yüzden fazladır. Biz de onu harf sırasına göre şöyle tertip ettik" demiştir:

Elif Harbi:

El-Eberru Billâhi: Allah için en iyi davranan, Allah katında en şerefli.

El-Ebtahiyyü: Kureyş'in en soylu boyuna mensup.

Etkayü'n-Nâsi: İnsanların en müttakîsi.

El-Ecved: En iyi, en cömert.

Ecvedü'n-Nâs: İnsanların en iyisi, en cömerdi.

El-Ahad: Bir, biricik.

El-Ahsen: En güzel.

Ahsenü'n-Nâs: İhsanların en güzeli.

Ahmed: En çok övulmuş (sevilmiş) olan.

Uhiyd - Ahyed: Tevrattaki isimleri, ümmetini cehennem ateşinden koruyucu.

El-Ahizu bil-hucezâti: İnsanları kuşaklarından tutarak cehennem ateşinden uzaklaştırıcı.

Âhizu's-sadakati: Zekât ve sadakaları alıp yerine sarfedici.

El-Âhiru: Son, en sonda gelen, sonuç, gaye.

El-Ahşayullahe: Allah'dan en çok korkan.

Üzünü Hayrin: Hayrın kulağı.

Ercehu'n-Nâsi Aklen: Akılca insanların en üstünü.

Erhamü'n-Nâsi Bil-iyâli: Aile ferdlerine karşı insanların en merhametlisi.

El-Ezher: Lekesiz beyazlık, ziyade parlaklık; nur yüzlü.

Eşcau'n-Nâs: İnsanların en yiğidi.

El-Esdaku Fillâhi: Allah için en doğru söyleyen.

Etyabü'n-Nâsi Riyhan: İnsanların en güzel kokulusu.

El-Aezzü: En aziz, en şerefli.

El-A'lâ: En yüce.

El-A'lemü billâhi: Allah'ı en iyi bilen.

Ekserü'n-Nâsi Tebean: Peşinden en çok gidilen; insanların en çok uyulanı.

El-Ekremü: En şerefli, en cömert.

El-Ekremü'n-Nâs: İnsanlarınn en şereflisi, en cömerdi.

Ekremü Veled-i Âdem: Âdem oğlunun en şereflisi, en cömerdi.

El-Massu: Sorucu, emici; vahiy yoliyle Hakkın ilmini kendi özüne çekici.

İmâmü'l-Hayr: Hayrın imâmı, iyi yola götüren başkan.

İmâmü'r-Rüsul: Resullerin başkanı.

İmâmü'l-Müttekîn: Günahtan sakınanların başkanı.

İmâmü'n-Nebiyyîn: Nebilerin başkanı.

İmâmü'l-Âmir: Buyruk sahibi başkan.

El-Âminü: Doğru, emin, duaları kabûl edici.

Emenetü Ashabihi: Sahâbelerinin güvendiği, kendisine inandığı kimse.

El-Emîn: Doğru ve dürüst, güvenilir kimse.

El-Ümmî; Anaya, fıtrata mensup; zuhurun ana maddesi.

En'amullah: Allah'ın en büyük nimeti.

El-Evvelu: İlk, her şeyden önce var olan.

Evvelü'ş-Şâfi: Şefaat edenlerin ilki.

Evvelü'l-Muslimîn: Muslumanların ilki.

Evvelü'l-Müşeffi': İlk şefaat edilmiş olan.

Evvelu'l-Mu'minîn: Mu'minlerin ilki.

Evvelü men yenşakku anhü'l-ardu: Yerin kendisi için yarılacağı ilk zat (ilk dirilecek olan).

Be Harfi:

El-Berru: Doğru sözlü, iyi, hayır işleyen kişi.
El-Barkılît: İncildeki ismi; Hakk'ın ruhu.
El-Bâtın: İç âlemin sahibi.
El-Bürhân: Sağlam delil, kuvvetli tanık.
Bişrun: Sevinç eseri.
Büşrâ İsa: İsa Peygamberin muştusu.
El-Beşîru: Müjdeci, sevindirici.
El-Basîru: Görücü, idrâk edici.
El-Belîğu; Her sözü yerinde söyleyici.
Bâliğun: Son mertebeye ulaşmış, kemâle ermiş.
El-Beyânu: Her şeyi açık seçik anlatan.
El-Beyyinetü: Kesin delillerle gerçeği açıkça ortaya koyucu.

Te Harfi:

Et-Tâlî: Okuyucu, Kur'an okuyan.
Et-Tezkiretü: Hatırlatıcı, anmaya vesile olan.
Et-Takiyyü: Korkutucu, sakındırıcı; haramdan kaçınan.
Et-Tenzîlü: Aşağı indiren; kendisine kitap inen.
Et-Tihâmiyyu: Tihâmeli, Hicazlı; düşmanlarına vehim verici..

Se Harfi:

Es-Sâniyi'sneyni: İkinin ikincisi.

Cim Harfi:

El-Cebbâru: Kahredici, galip.
El-Ceddü: Ululuk, bahtlılık sahibi.
El-Cevâdu: Cömert.
Câmiu: Toplayıcı.

Ha Harfi:

Hâtimu: Hüküm verici, hâkim, tamamlayıcı.
Hizbullahi: Allah cemaati.
El-Hâşiru: Haşredici, insanları bir yere toplayıcı.
El-Hâkimu bimâ erâhullah: Allah'ın kendisine gösterdiği ile hükmeden.
El-Hâfizu: Koruyucu, muhafaza edici.
El-Hâmidü: Hamd edici, övücü.
Hâmilu Livâi'l-Hamdi: Hamd sancağının taşıyıcısı.
El-Hâidu Li-Ümmeti ani'n-nâri: Ümmetini ateşten alıkoyucu.
El-Habîb: Sevgili, ziyade sevilen.
Habîbü'r-Rahmân: Rahman'ın sevgilisi.
Habibullah: Allah'ın sevgilisi.
El-Hicaziyyu: Hicazlı.
El-Hüccetü: Delil.
Huccetü'l-Bâliğatü: Tam ve kâmil delil.
Hucccetü'llahi ale'l-halâiki: Allah'ın yaratıklara karşı delili.
Hırzü'l-Ümmiyyîne: Ümmîlerin sığınağı.
El-Haremiyyu: Allah'ın mahremiyetine mensup; Mekkeli.
El-Harîsu: Ümmetini korumağa karşı çok hırslı.
Harîsun ale'l-îmani: İman üzerinde çok hırslı.
El-Hasîbu: Değerli, soylu ve meziyetli kimse; her şeyin hesabını tutucu, her ihtimali hesap edici.
El-Hakîmu: Her işi hikmetle yapıcı, her şeyin hakikat ve hikmetini bilici.
El-Hafîzu: Çok koruyucu, unutmayıcı.
El-Hakku: Gerçeğin kendisi; hakikatin aynısı.
El-Halîmü: Yumuşak huylu, ince tavırlı, hoş sözlü.
Hammâdü: Çok hamdeden.
Himtâya yahut **Himyâtâ:** Haramları koruyucu.
Ha Mîm Ayın Sin Kaf: Kur'andaki rumuzların hakikatı.
Hafiyyün: Hakikati mübalâğa ile arayıp inceleyerek bilen.
El-Hamdü: Övgünün (sevginin) kendisi; öven ve övülen.
El-Hanîfu: Hakikate sımsıkı sarılan.

Hı Harfi:

El-Habîru: Hakikatı bilen ve bildiren.
Hâtemü'n-Nebiyyîne: Nebileri mühürleyen, tamamlayan.

Hâtemü'l-Mürselîne: Resulleri mühürleyen, tamamlayan.

El-Hâtemü: Mühür, yüzük; tamamlayıcı, kemâle erdirici, Allah'ın Saltanatının arz üzerindeki belgesi, halifesi.

El-Hâzinu Li-Mâlillâhi: Allah'ın malının haznedârı.

El-Hâşiu: Tevâzu sâhibi, alçak gönüllü.

El-Hâdiu: Tevazu, sâhibi, alçak gönüllü.

El-Hâlisu: Saf, ayıklanıp temizlenmiş.

Hatîbü'l-Enbiyâ: Peygamberlerin hatibi (sözcüsü).

Hatîbül-Ümemi: Ümmetlerin sözcüsü.

Hatîbü'l-Vâfidîne alellahi: Arzularını Allah'a iletmek isteyen hey'etlerin sözcüsü.

El-Halîlü: Dost.

Halîlü'r-Rahmâni: Rahman'ın (umum yaratıkların) dostu.

Halîlullahi: Allah'ın dostu.

El-Halîfetü: Allah'ın arz üzerindeki temsilcisi.

Hayru'l-Enbiya: Nebilerin en hayırlısı.

Hayru'l-Beriyyetü: Mahlûkatın en hayırlısı.

Hayrul-Halkıllahi: Allah'ın yaratıklarının en hayırlısı.

Hayru'l-Âlemine Turrâ: Bütün âlemlerin en hayırlısı.

Hayrü'n-Nâsi: İnsanların en hayırlısı.

Hayru hâzihi'l-ümmeti: Bu ümmetin en seçkini.

Hayretu'llahi: Allah'ın seçtiği.

Dal Harfi:

Dâru'l-Hikmeti: Hikmet yurdu.

Ed-Dâî ilâllahi: Allah'a çağıran.

Da'vetü İbrahîme: İbrahim Peygamberin duası(nın gerçekleşmişi).

Da'vetü'n-Nebiyyîne: Nebilerin duası(nın gerçekleşmişi).

Delîlü'l-Hayrâti: Hayırların kılavuzu.

Zal Harfi:

Ez-Zâkiru: Zikredici, Allah'ı anıcı.

Ez-Zikru: Anılan, çok şerefli kimse.

Zikrullahi: Allah'ın zikri.

Zü'l-Havzı'l-Mevrûdi: Daimî suyu gelen havuzun (Kevserin) sâhibi.

Zü'l-Hulûkı'l-Azîmi: Çok büyük ahlâk sâhibi.
Zü's-Sırâtı'l-Müstakîmi: Dosdoğru yolun sâhibi.
Zü'l-Kuvveti: Güçlü, kuvvet sâhibi.
Zü'l-Mekâneti: Vekar, temkin ve metanet sâhibi.
Zü-İzzetin: İzzet, yücelik sâhibi.
Zû-Fadlin: Fazilet, üstünlük sâhibi.
Zü'l-Mu'cizâti: Mu'cizeler sâhibi.
Zü'l-Makami'l-Mahmûdi: Makam-ı Mahmûd'un sâhibi.
Zü'l-Vesîleti: "Vesile" derecesinin sâhibi.

Ra Harfi:

Er-Radî': Süt emen, süt kardeş olan.
Er-Râzî: Kabûl eden, hoşnut olan.
Er-Râğibü: Rağbet eden, isteyen.
Er-Râfiu: Yükselten.
Râkibü'l-Bürâki: Bürakın binicisi.
Râkibü'l-Baîri: Deve binicisi.
Râkibü'l-cemeli: Erkek devenin binicisi.
Râkibü'n-Nâkati: Dişi devenin binicisi.
Râkibü'n-Necîbi: Asîl, temiz, güzel hayvanların binicisi.
Er-Rahmetü: Rahmet; sevgi, acıma ve koruma hissinin sâhibi.
Rahmetü'l-Ümmeti: Ümmetini esirgeyen ve koruyan.
Rahmetül-Âlemîne: Âlemleri esirgeyen ve koruyan.
Rahmetü Mühdâti: Rahmet armağanları (veren).
Er-Rahîmü: Mü'minleri çok seven, çok koruyan.
Er-Resûlü: Elçi.
Resûlü'r-Râhati: Dinlenme, huzur ve sükûn elçisi.
Resûlü'r-Rahmeti: Rahmet elçisi.
Resûlüllahi: Allah'ın elçisi.
Resûlü'l-Melâhimi: Savaşlar elçisi.
Er-Reşîdü: Akıllı, olgun, iyi yola götürücü, mürşîd olan.
Er-Refîu'z-Zikri: Şânı yüce; zikri çok yükseltici.
Râfiu'r-Rütebi: Rütbeleri, insanların tekâmül derecelerini yükseltici.
Râfiu'd-Derecâti: Dereceleri yükseltici; yüksek makam ve derecelere çıkarıcı.
Er-Rakîbü: Koruyucu, gözetici.
Rûhu'l-Hakkı: Hakk'ın ruhu; gerçeğin özü.

Rûhu'l-Kudsi: Kutsallaşmış ruh; vahyın emini.
Er-Râfiu: Pek esirgeyen, çok merhamet eden.
Rüknü'l-Mütevâziîne: Tevazu sahiplerinin temeli (başı).

Za Harfi:

Ez-Zâhidü: Mâsivâdan yüz çeviren.
Zaîmü'l-Enbiyâi: Peygamberlerin kumandanı.
Ez-Zekiyyü: Temiz, pâk, akıllı.
Ez-Zemzemiyyü: Zemzemli; suyu çok yere mensub.
Zeynün men fî'l-kıyâmeti: Kıyamet gününde bulunanların süsü, en güzeli.

Sin Harfi:

Es-Sâbiku: Öncü, ilk, her şeyin başı.
Es-Sâbiku Bi'l-Hayrâti: Hayırlarda öncü.
Sâbiku'l-Arabi: Arabın öncüsü.
Es-Sâcidü Sebîlullahi: Allah yolunda secde eden.
Es-Sirâcü'l-Münîru: Işık saçan kandil.
Es-Sırâtü'l-Müstakîmü: Doğru yolun rehberi.
Es-Saîdü: Mutlu.
Sa'dullahi: Allah'ın iyiliği, mübarek kulu.
Sa'dü'l-Halâikı: Yaratıkların en iyisi.
Es-Selâmu: Noksan ve ayıptan emin olan.
Es-Semîu: Çok iyi dinleyen ve işiten.
Es-Seyyid: Efendi; bir topluluğun en şerefli ferdi.
Seyyid-i Veled-i Âdem: Âdem oğlunun efendisi, en şereflisi.
Seyyidü'l-Mürselîn: Resullerin efendisi; en şereflisi, en üstünü.
Seyyidü'n-Nâsi: İnsanların efendisi.
Seyyidü'l-Kevneyn: Dünya ve âhiretin efendisi.
Seyyidü's-Sekaleyn: İnsanların ve cinlerin efendisi.
Seyfu'llahi'l-Meslûl: Allah'ın çekilmiş kılıcı (yalın kılıcı).

Şın Harfi:

Eş-Şâriu: Kanun koyucu.
Eş-Şâfiu: Şefaat edici.

Eş-Şâkiru: Şükredici.
Eş-Şâhidü: Gören, tanık olan.
Eş-Şekûrü: Çok şükreden.
Eş-Şemsü: Güneş.
Eş-Şehîdü: Çok iyi gören, iyi tanıyan.

Sad Harfi:

Es-Sâbiru: Sabreden, güçlüklerden yılmadan dayanan.
Es-Sâhibü: Mâlik; yoldaş, arkadaş; sohbet edici.
Sâhibü'l-Âyâti: Âyetler sâhibi.
Sâhibü'l-Mu'cizâti: Mu'cizeler sâhibi.
Sâhibü'l-Bürhâni: Kuvvetli deliller sâhibi.
Sâhibü'l-Beyâni: Açık söz, açıklama sâhibi.
Sâhibü't-Tâci: Tâc, saltanat sâhibi.
Sâhibü'l-cihâdi: Cihad sâhibi.
Sâhibü'l-Hucceti: Kesin delil sâhibi.
Sâhibü'l-Hatîmi: Çok faydalar sâhibi.
Sâhibü'l-Havzı'l-Mevrûdi: Daimî geliri olan havuzun (Kevser'in) sâhibi.
Sâhibü'l-Hâtemi: Mühür sâhibi.
Sâhibü'l-Hayri: Hayır, iyilik sâhibi.
Sâhibü'd-Dereceti'l-âliyyeti'r-Refîati: Pek yüce derecenin sâhibi.
Sâhibü'r-Ridâi: Belden yukarıya mahsus örtü sâhibi.
Sâhibü'l-Ezvâci't-Tâhirâti: Çok temiz eşlerin sâhibi olan.
Sâhibü's-Sücûdi Li-Rabbi'l-Mahmûdi: Övülen Rabbi için secdeler sâhibi.
Sâhibü's-Serâyâ: Askerî birlikler sâhibi.
Sâhibü's-Sultâni: Mülk, iktidar ve adalet sâhibi.
Sâhibü's-Seyfi: Kılıç sâhibi.
Sâhibü'ş-Şer'i: Şeriat, kanun sâhibi.
Sâhibü'ş-Şefâatil-Kübrâ: En büyük şefaatin sâhibi.
Sâhibü'l-Atâyâ: Bağışlar ve ihsanlar sâhibi.
Sâhibü'l-Alâmâti'l-Bâhirâti: Göz kamaştıran alâmetler sâhibi.
Sâhibü'l-Uluvvi ve'd-Derecâti: Yücelikler ve yüce dereceler sâhibi.
Sâhibü'l-Fazîletî: Fazılet, üstünlük sâhibi.
Sâhibü'l-Fereci: Üzüntü ve darlıktan kurtuluş sâhibi.

Sâhibü'l-Kadîbi: Kesici (kılıç) sâhibi.
Sâhibü'l-Kadîbi'l-Asfari: Sarı kesici (kılıç) sâhibi.
Sahibi kavl-i Lâ ilâhe illâllahu: Allah'dan başka ilâh yoktur sözünün sâhibi.
Sâhibü'l-Kademi: Uğur ve öncelik sâhibi.
Sâhibü'l-Kevseri: Kevser'in sâhibi.
Sâhibü'l-Livâi: Sancak sâhibi.
Sâhibü'l-Mahşeri: Haşir (toplama) yerinin sâhibi.
Sâhibü'l-Medineti: Büyük şehir sâhibi.
Sâhibü'l-Miğferi: Miğfer sâhibi.
Sâhibü'l-Mağnemi: Ganimet malı sâhibi.
Sâhibü'l-Mi'râci: Mîrac sâhibi.
Sâhibü'l-Mazhari'l-Meşhûdi: Gözle görülen zuhur yeri sâhibi.
Sâhibül-Makami'l-Mahmûdi: Kendine hamd edilme makamının sâhibi.
Sâhibü'l-Münîri: Nurlandırma sâhibi.
Sâhibü'l-Mi'zeri: Belden aşağıya mahsus örtü sâhibi.
Sâhibü'n-Nalîni: Nalın sâhibi.
Sâhibü'l-Herâveti: Yoğun asâ sâhibi.
Sâhibü'l-Vesîleti: Kulları Rabbına kavuşturma vasıtası sâhibi.
Es-Sâdiu Bimâ Ümire: Kendisine emredileni apaçık bildirici.
Es-Sâdiku: Doğrucu, gerçekçi.
Es-Sabûru: Çok sabreden, güçlüklerden yılmadan dayanan.
Es-Sıdku: Doğruluk, gerçeklik.
Sırâtullahi: Allah'ın yolu.
Sırâte'llezîne en'amte aleyhim: Kendilerine nimet verilen kimselerin yolu.
Es-Sırâtü'l-Müstakîm: Dosdoğru yol.
Es-Sufûhu: Kusur ve ayıpları görmezlikten gelen.
Es-Sufûhu ani'z-Zellâti: Ayak kaymalarına, sürçmelere göz yuman.
Es-Safvetü: Arınmış, süzülmüş, seçkin kişi.
Es-Safiyyü: Ayıklanmış, seçilmiş iyi kişi.
Es-Sâlihu: İyi huylu, güzel ahlâklı.

Dad Harfi:

Ed-Dâribu Bi'l-Hısâmi'l-Meslûmi: Ağzı körelmiş kılıçla vuran.
Ed-Dahhâkü: Çok gülen.
Ed-Dahhûkü: Güleç yüzlü.

Tı Harfi:

Tâb Tâb: Hoş, güzel, güzel kokulu.
Et-Tâhiru: Çok temiz.
Et-Tabîbü: Hekim, bilgin.
Tâ Sîn Mîm: Kur'an-ı Kerîm'deki rumuz ismi.
Tâ Sîn; Kur'an-ı Kerîm'deki rumuz ismi.
Tâ Hâ: Kur'ân-ı Kerîm'deki rumuz ismi.
Et-Tayyibü: Helâl, temiz, güzel, hoş olan.

Zı Harfi:

Ez-Zâhiru: Görünüşte olan, sırları görünüşe getiren, açıklayan.
Ez-Zafûru: Çok zaferler kazanan.

Ayn Harfi:

El-Âbidü: Kul, ibadet edici.
El-Âdilü: Adalet sâhibi, adaletli.
El-Azîmü: Çok büyük.
El-Âfî: Afvedici; kusurları silici.
El-Âkıbü: En sonra gelen; tâkib eden.
El-Âlimü: Bilgin, bilen.
Alemü'l-İmâni: İmanın bayrağı, işareti.
Alemü'l-yakîni: Kesin bilginin bayrağı, işareti.
El-Âlimü Bil-Hakkı: Hakk'ı ve gerçeği bilen.
El-Âmilü İşleyici; iş ve hareket adamı; eser yaratıcı.
Abdullah: Allah'ın kulu.
El-Abdü: Kul.
El-Adlü: Her şeyi yerli yerine koyan ve herkesi eşit tutan.
El-Arabiyyü: Şehirli; doğru, düzgün ve güzel konuşan.
El-Urvetü'l-Vüska: Sağlam kulp.
El-Azîzü: Çok yüce, çok şerefli olan.
El-Afvü: Afvedici, bağışlayıcı.
El-Atûfü: Şefkat ve merhamet edici.
El-Alîmü: Her şeyin hakikatını hakkıyle bilen.
El-Aliyyü: Çok yüce, şerefli, yüksek makam sâhibi.

El-Allâmetü: Çok bilgili.

Aynü'l-İzzi: Bol rahmet; şeref ve yücelikler kaynağı.

Abdü'l-Kerîm: Çok cömert olan Allah'ın kulu.

Abdü'l-Cebbâri: Kahredici ve galip olan Allah'ın kulu.

Abdül-Hamîdi: Çok öven ve övülen Allah'ın kulu.

Abdü'l-Mecîdi: Çok büyük ve şerefli Allah'ın kulu.

Abdü'l-Vehhâbi: Çok ihsan edici Allah'ın kulu

Abdü'l-Kahhâri: Çok kahredici Allah'ın kulu.

Abdü'r-Rahîm: Çok acıyan, çok koruyan Allah'ın kulu.

Abdü'l-Hâlikı: Yaratıcının kulu.

Abdü'l-Kadiri: Kudret sâhibi olan Allah'ın kulu.

Abdü'l-Müheymini: Korkudan koruyucu, emin kılıcı Allah'ın kulu.

Abdü'l-Kuddûsi: Eksik sıfatlardan münezzeh Allah'ın kulu.

Abdü'l-Gayyasi: Çok yardım edici Allah'ın kulu.

Abdü'r-Rezzâkı: Çok rızıklar verici Allah'ın kulu.

Abdü's-Selâmi: Noksan ve ayıplardan emin olan Allah'ın kulu.

Abdü'l-Mü'min: Emin kılan ve îman edilen Allah'ın kulu.

Abdü'l-Gaffâri: Çok setredici ve yarlığayıcı Allah'ın kulu.

Gayn Harfi:

El-Ğalibu: Galip ve hâkim, üstün olan.

El-Ğafûru: Çok setreden, çok bağışlayan.

El-Ğaniyyü: Zengin.

El-Ğaniyyü Billâhi: Allah ile zengin.

El-Ğavsü: Yardım edici.

El-Ğıyâsü: Çok yardım eden.

Fe Harfi:

El-Fâtihu: Açıcı; cehalet karanlığını bilgi ile giderici; göz ve gönül açıcı.

El-Farkılît: İncil'deki isimleri; Hakk'ın ruhu.

El-Fâruku: Hakkı ve bâtılı ayıran.

Fârûku: Hakla bâtılı ayırmada çok maharetli.

El-Fettâhu: Çok açıcı; açıklayıcı; aydınlatıcı.

El-Fecrü: Sabah aydınlığı.

El-Faratu: Herkesten önce ve ileri gelen.
El-Fasîhu: Doğru, düzgün ve açık konuşan.
Fadlullahi: Allah'ın üstün ihsanı.
Fevâtihu'n-Nuri: Nur açılışları.

Kaf Harfi:

El-Kasimü: Hisseleri ayırıcı ve dağıtıcı; bahşedici.
El-Kadî: Hüküm verici, kadı, yargıç.
El-Kanitü: İbadet eden, yalvaran.
Kaidü'l-Hayri: Hayra liderlik yapan.
Kaidü'l-Garri'l-Muhaccelîne: Abdest uzuvları parıldayacakların başı.
El-Kabilü: Kabul edici.
El-Kaimü: Ayakta duran, birinin yerini tutan.
El-Kattalü: Çok katleden; kâfirleri kıran.
El-Katûlü: Çok öldüren.
Kasm: Bütün hayırları kendinde toplayıcı.
El-Kassûmü: Hayırları kendinde toplayan.
Kademü sıdkın: Doğrulukta sebat eden, bastığı yerde duran.
El-Kureşiyyü: Kureyşli.
El-Karîbü: Ziyade yakınlık sâhibi.
El-Kameru: Ay.
El-Kayyimü: Görüp gözeten; işleri ve halleri düzenli yürüten.
El-Kaviyyü: Kuvvetli, dayanıklı, sağlam.

Kef Harfi:

Kâffetü'n-Nâsi: Bütün insanlara yeten.
El-Kefîlü: Boynuna alan, üzerine yüklenen, kefil olan.
El-Kâmilü fî cemîi umûrihi: Bütün işlerinde kusursuz ve mükemmel olan.
El-Kerîmü: Çok cömert, çok şerefli.
Kâf Hâ Yâ Ayın Sad: Kur'an-ı Kerîm'deki rumuz ismin sâhibi.

Lâm Harfi:

El-Lisânü: Doğru ve düzgün konuşan, her dilden anlayan ve her dile hitap eden.

Mim Harfi:

El-Mâcidü: Yüce, cömert ve şerefli.

Mâzmâz: İbranice; çok güzel kokulu.

El-Müemmilü: Teemmül eden; çok iyi ve etraflıca düşünen.

El-Mâhi: Mahvedici.

El-Me'mûnü: Emin bulunan, korkusuz olan.

El-Mânihu: Atıyyye ve ihsanda bulunan.

El-Mâu: Su.

El-Muînü: Yardımcı, yardım eden.

El-Mübârekü: Uğurlu, hayırlı, bereketli olan.

El-Mübtehilü: Düşmanlarını lânetleşmeye çağırarak meydan okuyan.

El-Müberrâü: Temizlenmiş, arınmış.

El-Mübeşşirü. Müjdeleyici, iyi haberle sevindirici.

Mübeşşirü'l-Bâisîne: Bîçârelere müjde veren.

El-Meb'ûsü Bi'l-Hakkı: Hak ile gönderilen; Hak ile diriltilen.

El-Meb'ûsü: Diriltilmiş; gönderilmiş; elçi, temsilci.

El-Mübelliğu: Tebliğ edici; Hak'dan aldığını halka duyurucu.

El-Mübîhu: İşlenmesi ve işlenmemesi gereken işleri açıklayan.

El-Mübînü: Kesin, açık delil, açık seçik söz söyleyen.

El-Metînü: Çok sağlam ve güçlü, dayanıklı.

El-Mütebettilü: Her şeyden kesilip yalnız Allah'a yönelen.

El-Mütebessimü: Gülümseyen, güleç yüzlü.

El-Müterabbisu: Bekleyen.

El-Müterahhimü: Merhamet eden, acıyan ve esirgeyen.

El-Mütezarriu: Gönlünü alçaltarak yalvaran.

El-Müttakî: Çok sakınan; kötülükten çok kaçınan.

El-Metlüvvü aleyhi: Arkasından gidilen; kendisine Kur'an (vahiy) okunan.

El-Müteheccidü: Geceleri uyanık olan.

El-Mutavassıtu: Aracılık eden; kulu Rabbma kavuşturan.

El-Mütevekkilü: Allah'a güvenip dayanan.

El-Müsebbitü: Sebat eden; ısbat eden; açık ve devamlı kılan.

Mücâbün: Duası kabûl edilen; isteğine cevap verilen.

Mücîbün: Duaları kabûl eden, cevap verici.

El-Müctebâ: Seçilmiş.

El-Mücîrü: Eman veren.

El-Muharrisu: (Ümmetini korumağa karşı) hırslı.
El-Muharrimü: Haram eden, yasaklayan.
El-Mahfûzu: Korunmuş olan.
El-Muhallilü: Helâl kılan; hulûl eden; halîl (dost) olan.
Muhammedün: Tekrar tekrar övülmüş.
El-Mahmûdü: Kendisine hamd olunan; övülen.
El-Muhayyirü: Seçim yapmayı serbest bırakan, insanlara seçme hakkı tanıyan.
El-Muhtâru: Seçkin; dilediğini yapmakta hür olan.
El-Mahsûsu Bi'ş-Şerefi: Şerefiyle özelleşmiş.
El-Mahsûsü Bi'l-İzzi: Yüceliğiyle özelleşmiş.
El-Mahsûsü Bi'l-Mecdi: Büyüklüğüyle özelleşmiş.
El-Mülâhhasu: Hulâsalaşmış, özleşmiş, kâinatın özü olmuş.
El-Müddessirü: Örtülere bürünmüş.
El-Medeniyyü: Şehirli; Medeni, her çağın çağdaşı.
Medinetü'l-İlmi: İlim şehri.
El-Müzekkiru: Zikreden ve zikrettiren.
El-Mezkûru: Zikredilen; çok anılan.
El-Mürtezâ: Hoşnut kılınmış; beğenilmiş, seçilmiş.
El-Mürettilü: Açık, parlak ve aydınlık konuşan.
El-Mürselü: Elçilikle gönderilmiş olan.
El-Mürtecâ: Ümit olunan, kendisine ümit bağlanan.
El-Merhûmü: Allah'ın rahmetiyle bezenmiş.
El-Mürfiu'd-Derecâti: Dereceleri yükselten.
El-Mer'ü: Erkek; er kişi.
El-Müzekkî: Temizlenmiş, temizleyen; zekât veren.
El-Müzzemmilü: Esvaba, örtülere bürünen.
El-Mesîhu: Okşayan, sığayan, silen, seyahat eden.
El-Müstağfirü: Günahların bağışlanmasını dileyen.
El-Müstağnî: İhtiyacı olmayan.
El-Müstakîmü: Dosdoğru olan.
El-Mesrûbe: Göğsünden göbeğine kadar bir tek çizgi halinde kılları olan.
El-Mes'ûdü: Saadetli, kutlu.
El-Müsellimü: Teslim eden, veren, selâmete çıkaran.
El-Müsellemü: Teslim edilmiş, verilmiş; herkesce tasdık edilmiş.
El-Müşâviru: İstişare edilen, kendisine danışılan.
El-Müşeffiu: Şefaat eden.

El-Meşfûu: Günahları bağışlanmış olan.

El-Müşeffah: Süryânî dilinde Hamd (övgü) demektir.

El-Meşhûdü'l-Münîri: Gözle görülen nurlandırıcı, aydınlatıcı varlık.

El-Mısbâhu: Kandil, meş'ale.

El-Musâriu: Güreş tutucu, pehlivan.

El-Müsâfihu: Sevdiklerini kucaklayan; meyli daima Hakka olan.

Musahhihu'l-Hasenât: İyilikleri sağlayıcı, ıslah edici, düzeltici.

El-Masdûku: Tasdik edilmiş, doğruluğu sâbit olmuş.

El-Mustafâ: Tasfiye olunmuş, çok arınmış.

El-Muslihu: Islah edilmiş ve ıslah edici; dirlik ve düzene koyucu.

El-Musallâ aleyhi: Kendisine yardım erişen, salâvat getirilen.

El-Mutâü Kendisine itâat edilen, boyun eğilen.

El-Muzhiru: Her şeyi zuhura getiren; zuhura vesile olan.

El-Muzharu: Varlık kendisiyle zâhir olan.

El-Muttaliu: Bilgi sahibi, haberi olan.

El-Mutîu: Hakk'a itâat eden, boyun eğen.

El-Muzafferü: Zafer kazanan, üstün olan.

El-Muazzirü: Tazir eden, azarlayan.

El-Ma'sûmü: Suçsuz, günahsız.

El-Mu'ti: Veren, ihsanlar eden.

El-Muakkıbü: Kendisinden önce gelenlerin yolundan giden.

El-Muallimü: Öğretmen.

Muallimü ümmetihi: Ümmetinin öğretmeni.

El-Maallemü: İlimlerin kendisinde toplandığı ve tahsil edildiği yer. "Muallemü" şeklinde okunursa: Kendisine (Allah tarafından hakikatler) öğretilen, demek olur.

El-Mu'linü: İlân edici, bildirici, haber verici.

El-Muallâ: Yüce, yüksek.

El-Mufaddalü: Tafdîl edilmiş; başkalarına üstün kılınmış.

El-Mufaddılü: Tafdil eden, dilediğini üstün kılan.

El-Miftâhu: Anahtar.

Miftâhu'l-Cenneti: Cennetin anahtarı.

El-Muktesidu: Adalet üzre olan.

El-Muktefâ: Peşinden gidilen, kendisine uyulan.

El-Mukaddisü: Takdıs eden mübarek ve kutsal kılan.

El-Mukrî: Okutan.

El-Muksitu: Doğru hareket eden, âdıl.

El-Mukassimü: Taksim eden, paylaştıran.

El-Maksusu aleyhi: Hakkında kıssalar anlatılan.

El-Mukaffî: Önde giden; kendisine uyulan.

Mukîlü'l-Aserâti: Düşkünleri tutup kaldıran.

Mukîmü's-Sünneti Ba'de'l-fitreti: Fetret döneminden sonra önceki peygamberlerin sünnetlerini ihyâ eden.

El-Mükerremü: Şerefli, yüce, cömert kılınmış.

El-Müktefî: İktifâ eden, yeter bulan.

El-Mükeffî: Kifâyet eden, yeterli olan.

El-Mekînü: Mekân tutan, sağlam ve kuvvetli olan.

El-Mekkiyyû: Mekkeli.

El-Mülâhimî: Savaş meydanlarının eri.

Mülâkkiyü'l-Kur'an: Kur'an'ı alan.

El-Memnûhu: Çok hediye ve bağışlar veren.

El-Münâdî: Nidâ edici, çağırıcı, uyarıcı.

El-Muntasıru: Nusret (yardım) eden; öç alan.

El-Müncî: Kurtarıcı.

El-Münziru: Kötülüklerin sonucundan korkutucu.

El-Münzelü aleyhi: Kendisine vahy indirilen.

El-Menhamnâ: Süryanî dilinde "Muhammed" isminin karşılığı.

El-Munsifü: Adalet eden, her şeyi yerli yerine koyan.

El-Mansûru: Nusret edilmiş; muzaffer kılınmış.

El-Münîbü: Tevbe edip Allah'a yönelen.

El-Münîrü: Nurlandıran, aydınlatan.

El-Muhâciru: Hicret eden, varlıktan yokluğa ve yokluktan varlığı göçen.

El-Mühtedî: Hidâyet edilen, doğru yola iletilen ve ileten.

El-Mehdiyyü: Hidâyet eden, doğru yola ileten.

El-Mühdâtü: Hidâyet için kendisine uyulan.

El-Müheyminü: Doğru, koruyucu ve hazır olan.

El-Mü'temenü: Emniyetli, güvenilir.

El-Mûtâ cevâmiu'l-Kelîmi: Kendisine her ağızdan konuşma kudreti verilen. Az sözle çok mâna ifade eden.

El-Mûhâ ileyhi: Kendisine vahiy gönderilen.

El-Mûsili: İleten, eriştiren, ulaştıran.

El-Muvakkiru: Vekarlı, dopdolu olan; ağırlanan.

El-Mevlâ: Veli, dost ve sâhip olan.

El-Mü'minü: İman eden ve edilen; emin, korunmuş ve korkusuz olan.
El-Müebbedü: Ebedî olan; kendisine danışılan.
El-Müyessiru: İşleri kolaylaştıran.

Nun Harfi:

Nûn: Kur'an'daki rumuz ismi; balık, kılıç.
En-Nâbizü: Savaşçı, muharip.
En-Nâcizü: İş bitirici; vaadini yerine getirici.
En-Nâsü: Ademoğlu, insan.
En-Nâsihu: Önceki şeriatların hükümlerini ortadan kaldıran.
En-Nâşirü: Neşredici, yayıcı.
En-Nâsıru: Yardım edici, zafer verici.
En-Nâsihu: Nasihat edici, öğüt verici.
En-Nâtıku: Konuşucu.
En-Nâhî: Nehyeden, kötülükleri yasaklayarak önleyen.
Nebiyyü'l-Ahmeri: Kırmızı ırkın peygamberi.
Nebiyyü'l-Esvedi: Siyah ırkın peygamberi.
Nebiyyü't-Tevbeti: Tevbe Peygamberi.
Nebiyyül-Haremeyni: Mekke ve Medine'nin peygamberi.
Nebiyyü'r-Râhati: Huzur ve rahatlık peygamberi.
Nebiyyü'r-Rahmeti: Acıma ve esirgeme peygamberi.
Nebiyyü's-Sâlihi: Sulh ve ıslahat peygamberi.
Nebiyyullahi: Allah'ın peygamberi.
Nebiyyü'l-Merhameti: Merhamet peygamberi.
Nebiyyü'l-Melhameti: Savaş peygamberi.
Nebiyyü'l-Melâhımi: Savaşların peygamberi.
En-Nebî: Haber veren.
En-Necmü: Yıldız; yolculara yol gösteren işaret; ölçü.
En-Necmü's-Sâkıbü: Karanlığı yırtıcı ve yakıcı yıldız.
Neciyyullahi: Allah'ın sırdaşı.
En-Nezîru: Kötülüklerin sonucundan korkutucu.
En-Nesîbü: Soylu, asil, temiz soydan gelen.
Nasîhun: Öğüt veren, doğru yolu gösteren.
Nâsihu: Her kötülükten arınmış; öğütçü.
En-Ni'metü: İyilik, dirlik ve mutluluk.

Ni'metullahi: Allah'ın bağışı.
En-Nakîbü: Halkın iyisi, kavmin en seçkini.
En-Nakiyyu: Çok temiz.
En-Nûru: Işık, aydınlık.
Nûru'l-Ümemi: Ümmetlerin ışığı.

Vav Harfi:

El-Vecîhü: Güzel yüzlü, hürmetli, kadri yüce kişi.
El-Vâsıtatu: Ortada olan, ara bulan; halkı Hakka kavuşturan.
El-Vâsiu: Genişletici, bollaştırıcı, zenginleştirici, kudret sahibi.
El-Vâsılü: Vâsıl eden; kulu Rabbina ulaştıran, kavuşturan.
El-Vâzıu: Ortaya koyucu, meydana çıkarıcı.
El-Vâidü: Vaad eden, söz veren.
El-Vâizü: Öğüt veren.
El-Veriu: Ara bulan, ıslahatçı, haramdan sakındıran.
El-Vesîletü: Kulu Rabbine ulaştıran.
El-Vâfi: Sözünde duran, sözünün eri.
El-Vefiyyü: Vefalı, tam, yeterli olan.
Veliyyü'l-Fadli: Faziletli sahip, efendi, dost.
El-Veliyyü: Veli, sahip, dost.

He Harfi:

El-Hâdî: Hidâyet eden, doğru yola götüren.
Hüdâ: Doğru yol.
Hediyyetullahi: Allah'ın hediyesi.
El-Hâşimiyyü: Hâşimî ailesi mensubu.

Ye Harfi:

El-Yesribiyyu: Yesribli, Medineli.
Yâ Sîn: Gerçek insan, insân-ı kâmil.

Künyelerinin meşhur olanı **Ebu'l-Kasım**'dır ki, hadîs-i şeriflerde çok varid olmuştur. Ebu İbrahim de varid olmuştur. Nitekim Enes bin Mâlik'in hadîsinde:

"Cebrâil aleyhisselâm geldi:

— **Esselâmü aleyke yâ Ebâ İbrahim!** dedi," diye buyurulmuştur.

İbn-i Dıhye'nin zikrettiği üzre **Ebu'l-Erâmil** (bekârların, dulların ve kimsesizlerin babası) diye de künyelenmiştir. Başkalarının rivayetlerinde ise **Ebu'l-Mü'minîn** (mü'minlerin babası) diye de künyelenmiştir.

Şöyle malûm olsun ki, zikrolunan şerefli isimlerden her birinin şerhine girişilecek olursa maksat özleştirerek anlatmadan sapmaya ve sözü uzatmaya sebep olup ciltler dolusu nice kitaplar yazmakla yine de tamamlanamayacağı kesindir. Fakat Allah'ın yardımı ile birkaçının kısaca açıklamasını yapmayı diledik.

Muhammed ve **Ahmed** ki, o Hazret'in isimlerinin en meşhurudur, ikisinin de kökü **hamd** kelimesidir. Bunlardan biri tef'il bâbından mef'ul isimdir ki, mânası tahmîd olunmuş (ziyade övülmüş) demektir. Bu siga çoğaltmaya ve kat kat arttırmaya delâlet eder. O halde **Muhammed** demek tekrar tekrar (kat kat) hamd olunmuş demektir. Nitekim mükerrem diye o kimseye derler ki, defalarca kendisine ikram olunmuş ola. Mümeddeh diye de tekrar tekrar medh olunmuş kimseye denir. Aynı sigadan olan diğer kelimelerin de mânaları bunun gibidir.

Ahmed, tafdil (en üstünlük derecesini bildiren) isimdir. Mânası, Hak Teâlâ Hazretlerine hamd edicilerin hepsinden daha ziyade hamd edici demektir. Bâzıları mef'ul mânasına haml edip bütün hamd olunmuşlardan (övülenlerden) ziyade hamd olunmuş (övülmüş) demektir dediler. Ama bu takdirde Hak Teâlâ Hazretlerinden başka hamd olunmuşlardan ziyade hamd olunmuş demenin murad olunması gerektir. Aksi halde uygun düşmez.*

Bâzı âlimler buyurmuştur ki: "Bu şerefli iki isim, o Hazret'in güzel huylarından ve beğenilmiş ahlâkından alınmıştır ki, bunlar için Muhammed ve Ahmed ile isimlendirilmeğe hak kazanmıştır."

Kadı İyaz (Allah rahmet etsin) *Şifâ*'sında buyurmuştur ki: "Ahmed'in mânası hamd edicilerin en büyüğü ve hamd olunmuşların en ulusu demektir. Peygamber Efendimiz, Hazret-i Mûsâ ve İsâ'nın lisanlarında Ahmed ismiyle zikredilmiştir. Bu isim Muhammed isminden öncedir. Peygamber Efendimiz Hazretleri Muhammed olmadan önce Ahmed olmuştu. Nitekim vücuda gelişi de öyle gerçekleşmiştir. Zira Ahmed ismiyle geçmiş kitaplarda zikredildi. Muhammed ile isimlendirilmesi ise Kur'an'da vâki oldu."

---

* Şu kadar ki, Allah'ın Sevgilisini övmek gerçekte Allah'ı övmektir. Allah'ın Sevgilisini sevmek Allah'ı sevmektir. Allah'ın sevgilisine itaat etmek Allah'a itaat etmek, O'nu incitmek de Allah'ı incitmektir. Allah ile Sevgilisini birbirinden ayrı düşünmek doğru değildir. Uluhiyetin, Bâtın ve Zâhir yüzü birbirinden ayrı değildir. (S.N.)

Bu sözünün sebebini açıklarken de: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Hak Teâlâ Hazretlerini hamd etmesi halkın kendisine hamd etmesinden daha önce vâkı oldu" demiştir. Velhasıl bu husustaki sözleri biraz karışıklıktan hâli değildi. Eğer muradları, "Ahmed ismi daha öncedir. Şu mânada ki, eski kitaplarda ve nebilerin lisanında o isimlerle zikredilmiştir. Muhammed ismiyle halk arasında zikredilmesi saadetle varlık âlemine ayak bastıktan sonra vâki olmuştur," demekse gerçekten böyle olmuştur. Ama eğer mutlak olarak Ahmed ismi Muhammed isminden öncedir demekse bu makul olmayan bir sözdür. Zira ikisi de Kur'an-ı azîm'de zikredilmiş olan şerefli isimlerindendir. Mademki Kur'an-ı azîm mevcut idi, bu isimler de onunla beraber mevcut idiler. Şek ve şüphe yoktur ki, Allah'ın kelâmı kadîmdir. Hiç bir zaman geçmemiştir ki, Allah'ın kelâmı onda mevcut olmamış olsun. Zamanın parçalarının her birinde, belki daha zaman yaratılmadan önce Kur'an mevcut idi. O halde bu isimler de kadîm (ezelî) olur. Biri birinden öncedir veya sonradır demeğe imkân olmaz.

Muhammed ismine dair bâzı hususiyetler zikretmişlerdir. Bu cümleden biri şudur ki: İbn-i Asâkir'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Kâ'bu'l-Ahbar'dan (R.A.) rivayet edilmiştir.

Hazret-i Âdem aleyhisselâm oğlu Şît aleyhisselâm'a vasiyetinde buyurmuştur ki:

— Hak Teâlâ Hazretlerini her zikrettiğinde onun yanında Muhammed ismini de yâd edesin. Zira şüphesiz olarak ben Arş'ın tavanında O'nun ismini yazılmış gördüm. Şu halde ki, ben ruhla balçık arasında idim. (Yâni: Ruhum bedenime ilişmeden önce böyle görmüştüm, demektir). Ondan sonra ben gökleri tavaf eyledim. Oralarda bir yer görmedim ki, onda Muhammed ismi yazılmış olmasın. Sonra Rabbim beni cennete yerleştirmiştir. Cennette de bir köşk veya bir çardak görmedim ki, orada Muhammed ismi yazılmış olmasın.

Daha bu türlü çok sözler söyleyip:

— O halde Muhammed aleyhisselâm'ın ismini çok zikreyle. Zira melekler her saatte O'nu çok zikrederler, diye buyurdu.

Ebu Hüreyre'nin (R.A.) rivayetinde gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şöyle buyurdu:

— Beni göklere çıkardıkları zaman bir göğe uğramadım ki, orada "Muhammedün Resûlüllah" diye ismimin yazılmış olduğunu görmeyeyim. Ebu Bekir'in ismi de benim ardımda yazılmıştı.

Kadı İyâz (Allah rahmet etsin) *Şifâ*'sında yazmıştır ki: "Eski taşlar üstünde **Muhammed takiy** (kötülüklerden sakınıcı), **muslih** (ıslahatçı ve barıştırıcı), **emîn** (inandırıcı ve güvendirici) diye yazılı bulunmuştur. Bir taşın üstünde de İbranî harfleriyle şöyle yazılı bulunmuştur:

بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ لَا إِلٰهَ
إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَتَبَهُ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ

"Ey Allah'ım, senin isminle. Rabbinden, her şeyi en açık bir dille beyan eden Hak (Resul) sana geldi. Allah'dan başka ilâh yoktur, Muhammed Allah'ın resûlüdür. Bunu yazan İmrân oğlu Mûsâ'dır."

İbn-i Zafer, Muammer'den, o da Zührî'den (Allah onlara rahmet etsin) şöyle rivayet etmiştir:

Bir zamanlar Horasan beldesinde bir çocuk dünyaya gelmişti. Çocuğun bir yanında **"Lâ ilâhe illâllah"**, diğer yanında **"Muhammedün resûlüllah"** yazılı idi. Halk bunu gördüler, diye *Şifâ*'da yazılmıştır.

İbn-i Merzuk Abdullah bin Sûhan'dan şöyle rivayet etmiştir:

— Bir zaman denizin ortasında idik. Kuvvetli bir yel çıkıp bizi Hind Denizi adalarından birine düşürdü. Orada karaya çıktık. Çok güzel kokulu kırmızı bir gül gördük. Yaprağının üstünde beyaz hatla **"Lâ ilâhe illâllah Muhammed Resûlüllah"** yazılı idi. Bir de ak gül gördük. Sarı hatla yaprağında şöyle yazılı idi:

بَرَاءَةٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ

"Rahman ve Rahîm'den naîm (sıhhat, eminlik, lezzet) cennetlerine berat: Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resûlüllah."

İbn-i Adîm (Allah rahmet etsin) *Tarih*'inde Ali bin Abdullah El-Hâşimî Er-Râkî'den rivayet etmiştir ki: "Hindistan memleketlerinden bâzı köylerde güzel kokulu, büyük ve siyah renkli bir gül gördüm. Üzerinde beyaz hatla: "Lâ **ilâhe illâllah Muhammedün resûlüllah — Ebu Bekir Sıddık, Ömerü'l-Fâruk,"** yazılıydı. Bunu görünce şüpheye düştüm. Acaba ilâçla mı böyle yazdılar? dedim. Bunun insan işi olduğunu sandım. Açılmamış bir goncasını açıp baktım, onda da aynen böyle yazılı olduğunu gördüm."

Böyle hikâye ettikten sonra dedi ki: " memlekette bu türlü güllerden sayısız derecede çok vardı. Ama halkı taşlara taparlardı. Hak Teâlâ Hazretlerini bilmezlerdi."

Kadı Ebü'l-Beka bin Ziya (Allah rahmet etsin) *Mensek* adlı kitabında Ebu Abdullah bin Mâtek'ten nakletmiştir ki, şöyle dedi:

"Hind beldelerinden Nemîle adlı bir şehre vardım. Orada büyük bir ağaç gördüm. Onda badem gibi kabuklu bir meyve biter. Alıp kabuğunu kırdığın gibi içinden

durulmuş, yeşilce bir yaprak çıkar. Üzerinde kızıl hatla: "**Lâ ilâhe illâllah Muhammedün resûlüllah**" yazılıdır. Hindistan halkı onu mübarek tutarlar. Yağmur yağmadığı zaman onunla yağmur duasına çıkarlar."

İmam-ı Yâfiî (Allah rahmet etsin) *Ravzu'r-Reyyâhîn* adlı kitabında şöyle yazmıştır: "Hind beldelerinde bir ağaç bulunmuştur ki, yemişinin badem kabuğu gibi kabuğu vardır. Kabuğunu kırdıkları zaman içinden taze ve yeşil bir yaprak çıkar. Üzerinde "**Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resûlüllah**" yazılıdır. O kadar açık ve parlak şekilde yazılmıştır ki, Hind halkı onu uğurlu ve mübarek sayarlar."

İmam-ı Yâfiî der ki: "Bu hikâyeyi Ebu Yâkub Zeyyâd'a anlattığım vakit bana:

— Ne şaşıyorsun? Ben bir zaman İble Nehrinde balık avlıyordum. Bir balık tuttum. Sağ yanında "**Lâ ilâhe illâllah**", sol yanında "**Muhammed Resûlüllah**" yazılı olduğunu gordüm. Bunu görünce hürmet edip balığı yine suya attım, dedi."

Bürde-i Busayrî şerhinde İbn-i Merzuk (Allah rahmet etsin) bâzı seleften rivayet etmiştir ki:

— Bir zamanda bir balık getirdiler. Bir kulağında "**Lâ ilâhe illâllah**" , öbür kulağında "**Muhammed resûlüllah**" yazılı olduğunu gördüm, dedi.

Bir cemaat nakletmişlerdir ki, bir zamanda sarı bir karpuz bulundu. Üzerinde kudretten türlü türlü nice hatlar vardı. Bu hatlardan biri şöyle idi: Arabi hatla bir yanında "**Allah**" lâfzı, bir yanında da "**İzz Ahmed**" kelimesi yazılmıştı. O kadar açık yazılmış bir yazı idi ki, gören bir kimsenin asla şüphesi kalmazdı.

809 tarihinde bir üzüm çekirdeği gördüler. Siyah hatla üzerinde "**Muhammed**" ismi yazılı idi.

İbn-i Tuğrul (Allah rahmet etsin) *Nutku'l-Mefhum* adlı kitabında bâzı seleften rivayet etmiştir ki, şöyle dedi:

— Bir adada büyük bir ağaç gördüm. Çok güzel kokulu yaprağı olur. Üzerinde kızıl ve beyaz hatlarla üç satır yazı bulunur. Birincisi: "**Lâ ilâhe illâllah**". Diğeri: "**Muhammed resûlüllah**". Öbürü: "**İnne'ddîne indallahi'l-İslâm**" diye nakletti.

İbn-i Kuteybe (Allah rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nübüvvetinin işaretlerinden biri de şudur ki, kendinden önce Muhammed ismiyle hiç kimse isimlendirilmemiştir. Hak Teâlâ Hazretleri tarafından bu şerefli isim Resûlullah Efendimiz Hazretleri için saklanmıştır. Nitekim Yahya ismi de saklanıp ondan evvel hiç kimseye konmamıştı. Şu sebeple Muhammed ismi saklanmıştı ki, Hak Teâlâ Hazretleri eski kitaplarda bu şerefli ismi zikredip peygamberlerine onu müjdeledi. Eğer başkalarında da bu şerefli isim bulunsa şuphe vâki olurdu, demişlerdir. Ancak şu var ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin vucuda gelmesi yaklaştığı zaman kitap ehli halka müjdeleyip:

— Muhammed aleybisselâm'ın gelmesi yaklaştı, dediler.

Bunun üzerine halk, vücuda gelen oğlancıklarının adını Muhammed koymağa başladılar. Her biri, nolaydı o peygamber benim oğlum olaydı, diye tamaha düştüler. Alimler, o zamanda Muhammed ismiyle isimlendirilmiş olan kimselerin kaç kişi olduğunu ve babalarının isminin ne olduğunu tayin etmişlerdir."

Ebu'l-Fazl bin Hacer'in (Allah ona rahmet etsin) kavlince bunlar on beş kişi idi. Bunların en meşhuru Muhammed bin Adiy bin Rebia'dır ki, sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yetişip îman getirerek sahâbe-i kirâmdan olmuştur. Biri de Muhammed bin Ecnaha'dır ki, Evs kabilesindendir. Biri de Muhammed bin Üsâme bin Mâlik'dir. Biri de Muhammed bin Berâ'dır. Bu da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin zamanına kalıp ashâbdan olmuştur. Biri de Muhammed Hâris bin Hadîc bin Harîs'dir. Biri de Muhammed Harmâz bin Mâlik'dir. Biri de Muhammed bin Hamrân'dır. Biri de Muhammed bin Huzâî'dir, Benî Zekvân kabilesindendir. Biri de Muhammed bin Huveylid'dir. Biri de Muhammed bin Süfyân'dır. Biri Muhammed bin El-Bahmedü'l-Ezdî'dir. Biri Muhammed bin Yezid bin Rebia'dır. Biri Muhammed bin El-Esedî'dir. Biri Muhammed El-Fakimî'dir.

Bu zikrolunanların hepsi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden önce dünyaya gelmişlerdir. Ama Kadı İyaz'ın zikrettiği Muhammed bin Mesleme-i Ensarî, Peygamber Efendimiz Hazretlerinden yirmi yıl belki daha ziyade sonra dünyaya gelmiştir.

Peygamber Efendimiz, **Mahmud** ismiyle Zebur'da anılmıştır. Hak Teâlâ Hazretlerinin bir ismi **Hamîd** (ziyade öğülen)dir. Bunun da mânası Mahmud demektir. Zira Hak Teâlâ, Hazretleri kendine hamd etmiştir ve kulları da ona hamd eylemiştir. Şüphesiz olarak Hak Teâlâ Hazretleri Mahmud (kendisine ziyade hamd olunan) dır.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin **Mâhî** (mahvedici) ismine gelince, hadîs-i şerifte tefsir olunduğu üzere küfürleri mahvedici demektir. Zira Peygamber Efendimiz gönderildiği zaman bütün yeryüzünde olan insanlar hep küfür üzere idiler. Kimisi putatapıcı idi.Kimisi de dalâlete düşmüş Yahudi ve Hıristiyanlar idi. Kimisi sâbiiyye-i dehriyye (ilkel materyalistler) idi; asla ne Tanrı bilirler, ne âhiret bilirlerdi. Bazısı da yıldızlara taparlardı. Bir kısmı ateşperest idi. Bazıları da felsefeci idi; peygamberlerin şeriatlarına kail değillerdi. Peygamber Efendimiz Hazretleri geldiği gibi İslâm dini öyle bir şekılde zuhur etti ki, geri kalan bâtıl dinler tamamen mahvoldu. Hüküm ve galebe onun oldu.

Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin **Hâşir** (toplayıcı) ismi daha önce geçen hadîs-i şerifte zikredilmiş olduğu üzere halkın Resûlullah Efendimizin isri (izi, mesleği, gıdışı) üzre haşrolundukları mânasını ifade eder. Yâni haşr, lugatte toplamağa derler. Yaratıklar da Fahr-i Âlem Efendimiz'in sünneti ve şeriatı üzre toplandıkları için Resûlullah Efendimız Hazretlerine Hâşir (toplayıcı) denmiştir.

Resûlullah Efendimiz'e **Âkib** diye şunun için denilmiştir ki, kendisinden başka ne kadar peygamber varsa hepsinin akabınde gelmiştir.

Mukaffî (diğerlerinin başı olan) ismi de öbür peygamberlerden sonra geldiği için verilmiştir.

El-Evvel denilmesi şunun içindir ki, daha önce zikrolunduğu üzre bütün peygamberlerden önce yaratılmıştır. Kıyâmet günü kabrinden çıkarılması da herkesten önce olacaktır.

El-Âhir denilmesi bütün peygamberlerden sonra gönderildiği içindir.

Ez-Zâhir ismiyle isimlendirilmesi, zuhur âleminde olan görünüşe gelmiş şeylerin hepsine zuhurda galip olduğu içindir.

El-Bâtın denilmesi Hak Teâlâ Hazretlerinin vahyi vasıtasiyle bâtına (görünmez âleme) ait işlerden bilgi sahibi olduğu içindir. **El-Fâtih** ve **El-Hâtem** (veya **El-Hâtim**) - birincisi Açıcı ve ikincisi Mühürleyici, Sona erdirici demektir- isimleriyle isimlendirilmesi, Ebu Hüreyre'den rivayet olunan Mi'rac hadîsinde Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerinin: **"Hak Teâlâ beni Fâtih ve Hâtem kıldı,"** buyurmasından dolayıdır.

Peygamberimizin Kur'an'da Geçen Adları:

Rauf (çok şefkatli) ve **Rahîm** (çok merhametli) isimleriyle isimlendirilmesi şunun içindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerime'de kendilerini bu isimlerle yad edip:

"Lekad câeküm resûlün min enfüsiküm azîzün aleyhi mâ anittüm harîsün aleyküm bil-mü'minîne raufun rahîmun — Size kendi nefsinizden (içinizden ve sizin benzeriniz olan) **bir resûl geldi. Sizin günah ve isyanınız ona ağır gelir. O sizin iyiliğinize haris** (düşkün) **dür, ancak sizin iyi olmanızı ister. O, mü'minlere karşı rauf ve rahîm** (çok şefkatli ve çok merhametli) **dir,"** (Tevbe sûresi: 9/128) diye buyurmuştur.

Hakku'l-Mübîn (Hakkı açık seçik bildirici) denilmesi şunun içindir ki aşağıdaki âyet-i kerimede bu isimlerle zikredilmiş olup:

"Hattâ câehümü'l-hakku ve resûlün mübinun — Gerçek ve her şeyi açık seçik bildiren resûl onlara gelinceye kadar..." (Zuhruf sûresi: 43/29) diye buyurulmuştur.

El-Mü'min ismiyle anılması da âyet-i kerîmede Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında:

"Yu'minu billâhi ve yu'minu lil-mü'minîne — O, Allah'a ve mü'minlere inanır," (Tevbe sûresi: 9/61) buyrulduğu içindir.

Hadîs-i şerîfte de: **"Enâ amentü li-ashâbî — Ben ashâbıma inandım,"** buyurulmuştur ki, bu da Mu'min (inanmış) demektir.

El-Müheymin (korkudan kurtarıcı, koruyucu, gözetici) isminin verilmesi şunun içindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri Kur'ân-ı azîm'de:

"Ve enzelnâ ileyke'l-kitâbe bil-hakki musaddikan limâ beyne yedeyhi mine'l-kitâbi müheyminen aleyhi — Biz sana, kendinden evvel gelen kitapları tasdik eden ve onlar üzerine emin, muhafız ve gözcü bulunan kitabı hak olarak indirdik," (Mâide sûresi: 5/48) diye buyurmuştur ki, murad Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir.

Mücahid (R.A.) den böyle rivayet olunmuştur. Bu kavle göre âyet-i kerimenin takdiri: **"Ve cealnâke ya Muhammed müheyminen aleyhi — Ya Muhammed, biz seni onun üzerine gözcü ve koruyucu kıldık,"** demektir. Bu takdir üzere âyet-i kerimenin mânası şöyle demek olur: "Ya Muhammed! Biz, sana, kendinden önce indirilen kitap cinsini tasdik edici olduğu halde Kur'ân-ı azîm'i indirdik ve seni o Kur'ân üzerine koruyucu, gözetici kıldık. Tâ ki, onu değiştirilme ve bozulmadan koruyasın."

El-Azîz ismi Hak Teâlâ Hazretlerinin **"Ve lillâhi'l-izzeti ve liresûlihi — İzzet Allah'a ve O'nun resûlüne mahsustur,"** (Münâfikun sûresi: 63/8) diye buyurduğu şerefli sözden alınmıştır. İzzetin mânası kadri çok büyük olmaktır.

El-Habîr isminin mânası bir şeyin nihayeti hakkında bilgi sahibi ve hakikatini bilici demektir. Bazıları "Haber verici demektir" dediler. Her iki mâna da Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında doğrudur.

El-Azîm (çok büyük) ismi, Hak Teâlâ Hazretlerinin **"Ve inneke lealâ hulikin azîmin — Ve hiç şüphesiz ki, sen, çok büyük bir ahlâk üzeresin,"** (Kalem sûresi: 68/4) diye buyurduğu şerefli sözden alınmıştır. Bir kimsenin ahlâkı azîm olunca kendinin de azîm olacağı şüphesizdir. Resûlüllah Efendimiz Tevrat'ta da bu isimle zikredilmiştir.

El-Veli, El-Mevlâ (Dost, Sahip) denilmesi Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri **"Ena veliyyün külli mü'minün — Ben bütün mü'minlerin dostuyum,"** buyurduğu içindir.

El-Emîn ismine gelince, nübüvvet gelmeden önce kavmi içinde bu isimle meşhur ve maruf idi. Nübüvvetten sonra da Hak Teâlâ Hazretlerinin vahyine ve dinine emin (güvenilir kimse) olmuştur. Bütün gök ve yer ehlinin en eminidir.

Mâzmâz ismi İbranicedir. İslâm'a gelen bazı Benî İsrail âlimlerinden nakledilmiştir ki, mânası tîb tîb (çok güzel kokulu nesne) demektir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin tîb olduğu ve bütün tîblerin en yücesi olduğu şüphesizdir. Ve buna şu delil yeter ki, mübarek teri çok güzel kokulu idi. Tatyib (gönüllerini hoşnut etmek) için onu toplarlardı.

El-Afv, El-Safûh isimlerinin mânaları birdir; affedici demektir. Mübalâğa sigasıdır ki, çok affedici demek olur.

El-Atûf isminin mânası şefkati çok demektir.

Nur ismine gelince Kur'ân-ı azîm'de: **"Kad câeküm minallahi nurun — Size Allah tarafından bir nur geldi,"** (Mâide sûresi: 5/15) buyurulmuştur. Murad Resûlullah Efendimiz Hazretleridir. Bazılarının kavline göre murad Kur'ân'dır.

Es-Sirâc (kandil, mum, lâmba) ismiyle Hak Teâlâ Hazretleri isimlendirip: **"Ve sirâcen müniren — Aydınlatıcı kandil,"** (Ahzab sûresi: 33/46) diye buyurmuştur. Münîr (aydınlatıcı, nurlandırıcı) oluşu risaleti açık ve nübüvveti parlak olduğu içindir. Ve Hak Teâlâ Hazretlerinden getirdikleri ile mü'minlerin kalblerini aydınlattığı içindir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kendi zâtında Neyyir, yâni nurludur. Diğerlerine ise nur vericidir. Aydınlatıcı olmada kâmil sirâc (mükemmel bir lâmba) dır. Ancak Kur'ân-ı Kerim'de Vehhâc kelimesi ile tavsif edilmedi. Güneş bu sıfatla tavsif edilip **"Sirâcen vehhâcen"** (Nebe sûresi: 78/13) denildi. Zira Münîr diye nur veren fakat kendisi yakmayan şeye denir. Vehhâc ise nur verir fakat yakar, demişlerdir.

El-Hâdi ismi şunun için verilmiştir ki, halkı doğru yola hidayet edicidir. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri kadim kelâmında:

"Ve inneke letehdi ilâ sıratin müstakimin — Ve şüphesiz ki, sen, doğru yola götürücüsün," (Şûrâ sûresi: 42/52) buyurmuştur.

El-Bürhân ismi Kur'ân-ı azîm'de şu âyet-i kerimede geçer:

"Ya eyyühe'n-nâsu kad câeküm bürhanün min rabbiküm — Ey insanlar! Size Rabbinizden bürhan geldi." (Nisâ sûresi: 4/174)

Bürhan'dan murad Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir, derler. Bazılarının kavline göre murad mucizat-ı Muhammediyedir. Bazı kavilde de Kur'ân'dır, denilmiştir.

El-Nakîb isminin mânası Kavmin Reisi demektir. Rivayet olunur ki, Medine halkından Benî Neccâr topluluğunun nakîbleri vefat etti. Ondan sonra nakîb tayin etmediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Sizin nakîbiniz benim, diye buyurdu.

O topluluk bu şerefli söz ile iftihar ederlerdi.

El-Şâhid ve el-Şehîd isimleriyle Resûlüllah Efendimiz Kur'ân-ı azîm'de zikredilmiştir. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, bir yerde:

"İnnâ erselnâke şâhiden — Muhakkak biz seni şâhid olarak gönderdik," (Fetih sûresi: 48/8) buyurmuştur.

Başka bir yerde de:

"Ve yekûne'r-resûlü aleyküm şehîden — Ve Resûl de sizin üzerinize şehîd (görücü, gözetici) olsun," (Bakara sûresi: 2/143) buyurmuştur.

El-Nâşir ismiyle isimlendirilmesi şunun içindir ki, İslâm'ı neşretmiş, yâni yaymıştır.

El-Müzzemmil ve **el-Müddessir** isimleriyle Kur'ân-ı azîm'de zikrolunmuştur. Mânası daha önce beyan olunduğu üzere elbisesine bürünücü demektir. Vahyin başlangıcında kendisine korku gelip Hazret-i Hadîce'nin (R.A.) evine geldi ve ıstırabını savmak için yatmak istedi:

— **Dessirûnî, dessirûnî!** diye buyurdu. Mânası: "Beni esvapla bürüyün" demektir.

Bunun üzerine elbisesine bürünüp yatarken Cebrâil aleyhısselâm gelip:

— "**Yâ eyyühe'l-müddessir!** - Ey elbisesine bürünmüş olan!" (Müddessir sûresi: 74/1) dedi.

Oradan ism-i şerifi **Müddessir** kaldı. **Müzzemmil** de esvabına büründüğü için denilmiştir. Yerinde tafsilâtı geçmiştir.

Tâhâ ve **Yasin** isimleriyle Kur'ân-ı azîm'de zikrolunmuştur. Daha önce zikri geçen hadîs-i şerifte: "**Senin Kur'ân'da yedi ismin vardır,**" diye buyurulmuştur. Bunlardan biri Tâhâ, biri de Yasin'dir. Bazıları Tâhâ, Allah'ın ismidir, demişlerdir. Bazıları da mânası "Yâ Recül!" demektir, dediler. Bundan başka rivayetler de zikrolunmuştur. Yasin demek Taî lugatinde "İnsan" demektir, dediler. Bazıları da Habeş lugatinde insan demektir, dediler. Bazıları ise Süryanî dilinde öyle demektir, dediler. İbn-i Hanefiye kavlince mânası "Ya Muhammed!" demektir. Ebu'l-Aliye'nin kavlince "Ya Recül!" demektir. Ebu Bekir Verrâk: "Yâ Seyyidü'l-Beşer! demektir" diye buyurmuşlardır. Ama Ca'fer-i Sâdık: "Yâ Seyyîd! demektir," diye buyurmuştur. Her biri bildirenin bilgisince bir mâna buyurmuşlardır. Allah hepsine rahmet eylesin.

El-Fecr ismi, Kur'ân-ı azîm'de "**Ve'l-fecri ve leyâlin**" (Fecr sûresi: 89/1-2) kavl-i şerifinden alınmıştır.

El-Kavi ismi, Kur'ân-ı azîm'de: "**Zî kuvvetin inde zi'l-arşi mekînin** — O (resûl) **kuvvetlidir, Arş sahibinin indinde temkin ve iktidar sahibidir,**" (Tekvîr sûresi: 81/20) âyet-i kerimesinden alınmıştır. Bir kavilde bu âyet-i kerimede kasdedilen Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir. Başka bir kavle göre Cebrâil aleyhisselâm'dır.

El-Necm (yıldız) ismiyle isimlendirilmesinin hakikati şudur ki, onunla hidayet bulunur. Nitekim karada ve denizde yola gidenler yıldızı gözetip hidayet bulurlar. Bunun gibi Hakk'a giden doğru yolu bulmak da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini gözetip ona göre yolunu doğrultmakla mümkün olur.

El-Şems (güneş) ismiyle isimlendirilmesi, zuhurunun kemâlinden, menfaatlerinin çokluğundan, makamının yüksekliğinden ve şanının üstünlüğünden ötürüdür.

El-Nebi, El-Resûl isimleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hususiyetlerindendir ki, Kur'ân-ı azîm'de kendilerine bu isimlerle hitap olunmuştur. Diğer nebilere böyle olmamıştır. Her birine adıyle hitap olunmuştur. Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerine nice yerde "**Yâ eyyühe'n-nebiyyü! Yâ eyyühe'r-resûlü!**" diye hitap buyurulmuştur. Şöyle

malûm olsun ki, resûl, nebiden daha hususidir. Yâni her resûl nebidir, ama her nebi resûl değildir. Zira resûl diye yeni bir şeriat getirmiş olan ve halkı şeriatına dâvet eden peygambere derler. Ama nebi, yeni şeriat sahibi olmayıp Allahu Teâlâ Hazretlerinin emriyle bir resûlun şeriatine dâvet eden peygambere denir. Nitekim Benî İsrâil nebileri halkı Mûsâ aleyhisselâm'ın şeriatına dâvet ederlerdi. Bu ümmetin âlimleri de Benî İsrâil peygamberleri gibidir . Nitekim Resûlüllah Efendimiz Hazretleri: **"Ulemâi ümmeti keenbiyâi Benî İsrâil — Benim ümmetimin âlimleri Benî İsrail'in peygamberleri gibidir,"** diye buyurmuştur. Zira bunlar da halkı Muhammed'in şerefli şeriatına dâvet ederler.

El-Müzekkir (zikrettiren ve zikreden) ismi **"Fe-zekkir innemâ ente müzekkirun — O halde sen hatırlat** (zikrettir). **Muhakkak ki, sen hatırlatan ve hatırlayan** (zikrettiren ve zikreden) **sin,"** (Gâşiye sûresi: 88/21) âyet-i kerimesinden alınmıştır.

Beşîr ve **Mübeşşir, Nezîr** ve **Münzir** isimleri **"İnnâ erselnâke şâhiden ve mübeşşiren ve nezîren — Muhakkak ki, biz seni gözetici, müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik,"** (Fetih sûresi: 89/8) âyet-i kerimesinden alınmıştır. Beşîr ve Mubeşşir (Müjdeleyici) denilmesi tâat ehline sevapla müjde verildiği içindir. Nezîr ve Münzir (Korkutucu) denilmesi de mâsiyet ehlini azâbla korkuttuğu içindir.

El-Mübelliğ (tebliğ edici, bildirici) ismi, **"Yâ eyyühe'r-resûlü belliğ... — Ey Resûl! Allah'ın sana indirdiğini tebliğ et!"** (Mâide sûresi: 5/67) âyet-i kerimesinden alınmıştır .

El-Hanîf (doğru olana yönelmiş) ismi **"Ve en akim vecheke li'ddîni hanîfen — Ve dosdoğru yönelmiş olarak yüzünü dine çevir,"** (Yûnus sûresi: 10/105) âyet-i kerimesinden alınmıştır.

Nebiyyü't-Tevbe denilmesi, âlemin halkı sapıklık vâdisine düşmüş iken onun hidayetiyle doğru yola dönmüş olmalarındandır.

Resulü'r-Rahmet, Nebiyyü'r-Rahmet, Nebiyyü'l-Merhamet isimleri, "Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil-âlemîne — Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik," (Enbiya sûresi: 21/107) âyet-i kerimesinden alınmıştır.

Nebiyyül-Melhame, Nebiyyü'l-Melâhim (Savaş / Savaşlar Peygamberi) isminin verilmesinin aslı şudur: Melhame'nin mânası kıtâldir. Yâni gazâ ve cihad peygamberi demektir. Gerçi diğer peygamberlerden de cihad vâki olmuştur. Fakat Resûlullah Efendimiz Hazretlerine ve ümmetine verilen kılıç kimseye verilmemiştir. Nitekim bu husus açıklamaya muhtaç değildir.

Sâhibül-Kadîb denilmesi şunun içindir ki, Kadîb lugatte ağaç dalına derler. Ama burada Kadîb'den murad yine kılıçtır. Nitekim İncil'de öyle tefsir edilmiş olarak geçip: **"Maahu kadîbun min hadîdün yükatilü bihi ve ümmetihi kezalik — Onun yanında demirden bir kadîb vardır ki, onunla savaşır. Ümmeti de böyledir,"** diye buyrulmuştur.

Sâhibü'l-Hirâve: Hirâve diye lugatte asâya, sopaya derler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin çok zaman elinde asâsı vardı. Asayı önünde tutarak götürürlerdi. Bir yerde namaz kılacak olsa önüne koyar, ona doğru namaz kılarlardı, demişlerdir.

Sâhibü't-Tâc: Yâni imâme (sarık) sahibi demektir. O zamanda Arap tâifesinden başkasında sarık yoktu. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri de o tâifeden geldiği için kendilerine Sâhibü't-Tâc denildi, demişlerdir.

Sâhibü'l-Miğfer: Miğfer diye başa giyilen tolgaya derler ki, zırh gibi örme olur. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gazâlarda mübarek başına miğfer giyerdi.

Kademe Sıdkin (Doğruluk Derecesi): Katâde, Hasan-ı Basrî ve Zeyd bin Eslem'in kavlince (Allah onlara rahmet etsin), **"Ve beşşirillezîne âmenû lehüm kademe sıdkin — Ve iman edenlere doğruluk derecesini müjdele,"** (Yûnus sûresi: 10/2) âyet-i kerimesinde kadem-i sıdk'dan murad Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir.

Nimetullah (Allah'ın Nimeti): **"Ya'rifûne ni'metallahi sümme yunkirunehâ — Allah'ın nimetini tanırlar, sonra da inkâr ederler,"** (Nahl sûresi: 16/83) âyet-i kerimesinden alınmıştır. Mânası: "Kâfirler Muhammed aleyhisselâm'ın nübüvvetini bilirler, ondan sonra Muhammed'i tekzib ederler," demektir, dediler. Mücâhid'den ve Süddî'den böyle rivayet edilmiştir. Züccâc dahi böyle demiştir.

Urvetü'l-Vüska (Çok Sağlam Kulp): **"Fekadi'stemseke bil-urvetil-vüska — İşte o sağlam bir kulpa yapışmış olur,"** (Bakara: 2/256) âyet-i kerimesinde murad Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir, diye Ebu Abdurrahman Sülemî rivayet eylemiştir.

Rüknü'l-Mütevazıîn (Alçak gönüllülerin temeli, en büyüğü): Şunun için böyle isimlendirilmiştir ki, tevazu ehlinin başta geleni idi. Hatta tevazuu o derecede idi ki, mübarek gömleğini yamar, ayakkabısı yırtılsa diker ve ev süpürürdü.

Kasm ve Kassum isimlerinin mânası, Kadı Iyâz'ın kavlince, bütün hayırları kendinde toplayıcı demektir.

El-Barkılit ve **El-Garkılit** isimlerinin mânası Hakk'ın ruhu demektir. İncil'de böyle zikrolunmuştur. Sa'leb'in kavlince hakla bâtılın arasını ayırıcı demektir.

Himyatâ isminin mânası, hürmetleri (haramlıkları) himaye edici demektir. İbn-i Esir (Allah rahmet etsin) der ki: "Kâ'b (R.A.)ın hadîsinde şöyle vâki olmuştur: 'Eski kitaplarda Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli isimleri Muhammed, Ahmed ve Himyatâ'dır,' demiştir. Ebu Ömer (Allah rahmet etsin) der ki: "İslâm'a gelen Yahudi âlimlerinin bazısından sordum. Dediler ki: Mânası, haramdan perhiz ettirir ve helâlın tasarrufuna izin verir, demektir."

Uhiyd yahut **Ahyed:** Bu isim Şifa nüshalarının bazısında Uhiyd şeklinde bulunmuştur. Ama meşhur olanı Ahmed vezni üzre Ahyed şeklinde olmasıdır. Bazı nüsha-

larda da Ahıyd şeklinde görülmüştür. İmam-ı Nevevî (Allah ona rahmet etsin) *Tezhîbu'l-Esmâ* adlı kitabında İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden Resûlullah Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir-. "Benim adım Kur'ân'da Muhammed'dir. İncil'de Ahmed ve Tevrat'ta Ahyed'dir. Ben Ahyed ismiyle şunun için isimlendirildim ki, cehennem ateşini ümmetimden başka semte çeviririm." Hâsılı Resûlullah Efendimiz Hazretleri dünyada hidayetiyle ve âhirette şefaatiyle ümmetini cehennem ateşinden korur.

El-Menhamnâ: Bu ismin Süryanî dilinde mânası Muhammed demektir.

El-Meşfah: Bu da Süryanîcedir. Mânası El-Hamd demektir.

Mukimu's-Sünne: *Şifâ*'da zikredilmiştir ki, Hazret-i Dâvud aleyhisselâm dua edip: **"Allahümme eb'aslenâ Muhammeden mukime's-sünneti ba'de'l-fetreti — Allahım, o fetret zamanında sünneti ayakta tutucu olan Muhammed aleyhisselâm'ı bize gönder,"** dedi. Böylece bu şerefli isim Hazret-i Dâvud'un lisanından alınmıştır.

El-Mekîn: Mânası, Allah katında kadri ve derecesi yüksek demektir.

El-Ümmî: Mânası okuyup yazma bilmeyen demektir. Bazıları, Mekke'nin bir adı olan Ümmü'l-Kurâ'ya (şehirlerin anasına) nisbet olunup Ümmî denilmiştir, dediler.*

Mekkî denilmesi de Mekke şehrinde doğduğu içindir.

Medenî denilmesi ise hicret yeri Medine-i münevvere olduğu içindir.

Abdül-Kerîm: "*Şevku'l-Arûs ve Enisü'n-Nüfûs*" adlı kitabında Mevlâna Hüseyin bin Muhammedü'd-Damğânî (Allah ona rahmet etsin) nakletmiştir ki, Kâ'bu'l-Ahbâr (R.A.) şöyle dedi: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin cennet ehli katında şerefli ismi **Abdü'l-Kerîm**'dir. Cehennem ehli katında **Abdü'l-Cebbâr**'dır. Arş ehli katında **Abdü'l-Hamîd**'dir. Diğer melekler katında **Abdü'l-Mecîd**'dir. Nebiler katında **Abdü'l-Vehhâb**'dır. Şeytanlar katında **Abdü'l-Kahhâr**'dır. Cinler katında **Abdü'r-Rahîm**'dır. Dağlarda **Abdü'l-Hâlik**'dir, Karada ve yabanda **Abdü'l-Kadir**'dir. Denizlerde **Abdü'l-Müheymin**'dir. Balıklar katında **Abdü'l-Kuddüs**'dür. Hevamm, yâni zehirli canavarlar katında **Abdü'l-Gıyâs**'dır. Yabanî hayvanlar katında **Abdü'r-Rezzâk**'dır. Yırtıcı canavarlar katında **Abdü's-Selâm**'dır. Behâim (dört ayaklı hayvanlar) katında **Abdü'l-Mü'min**dir. Kuşlar katında **Abdü'l-Gaffâr**'dır. Tevrat'ta **Mazmaz'dır.** İncil'de **Tâbtâb**'dır. Suhufda **Âkib,** Zebur'da **Fâruk**'dur."

Yâni o kitaplarda meşhur olan şerefli isimleri bunlardır demektir. Yoksa bundan başka isimleri onlarda yoktur demek değildir. Belki her birinde nice isimle zikredil-

---

* Peygamber Efendimizin nuru zuhura gelen bütün varlıkların ana maddesi olduğundan kendilerine ümmi denildiği gibi Kur'ân'da geçen Ummu'l-Kitap'dan murad Hakikat-ı Muhammediye olduğu için de ona "ana kitaba mensup" anlamında "ummi" denilmiştir. Diğer peygamberlere inen sayfalardan en son Kur'an'a kadar inen bütün kitaplar bu "Ana Kitab"dandır. (S.N.)

miştir. Kâ'bu'l-Ahbâr (R.A.) devamla diyor ki: "Hak Teâlâ Hazretleri katında **Tâhâ** ve **Yasin'dir.** Mü'minler katında **Muhammed'dir.** Ve künyesi **Ebü'l-Kasım'dır.** Zira cenneti cennet ehli arasında taksim eyler." (Kasım: Taksim edici demektir. Ebu'l-Kasım: Taksim edicinin babası, yâni en büyük taksim edici, demektir.)

Abdullah ismi Kur'ân-ı azîm'den alınmıştır. Hak Teâlâ Hazretleri O'nu Abd (kul) kelimesiyle zikretmiştir. Nitekim: **"Ve in küntüm fî reybin mimmâ nezzelnâ alâ abdinâ fe'tû bisûretin min mislihi — Eğer kulumuza indirdiğimiz kitapta en küçük bir şüpheniz varsa, haydi onun bir sûresinin benzerini meydana getirin!"** (Bakara sûresi: 2/23) buyurmuştur. Yine: **"Sübhânellezi esrâ bi-abdihi leylen — O Sübhân'dır ki, geceleyin kulunu yürüttü,"** (İsrâ sûresi: 17/1) buyurmuştur. Başka bir yerde: **"Elhamdü lillâhi-llezi enzele alâ abdihi'l-kitâbe — Övgü o Allah'a mahsustur ki, kuluna kitabı indirdi."** (Kehf sûresi: 18/1) buyurmuştur. Yine başka bir yerde de: **"Ve ennehu lemmâ karne abdullahi — Allah'ın kulu ibâdete kalktığı vakit,"** (Cin sûresi: 72/19) **buyurmuştur. Bir yerde de: "Fe-evhâ ilâ abdihi mâ evhâ — O kuluna vahyettiği şeyi vahyetti,"** (Necm sûresi: 53/10) buyurmuştur. Hepsinden murad Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir. Zikredilen yerlerin her birinde resûlünü büyütüp yücelterek kendi kerîm zâtına izafe buyurmuştur .

Rivayet olunur ki, âlemlerin fazilet ve tevazu sahibi hocası Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, yemek yemeğe oturduğu zaman kullar (köleler) gibi otururdu. Diğer hallerinde de, gerek giyiminde, gerek meskeninde, gerekse başka işlerinde aslâ kibir ve böbürlenme eseri göstermezdi. Bütün davranışlarında kulluk sıfatını göstermekten uzak kalmazdı. Sahih hadîsde gelmiştir ki:

"Beni övmekte çok mübalâğa etmeyin. Hıristiyanların Hazret-i İsa'yı övmekte ettikleri gibi... (Zira onlar öyle bir dereceye götürmüşlerdir ki, Hazret-i İsâ'ya Allah'ın oğlu demişlerdir.) **Sadece siz bana Allah'ın kulu ve resûlü deyin,"** diye buyurmuşlardır.

Bundan anlaşılır ki, kendilerine Abdullah (Allah'ın Kulu) demek övmenin en üstün kısmındandır. Şehâdet ederiz ki, Efendimiz Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür.

2. Fasıl

Peygamber Efendimizin Çocukları

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin çocuklarının üzerinde ittifak olan sayısı altı kişidir. İkisi erkek, dördü kızdır. Bunlarda kimsenin şüphesi yoktur. **Erkeklerin** birisi **Kasım**, öbürü **İbrahim**'dir. **Kızların** biri **Zeyneb**, biri **Rukiyye**, biri **Ümmü Gülsüm**, biri **Fatıma**'dır. Kızların hepsi İslâm'a yetişmişler ve Resûlüllah Efendimiz ile birlikte hicret etmişlerdir.

Zübeyr bin Bekkâr'ın kavline göre Resûlüllah Efendimiz'in Abdullah adlı bir oğlu daha vardı. Ona Tayyib ve Tâhir derlerdi. Küçük iken Mekke'de vefat etti, demişlerdir. Nesep ilmiyle uğraşanların çoğunluğu buna kail olmuşlardır.

Bazıları da, Tayyib ve Mutayyeb Abdullah'dan başkadır. İkisi ikizdir. Tâhir ve Mutahhar adlı iki oğlu daha vardır. Bunlar da ikizdir, dediler. Bazıları da, nübüvvet gelmeden önce Abdi Menaf adlı bir oğlu daha vardı. Bundan başkası hep nübüvvetten sonra dünyaya gelmişlerdir, dediler.

İbn-i İshak (Allah rahmet etsin): "İbrahim'den başka erkekler İslâm'dan önce daha memeden kesilmeden vefat ettiler," demiştir. Ama daha önce zikri geçen Abdullah nübüvvetten sonra vücuda gelmiştir. Ancak İbn-i İshak'ın sözü üzerinde değişik görüşler vardır. En doğrusu şudur ki, üç oğlu ve dört kızı vardı. Erkeklerin biri de Abdullah idi. Bu takdirde mübarek çocuklarının sayısı yedi olur: **Kasım, Abdullah, İbrahim, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm** ve **Fatıma** aleyhimü's-selâm.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ilk dünyaya gelen çocuğu **Kasım**'dır. Nübüvvetten önce doğmuştur. Yürümeğe muktedir oluncaya kadar sağ kalmıştır. Bazıları,

iki yaşına erdi, demişlerdir. Bazıları da ata binecek dereceye kadar vardı ve nubuvvetten önce vefat etti, demişlerdir. Bazıları ise İslâm'a yetişmiştir, dediler. Hâsılı ne kadar ömür sürdüğü ihtilâflıdır. Ama doğrusu şudur ki, on yedi aylık iken vefat etti, demişlerdir.

Kızlarının en büyüğü **Zeyneb**'dir. Vücuda geldiği zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri otuz yaşında idi ve Hicret'in sekizinci yılında vefat etmiştir.

Rukiyye vücuda geldiği zaman Fahr-i Alem Efendimiz Hazretleri otuz üç yaşında idi. Bedir gazâsında iken Rukiyye Medine'de vefat etmiştir. Ebu Leheb'in oğlu Utbe'ye nikâh olunmuştu. **Ümmü Gülsüm** de Ebu Leheb'in öbür oğlu Uteybe'ye nikâh olunmuştu. **"Tebbet yedâ Ebi Lehebin — Ebu Leheb'in iki eli kurusun"** sûresi nazil olduğu zaman Allah'ın lânetine uğrayan Ebu Leheb iki oğluna and verip:

— Muhammed'in kızlarından ayrılın! dedi.

İkisi de henüz onlarla bir araya gelmemişlerdi. Talâk verip birbirlerinden ayrıldılar. Sonradan Osman bin Affan (R.A.), Rukiyye'yi nikâh eyledi. Rukiyye, Hazret-i Osman ile beraber iki defa Habeşistan'a hicret eyledi. Ümmü Gülsüm, zikrolunduğu üzere Ebu Leheb'in oğlu Uteybe'ye verilmişti. Rivayet olunur ki, Uteybe, Ümmü Gülsüm'ü boşadığı zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi ve:

— Senin dinini inkâr ettim ve kızını da boşadım. Sen beni sevmezsin, ben de seni sevmem! dedi ve üzerine hücum edip mübarek gömleğini yırttı.

Uteybe sonra Şam diyarına ticaret için gitmeğe kalktı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ona beddua edip:

— **Allahümme sallate aleyhi kelben min kilâbike** (Allahım, Uteybe'nin üzerine yırtıcı canavarlarından birini musallat eyle), dedi.

Bundan sonra Uteybe mel'unu Kureyş tüccarı ile çıkıp Şam'a giderken Zerka denilen yerde konakladıkları zaman gece bir arslan meydana çıkıp orada kendisini parça parça etti.

Rivayet olunur ki, Rukiyye vefat ettiği zaman Hazret-i Osman (R.A.), Hazret-i Ömer bin Hattab (R.A.)ın kızı Hafsa'yı almak istedi. Sonradan yine vazgeçti. Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Ömer! Ben sana Osman'dan yeğrek bir kimseyi tavsiye edeyim, dedi.

Hazret-i Ömer:

— Buyur, ya Resûlâllah! dedi.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— O halde sen kızını bana ver, ben de kızımı Osman'a vereyim, buyurdu.

Bundan sonra kendileri Hafsa'yı nikâh ettiler, Ümmü Gülsüm'ü de Osman'a verdiler. Rivayet ederler ki, o zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yemin ederek Osman'a şöyle dedi:

— Eğer yüz kızım olsa ve birbiri ardından vefat etseler yine sana birini daha verirdim. İşte Cebrâil aleyhisselâm bana haber verdi ki, Hak Teâlâ Hazretleri, Ümmü Gülsüm'ü sana vermemi emretmiştir.

Ümmü Gülsüm (R.A.) hicret tarihinin dokuzuncu yılında vefat etmiştir.

Fâtımatü'z-Zehrâ El-Betûl (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kırk yaşına erdiğinde dünyaya gelmiştir. Ebu Amr böyle rivayet eylemiştir. Ama İbn-i İshak'ın kavline göre Resûlüllah Efendimiz'in İbrahim'den başka çocukları nübüvvetten önce doğmuşlardır. **"Fatm"** demek, Arap dilinde **kat'** (kesmek) demektir. O'na **"Fatıma"** diye isim verilmesi kıyâmet gününde Hak Teâlâ Hazretleri kendini ve zürriyetini cehennem ateşinden keseceği içindir. Onlar cehennem ateşini asla görmeyeceklerdir. Onun için Fâtıma denilmiştir. **Zehrâ** diye ak ve nuranî şekli olana derler. Şunun için de **Betûl** denilmiştir ki, kendi zamanının kadınlarından fazilet, din ve haseb cihetlerinden ayrılıp hepsinden üstün ve seçkin olmuştu. Yâni misli yoktu. Bazılarının kavline göre dünyadan kesilip Hak Teâlâ Hazretlerine sıdk ile yöneldiği için kendisine Betûl denildi.

Hazret-i Fâtıma, hicret tarihinin ikinci senesinde, bazı kavilde Uhud gazâsından sonra Hazret-i Ali bin Ebi Tâlib (R.A.) e verilmiştir.

Ebu Amr (Allah ona rahmet etsin): "Fâtıma ve Ümmü Gülsüm, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kızlarının en üstünü idi. Ama Peygamberimiz, Fâtıma'yı hepsinden çok severdi. Mübarek ağzını öperdi. Sefere gidecek olsa hepsinden sonra onunla vedalaşırdı, seferden gelse herkesten evvel onunla görüşürdü," demiştir.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde Hazret-i Fâtıma hakkında: **"Seyyidetü nisâü'l-mü'minîn — Mü'min kadınların efendisi"** diye buyurulmuştur. İmam-ı Ahmed'in rivayetinde: **"Efdalu nisâun ehli'l-cenneti - Cennet ehli kadınların en üstünü"** buyurulmuştur. Vefat ettiği zaman on dokuz yaşında idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden altı ay sonra vefat etmiştir. Allah ondan ve evlâdından razı olsun.

Abdullah, küçük iken Mekke'de vefat etmiştir. Rivayet olunur ki, Abdullah vefat ettiği zaman kâfirlerden Âs(î) bin Vâil:

— Muhammed'in soyu kesildi, ebter oldu, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hitap edip:

"İnne şânieke hüve'l-ebter — Asıl sana dil uzatan kimsenin soyu ve hasenatı kesiktir," (Kevser sûresi: 108/3) diye buyurdu.

İbrahim, hicret tarihinin sekizinci yılında dünyaya gelmiştir. Mariyye-i Kıbtıyye'den olmuştur. Alıyye dedikleri yerde doğdu. Ebu Râfı' (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine müjde getirdiği zaman Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, Ebu Râfi' Hazretlerine bir köle bağışlamıştır. Yedinci gün başını tıraş edip saçının ağırlığınca gümüş sadaka eylemiştir. Böyle etmek sünnettir. Ve iki koç boğazlayıp ziyafet vermiştir.

Sahıh-i Buharî'de Enes bin Mâlik (R.A.)den rivayet edilmiştir ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri:

وُلِدَ لِيَ اللَّيْلَةَ غُلَامٌ سَمَّيْتُ بِاسْمِ أَبِي إِبْرَاهِيمَ

"Bu gece bir oğlum doğdu. Ona babam İbrahim'in ismini koydum," diye buyurmuştur.

Ondan sonra İbrahim'i Medine'de Ümmü Seyf adlı bir hatuna verdiler. Sütannesi o oldu. Vefat edinceye kadar onun yanında kaldı, demişlerdir. Bazılarının rivayetinde sütannesi Ümmü Berde idi, denilmiştir.

Ebu Hâtem'in naklinde Enes bin Mâlik (R.A.) buyurmuştur ki: "Ben çoluk çocuğa karşı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden daha merhametli hiç kimse görmedim. İbrahim'i Medine'den dışarıda Avâli dedikleri köylerde emzirirlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri çıkar, giderdi. Biz de onun yanında beraber giderdik. Varır, alıp öper, sonra döner gelirdi."

Câbir (R.A.)in rivayetinde gelmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Abdurrahman bin Avf'ın eline yapışmış ve ona dayanarak geldi. Meğer İbrahim o zaman vefat etmek üzere idi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, İbrahim'i kucağına alıp gözlerinden yaş akarak buyurdu ki:

"Ya İbrahim! Muhakkak ki, biz senin için mahzunuz. Gözümüz ağlar ve gönlümüz mahzun olur. Ancak Hak Teâlâ'nın rızasına aykırı bir söz söylemeyiz."

Ebu Amr bin Simâk böyle nakletmiştir. Ama Sahih-i Buharî'de Enes bin Mâlik (R.A.)den şöyle rivayet olunmuştur ki: "Hazret-i İbrahim ruhunu teslim etmek üzere iken Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üstüne vardı. Mübarek gözlerinden yaş akmağa başladı. Abdurrahman dedi ki:

— Ya Resûlâllah! Sen de mi ağlıyorsun?

Yâni evlât için Resûlüllah Efendimiz'in ağlamasına şaştı. Resûlullah Efendimiz dedi ki:

— **"Ya İbni Avf! İnnehâ rahmetün** — Ey Avf'ın oğlu! Hiç şüphesiz bu, acımadır."

Yâni: "Böyle etmem merhamet ve şefkatimin gereğidir. Bu üzülme derecesi elde olan bir şey değildir," demek olur. Abdurrahman bin Avf tekrar söyleyince Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

"Muhakkak ki, gözümüz ağlar ve kalbimiz mahzun olur. Halbuki Rabbimizin razı olduğu sözden başka bir şey söylemeyiz," diye buyurdu.

Velhasıl bir kişinin evlâdı, adamları, sevgili dostları için ağlamasında bir şey yoktur. Fakat sözünde şerefli şeriata aykırı bir şey olmaması gerektir. Ağlamak şefkattendir, şefkatse imandandır.

İbrahim'in kaç yaşında vefat ettiği ihtilâflıdır. Bazıları bir yaş, on aylık idi, dediler. Bazıları bir yaş dört aylık ve sekiz günlük idi, dediler. Bazıları yetmiş günlük idi dediler. Hakikatini Allah bilir.

Namazını Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kılıp Medine-i münevvere'nin kabirliği olan Baki'e defnettiler. Ve şerefli kabri üstüne su saçtılar. Hazret-i Zübeyr'den rivayet edilmiştir ki: "İlk su saçılan kabir onun şerefli kabri idi."

Rivayet olunur ki, İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Halk:

— Güneş İbrahim'in ölümü için tutuldu, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurdu ki:

إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَآيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ

"Hiç şüphesiz ki, güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Onlar kimsenin ölümü için tutulmazlar."

Hadîs imamlarından bazısı Abdullah bin Ebi Evfâ'dan rivayet etmişlerdir ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra nebi gelmesi caiz olsaydı oğlu vefat etmezdi, diye buyurmuştur. En iyisini Allah bilir. .

3. Fasıl

Peygamber Efendimizin Hatunları ve Cariyeleri

Hak Teâlâ Hazretleri kadîm kelâmında buyurmuştur ki:

"Ennebiyyü evlâ bil-mü'minîne min enfüsihim ve ezvâcuhu ümmehâtühüm — Peygamber mü'minlere kendi nefislerinden evlâdır ve hatunları mü'minlerin analarıdır." (Ahzâb sûresi: 33/6)

Peygamber Efendimiz'in hanımlarının mü'minlerin anası olması şu cihettendir ki, onların nikâhları mü'minlere haramdır ve hürmetleri vaciptir. Yoksa onlara nazar etmek ve halvetlerine varmak cihetinden değildir. Ama kızları mü'minlerin kızkardeşleridir demek câiz değildir. Zira onların nikâhları mü'minlere haram değildi. Hanımlarının babaları ve anaları mü'minlerin dedeleri ve nineleri demek, kızkardeşleri ve erkek kardeşleri teyzeleri ve dayılarıdır demek caiz değildir, demişlerdir.

Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki: "Peygamber Efendimizin hatunları ümmehât-ı mü'minîn (erkek mü'minlerin anaları) dır. Kadınların anaları değildir," diye buyurmuştur.

Ama Peygamber Efendimiz Hazretleri, erkeklerin ve kadınların babaları idi. Peygamber Efendimiz Hazretlerine hürmette Ebu'l-Mü'minîn (Mü'minlerin Babası) demek caizdir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri'nin hatunları bütün kadınlardan üstündür, sevapları ve ıkapları onlardan kat kat fazladır. Yâni onlar iyi bir iş işleseler o işi başkaları işlediğinde verilen sevabın iki katı, belki daha fazlası kadar onlara sevap verilir.

Bir günah işleseler bize olan ukubetin (cezanın) iki katı kadar ukubete müstahak olurlardı. Onlara bir şey sormak helâl değildi. Meğer ki, perde arkasından olsun.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bütün ömrü boyunca kaç hatun almıştır? Bunların hangisi öncedir, hangisi sonradır? Kendinden önce kaçı vefat etmiştir, kendinden sonra kalanlar kimlerdir? Hangisiyle bir araya gelmiştir, hangisiyle gelmemiştir? Kimi almak isteyip de nikâh etmemiştir? Kimler Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine "Beni alsın" demiştir? Âlimler arasında bunlar ihtilaflıdır. Ancak on bir hatunda ittifak vardır. Bunların altısı Kureyş kavmindendir:

1. Huveylid kızı Hadîce
2. Ebu Bekir kızı Âişe
3. Ömer kızı Hafsa
4. Ebu Süfyan kızı Ümmü Habîbe
5. Ebu Ümeyye kızı Ümmü Seleme
6. Zem'a kızı Sevde.

Dördü de diğer kabilelerdendir:

7. Cahş kızı Zeyneb
8. Hâris kızı Meymûne
9. Huzeyme kızı Zeyneb. Buna Ümmü'l-Mesâkin (Fakirler Anası) derlerdi.
10. Hâris kızı Cüveyriye
11. Bir hatunu da Benî İsrâil'den Safiyye'dir. Allah onların hepsinden razı olsun.

Hz. Hadice:

Mü'minlerin anası **Hazret-i Hadîce'nin** (R.A.) cahiliyyet zamanında iken adı Tâhire idi. Ebu Hâlet bin Zürâre adlı bir kişinin nikâhında idi. Ondan iki erkek çocuk vücuda getirmişti. Ondan sonra Atik adlı bir kişi onu almıştı. Ondan da bir kız vücuda getirmişti. Onlardan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri aldı. O zaman Resûlüllah Efendimiz yirmi beş yaşında idi ve Hadîce kırk yaşına basmıştı.*

Rivayet olunur ki, Hazret-i Hadîce, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine "Beni alsın" diye kendini teklif etmiştir. Peygamber Efendimiz Hazretleri de amcalarına du-

* Bazı râvıler, Hz. Hadice'nin Peygamber Efendimiz ile evlendiğinde 40 yaşında olduğu yolunda tahminlerde bulunmuşlarsa da bu doğru değildir. Zira Hz. Hadice, Peygamber Efendimiz'den 6 çocuk dünyaya getirmiştir. İbrahim hariç, peygamber Efendimizin bütün çocukları Hz. Hadice'dendir. Diğer eşlerinin hiç birinden hiç bir çocuğu olmamıştır. Esasen peygamber Efendimiz'in diğer eşleri ile olan nikâh akdı de sıhriyet, siyaset, siyanet, şefkat ve merhamet gibi duygu ve düşüncelerle vuku bulmuştur. Peygamberimizin bütün çocuklarının anası, asıl eşi, Hz. Hadice olup vefatından sonra, çok genç olan Hz. Aişe ile evlenmiş ise de ondan hiç çocuğu olmamıştır. (S.N.)

rumu anlattı. Bunun üzerine Hazret-i Hamza (R.A.) gitti, babasından Hadîce'yi isteyip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine alıverdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Hadîce'yi aldığı zaman yirmi bekr mehir verdi. Bekr diye henüz bir kere doğurmuş olan genç deveye derler. Bazı kavilde on iki ukiyye altın verdi denilmiştir. Ukiyye, kırk dirhemlik bir ağırlık ölçüsüdür.

İbn-i İshak buyurmuştur ki: "Her ne zaman kâfirler Resûlüllah Efendimizi red veya tekzib etseler, şerefli hatırları mahzun olsa, Hadîce'ye geldiği gibi gönlü açılırdı. Zira Hadîce, daima o Hazret'e teselli verirdi:

— Sen kâfirlerin ettiğine bakma. Onlar cahillerdir. Cahillerin böyle yapmaları şaşılacak bir şey değildir. Bütün peygamberler bu cefayı çekegelmişlerdir, derdi.

Bu türlü okşayıcı sözlerle Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin mübarek hatırını hoş ederdi. Ta vefat edinceye kadar bu hal üzere devam etti. Kadınların kocalarına muhabbet, hürmet ve izzet etmeleri Hadîce (R.A.)nin sünnetidir."

Abdurrahman bin Zeyd'den nakledilmiştir ki, Hazret-i Âdem şöyle buyurmuştur:

— Muhakkak ki, ben, kıyamet gününde bütün insanların efendisi olacağım. Ancak peygamberlerden bir peygamberin değil. O peygamberin adı Ahmed'dir. O, benim üzerime iki nesne ile üstün kılınmıştır. Birisi hatunudur ki, onun yararına çalıştı, ona arka ve yardımcı oldu. Benim hatunum ise benim zararıma çalıştı. Birisi de şudur ki, ona Hak Teâlâ Hazretleri yardım etti, onun şeytanı İslâm'a geldi. Benim şeytanım ise kâfir oldu.

O hatundan murad Hazret-i Hadîcedir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yolunda malı ve nefsi ile çalışıp ona türlü yardımlarda bulunmuştur. Hazret-i Âdem aleyhisselâm ise Hazret-i Havva'nın sözüne uyup cennetten çıkmıştır. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ben şeytanımı Müslüman ettim, diye buyurmuştur.

Âdem âleyhisselâm'ın şeytanı Allah'ın lânetine uğramış İblis idi ki, kâfir oldu, Hazret-i Âdem'e zararı dokundu.

İmam-ı Ahmed'in naklinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şöyle buyurdu:

— Cennet ehli kadınların en üstünü, Huveylid kızı Hadîce, Muhammed kızı Fâtıma, İmran kızı Meryem ve Fir'avn'ın karısı Âsiye'dir.

Şeyh Velıyyüddin İbn-i Irakî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Doğru ve seçkin olan şudur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hatunlarının en üstünü Hazret-i Hadîce'dir."

Bazıları Hazret-i Âişe daha üstündür, dediler. Şeyhulislâm Zekeriyya el-Ensari (Allah rahmet etsin) *Behçetu'l-Hâvî şerhinde* der ki: "Mu'minlerin analarının en üstünü Hazret-i Hadîce ile Hazret-i Âişe'dir. Hangisının diğerinden daha üstün olduğu hususunda ihtilâf vardır."

Ama İbn-i Ammâd (Allah rahmet etsin) dedi ki: "Doğrusu şudur ki, Hazret-i Hadîce, Âişe'den daha üstündür. Zira rivayet ile sabittir ki, bir gün Hazret-i Âişe, Resûlullah Efendimiz Hazretlerine:

— Hak Teâlâ Hazretleri sana Hadîce'den yeğreğini nasip etti, dedi.

Yâni: "Hadîce vefat ettiyse yerine ben geldim. Ben ondan daha üstünüm" demek istedi.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri:

لَا وَاللّٰهِ مَا رَزَقَنِي اللّٰهُ خَيْرًا مِنْهَا آمَنَتْ بِي حِينَ كَذَّبَنِي النَّاسُ
وَأَعْطَتْنِي مَالَهَا حِينَ حَرَمَنِي النَّاسُ

— **"Yok, vallahi. Hak Teâlâ Hazretleri bana ondan yeğreğini nasip etmedi. Halk beni yalanladıkları zaman o bana iman getirmiştir. Halk beni mahrum ettikleri zaman o bana malını vermiştir,"** buyurdu.

İşte bu hadîs-i şerif açıkça gösterir ki, Hazret-i Hadîce (Allah ondan razı olsun) daha üstündür."

İbn-i Dâvud (Allah ona rahmet etsin), bu hususta kendisine sual sorulduğu zaman şöyle dedi:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Âişe'ye Cebrâil aleyhisselâm'dan selâm eylemiştir. Hazret-i Hadîce'ye Cebrâil aleyhisselâm Tanrı Teâlâ Hazretlerinden Muhammed'in lisaniyle selâm etmiştir. O halde Hadîce daha üstündür.

Yine sual edip:

— Ya Hadîce ile Fâtıma'dan hangisi daha üstündür? dediler.

Cevap olarak:

— Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Fâtıma hakkında **"O benden bir parçadır,"** diye buyurmuştur. Açık olan şudur ki, Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin parçası daha üstündür, dedi.

Şeyh Takıyyuddin Subkî (Allah ona rahmet etsin) dahi bu hususta kendisine sual sorulduğu zaman:

— İhtiyârımız ve dinimiz şunun üstünedir ki, **Fâtıma** binti Muhammed sallâllahü aleyhi ve sellem hazretleri hepsinden üstündür. Ondan sonra **Hazret-i Hadîce** üstündür. Ondan sonra Âişe üstündür, dedi. Allah onlardan razı olsun.

Mü'minlerin anası **Sevde binti Zem'a** (R.A.), Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin nübüvvetinin başlarında İslâm'a gelmiştir. Kendinin amcası oğlu olan Sekrân bin Ömer'in hatunu idi. O da Sevde ile beraber çoktan İslâm'a gelmişti. İkinci hicrette ikisi de Habeş ülkesine hicret etmişlerdi. Sonra Mekke'ye döndükleri zaman kocası vefat edip Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu nikâhlayarak aldı.

İmam-ı Buharî (Allah rahmet etsin) tarihinde: "Sevde (R.A.), Hazreti Ömer'in hilâfetinde vefat etmiştir," diye buyurmuştur. Zehebî de: "Hazret-i Ömer'in hilâfetinin sonlarında vefat etti," demiştir. Bazıları ise: "Elli dört senesinin Şevval ayında Medine'de vefat etti," demişlerdir.

Hz. Âişe:

Mü'minlerin anası **Hazret-i Âişe** binti Ebu Bekir Sıddîk (Allah onlardan razı olsun)'ın anasının adı Ümmü Rummân bintî Âmir'dir. Kendisini Cübeyr bin Mut'im'e vereceklerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri isteyip aldı. İbn-i İshak'ın rivayetine göre Resûlüllah Efendimiz kendisine dört yüz dirhem mehir vermiştir. Hicret tarihinden üç yıl önce Mekke'de kendisini almıştır. Hicretten on sekiz ay sonra Şevvâl ayının başlarında bir araya gelmişlerdir. O zaman Hazret-i Âişe dokuz yaşında idi.

İmam-ı Buharî ve Müslim (Allah onlara rahmet etsin), Hazret-i Âişe'den şöyle rivayet etmişlerdir.

— Başlangıçta Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri beni aldığı zaman ben altı yaşında idim. Sonra Medine'ye geldik. Benî Hâris bin Hazrec arasında konakladık. Beni sıtma tuttu. Bu yüzden saçım döküldü. Bir gün kızlarla salıncak oynuyordum. Annem gelip beni çağırdı. Niçin çağırdığını bilmiyordum. Yanına vardığım gibi elime yapıştı. Beni evin kapısında, durdurdu. Oradan bir parça su aldı, yüzümü ve başımı sildi, beni evin içine bıraktı. Ensar kavminden bazı kadınların gelmiş olduğunu gördüm. Hemen kadınlar:

— **Alâ'l-hayre ve'l-berekete** (Hayırlı ve mübarek olsun), dediler.

Annem beni onlara teslim etti. Ondan sonra kadınlar beni süsleyip hazırladılar. Kuşluk zamanı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri geldi. Kadınlar beni ona teslim ettiler. Ben o zaman dokuz yaşında idim, diye buyurmuştur.

Ebu Ömer'den rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin Mekke şehrinde Hazret-i Âişe'ye nikâhı Şevvâl ayında vâki olmuştu. Sonra Medine-i münevvere'de bir araya gelmeleri de Şevvâl'de vâki oldu," demiştir.

Rivayet olunur ki, Hazret-i Âişe, kendi ehlinden ve dostlarından olan kadınların Şevvâl ayında kocaya varmalarından hoşlanırdı. Hazret-i Âişe (R.A.), Âlemlerin Hocası Resûlüllah Efendimizin bütün hatunlarının en sevgilisi idi. Hazret-i Âişe neye meylederse Fahr-i Âlem Efendimiz ona uyardı.

Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Âişe'ye şöyle dedi:

— Seni üç gece rüyada gördüm. Bir melek ipek kumaşa sarmış, "Bu senin hatunundur," derdi. Ben de yüzünü açtım ve "Eğer Allah tarafından ise Hak Teâlâ Hazretleri imza eylesin," dedim.

Yâni: "Eğer rüya Rahmani ise Hak müyesser eylesin," demektir.

İmam-ı Tirmizî'nin rivayetinde şöyledir: Cebrâil aleyhisselâm, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine yeşil bir ipek içinde Hazret-i Âişe'nin sûretini getirdi ve:

— Bu senin dünyada ve âhirette hatunundur, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Âişe ile dokuz yıl birlikte olmuştur. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri vefat ettiğinde Hazret-i Âîşe on sekiz yaşında idi. Peygamber Efendimiz, Âişe'den başkasını bâkir olarak almamıştır. Hazret-i Âişe, fakîhe, âlime ve fasihe (kavrayışlı, bilgili ve güzel konuşan) idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden çok hadîs rivayet eylemiştir. Ashâb ve tabiînden birçok kalabalıklar Hazret-i Âişe'den rivayet etmişlerdir. Arap tâifesi içinde olan cenkleri, hâdiseleri ve şiirleri çok güzel bilirdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri diğer kadınlarında birer gece yatar, Hazret-i Âişe'nin yanında iki gece kalırdı. Sebebi şu idi ki, mü'minlerin anası Zem'a kızı Sevde çok yaşlandı ve kendi nöbetini Hazret-i Âişe'ye bağışladı. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin Hazret-i Âişe'yi sevdiğini bilirdi. Kendisi sadece Resûlüllah Efendimizin nikâhı altında vefat etmeye razı oldu.

Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki, kendisi asla çocuk doğurmamıştır. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin İbrahim'den başka bütün çocukları Hazret-i Hadîce'den olmuştur. İbrahim, Mâriye'den olmuştur. Hazret-i Âişeden evlâdı gelmemiştir. Hicret tarihinin elli sekizinci senesi Ramazanının on yedisinde salı günü vefat edip namazını Ebu Hüreyre (R.A.) kıldırmıştır. Kendisini geceleyin defn etmelerini vasiyet etmişti. Vasiyeti üzerine geceleyin Baki' mezarlığına defn ettiler. Allah ondan razı olsun.

Hz. Hafsa:

Mü'minlerin anası Hafsa binti Ömer bin Hattab (Allah onlardan razı olsun) İslâm'a gelip hicret edenlerdendir. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden önce Huneys bin Huzâfe'nin hatunu idi. Bedir gazâsından sonra kocası vefat etti. Dul kalınca Hazret-i Ömer onu Hazret-i Ebu Bekir'e vermek istedi. Sonra Hazret-i Os-

man'a vermek istedi. Hiç birisi almadı. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri isteyip aldı.

Resûlüllah Efendimiz, Hafsa'yı hicret tarihinden üç yıl sonra nikâh etmiştir. Sonra bir talâk vermişti. Hak Teâlâ Hazretlerinden vahiy geldi:

— Ya Muhammedi Hafsa'ya geri dön. Zira o çok oruç tutucu ve çok namaz kılıcıdır. Cennette senin hatunundur, diye buyuruldu.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri tekrar ona döndü. Sahâbe ve tabiînden bir topluluk Hazret-i Hafsa'dan hadîs-i şerifler rivayet etmişlerdir. Hicret tarihinin kırk beşinci yılında Muâviye zamanında vefat etmiştir. Vefat ettiğinde altmış yaşında idi. Bazı kavilde Hazret-i Osman zamanında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Hz. Ümmü Seleme:

Mü'minlerin anası **Ümmü Selenle** (R.A.)nin adı Hind idi. Daha önce Ebu Seleme bin Abdü'l-Esed'in hatunu idi. Habeş ülkesine ilk hicret eyleyen kocası ile birlikte Ümmü Seleme idi. Ümmü Seleme ilk kocasından dört çocuk vücuda getirmişti. Bazı rivayette Ümmü Seleme, Medine'ye hicret eden kadınların ilki idi. Kendisinden önce hiç bir kadın hicret etmedi, demişlerdir.

Rivayet olunmuştur ki, Ümmü Seleme, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şöyle söylediğini işittiğini bildirmiştir:

— Bir kimseye bir musibet yetişse, meselâ oğlu, kocası veya yakınlarından bir kimse vefat eylese ve o kimse: **"Allahümme ecirnî fî musibeti ve ahleflî hayren minhâ — Allahım, benim musibetimi mükâfatlandır ve bana ondan daha hayırlısını ihsan eyle,"** dese, Hak Teâlâ Hazretleri ona o giden kimseden yeğrek bir kimse verip onun yerine getirir.

Ümmü Seleme diyor ki:

— Kocam Ebu Seleme vefat ettiğinde ben: "Hangi Müslüman Ebu Seleme'den yeğrek olabilir?" dedim. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin buyurduğu duayı okudum. Hak Teâlâ Hazretleri bana Ebu Seleme'nin yerine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini verdi.

Bir rivayette gelmiştir ki, Ebu Seleme vefat ettiğinde Ümmü Seleme'yi Hazret-i Ebu Bekir istedi, varmadı. Sonra Ömer istedi, ona da varmadı. Sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri adam gönderip kendisine istediği zaman Ümmü Seleme, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu isteğini edep ve hürmetle karşıladıktan sonra bazı bahaneler ileri sürüp:

— Ancak benim üç halim var. Birincisi, ben çok kıskanç bir kadınım. İkincisi, ben çocuklu bir dulum. Üçüncüsü, burada beni evlendirecek sahiplerimden kimse yoktur, dedi.

Yâni: "Ben kocamı çok kıskanırım. Belki öbür hatunlarla imtizaç edemeyip kendilerini rahatsız ederim," demek istedi. Sonra yine: "Benim çocuklarım vardır. Belki fakirlik sebebiyle onları beslemek kendilerine zahmet olur," demek istedi. Üçüncü olarak da: "Benim velilerimden burada kimse yoktur ki, beni versin," dedi. Yâni: "Belki varırım da sonradan velilerim razı olmaz," demek istedi.

Ümmü Seleme bu bahaneleri ileri sürünce Hazret-i Ömer, Resûlüllah Efendimize karşı böyle davrandığı için gayet huzursuz olup gazaba geldi. Kendisine gelmediğine ve Resûlüllah Efendimize de gelmediğine kızdı. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendileri gelip:

— Ya Ümmü Seleme! O kıskanmak dediğin şeyi senden gidermesini ben Hak Teâlâ Hazretlerinden dua ederim. Çocuklarının durumuna gelince, Hak Teâlâ Hazretleri ona yeterlik verir. Velilerinden burada kimse bulunmasa da onlardan beni istemeyen kimse yoktur, dedi.

Bunun üzerine Ümmü Seleme, oğluna:

— Beni Resûlüllah Hazretlerine tezvic eyle, dedi.

Oğlu da nikâh edip verdi.

Rivayet olunur ki, Ümmü Seleme, zamanın gayet güzellerinden idi. Peygamber Efendimiz, hicret tarihinin dördüncü yılı Şevvâlinde onu almıştı. Elli dokuz tarihinde Medine'de vefat edip Baki' kabirliğinde defn olunmuştur. Ömrü seksen dört yaşına ermişti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra kırk sekiz yıl yaşamıştır. Vefat ettiğinde namazını Ebu Hüreyre (R.A.) kıldırmıştır. Bazıları, Saîd bin Zeyd kıldırdı, demişlerdir. Allah onlardan razı olsun.

Ümmü Habibe:

Mü'minlerin anası **Ümmü Habîbe** (R.A.)nin adı Remle idi. Daha önce Ubeydullah bin Cahş denilen kimsenin hatunu idi. Onunla beraber Habeş ülkesine hicret etmişti. Kocası orada mürted olup Hıristiyan oldu ve orada vefat etti. Ümmü Habîbe İslâm dini üzere sebat etti, kocasına uymadı. Meşhur rivayetler şunun üzerinedir ki, Ümmü Habîbe daha Habeş ülkesinde iken Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Habeş padişahı olan Necaşî'ye Amr bin Ümeyye ile mektup gönderip: "Ümmü Habîbe'yi bana nikâh edesin" diye buyurdu. Necaşî de şerefli emirleri gereğince Ümmü Habîbe'yi Resûlüllah Hazretlerine nikâhlayıverip kendi malından Şurahbil bin Habeşe ile dört yüz altın ağırlık gönderdi.

Rivayet olunur ki, Necaşî, kendi cariyesi olan Ebrehe'yi Ümmü Habîbe'ye gönderdi: Resûlüllah Hazretlerinin kendine mektup gönderip "Ummu Habîbe'yi bana nikâh ediver" diye buyurduğunu bildirdi. Ümmü Habîbe bu haberi işittiği zaman çok sevinip Ebrehe'ye gümüşten iki bilezik ve birkaç yüzük bağışladı. Akşam zamanı olduğu gibi Necaşî, Cafer bin Ebi Talib'e ve o diyarda bulunan müslümanlara haber verdi. Hepsi gelip hazır oldular. Orada kendisi Ümmü Habîbe'yi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nikâh ediverdi. Böyle vâki olduğu zaman Ümmü Habîbe'nin babası Ebu Süfyan daha İslâm'a gelmemişti, müşrikti. Mekke'de bulunuyordu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile muharebede bulunuyordu. Hicret tarihinin kırk dördüncü senesinde Medine'de vefat etmiştir. Allah ondan razı oldun.

Zeynep binti Cahş:

Mü'minlerin anası **Zeyneb binti Cahş** (R.A.): Bunun annesinin adı Emîme'dir ki, Abdülmuttalib bin Hâşim'in kızı idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Zeyneb'i önce Zeyd bin Hârise'ye alıvermişti. Mezkûr Zeyd, Peygamber Efendimizin azadlı kölesi idi. Zeyneb bir zaman Zeyd ile dirlik ettikten sonra Zeyd onu boşadı. İddeti tamam olduktan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Zeyd'i gönderdi:

— Git, Zeyneb'e benden söz et. Bakalım bana gelir mi? diye buyurdu.

Zeyd de Zeyneb'in kapısına geldi, arkasını döndü ve:

— Ya Zeyneb! Beni Resûlüllah gönderdi. Seni istiyor, dedi.

Zeyneb:

— Ben hiç bir şey söylemem. Ta Rabbim bana emreyleyinceye kadar, dedi.

Böyle söyledikten sonra kalkıp kendinin bir mescidi (ev içinde namaz kılacak hususî bir köşesi) vardı, oraya girdi.

Bundan sonra Hak Teâlâ Hazretleri:

"Felemmâ kazâ zeydun minhâ ve taren zevvecnâkehâ — Zeyd o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık," (Ahzâb sûresi: 33/37) âyet-i kerîmesini inzal etti.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gelip izinsiz olarak Zeyneb'in odasına girdi.

İmam-ı Muslim şöyle rivayet etmiştir ki, Zeyneb (R.A.) bazen Peygamber Efendimiz Hazretlerinin hatunlarına bununla övünüp:

— Sizi babalarınız tezvic eyledi (evlendirdi). Beni ise yedi kat göklerin üstünden Tanrı Teâlâ Hazretleri tezvic etti, derdi.

Önceleri adı Berre idi. Resûlullah Efendimiz Hazretleri adını Zeyneb koydu. Hazret-i Âişe (R.A.) bunun hakkında:

— İslâm dininde Zeyneb'den daha üstün hatun yoktu. Allah korkusunu bilmekte, gerçek söylemekte, sıla-i rahm etmekte (yâni kendi akrabası ile görüşüp konuşma üzre olmakta), çok sadaka vermekte ve kendi nefsini hayır işlere bezl etmekte Zeyneb'den daha üstün hatun olmaz, diye şehadet ederdi.

Hicret tarihinin yirminci yılında Medine-i münevvere'de vefat etmiştir. Vefat ettiğinde elli üç yaşında idi. Namazını Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.) kıldırmıştır.

Zeynep binti Huzeyme:

Mü'minlerin anası **Zeyneb binti Huzeyme** (R.A.), Beni Hilâl kabilesinden idi. Cahiliyet zamanında Ümmül-Mesâkin (Fakirler Anası) diye tanınmıştı. Çünkü fakirleri ve miskinleri gözetir, hallerini yoklar, onlara yemek verirdi. Önce Abdullah bin Cahş adlı bir kimsenin karısı idi. Kocası Uhud cenginde öldürülmüştü. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu nikâh eyledi. Çok zaman geçmeden Peygamber Efendimizin hayatında vefat etmiştir. Bazı kavilde sekiz ay beraber yaşadılar denilmiştir. Bazıları da daha az demiştir. Hicret tarihinin dördüncü yılı Rebiülâhirinde vefat edip Baki' kabirliğine defn olunmuştur.

Meymûne binti Hâris:

Mü'minlerin anası **Meymûne binti Hâris** (R.A.) de Beni Hilâl kabilesinden idi. Hicretin yedinci yılında Hayber gazâsından sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke'ye umre etmeğe gittiği zaman onu almıştı. Bunun büyük kızkardeşi Ümmü'l-Fazl, Hazret-i Abbas'ın karısı idi. Ana bir kızkardeşi Esmâ binti Umeys ise Ca'fer bin Ebi Tâlib'in karısı idi. Diğer bir kızkardeşi olan Selmâ binti Umeys de Hazret-i Hamza'nın hatunu idi. Meymûne, kendi durumunu Hazret-i Abbas'a emanet etmişti. Abbas da kendisini Peygamber Efendimiz Hazretlerine tezvic etti. Mekke yakınında Serif denilen yerde bir araya gelmişlerdi. Hicret tarihinin elli birinci yılında yine aynı yerde vefat etti. Namazını İbn-i Abbas (R.A.) Hazretleri kıldırıp kabrine de o koymuştur.

Cüveyriye binti Hâris:

Mü'minlerin anası **Cüveyriye binti Hâris** (R.A.), Benî Mustalık tâifesinden idi. Resûlullah Efendimiz Hazretleri bu tâifeye karşı gazâ ettiği zaman esir alınıp Sâbit bin Kays bin Şemmas El-Ensarî'nin hissesine düşmüştü. O da kendisine bir baha biçip

onun karşılığında serbest bırakmayı vaad etmişti. Bir gün Cüveyriye, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip:

— Ya Resûlâllah! Ben Cüveyriye binti Hâris'im. Hâlim sana gizli değildir. Sâbit bin Kays'ın eline düştüm. Bana baha biçti. Bedelim karşılığı beni serbest bırakacak, dedi ve bahası için Resûlüllah Efendimiz'den yardım istedi.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Daha hayırlı bir nesneye rağbetin var mıdır? diye sordu.

Cüveyriye:

— Nedir o nesne, ya Resûlâllah? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Senin bahanı ben vereyim ve seni hatunluğa alayım, dedi.

Cüveyriye:

— Kâşki öyle olsa, ya Resûlâllah, dedi.

Ondan sonra halk, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Cüveyriye'yi hatunluğa aldığını işitince ellerinde olan esirleri serbest bırakıp yerlerine gönderdiler:

— Bunlar şimden sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ıshârı oldu, dediler.

Ishâr, sıhri hısımlar demektir ki, kişinin hatunu tarafından olan akrabalarına derler.

Rivayet olunur ki, Hazret-i Âişe (R.A.):

— Ben bir hatun görmedim ki, kendi kavmine mübarek olmakta Cüveyriye'den daha ziyade olsun, dedi.

Benî Mustalık tâifesinden yüz on kişi Cüveyriye sebebiyle serbest bırakıldı, dediler.* İbn-i Hişâm (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Peygamber Efendimiz Hazretleri onu Sâbit bin Kays'dan satın alıp âzâd eyledi ve dört yüz dirhem mehir verip hatunluğa aldı. Cüveyriye (R.A.), altmış beş yıl ömür sürüp hicret tarihinin ellinci yılında âhiret yurduna intikal etmiştir."

* Resulullah Efendimiz, hayatında köle ve cariye istihdam etmediği gibi parası ile köle ve cariye satın alıp azad etmeyi hem âdet (sünnet) etmiş, hem de yakınlarına emir ve tavsiye etmiştir. Onu yakından tanıyan ve seven seçkin sahabesi de onun izinden giderek köleliği kendi hayatlarında fiilen ilga etmişlerdir. Esirleri hürriyetine kavuşturmak (köle azad etmek), Kur'an'da da (K: 4/92), yemin bozma (K: 5/89), zıhârdan dönme (K: 58/3) gibi büyük günahlara kefaret olarak emredildiği gibi meymenet (uğur, hayır, bereket ve mutluluk) sahiplerinin baş vasıflarından biri (K: 90/13) olarak da zikredilmiştir. Böylece yakîn sahibi Müslümanlar nazarında kölelik peygamber Efendimiz'in risaleti ile birlikte ilga edilmiştir. Buna rağmen lafzen yasaklanmadığı için onu devam ettirenler, mânadan ziyade lafza itibar eden, hakkı teslim etmeyen (gayri müslim) müslümanların örf, âdet ve menfaatları olmuştur. (S.N.)

Safiyye binti Hubey:

Mu'minlerin anası Safiyye binti Hubey (R.A.), Benî İsrâil tâifesinden, Hazret-i Mûsâ'nın kardeşi Hârun aleyhisselâm'ın neslinden idi. Önceden Kinâne bin Ebi'l-Hukayk adlı Yahudi'nin hatunu idi. Hayber gazâsında kocası maktul oldu.

Enes bin Mâlik (R.A.) rivayet etti ki: Hak Teâlâ Hazretleri Hayber'in fethini muyesser etti ve esirler alındı. Dihye, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip bir cariye istedi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri de:

— Git, esirlerin içinden bir cariye al, dedi.

O da gitti, Safiyye'yi aldı. Bunun üzerine ashâbdan bir kişi geldi:

— Ya Resûlâllah! O aldığı cariye Benî Kureyzâ ve Beni Nadır tâifelerinin seyyidesidir. Onun Resûlüllah'dan başka kimsede olması uygun değildir, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri haber gönderip ikisini de şerefli huzuruna getirtti. Safiyye'yi görünce Dihye'ye:

— Git, bunun yerine esirlerden başka bir cariye al, dedi ve kendileri Safiyye'yi âzâd edip nikâhladılar.

Sâbit (R.A.), Enes'den sual edip:

— Mehir olarak ne verdi? diye sordu.

Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Safiyye'ye mehr-i muaccel olarak ne verdiğini sordu. Enes de:

— Safiyye'nin nefsini (kendi hürriyetini) mehir etti. Esir iken âzâd edip (hürriyetine kavuşturup) sonra onunla evlendi, dedi.

Oradan dönüp Medine'ye gelirken yolda Ümmü Süleym (R.A.), Safiyye'yi cihazlayıp bir gece Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin halvetine teslim etti.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Her kişinin yanında ne varsa getirsin! diye buyurdu.

Kimi hurma, kimi yağ, kimi de başka şeyler getirdi. Hepsini toplayıp yemek pişirdiler. Ashâb bir araya gelip yediler.

Bir rivayette buyrulmuştur ki, Enes Hazretleri şöyle anlattı:

— Medine'ye yaklaştığımız zaman her kişi devesini sürmeğe başladı. Resûlullah Efendimizin devesi sürçtü. Safiyye, Resûlullah Efendimizin devesinin ardına binmişti. Devenin sürçmesiyle Safiyye düştü. Biz Medine'ye girdik. Resûlullah'ın hatunlarının cariyeleri çıkıp Safiyye'ye bakıştılar. Onun deveden düşmesine sevinip bundan hoşlandılar.

Buharî ve Müslim böyle rivayet etmişlerdir. Yine nakl olunur ki, Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, Safiyye'yi aldığı zaman:

— Ya Safiyye! Bana gelmeğe rağbet eder misin? diye sordu.

Safiyye:

— Ya Resûlâllah! Ben daha küfür üzre iken senin şerefli hizmetinde olmayı arzu ederdim. Şimdi etmez miyim? dedi.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Safiyye'nin gözünde bir miktar gök (morartı) gördü ve:

— Bu neden oldu? diye sual buyurdu.

Safiyye:

— Bir gece Ebu'l-Hukayk'ın yanında yatıyordum. Düşümde ayın gelip koynuma girdiğini gördüm. Uyanıp rüyayı Ebu'l-Hukayk'a söylediğim gibi:

— Sen Medine padişahını istiyorsun! diye yüzüme bir tokat attı. İşte bu onun nişanıdır, dedi.

Hicretin ellinci senesinin Ramazan'ında Medine-i münevvere'de vefat edip Baki'de defnolunmuştur. Allah ondan razı olsun.

* * *

Buraya gelinceye kadar zikrolunan Mü'minlerin Anaları, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile bir araya gelip nice zamanlar nikâhı altında kalan hatunlarıdır. Bunlarda hiç kimsenin şek ve şüphesi yoktur. Bunlardan başka da bazı hatunlar almıştır. Ama mahremiyetine girmeden önce bazısı vefat edip bazısına talâk verilmiştir. Bunların hepsinin sayısı on ikidir. Bunların tayininde çok ihtilâf etmişlerdir. Bunlardan başka sekiz hatun daha vardır ki, bir kısmını Peygamber Efendimiz almak istedi, bir kısmı da kendini teklif edip gelmek istedi. Ama her birine bir mâni çıkıp evlenmeleri mümkün olmadı.

* * *

Cariyelerine gelince: Bunların sayısı dörttür, demişlerdir. Birisi Mâriye-i Kıbtıyye'dir ki, Mısır ve İskenderiyye padişahı Mukavkıs göndermişti. Mâriye'nin kızkardeşi olan Sîrîn'i de beraber göndermişti. Bunların yanında bin miskal altın, yirmi parça Mısır kumaşı, Düldül denilen ak katırı ve Afîr dedikleri ak eşeği beraber göndermişti. Benhâ denilen bölgenin balından da bir miktar göndermişti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri baldan hoşlanıp Benhâ'ya bereketle dua eylemiştir. O Sîrîn adlı cariyeyi Hasan'a bağışlamıştır. Mâriye'den Hazret-i İbrahim vücuda gelmiştir. Kendisi hicretin on altıncı senesinde Hazret-i Ömer'in hilâfeti zamanında vefat edip Baki'de defnolunmuştur.

Resûlüllah Efendimizin cariyelerinden biri de Reyhâne'dir. Reyhâne, Benî Kureyza kavminden idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden önce vefat etmiştir.

Peygamber Efendimizin bir cariyesi daha vardı. Onu Mü'minlerin Anası Zeyneb binti Cahş bağışlamıştı. Biri daha vardı ki, onu da gazâlarından birinde esir etmişti. En doğrusunu Allah bilir.

4. Fasıl

Peygamber Efendimizin Amcaları, Halaları, Sütkardeşleri, Büyük Ana ve Ataları

"*Zehâir-i Ukbâ fi Menâkib-i Zü'l-Kurbâ*" adlı kitapta yazılıdır ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin on iki amcası vardı. Hepsi Abdülmuttalib oğulları idi. Abdülmuttalib'in on üçüncü oğlu Abdullah idi ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin babasıdır. Diğerlerinin isimleri şunlardır:

1. Hâris.
2. Ebu Tâlib. Bunun adı Abd-i Menaf idi.
3. Zübeyr. Bunun künyesi Ebu'l-Hâris idi.
4. Hamza.
5. Ebu Leheb. Bunun ismi Abdü'l-Uzzâ idi.
6. Gaydâk.
7. Mukavvim.
8. Zırâr.
9. Abbas.
10. Kusem.
11. Abdü'l-Kâ'be.
12. Hacil. Buna Muğiyre de derlerdi.

Bu sıradan başka daha bazı sözler de söylemişlerdir.

Hz. Hamza:

Hamza (R.A.)nın annesinin adı Hâle binti Vehb bin Abd-i Menaf bin Zuhre'dir. Hazret-i Hamza'nın künyesi Ebu Ammâre ve Ebu Ya'lâ idi. Ammâre ve Ya'lâ adlı iki oğlu vardı. Onların ismi ile künyelenmişti.

İmam-ı Beğavî'nin naklinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buyurmuştur ki:

"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah indinde yedinci gökte 'Hamza, Allah'ın ve Resûlününün arslanıdır' diye yazılıdır."

Hazret-i Hamza nübüvvetin ikinci senesinde imana gelmiştir. Bazı kavılde Hazret-i Ömer'den üç gün önce İslâm'a geldi denilmiştir. Bedir gazâsında hazır bulunmuştur. Orada Utbe bin Rebia'yı meydanda katletmiştir. Bazıları, onun kardeşi olan Şeybe'yi katletti, demişlerdir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onun hakkında: **"Amcalarımın en hayırlısı Hamza'dır,"** diye buyurmuştur.

İbn-i Sırrî'nin rivayetinde Peygamber Efendimiz: **"Kıyâmet gününde şehitlerin efendisi Abdülmuttalib'in oğlu Hamza'dır."** diye buyurmuştur.

Büreyde'den rivayet edilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretlerinin kadîm kelâmında: **"Yâ eyyetuha'n-nefsü'l-mutmainnetü — Ey itminana gelen nefis!"** (Fecr sûresi: 89/27) diye buyurmasından kasdedilen Hazret-i Hamza'dır.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden de rivayet edilmiştir ki: **"Feminhum men kazâ nahbehu...** — Mü'minlerden öyle erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri söze sâdık kaldılar. **Onlardan kimisi de verdiği sözü yerine getirdi.** (Yâni şehid oluncaya kadar savaşmaya söz vermişti, savaştı ve şehid düştü)." (Ahzâb sûresi: 33/23) diye buyrulmaktan murad Hamza'dır, demiştir.

Hazret-i Hamza Uhud gazâsında şehid olmuştur. Onu Vahşî şehid etmiştir. Sonra Vahşi İslâm'a gelmiştir. Said bin Müseyyeb'den rivayet edilmiştir ki:

— Ben şaşardım, "Hazret-i Hamza'nın katili nasıl kurtuluş bulur?" derdim. Nitekim sonunda Vahşî, şarap içmeye müptelâ olup fâsık oldu ve o halle garîk olup (suda boğulup) gitti, diye buyurdu.

İbn-i Hışâm'dan rivayet edilmiştir ki:

— Vahşî daima şarap içip kendisine had (içki yasağına aykırı hareket etmenin şer'î cezası) vurulurdu. Sonunda defterden silindi, diye buyurmuştur.

Yâni: Divandan hal' olundu demek, defterden çıkarıldı demektir.

Hazret-i Ömer yemin edip buyurdu ki:

— Vallahi, Hak Teâlâ Hazretlerinin, Hamza'nın katlini onun yanına koymayacağını ben bilmiştim.

Hadîs imamlarından bazıları rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Hamza'yı şehid olmuş görünce ağladı. Hele bazı uzuvlarının kesilmiş olduğunu görünce feryat etti.

Ebu Hureyre (R.A.) buyurmuştur ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hamza'yı o halde gördüğü zaman yüreği acıdığı gibi hiç bir nesneye acımamıştır.

İbn-ı Mes'ud (r.a.) buyurmuştur ki:

— Ben, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Hamza'ya ağladığı kadar başka bir şey için ağladığını görmedim. Namazını kılmak için Hamza'yı kıbleye karşı koydu ve cenazesinin üstüne durdu. Yüksek sesle o kadar ağladı ki, usu gitti (aklı başından gidecek hale geldi). Bir taraftan Hamza'ya ağlar, bir taraftan Hamza'nın iyiliklerini sayardı.

İmam-ı Beğavî *Mu'cem*'inde: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri cenaze namazı kıldığı zaman dört kere tekbir alırdı. Ama Hazret-i Hamza'nın üzerine yetmiş kere tekbir aldı," diye buyurmuştur.

Hazret-i Hamza şehid olduğunda elli dokuz yaşında idi. Kızkardeşinin oğlu Abdullah bin Cahş ile ikisi bir kabre defn olunmuştur. Allah onlardan razı olsun.

Hz. Abbas:

Bunun künyesi Ebü'l-Fazl idi. Annesinin adı Netle binti Cenâb idi. Rivayet olunur ki, Arap tâifesi hatunlarından ilk defa Kâbe'ye ipek kumaş kesip örten Abbas'ın anası idi. Sebebi şu idi: Bir kere Abbas küçük çocuk iken yolunu şaşırıp gitti, eve gelmedi. O zaman annesi, Abbas'ı bulursa Kâbe'ye ipek kumaş kesip giydirmeyi adadı. Sonra Abbas bulundu ve adağını yerine getirdi.

Hazret-i Abbas (R.A.), ak benizli, güzel bir kişi idi. İki yanında saçları vardı. Orta boylu idi. Bazıları uzun boylu idi, demişlerdir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden iki veya üç yaş büyük idi. Kureyş arasında reisti. Mescid-i Haram'ın imar ve idaresi Abbas'a emanet edilmişti. Yânı Kâbe-i muazzama'nın işlerinin düzenlenmesine ve gerekli olan şeylerinin teminine Abbas bakardı. Peygamber Efendimiz Hazretleri her hususta Abbas'a itimat etmişti.

Rivayet olunur ki, Mekke'de İslâm'a gelmişti. Ancak müslüman olduğunu müşriklerden saklardı. Bedir gazâsında müşrikler arasında idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbına buyurmuştu ki: ,

— Abbas'a rast gelen kimse onu öldürmesin. Zira o müşrikler tarafından zor kullanılarak bu savaşa çıkarılmıştır.

Ama Kâ'b bin Amr, Abbas'ı tuttu, esir eyledi. Abbas, bahasını verip döndü, yine Mekke'ye gitti. Bazı kavilde Bedir gazâsında İslâm'a geldi. Ondan sonra Medine'ye hicret etmeye yöneldi. Ebvâ denilen yerde Resûlullah Efendimiz Hazretlerine rast geldi. Peygamber Efendimiz Hazretleri Mekke'nin fethi için yola çıkmıştı. Abbas Mekke'nin fethinde Peygamber Efendimiz ile beraberdi. Hicret onunla son buldu. Yâni Mekke'den Medine'ye hicret edenlerin sonuncusu Hazret-i Abbas oldu, denilmiştir.

Ebu Amr dedi ki:

— Abbas'ın müslüman olması Hayber'in fethinden önce idi. Müslüman olduğunu saklardı. İsterdi ki, Hak Teâlâ Hazretleri müslümanlara fethi müyesser eylesin ve Mekke fetholunduğu gün müslümanlığını açıklasın. Huneyn, Tâif ve Tebük gazâlarında hazır bulundu.

Bir kavilde geçtiğine göre Abbas Bedir gazâsından önce İslâm'a gelmişti. Müşriklerin durumunu yazıp Medine'de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bildirirdi. Mekke'de bulunan müslümanlar Abbas'a itimat etmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına gelmek istiyordu. Peygamber Efendimiz ona mektup yazıp:

— Senin Mekke'de bulunman daha hayırlıdır, diye buyurdu.

Mekke'de müşriklerin içinde bulunması şu cihetten daha hayırlıydı ki, Resûlüllah Efendimiz'i kâfirlerin hareket ve davranışlarından haberdar ederdi. Onların ne gibi hazırlık ve tedbirler içinde bulunduğunu yazıp Peygamber Efendimize gönderirdi. Bu cihetten İslâm'a yardımı vardı.

Urve bin Zübeyr (R.A.): "Hazret-i Abbas (R.A.) İslâm'a gelmişti ve Mekke'de sikayet-i Zemzem (Zemzem kuyusundan hacılara su dağıtma vazifesi) onun üzerinde idi. Bu sebeble hicret etmedi, orada kaldı," diye buyurmuştur.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kölelerinden Ebu Râfi', Abbas'ın İslâm'a geldiğini Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine müjdelediği zaman Peygamberimiz, Ebu Râfi'i âzâd etmişlerdir. İslâm'a geldikten sonra Peygamber Efendimiz, Abbas'a çok hürmet ve itibar gösterirdi. Onun hakkında-. **"İnsanların en cömerdi ve en merhametlisidir,"** diye buyurdu.

Sehmî (Allah rahmet etsin) *Fezâil* adlı kitabında zikretmiştir ki, bir gün Abbas (R.A.), Resûlullah Efendimiz Hazretlerine geldi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onu görünce kalkıp Abbas'ın yanına gitti ve alnından öptü. Ondan sonra kendisini sağ yanına oturtup:

— Bu kişi benim amcamdır. İsteyen kişi amcası ile iftihar etsin, diye buyurdu.

Abbas:

— Ne güzel söz buyurdun, ya Resûlâllah! dedi.

Peygamber Efendimiz:

— Niçin böyle demeyeyim? Sen benim amcamsın. Babamın kardeşisin, atalarımın bakiyesisin, benim vârisimsin ve ehlimden ardımda kalanların en üstünüsün, diye buyurdu.

Bir gün de Abbas'a:

— Ey Amca! Yarın sen ve çocukların evden yabana gitmeyin. Sizinle bir işim var, dedi.

Ertesi gün olunca geldi, üzerlerine sırtındaki geniş örtüsünü örttü ve:

— Ya Rab! Bu kişi benim amcamdır, babamın kardeşidir. Bu oğulları da benim ehl-i beytimdir. Ben bu örtümle onları setrettiğim gibi sen de cehennem ateşinden bunları setreyle, dedi.

Evin kapısı, eşiği ve duvarları "Âmin, âmin!" dediler. İbn-i Gaylân ve Sehmî böylece rivayet etmişlerdir.

İbn-i Abdülbâki (Allah rahmet etsin), Ebû Hüreyre (R.A.)den rivayet etmiştir ki; Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِ الْعَبَّاسِ وَلِمَنْ اَحَبَّهُمْ

"Allahım, Abbas'ı, çocuğunu ve onları sevenleri sen yarlığa," diye buyurdu.

Tarih-i Dımışk'da İbn-i Abbas Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Mekke fethedildiği gün Abbas'a dua edip üç kere: **"Allahım, Abbas'a ve onun çocuklarına nusret et,"** diye buyurmuştur.

Hazret-i Cabir (R.A.)in rivayetinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

مَنْ لَمْ يُحِبَّ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَاَهْلَ بَيْتِهِ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ
اللّٰهِ وَرَسُولِهِ

"Bir kimse Abbas'ı ve ehl-i beytini sevmezse hiç şüphesiz o kimse Allah'dan ve Resûlünden uzaklaşmış olur," diye buyurmuştur.

Bu hadîsin doğruluğuna delâlet eder ki, Muhammed bin Hüseyn el-Eşnânî ve Ebu Bekir bin Abdülbâki'nin rivayetlerinde İbn-i Abbas Hazretlerinden şöyle rivayet edilmiştir:

Bir gün Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Abbas'ın eline yapışıp kaldırdı ve:

— Bir kimse benim bu amcamı Allah için ve bana karabeti için sevmezse o mü'min değildir, diye buyurdu.

Bir hadîs-i şerifte de buyrulmuştur ki:

— Benim amcama eziyet eden hiç şüphesiz bana eziyet etmiş olur.

Hazret-i Abbas'ın faziletlerine ilişkin hadîs-i şerifler çok gelmiştir. Hazret-i Abbas, Hazret-i Osman'ın hilâfeti zamanında Medine-i münevvere'de vefat etmiştir. Bazıları Receb ayında, bazıları Ramazan'da vefat etti, demişlerdir. Seksen sekiz yıl ömür sürdü. Otuz iki yılını İslâm'da geçirdi. Baki' kabirliğine defnolunmuştur. Oğlu Abdullah onu kabrine koymuştur. Abdullah bin Abbas (R.A.) bu ümmetin ulularındandır. İbn-i Abbas Kur'ân'ın Tercümanı adıyla tanınmıştı. Abbasî halifeleri bunun evlâdıdır. Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Abbas için:

— **"Hazâ ammî ebu'l-hulefâi** — Bu amcam halifelerin babasıdır," demişti.

Sonradan halifeler bunun oğlunun silsilesinden zuhur eyledi. Allah onlardan, diğer sahâbelerden ve onlara tâbi oalnlardan razı olsun.

Peygamber Efendimizin Halaları: Halaları ki, Abdülmuttalib'in kızlarıdır, hepsi altı kişidir. Bunlar:

1. Âtike,
2. Emîme,
3. Ümmü Hakîmü'l-Beyzâ,
4. Berre,
5. Safiyye,
6. Ervâ'dır.

Bunların içinde Safiyye'den başkası müslüman olmamıştır, dediler. Ervâ ile Âtike'nin müslüman olduklarında ihtilâf vardır. Ebu Ca'feru'l-Ukaylî: "Müslüman idiler" demiştir. Ama Safiyye ittifak ile müslüman idi. Hendek gazâsında müslüman olarak hazır bulunmuştur. Orada Yahudi tâifesinden bir kâfiri öldürmüştür. Resûlullah Efendimiz Hazretleri o zaman Safiyye'ye ganimetten bir hisse vermiştir.

Safiyye, cahiliyet zamanında Hâris bin Harb bin Ümeyye'nin hâtunu idi. O helâk olduktan sonra Hazret-i Hadîce'nin kardeşi olan Avvâm bin Huveylid onu almıştı. Ondan Zubeyr, Sâib ve Abdü'l-Kâ'be isimli çocukları vücuda geldi. Safiyye, yetmiş üç yıl ömür sürüp Hazret-i Ömer bin Hattâb'ın halifeliği zamanında vefat ederek Bakı' kabirliğine defnedilmiştir.

Âtike'nin anası Fâtıma binti Amr'dır. Resûlullah Efendimizin babası Abdullah ile bir anadandır. Bu Âtike odur ki, Bedir kıssasında ru'ya görmüştü.

Ervâ'nın anasının adı Safiyye binti Cundub'dur. Ervâ, Hâris bin Abdulmuttalib ile bir anadan olmuştur. Önce Umeyr bin Vehb'in karısı idi. Ondan Tuleyb vücuda

gelmiştir. Sonradan Kelde bin Abdi Menaf bin Abdu'l-Dâr'a varmıştır. Tuleyb müslüman olup anasının da müslüman olmasına sebep olmuştur. İmam-ı Vakıdî (Allah rahmet etsin) böyle nakletmiştir.

Ümmü Hakîmü'l-Beyzâ da Abdullah ile bir anadandır.

Berre de yukarıda zikri geçen Âtike ile bir anadandır. Önce Ebu Rühm bin Abdu'l-Uzzâ'nın karısı idi. Sonra Abdü'l-Esed bin Hılâl Mahzumî'ye varmıştır. Ondan Ebu Seleme vücuda gelmiştir ki, mü'minlerin anası Ümmü Seleme önceleri bunun nikâhında idi.

Emîme, Cahş bin Reyyâb'ın karısı idi. Ondan Abdullah, Ubeydullah, Ebu Ahmed, Zeyneb, Ümmü Habîbe ve Hamne vücuda gelmişlerdir.

Peygamber Efendimizin Baba Tarafından Nineleri:

Peygamber Efendimizin cedleri ki, babası tarafından idiler, yâni babasının ve dedelerinin anaları şunlardır:

Babası Abdullah'ın annesi Fâtıma binti Ömer bin Âiz bin Ömer bin Mahzum'dur.

Abdülmuttalib'in annesi Selmâ binti Amr'dır. Benî Neccar cemaatinden idi.

Hâşim'in annesi Âtike binti Mürre bin Hilâl'dir ki, Benî Süleym kabilesinden idi.

Abdi Menâfin annesi Âtike binti Fâlih'dir. Bu da Benî Süleym kabilesinden idi.

Kusay bin Kilâb'ın annesi Fâtıma binti Sa'd'dır.

Kilâb'ın annesi Niam binti Serîr'dir.

Mürre'nin annesi Vahşiye binti Şeybân'dır.

Kâ'b'ın annesi Selmâ binti Muharri'dir.

Lüey'in annesi Vahşiye binti Müdlic'dir.

Gâlib'in annesi Selmâ binti Sa'd'dır.

Fıhr'in annesi Cedile binti Hâris'dir.

Mâlik'in annesi Hınd binti Udvân'dır.

Nadr'ın annesi Berre binti Mürre'dir.

Peygamber Efendimizin Anası Tarafından Nineleri:

Peygamber Efendimizin ana tarafından olan ceddeleri (nineleri) ise şunlardır:

Peygamber Efendimizin annesi Emîne hâtunun anası Berre binti Abdu'l-Uzzâ'dır. Emîne'nin babası olan Vehb'in anası Âtıke binti Evkas'dır. Ebu Amr der ki: "Bunun babası Ebu Kebşe diye tanınmıştı. Kureyş tâifesi Peygamber Efendimizi onun

ismiyle yâd edip İbn-i Ebî Kebşe (Ebu Kebşe'nin oğlu) derlerdi. Ebu Kebşe demeleri şunun içindir ki, Arap âdetlerine aykırı olarak Şi'ra (gökyüzünün görünen en büyük yıldızı, Sirius) denilen yıldıza taptı. Kendisinden önce Arap tâifesinden hiç kimse ona ibadet etmemişti. Resûlullah Efendimiz Hazretleri de Arap tâifesinin dinlerine aykırı bir din getirdiği için kendilerine İbn-i Ebî Kebşe derlerdi."

Berre'nin anası Ümmü Habîbe'dir. Onun anası Berre binti Avf'dır. Onun anası Kullâbe binti Hâris'dir. Onun anası Hind binti Yerbu'dur.

Peygamber Efendimizin Sütkardeşleri şunlardır:

Hamza ve Ebu Seleme bin Abdü'l-Esed. Bunları Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber emzirmiştir. Sütkardeşlerinden biri de kendi amcası oğlu olan Ebu Süfyan bin Hâris'dir ki, o Hazretle beraber Halime Hâtun'dan emmişlerdir. Diğer üçü de Abdullah, Enîse ve Huzâfe'dir ki, bunlar Halîme'nin çocuklarıdır. Bu Huzâfe dedikleri kızın ismine Şeymâ da derler.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ashâbından bir tâife Hevâzin kavmine karşı gazâ edip bir miktar esîr alarak döndükleri zaman zikrolunan Şeymâ'yı da onlar arasında esîr almışlardı. Esirleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdikleri zaman Şeymâ:

— Ya Muhammedi Ben senin kızkardeşinim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hemen onu tanıdı. Mübarek ridasını altına döşeyip merhaba ederek kendisini yanına aldı. Mübarek gözlerinden yaş geldi ve:

— Ya Şeymâ! Eğer istersen izzet ve ikramla benim yanımda kal. Eğer dilersen seni kavminin arasına ulaştırayım, diye buyurdu.

Şeymâ kavminin yanına gitmek istedi ve İslâm'a geldi. Ondan sonra Resûlullah Efendimiz Hazretleri üç köle, bir cariye, birkaç deve ve bir miktar koyun ihsan edip onu memleketine gönderdi.

Peygamber Efendimizin Sütanneleri ise şunlardır:

Biri Halime binti Ebî Züeyb'dir ki, Hevâzin kabilesinin Benî Sa'd cemaatinden idi. Süt emme müddeti tamam oluncaya kadar onu emziren sütannesi budur. Huneyn gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip buluştuklarında Fahr-i Âlem Hazretleri mübarek ridasını altına döşeyip Halime üzerine oturmuştur.

Sütannelerinden biri de Süveybe'dir ki, Ebu Leheb'in cariyesi idi. Resûlullah Efendimiz Hazretleri Hadîce'yi aldıktan sonra Süveybe bâzan Resûlullah Efendimize gelirdi. Fahr-i Âlem Hazretleri ona izzet ve ikram ederdi. Ebu Leheb onu âzâd etti

Sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine-i münevvere'den buna kaftan ve bâzı elbiseler gönderirdi. Hayber'in fethinden sonra vefat etmiştir.

Halime ve Süveybe bâzılarının kavline göre İslâm'a gelmemiştir. Ama bâzı âlimler, "Müslüman oldular" diye buyurmuşlardır.

Çocukluk çağında O Hazret'in sütannesi hizmetini gören hâtunlardan biri de Ummü Eymen'dir. Bâzılarının kavline göre Ümmü Eymen, Resûlüllah Efendimizin âzadlısıdır. Babasından miras olarak intikal etmişti, dediler. Bâzılarına göre annesi Emîne Hâtun'dan intikal etmiştir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunun hakkında:

— **Ümmü Eymen benim anamdan sonra anamdır,** diye buyurmuştur.

Bir kere Habeş ülkesine, bir kere Medine'ye hicret etmiştir. Zikrolunan Şeymâ binti Halime de o Hazret'e annesi Halîme'nin yanında hizmetler etmiştir.

5. Fasıl

Peygamber Efendimizin Hizmetkârları, Âzadlıları ve Bekçileri

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetkârlarından birisi **Enes bin Mâlik**'dır (R.A.). Ensar kavminden ve Hazrec tâifesinden idi. Künyesi Ebu Hamza'dır. Resûlullah Efendimiz Hazretlerine on yıl hizmet etmiştir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ona dua edip:

— **"Allahım, Enes'in malını ve evlâdını çok eyle, onu cennete koy,"** demiştir.

Ebu Hüreyre (R.A.) buyurmuştur ki:

— Ben hiç bir kimse görmedim ki namaz kılmakta Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Enes'den daha fazla benzesin.

Namaz kılmakta Hazret-i Enes, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine çok benzerdi. Doksan uç tarihinde vefat etmiştir. Yüz yaşını aşmıştı. Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinden pek çok hadîs-i şerif rivayet etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Biri de **Rabîa bin Kâ'b**'dır ki, o Hazret'in abdest suyuna hizmet ederdi. Altmış uç tarihinde vefat etmiştir.

Biri de **Eymen bin Ümmü Eymen**'dır. Allah onlardan razı olsun. Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin yıkanacağı yerin hizmetini gorurdu. Huneyn gazâsında şehîd olmuştur.

Birisi de **Abdullah bin Mes'ud**'dur. Allah ondan razı olsun. İlk once İslâm'a gelenlerdendir. Bedir gazâsında hazır bulunmuştur. Peygamber Efendimizin yakınların-

dandır. Rivayet olunur ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri kalkıp gidecek olduğu zaman mubarek nalınını hemen önüne koyardı. Çıkardığı zaman da nalını alıp kolunun üzerinde tutardı. Peygamber Efendimizin misvâkleri de onda dururdu. Medine-i münevvere'de vefat etmiştir. Bâzıları otuz iki tarihinde Kûfe'de vefat etti demişlerdir. Allah ondan razı olsun.

Biri de **Ukbe bin Âmir**'dir. Seferlerde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin katırına hizmet ederdi. Ukbe'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Bir gün yolların birinde Resûlüllah Hazretlerinin bindiği katırı yedip gidiyordum. "Üstüne bin, ya Ukbe!" diye bana emrettiler. Ben de "Resûlullah Hazretlerinin bindiği katıra binmek uygun değildir," diye binmedim. Sonra şerefli emirlerine aykırı hareket etmekten korkup bir miktar bindim, tekrar indim. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz bindi. Ve bana dedi ki:

— Ya Ukbe! Halkın kırâet ettiği sûrelerin en üstününü sana bildireyim mi?

Ben de:

— Evet, ya Resûlâllah! Buyur, dedim.

— **"Kul eûzü bi-rabbi'l-felâk ve Kul eûzü bi-rabbi'n-nas"** sûreleridir, diye buyurdu. Bu iki sûrenin faziletleri şudur ki: Bunlara devam eden kimseyi Hak Teâlâ Hazretleri insanların, cinlerin ve şeytanların şerrinden emin eyler.

İmam-ı Ahmed'in rivayetinde İhlâs sûresini de beraber buyurmuştur.

Ukbe, Allah'ın Kitabını ve Ferâiz'i (şer'î miras ilmini) çok iyi bilirdi. Güzel konuşan bir şâirdi. Muâviye zamanında Mısır vâlisi olmuştur. Elli beş tarihinde Mısır'da vefat etmiştir.

Biri de **Esla' bin Şüreyk**'dir ki, Resûlüllah Hazretlerinin bindikleri deveye hizmet ederdi.

Biri de Sa'd'dır. Hazret-i Ebu Bekir'in âzadlısı idi.

Biri de **Ebu Zerr-i Gıfârî**'dir. İlkönce İslâm'a gelenlerdendir. Otuz bir tarihinde, bâzılarına göre otuz iki tarihinde vefat etti. Namazını Abdullah bin Mes'ud kıldırdı. O gün kendisi de vefat etti, demişlerdir.

Biri de **Muhacir**'dir ki, Ümmü Seleme'nin âzadlısı idi.

Biri de **Huneyn**'dır. Peygamber Efendimize hizmet ederdi. Sonra onu Hazret-i Abbas'a bağışladı.

Biri de **Nuaym bin Rabiatü'l-Eslemî**'dır.

Biri de **Ebu'l-Hamrâ**'dır ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendi âzadlısı ve hizmetkârı idi. Adı Hilâl bin Hâris'dir. Humus'da vefat eylemiştir.

Biri de **Ebu's-Samh**'dır. Adı İyâd idi.

Resûlüllah Efendimizin kadın tâifesinden olan hizmetkârlarından birisi **Ümmü Eymen**'dir. İsmi Bereke'dir. Peygamber Efendimizin babasından kalmış, sonra kendileri âzâd etmişlerdi. Bir kavle göre Hazret-i Ömer'in, bir kavle göre de Hazret-i Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

Biri de **Havle**'dir ki, Hafs'ın ninesidir.

Biri de **Selmâ**'dır ki, Ebu Râfi'nin hâtunu idi.

Biri de **Meymûne binti Sa'd**'dır.

Biri de **Ümmü Abbas**'dır ki, Hazret-i Rukiyye'nin âzadlısı idi.

Hazret-i Bilâl (R.A.) ise Peygamber Efendimiz Hazretlerinin vekilharcı ve müezzini idi.

Muaykîb Peygamber Efendimizin mübarek mühürlerini muhafaza ederdi.

Ebu Râfi' at takımlarını ve sefer âletlerini muhafaza ederdi.

Rebâh adlı bir kara köleleri vardı, kapılarının hizmetini görürdü.

Peygamber Efendimizin Muhafızları:

Tehlikeli yerlerde o Hazret'i bekleyenler şunlardır:

1. **Sa'd bin Muâz** (R.A.) Hazretleridir ki, ensâr'dan Evs tâifesinin seyyidi idi. Bedir gazâsında Resûlüllah Efendimiz uykuya vardığında kendilerini beklemişti. Bedir, Uhud ve Hendek gazâlarında hazır bulunmuştur. Hendek gazâsında kendisine ok isabet edip bir ay sonra o yaradan vefat etmiştir.

2. **Muhammed bin Mesleme**'dir. Uhud gazâsında Resûlüllah Efendimizi beklemişti.

3. **Zübeyr bin Avvâm**'dır ki, Hendek gazâsında Resûlüllah Hazretlerini beklemiştir.

4. **Hazret-i Ebu Bekir**'dir. Bedir gazâsında kılıcını çıkarıp sundurma altında durup beklerdi.

5. **Mugiyre bin Şu'be**'dir ki, Hudeybiye gününde kılıcını sıyırıp beklemiştir.

6. **Abbâd bin Bişr** de Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerini beklemiştir. Hak Teâlâ Hazretleri tarafından: **"Vallahü ya'sımüke mine'nnâsi — Allah seni insanlardan korur,"** (Mâide sûresi: 5/67) âyet-i kerîmesi indirildikten sonra Peygamber Efendimiz kendisini bekletmeyi terk eyledi.

Peygamber Efendimizin Âzadlıları şunlardır:

Üsâme ve bunun babası **Zeyd bin Hârise**: Mezkûr Zeyd, cahiliyet zamanında esir olup Hakim bin Hizâm (R.A.) onu halası olan Hazret-i Hadîce'ye alıvermişti. O da Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerine bağışlamıştı. Sonra Resûlüllah Efendimiz onu âzâd edip Ümmü Eymen'i kendisine nikâh ediverdi. Onlardan Üsâme vücuda geldi.

Rivayet olunur ki, Zeyd'in halası ve babası Mekke'ye geldiler. Bahasını verip onu esirlikten çıkarmak istediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Zeyd'i muhayyer bıraktı:

— İstersen git, istemezsen benimle kal, dedi.

Zeyd, Peygamber Efendimizin hizmetini tercih edip gitmedi. Mûte gazâsında şehîd olmuştur. Üsâme de Medine'de vefat etmiştir.

Biri de **Sevbân**'dır. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden hiç ayrılmadı. Peygamberimizin vefatından sonra Şam diyarına gitti. Elli dört tarihinde Humus vilâyetinde vefat etti.

Biri de **Ebu Kebşe**'dir. Mekke'de doğmuştu. Bedir gazâsında hazır bulunmuştur.

Biri de **Evs**'dir. Bedir gazâsında hazır bulunmuştur.

Biri de **Şukrân**'dır. Adı Sâlih idi. Habeşli'dir. Bâzısı Farslıdır, dediler. İbn-i Hacer: "Zannederim ki, Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etti," demiştir.

Biri de **Rebâh**'dır ki, kara bir köle idi. Nûbî (siyah Arap) cinsindendi.

Biri de **Yesâr**'dır ki, deve güderdi. İranlılar katletmiştir.

Biri de **Zeyd**'dir ki, Yesâr'ın babası idi.

Biri de **Müd'am**'dır ki, Rifâa adlı bir kimse bağışlamıştı.

Biri de **Ebu Râfi**'dir ki, onu Hazret-i Abbas bağışlamıştı.

Biri de **Rifâa**'dır. Biri de **Sefine**'dir. Bunun ismi malûm değildir. Sefine gemi demektir. Bâzı seferlerde arkasında çok yük götürdüğü için Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri: "Bu sefinedir" diye buyurmuştu.

Biri de **Mâbur Kıbtî**'dir. Biri de **Vâkid** yahut Ebu Vâkid'dir, dediler. Biri de **Ebhaşe**'dır.

Biri de **Selmân-ı Fârisî**'dır. Buna Selmânü'l-Hayr (Hayırlı Selmân) derlerdi. Aslı Isfahan'dandır. İlk hazır olduğu gazâ Hendek gazâsıdır. Üç yüz yıl ömür sürdü, diye rivayet etmişlerdir.*

---

* Rivayette ya okuma yahut yazma yanlışı vardır. Selmân-ı Farisî, miladî 656 tarihinde (Hicrî 34) Medayin'de vefat etmiştir (S.N.)

Biri de **Şem'un bin Zeyd**'dir. Şam'ın fethinde bulunmuş, sonra Mısır'a gitmiş, sonunda Beytü'l-Mukaddes'e yerleşmişti.

Biri de **Ebu Bekre**'dir ki, bunun ismi Nakî idi.

Kadınlar tâifesinden âzadlıları da şunlardır:

Ümmü Eymen, Selmâ, Mâriye, Reyhane. Biri de **Kayser**'dir ki, Mâriye'nin kızkardeşi idi.

Bu zikrolunan erkek ve dişilerin hepsi Peygamber Efendimiz Hazretlerinin âzadlıları idi. Daha bunlardan başkaları da vardı. İsimleri bilinmediğinden yazmadılar. Hattâ İbn-i Cevzî (Allah ona rahmet etsin) *Tarihinde* der ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin kırk üç tane âzadlı kölesi ve on cariyesi vardı." Allah onlann hepsinden razı olsun.

6. Fasıl

Peygamber Efendimizin Kumandanları, Elçileri, Kâtipleri ve Mektupları

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin kâtiplerinin dördü dört halifedir. Allah onlardan râzı olsun. Onların en büyüğü Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'dır. Cahiliyet zamanında ismi Abdü'l-Kâ'be idi. İslâm'a geldikten sonra adı Abdullah oldu. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerini tasdik ettiği için de kendisine Sıddîk (tasdik edici, doğrulayıcı) demişlerdir. Bâzıları, "Hak Teâlâ Hazretleri kendisini tasdik ettiği için kendisine Sıddîk denildi," demişlerdir.

Ebu Bekir Hazretlerine Atik derlerdi. Çünkü güzellik sâhibi bir kişi idi. Bâzılarının kavline göre böyle denilmesinin sebebi şu idi: Nesebinde asla kendine ayıp verecek bir nesne yoktu. Bunun için kendisine Atik dediler. Bâzıları da "Cehennem ateşinden âzâd olduğu için kendisine böyle denildi" demişlerdir. İki buçuk sene halifelik etmiştir. Yaşı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek yaşı kadardı. Hazret-i Ebu Bekir'in şânının, şeref ve mevkiinin yüksekliği beyandan müstağnidir.

Ondan sonra Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretleridir. Hazret-i Ebu Bekir hilâfete kendisini seçmiştir. On yıl, altı ay ve dört gece halife olmuştur. Sonunda Muğîre bin Şu'be'nin Fıruz adlı bir Hıristiyan kölesi onu şehîd etmiştir.

Bundan sonra Osman bin Affân (R.A.) halife olmuştur. Osman'ın hilâfet müddeti on bir yıl, on bir gün yahut on üç gündür, demişlerdir. Şehîd olarak öldürülmüştür. İmam-ı Ahmed'in naklinde Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki:

— Resûlullah Efendimiz Hazretleri mübarek arkasını bana dayardı ve Cebrâil aleyhisselâm ona Kur'an vahy ederdi. Peygamber Efendimiz Osman'a: "Yaz, ya Osman!" diye buyururdu, demiştir.

İmam-ı Beyhakî'nin rivayetinde gelmiştir ki: Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri oturduğu zaman Hazret-i Ebu Bekir Sıddık sağ yanında, Hazret-i Ömer bin Hattâb sol yanında, Hazret-i Osman karşısında otururlardı. Hazret-i Osman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin serkâtibi (başyazıcısı) idi. Allah onların hepsinden razı olsun.

Kâtiplerinden biri de Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib (R.A.) idi. Hazret-i Ali, dört yıl, dokuz ay ve sekiz gün hilâfet etmişlerdir. Abdurrahman bin Mülcem'in elinde şehîd olmuştur.

Resûlüllah Efendimizin kâtiplerinden biri de Talha bin Ubeydullah'dır ki, cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Cemel savaşında, şehîd olmuştur.

Kâtiplerden diğer bâzıları da Sa'd bin Ebî Vakkas, Âmir bin Füheyr, Abdullah bin El-Erkam'dır. Abdullah bin El-Erkam'ı Hazret-i Ömer (R.A.) Beytü'l-Mâl'e vâli tayin etmişti. Hazret-i Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

Kâtiplerden biri de Übey bin Kâ'b'dır ki, ensar topluluğunun ilklerindendir. Vahiy kâtibi idi. Fahr-i Kâinat Efendimiz zamanında Kur'ân-ı azîm'i ezberleyen altı kişiden birisi budur. O zamanda fetva veren ashâbın âlimlerindendir. Hicretin on yedinci yılında Medine'de vefat etmiştir.

Kâtiplerden biri de Sâbit bin Kays bin Şemmâs'dır. Yemâme gazâsında şehîd olmuştur.

Biri de Hanzele bin Rebî' El-Üseydî'dir. Şehîd olup melekler kendisini yıkamıştır.

Biri de Ebu Süfyân bin Sahr bin Harb'dir. Biri de onun oğlu Muâviye'dir ki, Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretleri kendisini Şam valisi tâyin etmiştir. Hazret-i Osman halife olduğu zaman onu yine yerinde bırakmıştır. İbn-i İshak'ın kavline göre Muâviye, Şam'da yirmi yıl vâli ve yirmi yıl melik olmuştur. İmam-ı Ahmed'in naklinde Arbâz bin Sâriye'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Muâviye için dua edip:

"Allahım, Muâviye'ye hesap ve kitabı öğret, onu azaptan sakla," diye buyurmuştur. Vahyın yazıcılığı ile meşhurdur. Altmış tarihinde vefat etmiştir. Öldüğünde seksen yaşma yakın bulunuyordu.

Kâtiplerden biri de kardeşi Yezid bin Ebî Sufyan'dır. Hazret-i Ömer (R.A.) bunu Şam'a emîr tayin etmişti. Onuncu senede vebadan vefat etmiştir.

Kâtiplerden biri de Zeyd bin Sâbit El-Neccârî'dır. Vahiy yazıcılığı ile meşhurdur. Ashâbın fakihlerindendi. Hazret-i Ebu Bekir Sıddık zamanında Kur'ân-ı azîm'i

toplayıp Hazret-i Osman'ın hilâfetinde mushafa nakletmiştir. Ellinci senede vefat etmiştir.

Kâtiplerden biri Şurahbıl bin Hasene, biri Alâ bin Hadramî, biri de Hâlıd bin Velîd'dır ki, Resûlüllah Efendimiz kendisine Seyfullah (Allah'ın kılıcı) lâkabını vermiştır. Hudeybiye gazâsı ile Mekke'nin fethi arasında İslâm'a gelmiştir. Yirmi bir yahut yirmi iki senesinde vefat etmiştir.

Kâtiplerden biri de Amr bin Âs'dır. Hudeybiye gazâsı olduğu senede İslâm'a girmiştir. Hazret-i Ömer'in hilâfeti zamanında, Mısır'ı bu fethetmiştir. İki defa Mısır'a emir tayin edilmiştir. Vefatı hicretin kırkıncı senesinden sonra, bâzı kavilde elli senesinden sonra vâki olmuştur. Allah ondan razı olsun.

Biri de Mugîre bin Şu'be'dir. Hudeybiye gazâsından önce İslâm'a gelmiştir. Bir kere Basra'ya ve bir kere de Kûfe'ye emir tayin olunmuştur. Hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir.

Biri de Abdullah bin Revâha'dır. Ensar kavminden ve Hazrec cemaatindendi. Bedir gazâsında hazır olanlardandır. Mûte gazâsında şehîd olmuştur.

Biri de Muaykîb'dir. İlk îman getirenlerdendir. Gazâların hepsinde hazır bulunmuştur. Hazret-i Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Bâzıları Hazret-i Ali'nin hilâfetinde vefat etti, dediler.

Biri de Huzeyfe bin Yemân'dır ki, ilk İslâm'a gelenlerdendir. İmam-ı Müslim'in naklettiği sahih hadîste gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kıyamete değin ne olup ne olacağını Huzeyfe'ye öğretmişti. Hazret-i Ali'nin hilâfetinin başlarında vefat etmiştir.

Biri de Huveytıb bin Abdüluzza'dır ki, Mekke'nin fethi gününde İslâm'a gelmiştir. Yüz yirmi yıl ömür sürüp hicretin elli dördüncü yılında vefat etmiştir.

Bu zikrolunan sahâbe-i kirâm (Allah onlardan razı olsun) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yazı işlerini yapmışlardır. Ama çoklukla yazı işlerini yapanlar Muâviye ile Zeyd bin Sâbit idi.

İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Zeyd bin Sâbit'ten önce Übey bin Kâ'b, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kâtiplik etmiştir. Medine'de ilk defa kâtiplik hizmetini gören Übey'dır. Mekke'de ilk kâtiplik eden Kureyş tâifesinden Abdullah bin Sa'd bin Ebî Sürh idi. Sonradan mürtet olmuştu. Mekke'nin fethi gününde yine İslâm'a geldi, demişlerdir.

Resûlüllah Efendimizin Mektupları:

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri müslümanlara şerayı' ve ahkâmı (kanunları ve hükumleri) bildirmek hususunda mektuplar yazmıştır. Bunlardan birisi sadakaları (ze-

kâtı) bildirmek için yazılan mektuptur ki, Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ın yanında dururdu. Ondan sonra Hazret-i Ebu Bekir (R.A.) Enes bin Mâlik'i Bahreyn tarafına gönderdiği zaman ona yazmıştı. Hadîs imamlarından İmam-ı Buharı, Ebu Dâvud ve Nesâî'nin rivayetleri üzere mektub-u şerifin sureti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Bu mektup o sadaka (zekât) farizası hakkındadır ki, onu Allah'ın Resûlu müslümanlara farz kılmış ve Allah da resûlüne emretmiştir. Bir müslüman, Allah'ın farz kıldığı miktar üzere kendisinden istenirse o sadakayı versin. Daha fazlası istenirse o fazlayı vermesin. Yirmi dört devede ve daha eksiğinde her beş deveye bir koyun verilsin. Develerin sayısı yirmi beşe eriştiği zaman hepsi için iki yaşına girmiş bir dişi deve verilsin. Eğer o yoksa üç yaşına girmiş bir erkek deve verilsin. Develerin sayısı otuz altıya yetiştiği zaman kırka varıncaya kadar üç yaşına girmiş bir dişi deve verilsin. Kırk altıya eriştiği zaman altmışa varıncaya kadar dört yaşına girmiş bir deve verilsin. Develerin sayısı altmış bire yetiştiği zaman tâ yetmiş beşe varıncaya kadar beş yaşına girmiş bir deve verilsin. Yetmiş altıya yetiştiği zaman tâ doksana varıncaya kadar üçer yaşına girmiş iki deve verilsin. Doksan bire yetiştiği zaman tâ yüz yirmiye varıncaya kadar dörder yaşına girmiş iki deve verilsin. Develerin sayısı yüz yirmiden fazla olursa her kırkta, üç yaşına girmiş bir dişi deve verilsin. Her ellide dört yaşına girmiş bir deve verilsin.

Bir kişinin sadece dört devesi olsa, daha fazla olmasa ona sadaka (zekât) **vermek lâzım değildir. Meğer ki, kendisi teberru etsin. Develerinin sayısı beşe yetişirse bir koyun versin.**

Bir kişinin üzerine beş yaşına girmiş deve vermek vâcib olur, fakat beş yaşında devesi bulunmazsa, dört yaşına girmiş bir devesini ve onunla beraber iki koyununu alınız. Eğer koyunu varsa... Koyunu yoksa kırk dirhem gümüşünü alınız. Bir kişinin üzerine dört yaşında bir deve vermek gerekli olsa, fakat dört yaşında devesi bulunmayıp beş yaşında devesi bulunsa o beş yaşında olan devesini alınız. Buna karşılık sadakayı toplayan kişi ona yirmi dirhem gümüş yahut iki koyun geri versin. Üzerine dört yaşında deve vermek gerekli olup da dört yaşında devesi bulunmayan, üç yaşında devesi olan kimseden o üç yaşındaki deve kabûl olunsun ve yanında iki koyun yahut kırk dirhem gümüş alınsın. Bir kimsenin üzerine üç yaşında deve vermek gerekli olsa, fakat üç yaşında devesi olmayıp dört yaşında devesi bulunsa, o dört yaşındaki deve ondan alınsın ve sadaka toplayan kimse ona yirmi dirhem gümüş yahut iki koyun versin. Üzerine dört yaşında deve vermek gerekli olan kimsenin dört yaşında devesi olmayıp üç yaşında devesi bulunsa, o üç yaşında devesi kabul olunsun ve beraberinde iki koyun yahut kırk dirhem gümüş versin. Bir kimsenin üzerine üç yaşında deve vermek, gerekli olsa ama yanında

dort yaşında deve olsa o dört yaşında olan deve alınsın ve sadaka toplayan kimse ona yirmi dirhem gümüş yahut iki koyun versin.

Bir kimsenin üzerine üç yaşında bir deve vermek lâzım olsa, fakat yanında üç yaşında deve olmayıp iki yaşında deve bulunsa o iki yaşındaki deve ondan kabûl edilsin, ama beraberinde iki koyun yahut yirmi dirhem gümüş versin. Eğer yanında iki yaşında dişi deve olmasa, üç yaşında erkek deve olsa, o erkek deve alınsın, onun yanında başka hiç bir şey alınmasın.

Koyunun zekâtı ise şudur: Bir kimsenin bir miktar koyunu olsa ve senenin ekseri zamanında bunların boğazı yabandan olsa (yâni otlaklardan otlayarak beslenseler) böyle bir sürüye sâime denir. Bir kişinin sâimesi kırk koyundan bir eksik olsa ona zekât vermek lâzım olmaz. Kırk tamam olunca tâ yüz yirmiye varıncaya kadar bir koyun vermek gerektir. Yüz yirmiden bir ziyade olduğu zaman tâ iki yüze varıncaya kadar iki koyun verilir. İki yüzden fazla olsa tâ üç yüze varıncaya kadar üç koyun verilir. Üç yüzden fazla olunca her yüz koyuna bir koyun verilir.

Zekât korkusundan, ayrı olanlar toplanmamalı ve toplu olanlar ayrılmamalıdır. İki kişinin müşterek koyunları olursa terâcu' etsinler (yâni tek mal gibi zekât verip malları nisbetinde birbirine rücu' etsinler). Hâsılı her birinin kırk koyunu olsa, hepsine bir koyun zekât vermek için onları birbirine katmasınlar, yahut her birinin yüz bir koyunu olsa, böylece üç koyun vermek lâzım gelse, iki koyun vermek için hisselerini ayırmasınlar. (Terâcuun ne olduğu aşağıda beyan olunacaktır).

Zekât için çok yaşlı veya ayıplı koyun yahut keçi çıkarılmamalıdır. Meğer ki, zekâtı toplayan kimse kendi isteğiyle bunu tercih etmiş olsun. Yâni zekâtını aldığı sürünün içinde yaşlısı, ayıplısı ve keçisi fakirler hakkında daha hayırlı olursa onu alsın.

Gümüşün zekâtı öşrün rub'udur (onda birin dörtte biri, yâni kırkta bir yahut yüzde iki buçuktur). Bir kimsenin yüz doksan dirhemden başka gümüşü olmasa ona zekât vâcib değildir. Meğer ki, teberru etsin."

***

Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin mübarek mektuplarından biri de Hazret-i Ömer'in yanında dururdu. Bu mektup öncekinden daha muhtasardır, fakat kapladığı hükümlerde ona aykırı bir şey yoktur.

İbn-i Esir (Allah rahmet etsin) *Nihâye* isimli eserinde bu mektupta geçen halît ve terâcu' kelimeleri hakkında buyurur ki:

"Halît diye malı öbür ortağın mâlı ile karışık olan ortağa denir. İkisi arasında terâcu' olması da şudur ki, meselâ birinin kırk sığırı olsa, öbürünün otuz sığırı bulunsa ve bunlar birbiriyle karışık olsalar, zekât toplayan kişi kırk sığırdan bir müsinne (iki ya-

şını bitirmiş dana) ve otuz sığırdan bir tebî' (bir yaşını bitirmiş buzağı) alır. Ondan sonra musine veren ortak yedide üçünü öbür ortaktan alır ve tebî' veren ortak da yedide dördünü öbüründen alır. Zira ortakların hissesi şuyu' üzre (birbirinden ayrılmamış olarak) vâcibdir. Bütün mal sanki bir tek kişinin malı imiş gibi itibar olunur."

Fethü'l-Bârîde denir ki: "Halîtten muradın ne olduğu hususunda ihtilâf olundu. Ancak Ebu Hanife katında halît ortak demektir. Bâzıları buna itiraz edip dediler ki: 'Ortak, malının aynını bilmez. Hadîs-i şerifte - yukarıda zikri geçen mektub-u şerifin metninde - ise: **"İnnehümâ yeterâcuâni bisseviyyeti — O iki kişi eşit olarak** (hisseleri nisbetinde) **birbirine rücu' ederler"** buyrulmuştur. Halît'in ortak olmayı gerekli kılıcı olmadığına Hak Teâlâ Hazretlerinin şu şerefli kavli de delâlet eder: **"Ve inne kesîren mine'l-huletâi — Muhakkak ki, mallarını birbirine karıştırmış olanların çoğu."** (Sâd sûresi: 38/24). Çünkü daha önceki âyette: **"İnne hâzâ ahî lehû tis'un ve tis'ûne na'ceten ve liye na'cetün vâhidetün — Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu ve benim bir koyunum var. Onu da bana ver, benim idaremde olsun, diyor,"** (Sâd sûresi: 38/23) diye beyan buyrulmuştur. Yâni her iki âyette geçen mânadan huletâ (halîtler) kelimesinin "ortaklar" yerinde değil, mücerret mallarını birbirine katan kimseler yerinde kullanıldığı anlaşılır,' dediler. Ayrıca Ebu Hanife tarafından cevap verip 'Bu hadîs-i şerif onlara vâsıl olmamıştır' dediler. Yahut şu yolda fikir yürüttüler ki:

لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ ذَوْدٍ صَدَقَةٌ

"Sadakada (zekâtta) beşten aşağıya bir şey yoktur," hadîs-i şerifini esas aldılar ve halita (karışma) hükmü bu esasa aykırı olduğu için ona kail olmadılar."

İmam-ı Âzam (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Halîtlerden birinin üzerine mâlik olduğu şeyde ancak mallarını birbirlerine karıştırmamış olduğu takdirde vâcib olanın mislinden başka bir şey vacip olmaz.

Süfyân-ı Sevrî (Allah rahmet etsin): "Tâ birinin kırk koyunu ye öbürünün kırk koyunu oluncaya kadar bir şey vâcib olmaz," demiştir.

İmam-ı Şâfiî, Ahmed ve hadîs ashâbı buyurmuşlardır ki: "İki kişinin mâşıyeleri (deve, sığır, koyun ve keçi gibi hayvanları) nisaba yetiştiği zaman zekât versinler." Yine onlar katında halita (malların karışımı) şudur ki, ikisinin davarı otlağa beraber gider, beraber gelirler, suyu bir yerden içerler, erkek deve hepsine birden salınır. Bunda da birlik üzere olurlar. Ortaklık bundan farklı ve daha husussîdir, dediler.

* * *

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli mektuplarından biri de Yemen halkına gönderilmiştir. Bu mektupları öyle yüce bir yazıdır ki, onda çeşitli fıkıh mes'ele-

rı beyan olunmuştur. Zekât, diyetler, hükümler, büyük günahlar, boşama, köle âzâd etme, namaz ve mushafa dokunma hükümleri beyan olunmuştur. Bu mektup daha başka şer'î hükümleri de içine almıştır. Bütün fakıhler orda olan diyet miktarlarına göre amel etmişlerdir.

Bu mektubu hadîs imamlarından Nesâî rivayet etmiştir. Bu hadîs-i şerifi Yunus Zührî'den mürsel olarak ve Ebu Hâtem sahihinde muttasıl olarak Ebu Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'dan, o da babasından, o da dedesinden rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Yemen halkına mektup yazdı ve mektupta şunlar vardı:

Bir kimse bir mü'mini günahsız katleylese o katili onun yerine katleylesinler. Meğer ki, öldürülenin mirasçıları diyete razı olsunlar.

Bir kadını öldüren erkeği kadının yerine öldürsünler.

Bir nefsin (kişinin) diyeti yüz devedir. Altın ehline bin altındır.

Burunda, dilde, dudakta, hayalarda ve zekerde (tenasül âletinin kesilmesinde) tam nefs diyeti vaciptir. Belde ve iki gözde de tam diyet lâzımdır. Bir ayakta yarım diyet verilmesi gerekir. El ve ayak parmaklarında her parmak için on deve diyet verilmesi gerektir. Bir dişde beş deve diyet verilmesi gerekir.

Me'mûme ve câyife'de diyetin üçte biri gereklidir. Me'mûme, dimağın üzerindeki deriye kadar ulaşan baştaki yaraya denir. Câyife de, insanın bedeninde göğüs veya karın boşluğuna kadar açılan yaraya denir. Minkale'de on beş deve vaciptir. Minkale diye öyle yaraya denir ki, kemiği kırıldıktan sonra yerinden giderilip başka yere iletilir.

Zikrolunan bu diyetler hep o şerefli mektupta yazılı idi. İmam-ı Mâlik'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde: "Gözde elli deve, elde elli deve, ayakta elli deve ve mudaha'da beş deve vaciptir," diye buyurulmuştur. Mudaha diye kemiği görününceye kadar açılan baştaki yaraya denir.

Resûlullah Efendimiz'in şerefli mektuplarından biri de Benî Züheyr kabilesine yazılıp yollanmıştır.

Peygamberimizin Bizans Kralına Mektubu:

Rivayet olunur ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri, Hudeybiye gazâsından döndüğü zaman Rum padişahına (Bizans Kralına) bir mektup yazdı. Ashabdan bâzıları:

— Ya Resûlâllah! Rum tâifesi mühürü olmayan bir mektubu okumazlar, dediler.

Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz emretti, gümüşten bir mühür kazdırdılar. Mührün üzerine üç satır işlenmişti. Bir satırı Muhammed, ikinci satırı **Resûl,**

üçüncü satırı Allah idi. Mübarek mektubu o mühürle mühürledi ve hicret tarihinin altıncı yılında Dihye bin Halîfe ile Rum padişahına gönderdi. Mektubun sûreti şudur:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

"Allah'ın resûlü olan Muhammed'den Rum'un azîmi (büyüğü) **olan Hirakl'a:**

Her kim Hakk'ın hidâyetine tâbi olursa ona selâm olsun.

Ben seni İslâm'a dâvet ederim. Müslüman ol ki, selâmet bulasın. Ve Allah sana ecrini iki kat olarak versin. (Çünkü tebaanın da İslâm olarak selâmet bulmasına sen sebeb olmuş olursun). **Eğer sen İslâm'dan yüz çevirirsen bütün ekincilerin** (yâni Hıristiyanların avâmının) **vebali senin boynunadır. Ey Kitap Ehli!* Hem bizce ve hem sizce doğru olan bir söze gelin ki: Allah'dan başkasına tapmayalım. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp birbirimizi tanrı tanımayalım. Eğer Kitap ehli bu sözden yüz çevirirlerse** (ey müslümanlar) **deyin ki: Siz şâhid olun, biz muvahhid ve müslümanız."**

Mektupta geçen iki kere ecir vermenin mânası hakkında bâzıları, bir kere Hazret-i İsâ'ya îman getirip sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine îman getirdiği için fazilet ve sevap verilmesidir, demişlerdir.**

Yine mektupta Hirakl'a "Rum'un azîmi" diye buyuruldu, "Rum meliki" diye buyurulmadı. Bunun hakkında da: Çünkü İslâm'ın zuhura gelmesiyle o mülkten (meliklikten) azledilmiş oldu. Azîmü'r-Rûm (Rûm'un büyüğü) denilmesi de ona ülfet vermek içindi, dediler.

Acem Meliki Perviz'e Gönderdiği Mektup:

Resûlullah Efendimiz Hazretleri şerefli mektuplarından birini de Kisrâ (Acem hükümdarı) Perviz'e göndermişlerdir ki, Nuşirevan'ın oğludur ve Husrev diye tanınmıştır. Mektubun sûreti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Farsların büyüğü Kisrâ'ya:

* Buradan aşağısı âyettir (Âl-i İmrân sûresi 3/64). Peygamber Efendimizin mektubuna iktibas sûretiyle yazılmıştır. İktibasın, tilâvet maksadıyle olmadığı için temiz olmayanlarca da el sürülüp dokunmasının câiz olduğuna delil bulunmuştur. (Hacı Zihni Ef. El-Hakaik, c. 2, s. 39 - S.N.)

** "İki ecirden" maksadın hem kendisinin muvahhit olarak şirkten kurtulması hem de temsil ettiği kavme örnek olarak onların kurtulmasına vesile olması olduğu mektup metninden açıkça anlaşılmaktadır. Başka türlü yoruma yer yoktur. Hz. Muhammed'e iman ile Hz. İsa'ya iman birbirinden ayrı iki iman değildir ki, iki ecrin sebebi olsun. Hz. Muhammed'e iman eden, bütün peygamberlerle birlikte Hz. İsa'nın da nübüvvetine iman etmiş demektir. (S.N.)

Selâm, gerçeği arayan ve bulunca ona uyan, Allah'a ve Resûlüne îman eden kimselerin üzerine olsun ki, onlar Allah'dan başka ilâh olmadığına, O'nun biricik olduğuna ve ortağı bulunmadığına şehadet ederler. Ben seni Allah'ın yoluna dâvet ediyorum. Zira ben, diri olan kimselere haber vereyim ve inkâr edenlere de Allah'ın azabının hak olması için Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Eğer müslüman olursan selâmete erersin ve eğer sözümü dinlemezsen bütün mecusilerin günâhı senin boynuna olur."

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri şerefli mektuplarını Abdullah bin Huzâfe ile gönderip:

— Götür bunu Bahreyn hâkimine ver, diye emretti.

O da şerefli emirleri gereğince mektubu götürüp Bahreyn hâkimine verdi. O da mektubu Kisrâ'ya verdi. Kisrâ, okuduğu zaman mektubu yırttı. Bu haber Resûlullah Efendimiz Hazretlerine geldiği zaman - zannedersem İbn-i Müseyyeb - Resûlullah Efendimiz Hazretleri onların yırtılmasına dua etti, diye buyurmuştur. Yâni "Onlar benim mektubumu yırttıkları gibi ömürleri ve saltanatları da yırtılıp parçalansın," demiştir.

Bâzı âlimler yazmışlardır ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Kisrâ'ya (Acem hükümdarına) ve Kayser'e (Rum hükümdarına) mektuplar gönderdi. Kisrâ okuduğu gibi şerefli mektubu yırttı. Kayser ise okuduğu gibi o şerefli mektubu dürdü, hurmetle yukarı kaldırdı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Kisrâ'ya: **"Devleti parçalansın,"** dedi ve Kayser'e hayır dua edip: **"Devleti daim olsun,"** dedi. Gerçekten de Kisrâ'nın devleti dönüp, oğlu Şireveyh kendini hançerle vurarak öldürdü. Az zaman içinde nesli yok olup gitti. Ama Kayser'in devleti daim ve sâbit oldu.

Fethü'l-Bârî'de yazılıdır ki, bir zamanlar muzaffer melik Kalaven sultanı, muzaffer kılıçlı Seyfüddin isimli bir yakınını bâzı hediyelerle Mağrib padişahına gönderdi. O da Seyfüddin'i bir hususta şefaatte bulunması için frenk padişahına gönderdi. Frenk padışahı kendisini kabûl edip ikram etti ve:

— Sana bir şey göstereyim. Bizim hediyemiz de bu olsun. Bunu görmüş ol, dedi.

Altın kaplı bir sandık getirdiler. Sandıktan altın bir kalemdan ve kalemdanın içinden de bir mektup çıkardı. Bâzı harfleri zâil olmuş ve arkasına ipek bir bez yapıştırmışlardı:

— Bu mektup sizin peygamberinizin şerefli mektubudur ki, ceddim Kayser'e göndermişti. Bize baba ve dedelerimizden miras olarak bugüne kadar gelmiştir. Kayser'den beri bize ecdadımızın vasiyetleri şöyledir ki: "Bu mektup bizim elimizde oldukça saltanat bizim elimizden gitmez." Onun için biz bu mektubu gayet ihtimamla saklarız, ona hurmet eder ve onu yüce tutarız. Hattâ onu saltanatımızın daim olması için Hıristiyanlardan bile gizleriz, dedi.

Habeş Meliki Necaşî'ye Gönderdiği Mektup:

Peygamber Efendimiz Hazretleri, şerefli mektuplarından birini de. Habeş meliki Necaşî'ye göndermişti. Mektubun sûreti şudur:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Habeş meliki Necaşî Eshame'ye:

Selâm üzerine olsun. Mülkün ve melekûtun yegâne sahibi, her noksandan münezzeh, emn ve emân veren ve her şeye gözcü olan Allah'a hamd ettikten ve İsa'nın, Allah tarafından temiz, iffetli ve bâkire Meryem'e ilka edilen bir ruh ve kelime olduğuna, Âdem'i nasıl kendi eliyle yaratıp ona ruh üflemişse İsâ'ya da öylece ruh üflediğine şehadet ettikten sonra seni yalnız Allah'a ibadet etmeye, ona ortak koşmamaya, Allah'a tâat yolunda bana tâbi olup bana gönderilen şeye îman etmeye dâvet ediyorum. Zira ben, Allah'ın elçisiyim. Ayrıca amcam oğlu Ca'fer'i müslümanlardan birkaç kişi ile beraber sana gönderdim. Oraya vardıkları zaman kendilerini barındır. Kibir ve hükümdarlık büyüklüğü seni tutmasın. Zira ben, seni ve senin askerlerini İslâm'a dâvet ediyorum. İşte ben, size tebliğ ettim ve gerekli nasihati verdim. Siz de nasihati kabul edin.

Selâm, doğru yola uyanların üzerine olsun."

Peygamber Efendimiz Hazretleri, bu mektubu Amr bin Ümeyyetü'd-Damrî (R.A.) ile gönderdi. Mektup Necaşî'ye ulaşınca İslâm'a geldi ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nübüvvetinin gerçekliğine şehâdet eyledi:

— Gerçekten Hazret-i Mûsâ'nın râkibü'l-himâr'a (merkebe binene) şehadeti, Hazret-i İsâ'nın râkibü'l-cemel'e (deveye binene) şehadeti gibidir, dedi.

Yâni Hazret-i Mûsâ, İsâ aleyhisselâm'ın geleceğini haber verip onun işareti olarak merkebe bindiğini zikretmişti. Gerçekten de öyle oldu. Hazret-i İsâ aleyhisselâm da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden ve onun deveye binici olduğundan haber vermişti. Öyle de oldu, demektir.

Necaşî'nin Cevabı:

Bunun üzerine Necaşî de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine cevap yazdı. Cevabın sûreti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın resûlü Muhammed'e Necaşî Eshame'den:

Ey Allah'ın resûlü! Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Beni Islâmiyete hidâyet eden Allah'dan başka ilâh olmadığına şehadet ederim. Ey

Allah'ın resûlü! İsâ hakkındaki sözlerini kaplayan mektubunuz bana ulaştı. Yerin ve göklerin Rabbına yemîn ederim ki, İsâ, söylediklerinden fazla bir şey değildir. Bize gönderdiğin mektubun gayesini kavradık. Amcan oğlu ile arkadaşlarını kabûl edip barındırdık. Senin gerçekten Allah'ın elçisi olduğuna şehadet eder, seni tasdik ederim. Amcan oğluna bîat edip onun elini tutarak müslüman oldum. Ey Allah'ın peygamberi! Eriha bin Eshame bin Ebcer'i (oğlumu) sana gönderiyorum. Zira ben kendimden başka herhangi bir kimse üzerinde yetki sahibi değilim. Şayet istersen kendim de gelirim. Zira söylediklerinin hak olduğuna şehadet ederim."

Bu Necaşî o Necaşî'dir ki, ismi Eshame idi. Nübüvvet tarihinin beşinci yılında müslümanlar ona hicret etmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bu mektubu ona altıncı yılda Amr ile gönderip onu İslâma dâvet etmişti. O zamanlar Ca'fer bin Ebî Tâlib de o diyarda bulunuyordu. Necaşî onun önünde îman getirmişti. Bu Necaşî vefat ettiği gün Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine malûm olup:

— Habeş ülkesinde Necaşî bugün vefat etti, diye ashâbına haber verdi ve Medine-i münevvere'de namazını kıldı.

Sonra Habeş'den haber geldiğinde tâ Resûlüllah Efendimizin buyurduğu günde vefat ettiği ortaya çıktı. Bundan sonra Resûlüllah Efendimizin bir mektubunun bir Necaşîye daha gittiğini, fakat bunun müslüman olup olmadığı ve isminin ne olduğu malûm değildir, demişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Mısır Meliki Mukavkıs'a Mektubu:

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bir mektupları da Mısır ve İskenderiye meliki Mukavkıs'a gitmiştir. Bu mektubun sûreti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın kulu ve resûlü Muhammed'den Kıbt'ın (eskı Mısır halkının) büyüğü Mukavkıs'a:

Selâm gerçeği arayan ve ona uyanların üzerine olsun. Seni selâmet bulman için İslâm'a dâvet ederim. İslâm ol ki, selâmet bulasın ve Allah'ın iki kat ecrine nâil olasın. Eğer yüz çevirirsen senin ve Kıbt'ın (Mısır halkının) **günâhı senin üstüne olur. Ey Kitap Ehli!** (Bundan sonrası Âl-i İmrân sûresinin 64. âyeti meâlidır) **Gelin, bizimle sizin aranızda eşit olan bir kelimede birleşelim: Allah'dan başkasına ibadet etmeyelim, ona hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp birbirimizi tanrı tanımayalım. Eğer Kitap Ehli bu sözden yüz çevirirlerse** (ey müslümanlar) **deyin ki: Siz şâhid olun, biz muvahhid ve müslümanız."**

Rivayet olunur ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri bu mektubu Hâtıb bin Beltea ile göndermişti. Hâtıb mektubu götürdüğü zaman (Firavunu kasdederek) Mukavkıs'a:

— Senden önce burada bir kimse vardı, tanrılık dâvası güderdi. Hak Teâlâ Hazretleri onu dünya ve âhiret belâlarına mübtelâ kıldı. O halde sen başkalarından ibret al, başkaları senden ibret almasınlar, dedi.

Ayrıca İslâm dîninin fazilet ve şerefini beyan edip nasihatla karışık birçok sözler söylemişti.

Mukavkıs:

— Ben bu peygamberin hâline baktım. Emirlerinde ve yasaklarında asla akla uygun olmayan bir şey bulamadım. Anladım ki, bu kişi sihirbaz değildir, kâhin ve yalancı değildir. İnsanlardan itibar, iltifat ve ücret uman biri de değildir. Nübüvvet alâmetlerinden bâzı halleri kendilerinde buldum. Bâzı sırlardan haber vermek bu kişiden sâdır oldu. Hele biraz düşüneyim, dedi.

Mukavkıs'ın Cevabı:

Mukavkıs, böyle dedikten sonra mektubu alıp fil dişinden bir hokkanın içine koydu, sakladı. Sonra kâtibini çağırıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli mektubuna cevap yazdırdı. Mektubun sûreti şudur:

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın kulu Muhammed'e Kıbt'ın büyüğü Mukavkıs'dan:

Mektubunu okudum ve dediğin nesneyi anladım. Beni dine dâvet ettiğini öğrendim. Ben bilirim ki, zuhur edecek bir peygamber kalmıştır. Ancak öyle sanırım ki, Şam diyarından çıkacaktır. Gönderdiğin kişiye hürmet ve ikramda bulundum. Sana iki cariye gönderiyorum ki, Mısır halkı içinde onların kıymet ve itibarları çok büyüktür. Bir elbise ile binmen için bir de katır gönderiyorum."

Böylece Mukavkıs, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin elçisini ve mektubunu hürmetle karşılayıp bâzı hediyeler göndererek ikramda bulunmasına rağmen İslâm'a gelmedi.

Bahreyn Melikine Mektubu:

Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin bir mektubu da Münzir bin Sâvâ denilen Bahreyn hâkimine gönderilmiştir. Bu mektup da İslâm'a dâvet için gönderilmiştir. O da cevap yazıp dedi ki:

"Ya Resûlâllah! Şerefli mektubunu Bahreyn halkına okudum. Bir kısmı İslâm'ı kabul edip müslüman oldular. Bir kısmı da istemediler. Benim memleketimde Yahudiler ve Mecusîler de vardır. Ne buyurursun? Tekrar bana şerefli emirlerini gönder."

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunun üzerine ikinci bir mektup yazıp gönderdi. Mektubunda Hak Teâlâ Hazretlerine hamd ve senâdan sonra şehadet kelimesini getirip bazı öğütlerde bulunduktan sonra şöyle diyorlardı:

"Benim sana gelen elçilerim senden hayli hoşnutluk getirdiler. Ben senin kavmin hakkında ettiğin şefaati kabul ettim. Islâm'a gelenleri halleri üzere bırakasın. Günah işleyenleri afvettim. (Yâni İslâm'a gelmeyenlerin öldürulmesinden vazgeçtim). **Onlar haraç versinler. Eğer sen doğruluk üzere olursan biz seni azletmeyiz. Yahudiliği ve Mecusîliği üzre kalanlara cizye buyurdum."**

Umman Meliklerine Mektubu:

Umman memleketinde iki melik vardı. Bunlar kardeş idiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onlara da Amr bin Âs ile mektup göndermiştır. Mektubu Übey bin Kâ'b yazmıştır. Mektubun öz olarak mânası, İslâm'a dâvetten sonra:

"Eğer İslâm'ı ikrar ederseniz padişahlıklarınız üzere kalırsınız. Yine memleketinize sizi sahip kılarım. Eğer İslâm'ı kabul etmeyip yüz çevirirseniz hiç şüphesiz saltanatınızı sizden gideririm. Benim askerim sizin memleketinizin ortasına kadar girer ve benim nübüvvetim sizin saltanatınıza galip olur," demektir.

Bu şerefli mektubu götüren Amr bin Âs (R.A.) buyurmuştur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin huzurundan çıkıp Umman memleketine vardığım zaman beylerinden Abdullah dedikleri beye gidip onunla buluştum. Bu, öbür kardeşinden huy, yaratılış ve diğer cihetlerden daha üstündür. Kendisine:

— Ben Fahr-i Âlem Hazretlerinin elçisiyim. Sana ve kardeşine gönderildim, dedım.

Bunun üzerine o:

— Öbür kardeşim benden büyüktür ve devlet işlerinde o benden önce gelir. Seni ona götüreyim. Mektubu ona oku, dedi.

Ondan sonra:

— Beni nasıl bir şeye dâvet ediyorsun? diye sordu.

— Seni biricik olan ve ortağı olmayan Allahu Teâlâ Hazretlerine dâvet ederim. Allahü Teâlâ Hazretlerinden başka mabudu terk edip Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinin onun kulu ve resûlü olduğuna tanık olman gerekir, dedim.

Ondan sonra:

— Ya Amr! Sen kavminin seyyidinin oğlusun. Senin baban nasıl hareket ettiyse biz ona uyarız, dedi.

Ben:

— Babam öldü. Muhammed'e iman getirmedi. Ben isterdim ki, iman getirip onu tasdik etsin ve onun re'yi üzere amel etsin. Hak Teâlâ Hazretleri bana doğru yolu göster. Ben Müslüman oldum, dedim.

— Ne zaman müslüman oldun? dedi.

— Yakın zamanda müslüman oldum, dedim.

— Nerede müslüman oldun? dedi.

— Necaşî'nin yanında müslüman oldum, dedim ve Necaşî'nin müslüman oluşunu ona anlattım.

Abdullah:

— Necaşî İslâm'a geldiğinde memleketinde olan kavmi ne yaptılar? dedi.

— Kendisini saltanat makamında tutup ona tâbi oldular, dedim.

— Ya papazları ve keşişleri de ona tâbi oldular mı? dedi.

— Evet, tâbi oldular, dedim.

— Ya Amr! Sakın yalan söyleme. Âdemoğlunda yalandan daha çirkin bir nesne yoktur, dedi.

— Yalan söylemiyorum. Bizim dinimizde yalan helâl değildir, dedim.

Ondan sonra Abdullah:

— Sizin peygamberiniz ne türlü şeyleri emreder ve ne türlü şeyleri yasaklar? dedi.

— Hak Teâlâ Hazretlerini bir tanımayı emreder ve O'na başka şeyleri ortak etmeyi ve isyan olan şeyleri yasaklar. Doğruluğu ve iyiliği buyurur, sıla-i rahmi (akrabaya yardımı) emreder. Zulümden, başkasının hakkına tecavüzden, zinadan, şarap ve kumardan, putlara tapmaktan yasaklar, dedim.

Bunun üzerine Abdullah:

— Ne güzel şeylere dâvet edermiş. Eğer kardeşim bana tâbi olsaydı gider, Muhammed'e iman getirip onu tasdik ederdik. Ama kardeşim saltanatı bırakıp kul olmayı kabul etmez, dedi.

— Eğer İslâm'a gelirse Fahr-i Alem Efendimiz Hazretleri onu yine kavminin üstüne padişah eyler ve zenginlerinden zekât alır, fakirlerine verir, dedim.

— Bu ne güzel bir âdettir, dedi ve zekâtın ne olduğunu sordu.

Ben de kendisine anlattım. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bütün mallarda farz kıldığı zekât çeşitlerinin hepsini bildirip ta deve zekâtına gelinceye kadar hepsini söyledim.

— Ya Amr! Şimdi bizim yabanda gezip ağaç otlayan ve suya varan davarlarımızdan zekât alınır mı? dedi.

— Evet, alınır, dedim.

— Vallahi zannetmem ki, benim kavmim, yurtlarının uzaklığı ve sayılarının çokluğu ile buna boyun eğsinler, dedi.

Yâni memleketleri ıraktır, oraya sefer edilmesi zordur ve sayıları da çoktur. Bunun için düşmandan korkmazlar, demek istedi.

Amr der ki: Birkaç gün kapısında durdum. Abdullah öbür kardeşiyle buluştu ve benim sözlerimden ona haber verdi. Ondan sonra o kardeşi beni dâvet etti. İçeri girdim. Adamları kolumdan tuttular.

— Salıverin! diye emretti.

Kolumu salıverdiler. İleri vardım, oturmak istedim. Beni oturmaya bırakmadılar. Yüzüne baktım. Bana:

— Hacetin nedir, söyle, dedi.

Ben de mühürlü mektub-u şerifi sundum. Mührünü bozup mektubu sonuna değin okudu. Ondan sonra kardeşinin eline verdi. O da baştan sona okudu. Ama ilkönce buluştuğum kardeşi sonra buluştuğumdan daha yumuşak tabiatlı idi. Ondan sonra sual edip:

— Kureyş tâifesi bu kişiye ne yaptılar, bana haber ver, dedi.

Ben:

— Bazıları gönül rızasiyle bazıları da kılıçla tâbi oldular. Bütün halk İslâm dinine rağbet etti. Hak Teâlâ Hazretlerinin hidayeti yetişip hep idrâk ettiler ki, daha önce dalâlette imişler. Hepsi imana geldiler. Senden başka kimsenin kaldığı malûm değildir. Eğer İslâm'a gelmezsen bilmiş ol ki, senin üstüne asker gelir. Hemen imana gel, kurtuluş bul. Seni kavminin üstüne yine hâkim tayin etsin ve üzerine asker gelmesin, dedim.

— Bugün beni bırak, haydi git. Yarın yine gel, dedi.

Ben de dönüp gittim. İlkönce buluştuğum kardeşinin yanına vardım. Bana dedi ki:

— Ya Amr! Eğer saltanatının korkusu engel olmazsa umarım ki, kardeşim müslüman olur.

Ertesi gün olunca yine gittim. Beni buluşturmadılar. Sonunda Abdullah beni gönderdi. İçeri girdim. Bana:

— Senin dâvet ettiğin şeyi düşündüm. Eğer ben şimdi elimde olan şeyi bir kişiye temlik edersem onun kendi askeri burada bana gelip ulaşamaz. Geldiği takdirde benden bir şey elde edemez. Hal böyle olunca ben ona itaat edersem Arap tâifesinin gayet zayıfı olmam lâzım gelir, dedi.

— O halde ben yarın çıkar, giderim, dedim.

Benim gideceğimin kesin olduğunu anlayınca kardeşiyle bir araya gelip başbaşa tenhada sohbet ettiler. Sabah olduğu gibi bana haber gönderip ikisi beraber müslüman oldular. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini tasdik ettiler. Bana izin verdiler, zekât toplamaya başladım. Muhalefet edenlere karşı bana yardım edip beni desteklediler, diye buyurdu.

Yemâme Melikine Mektubu:

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bir mektubu da Yemâme meliki Havze bin Ali'ye gönderilmiştir. Selît bin Amr adlı kimse ile göndermişlerdi. Mektubun sûreti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın resûlü Muhammed'den Havze bin Ali'ye:

Selâm hidayete tâbi olanların üzerine olsun. Bil ki, benim dinim yakın zamanda mamur ülkelerin en uzak köşelerine kadar yayılacaktır. İslâm'a gel, selâmet bul. Yine senin memleketini sana emanet edeyim."

Rivayet olunur ki, mezkûr Selît, mühürlü mektubu götürüp Havze'ye sunduğunda Selît ona izzet ve ikramda bulunarak mektubu alıp okudu. Mektubun içindekileri anladıktan sonra özür ve bahaneler ileri sürerek Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine cevap yazdı:

"Arap tâifesi saltanatın benden gitmesini istemezler. Bana bundan başka bir şey buyur, tâbi olayım," dedi.

Selît'e bir miktar para ve armağanlar verip gönderdi. Ne verdiyse hepsini Selît Peygamber Efendimiz Hazretlerine getirdi, Havze'nin hallerinden haber verdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, mektubunu okuduğu gibi beddua edip:

— Helâk olsun! Elinde olan mal ve mülkü helâk olsun! diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Mekke'nin fethinden döndüğü zaman "Havze helâk oldu" diye Cebrâil aleyhisselâm haber getirdi. Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Yakın zamanda Yemâme diyarında bir kezzâb (yalancı) zuhur edip peygamberlik dâvasında bulunacak. Ben âhirete intikal ettikten sonra öldürülecektir, diye buyurdu.

Gerçekten de çok zaman geçmeden Müseylemetü'l-Kezzâb zuhur edip peygamberlik iddiasında bulundu. Sonradan Yemâme cenginde öldürüldü.

Şam Melikine Mektubu:

Resûlüllah Efendimizin şerefli mektuplarından biri de Şam vilâyetinde Gavta denilen yerde olan Hâris bin Ebi Şimr Gassânî'ye gönderilmiştir. Mektubun sûreti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın resûlü Muhammed'den Hâris bin Ebi Şimr'e:

Selâm doğru yola uyanların üzerine olsun. Seni, tek olan ve ortağı olmayan bir Allah'a inanmaya dâvet ederim. Eğer kabul edersen seni mülkünde bâki kılarım."

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bu mektubu ashâbından Şücâ bin Vehb ile göndermiştir.

Eyle Hâkimine Mektubu:

Resûlüllah Efendimiz bir mektup da Eyle hâkimi olan Yuhanna bin Ru'be'ye yazmıştır. Eyle hâkimi, Peygamber Efendimiz Tebük'te iken gelip kendileriyle buluştu. Haraç olarak bir miktar para (üç yüz altın) getirmişti. Sulh istedi. Kendisiyle sulh yapılıp bu mektup yazılarak kendisine verilmiştir.

Bu mektup bir ahidname mahiyetindedir ki, Yuhanna'ya, Eyle halkının reislerine ve kendilerine, karada ve denizde o tâifeden kim varsa hepsine, aynı zamanda Yuhanna'ya tâbi Şam, Yemen ve deniz ehlinden kim varsa onlara ahd ve eman için verilmiştir. Bundan sonra onlar zımmî oldular. Ama şu şartla ki, birisi bir münker iş işlerse, bir bid'at ortaya çıkarırsa malı ile kurtulamaz. O zaman her kim alırsa malı helâl olur. Kendi hallerinde kaldıkları müddetçe kimse muratlarına ve yollarına mâni olmaz. Karada ve denizde nereye isterlerse giderler.

Yazılıp verilen mektubun kısaca hulâsası budur.

Bu mektup Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli izinleriyle Cüheym bin Salt ve Şurahbil bin Hasene tarafından yazılmıştır, demişlerdir.

Peygamberimizin Yazılı Ahid ve Beratları:

Bir mektup da Cerbâ ve Ezrec halkı Tebük'de gelip haraç getirdikleri zaman onlara ahidname mahiyetinde yazılıp verilmiştir. Bunun da kısaca mânası: Ezrec halkına eman verip her Receb ayında yüz altın vermek şartiyle ve müslümanlarla güzel geçinmek üzere ahd etmektir.

Hüseyin bin Abdullah bin Damîre'den, o da babasından ve o da dedesinden rivayet etmişlerdir ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri bir gün Damîre'nin annesinin yanına uğradı. Kadının durmadan ağladığını gördü:

— Niçin ağlıyorsun, aç mısın yoksa çıplak mısın? diye buyurdu.

Kadın:

— Ya Resûlâllah, oğlumu benden ayırdılar. Onun için ağlıyorum, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Oğulu anadan ayırmayınız, diye emretti.

Adam gönderip Damîre'yi alan kişiyi getirtti. Damîre'yi ondan satın alıp anasına verdi.

İbn-i Ebi Züveyb der ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri böyle ettikten sonra şerefli huzurlarında bir mektup varmış, o mektubu bana okuttu. Mektup şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Allah'ın resûlü Muhammed'den Ebi Damîre'ye ve ehl-i beytine azadlık belgesidir:

Onlar Arap tâifesinden başka bir ehl-i beyttir. Ve kimsenin esiri değillerdir. İsterlerse Allah'ın resûlünün yanında dururlar, isterlerse kendi tâifelerine giderler. Haksız yere hiç kimse onları incitmesin. Ve müslümanlardan onlara rast gelen kimse kendilerine iyilikle muamele eylesin."

Bu şerefli mektupları da Dumetü'l-Cendel hâkimi ile sulh yapıldığı zaman sulhname olarak yazılmıştır.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bir mektubu da Adâ' bin Hâlid'e köle sattığı zaman yazılmıştır. Yazılan bu belgenin sûreti şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle...

Bu, Adâ' bin Hâlid bin Hevze'nin Allah'ın resûlü Muhammed'den satın aldığı kölenin satış belgesidir. Satın alınan kölede hastalık, gaile ve habîse yoktur. Salim ve müslim olarak teslim edilmiştir."

Gaileden murad burada kaçgınlık, uğruluk (hırsızlık), hainliktir, demişlerdir. Mânası bu sayılan ayıplardan beridir demek olur.

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bu mektubu muamelâtta şahit tutmanın meşru olduğuna delildir, demişlerdir. Ama şu da vâki olmuştur ki, satmış, satın almış ve mübarek cübbelerini bir Yahudi'ye rehin koymuşlar, fakat bunlarda şahit tutmamışlardır. Sözün özü şudur ki, muamelâtta şahit tutmak güzeldir, işin sonunda ihtilâf ve çekişmeden kurtulmaya sebep olur. Ama bu, vacip olan bir şey değildir. Eğer vacip olsaydı Peygamber Efendimiz Hazretleri her defasında şahit tutarlardı. Hattâ rehin hususu en çok çekişme umulan bir husus iken onda da şahit tutmayı terk etmişlerdir.

Peygamberimizin Emirleri (Valileri):

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin emirleri (valileri) şunlardır:

Bâzân bin Sâmân ki, Behrâm evlâdından idi. Peygamber Efendimiz onu Yemen vilâyetine vali tayin etmişlerdir. Acem meliklerinden ilk İslâm'a gelen ve İslâm'da Yemen diyarına ilkönce tayin olunan vali budur.

Hâlid bin Saîd'i Peygamber Efendimiz San'a şehrine vali tayin etmişlerdir.

Ziyâd bin Lebîd'i Hadramut kabilesine vali tayin etmişlerdir.

Ebu Mûsâ el-Eş'arî'yi Zübeyd ve Aden memleketlerine vali tayin etmişlerdir.

Muâz bin Cebel Hazretlerini Cünd vilâyetine vali tayin etmişlerdir.

Ebu Süfyân'ı Nehran diyarına vali tayin etmişlerdir. Oğlu Yezid'i Teym kabilesine vali tayin etmişlerdir.

Attâb bin Esîd'i Mekke şehrine vali tayin etmişlerdir. Sekizinci senede Hac Emîri dahi etmişlerdir.

Ali bin Ebi Tâlib (R.A.) Hazretlerini Yemen kazasına müvellâ (yargıç) kılmışlardı.

Amr bin Âs'ı Amman memleketine ve işlerine emir tayin etmişlerdi.

Daha önce zikrolunduğu üzere dokuzuncu senede Hazret-i **Ebu Bekir Sıddık**'ı Hac Emîri tayin etmişlerdi. Çıkıp hacılarla beraber gittikten sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bu yıldan itibaren müşrikler hac etmesinler ve cahiliyet âdeti üzre Beyt-i Şerifi kimse çıplak tavâf etmesin! diye bir emir yazıp Hazret-i Ali'nin (R.A.) eline verdiler ve:

— Git, Minâ'da hacıların içinde bu emri oku! diye buyurdular.

Hazret-i Ali de yola çıkıp Arac denilen yerde Hazret-i Ebu Bekir'e yetişti. Hazret-i Ebu Bekir:

— Ya Ali! Emir misin yoksa resûl musun (elçi misin)? dedi.

Hazret-i Ali:

— Ya Ebâ Bekir! Resûlüm. Beni Fahr-i Alem Efendimiz Hazretleri gönderdi ki, halk arasında şerefli emirlerini okuyayım. Bu yıldan sonra müşrikler hac etmesinler ve çıplak olarak tavâf etmesinler, dedi.

Rafızîler buradan dalâlete düşmüşlerdir ki, "Peygamber Efendimiz o zaman Ebu Bekir'i azledip yerine Hazret-i Ali'yi nasb etmişti," derler. Ama abes herze söylerler. Hazret-i Ebu Bekir azledilmiş değildi. Hazret-i Ali sadece zikrolunan hizmet için gön-

derilmişti. Rafızîler - Allah onları alçaltsın - yalan söyler ve iftira ederler. Daha bunun gibi nice makul olmayan hezeyan icat etmişlerdir. Onlardan biri de bu sözleridir.

Peygamber Efendimiz zikrolunan bu emirlerden başka zekâtları toplamak için sahâbe-i kirâmdan daha pek çok kimseleri vazifeli olarak birçok yerlere göndermişlerdir.

Peygamber Efendimizin Elçileri:

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, bunlardan başka etraf memleketlere bazı elçiler de göndermişlerdir ki, bunlar aşağıda zikrolunacaktır.

Rivayet olunur ki, hicret tarihinin yedinci senesi muharreminde bir gün altı kişiyi altı tarafa elçi olarak göndermişlerdir. Kadı Iyâz (Allah ona rahmet etsin) *Şifa*'sında İmam-ı Vakıdî'den nakletmiştir ki, gönderilen kimselerin her biri hangi tâifeye gönderildiyse o tâifenin lisanı kendisine feth olundu. O dilden söylemeğe başladı, demiştir.

Bu gönderdikleri elçilerden biri Amr bin Ümeyye-i Damrî'dir ki, Habeş meliki olan Necaşî'ye gönderilmişti. Kendisine iki mektup vermişlerdi. Birinde yazılan Necaşî'yi İslâm'a dâvet idi. Öbüründe de Ümmü Habîbe'yi kendilerine tezvic etmelerini bildiriyordu. Amr mektupları sunduğu gibi Necaşî, alıp gözlerine sürdü ve tevazu olarak tahtından inip yer üstüne oturdu. Habeş diyarında bulunan sahâbe-i kirâmın önlerinde şehadet kelimesini söyleyip müslüman oldu:

— Eğer muktedir olsaydım şerefli hizmetlerinde bulunmak için yanlarına giderdim, dedi.

Ondan sonra Necaşî, mektupları ağaç bir kutunun içine koyup sakladı ve:

— Bu şerefli mektuplar Habeşlilerin arasında bulundukça onlardan hayır ve bereket gitmez, dedi.

Dıhye bin Halîfe'yi Rum padişahına bir mektupla gönderip kendisini İslâm dinine dâvet etmişlerdi. Rum padişahı Hirakl, İslâm'a gelmeyi düşünmüş ve buna azmetmişti ki, Rum tâifesi buna razı olmadılar. Hirakl, saltanatını kaybetmekten korkup kendisine hidayet müyesser olmadı.

Abdullah Sehmî'yi Kisra'ya göndermişlerdi.

Hâtıb bin Ebi Beltea'yı Mukavkıs'a göndermişlerdi.

Şücâ' bin Vehb'i Belka meliki olan Hâris bin Ebi Şimr'e göndermişlerdi.

Selît bin Amr'ı Havze'ye ve Semâme bin Esâle'ye göndermişlerdi. Semâme'ye hidayet müyesser olup İslâm'a geldi.

Zikredilen bu altı kişi, yukarıda sözü geçtiği üzre aynı günde gönderilmişlerdi. Bunlardan başka gönderilenler de aşağıda zikredilecektir.

Amr bin Âs'ı Ummân padişahları olan Ceyfer ve Abbâd adlı kardeşlere göndermişlerdi. İkisine de hidayet müyesser olup imana geldiler.

Alâ' bin Hadramî'yi Bahreyn padişahı olan Münzir bin Sâvâ'ya göndermişlerdi. O da imana gelmiştir.

Muhâcir bin Ebi Ümeyye'yi Yemen beğlerinden Hâris bin Kilâl'egöndermişlerdi.

Ebu Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz bin Cebel'i Tebük gazâsından dönüşte Yemen diyarına göndermişlerdi. O zamanda Yemen halkının çoğu İslâm'a gelmişlerdir. Onlardan sonra Hazret-i Ali bin Ebi Tâlib'i göndermişlerdi. Veda haccında buluştular.

Cerîr bin Abdullah'ı Zi'l-Kilâ' ve Zi-Amr dedikleri Yemen beğlerine göndermişlerdi. Bunlara da hidayet müyesser olup İslâm'a gelmişlerdir. Cerîr daha orada iken Fahr-i Kâinat Efendimiz saadetle âhiret yurduna intikal etmiştir.

Amr bin Ümeyye-i Damrî, Müseylemetü'l-Kezzâb'a mektupla gönderilmişti. Kayser beğlerinden Ferve bin Amr'ı İslâm dinine dâvet için gönderilmişti. Bu Ferve imana geldi ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine iman getirdiğini mektupla bildirdi. Şerefli hizmetlerine bir at, bir katır, bir eşek, birkaç parça kumaş ve altınlı bir kaftan gönderdi. Hediyeleri Mes'ud bin Sa'd adlı kimse ile göndermişti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri o kimseye on iki vukiyye gümüş verdi. Vukiyye diye kırk dirheme derler.

Zekâtları toplamak için gönderilen kimseler hicret tarihinin dokuzuncu yılında Muharrem ayının başında gönderilmişlerdir.

Bu husus için Uyeyne bin Hısn-ı Fezârî Benî Temim kabilesine gönderilmiştir. Büreyde ve bazı kavilde Kâ'b bin Mâlik Eslem ve Gıfâr kabilelerine gönderilmiştir. Abbâd bin Bişr Süleym ve Müzeyne kabilelerine gönderilmiştir. Râfi' bin Mekîs Cüheyne kabilesine gönderilmiştir. Amr bin Âs Fezâre'ye gönderilmiştir. Dahhâk bin Süfyan Benî Kilâb kabilesine gönderilmiştir. Bişr bin Süfyan ve bazı kavilde Nehhâm Advî Benî Kâ'b tâifesine gönderilmiştir. Abdullah bin el-Letbiye Zebyân kavmine gönderilmiştir. Sa'd ve Huzeym kavminden bir kimse dahi kendi tâifelerine gönderilmişlerdir.

7. Fasıl

Peygamber Efendimizin Müezzinleri, Hatipleri, Şairleri ve Hâdileri

Şöyle malûm olsun ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin dört müezzini vardı. Birisi Hazret-i Bilâl-i Habeşî'dir ki, Ebu Bekir Sıddık'ın azadlısıdır. İlk ezan okuyan Hazret-i Bilâl'dir.

Rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden cihadın sevap ve faziletini işitmişti. Peygamber Efendimizden sonra ezandan vazgeçip cihadla meşgul olmak istedi. Hazret-i Ebu Bekir Sıddık (R.A.) minnet edip kendi zamanında da ezan okuttu. Bazı rivayette Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra dört halifeye ezan okumadı. Sadece bir kere Hazret-i Ömer (R.A.) Şam'ı fethettiği zaman çıktı, ezan okudu. Sahâbe-i kirâm Bilâl'in ezanını işitince Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini andılar ve o kadar ağladılar, inlediler, feryat ettiler ki, dağları ve taşları harekete getirdiler. Allah onların hepsinden razı olsun. Hicretin on yedinci yılında Şam diyarında vefat etmiştir. Yaşı altmıştan fazla idi. Bazıları Şam'da, bazıları Haleb'de medfundur, demişlerdir.

Birisi de Amr bin Ümmü Mektum Hazretleridir ki, âmâ idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden önce Medine-i münevvere'ye hicret edenlerdendir.

Biri de Sa'd bin Âiz'dir ki, Kuba nahiyesinde Peygamber Efendimiz Hazretlerine ezan okumuştur. Bazılarının kavline göre orada ezan okuyan Sa'd bin Abdurrahman'dır.

Mekke'de iken Peygamber Efendimizin müezzini **Ebu Mahzure**'dir ki, ismi **Evs bin Maîr** idi. Elli dokuz tarihinde Mekke'de vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Peygamber Efendimizin Şairleri üç kişidir. Birisi **Kâ'b bin Mâlik**'dir. Birisi **Abdullah bin Revâha**, birisi de **Hassân bin Sâbit**'tir. Kâfir şairleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini - hâşâ - hicvettikçe bunlar cevap verip onların hezeyan ve isnatlarını def ederlerdi. Âlemlerin Hocası Efendimiz Hazretleri Hassân'a dua edip:

— **Allahümme eydihi bi ruhü'l-kuddüs — Allahım, onu RuhülKudüs ile teyid et,"** diye buyurmuştur.

Rivayet olunur ki, Cebrâil aleyhisselâm Hassân'a yetmiş beyitte yardım eylemiştir. Peygamber Efendimizin hadîs-i şerifinde de:

"İnne cebrâile maa Hassan ma nâfihe annî — Hiç şüphesiz Cebrâil, benden def ettiği şeylerde Hassan ile beraberdir," diye buyurulmuştur.

Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden kâfirlerin sözlerini def eder demektir. Murad, kâfirleri hicvedip şiirlerinin cevabını vermektir. Hassân yüz yirmi yıl ömür sürmüştür. Kendi babası Sâbit, dedesi Münzir ve babasının dedesi Harâm, hepsi yüz yirmişer yıl ömür sürmüşlerdir. Elli dört senesinde vefat etmiştir.

Peygamber Efendimizin Hatibi Sâbit bin Kays bin Şemmâs idi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunun için "Cennet ehlidir" diye şehadet etmiştir. Peygamber Efendimizin ve ensar topluluğunun hatibi idi. Yemâme gazâsında şehit olmuştur.

Peygamber Efendimizin Hâdileri dört kişi idi. Birisi yukarıda şairleri sırasında zikri geçen **Abdullah bin Revâha** idi ki, seferlerde o Hazret'in önünce haddâ eylerdi. Yâni yüksek sesle güzel beyitler okur, develeri şevk ve harekete getirirdi.

Biri de **Âmir bin el-Ekva'** idi. Hayber gazâsında şehit olmuştur.

Biri de **Enceşe** idi ki, siyah bir köle idi. Gayet güzel haddâ eylerdi. Hazret-i Enes'den rivayet edilmiştir ki, Berâ' bin Mâlik erkeklere haddâ eyler, Enceşe ise kadınlara haddâ eyler, şiirler okurdu. Bir gün bir yolculukta Enceşe böyle şiirler okuyarak kadınların develerini sürerken Peygamber Efendimiz lâtife ederek:

— Ya Enceşe! Yavaş sür, sonra fincanları kırarsın, diye ona takıldı.

Yâni kadınların yanınca böyle şevke getirici şiirler okumaktan onu men etti. Bazıları dediler ki: "Bundan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli muradı, güzel ses ve şiirler dinlemekten kadın tâifesinin gönüllerine heva gelmesin demekti." Bazıları da dediler ki: "Develer güzel ve ahenkli sesi işitince hızlı hızlı yürümeye başlarlar. Kadınlar tâifesi de hareketin sür'atine tahammül edemezler. Onun için Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onlar hakkında fincan tabirini kullandı. Murad, kadınlar fincan gibidir, çabuk kırılırlar. Hızlı sürme ki, kırılmasınlar demekti."

8. Fasıl

Peygamber Efendimizin Harb Âletleri

Şöyle malûm olsun ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin dokuz kılıcı vardı.

Bu kılıçlarının isimleri şudur:

1. **Me'bûr:** (Mânası, hurma budayan, ıslah eden ve akrep gibi sokan demektir). Peygamber Efendimizin ilk malik olduğu kılıç bu idi. Medine'ye hicret ettiği zaman beraberinde getirdiği kılıç bu idi, demişlerdir.

2. **Azb:** (Keskin, ısırıcı, şiddetle azarlayıcı, kılıç). Bedir gazâsına teşrif buyurduğu zaman Sa'd bin Ubâde göndermişti.

3. **Zülfekâr:** (Omurgalı). Önceleri Âsi bin Münebbih adlı kâfirin kılıcı idi. Bedir gazâsında kâfir öldürülüp kılıcı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ulaştı. Bu kılıç bütün cenklerde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden ayrılmamıştır. Başlığı, dipliği, halkaları, tokaları ve sağı solu gümüştendi.

4. **Bettâr:** (Çok keskin).

5. **Kulaî:** Kula' bir yerin adıdır. Bu kılıç oradan geldiği için oraya izafetle bu isim verilmiştir.

6. **Muhzim:** (Kesici).

7. **Rüsûb:** (Tortu, kabın dibinde kalan su).

8. **Kazîb:** (Çok keskin).

9. **Hatif:** (Ölüm, öldürücü).

Peygamber Efendimizin zırhları yedi tane idi ve adları şunlardı:

1. **Zatü'l-Fuzûl:** (Fazlalıklı olan). Bu, uzun bir cebe (zincirden veya halkadan örme zırh) idi. Bedir gazâsında Sa'd bin Ubâde göndermişti. Bu zırhtır ki, Ebu'ş-Şahm adlı Yahudi'ye rehin koyup bir miktar ödünç arpa aldılar ve bir yıl kadar borçlu kaldılar.

2. **Zatü'l-Havâşi:** (Saçaklı).

3. **Zâtü'l-Vişâh:** (Muskalı). Vişâh diye kadınların kıymetli taşlarla süslü olarak enlice dokunmuş, boyundan koltuk altına doğru bağlanan kuşağına denir. Bu zırhta da böyle bir kuşak olduğu için bu isim verilmiştir.

4. **Suğdiyye.**

5. **Fıdda:** (Gümüş).

6. **Betrâ':** (Kuyruğu kesik, güdük, kısa boylu).

7. **Hırnık:** (Tavşan yavrusu).

Rivayet olunur ki, Suğdiyye dedikleri zırh, Hazret-i Dâvud aleyhisselâmın Câlut'u katlettiği zaman kendisinin mübarek sırtında bulunuyordu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu Benî Kaynuka tâifesinden almıştı. Fıdda denilen zırhı da yine onlardan almışlardı.

Uhud gazâsında Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri iki zırh giymişti. Birisi Zâtü'l-Fuzûl, diğeri Fıdda idi. Hayber gazâsında da iki zırh giymişlerdi. Bunların da birisi Zâtü'l-Fuzûl, diğeri Suğdiyye idi.

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübarek yayları altı kabza (tane) idi. Bunların isimleri şöyledir:

1. **Zevrâ':** (Eğri, uzak demektir. Eğriliğinden dolayı Dicle nehrine de aynı isim verilir.)

Yayların aşağıda gelen üç tanesi Benî Kaynuka ganimetlerinden idi:

2. **Revhâ':** (Rahatlık mânasına geldiği gibi zevalden akşama kadar yürümek mânasına da gelir).

3. **Safrâ':** (Sarı). Bakır, pirinç, tunç ve altın gibi madenlere de sarılığından ötürü bu isim verilir.

4. **Şevhâ:** (Yay yapmakta kullanılan sert bir ağacın adı).

5. **Ketûm:** (Kapalı). Uhud gününde kırıldı ve onu Katâde aldı.

6. **Sedâd:** (İstikamet, doğruluk üzre giden).

Bir tane tirkeşleri (ok kabı) vardı ki, bağı kayıştandı. Üç tane halkası gümüştendi.

Peygamber Efendimizin üç tane de kalkanı vardı. Birisine Zelûk, birine Katak derlerdi. Birisini de armağan olarak getirmişlerdi. Bunun üzerinde bir tavşancıl şekli vardı. Bazılarına göre koç sûreti vardı. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri mübarek elini o sûretin üzerine koydu ve sûret mahvoldu, ondan eser kalmadı, demişlerdir.

Resûlüllah Efendimizin dört gönderi (uzun mızrağı) vardı. Birine Mesvâ ve diğerine Mesnâ derlerdi. Diğer ikisinin adları malûm olmamıştır.

Peygamber Efendimizin iki tane de harbesi vardı. Birisi büyük harbe (mızrak) idi, adına Beyzâ' derlerdi. Biri de küçük harbe idi, ona Anze derlerdi. Sahrada namaz kıldığı zaman onu önüne dikerlerdi.

İki miğferi vardı. Birine Sübûğ, öbürüne Mevşih derlerdi.

Bu zikrolunanlar harb ve kıtâl âletleri idi. Bunlardan başka bazı lüzumlu eşyasından bir kustat'ı vardı. Kustat diye bir nevi çadıra derler ki, o diyarda kullanılır. Bir de mihcen'leri vardı. Mihcen dedikleri eğri başlı bir çomaktır. Deveye bindikleri zaman önlerine asarlardı.

Bir asâları, bir serdesteleri ve birkaç kadehleri vardı. Kadehden murad su ve şerbet içtikleri kablardır. Birine Reyyân, birine Muğiys derlerdi. Birinin de üç yerinden gümüş zincircikler bağlanmıştı. Biri ağaçtan, biri de sırçadandı. Bir çanakları vardı, taştan yontulmuştu; Mihdab derlerdi. Bir bakır tasları ve bir su kabları vardı ki, ona Sâdıre derlerdi.

Bir kabları daha vardı, tunçtandı; içinde yıkanırlardı. Yağ koyacak bir kabları vardı ki, Arap tâifesi ona müdhen derler. İçine bir parça zeytinyağı yahut gülyağı veya bu türlü bir yağ koyar ve kendilerine sürerlerdi.

Bir zarf içinde aynaları, makasları ve misvâkleri vardı. Bir de tarakları bulunurdu ki, deniz kaplumbağasının kabuğundan yapılmıştı. Bir sürmedanları vardı, uykuya varacakları zaman mübarek gözlerinin her birine üçer kere sürme çekerlerdi.

Demirden bir yüzükleri vardı ki, gümüşle kaplanmıştı. İki ölçekleri vardı ki, o diyarda birine sâ' ve birine müd derler. Bir sedirleri vardı ki, ayakları sâc denilen ağaçtan yapılmıştı. Ayrıca kaşı da gümüşten olan gümüş bir yüzükleri vardı. Üstüne "Muhammed resûlüllah" yazısı kazılmıştı.

Rivayet ederler ki, yüzüğü önceleri sağ eline takarlardı. Sonradan sol ellerine takmağa başladılar.

Bir kadifeleri vardı. Kadife havlı bir bezdir. Onu üst giyeceği ederlerdi. İbrişimden olan kadife değildir. Deriden bir döşekleri vardı. Yün yerine içine lif doldurulmuştu. İç edikleri (evde giyilen terlikleri) vardı; Mukavkıs'ın gönderdiği hediyelerdendi. Üç cübbeleri vardı; biri yeşil sündüsten idi. Onu cenkte giyerlerdi. Bir beyaz, bir de siyah sarıkları ve bir ridaları vardı. O'na, bütün soyuna ve arkadaşlarına salât ve selâm olsun.

9. Fasıl

Peygamber Efendimizin Atları, Develeri ve Diğer Davarları

Malûm olsun ki, Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretlerinin birkaç atı vardı. Bunlar gazâ için beslenirdi. Bunların adları şöyleydi:

1. **Sekeb:** Mânası su gibi akıp giden, gayet eşkin demektir. Peygamber Efendimizin ilk malik olduğu at budur. Rengi yağızdı. Bazıları siyah idi demişlerdir. Alnı sakar (akıtmalı) ve ayakları sekili idi. Sağ ayağı sekili değildi.

2. **Mürtecir:** Kişnediği zaman sesi gayet güzeldi. Onun için mürtecir (güzel sesli at) demişlerdir. Rengi beyazdı.

3. **Zırâb:** Ferve bin Ömer el-Cüzâmî onu hediye etmişti.

4. **Lahîf.** Bunun mânası örtü veya yorgan demektir. Büyük ve semiz bir attı. Sanki kuyruğu yeryüzünü örter gibiydi. Onun için bu isim verilmiştir. Bunu Rebia bin Ebi'l-Berâ hediye etmişti.

5. **Lezâr:** Bunu Mukavkıs göndermişti.

6. **Verd:** Mânası gül demektir. Al bir at idi. Bir bedeviden yirmi deveye satın almışlardı.

7. **Sebha:** Koştuğu zaman ön ayaklarını güzel attığı için yüzgece benzetip bu isim verilmiştir. Aslında sâbih yüzgeç demektir. Sonradan bu türlü atlara bu isim verilmiştir.

İşte buraya kadar isimleri zikredilen yedi atta ittifak vardır. Bu hususta kimsenin ihtilâfı yoktur. Ama bazılarına göre bunlardan başka atları daha vardı. Bunların isimleri şudur:

8. **Bahr:** Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onu Yemen tacirlerinden satın almıştı. Bir kere onu koşuya soktular, bütün atları geçti. Bunun üzerine mübarek eliyle yüzünü silip:

— "**Mâ ente illâ bahren** — Sen denizden başka bir şey değilsin," diye buyurdu.

Oradan adı "**Bahr** — **Deniz**" kaldı. Arap tâifesi coşkun atları "Bahr" diye vasıflandırırlardı. İbn-i Esîr'in kavline göre mezkûr atın donu yağızdı.

9. **Rescil.**

10. **Zü'l-Limme:** (Uzun yeleli).

11. **Tırf:** (Atın iyisine bu isim verilir).

12. **Zü'l-Ukkal:** (Çok akıllı).

13. **Sirhân:** (Kurt).

14. **Mürtecil.** (İrticalen söz söylemeden gelir. Hemen cevap veren, uyanık, sak duran, demektir.)

15. **Mirvâh:** (Rîh - yel - kelimesinden gelir. Hızlı gittiği için bu isim verilmiştir, dediler).

16. **Melâvih.**

17. **Mendûb:** (Güzel, sevimli).

18. **Necîb:** (Ayırtılmış, seçkin, çok güzel).

19. **Ya'yûb:** (Uzun boylu at).

20. **Ya'sûb:** (Erkek arı, arıbeyi).

Bu zikrolunan atların hepsi bir zamanda toplanmış değildir. Belki şerefli ömürleri boyunca malik olduğu atlar bunlardır.

Develerine gelince onlar da şunlardır: Saâdetle bindikleri devenin birine **Kusvâ**, diğerine **Azbâ** ve birine de **Cez'â** derlerdi. Azbâ dedikleri deve öyle yürük (ayağı çabuk) idi ki, asla geçilmezdi. Bir gün bir bedevi gelip bir kaûd ile koşarak Azbâ'yı geçti. Kaûd diye çobanların bindiği ve her işte kullandığı deveye derler. Böyle olunca Peygamber Efendimiz Hazretleri:

إِنَّ حَقًّا عَلَى اللّٰهِ أَنْ لَا يَرْفَعَ الدُّنْيَا شَيْئًا إِلَّا وَضَعَهُ

"Allah'ın âdetleri arasında kesindir ki, dünyada yüce kıldığı her şeyi muhakkak alçaltır," diye buyurdular.

Hâsılı, mahlûkattan kemâlini bulan her nesneye gerilemenin erişmesi muhakkaktır, demektir.

Bedir gazâsında Ebu Cehil mel'ununun bir devesi vardı. Burnuna ziynet için gümüş halkalar takmıştı. O deveyi Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri cenk günü almıştı. Hudeybiye gününde müşrikleri kakıtmak (kızdırmak, kibirlerini kırmak) için onu Kâbe'ye hedy (hediye-kurban) olarak göndermişlerdir.

Peygamber Efendimizin kırk beş tane sağılır develeri vardı. Onları Sa'd bin Ubâde göndermişti. Ayrıca yüz baş koyunu ve yedi baş sağılır keçisi vardı. Onları Ümmü Eymen Hatun gözetirdi.

10. Fasıl

Peygamberimize Etraf Melik Ve Emirlerinden Gelen Elçiler

Siyer âlimlerinin zikrettiği üzere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetine altmıştan fazla elçi gelmiştir.

Hevâzin Elçisi:

Bunlardan birisi Hevâzin elçisidir. Resûlüllah Efendimiz Hevâzin tâifesini hezimete uğrattığı zaman mallarını ve esirlerini aldı, onları Ci'rane denilen yerde bıraktı. Kendisi saadetle Tâif memleketine gitti. Tâif'den dönüp yine Ci'rane'ye geldiğinde ganimetleri taksim ettikten sonra Hevâzin tâifesinin eşrafından dokuz kişi şerefli huzurlarına elçilikle gelip müslüman oldular. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bîat edip:

— Ya Resûlâllah! Alınan esirler içinde sizi emzirmiş hatunlar vardır. Hâsılı emişme yoluyla anaların, kızkardeşlerin, halaların ve teyzelerin vardır, dediler ve onlar hürmetine esirlerin kurtarılmasını istediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ganimetler taksim edilmiştir. Ama ben sizin için müslümanlardan isteyeyim, dedi.

Ondan sonra müslümanları toplayıp onlara:

— Hangi nesne size daha sevimlidir? Esirlerinizi mi tercih edersiniz yoksa mallarınızı mı? diye buyurdu.

Onlar da:

— Ya Resûlâllah! Mademki bizi muhtar kıldın, bize adamlarımız gerektir. Koyunda ve devede gözümüz yoktur, dediler.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz elçilere:

— Benî Hâşim'in elinde olan esirler sizin olsun. Diğer tâifede bulunan esirlere gelince, biz o müslümanlara söyleyelim. Siz de söyleyin ve müslüman olduğunuzu açıklayın. Belki onlar da kurtulurlar, diye yol gösterdi.

Kendileri öğle namazını kıldıktan sonra her kavmin hatiplerini dâvet edip bu hususu müslümanlara anlatarak esirlerini iade etmeye onları teşvik etmeleri için emir buyurdu. Kendileri de şefaat edip kendilerinde ve diğerlerinde olan esirleri kurtardılar.

Sekîf Elçisi:

Birisi de Sekîf elçisidir. Tebük gazâsından sonra gelmişlerdi. Sekîf, Tâif memleketinde yerleşmiş olan bir kabiledir. Bu elçiliğin hikâyesi şöyledir: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Tâif'den döndüğü zaman bazı kimseler:

— Ya Resûlâllah! Sekîf tâifesine beddua eyle, demişlerdi.

Çünkü ashâb-ı kirâm Tâif gazâsında onlardan çok cefa çekmişlerdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onların İslâm'a gelmelerini isterdi. Beddua etmedi. Hayır dua edip:

— Ya Rab! Sekîf tâifesine sen hidayet eyle ve onları sen İslâm'a getir, diye buyurdu.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri Tâif'den dönüp giderken Urve bin Mes'ud adlı kimse adı geçen kavmin aralarından çıkıp Peygamber Efendimiz Hazretlerine Medine'ye girmeden yetişip iman getirdi. Tekrar dönüp kavminin arasına gitmek için izin aldı. Gidip kavminin içine girdiği vakit diğerlerinden yüksekçe olan evinin üstüne çıktı. Kendinin müslüman olduğunu kavmine açıklayıp onları da dine dâvet etti. Halk oraya üşüştü. Etrafını alıp her yandan oka tuttular. Urve'yi orada şehit ettiler. Bunun üzerinden birkaç ay geçti. Sonunda birbiriyle istişare edip:

— Bizim etrafımızda olan Arap tâifesinden İslâm'a girmedik kimse kalmadı. Bunlar bize hücum ederlerse bizim karşı koymaya gücümüz yetmez. Evlâ olan ancak şudur ki, Peygamber Hazretlerine elçi gönderip sulh yapalım, dediler.

Ondan sonra yarar kimselerden birkaç kişi ile Abdi Yaleyl dedikleri ünlü kimseyi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine elçi gönderdiler. Medine'ye geldikleri zaman Fahr-i Âlem Efendimiz emretti, Mescid-i şerif yakınında bir çadır kurdular. Adı geçen kişileri oraya kondurdular. Aralarında sulh işini görecek olan adam, Sa'd bin Âs dedikleri kimse idi.

Sözün kısası gelenler müslüman oldular. Ahidnameleri yazıldı. Ama Resûlullah Efendimizden birkaç şey istediler. İstedikleri şunlardı:

1. Sekîf kabilesi arasında olan Lât dedikleri put daha üç yıl yıkılmasın.

2. Kendileri namazdan bağışlansın; namaz kılmasınlar.

3. Geri kalan putları kendi elleriyle kırsınlar. Başka bir kimse gelip onları kırmasın.

Bu isteklere karşı Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Putlarınızı kendi ellerinizle parçalayın; başka kimse parçalamasın. Ama Lât'ın durmasına rızam yoktur. Hemen yıkılması gerektir. Namaz olmayan bir dinde ise hayır yoktur, dedi.

Sonra Peygamber Efendimiz bu elçilerin arasından Osman bin Ebi'l-Âs'ı üzerlerine emîr tayin edip gönderdi. Ebu Süfyan bin Harb ile Muğîre bin Şube'yi de gidip Lât'ı yıkmaları için onlarla beraber gönderdiler.

Rivayet olunur ki, Sekîf memleketine vardıkları zaman Muğîre (R.A.) eline bir kazma aldı ve Lâfı yıkmağa başladı. Sekîf kavminin karıları başları açık, ağlayarak geldiler. Muğîre kazmayı vurdu, putu parça parça etti. Üzerinde olan altın ve inciden ne varsa hepsini aldı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldiler.

Üzerlerine emîr tayin olunan Osman bin Ebi'l-Âs'dan rivayet edilmiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri beni Sekîf topluluğuna emîr tayin ettiği zaman şerefli huzurlarına gelen toplulukta benden küçük kimse yoktu. Ben Bakara sûresini okumuş olduğum için böyle ettilerdi. Dedim ki:

— Ya Resûlâllah! Okuduğum hatırımdan gidiyor. Unutkanlığım var.

Bunun üzerine mübarek elini göğsümün üstüne koyarak:

— Ya Şeytan! Osman'ın göğsünden dışarı çık! diye buyurdu.

Ondan sonra her neyi ezberlemek istedimse asla hatırımdan gitmedi."

Sahih-i Müslim'de Osman bin Ebi'l-Âs'dan rivayet edilmiştir ki:

"Kerem sahibi Efendimiz Hazretlerine:

— Ya Resûlâllah! Okumakta ve namaz kılmakta şeytan geliyor. Ona mâni olmanın çaresi var mıdır? dedim.

Resûlüllah Efendimiz:

— O bir şeytandır ki, ona Hinzeb (kısa boylu, galiz kimse) denir. Her ne vakit onu duyarsan ondan Allah'a sığın ve sol yanına üç kere tükür, diye buyurdu.

Ben de buyurduğu gibi ettim, o hal benden gitti."

Benî Âmir Elçisi:

Elçilerden birisi de Benî Âmir kavminin elçisidir. İbn-i İshak (Allah rahmet etsin) der ki:

"Peygamber Efendimiz Hazretleri Tebük gazâsından geldi. Sekîf topluluğundan elçi gelip bîat etti. İslâm'a geldiler. Ondan sonra hemen her taraftan Arap kabilelerinin elçileri gelmeğe başladı. Halk durmayıp bölük bölük İslâm dinine giriyorlardı. Bu esnada Benî Âmir kavminden Âmir bin Tufeyl, Erbed bin Kays, Hâlid bin Ca'fer ve Hayyân bin Eslem - ki kavmin reisleri ve şeytanları idiler - Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine elçilikle geldiler. Âmir bin Tufeyl'in niyeti Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli vücutlarına bir zarar eriştirmekti.

Âmir, Erbed'e:

— Muhammed'e vardığımız zaman ben onunla konuşmaya başlayıp yüzünü senden yana döndürdüğüm gibi sen kılıçla üzerine hamle et, dedi.

Ondan sonra gelip Fahr-i Âlem Hazretleri ile buluştular. Âmir mel'unu bazı sözler söyleyip döndüğü zaman Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem Hazretleri arkasından beddua etti; Hak Teâlâ Hazretlerinin emrini Âmir'in üzerine havale etti.

Mel'unlar dışarı çıktığında Âmir, Erbed'e:

— Niçin dediğimi yapmadın? dedi.

Erbed:

— Dediğini yapmaya kasdettiğim her defada seni ikimizin arasında gördüm. Seni mi kılıçla vuraydım? dedi.

Sonra yola girdikleri zaman Hak Teâlâ Hazretleri, Âmir denilen mel'una veba gönderdi. Boynunda veba çıbanı yüz gösterip tez elden canını cehenneme yolladı."

Abdü'l-Kays Elçisi:

Elçilerden birisi de Abdü'l-Kays elçisidir. Abdü'l-Kays Arap kabileleri içinde büyük bir kabiledir. Bahreyn'de otururlardı. Abdü'l-Kays bin Efsâ'ya mensupturlar. Sahih-i Buharî'de İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

"Abdü'l-Kays elçisi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— **"Merhabâ ya kavmi gayri hazâyâ ve lâ nedâma** — Merhaba ey zelil, hakir, düşkün olmayanlar, elemli ve hüzünlü olmayanlar topluluğu!" diye onları selâmladı.

Arap lisanında bu söz izzet ve ikramda kemâl derecesini ifade eder. Hâsılı "Hoş geldiler, safa geldiler, uğur getirdiler" demek gibidir.

Ondan sonra o topluluk:

— Ya Resûlâllah! Bizimle sizin aranızda Mudar kabilesi müşrikleri vardır. Biz sana haram aylardan başka zamanda gelip ulaşamayız. Bize bir şey buyur ki, onu işlediğimiz takdirde cennete girelim ve bizden ötede olan kavmi ona dâvet edelim, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— "Size dört nesneyi emrederim ki, onları işleyiniz. Dört nesneden de nehyederim ki, onları terk ediniz. Emrettiğim o dört nesne, Allah'a inanmaktır. Allah'a inanmanın ne olduğunu bilir misiniz? O Hak Teâlâ Hazretlerinin vahdaniyetine ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehadet etmektir. Bundan sonra size emrettiğim o dört nesne: Namaz kılmaktır, Zekât vermektir, Ramazan orucunu tutmaktır, bir de ganimetlerin beşte birini Allah yolunda harcamayı emrederim.

Dört nesneden de sizi nehyederim. Bilin ki: Dübbâ'da, Nakîr'de, Hantem'de, Müzeffet'de olan şaraplardan nehyederim," diye buyurdu."*

Bu zikrolunan dört isim dört nevi kabın isimleridir ki, Arap tâifesi şarabı onlarda ederlerdi. Evvelâ dübbâ' dedikleri kabaktır. Nakîr dedikleri ağaçtan oyulmuş bir kabdır ki, içinde şarap ederler. Hantem yeşil bir testidir. Müzeffet de ziftlenmiş testidir. Bu zarfların zikredilmesinden murad, bunlarda ettikleri şaraplardan nehyetmektir. Arap âdetlerinde şarap bu kaplarda yapıldığı için bunlar zikredilmiştir. Yoksa hangi kapta olursa olsun mutlaka şarap sarhoş edici olduktan sonra haram olduğu kesindir.

Burada Beytullah'ı hac etmenin zikredilmemesi de şunun içindi ki, mezkûr elçiler geldiği zaman henüz hac farz olunmamıştı. Zira bunlar dokuzuncu senede gelmişlerdi. Hac onuncu yılda farz kılınmıştır. Abdü'l-Kays elçisi bundan evvel bir kere daha gelmişlerdi. O gelişleri beşinci senede yahut daha önce idi. O zamanda İslâm'a gelmişlerdir, dediler.

---

* Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz'in kişiliğinde kulluk ve elçilik sıfatları birlikte mevcuttur. "Abduhu ve Resuluhu" deyimi bu birliği ifade eder. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'in yaptığı her hareket ve söylediği her söz elçilik makamından yapılmış ve söylenmiş gibi bütün insanlara teşmil edilemez. Nitekim Peygamber Efendimiz, kulluk makamından söylenmiş sözleri ile elçilik makamından sâdır olan tebliğlerinin karıştırılmaması için ashabına *"Benden Kur'an'dan başka bir şey yazmayın!"* diye emretmiştir. Bu yasağın amacı, hiç şüphesiz ki, Peygamber Efendimiz'in özel bir hale, şahsa, şartlara ilişkin olarak söyledikleri bir sözün, kayda geçirilmesi halinde, her hale, her şahsa ve her zamana şamil bir söz gibi anlaşılması ihtimalini önlemekti. Nitekim Peygamber Efendimizin seçkin sahabeleri, Kur'an'ın yazılmasına çok ihtimam gösterdikleri halde Peygamberimizin *"Bunu yazın!"* demediği sözlerini yazmaktan şiddetle kaçınmışlardır. Ashaba tâbi olanlar ve onlara uyanlar da bu yasağa titizlikle riayet etmişlerdir. Bu yüzden hadislerin derlenip yazılması ancak hicretten 250-300 sene sonra gerçekleşebilmiştir. Peygamber Efendimiz'in burada Abdü'l-Kays elçisine buyurduklarını da sırf onlara, o zamana ve o şartlara şamil kabul etmek gerekir. Zira bütün müslümanlara şamil olan emirleri bunlardan ibaret olmadığı gibi yasakladıkları da bundan ibaret değildir. Muhtemelen bu kabilenin bazı özelliklerini bilerek bu yasaklardan özellikle kaçınmaları murad edilmiştir. (S.N.)

Sahih-i Buharî'de buyrulmuştur ki: "Bu kavl delâlet eder ki, Abdü'l-Kays kabilesi bütün kabilelerden önce İslâm'a gelmiştir."

Benî Hanîfe Elçisi (Yalancı Peygamber Müseyleme'in Mektubu ve Cevabı):

Elçilerden birisi de Benî Hanîfe elçisidir. Bunlarla Müseylemetü'l-Kezzâb beraber gelmişti. Ensar kavminden Benî Neccar cemaati arasında bir kadının evine kondular. Ondan sonra Müseyleme'yi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdiler. Gelip konuştu ve muradını istedi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek elinde bir hurma çubuğu vardı:

— Eğer şu çubuğu benden dilemiş olsaydın, sana yine vermezdim, diye buyurdu.

Böyle buyurmalarının sebebi şu idi ki, bundan önce Müseyleme dedikleri mel'un peygamberlik iddiasında bulunup: "Seninle beni ortak ettiler" diye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mektup göndermişti. Mel'unun mektubunun sûreti şudur:

"Allah'ın resûlü Müseyleme'den Allah'ın resûlü Muhammed'e:

Muhakkak ki, ben seninle nübüvvet hususunda ortak kılındım. İşin yarısı bizim, yarısı Kureyş'indir."

Mektubu Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ulaşınca emrettiler, cevap yazdılar. Cevabî mektubun sûreti şudur:

"Allah'ın resûlü Muhammed'den yalancı Müseyleme'ye:

Selâm hidayete uyanların üzerine olsun. Bil ki, yeryüzü Allah'ın mülküdür. Onu kullarından dilediğine verir. En güzel sonuç ise müttakilerindir."

Yâni: "Yeryüzünde tedbir ve tasarrufu, Allah, kendi seçtiği kuluna emanet eder. Bu, hiç kimsenin kendi iddiası ile olmaz. En güzel âkıbet ise takvâ ehlinindir," demek olur.

Rivayet olunur ki, Müseyleme mel 'unu kendi kavmine namazı bağışladı. Şarabı, kumarı ve zinayı helâl kıldı. Mucizeler gösteririm diye bir yumurtayı ağzı dar bir şişenin içine koydu. Sonra, hilesini anlayıp onu rüsvay ettiler. Onun yapılışı şöyledir: Bir miktar keskin sirkenin içine bir parça nişadır koyup ezdikten sonra henüz doğmuş bir yumurtayı getirip içine bırakırlar. Bir gün bir gece durur; öyle yumuşak olur ki, bir fındığın sığabileceği delikten girmesi kabil olur. Böylece şişenin içine koyduktan sonra üzerine bir parça soğuk su dökerler. Tekrar donar, bayağı yumurta olur.

Müseyleme, Peygamber Efendimizin mucizelerinden şunları işitmişti: Peygamber Efendimiz bir gün suyu az bir kuyunun içine tükürdü; kuyunun suyu çoğaldı. Hayber

gazâsında Hazret-i Ali'nin gözleri ağrıyordu. Fahr-i Âlem Hazretleri bir miktar gözüne tükürdüğü gibi Hazret-i Ali'nin gözleri açıldı. Allah'ın fazliyle hiç ağrımamış gibi oldu. Medine'ye hicret ederken yolda bir kadının sürüden kalmış, zayıf, hasta koyununun memesine mübarek eliyle yapıştığı gibi bol süt verdi.

Müseyleme mel'unu da bu türlü mucizeler göstermek isteyip bir kuyunun içine tükürdü; kuyunun suyu tamamen kuruyup rüsvay oldu. Bir herifin gözlerine tükürdü; gözleri kör oldu. Bir koyunun memesine yapıştı; memesi kurudu. Sonunda Yemâme cenginde mel'unu öldürdüler.

Tayy Kabilesinin Elçisi:

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin huzurlarına gelen elçilerden birisi de Tayy kabilesinin elçisidir. Bu gelenlerin içinde ulular Zeydü'l-Hayl dedikleri kimse idi. Resûlüllah Efendimiz onları İslâm'a dâvet eyledi. Hepsi müslüman oldular. Müslüman oluşları güzel oldu. Şöyle rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz:

— Her ne zaman Arap tâifesinden bana bir kimsenin faziletini anlatsalar geldiği zaman dediklerinden eksik bulurdum. Ama Zeyd'i dediklerinden fazla buldum, dedi ve adını "Zeydü'l-Hayr" koydu.

Ondan sonra bu elçiler dönüp memleketlerine giderken Necid vilâyetinin sularından birine yetiştiklerinde Zeyd sıtmaya tutulup vefat etti. Bazı âlimlerin kavline göre Hazret-i Ömer'in hilâfetinin sonlarında vefat etmiştir. İki oğlu vardı; müslüman olup Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli sohbetlerine yetiştiler, diye rivayet etmişlerdir.

Kinde Kavmi'nin Elçisi:

Elçilerden biri de Kinde kavminin elçisidir. Binekli seksen kişi idiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile buluştuklarında kendilerini süsleyip silâhlarını takındılar. Güzel elbiselerini giyindiler, saçlarını taradılar. Ondan sonra Mescid-i şerife gidip Resûlüllah Hazretlerinin karşısına vardıkları gibi:

— Siz müslüman olmadınız mı? diye sordular.

— Olduk, ya Resûlâllah, dediler.

O zaman Peygamber Efendimiz:

— Ya boynunuzdaki o ipek nedir? diye buyurdu.

Meğer kaftanlarının yakasında ince bir.ipek kumaş varmış. Hemen koparıp attılar.

Eş'arî ve Yemen Elçileri:

Bunlardan başka Eş'ariyyun ve Yemen ehli elçileri gelmişlerdir. Rivayet olunur ki, Eş'ariyyun, Ebu Mûsâ (R.A.) Hazretleri ile beraber yedinci senede Hayber'in fethi zamanında geldiler. Yemen ehlinden Hamîr tâifesi dokuzuncu yılda geldiler. Enes bin Mâlik'in (R.A.) rivayetlerinde gelmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz ashâbına:

— Size bir tâife gelecektir. Onların kalbleri sizin kalbinizden yufkadır, diye buyurdu.

Sonunda Eş'ariyyun geldiler. Şu beyti okuyorlardı:

"Gaden nulkiye'l-ehibbe Muhammeden ve hizbihi — Yarın dostlarla buluşuruz, Muhammed'e ve ashâbına erişiriz."

Arap tâifesinin âdetleridir: Şenlik zamanlarında şiir okurlar. Sevinçlerini ve safalarını böylece gösterirler.

Ezd Kavminin Elçisi:

Bunlardan başka Ezd kavminin elçisi gelmiştir. Bunların arasında Sard bin Abdullah el-Ezdî de vardı. İslâm'a gelip müslüman olması güzel olmuştur. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ezd kavminin müslümanlarına Sard'ı emir tayin etmiştir. Yemen kabilelerinden olan müşrikler üzerine müslümanlarla beraber varıp gazâ etmeyi emir buyurmuştur.

Rivayet olunur ki, Sard, Resûlüllah Efendimizin şerefli emirleri gereğince Müslümanlarla beraber gazâya çıkıp Cereş dedikleri yere vardı. Orada Arap kabilelerinden bazı kâfirler bulunuyordu. Onları muhasara etti. Bir ay kadar geçti, zafer bulamadı. Sonunda geri dönüp memleketine giderken kâfirler çıkıp arkalarına düştüler. Sard'ın kendilerinden korkup kaçtığını sanıyorlardı. Nihayet gelip yetiştikleri zaman müslümanlar döndüler, muharebe edip pek çok kâfiri kırdılar. Bu cenk olduğu sırada Resûlüllah Hazretlerinin yanında Cereş tâifesinden iki kimse vardı. Daha önceden göndermişlerdi. Akşam zamanı bunlar Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin huzurunda dururken Fahr-i Âlem Hazretleri:

— **"İnne beden'allahu li-tenharu inde sekrâ — Muhakkak ki, Allah'ın kurbanları Sekrâ denilen yerin yakınında boğazlanır,"** diye buyurdu.

Bu söz Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sâdır olunca seçkin sahâbeler şerefli muradlarının ne olduğunu anladılar. Ancak o iki kişi anlayamadılar. Sonradan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden ayrılıp Ebu Bekir ve Osman (Allah onların ikisinden de razı olsun) ile başbaşa kaldıkları zaman onlar kendilerine anlatıp:

— Resûlüllah Hazretleri sizin kavminizin kırıldığına işaret buyurdu, dediler.

Ondan sonra bu iki kişi çıkıp kendi kavimlerine gittiklerinde işin hakikati meydana çıktı ki, Fahr-i Âlem Hazretlerinin işaret buyurduğu günde ta o şerefli sözü sâdır olduğu zamanda müslümanlar Cereş kavmini adı geçen yerde kılıçtan geçirmişler. Ondan sonra Cereş kavminden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine elçi gelip iman getirdiler. Peygamber Efendimiz köylerinin etrafını onlara mahsus otlak kıldı, demişlerdir.

Benî Hâris Elçisi:

Benî Hâris bin Kâ'b kabilesinden de elçi gelmiştir. İbn-i İshak'ın naklinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onuncu yıl Rebiülâhirinde Necran vilâyetinde olan Benî Hâris kavminin üstüne Hâlid bin Velid'i göndermişti. Gönderirken de şöyle emir buyurmuştu:

— Git, onları üç kere İslâm'a dâvet eyle. Eğer müslüman olurlarsa kimseyi incitme. Eğer olmazlarsa kılıçtan geçir.

Ondan sonra Hâlid (R.A.) çıktı, mezkûr kavmin yerlerine vardı. Her yana adamlar salıp her köşe bucakta bulunanları İslâm dinine dâvet ettiler. Allah'ın hidayeti müyesser olup hepsi İslâm'a geldiler. Hâlid (R.A.) bir zaman aralarında kalıp onlara İslâm'ın erkânını öğretti. Mektup yazıp işin nasıl olduğunu ve halin hakikatini Fahr-i Âlem Hazretlerine bildirdi.

Ondan sonra kalkıp Medine-i münevvere'ye yöneldiği zaman Benî Hâris tâifesi Hâlid'in yanına bir miktar adam katıp Peygamber Efendimiz Hazretlerine elçi gönderdiler. Bunların içinde ileri gelenlerinden Kays bin Husayn, Yezid bin Muhaccel ve Şeddâd bin Abdullah da vardı.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, hizmetine yetiştikleri zaman bunlara sual edip:

— Sizinle cenk eden topluluklara karşı ne ile ve nasıl galip gelirdiniz? dedi.

Onlar:

— Ya Resûlâllah! Biz bir yere toplanırdık, asla birbirimizden ayrılmazdık. Ayrıca kimseye karşı zulümle savaşa başlayıcı olmazdık. Yâni ancak haklı olduğumuza inandığımız zaman savaşı göze alırdık, diye cevap verdiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onları tasdik edip üzerlerine Kays bin Husayn'ı emir tayin ederek yerlerine gönderdi. Aradan dört ay geçtikten sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri nimetler ve hoşnudluklar yurduna intikal buyurdu.

Benî Hemdân Elçisi:

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin şerefli katına gelen elçilerden biri de Benî Hemdân elçisidir ki, Tebük gazâsından döndükten sonra Resûlüllah Efendimiz Haz-

retleri ile buluştular. Gayet güzel develere binmişlerdi. Arkalarında alaca hırkaları vardı. Başlarına güzel sarıklar sarmışlardı. Bu topluluğun içinde Mâlik bin Namt adlı kimse de beraber bulunuyordu. Resûlüllah Hazretleri ile yolda buluşmuşlardı. Adı geçen Mâlik, Fahr-i Âlem Hazretlerinin önüne düşüp Arap şiirlerinden okumağa başladı ve çok güzel, fasih sözler söyleyip iki cihanın iftiharı Efendimiz Hazretleri ile hayli arkadaşlık ettiler. Ne istedilerse isteklerini yerine getirip ellerine ahidname verdi. Müslümanların üzerine Mâlik'i emir tayin edip Sekîf tâifesi ile muharebe etmelerini emretti.

Rivayet olunur ki, adı geçen Sekîf kavminin üzerine öyle musallat oldular ki, dışarıya davarlarını çıkaramaz oldular. Hemen bulduklarını alırlardı, demişlerdir. Ama İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) sahih isnad ile Berâ' (R.A.)den rivayet etmiştir ki, şöyle anlattı:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hâlid bin Velid'i Yemen halkını İslâm'a dâvet etmeğe gönderdi. Ben de beraber gitmiştim. Altı ay Yemen'de durup halkı dine dâvet ederdik. Fakat dâvetimize icabet etmezlerdi. Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Ali bin Ebi Tâlib'i (Allah ondan razı olsun) emir tayin edip bir miktar adamla arkamızdan gönderdi. Şerefli emirleri şöyle varid olmuştu:

— Hâlid'i ve yanında olan askeri Medine'ye gönder. Hâlid'in askerinden bir kimseyi alıkoyma. Kendi yanında olan toplulukla halkı dâvet işine başla.

Bundan sonra Hazret-i Ali (Allah varlığını mübarek ve mükerrem kılsın) gelip onlara kavuştuğu zaman namaz vakti gelince halka imamet eyledi. Namaz bittikten sonra bütün halkı bir saf eyledi. Kendisi de karşılarına geçip Fahr-i Âlem Hazretlerinin şerefli mektuplarını çıkardı, okudu. Ondan sonra Hemdan kavminden hiç kimse kalmadı, hepsi imana geldiler. Hazret-i Ali mektup yazıp olanları Peygamber Efendimiz Hazretlerine arzetti. Haber geldiği zaman, rivayet olunur ki, Fahr-i Âlem Hazretleri şükür secdesi etti ve mübarek başını secdeden kaldırıp iki kere:

— Esselâmu alâ ehli Hemdân (Hemdân halkına selâm olsun), diye buyurdu.

Hadîs âlimleri, Sahih-i Buharî'de zikredilen ve en doğru olan rivayet budur, demişlerdir.

Müzeyne Kabilesi Elçisi:

Peygamber Efendimiz'e gelen elçilerden biri de Müzeyne kabilesinin elçisidir. İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin), Nu'man bin Mukarrin'den nakletmiştir ki, şöyle dedi: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine elçiliğe geldik. Müzeyne kavminden dört yüz kişi idik. Dönüp gidecek olduğumuz zaman Peygamber Efendimiz, Hazret-i Ömer bin Hattâb'a:

— Ya Ömer! Yolda yemeleri için onlara yiyecek ver, diye buyurdu.

Hazret-i Ömer:

— Ya Resûlâllah! Bende bir miktar hurmadan başka bir şey yoktur. Onun da bunlara yeteceğini sanmıyorum, dedi.

Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Ya Ömer! Git, onlara ver, diye emir buyurdu.

Ondan sonra Hazret-i Ömer, halkı alıp evine gitti. Onlara bir miktar döğülmüş hurma gösterdi ve:

— Dilediğiniz kadar alın, dedi.

Her kişi ihtiyacı kadar aldı. En sonra alan bendim. Baktım, herkese yeten hurmadan sanki bir tane hurma gitmemiş gibi gördüm."

Devs Kabilesi Elçisi:

Gelen elçilerden birisi de Devs kabilesinin elçisidir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hayber'de iken gelmişlerdi. İbn-i İshak'ın (Allah ona rahmet etsin) naklinde geldiğine göre Devs kabilesinden Tufeyl bin Amr dedikleri kimse - o kavmin içinde şerefli, şair, güzel konuşan, akıllı ve bilgili bir kişi idi - hikâye edip buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri daha Mekke'de iken bir gün Mekke şehrine geldim. Kureyş kâfirleri bana karşı gelip:

— Sen bizim şehrimize şimdi geldin. Burada bizim aramızda bir kimse peyda oldu. Bizim cemaatimiz arasına tefrika düşürdü. Durumumuz karmakarışık oldu. Sözü sihir gibidir. Babayı oğuldan, oğlu babadan, iki kardeşi birbirinden ayırır, erkeği ve karısını birbirinden uzaklaştırır. Yâni sözünü işiten oğul babasına bakmaz, ona tâbi olur. Geri kalanı da birbirini dinlemezler, müslüman olurlar. Korkarız ki, bizim başımıza gelen belâ senin kavminin başına da gelir. Sakın gafil olma. Ne ona söz söyle, ne de sözünü dinle, dediler."

Tufeyl der ki: "Vallahi beni öyle ettiler ki, Resûlüllah Hazretlerinin ne sözünü dinleyeyim, ne ona söz söyleyeyim. Hattâ sözünü işitmemek için kulaklarıma pamuk tıkadım. Ondan sonra Kâbe'nin haremine girdim. Gördüm ki, Fahr-i Âlem Hazretleri Kâbe'nin yanında durmuş namaz kılıyor. Yanına yaklaştığım gibi Hak Teâlâ Hazretlerinin hikmetiyle sesi kulağıma girdi. Tabiatıma hoş geldi. Kendi kendime: "Bu topluluğun sözünü dinlemekten ne hasıl olur? Elhamdülillâh ben bir şairim, güzel konuşan ve güzel sözden anlayan biriyim. Sözün iyisini kötüsünü ben bilmeyeceğim de kim bilecek? Bu kişiyi biraz dinleyeyim. Göreyim, eğer sözü mâkul ise kabul edeyim. Eğer mâkul değilse terk edeyim," dedim. Bir müddet katlandım. Namazı bitirip evine gitti. Ben de arkasından gidip evine vardım:

— Ya Muhammedi Ben bu diyara geldiğimde senin kavmin bana şöyle şöyle sözler söylediler. Beni senden ayrı ve uzak tutmak istediler. Hattâ senin sözünü işitmemek için kulaklarımı tıkadım. Ama Allah'ın hikmeti gerektirdi, bir miktar sözünü işittim. Tabiatıma hoş geldi. Velhasıl bana emrini açıkla, dedim.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bana risalet durumunu bildirdi ve başlayıp bir miktar Kur'an-ı azîm okudu. Vallahi ömrümde bundan güzel söz asla işitmemiştim. Hemen orada şehadet kelimesini getirip müslüman oldum:

— Ya Resûlâllah! Ben kavmim arasında itibarlı bir kimseyim. Onlar benim sözümden dışarı çıkmazlar. Gidip onları da İslâm dinine dâvet edeyim. Yalnız bana dua eyle ki, Hak Teâlâ Hazretleri bende bir alâmet halk eylesin, dedim.

Ondan sonra çıkıp kendi diyarıma yöneldim. Ta Devs kabilesinin görüneceği yokuşun üzerine çıktığım zaman hemen alnımda bir nur zahir oldu, çıra gibi ışık vermeğe başladı. O zaman dua edip: "Ya Rab! Bu nuru alnımdan başka bir yere naklet. Devs kabilesinin cahilleri görüp de 'Dininden döndüğü için Allah alnında böyle bir nesne çıkardı' demesinler," dedim. Hemen o anda oradan gidip elimde olan kamçının ucuna kandil gibi asıldı. Bu halle yokuştan aşağı indim. Sabah zamanında Devs kabilesinin içine girdim. Menzilime indiğim zaman, ihtiyar bir babam vardı, yanıma geldi. Beni bu halle gördü. Bana muhabbetler gösterip iştiyaklar arz etmeğe başladı. Ben kendisine:

— Eğer evvelki halin üstüne kalırsan ne ben sendenim, ne sen bendensin! dedim.

— Niçin, oğlum? dedi.

— Ben Muhammed aleyhisselâm'ın dinine girip müslüman oldum, dedim.

Bunun üzerine babam:

— Oğlum, ben de senin girdiğin dine girdim, deyip hemen şehadet kelimesi getirerek müslüman oldu.

Sonra yıkanıp temiz elbiseler giydi. Ondan sonra hatunum geldi. Aynı şekilde o da dâvetimi kabul edip müslüman oldu. Daha sonra Devs kabilesini dâvete başladım. Onlar çok zaman muhalefet üzre olup kötülük ve isyan olan işlerden uzak durmadılar. Sonunda Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip şikâyet ettim:

— Ya Resûlâllah! Devs kabilesine beddua eyle! dedim.

Kerem sahibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Allahümme ihde Devsâ (Allahım, Devs kavmine sen hidayet eyle), diye hayır dua eyledi.

Sonra bana emredip:

— Git, kavmini yine İslâm'a dâvet eyle, dedi. Onları yumuşak tut, kendilerine hoş ve tatlı davran, diye buyurdu.

Gittim, yine Devs memleketinde halkı dâvetten boş kalmadım. Nihayet Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hayber gazası üzerinde iken Devs kavminden yetmiş seksen ev halkı ile şerefli hizmetlerine gittim. Ondan sonra Medine-i münevvere'ye vardığımızda Resûlüllah Hazretlerine katıldık. Peygamber Efendimiz Hazretleri diğer müslümanlarla birlikte bize de ganimet mallarından hisse verdi."

Bundan anlaşılıyor ki, Tufeyl bin Amr (R.A.), Devs kavminde herkesten önce İslâm'a gelmiş ve kavmiyle beraber gelmeden evvel yalnız geldiğinde müslüman olmuştur.

Hristiyan Behranlıların Elçisi:

Peygamber Efendimize Behrân diyarının Hıristiyanlarından da elçi gelmiştir. Rivayet olunur ki, bu topluluk Medine'ye geldiklerinde ikindiden sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Mescid-i şerifine girdiler ve namazlarının vakti gelip kalktılar, namaza durdular. Ashâb onları men etmek istediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bırakın, incitmeyin, dedi.

Doğu tarafına yönelip namazlarını kıldılar. Bunlar, binekli altmış kişi idiler. İçlerinde kavmin eşrafından yirmi dört kişi vardı. Bu yirmi dört kişinin içinde üçü reisleri idi ki, hepsinin işleri onlara emanet edilmişti. Birine Âkib derlerdi ki, hepsinin beyi o idi. Asıl ismi Abdü'l-Mesîh idi. Birine de Seyyid derlerdi; onların seraskerleri idi. Bunun ismi de Şurahbil idi. Birine de Ebu'l-Hâris bin Alkame derlerdi. Hıristiyanlar arasında şeref ve itibar bulmuş bir kimse idi. Âhir zaman nebisi Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem Hazretlerinin risalet ahvâlini bilirdi. Eski kitaplarda vasıflarını ve haberlerini görüp bilmişti. Ama başkanlığı ve dünya yüceliğini terk edemediğinden İslâm'a gelmezdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunları dine dâvet edip Kur'an-ı azîm'den birkaç âyet okudu. Çekinip imana gelmediler. Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Eğer benim sözümü inkâr ederseniz, gelin, mübâhele edelim, diye buyurdu.

Mübâhele'nin mânası şudur: İki fırka bir hususta ihtilâf ettikleri zaman bir yere gelirler ve birbirlerine:

— **Behletallahu alâ'z-zâlimi minnâ** (Allah'ın lâneti bizden hangimiz zalim [haksız] ise onun üzerine olsun!) derler.

Bunun üzerine zikrolunan kimseler birbirini men edip mübâheleden kaçtılar. Bazılarının kavline göre diğerlerini men edip mübâheleden kaçan Seyyid isimli reisleri

idi. Zira Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin peygamberliğinin gerçekliğini kendisi biliyordu. Bunun için arkadaşlarını mübâheleden men etti. Zira lânetin kendi üzerlerine olacağı kesindi.

Bazılarının kavline göre mâni olan Abdü'l-Mesîh idi. Zira rey sahibi olanları o idi, dediler. Yunus bin Nekîr'in kavline göre mâni olan Şurahbil idi. Şurahbil, arkadaşlarına:

— Eğer bu kişi gerçek peygamber olup da biz bununla mübâhele edersek vallahi ne biz felâh buluruz, ne de bizim arkamızda kalanlar felâh bulurlar! Muhakkak bir belâya uğrarız, dedi.

Onlar da çekindiler, mübâhele etmediler. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Ya Muhammed! Bizden ne dilersen verelim. Ashâbından emin bir kimseyi bizimle beraber gönder. Vergilerimizi ona teslim edelim, dediler.

Peygamber Efendimiz Hazretleri yemin edip:

— Sizinle beraber gayet emin bir kimse göndereceğim, dedi.

Bunun üzerine, Allah kendilerinin hepsinden razı olsun, sahâbe-i kirâm "Acaba Resûlüllah Hazretlerinin emin tayin edeceği kimdir?"' diye bakıp beklediler. Sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Kalk, ya Ebâ Ubeyde bin Cerrâh! diye buyurdu.

Hemen Ebu Ubeyde ayağa kalktı. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz:

— Bu kişi bu ümmetin eminidir, diye buyurdu.

Yunus (Allah ona rahmet etsin) der ki: Zikri geçen tâifenin Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile sulhları şu şart üzerine olmuştu ki, [kendi dinlerinde hür ve muhtar kalmak üzere] her yıl iki bin hulle (izâr ve ridâ gibi iki parçadan ibaret pahalı elbise) verecekler. Bunun binini Receb ayında, binini de Sefer ayında teslim edecekler. Her hullenin yanında kırk dirhem gümüş de verecekler.

Muhammed bin Sa'd'ın kavlinde zikrolunan Seyyid ve Âkib sonradan İslâm'a gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetine dönmüşlerdir.

Bu zikrolunan beyanlarda şuna delâlet vardır ki, kesin delil ortaya çıktıktan sonra hakikati kabul etmeyen kimse ile mübâhele etmek meşru olmazmış. Evvelki ve sonraki âlimlerden mübâhele vâki olmuştur. Rivayet ederler ki, bir kimse kendi tarafı bâtıl iken mübâhele ederse o günden itibaren bir yıla varmaz helâk olur, demişlerdir.

Rum Melikinin Elçisi:

Rum tâifesinin meliki olan Ferve bin Amr'dan da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine elçi gelmiştir. Rivayet olunur ki, Ferve'ye hidayet müyesser olup imana geldi. Resûlüllah Hazretlerine elçi ile bir ak katır hediye gönderdi ve müslüman olduğunu bildirdi. Kendisi Şam diyarında Maân denilen yerde otururdu. Rum keferesi Ferve'nin müslüman olduğunu duydular ve tutup Filistin dedikleri kasaba yanına uğrayan su kenarında astılar, boynunu kılıçla vurdular.

Benî Sâ'd Elçisi Zımâm:

Benî Sa'd bin Bekr kabilesinden de Zımâm bin Salebe elçilikle gelmiştir. İmam-ı Buharî'nin (Allah rahmet etsin) rivayetinde Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gün Mescid-i şerifte Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ile oturuyorduk. Mescidin kapısından deve ile bir kişi içeri girdi. Devesini çökertti, ayağını bağladı. Ondan sonra, topluluğa hitap edip:

— Muhammed hanginizdir? dedi.

Fahr-i Âlem Hazretleri de ashâb-ı kirâmın arasında bir yanına dayanıp oturuyordu. Biz cevap verip:

— Muhammed şu ak benizli, dayanıp oturan kimsedir, dedik.

Bunun üzerine o kişi, Peygamber Efendimiz Hazretlerine: "Abdü'l-Muttalib'in oğlu" diye hitap etti. Resûl-i Ekrem Hazretleri cevap verdi. Sonra o kişi:

— Sana sual soracağım. Yalnız sualimi sert ve çetin soracağım; bana incinmeyesin, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Hatırına her ne gelirse sor, çekinme, diye buyurdu.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine and verip:

— Senin Rabbin ve senden evvel gelenlerin Rabbi hakkı için Tanrı Teâlâ Hazretleri seni bütün insanoğullarına peygamber gönderdi mi? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Vallahi, evet, diye buyurdu.

Yine Hak Teâlâ Hazretleri üzerine and verip:

— Yılda Ramazan ayının orucunun tutulmasını sana emretti mi? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, yine:

— Vallahi, evet, diye cevap verdi.

Ondan sonra yine and verip:

— Tanrı Teâlâ Hazretleri bizim zenginlerimizden sadaka (zekât) alıp fakirlerimize taksim etmeyi sana emretti mi? dedi.

Resûlüllah Hazretleri:

— Vallahi, evet, diye buyurdu.

Ondan sonra o kişi imana geldi ve kendi kavmine elçilik edip onları İslâm dinine dâvet edeceğini vaad etti. Sonra kendi adını bildirip:

— Ben Zımâm bin Salebe dedikleri kimseyim, dedi."

İbn-i İshak (Allah rahmet etsin) *Meğâzi*'sinde şunu da nakletmiştir: "Zikrolunan Zımâm'ın Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine sorduğu suallerden biri de şu idi:

— Hak Teâlâ Hazretleri sana emretti mi ki, yalnız kendine ibadet edesin, aslâ O'na bir nesneyi ortak kılmayasın ve bizim atalarımızın taptığı putları gideresin? dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Vallahi, evet, diye cevap verdi.

Ondan sonra Zımâm, devesinin yanına geldi, ayaklarını çözüp bindi. Oradan çıkıp kavmine gitti. Oraya vardığı zaman halk Zımâm'ın yanına toplandılar. Hemen Zımâm:

— Lât ve Uzzâ ne çirkin nesnelerdir, deyip putlarından istikrah ettiğini açıkladı.

Bunun üzerine kavmi:

— Ya Zımâm! Böyle söyleme! Sakın bunu yapma. Sonra sana baras, cinnet ve cüzzam hastalıkları ârız olur, dediler.

Zımâm:

— Vay başınıza! Onlar neye kadirdirler? Ne zarar yetiştirmeğe, ne menfaat yetiştirmeğe kadirdirler, dedi.

Sonra ilâve etti:

— Hiç şüphesiz ki, noksan sıfatlardan münezzeh, kemâl sıfatlarına sahip Hak Teâlâ Hazretleri bir resûl (elçi) gönderdi. O'na kitap indirdi. O'nun sebebiyle sizi dalâletten kurtardı.

Bundan sonra Zımâm, kendi kavminin huzurunda şehadet kelimesini getirerek onlara da telkin etti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin emri ve nehyi ne ise hepsini bildirdi."

Râvi diyor ki: "Vallahi o gün erkekten ve kadından hiç kimse kalmadı, hepsi İslâm'a geldiler."

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden nakledilmiştir ki: "Hiç bir kavimden elçi gelmemiştir ki, Zımâm bin Sa'lebe'den daha üstün olsun," diye buyurmuştur.

Rebze Elçisi:

Rebze denilen bölge kavminden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bâzı kimseler gelmişlerdir. İmam-ı Beyhakî (Allah rahmet etsin) Câmi bin Şeddad'dan rivayet eder ki, "Târik bin Abdullah adlı bir kişi bana şöyle dedi" diye anlattı:

"Ben Zü'l-Mecâz dedikleri pazar yerinde duruyordum. Karşıdan bir kimse geldi; halka durmadan:

— Ey Âdemoğulları! Şehadet kelimesi getirin, felâh bulun, diye söylüyordu.

Bir kimse de onun arkasından taşlar atarak kendisini kovuyordu:

— Ey Âdemoğulları! Bu kişi yalancıdır. Sakın, onun sözüne inanmayın! diyordu.

Ben de sual edip:

— Bu kişi kimdir? dedim.

— Benî Hâşim'den bir yiğittir. Peygamberlik iddiasında bulunuyor, dediler.

— Ya o taş atan kimdir? dedim.

— O, bunun amcasıdır. Ona Abdü'l-Uzzâ (Sonradan ismi Ebu Leheb — Ateş Babası olacaktır) derler.

Daha sonra bâzı kimseler İslâm'a gelip Medine'ye hicret etmelerinden sonra biz de Rebze'den çıkıp Medine'ye gittik. Niyetimiz bir miktar Medine hurması yükletip memleketimize getirmekti. Medine'ye yaklaştığımız zaman bağ ve bahçeler arasına indik. Elbiselerimizi değiştirmekle meşgul oluyorduk. Hemen bir kişi geldi, bize selâm verdi ve:

— Nereden geliyorsunuz? diye sordu.

— Rebze'den geliyoruz, diye cevap verdik.

— Ya nereye gidiyorsunuz? dedi.

— Niyetimiz Medine'ye gelmekti, dedik.

— Burada işiniz nedir, niçin buraya geldiniz? dedi.

— Hurma almaya geldik, diye cevap verdik.

Ondan sonra bizim develerimizden kızıl tüylü bir deveyi gösterip:

— Şu deveyi satar mısınız? dedi.

Biz de:

— Evet, şu kadar ölçek hurmaya satarız, dedik.

Hemen devenin yularına yapıştı ve çekti, yürüyüverdi. Oradan bahçeler arasında gözümüzden kaybolunca biz:

— Ne yaptık! Devemizi bilmediğimiz bir kişinin eline verdik; bahasını da almadık. Deve zâyi oldu, diye aramızda konuşmaya başladık.

İçimizde bizden bir hatun vardı:

— Vallahi o kimseyi ben gördüm, yüzü ay parçasına benziyordu. Sizin devenizin bahasına ben kefilim, dedi."

Yâni: "Öyle bir kimseden zarar gelmesi ihtimali yoktur. Malınız zâyi olmaz. Eğer bundan şüpheniz varsa ben size kefilim," demektir.

Ondan sonra Târik der ki: "Biz bunları konuşurken hemen bir adam geldi. Biz ne kadar hurma dedikse yüklenmiş getirdi:

— Ben Resûlüllah Hazretlerinin adamıyım. İşte sattığınız devenin bahası olan hurma, dedi.

Hurma bir miktar da fazla idi. Orada hurmadan biraz yedik. Ondan sonra kalkıp şehrin içine girdik. Mescide varıp gördük ki, o bizden deveyi alan kimse minberde durmuş, hutbe okuyor. Biz yetiştiğimiz zaman hutbesinden şurayı okuyordu:

تَصَدَّقُوا فَإِنَّ الصَّدَقَةَ خَيْرٌ لَكُمْ اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى

"Sadaka verin. Zira hiç şüphesiz ki, sadaka size hayırlıdır. Yukarıda olan el aşağıda olan elden yeğrektir."*

Bundan da murad, "Sadaka veren el, sadaka alan elden yeğrektir," demek olur. Yâni: "Sadaka veren kişi sadaka alan kişiden daha üstündür" demektir.

Necîb Kabilesi Elçileri:

Necîb kabilesinden de Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine elçi gelmiştir. Bunların hepsi on üç kişi idi. Mallarının zekâtını çıkarıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdiler. Fahr-i Âlem Hazretleri memnun olup bunlara izzet ve ikram etti. Hazret-i Bilâl'e emredip:

---

* Bu hadis-i şerifin iç anlamı dış anlamından daha üstündür. Buna göre: Aşağıdaki el, veren eldir. Yukarıdaki el ise veren ele onu verme gücünü veren Allah'ın kudret elidir. Allah, bu nimetleri o kuluna vermeseydi o başkasına veremezdi," demektir. Aynı zamanda "*Allah, verene, verdiğinden daha fazlasını verir. bunun için sadaka vermek sizin kendi hayrınızadır,*" demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Bütün ellerin üstünde Allah'ın eli vardır," (K: 48/10) buyrulmuştur. (S.N.)

— Ya Bilâl!. Bunlara güzel bir ziyafet ver, diye buyurdu.

Ondan sonra gidecek olunca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine veda etmeğe geldikleri zaman yine Hazret-i Bilâl'e emretti; o da diğer elçilere olan ikramdan daha fazla onları ağırlayarak gitmelerine izin verdi. Ondan sonra sual edip:

— Yoldaşınız kaldı mı? dedi.

— Genç bir yiğit vardır, onu eşyamızın yanında bıraktık, dediler.

Emretti, o yiğidi de dâvet ettiler. O genç, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına gelince:

— Ya Resûlâllah, benim muradım başkalarının muradı gibi değildir. Gerçi yoldaşlarımın hepsi İslâm'a rağbet edicilerdir. Fakat benim himmetim daha fazlasınadır. Vallahi beni diyarımdan şu düşünceden başka bir düşünce dışarı çıkarmadı. Dilerim ki, Hak Teâlâ Hazretlerinden benim için mağfiret ve rahmet taleb edesin. Yine Hak Teâlâ Hazretlerinden bana kalb zenginliği müyesser eylemesini dileyesin, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de onun muradınca dua edip:

— Allahım, onun günahlarını bağışla, ona rahmet eyle ve kalb zenginliği ihsân eyle, dedi.

O yiğide ikram edilmesi hususunda ashabdan birine gerekli emri verdikten sonra hepsi göçüp yerlerine gittiler. Hicret tarihinin onuncu yılında bunların bâzısı Minâ'da Peygamber Efendimizle buluştuklarında Fahr-i Âlem Hazretleri o yiğidin ahvalini sordu. Onlar:

— Ya Resûlâllah! Biz bunun bir benzerini asla görmedik. Hak Teâlâ'nın nasip ettiğine bundan daha fazla kanaat edici bir kimse işitmedik. Eğer Âdemoğulları dünyanın tamamını aralarında paylaşsalar o yiğit o tarafa dönüp bakmaz, iltifat etmez, dediler.

Böylece Hak Teâlâ Hazretleri, Fahr-i Âlem Hazretlerinin duası berekâtiyle kanaat nasip edip onu kenz-i lâ-yüfnâ'ya* mâlik eyledi.

Benî Sa'd Huzeym Elçileri:

Peygamber Efendimize Benî Sa'd kabilesinden de elçi gelmiştir. İmam-ı Vakıdî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Ebu Nu'man kendi babasından nakletmiştir ki, şöyle anlattı:

* Hz. Ali Efendimiz'in "El-kanaatü kenzi lâ-yüfna — Kanaat tükenmez hazinedir" sözünden alınmıştır.

"Ben kendi kavmim olan Benî Sa'd Hüzeym tâifesinden birkaç kişi ile Resûlüllah Hazretlerine elçilikle geldim. Medine yanında bir yere konduk. Ondan sonra oradan Mescid-i şerife yöneldik. Bir tarafta durduk, halk ile namaza başlamadık. Tâ Fahr-i Âlem Hazretleriyle buluşup İslâm üzere biat edinceye kadar bunlar arasına karışmayız diye döndük, menzillerimize geldik. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri arkamızdan adam gönderip bizi dâvet etti. İlk gittiğimiz zaman hepimizden küçük bir hizmetkârımız vardı, onu eşyamızın yanında bırakmıştık. Bu kere onu da beraber alıp gittik. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine geldiğimiz vakit o hizmetkârımız olan genç bizden ileri varıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine İslâm üzere bîat eyledi. Biz:

— Ya Resûlâllah! Bu kişi bizim en küçüğümüz ve hizmetkârımızdır, dedik.

Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Kavmin küçüğü hizmetkârları olur, dedi ve ona: **"Bârekâllahu aleyke"** diye buyurup bereketle dua eyledi.

Vallahi o kişi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin duası bereketiyle hepimizden daha üstün oldu. Kur'ân-ı azîm'i bizden güzel okur oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu bizim üstümüze emîr tayin etti. Ondan sonra dönüp kendi diyarımıza gelirken bize yollarda o imamet eyledi. Memleketimize geldiğimiz zaman Hak Teâlâ Hazretleri orada olan tâifeye de İslâm'ı nasip eyledi."

Benî Fezâre Elçisi:

Peygamber Efendimize Benî Fezâre kabilesinden de elçi gelmiştir. Ebu Rebi' bin Sâlim (Allah ona rahmet etsin) *İktifâ* adlı kitabında nakletmiştir ki, Resûlüllah Hazretleri Tebük gazâsından döndüğü zaman Beni Fezâre kabilesinden elçi geldi. On kişiden fazla idiler. Aralarında kabilenin ileri gelenlerinden Hârice bin Hısn ve Harrâ' bin Kays da vardı. Müslüman olup gelmişlerdi. Memleketlerinde son derece kıtlık ve kuraklık vardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine hallerinden şikâyet edip dua istediler. Fahr-i Âlem Hazretleri de minbere çıkıp dua etti. Hak Teâlâ Hazretleri duasını kabul edip bol ve faydalı yağmurlar ihsân eyledi. Tafsilâtı inşâallah ileride Yağmur Duası bölümünde gelecektir.

Benî Esed Elçileri:

Benî Esed kabilesinden de on kişi elçilikle gelmişlerdir. Aralarında kabilenin ileri gelenlerinden Vâbise bin Mu'bed ve Tuleyha bin Huveylid de beraber gelmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâb-ı kirâmla oturmuşlardı. Zikrolunan tâife geldiler. İçlerinden birisi:

— Ya Resûlâllah! Biz Hak Teâlâ Hazretlerinin birliğine şehâdet ettik. Senin Hak Teâlâ Hazretlerinin kulu ve resûlü olduğunu da ikrar ettik. Halbuki daha sen bize haber göndermemiştin, dedi.

Yâni: "Senin dâvetini beklemedik. Hemen nübüvvetini işitince kendi ihtiyarımızla îmana geldik," dediler.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri şu âyet-i kerîmeyi indirdi:

"Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki Müslüman olmanızdan dolayı beni minnet altında bırakmaya kalkmayın. Tersine sizi îman yoluna yönelttiği için Allah sizi minnet altında bırakır. Eğer îmanınızda sâdık iseniz." (Hucürât sûresi: 49/17).

Behrâ Elçileri:

Yemen diyarından Behrâ' kabilesinin elçileri de gelmiştir. Bunlar on üç kişi idiler. Geldiklerinde Mikdad (R.A.) Hazretleri ile buluştular. O da:

— Merhaba, hoş geldiniz, diye izzet ve ikrâm edip önlerine yemek getirdi.

Hepsi doyuncaya kadar yedikten sonra da fazla yemek kaldı. Mikdad (R.A.) o yemekten bir kâse Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerine de göndermişti. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri dilediklerince yedikten sonra bir miktar artık kaldı. Hak Teâlâ Hazretleri o artığa öyle bir lezzet ve bereket verdi ki, zikrolunan topluluğa her gün evinden getirirler, yedikçe lezzetini medh ederlerdi. Sonra Mikdad (R.A.) olanları haber verip kerem sahibi Efendimiz Hazretlerinin berekâtiyle bunun gerçekleştiğini bildirince:

— Şehadet ederiz ki, O, Allah'ın resûlüdür, dediler.

Böylece îtikadları arttı. Ondan sonra sahâbe-i kirâmdan farzları öğrendiler. Birkaç gün durup Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine vedâ ettiler. Resûlüllah Hazretlerinin emriyle bunlara câizeler verip izzet ve ikramla yerlerine gönderdiler.

Uzre Elçileri:

Uzre kabilesinden on iki kişi elçilikle gelmişlerdir. Aralarında kavmin ileri gelenlerinden Hamza bin Nu'man da beraber gelmişti. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onlara izzet ve ikram eyledi. Bunlar İslâm'a geldiler. Peygamber Efendimiz bunlara Şam diyarının fetholunacağını ve Rum keferesinin padişahının kaçıp gideceğini müjdeledi. Ondan sonra izin alıp döndüler, Yemen diyarında kabilelerine gittiler.

Yemen memleketinde Beliyy dedikleri yerin halkından birkaç kişi gelip İslâm'a girdiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— "Elhamdü lillâhi'llezî hedâküm lil-islâm — Sizi İslâm'a yönelten Allah'a hamdolsun," diye hamd eyledi.

Bu topluluğun İslâm olmasından son derece hoşlanıp hamd etmesinin sebebi şu idi: Bunlar çok ırak yerde oturuyorlardı. Bunların İslâm'a gelmesiyle Din-i Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) yayıldığı ve şöhret bulduğu pek açık olarak ortaya çıkıyordu. Bunlar Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden izin aldıktan sonra döndüler, memleketlerine gittiler.

Zî-Merre Elçileri:

Zî-Merre dedikleri yerden on üç kişi geldiler. Reislerine Hâris bin Avf derlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onlara memleketlerinin ahvâlinden sual etti.

— Ya Resûlâllah! Yerimizde çok kuraklık ve kıtlık vardır, dua eyle, dediler.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— Allah'ım, onlara bol yağmur ihsân eyle, diye dua etti.

Birkaç gün caizeleri verildikten sonra dönüp yerlerine gittiler. Oraya vardıkları zaman gördüler ki, Hak Teâlâ Hazretleri Peygamber Efendimiz Hazretlerinin dua buyurduğu gün faydalı yağmurlar ihsan edip bağları ve ekinleri güzellikle kemâl derecesini bulmuş.

Onuncu senede Havlan kabilesinden on kişi geldi:

— Ya Resûlâllah! Biz Hak Teâlâ Hazretlerine ve resûlüne îman getirip tasdik edenlerdeniz. Allah'ın ve resûlünün minneti bizim üzerimizdedir. Irak yerlerden develerimize binip seni ziyarete geldik, yâ Resûlâllah! dediler.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Bu yolculuğunuzda develerinizin attığı her adım için size bir hasene verilir. Beni ziyaret etmenizin ecri de şudur ki, her kim gelip beni Medine'de ziyaret ederse kıyamet günü o kişi benim komşuluğumda olacaktır, diye buyurdu.

Ondan sonra sual edip:

— Havlan'da halkın ibâdet ettikleri ne oldu? dedi.

— Ya Resûlâllah! Hak Teâlâ Hazretleri o putu senin getirdiğin İslâm dînine tebdil eyledi. Şimdi ona kimse ibadet etmiyor. Yanında sadece bir karı ile bir koca kalmıştır. İnşâallah bu kere vardığımız gibi putu yıkarız, dediler.

Sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri bunlara farzları öğretip ahde vefa ve emaneti eda eylemeyi emretti. Ayrıca komşu hakkına riayet eylemeyi ve hiç kimse-

ye zulüm etmemeyi buyurdu. Caizeler ihsân edip onları yerlerine gönderdi. Varır varmaz o putu yıkıp nam ve nişanını gözden kaybettiler.

Muhârip kabilesinden de elçi olarak on kişi gelmiştir. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri resullükle vazifelenip Arap kabilelerini İslâm dînine dâvet etmeye başladığı zamanlarda bunlardan daha galiz ve serkeş hiç bir topluluk yoktu. Sonunda Hak Teâlâ Hazretleri hidâyet eyleyip İslâm'a geldiler ve dönüp memleketlerine gittiler.

Sudda Kabilesi Elçileri:

Yemen diyarında Sudda' kabilesinden on beş kişi gelmiştir. Bu elçilerin gelişi sekizinci senede olmuştur. Tafsilâtı şöyledir: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ci'râne dedikleri yerden döndüğü zaman Kays bin Sa'd bin Ubâde'yi dört yüz kişi ile Yemen diyarından bir bölgeyi vurmaya göndendi. Sudda' kabilesi o bölge dahilinde idiler. Bu hâdiseyi haber aldılar. Bunlardan bir kişi, Resûlüllah Efendimize yetişti:

— Ya Resûlâllah! Askeri geri döndür. Ben kavmime kefil olurum. Onlar İslâm dinine girerler, dedi.

Ondan sonra zikrolunan on beş kişi elçi gelip Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile müslümanlık üzerine bîat edip döndüler, yerlerine gittiler. O diyarda İslâm dini bundan sonra yayıldı.

İmam-ı Vakıdî'nin (Allah rahmet etsin) naklettiğine göre sonradan bu tâifeden yüz kişi gelip veda haccında Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile buluştular.

Sudda' kabilesinden olan Ziyâd bin Hâris'in (R.A.) hadîsinde zikredilmiştir ki, o gelip kavmine kefil olan kişi kendisi idi. Yine buyurmuştur ki: "Ben bâzı seferlerde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber bulundum. Bir gün Fahr-i Âlem Hazretleri bana:

— Ey Sudda' kardeşim! Biraz suyun var mıdır? diye buyurdu.

Ben de:

— Ya Resûlâllah! Matarada biraz su vardır, dedim.

Emretti; ağaçtan bir çanak içine döktüm. Ondan sonra mübarek elini o çanağın içine koydu. Hemen mübarek parmaklarından çeşmeler aktığını gördüm."

Yemen diyarında Gassan kabilesinden onuncu senede üç kişi gelip müslüman oldular. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kendilerine caizeler ihsan etti; döndüler, yerlerine gittiler.

Salaman Elçileri:

Onuncu yılın Şevvâl'inde Selâmân denilen yerden yedi kişi gelmişti. Aralarında kavmin ileri gelenlerinden Habîb bin Amr da vardı. İslâm'a geldiler ve Resûlüllah

Efendimiz Hazretlerine kuraklıktan ve kıtlıktan şikâyet ettiler. Fahr-i Âlem Hazretleri dua ettiler. Sonra dönüp yerlerine gittikleri zaman haber aldılar ki, Resûlüllah Hazretleri dua ettiği vakit Hak Teâlâ Hazretleri faydalı yağmurlar vermiş.

Diğerleri:

Beni Abs kabilesinden birkaç kişi gelip:

— Ya Resûlâllah! Bizim âlimlerimiz bize şöyle haber verdiler ki, "Hicret etmeyen kimsenin müslümanlığı sahih olmaz," dediler. Eğer böyle ise bizim develerimiz ve diğer davarlarımız vardır, onları satalım da hicret edelim, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Her nerede olursanız Hak Teâlâ Hazretlerinden takvâ üzere olun. Amellerinizden hiçbir nesneye eksik karşılık vermez, buyurdu.

Gâmid kabilesinden onuncu senede on kişi gelip İslâm dinine girdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir mektup yazıp içinde İslâm şeriatının hükümlerini beyan etti. Übey bin Kâ'b (R.A.) Hazretlerine emretti, bu topluluğa Kur'an-ı azîm öğrettirdi. Ondan sonra hediyelerini verip yerlerine gönderdi.

Ezd kabilesinden yedi kişi gelmiştir. Hadîs âlimlerinden Ebu Nuaym ve Ebu Mûsâ'nın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde bildirildiğine göre Alkame bin Yezid bin Süveyd (R.A.) buyurmuştur ki: "Benim babam dedemden şöyle nakletti: Bizim kavmimizden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine elçi gelenlerin yedinci kişisi ben idim. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli huzurlarına girdiğimiz zaman konuştuk. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri bizim semtimizi ve hey'etimizi beğendi ve:

— Siz ne türlü kimselersiniz? diye sordu.

— Biz mü'minleriz, diye cevap verdik.

Hemen Resûlüllah Efendimiz tebessüm etti:

— Elbette her sözün hakikati vardır. O halde sizin sözünüzün ve imanınızın hakikati nedir? diye buyurdu.

Biz:

— Ya Resûlâllah! Bizim sözümüzün ve îmanımızın hakikati on beş haslettir. Onların beşini bize senin gönderdiğin kimseler, onlara îman getirmemiz için buyurmuşlardır. Beşini de yine onlar, biz onlarla amel edelim diye buyurmuşlardır. Beşi de bizim cahiliyet zamanından kalan âdetlerimizdir ki, biz henüz onları terk etmedik. Eğer sen onların bâzısını çirkin görürsen onları terk edelim, dedik.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Benim adamlarımın iman getirmenizi buyurdukları beş nesne nedir? dedi.

— Hak Teâlâ Hazretlerine, meleklerine, kitaplarına, resullerine ve kıyamet gününe îman getirip îtikad etmektir, dedik.

Ondan sonra:

— Ya o amel etmeniz için buyurdukları beş nesne nedir? dedi.

— Şehadet kelimesi getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan ayında oruç tutmak ve kudreti olanlarımız için Allah'ın evini hacc (ziyaret) etmektir, dedik.

Peygamber Efendimiz bundan sonra:

— Ya cahiliyet devrinden beri âdet edindiğiniz beş nesne nedir? diye sordu.

— Bolluk hâlinde Hakk'a şükretmek, belâ yetişirse sabretmek, kazaya rıza göstermek, düşmanla buluştuğumuzda sabit kadem olmak ve düşmanın şamatasını terk etmek, yâni bize muhalif olan kimselerin yaramaz (kötü) hallerine sevinmeği terk etmektir, dedik.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bunlar hakim ve âlim kişilerdir ki, anlayış ve kavrayışta nebiler derecesine yakın olmuşlardır, diye buyurdu.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz:

— Ben de size beş nesne emredeyim. Sizin hasletleriniz böylece yirmiye yetişerek tamamlansın, dedi.

Daha sonra buyurdu ki:

— Eğer siz gerçekten dediğiniz gibi iseniz yemeyeceğiniz nesneyi toplamayın, oturmayacağınız nesneyi yapmayın ve koyup gideceğiniz nesneye rağbet etmeyin. Hak Teâlâ Hazretlerinden takvâ (sakınma) üzere olunuz ki sonunda ona dönüp geleceksiniz, ona arz olunacaksınız. Varıp içinde ebedî kalacağınız nesneye rağbet edin.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin vasiyetini muhafaza ederek dönüp yerimize gittik."

Benî Muntafık tâifesinden de bâzı kimseler gelmiştir. İmam-ı Ahmed'in oğlu Abdullah (Allah onlara rahmet etsin) babasının *Müsned*'inde rivayet etmiştir ki, Lakît bin Âmir, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine elçilikle çıktı. Bir yoldaşı da vardı; ona Nüheyk bin Âsım derlerdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine yetiştikleri zaman sabah namazını kılmışlar; durup halka hutbe okuyup vaaz ve nasihata başlamışlardı. Resûlüllah Efendimiz:

— Ey Âdemoğulları! Ben dört günden beri sesimi, bugün söyleyeceklerimi işitesiniz diye sakladım. Hiç burada bir kimse var mıdır ki, kendi kavmi onu, git Resûlüllah'ın ne söylediğini öğren diye göndermiştir? dedi.

Ondan sonra yine tenbih edip:

— Belki o kişinin bir düşüncesi vardır. Yahut yanındaki kimse ile arkadaşlık etmektedir, onunla konuşmaktadır. Bilin ki, tebliğ ettin mi diye muhakkak bana sual olunacaktır, diye tekrar tekrar tenbih buyurduktan sonra mufassal bir hadîs-i şerif buyurdu. Onda kıyâmet, cennet ve cehennem ahvalini beyan etti.

Lakît bin Âmir anlatıyor:

— Ya Resûlâllah! Sana ne şart üzerine bîat edeyim? dedim.

Mübarek elini açtı ve:

— Namaz kılmak, zekât vermek ve Hak Teâlâ Hazretlerine hiç bir nesneyi ortak tutmamak üzerine bîat et, diye buyurdu.

Yemen diyarında olan Neha' kabilesinden on birinci senede iki yüz kişi gelmiştir. Peygamber Efendimiz Hazretlerine gelen elçilerin sonuncusu bunlardır. Geldiklerinde ziyafet yurduna kondular ve İslâm dînini kabûl etmiş oldukları halde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına gittiler. Önce Muâz bin Cebel (R.A.) Hazretlerinden İslâm üzerine bîat etmişlerdi. Bu topluluk içinde bir kişi vardı, adına Zürâre bin Amr derlerdi. Zürâre dedi ki:

— Ya Resûlâllah! Bu yolculukta acayip bir rü'ya gördüm, dedi.

Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Ne gördün? diye buyurdu.

Zürâre:

— Evde bıraktığım bir dişi merkebin bir buzağı doğurduğunu gördüm. Buzağının rengi kızıla çalan siyah renkte idi, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Memleketinde hiç gebe kadın bırakıp gittin mi? diye sordu.

Zürâre:

— Evet, ya Resûlâllah! dedi.

Peygamber Efendimiz:

— İşte o hatunun bir oğlan doğurdu ve o oğlan senin oğlundur, buyurdu.

Zürâre:

— Ya Resûlâllah! Ya o renkte görmemin sebebi nedir? dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— Bana yakın gel, dedi.

Zürâre şerefli huzurlarına yakın gelince:

— Ya Zürâre! Sende hiç bugüne kadar ellerden sakladığın bir baras illeti var mıdır? dedi.

Zürâre:

— Seni hak peygamber olarak gönderen Allah hakkı için bende o illetin olduğunu hiç kimse bilmezdi. Senden başka hiç kimse ona muttali olmadı, deyince Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— İşte öyle görünmesinin sebebi budur, dedi.

Zürâre yine:

— Ya Resûlâllah! Rü'yada bir ateşin çıktığını, benimle oğlumun arasında perde olduğunu gördüm, dedi.

Peygamber Efendimiz:

— O benden sonra çıkacak fitne ateşidir, diye buyurdu.

Zürâre:

— Ya Resûlâllah! Fitne nedir? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Halk imamlarını öldüreceklerdir, diye buyurdu.

Sonra mübarek parmaklarını birbirinin üzerine koyarak:

— Kötülük eden iyilik ettiğini zannedip mü'minin kanı mü'mine su içmekten tatlı olacaktır, dedi. Eğer oğlun vefat ederse o fitneye sen yetişirsin. Eğer sen vefat edersen oğlun yetişir, diye buyurdu.

Zürâre:

— Ya Resûlâllah! Dua eyle de o fitneye ben yetişmeyeyim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Allah'ım, onu o fitneye yetiştirme, diye dua buyurdu.

Bir zaman sonra Zürâre vefat edip oğlu Amr kaldı. Amr, sonradan Hazret-i Osman bin Affan'ı hal' eden topluluktan oldu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Peygamberimizin Yaratılışının Kemâli, Suretinin Güzelliği, Sevilen Ahlâk ve Hasletleri

1. Fasıl

Peygamberimizin Şerefli Sıfatları

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Hak Teâlâ Hazretlerinin Resûlüllah Efendimizin şerefli cismini güzellik ve letafette beşer nev'inin ferdlerinden seçkin yarattığına itikad etmek o Hazret'e îman getirmenin tamam olmasının şartlarındandır."

Rivayet olunur ki, Hâlid bin Velîd (R.A.) bir zaman askeriyle Arap kabilelerinden bâzı kabilelere gitti. O kabilenin seyyidi olan kişi, Hâlid'e:

— Yâ Hâlid! Muhammed'in vasfını bize anlat, dedi.

Hâlid:

— Eğer tafsil etmemi (ayrıntılı anlatmamı) dilersen ben onu tafsil edemem, dedi.

O şahıs:

— Yâ Hâlid! İcmâl ile (özetle) anlat, dedi.

Hazret-i Hâlid:

— Resul, mürsil'in (elçi, elçi olarak gönderenin) kadrince olur, dedi.

Yâni: "Mürsil ki, Hak Teâlâ Hazretleridir, O'nun tarafını düşün ve ondan resûlünün şerefinin yüceliğini anlarsın," demek olur.

Bundan anlaşıldığına göre o Hazret'in bütün güzellik ve iyiliklerinin mufassal olarak idrâk edilmesi kabil değilmiş.

İmam-ı Kurtubî (Allah ona rahmet etsin) *Kitâbü's-Salât*'ında bâzı büyüklerden nakledip der ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin güzelliğinin tamamı bize zâhir olmamıştır. Eğer zâhir olsaydı ona bakmağa gözlerimiz dayanamazdı."

Velhasıl mümkün olduğu kadar bir miktar hadîs ve tefsir imamlarından nakledelim.

Mübarek varlığı hakkında İmam-ı Buharî ve Müslim (Allah onlara rahmet etsin), Berâ' Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, vechen ve hulkan insanların en güzeli idi," diye buyurmuştur.

Hâsılı, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek yüzü ve diğer azaları bütün insanların yüzlerinden ve âzalarından güzeldi, demek olur.

İmam-ı Tirmizî, İmam-ı Ahmed, Beyhakî ve İbn-i Hibbân'ın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Ebu Hüreyre (R.A.)):

— Ben Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden daha güzel bir şey görmedim. Sanki mübarek yüzünden güneşin nuru akardı, diye buyurmuştur.

Yine İmam-ı Tirmizî ve Beyhakî'nin rivayetlerinde Ali (kerremallahü vechе) Hazretlerinden nakledilmiştir ki, Fahr-i Kâinat Efendimizin vasfından bahisle:

— Mübarek yüzü çok yuvarlak ve çok enli değildi. Biraz yuvarlaktı, diye buyurmuştur.

Bilindiği gibi güzellik ve hoşluk bu şekilde olur. Yüzün çok yuvarlak ve enli olması muteber değildir. Âlimler, bu hususta seçkin sahâbelerden kiminin güneşe ve kiminin aya benzettiklerini nakil buyurmuşlardır. Maksatlarının güzellik ve hoşlukta mükemmellikle vasıflandırmak olduğu açıktır.

İmam-ı Müslim'in (Allah ona rahmet etsin) Ebu Tufeyl'den (R. A.) naklinde bildirdiğine göre ona:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin vasfını anlat, dediler.

O da:

— Ak benizli, melîhü'l-vech (güzel ve sevimli yüzlü) idi, diye buyurdu.

İmam-ı Buharî (Allah rahmet etsin) Kâ'b bin Mâlik (R.A.) Hazrenlerinden şöyle rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz sevindiği zaman mübarek yüzü ay parçası gibi nurlanırdı ve sevinci mübarek alnında zâhir olurdu," demiştir.

Gözlerinin ve Görüşünün Vasfı:

Mübarek gözlerinin vasfı hakkında Hak Teâlâ Hazretleri:

"Mâ zâğa'l-basaru ve mâ tağâ — Gözü şaşırmadı ve haddi aşmadı." (Necm sûresi: 53/17) buyurmuştur.

Kaadî (Allah rahmet etsin) der ki: "Mânası, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek gözü gördüğü nesneden ayrılmadı ve onu tecavüz etmedi. Belki sahih isbat ile isbat etti. Bâki olmayı isteyici olduğu halde, demektir."

Hulâsası şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri nereye nazar etmesini buyurdu ise şerefli emri üzerine oradan gözünü ayırmadı, demek olur.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gündüz nasıl görürse gece karanlığında da öyle görürdü, "diye buyurmuştur.

Âişe-i Sıddîka (R. Anhâ) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz aydınlıkta nasıl görürse karanlıkta da öyle görürdü," diye buyurmuştur.

İmam-ı Buharî ve Müslim'in Ebu Hüreyre Hazretlerinden rivayet ettikleri hadis-i şerifte gelmiştir ki, Fahr-i Âlem Hazretleri ashâbına:

"Vallahi sizin rükûunuz ve sücudunuz benden gizli kalmaz. Hiç şüphesiz ben sizi önümden ve arkamdan görürüm," diye buyurmuştur.

Yine İmam-ı Müslim (Allah ona rahmet etsin) Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, bir gün âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي إِمَامُكُمْ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ فَإِنِّي
أَرَاكُمْ مِنْ أَمَامِي وَمِنْ خَلْفِي

"Ey Âdemoğulları! Elbette ben sizin imamınızım. O halde rükû ve sücûdu benden önce etmeyin. Hiç şüphesiz sizin öyle ettiğiniz bana malûm olur. Çünkü ben sizi önümden de, arkamdan da görürüm," diye buyurdu.

Hamîdî Müsned'inde ve İbn-i Münzir tefsirinde buyurmuştur ki, Mücâhid (R.A.):

"Ellezî yerâke hıyne tekûmü ve tekallübeke fi's-sâcidîne — O, kalktığın ve secde edenler arasında dolaştığın zaman seni görüyor," (Şûrâ sûresi: 42/218) âyet-i kerîmesinin tefsirinde buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri önünde olanları gördüğü gibi arkasında olan safları da görürdü." Bu hâlet Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında alışılmışın ötesine geçen bir hususiyettir. Gözde görme sıfatını yaratan Cenâb-ı Allah başka uzuvlarda da yaratmaya kadirdir, diye buyurmuşlar ve bu hususta diğer bâzı görüşler de bildirerek sonunda: "Bu sıfatın Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus bir mûcize olduğunu isbat hususunda evlâ olan şudur ki, görmekten murad nazar âletine muhtaç olmadan idrâk etmektir," demişlerdir. Allah en iyisini bilir.

Bâzı âlimler, bu rü'yetin kalb-i şeriflerinin rü'yeti olduğuna zâhib olmuşlardır. Bâzıları da, rü'yetten murad ameldir, demişlerdir. Sahâbe-i kirâmın işledikleri fiillerin keyfiyetini Hak Teâlâ Hazretleri vahiy veya ilham yoluyla bildirirdi, dediler.*

Bundan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin gaybı bilmesi lâzım gelmez. Zira Hak Teâlâ Hazretlerinin bildirmesi ile olunca her kişinin bilmesi mümkündür. Nihayet Hak Teâlâ Hazretleri ona bildirmeği ihtiyar etmiştir. Bu sebeple ona malûm olur, başkalarına malûm olmaz. Onun içindir ki, Resûlüllah Efendimizin bindiği deve bir zaman kayboldu. Bunun üzerine bâzı münafıklar dil uzatıp:

— Hani Muhammed size göklerin ahvalinden haber veririm derdi. Şimdi devesi kayboldu. Ne hoş! Şimdi devesinin nerede olduğunu bilmiyor! dediler.

Münafıkların bu sözü Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin kulağına ulaşınca:

— Vallahi ben, Rabbimin bildirdiğinden başka bir şey bilmem. Benim bildiğim Rabbimin bildirmesiyledir. Şimdi o devenin nerede olduğunu Rabbim bana bildirdi. Filân yerde yularından bir ağaca ilişip tutulmuş, kalmıştır, dedi.

Ashâb-ı kirâmdan bâzı kimseler gittiler, varıp buyurduğu yerde gördüler. Gerçekten devenin yuları bir ağaca takılıp kalmıştı. Oradan deveyi alıp Peygamber Efendimizin şerefli huzurlarına getirdiler. Münafıkların yüzleri kara oldu.

Bundan anlaşıldı ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri duvarın arkasında olan nesneyi kendiliğinden bilmez, ancak Allah'ın bildirmesiyle bilirmiş. Gayb âlemi Hak Teâlâ Hazretlerine mahsustur. Enbiya ve evliyasının gayba ait bâzı şeylerden haber vermeleri Hak Teâlâ Hazretlerinin onlara bildirmesiyledir. Yoksa O'ndan başka bir kimsenin gaybı bilmesi düşünülemez.

Kaadî Iyâz'ın Şifâ'sında zikredilmiştir ki: "Fahr-i Âlem Hazretlerinde görüş keskinliği o denli idi ki, Süreyya'yı on bir yıldız görürdü." İmam-ı Süheylî'nin rivayetinde "On iki yıldız görürdü" demişlerdir.

İbn-i Ebî Hâle (R.A.) buyurmuştur ki: "Fahr-i Âlem Hazretleri iltifat ettiği (yüzünü çevirip baktığı, birine yöneldiği) zaman bütünüyle iltifat ederdi."

Bu sözün mânası, bâzıları katında, bir nesneye nazar edecek olsa sadece mübarek başını çevirerek nazar etmezdi, demektir. Bâzıları da dediler ki: Hafiflik edip başını o yana bu yana çevirmezdi. Belki bütün âzasiyle dönüp nazar ederdi.

---

* Bilindiği gibi göz, görme yeri değil, görme aracıdır. Nesneleri gören, göz değil beyindeki görme merkezidir. Göz aracılığı olmadan beynin görebileceğnini misali rüyadır. Âyette (K: 53/17) geçen "Mâzâğa'l-basar" deyiminden maksat "Her tarafı gören göz" demektir. Bu görüş gücü Allah'ın sevdiği kullarına bir ihsanıdır. Nitekim kudsî hadiste "*Ben kulumu sevdiğim zaman onun gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benimle görür, benimle tutar, benimle yürür...*" buyrulmuştur. Resulullah Efendimizin ise Allah'ın Sevgili kullarından olduğu şüphesizdir. Allah bir insanın gören gözü olursa o gözün göremeyeceği ne kalır ki?..(S.N.)

Yine buyurmuştur ki: "Mübarek gözünü aşağı tutardı. Yeryüzüne bakışı gök yüzüne bakışından ziyade idi. En çok baktığı göz kuyruğu ile bakmaktı." Gerçekten de edebin iktizası olan şey, gözlerini muhafaza etmektir. Oraya buraya baka baka yürümek edepsizlik nişanıdır.

Hazret-i Ali (R.A.) buyurmuştur ki: "Fahr-i Alem Hazretlerinin mübarek gözleri büyüktü. Mübarek kirpikleri uzundu. Mübarek gözlerinde biraz kızıllık vardı." Bu sıfat gözde gayet güzel olmayı gerektiricidir.

Yine Ali (kerremallahü veche) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, mübarek gözlerinin karası gayet siyahtı. Yine rivayet olunmuştur ki, Hazret-i Ali (kerremallahü veche) şöyle dedi:

—'Bir zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri beni Yemen diyarına gönderdi. Tâ ki, gidip halka hutbe okuyup vaaz ve nasihat edeyim diye. Ben de hutbeye çıktım. Orada Yahudi âlimlerinden bir kişi duruyordu. Elinde bir cüz tutup ona bakıyordu. Beni görünce:

— Eba'l-Kasım'ın (Peygamber Efendimiz'in) vasfını bana söyle, dedi.

Ben de:

— Çok uzun değildir, kısa da değildir, dedim.

Ondan sonra sustum. O:

— Daha nasıldır? dedi.

Ben:

— Hatırımda olan budur, dedim.

O Yahudi âlimi başladı:

— Gözlerinde kızıllık vardır ve sakalı çok güzeldir, dedi.

Ben:

—Vallahi Resûlüllah Hazretlerinin sıfatı böyledir, dedim.

O zaman Yahudi âlimi:

— Ben babalarımın ve dedelerimin kitaplarında O'nun vasfını böyle buldum. Ben şehadet ederim ki, o nebidir ve Allah'ın resûlüdür. Bütün Âdemoğullarına resûl olarak gönderilmiştir, dedi.

İşitmesi:

Mübarek işitmesinin tavsifi hakkında şu kifâyet eder ki, Ebu Zerr (R.A.) Hazretlerinden İmam-ı Tirmizî'nin rivayeti üzere, Fahr-i Âlem Hazretleri buyurmuştur:

إني أرى ما لا ترون وإني أسمع ما لا تسمعون أطت السماء وحق
لها أن تئط ليس فيها موضع أربع أصابع إلا وملك واضع
جبهته ساجدا لله تعالى

"Hiç şüphesiz ki, ben, sizin görmediğinizi görürüm ve işitmediğinizi işitirim. Gök ses verdi. Ses vermek onun hakkıdır ki, onda, Allah'a secde edici olduğu halde yüzünü yere koymuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bir yer yoktur."

Ebu Nuaym (Allah rahmet etsin) Hakîm bin Hizâm'dan (Allah ondan râzı olsun) rivayet etmiştir ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâb-ı kirâmı arasında oturuyordu. Onlara:

— Benim işittiğimi siz de işitiyor musunuz? diye buyurdu.

— Hiç bir şey işitmiyoruz, ya Resûlâllah! dediler.

O zaman Resûlüllah Efendimiz:

— Muhakkak ben, göğün ve yıldızların sesini işitirim. Onun ses verdiği inkâr edilemez. Çünkü onda bir karış yer yoktur ki, üzerinde secde veya kıyam edici bir melek bulunmasın, diye buyurdu.

Alnı:

Mübarek alnının tavsifi hakkında buyurmuşlardır ki: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin alnı parlak ve açıktı. Mübarek kaşları çatık ve ince idi. Bâzılarının rivayetinde kaşlarının arası açıktı denilmiştir. İki kaşının arasında olan damarı gazab zamanında dolardı, dediler.

Burnu:

Mübarek burnu gayet güzel ve biçimli idi. Ucu incelik ve güzellik üzere idi. Orta yeri biraz yüksekti. Güzelliğin en yüksek derecesi de bu görünüş ve biçimde olur.

Mübarek başları büyüktü. Hadîs âlimlerinden çok kimse böyle olduğunu nakletmiştir. İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Hazret-i Enes'den de şöyle rivayet edilmiştir: Gayet güzel, yakışıklı ve biçimli idi.

Ağzı:

Mübarek ağzının tavsifi hususunda İmam-ı Müslim, Câbir (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki, mübarek ağzı çok küçük değildi. Arap tâifesi içinde küçük ağız

makbul değildir. Büyük ağız makbuldür, demişlerdir.

Mübarek dişleri beyazdı ve çok sık değildi, araları açıktı. İnci gibi berrak, sağlam ve güzeldi. İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Fahr-i Âlem Hazretlerinin ön dişleri seyrekti. Söz söylediği zaman sanki dişlerinin arasından nur çıkardı.

Dudakları:

Mübarek dudaklarının mübarek ağzını yumduğu zamanda görünen şekli Allah'ın kullarından hiç bir kimseye verilmiş değildi. Öylesine güzellik ve letafet üzere idi, demişlerdir.

Ebu Kursâfe'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Ben, annem ve teyzem Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gidip bîat ettik. Dönüp eve geldiğimiz zaman bana:

— Oğlum, hiç bunun gibi yüzü güzel, elbisesi temiz, sözü yumuşak ve tatlı bir kimse biz görmedik. Ağzından nur çıktığını görüyorduk, dediler.

Mübarek ağzının suyunun vasfı hakkında çok mûcize ve kerametler beyan olunmuştur. Bunlardan biri ittifakla nakledilen bir hadîste gelmiştir ki, Hayber gazâsında Hazret-i Ali'nin gözleri çok ağrıyordu. O kadar ki, gözlerini açmaya muktedir olamıyordu. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri o gün eline sancağı alıp gözlerine tükürdü. Öyle sıhhat buldu ki, sanki hiç gözleri ağrımamış gibi oldu.

Bu mu'cizelerden biri de şudur ki, İmam-ı Ahmed'in ve diğerlerinin naklinde Vâil bin Hucr'den (R.A.) rivayet edilmiştir: "Bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bir kova su getirdiler. Suyu içti, ondan sonra kalanı kuyunun içine döktü. Kuyudan misk kokuşu çıkmağa başladı. Yahut kuyunun içine tükürdü de kuyudan misk kokusu çıkmağa başladı," demiştir.

Ebu Nuaym'ın naklinde geldiğine göre Enes Hazretlerinin evinde bir kuyu vardı. Fahr-i Âlem Hazretleri onun içine tükürmüştü. Medine şehrinde suyu ondan daha tatlı bir kuyu yoktu, demişlerdir.

Güzel âdetlerinden biri de şu idi: Aşure günü olunca kendinin ve kızı Hazret-i Fâtıma'nın süt emen çocuklarını getirir ve ağızcıklarına tükürürdü. Sonra da annelerine:

— Akşama kadar emzirmeyin, diye tenbih ederdi.

O gün çocuklara bu yeterdi, acıkmazlardı.

İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde geldiğine göre Utbe'ye kurdeşen dedikleri hastalık ârız olmuştu. Fahr-i Âlem Hazretleri onun sırtına ve karnına bir miktar ağzının suyundan püskürdü ve mübarek eliyle sığadı. Sıhhat bulduktan sonra bedeni öyle hoş kokulu oldu ki, ondan güzel koku olmazdı.

Bir zaman Hazret-i Hasan'a susuzluk son derece galebe etmişti. Fahr-i Âlem Hazretleri mübarek dilini Hasan'ın ağzına verdi. Hasan emdi, susuzluğu zâil oldu.

Lisânının Fesâhati:

Mübarek lisanının fesâhati hakkında buyurmuşlardır ki: Hak Teâlâ Hazretlerinin yaratıkları arasında ondan daha fasih ve şirin konuşan, üslûbu hızlı ve akıcı bir kimse yoktu. Mübarek sözleri gönülleri alır ve ruhları cezbederdi. Lisanının fesâhati o derecede idi ki, onun nihayetine akıl yetişmezdi. Nasıl böyle olmasın ki, şerefli lisanı Hak Teâlâ'nın kılıçlarından bir kılıçtı. Allah'ın muradı onun lisanından beyan olunurdu. Allah'ın emir ve yasaklarının hepsi onun vasıtasiyle açıklanıp bildirilirdi. Farzlar ve sünnetler onunla açık seçik ortaya konulmuştur. Doğruluk ve olgunluk yolu, mebde' ve meâd (dünyaya geliş ve Allah'a dönüş) caddesi onunla açık ve aydınlık hâle gelmiştir. O derecede konuşması akıcı ve aydınlık, sözleri açık ve berrak idi ki, söz söylediği zaman kelimeleri inci gibi dizilirdi. Bir kimse saymak istese şerefli kelimelerinin sayılması kabildi.

Âişe-i Sıddıka (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sözünü sizin dizdiğiniz gibi dizmezdi. O öyle söz söylerdi ki, eğer sayıcı bir kimse onları saymak istese sayılması kabil olurdu. Bâzı yerde anlaşılsın diye bir kelimeyi üç kere tekrarlardı. "Ve enâ efsahu'l-arab — Ben Arab'ın en açık ve aydınlık konuşanıyım"* diye buyururdu. Cennet ehli Muhammed Aleyhisselâm'ın diliyle konuşurlar.

Ebu Nuaym'ın rivayetinde gelmiştir ki, Hazret-i Ömer bin Hattâb, bir gün:

— Ya Resûlâllah! Ne haldir ki, sen bizim aramızdan çıkıp yabancı bir diyara gitmedin. Yine de fesâhatte hepimizden üstünsün, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— İsmail'in lügati (konuştuğu dil) kaybolup gitmişti. Cebrâil aleyhisselâm onu bana getirdi, ezberletti, diye buyurdu.

Velhasıl fesâhet ve belâğatinin kemâline delâlet eden şeylerin nihayeti yoktur. Bu mânanın tasdiki, akıllı kişiler katında asla delile ve ispata muhtaç değildir. Bâzı âlimler (Allah onlara rahmet etsin) Peygamber Efendimiz Hazretlerinin lâfzı az ve mânası çok olup asla fasihlerin divanlarından hiç birinde geçmemiş olan şerefli sözlerinden bâzısını toplamışlardır. Bunlardan Kaadî Iyâz'ın *Şifâ*'sında geçen bâzılarını zikredeceğiz. Bunlardan biri şudur:

---

* *Arab* kelimesinin etimolojik (lugavî) anlamı "i'rable", yani düzgün, fasih konuşan kimse demektir. Buna göre hadîsin anlamı: "*Ben fasih (düzgün) konuşanların en fasihiyim,*" demek olur. (S.N.)

اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ

"Kişi sevdiği kimse iledir," diye buyurmuştur.

Hâsılı salihlere muhabbet eden salihlerle haşrolur. Fâsık ve fâcir kimselere muhabbet eden onlarla haşrolur, demektir.

Biri de:

اَسْلِمْ تَسْلَمْ يُؤْتِكَ اللّٰهُ اَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ

"Müslüman* ol ki, selâmet bulasın. Eğer müslüman olursan Allah sana iki kat ecir verir," diye buyurmuştur.

Bu mübarek sözü Resûlüllah Efendimiz Rum Kayserine gönderdiği şerefli mektubunda yazmıştır. Mânası daha önce açıklanmıştı. (Eğer müslüman olursan hem sen selâmet bulursun, hem de başkaları senden selâmet bulur. Yahut hem dünyada selâmet bulursun, hem de âhirette kurtulursun. Bu bakımdan ecrin iki kat olur, demektir.)

Biri de:

اَلسَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ

"Saadetli o kişidir ki, başkalarının hâlinden öğüt (ibret) alır," diye buyurmuştur.

Meselâ: Kötülük edenlerin başlarına ne belâlar geldiğini görür ve kötü işlerden çekinir. İyilik edenlerin ne yüceliklere eriştiğine bakar, iyi işlere ve doğruluğa meyleder.

Biri de Buharî ve Müslim'in sahihleri ile diğerlerinde gelmiştir ki:

اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

"Hiç şüphesiz ki, ameller niyet iledir," diye buyurmuştur.**

Yine buyurmuştur ki:

لَيْسَ لِلْعَامِلِ اِلَّا مَا نَوَاهُ

---

* "Müslüman" kelimesinin lügat anlamı, "Hakk'ı teslim eden ve Hakkâ teslim olan kimse," demektir. (S.N.)

** Yani "yapılan işler, yapanın niyetine göre değerlendirilir" demektir. (S.N.)

"Niyeti olmayanın ameli yoktur."

Bu iki şerefli sözün altında ilimden nice hazineler vardır. Onun için İmam-ı Şâfiî (Allah rahmet etsin):

— **"El-a'mâlü bi'n-niyyât** (Ameller niyet iledir)," hadîsi ilmin yarısını teşkil eder, diye buyurmuştur.

Açıklaması şudur ki: İslâm dîninin zâhiri ve bâtını vardır. Niyet bâtına ve amel zahire bağlıdır. Aynı zamanda niyet kalbin ubudiyeti (kulluk etmesi) ve amel uzuvların ubudiyetidir, demişlerdir.

Bâzı hadîs imamlarından rivayet edilmiştir ki: "Ameller niyet iledir, hadis-i şerifi dinin üçte biridir," diye buyurmuşlar. Bunun açıklama şekli şudur: Din, sözden, amelden ve niyetten ibarettir. [Sözün ve amelin makbul olması, niyetin makbul olmasına bağlıdır.] O halde niyet üç bölümden biridir.

Bir hadîs-i şerifte de:

نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

"Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır," buyurulmuştur.

Mânası hakkında bâzı âlimler buyurmuştur ki: "Niyet kalbin işidir. Amel ise uzuvların işidir. O halde kalbin işi, uzuvların işinden hayırlıdır. Çünkü uzuvlar kalbe bağlıdır. Uzuvların ameline sebep olan kalbdir. "

Yine Peygamber Efendimiz:

اَلْحَرْبُ خُدْعَةٌ

"Harp hiledir," buyurmuştur. Başka bir hadisinde Peygamber Efendimiz: **"En büyük hile, hileyi terk etmektir,"** buyurdular.

İmam Nevevî buyurmuştur ki: "Muharebede kâfirlere hile etmek câizdir. Caiz olduğu hususunda bütün âlimler ittifak etmişlerdir. Mümkün olan her şekilde hile etmek gerekir. Ancak onda ahdi ve emânı bozmak bulunursa o vakit helâl olmaz. Meselâ kâfirlere ahd ve emân verilmiş olsa ve onlardan ahdi bozduklarını gösteren bir nesne sâdır olmayıp kendi hallerinde olsalar, onları gafil olarak basıp öldürmek ve mallarını yağmalamak haramdır. Zira ahdi bozmak onlardan değil, bu taraftan olmuş olur."

Yine Peygamberimiz:

اِيَّاكُمْ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ

"Çöplükte biten çimenden sakının" diye buyurmuştur.

Rivayet olunur ki, sahâbe-i kirâm suâl edip:

— Ya Resûlâllah! Bundan şerefli muradınız nedir? dediler.

Fahr-i Kâinat Efendimiz:

— Aslı kötü kadındır, diye buyurdu.

Sözün özü, aslı kötü kadının güzelliğine meyledip onu nikâh etmeyin demektir. Peygamber Efendimiz onu çöplük üzerinde biten yeşil çimene benzetmiştir ki, görünüşü güzel ve hoştur, fakat aslı temiz değildir. Suyu murdar nesneden içip pis ve değersiz şeylerden beslenmiştir. Hakikati bozuktur.

Yine Peygamber Efendimiz:

لَا يَجْنِى عَلَى الْمَرْءِ اِلَّا يَدُهُ

"Kişiye kendi elinden başkası cinayet işlemez," buyurmuştur.

Özü: "Kişinin kendine ettiğini kimse kimseye etmez" demek olur..

Başka bir rivayette de:

"Hiç bir cinayet işleyici kendi nefsinden başkasına cinayet işlemez," diye gelmiştir.

Bunun da özü: "Kişinin kendi nefsine karşı işlediği cinayeti (ağır suç ve günahı) hiç kimse bir başkasına karşı işleyemez. Bütün kötülükler insana yine kendi nefsinden gelir," demektir.

Yine Peygamber Efendimiz Hazretleri:

لَيْسَ الشَّدِيدُ مَنْ غَلَبَ النَّاسَ اِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِى يَمْلِكُ نَفْسَهُ
عِنْدَ الْغَضَبِ

"Şiddetli ve kuvvetli olan, insanlara galip gelen kimse değildir. Ancak şiddetli ve kuvvetli olan, öfke zamanında nefsine sahip olandır," diye buyurmuştur.

Bu hadîs-i şerif Şeyhayn'ın (Hazret-i Ebu Bekir ile Ömer'in) rivayetlerinde **"Men galebe'n-nâse — İnsanlara galip gelen kimse"** yerine **"Bi's-suraa — Başkalarını yere çalan kimse"** diye gelmiştir ki, ikisinin mânası birdir.

Yine Peygamber Efendimiz Hazretleri buyurmuştur ki:

لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ

"Haber almak gözle görmek gibi değildir."

Özü: İşitmekle hâsıl olan bilgi, müşahede ile elde edilen bilgi gibi değildir," demek olur.

Yine Peygamber Efendimiz, bir rivayette: **"El-Mecâlisü bi'l-emânât — Meclisler emanetlerle kaimdir,"** buyurmuş ve başka bir rivayette de şöyle gelmiştir ki:

اِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ ثُمَّ الْتَفَتَ فَهِيَ اَمَانَةٌ

"Bir kimse bir mecliste bir söz söyleyip gitse onu bir emanet olarak korumak gerekir."

İkisinin de mânası, güzel geçimi ve sohbet âdâbını öğretmektir. Mü'mine lâzım olan, vâkıf olduğu sırrın emini olmak, emanete hiyanet etmemek, bir mecliste görüp işittiğini başka bir mecliste söylememek, mü'min kardeşlerine iyi davranmak, onlarla güzel geçinmek, kişilerin arasını bulucu olmak, ıslah etmeye çalışmak, halk arasına kin ve düşmanlık sokmaktan sakınmaktır.

Yine Peygamber Efendimiz:

تَرْكُ الشَّرِّ صَدَقَةٌ

"Şer işi terk etmek sadakadır," buyurmuştur.

Yine Peygamberimiz:

اَيُّ دَاءٍ اَدْوَى مِنَ الْبُخْلِ

"Hangi hastalık cimrilikten daha şiddetlidir?" diye buyurmuştur.

Yine Peygamber Efendimiz Hazretleri buyurmuştur ki:

اَلْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدَعُ الدِّيَارَ بَلَاقِعَ

"Yalan yere olan yemin, evleri harap eyler, yerleri ıssız bırakır."

Yine Peygamber Efendimiz:

اَلْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ

"Hayâ her şeyden hayırlıdır," buyurmuştur ki, bunun mânası açıktır.

Yine Peygamberimiz buyurmuştur ki:

فَضْلُ الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ

"İlmin fazileti ibâdetin faziletinden üstündür."

Yine buyurdu:

اَلْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ

"Atların yüzünde hayır vardır."

Aynı hadîsin iki rivayeti daha vardır ki, hepsinin mânası: **"At yüzü uğurludur. At beslemek mübarektir, ziyade hayır ve mübarektir,"** demektir. Ziyade hayır ve bereket o attadır ki, Allah yolunda gazâ için beslenir.

Diğer hadîs-i şerifler de şunlardır:

اَعْجَلُ الْاَشْيَاءِ عُقُوبَةُ الْبَغْيِ

"Cezası tez yetişen şeylerin en sür'atlisi zulmün cezasıdır."

اِنَّ مِنَ الشِّعْرِ لَحِكْمَةً

"Hiç şüphesiz şiirin hikmet olanı vardır."

Burada hikmetten murad, doğru ve hakka uygun olan sözdür, diye buyurmuşlardır. İmam-ı Taberanî (Allah ona rahmet etsin): "Bu hadîs-i şerifte mutlak olarak şiiri çirkin görenlerin sözlerini red vardır," diye buyurmuştur. Gerçekten de bâzı şiirin doğru ve hakka uygun olduğunda şüphe yoktur. Bu hususta dayanılan: "Sözün güzeli güzeldir, kötüsü kötüdür" kavl-i şerifidir. Elbette şiir bir sözdür; iyisi iyi, kötüsü kötüdür. Eğer mutlak olarak (ayırım yapmaksızın) kötü olsaydı sahâbe-i güzîn ve hulefâ-i râşidîn (Allah onların hepsinden razı olsun) şiir söylemezlerdi. Bilindiği gibi ulu sahâbelerin çoğundan güzel şiirler sâdır olmuştur. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri nice nice şiirler okutup dinlemişlerdir. Hadîs kitaplarından haberdar olmayan cahiller hasetlerinden buldukları mâlâyâniyi söylerler. Bu hususta bir miktar tafsilât daha önce geçmiştir. Gerçekten şiir, söylemeye ağzı yakışmayanlara ve anlamağa idrâki yetişmeyenlere çok çirkin bir şeydir.

اَلصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ نِعْمَتَانِ

"Beden sıhhati ve tasadan uzak olmak, iki ulu nimettir."

استعينوا على الحاجات بالكتمان فان كل ذي نعمة محسود

"İşinizi ve ihtiyaçlarınızı gizli tutarak yardım isteyin. Çünkü her nimet sahibi hasede uğrayıcıdır."

Sözün kısası şudur ki, bir kişinin bir muradı olsa husule gelmeden önce herhangi bir kimseye söylemekten sakınmalıdır. Sırrını saklaması gerekir. Çünkü sırrını ortaya dökünce hasûd kişi bundan haberdar olur, ona göre hazırlanıp o muradın meydana gelmemesine çalışır. Böylece bir fitne ortaya çıkar ve o kişinin muradına erişememesine sebep olur.

(El-mekrü ve'l-hadiy'atü fi'n-nâr)

"Hîle edenler ve aldatanlar cehennemdedir."

Zira bu sıfatlar diyanet ve takvâ ehlinde olmaz, şer ve fesat ehlinde olur. Bunları eden Allah'ın kullarına zarar verici olur, şüphesiz onun yeri de cehennem olur.

(El-müsteşârü mü'temenün)

"İstişâre edilen kimse emin kabûl edilmiştir."

Yâni: "Bir kimse kendine ait bir hususu istişare etmek için senin yanına gelse o kimse seni kendi sırrına mahrem ve emin etmiş olur. Doğru yolu sana danışarak bulmak istiyor demektir. O halde emanetin gereği olan, doğru yol ne ise ona göstermendir. Doğru olmayan yola onu sevk edip aldatmamalısın. Aksi halde emanete hiyanet etmiş olursun. Kendisiyle istişare olunan kişiye gereken, hayırlı ve doğru olana delâlet etmektir. İstişare eden kimseye de gereken, herhangi bir kimseye itimat edip o re'yi ve sırrını vermemek, emanet ve diyanet ehli kişilerle istişare etmektir.

الندم توبة

"Pişmanlık tevbedir."

Yâni: Bir kimse günâh işlese ve işlediği günaha pişman olsa bununla mağfirete müstehak olur.

الدال على الخير كفاعله

"Hayır işe delâlet eyleyen kimse, o hayrı işleyen gibidir."

Bir rivayette de şöyle gelmiştir:

وَكُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَالدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ إِغَاثَةَ اللَّهْفَانِ

"Her ihsan sadakadır. Hayır işe delâlet eden o hayrı işleyen gibidir. Allah mazlumun feryadına yetişmeği sever."

حُبُّكَ بِشَيْءٍ يُعْمِي وَيُصِمُّ

"Bir nesneye muhabbetin seni kör ve sağır eyler."

Hâsılı, kişi sevdiği nesnenin ayıbını görmez ve işitmez olur. O muhabbet buna mâni olur. Kötülükleri iyilikler şeklinde görünmeğe başlar. O halde lâyık olan, böyle bir şeye müptelâ olunca nefsine tâbi olmayıp aklın iktizası üzere hareket etmek, akıllı kimselerin öğütlerini kabûl etmek ve hakka razı olmaktır.

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Ebu Hüreyre'ye:

— Dün neredeydin? dediler.

— Ehlimden bazı kimseleri ziyarete gittim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hasan'dan rivayet olunduğu üzre: "Yâ Eba Hüreyre! **Zür ğıbben tezded hubben. — Haftada bir kere ziyaret et; muhabbetin ziyade olsun,"** diye buyurdu.

Kişi dostlarını çok tez (sık) ziyaret edince rağbetsiz olur. Biraz geç ziyaret edince muhabbetlice olur.

Resûlüllah Efendimizin lisanının fesâhatini gösteren pek çok hadîs-i şeriflerden bir kısmı da şunlardır:

إِنَّكُمْ تَسَعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ فَسَعُوهُمْ بِأَخْلَاقِكُمْ

"Siz insanlara mallarınızla ikrama kadir olamazsanız güzel ahlâkınızla (tatlı sözlerinizle) ikram edin."

اَلْخُلُقُ السَّيِّئُ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ

"Kötü huy ve tabiat, sirkenin balı bozduğu gibi ameli bozar."

اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ اَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا

"Akıllı ve zekî olan o kimsedir ki, nefsini zelil ve zebûn edip kendine muti eyler, ölümden sonrası için amel işler. Âciz ve zavallı olan da o kimsedir ki, nefsinin hevasına tâbi olur."

تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِمَالِهَا وَجَمَالِهَا وَدِينِهَا فَعَلَيْكَ بِذَاتِ الدِّينِ

"Kadın üç şeyden birine rağbet edilerek nikâh olunur: Ya malı, ya güzelliği, ya da dini (ahlâk güzelliği) için. Sen dinden ayrılma. Gerekli olan dindir."

Hâsılı evlenecek kimse mala ve güzelliğe rağbet etmemeli. İyi huylu, temiz tabiatlı ve dindar olanı tercih etmeli, demektir.

اَلشِّتَاءُ رَبِيعُ الْمُؤْمِنِ قَصُرَ نَهَارُهُ فَصَامَهُ وَطَالَ لَيْلُهُ فَقَامَهُ

"Kış mevsimi mü'minin baharıdır. Gündüzü kısa olur, oruç tutar. Gecesi uzun olur, namaz kılar."

Evet, bahar mevsimi yemek ve içmek için yaşayan kimselere nasıl uygunsa iyi işlerle meşgul olmak isteyen mü'minlere de kış mevsimi öyle uygundur. Gündüz oruç tutmakta zorluk çekmez. Geceleri de rahatça tâat ve ibadette bulunur. Gönlünün muradınca hareket eder.

اَلْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ وَكَنْزٌ لَا يَفْنَى

"Kanâat tükenmez maldır ve fenâ bulmaz hazinedir."

Kanaat hakkında çok hadîs-i şerif gelmiştir. Bâzı âlimler: "İzzetle kazanıp geçimini sağlamaktan başka kanaatta hiç bir fayda dahi olmasa yine sahibine bu yeter," diye buyurmuşlardır. Yâni: Bu fayda yetmez mi ki, kanaat eden zillet görmez, demektir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin duâlarındandır ki:

— "Allahümme, kanaanî bimâ rezaktenî — Ya Rab, bana nasîb ettiğin rızka kanaat da nasîb eyle," diye buyururdu.

اَلْاِقْتِصَادُ فِي النَّفَقَةِ نِصْفُ الْمَعِيشَةِ وَالتَّوَدُّدُ اِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ وَحُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ

"Geçimde iktisat etmek yaşamanın yarısıdır, güzel ahlâkla halkın sevgisini kendine çekmek aklın yarısıdır ve güzel sual sormak ilmin yarısıdır."

İktisattan murad, harcamalarda ne cimrilik ne de israf edip orta yolda direnmektir. Bir rivayette de:

"El-iktisâdu nısfü'l-îşu ve hüsnü'l-hulku nısfü'd-dînü — İktisat hayatın yarısı ve güzel ahlâk dinin yarısıdır," buyurulmuştur.

Bir rivayette de şöyle gelmiştir:

اَلسُّؤَالُ نِصْفُ الْعِلْمِ وَالرِّفْقُ نِصْفُ الْمَعِيشَةِ وَمَا عَالَ امْرُؤٌ
فِي اقْتِصَادٍ .

"Sual sormak ilmin yarısıdır, yumuşak ve tatlı davranmak geçinmenin yarısıdır, iktisat etmekle hiç kimse fakir olmamıştır."

Yine buyurmuşlardır:

اَلْمُؤْمِنُ مَنْ اَمِنَهُ النَّاسُ

"Mü'min, insanların kendisinden emîn olduğu kimsedir."

اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا
حَرَّمَ اللّٰهُ

"Müslüman o kimsedir ki, müslümanlar onun dilinden ve elinden sâlim olurlar (diliyle ve eliyle kimseyi incitmez). **Muhacir de o kimsedir ki, Allah'ın haram kıldıklarını terk eder."**

قِلَّةُ الْعِيَالِ اَحَدُ الْيَسَارَيْنِ

"Iyâlin (ailenin, çoluk çocuğun) **azlığı, iki zenginlikten biridir."**

Iyâl diye geçim ve yaşama masrafları senin üzerine olan kimselere denir. Hulâsa olarak, masrafı gerekli olan kimselerin sayısını arttırmak geçime darlık vermektir. İki zenginlikten biridir demenin sebebi, Allah bilir ki, şudur: Kişinin geçim masrafı kendi haline göre olunca kimseye muhtaç olmayarak yaşar. Nasıl malı çok olanlar geçimde ihtiyaç ve zorluk çekmezlerse bu da çekmez. Ama masrafı haddinden fazla olunca darlık ve sıkıntıdan kurtulamaz.

أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ إِلَى مَنْ خَانَكَ

"Emaneti seni emin bilen kimseye emanet eyle. Ancak sana hiyanet edene sen hiyanet eyleme."

Demek ki, hiyanet edene hiyanet etmek caiz olmayınca başkalarına hiyanet etmek asla caiz olmaz.

لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

"Emaneti olmayanın (kendisine güvenilmeyen kimsenin) **îmanı yoktur. Ahdi olmayanın** (sözünü tutmayanın, vaadini yerine getirmeyenin) **dîni yoktur."**

اَلنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ

"Kadın tâifesi şeytanın tuzaklarıdır."

Hâsılı, nâmahrem kadına bakan kimse şeytanın hile kemendine yakalanır, demektir.

حُسْنُ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ

"Hüsn-i ahd (sözünü güzellikle tutma) **îmandandır."**

Hâkim (Allah ona rahmet etsin) Âişe-i Sıddıka (R. Anhâ) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki, şöyle anlattı: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri benim yanımda idi. Yaşlı bir kadın Resûlüllah Efendimize geldi. Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Sen kimsin? dedi.

Kadın:

— Ya Resûlâllah! Ben Müzeyne kabilesinden Hasâne hâtunum, dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Sen Hasâne hatun musun? Ne haldesiniz? Biz o diyardan gittikten sonra hâliniz nice oldu? diye hal ve hâtırını sorarak iltifat edip lûtuflar gösterdi.

O da:

— Hayır oldu, ya Resûlâllah! Anam babam sana fedâ olsun, dedi.

Kadın çıkıp gittikten sonra ben:

— Ya Resûlâllah! Böyle bir karıya bu kadar iltifat etmenin sebebi nedir? dedim.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— Bu bize Hadîce (R. Anhâ) zamanında gelirdi. **Hüsn-i ahd îmandandır,** diye buyurdu."

Hâsılı, ahd-i kadîmi (eski günleri, geçmiş zamanı) unutmayıp kişinin eski dostlarını anması, araması, onlara yakınlık göstermesi îman alâmetidir, demektir.

جمال الرجل فصاحة لسانه

"Erkeğin güzelliği, konuşmasının düzgünlüğüdür."

Bundan murad, sözü doğru olmaktır, yoksa mücerred konuşmaya kadir olup hile ve hud'a etmek değildir. Zira bir hadîs-i şerifte de: **"El-cemâlü sevâbü'l-makalü — Güzellik doğru konuşmaktır,"** diye buyrulmuştur.

"İki hâris doymazlar: Biri ilim isteyen, biri de dünya isteyen."

"Cehaletten daha şiddetli fakirlik yoktur, cehalet ziyade yoksulluktur. **Akıldan daha aziz mal yoktur;** akıllı olan kişi ziyade aziz mala mâliktir. **Ucub (kendini beğenme) ve kibirden daha şiddetli vahşet yoktur."**

Bu cehalet, akılsızlık, ucub ve kibir gibi sıfatlarla muttasıf olanlar hiç kimse ile dostluk kuramazlar. İnsanlar bu gibi kimselerden uzak durup onları yalnız bırakırlar.

الذنب لا ينسى والبر لا يبلى والديان لا يموت فكن كما شئت

"Günah unutulmaz. Hayır ve iyilik eskimez (zâyi olmaz). **Dindar kimse ölmez. O halde sen dilediğin gibi ol!"**

Netice olarak şu demektir ki: Günah her ne kadar mağfiret olunursa da günah işleyenle işlemeyen bir değildir. İyilik de öyle bir şeydir ki, asla yok olup gitmez. Her halde faydası bâkidir. Dindar olan kimse ise **"El-mü'minûn lâ yemûtûn — Mü'minler ölmez"** hadîs-i şerifi uyarınca ölmez. Mü'minin ölümü sadece dünyasını değiştirmektir. Böylece bunlar bilindikten sonra her kişi hangisini seçerse öyle olsun!..

"Mâ alâ'r-resûlü illâ'l-belâğu" hükmünce **"Risalet vazifesi ancak gerçeği beyan etmekten ibarettir".** Ondan sonra her kişinin iradesi kendi elindedir. İsterse doğru yola gidip iki cihanda yüz aklığı kazansın, dilerse eğri yola gidip ukubet bulsun. Cürüm ve isyan eden kimse, mağfiret olunup azâb ve ikab olunmadığı takdirde bile işlediği kabahatin utancı kendine yeter.

ما جمع شئ الى شئ احسن من حلم الى علم

"Hiç bir şeyin cem olması hilimle ilmin cem olması kadar güzel değildir."

الْتَمِسُوا الرِّزْقَ فِي خَبَايَا الْأَرْضِ

"Rızkı toprakta gizlenen şeylerde arayın."

İbn-i Ebî Şureyh (Allah rahmet etsin): "Burada habâyâ'dan murad ekindir," demiş. Bu takdirde mânası: "Rızkı ekinlerden taleb edin" demek olur. İnsanları ziraata teşvik etmektir*.

كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ وَعُدَّ نَفْسَكَ فِي أَهْلِ الْقُبُورِ

"Dünyada garip yahut yolcu gibi ol ve kendim kabir ehlinden bil."

Bundan çıkan mâna kısaca şudur: Dünyanın fena bulacağı muhakkak olduğundan akıllı olan kimseye yaraşan, böyle bir harâbe menzili vatan bilip orada yerleşmeye çalışmamak, ilerde gelecek nesneyi hemen gelmiş bilip ona göre amel etmektir.

صَدَقَةُ السِّرِّ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَصِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ

"Gizli sadaka vermek Allah'ın gazab ateşini söndürür ve akrabayı ziyarete gitmek ömrü uzatır."

الْعَفْوُ لَا يَزِيدُ الْعَبْدَ إِلَّا عِزًّا وَالتَّوَاضُعُ لَا يَزِيدُهُ إِلَّا رِفْعَةً وَمَا نَقَصَ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ

"Günahkârın suçunu bağışlamak elbette kişinin izzetini arttırır. Alçak gönüllü olmak muhakkak kişinin mertebesini yüceltir. Sadaka vermekten asla mal eksilmez."

Bu mânada değişik ibarelerle daha birçok hadîs-i şerifler gelmiştir. Hepsinin meali birdir.

* Halbuki hadîs-i şerifin metninde geçen habâyâ kelimesi, yerde gizli ve örtülü kalmış her şeye şâmildir ki, yerden madenlerin çıkarılmasını da açıkca ifade etmektedir. İbn-i Ebi Şureyh'in yaşadığı devirde toprakta gizlenen hazinelerden ancak ziraat yolu ile elde edilen mahsuller anlaşılıp madenlerin ne büyük bir rızık kapısı olduğu bilinmediğinden o zaman için bu hadîs-i şerifin mânasının böyle anlaşılması tabiîdir. Ama günümüzde madenciliğin en az ziraat kadar mühim bir geçim ve kazanç yolu olduğu meydana çıkmış olduğundan hadîs-i şerifin mânası bugün daha iyi anlaşılmaktadır. (S. N.)

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنٰى

"Ya Rab! Zenginlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım."

اَخْسَرُ النَّاسِ صَفْقَةً مَنْ اَذْهَبَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ

"Alışverişinde en ziyan etmiş kimse odur ki, başkasının dünyası için kendi âhiretini harâb eder."

اِنَّ مِنْ كُنُوزِ الْبِرِّ كِتْمَانَ الْمَصَائِبِ

"Elbette kişinin musibetlerini halka açıklamaması hayır ve hasenât hazinelerinden biridir."

Yâni böyle eden kimse, hayır hazinesine mâlik olur, demektir.

لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ بِاَخِيكَ فَيُعَافِيَهُ اللّٰهُ وَيَبْتَلِيكَ

"Mü'min kardeşinin belâya uğramasına sevinç izhar etme ki, Allah o belâdan ona âfiyet ihsân edip seni o belâya müptelâ kılar."

Hiç kimsenin felâketine sevinmek, Hak Teâlâ Hazretlerine hoş gelmez; kişiye belânın yetişmesine sebep olur.

Bir hadîs-i şerifte de buyurulmuştur ki:

مَنْ عَيَّرَ اَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتّٰى يَعْمَلَهُ

"Bir kimse mü'min kardeşini bir günahından dolayı ayıplasa, o günahı kendi işlemedikçe ölmez."

Hiç kimseyi ayıplamak caiz değildir. Allah, o kınadığı şeyi kişinin kendi başına getirir. Elleri kınarken kendisi de o kötülüğe müptelâ olur.

مَنْ ضَمِنَ لِى مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ ضَمِنْتُ لَهُ عَلَى اللّٰهِ الْجَنَّةَ

"Dudaklarının arası ile bacaklarının arasını haramdan saklayanı Hak Teâlâ Hazretlerinin cennete koyacağına ben kefil olurum."

Bâzıları: Hadîsin metninde geçen "mâbeyne lihyeyn" den (iki sakalın arasından) murad ağızdır, dediler. Bu takdirde mânası daha umumî olur. "Haram yemekten

ve içmekten, meşru olmayan söz söylemekten sakınan kimse" demek olur. "**Mâbeyne ricleyn**"den (iki bacağın arasından) murad açıktır. Netice olarak: "Bir kimse, ister erkek olsun, ister kadın olsun, zina fiilinden sakınsın" demek olur.

Bütün bu rivayet olunan hadîs-i şeriflerin her biri Peygamber Efendimiz Hazretlerinin fesâhat ve belâğatlarına delâlet eder. Bu kadar yüce ve büyük mânaları, bu denli kısa söz, bu derece güzel tâbirle ifade etmek fasihlerden kimseye müyesser olmamıştır. Bir kimse bunlardan herhangi birini iş ve hareket düsturu etse en büyük saadete yetişeceği kesindir. Belâğatlarının örneği sayılanlardan biri de şudur ki, İslâm'ın bütün kaidelerini dört hadîs-i şerifte toplamıştır. Bu hadîsler şunlardır:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

"Elbette işler ancak niyetle olur."

Her amelde (işde) Hak Teâlâ Hazretlerinin nazarı kişinin niyetinedir. Eğer kalbinde safâ ve niyetinde hulûs varsa o iş Hazret-i Allah'ın makbulü olur; türlü türlü menfaatler ve sevablar o kişinin eline geçer. Eğer işlediği sırf riyâ ise ameli bâtıl olur.

اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ

"Helâl bellidir, haram da bellidir."

Beyan olunmadık hiç bir şey kalmamıştır. Helâli terk edip harama meyleden sırf kötü niyetinden dolayı bunu eder; bilmediğinden değil.

اَلْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ

"İspat etmek dâvacıya ve yemin etmek inkârcıya düşer."

Bütün dâvaların dayandığı şey şahitle yemindir. Bu hadîs-i şerifte Resûlüllah Efendimiz bunların her birinin yerini bildirip her türlü delil ve şahitle dâvasını ispat külfeti dâvacıya, yemin ise inkâr eden kişiye lâzımdır, demişlerdir.

لَا يَكْمُلُ إِيمَانُ الْمَرْءِ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Kendine lâyık gördüğünü mü'min kardeşine de lâyık görmedikçe kişinin imanı kâmil (tam) **olmaz."**

Kâmil mü'min o kimsedir ki, kendisi için neyi severse bir mü'mine de onu sever. Kendisinin nasıl olmasını isterse mü'min kardeşinin de öyle olmasını ister. Yoksa

kendisine menfaat hâsıl olup başkalarına mazarrat yetişmesini istemek kâmil iman işareti değildir.

Belâğatları cümlesinden biri de şu idi: Her tâifenin üslûbuna göre onlarla sohbet edip beliğ konuşan her kişiye kendi lûgatince hitap ve cevap buyururlardı. Şehir halkına hitabı tam yumuşaklık üzere edip çöl halkına (bedevilere) çok berk ve keskin söz söylerdi. Sözü kendilerine ne üslûp üzere sevk etseler o üslûb üzere cevap verirlerdi.

Bir zamanlar Beni Nehd tâifesi şerefli huzurlarına gelip kıtlıktan şikâyet ettiler. Sözlerini hayli belâğatli bir tarzda söylemişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de onlara dua ettiğinde bunların lügatleri ve üslûpları üzre öyle belâğat gösterdi ki, hayran kaldılar. Onların sözcüsü Tuhfe bin Rühm ve sözleri de şu idi:

"Yâ Resûlâllah! Biz sana Tihâme diyarının nihayetinden, ceviz ağacından yapılmış deve semerleri üzerinde geldik. Öyle bir halde ki, develerimiz bizi düşürürdü. Yâni çok uzak bir yerden türlü mihnet ve meşakkatle geldik. Kıtlık ve kuraklık belâsından öyle olduk ki, her gördüğümüz buluttan yağmur umarız. Ekinlerimiz meydana gelmez, yaban otlarını biçeriz. Yenmesi kabil olmayan yabani ağaçların meyvesini toplarız. İhtiyacımızın şiddetinden suyu olmayan buluttan yağmur umarız. Sularımız kurudu, otlarımızın kökü kurudu ve ağaçlarımızın yaprağı döküldü, dalları kurudu. Davarlarımız asla süt vermez oldu. Biz kesinlikle İslâm şeriatı üzereyiz. Putları ve aramızda çekişmeleri terk ettik, çirkin işlerden vazgeçtik," dediler ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden dua istediler.

Resûlüllah Efendimiz de dua edip öğüt vererek buyurdular ki:

"Ya Rab! Sen bu tâifenin davarlarının sütlerini ziyade eyle. Çobanlarını otlu ve sulu yerlere gönder. Az sularını çok eyle. Mallarını ve çocuklarını ziyade kıl. Namaz kılan bir kimse müslim (selâmet bulucu) olur. Zekât veren bir kimse muhsin (ihsân edici) olur. Şehâdet kelimesi getiren bir kimse muhlis (temiz kalbli) olur. Ey Benî Nehd! Size ahd ve mîsaklar olsun. Müslümanlara lâzım olan zekât ve sadaka neyse size de o lâzım olsun. O derece sizden ne afvolunsun, ne de size ziyade kılınsın. Zekât men olunmasın. Hayatta oldukça doğru yoldan ve doğruluktan sapılmasın. Namazdan geri kalınmasın."

Onların belâğatine üstün gelen bu beliğ duadan sonra Resûlüllah Efendimiz kendilerine bir mektup verdi. Mektubun ifadesi de son derece veciz ve beliğdi. Mektubun meâli şudur:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle...

Allah'ın resûlü Muhammed'den Zeyd oğlu Benî Nehd'e:

Selâm, Allah'a ve onun size gönderdiği resûlüne îman edenlerin üzerine olsun.

Ey Benî Nehd! Zekât hususunda davarlarınızın ne çok yaşlısı, ne zayıfı ve hastası, ne de kuvvetli ve seçkin olanı, ancak orta hallisi alınsın. Davarlarınıza mer'alarda kimse dokunmasın; davarlarınızı mer'aya gitmekten kimse men etmesin. Ağaçlarınızı kimse kesmesin. Siz ahdinizi bozmadıkça hâl bunun üzerine kalsın. Bu mektubun içindekileri ikrar ve tasdik eden kimseye Hak Teâlâ Hazretlerinden ahd ve zimmet olsun. Zekâttan kısan ve kaçınan kimseye cezası ziyade takdir olunsun."

Dikkat edilsin ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri, gerek dualarında ve gerekse şerefli mektuplarında, onların üslûplarına nasıl uygun cevap verip galebe etmiştir.

Arap fasihlerinden her fasih, ne kadar üstün olsa, kendi kabilesinin kelime ve tabirlerini zaptedip kendi üslûbu üzere sözünü icra ederdi. Ama Resûlüllah Efendimize her ne türlü söz arz olunsa onun lûgati ve üslûbu üzere sözünü sevk ederdi. Bu haslet Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin niteliklerindendir. Bu, başkalarına müyesser olmamıştır. Daha bunun gibi nice mektupları vardır. Diğerleri buna kıyas olunsun. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli lisanındaki fesahat ve belâğat üzerinde bütün düşmanları ve dostları ittifak edip kimsenin "neden ve nasıl"a mecali yoktur. Şerefli lisanına ilişkin olan faziletlerden böylece bir miktarı zikredilmiş oldu.

Resûlüllah Efendimizin Sesi:

Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre şöyle buyurmuştur:

"Tanrı Teâlâ Hazretleri hiç bir peygamber göndermemiştir ki, onun yüzü ve sesi güzel olmasın. Tâ sizin peygamberiniz Fahr-i Âlem Hazretlerini gönderinceye kadar böyle olmuştur. Onu da gönderdiğinde güzel yüzlü ve güzel sesli olarak gönderdi."

İbn-i Asâkir (Allah ona rahmet etsin) Enes Hazretlerinden böyle rivayet etmiştir. Bunun benzeri bir söz de Hazret-i Ali'den şöyle rivayet edilmiştir ki:

"Başka kimselerin sesinin yetişmediği yere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sesi yetişirdi."

Berâ' (R.A.) Hazretlerinden şöyle rivayet edilmiştir ki:

"Bir gün Peygamber Efendimiz Hazretleri bize hutbe buyurdu. Hattâ sözlerini perde ehli kızlara oturdukları yerlerde işittirdi," diye buyurdu.

Ebu Nuaym'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir cuma günü minber üzerine çıkıp oturdu ve halka 'Oturun' diye hitap etti. Abdullah bin Revâha, o sırada Benî Temim kabilesi arasında bulunuyordu. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sesini ta oradan işitti, o da oturdu."

İbn-i Sa'd'ın (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Abdurrahman bin Muâz (R.A.) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Minâ'da bize hutbe buyurdu. Hak Teâlâ Hazretleri kulaklarımızı açtı. O kadar ki, biz, kendi menzillerimizde iken ne buyurduğunu işitir olduk."

Ümmü Hâni (R.A.) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin gece içinde Kâbe'nin yanında Kur'an okuduğunu işitirdik. Şu halde ki, ben kendi arişimin üzerinde idim."

Ariş diye gölgesinde oturulmak için yapılan eve denir. Hayme benzeri ağaçtan çatma eve de ariş denir. Kadınların bindiği kubbeli mahfeye de böyle derler. Murad hangisi olursa olsun neticesi şudur ki: "Resûlüllah Efendimiz Kâbe'nin yakınında Kur'an okuduğu zaman onun sesini kendi menzilimden işitirdim," demektir.

Gülmeleri:

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin gülmeleri hususunda Sahih-i Buharî'de Hazret-i Âişe (R. Anhâ) 'dan şöyle rivayet edilmiştir:

مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ مُسْتَجْمِعًا قَطُّ ضَاحِكًا حَتَّى أَرَى مِنْهُ
لَهَوَاتِهِ إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ

"Ben Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin gülmeğe itibar edip tam olarak güldüğünü görmedim. Sadece tebessüm ederlerdi."

Bâzı hadîs-i şeriflerde:

فَضَحِكَ رَسُولُ اللّٰهِ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ

"Resûlüllah Efendimiz o kadar güldü ki, yan dişleri göründü," diye buyurulması buna aykırı değildir.

Zira Âişe (R. Anhâ) kendi rü'yetini nefy etmiştir, yâni "görmedim" demiştir. Ebu Hüreyre (R.A.) ise zikri geçen hadis-i şerifte "gördüğünü" rivayet etmiştir. İspat edilmiş olan ise, nefiy edilmiş olan üzerine takdim edilir, dediler.

İbn-i Ebi Hâle (R.A.) buyurmuştur ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin en fazla gülmesi tebessüm şeklinde idi. Gülerken mübarek dişleri habbü'l-ğamâm gibi görünürdü."

Habbü'l-ğamâm, buluttan tane tane düşen çiğ damlası veya dolu tanesidir, mübarek dişlerini ona benzetmiştir.

İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bütün hadîs-i şeriflerden açıkça anlaşılan şudur ki: Peygamber Efendimiz Hazretlerinin çok görülen hâli tebessüm idi. Az olarak güldüğü de görülmüştür. Gülmenin mekruh olması, en çok görülen hal olmasında veya çok kuvvetli görülmesindedir. Zira böyle gülmek vakarı giderir."

İbn-i Battâl (Allah ona rahmet etsin): "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden uyulmaya lâyık olan nesne o fiilidir ki, ona müdavemet eylemiştir," diye buyurdu.

Yâni gülme hususunda Resûlüllah Efendimizden en çok görülen tebessüm olunca mü'min olana da yaraşan, gülecek olduğu zaman tebessüm etmek ve aşırı derecede gülmemektir. Arada sırada beşeriyet icabı acayip bir şeyin idrâkinden zarurî olarak çok veya kuvvetli gülmek vâki olursa bir şey lâzım gelmez. Kerâhet bunun çok vâki olmasındadır.

Buharî *Edeb-i Makrûn*'da ve İbn-i Mâce Ebu Hüreyre'den merfu' olarak rivayet etmişlerdir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

لَا تُكْثِرِ الضَّحِكَ فَإِنَّ كَثْرَةَ الضَّحِكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ

"Çok gülme! Zira şüphesiz çok gülmek kalbi öldürür," diye buyurmuşlar.

Ebu Hüreyre (R.A.) buyurmuştur ki:

وَإِذَا ضَحِكَ النَّبِيُّ يَتَلَأْلَأُ فِي الْجُدُرِ

"Resûlüllah Efendimiz güldükleri zaman nuru duvarların üzerine ışık saçardı."

Peygamber Efendimizin güzel âdetleri şöyle idi ki, Cebrâil aleyhisselâm ile yakın zamanda buluşmuş olsa tâ o hâlet kendilerinden gidinceye kadar tebessüm ettikleri görülmezdi. Belki hutbe buyurduğu zaman yahut kıyâmeti andığı zaman gazabı şiddetlenip sesi sert ve yüksek çıkardı, demişlerdir.

Ağlamaları:

Resûlüllah Efendimizin ağlamaları da gülmeleri gibi itidal üzere idi. Kendilerinden kahkaha ile gülmek vâki olmadığı gibi yüksek sesle ağlamak da olmazdı. Ama mübarek gözlerinden yaş akardı, mübarek sinesinin coşkunluğu işitilirdi. Ağlamaları bâzı ölülere merhametinden vâki olduğu gibi ümmeti hakkında korkusundan dolayı da vâki olurdu. Ayrıca Hak Teâlâ Hazretlerinin korkusundan, Kur'ân-ı azîm'i işittiği zaman ve bâzen de gece namazı kılarken ağlardı. Fahr-i Alem Hazretlerinin ağlamasına bunlar sebep olurdu. *Hedy-i Nebevi* adlı kitapta böyle buyurulmuştur.

Elleri:

Peygamber Efendimizin mübarek elinin vasfı hakkında çok kimseler rivayet etmiştir ki, parmakları iri idi. Mübarek zirâ'ları, yâni bilekten dirseğe varıncaya kadar kolları, etlice idi. Avuçlarının içi genişti, demişlerdir.

İmam-ı Müslim'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki, Câbir bin Semüre'nin yanağını Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri mübarek eliyle mesh etmişti. Câbir dedi ki:

— Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin mübarek elinin hoşluğunu ve güzel kokusunu şöyle buldum ki, sanki cüvene-i attar'dan çıkmıştı.

Cüvene-i attar diye attarların içine hoş kokulu nesneler koydukları kutuya derler.

İmam-ı Taberânî ve Beyhakî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Vâil bin Hucr (R.A.) buyurmuştur ki:

— Vallahi ben Resûlüllah Efendimizle musafaha ederdim yahut, mübarek bedeninin cildi benim cildime değerdi. Hâlâ ben onun nasıl olduğunu bilirim. Öyle ki, mübarek cildi güzel kokusu cihetinden miskten daha güzel ve hoş kokulu idi.

Yine İmam-ı Beyhakî'nin rivayetinde Yezid bin Esved (R.A.) buyurmuştur ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bana mübarek elini sundu. Gördüm ki, kardan soğuk ve miskten hoş kokulu idi.

Yine İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde yazılıdır ki, İbn-i Şeddâd (R.A.) babasından şöyle rivayet etmiştir:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek elini elime aldım. İpekten yumuşak ve kardan soğuktu.

Rivayet olunur ki, bir gün Mekke'de iken Sa'd bin Ebî Vakkas (R.A.) hasta oldu. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu görmeye gitti. Sa'd der ki:

— Mübarek elini alnımın üstüne koydu ve yüzümü, göğsümü karnımı mesh eyledi. Tâ bu saate gelinceye kadar mübarek elinin soğuğunu ciğerimin üzerinde bulur gibi hayâl ederim. Bu hâlet benden hiç zâil olmadı.

Sahih-i Buharî'de Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

— Ben ipekten ve atlastan bir nesneye asla dokunmadım ki, Resûlüllah Efendimizin avcunun içinden daha yumuşak olsun.

Bâzı âlimler dediler ki:

— Bu zikrolunan hadîs, İmam-ı Tirmizî, Hâkim ve diğerlerinin naklettikleri hadîse aykırıdır. Nice yollarla Hazret-i Ali'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendi-

miz Hazretleri: "Şesenü'l-keffeyn ve'l-kademeyn" idi. Yâni mübarek avuçları ve mübarek ayakları sertlik üzere idi. Hazret-i Âişe'den ve İbn-i Ebî Hâle'den de böyle rivayet olunmuştur. Allah onlardan razı olsun.

Müellif (Allah ona rahmet etsin) her iki rivayetin arasını bulup:

— Enes'in rivayetinde murad, "Avcunun derisi yumuşaktı" demektir. Sertlik ise kemiklerinde idi. Bu takdirde mübarek bedeni, yumuşaklığı ve kuvveti kendinde toplayıp birleştirmiş olur, diye buyurdu.

İbn-i Battâl (Allah ona rahmet etsin) der ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek elinin içi etli, bununla beraber yine yumuşaktı.. Nitekim Hazret-i Enes'in hadîsinde de böyle gelmiştir. Bu, Ismaî'nin "Şesen lûgat bakımından avucun sertliği ile yoğunluğudur" diye naklettiğine uygun olmamıştır. İki tefsirin bağdaştırılması daha uygundur. Teslim edelim ki, Ismaî'nin lûgatinde dediği gibi olması da mümkündür. Enes (R.A.), Fahr-i Âlem Hazretlerinin mübarek avcunun iki halinden birini vasfetmiş olabilir. Murad, mübarek eliyle cihad ve diğer hususlarda amel ettiği zaman sertlik kazanır, ameli terk ettiğinde yine aslına dönüp yumuşak olur, demektir.

Kadı Iyâz (Allah ona rahmet etsin): "Ebu Ubeyde şesen kelimesini '**gılz maa'l-kasr**' ile tefsir etti," diye nakletmiştir. Yâni kalınca ve kısa idi demiştir.

Bâzı âlimler bu sözü reddedip: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin '**sâilü'l-etrâf**' olduğu sâbit olmuştur," dediler. Yâni: "Mübarek elleri, ayakları ve parmakları uzundu, kısa değildi" demektir. Velhasıl gerçek şudur ki, şesen, kısalıksız ve sertliksiz yoğunluk demektir.

İbn-i Haleviyye şöyle nakletmiştir ki, Ismaî *şesen* (sert) kelimesini mezkûr mâna ile tefsir ettiği zaman ona:

— Peygamber Efendimiz Hazretlerinin tavsifi hususunda "Mübarek avcu yumuşaktı" diye rivayet olundu, dediler.

Ismaî bunun üzerine hemen hadîs-i şeriften hiç bir nesneyi tefsir etmemeye yemin etti. Mübarek cildinin yumuşaklığına daha bundan başka birçok hadîs-i şerifler delâlet etmiştir. En iyisini Allah bilir.

Hadîs imamlarından Ebu Nuaym ve İbn-i Asâkir (Allah onlara rahmet etsin) in rivayetlerinde gelmiştir ki, Huneyn gazâsında Âiz bin Amr (R.A.) Hazretlerinin yüzü yaralanıp kanı yüzüne ve göğsüne aktı. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz mübarek eliyle Âiz'in yüzünden ve göğsünden kanını sildi, ona dua etti. Sonradan Fahr-i Âlem Hazretlerinin mübarek elinin dokunduğu yerler beyaz kaldı. At alnında olan sakar (akıtma) gibi oldu, dediler.

İmam-ı Buharî *Tarihinde*, ayrıca İmam-ı Beğavî ve İbn-i Mende de (Allah onlara rahmet etsin) rivayet etmişlerdir ki, Bişr bin Muaviye, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi. Resûlüllah Efendimiz mübarek elini bunun başına ve yüzüne sürdü. Ondan sonra mübarek elinin değdiği yerler at alnındaki beyaz gibi oldu. Mübarek elinin değdiği her nesne hastalıktan beri olup şifa bulurdu.

Yine İmam-ı Buharî (Allah ona rahmet etsin) tarihinde zikretmiştir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri mübarek eliyle Ebu Süfyan'ın başını sığamıştı. Elinin değdiği yerlerin kılı kara kaldı, geri kalanı ağardı.

İmam-ı Beğavî, Beyhakî ve İbn-i Mende'nin rivayetlerinde geçtiğine göre ulu sahâbeden Sâib (R.A.) Hazretlerinin de başına böyle olmuştu. Yine İmam-ı Beyhakî ve Tirmizî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Ebu Zeydü'l-Ensarî (R.A.) buyurdu ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri mübarek eliyle başımı ve sakalımı sığadı ve **"Allahım, onu güzelleştir"** diye buyurdu.

Rivayet olunur ki, zikri geçen Ebu Zeyd yüz yıldan fazla ömür sürdü. Sakalında beyaz yoktu, yüzü de aydınlık ve açıktı. Tâ vefat edinceye kadar asla münkabız olmadı, dediler.

İmam-ı Ahmed'in rivayetinde, İmam-ı Buharî'nin tarihinde, Ebu Ya'lâ ve diğerlerinin nakillerinde gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Hanzale bin Huzeym denilen kimsenin başını mübarek eliyle sığadı ve ona bereketle dua eyledi. Ondan sonra o kimse öyle oldu ki, ona memesi şişmiş bir koyunu yahut deveyi veya veremli bir insanı getirirlerdi de kendi eline püskürüp başında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin dokunduğu yere sürer ve **"Bismillâhi alâ isri yedin resûlüllah — Allah'ın resûlünün elinin izi üzre Allah'ın ismiyle"** dedikten sonra yine sürer, ondan sonra o şiş yeri mesh ederdi. Şiş zâil olup giderdi, diye buyurdular.

Koltuğu, Sakalı, Karnı ve Sırtı:

Mübarek koltuğunun beyazlığı ulu sahâbeden bir topluluğun rivayet ettikleri hadîs-i şeriflerde gelmiştir.

Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden şöyle rivayet edilmiştir ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini duada ellerini kaldırırken gördüm. O kadar kaldırırdı ki, koltuklarının akını gördüm, diye buyurdu.

Beni Hureyş'den bir kimse dedi ki:

— Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri beni kucağına aldı. Hattâ koltuğunun terinden üzerime aktı. Kokusu misk kokusu gibi idi.

Hazret-i Ali (Allah varlığını mükerrem kılsın), Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini vasfedip "Zû Mesrûbe" diye buyurmuştur. Mesrûbe, insanın göğsünden göbeğine varıncaya kadar biten kıldır. Öyle ki, ona bakan bir kimse zikredilen yere bir iplik çekilmiş sanır. Ancak o yerde kıllar bitip hepsi bir iplik çekilmiş gibi görünür.

İbn-i Ebî Hâle: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mesrebesi ince idi" demiştir. İbn-i Sa'd katında Hazret-i Ali'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, "Fahr-i Âlem Efendimizin mesrebesi uzundu" demiştir. İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) katında: "Göğsünün aşağısından göbeğine varıncaya kadar dal şeklinde kıl bitmişti. Ama göğsünün ve mübarek karnının üstünde ondan başka kıl yoktu," demiştir.

Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin vasfında:

— Sanki gümüşten yapılmış gibi ak idi. Mübarek sakalı ne kısacık, ne de çok sarkmış idi. Belki tam itidal üzere idi. Mübarek karnı dümdüzdü. Mübarek omuz başının kemikleri iri idi, demiştir.

Bâzılarının kavline göre mübarek göğsü ile karnı beraber idi.

İmam-ı Ahmed (Allah ona rahmet etsin) Muhriş-i Kâ'bi'den rivayet etmiştir ki, şöyle dedi:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir gece Ci'râne'de umre eyledi. Mübarek arkasına baktım, sanki eritilip kalıba dökülmüş gümüştendi.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde: "Baîdü mâ beyne'l-menkibeyn" denilmiştir. Mânası "Mübârek göğsü yassı idi" demektir, diye tefsir edilmiştir. İbn-i Sa'd'ın naklinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki: "Ruhabu's-Sadr" diye buyurmuştur. Yâni: "Mâbarek sinesi genişti" demek olur.

Mübarek Kalbi:

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübarek, muazzam ve mükerrem şerefli kalbinin vasfı hakkında da nice hadîsler ve haberler gelmiştir. Evvelâ malûm olsun ki, kalb dedikleri, fuâd (yürek) içinde küçük bir et parçasıdır. Bir damarla asılmıştır. İmam-ı Vahidî böyle nakletmiştir. Kalb diye isimlendirilmesinin sebebi de bâzı havâtırla tekallüb eder (halden hâle döner) olmasıdır, demişlerdir. Nitekim şairin sözünde şöyle gelmiştir:

وَمَا سُمِّيَ الْإِنْسَانُ إِلَّا لِأُنْسِهِ وَلَا الْقَلْبُ إِلَّا أَنَّهُ يَتَقَلَّبُ

"İnsan ancak ünsünden ötürü insan diye isimlendirildi. İnsan kelimesi üns'den alınmıştır. Kalb de ancak bir halden bir hâle tekallüb edip döndüğü için kalb kelimesi ile isimlendirildi."

Zemahşerî buyurmuştur ki: "Kalb kelimesi tekallüb'den müştaktır. İfratla tekallübü olduğu için ondan türetildi. Ebu Mûsâ'l-Eş'arî'nin (R.A.) Fahr-i Âlem Efendimizden rivayet ettiği şu hadîs-i şerife nazar etmez misin ki:

"İnsanın kalbi, sahraya atılmış bir kuş tüyü gibidir. Onu yel her yöne döndürür," diye buyurmuştur.

Yine demiştir ki: "Kalb ile fuâd arasındaki fark şudur: Fuâd kalbin ortasıdır. Tefe'ülünden ötürü, yâni tevakkud (tutuşup yanma) edip alevlendiğinden ve aydınlattığından ötürü fuâd denilmiştir."

Cevherî (Allah ona rahmet etsin) **kalbi fuâd ile ve fuâdı kalb ile** tefsir etmiştir. Onun katında ikisi birdir.

Ama Zerkeşî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "En güzeli diğerlerinin kavlidir ki, fuâd kalbin perdesidir. Kalb onun habbesi (içindeki tanesi, tohumu, çekirdeği) ve süveydâsıdır (ortasıdır), dediler. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hadîs-i şerifinde:

أَلْيَنُ قُلُوبًا وَأَرَقُّ أَفْئِدَةً

"Kalbleri en yumuşak ve fuâdları en incedir," diye vâki olması ikisi arasında olan farkı te'yid edicidir, **dediler.**

Zira bu hadîs-i şerif, **kalbi yumuşaklıkla ve fuâdı yufkalıkla** vasf etmiştir. Diğerlerinin sözlerinde görülen ihtilâf kelime için tekrar olundu demekten farka zâhib olmak evlâdır, dediler."

İmam-ı Râğıb (Allah ona rahmet etsin): "Kalbe tahsis edilmiş olan mânalardan, meselâ ilim, şecaat ve bunların benzeri her ne varsa hepsinden kalb diye bahsedilir. Kalb denilince bunlar murad olunur," demiştir.

Bâzılarından nakledilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri her nerede kalb buyurmuşsa orada bu akla ve ilme işarettir. Meselâ:

"İnne fî zâlike lezikrâ limen kâne lehu kalbün — Muhakkak ki, bunda kalbi olan kimse için bir öğüt vardır," (Kaf sûresi: 50/37) diye buyurduğu yerde murad akıl ve ilimdir. Yine Hak Teâlâ Hazretleri her nerede sadr (göğüs) buyurmuşsa orada akla, ilme ve sair kuvvetlere ki, şehvet, gazap ve bunlardan başka her ne varsa hepsine işarettir.

Bâzı âlimlerden nakledilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri, zikir için insanı halk eyledi ve ona kalb verdi ki, onunla kendini idrâk etsin. O kalb insana ait varlığın aslı-

dır. O salih olduğu zaman insanın geri kalan yeri de salih olur. O fâsid olsa geri kalan yeri de fâsid olur. Hak Teâlâ Hazretleri kalbleri sır mahalli eylemiştir, ihlâs yeri kılmıştır. O ihlâs ilâhî bir sırdır ki, Hak Teâlâ Hazretleri dilediği kulunun kalbine onu tevdi eder. Hak Teâlâ Hazretlerinin sırrını kendisine tevdi ettiği kalb ise Resûlüllah Efendimiz'in kalbidir. Zira onu ilk halketmiştir. Ancak sureti nebilerin suretlerinden sonra zuhura gelen surettir. Allah'ın salât ve selâmı O'nun üzerine olsun.

Hak Teâlâ Hazretleri, kişinin ahlâkını kalbinin sırlarına alâmet kılmıştır. Kalbinde Allah'ın sırrından eser bulunan kişinin ahlâkı güzel olur. Hak Teâlâ Hazretlerinin bütün yaratıkları ile ahlâk güzelliği üzre dirlik eder. Yine bunun gibi Hak Teâlâ Hazretleri, bütün yaratıkları içinde Peygamber Efendimiz'in şerefli cisimlerine bâzı sıfatlar tahsis etmiştir ki, bunlar, nefis nefslerinin hallerine ve güzel ahlâkına delil olmuştur. Onun çok öğülen ahlâkını, mukaddes kalbinde olan ilâhî esrara alâmet kılmıştır. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli kalbi bütün kalblerin en zengini olduğu için Hak Teâlâ Hazretleri ona haber vermiş ve o Allah'ın nazar yeri olmuştur.

Nitekim bu mâna haberde gelmiştir. Onun için uygun olan şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri:

مَا وَسِعَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي وَوَسِعَنِي قَلْبُ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنِ

"Yere ve göklere sığmadım; mü'min kulumun kalbine sığdım," diye buyurduğunda "kul kalbinden" murad Fahr-i Âlem Efendimiz'in şerefli kalbidir.

Buyurmuşlardır ki: "Peygamber Efendimiz Hazretlerinin şerefli kalbi, mi'rac gecesinden evvel diğer peygamberlerin kalbleri derecesinde idi. Mübarek göğsü daralırdı. Sonradan şerefli kalbine genişlik verilir, Hakk'ın ve halkın muamelesine tahammül ve tâkat yetiştirir oldu. Nitekim bu husus: "Elem neşrah leke — Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" sûresinin (K: 94) tefsirinde beyan buyurulmuştur.

Sahih hadîste gelmiştir ki, Cebrâil aleyhisselâm, Resûlüllah Hazretlerinin şerefli kalbini yarıp içinden bir parça donmuş kan çıkarıp:

— Şeytanın senden nasibi olan saadet işte budur," demiştir.

Murad, "Bu gittikten sonra şeytan sana asla zafer bulamaz," demektir.

Ondan sonra Cebrâil aleyhisselâm Peygamber Efendimizin kalbini bir altın leğen içinde Zemzem suyu ile yıkamıştır. Tekrar şerefli kalbini yerine koyup yarasını kapatmıştır.

Enes (R.A.) Hazretleri yemin ederek dedi ki: "Mübarek göğsünde iğne yerlerini gördüm."

Bâzı hadîs-i şeriflerde de mübarek kalbi yarılıp su ve kar ile yıkandığı bildirilmiştir. Kalbinin yarılması bir defa da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine çocukluk devrinde vâki olmuştu. Peygamberlik zamanından önce mucize vâki olmasını âlimler mümkün görmüşlerdir. Bu türlü hallere irhâsât derler. Hususiyle Peygamber Efendimiz Hazretleri hakkında çok vâki olmuştur. Bunun incelenmesi ve açıklanması inşâallah aşağıda gelecektir.

"Elem neşrah leke sadreke — Biz senin göğsüne inşirah (açıklık, genişlik) vermedik mi?" (K: 94/1) âyetinden murad şudur:

Bâzı âlimler: "Âyet-i kerîmede şerh-i sadırdan (göğsün açılıp genişletilmesinden) murad maneviyata, ilim ve irfanla aydınlanıp ferahlamaya ve tâate yöneliktir" deyip, bu hususta bâzı açıklama şekilleri beyan etmişlerdir. Bunlardan birisi şudur: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ins ve cinne nübüvvetle vazifelendirildiği vakit bütün ıstırap ve gamlar şerefli kalbinden çıkarılıp risalet için gerekli olan şeylerin toplamını kaplaması için onda genişlik hâsıl oldu. Bundan sonra daralmaktan ve ıstıraptan kurtulup sevinç ve gam zamanlarında aynı hal üzere kaldı. Daima göğsü inşirah (genişlik) bulup nübüvvet ve risalet vazifelerinin yerine getirilmesi ile meşgul oldu.

Eğer suâl olunup:

— **"Elem neşrah leke sadreke** — Göğsünü açıp genişletmedik mi?" denildi, **"Elem neşrah leke kalbeke** — Kalbini açıp genişletmedik mi?" denilmedi, derlerse bunun cevabı şudur:

— Vesvesenin yeri sadır (göğüs) dür. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri:

"Yüvesvisü fî sudûri'n-nâsi — İnsanların göğüslerine vesvese verir," (Nâs sûresi: 114/5) diye buyurmuştur. İşte o vesveseyi sadırdan giderip yerine hayır ve hasenat fikirlerini getirmek sadrı şerh etmektir. Bu sebeple şerh-i sadr buyruldu, şerh-i kalb denilmedi.

Muhammed bin Aliyyü't-Tirmizî (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Kalb, akıl ve mârifet (Allah'ı tanıma bilgisi) yeridir. Şeytanın zafer bulmağa kasdettiği asıl kalbdir. Önce sadra gelir. Zira sadır, kalbin hisarıdır. Her ne zaman sadra yol bulup girse şeytanî havâtır, fâsid fikirler, gam, keder, hırs ve tama' ile onu doldursa kalb daralır, tâat ve ibâdetin lezzetini bulamaz olur. Ama bunlar önceden çıkarılıp hisara yol bulamayınca emniyet hâsıl olur; kalbin daralması ve sıkışması olmaz. Sadır inşirah (genişlik) bulmuş olur. Böylece kulluğun haklarını yerine getirmeye kalkmak kolaylaşmış olur. İşte şerh-i sadrın tam olarak açık mânası, Hak Teâlâ Hazretlerinin insanın sinesinde olan fâsid fikir ve hâtıraları çıkarıp yerine hayra teşvik edici duyguları getirmesidir."

Bâzı âlimler bu hususta bir incelik buyurup demişlerdir ki: Hak Teâlâ Hazretleri, Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm'dan hikâye ederek: **"Rabbi eşrahlî sadrî"** (K: 20/25)

diye buyurdu ki, mânası: "Yâ Rab, benim gönlümü karışık ve karanlık düşüncelerden temizle" demek olur. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ise "Elem neşrah leke sadreke" diye buyurdu ki, mânası: "Ya Muhammed, biz senin sadrını şerh etmedik mi? Gerçekten biz senin sadrını temizledik," demektir. O halde Hak Teâlâ Hazretleri, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinden talep vâki olmadan onun sinesini temizlemiştir. Ama Mûsâ aleyhisselâm'ın talebinden sonra bu temizlik vâki olmuştur. Aynı zamanda Peygamber Efendimiz Hazretlerinin vasfında "Ve sirâcen münîrâ" buyurup onu nurlu çıraya teşbih etmiştir ki, diğerleri nuru ondan alırlar.

Şerh-i sadır mertebesi nura kabiliyet (nuru kabul edicilik) mertebesidir. Böylece Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem hazretleri ile Mûsâ aleyhisselâm hazretleri arasında olan farka nazar olunsun.

Dukak (Allah rahmet etsin) der ki:

— Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm mürid ve tâlib (isteyici) idi. Bunun için "Rabbi eşrahlî sadrî — Ey Rabbim, benim göğsümü genişlet," (K: 20/25) diye buyurdu. Hazret-i Resûlüllah Efendimiz ise murâd ve matlûb (istenen) idi. Bunun için kendilerine "Elem neşrah leke sadreke — Biz senin göğsünü genişletmedik mi?" (K: 94/1) buyuruldu.

Fahr-i Âlem Hazretlerinin kendi hâtunları ile dirlik ve güzel geçimi hususunda buyurulmuştur ki: Gecede ve gündüzde bir saat içinde hepsini devrederdi. Bilindiği gibi Peygamber Efendimizin nikâhlı ve cariyelerinin sayısı on bir idi. Râvi diyor ki: "Enes bin Mâlik'ten ben sordum:

— Peygamber Efendimiz Hazretleri bu dereceye tâkat getirir mi îdi?

Enes bin Mâlik (R.A.) dedi ki:

— Biz ashâb ile konuşurduk; Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine otuz kişinin kuvveti verilmiştir derdik."

İmam-ı Buharî (Allah ona rahmet etsin) böyle rivayet etmiştir. Bâzı hadîs âlimlerinin Muâz (R.A.) Hazretlerinden rivayet ettikleri üzere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kırk kişinin kuvveti verilmişti.

Ebu Nuaym'ın Mücâhid'den (R.A.) rivayet ettiği üzre şöyle buyurulmuştur ki: "Resûlüllah Efendimize, cima' etmek hususunda cennet ehli erkeklerden kırk kişinin kuvveti kadar kuvvet verilmişti."

Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, "Mü'min kişiye cennette cima' hususunda bu kadar kuvvet verilir," diye buyurulmuş. Enes der ki: "Ben:

— Ya Resûlâllah! İnsan bu kadar cimâa kadir olur mu? dedim.

Buyurdu ki:

— Ona yüz kişi kuvveti verilir."

O halde bu hesap üzre o hususta Fahr-i Âlem Hazretlerine dört yüz kişi kuvveti verilmiş olur.

İbn-i Arabî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu hususta diğer insanlar üzerine zâhir kuvveti vardı. Halbuki yeme ve içme hususunda kanaat üzere idi. İki üstünlüğü şer'î işlerde cem ettiği gibi itibarî işlerde de cem etmesi için Hak Teâlâ Hazretleri onu böyle kılmıştı. Öyle ki, Fahr-i Âlem Hazretlerinin hâli iki cihanda kemâl üzere olsun.

Velhasıl bu hususta kuvvet ve kudretlerinin kemâl derecesinde olduğu, hadîs âlimlerinden çok kimsenin kavli ile sâbittir.

İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

"Hiç bir peygamber ihtilâm olmamıştır. Çünkü ihtilâm olmak şeytandandır," buyurulmuştur.

Hak Teâlâ Hazretleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini koruyup ömründe asla ihtilâm vâki olmadı. Nitekim diğer peygamberlere de vâki olmazdı, diye buyurmuşlardır.

Ayakları:

Resûlüllah Efendimizin mübarek ayaklarının vasfı hakkında hadîs imamlarından İmam-ı Tirmizî ve diğerlerinin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki: "İki ayağı da iri idi," diye buyurulmuştur. Bundan murat mübarek ayaklarının parmakları iri idi, demektir," diye tefsir edilmiştir.

İmam-ı Ahmed ve İmam-ı Taberânî'nin rivayetlerinde Meymûne binti Kerdem'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem Efendimiz Hazretlerini gördüm. Hatırımdan gitmez ki, mübarek ayaklarının sebâbesi diğer parmaklarından uzun idi. Mübarek tabanları düz ve yumuşaktı."

Sebâbe diye baş parmağın yanındaki parmağa derler.

Abdullah bin Büreyde (R.A.) buyurmuştur ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ayak cihetinden insan nev'inin en güzeli idi." Âlimler ittifak etmişlerdir ki, o Hazret'in mübarek ayakları son derece güzeldi.

Boyu:

Resûlüllah Efendimizin mübarek boyu hakkında İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) Hazret-i Ali (kerremallahü veche) den rivayet etmiştir ki:

— Kısa değildi, uzun da değildi. Uzuna yakındı, diye buyurmuştur.

İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'ın rivayetinde yine Hazret-i Ali'den rivayet edilmiştir ki:

— Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri çok uzun değildi. Ortadan yukarı da değildi. Her ne zaman bir toplulukla beraber bir yere gelse boyu onların boyuna galip olurdu, diye buyurmuştur.

Ebu Hüreyre (R.A.) buyurmuştur ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kısa değildi, çok uzun değildi, uzuna yakındı.

Velhâsıl zikrolunan rivayetlerin toplamından anlaşılır ki, Fahr-i Âlem Efendimiz orta boyluluk derecesinden ziyade imişler. Nihayet çok uzun boylu değillermiş.

İbn-i Asâkir ve Beyhakî'nin rivayetlerinde Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki:

— Resûlüllah Hazretleri çok fazla uzun boylu değildi. Kısa boylu da değildi. Yalnız yürüdüğü zaman orta boyluluğa nisbet olunurdu. Her ne zaman yanına uzun boylu bir kimse gelse kendisi ondan uzun boylu görünürdü. Çok defa olurdu ki, iki yanına uzun boylu iki kimse gelse Resûlüllah Efendimiz Hazretleri uzunlukta onlara galip olurdu. Onlardan ayrılınca yine orta boyluluk üzere bulunurdu, diye buyurmuştur.

İbn-i Seb' (Allah rahmet etsin) *Hasâyis*'inde buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz oturdukları zaman mübarek omuzları bütün omuzlardan yukarıda olurdu."

Saç ve Sakalı:

Resûlüllah Efendimizin mübarek saçları ve mübarek sakallarının vasfı hakkında Katâde (R.A.) dedi ki: "Ben Enes bin Mâlik'e sorup:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek kılı nasıldı? dedim.

Enes:

— İki nevi kıl arasında bir kıldı. Çok kıvırcık değildi, çok düz de değildi. İkisi arasında ve orta derecede idi. Uzunlukta ve kısalıkta görünüşü kulakları ile omzunun üstünün ortasında idi, dedi."

Bir rivayette de buyrulmuştur ki: "Mübarek saçı orta derecede kıvırcık idi. Çok güzel değildi. Çok kıvırcık da değildi. Mübarek kulakları ile mübarek omuzları ortasında idi."

Başka bir rivayette ise: "Mübarek kulaklarının ortasına gelinceye kadar uzundu," diye vârid olmuştur.

Hadîs imamlarından İmam-ı Buharî, Müslim, Ebu Dâvud ve Nesâî (Allah onlara rahmet etsin) böyle rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlerin en doğrusu işte bu zikrolunanlardır.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz mübarek saçlarını alnının üstüne salıverirdi. Müşrikler saçlarını iki yana ayırırlardı. Kitap ehli, yâni Hıristiyan ve Yahudiler topluluğu saçlarını ayırmayıp salıverirlerdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri kendilerine başkaca bir emir gelmemiş olan yerde kitap ehline uygunluğu severdi. Yâni müşriklerin üslûbunu ve davranışını ihtiyar etmezdi. Kitap ehlinin üslûp ve davranışını seçerdi. Sonradan mübarek saçlarını ayırır oldu," demiştir.

İmam-ı Tirmizî Şemâil'de böyle buyurmuştur. Sahih-i Müslim'de de bu rivayetin benzeri gelmiştir. Âlimler (Allah onlara rahmet etsin) buyurmuşlardır ki: "Saçı iki tarafa ayırmak Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin sünnetidir. Zira sonradan böyle eder olmuştu. Doğrusu şudur ki, alnının üstüne salıvermek de câizdir, iki yana ayırmak da câizdir. Ama ayırmak daha üstündür."

İmam-ı Tirmizî'nin rivayetinde Hazret-i Âişe-i Sıddıka (R. Anhâ) buyurmuştur ki: **"Peygamber Efendimiz Hazretlerinin cümme'den yukarı ve vefre'den aşağı bir saçı vardı."**

Cümme diye omuz başlarına yetişen saça derler. Vefre diye de kulak yumuşağına yetişen saça derler. Velhasıl Hazret-i Âişe'nin rivayeti üzre Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek saçının uzunluğu o kadardı ki, mübarek kulaklarının yumuşağından aşağı inmişti, ama omuzlarına varmamıştı. İkisinin ortasında idi.

Enes'in (R.A.) hadîsinde mübarek kulaklarına kadar inmişti. Bera' (R.A.) Hazretlerinin hadîsinde omuzlarına değerdi. Kadı Iyâz (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bu zikrolunan rivayetlerin bağdaştırılması şöyle olur: Mübarek kulakları tarafında olan saçları kulaklarının yumuşağına gelecek kadardı. Arkasında olan saçları ise omuzlarına yetişirdi."

Şöyle de buyurmuşlardır: "Bâzı rivayette kulağına kadar inmişti ve bâzı rivayette omzuna kadar inmişti demelerinin sebebi şudur ki, bir zamanda öyle idi başka bir zamanda ise böyle idi demektir. Rivayetler hep doğrudur. Peygamber Efendimiz Hazretleri mübarek saçlarını bâzan olurdu ki, ihmal buyurup uzatırdı, ta omuz başlarına kadar inerdi. Bâzan da keserlerdi, mübarek kulaklarının yumuşağına, yahut ortalarına kadar gelirdi.

Ümmü Hânî (R.A.) buyurmuştur ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri bir zaman Mekke'de bize gelmişti. O vakit dört gadîresi vardı."

Gadîre'nin mânası saç bölüğü demektir. Yâni mübarek saçlarını dört bölük edip sarkıtmıştı, demektir.

Mübarek sakalının vasfında Enes'den rivayet edilmiştir ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin mübarek sakalında birkaç tane ak kıl vardı. İmam-ı Müslim (Allah

rahmet etsin) böylece rivayet etmiştir. Yine onlar katında bir rivayette de: "Ak kıl görünmezdi, ancak çok az görünürdü," diye buyrulmuştur.

Bir rivayette de gelmiştir ki: "Fahr-i Âlem Hazretlerine saç ve sakal boyamak vâki olmadı. Ak kıl sadece anfesinde ve sudğalarında idi; birkaç kıl da yer yer mübarek başlarında idi," denilmiştir.

Anfe diye alt dudaktan aşağıca biten kıllara denir. Sudğa'dan murad da gözle kulak arasında sakalın başladığı yerdir.

İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) katında Enes bin Mâlik'den rivayşt edilmiştir ki: "Resûlüllah Hazretlerinin mübarek başında ve mübarek sakalında ak kıl, on yedi tane yahut on sekiz taneden fazla değildi."

Velhasıl ulu sahâbeden her biri bir zamanda ne sıfat üzere gördü ise öyle rivayet etmişlerdir. İnsanoğlunun hâli bir karar üzere olmaz. Bâzan bir şekil ve görünüşte, bâzan da başka bir şekil ve görünüşte olur.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde Ebu Cuheyfe'den rivayet edilmiştir ki: "Saçları ağarmış gibiydi. Ak kılı ile kara kılı birbirine karışmıştı." Bu rivayete göre ak kıllarının pek çok olması lâzım gelir. Mümkündür ki, Ebu Cuheyfe (R.A.) gördüğü zaman Fahr-i Kâinat Efendimiz bu hâl üzere idi.

Bütün bunlar öyle bir şeydir ki, başına gelenler bilir. Önce kişinin saçında veya sakalında bir tane, iki tane ak kıl görünür. Bir iki hafta sonra bunlar beş on tane olmağa başlar. Altı ay veya bir yıl geçtikten sonra hesabını Hak Teâlâ Hazretlerinden başka kimse bilmez olur.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki, Ebu Bekir Sıddık (R.A.) bir gün:

— Ağardın, ya Resûlâllah, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Beni Hûd, Vâkıa, Mürselât, Amme yetesâelûne ve İze'ş-şemsü küvviret (Nebe' ve Tekvîr) sûreleri ağarttı, buyurdu.

Yâni bu sûrelerde cennet ve cehennem halleri çok zikrolunmuştur. Ümmetimin hâli nice olur diye gam ve üzüntüyle saç ve sakalımı ağarttım, demektir.

Alimler (Allah onlara rahmet etsin) Peygamber Efendimiz Hazretlerinin sakalını boyamasının vâki olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Çokluk şunun üzerinedir ki, boyamadı. İmam-ı Mâlik de böyle demiştir. Ancak İmam-ı Nevevî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Seçkin olan görüş şudur ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri bir zaman mübarek sakalını boyadı. Çok vakitler terk edip boyamadı. Her kişi gördüğü şekilde haber vermiştir. Hepsi sözünde doğrudur."

Sahih-i Buharî ve Müslim'de İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden de rivayet edilmiştir ki, mübarek sakalını sarıya boyadığını görmüştür. Mübarek kıllarının ağarması hususunda olan ihtilâf da böyledir. Her kişi nasıl gördüyse öylece rivayet eyledi. Bâzıları hiç ak kılını görmediler. Bâzıları da gördüler, ama çok az gördüler. Bâzıları da çokça gördüler.

İmam-ı Müslim ve Nesâî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Câbir bin Semüre'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi:

"Resûlüllah Efendimiz'in mübarek başının ve mübarek sakalının ön tarafında ak ile siyah karışıktı. Her ne zaman yağ sürünse belli olmazdı. Her ne zaman kılları dağınık olsa belli olurdu. Gür sakallı idi. Mübarek sakalının kılı çoktu."

İmam-ı Tirmizî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Amr bin Şuayb'den rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz mübarek sakalının eninden ve boyundan alırdı," diye buyurmuştur. Tirmizî bu hadîs için "Garîb hadîsdir" demiştir.

Yine Tirmizî İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Peygamber Efendimiz Hazretleri, **"Bıyığını almayan kimse bizden değildir,"** diye buyurmuştur.

Sahihayn'da gelmiştir ki: **"Müşriklere muhalefet edin. Sakallarınızı çok eyleyin ve bıyıklarınızı iyice kesin,"** diye buyurulmuştur.

Bıyığı kesmek ile kazımanın hangisi daha üstündür diye ihtilâf olunmuştur. "Bıyıktan, ta dudağın kenarı görününceye kadar alınmalıdır," diye buyurulmuştur. İbn-i Abdül-Hakîm'den nakledilir ki. İmam-ı Mâlik: "Bıyığı iyice kesmeli ve sakalı kesmemeli. Bıyığı iyice kesmeden murad kazımak değildir. Bıyığını tıraş eden kimseyi te'dip etmeyi ben caiz gördüm," buyurmuştur.

Eşheb'den de rivayet edilmiştir ki: "Bıyığını tıraş etmek bid'attir. Ben caiz görürüm ki, böyle edeni şiddetli dayakla döğsünler," demiştir. Şâfiî âlimlerinden İmam-ı Nevevî: "Bıyık kesmekte seçkin olan şudur ki, dudağın kenarı görününceye kadar kesmeli, tâ dibinden kesmemeli," demiştir.

Ebu Hanîfe'nin ashâbından İmam-ı Tahâvî: "Biz bu hususta İmam-ı Şâfiî'den daha açık söylenmiş bir nesne görmedik. Müzeni ve Rebî' bıyıklarını kırkarlardı. Ama İmam-ı Ebu Hanife, İmam-ı Ebu Yûsuf ve İmam-ı Muhammed'in mezhebleri, baş kılında ve bıyıkta şudur ki, ihfâ taksirden daha üstündür," demiştir.

İhfâ, bıyığı uzunca kesmektir. Taksir de onu kısaltmaktır. Yâni böylece, bıyığı ziyadece kesmek onu kısaltmaktan daha üstündür, demek olur.

Yine bıyığın iki yanından aşağı sarkan uçlarının kesilmesi hususunda da ihtilâf edilmiştir.

İmam-ı Gazalî Hazretleri *İhyâ-i Ulûm* adlı kitabında: "Onları kesmeyip bırakmak caizdir. Zira ulu sahâbeden Hazret-i Ömer bin Hattâb ve diğerleri (Allah onlardan

razı olsun) bıyığın uçlarını kesmeyip bırakmışlardır. Çünkü uçları ağzı örtmez ve yemek bulaşmaz" demiştir.

Ebu Dâvud Câbir (R.A.) Hazretlerinden şöyle rivayet etmiştir ki: "Biz bıyık uçlarını kesmezdik. Ancak hacda yahut umrede keserdik," diye buyurmuştur.

Ama bâzı âlimler bıyığın üstünü kırkıp iki yanından uçlarını sarkıtmayı kerih görmüşlerdir. "Zira kendini Acemlere benzetme, belki ateşperestlere ve kitap ehline benzetme lâzım gelir," demişlerdir. Bu görüş doğruya daha yakındır.

İbn-i Hibbân Sahîh'inde İbn-i Ömer'in (R.A.) hadîsinden rivayet etmiştir ki, şöyle dedi:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Mecusî topluluğu anlatıldı. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz: **"Onlar bıyıklarının ucunu çoğaltırlar ve sakallarını tıraş ederler. O halde siz onlara muhalefet edin,"** diye buyurdu.

Ondan sonra İbn-i Ömer Hazretleri bıyıklarının ucunu koyun veya deve kırkar gibi kırkar oldu, demiştir.

İmam-ı Ahmed (Allah rahmet etsin) *Müsned*'inde Ebu Ümâme'nin bir hadîsi esnasında rivayet etmiştir ki, Ebu Ümâme:

— Ya Resûlâllah! Kitap ehli sakallarını kırkarlar ve bıyıklarının ucunu çoğaltırlar, dedim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Siz bıyıklarınızın ucunu kırkın ve sakallarınızı çoğaltın. Kitap ehline muhalefet edin,** diye buyurdu.

Enes (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, nûre (kılları temizlemek için kullanılan ilâç) tutunmazlardı. Beşeriyet icabı olarak kılları gidermeyi murad edince ustura ile kazırlardı," demiştir. İbn-i Mâce ve Beyhakî de böyle rivayet etmişlerdir. Ama İmam-ı Ahmed bu hadîsin sıhhatini inkâr etmiştir. Zira mü'minlerin anası Ümmü Seleme'den (R. Anhâ) rivayet etmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri nûre tutunduğu zaman evvelâ kendisi başlayıp örtülmüş olan yerine sürerdi. Bedeninin diğer yerine de ehli sürerlerdi," diye buyurmuştur.

Tırnak Kesmek:

Tırnak kesmek hususunda Beyhakî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri katında cuma günü tırnak ve bıyık kesmek müstehap idi," diye gelmiştir.

Kadîhân (Allah rahmet etsin) der ki: "Bir kimse tırnak kesmek ve baş tıraş etmek için cuma gününü tayin eylese, buyurmuşlardır ki, eğer cumadan başka zamanda da

kesmeği caiz görürse ve cuma gününe bırakmayı aşırı yaparsa mekruh olur. Zira bir kimsenin tırnağı uzun olursa rızkı dar olur. Yâni geçiminde bolluk ve genişliğe erişemez. Eğer haddinden fazla olmayıp hadîs-i şeriflere teberrüken geciktirirse müstehaptır. Zira Hazret-i Âişe (R. Anhâ) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki:

"Bir kimse cuma günü tırnaklarını kesse Hak Teâlâ Hazretleri o kişiyi öbür cumaya kadar, hatta üç gün de ziyade belâlardan saklar," buyurmuşlardır.

İmam-ı Taberânî'nin naklinde Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz misvâkini ve tarağını yanından ayırmazdı. Mübarek sakalını taradığı zaman aynaya bakardı.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bir sürmedanı vardı. Her gece ondan sürme çekinirdi. Üç kere bir gözüne, üç kere öbür gözüne sürme çekerlerdi," diye buyurmuştur.

İmam-ı Nesâî ve Buharî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Muhammed bin Ali'den (Allah onlardan razı olsun) nakledilmiştir ki: "Âişe Hazretlerine:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri güzel koku kullanır mıydı? diye sordum.

— Evet, misk ve amber kullanırdı, diye cevap verdi."

Yolda Yürüyüşü:

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin yolda yürüyüşü hususunda Hazret-i Ali (kerremallahü veche) Efendimizden rivayet edilmiştir ki: "Önüne meylederek yürürdü," diye buyurmuştur.

Ebu Hüreyre (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Ayağı ile yere bastığı zaman ayağının tamamı ile basardı," demiştir. Yâni: "Ayağının ucu ile zerafet kasdedip yürümezdi. Mübarek ayağını iyice âdet üzre basardı," demektir.

İmam-ı Tirmizî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde yine Ebu Hüreyre Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle derdi: "Ben, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden daha sür'atli yürüyen hiç bir kimse görmedim. Sanki yeryüzü ona dürülürdü. Yürümekte biz kendimize zahmet verirdik. O ise kaygısız yürürdü."

Bir rivayette de buyrulmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yürüdüğü zaman sür'atle yürürdü. Hattâ arkasından gelen kimseler koşup ona yetişemezlerdi."

Rivayet olunur ki: Yürüdüğü zaman mübarek âzası kuvvet üzere idi. Azâsını boşandırmaz, yâni gevşek tutarak salıvermezdi. Adımlarını iri tutardı. Yürüyüş husususunun bütün hallerinde tam güzellik ve itidal (dengelilik) üzere idiler.

Rivayet olunmuştur ki: Vedâ haccında yaya yürüyen ashâb Resûlüllah Efendimiz'e yürümekten şikâyet ettiler. Fahr-i Âlem Hazretleri:

— "Esteînû bi'n-neselâni — Koşmaktan yararlanın," diye buyurdu.

Bunun mânası: "Yorulduğunuz zaman bir miktar yelin (koşun). Yelmekle yorgunluk zâil olur," demektir.

Neselân'ın mânası, yâb yâb (yavaş yavaş) yelmektir, seğirtmek (hızlı koşmak) derecesinde olmamalıdır. Bir miktar yorgalamak (atın ırgal gidişi, kurt yürüyüşü) olmalıdır. Bununla yorgunluk ve gevşeklik giderilmiş olur, yine taze şevk hâsıl olur.

Yüz Rengi:

Mübarek yüzlerinin rengi hakkında ulu sahâbenin hepsi: "Beyaz idi" demişlerdir. Böyle diyenlerin bâzısı şunlardır: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebu Cuhayfe, İbn-i Ömer, İbn-i Abbas, İbn-i Ebî Hâle, Hasan bin Ali, Ebu Tufeyl, Muharrisu'l-Kâ'bî, İbn-i Mes'ûd, Berâ', Âişe-i Sıddıka ve Enes bin Mâlik... Allah onların hepsinden razı olsun.

Hazret-i Ali (kerremallahü veche) Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin vasfı hakkında: "Ebyazun meşrebün" diye buyurmuştur. Mânası: "Mübarek benzi ak idi, kırmızılığı da vardı," demek olur. Hâsılı sadece ak ve yüzü renksiz değildi; belki beyaz ve kırmızı benizli idi, demektir.

Sahih-i Müslim'de Enes Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Ezherü'l-levn" idi, demiştir. Mânası: "Kırmızı benizli beyaz idi" demek olur. Velhasıl Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin bu sıfat üzere olduğu son derece kuvvetli rivayetlerle sâbit olmuştur. Bunda şüphe yoktur.

Tenbih:

Şifâ'da Ahmed bin Ebu Süleyman'dan - ki Şahnûn'un arkadaşıdır - rivayet olunmuştur ki, bir kimse Peygamber Efendimiz Hazretlerine "kara idi" dese onun katledilmesi gerektir. Hâsılı bir kimse Fahr-i Âlem Hazretleri hakkında bir yalan söylese ve ondan kendilerine noksanlık lâzım gelse (Kara yüzlü veya yüzü kara demek gibi) katli icap eder, küfürdür, diye buyurmuşlardır.

Rivayet olunur ki, güzel kokulu şeyler kullanmasalar dahi mübarek bedenlerinin kokusu güzeldi. Hattâ Enes bin Mâlik Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendi kokularından güzel bir koku, bir misk ve amber asla koklamadım," diye buyurmuştur.

Imam-ı Taberânî'nin rivayetinde Utbe bin Âmir'in hanımı olan Ümmü Âsım'dan nakledilmiştir ki, şöyle dedi: "Biz Utbe katında dört hanım idik. Her birimiz, güzel kokulu nesneler kullanmakta öbürümüze galip olalım diye çalışırdık. Utbe, asla güzel kokulu şeyler kullanmazdı. Sadece sakalına bir miktar yağ sürerdi. Yine onun güzel kokusu bizden yeğ idi. Halk arasına çıktığı zaman:

— Biz Utbe'nin kokusundan daha güzel koku koklamadık, derlerdi.

Bir gün ben:

— Ya Utbe! Bu kadar misk ve amberler sürünürüz, güzel kokmak için bu kadar çalışırız, yine sende olan koku bizden daha güzeldir. Bunun sebebi nedir? diye sordum.

Bunun üzerine o da:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin zamanında ben kurdeşen çıkardım. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimize gidip hâlimden şikâyet ettim. Bana: "Soyun!" diye emretti. Ben de soyundum; avret yerimi örtüp karşısına oturdum. Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz mübarek eline püskürüp arkama ve karnıma sürdü. O günden beri bende bu güzel koku hâsıl olup asla gitmedi, diye hikâye etti."

Câbir bin Abdullah'dan rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı:

— Resûlüllah Efendimiz'de nice haslet vardı. Her ne zaman bir yola gitse muhakkak onun ardınca giden bir kimse, o yoldan Resûlüllah Efendimizin geçtiğini güzel kokusundan anlardı. Gittiği yerlerde bir taşa rastlasa o taş kendilerine secde ederdi.

Enes bin Mâlik'den de rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Medine sokaklarının birinden geçtiği zaman güzel kokusundan O'nun geçtiğini bilirler:

— Resûlüllah Efendimiz bu sokaktan geçmiş, derlerdi."

Ebu Nuaym'ın rivayetinde Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Âdemoğullarının son derece güzel yüzlüsü ve son derece nuranî benizlisi idi. Onu tavsif etmek isteyen her kimse, yüzünü bedir olmuş aya benzetirdi. Mübarek yüzünde olan teri, inci gibi parlak ve en güzel kokulu miskten daha güzel kokulu idi," diye buyurmuştur.

Bâzı hadîs-i şeriflerde gelmiştir ki: "Terlediği zaman bâzı kadınlar terinden alır, tîb (güzel kokulu nesne) edinirlerdi," diye buyrulmuştur. Ama meşhur olduğu üzere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin terinden gül yaratılmıştır dedikleri doğru değildir. İmam-ı Nevevî böyle demiştir. Şeyhülislâm İbn-i Hacer de "O hadîs mevzû'dur" demiştir*.

---

* Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin terinden güller açıldığını ifade eden hadîs ve büyüklerin bu yoldaki kibar sözleri, hep Ledünnî mânaya matuftur. Bununla kasdedilen, ilk varoluşa işarettir. Her şey ilk var olan Resûlüllah Efendimizin nurundan zuhura geldiğine göre bütün güzel kokulu varlıkların o büyük varlığı hatırlatması gayet tabiîdir. Bunun için Niyazî-i Mısrî Hazretleri, Divan'ında:

"Alır şems ü kamer nûru yüzünden
Saçın "Velleyli yeldâ"lar Muhammed.
Kaşındır "Kâbe kavseyni ev ednâ"
Terinden güller açılır Muhammed," demiştir.

Bütün ışık ve aydınlıklar O'nun nurunu, bütün güzel kokular O'nun kokusunu nasıl andırmasın ki, O olmasaydı bunların hiç biri olmayacaktı. Bu sebeple tevhid ehli, bütün güzel kokularda O'nun kokusunu alır, bütün görünüşlerde O'nun nurunun parıltılarını görürler. Çünkü O'nun mukaddes varlığı vahdaniyetin tecellisine ayna olmuştur. (S.N.)

Bâzı Şifâ nüshalarında vâki olduğu üzre Âişe (R. Anhâ) Hazretlerinden bâzı rivayette gelmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine suâl edip:

— Ya Resûlâllah! Sen tenha yerlerde kazâ-i hacete gidiyorsun, ama biz orada hiç bir nesne görmüyoruz, dedim.

Resûlüllah Efendimiz:

— Ya Âişe! Sen bilmez misin ki, nebilerden dışarı çıkanı yer yarılıp yutar. Onun için hiç bir şey görünmez, diye buyurdu."

Âlimlerden çok kimse ve Ebu Hanîfe (Allah ona rahmet etsin) şuna zâhib olmuşlardır ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin fazlalıkları temizdi.

İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin) der ki-. "Peygamber Efendimizin fazlalıklarının temizliğine dair deliller çoğalmıştır. İmamlar, bunu Fahr-i Kâinat Hazretlerinin niteliklerinden saymışlardır." Bâzı âlimler: "Bunun sebebi, meleklerin Fahr-i Âlem Hazretlerinin sinesini yarıp içini yıkamalarıdır," dediler. Doğrusunu Allah bilir.

İbn-i Avâne ve Hâkim'in (Allah onlara mihmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki, Hazret-i Âişe (R. Anhâ) şöyle dedi: "Kur'ân-ı azîm nâzil olalıdan beri Resûlüllah Efendimiz ayak üzeri durup tebevvül (çiş) etmek kendisinden vâki olmadı."

Arap tâifesinin âdeti ayak üzeri durup tebevvül etmekti. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onlara muhalefet edip oturdukları yerden tebevvül ederlerdi. Zira bunda temizlik vardır. Elbiseye ve bedene bir şey sıçramaz. Ama İmam-ı Buharî'nin rivayetinde Huzeyfe (R.A.) buyurmuştur ki:

أَتَى رَسُولُ اللّٰهِ سُبَاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ قَائِمًا ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ

"Resûlüllah Efendimiz bir kavmin zibilliğine geldi ve ayak üzeri durarak tebevvül etti. Ondan sonra su istedi ve abdest aldı."

Bu hadîs-i şerif sahihtir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden ayak üzeri durup bevl etmek vâki olmuştur. Bunun sebebi hakkında âlimler birkaç kavil buyurmuşlardır. Bunlardan biri şudur: "O zaman yakın yerde adam vardı. Ayak üzeri bevl etmekte yel çıkmasından kurtuluş vardır. Onun için böyle etti," dediler. Bâzıları da İmam-ı Şâfiî'den nakledildiği üzre: "Arap tâifesi ayak üzeri durup tebevvül etmede bel ağrısına şifa hâsıl olur, derler. Onun için böyle etti," dediler. İmam-ı Beyhakî ve Hâkim, Ebu Hüreyre'den nakletmişlerdir ki: "O zaman Fahr-i Âlem Efendimizin dizinin altında çıban vardı. O özürden dolayı böyle etti," diye buyurmuştur. Ama bâzı âlimler: "Bu hadîs zayıftır" dediler.

Asıl açık olan şudur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin muradı, ayak üzeri durup tebevvül etmenin de caiz olduğunu bildirmekti. Zira idrarın insanın üstüne sıç-

raması ihtimali olmayan yerde ayak üzeri durup tebevvül etmek caizdir. Bunun keraheti yoktur," diye buyurmuşlardır.

Hususiyle Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin tebevvülü sübâte üstüne vâki olmuştu. Sübâte diye zibilliğe ve süprüntülüğe derler. Böyle yerler kaba ve yumuşak olur. İçine su geçip gider, sıçramaz. Ama sert yer üstüne olunca sıçrar.

Bâzı kimseler: "Ayak üzeri bevl etmek neshedilmiştir," dediler ve Hazret-i Âişe'nin yukarıda geçen hadîsini delil olarak ileri sürdüler. Ama doğrusu şudur ki, neshedilmiş değildir. Ayak üzeri bevl etmek de caizdir. Zira Hazret-i Huzeyfe (R.A.) ulu sahâbedendi. O, "Ben gördüm" diye rivayet etti. Âişe (R. Anhâ) Resûlüllah Efendimizin evde olan hallerini bilirdi. Yabanda ne olduğunu ne bilsin. Her kişi gördüğü üzere rivayet etmiştir, diye buyurdular.

Velhasıl zikrolunduğu üzre sıçraması ihtimali yoksa nasıl gerekirse öyle bevl etmek caizdir.

İmam-ı Buharî (Allah rahmet etsin) Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri helâya girdiği zaman:

اَللّٰهُمَّ اِنّ۪ي اَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ

"Ya Rab, muhakkak ki, ben sana sığınırım, şeytanların erkeklerinden ve dişilerinden," diye kulluğunu açıklamak için Allah'a sığınırdı.

Ümmetine öğretmek için de bunu sık sık söylerdi. Helâya girileceği zaman bunu dışarıda iken söylemek gerektir. Eğer dışarıda söylemeyi unutursa içeride kalbinden söylemek gerektir. Helâ olmayıp kırlık yerde çişhane varsa orada da söylemek gerek, diye buyurmuşlardır.

Şöyle malûm olsun ki, şeriatta utanmak olmaz. Müslümanlık her hususta edep ne ise ona göre hareket etmektir. Hayvanlar gibi hiç bir nesne ile ilişkisi olmamak İslâm ehline lâyık değildir. Hem dininin ve hem devletinin mâmur olmasını isteyenler, her hususta Resûlüllah Efendimizin sünnetine ve şeriatının edeplerine riayet ederler

Âişe (R. Anhâ) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri, helâdan çıktığı zaman:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي اَذْهَبَ عَنِّي الْاَذٰى وَعَافَانِي

"Hamd o Allahu Teâlâ Hazretlerine ki, benden ezâyı giderdi ve bana âfiyet verdi," diye buyururdu.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Ebu Eyyûb Ensarî (R.A.) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Her ne zaman biriniz

kaza-i hacete giderse kıbleye karşı oturmasın ve arkasını kıbleye dönmesin. Doğu yahut batı tarafına yönelin," diye buyurmuştur. Ancak böyle etmek, sahrada ve açık yerde olmaya göredir. Bina içinde bulunulacak olursa nasıl gerekse öyle oturmak caizdir. Zira İmam-ı Buharî ve Müslim'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Abdullah bin Ömer Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimizi Hafsa'nın evinde kıbleye arkasını dönüp kaza-i hacet ederken gördüm," diye buyurmuştur.

Velhâsıl İmam-ı Mâlik, İmam-ı Şâfiî, İshak ve diğerlerinin mezheblerinde sahra ile bina içinin farkı vardır. Ancak İmam-ı Ebu Hanife ve İmam-ı Ahmed'in (Allah onlara rahmet etsin) mezheblerinde meşhur olan, bunun mutlak olarak haram olduğudur. Yâni gerek sahralarda ve gerek evlerde asla ne kıbleye karşı oturmalı ve ne de arkasını kıbleye dönmeli. Öyle oturmalı ki, bir yanı kıbleye gelsin. Yüzünü isterse doğuya, isterse batıya karşı tutar.

Sahih-i Buharî'de Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kaza-i hacete çıkacak olsa ben ve bir oğlan matara ile kendilerine su götürürdük," diye buyurmuştur.

2. Fasıl

Allah'ın Peygamberimize Verdiği Güzel Huylar ve Vasıflar

Malûm olsun ki, hulk demek huy demektir. Âlimler: "Güzel huy tabiat mıdır yoksa çalışarak elde edilen bir şey midir?" diye ihtilâf etmişlerdir. Tabiattır diyenler İbn-i Mes'ûd'un şu hadîsini delil olarak kabûl ettiler ki:

إِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ كَمَا قَسَمَ أَرْزَاقَكُمْ

"Hiç şüphesiz Allahu Teâlâ, sizin aranızda rızıklarınızı taksim ettiği gibi ahlâkınızı da taksim etmiştir," diye buyrulmuştur.

Hâsılı Allah, kendi irade ve ihtiyarı üzre kullarının bâzısına az verdiği gibi kimine güzel huy ve kimine kötü huy vermiştir. İnsanın bu hususta dahli yoktur, dediler.

Diğerleri şuna zâhib oldular ki, güzel huyda kişinin çalışıp çabalamasının dahli vardır. Riyazet ve çalışma ile güzel huy elde edilebilir.

İmam-ı Kurtubî (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "İnsan nev'inde hulk cibillettir, yâni tabiattır. Onlar bu hususta birbirinden üstün dereceler üzeredirler. Bir kimsenin üstüne o cibilletten bir şey galip olursa o kimse Mahmûd (övülen, beğenilen bir kişi) olur. Aksi halde o kimse tâ güzel ahlâkı elde edinceye kadar çalışmaya, mücahede etmeye me'murdur," demiştir.

İmam-ı Ahmed ve Nesâi'nin nakillerinde, âlemlerin kerem sahibi hocası Efendimiz Hazretleri, sahâbe-i kirâmdan Eşec adlı* bir kimseye hitâben:

إِنَّ فِيكَ لَخَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللّٰهُ الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ

"Hiç şüphesiz sende iki huy vardır ki, Allah onları sever. Birisi hilm (yumuşaklık) ve biri de yavaşlık (tedbirli iş tutmak, acele etmemek)," diye buyurdu.

O da:

— Ya Resûlâllah! Bunlar bende çok eskiden beri mi vardı yoksa sonradan mı oldu? diye sordu.

Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Çok eskiden vardı, diye buyurdu.

Bunun üzerine o da, Hak Teâlâ Hazretlerinin kendisini sevdiği iki huy üzere yarattığına hamd etti.

O halde o kimsenin "Bunlar bende çoktan mı vardı, yoksa sonradan mı oldu?" deyip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin cevap verişinden anlaşılır ki, insanda sonradan bâzı güzel huyların hâsıl olması caizmiş.

İmam-ı Ahmed'in rivayet ettiği sahih hadîse göre Resûlüllah Efendimiz:

اَللّٰهُمَّ كَمَا حَسَّنْتَ خَلْقِي فَحَسِّنْ خُلُقِي

"Ya Rab, benim yaratılışımı güzel ettiğin gibi huyumu ve tabiatımı da güzel eyle," diye buyurmuştur.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde İftitah Duası hadîsinde:

وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ

"Ya Rab, ahlâkın en güzeline sen beni hidayet eyle. Ona kimse hidâyet edemez, ancak sen hidâyet edersin," diye dua ederdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde bu denli ahlâk güzellikleri toplandığı zaman Hak Teâlâ Hazretleri, kerîm Kitabında onu övüp:

---

* Asıl ismi Münzir bin Âiz'dir. Alınlarında bir şecce (yarık) eseri bulunduğu için kendilerine Eşecc lâkabı verilmiştir. Bir kavle göre bu lâkabı ona Resûlüllah Efendimiz vermiştir. Ömer bin Abdülâziz Hazretlerinin de lâkabı, çocukluğunda at teperek alınları yarılmış olduğu için Eşecc idi. (Hacı Zihni Efendi, El-Hakaik, c: 1, s: 157)

"Ve inneke lealâ hulûkın azîmin — Muhakkak sen, azîm (çok büyük) bir ahlâk üzeresin," (Kalem sûresi: 68/4) diye buyurdu.

Hulk (huy) dedikleri şeyin hakikati nefsanî bir melekedir ki, onunla vasıflanmış olan kimseye güzel işleri işlemek kolay olur. Başkalarına iyilik etmek, ihsanda bulunmak nefsine hoş gelir. Kötü huylu olup şeytan nefisli olanlara ise iyi işleri işlemek güç gelir. Hep fitne ve fesada çalışır.

Gerçektir ki, Hak Teâlâ Hazretleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ilmî kuvvetine ilişkin olan şeyi azametle vasıflandırıp:

"Ve allemeke mâlem tekün ta'lemü ve kâne fadlullahi aleyke azîmen — Ve Allah sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lûtfu, cidden çok büyük olmuştur," (Nisâ sûresi: 4/113) diye buyurmuştur.

Yine Hak Teâlâ Hazretleri kerîm Kitabının başka bir yerinde Resûlüllah Efendimizin ilmî kuvvetine ilişkin olan şeyi azametle vasıflandırıp:

"Ve inneke lealâ hulûkın azîmin — Muhakkak sen çok büyük bir ahlâk üzeresin," (Kalem sûresi: 68/4) diye buyurdu.

O halde bu iki âyet-i kerîmenin toplamı delâlet eder ki, beşerî ruhlar arasında Resûlüllah Efendimizin temiz ruhu en büyük ve en yüksek derecededir. Kemâlinin kuvvetinden sanki meleklerin ruhu cinsinden olmuştur, dediler.*

İmam-ı Halîmî (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Ekseriya hulk (huy) keremle (güzellikle) vasıflandırılıp hulk-ı kerîm (güzel huy) denilirken Hak Teâlâ Hazretleri Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hulkunu azametle vasıflandırıp **"Hulk-ı Azîm"** diye buyurduğunun açıklaması şudur ki, huy güzelliği denilse bununla nefsin civanmertliği ve mülâyemeti murad olunur. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hulku ise sadece bu değildi. Belki mü'minlere nasıl merhamet ve şefkat üzere ise kâfirlere şiddet ve salâbet üzre idi. Düşmanlarının üzerine galip ve muzafferdi. Onların gözlerine heybetli görünürdü; kalblerine bir aylık yoldan korku düşerdi. Bu takdirde şerefli hulkunu azametle vasıflandırmak daha uygundur. Zira in'ama ve intikama şâmil olur."

Cüneyd-i Bağdâdî (yüce sırrı noksandan münezzeh olsun) buyurmuştur ki:

وَإِنَّمَا كَانَ خُلُقُهُ عَظِيمًا لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ هِمَّةٌ سِوَى اللّٰهِ تَعَالَى

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hulkunun azîm (çok büyük) olması sadece şunun içindi ki: Allah'dan başkasına himmeti (kasdı) yoktu. Muradı ve maksudu sadece ve yalnız Allah idi."

---

* Resulullah Efendimiz'in ruhunun (hakikatinin) meleklerden üstün olduğu, Hz. Âdem'in şahsında onun hakikatine meleklerin secde etmesi ile sâbittir. (S.N.)

İmam-ı Mâlik'in (Allah ona rahmet etsin) *Muvattâ'* adlı kitabında naklettiği üzre Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ

"Ben ahlâk güzelliklerini tamamlamak için peygamber gönderildim," diye buyurmuştur.

O halde bütün güzel huylar Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde mevcuttu. O, Kur'ân-ı azîm ile edeplenmişti. Nitekim Âişe (R. Anhâ); "Kur'an ahlâkı ile ahlâklanmıştı," diye buyurdu.

Avârifü'l-Maârif sahibi der ki: "Hazret-i Âişe'nin "Kur'an ahlâkı ile ahlâklanmıştı" diye buyurmasında Rabbani ahlâka gizli bir işaret bulunduğundan şüphe edilmesin. O, "Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmıştı" demeğe Hak Teâlâ Hazretlerinden hayâ edip "Kur'an ahlâkı ile ahlâklanmıştı" demiştir. O halde Kur'an-ı azîmin mânasına nihayet olmadığı gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin azîm hulkuna delâlet eden güzel vasıflarına da nihayet yoktur."

Akıl ve Ahlâk:

Güzel ahlâkın her ne kadar çalışma ile elde edilmesinin kabil olduğu sâbit ise de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin övülen yüksek ahlâkı aslında yaratılışı üzre Allah'ın bir bağışı idi. Çalışma ve riyazetle kazanılmış değildi. Bu güzel niteliklerin de ana kaynağı aklın tamamlığı ve mükemmelliğidir. Zira bütün faziletler ve üstünlükler onunla kazanılır. Kötü huylardan, utanılacak hallerden ve çirkinliklerden onunla kaçınılır. Akıl, ruhun lisanı ve basiretin tercümanıdır. Basiret dedikleri ruhun kalbi mevkiindedir; akıl ise lisanı mertebesindedir, dediler.

Bâzı âlimler (Allah onlara rahmet etsin) buyurmuşlardır ki:

"Her nesnenin bir cevheri vardır. İnsanın cevheri de akıldır. Aklın cevheri ise sabırdır."

Aklın mahiyeti hakkında âlimler pek çok ihtilâf etmişlerdir. *Kamus* sâhibi de (Allah ona rahmet etsin) bu ihtilâfların birkaç şeklini zikrettikten sonra: "Doğrusu şudur ki, ruhani bir nesnedir. Zarurî ve nazarî ilimleri nefs onunla idrâk eder. Onun varlığının başlangıcı, çocuğun ana rahminde sureti yaratılıp ruhu üflendiği zamandır. Bu zamandan ta bülûğ çağına varıncaya kadar akıl cevheri artmaktadır. O vakit kemâl (olgunluk ve tamamlık) bulur," demiştir.

Aklın bu mertebeden tâ ihtiyarlık dairesine varıncaya kadar olan kemâli, bilgileri ve faziletleri kazanma yoluyladır. Yoksa akıl cevherinin kendisi bülûğ mertebesinde kemâlini bulur. Onun içindir ki, bütün şer'î teklifler ile mükellef olmada

bâlîğ olmuş çocuk ile ihtiyarın farkı ve birbirine üstünlüğü yoktur. Zira o zamanda kişi, bir şeyin güzelliğini ve çirkinliğini, tamlığını ve eksikliğin, hayrı ve şerri idrâk eder.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin aklının mükemmelliği öyle bir derecede idi ki, beşer nev'inden hiç bir kimsenin o daireye ayak basması ihtimali asla yoktur. Onun için Resûlüllah Efendimizin ahlâkı en büyüktü. Bu hususu anlamaya yaklaştırmak için âlimler onun aklı ile diğer insanların akıllarını nice türlü nesneye teşbih buyurmuşlardır.

Hattâ bâzıları dediler ki: "Akıl yüz hissedir. Doksan dokuzu Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde, birisi diğer mü'minlerdedir."

Bâzıları buyurmuşlardır ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin aklının bütün âlem halkının aklından daha ziyade olduğuna kesin bilgi sâhibi olmak için iyi düşünüp görmek gerektir ki: Arap tâifesi ne türlü vahşî bir tâifedir, nasıl sert ve serkeş bir kavimdir? Böyle bir topluluğun arasına geldi de tedbir ve tedârik güzelliği ile onları kendine nasıl mutî ve müsahhar eyledi? Ne kadar cevr ve cefalarına tahammül etti? Ne denli belâ ve ezâlarına sabretti? Sonunda itâat ve bağlılıkları öyle bir dereceye vardı ki, dinlerini terk edip İslâm'a girdiler. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri katında kendi ehilleri, ataları ve oğulları ile İslâm dini yolunda savaştılar. Kendi nefisleri üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini seçkin ve üstün tuttular. Onun şerefli rızası için vatanlarını ve mallarını terk ettiler. Üstelik böyle bir şeye alışık da değillerdi. Okuma ve yazma bilen bir topluluk da değillerdi ki, eski kitapları okuyup inceleyerek oradan geçmiş peygamberlerin ve ümmetlerin hallerini öğrensinler.

İşte böyle bir tâifenin arasından zuhur edip tedbir güzelliği ile bu kadar eserler ortaya koymaya ne denli akıl gerektiğini akıllı olan kimse idrâk edebilir. Şüphesiz aklı tamamlığın nihayetinde olduğu için cömert nefsinin ahlâkı da genişliğin en son derecesi üzere idi. Hiç bir nesneye daralmazdı. Yumuşaklıkta, kudret sahibi iken afvetmede ve çirkin görülen şeylere karşı sabretmede çok övülen ahlâkı kemâlini bulmuştu. Onun içindi ki, müşrikler kendisiyle harb ve kıtal edip kendisini yaraladılar, mübarek dişini kırdılar, mübarek yüzünde yara açtılar ve şerefli yüzünün üzerine kan revan oldu. Ashâb-ı kirâm hazretlerine bu hal çok güç gelip:

— Ya Resûlâllah! Nolaydı, kâfirlere beddua etseydin, dediler.

Resûlüllah Efendimiz:

— **Ben lânetçi olarak gönderilmedim, ancak dâvet ve rahmet edici olarak gönderildim,** buyurdu.

Yâni: "Hak Teâlâ Hazretleri beni kimseye beddua ve lânet etmek için gönder-

medi, hayır dua ve rahmet için gönderdi. Ben insanları öldürmek için gelmedim, kurtarmak için geldim," dedi.*

Ondan sonra:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي اَوِ اهْدِ قَوْمِي فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Ya Rab, benim kavmime sen mağfiret eyle ve sen hidâyet eyle. Çünkü onlar bilmiyorlar," diye dua etti.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sabrının ve afvının ne derecede olduğuna bu kıssa yeter."

İbn-i Hibbân (Allah ona rahmet etsin) zikrolunan duayı tefsir edip:

— **"Allahümme'ğfir li-kavmî — Ya Rab, benim kavmime mağfiret eyle,"** demekten muradı: "Ya Rab, yüzümü yaralamak hususundaki günahlarını mağfiret eyle" demektir. Yoksa mutlak olarak günahlarını mağfiret eyle demek değildir. Eğer böyle olsaydı duası kabûl olunurdu. Eğer kabûl olunsaydı Kureyş kâfirlerinin hepsi îmana gelirdi, diye buyurmuştur.

Hazret-i Ömer'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki:

— Ya Resûlâllah! Anam babam sana fedâ olsun, Nuh peygamber kavmine beddua edip: **"Rabbi lâ-tezer alel-ardı mine'l-kâfirine deyyâren — Ey Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bırakma!"** (Nûh sûresi: 71/26) diye buyurdu. Eğer sen de onun gibi bize beddua etseydin hepimiz helâk olurduk. Mübarek sırtına vurdular, mübarek yüzünü kanattılar, mübarek dişini kırdılar, yine beddua etmedin. Dua edip: **"Allah'ım, benim kavmimi sen bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar,"** diye buyurdun, dedi.

Burada şöyle bir incelik vardır: Kâfirler Fahr-i Âlem Hazretlerinin mübarek yüzünü yaraladıkları vakit onları affedip: **"Allahım, kavmime sen hidâyet eyle,"** dedi. Ama Hendek gazâsında namazdan alıkoydukları zaman beddua edip: **"Allahümme emlâü butûnihim nâren — Allahım, onların karınlarını ateşle doldur!"** dedi. Kendi yüzüne erişen yaraya tahammül etti, dinin yüzüne erişen yaraya tahammül etmedi. Zira dinin yüzü namazdır. Kendi hakkının üzerine Hak Teâlâ Hazretlerinin hakkını tercih etti, dediler.

Malûm olsun ki, ezâya sabretmek nefsin cihâdıdır. Hak Teâlâ Hazretleri nefsi öyle yaratmıştır ki, ona zarar verseler veya aykırı bir şey söyleseler huzursuz olup elem çeker, üzülür. Bundan dolayı Fahr-i Âlem Hazretleri kendini kısmette cevre nisbet ettikleri zaman güç geldi, ıstırap çekti, ama sabretti. Çünkü biliyordu ki, sabredenle-

---

* Peygamber Efendimiz'in bu yüce anlamlı sözlerinden onun yaptığı savaşların hepsinin "savunma ve insanların kurtuluşuna giden yolda engelleri kaldırma savaşları" olduğu anlaşılır. "*Âlemlere rahmet olarak*" gönderilmiş olması da bunu ifade eder. (S.N.)

re Hak Teâlâ Hazretleri hesapsız ecir ve sevaplar verecektir. Ezâya sabır ve tahammül kendi hakkında idi, İslâm dini hakkında değildi. Bunun için İslâm dinine ezâ ve ihanete kasd etseler orada Hak Teâlâ Hazretlerinin:

"Yâ eyyühe'n-nebiyyü câhidi'l-küffâre ve'l-münâfıkîne ve'ğluz aleyhim — Ey Peygamber! Kâfirler ye münafıklarla cihâd et, onlara sert davran!" (Tevbe sûresi: 9/73) yüce fermanının hükmü gereğince kâfirler ve münafıklar ile cihâd üzre olup onlara şiddet ve sertlik gösterirdi.

Ama kendine ait hususlarda sabrı öyle bir derecede idi ki, İmam-ı Buharî'nin rivayetinde Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretleri şöyle buyurmuştur:

— "Ben Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile gidiyordum. Fahr-î Âlem Hazretlerinin üzerinde Necranî bir hırka vardı. Hırkanın kenarı sertti. Bir Arabî yetişip hırkasına yapıştı, sımsıkı tutup çekti. Mübarek omzunun üstünde hırkanın kenarının geldiği yere baktım, Arabi'nin çekmesinden orada bir iz belirmişti. Ondan sonra Arabî:

— Ya Muhammed, emret, senin katında bulunan Allah'ın malından bana versinler! dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dönüp baktı ve güldü. Ondan sonra Arabi'ye armağan verilmesini buyurdu."

O halde Arabi'nin bu küstahlığına bakmadan yumuşaklıkla sabır ve tahammül edip yine ihsan eden o Kerîm'in şerefli zâtında ne kadar lûtuf ve kerem bulunduğu iyice düşünülsün. Nefs ve mal hususunda bu denli ezâya sabrı şunun içindi ki, Hak Teâlâ Hazretlerinin kullarını ahlâk güzelliği ile teshir edip İslâm dinine yetiştirsin; kendisinden ürküp nefret etmesinler. Gönül hoşluğu ile İslâm'ı kabûl etsinler.

Âişe (R. Anhâ) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا يَجْزِي السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde asla fuhş (çirkin söz ve hareketler) yoktu; mütefahhiş de değildi. Kötülüğe kötülükle karşılık vermezdi," diye buyurmuştur.

Yâni: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ne tabiatında ve ne de çalışıp kazanmasında fuhuş vardı. Kendisinden asla çirkin bir söz veya hareket sâdır olmamıştı," diye tefsir etmişlerdir. Arap dilinde fuhuş diye, haddini aşan ve hattâ çirkinlik derecesine ulaşan şeye derler. Fuhuş sözde, fiilde ve sıfatta olur. Ama çoklukla söz hakkında kullanılır. Mütefahhiş diye de, fuhşu kasdeden, kendisinden çok fuhuş sâdır olan ve onunla gösteriş yapan kimseye derler. Bunları yapmadığı gibi kötülüğe de karşılık vermez, onu afveder ve ondan yüz çevirirdi, demektir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin müdârâsının (yüze gülmesinin, dost görünmesinin) güzelliği hakkında İmam-ı Buharî'nin naklinde Hazret-i Âişe (R.A.) buyurmuştur ki:

"Bir kere bir kişi Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelip içeri girmek için izin istedi. Fahr-i Âlem Hazretleri o kişiyi karşıdan görünce istikrah edip:

بِئْسَ أَخُو الْعَشِيرَةِ وَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ

"Ne kötü aşiret kardeşi ve ne kötü aşiret oğlu!" diye zemmetti.

Sonra o kimse gelip oturunca yine Fahr-i Âlem Hazretleri lütuf ile nazar edip güler yüz gösterdi; ferahlayıp açıldı ve sohbet etti. O şahıs gider gitmez ben dedim ki:

— Ya Resûlâllah! Onu ilk gördüğün zaman şöyle şöyle söyledin. Sonradan açıldın, ferahlık gösterdin? Bunun hikmeti nedir?

Resûlüllah Efendimiz:

— Ya Âişe! Sen benim ne vakit fahhâş (her nevi kötülükleri kendinde toplayıcı) olduğumu gördün? Hiç şüphesiz Hak Teâlâ Hazretleri katında kıyamet gününde rütbe bakımından insanların en kötüsü şu kimsedir ki, insanlar onun şerrinden (kötülüğünden) korktukları için onu terk ederler, dedi.

Yâni: "Şerrinden korkup ona yaklaşmazlar, onu kendi hâline bırakırlar," demektir.

Buyurmuşlardır ki: O şahıs Uyeyne bin Husayn (veya Hısn) dedikleri kimse idi. O fâsık ve müfsit bir bedbaht idi. Şerrinden kimse emin değildi. Fezâre kabilesinin reisi idi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin onun yüzüne gülmesi şunun içindi ki, onunla ülfet kazanıp kavmi İslâm'a girsinler, onlara mâni olmasın.

Şöyle malûm olsun ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ümmetinden bâzı kimseler hakkında söylediği zemmedici sözler gıybet olmaz. Ümmetinden olan kimselerin biribiri hakkında söyledikleri ise gıybet olur. Belki Fahr-i Kâinat Efendimiz'in üzerine gerekli idi ki, onun hâlini ve durumunu halka bildirsin; tâ ki, şerrinden sakınsınlar. Böyle etmesi halka nasihat ve şefkat bakımındandır ki, o türlü kimselerle müdâra (dost görünme) üzere olup şer ve fesadından böylece kurtulmuş olurlar.

İmam-ı Kurtubî (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Zikrolunan kıssada şuna işaret vardır ki, fısk ve fesadını açığa vuran kimseleri gıybet etmek câizdir. Şerlerinin korkusundan onlara müdârâ etmek (yüzlerine gülmek, onlara dost görünmek) de câizdir. Ama müdârâ etmek, müdâhane (dalkavukluk) derecesine varmamalıdır."

Ondan sonra Kadî hissine uyarak müdârâ ile müdâhane arasındaki farkı zikredip buyurmuştur ki: "Müdârâ diye din ve dünya iyilikleri için yahut yalnız birinin iyiliği için dünyayı harcamağa derler. Böyle etmek mübahtır. İşin gereği olarak bâzen müs-

tahsen bile olur. Müdâhane diye dünya iyiliği için dini harcamağa derler. Meselâ mal ve makam elde etmek için yalan, hile, yalan yere yemin ve meşru olmayan fiiller irtikâb etmek gibi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin o şahsa harcadığı dünyasından bir miktar iyi geçinme, konuşmada yumuşaklık gösterme ve şakalar etmekti. Lûtfunun kemâlinden dolayı onun kabahatini yüzüne vurup kendisini reddetmedi. Ne söylediyse hepsi gerçekti. Nihayet işin gereği olarak sözünün gerektirdiği şeyi fiilinde zuhura getirmedi. Lütuf gösterdi. Zira böyle etmekte hikmet vardı. Fayda bunda idi."

Kadı Iyâz (Allah rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Allah bilir ki, Uyeyne o zamanda henüz İslâm'a gelmemişti. Bu takdirde onun hakkındaki sözü gıybet olmazdı. Yahut İslâm'a geldiyse de henüz müslümanlığı tam ve temiz olmamıştı. Kalbi mustarip idi. Resûlüllah Efendimiz şunu murad edindi ki, onun halini beyan etsin. Tâ ki, bâtınını bilmeyenler zâhirine aldanmasınlar. Bu şahsın Resûlüllah Efendimizin zamanından daha sonraları bâzı halleri ortaya çıkmıştır ki, îmanının zayıflığına delâlet ederdi. Bu takdirde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin onu öyle tavsif etmiş olması nübüvvetinin işaretlerinden olur. İçeri girdikten sonra ona yumuşaklıkla konuşup güzel muamele etmesi ise ülfet göstermek yolu olur."*

Fethü'l-Bârî'de zikredilmiştir ki: "Uyeyne, Ebu Bekir Sıddık (R. A.) zamanında mürted oldu. Müslümanlara karşı muharebe eyledi. Sonradan yine dönüp İslâm'a geldi. Hazret-i Ömer (R.A.) zamanında bâzı fetihlerde hazır bulundu."

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki: "Âlemlerin iftihar kaynağı Efendimiz Hazretleri, kendi nefsi için intikam almamıştır. Kendine ezâ eden mel'unlar cümlesinden Ukbe bin Ebî Muayt, Abdullah bin Hatl ve diğerleri gibi bâzılarının katledilmesini buyurması mücerred kendilerine cefa ettikleri için değildi. Bunlarda Allah'ın hakkı da vardı. İlâhî haramları hetk ederlerdi. Yâni şeriatın namus perdesini yırtarlardı. Onun için bunların katledilmesini buyurmuştur."

Ancak Davudi (Allah ona rahmet etsin) intikam almamayı, mala mahsus olan nesnede almamaya hamletmiştir. "Ama şerefli ırzı hususunda edepsizlik edenin hakkından gelirdi," demiştir.

Hâkim'in (Allah rahmet etsin) naklinde Zührî'den rivayet edilmiştir ki, şöyle buyurdu: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hiç bir müslümana açıkça ismini zikrederek lânet etmemiştir. Mübarek eliyle hiç bir kimseyi döğmemiştir. Meğer ki, Allah yolunda gazâda olsun. Ondan hiç bir şey istenmemiştir ki, onu reddetmiş olsun. Meğer ki, o şey şerefli şeriata muhalif olsun, ondan günah sâdır olsun. Hiç bir kimseden intikam aldığı görülmemiştir. Meğer ki, Allah'ın haramlar perdesini yırtmış olsun. Bu takdirde intikamı Allah için alırdı.

* Resulullah Efendimiz'in kötü kişiler olduğunu bildiği kimselere bile iyi davranması, onları incitmeyip kendilerine güzel muamele etmesi, onun *"azim ahlâk sahibi"* oluşunun işaretlerindendir. (S.N.)

Övülen, beğenilen yüksek ahlâkları cümlesinden biri de şu idi ki, münafıklar tâifesi kendisine ezâ ederlerdi. Gıyabında olduğu zaman boş ve değersiz sözler söylerler, şerefli huzurlarına gelince de yaltaklanırlardı. Bu öyle bir haldir ki, beşeri nefslerin bundan nefret etmeleri kesindir. Ancak o nefs tahammül eder ki, Rabbani te'yidlerle te'yid edilmiş olsun. Münafıklar üzerine şiddet göstermesi hakkında kendilerine Allah'ın izninin geldiği her defada kendisi merhamet kapısını açıp onlar için bağışlanma diler ve hayır dua ederdi. Hattâ:

"İstağfir lehüm ev lâ testağfir lehüm — Sen onlar için ister bağışlanma dile, ister bağışlanma dileme," (Tevbe sûresi: 9/80) âyet-i kerimesi nâzil olduğunda:

— Rabbim beni istediğimi seçmekte serbest bıraktı. Ben de onlar için bağışlanma dilemeyi seçerim, dedi.

"İn testağfir lehüm seb'îne merreten felen yağfirallahü lehüm

— Onlar için yetmiş kere af dilesen Allah yine onları afvetmez," (Tevbe sûresi: 9/80) buyurulduğunda yine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ben yetmişten fazla istiğfar ederim, dedi.

Abdullah bin Übey dedikleri kimse münafıkların reisi idi. Oğlu ise müslümandı. Fahr-i Âlem Efendimiz onun oğluna, babasına hürmet ve riayet etmesini emretti. Mezkûr Abdullah vefat ettiğinde kendi mübarek gömleğini arkasından çıkarıp ona kefen etmek için verdi. Namazını kılmaya giderken Hazret-i Ömer elbisesine yapışıp çekti:

— Ya Resûlâllah! Münafıkların reisinin namazını mı kılacaksın? dedi.

Peygamber Efendimiz Ömer'e muhalefet edip:

— Ya Ömer! Benden elini çek! deyip elbisesini Ömer'in elinden aldı.

Bütün bu zikrolunan haller ümmetine merhameti olduğu içindi."

İmam-ı Nevevî der ki: "Resûlüllah Efendimizin kendi gömleğini kefen ettirmesi oğlunun hâtırı içindi. Zira oğlu sahâbeden iyi bir kimseydi. Gelip Resûlüllah Efendimizden istedi. Resûlüllah Efendimiz de verdi."

Bâzıları: "Resûlüllah Efendimiz gömleğini ıvaz olarak vermişti. Zira münafık Abdullah, Bedir gazâsında Abbas esir olduğu zaman ona bir gömlek vermişti. Varlıkların övüncü ve yardımların en güzeli kendisine olan Efendimiz Hazretleri de onun karşılığında mübarek gömleğini verip Abdullah'a kefen ettirdi," dediler.

Üzerine namaz kılıp onun için istiğfar etti. Hak Teâlâ Hazretleri:

"İnneke lealâ hulûkın azîmin — Hiç şüphesiz sen, azîm (çok büyük) bir ahlâk üzeresin," (Kalem sûresi: 68/ 4) diye buyurdu.

Bütün bunlar hep Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinde ne kadar ahlâk güzellikleri bulunduğunu gösterir. Düşmanlarına böyle lûtufta bulunan kerem sâhibi zât,

dostlarını şefaatinden mahrum eylemez. Ümid edilir ki, Hak Teâlâ Hazretleri dostları zümresinden kılıp şefaatini nasib buyurur.

Lûtufları cümlesinden biri de şudur ki, Lebîd bin A'sam kendisine sihir ettiği zaman onu azarlamadı. Kendine zehir yediren Yahudi karısını da affetti.

Biri de şudur ki, ümmetinden büyük günah işleyene şefkat edip onların günahlarını örtüp gizlemeyi buyurdu:

مَنْ بُلِيَ بِهٰذِهِ الْقَاذُورَاتِ فَلْيَسْتَتِرْ

"Bu haram işlere müptelâ olan kimse örtünüp saklansın, aşikâre etmesin," dedi.

Şarap haram olduktan sonra ekseri zaman sarhoş olarak götürülen bir kimse vardı. Bir kere ashâb o kişiye lânet ettiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onları bundan men'edip:

لَا تَلْعَنُوهُ فَإِنَّهُ يُحِبُّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ

"Ona lânet etmeyin. Çünkü o, Allah'ı ve resûlünü sever," dedi.

Halk zâhirine bakıp o kişiyi terk etmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onun bâtınî ahvâlini beyan buyurup: "Kalb âlemi temizdir. Hak Teâlâ Hazretlerinin nazargâhı kalbdir," demeyi ashâbına bildirdi.

Geçim Güzelliği ve Tevazuu:

Resûlüllah Efendimiz kendi ailesi, ashâbı ve hizmetkârları ile en mükemmel âdâb ve tevazu, güzel geçim ve dirlik üzere idi.

Bâzı ulular buyurmuşlardır ki: "Bir kul, tevazuun hakikatine vâsıl olamaz. Meğer ki, müşahede (Hakk'ın ef'al ve sıfatlarının bütün varlıklarda tecelli ettiğini görme) nuru onun kalbinde parıldasın. O zaman nefsi erir. O erimekle kibir ve ucubdan kurtulup safâ bulur. Yumuşar, serkeşlikleri gider. Hakk'a ve halka yakışır."

Bu tevazu'dan nasibin en çoğu ve hazzın en büyüğü Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinindi. Bu mânayı ispatta şu yeterlidir ki: Allah, onu dilerse "melik peygamber", dilerse "kul peygamber" olmakta muhayyer kılmıştı. Ondan sonra kendisine şu mertebeyi nasib etmişti ki, ilkönce kabri yarılıp kalkan, ilk şefaat eden, şefaati ilk kabul edilen kendisi olsun, kendilerine bu kadar şeref bağışlandıktan sonra yine de ta dünyadan ayrılıncaya değin bir yere yaslanarak yemek yediği asla görülmedi. Ashâba emredip buyurdu ki:

لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُ اللّٰهِ وَرَسُولُهُ

"Beni övmede çok mübalâğa edip haddi aşmayın. Nitekim Hıristiyanlar, Meryem'in Oğlunu (Hazret-i İsâ'yı) övmede haddi aşmışlardı. Ben kuldan başka bir şey değilim. Benim için ancak 'Allah'ın kulu ve Allah'ın elçisidir' deyiniz."

Resûlüllah Efendimiz hizmetkârlarından hiç kimseyi herhangi bir işi yapmaya zorlamamış ve asla onu sıkıştırmamıştır. İmam-ı Tirmizî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Enes bin Mâlik (R.A.) der ki:

— On yıl Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hizmetkâr oldum. İşlediklerimin hiç birisi için "Niçin işledin?" demedi. Terk ettiklerimin hiç birisi için "Niçin terk ettin?" demedi.

Kölelerine ve cariyelerine karşı da böyleydi. Birisini döğdüğü aslâ vâki olmamıştır. Allah'ın desteklemesi olmayınca insan tabiatının buna mütehammil olması ihtimali yoktur.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden ailesine daha merhametli bir kimse görmedim," diye buyurulmuştur. Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hiç bir kimseye mübarek eli ile vurmadı. Ne bir hâtununa, ne de bir hizmetkârına vurdu. Ancak Allah yolunda cihad ederdi. Kendine kötülük edenlerden asla intikam almadı. Meğer ki, o kimse Hak Teâlâ Hazretlerinin haram kıldığı şeyleri işlemeğe girişmiş olsun. Öylelerinin hakkından gelirdi. Allah için intikam alırdı, diye buyurmuştur.

Yine Hazret-i Âişe'ye suâl edip:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri evinde yalnız olduğu zaman nasıldı? dediler.

Hazret-i Âişe:

أَلْيَنَ النَّاسِ بَسَّامًا ضَحَّاكًا لَمْ يُرَ قَطُّ مَادًّا رِجْلَيْهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ

— **"İnsanların en yumuşak huylusu idi. Çok tebessüm edici ve çok gülücü idi. Ashabı arasında mübarek ayaklarını uzattığı asla görülmemiştir,"** dedi.

Hadîs imamlarından sahih haber gelmiştir ki: Mübarek elbisesini ve ayakkabısını kendisi dikerdi. Bunun gibi kendi nefsine lâzım olan hizmeti kendisi görürdü. Bâzan onları kullanırdı, bâzan kendisi yapardı, bâzan da onlarla beraberce yapardı, demişlerdir.

Hiç kimseye hakaret nazariyle bakmazdı. Hattâ eşeğe binerdi de arkasına bir başkasını bindirirdi. Benî Kureyza gününde bir eşeğe binmişti ki, başında hurma lifinden yuları vardı. İmam-ı Tirmizî böylece rivayet etmiştir. Devesinin veya merkebinin arkasına, bâzan önlerine adam bindirdiği birçok defalar görülmüştür. Mekke'ye geldiği zaman Benî Abdülmuttalib'in çocukları onu karşıladılar. Onlardan birisini alıp önüne, birisini arkasına bindirdi.

İbn-i Abbas (R.A.) der ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri geldi. Kusem'i önüne, Fazıl'ı arkasına bindirmiş, yahut Kusem'i arkasına, Fazıl'ı önüne bindirmişti."

Kusem ve Fazıl (R. Anhümâ) Hazret-i Abbas'ın çocukları idi.

Muhibbü'd-Dîn Taberî, *Siyer*'inde der ki: "Resûlüllah Efendimiz çıplak bir eşeğe binmişti. Kuba bölgesine gidiyordu. Yanında Ebu Hüreyre (R.A.) de vardı. Resûlüllah Efendimiz:

— Ya Ebâ Hüreyre! Seni merkebe bindireyim mi? dedi.

Ebu Hüreyre:

— Emir senindir, yâ Resûlâllah! dedi.

Resûlüllah Efendimiz'in "Bin!" demesi üzerine Ebu Hüreyre eşeğe binmek için sıçradı, fakat binemedi. Bu sefer Resûlüllah Efendimiz. yapışıp binmek için sıçradı. İkisi beraber düştüler. Sonra bir defa daha böyle oldu. Üçüncüde yine "Bin!" diye buyurduklarında Ebu Hüreyre:

— Yok, vallahi ya Resûlâllah seni yine düşürürüm! dedi."

Bakmak gerekir ki, bu kadar izzet ve saadet içinde iken ne derece alçak gönüllü idi? Ashabına nasıl muamele ederdi?

Yine Taberî zikretmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz bir yolculukta idi. Ashâbına bir koyunu kesip temizlemelerini emretti. Birisi:

— Boğazlamak benim üzerime olsun, dedi.

Bir başkası:

— Yüzmek benim üzerime olsun, dedi.

Biri:

— Pişirmek benim üzerime olsun, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri de:

— Odun toplamak benim üzerime olsun, dedi.

Ashâb-ı kirâm:

— Ya Resûlâllah! İşi görmeğe biz yeterliyiz, dediler.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— Sizin yeterli olduğunuzu ben de biliyorum. Fakat bana hoş gelmez ki, kendimi sizin üstünüzde tutayım; siz çalışasınız, ben durayım. Hak Teâlâ Hazretleri, kulunun arkadaşları karşısında kendisini üstün tutmasını kerih görür, diye buyurdu.

Hâsılı: "Kişinin dostları bir işi yoluna koymaya çalışırlar da kendisi aralarından ayırıp çıkar, işe yapışmazsa, ben bunu kerih görürüm, Hak Teâlâ Hazretleri de kerih görür," diye buyurdu.

Bu kıssaya uygun olarak hadîs imamlarından daha nice hususlar rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde asla kibir eseri yoktu. Ashabına hep lûtuf ve ihsan üzre muamele ederdi. Yumuşaklık, sabır, cömertlik ve keremi öyle bir dairede idi ki, bir kere bir hatun geldi. Kadının aklında biraz noksanlık vardı. Edebe riayet etmenin ne olduğunu idrâk edemediğinden:

— Ya Resûlâllah! Benim seninle bir işim var, dedi.

Maksadı tenha bir yerde buluşup sözünü söylemekti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Medine sokaklarından herhangisini istersen orada otur, ben de senin yanına oturayım, dedi.

Ondan sonra sokağa çıktılar. Kadın, haceti ne ise arz etti. Resûlüllah Efendimiz, hiç sözünü kesmeden sonuna kadar onu dinledi. Kadın içini döküp rahat etti, demişlerdir.

İmam-ı Nesâî'nin rivayetinde İbn-i Ebî Evfâ'dan rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, dul kadınla ve zavallı bir fakirle beraber gidip onun hâcetini bitirmeğe arlanmazdı."

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde şöyle vâki olmuştur ki: "Eğer bir cariye gelip onun eline yapışsa nereye isterse alıp götürürdü," demişlerdir.

"Eline yapışsa" demekten murad, bir işini bitirmeğe dâvet eylese, arlanmazdı. Ona tâbi olup giderdi demektir. Bu sözde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin tevazuu hakkında mübalâğa vardır. Yâni: "Kadın tâifesinden olsa, hem de cariye bulunsa, bir işi düşse de gelip yardımını dilese Resûlüllah Efendimiz tevazuunun kemâlinden onu reddetmezdi. Onun hizmetinde bulunur, işini bitirirdi. Nerde kaldı ki, başka birisi dâvet etsin," demek olur.

Bir kere Hazret-i Hasan (R.A.) çocuk iken Fahr-i Âlem Hazretlerinin yanına geldi. Fahr-i Âlem Hazretleri secdede bulunuyorlardı. Hemen Hazret-i Hasan gelip mübarek sırtına bindi. Ta Hasan ininceye kadar Resûlüllah Efendimiz secdeyi uzattı. Namazı bitirince ashâbdan bâzıları:

— Ya Resûlâllah! Secdeyi uzattın, dediler.

Resûlüllah Efendimiz:

— Elbette, oğlum Hasan arkama binmişti. Onun için evdirmeği kerih gördüm, acele etmedim, diye buyurdu.*

İmam-ı Tirmizî'nin rivayetinde gelmiştir ki: Nerede bir hasta olsa onu görmeğe giderdi. Bir cenaze olsa üzerinde hazır bulunurdu. Hacc ettiğinde zayıf bir deveye binmişti. Üzerine bir kadife örtülmüştü ki, dört dirhem değmezdi. Yine dua edip:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا لَا رِيَاءَ فِيهِ وَلَا سُمْعَةَ

"Allahım, eğer onda riya ve gösteriş yoksa bu haccımızı kabûl eyle!" diye buyurdu**.

Temiz zevceleri ile geçim ve dirlikleri kemâl derecesinde idi. Ayrı yatmazdı. Kadınlarıyla yatardı. Bundan bilindi ki, kişinin hatunu ile yatması daha üstündür, diye buyurdular.

Ensar kavminin kızlarına izin verirdi, gelip Hazret-i Âişe ile oynarlardı. İmam-ı Buharî ve Müslim böyle rivayet etmişlerdir. Zira Hazret-i Âişe'yi çok genç almışlardı. Gönlü eğlensin diye kızlarla oynamasına izin verirdi. Hazret-i Âişe bir kabdan su içse kendileri de onun içtiği yerden içerlerdi. İmam-ı Müslim böylece rivayet etmiştir. Aynı zamanda kendileri oruçlu iken Hazret-i Âişe'nin göğsüne dayanıp öperdi.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde geçtiğine göre: Habeş tâifesi gelip Mescidde oynadıkları zaman Hazret-i Âişe'ye seyrettirirdi. Hazret-i Âişe (R. Anhâ) Fahr-i Âlem Hazretlerinin mübarek omuzuna dayanıp temaşa ederdi. Hatırlarının hoş olması için bu denli müsaade buyururdu.

İmam-ı Tirmizî'nin rivayetinde şöyledir: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gördü ki, Habeş tâifesi gelmişler, def çalıyorlar. Çocuklar da etrafına durmuş seyrediyorlar. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Âişe'yi çağırıp:

---

* Resulullah Efendimiz'in *"Salât-ı daim"* erbabından olduğu, yani her an namaz halinde, Allah'la beraber bulunduğu şüphesizdir. Bu sebeple Resulullah Efendimizin secdede, kıyamda, kuudda olması, yemesi, içmesi, yürümesi ve konuşması onun namazın dışına çıkmasını gerektirmez. Aynı şekilde secdesini uzatması da namaz dışına çıkmasını gerektirmez. Ancak bu hareketiyle Resulullah Efendimiz, namazın manasının namazın şeklinden üstün olduğunu göstermiştir. Namazın mânası, gönül kırmamaktır. Gönül kırmamak için namazın şekli kırılsa da önemli değil, demektir. Nitekim Resulullah Efendimiz'in azîm ahlâkını en güzel şekilde temsil ve temessül eden Allah dostlarından Yunus Emre Hazretleri, Bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Eğer gönül yıkan ise
Bu kıldığın namaz değil;
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil."

** Böylece ancak içinde riya ve gösteriş bulunmayan haccın kabûl edileceğine, görünen bütün ibadetlerde riya ve gösteriş tehlikesi bulunduğuna ve ondan sakınmak gerektiğine işaret ve irşad buyurdular. (S.N.)

— Ya Âişe! Gel seyreyle! dedi.

Hazret-i Âişe der ki:

— Ben de gittim, elimi Hazret-i Resûl'ün mübarek omzu üstüne koydum, seyrettim. Fahr-i Kâinat Hazretleri:

— Ya Âişe! Daha seyre doymadın mı? dedikçe ben:

— Yok, yok! derdim."

Yâni: "Muradım tamam oluncaya kadar seyrettirdi, mâni olmadı," demektir.

İmam-ı Taberânî'nin (Allah rahmet etsin) naklinde Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki, Hazret-i Enes Resûlüllah Efendimizin hizmetkârı idi. Onun için pek çok hadîs-i şerif rivayet etmiştir. Hazret-i Enes şöyle anlattı: "Bir gün Hazret-i Âişe'nin evinde idik. Resûlüllah Efendimizin hatunlarından Ümmü Seleme'nin evinden bir çanak pişmiş et ve ekmek geldi. Resûlüllah Hazretlerinin önüne koydular. Bize:

— Buyrun, yeyin, diye buyurdu.

Kendisi mübarek elini uzattı, biz de uzattık, yedik. Bu sırada Hazret-i Âişe de ocakta yemek pişiriyordu. Hemen aceleyle yemeğini pişirdi. Ümmü Seleme'den yemek geldiğini görmüştü. Kendi yemeğini yetiştirip ortaya koydu. Ümmü Seleme'nin çanağını kaldırdı, yere vurup parçaladı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **"Külü bismillâhi, ğâret ümmüküm — Allah'ın ismiyle yeyin. Anneniz kıskandı,"** diye buyurdu.

Ondan sonra Âişe'nin çanağını yemeği ile birlikte Ümmü Seleme'ye gönderdi:

— Çanak yerine çanak, yemek yerine yemek, diye buyurdu."

Bu hikâyeden kasdedilen Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hatunları ile güzel geçim ve dirliğini bildirmektir. Her birinin hatırlarını nasıl sayardı? Ara sıra yersiz hareketlerini nasıl mâzur görüp özürlerini kabûl ederdi, demektir.

İmam-ı Ahmed ve diğerlerinde Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Ben, Safiye gibi güzel yemek pişiren bir kadın görmedim. Bir gün Safiye Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bir çanak yemek göndermişti. Ben de kendimi yenemedim, çanağı parçaladım. Ondan sonra:

— Ya Resûlâllah! Bunun keffareti nedir? dedim.

Fahr-i Kâinat Hazretleri:

— Çanağı gibi çanak ve yemeği gibi yemek, diye buyurdu."

Velhasıl kadınların erkeklerini kıskanmamaları mümkün değildir. Bu hususta onların gösterdikleri davranış ve hareketleri mâzur görmek gerekir. Çünkü kıskançlıkla akılları perdelenir, ne ettiklerini bilmezler.

İbn-i Gaylan'ın rivayetinde Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı: "Bir kere harîre* pişirmiştim. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin önüne getirdim. Hatunlarından Sevde Hatun da (R. Anhâ) orada idi. Ben Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile Sevde'nin arasında oturmuştum. Hazret-i Sevde'ye teklif edip:

— Ye, dedim.

Sevde yemedi.

— Ye, yoksa vallahi yüzüne sürerim, dedim.

Sevde yine yemedi. Ben de hemen ondan biraz alıp Sevde'nin suratına sürdüm. Fahr-i Âlem Hazretleri gülerek:

— Ya Sevde! Sen de onun suratına sür! dedi.

O da bir parça alıp benim suratıma sürdü. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri gülüp hoşlandı."

Velhâsıl âhir zaman nebisi Peygamber Efendimiz Hazretlerinin ahlâk ve davranışlarını iyice düşünüp ehli, ashâbı, diğer fakirler, miskinler ve zayıflar ile nasıl geçindiğini, onlara karşı nasıl davrandığını bilen bir kimse anlar ki, o Hazret'in kalbinin inceliği, yumuşaklığı, tevazuu ve sair güzel huyları beşer kudretiyle olacak iş değilmiş. Böyle yüksek bir ahlâka sâhip olmak için muhakkak Allah tarafından te'yid edilmiş olmak gerekmiş.

Bununla beraber Resûlüllah Efendimiz din hususunda ve Allah'ın koyduğu sınırları korumada, cezaları yerine getirmede şiddet üzere idi. Hırsızın elini kesmeyi ve zâniye had vurmayı buyururdu. Allah'ın diğer hukuku her ne ise yerine getirirdi. Bâzan fırsat düştükçe ashâb ile sohbet edip rahatlar, onları rahatlatır, gönüllerini alırdı.

Latifeleri:

Rivayet olunur ki, çöl halkından Züheyr adlı bir kişi vardı. Zaman zaman çölde bulunan armağanlardan Resûlüllah Efendimize hediye gönderirdi. Resûlüllah Efendimiz de şehirde bulunan armağanlardan Züheyr'e hediye gönderirdi. Ona muhabbet üzere idi.

Bir gün Peygamber Efendimiz Hazretleri pazar içinde giderken bir yerde Züheyr'in ayak üzeri durduğunu gördü. Hemen gidip arkasından Züheyr'i kucakladı. Mübarek ellerini Züheyr'in göğsünün üstüne koydu. Züheyr, onun Resûlüllah Efendimiz olduğunu anladı. Züheyr: "O zaman arkamı Resûlüllah Efendimizin bereketi umuduyla mübarek göğsüne sürerdim," diye hikâye ederdi.

* Harîre dedikleri öyle bir yemektir ki, eti doğrarlar, sulu kavurma ederler ve içine bir miktar un katarlar. Böylece o yemek bir nevi etli bulamaç olur.

Ebu Ya'lâ ve diğerlerinin naklinde gelmiştir ki: "Şuh tabiatlı bir kimse vardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine hediye diye bâzan yağ, bâzan bal getirirdi. Sonra sâhibi gelip kendisinden parasını istediği vakit adamı Peygamber Efendimiz Hazretlerine getirip:

— Ya Resûlâllah! O gün getirdiğim nesne bunundur. Parasını ver, derdi.

Fahr-i Âlem Hazretleri gülüp:

— Sen onu bana hediye getirdin. Parasını sen ver, derdi.

O da:

— Param yok, ne vereyim? derdi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz güle güle emrederdi, parasını verirlerdi."

Kendilerinden daha bâzı lâtifeler sâdır olurdu. Ama daima gerçek söylerdi, aykırı bir şey sâdır olmazdı.

Ebu Hüreyre (R.A.) rivayet eylemiştir ki: "Bir kere ebleh bir kişi vardı; Peygamber Efendimiz'e geldi. Binecek bir deve istedi. Resûlüllah Efendimiz:

— Seni devenin yavrusuna bindireyim mi? dedi.

O kişi eblehliğinden sandı ki, Resûlüllah Efendimiz kendisini küçük deve yavrusuna bindirmek istiyor.

— Ya Resûlâllah! Küçük deve benim işimi görmeye yetmez, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya büyük deve de devenin yavrusu değil midir? diye buyurdu."

İmam-ı Tirmizî ve Ebu Dâvud (Allah onlara rahmet etsin) böylece naklettiler. Yine Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin bir halası vardı. Yaşlı bir hatundu. Adı Safiyye idi. Peygamber Efendimiz bir kere ona lâtife edip:

— Yaşlı kadınlar cennete girmez, dedi.

Safiyye huzursuz olup üzüldü. Peygamber Efendimizin muradı, "Sen cennete genç suretinde girersin. Cennete giren genç olur," demekti. Safiyye bunu anlamadı. Sandı ki, yaşlı kadınlar cennete giremez! Bunun için huzursuz olduğu gibi Fahr-i Âlem Hazretleri muradını açıklayınca hoşlanıp gönlünü sevinç kapladı.

Bâzı büyüklerden nakledilmiştir ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri ashâbı ile oturup sohbet eder, onlarla karışıp görüşür, sohbet ve arkadaşlık eder, arada ünsiyet peyda eder, işlerinin yoluna ve düzenine girmesine bile bizzat karışırdı. Onların çocuklarını dizinin üzerine alıp okşar, severdi. Zâhir hali böyle idi. Ama hakikatte bunlarla meşgul değildi. Temiz ruhu melekût âleminde cevelân ederdi, diye buyurmuşlardır.

Rivayet ederler ki, bir gün Ebu Hüreyre:

— Ya Resûlâllah! Sen bizimle eğlence ve şaka ediyorsun, dedi.

Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Evet, ama ben hakdan (doğrudan) başka bir şey söylemem, diye buyurdu.

Bundan anlaşılır ki, lâtifede yalan, iftira, mâkul ve meşrû olmayan bir şey bulunmadıkça caiz imiş. Bâzı hadîs-i şeriflerde Resûlüllah Efendimizin lâğ ve lâtifeden (eğlence ve şakadan) nehiy buyurması onu ifrat derecede yapmaya göredir. Zira eğlence ve lâtife ile meşgul olup bunu iş güç edinen kimse Allah'ın zikrinden vazgeçmiş olur. Dine ait mühim şeyleri düşünmekten uzaklaşır. Bu mertebeye düşmekten emin olursa mubahtır. Eğer işin yoluna konulması gereği olup maksat muhatabın ürkekliğini defederek hatırını hoş etmek olursa müstehaptır, diye buyurmuşlardır.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, hatır hoş etmek için çocuklara bile iltifat buyurup lâtife ederlerdi.

Enes bin Mâlik (R.A.) der ki: "Benim Ebu Umeyr adında küçük bir kardeşim vardı. Bir nuğrası* vardı, onunla oynardı. Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanına girdi. Resûlüllah Efendimiz bakıp oğlanı mahzun görünce:

— Buna ne oldu? diye sordu.

— Ya Resûlâllah! Bir kuşu vardı, öldü. Onun için üzüntülüdür, dediler.

Resûlüllah Efendimiz çocuğa iltifat buyurup:

— Ey Ebâ Umeyr! Senin nuğracığın ne oldu? diyerek onu teselli buyurdu."

Heybeti ve Tevazuu:

Muhammed Mustafa (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) Hazretleri gerçi her kişiye karşı güzel geçim ve dirlik, lûtuf, iltifat ve hoşnutluk üzere idi, ama yine de mehabeti kemâl derecesinde idi. Onu gören kimse heybetinden korkar, büyüklüğünden utanırdı.

Rivayet olunur ki, bir kere şerefli huzurlarına bir kimse geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin karşısında dururken korkudan kendisini titreme tuttu. Fahr-i Âlem Hazretleri bu hâli görünce o kişiye:

— Korkma, ben padişah değilim! Cebbar değilim! Ben Kureyş tâifesinden fakir bir kadının oğluyum ki, Mekke şehrinde kuru et yerdi, diye buyurdu.

Tevazu göstererek böyle dedi. Zira kuru et yemek tevazu ehlinin hâlidir, dediler.

---

* Nuğra: Serçeye benzer kırmızı gagalı bir kuştur.

Bundan sonra o kimse muradı ne ise söyledi, gerektiği gibi hâlini beyan etti. Korkusu tamamen zâil oldu. Ondan sonra Peygamber Efendimiz ayağa kalktı ve ashâbına:

— Ey insanlar! Tevazu edin. Bilin ki, bana şöyle vahiy geldi: Siz tevazu ediniz, hatta birbirinize karşı bâğilik (yol kesicilik) etmeyiniz. Yâni haddi tecavüz etmeyiniz. Birbirinize karşı böbürlenmeyiniz. Yâni malı ve mevkii olanlar, olmayanlara karşı gururlanmasınlar. Nesep cihetinden veya başka bir hususdan dolayı kimse kimseye karşı kibir ve azamet tavrı göstermesin. Ey Hak Teâlâ Hazretlerinin kulları! Birbirinizle kardeş olun, diye buyurdu.

Mü'minlerin kalblerinde olan korku ve ıstırabı teskin etti. Padişahlık vasfını kendinden kaldırıp "Ben padişah değilim" demesi şunun içindi ki, saltanata muhakkak azamet ve ceberût lâzımdır. Kendini ondan sakındı, demişlerdir. Zira o sıfatlar Hak Teâlâ Hazretlerinden başkasına lâyık değildir. Padişahlık Allah'ın kullarının işlerini görüp adalet etmek içindir. Yoksa azamet ve kibir satmak için değildir, diye buyurmuşlardır.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde heybetlilik keyfiyeti o kadardı ki, bir kere Mescid-i şerifte oturmuştu. İki mübarek dizini dikip ellerini ayaklarının üzerinden bağlamıştı. Bu halde iken Kıyle binti Mahreme adlı bir kadın vardı, Resûlüllah Efendimizi görünce öyle korktu ki, ıstırabından ne olduğunu bilemedi, kendini kaybetti.

İmam-ı Müslim (Allah ona rahmet etsin) rivayet etmiştir ki, Abdullah bin Amr bin Âs şöyle dedi: "Ben Peygamber Efendimiz Hazretlerinin sohbetine eriştim. Ama utandığımdan ve saygımdan asla doyuncaya kadar yüzüne bakamadım. Eğer bana "Peygamber Efendimiz nasıldı, anlat" deseler buna muktedir olamazdım."

Zikrolunan Abdullah, seçkin sahâbenin gayet ulularındandır. Onlar böyle buyurunca malûm oldu ki, eğer Peygamber Efendimiz Hazretleri lûtuf ve ihsân edip halka karşı tevazu üzre olmasalar, onlara yakınlık gösterip yumuşak ve dostça davranmasalar büyüklük ve heybetinden dolayı hiç kimse yanında oturmağa, sözünü dinlemeğe tâkat getiremezlerdi.

Onun için rivayet olunduğuna göre sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra eğer Hazret-i Âişe uyanıksa onunla konuşurlardı. Uyanık değilse kendileri bir müddet yanı üzerine yatarlardı. Ondan sonra Mescid'e farzı kılmağa çıkarlardı. Zira sünneti bitirdiği zaman Hakla muameleden kendisine öyle bir hâlet gelirdi ki, o hâletle hiç kimse kendisiyle buluşup görüşmeye kadir olamazdı. Kendi lûtfundan bir müddet Âişe ile konuşarak veya yer üzerinde yatarak beşeriyet âlemine gelirdi. Ancak ondan sonra ashâb arasına çıkardı. Onlara şefkat ve merhametinden ötürü böyle ederdi.

Hadîste gelmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri Fahr-i Âlem Hazretlerini melik nebilikle kul nebilik arasında muhayyer kıldığı zaman kendisine danışır gibi Cebrâil aley-

hisselâm'a baktı. Cebrâil aleyhisselâm da yere baktı. Muradı "Tevazuu kabûl eyle" demekti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de tevazu ve kulluğu kabûl etti.

İşte bunları kabûl ve ihtiyar edip kendini yer gibi alçak tutmağa başladığı zaman Hak Teâlâ Hazretleri de onu göklere çıkardı; yıldızlar âlemini dolaştırıp "Kâbe kavseyni ev ednâ" makamına eriştirdi*.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin ettiği şaka ve lâtifenin her birinde bir hikmet, bir iyilik, bir hayır ve bereket vardı. Abes yere değildi.

Rivayet olunur ki, Mahmud bin Rebî' beş yaşında bir çocuktu. Bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kovadan mübarek ağzına su aldı da Mahmud'un yüzüne püskürdü, lâtife eyledi. Sonra Mahmud büyüyüp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonraya kalınca Resûlüllah Efendimizin o lâtifesinden başka hâtırında bir şey kalmamıştı. Resûlüllah Efendimizi gördüğünü ancak onunla hatırlayabiliyordu. O lâtife olmasaydı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden hiç haberdar olmazdı. Sonunda bu sebeble Mahmud (R.A.), sahâbe-i kirâm zümresinden sayılmıştır. Bu hadîs Sahih-i Buharî'de zikredilmiştir.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin üvey kızı Zeyneb binti Ümmü Seleme küçük bir kızdı. Bir kere Peygamberimiz yıkanacak yerde iken yanına gitti. Hemen kızcağızı görünce lâtife ile yüzüne biraz su saçtı. Sonradan Zeyneb ihtiyar bir kadın olduğu zaman yüzünün letafet ve güzelliği asla bozulmadı. Genç ve güzel kadınlar gibiydi.

Buyurmuşlardır ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ailesi ve ulu ashâbı ile o derece güzel huy ve dirlik üzereydi ki, her birisi Resûlüllah Efendimiz katında kendisinden daha sevgili hiç kimse olmadığını sanırdı. Zira yanında fakir, zengin, garib ve şehirli birdi, kime rast gelse lûtufla selâm verirdi. Yolda giderken iş ve ihtiyaç sâhipleri muradlarını arzetmek isteseler durup dinlerdi. Küçük - büyük herkese güzel muamele ederdi. Gerçek söyleyerek lâtife ederdi. Bir toplantıya dâvet etseler giderdi; asla gönüllenmezdi. Ashâb-ı kirâm (Allah onların hepsinden razı olsun) kendi şerefli meclisine gelseler sohbetlerinin çoğu Hak Teâlâ Hazretlerini anmak ve andırmak hakkında olurdu. Yahut Kur'ân-ı azîm okumakla veya vaaz ve nasihatle halkı iyiliklere karşı isteklendirir ve kötülüklerden korkuturdu. Yâni bâzan cennet hallerinden haber verip halkı o tarafa isteklendirir; bâzan da cehennemin şiddetli zahmetlerini zikredip kötülüklerden korkuturdu. Aynı zamanda dinin esaslarını ve şartlarını öğret-

---

* Ruhan ve ahlâkan yükselme yolunun nefsini alçaltmaktan geçtiğini gösteren bu incelik, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şahsında ilâhî vuslata yol arayan ümmetine örnek olmak üzere Niyazî-i Mısrî (K. S.) Hazretleri tarafından şu veciz Türkçe beytle ifade edilmiştir:

Yüzünü yerler gibi ayaklar altında ko kim,
Hak Teâlâ başlar üzre âsuman etsin seni

mekte idi. Bu bakımdan sahâbe-i kirâmın kalblerinde şerefli meclislerinin ve sohbetlerinin bereketleriyle yufkalık ve yumuşaklık hâsıl olurdu. İçlerinde dünyadan vazgeçme ve âhirete yönelme isteği kuvvet kazanırdı.

Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Bir gün biz Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine:

— Ya Resûlâllah! Bunun sebebi nedir ki, biz sizin şerefli meclisinizde olduğumuz vakit kalblerimizde yufkalık ve yumuşaklık hâsıl olur. Nazarımızda dünyanın değeri kalmaz, ona karşı isteklerimiz gider. Âhiret ehlinden oluruz. Sizin şerefli huzurunuzdan dışarı çıktığımız gibi ehlimiz ve evlâdımızla oynarız. Velhâsıl böyle ettiğimizi beğenmiyoruz, dedik.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

لَوْ اَنَّكُمْ اِذَا خَرَجْتُمْ مِنْ عِنْدِي كُنْتُمْ عَلَى حَالِكُمْ ذٰلِكَ لَزَارَتْكُمُ

الْمَلٰئِكَةُ فِي بُيُوتِكُمْ

— **"Eğer siz benim yanımdan dışarı çıktığınız zaman o hâliniz üzre kalmakta devam etseydiniz hiç şüphesiz melekler evlerinizde sizi ziyarete gelirlerdi,"** diye buyurdu."

Resûlüllah Efendimizin tevazuları cümlesinden biri de şu idi ki, asla bir yemeği yermezdi. İştahı varsa yerdi, yoksa terk ederdi. Ancak haram olan yemeği zemmedip ayıplardı ve ondan nehiy buyururdu. Velhâsıl helâl yemeği hiç bir bakımdan ayıplamazdı. Ne yaratılışı bakımından, ne de yapılışı bakımından... Zira "Hak Teâlâ Hazretlerinin yaratığı olan ayıplanmaz; insan yapması olanı ayıplamak ise kalbin kırılmasına sebep olur," demişlerdir.

İmam-ı Nevevî (Allah ona rahmet etsin): "Yemeğin âdâbından biri de onu ayıplamamaktır," demiştir. Meselâ tuzludur veya tuzsuzdur, koyudur veya suludur, pişmemiş yahut çiğdir, dememek gerekir.

Dünyaya ve Zamana Sövmeyi Sevmezdi:

Resûlüllah Efendimizin güzel ahlâklarından biri de şudur ki, âlem halkı arasında dünyaya sövmek yaygın bir alışkanlık iken kendileri bunu men etti. Dünyaya sövmeyi yasakladıktan sonra onu övüp:

لَا تَسُبُّوا الدُّنْيَا نِعْمَ مَطِيَّةُ الْمُؤْمِنِ عَلَيْهَا يَبْلُغُ الْخَيْرَ وَبِهَا يَنْجُو الشَّرَّ

"Dünyaya sövmeyiniz. O bir mü'min için ne güzel binektir ki, onun üzerinde hayra yetişir ve onunla şerden kurtulur," diye buyurdu.

Aynı zamanda Resûlüllah Efendimiz, dehre (zamana) sövmeyi de yasaklayıp: **"Lâ tesübbü'd-dehre — Zamana sövmeyiniz,"** diye buyurmuştur.

İmam-ı Buharı (Allah rahmet etsin) Ebu Hüreyre'nin hadîsinde:

وَلَا تَقُولُوا: خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الدَّهْرُ

"Bu zamanda ümit kalmadı demeyiniz. Çünkü hiç şüphesiz ki, o zaman dediğiniz Allah'dır," diye rivayet etmiştir.

Yine Buharî, bir rivayetinde:

يَسُبُّ بَنُو آدَمَ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ

"Âdemoğulları zamana söverler. Halbuki zaman Benim! Gece ve gündüz Benim elimdedir," kelimeleriyle getirmiştir.

Dehr diye uzun zamana derler. Arap tâifesinin âdeti şu idi ki: vâki olan kötülükleri zamana isnat ederlerdi. Zamanı fâil (işleyici) sanırlardı. Aynı zamanda ona söverlerdi. Resûlüllah Efendimiz bundan men'edip "Fâiline sövmeyin! Âlemin tasarrufu Allah'ın elindedir," demeyi beyan buyurdu.

Sonuncu hadîs, kudsî hadîstir. Hak Teâlâ Hazretleri, bu kudsî hadîste: **"Âdemoğulları dehre söverler. İşleri döndüren Benim! Gece ve gündüz Benim kudret elimdedir,"** diye buyurmuştur.

Burada **"İnnallahe hüve'd-dehri — Hiç şüphesiz ki, Allah zamandır.** Yahut: **O zaman dediğiniz Allah'dır,"** sözünü âlimler üç şekilde te'vil etmişlerdir:

1 — Bundan maksat: **"İnnallahe hüve'l-müdebbiri'l-umûr — Hiç şüphesiz ki, bütün işleri çeviren Allah'tır,"** demektir.

2 — Yahut burada gizli bir isim tamlaması bulunup belirten ve belirtilenden muzâf (belirtilen) çıkarılmıştır. Yâni aslında "Zamanın sâhibi" demek iken "sâhip" kelimesi söylenmemiştir.

3 — Yahut **"Takdîr-i mukallibü'd-dehr — Zamanı halden hâle değiştirenin takdiri"** demektir. Bu takdiri Buharî'nin rivayeti te'yid eyler ki, **"Biyedî'l-leyli ve'n-nehâri"** buyurulmuştur. Yâni: **"Zaman dediğiniz gece ve gündüzden başka bir şey değildir. Onlar ise Benim kudret elimdedir. Onları nasıl istersem öyle döndürürüm,"** demektir.

Muhakkikler buyurmuşlardır ki: Bir kimse fiillerinden bir şeyi zamana nisbet etse, yâni "Zamane şöyle etti" dese, kâfir olur. Ama bu söz sadece diline geliverse, zamanın böyle ettiğine itikadı olmasa kâfir olmaz. Ancak böyle demekte kerahet vardır. Zira bu sözü rastgele salıvemede küfür ehline teşebbüh (kendini benzetme) vardır, diye buyurdular.

Kapıcı ve Bekçi Kullanmazdı:

Resûlüllah Efendimizin yüksek tevazuları cümlesinden biri de şu idi ki, daima kapısında kapıcı ve bekçi yoktu. Nitekim Hazret-i Enes'den rivayet edilmiştir ki: "Bir kadın bir kabrin üzerine oturmuş ağlarken Resûlüllah Efendimiz oraya uğradı. Kadına:

— Allah'dan kork ve sabreyle, diye buyurdu.

Kadın:

— Beni kendi hâlime bırak, kendi işine bak! Benim başıma gelenden senin ne haberin var! dedi.

Resûlüllah Hazretleri geçip gittikten sonra bir kişi kadına:

— Resûlüllah sana ne dedi? diye sordu.

Kadın:

— Ben onun Resûlüllah olduğunu bilmiyordum, dedi.

O adam:

— Seninle konuşan Resûlüllah Hazretleri idi, dedi.

Bunun üzerine kadın oradan kalkıp Fahr-i Kâinat Hazretlerinin kapısına geldi. Orada hiç bir kapıcı bulamadı."

İmam-ı Buharî böylece rivayet etmiştir. Fakat Ebu Mûsâ'nın (R.A.) hadîsinde gelmiştir ki, Ebu Mûsâ'nın kendisi bir yerde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kapıcılık etmiştir.

Bâzı âlimler bu iki rivayetin arasını bulup: "Ehli bakımından bir meşguliyet üzere olmadığı ve kendini hazırlamak için yalnızlık lâzım gelmediği zamanlar kapısında bekçi ve engelleyici kimse bulunmazdı. İş ve ihtiyaç sâhiplerinden gelen kimse kendisiyle doğrudan doğruya buluşup konuşurdu," diye buyurdular. Bâzı zamanlar bu türlü haller belli olmadan gelip girmek için izin isteyenler hakkında da te'vil buyurmuşlardır.

Hüküm ehli olan kimselerin bekçi ve kapıcı kullanması hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. İmam-ı Şâfii ve bir cemaat, hâkimin kapıcı kullanmaması gerektiğine zâhib olmuşlardır. Başka bir cemaat da, kullanmanın câiz olduğuna zâhib olmuştur.

"Câiz olmaması evvel zamanda idi ki, halk hâkime itâat edici idiler. Hayır üzerinde ictima ve ittifakları vardı. Kapıcıya ihtiyaç yoktu," dediler.

Bir cemaat da ihtiyaç zamanında kullanmanın müstehap olduğuna zâhib oldular. "Hasımları (dâvacı ve dâvalıları) toplayıp getirmek, şerirleri defetmek ve insanların haklarını alıvermek için lâzımdır ve kullanılması müstehaptır," dediler. En iyisini Allah bilir.

Edeb ve Hayâsı:

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin edeb ve hayâsının, yüzsuyunun (nâmus ve şerefinin) vasfı hakkında Buharî'nin naklinde Ebu Saîd'den (R.A.) rivayet edilmiş olan şu hadîs-i şerif yeter ki:

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ اَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِدْرِهَا

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, hayâ cihetinden, perdeli bir kız çocuğundan daha şiddetli idi," diye buyurmuştur.

Hayâ' kelimesi med ile hayât kelimesinden gelir. Kalbin hayâtı gibi insanın da hayâsı olur ve hayânın azlığı kalbin ölümünden hâsıl olur. Kalbin hayâtı (diriliği) galip olduğu zaman hayâ da en tam ve en mükemmel olur.

Hayâ diye lûgatta, ayıplanmaya sebep olacak şey korkusundan insana ârız olan değişme ve kırılmaya denir. Meselâ bir kişiye utanma arız olur: Kendinden çirkin bir işin sâdır olup o sebeple halkın kendisini ayıplamasından korkar. İnsanda bu korkuyla hâsıl olan hâle hayâ derler. Bu hâl, kalbin kuvvet ve basiret derecesinin tamamlığındandır ki, gaflet etmeyip durumunun tedâriki üzre olur. Şüphesiz Allah da onu görünmez şeylerden ve utanacak hallerden korur.

Şeriat dilinde ise hayâ diye, kabahat ve günahlardan sakınmaya sebep olan güzel huya derler. O huy, sâhibini Hakk'a karşı kusur işlemekten men'eder, dediler.

Geçmiş büyüklerden her biri hayânın faziletine ilişkin bir söz zikretmiştir. Yahyâ bin Muâz (Allah rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Bir kimse itâati hâlinde Hak Teâlâ Hazretlerinden utansa, günahkârlığı hâlinde Hak Teâlâ Hazretleri ondan utanır."

Bu sözden murad şudur: Bir kimse tâat ve takvâ zamanında mağrur olmayıp Hak Teâlâ Hazretlerinden hayâ ve hicab üzre olsa, bu sıfat kendinde galip olsa, sonra beşeriyet icabı birden bir günah işlediği zaman Hak Teâlâ Hazretleri onun ayıbına bakmaz, af ve ihsan eteğiyle işlediği ayıbı örter, demektir. Dünyada da bunun misâli vardır. Meselâ bir kimsenin edepli bir hizmetkârı, yahut oğlu veya akrabasından bir kimsesi olsa, hizmetini gerektiği gibi yaptıktan sonra yine kendisinden mâkul olmayan bir davranış asla görül-

meyip hayâ üzre olsa, bir gün hatâ ile kendisinden bir günah sâdır olmuş olsa o kimse onun günahına bakmaz. Onun hatâsını duyduğundan hoşlanmaz, o hatâ kendisinden sâdır olmuş gibi üzülür. Görmezliğe vurup geçer. Ayıbını yüzüne vurmayıp afveder.

Hayânın aslı sekiz kısımdır. Ama Müellif (Allah ona rahmet etsin) sözü uzatmaktan kaçıp sadece bir kısmını zikretmiştir.

Bunlardan biri kerem hayâ'sıdır: Meselâ Resûlüllah Efendimiz. Hazretleri Zeyneb'in velîmesine (yâni Zeyneb'i aldığı zaman verdiği düğün ziyafetine) halkı dâvet etti. Yemekten sonra dağılmayıp bâzıları çok oturdular. Edebin gereği biraz oturduktan sonra dağılmaları idi. Orada kerem sâhibi Resûlüllah Efendimiz onlara dağılın demeğe utandı.

Biri de muhib (seven) hayâsı'dır. Mahbubundan (sevgilisinden) utanır. Meselâ sevgilisi gâib iken de hâtırına geldiği gibi kendinde bir hayâ müşahede eder. Ama sebebinin ne olduğunu bilemez.

Biri de ubudiyet (kulluk) hayâsı'dır. Bu hayâ birkaç nesne ile karışıktır. Burada muhabbet ve korku vardır. Kendi kulluğunu Mâbud'una lâyık görmeyip Mâbud'unun kadrini kendi kulluğunun liyâkatinden yüksek görmek vardır. Bu mânalardan elbette bir hayâ hâsıl olur. Ona kulluk hayâsı derler.

Biri de kişinin kendi nefsinden hayâ etmesidir. Bu mertebe o şerefli nefislerin şânıdır ki, kendisine redâeti ve noksanı lâyık görmez. Kendi kendinden utanır. Sanki iki nefsi vardır, biri öbüründen utanır. Bu mertebe, hayânın en yüksek tabakasıdır. Kişi nefsinden hayâ edince başkasından hayâ etmesi evleviyetle olur. Bu mertebeye ulaşan kimse kötülük işlemekten kurtulur.

Hikâye ederler ki, eski zamanın meliklerinden birisi bir gece tenhada fırsat düşürüp hatununun bir cariyesi ile muamele eder. Ertesi gün olunca o diyarın keşif ehli azizlerinden biri padişahı ziyarete gelir. Padişah, meclisi tenha eyler ve azize çok iltifatlar edip kendisiyle sohbet eder. Aziz de, padişahın iltifatlarına mağrur olmak şeklinde konuşma sırasında yakışıksız bir söz söyler. Padişah gönlünden: "Herife biraz gevşeklik gösterince edepsizliğe başladı. Bizi hafife aldı," diye biraz kasılıp durur. Sonunda sabredemeyip:

— Bre kişi! Niçin bizim meclisimizde yakışıksız söz söyledin? Sana yüz verdikse küstahlığın mânası var mı? Halifelik şerefi yok mudur? diye itâb eder.

Azizin de maksadı padişahı terbiye etmekti. Hemen der ki:

— Eğer sen halifelik şerefine riayet etseydin önce kendi nefsinden hayâ ederdin. Senden o türlü bir iş sâdır olmazdı, diye gece vâki olan hususa dokunur.

Padişah neye uğradığını bilemeyip hayrete düşer. O azize olan evvelki itikadı daha ziyade olur. Kendisini irşâda geldiğini anlar. Özürler dileyip tevbe ve istiğfar eder.

Ondan sonra tenhada aklına şeytanî bir düşünce gelse o durumu hatırlayıp o makama lâyık görmez, kendinden hayâ eder. Bu sebeple kötülüklerden tam olarak kaçınıp sonunda velilik derecesine ayak basar.

O halde her kişiye gereklidir ki, kendi şanını düşünüp nefsinden hayâ eylesin.* Böyle kimselere Hak Teâlâ Hazretleri hayırlar sevk eder. Nitekim Sahih-i Buharî'de:

اَلْحَيَاءُ لَا يَأْتِي اِلَّا بِخَيْرٍ

"Hayâ kişinin başına hayırdan başka bir şey getirmez," hadîs-i şerifi bu mânaya delildir.

Başka bir rivayette de:

اَلْحَيَاءُ مِنَ الْاِيمَانِ

"Hayâ îmandandır," buyrulmuştur.

Bir nesne ki, îmandan olur, ondan daha yüksek bir sıfat olmaz.

Kadı Iyâz ve diğerleri buyurmuşlardır ki: "Hayâ tabiata ait bir nesne iken îmandan olmasının sebebi şudur: Şeriat kanunu üzere kullanılması kasda, çalışıp kazanmaya ve amele muhtaçtır."

İmam-ı Kurtubî: "Şeriat sahibinin îmandan kıldığı o hayâdır ki, kisb (çalışıp kazanma) ile olmuştur. İnsan onunla mükelleftir. Yoksa tabiî olanla mükellef değildir. Nihayet şu vardır: Bir kimsede tabiî hayâ olunca çalışıp kazanması üzre ona yardımcı olur. Hattâ o kadar yakın olur ki, o çalışıp kazandığı da tabiî hayâ derecesinde olur," demiştir.

Velhâsıl hayâ iki kısımdır. Birisi şudur ki: Hak Teâlâ Hazretleri onu kişinin zâtında yaratır. Daima kabahatlardan perhiz üzre olur. Kendisinden uygunsuz ve yakışıksız davranışlar sâdır olması korkusundan hâli olmaz.

Biri de şudur ki: Kişi tedbir ve tedârikle yavaş yavaş onu elde eder, meleke bağlar. Öyle olur ki, tabii hayâ mertebesine yaklaşır.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hayânın iki kısmını da kendilerinde toplamışlardı. Mevhûb ve mükteseb (yaratılışta verilmiş ve sonradan kazanılmış) hayâ ile şerefli zâtları süslenmişti. Kadı Iyâz'ın naklinde Fahr-i Âlem Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, hayâsından mübarek gözünü hiç kimsenin üzerine çevirip nazar etmezdi. Yâni dik dik bakmazdı, diye buyurmuşlardır.

---

* "Kendi nefsinden utanmayıp başkasından utanmakta riya, riyada gizli şirk vardır."

Hak Teâlâ Hazretlerinden **havfı** (korkusu) hususunda da bunca sahih haberler gelmiştir.

Önce malûm olsun ki, Arap lisanında havf, haşyet, vecel ve rehbet mâna bakımından birbirine yakın kelimelerdir; hepsi aynı mânada değillerdir. Cüneyd Hazretleri **havf** kelimesinin tefsirinde:

"Her nefeste ukubetten sakınmaktır," diye buyurmuştur.

Meselâ bir kişiye havf ârız olsa her nefesinde emin ve ıstıraptan hâli olmaz. Acaba şimdi mi ukubet olur, şimdi mi olur, deyip durmak üzere bulunur. Bâzıları, "Kalbin korkacak nesneyi hatırlamaktan ıstırap duyup hareket etmesidir," diye tefsir etmişlerdir. Bâzıları da, "kalbin bir mekruhu duyduğu zaman onun kendisine hulul etmesinden kaçmasıdır," demişlerdir.

Haşyet, mârifete (Allah'ı tanımaya) ilişkin olan korkudur. Zira Hak Teâlâ Hazretleri onu bilenlere tahsis edip:

"İnnemâ yahşallahe min ibâdihi'l-ulemâü — Hiç şüphesiz bilen kulları Allah'dan korkar," (Fâtır sûresi: 35/28) diye buyurmuştur*.

Haşyet, havf'dan daha hususidir, dediler. O halde havf harekettir. Haşyet ise büzülme ve sükûndur. Meselâ bir kimse düşman veya sel görse o kimsede iki hâlet hâsıl olur. Birisi kaçmak için olan hareketidir ki, ona havf denir. Birisi de düşmanın veya selin erişemeyeceği yerde karar ve sükûnudur ki, ona haşyet denir.

Rehbet, mekruhtan kaçmakta çok dikkat etmektir. Bu mâna rağbet'in zıddıdır. Rağbet diye, merğûb (beğenilmiş, istenmiş) olan nesnenin talebinde kalbin seferine derler.

Vecel, ukubetinden ve saltanatından korkulan kimsenin hatırlanmasından kalbe hâsıl olan şiddetli ıstırap ve inkisardır.

Heybet ise saygı göstermeye lâyık, yüce ve ulu görmeye ilişkin olan korkudur. Bu hâlet ekseri mârifet ve muhabbet (tanıma ve sevme) ile olur, demişlerdir.

---

* Bu âyet-i kerîmenin yukarıda zikredilen meâli -âyetin lâfzına uygun olmamakla beraber - umumî ve zahirî anlayışa uygun olanıdır. Hakikat ve Ledün ehli katında mânası ise: "Allah, âlim kullarından korkar," şeklindedir. Bu anlayış âyet-i kerîmenin lâfzına da uygundur. Ancak bu korku, Allah'ın kendisini tanıyan ve bilen kullarına muhabbetinden dolayı, onları kırmama, incitmeme korkusudur. Bunun da mânası: "Allah'ın kuluna olan sevgisi, kulun Allah'a olan sevgisinden ziyade olduğu gibi Allah'ın kendini bilen kulunu incitmekten sakınması da kulunun sakınmasından daha yüksektir. Çünkü her hususta gâlip, yüce ve çok bağışlayıcı olan O'dur," demektir. Ayrıca "kul" mutlak olarak zikredildiği zaman bundan, kulluğun gayesi olan Resûlüllah Efendimizin ve O'nun sîretini temessülde kemâl sahibi olan kâmil insanın anlaşılması gerektiği de unutulmamalıdır. Böyle bir "kul", Allah'ın sevgilisi demektir. Sevenin sevdiğini incitmekten sakınması ise mecazî aşkta câri bir hâlet olduğu gibi belki ondan ziyade hakikî aşkta câri olan bir keyfiyettir. Ancak bu mâna, umuma ve avâma değil, makbul ve mahbub olan havassın haslarına mahsustur. (S.N.)

İclâl öyle bir saygıya lâyık ve büyük görmedir ki, muhabbete ilişkin olur.

O halde havf (korku) mü'minlerin umumuna mahsustur. Haşyet Hakkı tanıyan âlimlerindir. Heybet muhabbet sâhiplerinindir. İclâl mukarreblerindir, dediler. Kişinin ilim ve mârifeti (bilgisi ve tanıması) derecesinde havf ve haşyeti olur. Nitekim Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

إِنِّي أَعْلَمُكُمْ بِاللّٰهِ وَأَشَدُّكُمْ لَهُ خَشْيَةً

"Muhakkak ki, ben sizin Allah'ı en iyi bileninizim ve O'nun haşyeti bakımından en şiddetli olanınızım," diye buyurmuştur.

Hâsılı: "Hak Teâlâ Hazretlerini ben hepinizden ziyade bilirim ve hepinizden çok korkarım. Hak Teâlâ Hazretlerinin korkusu bende sizden ziyadedir," demek olur.

İmam-ı Buharı (Allah ona rahmet etsin) hadislerindendir ve bir rivayette gelmiştir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا

"Eğer benim bildiğimi siz bilseydiniz az gülüp çok ağlardınız," diye buyurmuştur.

Bu hadîs-i şerifte Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin maârif-i basariye ve kalbiyeye (Allah'ı görerek ve kalben duyarak tanımaya) ihtisası olduğuna delâlet vardır. Az olur ki, Hak Teâlâ Hazretleri ümmet-i Muhammed'den bâzı muhlisleri o maârife muttali kılar. Ama icmâl yoliyle kılar. Tafsil yoliyle ıttıla' ancak Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine tahsis edilmiştir, dediler.

Sahih-i Müslim'de Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

"— Muhammed'in nefsi elinde olan Allah hakkı için eğer benim gördüğümü siz görseydiniz az gülüp çok ağlardınız, dedi.

Ashâb:

— Ya Resûlâllah! Ne gördün? dediler.

— Cenneti ve cehennemi gördüm, buyurdular."

Gerçekten Hak Teâlâ Hazretleri, yakîn ile ayne'l-yakîn arasını, haşyetini kalbinde duyma ve azametini her an karşısında görme yolu ile Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinde toplamıştır. Öyle bir şekilde ki, başkasında bu özellikler toplanmamıştır. Onun için Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiş olan sahih hadîste:

إِنَّ أَتْقَاكُمْ وَأَعْلَمَكُمْ بِاللّٰهِ أَنَا

"Muhakkak ki, sizin takvada ve Hak Teâlâ Hazretlerini bilmede en ziyadeniz benim. Bu iki sıfatta hepinizden ben ziyadeyim," diye buyurmuştur.

Hadîs imamlarından Nesâî ve İbn-i Mâce (Allah onlara rahmet etsin) rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri namaz kıldığı zaman derunu inlerdi, demişlerdir. Bunların ibaresinde:

يُصَلِّي وَلِجَوْفِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ الْمِرْجَلِ

"Namaz kılardı. Halbuki kazan kaynaması gibi derununun bir kaynaması vardı," diye vâki olmuştur.

İbn-i Hibbân sahihinde şu kelimelerle getirmiştir ki:

كَأَزِيزِ الرَّحَى

"Değirmen sesi gibi derununun bir sesi vardı," demektir.

Murad: "Hak Teâlâ'nın korkusundan ağladığının sesi işitilirdi," demektir. En iyisini Allah bilir.

Şecaatleri:

Resûlüllah Efendimizin şecaatleri (yiğitlikleri) hususunda Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

أَحْسَنَ النَّاسِ وَأَجْوَدَ النَّاسِ وَأَشْجَعَ النَّاسِ

"İnsanların güzellikte, cömertlikte ve şecaatte en üstünü idi," demiştir.

Ayrıca şecaatini beyân edip dedi ki: "Bir gece bir ses işitilip Medine halkı arasına korku düştü. Bu ses nedir? diye bâzı kimseler toplanıp şehirden dışarı çıktılar. Sesin geldiği yere doğru giderken gördüler ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Ebu Talha'nın atına binmiş, öteden beri ve halka:

— Korkmayın! Bir şey yoktur! diyerek geliyor.

Meğer ses işitildiği zaman herkesten önce çıkıp o tarafları yoklamış. Halk birleşip çıkıncaya kadar o öteden dönüp halka haber verdi."

Buharî (Allah ona rahmet etsin) bir rivayetinde getirmiştir ki, Resûlüllah Efendimizin bindiği o Ebu Talha'nın atının yürüyüşünde rahvanlık vardı. Yâni adımlarını küçük küçük ve tez tez atardı. Resûlüllah Efendimiz döndüğü zaman:

— "Vecednâ feresekiim hâzâ bahren — Şu atınızı deniz (gibi) bulduk," diye buyurdu.

Atı cûş u hurûşu bakımından denize benzetti. O zamandan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin bereketleriyle o at asla geçilemedi, dediler.

İbn-i Ömer (R.A.) buyurmuştur ki: "Ben Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinden kahraman ve pehlivan bir kimse görmedim."

Pehlivanlarla Güreşmesi:

İbn-i İshak ve diğerleri zikretmişlerdir ki, Mekke şehrinde Rükâne adlı bir kimse vardı. Çok kuvvetli bir kişi idi. Güzel güreş tutardı. Etraf memleketten halk gelip onunla güreşirlerdi. Rükâne onların hepsini yenerdi. Bir gün Mekke'nin bir yerinde Resûlüllah Efendimiz ona rast gelip:

— Ya Rükâne! Hak Teâlâ Hazretlerinden korkmaz mısın? Benim dâvetimi kabûl etmez misin? dedi.

Yâni onu İslâm'a dâvet eyledi. Rükâne:

— Senin gerçek olduğuna hiç bir şâhidin var mıdır? dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Eğer seni yere çalarsam îmana gelir misin? buyurdu.

O da:

— Evet, ya Muhammed, dedi.

Bunun üzerine güreşe tutuştular. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri Rükâne'yi kaldırıp yere çaldı. Rükâne buna çok şaşıp bir daha tutuşmak istedi. Bir kere daha tutuştular. Neticede üç kere Resûlüllah Efendimiz ona imkân vermeyip Rükâne'yi bastı. Rükâne hayret ve şaşkınlık içinde kalarak:

— "İnne şâneke le-acîbü — Senin hâlinde çok şaşılacak bir şey var," dedi.

Hâkim (Allah ona rahmet etsin) *Müstedrek*'inde mezkûr güreşçinin oğlu Muhammed bin Rükâne'den böylece rivayet etmiştir. Ebu Dâvud ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. İmam-ı Beyhakî de Sa'd bin Cübeyr'den rivayet eylemiştir.

Peygamber Efendimizin Rükâne'den başka kimselerle de güreştiği vâki olmuştur. Bunlardan biri Ebü'l-Esvedü'l-Cümahî'dir. Süheylî'nin dediğine göre İmam-ı Beyhakî de rivayet etmiştir. Mezkûr Ebü'l-Esved son derece kuvvetli bir kişi idi. Kuvveti o

dereceye varmıştı ki, bir sığır derisini ayağının altına alıp dururdu. On kişi bir uçundan tutup çekerlerdi. Deri parçalanır, ayağının altından alamazlardı. Kendini derinin üzerinden ayıramazlardı. Bir gün Resûlüllah Efendimizi güreşe dâvet edip:

— Eğer beni yenersen sana îman getiririm, dedi.

Bunun üzerine güreştiler. Fahr-i Alem Hazretleri Ebül-Esved'i yere çaldı. Mel'un yine insafa gelip müslüman olmadı.

Peygamber Efendimizin Huneyn gazâsında bütün asker dağıldığı zaman savaş meydanında kendinden başka kimse kalmayıp:

— **"İnne'n-nebiyyi lâ kizbe enâ ibni abdü'l-muttalib — Ben gerçek peygamberim. Bende yalan yoktur. Gerçekten ben Abdü'l-Muttalib'in oğluyum!"** diyerek durup meydan okuduğu daha önce etraflıca zikrolunmuşidi.

O hâli iyi düşünen bir kimse, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin ne derece şecaati olduğunu idrâk eder.

Cömertlikleri:

O Hazret'in sehâsı, cûdu ve keremi (cömertlikleri) hakkında tafsilâta girmeden önce bilinmesi gereken şeyler vardır ki, o da bu kelimelerin mâna farklarıdır. Evvelâ malûm olsun ki, sehâ dedikleri fıtrî (yaratılışta verilen) bir sıfattır. Sehâ'nın mukabili şuhh'dur. Nitekim menfaatin mukabili mazarrattır. Buyurmuşlardır ki, şuhh (cimrilik) nefsin gerekli sıfatındandır. Onun içindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri, onu nefse izafe edip:

"Ve men yûka şuhha nefsihî feülâike hümü'l-müflihûne — Kim nefsinin cimriliğinden kendini korursa işte onlar felâh bulanlardır," (Haşir sûresi: 59/9) buyurmuştur.

Hâsılı: "O kimseler ki, nefislerinin cimriliğinden sakınırlar, mal sevgisi ve başkalarına infak etmekten kaçınma hususlarında nefslerine muhalefet ederler, işte onlar iki cihan saadetine zafer buluculardır," demektir.

Felâh öyle bir kelimedir ki, iki cihan saadetini bundan daha ziyade toplayıcı olan başka bir isim yoktur. Sehâ, cûd'dan daha tam ve daha mükemmeldir. Cûd'un mânası, lâyık olan nesneyi lâyık olan kimseye vermektir. Bunun mukabili buhl'dür ki, lâyık olan nesneyi lâyık olan kimseden men etmektir. Cûd ile buhl'ün çalışıp kazanma ile elde edilmesi mümkündür. Ama sehâ ve şuhh, çalışıp kazanma yoluyla elde edilemez. Velhâsıl bu ikisi tabiî, fıtrî'dir. Cûd ile buhl ise böyle değildir, demişlerdir.

Meselâ bir kimse ihsân ettiği zaman tam gönül hoşluğu ile verip asla kalbinde bulanıklık olmazsa sehâ yoluyla vermiştir. Eğer işin gereği olarak verip gönül hoşluğu

bulunmazsa cûd sâbit olur, ama sehâ bulunmaz, demişlerdir. Zira sehâ dedikleri, garazlardan hâli olan, yüksek himmetli nefsden ve temiz niyetten gelen bir sıfattır. *Avârifü'l-Maârif*'de bu mânaya işaret buyrulmuştur.*

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nefis nefsleri nefslerin en şereflisi olup güzel mizaçları mizaçların en dengelisi olunca elbette fiillerinin fiillerin en güzeli, şerefli şekillerinin şekillerin en iyisi ve huyunun da huyların en yücesi olacağı muhakkaktır. O halde şüphe yoktur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri insanların en sahîsi idi.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden hiç bir nesne istenmemiştir ki, onu vermesin. Bir kere bir kimse geldi; Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ona büyük bir sürü koyun bağışladı. O kişi kavminin arasına gittiği zaman:

يَا قَوْمِي أَسْلِمُوا فَإِنَّ مُحَمَّدًا يُعْطِي عَطَاءَ مَنْ لَا يَخَافُ الْفَقْرَ

"Ey kavmim! Müslüman olun! Gerçekten Muhammed, fakirlikten korkmayan bir kimsenin vermesi gibi veriyor," dedi.

Ondan sonra dedi ki:

— Muhammed benim için şimdiye dek insanların en sevilmeyeni idi. Öyle ihsan etti ki, insanların en sevileni oldu.

Hâsılı, "Fakirlikten korkmayan bir kimsenin vermesi gibi verir," demekle şuna işaret eyledi ki: "Fakir olan bir kimse, eline bu denli nesne geçmiş iken sonundan korkmayarak getirip bir kimseye bağışlarsa, elbette o kişinin Tanrısına inancı ve güvenci en yüksek derecededir. Eğer öyle olmasaydı böyle etmezdi. Resûlüllah Hazretlerinin Hak Teâlâ Hazretleri ile ilişkisi olduğundan şek ve şüphe kalmadı. Ben îman getirdim, siz de îman getirin," demektir.

İbn-i Şehâb dedi ki: "Huneyn gününde Resûlüllah Efendimiz o kişiye yüz koyun vermişti. Sonra yüz daha verdi. Sonra yine yüz daha verdi."

İmam-ı Vakıdî *Meğâzi*'sinde demiştir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri o gün Safvân'a bir dere dolusu koyun ve deve bağışladı. Safvân:

— Ben şehadet ederim ki, böyle bir bahşişe peygamber nefsinden başka bir nefs asla razı olmaz, dedi.

Mevcudatın iftiharı ve hakkında övgülerin en mükemmeli olan Efendimiz Hazretleri, şu sebeble birden bu denli ihsanda bulundu ki, Safvân'ın küfür hastalığına bun-

---

* Burada Peygamber Efendimiz'in şu hadîs-i şeriflerini de hatırlamak gerekir ki, buyurdular: "*Sahi* (cömert) *fâsık da olsa cehenneme girmez; bahil* (cimri) *zâhid de olsa cennete girmez.*" (S.N.)

dan başka ilâç olmadığını biliyordu. Bu ilâcı verdiği gibi Safvân müslüman oldu. Bu da Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin şefkat ve merhametinin kemâlindendir ki, bu mertebe lütuf ve ihsân edip onu cehennem azâbından kurtardı, cennete lâyık kıldı.

Ali bin Ebî Tâlib (R.A.) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini tavsif ettiği zaman:

كَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ كَفًّا وَأَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً

"Eli cihetinden insanların en cömerdi ve konuşması cihetinden, insanların en doğru sözlüsü idi," diye buyurmuştur.

Hâsılı: "Mübarek eli ihsan ve in'âmın en yüksek derecesi, mübarek dili doğru sözlülüğün nihayeti ile şereflenmişti," demek olur.

İmam-ı Buharı Câbir'in (R.A.) hadîsinde rivayet etmiştir ki:

مَا سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ عَنْ شَيْءٍ قَطُّ فَقَالَ لَا

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden bir şey istenip de "Yok" dediği aslâ görülmedi," diye buyurmuştur.

İmam-ı Müslim katında da böyledir. Bâzı âlimler katında bundan murad: "Dünyaya ait şeylerden bir nesne taleb olunmadı ki, vermesin," demektir. Bu takdirde mâna: "Her ne diledilerse verdi," demek olur.

Ama Ebü'l-Fazl ibni Hacer buyurmuştur ki: "Câbir kavline göre mânası bu değildir, belki şudur: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden bir nesne taleb olunsa yok diye cevap vermezdi. Eğer istedikleri nesne kendisinde varsa ve vermesi câizse verirdi. Aksi halde sükût ederdi, demektir."

İbn-i Hanefiye'nin mürsel bir hadîsinde bu zikredilenin beyanı vardır ve lâfzı da şudur:

إِذَا سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ فَأَرَادَ أَنْ يَفْعَلَ قَالَ نَعَمْ وَإِذَا لَمْ يُرِدْ أَنْ يَفْعَلَ سَكَتَ

"Resûlüllah Efendimizden her ne zaman bir nesne istense, o da vermek istese "Peki" derdi. Vermek istemediği zaman sükût ederdi."

Bu söz Ebu Hüreyre'nin sözüne yakındır ki:

مَا عَابَ طَعَامًا قَطُّ إِنِ اشْتَهَاهُ أَكَلَ وَإِلَّا تَرَكَهُ

"Aslâ bir yemeği ayıpladığı görülmedi. Eğer o yemeğe karşı iştihası olursa yer, olmazsa yemez, terk ederdi," diye buyurmuştur.

Şeyh İzzeddin (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bunun mânası, yemeği men etmek için hayır demezdi, demektir. Yoksa bundan, özür bildirmek için dememesi lâzım gelmez. Nitekim **"Üstüne bineceğiniz at yoktur,"** sözünde olduğu gibi."

Bu söz, Ebu Mûsâ El-Eş'arî'nin hadîsinde olanın benzeridir ki, Eş'arîler gelip binek istedikleri zaman: **"Benim katımda sizi bindirecek davar yoktur,"** diye cevap verdi. Hâsılı: "Sizi davara bindirmem" demedi. "Bindirecek davar yok" diye özür bildirdi. Gerçekte de bindirecek davar yoktu. Onun için böyle buyurdu.

Fakat yemîn edip **"Vallahi bineceğiniz davar yok"** demesiyle güçlük gelince cevap verip buyurmuşlardır ki: "Sadece yok demekle iktifâ etmeyip yemin etmeleri şunun için olabilir ki, isteyen kimse istediği şeyin olmadığını bildiği halde istemiştir. Yahut sükût makamı üzre sözü kısa kesmek gerekmiştir. Şu bakımdan ki, olup biteni ve işin hakikatini anlatmaya lüzum görülmemiştir. Yahut isteyen kimse kendilerinin güzel âdetlerini biliyordu. Bu takdirde sadece sükût faydalı olmazdı. İsteyenin tamahı kesilmeyip yine istemeye başlardı.

Eğer suâl olunup:

— **"Bineceğiniz at yoktur"** cevabından sonra **"Vallahi binek yoktur"** cevabını buyurmalarının sebebi neydi? Niçin birinci cevapla iktifa etmedi? denirse bunun cevabı şudur:

— İlk cevap, diledikleri nesnenin kendi katında olmadığını bildiriyordu. İkinci cevap ise diledeklerini vermek için ellerden ödünç veya hibe yolu ile davar istemeyeceğini bildiriyordu. Zira böyle etmeğe zaruret yoktu, demişlerdir.

Güzel ahlâkları cümlesinden biri de İmam-ı Tirmizî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelendir ki, bir kere doksan bin akçe getirmişlerdi. Hasır üzerine döktüler. Sonra Peygamber Efendimiz paylaştırmaya başladı. İsteyen hiç bir kimseyi reddetmedi, herkese verdi. Nihayet akçe bittikten sonra bir kimse geldi. Resûlüllah Efendimiz:

—Verecek bir şey kalmadı. Ama muradın her ne ise git, onu satın al. Bir yerden geldiği zaman parasını biz verelim, buyurdu.

Hazret-i Ömer:

— Ya Resûlâllah! Kadir olmadığın nesneyi Hak Teâlâ Hazretleri sana teklif etmedi, dedi.

Resûl-i Ekrem Hazretlerine Hazret-i Ömer'in sözü hoş gelmedi. Ensar kavminden bir kimse:

— Ya Resûlâllah! Sen infak eyle. Hak Teâlâ Hazretlerinin sana az vermesi ihtimalinden korkma, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, bu sözden hoşlanıp tebessüm etti ve:

— **"Bihâzâ ümirte — Hak Teâlâ Hazretleri tarafından bana böyle etmem emrolundu,"**, diye buyurdu.

Böyle etmelerinin sebebi halkı kendine yaklaştırmaktı. Tâ ki, o vasıta ile Hak Teâlâ Hazretlerinin hükümlerini yerine getirsin.

Rivayet olunur ki, Huneyn gazâsında bir kadın gelip esir alınan Hevâzin tâifesi içinde Resûlüllah Efendimizin süt kardeşini zikreden bir şiir okudu. O sebeble onlardan alınan ganimetleri red edip geri verdi. Onlara çok ihsanlarda bulundu. Hattâ o gün bağışladıklarına kıymet biçtiler, yüzlerce yük mal karşılığı geldi.

Sahih-i Buharî'de Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Bahreyn malını getirdikleri zaman:

— Mescide dökün! diye emretti.

Gittiler, malı mescide döktüler. Fahr-i Âlem Hazretlerine getirilen malların en çoğu Bahreyn malı idi. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz namaz kılmak için mescide çıktı. Mal tarafına asla dönüp bakmadı. Namazı bitirdikten sonra gelip malın yanına oturdu. Sonra her kimi gördüyse ona ihsanda bulundu. Abbas (R.A.) geldi:

— Ya Resûlâllah! Bana da ihsân eyle. Ben kendim için bedel verdim. Oğlum Akil için bedel verdim, dedi.

Hâsılı çokca ver demeğe getirdi. Fahr-i Kâinat Efendimiz:

— Al, ya Abbas! dedi.

Abbas hemen elbisesinin içine dilediği kadar doldurdu. Ondan sonra kaldırıp arkasına vurmak istedi. Fakat kaldıramadı:

— Ya Resûlâllah! Emret de arkama kaldırsınlar, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri razı olmadı.

— O halde sen kaldırıver, dedi.

Onu da etmedi. Sonunda bir miktarını döktü. Yine kaldırmak istedi, kaldıramadı. Tekrar:

— Ya Resûlâllah! Emret, kaldırsınlar, dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Yok, diye buyurdu.

— O halde bâri sen kaldırıver, dedi.

Fahr-i Âlem Hazretleri yine:

— Yok, diye buyurdu.

Ondan sonra bir miktarını daha döktü ve arkasına vurup gitti. Resûlüllah Efendimiz Abbas'ın hırsından taaccüb edip ardınca nazar ederdi. Bahreyn malından bir akça kalmayıp hepsini ihsan edinceye kadar oradan kalkmadı.

İbn-i Ebî Şeybe rivayetinde: "Mal yüz bin idi. Alâ bin Hadramî, Bahreyn haracı göndermişti. Fahr-i Âlem Hazretlerine ilk yüklenip gelen mal o idi," demiştir. Ama o yüz bin, akça mıydı yoksa altın mıydı belirtmemiştir.

Rivayet olunur ki, bir kere Câbir (R.A.) O Hazret'i devesine bindirip bâzı yerlere gitmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ya Câbir! Deveni bana sat, buyurdu.

Câbir:

— Ya Resûlâllah! Babam anam sana fedâ olsun. Deve senindir, dedi.

Yâni devesini bağışladı. Resûlüllah Efendimiz kabûl etmeyip yine:

— Sat, buyurdu.

Câbir de sattı. Fahr-i Kâinat Efendimiz emretti, Hazret-i Bilâl devenin bahasını verdi. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Câbir'e:

اِذْهَبْ بِالثَّمَنِ وَالْجَمَلِ بَارَكَ اللّٰهُ لَكَ فِيهِمَا

— "Deveyi de bahasını da al, git. İkisini de Allah sana mübarek etsin," diye buyurdu.

Hâsılı, Câbir "Deve senindir, ya Resûlâllah" dediği için onun cömertliğini daha yüksek bir cömertlikle mükâfatlandırdı.

İmam-ı Buharı, Müslim ve diğerleri böylece rivayet etmişlerdir. O Hazret'in saçtığı malların hepsi Hak Teâlâ Hazretleri içindi. Gâh fakir ve muhtaç olanlara verirdi. Gâh Allah yolunda cihada harcardı. Gâh olurdu ki, bir kimsenin gönlünü ele geçirmek için verirdi. O öyle bir kimse olurdu ki, onun İslâma gelmesiyle İslâm kuvvetlenirdi. Bu gibi kimseler fakir değillerdi, yine onlara bol mal verip hâtırlarını hoş ederdi. Bu vasıta ile nice kimselere İslâm nasib olurdu. Kendi nefsine ve evlâdına harcamaktan böyle sarf yerlerine harcamayı tercih ederdi. O kadar bağış ve ihsanlar ettiği olurdu ki, Kayser ve Kisrâ o türlü ihsanı edemezlerdi. Ama kendisi fakr üzere geçinirdi. Bâzan bir ay geçerdi, evinde ateş yanmazdı. Açlıktan mübarek karnına taş bağlardı. Bir kere bir gazâdan esirleri çıkarıp getirmişlerdi. Fâtıma (R. Anhâ) Hazretleri:

— Ya Resûlâllah! Hizmetkârım yok. Bana bir esir ihsân eyle, dedi.

Resûlüllah Efendimiz, Fâtıma'ya:

— Tesbîh, tahmîd ve tekbîr eyle! Ben sana esir verip Suffe ehlini bu açlıkta bırakmam, diye buyurdu.

Suffe ehli dedikleri, ashâb-ı kirâmın o fakirleri idi ki, hiç bir nesneye mâlik değillerdi. Yatacak ve duracak yerleri yoktu. Mescid-i şerifin sofasında otururlardı. Ashâb-ı kirâmın zenginlerinden bâzısı onları evlerine alıp gider ve yemek yedirirlerdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri o kimseler dururken ciğerparesine bir esir vermeği reva görmedi, onlara harcadı.

İmam-ı Buharî Sehl bin Sa'd'ın (R.A.) hadîsinden rivayet etmiştir ki: "Bir kere bir hatun bir bürde (hırka) getirip:

— Ya Resûlâllah! Bu bürdeyi giymeniz için size getirdim, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin bürdeye ihtiyacı vardı. Alıp mübarek arkasına giydi. Ashâbından bir kimse bunu görünce:

— Ya Resûlâllah! Bu ne güzel bir bürde. Bunu bana bağışla, dedi.

Fahr-i Âlem:

— Peki, deyip bürdeyi o kimseye bağışladı.

Meclisten kalkınca ashâb o kimseyi kınadılar:

— Resûlüllah Efendimizin o bürdeye muhtaç olduğu için onu aldığını gördün. Bilirsin ki, O, kendisinde olan bir şeyi istedikleri zaman reddetmez. Niçin istedin? dediler."

Bu rivayetten Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin ahlâk güzelliğinin ve cömertliğinin genişliğinin ne derecede olduğu çok açık anlaşılır.

Sufî tâifesinin ulular, bu hadîs-i şerif ile müridlerin şeyhlerinden teberrüken tasavvuf hırkasını istemelerinin caiz olduğunu istidlâl etmişlerdir. Nitekim şeyhin müridlerine hırka giydirmesinin caiz olduğunu Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin Ümmü Hâlid'e kaftan giydirmesinden istidlâl etmişlerdir. Giydirdiği kaftan, hadîs kitaplarında vâki olduğu üzre kamîse (gömlek) idi, demişlerdir. İbni Hatîb Kastalânî şeyhinden nakleder ki: "Hasan-ı Basrî Hazret-i Ali (R.A.) Efendimizden hırka giymiştir dediklerine İbn-i Dıhye ve İbn-i Salâh bâtıl sözdür, demişler."

Şeyhülislâm İbn-i Hacer de: "O hırka kıssasının geliş yollarında sâbit olan bir şey yoktur," demiştir. "Peygamber Efendimiz Hazretlerinin ashâbından herhangi bir kimseye, sufîler arasında bilinen şekil üzre hırka giydirdiği veya ashâbından birisine giydirmek için emrettiği ne sahih haberde gelmiştir, ne hasen ve ne de zayıf haberde vârid olmuştur. Bu üslûp Resûlüllah Efendimizden aslâ rivayet edilmiş değildir. Bu hu-

susta açıkça rivayet olunan her nesne bâtıldır" demiştir. "Hazret-i Ali'nin Hasan-ı Basrî'ye hırka giydirdi demeleri yalan ve iftiradır. Hadîs imamları Hasan'ın Ali (R.A.) ile buluşup ondan bir şey dinlediğini yazmamışlardır. Nerde kaldı ki, ona hırka giydirsin," dedi*.

Velhâsıl Hazret-i Hasan-ı Basrî'nin (Allah ona rahmet etsin) Ali'ye (R.A.) yetişip hırka giydiği yahut ondan hadîs işittiği sâbit değildir. Hadîs âlimlerinden Dimyatı, Zehebî, Alâî, Muğletâî, İrakî, Enbasî ve Halebî (Allah onlara rahmet etsin) bunların hepsi İbn-i Hacer gibi söylemişlerdir. Bununla beraber âlimlerden bir cemaat tasavvuf ehline kendilerini benzetmek için hırka giydiler ve giydirdiler.

Sadece söz şundan ibarettir ki, Hazret-i Ali (kerremallahü veche)'nin Hasan Basrî Hazretlerine hırka giydirdi denilmesi sâbit değildir.

Ama Kümeyl bin Ziyâd - ki ihtilâfsız olarak Hazret-i Ali ile sohbet etmiştir- onun sohbetine ulaşan bir topluluğun hırka giydikleri vârid olmuştur. Hâsılı hırka giyenlerin bu hususta silsileleri Kümeyl bin Ziyâd'a ulaşır, diye vârid olmuştur. Allah ona rahmet etsin. Bâzı haber yollarında: "Üveysü'l-Karanî Hazretlerine ulaşır," diye vârid olmuştur.

Hazret-i Üveys, Ömer bin Hattâb ve Ali bin Ebî Tâlib (Allah onlardan razı olsun) ile buluşmuş, sohbet etmiştir. Bu kesindir. Bu sohbete kimsenin itirazı yoktur. Ulu meşayihten çok kimse mücerret sohbetle iktifa edip hırkaya iltifat edici olmamışlardır. Şazelî gibi, Şeyh Ebî İshak, İbrahim Betulî gibi.

Ama Şeyh Yusuf Acemî (Allah ona rahmet etsin) müride hem zikir telkin eder, hem ahid alır, hem de hırka giydirip üçünü cem ederdi. Bu hususta kendisinin *Reyhânü'l-Kulûb* adlı bir risalesi vardır. Şeyh Kutbü'd-Dîn Kastalânî'nin de *İrtikaü'r-Rütbe fi'l-Libâsi ve's-Sohbe* adlı bir risalesi vardır.

Allah bizi de onların yoluna hidâyet eylesin.

---

* İbn-i Hacer'in bu sözleri, tâbiînin ve tasavvuf ehlinin en büyüklerinden kabûl edilen Hasan-ı Basrî Hazretlerinin küçümsenmesi şeklinde anlaşılmamalıdır. Esasen tasavvuf ehli arasında hırka giymek ve giydirmekten murad, maddî bir giyim kuşam mes'elesi olmayıp mânevî ve ahlâkî kemal sıfatına bürünmektir. Yâni bu tabir, mânevî hâlin sadece bir işareti ve remzidir. Bu hâlin kazanılması ve giyilmesi için kumaştan yapılmış bir hırkanın fiilen ve maddeten giyilmesine ihtiyaç ve lüzum yoktur. Hasan-ı Basrî Hazretleri de Hazret-i Ali'den (kerremallahu veche) böyle maddî bir libas alıp giymemiş olabilir. Onun kâmil bir insan ve veli olması için böyle bir şeye ihtiyacı da yoktur. Bununla beraber onun, Hazret-i Ali'nin yüksek ahlâk ve faziletini, onun Resûlullah Efendimizden aldığı Ledün sırlarını kendi sırrında en iyi temessül etmiş büyük bir veli olduğunda şüphe yoktur. Onun Hazret-i Ali yoliyle intikalen giydiği hırka ahlâk-ı Muhammediye hırkasıdır ki, o, çulhaların dokumadığı bir hırkadır. Ayrıca o, zamanla ve mekânla sınırlı olmayan bir hırkadır ki, kıyâmete kadar gelecek kâmil insanlar, o eskimeyen nuranî keyfiyeti giymekte devam edecek, onun âlemlere saldığı ilim ve mârifet ziyasının devamı müddetince de dünya devam ve beka bulacaktır (S.N.)

3. Fasıl

Peygamberimizin Yemesi, Giyinmesi Ve Diğer Zarurî İşleri

1. Kısım

Peygamberimizin Yemesi, İçmesi ve Geçimi

Malûm olsun ki, bu husus çok bilgiye muhtaç olan büyük bir esastır. Zira dinî ve dünyevî işleri toplayıcıdır. Eseri kalbe ve kalıba ilişkindir. Allah'ın sünnetini icra etmek için bedenin ayakta durması onunla mümkündür. Dünya ve âhiretin mâmurluğu onunladır. Eğer gıda olmasaydı bunların hiç biri olmazdı. Yalnız kalıp, hayvanların tabiatı üzeredir. Onunla dünya mâmurluğuna yardım kazanır. Ruh ve kalb ise meleklerin tabiatı üzeredir. Bunlarla âhiret mâmurluğuna yardım elde edilir. Birleşmeleri halinde iki cihan mâmurluğuna elverişli olurlar.

İmam-ı Gazâlî Hazretleri der ki: "Hak Teâlâ Hazretlerinin likasına vüsul (buluşmasına kavuşma) ilimle ve amelle olur. Bedenin selâmeti ise yeme ve içme ile olur. Yiyecek ve içecekten gerektiği kadarı alınmayınca beden sâlim olmaz. Bundan dolayı salih seleflerden bâzıları "Yemek yeme dindendir" dediler. Yine onun içindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri bu mânayı hatırlatıp:

"Külû mine't-tayyibâti ve'melû sâlihan — Güzel şeylerden yeyin ve güzel işler işleyin," (Mu'minûn sûresi: 23/51) diye buyurmuştur."

Hâsılı yeme ve içmeden maksat salih amellere (güzel işlere) kuvvet kazanmak olunca insan olana lâyık değildir ki, sırf lezzet alma zevki için hayvanlar gibi yemeye ve içmeye harîs olsun. Belki insanlığa yakışan, gerektiği kadarı ne ise onunla yetinmektir.

Malûm olsun ki, tam doyacak kadar yemek bid'attır. İlk devirden sonra zuhur etmiştir. Hadis imamlarından İmam-ı Nesâî ve İbn-i Mâce rivayet etmiş, Hâkim de tashih etmiştir ki, daha önce Mikdâd İbn-ı Ma'dîkerb (R.A.) Fahr-ı Kâinat Efendimizden şöyle rivayet etmiştir:

مَا مَلَأَ ابْنُ آدَمَ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ حَسْبُ الْآدَمِيِّ لُقَيْمَاتٌ
يُقِمْنَ صُلْبَهُ فَإِنْ غَلَبَتِ الْآدَمِيَّ نَفْسُهُ فَثُلُثٌ لِلطَّعَامِ وَ
ثُلُثٌ لِلشَّرَابِ وَثُلُثٌ لِلنَّفَسِ

"İnsan, kendi karnından daha kötü bir kab doldurmamıştır. İnsan oğluna belini doğrultacak kadar birkaç lokmacık yeter. Eğer insana nefsi galip olursa karnının üçte birini yiyeceğe, üçte birini içeceğe ve üçte birini de nefes almaya ayırsın," diye buyurmuşlar.

Bu hadîs-i şeriften muradın "Karnını tamamen doyuruncaya kadar yemek yemesin" demek olduğu açıktır.

İmam-ı Kurtubî (Allah rahmet etsin): "Eğer hakim Sokrat bu taksimi işitmiş olsaydı bu hikmetten hayrete düşerdi," demiştir. "Üç nesneyi tahsisen zikir buyurmalarının sebebi şudur ki, hayvanın, hayat sebebi onlardır ve onlardan başka bir nesne karnına girmez," demişlerdir.

Ayrıca az yemek hususunda gelen sahih hadîste de:

الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ

"Mü'min bir bağırsağı doluncaya kadar yer. Kâfir ise yedi bağırsağı doluncaya kadar yer," buyurulmuştur.

Zira mü'min şunu bilir ki, yemek ve içmek, Hak Teâlâ Hazretlerinin tâatine bedenin ayakta durmasının hâsıl olması içindir. Bu dereceden fazlasının hesabından da korkar. Onun için gerektiği kadarla iktifa eder. Kâfir ise böyle şeyleri düşünmez. Sadece sığır gibi karnı dopdolu oluncaya kadar yer, demektir. Hadîs-i şerifte geçen sa-

yılar murad edilmiş değildır. Sadece mâna: "Az yemekle kanaat etmek mü'min olanın şanındandır. Ta karnını tıka basa dolduruncaya kadar yemek de kâfir olanın şânındandır," demektir.

Şeriat ehli katında insanın bağırsağı yedi adettir. Birisi midedir. Ondan sonra mideye bitişik üç ince bağırsak vardır ki, birisine Bevvâb, diğerine Sâim, öbürüne de Rakîk derler. Bunlardan sonra üç yoğun bağırsak daha vardır ki, birine A'ver, diğerine Kolon, öbürüne de Müstakim derler. Bunun nihayeti fazlalıkların çıkış yeridir.

Bu hadîs-i şeriften her mü'min ve her kâfir hakkında istisnasız eşitlik olması lâzım gelmez. Az da olsa çok yemek yiyen bir mü'min bulunabilir. Ya alışkanlık bakımından yahut tesadüfi bir hal sebebiyle böyle olur. Az yemek yiyen bir kâfir de bulunabilir. Ya sıhhatini sakındığı yahut ruhbanların üslûbu üzere riyazet ettiği için böyle yapabilir. Ancak sonuç, beyan olunduğu üzeredir. Mü'min kanaata meyilli olur. Kâfir ise hırslı olur, demektir, dediler.

Ama bâzıları dediler ki: "Bundan murad, mü'min yemeğe ve içmeğe başladığı zaman 'Bismillah' diyerek başlar. Bunun için şeytan ona ortak olmayıp az yemek yeter. Kâfir ise böyle değildir, demek olur."

Bâzıları da: "Hadîs-i şerifte geçen mü'minden murad, îmanı kâmil olan mü'mindir. Müslümanlığı güzel ve îmanı kemâl üzere olan mü'minin düşüncesi, kendi ölümü ve âhireti ile meşgul olur. Korkusunun şiddetinden ve düşüncesinin çokluğundan tam iştiha ile yemek yiyemez. Nitekim Ebî Ümâme'nin (R.A.) hadîsinde gelmiştir ki:

مَنْ كَثُرَ تَفَكُّرُهُ قَلَّ مَطْعَمُهُ وَمَنْ قَلَّ تَفَكُّرُهُ كَثُرَ مَطْعَمُهُ وَقَسِيَ قَلْبُهُ

"Bir kimsenin düşüncesi (tefekkürü) çok olursa yemesi az olur. Bir kişinin düşüncesi az olursa yemesi çok ve kalbi kasvetli olur," buyrulmuştur.

Yemekle dolmuş olan kursağa hikmet girmez. Bir kişinin yemesi az olursa içmesi de az olur. İçmesi az olan kişinin uykusu az olur. Uykusu az olan kişinin ömrünün bereketi açık olur. Bu takdirde çok yemek çok uyumağı gerektirir. Çok uyuyan kimsenin de ömrünün bereketi kaybolur. Bir kimse herhangi bir sebeple doymak derecesinden daha az yemekle iktifa ederse onun bedeni gıdayı daha güzel kabûl eder. Nefsinin ve kalbinin halleri daha iyi olur. Karnını tıka basa dolduruncaya kadar yiyenin hâli bunun aksine olur."

İmam-ı Taberânî'nin rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Resûlüllh Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki:

"Hiç şüphesiz dünyada tokluk ehli olanlar, işte onlar, yarın kıyamet gününde açlık ehli olacaklardır."

Selman ve Ebu Cuheyfe'nin (Allah onlardan razı olsun) rivayetlerinde:

إِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ شِبَعًا فِي الدُّنْيَا أَطْوَلُهُمْ جُوعًا فِي الْآخِرَةِ

"Hiç şüphesiz insanlardan dünyada tokluğu çok olanların âhirette açlığı uzun olacaktır," buyurulmuştur.

Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin karnı tokluk cihetinden aslâ dolmamıştır. Ailesi içinde hâli şu idi ki, onlardan yemek istemezlerdi. (Yâni "Yemek getirin, yiyelim" yahut "Gönlümüz filân yemeği istiyor, onu getirin" dediği görülmezdi.) **Eğer yemek getirirlerse yerdi. Her ne yiyecek ve her ne içecek verseler reddetmez, kabûl ederdi."**

Zikrolunan şib' (tokluk), mideye ağırlık verip ibadete mâni olan, uyku ve kesel (gevşeklik, tembellik) getiren tokluktur. Mekruh olan budur. Hattâ bunun kerâheti, gerektirdiği fesada göre haram derecesine ulaşır, demişlerdir. Meselâ namazın terkine sebep olursa haramlığı ona göre olur. Yoksa murad, mûtad üzre tam olarak doymak mekruh olur demek değildir. Hattâ bu derece doymak vâciptir. Çünkü can taşıyan bunsuz olamaz. Her ne zaman Peygamber Efendimiz Hazretleri doyuncaya kadar yemezdi deseler, bundan maksat yeter miktardan fazla yemezdi demektir. Doyuncaya kadar yedi dedikleri zaman yeter miktarda yedi demektir.

Nitekim Sahih-i Müslim'de bir hadîs gelmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Ebu Bekir ve Ömer (R.A.) ile açlıktan dışarı çıktılar. Bir Ensarî'nin evine vardılar. O da bir koyun boğazladı. Vakta ki, doydular..." diye tâbir olunmuştur. Murad, yeteri kadar yediler, demektir.

İmam-ı Nevevî: "Bu hadîs-i şerifte doyuncaya kadar yemenin câiz olduğuna işaret vardır. Kerâheti hususunda gelen haber, devamlı olarak onun işlenmesine mahsustur," demiştir.

Şeyhayn'ın rivayetlerinde Ebu Hüreyre (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Muhammed (Sallâllahü Aleyhi ve Eellem) ailesi, üç gün birbiri ardınca yemekten doymamışlardır. Bu hal tâ Resûlüllah Efendimiz vefat edinceye kadar böyle gitmiştir," demiştir.

İmam-ı Tirmizî, İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Resûlullah Efendimiz ve ehli, birbiri ardınca üç gece geçerdi ki, akşam yemeği bulamayıp aç yatarlardı. Ekmekleri de arpa ekmeğinden başka bir şey değildi," diye buyurmuştur.

İbn-i Sa'd İmran bin Zeyd-i Medenî'den rivayet etmiştir ki, şöyle dedi: "Bir gün babam Zeyd ile beraber Hazret-i Âişe'nin evine gittik. Hazret-i Âişe (R. Anhâ) Resûlullah Efendimiz Hazretleri hakkında:

— Mübarek karnını iki yiyecekten doyurmadan dünyadan çıkıp gitti. Hurmadan doyduğu zaman arpadan doymazdı, arpadan doyduğu zaman hurmadan doymazdı, diye buyurdu."

Dimyatî'nin naklinde yine Hazret-i Âişe buyurmuştur ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri dünya metâlarından üç nesneyi beğenirlerdi. Birisi güzel kokulu nesneler, birisi nisâ (yâni hatunlar), birisi de yemekti. İkisine yetişti, birisine yetişemedi. Nisâ ile güzel kokulu nesneleri buldu, yemeği bulamadı."

Bundan murad onu çok istediği halde bulamadı demek değildir. Belki bundan murad şudur ki: Eller gibi yemekle nimetlenmeye hırslı değildi; kuvvet bulacak kadar az bir miktara kanaat ederdi, demektir.

İmam-ı Tirmizî *Şemâil*'inde Nu'man bin Beşîr'den rivayet etmiştir ki: "Vallahi ben sizin peygamberinizi mübarek karnını doyuracak kadar dekal bulamaz halde gördüm," demiştir. Dekal dedikleri hurmanın kötü ve âdi bir nevidir.

Velhâsıl bu türlü haberler çok gelmiştir. Âişe-i Sıddıka (R.A.) buyurmuştur ki: "Biz Âl-i Muhammed şöyle idik: Bir ay boyunca hiç ateş yakmadığımız olurdu. Su ile hurmadan başka bir şey yoktu."

İmam-ı Buharî'nin naklinde şöyledir: "Hazret-i Âişe, hemşiresinin oğlu Urve'ye:

— Ey hemşirem oğlu! Biz hilâli görürdük. Ondan sonra yine hilâli görürdük. Sonra yine görürdük. İki ayda üç hilâl görürdük. Bu müddet içinde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin evlerinde ateş yanmazdı, dedi.

Urve:

— Ey teyze! Ya ne ile geçinirdiniz? diye sordu.

Âişe (R. Anhâ) Hazretleri:

— Hurma ve su ile geçinirdik. Ancak Resûlüllah Efendimizin ensar kavminden komşuları vardı. Onlar davarlarının sütünden gönderirlerdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onu bize içirirdi, diye buyurdu."

Utbe bin Gazvân'dan rivayet edilmiştir ki: "Biz Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraber yedi kişi idik. Semüre (sakız ağacı) dedikleri ağacın yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Hattâ ağzımızın iki yanı onu yemekten yara olmuştu," dedi.

İmam-ı Müslim ve Beyhakî'nin (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde gelmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri vefat edip gitti; ömründe bir günde iki kere ekmekle zeytinyağından doyduğu vâki olmadı," demişlerdir.

İmam-ı Buharî'nin naklinde Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Ben Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Hak Teâlâ Hazretlerine kavuşuncaya kadar

elenmiş undan yumuşak girde (pide) veya semît koyun görmüş olduğunu bilmiyorum," dedi.

Semît diye şuna derler ki, gayet genç koyunu veya kuzuyu boğazladıktan sonra sıcak su ile haşlayıp tüylerini giderirler ve derisinden buryan ederler. Arap tâifesi içinde muteber bir yiyecektir. Resûlüllah'ın Ehl-i Beyt'inde elek yoktu. Un elemeyi bilmezlerdi.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde gelmiştir ki: "Ebî Hâzım Sehl'e sorup:

— Siz Peygamber Efendimiz Hazretleri zamanında elenmiş un gördünüz mü? dedi.

Sehl de:

— Vallahi görmedik, diye cevap verdi.

— Ya arpa ununu eler miydiniz? dedi.

— Yok, elemezdik. Ama üflerdik, dedi."

Yânı: "Ancak üstüne gelen kabuk ve kepeğini üfleme vâki olurdu, elemek olmazdı," dedi. Yine bir rivayette şöyledir ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin zamanında sizin eleğiniz var mıydı? diye sordu.

Sehl (R.A.) Hazretleri:

— Resûlüllah Efendimiz nübüvvetle gönderdiğinden tâ kabz olununcaya kadar elek görmedi, dedi.

İbn-i Hacer der ki: "Sehl'in bu cevabından ben öyle zannederim ki, nübüvvetten önce gördüğünden istisna etme vardır. Zira Fahr-i Âlem Hazretleri nübüvvetten önce ticaret vesilesiyle Şam diyarına yolculuk ederdi. O diyar Rum tâifesinin elinde idi. Onlarda bu türlü tena'um (konfor) sebepleri çok olur. Şüphe yoktur ki, o zaman onların evlerinde gördüğü olmuştur."

Buharî ve Müslim'in nakillerinde Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz vefat ettiği zaman yiyecek kısmından bir miktar arpadan başka bir şey kalmamıştı. Çok zaman ben o arpadan yedim. Sonunda onu ölçtüm. Ondan sonra tükendi," demiştir.

Yine Şeyhayn'ın rivayetlerinde Hazret-i Âişe buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz vefat ettiği zaman mübarek cübbesi bir Yahudi'de otuz şinik arpaya rehin idi."

İmam-ı Müslim ve diğerlerinin naklinde Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dışarı çıktı. Ebu Bekir ile Ömer (Allah onlardan razı olsun) Hazretlerine rast geldi. Sual edip:

— Bu zamanda evlerinizden çıkmağa ne sebep oldu? diye buyurdu.

— Açlık sebep oldu, dediler.

Fahr-ı Âlem Hazretleri de yemin edip:

— Beni de sizi çıkaran nesne çıkardı, dedi.

Oradan bir Ensarî'nin evine geldiler. Ensarî de meğer evinde değilmiş. Karısı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini görünce:

— Merhaba, hoş geldiniz, dedi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Filân nerdedir? diye kadına kocasını sordu.

O da:

— Tatlı su getirmeye gitti, dedi.

Bu sırada hemen Ensarî de çıkageldi. Resûlüllah Efendimize ve yoldaşlarına bakıp Allah'a hamd ederek:

— Bugün benden daha üstün konuklu kimse yoktur, dedi.

Ondan sonra gitti, bir salkım hurma getirdi. Üzerinde kuru hurma, olgun yaş hurma ve koruk hurma vardı. Onlara:

— Buyurun, diye teklif edip kendisi koyun boğazlamak için eline bıçak aldı.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bunu görünce:

— Sakın sağılır koyun boğazlama, diye buyurdu.

Bundan sonra Ensarî, koyunlarından birini boğazladı. Resûlüllah Efendimiz ve arkadaşları koyundan ve hurmadan yediler, içtiler. Doydukdukları ve kandıkları vakit Hazret-i Ebu Bekir ile Hazret-i Ömer'e:

وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَنْ هٰذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَخْرَجَكُمْ
مِنْ بُيُوتِكُمُ الْجُوعُ ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتّٰى اَصَابَكُمْ هٰذَا النَّعِيمُ

— **"Benim nefsimi elinde tutan Allah'a yemîn ederim ki, siz kıyamet gününde bu nimetten mes'ul olacaksınız. Evlerinizden sizi açlık dışarı çıkardı, ondan sonra bu nimet size yetişinceye kadar evlerinize dönmediniz,"** diye buyurdu.

Hadîs-i şerifte zikredilen suâlden murad, şereflendirme ve nimetlendirme suâlidir. Meselâ "Ey kullarım! Dünyada filân yerde son derece acıkmıştınız. Size şöyle bir

nimet müyesser eyledim. Hatırlıyor musunuz?" diye buyurur. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin dostlarına bu şerefli tenbihten muradı, onları şükre kandırmaktı.

Bu rivayetin bize faydaları cümlesinden biri de şudur ki: Hak Teâlâ Hazretlerinin bize ihsan ettiği türlü türlü nimetleri düşünelim. O nimetler ki, ulu sahâbeler, belki de insanların efendisi olan Peygamber Efendimiz onları dünyada görmemişti. Bunları düşünerek belki onların şükrüne çalışırız. Bir miktar hurma ile biraz et için böyle buyurulunca türlü türlü nefis yemekler için nasıl olması gerektiğini düşününüz!..

İmam-ı Müslim'in naklinde Talha bin Nâfi', Câbir bin Abdullah'dan işitip rivayet etmiştir ki, Câbir (R.A.) şöyle dedi: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri elime yapışıp beni evine götürdü. Ev halkı Resûlüllah Efendimize bir parça ekmek getirdiler. Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Hiç katık edecek bir nesne yok mu? diye sordular.

— Sirkeden başka bir şey yoktur, dediler.

O zaman Resûlüllah Efendimiz:

— Ne güzel katıktır sirke, diye buyurdular."

Câbir (R.A.): "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden bu sözü işittiğimden beri sirke sevmekten hâli olmadım," dedi. Talha (R.A.) da: "Câbir'den bu kıssayı işittiğimden beri sirkeye muhabbetten hâli olmadım," dedi.

İbn-i Ebi'd-Dünyâ'nın naklinde İbn-i Büceyr (R.A.) buyurmuştur ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz çok acıkmıştı. Oradan bir taşı aldı, mübarek karnının üstüne koydu ve buyurdu ki:

أَلَا رُبَّ نَفْسٍ طَاعِمَةٍ نَاعِمَةٍ فِي الدُّنْيَا جَائِعَةٌ عَارِيَةٌ يَوْمَ الْقِيمَةِ أَلَا
رُبَّ مُكْرِمٍ لِنَفْسِهِ وَهُوَ لَهَا مُهِينٌ يَوْمَ الْقِيمَةِ أَلَا رُبَّ مُهِينٍ
لِنَفْسِهِ وَهُوَ لَهَا مُكْرِمٌ

— "Nice kimseler vardır ki, yeyip içtikleri ve dünya nimetleri içinde yüzdükleri halde kıyâmet gününde aç ve çıplak olurlar. Nice kimseler vardır ki, görünüşte nefslerine ikram ettikleri halde gerçekte ona ihanet ederler. Ve nice kimseler de vardır ki, görünüşte nefslerine ihanet ederler, halbuki gerçekte ona iyilik ederler."

Velhâsıl nice kimseler vardır, yer, içer, dünya ile öylesine meşgul olur ki, Allah saklasın, âhiret tarafı hatırlarına gelmez olmuştur. O türlü kimseler uhrevî nimetler-

den nasıbsız olacaktır. Nıcelerı vardır, kıbir ve ucubla nefslerine ıkram ettıklerını sanırlar, ama haberlerı yoktur kı, kendilerıne ihanet ederler. Niceleri vardır, nefslerını dunyada hor ve zelıl tutarlar. Bilmeyenler, onların nefslerıne ıhanet ettıklerını sanır. Ama haberlerı yok ki, o i'zaz ve ikramın tâ kendisidir. Hepsinin sonucu âhırette zuhur edecektir.

Ebu Hâtem ibn-ı Hibbân Resûlüllah Efendımiz'ın mübarek karnına taş bağladığı hakkında gelen bütün hadîsleri ınkâr etmiştir. "Onların aslı yoktur, bâtıl hadîslerdir," demiştır. Visâl hadîsine dayanarak: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

لَسْتُ كَاَحَدِكُمْ اِنِّى اُطْعَمُ وَاُسْقٰى

"Ben hiç birinize benzemem. Ben yedirilir ve içirilim," diye buyurmuştur," dedi.

"Bu kıssanın aslı şudur: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri oruç tutardı. Akşam orucunu bozmayıp ertesi gün de oruçlu olurdu. Buna visâl orucu derler. Ulu sahâbeden bâzıları da böyle edince Resûlüllah Efendimiz onları bundan men edip: **"Ben sizin hiç biriniz gibi değilim. Ben yedirilir ve içirilirim,"** diye buyurdu. Peygamber Efendimiz Hak Teâlâ Hazretleri tarafından yedirilip içirilirse mübarek karnına açlıktan taş bağlamak nasıl olur? Belki o rivayet olunan hadîslerde zikrolunan kelime hacer değil, hacez'dir. (Yâni noktalı rı -z -harfi ile yazılıp okunması gerekirken noktasız rı harfi ile yazılmış veya okunmuştur). Onu bilmeyen hacer sanmıştır. Z harfı ile hacez diye izârın uçlarına derler," dedi.

Ama Ebu Hâtem'in bu sözlerini beğenmeyip bâzıları: "Mezkûr mânada vârıd olan hadîs-i şerifler hakkında doğrusu şudur ki, onlar sahihlerdir. Fahr-i Âlem Hazretlerinin taş bağlamasının sevabı seçtiği için olması ihtimali vardır," dediler. Bâzı âlimler indinde de bâzı Arap ve Medine halkı katında acıktıkları zaman karınlarına taş bağlamanın âdet olması mümkün görülmüştür. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerının de onların ettiğini ederek böyle etmesinin caiz olduğunu ashâbına bildirmek istemesi ve tevazu göstermesi mümkündür, demişlerdir.

Ancak bâzı meşayih (Allah onlara rahmet etsin) bu hususta buyurmuşlardır kı: "Taş bağlanması açlık ıçin değildi. Belki mübarek cismı letafetin kemâl derecesı üzre olup ruhâniyet tarafı galip olduğu ıçindi. Eğer taş bağlamasa yeryüzünde karar edemeyıp ulvî âleme meylederdi."

Hakikatını Allahu Teâlâ bilir. Bizim aklımızdan gızli bâzı sırrının daha bulunması mümkündür.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin zikrolunduğu üzre açlıklar çektiğinden bâzı âlımler şuphe edıp demışlerdir kı:

"Resûllerin en kerîmi ve nebilerin en muhteremi Efendimiz Hazretlerinin böyle açlık çekmesi niçin gereksin? Hadîs-i şerifte aynen geldiğine göre evine bir yıllık lâzım olan erzak ve zahire ne ise alıp koyardı. Şu da sâbit olmuştur ki, bir kere ganimet malından bin deveyi ashâbından dört kişiye taksim etmiştir. Bu da sâbit olmuştur ki, bir Arabîye bir kere bin koyun verilmesini buyurmuş ve vermişlerdir. Bundan başka eshâbından Ebu Bekir, Ömer, Osman, Talha ve diğerleri (Allah onların hepsinden razı olsun) hep varlıklı kişilerdi. Yoluna yalnız mallarını değil, can ve başlarını feda ederler idi. Ondan hiç bir nesneyi esirgemezlerdi. Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın (Allah onlardan razı olsun) Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin bir işaretiyle sadaka ve cihada ne mallar harcadıkları çok iyi bilinmektedir. Ebu Bekir bütün malını Allah yoluna sadaka etmiştir. Ömer malının yarısını sadaka etmiştir. Osman Tebuk gazâsında bin deve vermiştir. O halde bu kadar cömert sahâbe içinde Resûlullah Efendimiz Hazretleri niçin açlık ve sıkıntı çeksin?"

İmam-ı Taberî (Allah ona rahmet etsin) bu şüphenin cevabında buyurmuşlardır ki:

"Zikrolunan haller her zaman vâki olmazdı. Bâzan darlık ve sıkıntı çekerlerdi, bâzen genişliğe kavuşurlardı. Bulamadıklarından değildi. Bâzan olurdu açlığı ihtiyar ederlerdi. Bâzan bunu tıka basa doymanın ve çok yemenin kerahetinden dolayı ederlerdi."

Bu cevap güzel bir cevaptır. Ama "Bulamadıklarından değildi," diye başlayan kısmı reddedip buyurmuşlardır ki: "Belki bâzan bulamayıp sıkıntı çektikleri olurdu. Zira daha önce zikrolunan hadîs-i şeriflerden açıkça böyle olduğu anlaşılır."

İbn-i Hibbân'ın naklinde Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki: "Bizim doyuncaya kadar hurma yer olduğumuzu size söyleyen yalan söyler. Ama Kureyza fethedildikten sonra bir miktar hurmadan ve yağlı tuzlu nesneden bulduk."

Bu nakilden açıkça anlaşılır ki, Kureyza fethine gelinceye kadar müzayaka çekerlermiş. Gerçekte söz budur ki, bâzan tam genişlik ve bolluk hâsıl olurdu. Gerek armağan ve hediyelerden gerekse ganimetlerden nice yük mallar getirirlerdi. Ama yanlarında dunyanın kadri olmadığı için başkalarına dağıtıp saçarlardı. Öyle ki, kendilerine bir habbe kalmazdı. Nice gün olurdu Allah'ın hikmeti gereğince bir şey gelmezdi, müzayaka çekerlerdi.

İbn-i Hacer de der ki: "Doğrusu İslâm ehlinin çoğu hicretten önce Mekke şehrinde iken müzayaka üzre idiler. Medine'ye hicret etmelerinden sonra da çoğu böyle idi. Ondan sonra ensâr tâifesi bunlara evler ve meskenler verip gözettiler. Sütleriyle geçinmeleri için sağılır davarlarından bir kısım davar verdiler. Ancak bunlar, yine sâhiplerinin olacaktı.

Sonradan Benî Nadîr ve diğer yerler fetholundu. Bunlarda biraz zenginlik hâsıl oldu, ihtiyaçtan kurtuldular. O emanet malları sahiplerine gönderdiler.

İmam-ı Tirmizî'nin naklinde Resûlullah Efendimiz'den bir hadîs-i şerif rivayet olunmuştur ki, netice olarak mânası şudur: "Hiç bir kimse korku çekmezken ben Allah yolunda korku çektim. Hiç bir kimseye ezâ olunmazken ben Allah yolunda ezâ olundum. Vallahi benim üzerime otuz gece gelmiştir ki, bir kişinin yiyeceği kadar yemek ne bende vardı, ne de Bilâl'de vardı. Sadece Bilâl'in koltuğunun örteceği kadar bir şey vardı."

Bundan âşikâre yemek götürmeye kadir olmayıp koltuğunda gizleyecek kadar ekmek veya hurma yahut başka bir şey götürdüğü anlaşılır. Yahut bundan murad getirilen şeyin azlığından kinâyedir. "Elimize giren çok az bir şeydi" demek olur. Bu müzayakanın Kureyş tâifesinin tuğyanı zamanında olması ihtimali vardır ki, türlü eza ve cefaya bel bağlamışlardı. Şu da kesindir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz kendi güzel ihtiyarı ile bu halleri kabul ederdi, incinmez idi.

İmam-ı Tirmizî'nin naklinde Ebu Ümâme'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz:

"Rabbim bana Mekke deresini senin için altınla doldurayım mı diye teklif etti. Ben kabûl etmedim, "Yok, ya Rab, bir gün tok olayım bir gün aç olayım. Böylece aç olduğum zaman sana tazarru ve seni zikredeyim. Tok olduğum zaman da sana şükredeyim ve hamd edeyim" dedim," diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bu açıklamasını Hak Teâlâ Hazretleri çok iyi bilicidir; ne söyleyeceğini daha o söylemeden bilirdi. Fakat şerefli muradı Allah'ın hitabı ile lezzetlenmek olduğu için onu açıkladı.

İmam-ı Taberânî'nin rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Cebrâil aleyhisselâm ile Safâ üzerinde idiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Cebrâil aleyhisselâma:

وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَمْسَى لِآلِ مُحَمَّدٍ سُفَّةٌ مِنْ دَقِيقٍ وَلَا كَفٌّ مِنْ سَوِيقٍ

"Seni gerçek olarak göndermiş olan Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in ailesinin yanında bir avuç un ve bir avuç sevîk gecelemedi, "diye buyurdu."

Ondan sonra İbn-i Abbas (R.A.) Hazretleri dedi ki: "Resûlüllah Efendimiz bu sözü söylediği gibi gökten öyle büyük bir ses işittik ki, o ses Resûlüllah Efendimiz'e korku verdi. Cebrâil aleyhisselâm'a:

— Yoksa Hak Teâlâ Hazretleri kıyametin kopmasını mı emretti? diye sordu.

Cebrâil aleyhisselâm:

— Yok, ya Muhammedi Sözünü işittiği zaman İsrafil'e emretti, o sana nüzûl etti, dedi.

Ondan sonra İsrafil aleyhisselâm geldi:

— Hiç şüphesiz Hak Teâlâ Hazretleri senin söylediğin sözü işitti ve beni yeryüzü hazinelerinin anahtarı ile sana gönderdi. Buyurdu ki, sana teklif edeyim: İstersen Tihâme dağlarını altın, gümüş, zümrüt ve yâkut eyleyip yanınca yürüteyim. Eğer dilersen hükümdar peygamber ol, dilersen kul peygamber ol, dedi.

Cebrâil aleyhisselâm: "Tevazu' eyle" diye işaret etti. Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri üç kere:

— **"Bel nebiyyen abden — Ancak kul nebîliği isterim,"** diyerek kulluğu ihtiyar eyledi.

Vâr olanların iftiharı olan ve övgülerin en üstünü kendisine ait bulunan Efendimiz Hazretlerinin yüksek himmetine nazar eyle ki, yeryüzü hazinelerinin anahtarları kendisine teklif olundu da kabûl etmedi. Eğer kabûl edip alsaydı bile onu Hak Teâlâ Hazretlerinin tâati yolunda harcayacaktı. Fakat dünya mallarının sâhipliğine razı olmayıp sırf kulluğu ihtiyar eyledi.

İmam Halimî *Şa'bu'l-İmân* adlı kitabında der ki: "Âlemlerin serveri Efendimiz Hazretlerine hürmet ve muhabbet göstermenin şartlarından biri de şudur ki, halk içinde sıfat isimlerinden olan herhangi bir şeyi ona isim vermemek gerekir. Meselâ "Peygamber Efendimiz fakirdi" dememelidir. Bu sıfatı ona vermekten kaçmak Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hürmet ve muhabbetin eseridir."

Bâzı âlimler ona zühd sıfatının verilmesini de red ve inkâr etmişlerdir. Zühd rağbetin aksidir. Meselâ filân kimse zâhiddir deseler dünyaya rağbet etmez demektir. Başkaları hakkında bu söz övgüdür. Fakat Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli şanına göre övgü değildir.

Nesrü'd-Dürer sâhibi hikâye eder ki, Muhammed bin Vâsi'a:

— Filân kimse zâhiddir (dünyadan yüz çevirmiştir), dediler.

O da:

— Dünyanın kadrı nedir ki, bir kimsenin ona rağbet etmemesinin kadrı olsun? dedi.

Yâni kişinin rağbet etmediği gerçekten öyle bir şey olmalıdır ki, ona rağbetin olmaması ile müridlik sâbit olsun. Dünya geçici bir harâbedir. Böyle bir nesneye rağbet etmek ihtimali o türlü bir kimseye lâyık mıdır ki, rağbet etmez demek bir övgü olsun, demektir.

O halde Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin şerefli şânını iyi düşünen bir kimse bilir ki, dünyaya rağbet etmemeyi ona nisbet etmek bir huner midir? Onun ümmetinin seçkinlerine övgü olmayan bir vasıf onun kendisine övgü olur mu?

Aynı zamanda o muhterem zâta lâyık olmayan başka sözlerden de çok kaçınmak lâzımdır.

Kadı Iyâz *Şifâ*'sında zikretmiştir ki: "Bir zamanlar Mağrib ehlinden Hâtem Tuleytulî dedikleri bir kimse vardı. Zu'munca fakîh geçinirdi. Bir gün sohbet ve görüşme esnasında Fahr-i Âlem Efendimiz için "Yetim" kelimesini kullanıp "Zühdü kasdettiği için böyle değildi. Güzel yiyecekler bulabilseydi yerdi," dediği için Endülüs diyarının âlimleri katline fetva verdiler. Zira bu türlü sözler eksikliği ifade edicidir, hiç olmazsa öyle vehmettiricidir. Her ne kadar gerçekte yetim diye babası vefat etmiş olana derler ve bu mânanın padişahlarda dahi bulunduğu kesin ise de... Bununla beraber "Padişahımız yetimdir" demekte olan kabahat ve edebsizliğin ne mertebe olduğu açık seçiktir."

Şeyh Bedreddin Zerküşî sonraki bâzı fakîhlerden nakletmiştir ki: "Resûlullah Efendimiz mal cihetinden asla fakir değildi. Belki Allah cihetinden insanların en zengini idi. Kendi nefsine ve ailesine yetecek kadar dünyalık verilmişti," diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin:

— **"Allahümme ahyinî miskînen — Allahım, beni miskin** (sükûn ve itmi'nan **bulmuş) olarak dirilt,"** diye dua ettiğine şu mânayı verdiler:

Muradı istikânet-i kalb (kalb tevazuu) idi. Yâni tevazu isterdi. Yoksa meskenet değildi ki, lüzumlu şeylere yetecek şey bulamamak mânası olsun, diye söylerdi. Buna aykırı inançta bulunana karşı çok inkârcı idi. Hiç onların sözünü kabûl etmezdi.

Şeyhü'l-İslâm İbn-i Hacer (Allah rahmet etsin): "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet olunan:

اَلْفَقْرُ فَخْرِي وَبِهِ اَفْتَخِرُ

"Fakr* iftiharımdır, onunla övünürüm," hadîsi bâtıldır, mevzu'dur," diye buyurmuştur.

---

* Fakr kelimesi zahirî mânasında her ne kadar fakirlik demekse de aslında bu kelime burada Ledunnî mânasıyla zikredilmiş kabûl edilmelidir. İşin hakikatı de budur. Çünkü zahirî fakirlikte ilmen, ahlâkan ve aklen öğünülecek bir cihet bulmak mümkün değildir. Bu bakımdan İbn-i Hacer hadîsin inkârı yoluna gitmiştir. Halbuki hadîs sahih ve sâbittir. Hattâ bu hadîs, ulu veliler tarafından Ledün ilminin esasları arasına alınmıştır. Bu mânasına göre fakr, "Enfüste ve âfakta kendi varlığından nesne koymayıp cümlesini Hakk'ın varlığında ifnâ ettikten sonra bütün varlığı O'nun mutlak varlığının tecellilerinden ibaret görmektir." Bu da, hiç şüphesiz, iftihar edilecek şeylerin en büyüğüdür.. (S.N.)

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri açlığa karşı tamamen hoşnutluk üzere idi. Açlıkta nice menfaatler müşahede buyurmuşlardı. Nübüvvetinin başlarında diğer peygamberlere de vâki olduğu üzere Allah'ın âdeti hasebiyle bâzı sıkıntı ve darlıklar çektiği de olmuştu. Ama sonraları İslâm kuvvet ve şevket bulduktan sonra ettikleri her riyazet kendi gönül hoşluğu ile olurdu. Şöyle ki, ümmetinden diğerleri ona bağlansın ve iltifat edici olsunlar. Bütün nimetlenme ve zevk alma sebeplerini en son derecede elde etmesi mümkün olurdu. Bununla beraber onlara asla bağlanmış değildi. Kendileri öyle bir âleme dalmışlardı ki, yemek ve içmek gözlerine görünmezdi. İşin hakikati budur. Allah daha iyi bilir, en üstün hüküm ve hikmet sâhibidir.

Şöyle bilinsin ki, gıda kısmından bir nevine devam etmek Resûlüllah Efendimizin güzel âdetleri arasında değildi. Zira böyle etmek, tabiata zarar verir. Belki memleketinin halkı ne türlü yemekleri yemeğe alışık iseler onları - meselâ etten, ekmekten, hurmadan, çeşitli yemişlerden - yerlerdi. Helva ve bal yemişlerdir. Bu ikisini severlerdi. Buharî ve Tirmizî böylece rivayet etmişlerdir.

Helva diye her tatlı yiyeceğe derler. Ama Hattâbî der ki: "San'at karışmayınca helva demezler."

İbn-i Seyde der ki: "Tatlı katılmış olan her yemeğe helva denir. Bâzan meyveye de helva derler."

Hattâbî der ki: "Helvayı çok sevmesinin mânası, onu çok arzu etmesi ve nefsinin çekmesi demek değildir. Belki şerefli huzurlarına getirdikleri zaman onu bir hoşça yerdi ki, bundan hoşlandıkları anlaşılırdı."

Seâlibî *Fıkhu'l-Lûğa* adlı kitabında getirmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz'in helvası mecî' idi." Meci' diye sütle yoğrulmuş hurmaya derler.

Leys bin Ebî Sâlim'den rivayet edilmiştir ki: "İslâm'da ilkönce habîss (un helvası) pişiren Hazret-i Osman bin Affan idi. Allah ondan razı olsun. Bir zaman kendisine develerle un ve bal gelmişti. Onları karıştırıp Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine gönderdi. Peygamber Efendimiz yeyip beğendiler."

Bunu "Hayseme (R.A.) Hazret-i Osman'ın faziletleri hakkında rivayet etmiştir," diye Taberî zikreyledi.

Abdullah bin Selâm'dan şöyle rivayet olunmuştur ki: "Bir gün Hazret-i Osman'ın (R.A.) bir devesi kafile ile beraber geldi. Üzerinde un, yağ ve bal vardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdi. Fahr-i Âlem Efendimiz bereketi için dua etti. Ondan sonra buyurdu, bir tencere getirdiler. İçine yağ, bal ve un koydular. Nihayet pişti, indirdiler. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Yeyin! Bu bir nesnedir ki, Fars tâifesi buna habis ederler, dedi."

Taberî der ki: "Bu naklı Temmâm *Fevâid*'inde ve Taberânî *Mu'cem*'inde rivayet etmişlerdir." Bu takdirde malzemesini Hazret-i Osman (R.A.) getirip yapılmasını Fahr-ı Kâinat Efendimiz işlemiş olur.

Resûlullah Efendimiz Hazretleri koyun eti de yemişlerdir. Bu üç gıda, yâni **et, helva ve saf bal,** gıdaların en üstünlerindendir. Bedene, ciğere ve diğer âzalara en faydalı olanlardandır. Bir insan bunları yemekten kaçmaz, ancak bir hastalığı veya âfeti olan kimse kaçar. Et, cennet ehli yiyeceklerinin efendisidir.

Ali (R.A.) Hazretlerinden nakledilmiştir ki:

سَيِّدُ طَعَامِ الدُّنْيَا اللَّحْمُ ثُمَّ الأَرُزُّ

"Dünya yiyeceklerinin yeğreği ettir. Ondan sonra pirinçtir," diye buyurmuştur.

Zührî'den rivayet edilmiştir ki: "Et yemek yetmiş kuvveti arttırır," demiştir. Yetmişten murad sadece çokluktur. "Çok kuvvet arttırır" demek olur.

Yine Hazret-i Ali (R.A.) Efendimizden rivayet edilmiştir ki: "Et yemek cildin rengini berraklaştırır ve güzel huy, iyi tabiat verir. Bir kimse kırk gece et yemeği terk eylese huyu ve tabiatı kötüleşir," diye buyurmuştur.

Ebu'ş-Şeyh ve İbn-i Hibban'ın naklinde İbn-i Şem'an'ın rivayetinde geldiğine göre şöyle derdi: "Bizim âlimlerimizden işittim. Buyururlardı ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretleri nazarında en makbul yiyecek et idi. Et, işitme kuvvetini arttırır. Dünya ve âhiret yiyeceklerinin efendisidir. Keşke Rabbimden onu bana her gün yedirmesini dileseydim de bana yedirseydi."

İmam Şâfiî (Allah ona rahmet etsin): "Et yemek aklı arttırır," diye buyurmuştur.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kol eti yemeği severlerdi. Onun için kol etini pişirip zehirlediler, Fahr-i Alem Hazretlerine getirdiler. Bunu bir Yahudi karısı etmişti. Kol etini sevdiklerine ilişkin hadîs-i şeriflerden bâzı şeyler vârid olmuştur. Kesindir ki, kol etini severlerdi.

Tirmizî'nin rivayetinde Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki:

وَكَانَ الزِّرَاعُ أَحَبَّ إِلَيْهِ وَكَانَ لَا يَأْكُلُ اللَّحْمَ إِلَّا غِبًّا وَكَانَ
يَعْجَلُ إِلَيْهَا لِأَنَّهَا أَعْجَلُ نُضْجًا

"Kol eti, Resûlüllah Efendimize diğer yerlerden daha sevgili idi. Ancak gün aşırı et yerdi. Kol etine şunun için acele ederdi; çünkü o tez pişer," diye buyurmuştur.

Hadîs-i şerifin metninde geçen ğıbb kelimesinin mânası gün aşırı demektir. Ama Hasan'ın kavline göre ğıbb'e bâzı yerlerde haftada bir kere mânası verilmiştir.

Ona acele etmesinin mânası ise tez pişer, tez hazmolur ve yemesi güzeldir, demek olur.

Resûlullah Efendimiz boyun etini de severdi. Rivayet olunmuştur ki, Zıbâa binti Zubeyr (R.A.) evinde bir koyun boğazlamıştı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir adam gönderip o koyundan biraz et istedi. Zıbâa:

— Boyundan başka bir nesne kalmadı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine boyun göndermeğe utanırım, dedi.

Gelen kimse geri döndü. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine böylece haber verdi. Resûlüllah Efendimiz onu yine gönderip:

— Versin... Boyun, hayra en yakındır ve ezâya en uzaktır, diye buyurdu.

Ezâ'dan murad, hayvanın içinde olan fazlalıklarıdır. Gerçekten de ona boyundan ırak yer yoktur. Şu da açıktır ki, koyun etinin en hafifi boyun etidir, kol ve bazu etleridir. Bunlar mideye ağırlık vermezler. Tez hazmolunurlar. Beslenmede bu türlü hallere riayet olunmak gerektir.

Arka (sırt) etine de şerefli meyilleri olduğu Tirmizî'nin naklettiği şu hadîs-i şeriften anlaşılır ki:

اَطْيَبُ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّهْرِ

"Etlerin en güzeli sırt etidir," diye buyurulmuştur.

Ama böbrekleri sevmediği hususunda Hâfız Irakî, İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden bir hadîs-i şerif nakletmiştir. Ancak bu hadîsin isnadında tamamen zaaf vardır. "Sevmemeleri idrarla yakın ilişkisi olduğu içindi," demişlerdir.

Güzel âdetlerinden biri de şu idi ki, et yedikleri zaman mübarek dişleriyle yapışıp çeker, öylece kemikten koparırlardı. Yâni kemirmek sünnettir. Buharî'nın hadîsinde eti bıçakla kestikleri de vârid olmuştur. Ama ısırıp yemek evlâdır," demişlerdir.

Bu türlü şeyler vâcip olan nesnelerden değildir. Ama sünnete riayet eden kimse böylece eder.

Resûlullah Efendimizin büryan yemeleri de vâkı olmuştur. Ümmu Seleme'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki: "Bir kere büryan olmuş bir böğür etini şerefli huzurlarına getirdim. Ondan yediler, sonra kalkıp namaza durdular. Taze abdest almadılar," demiştir.

İmam-ı Tırmizî, "Hadîs sahihtir" diye buyurmuştur. Abdest almadıklarının zikredilmiş olmasının sebebi şudur ki, büryan kuru bir yiyecektir. Yerken dişlerin ka-

naması ihtimali vardır. Onun için buyurmuşlardır ki: "Bu türlü nesnelerde mücerret ihtimal ile abdestin yenilenmesi gerekmez. Yakîn (kesin bilgi) hâsıl olmadıkça abdest sınmaz."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin pastırma yedikleri de vâki olmuştur. Hadîs kitaplarında vârid olmuştur ki, bir kimse koyun boğazlayıp pastırma etti ve Medine'de bulunan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gönderdi. Pastırma etmeyi Resûlüllah Efendimiz, buyurmuştu .

Resûlüllah Efendimiz büryan olmuş ciğer de yemişlerdir. Tavuk eti de yemişlerdir. Şeyhayn böyle rivayet ettiler. Yine Şeyhayn'ın rivayetlerinde hımâr-ı vahşî (yaban eşeği) etini yedikleri de vâki olmuştur. Ayrıca seferde ve hazerde deve etini yemişlerdir. Yine Şeyhayn'ın rivayetlerinde geldiğine göre tavşan etini yedikleri de olmuştur.

"Resûlüllah Efendimiz tirit yemeği ziyade severlerdi," diye İbn-i Abbas rivayet etmiştir. Ekmeği doğrayıp et suyu ile ıslatarak yapılan yemeğe tirit derler. Ama İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinin naklinde: "Peygamber Efendimiz Hazretlerine en sevgili yiyecek ekmek tiridi ve hays tiridi idi," demiştir. Yâni ekmekten ettikleri gibi hays (hurma, yağ ve keş karışımı) denilen bir yiyecek vardır, ondan da tirit ederlermiş. Tiridi yağ ile yedikleri de vâki olmuştur. Ekmekle zeytinyağı yedikleri de olmuştur.

Ama herîse (keşkek) hususunda Huzeyfe Hazretlerinden rivayet edilmiş olan:

إِنَّ جَبْرَئِيلَ أَطْعَمَنِي الْهَرِيسَةَ لِيَشُدَّ بِهَا ظَهْرِي لِقِيَامِ اللَّيْلِ

"Hiç şüphesiz Cebrâil, geceleri kalkmaya yardım ve kuvvet vermesi için bana keşkek yedirdi," hadîsi sahih değildir, sonradan ortaya konmuştur. Muhammed bin Haccâcü'l-Lâhmî denilen kimse onu uydurmuştur, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kabak da yemişlerdir. Kabak aşını severlerdi. Yedikleri zaman kâsenin etrafından sıyırırlardı. Enes bin Mâlik (R.A.): "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri öyle ettiği günden beri kabağı severim," diye buyurmuştur.

İmam-ı Müslim (Allah rahmet etsin) böylece rivayet etmiştir. İmam-ı Nevevî der ki: "Bu rivayette, kabağı sevmenin ve aynı zamanda Resûlüllah Efendimiz'in sevdiği her nesneyi sevmenin müstehap olduğuna delâlet vardır."

Arpa unu ile pişmiş pazı da yerlerdi. İmam Tırmizî buna "Hasen ve garib bir hadîstir" demiştir.

Tırmizî'nin rivayetinde gelmiştir ki: "Bir kere Hazret-i Hasan bin Ali, İbn-i Abbas ve İbn-i Ca'fer (Allah onların hepsinden razı olsun), Selmâ Hatun'a geldiler:

— Bize Resûlüllah Efendimiz'in sevdiği yemeklerden birisini pişir, dediler.

Selmâ Hatun:

— Ey benim sevgili yavrucuklarım! Şimdiki zamanda siz ondan hoşlanmazsınız, dedi.

Onlar da:

— Hoşlanırız; sen hemen pişir, dediler.

Bunun üzerine Selmâ kalktı, bir miktar arpa alıp değirmene koydu, çekti, un etti. Ondan sonra bir kabın içine koyup üstüne bir miktar zeytinyağı döktu, pişirdi. Üzerine karabiber ve daha birtakım ısı otlar (biber, baharat) saçıp önlerine getirdi:

— İşte Resûlüllah Efendimiz'in beğendiği ve güzel güzel yediği yemek budur, dedi."

İki cihanın övüncünün dünyada ne türlü bir geçimden hoşnut olduğunu ve şimdiki zamanda yeyip içme, geçim ve zevklenmenin ne dereceye vardığını düşünüp Hak Teâlâ Hazretlerine şükür nimetini ona göre yerine getirmek gerektir. Şükrün mânası sadece dille şükür demek değildir. Belki her kişinin kendi mertebesine göre hizmetinde kaim ve daim olup kulluk vazifelerini lâyık olduğu şekilde edâ etmektir.

Resûlüllah Efendimiz aynı zamanda hazîre dedikleri yemeği de yemişlerdir. Hazîre dedikleri yemek şudur: Eti ufak doğrar, bol su ile bir çömlek içinde pişirirler. Et erimeye yakın olduğu zaman üzerine un çalıp karıştırırlar. Biraz da öyle peşirdikten sonra indirirler. İçinde et olmazsa ona asîde derler.

Kutbî ve Cevheri (Allah onlara rahmet etsin) böyle demişlerdir. Vâkıt (keş) yedikleri de vâki olmuştur. Yâni yağı alınmış sütün peynirini yerlerdi. Mekke ve Medine'de bu türlü peynir çok olur.

İmam-ı Müslim'in naklinde: "Kebâs yedikleri de vâki olmuştur," denmiştir. Kebâs diye misvâk ettikleri ağacın yemişine derler. Bâzıları o ağacın yaprağına derler, demiştir. Ama İsmailî bu sözü beğenmemiştir: "Hakikat şudur ki, zikrolunan ağacın yemişidir. Ağacın adı erâk'dir. Meyvesine berber derler. Olgunlaşıp karardığı zaman da kebâs derler," demiştir.

İbn-i Esîr Nihaye'sinde: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri cezeb'i severdi," demiştir. Cezeb, hurma ağacının tâ ucunda yenen bir yeri vardır, ona şahmu'n-nahl (hurma ağacının yağı) derler, odur.

Rivayet olunur ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, yiyeceklerin tabiatlarına en güzel usûl üzre riayet ederlerdi. Her ne zaman bir yemeğin tabiatında te'sirini kesmeye ve değiştirmeye muhtaç bir hal olsa zıddı ile onu ıslah ederdi. Yâni sıcak tabiatlı bir yemek, meselâ hurma yese, onun hararetini karpuz yiyerek def ederdi. Zıddını bulamadığı zaman da çok hararet vermeyecek kadar yerdi.

Ebu Dâvud'un (Allah ona rahmet etsin) naklinde Ebu Umâme Hişâm'dan şöyle rivayet etmiştir ki: "Resûlullah Efendimiz taze hurmayı karpuzla yerdi. Ve buyururdu ki:

— Hurmanın hararetini karpuzla def ederiz. Karpuzun burudetini (soğukluğunu) hurma ile keseriz."

Bâzı rivayetlerde "Hurmayı kavunla yerdi," demişlerdir. Gerçi kavunda da hararet vardır, fakat nihayet soğukluğu ve sulu oluşu ile yine hurmanın hararetini def' ederdi. Zira hurma çok yakıcıdır.

Hazret-i Âişe'den rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Babam beni Resûlullah Efendimiz Hazretlerine vermek istediği zaman beni şişmanlatmak istedi. Her ne eyledi ise uygun gelmedi. Sonunda taze hurma ile kıssa yedim. Ondan sonra bir güzel semirdim."

Kıssa, hıyarın bir nevidir ki, ona Türkistan'da şenhıyar derler.

İbn-i Mâce (Allah ona rahmet etsin) Hazret-i Aişe'den böyle rivayet etmiştir. Tirmizî de böyle rivayet etmiştir. Ancak Tirmizî, "Kıssa ile temr yedim de semirdim," dediğini rivayet etmiştir. Temr diye hurmanın bu diyara gelen kurusuna derler.

Karpuzun faziletleri hakkında gelen hadîsler sahih değildir, bâtıldır, demişlerdir.

Hurma ile kaymak yemeği de severlerdi. Bişr oğulları Abdullah ve Atiyye (Allah onlardan razı olsun) dediler ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bizim evi şereflendirdi. Önüne kaymak ve hurma getirdik. Bunları severdi."

Sütle hurmanın adını **"Etyabeyn — En güzel iki yiyecek"** koymuştu. İmam-ı Ahmed böyle rivayet etmiştir. Allah ona rahmet etsin.

Güzel âdetlerinden biri de şu idi ki, ekmeği katık ile yerlerdi. Katık olması kabil ne bulurlarsa onunla yerlerdi. Bâzan et ile yeyip: **"Bu, dünya ve âhiret yiyeceklerinin efendisidir,"** derlerdi. Bâzan karpuzla, bâzan da hurma ile yerlerdi.

Rivayet olunur ki, bir kere arpa ekmeğinin üstüne bir tane hurma koydu da:

— Bu bunun katığıdır, dedi.

Böyle buyurmalarının sebebi hakkında bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Arpanın tabıatı soğuk ve kurudur. Hurmanın tabiatı, sahih kavil üzre, sıcak ve yaştır. O halde onu ona katık etmek en güzel tedbirdendir."

Bâzen ekmekle sirke yerler ve: **"Sirke ne güzel katıktır,"** buyururlardı. "Sirkenin övülmesinden murad, yeme ve içme hususunda orta yolu tutmak gerektiğini bildirmektir. Çok lezzetli yemeklere pek fazla rağbet etmemek gerektir. Kişi sirke de bulursa yemesi gerektir. Bunun benzeri yiyeceklere hor nazarla bakmamak gerek. Şehvetlere rağbet etmek dini bozar ve bedeni hasta eder, demektir," dediler.

İmam-ı Nevevî bu hususta der ki: "Lâyık olan, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli muradının sirkenin kendisini medh etmek olduğuna kesinlikle hükmetmektir. Onun yiyecek ve içecekte orta yol kılınması ve şehvetleri terk etmek mânası başka yerlerden malûm olmuştur.

Ama İbn-i Kayyum (Allah rahmet etsin) demiştir ki: "Medihden şerefli muradları sirkeyi diğer yiyecekler üzerine tafdil etmek değildi. Belki mevcut olan hâlin gerektirmesi üzere övmekti. Hadîs-i şerifin sebebi şu idi: Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ehline geldi. Şerefli huzurlarına ekmek getirdiler.

— Katık kısmından hiç bir nesne yok mu? diye sordular.

— Sirkeden başka bir nesne yok, diye cevap verdiler.

O vakıt:

— Sirke ne güzel katıktır, diye buyurdu.

Maksat, "Ekmeği katıkla yemek sıhhatin korunmasının sebeplerindendir. Yalnız birini yemek buna aykırıdır," demek olur.

Arap dilinde katığa idâm (idâme edici, devam ettirici) derler. Çünkü ekmeği ıslah eder ve sıhhatin korunmasına elverişli hâle getirir. Bu hadiste sirkeyi, sütten yahut baldan veya etten üstün tutma mânası yoktur. Eğer onlardan birisi bulunsaydı onun övülmesi evlâ olurdu. Böyle buyurmaları sadece getiren kimsenin hatırını sayıp getirdiğini hoş görmekten ibaretti."*

Güzel âdetlerinden biri de şu idi ki, şehrin meyveleri geldiği zaman perhiz etmez, hangisi gelse yerdi. Böyle etmek sıhhatin en büyük sebeplerindendir. Çünkü Hak Teâlâ Hazretleri kendi hikmetiyle her diyarda vaktine göre oranın halkına faydalı olacak meyveyi halk etmiştir. Ondan yemek sıhhat ve âfiyet sebeplerindendir. Mizacı, birçok ilâçlara muhtaç olmaktan müstağni kılar. O halde herkes, kendi memleketinin meyvelerinden zamanında itidal üzere yerse, Allah'ın yardımı ile ona faydalı olur. Zannedilmesin ki, meyvelerden perhiz etmek bedenin sağlıklı olmasını gerektirir. Belki nice kimseler vardır, daima perhiz üzeredir, ama yine ondan hastalıklı kimse yoktur. Belki uygun olan, her birinin zamanında olmuşundan bir miktar yemektir.

Ama soğan yemek hususunda Ebu Dâvud'un (Allah rahmet etsin) naklinde Hazret-i Âişe'ye (R.A.) soğandan sual ettiler.

— Resûlüllah Efendimiz'in en son yediği yemeğin içinde soğan vardı, diye buyurdu.

---

* Bu olay da, peygamber Efendimizden sâdır olan her sözü hadîs, kabul edip herkese ve her zamana teşmil etmenin ne kadar yanlış olduğunu ve Efendimiz Hazretlerinin "*Benden Kur'an'dan başka bir söz yazmayınız.*" diye ashabına emretmekte ne kadar hakk olduğunu göstermektedir. (S.N.)

Sahihayn'da sâbıt olmuştur kı, Resûlullah Efendımız Hazretlerı, soğan yıyenı mescıde girmekten yasaklamıştır. Murad, çığ yıyenı yasaklamaktı demektir. Zira onun kokusundan muslümanlar incinirler. Pişmiş soğanın kokusu kalmaz.

Ancak Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretlerı sarımsak yemeğı daima terk ederdı. Zıra her saat meleklerin ve vahyın gelmesini bekler idi.

İmam-ı Nevevî der kı: "Fahr-i Âlem Efendımız Hazretleri hakkında, sarımsak, soğan, kürrâs - ki bu diyarda ona pırasa derler - ve bunların benzeri şeyleri yemek nasıldır diye Şâfiî âlimleri arasında ihtilâf vardır. Bâzısı onun hakkında haramdır dediler. Ama en doğrusu, onlar katında tenzihi kerahetle mekruh olduğudur. O halde Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine muhabbeti olan kimseye yakışan, bu gibi yiyecekleri terk etmede ona uymaktır. Çünkü gerçekten seven bir kimse, sevgilisinin sevdiğini sever, sevmediğini terk eder."

Yemek yemekte güzel âdetleri şu idi ki, üç parmağı ile yerlerdi. Zira iki parmağı ile yemek cebâbirenin (zorbaların) âdetidir. Yiyen lezzetini de bulmaz. Beş parmağı ile yemek yahut avcunun tamamını doldurup yemek, yeme vasıtalarına sıkışıklık vermektir. Ne ağızda lezzet alınır ne de midede rahatlık bulunur. En faydalısı, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sünnetine uymaktır.

Tirmizî'nin (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde gelmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz, yemekten sonra üç kere mübarek parmaklarını yalardı. İmam-ı Müslim'in naklinde de "Mübarek elini silmeden önce yalardı," denilmiştir.

Ebu'ş-Şeyh katında Câbir'den merfuan rivayet olunan bir hadîs-i şerifte: "Bir kimse, sofradan yahut tabaktan düşeni yerse, fakirlikten, baras ve cüzzam hastalıklarından emin olur; oğlu ve kızı ahmaklıktan korunur," buyrulmuştur.

Deylemî de İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden merfuan rivayet etmiştir ki:

مَنْ أَكَلَ بِسَقَطٍ مِنَ الْمَائِدَةِ خَرَجَ وَلَدُهُ صِبَاحَ الْوُجُوهِ وَنُفِيَ عَنْهُ الْفَقْرُ

"Bir kimse sofradan düşeni yerse onun çocukları güzel suretli olur ve ondan fakirlik giderilir," diye buyurmuşlardır.

İmam-ı Gazâlî Hazretleri, *İhyâu Ulûm*'unda bu hadîs-i şerîfı:

"Âşe fî saate ve avfî veledihi — Geçimine genişlik ve çocuklarına âfiyet verilir," kelimeleriyle getirmiştir.

Muellıf der kı: "Bu zikrolunanlar münker hadîslerdir. Fakat Sahih-ı Muslim'de Câbır ve Enes'ten (Allah onlardan razı olsun) merfuan rıvayet edilmıştır ki:

"Her ne zaman birinizin lokması elinden düşse onu kaldırıp alsın, üzerine yapışan nesneyi giderip yesin. Onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamayınca peşkire silmesin. Zira bereketin, yemeğin hangi cüz'ünde olduğu bilinmez," buyurulmuştur.

Parmaklarını yalama tarzı hakkında Taberânî rivayet etmiştir ki, Kâ'b bin Ucre (R.A.) şöyle dedi: "Peygamber Efendimiz Hazretlerinin üç parmağıyla yemek yediğini gördüm. Baş parmağıyla, yanındaki parmağıyla ve orta parmağıyla... Ondan sonra silmeden parmaklarını yaladığını gördüm. Önce orta parmağını, sonra şehadet parmağını, ondan sonra baş parmağını..."

Bâzıları: "Önce orta parmağını yalamasının sebebi şu olabilir ki, diğerlerinden uzunca olduğu için yemeğe daha ziyade bulaşır," dediler.

İbn-i Şehâb, Mürsel'inde: "Said bin Mansur katında şöyle denilmiştir ki: Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri yemek yediği zaman beş parmağiyle yerdi."

Bu hadîsle daha önce geçen hadîsler arasını, bunların çeşitli zamanlarda görülmüş olması ile izah ederek birleştirmişlerdir. Yâni bir halde üç parmağı ile yerdi, başka bir halde beş parmağı ile yerdi. Zira zaman olur ki, bâzı yiyeceklerde üç parmakla yemek yeterli olmaz, beş parmağı beraber kullanmak gerekir. Meselâ bir kişi narı taneleyip yiyecek olsa beş parmağını kullanmadıkça zevk ve lezzet bulamaz. Ama et yiyecek olsa üç parmak yeter. Rivayet edenlerin her biri değişik bir halde müşahede ettiğini rivayet etmiştir. Nitekim meyvelerden yiyecek olsa buna iki parmağı da yeterli olabilir.

Zikrolunan hadîs-i şeriflerde parmağını yalamaktan kaçan kimselere red mânası vardır. Bâzıları büyüklenip yalamazlar. Resûlün sünnetine uymaktan kaçarlar. Ama faydasının ne olduğunu bilmezler. Malûm olsun ki, sünnet olan, yemeği bitirdikten sonra yalamaktır. Yoksa her lokma aldıkça yalamak sünnet değildir.

Yemekten sonra parmağını yalamanın Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sünneti olduğunu bilip de kasden parmağını yalamaktan kaçan kimse, büyük bir edebsizlik etmiş olur. Üzerine büyük bir kötülüğün lâzım gelmesinden korkulur, diye buyurmuşlardır. Yâni - Allah saklasın - kasden aykırı hareket etme şekli olup küfür lâzım gelmesi ihtimalinden korku vardır demektir.

Güzel âdetleri arasında yemek yerken bir yere dayanmak yoktu. Nitekim İmam Buharî'nın rivayetinde gelen sahih hadîste:

— **"Ben bir yere dayanarak yemek yemem,"** buyurmuştur.

Yine buyurmuşlardır ki:

أَنَا عَبْدٌ أَجْلِسُ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ وَآكُلُ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ

— **"Ben kulum. Kulun oturduğu gibi otururum ve kulun yemek yediği gibi yerim."**

Hadîs imamlarından İbn-i Mâce ve Taberânî güzel isnat ile nakletmişlerdir ki, bir kere Resûlüllah Efendimiz'e hediye olarak pişirilmiş bir koyun eti getirdiler. Hemen mübarek dizleri üzerine gelerek yemeğe başladı. Bunu gören bir A'rabî:

— Ya Muhammed, bu oturuş nedir? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

إِنَّ اللّٰهَ جَعَلَنِى كَرِيمًا وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا عَنِيدًا

— **"Gerçekten Allah beni kerîm** (cömert ve güzel huylu) **etmiştir, cebbâr-ı anîd** (çok inatçı, gayet dik kafalı bir zorba) **etmemiştir,"** diye buyurdu.

Yâni: "Beni böyle yüce ve yüksek ahlâklı kılan Rabbime karşı kendimi alçaltarak kulların oturduğu gibi otururum," demektir.

İbn-i Battal (Allah ona rahmet etsin) Zührî'den nakletmiştir ki: "Peygamber Efendimiz Hazretlerine bir melek geldi. Daha önce hiç kimseye öyle bir melek gelmiş değildi. Melek, Resûlüllah Efendimize:

— Gerçekten Rabbin seni kul peygamber olmak ile melik peygamber olmak arasında muhayyer kılıyor, dedi.

Resûlüllah Efendimiz kendisine danışır gibi Cebrâil aleyhisselâm'a baktı. O da: "Tevâzu' eyle," diye işaret etti. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz:

— **"Bel nebiyyen abden — Ben ancak kul peygamberim,"** dedi.

Ondan sonra bir yere dayanarak yemek yediği vâki olmadı."

İmam-ı Nesâî (Allah ona rahmet etsin) başka bir yolla yine Zührî'den, o da Muhammed bin Abdullah bin Amr bin Âs'dan rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz bir yere dayanarak yemek yerken asla görülmemiştir," dedi.

İbn-i Ebî Şeybe, Mücâhid'den rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin bir kereden başka bir yere dayanarak yemek yediği vâki olmadı," demiştir. Abdullah bin Amr'ın hadîsinde, "Görülmemiştir" diye buyrulmuştu. Vâki olduğu halde görmemiş olması mümkündür.

İbn-i Şâhin'in rivayetinde Atâ bin Yesâr'ın Mürsel'inden naklen gelmiştir ki: "Gerçekten Cebrâil aleyhisselâm, Resûlüllah Efendimiz'i dayanarak yemek yerken gördü de ondan nehyetti," diye buyrulmuştur.

İbn-i Mâce'nin naklinde gelmiştir ki: "Resûlullah Efendimiz Hazretleri, bir kimseyi yüzü üstüne duşup yemek yemekten gerçekten nehiy etmiştir," dediler.

Dayanıp yemek yemek hususunda bâzı değişik görüşler zikredilmiştir. Kadı Iyâz dedi ki: "Dayanmaktan murad yemek için iyice yerleşip oturmaktır. Meselâ bağdaş kurup oturmak gibi. Aynı zamanda herhangi bir şekilde oturan kimse, oturduğu yere dayanır ve böyle etmesi sırf yemek ve çok yemek için olursa bunlar da sırf dayanmaktır. Hadîs-i şerifte geçen ittika'dan murad, muhakkikler katında bir yanına dayanıp oturmak değildir." Yânı, bir yanına dayanmak mertebesi değil, sadece zikrolunduğu şekilde oturmak da dayanmaktır, demek olur.

Ikmâl adlı kitabında Kadı Iyâz'ın ittika'yı yukarıda açıklandığı şekilde tefsiri, Hattâbî'den nakledilmiştir. Müellif der ki: "Bizim gördüğümüze göre Hattâbî'ye nisbet edilen söz şudur: 'Herkes öyle sanır ki, ittika eden, bir yanına dayanan kimsedir. Ama böyle değildir. Belki altında olan döşeğe dayanandır.' Bu sözün zâhirinden anlaşılan şudur ki, oturduğu mindere bir eliyle yahut dirseğiyle dayanmak ittika olur."

Ama İbn-i Ebî Cevzî (Allah ona rahmet etsin): "İttikâ'dan murad, bir yanına eğilip dayanmaktır," diye kararlaştırmıştır. Bâzıları: "Sadece bir nesneye dayanmaktır," dediler. İmam-ı Mâlik (Allah ona rahmet etsin) dedi ki: "Öyle etmek, dayanmanın bir nevidir."

Ebû'l-Fazl Askalânî (Allah ona rahmet etsin) dedi ki: "İmam-ı Mâlik'in bu sözünde, dayanmanın belli bir şekli olmadığına, belki ne şekilde olursa olsun yemek yerken dayanmanın mekruh olduğuna işâret vardır. İbn-i Esir, *Nihâye*'de, ittikâ'yı vücudun iki şıkkından birisi üzre eğilmekle tefsir eden tıb mezhebine göre te'vil etti."

Yânı hakikatte ittikâ dayanmaktır; her ne yolla ve her ne şekilde olursa olsun bir kimsenin bir yanı üzre dayanmasıdır, dedi.

Hadîs-i şerifin mânası tıb kaidesi üzre olduğu takdirde İbn-i Kayyum'un dediği gibi: "Bir yanına dayanarak yemek yemek tıb hükmünce zarar vericidir. Çünkü yemek tabiî mecrası üzre gidemez, başka yerlere uğrar. Boğaza durması, midenin ağzına durması ihtimali vardır. Bunlar insana elem verir," demek olur. Ama murad bu değildir. Belki, "Ben yemek yerken dayanıp cebbârların oturuşu gibi oturmam," demektir. Zira: **"Ben kulum. Kulun oturduğu gibi otururum ve kulun yemek yediği gibi yerim,"** diye buyurmuş olmaları bu mânayı kesinleştirir.

Enes bin Mâlik'in (R.A.) hadîsinde "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, mübarek dizlerini dikip otururken hurma yedi," diye vârid olmuştur.

Netice olarak asıl şerefli şanları mûtad üzre önlerine sofra kurdukları zaman iki dizinin üstüne gelip tevazu ile yemekti. Ama meyve kısmından bâzı nesneler yemekte bu âdeti ihmal ettikleri olmuştur, demek olur. Zira bâzı küçük şeylerde nihayet musamaha etmek edebe halel vermez. Meselâ bir aziz veya devlet sahibi bir kimse, bağ ve bahçe arasında gezerken bir tane incir koparıp ayak üzeri yese yahut kursu üzerin-

de otururken tabakla karşısında tutsalar bir tane, iki tane yese asla kabahat işlemiş olmaz. Bir kimse onun hakkında "Niçin böyle etti?" demez. Ama âdet üzere ziyafet çekildiğinde edeple yerine oturmayıp bir parça ekmekle bir parça yahni alarak ayak üzerinde yemeğe başlasa yahut kürsü üzerinde oturup karşısında sahanlar ve tepsiler tutsalar, o da öylece yemeğe başlasa kabahatının ne mertebede olacağı açıktır.

Selef, dayanıp yemenin hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir. Yâni mekruh olması kerem sahibi Efendimiz Hazretlerine mi mahsustur, yoksa başka kimseler de etse yine mekruh olur mu?..

Süheyl dedi ki: "Başkaları ettiği takdirde de mekruhtur. Zira bu, mütekebbirlerin işidir, Acem meliklerinden kalmıştır." Ondan sonra tafsil edip: "Eğer doğru oturmaya kadir değilse, bir özrü varsa, asla keraheti yoktur. Nasıl olursa otursun," dedi. Seleften bir topluluğun dayanarak yemek yediklerini nakledip bunu zaruretten ettiklerine hamletti.

Ama İbn-i Hacer *Fethü'l-Bârî* adlı kitabında dedi ki: "Bu cümlede düşünülecek bir nokta vardır. Zira İbn-i Ebî Şeybe, İbn-i Abbas, Hâlid bin Velîd, Muhammed bin Sîrîn, Atâ bin Yesâr ve diğerlerinden mutlak olarak caiz olduğu sonucunu çıkarmıştır. Gerek zaruret halinde, gerek başka zamanda kerahet olmaz. Eğer böylece keraheti yahut terk etmenin daha uygun olduğu sabit olsa bile oturmanın şekli hakkında müstehab olan şudur ki, diz çöküp oturmalı yahut sağ ayağını dikip sol ayağının üstüne oturmalı."

İbn-i Kayyum "Resûlüllah Efendimizden zikredilmiştir ki, yemek için oturmakta diz çökerek bir yanı üstüne, mübarek sol ayağının üstüne oturmak vâki olmuştur. Böyle oturmak, yemeğe oturuşların en faydalısı ve en üstünüdür. Zira bu oturuşta bütün âzalar tabiî vaziyeti üzere olur," demiştir.

İbn-i Ebî Şeybe, İbrahim Nahaî tarikinden rivayet etmiştir ki: "Bir yere dayanarak yemek yemekten, karınlarının büyümesi korkusundan kaçarlardı," demiştir.

Besmele ile Yemeğe Başlaması, Hamd ile Bitirmesi:

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin güzel âdetlerinden biri de şu idi ki, yemeğe uzandığı zaman Hak Teâlâ Hazretlerinin ismini zikrederdi.

İmam-ı Nevevî (Allah rahmet etsin) dedi ki: "Efdal olan, yemeğe başlarken **"Bismillâhirrahmânirrahîm"** demektir. Eğer **"Bismillah"** dense o da yeter, sünnet de hâsıl olur."

Peygamber Efendimiz yemeğin sonunda Hak Teâlâ Hazretlerine şu yolda hamd ederdi:

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا

"Elhamdü lillâhi hamden kesîren tayyiben mübareken fîhi ğayre müveddei ve lâ müstağnen anhü rabbenâ — Terkedilemeyen ve kendisinden müstağni de olunamayan en çok, en güzel ve en kutlu övgüler, Rabbimiz olan Allah'a mahsustur."

Bir rivayette:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ

"Elhamdü lillâhi'l-lezî et'amenâ ve sekanâ ve cealenâ müslimîne — Övgü, bizi yediren, içiren ve müslüman kılan Allah'a mahsustur," diye buyururdu.

İmam-ı Nesâî'nin naklinde Abdurrahman bin Cübeyr-i Mısrî yolıyle rivayet edildiğine göre Resûlüllah Efendimiz'e sekiz yıl hizmet eden bir kimse Abdurrahman'a şöyle haber vermiş: "Her ne zaman Peygamber Efendimiz Hazretlerinin önüne yemek getirseler **'Bismillah'** derdi. Yemeği bitirince de:

اللَّهُمَّ أَطْعَمْتَ وَسَقَيْتَ وَأَغْنَيْتَ وَأَقْنَيْتَ وَهَدَيْتَ وَأَحْيَيْتَ فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ

"Allahümme et'amtü ve askaytü ve ağneytü ve akneytü ve hedeytü ve ahyeytü feleke'l-hamdü alâ mâ-a'tayte — Allahım, beni yedirdin, içirdin, doyurdun, kandırdın, hidayet ettin ve ihyâ ettin. Bana ihsan ettiğin şeyler hakkında övgü ancak sana mahsustur," der idi.

Ayrıca sağı ile işlemeyi severdi. Yâni sağ eliyle tutmak, sağ tarafından tutmak ve bunun benzeri sağa gelen her ne varsa hepsini severdi.

يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَمِمَّا يَلِيكَ

"Ey çocuk! Allah'ın ismini an! Sağ elinle ye, sana yakın olan yerden ye!" diye buyurmuştur."

Yâni "Önünden ye, kimsenin önünden yeme" demek olur.

Hâfız Irakî Tirmizî'nın şerhinde: "Şâfiî âlimlerinin çoğu bu emirleri, o işlerin mendup oluşuna yormuşlardır," dedi. Yâni bu gelen emirler müstehaplık içindir, vücub için değildir. Bismillâh demek, sağ eliyle yemek ve kişinin kendi önünden yemesi müstehabtır, vâcıb değildir, demek olur. İmam-ı Gazâlî ve İmam-ı Nevevî de böyle demişlerdir. Fakat İmam-ı Şâfiî, vücub için olduğunu bâzı kitabında tasrih etmiştir. Sarfî de *Risale şerhinde* böyle nakletmiştir. Beydavî (Allah ona rahmet etsin) *Minhâc*'ında "Sana yakın olan yerden ye," hadîsini mendupluk için misal getirmiştir. Tâceddin İbn-i Sübkî, *şerhinde* itiraz edip: "Şafii başka yerlerde tasrih etmiştir. Nehyi bildiği halde kendine yakın olmayan yerden yiyen her kişi âsi ve günahkâr olur," demiştir.

Şeyhü'l-İslâm İbn-i Hacer (Allah rahmet etsin) bu hususu zikrettikten sonra dedi ki: "Sağ eliyle yemenin vacip olduğuna, sol eliyle yeme hakkında vârid olan vaîd (ceza tehdidi) delâlet eder. Zira Sahih-i Müslim'de vârid olmuştur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri bir kimseyi sol eliyle yemek yerken gördü ve:

— Sağ elinle ye! diye emretti.

O kimse:

— Kadir değilim, dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri de:

— Kadir olmayasın! diye buyurdu.

O kişi ondan sonra lokmasını ağzına kaldıramaz oldu."

Eğer suâl olunup:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kabak aşı yediğinde muhabbetinden tabağın etrafında kalanları araştırır, alıp yerdi. Eğer her kişinin önünden alıp yemesi vacip olsaydı Resûlüllah Efendimiz Hazretleri öyle etmezdi, denilirse bunun cevabı şudur:

— Yemeği beraber yiyen kimsenin rızası olduğu takdirde caizdir. Ama ne zaman ki, onun hatırına hoş gelmeyip yoldaşının böyle ettiğine razı olmazsa sadece kendi önünden yiyip tecavüz etmemek gerekir, dediler.

İbn-i Battal dedi ki: "Resûlüllah Efendimizden öyle vâki olması şunun içindi: Kendisinin öyle etmesinden asla hiç kimsenin incinmediğini bilirdi. Belki her kişi, Fahr-i Âlem Efendimiz'in mübarek elinin kendi önlerinde bulunan parçacıklara dokunmasını hayır ve bereket bilirdi."

Ama işin hakikatı şudur ki, Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin öyle ettiği kabak aşını sevdiğini söylemek konusunda zikredilmiştir. Vârid olan ibare de şudur:

اَكَلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الدُّبَّاءَ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ وَكَانَ يَتَتَبَّعُهَا مِنْ حَوَالِي الْقَصْعَةِ

"Peygamber Efendimiz Hazretleri kabak aşı yemiştir. Kabak, O'na hoş gelirdi. Yedikleri zaman tabağın etrafındaki kabağı yoklardı," buyrulmuştur.

Bu ibareden açıkça anlaşılır ki, sevdiğinden, tabağın ortasında yemek kalmadıktan sonra etrafında kalan parçacıkları bile yoklayıp alırdı, demiştir. Malûmdur ki, bu zamanda insanlar onu yemekten af dileyip ona rağbet kalmamıştır. Kabağa muhabbet de bununla sâbit olur. "Size yakın olan yerden yeyin" sözünden murad şudur ki, her kişi rağbet ve iştiha ile yemekte iken kimsenin önünden lokma kaldırmamalıdır. Zira belki arkadaşının arzu ettiği lokmayı alırsın, hâtırı kırılmış olur, demektir. Bu mâna nerede, kabak hikâyesi nerede?.. Ondan şüphe edip cevabında zorluklar çıkarmak abes şeydir.

Yemekten Önce ve Sonra El Yıkamak:

Yemek âdâbı cümlesinden biri de el yıkamaktır. İmam-ı Tirmizî'nin rivayetinde Resûlüllah Efendimiz'den rivayet edilmiştir ki:

بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ

"Yemekten önce ve yemekten sonra el yıkamak, yemeğin bereketine sebep olur," buyurmuştur.

Bâzıları "Önceki yıkamadan murad, şer'î yıkamadır ki, abdest almak demektir. İkinci yıkamaktan murad da lûgavî yıkama; yâni el yıkamak demektir," dediler. Ama birinci yıkamayı da şer'î yıkamaya hamletmek lâzım değildir. Hanefî imamlarından İmam Kadıhân fetvâsında sadece el yıkamak diye tabır buyurup: **"Yemekten önce ve sonra el yıkamak sünnettir,"** diye buyurmuştur.

Tırmızî'nin bir rivayetinde de şöyledir:

وَقُرِّبَ اِلَيْهِ طَعَامٌ فَقَالُوا اَلَا نَأْتِيكَ بِوَضُوءٍ فَقَالَ اِنَّمَا اُمِرْتُ بِالْوُضُوءِ اِذَا قُمْتُ اِلَى الصَّلٰوةِ

"Şerefli huzuruna yemek getirdiler ve:

— Ya Resûlâllah! Sana abdest, suyu getirelim mi? dediler.

Bunun üzerine o da:

— Benim abdest almağa memur olduğum zaman, sadece namaz kılacak olduğum zamandır, diye buyurdu."

Bundan da anlaşılıyor ki, yemek için şer'î yıkama (yâni abdest) lâzım değildir. Ancak sünnet olan el yıkamaktır. El yıkamak da her zaman lâzım değildir. Bâzen terkedilmesi de caizdir.

Ayrıca Fahr-i Kâinat Efendimiz sıcak yemek yemezdi. İmam-ı Taberânî'nin naklinde Bilâl bin Ebî Hüreyre (R.A.) babasından rivayet etmiştir ki: "Bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin önüne bir tabak gayet sıcak yemek getirmişlerdi. Resûlüllah Efendimiz:

— Allah, bize ateş yemeği buyurmadı, dedi."

Ebu Nuaym Enes bin Mâlik'den (R.A.) merfuan rivayet etmiştir ki, şöyle derdi: "Fahr-i Kâinat Efendimiz dağlamayı ve sıcak yemeği sevmezdi:

— Soğuk yemekten ayrılmayın. Zira o bereketlidir. Sıcak yemeğin bereketi yoktur, diye buyururdu."

Soğuk yemekten murad, yemeğe elverişli olacak derecede bulunan yemek demektir. Yoksa sıcaklık eseri kalmamış olan yemek demek değildir.

Hadîs imamları, rivayetlerinde: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin demirlenmiş bir ağaç kadehi vardı," demişlerdir. Kadeh diye su ve şerbet içecek nesneye derler. Enes bin Mâlik (R.A.) dedi ki:

— Ben Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bütün içecekleri, nebiz (hurma veya arpa şırası) ve balı hep bu kadehten içirirdim.

İmam-ı Buharı Âsım-ı Ahvel'den rivayet etmiştir ki: "Ben Resûlüllah Efendimiz'in kadehini Enes bin Mâlik'de gördüm. Çatlamıştı da Enes (R.A.) onu gümüşle bağlatmıştı. Güzel, yassı bir kadehti. Nudardan yapılmıştı," diye hikâye etti. Nudar diye hâlis ödağacına derler. Aynı zamanda her nesnenin hâlisine de derler.

İbn-i Sîrîn der ki: "O kadehte bir demir halka vardı. Enes (R.A.), o halkayı çıkarıp yerine altından veya gümüşten bir halka koymak istedi. Ebu Talha (R.A.):

— Sakın, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin ettiği nesneyi değiştirme! dedi.

Bunun üzerine Enes, onu değiştirmekten vazgeçti."

İmam-ı Kurtubî *Muhtasar-ı Buharî*'de der ki: "Buharî'nin bazı eski nushalarında gördüm ki, Ebu Abdullah Buharî:

— Ben o kadehi Basra şehrinde gördüm. İçinden su içtim. Sonra Nazar bin Enes'in mirasından sekiz yüz bine alınmıştı, dedi."

Bâzıları, "Kadehin aslı neba' ağacındandı," demişlerdir. Bâzıları da: "Esl (karaılgın) ağacındandı ve rengi sarılığa meyilli idi," demişlerdir. Hâlin hakıkatını en iyi Allah bilir...

Tirmizî'nin rivayetinde: "Fahr-i Kâinat Efendimizin sofra üzerinde yemek yediği ve yufka ekmeği yediği vâkı olmadı," demişlerdir.

Ebu Nuaym'ın naklinde yemek üzerine uyumaktan nehiy buyurup "Kalbe kasavet verir," derlerdi. Onun için tabibler: "Sıhhatini korumak isteyen kişi, akşam yemeğini yedikten sonra bir miktar gezinsin. Yüz adım da olsa yeter. Yemeğin ardından hemen yatmasın. Hemen yatmak elbette zarar eder," demişlerdir. Yemekten sonra namaz kılmak hazmı kolaylaştırır.

İçtikleri Şeyler ve İçme Tarzları:

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin içtikleri ve içmesi hususunda buyurmuşlardır ki, O'na tatlı su getirirlerdi. Hazret-i Âişe buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Büyûtu Sekayâ'dan tatlı su getirirlerdi." Sekayâ dedikleri, Medine-i Münevvere'ye iki günlük yolda bir çeşmedir. Hâsılı Medine yakınında bulunan sulardan hoşlanmayıp ta oralardan su getirirlermiş.

İbn-i Battal der ki: "Böyle etmek, çirkin görülen refah ve rahatlıktan sayılmış değildir. Ama suya misk gibi bâzı güzel kokular koymağı İmam-ı Mâlik çirkin görmüştür. Zira bu, israftır, demiştir."

Tatlı su bulmak kabil iken acı su içmekte bir şey yoktur. Tatlı su taleb etmek mubahtır. Sâlihler böyle etmişlerdir. Acı su içmekte bir fazilet de yoktur, dediler.

Yine Resûlüllah Efendimiz soğuk su ile bal şerbeti içerlerdi. Balda çok yararlar vardır. Şerbetini içmek ve öylece yemek balgamı gidericidir, mideyi temizler, itidalle kızdırır ve tıkanıklıklarını açar. Soğuk su da yaş-soğutucu niteliktedir, harareti def eder ve bedeni korur.

Tirmizî'nin rivayetinde Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine içeceklerin en sevgili olanı, tatlı ve soğuk olandı."

Bu sözden Hazret-i Âişe'nin muradı, ihtimal ki, soğuk su ile bal şerbetidir. İhtimal ki, üzüm suyu, hurma suyu veya kuru üzüm yahut kuru hurma suyudur ki, bunları suya bırakırlar, lezzetleri suya çıkıp şerbet olur.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde gelmiştir ki, hurmayı akşamdan ıslatırlardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri şerbetini içerdi. O gün, o gece ve ertesi gün ikindiye değin içerdi. Eğer bitmeyip gerisi kalırsa hizmetkârlara içirir yahut emredip yabana döktürürdü. O geceden sonra tabiatı değişip sekir verici olması korkusundan içmez idi

Sütü bâzan saf olarak, bâzan da soğuk su ile içerlerdı. Zira süt sağıldığı zaman sıcakça olur. O memleketler sıcak yerler olduğu ıçın sütün hararetini su ile keserlerdı, dedıler.

İmam-ı Tirmizî'nın naklinde İbn-ı Ömer (R.A.) Hazretlerinden merfuan rivayet olunmuştur ki:

ثَلٰثَةٌ لَا تُرَدُّ. اَللَّبَنُ وَالْوِسَادَةُ وَالدُّهْنُ

"Üç şey reddolunmaz: Biri süt, biri yastık, biri yağ..." dıye buyurulmuştur.

Ancak dühn (bitkisel yağ) diye, tohumlardan ve yemışlerden çıkarılan, hâsılı aslı yerden bitmiş olan şeylerin yağına derler. Şiroğan (şirik, susamyağı), zeytinyağı ve bunların benzerine dühn derler. Bâzıları, "Dört nesnenin reddolunmaması Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yolundandır," dediler. Bunları bir araya getirip şu beyitleri düzdüler:

قَدْ كَانَ مِنْ سِيرَةِ خَيْرِ الْوَرٰى صَلَّى عَلَيْهِ اللّٰهُ طُولَ الزَّمَنِ
أَنْ لَا يَرُدَّ الطِّيبَ وَالْمُتَّكَا وَاللَّحْمَ أَيْضًا يَا أَخِي وَاللَّبَنَ

"Kad kâne min sîreti hayri'l-verâ
Sallâ aleyhillahü tûle'z-zemeni
En lâ yerüdde't-tîbe ve'l-müttekâ
Ve'llahme eyzan yâ ahi ve'l-lebene."

Mânası:

"Hoş kokulu nesneleri, yastığı, eti ve sütü reddetmemek, Resûlüllah Efendimiz'in sünnetinden oldu," demek olur.

İbn-i Kayyum der ki: Fahr-i Kâinat, Efendimiz Hazretleri, yemek üstüne su içmezdi. Yemeği ıfsad etmesin diye böyle yaparlardı. Hususiyle su çok soğuk veya sıcak olursa muhakkak zararlıdır."

İmam-ı Müslim'in naklinde: "Suyu otururken içerdi. Böyle etmek kendının âdeti idi," demişlerdir. Bir rivayetinde de: "Ayak üzeri dururken içmekten nehiy buyurmuştur," dediler. Yine Müslim'ın rivayetinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki:

لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدُكُمْ قَائِمًا فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقِئْ

"Sizin hiç biriniz ayak üzeri dururken bir şey içmesin. Eğer unutarak içerse içtiğini kussun," diye buyurulmuştur.

Sahıhayn'da İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

أَتَيْتُ النَّبِيَّ بِدَلْوٍ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ

"Fahr-i Alem Efendimiz Hazretlerine Zemzem suyundan bir kova getirdim. Ayak üzeri dururken içti," demiştir.

İmam-ı Buharî'nin naklinde Hazret-i Ali Efendimizden rivayet edilmiştir ki: "Hazret-i Ali ayak üzeri dururken içti ve:

— Halk ayak üzeri içmeği kerih görürler. Şüphesiz olarak Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri benim ettiğim gibi etmiştir, dedi."

Müellif der ki: "Bu zikrolunan hadîsler, hep sahih hadîslerdir. Bunlarda güçlük ve çelişiklik yoktur. Hakikatte birbirine aykırı değillerdir. Resûl-i Ekrem Hazretlerinin bâzan ayak üzeri dururken, bâzan da otururken içmeleri, ikisinin de câız olduğunu bildirmek içindir. Nehiy buyurulması da tenzihi kerahete yorulmuştur. Kendilerinin ayakta içmeleri, bunun caiz olduğunu gösterir. Eğer sual olunup:

— Ayakta iken içmenin tenzihi kerahetle mekruh olması nasıl uygun düşer ki, Fahr-i Âlem Hazretleri ayakta dururken içtiler? denilirse bunun cevabı şudur:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin onu işlemesi caiz olduğunu bildirmek için olursa mekruh olmaz. Belki o Hazret'in üzerine onun bildirilmesi vâciptir.

Ama "Unutup içen kimse kussun," diye buyurması müstehaplığa ve mendupluğa yorulmuştur. Yâni ayakta içen kimse ister unutup içsin, ister kasden içsin, bu sahih hadîsten ötürü kusma zahmetine katlanması müstehaptır, demek olur.

İmam-ı Nevevî böyle buyurmuştur. Neticesi şudur ki: Otururken içmek ve ayakta iken içmek, bunun ikisi de caizdir. Ama otururken içmek yeğrektir. Bir kimse ayakta iken içmiş olursa kusması müstehaptır. Kusmadığı takdirde de tahrimî kerahet ile mekruh değildir, demektir.

Mâlikî imamları: "Ayak üzeri dururken içmekte beis yoktur. Zira Cübeyr bin Mut'im'den rivayet edilmiştir ki:

— Ben Ebu Bekir Sıddık'ı ayak üzeri içerken gördüm, diye buyurdu. İmam-ı Mâlık: "Hazret-i Ömer, Osman ve Ali'nin (Allah onlardan razı olsun) ayak üzeri dururken içtikleri bana vâsıl olmuştur," derdi," dediler.

Ebu Hureyre'den rivayet edilmiş olan: **"Sizin hiç biriniz ayak üzeri dururken bir şey içmesin..."** hadisi hakkında cevap verip: Şeyh Abdulhak, "Bu hadîsin isnadında Amr bin Hamzatu'l-Amrî vardır. O zayıftır," diye buyurdu, dediler.

Bâzı şeyhler dediler ki: "Açık olan şudur: Bu hadîs Ebu Hüreyre üzerinde mevkuftur. Yâni Ebu Hüreyre'den rivayet olunmuştur, ama Ebu Hüreyre'nin, "Ben Peygamber Efendimizden işittim" dediği rivayet olunmamıştır."

Netice olarak Peygamber Efendimiz'in buyurduğu sâbit değildir, demek olur. Bunun üzerine kendi kendime dedim ki, benim katımda açık olan şudur: Peygamber Efendimiz'in ayakta durarak içmesi onun caiz olduğuna delâlet eder. Nehiy hadîsleri de müstehap ve evlâ olanı işlemeğe kandırmak (inandırmak) içindir. Zira ayakta durarak içmekte nihayet zarar vardır. Onun için onu yasakladı ve kendisi zararından korunmuş olduğu için içti. Bu takdirde, **"Kim içerse içtiğini kussun"** diye buyurması da şuna yorulur ki: Öyle içmek karışmayı azdırır. Onun için o kimsenin kusması daha hayırlı olur, dediler."

Bu sözü, Nehaî'nin: "Ayakta içmenin yasaklanması sadece karın hastalığından ötürüdür," diye buyurması te'yid edicidir.

İbnü'l-Kayyum dedi ki: "Ayak üzeri dururken içmekte birkaç belâ vardır. Bunlardan biri şudur ki, tam olarak kanma hâsıl olmaz. Ciğere ve diğer âzalara dağılması için su midede eğleşmez. Mideye sür'atle iner. Bu sebeple midenin hararetini soğutup bedenin aşağı kısımlarına sür'atle inmesinden, yavaş yavaş inmemesinden korkulur. Bunlar hep zarardır. Ama ara sıra içmek zarar etmez."

Bundan anlaşılır ki, yasaklanan, onun âdet edinilmesidir.

İmam-ı Müslim'in naklinde gelmiştir ki: "Peygamber Efendimiz içerken üç kere nefes alırlardı. Böyle etmek için:

إِنَّهُ أَرْوَى وَأَمْرَأُ وَأَبْرَأُ

"Hiç şüphesiz bu, kandırmada, gemlemede ve şifa vermede en üstündür," diye buyurdu.

Üç kere nefes almaktan murad, su kabını üç kere ağzından ayırıp teneffüs edip tekrar ağzına almaktır, dediler.

İmam-ı Taberânî'nin naklinde Ebu Hüreyre (R.A.) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üç nefeste içerdi. Su kabını mübarek ağzına yaklaştırınca "Bismillâh" derdi. Ağzından ayırınca da "Elhamdü lillâh" derdi. Üç kere böyle ederdi."

Böyle dinlenerek içmede çok faydalar yazıp bir defada içmede bâzı zararlar beyan etmiştir. Bilhassa sıcak yerlerde birden soğuk su içmek mide fesadına ve karaciğer zaafına sebep olur.

Abdullah bin Mubarek ve Beyhakî'nin rivayetlerinde Resûlullah Efendimiz Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَمُصَّ الْمَاءَ مَصًّا وَلَا يَعُبَّ عَبًّا

"Sizden biriniz su içecek olduğu zaman süze süze içsin, soluk almadan içmesin," diye buyurmuştur.

Suyu ağzından ayırıp dışarıda teneffüs etmenin sebebi açıktır ki, nefesle çıkan midenin buharı suya dokunmasın demektir.

Peygamber Efendimizin güzel âdetlerinden biri de şu idi ki, kendilerini bir ziyafete dâvet ettikleri zaman beraber gidecek kimseyi ev sâhibine bildirip:

— Filân kimse bizimle beraber geldi. Eğer dönsün dersen dönsün, derdi.

Kendine konuk olanlara birkaç kere yemeleri teklifinde bulunurlardı. Yâni utanmasınlar diye:

— Bırakmayın, yeyin, diye buyururdu.

Buharî'nin naklinde gelmiştir ki, süt içmek hususunda Ebu Hüreyre'ye nice kere "İç," diye buyururdu. Hattâ o kadar oldu ki, Ebu Hüreyre:

— Artık içemiyorum, ya Resûlâllah! diye yemin etti.

İmam-ı Beyhakî mürsel olarak rivayet etmiştir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz bir toplulukla yemek yiyecek olsa hepsinden sonra sofradan el çekerdi. Tâ ki, daha iştahı olanlar, Resûlüllah Efendimiz'in el çektiğini görüp de yemekten vazgeçmeleri gerekli olmasın diye böyle ederlerdi.

İbn-i Ömer Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Sofra konduğu zaman kimse yerinden kalkmamalı. Eğer doydu ise de kalkmamalı. Tâ eller yemekten çekilinceye kadar oturmalı," diye buyurmuştur.

Güzel âdetlerinden biri de şu idi ki, bir topluluğun evinde veya yanında yemek yeseler onlara dua etmedikçe meclisten dışarı çıkmazdı. Abdullah bin Bişr'in evinde:

اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ وَاغْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمْهُمْ

"Allahım, onlara rızk olarak verdiklerini kendilerine mübarek eyle, günahlarını bağışla ve onlara rahmet eyle," diye dua etti.

Sa'd Hazretlerinin evinde de:

أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ وَأَكَلَ طَعَامَكُمُ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ

"Sizin katınızda oruçlular oruçlarını açtılar, salihler yemeğinizi yediler, melekler de size dua ettiler," diye buyurdu.

Amr bin Hamak adlı bir kimse Fahr-i Kâinat Efendimiz'e süt içirmişti. Ona:

— **Ya Rab, onu sen gençlikle saadet ver,** diye dua etti.

Rivayet ederler ki, o kimse seksen yaşına vardı da sakalında bir ak kılı görünmezdi. İbn-i Sunnî böylece rivayet etmiştir.

2. Kısım

Peygamberimizin Elbisesi ve Yatağı

Buharî bu hususta: "**Resûlüllah Efendimiz Hazretleri belli bir elbise sınıfını kendine tahsis edip kendini sıkıştırmazdı. Genişlikle davranıp hemen nasip ve kolay olan ne ise onu giyerdi,**" demiştir.

Yahut bu sözden murad, "Güzel ve pahalı elbise isteğiyle kendini zorlamazdı. Hangi çeşit giyecek olursa olsun kolayca elde edilen ne ise Onu kullanırdı," demektir, dediler.

Kadı Iyâz der ki: "Zaruretin gerektirdiği her ne ise onunla yetinip giyer, geri kalanına rağbet etmezdi. Çok zaman şemle, kisâ, haşin, ridalar ve izârlar giyerlerdi*. Altın düğmeli atlas kaftanları parça parça ederdi de mecliste bulunanlara paylaştırırdı. Yâni bâzı gazâlarda ganimet alınan değerli atlas, ipek ve kadife elbiseleri parça parça kesip sahâbe-i kirâm'a taksim ederdi. Onlar da bunu satıp bedelinden faydalanırlardı. Onun için çok değerli giyeceklere rağbet etmezdi. Giyeceklerle övünmek ve böbürlenmek, şerefli ve yüce hasletlerinden değildir. Esasen bu, erkeğe yakışan bir haslet de değildir. Ancak kadınlar zümresinin şânına lâyıktır.

Giyecek hususunda övülen ve beğenilen, sadece onun temiz olmasıdır; çeşitleri arasında orta hallisinin gözetilmesidir; kendi emsali olanların giydiği nesne olup kendi cinsinin sevgisini düşüren bir şey olmamasıdır. Meselâ bilginlerin iyice ve astarlı kaftancıklar giymesi kendi akranının haysiyetine halel vermez, ama abalar ve

---

* **Şemle**, kılım cinsinden olup kıldan dokunmuş ve elbise yapmaya elverişli bir kumaş ve ekseriya bundan yapılmış, Arapların kullandığı başörtüsüdür. **Kisâ**, yün elbisedir. **Haşin**, sertliğinden dolayı bu isim verilen kumaş ve ondan yapılmış elbisedir. **Ridâ**, belden yukarıyı örten, **İzâr** da peştemal gibi belden aşağıya sarılan iki parçalı giyecekten her biridir. (S.N.)

kebeler giymesi uygun değildir. Zira bu şekilde giyinmek onların mûtadı değildir. Sofiler ve şeyhler aba ve kebe giyseler uygundur. Zira onlarda mutad olduğu için kimse ayıplamaz."

Ebu Nuaym Hilye'de İbn-i Ömer (R.A.) den merfuan rivayet etmiştir ki:

اِنَّ مِنْ كَرَامَةِ الْمُؤْمِنِ عَلَى اللّٰهِ نِقَاءَ ثَوْبِهِ وَرِضَاهُ بِالْيَسِيرِ

"Gerçekten mü'minin elbisesinin temizliği ve azıcık nesneye râzı ve kanaat edici olması, Allah'a olan saygısındandır," buyurulmuştur.

Yine Ebu Nuaym, bir rivayette Câbir (R.A.) Hazretlerinden nakleder ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, kirli bir kimseyi gördü ve:

— Şu kişi elbiselerini temizleyecek bir şey bulamaz mı? diye buyurdu."

Kendileri giyecek kısmından bedene en faydalı ve en hafif olanı tercih ederdi. Mübarek sarığı, şerefli başını incitecek kadar büyük değildi. Sıcaktan ve soğuktan saklamaya yetmeyecek kadar küçük de değildi. İkisi ortası bir sarıktı. Sardığı zaman biraz ucunu boğazının altından dolaştırırdı. Zira böyle etmek, boynu sıcaktan ve soğuktan saklar, ata bindiğinde ve gazâlarda at koşturduğunda düşmekten korunmuş olur. Böyle etmeğe Arap dilinde tahnîk (veya tahannük) derler.

Tahnîk'in müstehap olduğunu delillendirmek hususunda İbnü'l-Hâc *Medhal* adlı kitabında çok sözler zikretmiştir:

"Sarık mübahlar kısmından olunca buna ilişkin olan sünnetlere riayet etmek gerektir. Meselâ sağ el ile sarınmak ve "Bismillâh" demek gibi. Eğer yeni ise yeni elbise giydiğinde Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinden vârid olan zikir ve dualardan okumak gibi. Tahnîk etmek ve uçlarını sarkıtmak gibi. Sarığı küçük etmek gibi. Küçük etmenin haddi, boğaz altında olandan ve sarkıtılan uçlardan başka yedi zirâ' miktarı olmalıdır."

Bundan sonra İbnü'l-Hâc: "Eğer soğuktan ve sıcaktan sakınmak için bir miktar daha fazla etseler caizdir," demiştir. Ondan sonra: **"Ve mâ âtâkümü'r-resûlü fehuzûhü ve mâ nehâküm anhü fentehû — Peygamber size ne verdiyse alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının,"** (Haşr sûresi: 59/7) âyet-i kerîmesini zikredip: "O halde senin üstüne lâzım olsun ki, iç donunu otururken giyesin ve sarığı ayak üstü dururken sarasın," diye buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz mübarek yenlerini bileklerinden uzun etmezdi. Şimdiki zamanda olan geniş ve uzun yenler gibi etmezdi. Bunlar hep israftır.

Tirmizî'nin naklinde Esmâ binti Yezîd (R.A.): **"Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübarek gömleğinin yeni bileğe dek idi,"** diye buyurmuştur. Bundan ziyade

eylemezdı. Tutmağa ve kapmağa mâni olmasın diye... Daha eksik de etmezdi ki, sıcaktan ve soğuktan saklamağa yeterli olsun diye... Mubârek rıdâsının ve gömleğinin etekleri mübarek baldırlarının ortalarına kadardı. Çok uzun olsa da topuklarını tecavuz etmezdi. Kısa olsa baldır etlerinden yukarı olmazdı.

Tırmızî'nin rıvayetinde Eş'as bın Selim (R.A.) dedi ki: "Ben halamdan işittim. O da halasından rivayet edip derdı ki: Bir gün Medine'de giderken arkamdan bir kimsenin:

إِرْفَعْ إِزَارَكَ فَإِنَّهُ أَتْقَى وَأَنْقَى

— **"İzârını (eteğini) kaldır. Zira kaldırmakta takvâ ve temizlik daha ziyadedir,"** dediğini işittim. Dönüp arkama baktım. Meğer söyleyen Resûlüllah Efendimız Hazretleri imiş. Ben:

— Ya Resûlâllah, bu bürdedir, dedim.

O da:

— Sen bana tâbi olmaz mısın? diye buyurdu.

Baktım, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin mübarek izârlarının, baldırının ortasına kadar olduğunu gördüm."

İmam-ı Taberânî'nin naklinde İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Ben izârımı uzatmıştım. Fahr-i Âlem Efendimiz beni böyle gördü ve: **"Yâ İbn-i Ömer!**

كُلُّ شَيْءٍ لَمَسَ الْأَرْضَ مِنَ الثِّيَابِ فِي النَّارِ

"Elbiseden yere temas eden her şey ateştedir," diye buyurdu," dedi.

İmam-ı Buharî'nin naklinde de Ebu Hüreyre (R.A.), Resûlüllah Efendimız'den rivayet etmiştir ki:

مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ

"İzârın topuktan aşağı olan kısmı ateştedir," diye buyurmuştur.

Hattabî der ki: "Bunların mânası şudur: Bir kimsenin elbisesi topuklarından aşağı inse onun topuğundan aşağısı cehennem ateşi ile muazzeb olur."

Yine İmam-ı Taberânî'nin naklinde Abdullah bın Muğaffel merfuan rivayet etmiştir ki:

إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ وَلَيْسَ عَلَيْهِ حَرَجٌ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ وَمَا أَسْفَلَ مِنْ ذٰلِكَ فَفِي النَّارِ

"Mü'min olan kimsenin izar bağlaması şu şekilde olmalıdır: Baldırlarının ortasına kadar varsın. Baldır ortası ile topuk arasının ortasına dek uzatmak da caizdir. Ondan aşağısı ateştedir," buyurulmuştur.

Ama şöyle bilinsin ki, bu ceza tehditleri, elbisesini uzatması tekebbür ve böbürlenme için olan kimselere mahsustur. Ellere karşı kibir ve azametle salına salına yürümek için olursa bu cezaya müstehak olur, diye buyurmuşlardır. Zira bir hadîs-i şerifte izârını, gömleğini ve tülbendinin ucunu tekebbür için uzatan kimselere ceza tehdidi vârid olmuştur.

Sâlim bin Abdullah (R.A.) babası Abdullah bin Ömer'den, o da Peygamber Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki:

اَلْاِسْبَالُ فِي الْاِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خُيَلَاءَ

"İzârı, gömleği ve sarığı bundan fazla salıvermek ve yukarı çekmek kibir ve ucubdur," diye buyurmuştur.

Bu rivayette bildirildiğine göre fesat, bunun tekebbür için uzatılmasındadır ve fesat sadece izâra mahsus değildir.

Taberânî der ki: "Haberlerin izâr kelimesiyle gelmesi şunun içindir ki, Peygamber Efendimiz zamanında insanların çoğu ridâ ve izâr giyerlerdi. Sonradan halk gömlekler, zırhlar ve çeşitli elbiseler giymeğe başladılar. Bunların da yasaklanmakta hükümleri izâr hükmü gibi oldu. Yâni tekebbür için izârı uzatmak nasıl haram ise diğer giyecekleri de uzatmak öyle haramdır, demek olur."

Sarığın ucunu uzatmanın fesadı, Arap âdetinden fazla uzatmaktadır. Her ne zaman âdetten fazla olursa memnu kabilinden olur. Ama şu bol ve uzun olan yenler de bu kabile dahil olur mu, olmaz mı mes'elesi üzerinde değişik görüşler vardır. Açık olan şudur ki, itidal haddinden ziyadesi, Hicaz ehlinin ettikleri gibi bu kabilden olur. İbn-i Hatîb Kastalânî böyle demiştir.

İbnü'l-Kayyûm der ki: "Hani şu heybe gibi geniş yenler ve burçlar gibi sarıklar var ya, onları ne Resûlullah Efendimiz ne de ashâbından bir kimse giymiştir."

Yine dedi ki: "Bunların cevazında düşünülecek noktalar vardır. Zira bunlar ucub cinsindendir. Yâni böyle etmek tekebbür kısmındandır."

Medhal sahibi der ki: "Basıreti olan kimse için gizli değildir ki, şimdiki zamanda ilim ehli geçinenlerin bâzısının yenlerinde mal ziyaı vardır. Halbuki ondan nehiy buyurulmuştur. Zira bu yenlerden kesilen parça başka bir yere elbise olur."

Ancak bu söz, Arap âlimlerinin yenlerine göredir ki, gerçekten dedikleri gibi her biri bir heybe gibidir. Güzellik ve letâfetinin ne olduğu asla anlaşılamaz. Buyurmuşlardır ki: Halk yenlerini uzatmak hususunda ittifak etmişlerdir. Her tâifenin bir türlü giyimi vardır ki, başkalarından onunla ayrılırlar. Giyecekler, kibirlenme karışmadığı zaman âdet üzre kullanılır. Yere sürünmedikçe de haram olmaz. Aksi halde haramlığında şüphe yoktur.

Kadı Iyâz, uzunlukta ve bollukta mûtaddan fazla olan giyeceklerin kerahetini âlimlerden nakletmiştir. İmam-ı Buharî katında Ebu Hüreyre'den (R.A.) merfuan rivayet olunan bir hadîs-i şerifte zikredilmiştir ki: "Bir kimse, fâcir bir elbise içinde ucubla giderken yere geçti. Kıyâmete değin inip gitmededir," diye buyurulmuştur.

İmam-ı Taberanî ve Ebu Dâvud'un rivayetlerinde gelmiştir ki:

إِنَّ رَجُلًا مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ لَبِسَ بُرْدَةً فَتَبَخْتَرَ فِيهَا فَنَظَرَ اللّٰهُ إِلَيْهِ
فَمَقَتَهُ فَأَمَرَ الْأَرْضَ فَأَخَذَتْهُ

"Gerçekten sizden önce olanlardan bir kimse bir bürde giydi. O bürdenin içinde salına salına yürüdü. Allah o kişiye baktı da gazap edip yere emretti. Yer de o kimseyi tutup kendi içine aldı," diye buyurmuştur.

Bu ceza tehditleri erkeklere ve kadınlara göre değişiktir. Onun için mü'minlerin anası Ümmü Seleme (R. Anhâ) düşünüp:

— Ya kadınlar eteklerini nasıl etsinler? diye sordu.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Bir karış daha uzun etsinler, diye buyurdu.

Ümmü Seleme:

— O zaman ayakları açık kalır, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz:

— Bir zirâ' uzatsınlar, ondan daha fazla uzatmasınlar, dedi.

Zikrolunanlardan çıkan sonuç şudur ki, erkeklerin iki hâli vardır: Birisi müstehap olmak mertebesidir ki, izârını baldırının ortasına dek kısa etmektir. Biri de cevaz mertebesidir ki, topuklarına dek uzatmaktır. Bunun gibi kadınların da iki hâli vardır:

Birisi müstehap olmak mertebesidir ki, eteklerini, erkeklere caiz olan dereceden bir karış daha fazla uzatmaktır. Biri de cevaz mertebesidir ki, ondan bir zirâ uzatmaktır.

İmam-ı Nevevî der ki: "Hadîslerin açık ifadesinde, huyelâ (kibir ve ucub) şartına bağlı olduğuna, haramlığın huyelâ'ya mahsus bulunduğuna delâlet vardır. Yani uzun elbiselerin haramlığı, tekebbür ve tefahur etmeğe göre olur. Mutlak olarak haram olmaz, demektir. Allah en iyisini bilir."

Sarığı:

Rivayet olunur ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bir sarığı vardı. Adı Sehâb idi. Onun altına Kalensöve (takke gibi bir başlık) giyerdi. Kalensöve bir taçtır, üstüne tülbend sararlar. Ama Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin giydiği kalensöve'nin ne şekilde olduğunu kimse tasvir etmemiştir. Bâzıları, başa giyilen yağmurluktur, dediler. Şimdiki zamanda Arap diyarında kalensöve diye tanınan ve başa giyilen bir nesne vardır, ama Peygamber Efendimiz Hazretlerinin giydiğinin bu şekilde mi yoksa başka şekilde mi olduğunu kimse tayin etmeye muktedir değildir.

İmam-ı Tirmizî, Câbir bin Abdullah'dan rivayet edip: "Resûlüllah Efendimiz Mekke-i mükerreme'yi fethettiği gün mübarek başında siyah sarık vardı. Mekke şehrine siyah sarık ile girdi," diye buyurmuştur.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde Enes bin Mâlik (R.A.) buyurmuştur ki: "Mekke'nin fethi yılında Resûlüllah Efendimiz mübarek başında miğfer olduğu halde Mekke şehrine girdi."

Miğfer diye zırhtan takke gibi örülmüş olan tolgaya derler. Bâzıları bu iki rivayetin arasını bulup: "Siyah sarığın miğfer üstüne sarılmış olması mümkündür," dediler.

Ama Kadı Iyâz bu iki rivayetin arasını şu şekilde bulup ikisini birleştirdi: "O şehre girdiği zaman mübarek başında miğfer vardı. Onun için miğfer giydi. Daha sonra siyah sarık sarındı. Zira Amr bin Hâris, babasından şöyle rivayet etmiştir ki:,

— Hutbe okuduğu zaman mübarek başında siyah sarık vardı.

Bundan, miğferi daha önce giymiş olduğu anlaşılır. Zira hutbe okunması, fethin tamamlanmasından sonra Kâbe kapısının yanında vâki olmuştur.

İbn-i Irakî iki rivayetin bu şekilde birleştirilmesini birincisinden daha üstün tutmuştur.

Abdullah bin Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sarık sarındığı zaman ucunu sarkıtırdı."

Bu diyarda ona taylasan derler. Ama Arap tâifesinin taylasan dedikleri başka bir şeydir. İnşaallah aşağıda beyan olunacaktır.

İmam-ı Muslim'ın rivayetinde: "Sarığının ucunu mubarek yağırının (kurek kemikleri arasının) ortasına değin sarkıtırdı," dıye buyurulmuştur.

Ebu Muhammed bın Hayyân da: "Sarığı mubarek başına sarar ve ucunu arkasından sokup mubarek yağırının ortasına sarkıtırdı," diye rivayet etmıştır.

Yine İmam-ı Müslim Amr bın Hârıs'den şöyle rivayet etmıştır:

رَأَيْتُ النَّبِيَّ عَلَى مِنْبَرٍ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ أَرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ

"Fahri Kâinat Efendimiz Hazretlerini minber üzerinde gördüm. Mübarek başında siyah sarığı vardı. Sarığın ucunu arkasından kürek kemiklerinin ortasına sarkıtmıştı."

Netice olarak sarığının ucunu sarkıttıkları nice hadîs-i şeriflerle sâbit olmuştur. Müslim'den bâzı rivayetlerde Câbir (R.A.) Hazretlerinin: **"Başında siyah sarık olduğu halde Mekke'ye girdi,"** diye buyurduğu hadîste ucunu sarkıtmanın zikrolunmamasından anlaşılır ki, her zaman sarkıtmazlardı. Zaman zaman öyle yaparlarmış, dediler.

İbn-i Kayyûm *Hüdâ-yı Nebevi* adlı kitabında der ki: "Şeyhülislâm İbn-i Teymiyye sarığın ucunu sarkıtmanın sebebi hakkında şaşılacak bir şey zikredip buyurdu ki: 'Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Medine'de bir gece bir rü'ya görmüştü. Hemen o sabah sarığının ucunu sarkıttı. Gördüğü rü'ya da şu idi: Rabbü'l-İzzet'i gördü. Yüce Rabbi ona:

يَا مُحَمَّدُ فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى

— **Ya Muhammedi Gök halkı birbiriyle ne hususta çekişiyorlar, biliyor musun?** diye buyurdu.

Çekişmekten murad, bahse girişmek, yâni konuşmaktır. Fahr-i Kâinat Efendimiz:

— Bilmiyorum, dedi.

Sonra Resûlüllah Efendimiz: "Yüce Rabbım, bunun üzerine elini iki küreğimin ortasına koyduğu gibi yerle gök arasında ne varsa hepsini bildim,' dedı." Tırmizî bu hadîsi zikretmiştir. İmamı Buharî Hazretlerine de bu hadîsten sordular, "Sahıhtır," diye cevap verdı."

İbn-i Ebî Şeybe, Ali'den (R.A.) şöyle rivayet eder ki: "Fahr-ı Kâinat Efendimiz bana sarık sardı. Sarığın ucunu omzuma sarkıttı ve buyurdu ki:

إِنَّ اللّٰهَ أَمَدَّنِي يَوْمَ بَدْرٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ بِمَلَائِكَةٍ مُعَمَّمِينَ هٰذِهِ الْعِمَّةَ

— **"Gerçekten Allah, Bedir ve Huneyn gazâlarında beni bu şekilde sarıklar giyinmiş meleklerle desteklemiştir."**

Yine buyurmuştur ki:

إِنَّ الْعِمَامَةَ حَاجِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ

"Gerçekten sarık, müslümanlarla müşrikleri birbirinden ayırır."

Ebu Dâvud Abdurrahman bin Avf Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Resûlullah Efendimiz Hazretleri bana sarık giydirdi. Önümden ve arkamdan uçlarını sarkıttı," demiştir.

Bu rivayetlerden anlaşıldı ki, sarığın ucunu sarkıtmanın birkaç şekli vâki olmuş imiş.

Tirmizî'nin rivayetinde Rükâne (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

إِنَّ فَرْقَ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَائِمُ عَلَى الْقَلَانِسِ

"Gerçekten bizimle müşrikler arasındaki fark, kalensüveler üzerine sarılmış sarıklardır," diye buyurmuştur.

Yine Tirmizî'nin naklinde Ebî Kebşetü'l-Enmârî'den rivayet edilmiştir ki, ashâb, "Resûlüllah'ın kalensüvesi yassı idi, başlarına yakışırdı. Sivri değildi," demiştir.

Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin beyaz bir kalensüvesi vardı," diye buyurmuştur.

Fahr-i Kâinat Efendimiz, giyecekler kısmından kamîs'ı (gömleği) çok severlerdi. Ummü Seleme (R. Anhâ): **"Resûlüllah Efendimiz'e gömlekten daha sevgili bir giyecek yoktu,"** diye buyurmuştur. Ancak o zamanda olan gomlek, şimdiki zamanda olan duğmeli sade elbise gibi olurdu.

Tirmizî'nin naklinde Muâviye bin Kurre (R.A.) babasından rivayet etmiştir ki, şöyle dedi: "Biz bir zaman Muzeyne kabilesinden bir topluluk ile Resûlullah Efendimiz Hazretlerine bîat etmeğe gitmiştik. Arkasında olan mubarek gömleğinin düğmeleri çözulmuştu. Yakasından elimi soktum da kutlu nubuvvet muhrune yapıştım."

Dımyatî (Allah ona rahmet etsin) Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek gömleği pamuktandı," demiştir.

Tirmizî'nin naklinde Hazret-i Enes'den rivayet edilmiştir ki: **"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine hibere'den** (Yemen alacasından) **daha sevgili bir giyecek yoktu,"** buyurmuştur. Hibere, bürdenin (hırkanın) bir nevidir ki, onun renginde kızıllık vardır, demişlerdir.

Yine Tirmizî'nin rivayetinde Ebu Remse'den nakledilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini gördüm, üzerinde yeşil iki bürde vardı," demiştir.

Ebu Dâvud'un rivayetinde Atâ bin Ebî Ya'lâ, kendi babasından nakletmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini Beytullah'ı tavâf ederken gördüm. Yeşil bir bürde ile ıztıbâ etmiş (ihrama bürünmüş) idi," demiştir. Iztıbâ diye, bürdenin bir ucunu koltuk altından almağa derler.

İmam-ı Tirmizî, Urve bin Muğîre bin Şu'be'den o da babasından rivayet etmiştir ki:

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِسَ جُبَّةً رُومِيَّةً ضَيِّقَةَ الْكُمَّيْنِ

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, yenleri dar, Rumî cübbe giydi," dedi.

İmam-ı Buharî Ebu Zürre (R.A.) Hazretlerinden rivayet eder ki: "Resûlüllah Efendimiz'e geldim, onu arkasında beyaz bir elbise ile gördüm," diye buyurmuştur.

Hazret-i Âişe-i Sıddıka'dan rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz bir sabah evden dışarı çıktı. Mübarek sırtında siyah sof elbise vardı," diye buyurmuştur.

Şeyhayn'ın rivayetlerinde Enes bin Mâlik (R.A.) buyurmuştur ki:

"Gerçekten Resûlüllah Efendimiz Hazretleri sof giyerdi. Bir de yamalı bir elbisesi vardı, onu giyer ve:

— Ben kulum. Kuldan başka bir şey değilim. Kulların giydiği gibi elbiseler giyerim, derdı."

Bu rivayetlerin hepsinden anlaşılan şudur ki, Resûlüllah Efendimız Hazretlerinin elbise hususunda bir nev'e - ne vasfında ne de renginde- ihtisası yokmuş. Her zaman belirli bir elbise giymezlermiş. Meselâ Rumî ve Arabi, beyaz ve siyah, eski ve yeni, hangisi rast gelirse giymesi mümkünmüş. Eğer sual olunup:

— Anlaşıldığına göre salih selefler eski ve yamalı elbise giymede Resûlullah Efendimizin sünnetine uyup kul ve hademelerin elbisesini seçerlermiş. Ya sebep nedir ki, Sofiyyun tâifesinden Şazeliyye cemaatı kendilerini gösterişli elbiselerle süsler-

ler? Halbuki tarikleri Peygamber Efendimizin sünnetine uymaktır? denilirse Seyyid Aliyyü'l-Vefevî (kaddese sırrehu) bunun cevabında şöyle buyurmuştur:

— Salih selefler (Allah onların hepsine rahmet etsin) bakıp gördüler ki, gaflet ehli dünya ile böbürlenip dünyevî sebeplere öyle bir şekilde gönül vermişler ki, yanlarında asıl maksat tamamen terk edilmiş halde bulunup dış görünüşlerini süslemekten başka bir şey kalmamış. Çaresiz onlara muhalefet maksadiyle kendileri de kalbin onarılmasından ve bâtının tasfiyesinden başka bir şeye iltifat göstermeyip onların izzet ve rağbet ettikleri dünya metâlarından yüz çevirdiler. Onların yüce tuttuklarını kendileri alçalttılar. Eskice ve yamalıca hırkalarla kanaat edip zâtın imar edilmesi ve sıfatın temizlenmesi ile meşgul oldular. Fakat zaman geçtikçe bu tâifenin arasına şerirler karışıp cübbe ve hırka giymeği, dünya menfaatleri elde etmek için, hile ve tezvir tuzağı eylediler. Bu görünüş içinde olan fesat ehli çoğaldı. Öyle bir dereceye vardı ki, selefin yolu üzere gidenler bunlara muhalefette bulunur oldular. Zira onların maksadı, gaflet ehline muhalefet idi. Gaflet ehli de şimdiki zamanda bu sûrete girince bunların sûretlerini terkederek onlara muhalefet etmeleri gerekli oldu. Velhasıl Şâzeliyye'nin nazarları mânaya oldu, sûrete olmadı. Dünya ve gaflet ehlini hangi sûrette buldularsa ona muhalefet ettiler. Dervişlik kalb hâlidir, sûret hâli değildir. Güzel elbiseler giymekle o kalb hâli zâil olmaz. Sahih hadîste: **"İnnallahe cemîlün yuhibbü'l-cemâlü — Allah çok güzeldir, güzel olanı sever,"** buyurulmuştur. Mânası açıktır. Bir hadîs-i şerifte de: **"İnnallahe yuhibbü'n-nezâfetü — Gerçekten Allah temizliği sever,"** buyurulmuştur."

Ebü'l-Ahvas Cesimi (R.A.) babasından şöyle rivayet etmiştir: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri beni eski elbiselerle gördü ve:

— Hiç senin malın var mıdır? dedi.

Ben de:

— Evet, ya Resûlâllah. Vardır, dedim.

Peygamber Efendimiz:

— Ne türlü malın var? diye buyurdu.

— Hak Teâlâ Hazretlerinin verdiğinden hep vardır. Deveden, koyundan, dedim.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz:

— Hak Teâlâ Hazretlerinin nimetinin eseri üzerinde görünsün, diye buyurdu."

Câbir (R.A.) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz bir kere saçları dağılmış bir kimseyi gördü de:

— Bu kişi, saçlarını örtecek bir nesne bulamaz mıydı? diye buyurdu.

Bir keresinde de elbisesi kirlenmiş bir kişiyi gördü ve:

— Bu kişi elbisesini yıkayacak bir şey bulamaz mıydı? diye buyurdu."

Sunen'de vârid olmuştur ki:

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ اَنْ يَرٰى اَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلٰى عَبْدِهِ

"Gerçekten Allah, nimetinin eserini kulunun üzerinde görmeği sever," diye buyurmuştur.

Buyurmuşlardır ki: Hak Teâlâ Hazretlerinin ihsan eserinin kişinin uzerinde görulmesi Hak Teâlâ Hazretlerinin sevdiği güzelliklerdendir. Nimetin izhar edilmesi nimetin şükründendir. Bu bakımdan o, bâtın güzelliği dahi olur. O halde zâhir guzelliği olan nimetin eserini ve bâtın güzelliği olan nimetin şükrünü Hak Teâlâ Hazretleri kulunun üzerinde müşahede etmeği sever. Bu sebeple kulunun üzerine elbise indirmiştir ki, zâhirlerine güzellik versin. Nitekim kadîm kelâmında buyurmuştur ki:

"Yâ benî âdeme kad enzelnâ aleyküm libâsen yüvârî sev'âtiküm verişen ve libâsü't-takvâ zâlike hayrün— Ey Âdemoğulları! Biz size avret yerlerinizi ve çıplak vücutlarınızı örtmek için elbise indirdik. Ziynet elbiseleri de indirdik. Ayrıca takvâ elbisesi de indirdik ki, bu ötekilerden daha hayırlıdır." (A'raf sûresi: 7/26).

Yâni elbiselerin bir kısmı avret yerlerin örtülmesi, bir kısmı da güzelleşmek için verilmiştir. Hak Teâlâ Hazretlerinin korkusu ise her elbiseden daha hayırlıdır, demek olur. Kadı Iyâz böyle tefsir etmiştir.

O halde bu âyet-i kerîme gereğince kişinin zâhirinin temiz ve güzel elbise ile bezenmiş, bâtınının da takvâ giysisi ile donanmış olmasının Hak Teâlâ Hazretleri katında muteber bir şey olduğu anlaşılmış oldu.

Buyurmuşlardır ki: "Hak Teâlâ Hazretleri, sözlerde, işlerde, görünüşlerde ve giyinişlerde guzelliği sevdiği gibi bu zikrolunanlarda çirkin olmağı sevmez. O halde güzelliği ve guzellik ehlini sever, çirkinliği ve çirkinlik ehlini sevmez.

Şoyle malûm olsun ki, giyiniş ve gorunuşte güzellik uç nevi uzredir: Bir nevi beğenilen, bir nevi kotulenendir. Bir nevi de ne beğenilen, ne de kotülenendir.

Birincisi (Beğenilen) şu nevidir ki, Hak Teâlâ Hazretleri için olur. Hak Teâlâ Hazretlerinin tâatına ve hukümlerinin infazına ilişkin olur. Nitekim Resûlullah Efendimiz Hazretleri, elçiler geldiği zaman kendini guzelleştirirdi. Yâni guzel ve hoşa gidecek elbiselerle cemâlini gösterirdi. Bunun benzeri, savaş için harb âleti takınıp savaş meydanında ipek elbiseler giyip kâfirlere karşı salına salına yurumektir. Butun bunlardan maksat i'lâ-yı kelimetullah (Allah'ın sozunu yuceltmek) olup İslâm'ın şerefini ve insanların Efendisinin dininin şevketini gostermek olduğu için beğenilmiştir. Bu niyetle edenler sevap ve mukâfat kazanmış olurlar.

İkinci (kötülenen) olanı şu nevidir ki, dünya ve başkanlık için olur. Giyinip kuşanmaktan muradı, halk içinde giyimiyle böbürlenmek ve kibirlenmekten başka bir şey olmaz. İsteklerinin sonucu, kendini süsleyip donatmaktan ibaret olur

Üçüncü nevi (yâni ne beğenilen ve ne de kötülenen) şu kısımdır ki, iki garazdan uzak olur. Yâni ne Allah için, ne de dünya için olur. Sadece şerefli şeriatın ruhsat verdiği güzel elbiseleri giyinip kuşanır. Ama niyetinde, ne İslâm dininin şevketini göstermek, ne de halk arasmda böbürlenip kibirlenmek garazı bulunur. Bu takdirde o kimse, ne beğenmeye ve övülmeye lâyık olur, ne de kötülenmeyi hak etmiş bulunur.

Yukarıda zikri geçen hadîs-i şeriften murad şöyle demektir: "Hak Teâlâ Hazretlerine, kulunun şöyle etmesi hoş gelir: Diline doğrulukla güzellik verir. Kalbine ihlâs, muhabbet ve tevbe ile güzellik verir. Azâlarına tâatle güzellik verir. Bedenine, Hak Teâlâ Hazretlerinin verdiğinden temiz ve güzel elbiseler giydirmekle, kirlerden, abdest bozan hâdiselerden, mekruh kıllardan temizlemekle, sünnet olmakla, tırnak kesmekle ve daha Peygamberimizin sünnetine uygun olan her ne varsa onlarla ziynet ve güzellik verir."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine giydiği elbisenin yaraşması hususunda Câbır bin Abdullah'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz'i açıklık bir gecede gördüm. Üzerinde kızıl bir elbise vardı. Bir ona bakıyordum, bir aya bakıyordum. Benim katımda Fahr-i Âlem Efendimiz aydan daha güzeldi," diye buyurdu.

Dârimî ve Tirmizî böylece rivayet etmişlerdir. Yine Tirmizî'nin naklinde Berâ bin Âzib (R.A.) buyurmuştur ki:

"Ben insanoğullarından hiç bir kimseyi görmedim ki, kırmızı hulle içinde Resûlüllah Efendimizden daha güzel olsun."

Bu mânayı, hadîs imamları, ashâb-ı kirâmdan değişik ibarelerle çok rivayet etmişlerdir. Hâsılı bâzı seçkin sahâbe (Allah onların hepsinden razı olsun) Fahr-ı Alem Efendimiz Hazretlerine kırmızı hullenin son derece yaraştığını beyan buyurmuşlardır. Hulle'nin mânası, bir izâr ile bir ridâ demektir. İzâr, daha önce işaret olunduğu üzere, iç donu yerine futa (peştemal) gibi belden aşağı bağlanan bir giyecektir. Ridâ ise üst elbisesidir ki, hepsinin üstüne giyilir. Astarlı elbiseye de hulle derler.

İbnu'l-Kayyûm (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Resûlüllah Efendimizin hullesinin sâfı kızıl olduğu asla sanılmasın. Böyle değildir. Belki hulle-i hamrâ (kırmızı hulle) dedikleri iki Yemeni bürdedir ki, siyah arasına yol yol kırmızı atılmıştır. Hulle-i hamrâ demeleri bu sebeptendir. Yoksa tamamen kırmızı giymek çok kuvvetle yasaklanmıştır. Sahih-i Buharî ve Müslim'de, "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri kızıl eyer minderlerinden nehyetti," diye rivayet olunmuştur.

Sahıh-ı Muslim'de İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, benim üzerimde asfarlı iki elbise gördü. Yâni asfar çiçeği ile boyanmış iki giysi gördü ve:

— **Bu renkli elbise kâfirlerin elbisesidir. O halde bu arkandaki elbiseleri giyme,** diye buyurdu."

Malûmdur ki, asfar kızıl boyadır. Kızıl elbise giymenin cevazında düşünülecek nokta vardır. Keraheti şiddet üzredir. Ne zannedersin; Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sâfi kızıl giymesi ihtimali var mıdır? Hâşâ ve kellâ ki, böyle olsun. Sadece bu şüphe hulle-i hamrâ kelimesinden kopmuştur." İşte İbnü'l-Kayyûm'un bu husustaki sözleri bunlardır.

İmam-ı Nevevî der ki: "Asfar ile boyanmış kumaşlarda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Sahâbe ve tâbiînden bütün âlimler ve onlardan sonra gelenler, bunun mubah olduğunu söylemişlerdir."

İmam-ı Âzam, İmam-ı Şâfiî ve İmam-ı Mâlik de bunların mezhebine zâhib olup mubahtır dediler. İmam-ı Mâlik: "Mubahtır, fakat başkasını giymek daha üstündür," dedi. Diğerleri bu sözü söylemeyip sadece "Mubahtır" dediler. Yine İmam-ı Mâlik'den bir rivayette: "Ev içinde ve kapı önlerinde giymek caizdir, ama meclislerde, pazarlarda ve başka yerlerde mekruhtur," diye gelmiştir.

Âlimlerden bir topluluk, "Tenzihi kerahet ile mekruhtur," dediler. Nehiy buyrulmasını tenzihîye hamlettiler. Zira sâbit olmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz hulle-i hamrâ giydi diye buyrulmasının ve buna benzer sözlerin maksadı caiz olduğunu bildirmektir. Fahr-i Kâinat Efendimiz'in kendilerinin giymesi de bunu gösterir.

Bâzı âlimler de dediler ki: "Yasaklanması, hac yahut umre için ihram giymiş kimselere göredir." Doğrusunu Allah bilir.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin izârının vasfında Ebu Bürde (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Âişe (R. Anhâ) bize bir kisâ (kisve, elbise) ve kalın bir izâr çıkarıp:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bu ikisinin içinde kabz olunmuştur, dedi."

İmam-ı Buharî böylece rivayet etmiştir. Bir rivayette de şu ibare ile vâki olmuştur:

"Kisâü mülebbeden — Keçeden yapılmış kisve" denilmiştir. Yâni: **"Hazret-i Âişe, Yemen diyarında işlenenlerden yoğun bir izâr ve keçeden yapılmış bir elbise çıkarıp: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ruhu, bu elbiseler içinde kabzolundu, dedi,"** demektir.

Kisâ-ı mulebbed, bâzılarının kavlince yamalı kisve demektir. Bâzılarının kavline göre de, yoğun ve sık dokunmuş, keçeye benzer kisve demektir.

İmam-ı Muslim'in rivayetinde Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ ذَاتَ غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعْرٍ اَسْوَدَ

"Resûlullah Efendimiz bir sabah çıktı. Üzerinde siyah kıldan bir mırt-ı murahhal vardı."

Murahhal kelimesi muazzam vezni üzeredir demişler ve mânasında ihtilâf etmişlerdir. En uygun olanı Hattabî'nin buyurduğudur ki, "Muhattat (çizilmiş) demektir," dedi. Muhattat o kumaştır ki, onda yol yol renkli iplik atılmış bulunur. Kurkîler ve İskenderanî alacalar hep muhattattır ve mırt kisve demektir.

Netice olarak mânası: **"Resûlüllah Efendimiz, siyah kıldan dokunmuş, yol yol alaca kumaştan bir kisve ile çıkmıştı,"** demek olur.

Urve (R.A.) dedi ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek rıdasının uzunluğu dört zirâ idi. Eni ise iki zirâ bir karış idi." Yine ondan rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin giyip elçiye çıktığı yeşil bir ridâ idi. Boyu dört zirâ, eni iki zirâ bir karış idi," demiştir.

Maan bin İsâ, Muhammed bin Hilâl'den rivayet eder ki, şöyle dedi: "Ben, Emevî halifelerinden Hişâm bin Abdülmelik'in arkasında Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin mübarek bürdesini gördüm. Hibere cinsindendi ve iki hâşiyesi vardı," demiştir. Hibere, bir nevi çubuklu elbisedir. Hâşiye dediği iki yanında sincef (saçak, nakışlı ve süslü kenar) dir.

Dimyatî'nin rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerini gördüm; izârını mübarek göbeğinin altından bağlardı. Ömer'i gördüm, göbeğinin üstünden bağlardı," diye buyurmuştur.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde Hazret-i Âişe'nin kızkardeşi Esmâ'dan (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki: "Bir kere Acem padişahlarının giydiği elbiseler cinsinden bir cübbe çıkardı. Yakasında atlas toku vardı. Önünün iki kenarına atlas dikilmişti. "Bu cübbe Resûlullah Efendimiz'in cübbesidir. Hazret-i Âişe'de idi. Âişe vefat ettiği zaman ben aldım. Resûlüllah Efendimiz bunu mübarek sırtına giyerdi. Biz bunu yıkayıp suyu ile hastalara şifa taleb ederiz," dedi.

Yâni suyunu içirmek ve yüzlerine sürmek gibi her neyse eyleriz, bunun üzerine şifa bulurlar, demektir.

Bu rivayette şuna delâlet vardır ki, ipeğin her cüzü, altın ve şarap gibi haram değilmiş. Ondan tok (yaka) ve sincef (nakışlı kenar) etmek caizmiş. Ama altın ve şarap ne kadar az olursa olsun haramdır.

İmam-ı Nevevî böyle demiştir. Ama Hanefî imamları katında yüzük kaşındaki taşa altın mıh caizdir. İmam-ı Muhammed katında sallanan dişi altın telle bağlamak da caizdir

Yine rivayet olunur ki, Resûlullah Efendimizin mübarek arkasında elbisesinin kirlenmesi vâki olmazdı. Elbisesine sinek konmazdı. Mübarek cisimlerini sivrisinek ve diğer ezâ verici hayvanlar incitmezlerdi. O'na, O'nun yüce soyunun ve sohbet arkadaşlarının hepsine Allah'ın salât ve selâmı olsun...

* * *

Giyecek kısmından taylasan dedikleri nesne, Acem dilinden Arapçalaştırılmıştır. Arap dilinde bir adı tâk'dır. Bir nevine de sâc derler. Şimdiki zamanda nasıl olduğu malûm değildir.

İbn-i Kayyûm: "Zikrolunan kisveyi Resûlüllah Efendimiz'in giydiği veya ashâbından bir kimsenin giydiği nakledilmiş değildir. Sahih-i Müslim'de Resûlüllah Efendimizden rivayet edilmiştir ki, Deccâl'ı zikrederek:

يَخْرُجُ مَعَهُ سَبْعُونَ أَلْفًا مِنْ يَهُودِ اِصْفَهَانَ عَلَيْهِمُ الطَّيَالِسَةُ

"Isfahan memleketinin Yahudîlerinden yetmiş bin taylasanlı Yahudî, onunla beraber hurûc ederler," dedi.

Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretleri, taylasanlı birtakım kimseleri gördü de:

— Ne tuhaf! Şunlar, Hayber Yahudilerine nasıl benziyorlar? dedi.

Onun için seleften ve haleften bir cemaat, **"Men teşebbehe bikavmin fehüve minhüm — Bir topluluğa kendini benzeten onlardandır,"** sözü gereğince taylasanı çirkin gördüler.

Tirmizî'nin naklinde gelmiştir ki:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا

"Bizden başkasına benzeyen, bizden değildir," diye buyrulmuştur.

Taylasan, başa giyilip iki yanı omuzların üstüne sarkıtılan bir giyecek olduğu için Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinden buna yakın bâzı vaziyetler sâdır olmuştur."

Böyle dedikten sonra İbn-i Kayyum, bunu yorumlamak için buyurmuştur ki: "Hicret gününde, 'Peygamber Efendimiz mübarek başına bez örtüp öğle sıcağında Ebu Bekir Sıddık'a (R.A.) geldi,' demelerinin sebebi şu idi ki, halktan kendisini gizlemek için böyle etmişti. Yoksa tenakku etmek, yani mübarek başına bir şey örtünmek âdetleri değildi.

Enes bin Mâlik'in, "Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin mübarek başını örttüğü çok oldu," demesi, sıcaktan ve başka hususlardan dolayı ihtiyaç oldukça örterdi, demektir." Buraya gelinceye kadar yazılanlar İbn-i Kayyum'un sözleridir.

Şeyhulıslâm Veliyyuddin Irakî "Tenakku', sarığın ucu ile yahut rıdâ ıle başı örtmektır," dedı. İbnü'l-Hâc, *Medhal* adlı kıtabında: "Erkeklerın kınâı (başörtüsu), başını ridâsıyle örtüp ucunu bir omuzu üstüne uzatmaktır," dedi.

Velhâsıl böyle etmek de taylasan giymek kısmından olduğu için hadîs ımamları bu hususta bahısler edip: "Resûlüllah Efendimiz'in böyle ettiği, Süheyl bin Sa'd'ın naklinde: "**Kâne yeksirü'l-kınâu — Çok defa başörtüsü kullandı,"** sözüyle ve Enes bin Mâlık'ın rivayetinde "**Kâne yeksirü'l-tekannu' — Çok defa başını örttüğü oldu,"** sözu ıle vârid olması gösterir ki, İbn-i Kayyum'un dediği gıbi bu, vakit ve ihtıyaca mahsus değildır. Belki o, güzel âdetlerindendir. Bundan lâzım gelir kı, 'Resûlüllah Efendımız'ın taylasan giydiği nakledilmiş değildir,' demesi de red olunur," dediler. "Ashâb-ı kirâmdan bir kimsenin giydiği nakledilmiş değildir," sözünü de reddedip dediler ki:

"Hâkim, sahih senetle rivayet etmiştir ki, Kurre bin Kâ'b (R.A.):

— Bir gün Resûlüllah Efendimiz fitne hususunu zikretti ve "Yakın zamanda olur," dedi. O sırada mukanna' bir kimse, yâni bir bezle başını bürümüş olan bir kişi oradan geçti. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri: "**Hâzâ yevmeizin alâ'l-hüdâ — Şu kişi o fitne ortaya çıktığı gün doğru yol üzre olacaktır,"** diye buyurdu. Kalkıp o kişiye baktım. Meğer o, Hazret-i Osman bin Affân (R. A.) imiş, dedi."

Saîd bin Mansur da İbnü'l-Alâ'dan rivayet etmiştir ki: "Ben Hazret-i Hasan bin Ali'yi başı örtülü olduğu halde namaz kılarken gördüm," demiştir.

Süleyman bin Muğîre'den rivayet edilmiştir ki: "Ben Hazret-i Hüseyin'i gördüm; taylasanlar giyerdi," demiştir. Umâre bin Zâdân'dan da rivayet edilmiştir ki: "Ben Hazret-i Hüseyin'i gördüm; Antakî bir taylasan giyerdi," diye buyurmuştur.

İbn-i Kayyum'un zikrettiği Yahudi hikâyesi için Şeyhülislâm İbn-ı Hacer: "Bundan, o vakit taylasan giymenin onların şiarından olduğunu istidlâl etmek sahih olur. Şimdiki zamanda o âdet kalkmıştır. Bu takdirde bütün halk için mubah olan şeylere dahil olur," dedi.

Bâzıları da Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinin inkârına cevap verip "Enes Hazretlerinin öyle demesi şunun içindir ki, gördüğü kimselerin taylasanları sarı idi," dediler. Ama doğrusu şudur ki, Resûlüllah Efendimiz'in buyurduğu üzre Deccal'ın yanınca giden Yahudilerin kisvesi olunca kötülenmiş bir şey olduğu kesinleşir. Resûlüllah Efendimiz'den ve bâzı seçkin sahâbeden rivayet edilmiş olan tenakku' (baş örtme), taylasan giymek kısmından değildir. Hazret-i Hasan (R.A.) hususunda gelen haberlerin sıhhat ve kuvvetlerinde düşünmeye değer noktalar vardır. İmam-ı Muslim'in hadîsine muâriz olmazlar demek gerektir.

Ancak bu hususta hadîs-i şerifin şerefli kelimeleri arasında geleceğinden haber verilerek zikredilmiş olan "Yetmiş bin Isfahan Yahudisinden" kasdedilenin, - en iyisini Al-

lah bilir - hâlâ o diyarı istilâ etmiş olan zındıklar ve dinsizler zümresi, bile bile inkâr eden eşkıya fırkası olması muhtemeldir. Şüphesiz ki yol kesici, inatçı, inkâr edici ve dinden dönücü kimseler îman ehline karşı en şiddetli düşmanlıkla düşman oldukları için o mel'un, yezid, kovulmuş, dışarı atılmış ve pisliğin müridi olmuş alçakların, şeamet işareti taşıyan şanları ve çok perişan olmaları hususunda Yahudi diye isimlendirilmeleri mümkündür. Doğru söylemek gerekirse gerçekten o kabahat doğurmanın tâcı, kerahet mizacının kisvesi, şiddetli üzüntü veren talihsizlik elbisesi ve necaset köklerinin çulu olan tabiatlarının gereği şudur ki, onları giyip o asık suratları, uğursuz yüzleri, ters bakışları ve aksi görüşleriyle Deccal'ın önüne düşüp davul ve zurnaları, yüzlerinin karaları ile şeytan askerlerinin ve mel'unlar ordusunun ileri gelenlerinden olurlar. Zira bu hususta Yahudi tâifesinden her bakımdan liyakat sebepleri daha güçlü ve istihkak bayrakları daha yüksek kılınmış mel'unlardır. Allah'ın lâneti onların hepsinin üzerine olsun.

Peygamber Efendimizin Yüzüğü:

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hâtemi (mühür olarak kullanılan yüzüğü) hususunda İmam-ı Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde Abdullah bin Ömer (R.A.) buyurmuştur ki:

إِنَّ رَسُولَ اللهِ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ فَكَانَ فِي يَدِهِ ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ
ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُمَرَ ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُثْمَانَ حَتَّى وَقَعَ بِئْرَ أَرِيسٍ

"Gerçekten Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, gümüş bir hâtem edindi. O, ömrü boyunca kendinin mübarek elinde idi. Ondan sonra Ebu Bekir'in elinde oldu. Sonra Hazret-i Ömer'in, daha sonra Hazret-i Osman'ın elinde oldu. Tâ Osman'ın elinden Erîs kuyusuna düştüğü zamana dek onda kaldı."

Yine Sahihayn'da Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet olunmuştur:

إِنَّ النَّبِيَّ لَبِسَ خَاتَمَ فِضَّةٍ فِيهِ حَبَشِيٌّ وَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي
كَفَّهُ

"Gerçekten Peygamber Efendimiz Hazretleri, Habeşî kaşlı gümüş bir yüzük takınmıştır. Yüzüğün kaşını avucu tarafına getirirdi," demiştir.

Habeşî'den murad, akik yahut cez' denilen alaca taştır. Zira ikisinin de madeni Habeş ülkesindedir, demişlerdir.

Hadîs âlimlerinden İmam-ı Ahmed, Nesâî, Tirmizî ve Bezzâr'ın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Büreyde'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri bir kişinin elinde demirden bir yüzük gördü de:

— **Ben senin yönünden putların kokusunu alıyorum,** diye buyurdu.

Ondan sonra:

اِتَّخِذْ مِنْ فِضَّةٍ وَلَا تَزِدْ عَلٰى مِثْقَالٍ

— **"Yüzüğünü gümüşten edin ve onu bir miskalden ziyade etme,"** diye buyurdu.

Âlımler yüzük takınmak hususunda ihtilâf etmişlerdır. Çoğu, caız görüp "Kerahet yoktur" demiştir. Bâzıları, "Ziynet murad olunca mekruhtur," dedıler. Bâzıları da "Mühür kullanması gerekli olan hâkimlerden başkasının takınması mekruh olur," demişlerdır. Zira Ebu Dâvud ve Nesaî'nin naklinde Ebu Reyhane'den rivayet edilmiştir kı: "Onlardan başkasını, takınmaktan Resûlüllah Efendimiz nehiy buyurdu," demıştır.

Resûlüllah Efendımizin onu kullanması şunun içindir ki, etrafta olan hükümdarlara gönderdiği mektupları onunla mühürlemesi gerekiyordu. Çunkü Enes bın Mâlık (R.A.) buyurmuştur ki: "Peygamber Efendimiz Hazretleri, Rum, Acem ve Habeş padışahlarına mektuplar yazdı. Bunun üzerine ashâb dediler kı:

— Ya Resûlâllah! Onlar mührü olmayan mektubu kabûl etmezler.

Onun için bir yüzük edinip kaşına **"Muhammed Resûlüllah"** nakşını kazdırdı."

Ebu Bekir, Ömer ve Osman (Allah onlardan razı olsun) hepsi ihtıyaç olduğu ıçın hâtem (mühür) taşırlardı, dediler.

İbn-i Abdül-Ber bâzı âlimlerden: "Mutlak olarak takınması mekruhtur. Zıra Enes bın Mâlık'den rıvayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri takınmadı, dıye nakletti," dediklerini rıvayet etmiştir.

Tirmizî *Şemâil*'de, İbn-i Ömer Hazretlerinin: "Resûlüllah Efendımız hâtem edındı. Onunla mühürlerdı, ama takınmazdı," dedığını rivayet etmıştır.

Sahıhayn'da Enes bın Mâlik'den rivayet edılmıştır ki: "Resûlullah Efendımız'ın mubarek elınde bır gün gümuşten bır yüzük gördüm. Bunun üzerine halk da gümuşten yüzük edınıp takındılar. Ondan sonra Resûlullah Efendımız yüzüğü çıkarıp bıraktılar. Başkaları da çıkarıp bıraktı," dedi.

Ama doğrusu bırıncı sözdür. Çünkü Fahr-i Kâinat Efendımız'ın aslında yüzük takınması cıvar padışahlara gönderdığı mektupları mühürlemek ıçındı. Sonradan devamlı takınır oldu. Ashâb-ı kirâm da takınır oldular. Fahr-ı Kâinat Efendımız Hazretlerı, hıç kımsenın yüzük takınmasını ınkâr etmedı. Belkı onun üzerınde ışı kesinleştırdı. O halde bu zıkrolunan husus, yüzük takınmanın kerahetsız mubah olduğuna de-

lil oldu. Ama hâkimlerden başka kimsenin takınmasının nehiy olunmasına dair gelen hadîsin zayıflığı hususunda İmam-ı Ahmed Enes bin Mâlık'den rıvayet edıp: "Resûlüllah Efendimiz bir gün gümüşten bir yüzük takındı. Ondan sonra çıkarıp attı," demesine üç şekilde cevap vermişlerdir.

Biri şudur: Gümüş denilmesi, parlaklığın görülmesinden meydana gelen bir yanılmadır. O bir gün taktıktan sonra çıkarıp attığı yüzük altındı, başka bir şey değildi, dediler.

İkincisi şudur: O dediği yüzük hep gümüşten değildı. İçi demirden ve üstü gümüştendi, dediler.

Üçüncüsü de şudur: Çıkarıp atmasının sebebi, halk yüzük takınmanın şer'an gerekli bir şey olduğunu sanmasınlar ve sünnettir demesinler diye idi. Doğrusunu Allah bılir.

Şöyle malûm olsun ki, yüzük hangi nesnelerden olur? Altından, gümüşten, tunçtan, demirden, bakırdan ve bunların benzerinden, akîkden hep yüzük yaparlar. Bunların her biri hakkında neler buyrulduğunu beyan edelim.

Altın hakkında Sahih-i Buharî ve Müslim'de Berâ bin Âzib (R. A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

"Peygamber Efendimiz Hazretleri, bizi altın yüzükten ve altın kabdan nehyetti," demiştir.

Yine Sahihayn'da Ebu Hüreyre'den (R.A.) nakledilmiştir ki:

"Gerçekten Resûlüllah Efendimiz Hazretleri altın yüzük takınmaktan nehyetti," diye buyurmuştur.

Yine Sahihayn'da Abdullah bin Ömer Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

"Gerçekten Peygamber Efendimiz Hazretleri, altından bir yüzük edindi ve sağ eline takındı. Yüzüğün kaşını mübarek avcunun içine getirdi. Bunun üzerine halk da altın yüzükler edindiler. Sonradan Fahri Kâinat Hazretleri, minbere çıktı; o yüzüğü çıkarıp bıraktı. Halkı altın yüzük takınmaktan nehyetti," buyurmuştur.

İmam-ı Âzam, Şâfiî, Mâlik ve Ahmed'in (Allah onlara rahmet etsın) mezhepleri şudur ki, altın yüzük takınmak caiz değildir. Fakat bâzı âlimler buna ruhsat vermişlerdir. Bunlardan biri olan İshak bin Revahiye dedı ki: "Ashâb-ı kirâmdan beş kışı altın yüzük takınırken vefat ettiler." Yâni, ta ölünceye kadar altın yüzük takındılar, demektır.

Mus'ab bın Sa'd'dan rıvayet edılmıştır kı: "Talha'da, Sa'd'da, Suheyb'de altın yüzükler gördum; takınırlardı," demıştır. Allah onlardan razı olsun.

Hamza bın Useyd'den rıvayet edılmıştır kı, Ebu Useyd (R.A.) - kı Bedır gazâsında hâzır bulunan seçkin sahâbelerdendı - vefat ettığı zaman altın yuzuğunu elinden

Hamza ve Zübeyr çıkarmışlardır. Hadîslerin ikisini de İmam-ı Buharî, *Tarih*'inde rivayet etmiştir.

İmam-ı Nesâî (Allah ona rahmet etsin) Saîd bin Müseyyeb'den rivayet etmiştir ki, Hazret-i Osman (R.A.), Suheyb'e:

— Sebebi nedir ki ben senin elinde altın yüzük görüyorum, dedi.

Suheyb de:

— Bu yüzüğü senden daha hayırlı olan bir kimse gördü, beni ayıplamadı, dedi.

Hazret-i Osman:

— Kimdir o dediğin? diye sordu.

Suheyb:

— Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, diye cevap verdi.

Ancak gümüş yüzüğü âlimlerden çok kimse mubah görmüşlerdir. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ve seçkin sahâbeden bir topluluk gümüş yüzük takınmışlardır. Şâfiî âlimleri: "Gümüş yüzüğün ağırlığının bir miskale varmaması gerektir. Bir miktar eksik olması gerek," demişlerdir. Zira Büreyde bin Husayb'ın (R.A.) rivayetinde Fahr-i Âlem Efendimiz demir yüzük takınır bir kimseyi gördü de:

— **Bana ne oldu ki, senin üzerinde cehennem ehlinin ziynetini görüyorum,** dedi.

Bunun üzerine o kimse yüzüğü çıkarıp bıraktı ve:

— Ya-Resûlâllah! Ya neden edineyim? diye sordu.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— **Gümüşten edin ve bir miskali tamam eyle,** dedi.

Hâfız Irakî, *Tirmizî'nin şerhinde:* "Hadîs-i şerifte vâki olan nehiy, tenzihe yorulmuştur. Bir miskalin tamam olması tenzihi kerahetle mekruhtur, demek olur," dedi.

Ama Hanefî âlimlerinden *Nihâye* sahibi ve diğerlerinin naklinde Nu'man bin Beşîr'in (R.A.) rivayet ettiği hadîs-i şerifin sonunda:

— **Gümüşten edin ve bir miskalden fazla etme,** diye vâkı olmuştur.

Bu takdirde bir miskal mubah olur, fazlası caiz olmaz.

Akîkden yüzük takınmak hususunda Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki:

— **"Akîk takının ve sağ el sol elden ziynete daha lâyıktır,"** buyurmuştur.

Ancak bunun senedinde meçhul vardır, dediler. Bu hadîsin mânası, **"Akîk takının. Çünkü onu takınmak fakirliği giderir,"** sözleriyle de rivayet olunmuştur.

Ya'kub bin Erkam, Âişe-i Sıddıka'dan rivayet etmiştir ki:

تَخَتَّمُوا بِالْعَقِيقِ فَإِنَّهُ مُبَارَكٌ

"Akîk yüzük takının. Çünkü o mübarektir," buyurulmuştur.

Velhasıl akîk yüzük takınmak hususunda zikrolunanlardan başka bâzı hadîsler daha rivayet olunmuştur. Ama hepsi, hadîs âlimleri katında sâbıt olup itimada elverişli olan hadîslerden değildir. Ukaylî: "Akîk yüzük takınmak hususunda Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden hiç bir hadîs sahih olmaz," demiştir.

İbn-i Fünceveyh, *Kitâbü'l-Havâtim*'de zaif isnatla Hazret-i Ali'den (R.A.) merfuan rivayet etmiştir ki:

مَنْ تَخَتَّمَ بِالْيَاقُوتِ الْأَصْفَرِ مُنِعَ الطَّاعُونَ

"Bir kimse sarı yâkuttan yüzük takınırsa taundan korunmuş olur," diye buyurmuştur.

Ama gümüş yüzük hakkında İmam-ı Buharî ve diğerleri Enes bin Mâlik'den rivayet etmişlerdir ki:

"Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri gümüşten bir yüzük edindi. Kaşı yine kendindendi," diye buyurmuştur.

Sahih-i Müslim'de varid olmuştur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin yüzüğünün kaşı Habeşî idi. Habeşî'den murad, İmam-ı Nevevî'nin kavline göre, cez' dedikleri taş yahut akîkdir. Çünkü ikisinin de madenleri Habeş ülkesindedir. Nevevî'nin kavli sahih olduğuna göre Resûlüllah Efendimizin iki yüzüğünün bulunması, birinin safi gümüşten, birinin de kaşının taştan olması mümkündür.*

Yine İmam-ı Nevevî (Allah ona rahmet etsin) Müslim şerhinde hikâye etmiştir ki: "O varlıkların iftiharı ve yardımların en güzeli kendisine olan Peygamber Efendimiz'in her zaman taşıdığı bir yüzüğü vardı. Kaşı yine o yüzüğün kendindendi. Başka bir hadîste de kaşı akîkdendi diye gelmiştir," dedi. Fakat Fahr-i Âlem Efendimiz'ın her yeri akîkden olan yüzük takındığı rivayet olunmamıştır. Yüzüğünün kaşı akîkdi, denilmiştir. Ama hepsi akîkdi diye rivayet edilmiş değildir, dediler.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin yüzüğünün nakşı "Muhammed Resûlullah" idi. Enes bin Mâlik Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

---

* Hz. Ali (Kerremallahu veche) Efendimiz'den nakledilen bir habere göre Bir kimsenin, gerektiği zaman kendisini ihtiyaç ve zaruretten kurtaracak, gurbette ölümü halinde de kimseye yük olmadan kefenlenip defnedilmesine yetecek bahada gümüşten veya altından yüzük taşıması hem sünnet, hem müstehaptır. (S.N.)

إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَنَعَ خَاتَمَ وَرِقٍ نَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ
وَقَالَ لِلنَّاسِ: إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ وَنَقَشْتُ فِيهِ
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ. فَلَا يَنْقُشْ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ

"Gerçekten Resûlüllah Efendimiz gümüşten bir yüzük edindi ve onun üzerine 'Muhammed Resûlüllah' diye nakşettirdi. Ve halka buyurdu ki:

— Gerçekten ben gümüşten bir yüzük edindim ve üzerine 'Muhammed Resûlüllah' diye nakşettirdim. O halde kimse kendi yüzüğüne 'Muhammed Resûlüllah' nakşını koymasın," demiştir.

İmam-ı Tırmizî: "Hiç kimse onun nakşını nakşetmesin demekten murad, hiç kimse yüzüğüne 'Muhammed Resûlüllah' nakşını etmesin, demektir," diye buyurmuştur.

Daha önce işaret olunduğu üzere İmam-ı Buharî ve Tirmizî'nin rivayetlerinde şerefli yüzüğün nakşı üç satırdı. **Muhammed** bir satır, **Resul** bir satır, **Allah** kelimesi de bir satırdı.

Fethu'l-Bârî'de zikredilmiştir ki, hattı diğer yüzüklerin hattı gibi tersti; bir şeye basıldığı zaman âdet üzre doğru hat çıkardı.

İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Fahr-ı Kâinat Efendimiz yüzüğünü mübarek sağ elinde taşırdı. Saâdetle âhiret yurduna intikal ettiğinde Ebu Bekir Sıddık'ın eline geçti. O da sağ elinde taşırdı. Ondan Hazret-i Ömer bin Hattab'a geçti. O da sağ elinde taşırdı. Ondan Hazret-i Osman'a geçti. O da sağ elinde taşırdı. Ondan sonra Yevmü'd-Dâr denilen Hazret-i Osman'ın şehid olduğu gün yüzük kayboldu. Üzerindeki nakşı **'Lâ ilâhe illallah'** idi," demiştir.

Ancak bu rivayet, Bereket bin Muhammedü'l-Halebî'nindir ki, o, yalancılığı ile tanınmış bir kimsedir. Bu sebeple onun rivayetine itimad yoktur. Onun sözünün daha başında bâtıllığına delâlet eden bir şey vardır ki, "Yevmü'd-Dâr'da kayboldu" demiştir. Halbuki o şerefli yüzük daha önce Erîs kuyusuna düşmüştü. Hattâ Osman (R. A.) çok mal harcadığı halde onu bulamamıştır. Ondan sonra günden güne ahvâlı değişme üzre olup sonunda kendisini şehid etmişlerdir.

Bâzı âlimlerden nakledilmiştir ki, bir kimse âriyet yüzük takınsa yahut kiralayarak alıp takınsa sünnet hâsıl olur. Ama en uygun olanı, onun mülkü olması ve her zaman takınmasıdır, dediler. Bir kişinin birkaç yüzüğü olması da caizdir. Ama bir eline iki yüzük yahut iki eline yüzük takınmanın caiz olduğu hususunda ihtilâf vardır. En uygun olanı birden fazla takınmamaktır.

Yüzüğü sağ ele veya sol ele takınmak caizdir. Ama hangisinin daha üstün olduğu hususunda ihtilâf vardır. Bâzıları, sol ele takınmak daha üstündür, dediler. Doğru rivayette İmam-ı Ahmed (Allah ona rahmet etsin) böyle tasrih edip: "Sol ele yüzük takınmak bence daha sevimlidir," diye buyurmuştur. İmam-ı Mâlik'in mezhebi de sol ele takınmaktır. Rivayet olunur ki, İmam-ı Mâlik yüzüğü sol eline takınırdı. İmam-ı Şâfiî de böyle ederdi.

Sahih-i Müslim'de Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Fahr-ı Kâinat Efendimiz'in şerefli yüzüğü şu parmağında idi," diye sol elinin serçe parmağını gösterdi.

Sünen-i Ebî Dâvud'da İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Gerçekten Resûlüllah Efendimiz yüzüğü soluna takınırdı," diye buyurmuştur. Velhasıl sol ele takınmak hususunda çok hadîs-i şerifler gelmiştir. Bâzı hâfızlar da İbn-i Receb'in buyurduğu gibi "Yüzüğü sol ele takınmak, sahâbe ve tâbiîn'in umumundan rivayet edilmiştir," diye zikr etmişlerdir.

Ancak bâzı rivayetlerde sağ ele takınmak da gelmiştir. Bâzı kimseler bunu tercih etmişlerdir. İbn-i Abbas ve Abdullah bin Ca'fer'in (Allah onlardan razı olsun) kavli budur. Hammâd bin Ebî Seleme: "İbn-i Ebî Nâfi Hazretlerinden gördüm. Sağ eline takınıp:

— **Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yüzüğü sağ eline takınırdı,** diye rivayet ederdi," demiştir.

Hadîs âlimlerinden İmam-ı Ahmed, Nesâî, İbn-i Mâce Ve Tirmizî böyle rivayet ettiler.

Tirmizî'nin naklinde İmam-ı Buharî: "Bu kavl, yüzük takınmak hususunda Fahr-i Kâinat Efendimizden rivayet olunanların en doğrusudur," diye buyurmuştur.

Bundan başka Fahr-i Kâinat Efendimiz'in sağ eline yüzük takındığına delâlet eden bâzı hadîsler daha gelmiştir. Ama bunları rivayet edenlerin bir kısmına metrûktür, bir kısmına yalancıdır diye sataşmalar ve itirazlar olmuştur. Hadîsleri bu sebeple itimad edilmesi mümkün olan şeyler değildir.

Hâfız bin Receb'in kavlinde şöyledir ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in sağ eline ve sol eline takındığı olmuştur. Ama ilk âlimlerden açıklama gelmiştir ki, "Önce sağ eline takınırdı. Sonra sol eline takınır oldu," demişlerdir.

Aynı zamanda Vekî': "Sağ ele yüzük takınmak sünnet değildir," diye buyurmuştur. İmam-ı Ahmed de: "Şehâdet parmağına ve orta parmağına yüzük takınmak mekruhtur," diye tasrih buyurmuştur. Hazret-i Ali'den de (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretleri, şehâdet parmağına ve orta parmağa yüzük takınmaktan beni nehyetti," diye buyurmuştur.

Zayıf senetle bâzı rivayette gelmiştir ki: "Bir nesneyi unutmayıp hatırına getirmek dilese mubarek yüzüğüne bir iplik bağlardı," demişlerdir.

Şalvar Giyip Giymediği:

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin şerâvil (şalvar) denilen içdonu giydiğinde ihtilâf etmişlerdir. Zira o zamanda şerâvil yerine izâr bağlanırlardı. Şerâvil, Arap tâifesinin giyeceklerinden değildi. Bâzı âlimler, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in şerâvil giymediğine kesin olarak hükmetmişlerdir. Bu mânaya, İmam-ı Nevevî'nin zikrettiğiyle yakınlık hâsıl olur ki, *Tehzîbü'l-Esmâ* adlı kitabında: "Hazret-i Osman (R.A.) gerek cahiliyet zamanında, gerek İslâm devrinde asla şerâvil giymedi. Ancak şehid olduğu gün giydi," demiştir.

Sâhâbe-i kirâm (Allah onların hepsinden razı olsun) Peygamber Efendimiz Hazretlerinin sünnetine uymakta hırsın kemâl derecesi üzere iken Hazret-i Osman'ın o günden başkasında şerâvil giymemesi, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin giymediğine delâlet eder, dediler. Hazret-i Osman'ın o gün giymesi de kerametine delildir ki, hâdise günü şerâvilin izârdan daha ziyade örtücü olduğunda şüphe yoktur.

Fakat Ebu Ya'lâ Müsned'inde gayet zayıf bir senetle Ebu Hüreyre Hazretlerinden rivayet etmiştir ki, şöyle dedi: "Bir gün Fahr-i Kâinat Hazretleri ile beraber pazara gittik. Fahr-i Kâinat Hazretleri, pazarcıların yanında oturup dört dirheme bir şerâvil satın aldı. Pazarcıların bir altın ve gümüş tartıcıları vardı. Fahr-i Âlem Hazretleri, ona:

— **Verdiğim dirhemleri tart ve iyilerini seç, dedi.**

Tartıcı:

— Bu, şimdiye kadar hiç kimseden işitmediğim bir sözdür, dedi."

Bundan murad, "Dirhem veren hiç kimseden ben işitmedim ki, kendi verdiğinin iyisini kötüsünü bildirmeyi murad edinsin," demek olur.

Ebu Hüreyre der ki: "Ben:

— Sana dininde zayıflık olarak bu yeter ki, peygamberini tanımıyorsun, dedim.

Bunun üzerine tartıcı, teraziyi elinden bırakıp sıçradı. Peygamber Efendimiz Hazretlerinin elini öpmek istedi. O da mübarek elini çekti:

— Bu işi Acemler kendi padişahlarına ederler. Ben padişah değilim. Sizden bir kişiyim, diye buyurdu.

Bunun üzerine tartıcı dirhemleri seçip aldı. Fahr-i Âlem Efendimiz de şerâvili aldı. Ben yolda mubarek elinden onu alıp taşımak istedim. Peygamber Efendimiz:

— Kişinin kendi giyeceğini kendinin taşıması daha uygundur! Meğer ki, taşıyamayacak kadar zayıf olsun da müslüman kardeşi ona yardım etmek istesin, dedi.

Ben:

— Ya Resûlâllah! Sen şerâvil giyer misin? dedim.

Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz:

— Evet, giyerim. Seferde ve hazerde, gecede ve gündüzde şerâvil giyerim. Ben örtünmekle emrolunmuşum. Ondan daha fazla örtücü bir şey bulamadım, diye buyurdu.

Bâzı hadîs âlimleri bu hadîsi zayıflardan saymışlardır. Ama Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerâvil satın aldığı doğrudur. *Hüdâ-yı Nebevî* sâhibi: "Açıktır ki, giymek için satın aldı. Kendisinin giydiği ve zamanında giyildiği rivayet olunmuştur. Elbette şerefli izni ile giyerlerdi," der. Ama Ebu Abdullah Hicazî *Şifâ Hâşiyesinde*: "Hûdâ'da vâki olan, 'Peygamber Efendimiz şerâvil giydi' sözü kalem hatasıdır," dedi.

Ebu Saîd Nisâburî hadîsin zikrini Fahr-i Âlem Hazretlerinin ticareti bâbında söylemiştir. Ama Buharî, *Sahih*'inde, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin elbisesi bâbında Bâb-ı Şerâvil dedikten sonra ihrama ilişkin hadîsi yazmıştır. Şerâvile ilişkin hiç bir şey getirmemiştir. "Çünkü kendi şartı üzre şerâvil giydiği sâbit olmamıştır. Bu hususta sahih hadîs gelmiş değildir," dediler.

Mest ve Ayakkabıları:

Huff bahsine gelince: Huff diye iç ediğe (meste) derler. İmam-ı Tırmizî'nin rivayetinde Büreyde (R.A.) buyurmuştur ki: "Necâşî, Peygamber Efendimiz Hazretlerine siyah sâde iki iç edik (mest) gönderdi. Onları mübarek ayağına giydi de üzerine mesh etti." Sâde dediği, içleri aba yahut çuha veya bezle kaplanmış değildi, demektir.

Muğîre bin Şu'be (R.A.) de demiştir ki: "Dıhye, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine iki iç edik hediye etmişti. Onları mübarek ayağına giydi."

Nâlin (ayakkabı) hususunda gelen hadîslerden Sahih-i Buharî'de Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Peygamber Efendimiz Hazretlerinin şerefli nâlinin iki kıbâlı vardı," diye buyurmuştur. Kıbâl, şu nesneye derler ki, onu nâline takarlar ve ayağa giydıkleri zaman iki parmağın arasına getirirler. O olmadıkça nâlin ayakta durmaz. İbn-i Abbas, Ebu Hüreyre ve diğerleri de böyle rivayet etmişlerdir.

İsâ bin Tahmân'dan rivayet edilmiştir ki: "Enes bin Mâlik (R.A.) bize nâlin-i curdâveyn (bir çift tüysüz ayakkabı) çıkarıp gösterdi. Onların iki kıbâlı vardı. Sonradan Sâbit bana Enes'den nakletti ki, o nâlin Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerininmiş," diye buyurmuştur.

Curd demek, kılı gitmiş demektir. Yâni o zamanda bâzıları kıllı deriden ayakkabı giyerlermiş. Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin şerefli ayakkabıları da tabaklanmış deriden imiş.

Ubeyd bin Cüreyh, Abdullah bin Ömer Hazretlerine (Allah onlardan razı olsun):

— Seni görüyorum, tabaklanmış deriden ayakkabı giyiyorsun, dedi.

Yâni "Tabaklanmış yumuşak ve kılsız deriden yapılmış nâlınler giyiyorsun" dedi.

O da:

— Gerçekten Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerini gördüm; o türlü nâlinler giyerdi ki, onlarda kıl yoktu. Onların üzerinde abdest alırdı. Ben de o türlü nâlinler giymeği severdim, diye buyurdu.

Ömer bin Hâris'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini gördüm. Dikilmiş nâlin (deri ayakkabı) **üzerinde namaz kılardı,"** diye buyurmuştur.

Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ مَا اسْتَطَاعَ فِي تَرَجُّلِهِ وَتَنَعُّلِهِ وَ طُهُورِهِ

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri mümkün oldukça sağ tarafından başlamayı severdi. Mübarek saçlarını taramakta, ayakkabılarını giymekte, abdest almakta ve gusletmekte..."

Tereccül'ün mânası, tarakla saçları açıp düzeltmektir. Ebu Hüreyre (R.A.) Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Her ne zaman biriniz ayakkabısını giyecek olsa sağından başlasın. Her ne zaman çıkaracak olsa sol eliyle başlasın," diye buyurmuşlardır.

Ebu Dâvud ve Tirmizî'nin rivayetlerinde: "Peygamber Efendimiz Hazretleri, ayak üzeri dururken ayakkabısını giymekten kişiyi nehy ederdi," diye gelmiştir.

Mübarek Döşekleri:

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mübarek döşekleri hakkında buyurmuşlardır ki, zaruretin gerektirdiği miktarla iktifa edip ondan başkasını terk ederlerdi. Sahihi Müslim'de rivayet olunmuştur ki:

فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ وَالثَّالِثُ لِلضَّيْفِ وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ

"Bir döşek erkek için, bir döşek karısı için, bir döşek misafir için ve dördüncüsü şeytan içindir," diye buyurmuştur.

Ama âlimler buyurmuşlardır ki: "Asıl mânası, ihtiyaçtan fazlasının kibirlenmek ve dünya malı ile böbürlenmek için olmasıdır. Böyle olan her şey zemmedilmiştir. Zemmedilmiş olan her şey de şeytana izafe olunur. Çünkü şeytanın rızası ondadır."

Velhasıl her kişinin döşeği kendi şanına göre olur. Bâzı kimse vardır ki, üç döşek ona yeter. Bâzı kimse olur ki, yirmi, otuz döşek ona yetmez. İhtiyaçtan fazla ve sırf böbürlenmek için yığılıp durmadıkça zemmedilmeye müstahak olmaz. Biri erkek ve biri karısı için diye buyrulmasının sebebi de şudur ki, hastalık hâlinde ve bâzı özürlü durumlarda ayrı yataklarda yatmaları gerekebilir.

Şeyhayn'ın rivayetlerinde Hazret-i Âişe-i Sıddıka'dan rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin döşeği deriden idi ve içi hurma lifi ile doldurulmuştu," diye buyurmuştur.

İmam-ı Beyhakî'nin naklinde Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki:

"Bir gün ensar hanımlarından birisi bana geldi de Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin döşeğini gördü. Ondan sonra gitti, bana yün doldurulmuş bir döşek gönderdi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri geldiği zaman bunu görünce:

— Ya Âişe, bu döşek nedir? dedi.

Ben:

— Ya Resûlâllah, ensardan filân kadın geldi, senin döşeğini gördü de gidip bu döşeği gönderdi, dedim.

Resûlüllah Efendimiz, kabûl etmeyip:

— **Ya Âişe, bunu reddeyle. Vallahi, eğer ben isteseydim, Hak Teâlâ Hazretleri, gümüş ve altın dağlarını benimle beraber yürütürdü,** diye buyurdu."

Yine İmam-ı Ahmed, İbn-i Hibbân ve Beyhakî'nin rivayetlerinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Bir gün Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.) Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin hücresine girdi. Resûlüllah Hazretleri bir hasırın üzerine yatmıştı. Hasırın ipleri mübarek cismine iz etmişti.

Ömer (R.A.):

— Ya Resûlâllah, keşke yumuşak bir döşek edinseydiniz, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— **Benim dünya ile ilişkim ancak şuna benzer ki, bir binici, yolda giderken bir ağaç altında bir saat gölgelenir, sonra yine kalkıp yoluna gider,** diye buyurdu."

İmam-ı Taberanî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Abdullah bin Mes'ûd (R.A.) buyurmuştur ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gittim. Hamam

gibi sıcak bir gurfe'de (çardakta) bir hasırın üstüne yatmıştı..Mübarek cisminin bir yanına hasır iz etmişti. Bunu görünce ağladım ve:

— Ya Resûlâllah! Kisra ve Kayser ipekten döşekler üstünde yatıyorlar; sen ise böyle hasır üstünde yatıyorsun!.. dedim.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

— Ağlama, ya Abdullah! Gerçekten dünya onlar için ve âhiret bizim içindir, diye buyurdu."

Velhasıl Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin şerefli sohbetine giren ulu sahâbeden her biri, gördüğü ve işittiği üzre nakil buyurmuşlardır. Bu mâna, değişik ibarelerle bâzı yollardan da gelmiştir. Hepsinin meâli aynıdır.

Rivayet olunur ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin asla bir yatağı ayıpladığı olmadı. Eğer döşek bırakırlarsa onun üzerinde yatardı. Eğer bırakmazlarsa yer üzerine yatıp bahane bulmazdı. Yorgan edindiği de olurdu. Hanımlarına buyurmuştur ki:

"Ben Âişe'den başka sizden bir hanımın yorganında iken bana Cebrâil'in geldiği olmadı."

3. Kısım

Peygamberimizin Hanımları ile Geçim ve Dirliği

Bu hususta buyurmuşlardır ki, Resûlüllah Efendimiz mücamaat (cinsel ılişkı) hususunu en mükemmel şekilde yapardı. Yâni şu derecede eylerdi kı, onun konulmasından kasdedilmiş olan şeyler hâsıl olsun. Meselâ sıhhatin korunması, lezzetin hâsıl olması ve nev'ın bekası niyetleri gibi... Çünkü aslında cimaın konulması üç nesne ıçındir:

1. Hak Teâlâ Hazretlerinin takdir ettiği müddete varıncaya kadar insan nev'ının devam ve bekasıdır ki, doğurma ve üreme yoluyla hâsıl olur.

2. İnsan mızacında toplanan ve hapsolan meniyi savmaktır kı, fazıletli hekımlerın kavlince sıhhatin korunması sebeplerinden biridir. Zira meni meydana gelip hapsedilmiş olarak tutulursa bundan vesveseler, cinnetler, sar'a vesaır hastalıklar doğar. Onun def edilmesiyle bunlardan kurtuluş hâsıl olur.

3. Lezzetin hâsıl olmasıdır ki, cennette murad olunan sadece budur. Zıra orada üreme ve hapsolunma yoktur ki, onlar için bu işe girişilmiş olsun.

Fakat insana lâyık değıldir ki, üreme ısteğinden yahut hapsolmuş menıyı çıkarmak arzusundan başka bir şey ıçin onu ısraf etsın... Zira çoklukla çıkarılması son derece zayıflık ve ıhtıyarlık getirir. Akıllı kimse odur ki, ıtıdal haddını aşmaz.

Şeyh Nizamî buyurmuştur ki:

"Ne çok cima edici ol, ne de çok yeyici ol,

Zira ondan beden zayıflığı hâsıl olur,

Bundan da hazım bozukluğu meydana gelir."

Bundan da murad, lezzet elde etmeye aldanıp kuvvet ve kudretının mertebesını aşmamaktır. Ancak kudretı kemâl derecesınde olup sıkıştırması sonucu def'ı uygundur.

Buyurmuşlardır ki, faydaları cümlesinden biri de gözün doyup harama bakmaktan kurtulmaktır. Nefsi men edip haramdan perhizkârlık hâsıl etmektir. Dünyasında ve âhiretinde kendi nefsine ve hâtununa menfaatler hâsıl etmektir. Hatunlarla muamele etmek, tanınmış âdet ve beğenilmiş tabiat olmaktan hâli olmamıştır. Onun için Fahr-i Âlem Efendimiz'in o tâifeye meyil ve muhabbeti kemâl derecesinde idi.

Nitekim İmam-ı Taberanî *Evsaf*'ta ve İmam-ı Nesâî *Sünen*'de Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet etmişlerdir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz: **"Bana dünyanızdan kadın tâifesi, güzel kokulu nesneler ve namaz içinde gözlerimi yabana bakmaktan korumak sevdirildi,"** diye buyurmuştur.

İmam-ı Ahmed'in naklinde şu da vâki olmuştur ki:

صَبْرٌ عَنِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَلَا أَصْبِرُ عَنْهُنَّ

"Yemekten ve içmekten sabrederim. Nisâ tâifesinden sabredemem," buyrulmuştur.

O halde bundan anlaşılıyor ki, kadına ve nikâha meyil ve muhabbet insanın kemâlinden imiş, diye buyurdular.

Hazret-i İbrahim Halilullah gerçek dîne kuvvetle bağlı olanların imamıdır. Yanında âlem kadınlarının en güzeli olan Sâre Hatun varken Hâcer'e muhabbet eyledi.

Sa'd bin İbrahim, Âmir bin Sa'd'dan, o da babasından rivayet etmiştir ki, Hazret-i Halil aleyhisselâm, muhabbetinin çokluğundan ve sabrının azlığından, bir günde Şam diyarından buraka binip Hicaz'da Hâcer'i ziyaret etmeye gelirdi, diye buyurmuşlardır.

Hazret-i Dâvud aleyhisselâm'ın doksan dokuz hanımı varken öbür hatuna da muhabbet edip aldı; onunla yüz tamam oldu.

Hazret-i Süleyman aleyhisselâm, bir gece doksan hatunu dolaşırdı. Kadınlara muhabbetin, nebilerin âdeti ve en temizlerin tarikati olduğunda şüphe yoktur. Hususiyle Resûlüllah Efendimiz, onların muhabbetini tasrih buyurup bu hususta onlardan bahseden nice rivayetler gelmiştir.

Keşşâf'da Âl-i İmrân sûresinin tefsirinde, *İhyâu Ulûm*'da ve fıkıh kitaplarının nicesinde şöyle vâki olmuştur ki: **"Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi,"** buyurdular. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri "üç şey" dedi, ama ikiden fazlasını zikretmedi. Biri kadın, biri de güzel koku dediler. Belâğat erbabı katında böyle etmeğe tayy (çıkarma) ismi verilir. Yâni bir topluluğu zikrederler, sonradan bâzısını dile getirir, bâzısını sâkıt geçerler. Bir maksat için böyle ederler. Tayyın faydası, o zikredilmeyeni çoğaltmaktır. Yâni onu çok ve küllî bir şey kabûl etmektir, dediler. Ancak hadîs âlimlerinden bâzıları "Uç şey" kelimesi vârid olmamıştır, dediler.

Şeyhulıslâm İbn-i Irakî *Emâlîs*'inde: "Uç şey kelimesi hadîs kitaplarının hiç birinde vâkı olmadı. Zira mâna fâsıd olur. Namaz dünya işlerinden değildir," dedi. Ancak İbn-i Irakî'nin muradı "Dünyanızdan üç şey" ibaresi vârid olmadı demek olsa gerektir. Zira İbn-ı Kayyum öyle demiştir. Mânanın fesadını şu bakımdan beyan edip: "Namaz, dünyaya ızafe olunacak nesnelerden değildir" demiştir.

Gerçekten eğer hadîs kitaplarında vâki olan "Dünyanızdan üç şey" ibaresi vârıd olmadı ise zâit olduğu kesinleşir. Aksi halde namazın dünyaya izafe ve nisbet edilmesine cevap vermek kolaydır:

— Vukuu ve durması dünyada olduğu için dünyaya nısbet olundu, denılır. Doğrusunu Allah bilir...

İbnü'l-Hâc: "Hadîs-i şerifte **'Sevdirildi'** buyrulup **'Sevdim'** denılmemesi ve **'Dünyanız'** diye dünyanın muhatabına izafe olunması, şuna işaret eder ki, Fahr-i Âlem Efendimiz'in kendi muhabbeti Hak Teâlâ Hazretlerine mahsustu. Dünyaya karşı alâkası yoktu. Onun için **"Ben sevdim"** demedi, **"Bana sevdirildi"** dedi. Ve "Sizin dünyanız" diye buyurdu. **"Kurretü ayn'ım** (gözümün nuru) **namaz içinde kılındı"** demesi de şundan dolayıdır ki, sevinç ve safâsı namaz içinde idi. Zira Hazret-i Hakk'a ittisal ve muamele o zaman içindedir. Namaz içinde yakınlığı bütün hallerden daha ziyade idi. Gerçi zâhiri beşeriyet âleminde idi. Fakat bâtını melekût âleminde, yâni gayb âleminde idi. Beşeriyet hallerinden kendisinden sâdır olan her hal, ümmetine meşru olması içindi. Kendinin ihtiyacından değildi, dediler."

Şeyh Ebu'l-Hasan Şâzelî Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin güzel vasfında: **"O insandır, ama diğer insanlar gibi değildir. Nitekim yâkut da taştır, ama diğer taşlar gibi değildir,"** diye buyurmuştur.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli şânında Şeyh'in bu sözü, onun hakikatini anlamaya yaklaştırıcı bir sözdür. Böylece işaret eder ki, o Hazret, melekiyyü'l-bâtın (içi meleklik vasfında) imiş. Bir kimsenin bâtını melekî olursa o nefsine mâlik olur, demişlerdir..

Rıvayet olunur kı, Resûlüllah Efendimiz, bu cihandan kendisine üç nesnenin sevdirildiğini beyan edip:

حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمُ النِّسَاءُ وَالطِّيبُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ

"Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi: Kadın ve güzel koku. Gözümün nurunu namazda buldum," diye buyurdu.

Hazret-i Ebu Bekir Sıddık da (R.A.):

وَأَنَا يَا رَسُولَ اللهِ حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا، النَّظَرُ إِلَى وَجْهِكَ وَجَمْعُ الْمَالِ لِلْإِنْفَاقِ عَلَيْكَ وَالتَّوَسُّلُ بِقَرَابَتِكَ إِلَيْكَ

"Ya Resûlâllah! Bana da dünyadan senin yüzüne bakmak, sana harcamak için mal toplamak ve senin karabetini sana vesile edinmek sevdirildi," dedi.

Ondan sonra Hazret-i Ömer bin Hattâb (R.A.):

وَأَنَا يَا رَسُولَ اللهِ حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْقِيَامُ بِاللهِ

"Ya Resûlâllah! Bana da dünyadan mârufla emretmek, münkerden nehyetmek ve Allah'ın emriyle kıyam etmek sevdirildi," dedi.

Ondan sonra Hazret-i Osman bin Affân (R.A.):

وَأَنَا يَا رَسُولَ اللهِ حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: إِشْبَاعُ الْجَائِعِ وَرِوَاءُ الظَّمْآنِ وَكِسْوَةُ الْعَارِي

"Ya Resûlâllah! Bana dünyadan aç doyurmak, susuz kandırmak ve çıplak giydirmek sevdirildi," dedi .

Ali bin Ebî Tâlib kerremallahu veche de:

وَأَنَا يَا رَسُولَ اللهِ حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: الصَّوْمُ فِي الصَّيْفِ وَإِقْرَاءُ الضَّيْفِ وَالضَّرْبُ بَيْنَ يَدَيْكَ بِالسَّيْفِ

"Ya Resûlâllah! Bana da dünyadan, yaz günü oruç tutmak, konuk önüne yemek getirmek ve senin uğrunda düşmana kılıç vurmak sevdirildi," dedi.

İmam Taberî zikredilen birkaç hadîsi yazmıştır. Sırların keşfi diye isimlendirilmiş olan bâzı tefsirlerde yazılmıştır ki, Cebrâil aleyhisselâm da.

أَنَا أُحِبُّ مِنْهَا ثَلَاثًا: غَرْسُ الْأَشْجَارِ وَقَتْلُ الْكُفَّارِ وَسَعْيُ الْأَبْرَارِ

"Bana da dünyadan üç şey sevdirildi: Ağaç dikmek, kâfirleri katletmek ve iyiler için çalışmak," dedi.

Ondan sonra eflâke çıkıp yine indi ve dedi ki:

— Ya Resûlâllah! Rabbin sana selâm eder ve buyurur ki:

وَأَنَا أُحِبُّ مِنْهَا ثَلَاثًا: تَوْبُ التَّائِبِينَ وَطَهَارَةُ الْمُتَطَهِّرِينَ وَدَعْوَةُ الْمُضْطَرِّينَ

"Ben de onlardan üç nesneyi severim: Tevbe edenlerin tevbesini, temizlerin temizliğini, zaruret ve ihtiyaç erbabının duasını."

Hak Teâlâ Hazretlerinin bu üç hasleti sevdiğine, kerîm kitabı ve azîm Kur'an'ında: **"İnnallahe yühıbbü't-tevvâbîne ve yühıbbü'lmütetahhirîne — Gerçekten Allah tevbe edenleri sever ve temizlenenleri de sever,"** (Bakara sûresi: 2/232) buyurması ve yine: **"Üd'ûnî estecib leküm — Benden isteyin, istediğinizi size vereyim,"** (Mü'min sûresi: 40/60) buyurması kesin delildir.

Yine Peygamber Efendimiz Hazretlerinin, peygamber nev'i içinde onların hepsinden seçkin ve üstün olduğu hususunda gelen hadîs-i şeriflerden biri de İmam-ı Taberânî'nin naklinde Enes'in (R.A.) rivayet ettiğidir ki:

فُضِّلْتُ عَلَى النَّاسِ بِأَرْبَعٍ: بِالسَّمَاحَةِ وَالشَّجَاعَةِ وَكَثْرَةِ الْجِمَاعِ وَشِدَّةِ الْبَطْشِ.

"İnsanlar üzerine ben, dört hasletle üstün kılındım: Cömertlikle, yiğitlikle, cimâın (kadınlara yaklaşmanın)* çokluğuyla ve tuttuğu şeyi sımsıkı tutmanın şiddetiyle," diye buyurmuştur.

* Cima' kelimesine burada bu mâna verilmiş olmakla beraber, aslında aynı kelime "devşirmek, toplamak, birleştirmek, unsurları uzlaştırıp kaynaştırmak, kısaca Tevhid etmek" mânalarına gelir. Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin ihtilâfları giderip insanları bir araya toplamaktaki, onları uzlaştırıp kaynaştırmaktaki üstünlüğü göz önüne alınırsa burada kasdedilen asıl mânanın bu olduğu çok iyi anlaşılır. Birincisi âmiyâne bir anlayıştır ki, hakimâne konuşan ve daima ulvî mânaları kasdeden Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin uslûbu ile bağdaştırılamaz. Halbuki ikinci mâna, hem Resûlullah Efendimizin yüce uslûbuna, hem de sözün gelişine daha uygun düşer (S.N.)

Sert tutmanın şiddetinden maksat, düşmanı sımsıkı ve sağlamca tutmaktır. Öyle ki: "Benim yakaladığım düşman selâmetle elimden kurtulamaz," demek olur.

İmam-ı Taberanî, Katâde tarıkıyle Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmiştir ki: "Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretlerinin on bir hatunu vardı. Yâni dokuzu nikâhlısı, ikisi cariye idi. Geceleyin bir saat içinde hepsini devrederdi," diye buyurmuştur.

Katâde der ki: "Enes Hazretlerine sual edip:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri buna tâkat getirir miydi? dedim.

Enes Hazretleri:

— Biz ulu sahâbe ile konuşurduk. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine otuz kişinin kuvveti verilmiştir, derdik, diye buyurdu."

Otuz kişinin kuvveti verilmiştir demekten murad, kuvvetin üstünlüğünü bildirmektir ki, her kişi kendi düşüncesine göre bir tahminde bulunmuştur. Onun içindir ki, İbn-i Sa'd'ın naklinde Tâvus ve Mücâhid'den: "Cimâ'da Resûlüllah Efendimize kırk kişinin kuvveti verilmişti," diye rivayet olunmuştur.

İmam-ı Ahmed ve Nesaî'nin nakillerinde Zeyd bin Erkam (R.A.) merfuan rivayet etmiştir ki: "Cennet ehlinden bir kişiye yemede, içmede, cima'da ve şehvette yüz kişinin kuvveti verildi," diye buyrulmuştur.

İbn-i Sa'd'ın naklinde Safvân bin Süleym (R.A.) merfuan rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

أَتَانِي جِبْرَائِيلُ بِقِدْرٍ فَأَكَلْتُ مِنْهَا فَأُعْطِيتُ قُوَّةَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا

"Cebrâil aleyhisselâm bana bir çömlek getirdi. İçindekinden yedim. Bana kırk kişinin kuvveti verildi," diye buyurmuştur.

Bu hususta Resûlullah Efendimiz Hazretlerine diğer insanlardan daha fazla kuvvet ve kudret verildiğine göre hâtun almakda da diğerlerine caiz olmayan derecenin ona mübah kılındığına şüphe yoktur.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretleri:

تَزَوَّجُوا فَإِنَّ أَفْضَلَ هٰذِهِ الْأُمَّةِ أَكْثَرُهَا نِسَاءً

"Evlenin. Zira gerçekten bu ümmetin en hayırlısı, hâtunları en çok olandır," diye buyurmuştur.

En hayırlı'dan muradı, Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleridir, dediler. "Bu ümmetin en hayırlısı" demesi de Hazret-i Dâvud ve Süleyman'ı (Aleyhimesselâm) hariç bı-

rakımak içindi, dediler. Zira onların hatunları pek çoktu. "Bu ümmetin" diye sınırlandırılmış olmasaydı onların üstünlüğü anlaşılabilirdi.

Ancak İmam-ı Taberanî'nin naklinde: **"Evlenin. Çünkü bizim en hayırlımız, kadını en çok olanımızdır,"** buyrulmuştur. Bu takdirde bâzıları dediler ki: "En hayırlıdan murad, ümmet içinde hatunu en çok olandır."

Ebu'l-Fazl Askalânî dedi ki: "Açık olan şudur ki, İbn-i Abbas Hazretlerinin hayırdan muradı, yine Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleridir. Ümmetten muradı da ulu ashâbıdır. Zannederim ki, bu sözde, evlenmenin, evlenmeyi terkten daha üstün olduğuna işaret vardır. Zira eğer onun terki daha üstün olsaydı Resûlüllah Efendimiz onu ihtiyar ederdi. Mâdemki o, Hak Teâlâ Hazretlerinden korkmakta ve onu bilmekte herkesten daha ziyade iken evlenmede çokluğu tercih etti, o halde bundan, onun üstün olduğu anlaşılır. Çokluğu tercih etmelerinin maksadı, erkeklerin, hakkında bilgi sahibi olmadıkları hükümleri tebliğdi. Aynı zamanda açık seçik mucize göstermekti. Zira kendinin yeme ve içme hususunda bolluk ve genişliği yokken, olduğu zaman da çok defa oruçlu bulunurken ve orucunu bir iki güne ulaştırırken yine bir gecede bütün hatunlarını dolaşmasının beşer tâkatinin dışında olduğunda şüphe yoktur. O halde bu hâlin, Peygamber Efendimiz'in açık seçik mucizelerinden olduğu meydana çıkar."

Bâzı âlimler Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine diğer insanlardan fazla hatun almanın mübah kılınmasının açıklaması hususunda dediler ki: "Hür olan kimsenin, köle olan kimseden daha ziyade alması daha üstün ve şerefinden dolayı caiz olduğu gibi Resûlüllah Efendimize de ümmeti üzerine üstünlüğünden ötürü başkalarına caiz olandan fazlasını almak mübah kılındı.

Bunun faydaları cümlesinden biri: Üzerinde resullük vazifesini yerine getirmenin meşakkati varken kadın işine kıyamla daha fazla külfet altına girip meşakkatini çok, ecir ve faziletini daha büyük etmekti.

Biri de şudur ki: Nikâh, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında ibadet idi.

Biri de mucizeler göstermekti. Şu cihetten ki, mü'minlerin analarının babaları, kardeşleri ve diğer yakınları, gayretlerini ortaya koydular ve Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli hizmetine rağbet gösterdiler. Çünkü Hak Teâlâ Hazretlerinin hidayetiyle O'nun bâtınî halleri hakkında bilgi sahibi olup nebîliğinin doğruluğuna kesinlikle inandılar."

Ümmü Habîbe (R. Anhâ) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hizmetini seçip nikâhı altına öyle bir halde girmişti ki, babası Ebu Süfyan, en şiddetli düşmanlıkla Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretlerinin düşmanı olup gece gündüz Lât ve Uzzâ uğruna çalışmakta idi. Babasının bâtıl dinine binlerce nefret ve lânetler okuyarak geldi, nübüvvet hanedanında karar ve temkin buldu.

Safiyye'nin (R. Anhâ) babasını, amcasını ve kocasını katletmiş iken gelip Resûlüllah Efendimizle evlendi. Safiyye, Resûlullah Efendimiz Hazretlerine öyle bir değer vererek meyil, muhabbet, itâat ve teslimiyet üzere oldu ki, bütün akraba ve yakınlarının katline rıza verdikten başka kendini de kurban etmek dilese yoluna can verirdi. Hep bunlar, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mucizelerinin eserleridir ki, beşer tabiatının iktizası kişinin kendi ecdad ve akrabasının taraflarını tercih etmesi iken onlar bu tarafı tercih edip teslimiyet gerdanını tâat toku ile süsledi, irade ayaklarını itâat halhali ile bezediler.

Evlenmek ve çoğalmak yönlerini rağbetlendirme hususunda hadis imamlarından Ebu Dâvud ve Nesaî, Muğaffel bin Yesâr'dan merfuan rivayet etmişlerdir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

تَزَوَّجُوا الْوَلُودَ الْوَدُودَ فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الْأُمَمَ

"Çok doğuran ve kocasına çok muhabbet eden kadınla evlenin. Zira gerçekten ben, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla galip gelirim," diye buyurmuştur.

İbn-i Mâce'nin naklinde Ebu Hüreyre'den (R.A.) şu ibare ile rivayet edilmiştir:

اَنْكِحُوا فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمْ

"Evlenin! Çünkü ben sizinle çoğalırım."

Bu hadîs-i şerif, halk lisanında meşhur olanın mânasıdır ki:

تَنَاكَحُوا تَنَاسَلُوا فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ

"Birbiriniz arasında nikâh ve nesil peyda edin. Zira ben, diğer ümmetlere karşı sizinle iftihar ederim," diye buyrulmuştur.

Ama bâzı hadîs âlimleri, "Bu kelimelerle hadîs kitaplarında bulamadık," demişlerdir.

Bazıları:

Ümmet-i Muhammed'in sayısını çoğaltmak niyetiyle evlenmek, oruç tutmaktan daha üstündür, dediler.

Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretleri der ki: "Ben haz duyucu değilken karımla cimâ' ederim. Tâ ki, Muhammed ümmeti çok olup kıyâmet gününde Peygamber Efendimiz Hazretleri onların çokluğu ile diğer ümmetlere galebe ve iftihar etsin."

"Lâ ruhbaniyete fi'l-islâm — İslâm'da ruhbanlık yoktur," hadîsi şerifinde ruhbanlıktan murad, kadını terketmektir, dediler. Eğer onu terk etmek daha üstün olsaydı, dinlerin en hayırlısı olan bizim dînimiz bunu meşru kılardı. Halbuki kadınlara yaklaşmak peygamberlerin iftiharı olagelmiştir.

Sahih-i Buharî'de rivayet edilmiştir ki, Süleyman aleyhisselâm bir gecede yüz hatununu dolaşmakla iftihar ederdi, diye buyrulmuştur. Rivayet olunur ki, üç yüz hatunu ve bin cariyesi vardı. Bu kudret, Hazret-i Süleyman'ın mu'cizelerindendi. Zira insanın bu dereceye tâkat yetiştiremediği açıktır.

Bu mânadan, Süleyman aleyhisselâm'ın Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine üstün olması lâzım gelmez. Zira Hazret-i Süleyman'ın hatun ve cariyelerinin çokluğu mülk ve saltanatının gereklerinden idi. Öyle bir saltanat, **"Bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümdarlık ver,"** (Sâd sûresi: 38/35) gereğince kendinden sonra kimseye müyesser olmamıştı. Peygamber Efendimiz Hazretleri ise hükümdar nebi olmakla kul nebi olmak arasında muhayyer kılınıp kendisi kulluğu ihtıyar eylediği vakit o vâdide hârikulâde olan derece verildi ki, o kadar oruç ve riyazet, türlü mihnet ve meşakkat içinde iken bu hususta tâkat ve kudretin en üstün derecesi üzre idi. Bu hâlin beşer kudreti dahilinde olmadığı idrâk ehline gizli değildir. Böylece Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mu'cizesinin kemâl derecesine en yakın olduğu açıkça anlaşılır.*

* Bu bahiste eserin aslına harfiyyen sâdık kaldık. Burada "Hadis" diye tartışmasız nakledilen ve yorumlanan sözlerin gerçekten Peygamberimizin ağzından böyle ve bu anlamda çıkmış olması muhaldir. Özellikle yorumlara dikkat edildiğinde görülür ki, amaç, Peygamber Efendimiz'i beşerüstü, efsanevî bir kişi gibi göstermektir. Halbuki böyle bir amaç, gerçeğe aykırı olduktan başka Allah'ın muradına da aykırıdır. Çünkü O, beşeriyeti yönünden bütün insanlara örnek olmak üzere gönderilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerimde onun bu farksız yönü vurgulanmıştır. *"De ki: "Ben de sizin gibi bir beşerim. Ancak Tanrınızın bir tek Tanrı olduğu bana vahyen bildiriliyor. Her kim, -benim gibi- Rabbine kavuşmak, O'nunla buluşmak, konuşmak, istiyorsa iyi işler yapsın ve bir olan Rabbine ortak olmadan kulluk etsin."* (K. 18/110) Eğer farklı olsaydı örnek olamazdı. (S.N.)

4. Kısım

Peygamber Efendimizin İstirahat Miktarı

Rivayet olunur ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri, gecenin başlangıcında, yâni yatsı namazından sonra yatıp uyurdu. Gecenin ikinci yarısının başında kalkarak misvâk kullanıp abdest alırdı. Uykuyu, ihtiyaç miktarından fazla etmezdi. İhtiyaç derecesinden nefsini men de etmezdi. Tâat ve ibadete kuvvet kazanmak için itidal haddine riayet ve onu âdet ederdi.

Güzel âdetleri şu idi ki, Allah'ı anarak sağ yanına yatardı. Tâ mübarek gözlerine uyku galebe edinceye kadar anmaktan hâli kalmazdı. Yedikleri tamamen hazmolma derecesine yakın olmadan yatmazdı. Zira tok halde yatmanın zararları malûmdur.

Sağ yanı üzerine yatmalarının sebeplerinden biri şudur ki, bütün hallerinde sağ yanını ihtiyar etmek güzel âdetlerindendi. Biri de şudur ki, kendini uykuya çok vermemek için öyle ederdi. Zira insanın kalbinin yeri sol yanıdır. Kişi sol yanına yatınca gayet rahatlık üzere yatar. Ama sağ yanına yattığı zaman kalb kendi yatağından ayrılıp başka bir semte düşer ve mustarip olup kendi yerine çekilmekten uzak kalmaz. Bu sebeple kişi rahata ermeyip uyanmak gerektiğinde kolaylıkla uyanır.

Böyle etmesinden şerefli muradı, uyanmak hususunda kendinin bu duruma ihtiyacı olduğundan değildi. Zira İmam-ı Buharî'nin naklinde: **"Tenâmu aynî ve lâ yenâmu kalbi — Gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz,"** buyurduğu Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir. Belki bundan maksadı ümmetini irşâd idi ki, onlar sünnetine riayetle uyanmağa kolaylık bulsunlar...

Bâzı âlimlerden nakledilmiştir ki, sol yanına yatmakta gerçi rahatlık daha fazladır, fakat bunun kalbe zararı vardır. Şu bakımdan ki, kalb kendi yerinde olunca bu-

tun âzalar ona meyledip fazlalıkların döküldüğü yer olur, yâni artık maddeler kalbe dökülür, dediler.

Uykunun kötüsü, arka üstü yatıp uyumaktır. Zira dimağın fazlalıkları (artık maddeleri) burun yoluna gidemeyip sinirlere ve sîneye dökülür; nezle, sinir ağrıları, yarım inme ve bel ağrısı hâsıl eder. Eğer inmeyip dimağda kalırsa ağır basmak, sar'a ve sekte gibi hastalıklar getirir.

Yüzü koyun yatmak hekimlerin kavline göre kötü ve zararlı değildir. Hattâ hazma faydalıdır. Ama şerefli şeriat gereğince çirkin ve zemmedilmiş bir vaziyettir. Sunen-i İbn-i Mâce'de rivayet edilmiştir ki, bir gün Resûlullah Efendimiz Hazretleri mescidde bu vaziyette yatan bir kimsenin üzerine geldi de mübarek ayağı ile dürtüp:

— **Kalk ve otur. Çünkü bu, cehennemliklerin yatışıdır,** diye buyurdu.

Rivayet olunur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin yatak hususunda güzel âdetleri şu idi: Bâzan döşek üzerinde, bâzan deriden yaygı üzerinde, bâzan hasır, bâzan da kuru yer üzerinde yatardı. Arap diyarında mashiye denilen bir cins kıyafet olur ki, zâhidlerin giyeceğidir. Fahr-i Âlem Hazretlerinin de o cinsten bir tanesi vardı. Bâzan onu döşeyip üzerinde yatar, uyurdu, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yattığı zaman mübarek elinin ayasını sağ yanağının altına koyup:

رَبِّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ

"Ya Rab! Kullarını kabirden kaldırdığın günde beni azâbından sakla," diye buyurdu.

Bir rivayette, **"Yevme tecmeu ibâdeke — Kullarını topladığın gün"** diye gelmiştir ki, bunun da mânası haşir gününde demek olur.

Ebu Katâde (R.A.) buyurmuştur ki: "Resûlüllah Efendimiz gece yatacak olsa sağ yanı üstüne yatardı. Sabaha karşı yatacak olsa mübarek iki kolunu dikip saâdetli başını ellerinin üzerine alırdı." Hakikatte bu yatmak kısmından değildir, nihayet dinlenmeden ibarettir.

Huzeyfe'nin (R.A.) rivayetinde döşeğine yattığı zaman:

اَللّٰهُمَّ بِاسْمِكَ اَمُوتُ وَاَحْيَا

"Allahım, ölümde ve dirilikte senin isminle..." diye buyururdu.

İmam-ı Tirmizî'nin naklinde Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki, yattığı zaman:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَطْعَمَنَا وَكَفَانَا وَاٰوَانَا وَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافِىَ لَهُ وَلَا مُؤْوِىَ

"Hamd o Hak Teâlâ Hazretlerine ki, bizi yedirdi, içirdi, yeterli kıldı ve me'vâ (yer, yurt, yatak) verdi. Nice kimseler vardır ki, bunlardan yeterincesi ve sığınacak bir yeri yoktur," diye hamd ederdi.

Bu zikrolunan hadîs-i şerifler hep Resûlüllah Efendimiz'den rivayet edilmiştir ki, bâzan öyle, bâzan böyle buyururlardı. Kişi bunlardan herhangisini ihtiyar ederse sünneti yerine getirmiş olur.

Hazret-i Aişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki, Fahr-i Âlem: Efendimiz Hazretleri, iki mübarek elini bir yere getirir, **Kul hüvallahü ehad, Kul eûzü birabbi'l-felâk ve Kul eûzü birabbi'n-nâs** sûrelerini okuyup ellerine üfürürdü. Ondan sonra mübarek başına, yüzüne ve şerefli vücudunun sair yerlerine sürerdi. Üç kere böyle ederdi, diye buyurmuştur.

Malûm olsun ki, Buharî'nin naklinde vârid olan **"Gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz,"** hadîs-i şerifinden hâtıra şu gelirse ki:

— Peygamber Efendimiz Hazretleri, bir seferinde geceleyin sabaha yakın bir zamanda bir vâdi içinde sahâbe-i kirâm ile konakladılar. Hepsini gaflet basıp sabah namazını geçirdiler. Ta güneş kızıncaya kadar bu hâl üzre oldular. Sonunda Hazret-i Ömer uyanıp tekbir getirdi. Ondan sonra Peygamber Efendimiz Hazretleri uyandı. Seçkin sahâbe ile orada abdest alıp sabah namazını kazâ ettiler. Ya bunun izah şekli nedir? denilirse âlimler bu şüpheye karşı birkaç şekilde cevap vermişlerdir.

Sahih cevaplardan biri şudur ki: Bunun olması namazın kazasının meşru kılınması işini düzenlemek içindi. Zira eğer kendinden namazın vaktinin geçirilmesi vâki olmasa da ümmetinden vâki olacağı muhakkaktı. Sehvedip sehiv secdesi etmesi de bu sebeptendi. Gerek bilerek gerek yanılarak Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinden bir fiil sâdır oldu ise o muhakkak bir işi düzene koymak ve bir hayrı gerçekleştirmek içindi. Zira peygamber olarak gönderilmesinden maksat, şeriatın hükümlerini tamamlamak, din ve milletin kanunlarını kemâle erdirmekti. Bu mânaya şu delâlet eder ki, bütün ömründe bir kere vâki oldu; bu kadarı onun meşru kılınmasına yeterli olduğu için artık bir daha vâki olmadı. En iyisini Allah bilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Resûlullah Efendimizin Gerçek Peygamber Olduğunu Gösteren Mucizeler, İşaret ve Kerametler

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Resûlullah Efendimizin Gerçek Peygamber Olduğunu Gösteren Mûcizeler, İşaret ve Kerametler

Malûm olsun ki, mûcize diye peygamberlerin gerçekliğine delâlet eden hârikulâde işlere derler ki, tahaddiye (meydan okumaya) ilişkin olur. Yâni öyle bir iştir ki, âdete muhalif olur ve sâdır olduğu zamanda bulunan halktan muaraza (çekişme) taleb edilir:

— Ben şöyle bir iş eyledim. Eğer kudretiniz varsa siz de onun benzerini edin, denir.

Tahaddi (meydan okuma), Arap lisanında muaraza edip kişinin hasmından kendi fiilinin benzerini taleb ederek galebe etmek için onlarla çekişmesine denir. *Cevheri* ve *Kamus* sahibi, böyle demişlerdir.

Allâme Zemahşerî, *Esas*'da der ki: "Her ne zaman bir kimse devenin yanında yürüyerek şarkı söylese, böylece deveyi sürse, Araplar buna "Haddü'l-ibil — Deveyi haydilemek," derler. "İhteddâ bihâ — Onu haydileyerek sürme" dahi derler. O yallah, haydi diyen kişiye de hâdi derler. Mecaz kısmındandır ki, bir kimse akranından muâraza taleb edip "Hünerin varsa benim ettiğim işi sen de et" diye galebe için onunla çekişmeye girişse o kimse için akranına tahaddi etti derler. Tahaddi'nin aslı haddâ (deve çobanı) dır. İki çobanın birbiriyle çekişip sürücülük taleb etmesi mânasınadır. Tefe'ül (işleme) sigası istif'âl (işlenmesini isteme) mânasına gelir. Nitekim istevfâhu (hakkını ödemek istedi) mânasına teveffâhu (hakkını ödedi) denilir."

Keşşafın bâzı hâşiyelerinde zikredilmiştir ki: "Araplar deveyi sürdükleri zaman katarın bir yanına bir hâdi (şarkı söyleyerek deveyi süren çoban) geçer, öbür yanına da bir hâdi geçer. Ondan sonra bunlar birbirinden haddâ (develeri coşturacak şarkı) taleb ederler. Asıl tahaddi, onların bu şekilde birbiriyle çekişmelerine derlerdi. Sonradan genişletilmek suretiyle her çekişmeye ve meydan okumaya tahaddi denilir oldu."

Mûcizenin Şartları

Muhakkikler, tahaddi diye, risalet dâvasına derler. Mûcizenin bir şartı da şudur ki, tahaddi eden kişinin ettiği işin benzerini başka bir kimsenin etmeğe muktedir olmaması gerekir. Meselâ Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sâdır olan ayın ikiye ayrılması vesair mûcizeleri, Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm'dan vâki olan asâyı ejderha yapmak gibi... Daha bunlara benzer ne varsa hepsi, tahaddi olması şartiyle, mûcizedir.

Evliyanın kerametleri - ki tahaddisiz olur- mûcizenin dışında kalır. Tahaddiye ilişkin olmak şartiyle önceleri vâki olan nesneler - Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin üzerine bulutun gölge salması, mübarek göğsünün yarılması, Hazret-i İsâ'nın beşikteyken konuşması gibi - ve bunların benzeri her ne varsa hepsi de mucizenin dışında kalır. Bunlara mûcize denmez, irhâs denir. Mânası peygamberliğe esas ve temel salmaktır.

Geleneğe uygunluğun dışında kalacak derecede gecikmeyle sonradan vâki olan nesneler de mûcizenin dışında kalırlar. Benzerini işlemeğe kimsenin kadir olmaması şartiyle tahaddiye ilişkin olan sihirler de mûcize dışında kalır. Zira peygamberler onun benzerini işlemeğe kadir olurlar. Fir'avn'ın sihirbazlarının Hazret-i Mûsâ'yı âciz bırakmak için işlediklerini Hazret-i Mûsâ da işledi ve onlara galebe etti.

Sihir dedikleri eşyanın başka hâle dönmesi ve tabiatlarının değişmesi midir yoksa değil midir? diye âlimler ihtilâf etmişlerdir. Yâni sihir yapan kimse, sihirle, bir nesneyi gerçekten kendi tabiatından çıkarıp başka bir tabiata döndürmeğe muktedir olur mu, yoksa gösterdiği sadece hayallerden mi ibarettir? dediler.

Bâzıları dediler ki, gerçekten tabiatı başka hâle döndürür. Hattâ insanı eşek edebilir. Bâzıları buna kail olmayıp "Buna Hak Teâlâ Hazretlerinden başka kimse kadir olamaz. Peygamberler elinden zuhur eden de Hak Teâlâ Hazretlerinin yaratmasiyledir. Peygamberlerine mûcize olması için yaratır. Yoksa buna ne sihirbaz ne de sâlih kişi kadir olur. Eğer peygamberlere caiz olan onlara da olsaydı peygamberlerden farkları ne olurdu?" dediler.

Eğer Kadı Ebu Bekr Bakılânî'nin zikrettiği gibi "Farkı, tahaddi ile olur" denilirse bu cevap birkaç yönden bâtıldır.

Biri şudur: Mûcize için tahaddinin şart olması öyle bir kavildir ki, buna dair ne kitapta, ne sünnette, ne icma'da ve ne de re'y sahiplerinin kavlinde bir delil vardır. Delilden âri olan bir nesne de bâtıldır.

İkincisi: Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mûcizelerinin çoğu, tahaddisiz vâki olmuştur. Meselâ çakıl taşlarının ve hurma kütüğünün konuşması, mübarek parmaklarından su akıtması, yüzlerce kişiye bir ölçek tahıldan pişmiş yemek yedirmesi, Hazret-i Ali'nin (R.A.) gözüne tükürüp sıhhat bulması ve bunlar gibi ne varsa hepsi tahaddi etmeden sâdır olmuşlardır. Belki Kur'an'da ve ölümü temenniden başkalarında tahaddi etmemiştir. Eğer bu ikisinden başkasına mûcize değildir denilirse bu söz bid'attır, küfre yakındır.

Mûcizelerinden biri zuhura geldiği zaman güzel âdetleri şu idi ki, **"Eşhedü innî resûlüllah — Tanıklık ederim ki, gerçekten ben Allah'ın elçisiyim,"** diye buyururdu.

Nitekim o, bir kişiyi gösterip:

— Şu kimse cehennem ehlidir, demişti.

Sonradan o kişi, bir gazâda müşriklerden nice kimseleri öldürdü, kendi de yaralandı. Ondan sonra kendi kendini öldürdüğü zaman Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin buyurduğu zâhir oldu. O zaman, **"Eşhedü innî resûlüllah — Tanıklık ederim ki, ben gerçekten Allah'ın elçisiyim,"** diye buyurdu.

Üçüncüsü: Hak Teâlâ Hazretleri, kadîm kelâmında Peygamber Efendimizin mûcizelerini "âyet" kelimesiyle ifade edip: **"Kul innemâ'l-âyâtü indallahi — De ki: Âyetler (mûcizeler) Allah'ın katındadır,"** (Ankebût sûresi: 29/50) buyurduğu yerde, ayrıca **"Ve mâ meneanâ en nürsile bil-âyâti — Bizi âyetler (mûcizeler) göndermekten alıkoyan şey..."** (İsrâ sûresi: 17/59) buyurduğu makamda asla tahaddiyi şart eylemedi. Böylece tahaddiyi şart kılmanın bâtıl olduğu gerçekleşti, dediler.

Bu sözler Ebu Ümâme bin Nakkaş'ın tefsirindendir ki, kısaltılarak nakledildi.

Ama bu sözlere cevap verilip:

— Murad, bir eşini meydana getirmeyi taleb etmek mânasına tahaddinin aslî mânası değildir ki, her mûcize sâdır oldukça öyle etmek lâzım olsun. Belki murad, sadece peygamberlik dâvasına yeterli olmasıdır, dediler.

Sihrin hayaller göstermek kısmından olduğuna Firavun'un sihirbazları hakkında: **"Yühayyilü ileyhi min sihrinim — Sihirlerinden dolayı ona doğru yürüyor gibi göründüler,"** (Tâhâ sûresi: 20/66) buyrulması yeter. Başka sözlere ihtiyaç yoktur. En iyisini Allah bilir.

Mûcizenin dördüncü şartı: Tahaddi eden kimsenin iddiasına uygun olması gerektir. Meselâ bir kimse peygamberlik iddiasında bulunup mûcize göstermek hususunda.

— Ben şu hayvanı konuşturunum, dese ve gerçekten o hayvanla konuşsa, fakat yalanına tanıklık edip:

— Bu kişi dâvasında yalancıdır! dese bu, yine mûcize olmaz.

Zira o yerde Hak Teâlâ Hazretlerinin yarattığı hârikulâde işin, peygamber olanın doğruculuğuna delil olması gerektir. O yerde ki, Hak Teâlâ Hazretleri onun yalancılığına delil olanı yaratır, elbette o mûcize olmaz. Böylece onun dâvasında yalancı olduğu sâbit olur.

Nitekim Allah'ın lâneti üzerine olası Müseylemetü'l-Kezzâb, peygamberlik dâvası edip bir kuyunun suyunun çoğalması için içine tükürdü. Kuyunun suyu kurudu. Bir herifin gözüne tükürdü, gözleri kör oldu. Mel'unun muradı şu idi ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine vâki olan gibi bir şey kendisine de tesadüfen uygun düşsün, böylece peygamberliğini isbat etmiş olsun!.. Ama Hak Teâlâ Hazretlerinin kudretiyle muradının aksi meydana gelip yüzü kara oldu.

Eğer sual olunup:

— Zikrolunan dört şart üzere harikulâde iş mademki sâdıklardan başka kimselerin elinde zuhur etmez, ya niçin Deccâl mel'ununun iddiasına uygun nice büyük işler zuhur edecektir? Nitekim böyle olacağı hadîs-i şeriflerde beyan buyrulmuştur, denilirse bunun cevabı şudur:

— Tanrı Teâlâ Hazretlerinin, yalan yere peygamberlik dâvası güdenin elinde dâvasına uygun hârikulâdelikler yaratması ne vâki olmuştur, ne de olacaktır. Mel'un Deccâl, peygamberlik dâvası etmez, Rububiyet dâvası eder. Gerçi Hak Teâlâ Hazretlerinin emriyle hikmetine uygun olarak onun elinde bâzı nesne zuhur eder, ama yine de bunlar, onun doğruluğuna delâlet etmez. Çünkü Rububiyet şânına lâyık olmayan haller ve vasıflarla muttasıftır. Bir halden bir hâle değişme, diğer insanların muhtaç olduğu hallere ihtiyacı olma gibi... Bütün bunlar, onun yalancılığına delâlet eder. Bunlar, Hak Teâlâ Hazretlerinin şânında muhal ve mümteni (olması duşünülemeyecek) şeylerdır.

"Leyse ke-mislihî şey'ün ve hüve's-semîu'l-basîru — O'nun bir benzeri yoktur. O, işiticidir, görücüdür." (Şûrâ sûresi: 42/11)

Şöyle bilinsin ki, nebilerin ellerinde zuhur eden mûcizelere, din imamlarının büyükleri, nübuvvetin delilleri ve nübüvvetin âyetleri derler. Kur'an-ı kerîm'de de "Mûcize" kelimesi gelmemiştir. Hadîs-i şeriflerde de gelmemiştir. Onlarda gelen kelime, âyet, beyyine ve burhân kelimeleridir.

Nitekim Hazret-i Mûsâ kıssasında, asâ ile el hususunda:

"Fezânike bürhânâni min rabbike — İşte bunlar Rabbinden sana iki bürhandır," (Kasas sûresi: 28/32) buyrulmuştur.

Peygamber Efendimiz hakkında da:

"Kad câeküm bürhânün min rabbiküm — Size Rabbinizden bürhan geldi," (Nisâ sûresi: 4/174)) buyrulmuştur.

Gerçi mûcize kelimesini söylemekte zarar yoktur. Fakat yalın olarak zıkredilmesi hâlinde bundan muradın nebilerin âyetleri olduğu anlaşılmaz. Onun için açıklanması gerekir. Zira her ne kadar kelâm ehlinden bâzıları nebılerden sâdır olana mûcize, velilerden sâdır olana keramet demeyi tahsis etmişlerse de seleften bâzıları, İmam-ı Ahmed ve diğerleri gibi, nebilerden ve velilerden sâdır olan hârikulâde şeylere mûcize derler.

Âyet ve bürhân kelimeleri, nebilerden sâdır olana mahsustur. Başkaları hakkında bu isimler kullanılmaz. O halde nebilerin mûcizelerini, âyet ve bürhan kelimeleriyle anmak daha uygundur, dediler.

Bâzen olur ki, velilerin kerametlerine de âyet derler. Şu bakımdan ki, bu, onların tâbi olduğu nebilerin nübüvvetinin gerçekliğine delâlet eder. Sanki o nebilerin kendilerinden sudûr etmiş gibi kabûl edilir.

Böylece bu ıstılahların durumlarını bildikten sonra malûm olsun ki, bizim peygamberimiz, iki cihanın fahri, nebilerin sultanı, ıstıfâ (arınma) makamında oturan Muhammed Mustafa (en arınmış sevgi ve saygılar ona olsun) Hazretlerinin büyük nübüvvetinin delillerinden ve ulu risaletinin şâhitlerinden bâzısı şunlardır ki, Tevrat, İncil ve diğer semavî kitaplarda zikri ve övgüsü cereyan edip Arap toprağından çıkacağı anılmış ve yazılmıştır. Doğum ve peygamberlik zamanına yakın nice acayip ve garip işler zuhura gelip küfür ve isyan kubbelerinin direkleri sarsılmış, azgınlık ve sapıklık derelerinin suları çekilmişti. Fil ashâbının kıssası, onların başına gelen azab ve horlanma, Kisrâ'nın sarayının burçları yıkılıp harap olduğu, Fars ateşgedelerinin ateşinin sönüp Mecusî milletinin ocağına su konulduğu, Sâve denizinin yere batıp gittiği, ateşperestlerin büyük âlimlerinin rü'yâ âleminde şaşılacak şeyler müşahede ettikleri, putların ve tapılan heykellerin kimse dokunmadan yüzleri üzerine yıkıldıkları, hadîs nakledenlerin sahih isnadları ile ve rivayet ettikleri diğer eserler ve haberlerle gün ortasında güneş gibi açıkça ortaya çıkmış ve şöhret bulmuştur.

Kâinatın hocası Efendimiz Hazretleri, sebatı olmayan bu cihan çöplüğünden hiç bir nesneye mâlik değildi ki, onunla gönülleri çelip Arap tâifesi gibi dık kafalı ve inatçı bır kavmi satın alınmış kölesi gibi kendine bağlasın... Henüz ortaya çıktığı sıralarda mızraklı süvariler, hançerli piyadelerden yardımcıları, adamları ve sayısız askerleri ile kuvvet hazırlamış değildi ki, bu kadar vahşi ve dikbaşlı tâifeyi buyuleme kemendi ile avlayıp tekâlif (vazifeler) ağı ile bağlamak müyesser olsun...

O halde risâlet göğünün biricik ferdinden ışık ve aydınlık saçarak gökyüzünün eşi ve arkadaşı bulunmayan Sultan'ı gibi şöhretinin kılıcını zemin ve zaman arsasına salan, sırf Yezdanî lûtfun yardımından ve Rabbani desteğin ziyadeliğinden başka bir şey değildi. Böylece kesin delillerin kılıç darbesi ve yükselen bürhanların yıldırımları ile kat kat yığılıp taşlaşmış yaygın toz (ümitsizlik, üzüntü ve keder) tabakalarını fethedip (parçalayıp) İslâm'ın zulmet pasını temizleyici parlak bayrağının aydınlığı ile âlemin kıt'alarını ve ülkelerini aydınlattı. Arap kabileleri, boyları ve soyları, nesep zincirleriyle bağlanmış olanlar, O'nun himayesinin gölgesinde ünsiyet (sevgi ve dostluk) bulucu olup Âdemoğulları tâifesinin bütün sınıfları, belki âlem arsasının çeşitli cins ve ırkları, Cenâb-ı Hazretlerine intisab ettiler. Makam ve büyüklüğün esiri, başkanlık ve bağımsızlığın tutkunu, mal ve mülkle uğraşmanın tutsağı, çoluk çocuk ve aşiret ilişkileriyle ayakları bağlanmış olanlar, O'nun muhabbeti uğruna bunların hepsini terkedip vatanlarından göçmeyi ve beldelerinden ayrılıp gitmeyi ihtiyar ettiler. İslâm kelimesini yükseltmek, İnsanların Efendisi'nin dinini yüceltmek için Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin karşısına çocuklar, babalar, kardeşler ve dostlar, birbirinin kanlarını sakınmayan kılınçla yokluk arsasına döküp akıttılar...

Selim akıl ve müstakim tabiat sahiplerine gizli değildir ki, bunlar gibi garip hal ve hareketlerin, acayip durumların, sırf tedbir kalemi ve eşi az bulunur düşünce şekilleriyle zuhur sayfasında nakış bağlaması, muhâlât (olması düşünülemeyecek şeyler) dairesine giren hususlardandır.

"Elâ lehü'l-halku ve'l-emrü tebarek-Allahü rabbü'l-âlemîne — İyi bilin ki, yaratma ve emretme O'nundur. Âlemlerin Rabbı Allah, ne güzeldir." (A'râf sûresi: 7/54)

Nebiliğinin delilleri cümlesinden biri de şudur ki, kendisi yazı yazmaz ve okumazdı. Ümmî idi. Ümmî bir kavmin içinde vücuda gelip onların arasında yetişmişti. Öyle bir şehirde hâsıl olmuştu ki, orada asla geçmiş ümmetlerin hallerinden ve durumlarından haberdar olan bir âlim yoktu. Başka bir yere gidip âlimlerden herhangi bir kimse huzurunda durduğu da vâki olmadı. İlim elde etme yollarından hiç birine girmeden Tevrat'ta, İncil'de ve diğer semavî kitaplarda geçen işlerden haber verip eski ümmetlerin hallerini beyan buyurdu. O tarihte izleri, sözleri ve hallerinin haberleri bozulmuş olup kitaplarda yerli yerinden değiştirilip karıştırılmıştı. Doğrusunu ve eğrisini bilenlerden pek az kimse kalmıştı.

Din ehlinden her tâifenin sarıldığı şeylerin bâtıl olduğunu ortaya koymak için öyle kesin deliller ve bürhanlar ileri sürdü ki, bütün sözcüler ve nutukçular bir araya gelseler onun ettiğini etmeye kadir olamazlardı. Bu husus delillerin delili olarak gösterir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin getirdiği şeyler, Hak Teâlâ Hazretleri katından gelmiş şeylerdi.

Peygamberimizin Mûcizelerinin En Büyüğü: Kur'an

Açık mucizelerinden biri de Kur'ân-ı azîm'dir ki, bir sûresinin benzerini meydana getirmek hususunda zamanın güzel söz söyleyenlerine tahaddi buyurup (meydan okuyup) hepsi caydılar, ona benzer bir şey meydana getirmeğe kadir olamadılar.

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: Resûlüllah Efendimiz'in Arap tâifesine getirdiği kelâm-ı mu'ciz-nizam (başkalarını acze düşürecek düzende söz), Hazret-i İsâ aleyhisselâm'ın ettiği ölüyü diriltme ve körlüğü gidermeden mûcizelikte daha garip, delâlet edici olmakta daha açık ve seçiktir. Zira onun kavminin asla ölüleri dirtilmeye ve körlüğü gidermeye karşı şiddetli bir istekleri yoktu. Zira aralarında o dâvayı güden, o türlü ilim ve işlere çaba harcayan bir kimse yoktu. Ancak Kureyş tâifesi, düzgün ve güzel konuşma alışkanlığını kazanma hususunda büyük emek ve çaba harcayıp aralarında kullanılan ve dilden dile dolaşan, düzgün ve güzel konuşanların sözleri idi. Övünme ve böbürlenmeleri, fesahat ve belâğatle idi. Bunlar böyle iken ve Kur'ân-ı azîm de kelâm cinsinden iken onun bir benzerini meydana getirmekten âciz olmaları, sadece Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin resullüğünün âyeti ve nebiliğinin delili olması içindi. Bundan daha açık delil ve bürhan olmaz. Zira Mâni* kabiliyet ve yaradılışında usta bir nakkaş, yazı yazma san'atına alışkın olmasa ve güzel yazı yazan bir kâtip onun yanında süslü hatlar ve eşsiz satırlar yazsa, asla o nakkaşın ırzına halel, namusuna noksanlık gelip bu bakımdan hatır sayfasının kıskançlık ve haset resimlerinden keder bağlaması ihtimali yoktur. Asıl ona renk vermek odur ki, hangi san'atta meleke ve maharet dâvasında bulunursa onda tam galebe edip kendisini karşı koymaktan âciz bırakır ve susturulurlar. İşte Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin Kur'an'ın sözleri ve başkalarını âciz bırakan belâğati ile Kureyş kavmine ettiği iş bu kabildendir.

Hıtabî der ki: "Resûlüllah Efendimiz kendi zamanı halkının katında insanların en akıllılarındandı. Belki Hak Teâlâ Hazretlerinin bütün yaratıklarının en akıllısı idi. Ondan daha akıllı kimse yoktu. Böyle iken Hak Teâlâ Hazretleri katından haber verdiği şeylerin Allah tarafından olduğunu ve O'ndan haber verdiği şeyde yalan olmadığını kesin olarak söylemişti. Eğer dediği gibi olmasaydı, olması mümkün olan bir şey hakkında bu olmaz diye kesin olarak haber vermesine aklı izin vermezdi. Meselâ Kur'ân-ı azîm için alenen insan topluluklarının karşısına çıkıp yüksek sesle:

— Siz bunun benzeri olan bir söz meydana getiremezsiniz! Buna kadir değilsiniz! Bu, olmaz! diye çağırıp kesin olarak haber verdi.

---

* **Mânî:** Çinli meşhur bir nakkaşın adıdır. İran'a gelip Zerduşt ve İsâ dinlerinin karışımı olan bir mezhebi yaymağa çalıştığı için idam edilmiştir. Doğu âleminin resim ve nakış san'atında en ünlü ismi kabûl edilir. (S.N.)

Sonunda buyurduğu gibi olup bu kadar fesahat ve belâğat lâfı eden Araplardan hiç kimse kadir olamayıp zarurî kanları döküldü, haramlar perdesinin yırtılmasına rıza verdiler. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin daha önceden böyle haber vermesinin sebebi şu idi ki, kendisine bildirilip Âlemlerin Rabbi tarafından böyle haber vermeğe memur olmuştu. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri buyurmuştur:

"Kul leini-ctemaa'ti'l-insü ve'l-cinnü alâ en ye'tû bi-misli hâzâ'lkur'âni lâ ye'tûne bi-mislihi ve lev kâne ba'duhum li-ba'din zahiren — De ki: Andolsun ki, eğer insanlar ve cinler, şu Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmek için bir araya gelseler, birbirlerine arka olup yardım da etseler, yine onun bir benzerini meydana getiremezler." (İsrâ sûresi: 17/88)

Yâni: "Ya Muhammed, sen şöyle de ki: Vallahi eğer belâğatte, söz diziminin güzelliğinde ve mânasının kemâlinde bu Kur'an'ın bir eşini meydana getirmek üzere ins ve cin bir yere gelseler, onların arasında Arap dilini iyi bilenler, açık ve düzgün konuşanlar, güzel söz söyleyenler ve tahkik ehli olanlar varken yine bunun eşini getiremezler. Eğer getirmek için bâzısı bâzısına destek olup, yardımlaşsalar da getiremezler," demek olur.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin, bâzı âyet-i kerîmeleri müşriklerin belâgat sâhibi olan bir kısmına okuyuverip onların da okunan âyetlerin i'câzını (başkalarının benzerini meydana getirmekten âciz olduğunu) ikrar ve itiraf ettikleri, haberlerde vârid olmuştur. Bu cümleden biri şudur:

Muhammed bin Kâ'b'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı: "Bir gün bana Mekke müşriklerinden Utbe bin Rebîa'nın Harem-i Şerif'de Kureyş meclisinde olduğu haber verildi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de Harem'in bir tarafında onlardan ayrı olarak oturmuştu. Utbe dedi ki:

— Ey Kureyş topluluğu! Ne dersiniz? Gidip şuna bâzı şeyler teklif edeyim. Umarım ki, kabûl edip bizden el çeker!..

Yâni Peygamber Efendimiz Hazretlerinin yanına gidip "Ya Muhammed! Dünya malı ve metaından ne istersen sana verelim. Tek ilâhlarımıza sataşıp dinimizi iptale çalışma ve söylediğin sözlerden vazgeç!" demek için Kureyş topluluğu ile meşveret etti. Onlar da caiz görüp:

— Peki, ya Ebâ'l-Velîd, dediler.

Bunun üzerine kalkıp Resûlüllah Efendimizin yanına gelerek oturdu. Kendi bozuk zu'munca birtakım bâtıl başlangıçlar düzenleyerek bunları bir bir söyledi. Sözünü tamamladığı gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Yâ Ebâ'l-Velîd! Sözünü bitirdin mi? diye buyurdu.

Utbe de:

— Evet, dedi.

Bunun üzerine Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— O halde sen de benden işit, buyurdu.

Oda:

— Söyle, dedi.

Fahr-ı Âlem Efendimiz, Secde (Fussılet) sûresinin başından başladı: **"Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Hâ mim. Tenzîlün mine'r-rahmâni'r-rahîmi,"** (K: 41/1) diye okudu. **"Kur'ânen arabiyyen,"** diye buyrulan yere yetişti. Ondan geçti, aşağısını okumağa başladı. Utbe bunu işitince hiç bir söz söylemeyip iki elini arkasından yere dayadı da kulak tuttu, dinledi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, tâ secde âyetine dek okudu ve secde eyledi. Ondan sonra:

— Ya Ebâ'l-Velîd, işittin mi? dedi.

Utbe de:

— İşittim. İşte sen, işte o, dedi.

Utbe oradan kalkıp dostlarının meclisine gitti. Onu karşıdan gördükleri zaman birbirine:

— Vallahi Utbe, sizin yanınızdan gittiği suretten başka bir suretle geliyor, diye söylediler.

Utbe gelip oturunca kâfirler:

— Ne oldu? Durum nedir, ne söyledi? diye sordular.

O da:

— Vallahi ben ondan bir söz işittim ki, şimdiye kadar onun benzerini hiç kimseden işitmiş değilim. O şiir değildir, sihir değildir, kâhinlik de değildir. Ey Kureyş topluluğu, gelin, benim sözümü tutun: Şu kişiyi kendi hâline bırakın. Bana başladı: **"Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Hâ mim. Tenzîlün mine'r-rahmâni'r-rahîmi,"** (Fussılet sûresi: 41/1-2) diye biraz Kur'ân okudu. Âd ve Semûd kavminin başlarına gelen belâ ve musibete müteallik korku ve uyarı âyetini okuyup: **"Fekul enzertüküm sâikaten misle sâikati âdin ve semûde — O zaman onlara de ki: Âd ve Semûd'un yıldırımına benzer bir yıldırım ile sizi uyarırım,"** (Fussılet sûresi: 41/13) dediği yere geldiği gibi, ben bize o işi etmesin diye tutumumu indirdim. Çünkü çok iyi bilirsiniz ki, bir söz söylediği zaman yalan söylemez. Hâsılı ben, size azâb iner diye korkarım, dedi."

İmam-ı Beyhakî böylece rivayet etmiştir. Yine Beyhakî ve Muslim'in nakillerinde geldiğine göre Ebu Zer (R.A.), kardeşi olan Enis'i tavsif edip: "Vallahi ben, karde-

şım Enîs'den daha güzel şiir söyleyen bir kimseyi işitmedim. Vallahi câhiliyet zamanında on iki şairi bozmuştur. Onlardan birisi de benim," dedi. Ondan sonra kendinin İslâm'a gelmesine sebep olduğunu zikretti: "Mekke'ye gidip bana Fahr-ı Kâinat Efendimiz'in haberini getirdiğinde ben:

— Halk onun hakkında ne söylüyor? dedim.

— Şâirdir, kâhindir, sâhirdir (büyücüdür) diyorlar. Vallahi ben, kâhinlerin sözünü işittim. Çeşitli şiirlere sözünü kıyas ettim. Hiç birine yakışmadı. Benden sonra hiç bir kimsenin lisanına da yakışmaz ki, ona şiirdir desin. Velhasıl şu neticeye vardım ki, Muhammed doğrucudur, onlar yalancıdır, dedi."

İkrime'den rivayet edilmiştir ki, Velîd bin Muğîre fesahatte Kureyş kavminin başta geleni idi. Bir gün Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine:

— Bana biraz Kur'an oku, dinleyeyim, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri de: **"İnnallâhe ye'müru biladli ve'l-ihsâni — Elbette Allah, adaletle hareket etmeyi ve iyilik etmeyi emreder,"** (Nahl sûresi: 16/90) âyet-i kerimesini sonuna kadar okudu.

Velîd:

— Bir daha oku, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bir daha okudu. Bunun üzerine Velîd:

— Vallahi bu sözün halâvet ve lezzeti üzerinde güzellik ve letâfeti vardı, diye pek çok medihlerde bulunduktan sonra kavmine dedi ki:

— Sizin aranızda şiire ait hususları benden daha iyi bilen kimse yoktur. Şiirin bütün nevilerini ve cin şiirlerini benden yeğ bilen kimse yoktur. Vallahi okuduğu söz, bunların hiç birine benzemez. O sözün acayip bir lezzet ve halâveti, güzellik ve melâhati var.

Âyet-i kerîmenin başını, sonunu ve her yerini överek güzelliklerini anlattıktan sonra:

— Hiç şüphesiz bu söz, diğerlerine galip olur. Diğerlerinden hiç bir söz ona galip olamaz, dedi.

Yine hac mevsimi gelip hacıların toplandığı zamana ait bir haberinde de şöyle gelmiştir: "Bir kere hac mevsimi geldiğinde Kureyş tâifesini toplayıp:

— Şimdi her taraftan Arap tâifesinin dökülüp gelecekleri zamandır. Gelin, bir görüş üzerinde birleşip Muhammed hakkında hepiniz bir söz söyleyin. Bir kısmınız bir türlü, başka bir kısmınız başka türlü söyleyip birbirinizi yalancı çıkarmayın, dedi.

Hac mevsimi gelince etraftan halk gelip Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin dâvetini işiterek âlemin her yanına İslâm'ın yayılmasından çok korkuyorlardı. Bunun için muşavereye başladılar. Topluluktan bâzıları:

— Ona kâhindir diyelim, dediler.

Velîd:

— Kâhin değildir. Onun sözü kâhin sözleri değildir, dedi.

— O halde mecnundur diyelim, dediler.

Velîd:

— Mecnun da değildir. Onda delilik vesvesesi ve alâmeti yoktur, dedi.

— Öyleyse şairdir diyelim, dediler.

Velîd:

— Şâir de değildir. Şiirin bütün kısımlarını biliriz. Bu, onların hiç birine benzemez, dedi.

— Peki, sâhirdir (büyücüdür) diyelim, dediler.

Velid:

— Neresi büyücüye benzer? Okuyup üfürmesi yok, düğüm bağlaması yok. Büyücü işlerinden hiç bir şeyi yok. Büyücü değildir, dedi.

— Ya ne diyelim? dediler.

Velîd gördü ki, söyledikleri boş sözlerin hiç birinin onunla bir münasebeti yok. İnsaf edip:

— Şu dediklerinizden hiç birini söyleyemezsiniz. Benim bildiğim şudur ki, bu söylediklerinizin hepsi bâtıldır, dedi."

İbn-i İshak ve Beyhakî böyle rivayet etmişlerdir.

Ebu Nuaym'ın, İbn-i İshak yoliyle ihraç ettiğine göre İshak bin Yesârî, Beni Seleme'den bir kişiden rivayet etmiştir ki: "Benî Seleme kabilesinden birkaç yiğit, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli hizmetine yetişip İslâm'a geldiler. Sonra dönüp yerlerine vardıklarında adı geçen kavimden Amr bin Cümûh, oğluna:

— Bana o kişinin sözlerinden işittiğini haber ver, dedi.

Oğlu da, Fâtiha sûresine başladı: "**Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîne**" diye "**Sırâte'l-müstakîm**"e varıncaya kadar okudu.

Amr:

— Ne güzel, ne gökçek bir nesne bu! Her sözünün başı böyle midir? dedi.

Oğlu:

— Bundan daha güzelleri de var, diye cevap verdi."

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Eğer bu Kur'an bir mushafta yazılı olarak yabanda bir yerde bulunmuş olsa, oraya kimin koyduğu ve kimin okuduğu bilinmese, selîm akıl sâhipleri şehadet ederlerdi ki, Hak Teâlâ Hazretleri katından inmiştir. İnsan buna kadir değildir. Nerde kaldı ki, onu, bütün insanların en doğrusu, en iyisi, en hayırlısı ve en müttakisi getirmiş olsun ve ayrıca "Bu söz, Hak Teâlâ Hazretlerinin sözüdür. Eğer muktedirseniz onun bir sûresinin benzerini siz de getirin!" demiş olsun. Böyle olunca onun Hak kelâmı olduğunda hiç şek ve şüphe kalır mı?"

Kur'ân'ın Mûcize Olan Özellikleri

Malûm olsun ki, gerçekte Kur'ân-ı azîm'in i'câz (mûcize sayılacak derecede güzel ve düzgün söz söyleme) şekillerine sayı ve sınır yoktur. Ama âlimler bu hususta altı şekil üzerinde ittifak etmişlerdir.

Birincisi şudur ki, herkesin benzerini meydana getirmekten âciz olduğu husus, Kur'ân'ın veciz ve beliğ ifadesidir, dediler. Meselâ: **"Ve leküm fi'l-kısâsı hayâtün — Kısasda sizin için hayat vardır,"** (Bakara sûresi: 2/179) şerefli sözü, birkaç harften ibarettir. Ama bunda pek çok sözlerin mânası toplanmıştır. Velhasıl Kur'an'ın, herkesi benzerini meydana getirmekten âciz kılan hususiyeti, az sözle çok mâna ifade etmesi ve sözünün ayıp ve noksandan temizlenmiş ve arınmış olması cihetlerindendir, dediler.

Ebu Ubeyd (Allah ona rahmet etsin) hikâye eder ki: **"Fasda' bimâ tü'meru — O halde sen, sana emredileni açıkca söyle,"** (Hicr sûresi: 15/94) diye birisi okurken bir Arabi onu işitti de hemen secdeye vardı:

— Şu sözün fesahatine secde ettim, dedi.

Mânası: "Sana emrolunanı âşikâr söyle" demektir. Yahut "onunla hak ve bâtılın arasını fark eyle," demektir.

Kurrâ'dan (Kur'ân'ı yedi kırâet ve on rivayet üzere okuyan üstad hâfızlardan) nakledilmiştir ki, mânası: "Dinini izhar eyle" demektir. Yahut "Cemaatlerini tevhid eyle, şakk eyle" yahut "Hak ve bâtıl arasını fark eyle" demektir.

Sözün kısası, bu şerefli kelâm birkaç harften ibaretken bu denli güzel mânalara tahammulü vardır. Bunların her biri doğrudur. Hangisine yorulsa caizdir. Belâğat ilminden hebardar olan kimse, bu sözün tabakasının ne olduğu bilir. Yâni onun belâğat, fesahat ve vecizlik derecesini takdir eder.

İsmaî (Allah ona rahmet etsin) hikâye eder ki: Bir zaman beş veya altı yaşında bir Arap kızı gördüm. **"Estağfirullahu mine'zzünûbî — Günahlarımdan Allah'ın bağışlamasına sığınırım,"** diyordu. Ben:

— Henüz senin üzerine kalem yürümedi, dedim.

Bunun üzerine kendi günahının aslını ve istiğfarının sebebini beyan eden bir iki beyt okumaya başladı. Ben:

— Hey, ne şaşılacak bir fesahatin var, dedim.

Bunun üzerine:

— Böyle bir şey fesahatten sayılır mı? dedi. Hele Hak Teâlâ Hazretlerinin şu şerefli sözünden sonra ki, Kur'ân-ı azîm'inde: **"Ve evhaynâ ümmi mûsâ en ardıhi fe-izâ hıfti aleyhi feelkîhi fil-yemmi ve lâ tehâfî ve lâ tahzenî innâ raddûhu ileyke ve câilûhu mine'lmürselîne — Mûsâ'nın annesine vahyettik ki: Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korkuyorsan onu denize bırak. Korkma ve üzülme. Biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu resullerden kılacağız,"** (Kasas sûresi: 28/7) buyurmuştur. Bu belâğatle bir âyette iki emir, iki nehiy, iki haber ve iki beşaret bildirip bunları bir araya toplamıştır, dedi.

Kadî (Allah ona rahmet etsin): "Vahiy'den murad ilhamdır. Bu mânayı kalbine ilka etmektir. Yahut rü'yâ âleminde bildirmektir," diye buyurmuştur. Zira melekle haber göndermek nebilere mahsustur.

Yine hikâye olunmuştur ki, bir gün Hazret-i Ömer (R.A.), Mescid-i şerifte yatmış, uyuyordu. Başının ucuna birisi geldi, şehadet kelimesini getirdi. O kişi, Rum tâifesinin patriklerindendi. Arap dilini ve başka dilleri çok güzel konuşurdu. Velhasıl bunları Hazret-i Ömer'e bildirdikten sonra:

— Bir gün Müslüman esirlerinden bir kişiyi dinledim. Sizin kitaplarınızdan bir âyet okudu. O âyeti iyice inceledim, üzerinde düşündüm. Gördüm ki, Hak Teâlâ Hazretleri, Meryem oğlu İsâ'ya indirdiği dünya ve âhiret hallerini o âyette toplamış, dedi.

Sözün kısası, o âyet-i kerîmenin Müslüman olmasına sebep olduğunu beyan etti. Sözü edilen âyet şudur:

"Ve men yutıillâhe ve resûlehu ve yahşallahe ve yettakhi fe-ülâike hümü'l-fâizûne — Allah'a ve resûlüne itâat eden, Allah'dan korkan ve O'ndan sakınan kimseler, faizler (bolluk ve bereket bulucular), **nimete nâil olanlardır."** (Nûr sûresi: 24/52)

Gerçekten bu âyet-i kerîmenin gereğiyle amel eden kimsenin iki cihan devletine zafer bulacağına, Hak Teâlâ Hazretlerinin fazlı yönünden muhakkak nazarıyle bakılır. İşte bu denli faydaları ve çok mânaları, bu kadar az kelime içinde bu türlü bir belâğatle toplayıp kapsamak beşer kudreti dahilinde değildir.

Rivayet olunur ki, sonunda belâğatle vasıflanmış olan kâfir ve mülhidlerden bâzıları, cahilleri şüpheye düşürmek için Kur'an-ı azîme güya nazire olacak bâzı şeyleri düzmeye giriştiler. Gördüler ki, belâğatın yükseklik derecesinde makamı Süreyya yıldızından daha yüksektir, ellerinin yetişmesi ihtimali yoktur... Âcizliklerini görüp uzun sûrelere nazire meydana getirmekten ümidlerini kestiler. Kabahatleri çok görünmesin diye kısa sûrelere meyledip az olunca avâm fark edemez diyerek bâzı hezeyanlar ortaya koydular. Sonunda rüsvaylıktan başka bir nesne hâsıl edemediler.

Bu cümleden biri Arap tâifesinden Müseylemetü'l-Kezzâb'dır ki, peygamberlik iddiasında bulunup - hâşâ - Tanrı kelâmıdır diye bâzı gıdıklayıcı sözler söylerdi. Bunlardan birisi şudur:

يَا ضِفْدَعُ كَمْ تَنِقِّينَ أَعْلَاكِ فِي الْمَاءِ وَأَسْفَلُكِ فِي الطِّينِ لَا الْمَاءَ
تُكَدِّرِينَ وَلَا الشَّارِبَ تَمْنَعِينَ

Bâtıl mânası şudur:

"Ey kurbağa, nice bir ötersin? Yukarın suda ve aşağın balçık içindedir. Ne suyu bulandırabilirsin, ne de içen kimseyi men edebilirsin!"

Yine böyle Karia sûresine nazire getirmek maksadiyle demiştir ki:

الْفِيلُ مَا الْفِيلُ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْفِيلُ لَهُ ذَنَبٌ وَبِيلٌ
وَمِشْفَرٌ طَوِيلٌ وَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ خَلْقِ رَبِّنَا الْقَلِيلُ

Bu bâtıl sözün de mânası şudur:

"Fil nedir? Fil ne bildirirdi sana ki, fil nedir? Onun hurma lifinden ipe benzer bir kuyruğu vardır ve uzun bir hortumu vardır. Gerçekten bu, bizim Rabbimizin yaratıklarından az bulunur bir nesnedir."

Kendi bozuk itikadınca böyle hezeyanlar söyledi ve güya Kur'an sûrelerine nazireler ortaya koydu! Bu suretle habis, kendi peygamberliğini bildirmek isterdi!.. Nihayet Yemâme cenginde mel'unu hınzır gibi tepelemişlerdir. Kıyâmet gününe kadar Allah'ın lâneti üzerine olsun.

İkincisi: Kur'ân-ı azîm'in i'câzı o vasıftır ki, onun sebebiyle Kur'ân'ın sözü Arap sözü cinsinden hariç olmuştur, dediler. Yâni kelimeleri ve harfleri bakımından onla-

rın sözleri kısmından iken bunda öyle bir hâlet var ki, asla bunların ne şiirlerine ve ne de hutbelerine benzer. Velhâsıl nazım ve nesir kısımlarından sözlerinin hiçbirine uymaz. Her sözlerinin Kur'ân-ı azîm'e nisbeti cam parçasının elmasa nisbeti gibidir. Bu sözün hakikati belâğat ehline gün gibi açıktır. Asla tereddüt mahalli değildir. Onun için hayret ve hayranlık içinde kalıp cevabına yol bulamamışlardır. Onun benzerini meydana getirmeye kalkanların başlarına elbette belâ gelip kimse kurtulamamıştır. Nice kimselerden nakledilmiştir ki: "Biz böyle bir işe kalkıştık da yüreğimize bir korku ve ürküntü, acayip bir hâlet ve heybet düştü ki, zarurî olarak bizi ondan men etti," demişlerdir. Tecrübe için bu işe girişenler, aczlerini görüp kendi elleriyle hepsini yakmışlardır. Nitekim İbnü'l-Mukanna', fesahatta kendi zamane halkının önde gelenlerinden idi. Bir gün bu havaya düşüp fasıllar hâlinde bâzı sözler dizdi ve bunların her birini sûre diye isimlendirdi. Ondan sonra bir kere yolda giderken işitti ki, bir mektepteki çocuklardan biri Hazret-i Nûh aleyhisselâm kıssasında geçen şu âyet-i kerimeyi okuyor:

"Ve kıyle yâ arzu'blaî mâeki ve yâ semâü akliî — Ve denildi ki: Ey arz, suyunu yut ve ey gök, tut!" (Hûd sûresi: 11/44)

Bu âyet-i kerîmenin belâğati hususunda âlimler (Allah onlara rahmet etsin) nice risaleler yazmışlardır. Bunların hepsinin anlatılması pek çok tafsilâta muhtaçtır. Netice olarak İbnü'l-Mukanna' hemen yolundan döndü, evine geldi. O saat dediklerinin hepsini parçalayıp yok etti:

— Ben şehâdet ederim ki, bu kelâma karşı çıkılmaz ve bu, insan sözü değildir, dedi.

Üçüncüsü: Kur'ân'ın i'câzı, onu okuyup dinleyenin usanmamasındadır, dediler. Bir kişi ne kadar çok okusa ve dinlese, şevk ve muhabbeti o kadar ziyade olup safalar tahsil eder. Başka sözler ne denli fasih ve beliğ de olsa bir iki kere okunduktan sonra insanın bir daha eline alacağı gelmez. Hâtıra gelmesin ki:

— Bâzen insan, Kur'ân okumaktan da usanır. O halde bu sözün mânası nedir? denilirse buna cevap olarak denilir ki:

— Aslında o, Kur'an'dan usanmak değildir. Belki okumağa tâkat kalmayıp biraz istirahata meyletmektir. Usanmak odur ki, mecal varken okuyup dinlemeden haz duyulmaz.

Bir insan Fâtiha sûresini günde nice kere okusa veya dinlese asla incinmez, haz duyar. Ama bir iki defa okuyup dinlediği en iyi şiiri veya güzel bir nesir parçasını bir kere daha eline sunsalar yere çalacağı gelir. Kur'ân-ı azîm'den bir âyet-i kerîme bin kere okunsa tekrar okunduğunda yine safâ ile kırâet ve tilâvet olunur. Onun için

Fahr-i Âlem Efendimiz, Kur'ân-ı azîm'in vasfında döne döne "Eskimez", yâni "Tekrar okunmakla usanılmaz. İbretleri nihayete erip acayibi fena bulmaz. Âlimler ondan doymazlar," diye buyurmuştur. Nitekim Kadı İyâz işaret etmiştir.

Dördüncüsü: Kur'ân'ın i'câzı, onda olan haberlerdir ki, eski zamanlarda geçen nesnelerden haber vermiştir. Bunların bir kısmını halk bilir, bir kısmını bilmezlerdi. Bilmediklerinden olanları soruşturup araştırınca gerçekten olmuş bulurlardı. Nitekim Ashâb-ı Kehf kıssasını, Hazret-i Mûsâ ve Hızır'ın kıssalarını, Zülkarneyn'in hikâyesini ve diğer peygamberlerle ümmetleri arasında geçen hâdiseleri hep haber vermiştir.

Beşincisi: Kur'an'daki i'câz, onda olan gayba ait bilgilerdir ki, olacak nesnelerden haber verip doğru ve tam olarak gerçekleşmiştir. Nitekim Yahudiler hakkında:

"Fe-temennevü'l-mevte in küntüm sâdikine. Ve lâ yetemennevhü ebeden bimâ kaddemet eydîhim — Eğer sözünüzde sâdıksanız ölümü temenni edin. Fakat onlar, işledikleri kötülükler sebebiyle ölümü aslâ temenni etmezler," (Cum'a sûresi: 62/6-7) buyrulup nasıl buyrulduysa öyle zuhur etmiştir.

Bunun aslı şudur ki, Yahudi tâifesi: **"Yahudilerden başkası asla cennete giremez,"** diye iddia ederlerdi. Hak Teâlâ Hazretleri âyet-i kerîme indirip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine emretti ki, onlara: "Eğer siz dâvanızda sâdıksanız ölümü temenni edin. Yâni ölümünüzü arzu ve taleb edin," desin. Ondan sonra yine kesin olarak haber verip: "Elbette onlar, ettikleri işler sebebiyle ölümü asla temenni etmezler," diye buyurdu. Yâni: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini ve Kur'ân-ı azîm'i inkâr edici olup Tevrat'ı tağyir ve tahrif ettikleri için cehenneme girmeleri vacip olduğundan ölümden kaçarlar, ölümü asla temenni etmezler," diye buyruldu.

Gerçekten de Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hak Teâlâ Hazretlerinin emri gereğince onlara böyle deyince onlardan asla ölümü temenni vâki olmadı. Nitekim tafsîlâtı tefsir kitaplarında yazılıdır.

Yine bunun gibi Kur'ân-ı azîm'de bir sûrenin benzerini meydana getirmek hususunda Kureyş kavmine buyurulduğu veçhile: **"Fein lem tef'alû ve len tef'alû — Yok, eğer yapamadınızsa, hiç bir zaman yapamayacaksınız,"** (Bakara sûresi: 2/24) buyurulup meydana getiremeyeceklerine kesinlikle hükmolundu. Gerçekten de buyurulduğu üzere meydana getiremediler, böyle bir şey onlara muyesser olmadı. Böylece Kur'ân'ın i'câzı, onda vâki olan gayb bilgisi cihetindendir, dediler.

Bâzıları bu görüşe itiraz edip:

— Kur'ân'ın kapsadığı gaybların bâzısı Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin kendi zamanında vâki oldu. Nitekim: **"İnnâ fetahnâ leke fethan mubînen — Biz sana**

apaçık bir fetih verdik," (Fetih sûresi: 48/1) buyurulup Mekke-i mükerreme'nin fethedileceği vaad edildi. Gerçekten de Resûlüllah Efendimizin şerefli zamanında vaad edilen fetih vuku buldu. Bâzısı kendilerinden sonra zuhura geldi. Nitekim: **"Elif lâm mim. Ğulibeti'r-rûmü. Fî edna'l-ardı ve hüm min ba'di ğalebihim seyağlibûne — Elif lâm mim. Rumlar size yakın olan yerde mağlûp oldular. Onlar bu mağlûbiyetten sonra galip geleceklerdir."** (Rûm sûresi: 30/1-3) buyurulup haberin doğruluğu sonradan ortaya çıktı. Eğer Kur'an'ın i'câzı bu bakımdan olsaydı dediğinin vâki olacağı ne malûm diye sonradan olanlar hususunda niza ederlerdi, dediler.

Ayrıca bir itirazda daha bulunarak:

— Gayba ait haberler bâzı sûrelerde vâki olmuştur. Her sûrede yoktur. Halbuki Resûlüllah Efendimiz, çekişmelerine karşı herhangi bir sûre ile yetindi. Eğer Kur'an'ın i'câzı bu dedikleri mânada olsaydı gayb haberini kapsamayan en kısa sûre miktariyle çekişmeye girişirlerdi, dediler.

Altıncısı: Kur'ân'ın i'câzı, şu türlü pek çok ilimleri kendinde toplayıcı olmasıdır ki, onları ne Arap tâifesi kullanmıştır, ne ümmetlerin âlimlerinden bir kimse ihâta etmiştir, ne de herhangi bir kitap onu kapsamış ve kaplamıştır. Hak Teâlâ Hazretleri kerîm Kitab'ında öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini toplamış, ihtilâf ehlinin hükümlerini, itâat ehlinin sevâbını, âsilerin âkıbetlerini beyan buyurmuştur, dediler.

İşte bu zikrolunan altı şeklin her birinin i'câz olması sahihtir. Kur'ân-ı azîm bütün bunları kendinde toplayıcı olunca mu'cize olmağa tahsis edilmekte bâzısı bâzısından evlâ değildir. O halde i'câz, bu zikrolunanların toplamı ile hâsıl olur.

Hak Teâlâ Hazretleri:

"Kul leini-ctemaati'l-insü ve'l-cinnü alâ en ye'tû bi-misli hâzâ'l-kur'âni lâ ye'tûne bi-mislihi — De ki: Andolsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için bir araya gelseler, yine onun benzerini getiremezler," (İsrâ sûresi: 17/88) buyurmuştur.

Gerçekten de ne Resûlüllah Efendimiz zamanında, ne de sonradan hiç kimse, şânı yüce Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmeğe kadir olamadı. Bütün Arap belâğatçıları âciz kaldılar. Üstelik müşrikler çok iyi biliyorlardı ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, kendisine risalet gelmeden önce ömür sürdüğü kırk yıl boyunca asla okumak ve yazmakla bağlanmış değildi. Sihir öğrenmez, şiir okumazdı. Tâ âsumanî vahiy ve Rabbânî kitap kendisine ikram olununcaya kadar böyle devam etti. Ondan sonra kavmini hak dine dâvet edip münakaşaya ve deliller göstermeye başladı. Yâni din hususunda onlarla bahse girişip hüccet ve bürhanlar ikame edişir oldular.

Hâsılı din hususunda giriştiği her nesne kendi re'yi ve düşüncesiyle değildi. Hak Teâlâ Hazretleri tarafından kendisine emredilirdi.

Nitekim müşrikler:

— Bize bundan başka bir kitap getir, onu okuyalım. Öyle bir kitap ki, onda, bizim ihtimal vermeyeceğimiz şeyler bulunmasın. Yâni ölümden sonra tekrar dirilip mükâfat ve ceza görme halleri zikrolunmasın. Yahut ilâhlarımızın kusurlarına dil uzatılmasın, dediler.

Hâsılı bunlardan hâli bir kitap istediler yahut "Bunları kapsayan âyetleri değiştirip yerine başkalarını getir," dediler.

İşte o zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Allahu Teâlâ Hazretlerinin emriyle cevap verip:

— Benim bu işi kendi kendimden etmem doğru değildir. Ben ancak bana ne vahy olunursa ona tâbi olurum. Çünkü değiştirerek isyan edersem kıyamet gününde bana azâb etmesinden korkarım, diye buyurmuştu.

Yine âyet-i kerîme nâzil olup:

"Kul lev şâellahü mâ televtühu aleyküm ve lâ edrâküm bihi fekad lebistü fîküm umuren min kablihi efelâ ta'kılûne — De ki: Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım ve onu size hiç bildirmezdi. Ben ondan önce aranızda bir ömür boyu kalmıştım. Hiç düşünmez misiniz?" (Yûnus sûresi: 10/16) buyuruldu.

Yâni: "Ya Muhammed! Sen de ki: Eğer Hak Teâlâ Hazretleri, bu azîm Kur'an'dan başka bir şeyi dileseydi ben bunu size okumazdım. Hak Teâlâ Hazretleri de benim lisanım üzre bunu size bildirmezdi. Velhasıl bu husus, Hak Teâlâ Hazretlerinin dilemesiyledir, benim dilememle değildir. O halde mümkün müdür ki, sizin istediğiniz üslûb üzere hareket edeyim? Ben ise Kur'an'dan evvel sizin aranızda gerçekt'en bir ömür miktarı olan kırk yıl eğlendim. Bu müddet içinde onu okumazdım ve bilmezdim. Siz akıllarınızı, önünü sonunu düşünerek kullanmaz mısınız ki, bilesiniz: O Kur'ân, Allahü Teâlâ Hazretlerinden başkasından değildir, O'ndandır," demek olur.

Âyet-i kerîmede Kur'ân'ın mu'cize ve hârikulâde olduğuna dair işaret vardır. Zira bir kimse ki, bir tâifenin arasında kırk yıl dursun, hiç bir ilimle uğraşmasın, herhangi bir âlimi görmesin, şiir ve hutbe okumasın, ondan sonra kendilerine fasih bir kitap getirip okusun ki, bütün manzum ve mensur sözlere fesahati galip olsun, usûl ve fürû' (kökler ve dallar) kaidelerini kendinde toplayıcı bulunsun, öncekilerin ve sonrakilerin kıssalarını ve haberlerini vâki olduğu üzre beyan etsin, bundan, o kitabın Allah tarafından olduğu açıkça anlaşılır.

Bu işaretten sonra yine kadîm kelâmında başka bir yerde buyurmuştur ki:

"Ve mâ künte tetlû min kablihi min kitâbin ve lâ tehuttuhu biyemînike izen lârtâbe'l-mübtılûne — Sana Kur'an inmeden önce bir kitap okumuş ve sağ elinle de yazı yazmış değildin. Eğer okumuş ve yazmış olsaydın, bâtıl taraftarları senin risâletinden şüphe edebilirlerdi." (Ankebût sûresi: 29/48)

Netice olarak Kur'ân-ı azîm'in Allah tarafından geldiğinden akıl sahibi olan kimselerin şek ve şüphe etmesi mümkün değildir. Böyle bir şey düşünülemez bile... Nasıl düşünülebilsin ki, ne bir kimse onun bir benzerini meydana getirmeğe kadir oldu, ne de okumağa ve yazmağa alışkın olan bir kimse elinden zuhura geldi!.. Kesinlikle şüpheye sebep olacak bir nesne mevcut değildir. Kimsenin bunda en küçük bir şüphesi de yoktur. İnkâr edenlerin mücerret küfür ve dalâletleridir ki, ikrar ve itiraf etmezler.

Bu hususta daha önce işaret olunan sözden daha güzel bir söz olmaz ki: "Eğer bu Kur'ân, bir mushafa yazılıp çöllerden bir yerde bulunsa ve onu kimin okuduğu bilinmese, selim akıl ve müstakim tabiat sahibi olan, 'Bu kelâm Tanrı kelâmıdır. Buna beşer kadir değildir,' diye hükmederdi," demişlerdir.

Peygamber Efendimizin Kur'an'dan başka mûcizelerinin bir kısmında tahaddi (meydan okuma) vâki oldu. Bâzısı da doğruluğuna delâlet etti, ama tahaddi geçmedi. Hepsi kesin olarak ifade eder ki, Resûl-i Kibriya Efendimiz Hazretlerinin elinde harikulâdeden bâzı nesneler zuhur etmiştir. Nitekim Hâtem-i Tâî'nin cömertliğine ve Hazret-i Ali'nin yiğitliğine dair kesinlik hâsıl olmuştur. Her ne kadar tek olarak söylenmesi zannî olup gelen şeyler tek kişilerin sözlerine dayanıyorsa da, demişlerdir. Bununla beraber Peygamber Efendimizin mucizelerinin çoğu şöhret bulmuştur. Ululardan pek çok topluluklar nakletmişlerdir. Hadîs ve âsâr ilminin âlimleri olanlardan çoğu kesin olarak ifade etmiştir. Yâni yakînen malûm olup şüphe kalmamıştır. Her ne kadar başkaları, himmet etmedikleri için, hadîs ve tarih âlimleri derecesinde bilgi sâhibi olmadılarsa da...

Âlimler buyurmuşlardır ki: "Eğer bir kimse:

— Bu vak'aların çoğu, üzerinde durulmayı gerektirmeyecek şeyleri ifade eder! diye iddia etse bunları olmayacak şeyler gibi görmek gerekmez.

Bunun beyanı şudur:

— Her tabakadan haber rivayet edenler, bu haberleri söylediler. Ashâbdan, rivayetlerine aykırı bir nesne sâdır olduğu ve ettikleri nakillere inkâr vâki olduğu görülmüş ve kaydedilmiş değildir. Bu takdirde sükût edenler de rivayet edenler gibi olmuşlardır. Zira onların bir bâtıla ruhsat vermeleri ihtimali yoktur. Yâni vâki olmayan bir nesnenin rivayet olunduğunu işitsinler de tınmasınlar; bu mümkün değil!.. Seçkin sahâbe (Allah onların hepsinden razı olsun) hakkında bu ihtimal yoktur. Böyle olunca bu, hepsinin rivayet etmesi hükmünde olur. Eğer bâzıları tarafından, rivayet-

çilerin bâzılarına karşı inkâr, tenkit ve sataşma gibi şeyler vâki olduysa bu, rivayet edenin doğruluğunda yahut yalanla ithamında tevakkuf cihetinden yahut zabtında veya hâtırda iyi tutulmamaya nisbetinde yahut da yanılma ihtimalinde duraklama bakımından vâki olmuştur. Yoksa rivayet edilen kişinin kendine dil uzatan hiç bir kimse bulunmamıştır. Ama diğer fenlerde rivayet edilen kişinin kendine dil uzatanlar bulunmuştur. Nitekim ahkâmda, harflerde, Kur'anda ve diğerlerinde vâki olmuştur."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin açık mûcizeleri iyi düşünülürse hepsi, kevnde bulunanlara şâmil, tamamen ulvî ve süfliye dönüşebilir bulunur. Meselâ kayan yıldızlar atılıp şeytanların söz çalmaktan men olunması; taş ve ağaçların selâm verip karşısında risaletine şehadet etmesi; Mescid-i Şerifinde hurma kütüğünün inleyip sızlaması; mübarek elinden su akması; ayın yarılması; yerinden çıkan gözü tekrar yerine koyması; hayvanların nutka gelmeleri; Hazret-i Âdem aleyhisselâm'dan beri babadan dededen kendine intikal eden nur gibi... Bunlardan başka mûcizelerinden daha rivayet edilmiş ne varsa, eğer bunların tafsilâtına girişilirse, ömürler biter, onların nihayetine ulaşmak müyesser olmaz.

Nitekim bu mânada şu beyti buyurmuşlardır:

"Güzelliğiyle onu vasfedicilerin türlü tavsifleri üzre zaman biter,

Yine onun hakkında vasfedilmedik nice şeyler geride artar."

Hâsılı, zaman sona erinceye kadar tavsifçiler onu tavsif etmeye devam etseler, henüz tavsifleri tamam olmadan zaman sona erer, demektir.

Bâzıları da şu beyti buyurmuşlardır:

"Onun vasfında her ne dilersen söyle, seni kimse tekzib etmez. Sen tasdik olunmuş olursun.

Âşıkın muhabbeti senin hakkında hüküm verir, ve onun güzellikleri sana tanıklık eder."

Hâsılı, "Onun güzelliği hakkında ne dâva (iddia) edersen, isabet ve isbat edersin. Çünkü onun güzelliği şahittir, âşıkın muhabbeti hâkimdir," demek olur.

İmam Şerefüddin El-Busayrî de (Allah ona rahmet etsin) şu beyti buyurmuştur:

"Hıristiyanların Hazret-i İsâ hakkında iddia ettiklerini terk eyle.

(Yâni: Tanrı'dır, onun ortağıdır veya oğludur deme. Onların İsâ aleyhisselâm için ettikleri dâvalardan hiç birisini eyleme.)

Ondan sonra O'nun medhinde ne dilersen öyle hükmeyle ve hikmetle söyle."

Eğer sual olunup:

— Hıristiyanların peygamberleri hakkında ettikleri gibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri hakkında hiç kimseden bir şey sâdır oldu mu? denilirse malûm olsun ki:

Resûlullah Efendimiz Hazretlerine de secde etmek istenip:

— **"Elâ nescüdü leke? - Sana secde edelim mi?"** diye danıştılar.

لَوْ كُنْتُ آمِرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِبَشَرٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا

"Eğer ben Âdemoğullarından birine secde edilmesini emredecek olsaydım kadınların kocalarına secde etmesini emrederdim,"* diye buyurdu.

Böylece onları, ibadete yakın olan böyle bir şeyden nehyetti. Hadîs-i şerifte kadınların kocalarına en mükemmel derecede itâat ve inkıyâd üzere olup onların hak ve menfaatlerini himaye, hatırlarına riayet etmenin vacip olduğu beyan olunmuştur. Hattâ riayet o kadar gerektir ki, sadece secde etmekten beri ne kadar izzet ve hürmet edebilirse etmelidir.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, kendini övmekte aşırı gidilmesinden hoşlanmazdı. Nitekim İbn-i Ebî Hâle'nin hadîsinde:

وَلَا يَقْبَلُ الثَّنَاءَ إِلَّا مِنْ مُكَافِئٍ

"Medih ve senayı kabûl etmezdi, ancak mükâfi olandan (yâni, ifrat etmeyenden) **kabûl ederdi,"** diye vârid olmuştur.

İbn-i Kuteybe demiştir ki: "Bu hadîsin mânası, 'Ancak üzerinde kendisinin in'âmı olan ve medhi bu in'am karşılığında etmiş olan kimseden kabûl ederdi,' demektir."

İbn-i Enbarî dedi ki: "Hiç bir kimse yoktur ki, onun üzerinde Resûlullah Efendimiz'in in'amı olmasın. Zira Hak Teâlâ Hazretleri onu âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Onu sevmek ve övmek, her kişinin üstüne farzdır. Ancak onun sevilmesi ve övülmesiyle o kişinin müslümanlığı tamam olur. O halde mânası: Müslümanlığının hakikatini bilen kişiden başka, hiç kimsenin övmesini kabul etmezdi, demek olur."**

Peygamberimizin Mûcizeleri Üç Kısımdır

1 — Kendileri varlık arsasına ayak basmadan önce vâkı olanlar.

2 — Saâdetle âhiret yurduna intikal ettikten sonra zuhura gelenler.

3 — Dünyaya geldiği zamandan ömrünün sonuna varıncaya kadar zâhir olanlar.

---

* Secde etmek, sevgi ve saygı göstermektir. Kasdedilen, ibadet secdesi değildir. Ancak Resulullah Efendimiz'in yüksek ahlâkı, burada nakledilen sözün tam aksi yönündedir. Çünkü, zayıfın güçlüye secde etmesinde zillet, güçlünün zayıfa secde etmesinde asalet vardır. (S.N.)

** Çünkü müslümanlığının hakikatini bilmeyen bir kişinin medhi, o kişinin cehli dolayısıyle, riyadan müstağni olamaz. (S.N.)

Birinci kısım ki, bu varlığa ayak basmadan önce vâki olanlardır, onlardan Fil kıssası ve diğerleri gibi bâzıları Birinci Bölüm'de zikredilmişlerdi. Mûcizelerin bu türüne, nübüvvetin te'sisi ve risaletin irhâsı (nebilik binasının temelinin atılması ve resulluk binasının sağlamca yapılması) derler.

İmam-ı Râzî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Bizim mezhebimiz şudur ki: Nübüvvetin te'sis ve irhâs'ı için mûcizenin daha önce gelmesi caizdir. Onun için demişlerdir ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nübüvvetinden evvel sefere gittiği zaman üzerinden bir miktar bulut eksik olmayıp nereye giderse gölge ederdi.

Ama Mu'tezile tâifesinin mezhebi şudur ki: "Risalet verilmeden önce mucizenin olması caiz değildir," dediler.

İkinci kısım ki, vefatından sonra zuhura gelenlerdir, bunlar pek çoktur. Allah'ın velilerinden bütün zaman boyunca zuhur eden her hârikulade şey, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mûcizesindendir. Zira onlardan zuhuru, onun ümmetinden olmanın berekâtiyledir. Hak Teâlâ Hazretlerinin bunların elinde hârikalar yaratması, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şan ve şerefini tazime delildir. Bu kısma ilişkin görüşler, inşâallah aşağıda, münevver kabrini ziyaret hususunda sevk olunan sözler esnasında gelecektir.

Üçüncü kısım da, dünyaya geldiği zamandan âhirete intikal edinceye kadar zâhir olanlardır.

Ay'ın İki Parçaya Ayrılması

Bu cümleden biri ay'ın ikiye ayrılmasıdır. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, kerîm Kitab'ında:

"İkterabeti's-sâatü ve'n-şakka'l-kameru — Sâat (kıyâmet) yaklaştı ve ay iki parça oldu," (Kamer sûresi: 54/1) buyurmuştur.

Murad, ayın inşikakının (iki parçaya ayrılmasının) vukuudur. Zira bu âyet-i kerîmeden sonra:

"Bir âyet (mûcize) görseler, onun hakkında iyice düşünüp ona îman getirmekten yüz çevirirler de: Bu, sürüp giden bir sihirdir derler," (Kamer sûresi: 54/2) diye buyurmuştur.

Kadî der ki: "Bu sözün delâlet ettiğine göre bundan önce de daha nice mûcizeler görmuş olmalılar. Zira âyette geçen **"Sihrün müstemirrün — Sürüp giden bir sihirdir,"** demek, bir defa değil, birçok defa zaman zaman görülen bir şey demektir. Yâni devamlı olarak bu türlü sihirler göstermek onun âdetidir, demek olur. Kâfirler ise bu sözü kıyâmette diyeceklerdir. Böylece dunyada dedikleri kesinleşmiş olur. İnşikakın vukuu da kesinleşir. Sihirdir dedikleri mûcizeden muradın bu olduğu da sâbit olur."

Malûm olsun ki, inşikak-ı kamer (ayın ikiye ayrılması) Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin en büyük mûcizelerindendir ve kendilerine mahsustur. Diğer peygamberlerden hiç birine bu mûcize vâki olmamıştır. Tefsir ve hadîs âlimleri (Allah onlara rahmet etsin) ittifak etmişlerdir ki, vukuu, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri içindi. Zira Kureyş kâfirleri, nübüvvetini tasdik etmeyip dâvasının doğruluğuna delil istedikleri zaman Hak Teâlâ Hazretleri bu büyük mûcizeyi verdi ki, icadına insan kadir değildir. Tâ ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin Hak Teâlâ Hazretleri için ettiği Vahdaniyet dâvası ve Rübubiyette teklik iddiası sâbit olup onların taptıkları "zarar ve fayda vermez" putların bâtıllığı, ibâdetin ancak Cenâb-ı İzzet'e mahsus olduğu açık seçik ortaya çıksın...

Hıtâbî (Allah ona rahmet etsin) der ki: "İnşikak-ı kamer (ayın yarılması) en büyük âyet (mûcize) dir. Peygamberlerin mûcizelerinden hiç bir şey, buna yakın olamaz. Zira göklerin melekûtundan (melekler âleminden) zuhur etmiştir. Bu tabiatlardan mürekkep olan âlemin tabiatından hariçtir. Hiç kimsenin tamahı yoktur ki, hile ve çare edip bunu işlemeğe vüsul müyesser olsun. Onun için bununla bürhan izhâr oldu."

Hadîs âlimlerinden İbn-i Abdülberr der ki: "İnşikak-ı kamer hadisini, ulu sahâbeden büyük bir topluluk rivayet etmiştir. O rivayet edenler gibi tâbiînden de pek çok kimseler onlardan naklen rivayet etmişlerdir. Ondan sonra ta bu zamana gelinceye değin din âlimleri (Allah onların hepsinden razı olsun) rivayet etmekten hâlî olmamışlardır. Her asırda büyük bir cemaat tarafından nakledilmiş, âyet-i kerîme ile de te'yid olunmuştur."

İbn-i Sübkî, *Muhtasar İbn-i Hâcib Şerhi*'nde buyurmuştur ki: "Benim katımda inşikak-ı kamer mütevatirdir (yaygın söylenti yoluyla gelmiştir). Kur'an'da, hakkında kesin hüküm vardır. Sahihayn'da ve diğerlerinde nice yolla Şu'be'den, Süleyman bin İbrahim'den, Ebî Muammer'den ve İbn-i Mes'ud'dan (Allah onların hepsinden razı olsun) rivayet olunmuştur. Nice ayrı ve değişik yollardan da gelmiştir ki, tevatüründe şüphe olunmaz."

Sahih rivayetlerle inşikak-ı kamer hadîsini rivayet eden sahâbe topluluğundan bâzısı, Enes bin Mâlik, İbn-i Mes'ud, İbn-i Abbas, Ali, Huzeyfe, Cübeyr bin Mut'im, İbn-i Ömer ve başkalarıdır. (Allah onların hepsinden razı olsun.) İnşikak zamanında bunların bâzısı hazır bulunmuşlar ve onu müşahede etmişlerdir. Bâzısı da başkalarından işitip rivayet etmişlerdir. Zira bu husus Resûlüllah Efendimiz henüz Mekke şehrinde iken vâki olmuştur. Vuku bulduğu tarihte İbn-i Abbas Hazretleri vücuda gelmemişti. Enes bin Mâlik vardı, ancak Medine'de idi. Henüz dört veya beş yaşında idi. Bu gibi şeylerle ilgilenmek durumunda değildi. Bunlardan başkalarının müşahede etmiş olmaları mümkündür.

İmam-ı Buharî ve Müslim'in *Sahihlerinde* Enes bin Mâlik'den rivayet olunan şudur:

"Mekkeliler, Resûlüllah Efendimiz'den kendilerine bir mûcize göstermesini istediler. O da ayın iki parça olduğunu gösterdi. Hattâ Hira dağını ayın iki parçası arasında gördüler."

Diğer rivayet edenlerin her biri, başka bir ibare ile söylemişlerdir. Hepsinin mânası aynıdır.

İbn-i Mes'ud (R.A.), aynı hâdiseyi aynı mânada zikredip nihayet "Ayın bir parçası mezkûr dağın yüce yerinde, bir parçası da alçak yerinde göründü," demiştir. Sonunda da "Resûlüllah Efendimiz, halka:

— **Şahid olun,** dedi," diye buyurmuştur.

Ancak "Mekkeliler mûcize istediler" sözü yoktur. Asıl kasdedilen ki, ayın iki parça olup dağın iki yanından görünmesidir, bu mâna ikisinde de vardır.

İbarelerinin değişik olmasının sebebi şudur ki, hâdiseyi müşahede ettiklerinden her biri başka bir yerden görmüştür. Kimi yüksekten, kimi alçaktan, kimi düz yerden, kimi dağın o tarafından, kimi bu tarafından seyretmişlerdir. Her biri ne şekilde gördüyse öylece hikâye etmişlerdir. Onun için İbn-i Mes'ud'un (R.A.) kavlinde "Bir parçası dağın yukarısında, bir parçası aşağısında idi," diye vâki olmuştur.

Malûm ve açıktır ki, bir mescidin iki minaresi olsa, bir tarafından bakılınca minarenin yakını yüksek ve uzağı alçak görünür. Öte' tarafından bakıldığı takdirde hüküm tersine olup o yüksek görünen alçak görünür, alçak görünen de yüksek görünür. Karşıdan bakılsa eşit görünür. Velhasıl her yerden kendine mahsus bir şekil üzre görünür.

Onun içindir ki, Tirmizî'nin naklinde İbn-i Ömer (R.A.), **"Vakit yaklaştı ve ay iki parça oldu,"** (Kamer sûresi: 54/1) âyet-i kerîmesinin, tefsirinde buyurmuştur ki:

"Sanki bu Resûlüllah Efendimiz Hazretleri zamanında ayın ikiye ayrılması gibidir ki, bir parçası dağın aşağısında, bir parçası da dağın ardında göründü."

İmam-ı Ahmed'in naklinde Cübeyr bin Mut'im'den rivayet edilen şudur: "Resûlüllah Efendimiz zamanında ay iki parça olup bir parçası bu dağ üstünde, diğer parçası da o dağ üstünde göründü. Bunun üzerine kâfirler:

— Muhammed bize sihir etti, dediler.

Sonra yine dediler ki:

— Bize sihir ettiyse bütün insanlara sihir etmedi ya... Buna kadir değildir ki...

Yânı: "Başkalarından da soralım. Bakalım onlar da bizim gördüğümüz gibi ayın iki parça olduğunu görmüşler mi?" dediler."

Abdullah bin Mes'ud'un rivayetinde ise şöyledir: "Ayın iki parça olduğunu gördüler de Kureyş kâfirleri:

— **"Hâzâ sihrün ebî kebşe — Bu iş, Ebî Kebşe oğlunun sihridir,"** dediler.

Ondan sonra yine dediler ki:

— Sabredip görelim, yolcular ne haber getirecekler? Muhammed bize sihir ettiyse bütün insanlara sihir etmeğe kadir değildir.

Yolcular geldikleri zaman:

— Biz, ayın iki parça olduğunu gördük, diye haber verdiler."

Ebû Dâvud ve Tayâlisî böylece rivayet etmiştir.

İmam-ı Beyhakî'nin naklinde geçenin mânası şudur ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri Mekke'de iken inşikak-ı kamer vâki oldu. Kâfirler:

— Muhammed sihir etti, dediler.

Bunun üzerine:

— Yolculara sorun. Eğer sizin gördüğünüzü onlar da görmüşlerse gerçektir, görmemişlerse sihir etmiştir, dediler.

Yolcular her taraftan dökülüp geldiklerinde onlara sordular. Onlar da:

— Gördük, diye haber verdiler."

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde bu tafsilât yoktur. Sadece İbn-i Abbas'ın (R.A.) hadîsinde şu şekilde gelmiştir:

"Gerçekten Resûlüllah Efendimiz Hazretleri zamanında ay iki parça oldu."

Daha önce işaret olunduğu üzere İbn-i Abbas (R.A.) Hazretleri, o zamanda hâzır olanlardan değildir. Ama bâzı yollardan bu hadîsi İbn-i Mes'ûd Hazretlerinden işitti, demişlerdir.

İmam-ı Müslim katında Şu'be'nin Katâde'den naklettiği hadîste: "Resûlullah Efendimiz Hazretleri, halka inşikak-ı kameri iki kere gösterdi," diye vâki olmuştur.

Abdürrezzak'ın kitabında da Ebî Muammer'den **"iki kere"** sözü ile vârid olmuştur. Ebü'l-Fazl Irâkî'nin naklinde: İcmâ ile iki kere ikiye ayrılma oldu" diye vâki olmuştur.

Ama İbn-i Hacer buyurur ki: "İcmâ ile sözü ayın ikiye ayrılmasına ilişkin olmalıdır. İttifakla ay ikiye ayrıldı demek olsa gerektir. Çunku hadîs âlimlerinden inşıka-

kın mükerrer olduğuna hükmetmiş bir kimsenin bulunduğu benim malûmum değildir. Öyle sanırım ki, iki kere diyen kimse, "ikiye ayrıldı" demeyi murad etmiştir."

Rivayetlerin bâzısında **"şıkkateyn"**, bâzısında **"firkateyn"**, bâzısında da **"felkateyn"** diye vâki olmuştur. Hepsinin neticesi birdir ve mânası **"Ay iki parça oldu"** demektir.

İmam-ı Buharî'nin rivayetinde İbn-i Mes'ud'un (R.A.) hadîsinde: **"Ve nahnü bi-minâ — Biz Minâ'daydık,"** diye vâki olmuştur. Yâni: "Bu mûcize olduğunda biz Minâ dedikleri yerdeydik," demektir.

Enes bin Mâlikın (R.A.) hadîsinde: "Bu hâdise Mekke'de oldu," diye vâki olmuştur.

Ama bu iki söz birbirine aykırı değildir. Zira Enes bin Mâlik, "Bu vâki olduğunda Resûlullah Efendimiz Mekke şehrinde idi," demedi. Sadece "Mekke'de iken vâki oldu," dedi. Bundan murad, "Medine'ye hicret etmeden önce Mekke'de otururken vâki oldu," demektir. Allah en iyi bilir.

Bid'at ehlinden bir topluluk, meselâ felsefeciler zümresi, bu mûcizeyi inkâr etmişlerdir. Bunlar, kendi bozuk asılları üzre fikir bina edip "Ulvî cisimler, yâni yıldızlar, yırtılmaya ve tekrar bitişmeye elverişli değildir," dediler. Yâni "Parçalandıktan sonra tekrar bir araya gelip bitişmeleri olmayacak bir şeydir," derler. Mi'rac gecesi gök kapılarının açıldığına da böyle demişlerdir. Ona da kail değillerdir.

Bunlara cevap şudur: Eğer bu tâife kâfir iseler önce bunlarla İslâm'ın sübutu üzerinde konuşma ve anlaşma gerektir. Her şeyden önce lâzım olan budur. Eğer "Müslümanız" derlerse müslüman olan kimsenin Peygamberinin mûcizelerine iman getirmesi vâciptir. Eğer bâzı mûcizelerine iman getirip bâzılarını inkâr ederlerse bunun da bozukluğu açıktır. Hârikulâde işlerin zuhur etmesi mümkün ve muhtemel olunca sebep nedir ki, bâzan olsun, bâzan olmasın?.. Üstelik göklerin parça parça olacağı Kur'ân-ı azîm'de açıkça zikredilmiştir:

"İzâ's-semâü-n-şakkat — Gök yarıldığı zaman..." (İnşikak sûresi: 84/1) buyurulmuştur.

Müslümanlık iddiasında bulunan bir kimse bunu nasıl inkâr edebilir? Böylece "Mademki kıyamette olması kesindir, o halde Peygamber Efendimiz Hazretlerine mucize olarak vukuu da mümkün olur," diye buyurdular.

Eskilerden Ebu İshak Zuccâc buyurmuştur ki: "Din ehline muhalif olanlardan bâzı bid'at ehli, ayın ikiye ayrılmasını inkâr ettiler. Ama akıl bunu inkâr etmez. Zira ay, Hak Teâlâ Hazretlerinin yaratığıdır. Nasıl dilerse onu öyle eder. Nitekim kıyâmet gününde her birini değiştirip yusyuvarlak ederek yok edecektir.

Ama mülhidlerden bâzısının sözü şudur ki:

— Eğer böyle bir şey vâki olsaydı mütevatiren (çok yaygın söylenti yoluyla, çeşitli kaynaklardan) naklolunurdu. Yeryüzü halkının hepsi, onu bilip tanımakta ortak olurlardı. Bunu bilmek sadece Mekke halkına mahsus olmazdı. Hâsılı bir nesne ki, his ve müşahede ile olur, onu bütün âlem halkının görmesi gerekirdi. Tarih ve yıldızlar ilmi kitaplarına yazılması gerekti. Böylesine garip bir iş, niçin yazılmayıp terk olunsun? demişlerdir.

Hıtabî ve diğerleri buna cevap olarak buyurmuşlardır ki:

— Bu kıssa, onların dediği üslûptan hariçtir. Zira öyle bir şeydir ki, onun vuku bulmasını hususî bir topluluk murad edindiler. Maksûd olan, onları ilzam edip susturmaktı. Geceleyin vâki oldu. Gecenin hâli odur ki, her kişi istirahata çekilip evlerin ve binaların içinde otururlar. Bu hâdisenin olacağını bütün âlem halkına kim haber verdi ki, çıkıp bakışalardı; olacağı vakti bekleyip hazır duralardı?.. Bu itirazları asla mâkul olmayan bir şeydir. Çok vakitler ay tutulması vâki olur. Bâzı kimseler onu müşahede eder, bâzısının haberi bile olmaz. Öyle olur ki, ay, bâzı memlekette görünür, bâzı memlekette görünmez, sonradan görünür. O halde mümkündür ki, vâki olmuş, haberdar olup hâzır bulunanlar görmüş, insanların çoğu ise gafil olmuşlardır. Zira maksat, tâliplerine göstermektir. Tâ ki, içlerinde hidayeti kabûl edici olanlar varsa İslâm'a gelsinler; geri kalanının ise küfür ve dalâleti artıp daha şiddetli azâba müstahak olsunlar. Yoksa risaletin şânı, muhalefet gösterilen yerde olmayanlara acayip şeyleri temaşa ettirmek değildir. Risaletin şânı, böyle bir gösteriş noksanlığından elbette münezzehtir. Açık olan şudur ki, inşikakın zamanı görüşe ilişkin olacak miktarı olmuştur. O zaman içinde Allahu Teâlâ Hazretlerinin dilediği kimseler görüp diğerleri kendi âleminde bulunmuştur.

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mûcizelerinde Kur'an'dan başkasının tevatür haddine yetişmemesinin izahı hususunda Hıtabî güzel bir hikmet düşünüp buyurmuştur ki: "Her nebinin ki, mûcizesi umuma olmuştur, yâni görülmüş ve hissedilmiş olup her kişi tarafından görülmek ve bilinmek derecesine varmıştır, muhakkak surette bu türlü mûcizenin hemen arkasından azâb nâzil olup o kavimden tekzip edenleri helâk etmiştir. Resûlüllah Efendimiz âlemlere rahmet olarak gönderildiği için onun zamanında dünyevî azâb nâzil olmamıştır. İşte o mûcize ki, kendilerinden onunla tahaddi etmek (meydan okumak) vâki olmuştur, aklî bir mûcize olarak gerçekleşmiştir ki, o da Kur'ân-ı azîm'dir. İ'câzı (benzerini meydana getirmekten başkalarını âciz bırakması) o kimselere açık seçiktir ki, onlara akıl üstünlüğü, anlayış ve idrâk fazlalığı verilmiştir. Eğer bunun da idrâki ve anlaşılması umuma vâki olsaydı, her kişi mu'ciz (âciz bırakıcı) olduğunu bilseydi, âdetullah gereğince eski ümmetlerin başına geldiği gibi bunlara da ta'cîl-i azâb (azabın hemen gelmesi) vâki olurdu."

Tenbih:

Malûm olsun ki, bâzı şahıslar, ay ikiye ayrıldıktan sonra inip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yakasından girdi, yeninden çıktı, demişlerdir. Bu söz abestir, aslı yoktur. Bedreddin Zerküşî, şeyhi Ammâd bin Kesîr'den böyle nakletmiştir.*

Peygamber Efendimizin Güneşi Geri Döndürmesi

Resûlüllah Efendimizin açık seçik mûcizelerinden güneşi geri döndürmesi hususunda Esmâ binti Umeys'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki:

"Bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine, mübarek başını Hazret-i Ali'nin böğrüne dayamış olduğu halde istirahat ederken vahiy olundu. Ali (R.A.) bu halde iken ikindi namazını kılamadı. Hattâ güneş battı. Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— İkindi namazını kıldın mı, ya Ali? diye sordu.

O da:

— Kılmadım, diye cevap verdi.

Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Yâ Rab! Gerçekten Ali, senin ve resûlünün tâatinde idi. O halde güneşi onun üzerine geri gönder, dedi."

Esmâ dedi ki:

— Ben güneşin batıp sonra tekrar doğduğunu gördüm. Dağların üstüne ve yeryüzüne ışığının düştüğünü müşahede ettim. Bu husus Hayber'de Sahbâ dedikleri yerde vâki oldu.

* Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim'in Kamer suresinin birinci âyetinde geçen "*Ay ikiye ayrıldı ve vakit yaklaştı,*" ifadesini, peygamber Efendimizin hayatında maddeten gerçekleşmiş bir mucize olarak yorumlayan ve bu mucizenin gözle görüldüğüne ilişkin olarak nakledilen rivayetler, zayıf ve tartışmalıdır. Maddeten ayın iki parça olmasına ve bunun bazı kimseler tarafından görüldüğünün ifade edilmesine karşı tereddütlerini ifade eden kimseleri mucizeyi inkâr etmekle suçlamak doğru değildir. Doğrusu Kuran'ın her âyetinin bir mucize olduğudur. Nitekim bu âyet Resulullah Efendimiz'in İslâm dinini gizli olarak yaydığı dönemin sonlarında, Mekke'de, risaletin dördüncü yılında nazil olmuştur. Bu âyetle peygamber Efendimiz'e İslâm dinini alenen tebliğ etmek için beklenen vaktin yaklaştığı, ayın dolunay haline geldiği, vaktin kemale erdiği bildirilmiştir. Bundan sonra dine davet alenî yapılmaya başlanmış ve o tarihten sonra kıyamet kopmuştur. Küfür ve şirk temelinden sarsılıp yıkılmaya başlamış, mü'minler de akıl ve hayale gelmeyecek bela, musibet, sıkıntı ve zorluklara maruz kalarak sonunda Allah'ın lutfu ile nusret ve zafere mazhar olmuşlardır. Ay o gün olduğu gibi bugün de iki parçaya ayrılmış olup güneşe ve dünyaya bakan yüzü Allah'ın cemâl nurunun mazharı olan mü'minleri o nurdan mahrum olan arka yüzü ise celâl sıfatının mazharı olan müşrikleri temsil etmekte kıyamete kadar da devam edecektir. (S.N.)

Tahâvı böyle nakletmiştir. Nitekim Kadı Iyâz, Şifâ'da hikâye edip ondan böyle nakletmiştir ki, Ahmed bin Sâlih: "İlim yolunda olan bir kimsenin, bu hadîsin ezberlenmesinden kaçınması caiz değildir. Zira bu, nübüvvetin alâmetlerindendir," derdi.

Ama bâzı âlimler bunun sıhhatına kail değillerdir. İbn-i Cevzî (Allah ona rahmet etsin) bunu, mevzu hadîsler arasında zikredip: "Şüphesiz mevzu'dur" demiştir. "Bunun senedinde Ahmed bin Dâvud vardır. Onun hadîsi metrûktur. Çünkü o bir yalancıdır," diye buyurmuştur.

Nitekim Dâr-ı Kutnî (Allah ona rahmet etsin) böyle demiştir. Hadîs âlimlerinden İbn-i Hibbân da: "Ahmed bin Dâvud hadîs uydururdu," demiştir.

İbn-i Cevzî (Allah ona rahmet etsin): "Bu hadîsi İbn-i Şâhin rivayet ettikten sonra, 'Bu hadîs bâtıldır' dedi. Bunu uyduranın gafletindendir ki, bunda bir fazilet şekli olacağını düşündü. Ama faydası olmadığına bakmadı. Zira güneş battıktan sonra namazın kazaya kaldığı kesinleşmiş olur. Tekrar çıkmakla eda olmaz," diye buyurdu.

İbn-i Teymiyye de Rafızîlerin reddi hususunda başka bir kitap yazıp bu hadîsi orada yolları ve rivayetçileri ile zikrederek "Uydurmadır" demiştir. Ne şaşılacak şeydir ki, Kadı Iyâz hadîs ilminde bu kadar ululuğu varken nasıl sessiz kaldı? Uydurma olduğuna işaret etmeyip nasıl doğruluğunu hatıra getirecek yolda hareket etti? dediler.

Müellif, kendi şeyhinden nakleder ki, Ahmed, "Bu hadîsin aslı yoktur," dedi. İbn-i Cevzî de ona tâbi oldu. Fakat Tahâvî ve Kadı Iyâz "Sahihtir" dediler. İbn-i Şâhin ve İbn-i Mendeh, Esmâ binti Umeys'in hadîsinden ihraç edip İbn-i Merdeveyh Ebu Hüreyre'nin hadîsinden ihraç ettiler, demiştir.

İmam-ı Taberanî ise *Mu'cem-i Kebîr*'inde, İbn-i Irakî de *Takrîb*'inde Esmâ binti Umeys'in hadîsinden ihraç edip başka bir ibare ile nakletmiştir. Yine Taberânî, *Mu'cem-i Evsâf*'ında, güzel bir isnatla Câbir'den rivayet etmiştir ki:

إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ أَمَرَ الشَّمْسَ فَتَأَخَّرَتْ سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ

"Gerçekten Resûlüllah Efendimiz Hazretleri güneşe emretti; gündüzü bir saat erteledi," diye buyurmuştur.

Bu rivayette batıp yeniden çıkmak yoktur. Sadece bir saat geri kalmak vardır.

Kadı Iyâz *Şifâ*'sında zikretmiştir ki, Yunus bin Bükeyr, Muhammed bin İshak'dan şöyle rivayet etmiştir: Resûlüllah Efendimiz, bir kere kavmine haber verip:

— Şu hal ve şu sıfat üzre bir kervan gelecek, demişti.

— Ya Resûlâllah! Ne zaman gelir? diye sordular.

— Çarşamba günü gelir, diye buyurdu.

O gün olunca Kureyş "Bakıp görelim, gelir mi?" diye bekliyorlardı. Gün batacak gibi oldu daha kimse belirmedi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz dua etti. Güneş bir saat eğlendi, durdu," diye buyurmuşlardır. Netice olarak, sonunda kervan geldi demek olur. Kasdedilen, bu rivayette de güneşin batmadan önce bir saat eğlenip durduğudur.

Ama bu rivayet sahih hadîsde varid olana zıttır ki:

لَمْ تُحْبَسِ الشَّمْسُ عَلَى اَحَدٍ اِلَّا لِيُوشَعَ بْنِ نُونٍ

"Nun oğlu Yuşa (aleyhisselâm)'dan başka kimse için güneş haps olunmadı," buyrulmuştur.

Bunun tafsilâtı şöyledir: Yuşa aleyhisselâm zâlimlerle bir cuma günü savaşıyordu. Güneş batmaya yaklaştı. Yuşa aleyhisselâm, savaşı bitirmeden güneş batıp Cumartesi gecesinin girmesinden korktu. Çünkü o zaman kıtal etmek kendine helâl olmazdı. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretlerine dua etti. Duası kabûl olunup savaşı bitirinceye kadar güneş durdu, batmadı.

Fakat bâzıları te'vil kasdiyle Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin: **"Lem tehabbese'ş-şemsü alâ ahadin illâ yuşa — Yuşa'dan başka kimse için güneş hapsolunmadı,"** buyurmalarında şerefli muradları **"alâ ahadin gayrî — Benden başka kimse için"** demektir, dediler. Bu takdirde hadisin mânası: **"Güneş, benden başka hiç kimse için hapsolunmadı, ancak Yuşa için hapsolundu,"** demek olur. Hâsılı "Güneşin hareketinden men'olunup durması, bir benim için bir de Yuşa için vâki olmuştur. Başka kimse için vâki olmadı," demektir.

Hendek gazâsında ikindi namazı geç kaldığı zamanda da Resûlüllah Efendimiz için güneş hapsolundu, diye vârid olmuştur.

İmam-ı Beğavî, Kur'ân-ı azim'de: **"Rüddühâ aleyye — Onları bana getirin,"** (Sâd sûresi: 38/33) âyetinin tefsirinde "Güneş, Hazret-i Süleyman aleyhisselâm için de hapsolundu," demiştir. Ama bu söze bâzıları itiraz edip "Burada güneş zikrolunmadı. Murad, **"Es-sâfinâtü'l-ciyâdü — Makbûl ve meşhur atlar,"** (Sâd sûresi: 38/31) dır," demişlerdir. Yâni: "Rüddühâ — Onları getirin" zamiri güneşe gitmez, sâfinâta (cins atlara) gider. Burada güneşin reddolunmasına (geri dönmesine) delâlet yoktur," dediler.

Ancak Fahr-i Âlem Efendimiz hususunda güneşin reddolunması (geri döndürülmesi) hadîsleri sahih oldukları takdirde "red"den muradın ne olduğunda birkaç kavil zikretmişlerdir. Bâzıları, "Derecelerine, reddir," dediler. Bâzıları da, "Reddolunmak yoktur. Murad durmaktır," dediler. Bâzıları ise durmasına da kail olmayarak "Murad, daha yavaş, ağır ağır hareket etmektir," dediler.* En iyisini Allah bilir.

---

* İzafî olarak zamanın uzaması da vaktin durması gibidir. (S.N.)

Cisimlerin Tesbihi, Peygamberimizi Selâmlamaları ve Emrine İtaat Etmeleri

Aynı zamanda o mevcudatın iftiharı, dua ve senâların en üstünü kendisine olan Efendimiz Hazretlerine cematların tâatler edip bâzısından tesbih, bâzısından selâm ve bunun benzeri nesneler sâdır olduğu hususunda gelen haberler cümlesinden biri şudur:

Muhammed bin Yahyâ Ed-Dehlî (Allah ona rahmet etsin), Zührî hadîslerinden tahrîc edip şöyle dedi: Zührî'den rivayet edilmiştir ki: Benî Süleym kabilesinden Velîd bin Süveyd denilen bir ihtiyar vardı. Ebu Zerr (R.A.) Hazretlerine yetişmişti. O anlattı. Ebu Zerr buyurdu ki:

"Bir gün öğle sıcağında evden çıktım. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gitmek üzere evine yöneldim. Yolda hizmetkârlarına rastlayıp Resûlüllah Efendimizden haber sordum. Evde, diye haber verdiler. Saâdetli evlerine varıp içeri girdim. Âlemlerin hocası Efendimiz Hazretlerini gördüm, oturuyorlardı. Yanlarında kimse yoktu. Öyle sandım ki, vahiy âlemi ile meşguldü. Selâm verdim.

— Aleyke's-selâm (selâm senin üzerine), diye buyurdu.

Ondan sonra dedi ki:

— Ya Ebâ Zerr! Seni bu zamanda buraya getiren nedir?

Ben de:

— Allah ve Resûlüdür, dedim.

Bunun üzerine mübarek eliyle "Otur," diye işaret etti. Ben de gidip yanına oturdum. Ama hiç söz söyleyip bir şey sormadım. Çok zaman geçmedi; Ebu Bekir Sıddık (R.A.) geldi. Selâm verip selâmını aldı. O da benim gibi cevap verdi. Mübarek eliyle "Otur," diye işaret etti. Ebu Bekir karşısında oturdu. Ondan sonra Ömer (R.A.) geldi. Ona da aynı şeyler oldu. Sonra Osman (R.A.) geldi. Aynı şey ona da oldu. Onların üçü birbirinin yanına oturdular.

Ondan sonra Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, mübarek eliyle yerden yedi tane yahut dokuz tane, hâsılı şu miktar ufak taşçağızlar aldı. O taşçağızlar, Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinin elinde öyle tesbih ettiler ki, arı sesi gibi sesleri çıkıp işitildi. Ondan sonra benden aşırı Hazret-i Ebu Bekir'e sundu. Onun elinde de tesbih ettiler. Sonra ondan alıp yere bıraktı; taşların sesi dinip bayağı taşlar gibi oldular. Ondan sonra yine alıp Hazret-i Ömer'e sundu. Aynı şey onda da oldu. Sonra Osman'a sundu. Onda da böyle vâkı oldu."

Hâfız İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Ufak taşların tesbih etmesi halk dilinde şöhret bulmuştur. Ebu Zerr'in (R.A.) hadîsinde şöyledir:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, mübarek eline yedi tane taşcağız aldı. O taşlar elinde tesbih ettiler. Sonra Hazret-i Osman'ın eline koydu; onda da tesbih ettiler."

Hadîs âlimlerinden Bezzaz ve Taberanî (Allah onlara rahmet etsin) böyle rivayet ettiler."

Ama Taberanî'nin Ebu Zerr Hazretlerinden bir naklinde de şöyledir ki: "Ufacık taşlar, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin elinde tesbih etti ve tesbihlerini, meclis halkasında kim varsa hepsi işitti. Ondan sonra bize verdi. Bizden kimsenin elinde tesbih etmedi," diye vâki olmuştur.

Ufak taşların tesbihi hakkındaki hadîsin bu zikredilenlerden başka yolu yoktur. "Bununla beraber zaaf üzeredir," dediler*.

Yiyeceklerin tesbihi hususunda İmam-ı Buharî (Allah ona rahmet etsin) İbn-i Mes'ud'un hadîsinden ihrac etmiştir ki:

"Biz Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile yemek yerdik ve yemeğin tesbihini işitirdik," diye buyurmuştur.

Bâzı rivayette de Ca'fer bin Muhammedi'den, o da babasından rivayet etmişlerdir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri bir kere hasta oldu. Cebrâil aleyhisselâm bir

---

* Bu gibi mücizelerin asıl önemli olan yönü, elbette onların Ledünnî mânasıdır. Bu mânaya göre bu hâdiselerin enfüsî olduğunu, âfâkî olmasından daha üstün görmek gerekir. Çünkü matlub olan insanın mânasında, yâni enfüsünde bunların görülmesi, anlaşılması ve îman edilmesidir. Bu hâdiselerin âfâkî olmasında hiç bir fayda düşünülemeyeceği gibi böyle düşünmekte, gerek bunlara yapılan itirazlar, gerekse onlara verilecek cevaplar hususunda büyük sıkıntılar olabilir. Esasen âfaktaki birtakım eşya üzerinde böyle bir tecelliye lüzum olmadığı gibi bunda insanları îmana ve hidâyete götürücü bir fayda da düşünülemez. Bunlarda asıl mühim olan, yerlerin ve göklerin, onlar arasında bulunan her şeyin, hususiyle insanın, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kudsî kuvvetine musahhar kılınmış olması ve bunun tecellisidir. Bu da ancak insan üzerinde, yâni enfüste tecelli etmekle anlaşılır. Ayın ikiye ayrılması, güneşin yerinde durması veya geri dönmesi, ufak taşların, yemeklerin veya daha başka şeylerin Allah'ı zikir ve tesbih etmesi, hep Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin velâyeti yoluyla haiz olduğu kudsî kuvvetin tasarrufu neticesinde dilediği, kimselere gösterdiği Ledünnî birtakım tecellilerdir ki, onun veraseti yoluyle bu kudretin ebediyyen ona bağlı olan velilerinde de devam edeceği şüphesizdir. Bugün müsbet ilimler yoluyle de kesinlikle biliyoruz ki, bildiğimiz ve gördüğümüz, canlı ve cansız diye tanıdığımız her cisim ve zerre, kendi içinde hususî bir takım hareketlere ve her hareket de kendine mahsus bir takım seslere, her ses de kendisini var eden yüce varlığın kendisine verdiği bir takım hususiyetler diliyle zikir ve tesbih vasfına sahiptir. Bu hal, her yerde, her zerrede, her an ve zamanda esasen devam etmektedir. Mühim olan bunun böyle bilinmesi de değildir. Asıl mühim olan, Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin, kudsî kuvvetiyle bunu dilediği bir kimseye işittirmesinde, gördürmesinde, bu tecellideki Ledunnî idrâk zevkini ona tattırarak yaşatmasındadır. Bu da insanın enfusunde gerçekleşen bir keyfiyettir. Onun âfakta olması matlub da değil, makbûl de değildir. Çünkü Ledunnî mânaya bağlı olmayarak bu türlü gösterişleri sihir ve büyü yoliyle de yapmak mümkün olabilir. Sihir ve büyü yoliyle yapılamayacak olan şey, onun bütün mânası ve hikmetiyle insanın enfusunde tecelli ettirilmesidir ki, bu da, Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin ve ona bağlı büyük velilerin yüksek tasarrufları ile gerçekleşir. (S.N.)

tabakla nar ve üzüm getirdi. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri onlardan yedi. O nar ve üzüm tesbih ederlerdi," demiştir.

Kadı Iyâz Şifâ'da rivayet edip Hâfız Ebu'l-Fazl da Fethü'l-Bârî'de ondan naklet-miştir.

Malûm olsun ki, tesbih, söz kısmındandır. Hak Teâlâ Hazretlerinin tam kud-retiyle onlarda bir kudret yaratması ve onların konuşması mümkündür. Bunun benzeri olan şeyler hârikulâde şeylerden olduğu için nebilere mûcize olması için yaratılır.

Bu cümleden biri de taşların Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine selâm vermesi-dir. İmam-ı Müslim (Allah ona rahmet etsin), Câbir "bin Semüre'nin hadîsinden tahrîc etmiştir ki,. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

"Gerçekten ben Mekke'de bir taşı bilirim ki, peygamberlikle ba's olunduğum zamandan önce bana selâm verdi. Gerçekten şimdi o taşı ben bilirim," diye buyur-muştur.

Bâzı âlimler: "O taş Hacer-i Esved idi" demişlerdir. Bâzıları da: "Mekke'de tanın-mış bir sokak ve orada bir taş vardır. Halk onu bilirler. Teberrüken ellerini ve yüzle-rini sürerler. İşte o taştır ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri oradan geçtikçe selâm verirdi," derler. Eskilerin büyüklerinden rivayet edilmiştir ki, "Âlemlerin hocası Efendimiz Hazretlerine selâm veren, o taştı," diye buyurmuşlardır.

Ayrıca İmam-ı Tirmizî, Dârımî ve Hâkim rivayet etmişlerdir ki, Ali bin Ebî Tâ-lib (R.A.):

"Ben Mekke şehrinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile dolaşırdım. Mek-ke'nin kenar semtlerinin birinden dışarı çıktık. Resûlüllah Efendimizin karşısına gelen her ağaç ve her taş, 'Selâm senin üzerine olsun, ey Allah'ın resûlü,' diyerek onu selâmlardı," buyurmuştur.

Hazret-i Âişe-i Sıddıka'nın (R. Anhâ) rivayetinde Fahr-i Âlem Efendimiz:

"Cebrâil aleyhisselâm bana risalet haberini getirdiği zaman öyle oldum ki, her nerede bir taşa veya bir ağaca uğrasam, 'Esselâmü aleyke ya resûlâllah! — Selâm senin üzerine olsun, ey Allah'ın elçisi!' derdi," diye buyurmuştur.

Biri de Peygamber Efendimiz Hazretlerinin duasına, evin duvarlarının ve eşiği-nin âmin demesidir. İmam-ı Beyhakî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Ebu Useyd Sâidî (RA.) den rivayet edilmiştir ki: "Bir gün Fahr-i Âlem Efendimiz Hazret-leri, Abbas bin Abdülmuttalib'e:

— Ya Ebâ'l-Fazl! Yarın sen ve oğulların, evden bir yere gitmeyiniz. Beni bekle-yiniz. Sizinle bir görüşecek işim var, dedi.

Ertesi gün kuşluk zamanı olduğu gibi âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri, Hazret-i Abbas'ın evine gelip içeri girdi, selâm verdi.

— Selâm, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun, dediler.

Ondan sonra Peygamber Efendimiz, hallerini ve hâtırlarını sordu. Onlar da Hak Teâlâ Hazretlerine hamd ederek cevap verdiler. Daha sonra Peygamber Efendimiz:

— **Tekaribû** -Birbirinize yakın gelin-, diye buyurdu.

Onlar da bir yere toplandılar. Ondan sonra mübarek mülâesini* üzerlerine örtüp:

يَا رَبِّ هٰذَا عَمِّي وَصِنْوُ أَبِي وَهٰؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي

فَاسْتُرْهُمْ مِنَ النَّارِ كَسَتْرِي إِيَّاهُمْ بِمُلَاءَتِي هٰذِهِ

"Ya Rab! Bu kişi benim amcamdır ve babamın kardeşidir. Bunlar da ehl-i beytimdir. Bu mülâe ile benim örttüğüm gibi sen de cehennem ateşinden onları setreyle," diye dua etti.

Bunun üzerine hemen o evin duvarları ve kapısının eşiği:

— Âmin, âmin, âmin, dediler.

Hak Teâlâ Hazretlerinin setretmesi, af ve mağfiret perdesini karşı tutup cehennem ateşini göstermemektir.

Biri de Peygamber Efendimiz'in dağa ayak bastığında, dağın sevincinden harekete gelmesi ve "Dur!" diye mübarek ayağı ile vurması üzerine dağın sâkinleşmesidir.

Hadîs imamlarından İmam-ı Ahmed, İmam-ı Buharî, Tirmizî ve Ebu Hâtem (Allah onlara rahmet etsin) in nakillerinde Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, Ebu Bekir, Ömer ve Osman, Uhud dağına çıktılar. Dağ harekete geldi. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, mübarek ayağıyle dağa vurup:

— Dur, ya Uhud! Gerçekten senin üzerinde bir peygamber, bir sıddîk ve iki şehidden başka kimse yoktur, dedi," diye buyurdu.

Bu hadîs-i şerifte dağ hususundan başka Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Hazret-i Ömer'le Osman'ın (Allah onlardan razı olsun) şehid olacaklarını tâyin buyurması da açık seçik mûcizeleri cümlesindendir.

Bâzı rivayetlerde bu husus, Sübeyr dağında vâki olmak üzere gelmiştir. Nitekim Nesâî ve Tirmizî (Allah onlara rahmet etsin) Semâme'den, o da Hazret-i Osman'dan böyle rivayet etmişlerdir.

* **Mülâe:** Arkaya bürünülen örtüye denir.

İmam-ı Müslim'in bir rivayetinde Ebu Hureyre (R.A.) buyurmuştur ki:

"Peygamber Efendimiz Hazretleri, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zubeyr (Allah onların hepsinden razı olsun) Hira dağının üstünde idiler. Dağ harekete geldi. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Sâkin ol, Hira! Senin üzerinde peygamber'den, sıddîk'den yahut şehid'den başka kimse yoktur! diye buyurdu."

İmam-ı Müslim'in başka bir rivayetinde de Ali zikredilmemiş, Sa'd zikredilmiştir.

Sübeyr ve Hira, Mekke'de birbirine karşı olan iki dağdır. Aralarında bir dere vardır.

Taberî ve diğerleri, rivayetlerin değişik olmasını hâdisenin tekerrür etmesine hamledip "Zikredilen husus, dağların her birinde ayrı ayrı vâki olmuştur," dediler. Zira her biri için sahih rivayet gelmiştir.

İmam-ı Müslim'in bir rivayetinde Ebu Hüreyre'den naklettiği hadîs, tekerrürü te'yid edicidir. Zira Ebu Hüreyre (R.A.) zikrolunan ulu ashâbı ve başkalarını da zikredip buyurmuş ki: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, seçkin sahâbe ile Hira dağında idi. Böyle vâki oldu." Ayrıca tafsil edip: "O, Sübeyr dağının üstünde idi. Kureyş tâifesi Resûl-i Ekrem Hazretlerini araştırdılar. Bunun üzerine Sübeyr dağından ses gelip:

— Ya Resûlâllah! Aşağı in! Korkarım ki, benim üzerimde Kureyş seni şehid ederler de Allahu Teâlâ Hazretleri bana azâb eder, dedi.

Ondan sonra Hira dağından ses gelip:

— Ya Resûlâllah! Bana gel! dedi."

Şifâ'da böyle rivayet olunmuştur. Allah daha iyi bilir.

* * *

Resûlullah Efendimizin mûcizeleri cümlesinden biri de köklü ağacın yerinden yürüyüp şerefli huzurlarına gelmesidir. İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde Talha bin Nâfi' (R.A.) buyurmuştur ki: "Bir gün Habîb-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, Mekke halkından bâzı kâfirlerin eziyetlerinden mubarek teni kanlara bulanmış olarak mahzun otururken Cebrâil aleyhisselâm geldi, hâlini sordu. Peygamber Efendimiz, olanları haber verdi. Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm

— Ya Resûlâllah! Âyet (mûcize) görmekten hoşlanır mısın? dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri

— Evet, diye buyurdu.

Cebrâil aleyhisselâm da, vadinin öte yanındaki bir ağacı göstererek:

— Şu ağacı yanıma çağır, dedi.

Âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri, Cebrâil aleyhisselâm'ın işareti gereğince ağacı yanına çağırdığı gibi yerinden yürüyerek Fahr-i Âlem Hazretlerinin karşısına geldi ve durdu. Ondan sonra Cebrâil aleyhisselâm:

— Emret, yine yerine gitsin, dedi.

Emretti, ağaç yine yerine gitti."

* * *

Hâkim (Allah ona rahmet etsin) iyi ve temiz bir isnad ile İbn-i Ömer'in (R.A.) hadîsinden rivayet etmiştir ki, şöyle anlattı: "Bir gün Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ile yolculuk ediyorduk. Karşımızdan bir Arabi çıkageldi. Bize yaklaşınca Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, Arabi'ye:

— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu.

O da:

— Kendi ehlimin yanına gidiyorum, diye cevap verdi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Hayır bir işe rağbetin var mıdır? diye buyurdu.

Arabî:

— O hayırlı iş dediğin nedir? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— **"Allah'dan başka ilâh olmadığına, O'nun ortağı bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna tanıklık etmektir,"** buyurdu.

Arabi:

— Bu söylediğin söze tanığın var mıdır? diye sordu.

Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden delil istedi. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— Evet, işte şu ağaç tanığımdır, diye buyurdu.

Sonra ağacı çağırdı. Ağaç, durduğu dere kenarından yeri yararak Peygamber Efendimiz Hazretlerinin karşısına geldi. Ağaçtan üç kere tanıklık etmesini istedi. O da üç kere şehadet etti. Ondan sonra tekrar bittiği yere geri döndü."

Dârimî de böyle rivayet etmiştir. Büreyde'den (R.A.) şöyle rivayet edilmiştir ki: "Arabı, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine:

— Şu ağaca, "Resûlullah seni dâvet ediyor," diye söyle, dedi. Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri de öyle dediği gibi ağaç bir o tarafa, bir bu tarafa eğilip köklerini yerden kopardı da yeri yararak geldi.

Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerinin karşısında durdu. Ondan sonra:

— **Selâm sana ey Allah'ın elçisi!"** dedi.

Ondan sonra Arabî:

— Emret, yerine gitsin, dedi.

Peygamber Efendimiz emretti, ağaç yerine gidip yine kök bağladı. Durdu. Ondan sonra Arabî:

— Bana izin ver, sana secde edeyim, dedi.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri orada buyurdu ki:

— Eğer bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim."

İmam-ı Müslim'in naklinde Câbir bin Abdullah'ın (R.A.) hadîsinde gelmiştir ki: "Bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile gidiyorduk. Geniş bir dereye yetişip orada konakladık. Bütün varlıkların iftiharı olan Efendimiz Hazretleri, kazâ-i hâcet için bir tarafa gitti. Ben de matarasını taşıyarak ardınca gittim. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, etrafına bakınıp perde edinecek hiç bir nesne göremedi. Dere kenarında iki ağaç duruyordu. Hemen gitti, birinin yanına vardı. Bir dalına yapıştı da:

— Allah'ın emriyle bana itâat et, diye buyurdu.

O da deve gibi yedilip tâbi oldu. Ondan sonra öbür ağaca da yapışıp çekti. İkisini bir yere getirdi. Kendi de tam ortalarında durup:

— Allah'ın izniyle benim için birleşin, diye buyurdu.

İkisi bitiştiler, bir ağaç oldular."

Hurma Kütüğünün İnlemesi

Peygamber Efendimizin mûcizelerinden biri de **hanîn-i çizi'** (hurma kütüğünün inlemesi) dir. **Çizi'**, ağacın kökünden, dalların bittiği yere varıncaya kadar olan kalın yeri, gövdesidir. **Hanin** diye de şevkten inleyip sızlamağa derler. Bu kıssa meşhur ve mâruftur: Resûlüllah Efendimiz önceleri hutbe buyurduğu zaman Mescid-i şerifinde bir cizi' (ağaç gövdesi) vardı, ona dayanıp durur, öyle hutbe okurdu. Sonraları minber yapılıp orada hutbe buyurunca o ağaç gövdesi, Fahr-ı Kâinat Efendimiz'in ayrılığından ve ona şevkinden inlemeye başladı. Mescidde bulunan ulu sahâbeden kim varsa hepsi işittiler. Nitekim bu hususa ait hadîsi ulu sahâbeden pek çok yolla bir topluluk rivayet etmiştir ki, bundan dolayı vukuu hakkında kesin bilgi hâsıl olur, dediler.

İbn-i Sübkî *Muhtasar İbn-ı Hâcib Şerhi*'nde: "Benim katımda sahih olan şudur ki, hanîn-ı cizi' mütevatırdir,"* demiştir.

Yine demiştir ki: "İmam-ı Buharı, Nâfı'den, o da İbn-ı Ömer'den rivayet etmişlerdir. İmam-ı Ahmed de Ebî Hıbbân'dan, o da babasından, o da İbn-ı Ömer'den rivayet etmişlerdir. İbn-i Mâce, Ebu Ya'lâ ve diğerleri, Hammâd bin Seleme'den, o da Sâbit'ten, o da Enes bin Mâlik'den rivayet etmişlerdir. Ve isnadı İmam-ı Müslim'ın şartı üzeredir.

Ayrıca Tirmizî rivayet edip tashih etmiştir. Yine Ebu Ya'lâ, İbn-i Huzeyme, Taberânî rivayet ve tashih etmiştir. Bütün bunlar Enes'den rivayet etmişlerdir. Yine Taberanî Hasan'ın rivayetinden, o da Enes'den rivayet etmiştir. İmam-ı Ahmed, İbn-ı Münî', Taberanî ve başkaları Hammâd bin Seleme'den, o da Ammâr bin Ebî Âmir'den, o da İbn-i Abbas'dan rivayet etmişlerdir. Yine İmam-ı Ahmed, Dârımî, Ebu Ya'lâ, İbn-i Mâce ve başkaları, Tufeyl bin Übey bin Kâ'b'den, o da babasından rivayet etmişlerdir. Dârımî, Ebu Hâzim'in rivayetinden, o da Süheyl bin Sa'd'dan nakl etmişlerdir. Ebu Muhammedü'l-Cevherî Abdül-Aziz bin Ebî Revâd'dan, o da Nâfi'den, onlar da Temîm-i Dârî'den rivayet etmişlerdir."

Ondan sonra dedi ki: "Maksadım, bu saydığım yollarla tevatür iddiasında bulunmak değildir. Belki daha başka nice yollardan da rivayet olunmuştur. Hadis ehli olan kimseler bunun hakkında bilgi sahibidirler. Sadece zikrettiklerim çok zâhır olanlardır. Ehline gizli olmaz. Nice nesneler vardır ki, bir topluluk katında mütevatırdir, başka bir topluluk katında değildir."

Hâfız İbn-i Hacer (Allah ona rahmet etsin) *Fethü'l-Bârî*'de buyurur kı: "Ağaç gövdesinin inlemesi ve ayın ikiye ayrılması, bunların her biri son derece yaygın olmak üzere naklolunmuştur. Hadîs yolları hakkında bilgi sahibi olanlar katında kesinlik ifade eder. Yâni şüphesiz bir bilgi hâsıl eder. Ama bu bilgiden hisse almamış olanlara kesinlik ifade etmez."

İmam-ı Beyhakî de (Allah ona rahmet etsın): "Ağaç kütüğünün inlemesi hikâyesi, açık seçik işlerdendir. Halef seleften işitegelmiştir" diye buyurdu.

Bu husus, Resûlüllah Efendimiz'in risâletine delâlet eden en büyük âyetlerden (mûcizelerden) dır. Ebu Hâtem'den nakledilmiştir ki: "İmam-ı Şâfiî:

— Hak Teâlâ Hazretleri, bizim peygamberimiz Efendimiz Hazretlerine verdiğini hiç bir peygambere vermedi, diye buyurmuş.

Bunun üzerine bâzı kimseler:

— Ya İmam! Hazret-i İsâ'ya ölüleri diriltme izni verildi! demişler.

---

* **Mütevâtir:** Çok yaygın söylenti ile sâbit olan gerçek demektir.

İmam-ı Şâfiî:

— Bizim peygamberimize hurma kütüğünün inlemesi verildi. Hattâ sesi işitildi. Bu, ondan daha üstündür, diye buyurmuş."

Kadı Iyâz (Allah ona rahmet etsin): "Ağaç gövdesinin (veya hurma kütüğünün) inlemesi hadîsi, meşhur ve münteşirdir (ünlü ve yaygındır). Haberi mütevatırdir. Sahih ehli ihraç etmişlerdir. Ulu sahâbeden on kişiden fazlası rivayet etmişlerdir. Bu cümleden bâzıları şunlardır: Übey bin Kâ'b, Câbir bin Abdullah, Enes bin Mâlik, Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Abbas, Sehl bin Sa'd, Ebu Saîdi'l-Hudrî, Büreyde, Ümmü Seleme, Muttalib bin Ebu Vedâa ve başkaları (Allah onların hepsinden razı olsun) rivayet ettiler," demiştir.

Ama Übey bin Kâb'nı hadîsini İmam-ı Şâfiî, Übey Hazretlerinin oğlu Tufeyl'den, o da Übey'den (R.A.) rivayet etmişlerdir: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mescidi bir ariş'ten (gölgelik'ten) ibaret olduğu zaman Fahr-i Kâinat Efendimiz, bir kütüğe doğru namaz kılar ve orada hutbe okurdu. Ashabdan bir kimse:

— Ya Resûlâllah! Diler misin ki, sana bir minber yapalım; cuma günü üzerinde durarak hutbeni halka işittiresin? dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— Evet, diye buyurdu.

Bunun üzerine o kimse, üç basamaklı bir minber işledi. Tamamlanınca Resûlüllah Hazretleri onu alıp daha önceleri durduğu yere koydu. O kütükten yüz çevirip minber üzerinde hutbeye başladığı zaman mezkûr kütükten bir ses peyda oldu. Hattâ kütük yarıldı. Fahr-i Âlem Efendimiz bunu işitince minberden indi, gidip mübarek eliyle kütüğü okşadı. Sonra yine minbere döndü," diye buyurmuştur.

Câbir'in (R.A.) hadîsini İmam-ı Buharî birkaç yolla rivayet etmiştir. Bir rivayet şekli de şudur:

"Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, önceleri hutbe okurken bir ağacın yahut hurma ağacının yanında durup okurdu. Bir gün ensâr topluluğundan bir kadın yahut bir kişi, Peygamber Efendimize bir minber yapmayı teklif etti. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri de:

— Eğer dilerseniz yapın, diye buyurdu.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Hazretleri için bir minber yaptılar. Cuma günü minbere çıktı. Bu sırada o hurma ağacı çağırdı. Resûlüllah Efendimiz hemen minberden inip o ağacı kucağına aldı. Ağaç, sankı yatıştırılmaya çalışılan bir çocuk gibi inlemeye başladı.

Resûlullah Efendimiz Hazretleri:

— Daha önce kendi katında işittiği zikir üzerine ağlıyor, diye buyurdu."

Yâni: "Önceleri hutbe kendi katında okunurdu. Kendisi onu işitirdi. Şimdi ise böyle oldu. Onun için ağlıyor," demektir.

Bir rivayetin ifadesi de şöyledir:

"Câbir'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mescidi önceden hurma ağaçları üzerine çatılmıştı. Yâni yer yer hurma ağaçlarından direkler dikilip üstü örtülmüştü. Fahr-i Kâinat Efendimiz, hutbe okuduğu zaman o ağaçlardan birinin - ki Arap dilinde ona ciziü'n-nahl (hurma ağacı kütüğü) derler - yanında durup hutbe okurdu. Peygamber Efendimiz Hazretlerine minber işlendiği vakit o ciziin, işâr (on aylık yüklü deve) sesine benzer sesini işittik, diye buyurmuştur."

Velhasıl Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ulu risaletinin âyetlerinden hurma kütüğünün inlemesi kıssası, mâruf, meşhur ve mütevatir bir kıssadır. Seçkin sahâbeden çok kimse onu rivayet etmişlerdir. Değişik ifadelerle rivayet olunması rivayetin tekrarlanmasına mahmuldür. Meselâ bir kişiden iki üç şekil üzere nakledilmiş olmasının sebebi şudur ki, o kişi birkaç defa rivayet etmiştir. Her birinde başka kelimeler ve sözlerle ifade buyurmuştur. Ondan işitenler de nasıl işitmişlerse öyle rivayet etmişlerdir. Nitekim bir kimse insanların hayret edecekleri şeylerden bir nesne görmüş olsa onu dostlarından ve arkadaşlarından birçok kimseye söyler. Her söylemesinde de başka kelimeler kullanarak anlatır. Fakat hepsinin mânası ve neticesi aynıdır.

Ebu Ya'lâ'nın naklinde Enes bin Mâlik'den rivayet edilen söz de şudur ki, bu ibare ile İmam-ı Tirmizî de rivayet edip "Sahih ve garibdir" demiştir:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, önceleri hutbe okuduğu zaman, cuma günü mübarek arkasını mescidde dikilmiş olan hurma direklerinden birine dayar, öylece insanlara hutbe verirdi. Ondan sonra Rumî bir şahıs geldi ve:

— Ya Resûlâllah! Ne buyurursun? Sana bir nesne işleyelim ki, üstüne oturasın, ayak üzeri durur gibi, oturan halktan yüksek olasın? dedi.

Resûlüllah Efendimiz de izin verdi. O Rumî, bir minber işledi. İki basamağı vardı. Üçüncü basamağının üstüne oturulurdu. Resûlüllah Hazretleri o minberin üstüne oturduğu vakit, o hurma direği Resûlüllah Efendimizin hüzün ve iştiyakından sığır sesi gibi ses verdi. Onun sesinden mescid sarsıldı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz minberden inip o ağacın yanına vardı, onu kucağına aldı. O âna kadar hurma ağacı ses veriyordu. Kucağına alınca sükût etti. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yemin edip:

— Eğer kucağıma almasaydım tâ kıyâmet kopuncaya kadar böyle ses vermekten uzak kalmazdı, diye buyurdu.

Ondan sonra Resûlüllah Efendimizin Hazretlerinin emri üzerine o hurma kütüğünü defnettiler."

İmam-ı Ahmed ve İbn-i Mâce, Hasan-ı Basrî yolundan şöyle nakletmişlerdir ki, Enes bin Mâlik (R.A.) anlattı:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, cuma günü hutbe okuyacağı zaman sırtını bir kuru ağaç parçasına dayayarak okurdu. Sonra pek çok kimseler:

— İnsanların sizi daha iyi işitmesi için isterseniz size bir minber yapalım, dediler.

Sonra iki basamaklı bir minber yaptılar. Resûlüllah Efendimiz, o kuru ağaç parçasından yüz çevirip minbere çıktı. Enes bin Mâlik şöyle haber verdi: O zaman kuru ağaç parçasının bir çocuk inlemesi gibi inlediğini gerçekten işittik. Sonra Resûlüllah Efendimiz minberden inip ona doğru yürüdü ve ona sarıldı. O âna kadar devam eden iniltisi bunun üzerine kesilip sükût buldu."

Bunun da mânası, zikredilen diğer hadîs-i şeriflerin mânasının aynıdır. Maksat, ulu ashâbın bu husustaki sözlerini teberrüken nakletmektir. Yoksa hepsinin mânası birdir.

Ebu'l-Kasım Beğavî'den nakledilmiştir ki, Hasan-ı Basrî bu hadîsi naklettiği zaman ağlardı. Sonra derdi ki:

— Ey Allah'ın kulları! Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Hak Teâlâ Hazretleri katında yakınlığı olduğu için kuru bir ağaç parçası ona olan iştiyakından inledi. O halde siz ne duruyorsunuz? Ona kavuşmaya müştak olmağa siz daha lâyık değil misiniz?

Diğer ulu sahâbenin hadîsleri de bu zikredilenlere mânaca uygundur. Her biri hadîs-i şerif kitaplarında yazılıdır.

Sehl bin Sa'd'ın (R.A.) hadisi, birkaç yolla Sahihayn'de vârid olmuştur.

İbn-i Abbas'ın (R.A.) hadîsini İmam-ı Ahmed, Müslim'in şartı üzerine isnad ederek rivayet etmiştir. İbn-i Mâce de rivayet etmiştir.

İbn-i Ömer'in (R.A.) hadîsi, Sahih-i Buharî'de zikredilmiştir.

Ebu Saîdi'l-Hudrî'nin (R.A.) hadîsini de İbn-i Hamîr rivayet etmiştir.

Âişe-i Sıddıka'nın (R. Anhâ) hadîsini İmam-ı Beyhakî rivayet. edip sonunda şöyle vâkı olmuştur: "Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, hurma kütüğünü dünya ile âhiret arasında muhayyer kıldı. Hurma kütüğü, âhireti ihtiyar etti," demiştir.

Bunun tafsili Büreyde'nin (R.A.) hadîsinden anlaşılır ki: "Hurma kütüğü inlemeye başlayıp âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri onu kucakladığı zaman:

— Eğer dilersen seni evvelce bulunduğun bahçeye iade edeyim. Orada yine koklenip dalın ve budağın bitsin, yapraklanasın ve yemiş veresin. Eğer dilersen seni Cennet'e dikeyim; evliyaullah senin yemişinden yesinler, diye buyurdu.

Resûlüllah Efendimiz bunu söyledikten sonra kulak tutup dinledi. Hurma kütüğünün sözünü işitiyordu:

— Beni Cennet'e dik. Evliyaullah yemişimden yesinler. Fenâ bulmayacağım bir mekânda olayım, dedi.

Yakın olan kimseler, hep hurma kütüğünün sözlerini işittiler.. Resûlüllan Efendimiz Hazretleri de:

— Peki, seni oraya dikeyim, diye buyurdu.

Bundan sonra Resûlüllah Efendimiz, insanlara dönüp:

— Hurma kütüğü beka yurdunu fena yurduna tercih etti, diye buyurdu."

Ümmü Seleme'nin (R.A.) hadîsi, *Delâil*'de Ebu Nuaym'dan rivayet edilmiştir ki, bu hususta olan bütün hadîs-i şeriflerin neticesi aynı olduğu için sözü uzatmaktan çekinip bir kısmı ile yetindik.

Hayvanların Peygamberimize İtaati: Deve Mûcizesi

Hayvanların Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine itaat ve inkıyâdı, bir kısmının konuşması bahsine gelince bu hususta vârid olan eser ve haberlerden bir kısmı şudur:

İmam-ı Ahmed ve Nesâi'nin rivayetlerinde Enes bin Mâlik (R. A.) buyurmuştur ki: "Ensar topluluğundan bir ev halkının bir develeri vardı. Onunla bahçelerini sulamak için su taşırlardı. Bir gün deve serkeşlik edip onlara itaat etmez oldu. Velhasıl deveyi istihdamdan âciz olup Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine geldiler:

— Ya Resûlâllah! Hurma ağaçlarımız ve ekinlerimiz susuz kaldı. Devemiz serkeş oldu, diye şikâyet ettiler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ashâbına emretti, kalkıp beraber gittiler. O kimselerin bahçesine girdiler. Deve de bir tarafta duruyordu. Hemen Resûlüllah Efendimiz devenin bulunduğu tarafa yönelip yürüdü. Ensar topluluğu:

— Ya Resûlâllah! Bu deve kuduz köpek gibi olmuştur. Sana saldırmasından korkarız, dediler.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Ondan bana zarar gelmez, diye buyurdu.

Bundan sonra deve, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bakınca şerefli huzurlarına yönelip önünde secde etti. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz'e evvelki hâlinden daha fazla râm oldu. Resûlüllah Hazretleri onu tutup çekti, hattâ işe soktu. Ashâbı:

— Bu, aklı ve idrâkı olmayan bir hayvandır. Böyle olduğu halde sana secde ediyor. Biz ise akıl ve idrâk sâhibiyiz. Sana secde etmeğe ondan daha ziyade müstahakız, dediler.

Bunun üzerine Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, daha önce de bir iki defa geçtiği üzre:

— Beşerin beşere secde etmesi doğru değildir. Eğer beşerin beşere secde etmesi doğru olsaydı kadının kocasına secde etmesini emr ederdim, diye buyurdu."*

Devenin Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine itaat ve inkıyâdı ve sahibinden şikâyeti hususunda hadîs imamlarından birkaç kıssa rivayet edilmiştir. Her birisi müstakil bir hâdisedir. Bu, birkaç defa vâki olmuştur.

Ya'lâ bin Mürre'nin (R.A.) hadîsinde zikredilmiştir ki: "Bir kere bir deve, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerini görünce boynunu yere döşedi de boğazından hususî bir ses çıkardı. Âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri:

— Bunun sahibi kimdir? diye sordular.

Bir kişi çıkageldi. Fahr-i Kâinat Hazretleri ile biraz konuştu. Ondan sonra Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Bu deve, işin çokluğundan ve yemin azlığından şikâyet etti. Bunu hoş tutun, buna ihsan edin, diye emretti."

* * *

İmam-ı Beyhakî de iyi bir isnadla bu türden bir kıssa rivayet etmiştir.

Abdullah bin Ca'fer'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Bir kere Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri ensardan bir kimsenin bahçesine girdi. Meğer orada bir deve varmış. Fahr-i Âlem Hazretlerini görünce inleyip ağlamaya ve gözlerinin yaşı akmağa başladı. Peygamber Efendimiz Hazretleri:

— **"Men rabbu hâzâ'l-cemelü limen hâzâ'l-cemelü — Bu devenin rabbi** (sahibi) **kimdir? Bu deve kimindir?"** diye buyurdu.

Ensar topluluğundan bir genç gelip:

— Benimdir, ya Resûlâllah, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

---

* Daha evvel de birkaç defa geçen benzer rivayetlerin son cümlesi Peygamber Efendimiz'in üslubuna uygun değildir. Zira kuvvetlinin zayıfa secde etmesinde lutuf, kerem, şefkat ve merhamet fazileti varken zayıfın kuvvetliye secde etmesinde tahakkum ve zulüm endişesi galiptir. Nitekim peygamber Efendimizin "*Sizin zayıflarınız kuvvetli, kuvvetlileriniz zayıf olmadıkça* (kâmil) *mü'min olamazsınız.*" buyurması da bu mânayı ifade eder. Burada sözü edilen secde, şüphesiz, ibadet secdesi olmayıp itibar ve iltifat secdesidir. (S.N.)

"Allah'dan korkmaz mısın bu hayvan hakkında ki, Allah seni ona mâlik kılmıştır? Gerçekten o bana şikâyet etti. Sen onu aç bırakmışsın, ona meşakkat ve yorgunluk vermişsin," diye buyurdu.

Mısbah'da bu hadîs-i şerif için "O sahihtir," diye buyurulmuştur.

* * *

Biri de koyunun secde etmesidir. Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Bir gün Resûl-i Kibriya Efendimiz Hazretleri ensar topluluğundan bir kişinin bostanına girdi. Yanında Ebu Bekir Sıddık ve Hazret-i Ömer (Allah onlardan razı olsun) ile ensardan bir kişi vardı. Orada bir koyun bulunuyordu. Koyun, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine secde etti. Bunun üzerine Ebu Bekir Sıddık (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Sana secde etmeğe biz, koyundan daha müstahakız, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Bir kimseye secde etmek hiç kimseye uygun düşmez,** diye buyurdu."

Bu kıssayı Ebu Muhammed Abdullah bin Ebî Hâmid de *Delâil-i Nübüvvet*'de zayıf bir isnadla rivayet etmiştir. Kadı Iyâz da *Şifâ*'da zikretmiştr. Şunu da nakletmiştir ki, Câbir bin Abdullah buyurmuştur:

"Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, Hayber kalelerinden bir kısmının üzerinde iken bir sürü koyunla bir çoban şerefli huzurlarına geldi ve îman getirdi. Ondan sonra çoban:

— Ya Resûlâllah! Bu ilin koyunlarını ne yapayım? dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— **Bir miktar ufak taşı onların yüzlerine saç. Hiç şüphesiz Allah, senin emanetini senden alıp yerine getirir; o koyunları sahiplerine geri döndürür,** diye buyurdu.

Gerçekten o kişi öyle etti. Koyunlar sahiplerine ulaştı."

Kurdun Konuşması ve Şehadet Etmesi

Biri de kurdun söz söyleyip Peygamber Efendimiz Hazretlerinin peygamberliğine şehadet etmesidir.

İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Ebu Saîd'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Bir kere bir kurt, sürüden bir koyun aldı. Çobanı ardına düşüp koyunu kurtardı. Hemen kurt orada kuyruğu üstüne oturdu da:

— Sen Allah'dan korkmaz mısın ki, Allah'ın bana gönderdiği rızkı benden alıyorsun? dedi.

Çoban:

— Bu ne acayip bir şeydir ki, kurt kuyruğu üstüne otursun da insan sözünü söylesin? dedi.

Kurt:

— Sana bundan daha acayip bir şeyi haber vereyim: Muhammed, Yesrib'de halka eski ümmetlerin hallerinden haber veriyor! dedi.

Bunun üzerine çoban, yönünü çevirip koyunlarını sürerek münevver Medine'ye geldi. Bir bucakta koyunlarını saklayıp kendisi âlemlerin hocası Peygamber Efendimiz'in huzuruna geldi. Olup bitenleri haber verdi. Ondan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz emretti, namaz için nidâ ettiler. Sahâbe-i kirâm bir yere toplandılar. Ondan sonra:

— Olanları ashaba anlat, diye o çobana emretti.

O da nasıl olduysa ulu ashâba (Allah onların hepsinden razı olsun) anlattı."

Bâzılarının rivayetinde Ebu Hüreyre (R.A.) Hazretlerinden de bunun benzeri rivayet edilmiştir.

İbn-i Vehb bu türlü bir kıssa nakledip buyurmuştur ki: "Ebu Süfyân bin Harb ve Safvân bin Ümeyye, henüz İslâm'a gelmeden önce Mekke'de iken gördüler ki, bir kurt bir âhû'nun (ceylanın) ardına düşmüş. Onu avlayacağı sırada âhûcuk Harem-i Şerife girdi. Hemen kurt da döndü, ondan vazgeçti. Zikredilen kişiler:

— Ne acayip bir şey oldu! diye söyleştiler.

Bunun üzerine kurt:

— Bundan daha acayip olan şey şudur ki, Muhammed Medine'de sizi Cennet'e dâvet ediyor, siz onu nâr'a (Cehenneme) dâvet ediyorsunuz! dedi.

Ebu Süfyân dedi ki:

— Lât ve Uzzâ hakkı için, eğer bu sözü Mekke şehrinde söylemiş olsaydı, memleketi harâb eder ve halkını hep döndürürdü!.."

Merkebin Konuşması ve Sahibinden Şikayet Etmesi

Biri de eşeğin konuşmasıdır.

İbn-i Asâkir Ebu Manzur'dan ihraç etmiştir ki: "Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hayber'i fethettiği zaman siyah bir hımâr (eşek) buldu:

— Ey hımâr, adın nedir? diye sordu.

Himâr:

— Adım Yezîd bin Şihâb'dır. Hak Teâlâ Hazretleri benim soyumdan altmış himâr çıkarmıştır. Her birine peygamberden başka kimse binmezdi. Ben de senin bana binmeni umar ve beklerdim. Benim dedelerimin soyunda benden başka himâr kalmadı. Nebilerde de senden başka nebi kalmadı. Ben daha önce bir Yahudi'nin himârı idim. Bana bindikçe kasden yıkılıp mel'unu yere düşürürdüm. Beni aç bırakıp döğerdi, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Şimden sonra senin adın Ya'fûr olsun, diye buyurdu."

Rivayet olunur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, onu bâzı kimselere gönderirdi. Ya'fûr, gidip o kişinin kapısını başı ile çalardı. Dışarı çıktığı zaman da:

— Resûlüllah'ın yanına gel, diye başıyla işaret ederdi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, beka yurduna göçtüğü zaman ıstırabından feryad ederek kendini Ebi'l-Haysem'in kuyusuna attı.

Ebu Nuaym, bu kıssanın benzerini Muâz bin Cebel'den rivayet etmiştir. Fakat o hadîs'e ta'n olunmuştur. İbn-i Cevzî, onu uydurma hadîsler arasında zikretmiştir. Fahr-i Âlem Efendimiz'in mûcizelerinde bundan daha büyük nesneler vardır, diye buyurmuşlardır.

Kertenkelenin Konuşması

Bâzı hadîs imamları da zayıf isnadla Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin karşısında kertenkelenin konuştuğunu rivayet etmişlerdir. Anlatılanların neticesi şudur ki: Benî Süleym kabilesinden bir Arabî, bir tane kertenkele tutup yenine koymuştu. Biraz kalabalık görünce yanlarına yaklaşıp:

— Bunlar hangi tâifedir? diye sordu.

Ashâbının arasında Resûlüllah Efendimizi göstererek:

— O, Allah'ın peygamberidir, dediler.

Bunun üzerine Arabî, Lât ve Uzzâ üzerine yemîn ederek:

— Ben ona îman getirmem; meğer ki, şu kertenkele îman getirsin, bana da îtikad gelsin, dedi.

Ondan sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin karşısına gelince yeninden kertenkeleyi bıraktı.

— Ey kertenkele! dediği gibi kertenkele fasîh bir dille:

— **"Lebbeyke ve sa'deyke yâ zeyni min evfî'l-kıyâmeti — Buyur, kutluluk sana olsun ey kıyamet topluluğunda hâzır bulunanların süsü!"** dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Kime ibadet edersin? diye sordu.

O da:

— Gökte arşı, yerde saltanatı, denizde yolları, cennette rahmeti ve cehennemde cezası bulunan zâta, dedi.

Sonra Resûlüllah Efendimiz:

— Ben kimim? diye sordu.

— **"Sen âlemlerin Rabbı'nın resûlüsün, peygamberlerin hâtemisin, kendisini doğrulayanların kurtuluşa erdiği ve kendisini yalanlayanların günahkâr olduğu zâtsın,"** diye cevap verdi.

Yâni bunun mânası kısaca: "Sen, âlemlerde her ne varsa, insan, hayvan veya başka bir şey olsun, hepsinin vâredicisi, koruyup gözeticisi olan Âlemlerin Rabbı tarafından bütün bu yaratıklara rahmet, olmak üzere gönderilmiş elçisisisin. Nebilerin hâtemisin ki, senden sonra peygamber gelmez. Gerçekten sana îman getiren felâh bulup muradına erdi. Seni yalanlayan kimse de hakkın rahmetinden mahrum kaldı," demek olur.

Bu hadîste şer'an münker olan bir şey yoktur. Hadîs imamları onu rivayet etmişlerdir; uydurma değildir. Nihayet isnadında zaaf vardır, dediler.

* * *

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mûcizelerinden biri de gazâle (dişi geyik) ile konuşmasıdır. İmam-ı Beyhakî bunu birkaç yoldan rivayet etmiştir. Bir topluluk da o hadîsin zayıf olduğunu ileri sürmüşlerdir. Fakat rivayet yollarının bir kısmı diğer kısmına kuvvet verir ve bundan sıhhati anlaşılır. Kadı Iyâz da *Şifâ*'sında zikretmiştir. Ebu Nuaym da Delâil'de rivayet etmiştir. İsnadında bilinmeyen bâzı şahıslar vardır, dediler.

Velhasıl bu durumda mü'minlerin anası Ümmü Seleme (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Bir gün Resûlüllah Efendimiz. Hazretleri, sahralardan birinde gezerken birden üç defa:

— Ya Resûlâllah! diye bir ses işitti.

Dönüp bakınca gördü ki, bir geyik bir yerde bağlı duruyor; birArabî de başka bir yerde elbiselerine bürünmüş, güneşte yatıp uyuyor. Resûlüllah Efendimiz, geyiğe:

— Dileğin nedir? diye sordu.

Geyik:

— Ya Resûlâllah! Şu Arabı beni tuttu, bağlayıp bıraktı. Şu dağda iki yavrucuğum var. Lûtfeyle, beni salıver. Gidip onları emzireyim, yine geleyim, dedi.

Fahr-ı Kâinat Hazretleri:

— Öyle eder misin? diye sordu.

Geyik:

— Eğer geri gelmezsem Allah bana aşşâr (a'şâr tahsildarlığı yapan kimse, oşurcu) azâbı gibi azâb etsin, diye cevap verdi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri bağmı çözüp geyiği salıverdi.. "Geyik gidip bir zaman gözden kaybolduktan sonra tekrar çıkageldi. Fahr-i Kâinat Hazretleri, onu yerine bağladı. Ondan sonra Arabi uyandı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini görünce ona hizmet etmek istedi:

— Ya Resûlâllah! Ne emredersin? Muradın nedir? diye sordu. Resûlullah Efendimiz:

— Şu geyikciği salıver, diye buyurdu.

Arabi, hemen bağlarını alıp geyiği sahraya salıverdi. Geyik, sevincinden sıçraya sıçraya:

— **"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve inneke resûlüllah — Tanıklık ederim ki, Allah'dan başka ilâh yoktur ve gerçekten sen Allah'ın elçisisin!"** diyerek çıktı gitti.

İmam-ı Taberanî de böyle nakletmiştir. Hâfız Münzirî, Taberanî'nin hadîsini "*Tergîb ve Terhîb*" adlı kitabında getirmiştir. Hadîs âlimlerinden çok kimse onu kitaplarında îrad etmişlerdir.* Allah daha iyi bilir.

Parmağından Su Akması

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin mûcizelerinden mübarek parmakları arasından suların akması hususunda İmam-ı Kurtubî der ki: "Bu husus, Fahr-i Âlem Hazretlerinden birkaç yerde vâki olmuştur. Nice kimseler orada hâzır bulundular, temaşa ettiler. Nice yoldan rivayet olunmuştur. Bütün bunların sonucu, mâna bakımından tevatür yolu ile kesin bilgi ifade eder. Bu mûcizenin bizim Peygamberimizden başkasından sâdır olduğu işitilmemiştir."

* Allah'ın, sevdiği kullarına, nebilerle velilerine, kendi katından bağışlanmış bir ilim (Ledun ilmi) ile hayvanların ve eşyanın, bütün yaratıkların, dilinden anlama gücü verdiği, Kur'an âyetleriyle de sabittir. Her varlığın kendine mahsus bir dili olduğu da muhakkaktır. Ancak diller farklı olsa da mânası birdir. Bir mana birçok dilden farklı olarak ifade edilebilir. Anlatılan dili bilmeyen kimse, manasını da anlayamaz. Ancak nebiler ve veliler, mana dilini bildikleri için kim ne dilden, nasıl konuşursa konuşsun, hepsinin anlattığı manayı anlar ve onlarla konuşup anlaşırlar. Burada mucize olan, hayvanların, kurt, kuş, geyik, koyun veya başkasının konuşması değil, onların konuştuğunu Peygamber Efendimizin anlamasıdır. Çünkü herkeste o kabiliyet yoktur. Diğer insanlar ondan aciz ve yoksundur. (S.N.)

İmam-ı Müzennî'den nakledilmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin bu mûcizesi, Mûsâ aleyhisselâm'ın asâ ile taşa vurup su çıkarmasından daha üstündür. Zira taştan su çıkıp akması görülen ve bilinen bir şeydir. Ama et ile kan arasından su çıkıp akması görülmüş ve işitilmiş bir şey değildir."

Gerçekten de taş ve topraktan suyun çıkıp akması âlemde çok görülmüş bir şeydır. Ama et ve kan arasından su yürüyüp gelmesi, aslâ vâki olmamıştır. Ancak Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin mübarek elinde görülmüştür. Bu mûcizenin hadîsini ulu sahâbeden bir topluluk nakletmiştir. Bu cümleden Enes, Câbir ve İbn-i Mes'ud (Allah onlardan razı olsun) rivayet etmişlerdir.

Enes bin Mâlik'in hadîsi Sahih-i Buharî ve Müslim'de vârid olmuştur. Mânası şudur: "Bir zaman ikindi namazı yaklaşmıştı. Ashâb-ı kirâm abdest almak istediler. Ancak su bulamadılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine bir miktar abdest suyu getirmişlerdi. Mübarek elini o su kabının içine soktu. Ondan sonra halka, gelip o sudan abdest almalarını emretti. Bakıp gördüm, mübarek parmaklarının arasından su çıkıyordu. Orada bulunan insanların hepsi ondan abdest aldılar."

İmam-ı Buharî'nin bir rivayetinde: "Hepsi seksen kişi idiler," sözü geçiyor. Bir rivayetinden de anlaşılan şudur ki: "Gördüm, mübarek parmaklarının arasından ve avuçlarından su çıkmağa başladı. Hattâ oradaki topluluk ondan abdest aldılar," dedi.

Râvi diyor ki:

— Kaç kişi idiniz? diye sorduk.

Enes (R.A.):

— Üç yüz kişi idik, diye buyurdu.

İbn-i Şâhin'in naklinde Enes Hazretlerinden rivayet olunanın mânası şudur: "Ben Tebük gazâsında Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile beraberdim. Bir gün Müslümanlar:

— Ya Resûlâllah! Davarlarımız ve develerimiz susadı, diye susuzluktan şikâyet ettiler.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz:

— Hiç biraz suyunuz kaldı mı? diye sordu.

Bir kişi, eski bir kırba içinde biraz su getirdi. Peygamber Efendimiz:

— Bir de çanak getirin, diye buyurdu.

Onu da getirdiler. Suyu çanağın içine döktüler. Mübarek elini suyun içine koydu. Parmaklarının arasından su çıktığını gördüm. O sudan bütün develerimizi ve davarlarımızı suvardık, yola götürmek için kaplarımızı doldurduk.

— Yeter mi? diye buyurdu.

— Yeter, ya Resûlâllah! dedik.

Mübarek elini kaldırdı. Su da kesilip gitti."

İmam-ı Beyhakî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde Enes bin Mâlik'den (R.A.) şöyle rivayet olunmuştur ki: "Peygamber Efendimiz bir kere Kuba bölgesine çıkmıştı. Küçük bir kadehle su getirdiler. Mübarek elini içine soktu. Ancak dört parmağı sığdı, baş parmağı girmedi. Ondan sonra halkı dâvet edip:

— Gelin, su için, diye buyurdu.

Gözümle gördüm, parmaklarının arasından su çıktı. Halk aralıksız gelip içtiler; hattâ hepsi kandılar," demiştir.

Velhasıl bu açık seçik mûcizesi birkaç yerde olmuştur. Sahihayn'de Câbir bin Abdullah'dan (R.A.) da bunun benzeri rivayet olunmuştur. İmam-ı Ahmed ve başkaları da Câbir'den değişik ibarelerle rivayet etmişlerdir. Hepsinin mânası aynıdır.

İbn-i Mes'ud'dan (R.A.) sahih nakille gelmiş olan hadîsin neticesi de zikredilen hadîslerin neticesidir. Dârımî ve Ebu Nuaym'ın rivayetlerinde İbn-i Abbas'dan (R.A.) da böyle rivayet edilmiştir.

Velhasıl bunların hepsinin mânası şudur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mübarek parmakları arasından su çıkıp ulu ashâba zaruret yerlerinde ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olmuştur. Bu Fahr-i Kâinat Efendimiz'in büyük bir mûcizesidir. Ulu ashâbdan ve büyük âlimlerden birçok kimseler rivayet edegelmişlerdir. Ebî Leylâ-i Ensarî'den İmam-ı Taberanî de rivayet etmiştir.

Peygamber Efendimiz'in ulu risâletinin âyetleri (mûcizeleri) cümlesinden biri de şudur ki, İmam-ı Müslim'in rivayetinde Muâz'dan (R.A.) rivayet edilmiştir: "Tebuk seferinde Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ashâbına:

— İnşâallah yarın Tebük çeşmesine varacaksınız. Ta kuşluk olmayınca varamazsınız. O halde her kim daha önce varırsa ben gelinceye kadar suyuna dokunmasın, diye tembih etti.

Biz de mezkûr çeşmeye geldik. Meğer bizden önce iki kişi gelmiş. Su da son derece zayıf olarak sızıp geliyordu. Resûlüllah Efendimiz, o kişilere:

— Suya dokundunuz mu? diye sordu.

Onlar da:

— Evet, dediler.

Bundan rahatsız olup onlara biraz darıldı. Ondan sonra sudan az az alıp bir nesnenin içine koydular. Biraz toplandı. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, mübarek yuzu-

nü ve ellerini yıkadı da o suyu yine o çeşmeye döktüler. Hemen o saat suyu öyle akıp geldi ki, bütün halk gelip içti ve ondan aldılar.

Ondan sonra Muâz'a:

— Yâ Muâz! Eğer ömrün uzun olursa görürsün: Buralar bahçe ve bostanlarla dolup mamur olacak, diye buyurdu.

Sonunda buyurduğu gibi o yer mâmur oldu."

Kadı Iyâz da *Şifâ*'da bunun benzerini İmam-ı Mâlik yoluyla rivayet etmiştir. İbn-i İshak'ın naklinden şunu da ziyade etmiştir ki: "Sudan öyle bir şey çatladı ki, yıldırımların sesi gibi sesi vardı."

Sahih-i Buharî'de Hudeybiye Gazvesi'nde Misver bin Mahreme ve Mervân bin Hakem'in hadîsinde şöyle gelmiştir: "Hudeybiye'nin nihayetinde İslâm askeri birazcık dolaşıp suyun üstüne kondular. Halk birer miktar su aldılar. Çok zaman geçmeden hepsini tamamen alıp harcandılar. Nihayet Resûlüllah Efendimiz'e susuzluktan şikâyet olundu. Hemen tirkeşinden bir tane ok çıkarıp verdi; emri üzerine o yere koydular. Vallahi durmadı, su kaynamağa başladı. Öyle oldu ki, ta oradan dönünceye kadar kesilmeden ve azalmadan aktı," demişlerdir.

Ebu'l-Esved'in *Meğâzi*'sinde bundan başka bir kıssa daha Urve'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, bir kovadan abdest aldı. Mübarek ağzını yıkadı, kovanın içine döktü. Ondan sonra emretti kovanın suyunu kuyunun içine döktüler. Tirkeşinden bir tane ok çıkarıp kuyunun içine attı. Hak Teâlâ Hazretlerinden dua etti. Kuyunun suyu öyle geldi ki, ağzından elleriyle alır oldular."

İmam-ı Vakıdî de Evs bin Havley'den böyle rivayet etmiştir. Bu husus daha önce zikrolunan kıssalardan başkadır. Buharî'nin rivayetinde Berâ' ve Seleme bin Ekva' Hudeybiye kıssasında buyurmuşlardır ki: "Adı geçen yerin kuyusu elli koyunu suvarmağa yeterli değilken ve bütün suyunu ulu sahâbe çekip içinde bir damla su kalmamış iken Fahr-i Âlem Efendimiz gelip kenarına oturdu da bir kova getirdiler, içine tükürdü. Hemen kuyudan su kaynamağa başladı. Ashâb-ı kirâm bin dört yüz kişi idiler. Kendilerine ve binecekleri hayvanlara yeteri kadar harcayıp ihtiyaçlarını tamamen karşıladılar."

Sahihayn'da ve diğer hadîs-i şerif kitaplarında buna ilişkin sahih haberler çok gelmiştir.

Duasiyle Yağmur Yağdırması

Aynı zamanda İmam-ı Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz'in zamanında bir kuraklık yılı olup asla yağmur yağmadı. İttifakla bir Cuma günü, âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri hutbede iken bir Arabî ayak üstüne kalktı da:

— Ya Resûlâllah! Malımız helâk oldu; çoluk çocuğumuz aç kaldı. Bizim için Allah'dan dua eyle, dedi.

Peygamber Efendimiz Hazretleri, mübarek ellerini duaya kaldırdı. Gök yüzünde bir parça bulut göremiyorduk. Benim nefsim elinde bulunan o Allah hakkı için ta dağlar gibi bulut çıkıncaya kadar mübarek ellerini aşağı indirmedi ve minberden inmedi. Hattâ mübarek sakalından yağmur suları gibi yaş aktığını gördüm. O gün, ertesi gün, ta öbür cumaya kadar yağdı. Yine o Arabî kalkıp:

— Ya Resûlâllah! Binalarımız yıkıldı, mallarımız suya battı. Bizim için Tanrı Teâlâ Hazretlerinden dua eyle, dedi.

Yine mübarek ellerini duaya kaldırıp:

— Allahım, yağmuru nebatların olduğu yerlere indir; binaların üstüne indirme, diye buyurdu.

Ondan sonra işaret ettiği her yönden bulut açıldı. Hattâ bulut Medine'nin etrafını çepeçevre kuşattı. Bir ay Medine'nin etrafındaki derelerden seller aktı. Her kim yollardan gelirse o yaygın ve bereketli yağmurun haberini söylerdi," dediler.

Bir rivayette şöyle dua etti diye gelmiştir:

— Allahım, etrafımıza yağdır, üzerimize yağdırma. Allahım, dağların tepeleri üstüne ve derelerin içine yağdır.

Bunda da murad, binaların üstüne ve zararı olan yerlere yağdırma, faydalı olacak yerlere yağdır, demektir.

Abdullah bin Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Ömer bin Hattâb (R.A.) Hazretlerine:

— Ya Ömer! Bize usret saatinden (sıkıntı çektiğiniz vakitten) haber ver, dediler.

O da şöyle anlattı:

"Gayet sıcak bir zamanda Tebük seferine çıkmıştık. Bir menzile yetişip konduk. Bize susuzluk yetişti. Çok susadık. Hattâ öyle zannediyorduk ki, boyunlarımız kesilecek. Velhasıl kimseden kimseye derman yetişmeyip sonunda o dereceye geldi ki, bâzı kimseler bindiği deveyi boğazlayıp bağırsaklarında olan nesneyi sıkarak bir miktarını içer, bir miktarını da ciğerinin üzerine sürerdi. Ondan sonra Ebu Bekir Sıddık (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Hak Teâlâ Hazretleri hayır dua etmeği sana âdet etmiştir. Bizim için dua eyle, dedi.

Peygamber Efendimiz:

— Ya Ebâ Bekir! Dua etsem bundan hoşlanır mısın? diye sordu.

Ebu Bekir:

— Evet, ya Resûlâllah! diye cevap verdi.

Resûlüllah Efendimiz hemen ellerini duaya kaldırdı. Ta yağmur yağıncaya kadar ellerini aşağı indirmedi. Yağmurlar yağdı; Müslümanlar kaplarını doldurdular. Ondan sonra oradan göçüp gittik. Baktık, askerin olduğu yerden dışarıya asla yağmur yağmamış."

Bu kıssayı hadîs imamlarından kendilerine güvenilir kimseler rivayet etmişlerdir. Sahih nesnedir. Kadı Iyâz da kısa bir şekilde *Şifâ*'sında zikretmiştir. İbn-ı İshak'dan da rivayet edilmiştir. Allah hepsine rahmet etsin.

Misbâhu'z-Zalâm sahibi, Amr bin Şuayb'dan rivayet etmiştir ki: "Ebu Tâlib:

— Bir kere Zi'l-Mecâz dedikleri yerde kardeşim oğlu ile (yâni Fahr-i Kâinat Efendimiz ile) beraberdim. Susadım; susuzluktan ona şikâyet ettim. Hemen gördüm ki, benim susuzluğumdan muztarip olup devesinden aşağı indi. Ben de onun arkasından deveden indim. Baktım ki, orada su var. Bana:

— İç, ey amca! diye buyurdu. Ben de aldım, içtim, dedi."

İbn-i Sa'd ve İbn-i Asâkir böyle rivayet etmişlerdir.

Az Yemeği Çoğaltması

Resûlüllah Efendimizin mûcizeleri cümlesinden biri de duasının bereketiyle az yemeği çok eylemesidir.

İmam-ı Buharî ve Müslim'in (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Câbir'den (R.A.) rivayet olunan kıssanın neticesi şudur:

Âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri Hendek gazâsı üzerinde iken Câbir (R.A.), kendi hatununa:

— Hiç yiyecek bir şey var mı? Fahr-i Alem Efendimizi gördüm; çok açlıktan bunalma hâline varmış. Ne olacak, ne yapalım? dedi.

Hâtunu da bir şinik arpa çıkardı. Değirmene koyup çektiler. Ondan sonra evde beslenen bir davarları vardı, onu boğazladılar. Yemek pişirdiler. Daha sonra Câbir (R.A.), Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine gelip:

— Ya Resûlâllah! Biraz yemek hazırladık. Ulu ashâbdan şerefli muradınız olan bir miktar kimse ile teşrif buyurun, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de:

— Ya Câbir! Ben gelinceye kadar yemeğinizi ocaktan indirmeyin ve hamurunuzu tandıra salmayın, diye buyurdu.

Ondan sonra Hendek'te kim varsa:

— Gelin, Câbir'in yemeğine gidelim, diye hepsini dâvet etti.

Bin kişi idiler. Hep gelip Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri ile Câbir'in menzilinde hâzır oldular. Ondan sonra Resûlüllah Hazretleri geldi; ocakta kaynayan tencerenin içine tükürdü. Sonra hamurlarına da tükürdü. Ondan kesip ekmek pişirdiler. Emretti, tencere yerinde dururken kâselere yemek çıkarıp yediler. Câbir (R.A.) Allah üzerine yemin ederek dedi ki:

— Hepsi yeyip doydular ve dönüp gittiler. Hâlâ tencere eskisi gibi yerinde kaynıyordu. Sanki içinden hiç bir şey alınmamıştı. O kadar ekmek piştikten sonra hamurumuz da yine eskisi gibi yerinde kaldı.

Bir kıssa da yine Şeyhayn'ın rivayetlerinde Enes bin Mâlik'den rivayet edilmiştir ki, Ebu Talha, Ümmü Süleym'e:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sesini zayıflamış işitiyorum. Biliyorum ki, açlık galebe etmiştir. Hiç yanında yiyecek bir şey var mıdır? dedi.

O da:

— Evet, deyip bir iki tane kursa* çıkardı; bir beze sardı da Enes'in koltuğuna verip Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gönderdi.

Enes diyor ki: Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli huzuruna vardım. Yanında bâzı kimseler vardı. Selâm verdim. Fahr-i Kâinat Hazretleri beni görünce:

— Ebu Talha mı gönderdi? dedi.

Ben de:

— Evet, dedim.

— Yemek için mi? dedi.

Yine:

— Evet, dedim.

Ondan sonra yanında olan topluluğa dönerek:

— Kalkınız, diye buyurdu.

Peygamber Efendimiz Hazretleri, o toplulukla beraber kalkıp gittiler. Ben de önlerince gittim. Ebu Talha'ya geldim, halden haber verdim. Ebu Talha da:

— Ya Ümmü Süleym! Peygamberimiz buraya geldi. Yanımızda onlara ikram edecek bir şey yok! Hal nice olur? Ne yapacağız? dedi.

O da:

— Allah ve Resûlü daha iyi bilir, diye cevap verdi.

---

* **Kursa:** Yağla yoğrulup yuvarlak açılan ve tandırda peksimet şeklinde pişirilen gevrek ve dayanıklı ekmek.

Ondan sonra Ebu Talha çıkıp Resûlullah Efendimiz Hazretlerini karşılayarak evine getirdi. Sonra hatununa hitap ederek:

— Ya Ümmü Süleym! Yanında ne varsa getir, dedi.

O da Enes'le gönderilen kursaları ortaya getirdi. Fahr-ı Âlem Hazretleri buyurdu, kursaları parçaladılar. Ümmü Süleym yağ tulumunu getirip sıktı, bir miktar yağ çıkarıp ekmeğe katık etti. Ondan sonra Resûlullah Efendimiz, o yemeğin üstüne maşallahtan her ne ise söyledi. Yâni Hak Teâlâ Hazretlerinin bereket vermesine ilişkin bâzı şeyler buyurdu. Kendileriyle beraber gelen cemaat dışarıda kalmışlardı.

— Onlardan on kişi çağırın, diye buyurdu.

On kişi içeri girip doyuncaya kadar yediler, çıktılar. On kişi daha çağırdılar. Velhasıl bu üslûp üzere yetmiş yahut seksen kişi yeyip doydular, diye rivayet etmiştir.

Eğer:

— Bu kıssanın başlangıcından anlaşılan şu idi ki: Ümmü Süleym'in kursaları bir beze sarıp o Hazret'e göndermekten muradı Enes'in onları orada teslim ettikten sonra dönüp gelmesiydi. Sebep ne idi ki, Fahr-i Âlem Hazretleri bir cemaatle kalkıp Ebu Talha'nın evine gelsin? denilirse mümkündür ki, Enes gelip Resûlüllah Efendimizin yanında çok kimse görünce o gönderilen azıcık şeyi çıkarıp vermeğe utanmıştır. Peygamber Efendimiz de yemek hususu için gönderildiğini sanıp gelişini dâvet olunmaya hamlettiğini anlayınca kendisi de o yolda hareket edip Resûlüllah Hazretlerini dâvet etmiştir. O da hâzır olan cemaati kaldırıp beraber gelmişlerdir. Ve ihtimaldir ki, Enes gönderildiği zaman, "Eğer kabilse Fahr-i Kâinat Hazretlerini dâvet edip getir" diye kendine tembih etmişlerdir. Ona binaen Resûlüllah Hazretleri dâvet edildiğini anladığı zaman Enes de dâvet edip önüne düşmüştür. En iyisini Allah bilir.

Yâkub bin Abdullah bin Ebî Talha'nın rivayetinde Enes'den rivayet edilmiştir ki: "Ebu Talha beni gönderdiği zaman:

— Git, Resûlüllah Hazretlerine yakın bir yerde ayak üstü dur. Kalktığı zaman ashâb dağılıncaya kadar bekle. Ondan sonra yalnız kalınca kendilerini dâvet edip getir, demişti," diye buyurmuştur.

Bir rivayette Fahr-ı Âlem Efendimiz geldiği zaman Ebu Talha yemek azlığından utanıp özür dilemek yoluyla:

— Ya Resûlâllah! Ben yalnız seni dâvet etsin diye Enes'i göndermiştim. Bizim katımızda bu gördüğüm kalabalığa yetecek bir şey yoktur, dedi.

Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri de:

— Evine gir; gerçekten Allah, senin katında olan yemeğe bereket verip ziyade eylese gerektir, diye buyurdu.

Ulu ashâbı dışardan onar onar çağırmasının sebebi, yemek bir sofrada ve bir kâsede idi. Hepsinin bir arada oturmasına imkân yoktu. Kalabalık ve sıkışıklık olmasın diye böyle ettiler.

İmam-ı Müslim'den bir rivayette şöyledir-. "Ashâb-ı kirâm onar onar girdikçe Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Yiyin ve Allah'ın ismini anın,** diye yemeğe teklif edip "Besmele edin" diye buyururdu.

Onlar da "Bismillâh" diyerek yerlerdi. Bu şekilde seksen kişi yeyip doydular. Ondan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz'in kendileri de ev halkı ile beraber yediler. Bir miktar bakiye de kaldı."

Bâzılarının rivayetinde bir miktar yağ da dökmek Fahr-i Âlem Hazretlerinden vâki oldu. Zira Mübarek bin Fudâla'nın naklinde Ebu Talha'ya:

— Hiç bir miktar yağ var mıdır? diye buyurdu.

O da:

— Ya Resûlâllah! Tulumda bir parça yağ vardı, diye ortaya getirdi.

Tulumu sıktılar, bir miktar yağ çıktı. Fahr-i Âlem Efendimiz, "Bismillâh" diyerek yağı ekmeğe sürdü. Ekmek ziyade büyüdü. Resûlüllah, "Bismillâh" diye ekmeğe yağ sürdükçe ekmek ziyade büyüdü. Hattâ gördüm, o kursa ile bir cefnenin* içi dopdolu oldu, demiştir.

Nadr bin Enes'in rivayetinde şöyledir: "Enes (R.A.) dedi ki:

— Yağ tulumu getirdim de Fahr-i Âlem Hazretleri bağını çözdü. Ondan sonra **"Bismillâhi. Allahım, bereketinle onu çoğalt,"** diye dua etti," dedi.

Bu husus birkaç rivayet üzre daha varid olmuştur. Hepsinin mânası, o Hazretin duası berekâtiyle az yemeğin çok olup çok kimseye yetmesidir.

Bu hususta bir kıssa da Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle anlattı: "Tebük gazâsı olduğu zaman halka açlık yetişti. Hazret-i Ömer (R.A.):

— Ya Resûlâllah! Ashâbını dâvet et; her kişi zahiresinden artanı getirsin. Ondan sonra onlar için zahireleri üzerine bereketle dua eyle, dedi.

Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretleri, bunu caiz görüp:

— Peki, ya Ömer, diye buyurdu.

Ondan sonra emretti, bir kilim getirip döşediler. Ondan sonra buyurdu, herkes azığından artmış bir parça, kırıntı ve dokuntudan ne varsa getirdi. O kilimin üzerine

* Cefne: Çok büyük çanak veya tasdır ki, onun dolusu yemek on kişinin doymasına yetecek kadar olur

koydular. Hâsılı kilimin üzerinde çok az bir şey toplandı. Ondan sonra dua edip Hak Teâlâ Hazretlerinden zahirelerine bereket istedi. Daha sonra:

— **Alın, kaplarınıza doldurun,** diye buyurdu.

Bunun üzerine halk aldı, kaplarına doldurdular. Hattâ asker içinde bir kap koymadılar, hepsini doldurdular. Ondan sonra yeyip doydular. Kilimin üzerinde biraz fazlalık da kaldı.

Varlıkların iftiharı olan Efendimiz Hazretleri, bu türlü açık seçik mûcizesi zuhura gelince:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ لَا يَلْقَى اللهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍّ
فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ

"Tanıklık ederim ki, Allah'dan başka ilâh yoktur ve ben gerçekten O'nun elçisiyim. Eğer bir kul, şek etmeden bu iki tanıklıkla Hakk'ın huzuruna varırsa onun cennetten men edilmesi ihtimali yoktur," diye buyurdu."

Bu kıssayı İmam-ı Müslim (Allah ona rahmet etsin) rivayet etmiştir.

Yine bir kıssa da İmam-ı Buharı ve Müslim'in rivayetlerinde Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Fahr-i Âlem Efendimiz mü'minlerin anası Zeyneb Hatun'a güveği olduğu zaman anam Ümmü Süleym (R.A.) bir miktar hurma, yağ ve keş ile bir yemek pişirdi; bir kâsenin içine koydu:

— Ya Enes, git, bunu Fahr-i Kâinat Hazretlerine ilet. "Anam size selâm etti ve bunu şerefli huzurunuza gönderdi," de, dedi.

Enes diyor ki: Fahr-i Kâinat Hazretlerine gelip selâm edip o kâseyi sununca:

— Ya Enes! Onu yere indir de git, bana filân filân kimseleri dâvet eyle. Yolda kiminle karşılaşırsan onları da dâvet eyle, getir, diye buyurdu.

Ben de çıktım. Adiyle tayin buyurduğu kimseleri ve daha kime rastladımsa onları dâvet ettim. Her kime söyledimse şerefli huzurlarına yönelip gitti. Ben de dönünce gördüm: O kadar kimse gelmiş ki, ev dopdolu olmuş.

Bâzıları:

— Ya Enes, kaç kişi kadar vardı? diye sordular.

— Üç yüz kişi vardı, dedi.

Ondan sonra Enes anlatmaya devam etti: Gördüm; o sevgililerin en güzeli ve peygamberlerin en muhteremi Efendimiz Hazretleri, mübarek elini o yemeğin üstüne koydu da Tanrı Teâlâ Hazretlerinin dilediği kelimelerle dua etti. Ondan sonra ashâbı onar onar yemeğe dâvet edip:

"Allah'ın ismini zikredin ve her kişi kendine yakın olan yerden yesin," diye buyurdu.

Hepsi yeyip doydular. Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Kaldır, diye buyurdu.

Ben de kaldırdım. Ama bilmiyorum; yemeği ortaya koyduğum zamanda mı çoktu yoksa kaldırdığım zamanda mı daha çoktu?" diye buyurdu.

İmam-ı Müslim Câbir'den rivayet eder ki: "Bir kimse, Fahr-i Âlem Efendimizden yiyecek bir şeyler istemeye geldi. Fahr-ı Âlem Hazretleri de yarım vesk* arpa ihsan eyledi. O kimse onu kendi hatunu ve konuğu ile daima yerdi. Sonunda onu ölçüp miktarını anlamak istedi. Ölçtü ve hemen arkasından arpa bitti. Ondan sonra Peygamber Efendimiz Hazretlerine gelip haber verdiğinde:

— Eğer ölçmeseydin ondan yemeğe devam ederdiniz; sizinle kaim olurdu. Yâni siz yaşadıkça o da bitmezdi, diye buyurdu."

Yine Müslim'in naklinde Câbir (R.A.) rivayet etmiştir ki: "Ümmü Mâlik (R.A.) bir yağ tulumu ile Resûlüllah Efendimize yağ hediye etmişti. Resûlüllah Efendimiz de yağını kabûl buyurduktan sonra tulumunu iade etmişti. Ümmü Mâlik evine geldiği zaman yağ tulumunu yine eskisi gibi dolu buldu. Nice zaman o yağdan yediler; hiç eksilmedi. Çocukları gelip katık istedikleri zaman - ki başka bir şey evlerinde bulunmazdı - hemen o tuluma doğru gider, orada buldukları yağdan yerlerdi. Daima hal böyle idi. Ta o zamana değin ki, Ümmü Mâlik bir gün tulumu sıktı ve yağ da bitti. Bunun üzerine Ümmü Mâlik, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine geldi. Fahr-i Âlem Hazretleri:

— Ya Ümmü Mâlik, tulumu sıktın mı? diye sordu.

O da:

— Evet, ya Resûlâllah, diye cevap verdi.

Resûlüllah Efendimiz:

— Eğer sıkmayıp hâli üzere bıraksaydın, daima öyle dursaydı, zâil olmazdı, diye buyurdu."

İmam-ı Nevevî der ki: "O arpayı ölçmekle ve yağ tulumunu sıkmakla kesilip bitmenin hikmeti şudur: Öyle etmek Hak Teâlâ Hazretlerine teslim ve tevekkül etmeğe (güvenmeğe) aykırıdır. Tedbir ve tasarrufa girişip Hak Teâlâ Hazretlerinin hükmünün sırlarına bilgi sâhibi olma külfetine kalkışmaktır. Bunun için nimetin kesilmesiyle cezalandırıldılar."

---

* Vesk: Altmış şinik'tir. Bâzıları bir deve yükune vesk derler. (Mütercimin Notu)
Ahterî-i Kebîre göre. Altmış sa'a vesk derler. Her sa' dört men'dir. Her men iki yüz altmış dirhem'dir. Dirhem, okkanın dört yüzde biridir. (S.N.)

Ayrıca bir kâseden Fahr-i Âlem Hazretleri ile ulu ashâbdan nice kimselerin akşama değin onar onar gelip doyuncaya kadar yedikleri, hepsine yetip daha da bakiye kaldığı başka yönlerden de rivayet edilmiştir.

Hadîs imamlarından İbn-i Ebî Şeybe, Taberanî ve Ebu Nuaym (Allah onlara rahmet etsin) nakletmişlerdir ki, Ebu Hüreyre (R.A.) bir gün şöyle dedi: "Resûlüllah Efendimiz bana Ehl-i Suffe'yi dâvet etmemi emretti. Ben de araştırdım, onları topladım. Ondan sonra önümüze bir çanak koydular. Dilediğimiz kadar yedik ve sofradan çekildik. Hâlâ çanak ortaya konduğu zaman nasılsa öyle duruyordu. Ancak şu kadar var ki, yemeğin üzerinde yiyenlerin parmaklarının izi görünüyordu."

Yâni el dokunduğu belli olmaktan başka evvelki hâlinden bir farkı yoktu. Yemek eskisi gibi yerinde duruyordu, demektir.

Şifâ'da Ali bin Ebî Tâlib (Allah onun varlığını mükerrem kılsın ve ondan razı olsun) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Âlemlerin iftiharı Efendimiz Hazretleri Abdülmuttalib oğullarını topladı. Kırk kişi idiler. Onlar öyle bir topluluktu ki, bir ciz'a yeyip bir ferak* içmeleri mümkündü. Resûlüllah Efendimiz onlara bir müdd** yemek yaptı. Yeyip doydular. Yemek yine eskisi gibiydi; hiç bir şey yenmemiş ve içilmemiş gibiydi." diye buyurdu. En iyi Allah bilir.

Ölüyü Diriltmesi ve Konuşturması

Resûlüllah Efendimizin mûcizeleri cümlesinden biri de Peygamber Efendimizin ölüyü diriltmesi, ölülerin onunla konuşması ve sıbyânın (küçük çocukların) konuşup peygamberliğine şehadet etmeleridir.

İmam-ı Beyhakî (Allah ona rahmet etsin) Delâil'de rivayet etmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz Harzetleri bir kimseyi İslâm'a dâvet etti. O da:

— Benim kızımı diriltmedikçe sana îman getirmem, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Bana kızının kabrini göster, dedi.

O da gösterdi. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz, o kızın adı her ne ise onu söyleyerek, "Ya Filâne!" diye nida etti. Hemen kız:

— Buyur, emrine hazırım, ya Resûlâllah! diye karşılık verdi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— Dünyaya gelmekten hoşlanır mısın? diye sordu.

---

* Ciz'a, devenin küçüğüdür. Beş yaşına girmiş deveye denir. Ferak, bir ölçektir. Yüz yirmi ritl şey alan kileye bir ferak denir.

** Müdd, Arap dilinde ve Hicazlılar katında bir ritl ile üçte bir ritl'dir. Bir ritl, yüz otuz dirhemdir.

Kız dedi ki:

— Vallahi hoşlanmam, ya Resûlâllah! Gerçekten ben, Hazret-i Hakk'ı anamdan ve babamdan hayırlı buldum. Âhireti de benim için dünyadan daha hayırlı buldum."

İmam-ı Taberanî'nin naklinde Hazret-i Âişe (R. Anhâ) buyurmuştur ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri bir kere üzüntülü ve hüzünlü olarak Hacun denilen yere vardı. Orada yakarışa durdu. Ondan sonra sevinçli ve neş'eli olarak gelip:

— Rabbimden diledim, Anamı diriltti, bana îman getirdikten sonra yine aslına döndürdü, diye buyurdu."

Buna ilişkin söz, Birinci Bölüm'ün başlarında geçmiştir.

Yine İbn-i Adiy, İbn-i Ebi'd-Dünyâ, Beyhakî ve Ebu Nuaym'ın (Allah onlara rahmet etsin) rivayetlerinde Enes bin Mâlik'den (R. A.) rivayet edilmiştir ki: "Ensar topluluğundan bir genç vefat etti. İhtiyar, körce bir anası vardı. Ona başsağlığı diledik. Ölüyü bir şeyle örtüp bıraktık. Ondan sonra o hatun:

— Benim oğlum öldü mü? dedi.

— Evet, dedik.

Bunun üzerine hatun, Cenâb-ı Hakk'a yüz tutup:

— Ya Rab, eğer her şiddet ve belâda bana yardımcı olman umuduyla senin Hazretine ve Peygamberine muhaceret ettiğim sana malûm ise bu musibeti bana yükleme, dedi.

Biz de oradan ayrılmadık. Hemen şunu gördük ki, o genç hayat bulup yüzünden örtüyü giderdi. Ondan sonra yemek isteyip yedi. Biz de yedik," buyurdu.

Nu'man bin Beşîr'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Zeyd bin Hâricе (R.A.) ensar topluluğunun seçkinlerinden bir kişi idi. Bir gün Medine yollarından birinde giderken öğle ile ikindi arasında düştü, hemen ruhunu teslim etti. Ensar topluluğuna haber verdim. Geldiler, götürüp evine koydular. Üstüne bir seccade ve iki hırka örttüler. Ensar kadınlarından bâzı kadınlar geldi; ağlaştılar. Erkeklerden de bâzı kimseler hâzır bulunuyordu. O hal üzre akşam ile yatsı arası oluncaya kadar beklediler. O zaman olunca bir kimsenin:

— Susun, dinleyin, dediğini işittiler.

Baktılar ki, ses örtünün altından geliyor. Hemen yüzünü ve göğsünü açıp gördüler ki, bir söyleyici onun lisanı üzre konuşup:

— **"Muhammed Allah'ın elçisidir. Ümmî nebi, nebilerin hâtemidir. Ondan sonra nebi olmayacaktır. İlk Kitap'ta da böyledir,"** diye söylüyor.

Ondan sonra:

— "Sadaka, sadaka — Doğru, doğru," dedi.

Daha sonra:

— "Hâzâ resûlullah. Esselâmü aleyke ya resûlâllah ve rahmetullahi ve berekâtühü — İşte bu Allah'ın elçisidir. Selâm senin üzerine, Allah'ın rahmet ve bereketleri sana olsun ey Allah'ın Elçisi," dedi."

Ebu Bekir bin Ebi'd-Dünyâ böyle nakletmiştir. Ama bu rivayette sadece "Lisanından bu sözler işitildi," diye zikrolunmuştur. Hayat alâmetlerinden diğer haller nakledilmiş değildir.

Yine Ebu Bekir bin Dahhâk, Saîd bin Müseyyeb (R.A.) Hazretlerinden rivayet eder ki: "Ensar kavminden bir kimse vefat etti. Kefenlenip halk kendisini götürmeğe geldikleri zaman "Muhammed resûlüllah," diye konuştu. Oradaki müslümanlar hep işittiler."

Ebu Nuaym ihraç etmiştir ki: "Câbir (R.A.) bir koyun boğazladı ve pişirdi. Büyük bir çanak içine tirit döşeyip kotardı. Ondan sonra Resûlüllah Efendimize getirdi. Hazır olan topluluk yediler. Peygamber Efendimiz:

— Yeyin, kemiğini kırmayın, diye buyurdu.

Yemek yendikten sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz kemikleri toplayıp mübarek elini üstüne koydu. Hemen koyun hayat bulup kulaklarını silkerek ayağa kalktı," demiştir*. Doğrusunu Allah bilir.

Küçük Çocukların Konuşup Ona Şefaat Etmesi

Muaykibü'l-Yemâmî'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, şöyle dedi: "Vedâ haccını ettikten sonra Mekke şehrinde bir eve girdim. Resûlüllah Efendimizi orada gördüm. Çok şaşılacak bir şeye tanık oldum. Yemâme halkından bir kişi, o gün doğmuş bir çocuk getirdi. Fahr-i Âlem Efendimiz, o yeni doğmuş çocuğa hitap ederek:

— Ey çocuk! Ben kimim?" diye sordu.

O da:

— Sen Allah'ın elçisisin," diye cevap verdi.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem Hazretleri de:

— "Sadakte bârekâllahü fîke — Gerçek söyledin. Allah sende iyilik ve güzellikleri bol etsin," diye buyurdu.

* Nebiler ve velîler, umumiyetle âdetullaha muhalif olan mucize ve kerametler göstermez ve bundan şiddetle kaçınırlar. Çünkü bu gibi şeyler, ya görenlerin aklına hafiflik getirir, ya da kendilerini putlaştırmak derecesine çıkarır ki, her ikisi de onların maksatlarına aykırı düşer. Esasen ona iman etmek için bu gibi şeylere ihtiyaç da yoktur. (S.N.)

Ondan sonra oğlan, ta delikanlı oluncaya kadar konuşmadı. Ondan sonra biz o oğlana Mübareke'l-Yemâme diye ad koyduk."

Delikanlı oluncaya kadar konuşmamasının sebebi şu idi ki, küçük çocukken konuşmasının sırf Peygamber Efendimiz 'in mûcizesi olduğu açıkça meydana çıksın.

İmam-ı Beyhakî'nin naklinde Fahd bin Atiyye'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Varlıkların iftiharı Efendimiz Hazretlerine bir oğlan getirdiler. Delikanlılık derecesine varmış, fakat o güne kadar konuştuğu hiç olmamıştı. Resûlüllah Efendimiz ona hitaben:

— Ben kimim? diye buyurduğu gibi oğlan:

— Allah'ın resûlü, diye cevap verdi."

Eli, Tükrüğü ve Nefesiyle Şifa Vermesi

Dârımî'nin naklinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Bir kadın, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine oğlunu getirdi de:

— Ya Resûlâllah! Şu oğlancığımın cününu (deliliği) vardır. Sabah ve akşam yemekleri zamanında cinnet nöbetleri tutuyor, dedi.

Bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri oğlanın göğsünü bir kere sığadı. Hemen oğlan kusup içinden siyah bir it eniği gibi bir şey çıktı, koşup gitti," diye buyurmuştur.

Yine rivayet olunur ki: "Uhud gazâsında Ebu Katâde bin Nu'man'ın gözüne bir darbe erişti, gözü yerinden çıktı ve hatta yanağının üstüne sarktı. Onu Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine getirdiler. Ebu Katâde:

— Ya Resûlâllah! dedi. Benim bir karım var, onu çok severim. Korkarım ki, bu halde görüp benden iğrenir.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz, mübarek eliyle gözünü yerine koyup:

— Ya Rab, sen ona güzellik ver, diye dua etti.

Ondan sonra o gözü, güzellikte ve keskin görüşte diğerinden daha baskın oldu. Öbürü ağrıdığı zaman bu ağrımazdı," diye buyurdular.

Sonradan Ebu Katâde'nin evlâdından biri, Halife Ömer bin Abdül-Aziz'in bir hizmetine geldi. Halife:

— Sen kimsin? diye sordu.

O da şu beyitlerle cevap verdi:

"Bizim babamız o kimsedir ki, gözü yanağı üstüne düştü,
Sonra Muhammed Mustafa'nın eliyle eski yerine kavuştu.
Önceden nasılsa onun emriyle yine o hale döndürüldü,
Gözü eski gözünden, yanağı eski yanağından güzel oldu."

Böylece Peygamber Efendimiz'in mübarek elinin dokunması yönünden babasının gözünü ve yanağını överek bu hâdiseye karşı duyduğu hayret ve hayranlığı dile getirdi. Halife Hazretleri de bu beyitleri işitince kendisine hediye ve ihsanlarda bulundu. Bâzı rivayetlerde Ebu Katâde'nin iki gözü çıkıp yerlerine geri konduğu nakledilmiştir.

Hayber gazâsında Hazret-i Ali (R.A.) Efendimizin gözleri ağrımışken Peygamber Efendimiz Hazretlerinin kendisini çağırıp gözlerine tükürdüğü, dua edip Hak Teâlâ Hazretlerinin sıhhat verdiği, daha önceleri bir iki defa zikrolunmuştur.

İmam-ı Taberanî'nin naklinde Hazret-i Ali'den rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri Hayber'de gözlerime tükürüp dua ederek elime sancak verdiğinden beri ne bir göz ağrısı gördüm, ne de bir baş ağrısı," demiştir.

İmam-ı Müslim İyâs bin Seleme yolundan, o da babasından rivayet etmiştir ki Seleme şöyle dedi: "Hayber gününde Fahr-i Âlem Efendimiz, Hazret-i Ali'yi (R.A.) getirmeğe beni göndermişti. Gittim, yede yede getirdim. Gözleri ağrıyordu. Resûlüllah gözlerine tükürdü. Hemen sıhhat buldu."

Gözlerine tükürmenin keyfiyetini Hâkim Hazret-i Ali (kerremallahü veche)den şöyle rivayet etmiştir: "Peygamber Efendimiz başımı kendi üzerine koydu da mübarek elinin içine tükürdü. Ondan sonra gözlerimi mübarek eliyle ovdu," diye buyurdu.

İmam-ı Buharî'nin (Allah ona rahmet etsin) naklinde gelmiştir ki: "Hayber gazâsında Seleme'yi inciğinden yaraladılar. Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üç kere nefes etti. Ondan sonra Seleme artık şikâyet etmedi," diye buyurmuşlardır.

Hadîs imamlarından İbn-i Ebî Şeybe, Beğavî, Beyhakî, Taberanî ve Ebu Nuaym (Allah onlara rahmet etsin) rivayet etmişlerdir ki: "Füdeyk adında bir kimse vardı. Seksen yaşında bir ihtiyardı. Gözleri ağrımıştı. Hiç görmüyordu. Fahr-i Âlem Efendimiz, onun da gözlerine nefes etti. Öyle sıhhat buldu ki, iğneye iplik geçirir oldu," dediler.

2. Fasıl

Allah'ın Peygamberimizin Diğer Peygamberlere Üstünlüğünü Gösterdiği Mûcize, İşaret ve Kerametleri

Şöyle bilinsin ki, Hak Teâlâ Hazretleri, bizim peygamberimiz Muhammed Mustafa (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hazretlerine bâzı şeyleri özgün kılmıştır ki, bunlar ondan evvel hiç bir peygambere verilmiş değildir. Her nebiye ki, bir mûcize verilmiştir, onun misli Peygamber Efendimiz Hazretlerine de verilmiştir. Zira âlemlerin iftiharı Efendimiz Hazretlerine Cevâmiu'l-Kelim* itâ olunmuştur. Peygamberlik ona diğer peygamberlerden daha önce verilmiştir. Nitekim daha önce beyan olunduğu üzre:

— **"Âdem ruhla cesed arasında iken ben nebiydim,"** diye buyurmuştur.

Diğer peygamberlerin peygamberlikleri kendi zamanlarına mahsustu. Cenâb-ı İzzet'ten Fahr-i Âlem Hazretlerine bu yüksek derece verildiği vakit bilindi ki, peygamberlikle bu âleme gönderilmiş olan her kâmil insan, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin nübüvvet sırrından ve risâlet hakikatınden yardım bulmuştur.

---

* Cevâmiu'l-Kelim, bütün konuşucuları kendi varlığında toplama hususiyeti demektir. Bununla Peygamber Efendimiz Hazretlerinin, Allah tarafından vahyedilen bütün sözlerin özünü kendi varlığında topladığı ve bu sözleri tebliğ eden nebilerin hepsinin de kendi mukaddes varlığında cem' olmuş bulunduğu ifade edilir. Bu itibarla her hak söz, O'ndandır ve O'na râcidir, demek olur. Çünkü O, varlığın ilk sebebi ve gayesi olarak başlangıcı ve sonu kendi varlığında toplamış olduğu gibi Hak'dan haber veren bütün sözcüleri de kendinde toplamış olur. Hatemiyet de bu demektir. (S.N.)

Nitekim Şerafeddin Busayrî (Allah ona rahmet etsin) zikrolunan mânaya şu beyitlerle işaret etmiştir:

"Her mûcize ki, ulu resuller göstermişler,
O mûcizeler onlara O'nun nurundan erişmişler.
Yıldızlar nuru güneşten aldıkları gibi
Onlar da o fazilet güneşinden nur almışlar,
Dalâlet karanlığındaki insanlara izhâr etmişler."

Malûmdur ki, yıldızlar kendi zâtından ışık verici değillerdir. Onların ışıkları güneşten faydalanma yoluyla alınmıştır. Güneş zuhurda değilken yıldızlar onun nurunu izhar ederler. Bunun gibi diğer peygamberlerin de Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin zuhurundan önce izhar ettikleri mûcize ve kerametler, O'nun nübüvvet kandilinden alıp aksettirdikleri nurlardan başka bir şey değildi.* Allah'ın selâm ve yardımları onların hepsinin üzerine olsun.

Hz. Adem'den Üstünlüğü

Keramet gösterilmesinin başlangıcı Hazret-i Âdem aleyhisselâm'da olmuştur.

Hak Teâlâ Hazretleri, Hazret-i Âdem'e halifelik ihsan etti. Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus olan Cevâmiu'l-Kelim makamından Âdem aleyhisselâm'a isimleri öğreterek yardım etti. Bu kerametle meleklerden üstün oldu ve onlara galebe etti. Melekler de Hak Teâlâ Hazretlerine onun hakkında:

"Etec'alü fîhâ men yüfsidü fîhâ ve yesfikü'd-dimâe — Ya Rab! Sen, yer yüzünde fesad çıkarıp kan dökecek birini mi halife edeceksin?" (Bakara sûresi: 2/30) yahut **"Tâat ehli yerine mâsiyet ehlini halife mi edinirsin?"** diye şaşkınlıklarını ifade ederek bunun hikmetini anlamak isteyip kendilerinden şüpheyi giderecek nesneden haber istemişlerdi. Hazret-i Âdem'den isimleri bilme kerameti zuhu-

* Peygamber Efendimiz'in *"Benim ashabım yıldızlar gibidir. Onlara uyan doğru yolu bulur"* hâdisinde de bu nukte vardır. Peygamber Efendimizin ashabı, O'nu seven, O'nun ateşiyle tutuşup yanan, O'nun mânevi kişiliğinde yok olup O'nun mânasıyle var olan dostları demektir ki, gökyüzünü her zaman aydınlatan, insanlara yol gösteren hep onlar olmuştur ve kıyamete kadar da olacaktır. Yıldızlardan yansıyan ışığın güneşten geldiğini bilerek ona yönelenler ise gece karanlığında güneşi bulmuş, güneşe kavuşmuş olacaklardır. Nitekim O'nun yıldızlarından Niyazi Mısrî Hazretleri, *Divan*'ında, bu nükteyi şöyle ifade eder.

"Alır şems u kamer nuru yüzünden
Saçın "Vel-leyli" yeldâlar Muhammed "

Yani, aslında, güneş, ay ve gece dahi O'nun yüzü suyu hürmetine, O'nun varlığı sebebiyle var olmuşlardır, demektir. Nitekim Kudsî Hadîs'te de Peygamber Efendimiz'e, *"Sen olmasaydın, sen olmasaydın gökleri yaratmazdım,"* buyrulmuştur. (S.N.)

ra gelip hilâfete lâyık olmakta kendilerinden önde geldiği sâbit olunca acz ve kusurlarını itiraf edip:

"Sübhâneke lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ — Sen hatâ ve kusurdan münezzehsin. Biz, ancak senin bize öğrettiklerini biliriz," (Bakara sûresi: 2/32) dediler.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretlerinin halifeleri yeryüzünde birbirini tâkip ederek gelmeğe başladılar. Tâ o nübüvvet ve risalet göğünün güneşi varlık ufkundan doğup kevn âlemini hidâyet nurlarının ışıklarının çıktığı yer kıldı. Bütün peygamberlerin mûcize ve kerametleri O'nun dağılmış mûcizeleri zımnında toplanmış olup hepsinin nübüvvet ve risâlet bayrakları O'nun ulu risâlet sancağı altında düzene girme şerefi buldu. Böylece peygamberlerden herhangi birine verilmiş olan fazilet ve kerametlerin aynı Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine verilmiştir. O kerametе uygun olan bir fazilet ve keramet O'na da ikram olunmuştur. Meselâ Âdem aleyhisselâm'ı Hak Teâlâ Hazretleri kendi kudret eliyle yarattı. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin de mübarek göğsünü kendi kudret eliyle açıp îman ve hikmet nuru ile doldurdu. Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın bedenî yaradılışına bizzat giriştiği gibi Fahr-i Âlem Hazretlerinin nebevi yaradılışına da bizzat girişti. Bundan başka Hazret-i Âdem'in yaradılışından asıl maksadın Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin vücuda gelmesi olduğu ise daha önce beyan olunmuştur. Maksat olanın vesile olan üzerine önceliği ve üstünlüğü ise açıktır.

Hazret-i Âdem aleyhisselâm'a meleklerin secde etmelerine gelince bu hususta İmam-ı Fahr-i Râzî (Allah ona rahmet etsin) *Tefsîr-i Kebîr*'inde buyurmuştur ki: "Meleklerin Hazret-i Âdem'e secde ile emrolunmaları, alnında nur-u Muhammedi olduğu içindi."

İmam-ı Sehl bin Mühammed (Allah ona rahmet etsin) buyurmuştur ki: "Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın meleklerin secdesi ile şereflenmesinden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin: **"İnnallahe ve melâiketehu yüsallûne ale'n-nebiyyi... — Hiç şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e yardım* ederler... Ey îman edenler! Siz de teslimiyet gösterip selâmet bularak** (tam ve gerçek müslüman olarak) **ona yardım ediniz,"** (Ahzâb sûresi: 33/56) âyet-i kelimesiyle şereflenmesi daha üstündür. Çünkü birinci şereflenmede, yâni Âdem'e secde etmekte, Hak Teâlâ Hazretlerinin meleklerle beraber olması mümkün değildir. Ama ikinci şereflenmede, yânı Fahr-ı Âlem Efen-

---

* Burada salât kelimesi yardım mânasınadır. Allah'ın ve meleklerin Peygamber Efendimize yardımı, ilâhî emirlerin vahyedilmesi, kudsî kudretle desteklenmesi gibi suretlerledir. Mu'minlerin yardımı ise, Peygamberimizin elçiliğinin tasdiki, maksadının iyi anlaşılması, gayesinin tam olarak gerçekleşmesi için cehd ve gayret sarfedilmesi suretiyle olur. Allah'ın istediği böyle bir yardımdır. Yoksa kuru bir selâm göndermekten ibaret telâkki edilen yardım değildir. Bu itibarla Peygamber Efendimize salât ve selâm ederken salât ve selâmın mânasını bilmek ve ona uygun davranmak gerekir. (S.N.)

dimiz Hazretlerine salât etmekte Hak Teâlâ Hazretleri meleklerle beraberdir. O halde Hak Teâlâ Hazretlerinden sâdır olan şereflendirmenin meleklere mahsus olan şereflendirmeden daha üstün olduğunda şek ve şüphe yoktur.

Bâzı âlimler de Hazret-i Âdem'e olan ta'lîm-i esmâ (isimlerin öğretilmesi) hususunda buyurmuşlardır ki, Deylemî *Müsnedü'l-Firdevs* adlı kitabında Ebî Râfi'in hadîsinden Resûlüllah Efendimizin şöyle buyurduğunu çıkarmıştır:

مُثِّلَتْ لِي أُمَّتِي فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ وَعُلِّمْتُ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا كَمَا عُلِّمَ آدَمُ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا

"Su ile çamur arasında iken (ezel âleminde) ümmetimin sûretleri bana sunuldu ve Âdem'e bütün isimler öğretildiği gibi bana da bütün isimler öğretildi."

Bundan anlaşılır ki, Hazret-i Âdem aleyhisselâm'a vâki olan ikramdan daha fazlası Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine müyesser olmuştur. Çünkü ona isimlerin bilgisi verilmiştir. Resûlüllah Efendimize ise o verildikten başka ilmin ilişkin olduğu kişiler de verildi: Ümmetinden ne kadar kişi gelecekse hepsinin suretleri kendisine sunuldu.

Hz. İdris ve Nuh'dan Üstünlüğü

İdris aleyhisselâm, **"Ve refa'nâhü mekânen aliyyen — Ve onu yüce bir yere yükselttik,"** (Meryem sûresi: 19/57) gereğince göklere çıkarılmakla şereflendirildi. Bunun gibi Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri de mi'rac gecesinde öyle bir makama ayak bastı ki, kendisinden önce hiç bir kimse o yükseklikte bir makama yükseltilmemişti.

Nuh aleyhisselâm, kendine îman getiren toplulukla beraber suya batmaktan ve sönüp gitmekten kurtuldu. Bunun gibi Peygamber Efendimize de öyle bir keramet verildi ki, ümmeti semavî azabla helâk olmaktan kurtuluş buldular. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri: **"Ve mâ kânallahu li-yüazzibehüm ve ente fîhim — Oysa sen onların içinde bulunurken Allah onlara azâb edecek değildi,"** (Enfâl sûresi: 8/33) diye buyurmuştur. Kâinatın efendisi Resûlüllah Hazretleri bu ümmetin içinde olduğundan Hak Teâlâ Hazretleri, O'nun hürmetine bunlardan dünyevî azâbı kaldırmıştır. Diğer ümmetlere olduğu gibi başlarına taş yağmaktan, semavî bir sesle mahvolmaktan, yer yarılıp yere batmaktan ve diğer azablardan bağışlanmışlardır.

Hz. İbrahim'den Üstünlüğü

Hazret-i İbrahim aleyhisselâm'a Nemrud'un ateşi selâmetle sovuyup söndüğü gibi Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri için de harp ve kıtâl ateşinin söndürülmesi bağışlanmıştır. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri kadîm kelâmında: "Küllemâ evkadû nâ-

ren lil-harbi etfeâhâ'llâhü — Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür," (Mâide sûresi: 5/64) buyurmuştur.

Yâni: "Her ne zaman din düşmanları, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri ile harb ve kıtâl için fitne ve fesat ateşini körükleyip alevlendirdilerse Allah onların fitne ateşlerini söndürüp şer ve fesatlarını def'eyledi," demektir.

Bâzı kitaplarda şu da zikredilmiştir ki: Mi'rac gecesi dünya göğünün altında bir ateş denizine uğrayıp ondan selâmetle geçti, demişlerdir.

Ateşin zararını savuşturmak hususunda İmam-ı Nesâî nakletmiştir ki, Muhammed bin Hâtib (R.A.) şöyle anlattı:

"Ben küçük bir çocuk iken üzerime tencere döküldü. Üzerimde olan deri hemen tamamen yandı. Ondan sonra babam beni kaldırıp Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine götürdü. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, cildimin üzerine tükürdü de o yanmış yerin üstüne elini sürdü ve: **"Ezhebü'l-be'si rabbü'n-nâsi — İnsanların Rabbı zararı gidersin,"** diye dua etti. Hemen sıhhat müyesser olup bende hastalık kalmadı."

Hazret-i İbrahim aleyhisselâm'a dostluk makamı müyesser olup Halîlullah (Allah'ın Dostu) oldu ise Muhammed Mustafa Hazretlerine o makam bağışlandıktan başka muhabbet rütbesi ihsan buyurulup Habîbullah (Allah'ın Sevgilisi) oldu.

Şefaat hadîsinde rivayet olunmuştur ki: Hazret-i İbrahim'e gidip:

— Ya İbrahim! Hak Teâlâ Hazretleri seni halîl (dost) edinmiştir. Bugün bize şefaat eyle, dedikleri zaman Hazret-i İbrahim:

— Ben perde arkasından Halil oldum. Benden başkasına gidin, der.

Bu üslûb üzere şefaat Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine müntehi olduğunda:

— **Ben onun içinim, ben onun içinim,"** diye buyurup o günde şefaatin kendisine mahsus olduğunu ve kendisinin o makamda sırf şefaat için durduğunu beyan edecektir.

Hazret-i İbrahim'in "Ben perde arkasından halîl oldum," demesinden anlaşılır ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri keşif ve görüş yolu ile Halîlullah (Allah'ın Dostu) imiş. Perde arkasından Allah'ın dostu değilmiş. Zira Hazret-i İbrahim, "Şefaat perde arkasından dost olmayıp keşif ve görüş makamına varanlara mahsustur," demeğe getirdi. Ve işin sonunda şefaat, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinde nihayet buldu. Bundan, Resûlüllah Efendimizin dostluğunun perde arkasından olmayıp belki şuhud ve iyân (açık seçik görüş) bakımından olması gerekir.

Yine Hazret-i İbrahim'e yeryüzü halkı içinde Allah'ın tevhidi ve ibadeti ile seçkinlik ve üstünlük müyesser olup putları kırmaya kalkmak nasib oldu. Bunun gibi Fahr-i Âlem Efendimize de âlem küfür ve sapıklık karanlıkları ile dolmuş iken tevhid göğünden güneş gibi tek ve eşsiz olarak doğup Rabbanı birliğin tanıklığı ile seç-

kinlik ve üstünlük nasib buyruldu. Ve Kureyş'in putlarını bir ağaç dalı ile kırdı ki, bu hâlin, Allah'ın yardımından ve desteğinden başka bir şeyle meydana gelmesi asla düşünülemez.

Yine İbrahim aleyhisselâm'a Beytullah'ın binasını yapmak müyesser oldu. Şüphe yoktur ki, Beyt-i Şerif (Kâbe) cesed makamındadır. Onun kalbi, belki kalbinin süveydası (içindeki hayat merkezi sırrı) Hacer-i Esved'dir. Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretlerine de şu keramet ihsan buyurulmuştur: Kâbe yıkıldıktan sonra Kureyş topluluğu onu yeniden yaptıkları zaman o mübarek taşı yerine koyacakları sırada aralarında ihtilâf çıktı. Gerçekten bu hizmette hususî bir şeref olduğu için her tâife "Bu hizmeti biz edeceğiz" diye çekişmeye düştüler. İşin sonunda ittifak ettiler ki, dışarıdan ilk gelecek kimseyi hakem kabûl edecekler, o ne buyurursa ona göre hareket edecekler. Allah'ın hikmetinin gereği olarak ilkönce Resûlüllah Efendimiz geldi. O zamanda henüz peygamberlikle diriltilmiş, yâni nübüvveti uyandırılmış değildi.. Kavmi içinde Muhammed-i Emin (Güvenilir Muhammed) diye tanınmıştı. Kureyş topluluğu onu görünce:

— İşte Muhammed-i Emin geldi. Bakalım, ne hikmet söylerse öyle edelim, dediler.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerini hakem kıldıkları gibi emretti: Yeryüzüne bir kilim yaydılar. Mübarek taşı ortasına koydular. Ondan sonra emri üzerine her topluluktan bir kişi kilimin bir köşesine yapışıp hepsi beraber kaldırdılar. Ondan sonra kendi mübarek eliyle aldı, taşı yerine koydu. İşte Hak Teâlâ Hazretleri, varlıkların iftiharı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine, Kâbe'nin cesedi içine onun kalbini yerleştirmek gibi bir dereceyi ihsan buyurdu.

Hz. Musa'dan Üstünlüğü

Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm'a asâyı yılan yapmak mûcizesi ikrâm olundu ise peygamberlerin iftiharı Efendimiz Hazretleri de hanîn-i cizi' (hurma kütüğünün inlemesi) ile şereflendirildi ve hurma kütüğünün konuşması da işitildi.

İmam-ı Fahr-i Râzî *Tefsîr-i Kebîr*'inde ve bâzı âlimler de kitaplarında yazmışlardır ki: "Ebu Cehil mel'unu bir gün gidip Resûlüllah Efendimizin üzerine taş atmak istedi. Hemen gidip bu işe girişmeye kalktığı gibi Fahr-i Âlem Hazretlerinin mübarek iki omuzunun her birinde bir ejderha gördü. Yüreğine korku düşüp, hemen geri dönüp gitti."

Yine Mûsâ aleyhisselâm'a yed-i beyzâ (içi beyaz ve parlak el) Peygamber Efendimiz Hazretlerine de bir nur verildi ki, tâ Hazret-i Âdem'den kendilerine gelinceye kadar dedelerinden, babalarından analarına intikal ederek geldi. Öyle ki, her asırda bir

topluluk o nuru müşahede etmekten hâlî olmadı. Âdeta o nurun devam ve bekası âlemin kıyamına sebep oldu.

Ebu Nuaym'ın rivayetinde şöyle gelmiştir: "Karanlık ve yağmurlu bir gecede Resûlüllah Efendimiz, Katâde bin Nu'man ile beraber yatsı namazını kıldı. Sonra Katâde'nin eline bir hurma sapı verip:

— Var şimdi yoluna git. Bu sana on adım önden, on adım arkadan ışık verecektir. Evine varıp içeri girdiğin zaman kara bir şey göreceksin. Bununla ona vur, çıkıp gitsin. O şeytandır, diye buyurdu.

O da alıp yola koyuldu. O hurma sapı ona ışık verdi. Evine vardığı zaman bir karartı gördü. Onu hurma sapı ile döverek dışarı çıkardı."

Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Abbâd bin Bişr ve Üseyd bin Hudayr (Allah onlardan razı olsun) bir iş için bir gece Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanında kalmışlardı. Karanlık bir geceydi. Gecenin bir miktarı geçmişti, yola çıktılar. Ellerinde birer asâları vardı. Her birinin asâsı, hem kendine, hem yoldaşına ışık veriyordu. Yolları ayrıldığı zaman her biri kendi asâsının ışığı ile yoluna devam edip menzillerine eriştiler."

Bu kıssayı İmam-ı Beyhakî ihraç edip Hâkim tashih etmiştir. Allah onlara rahmet etsin.

Hamza-i Eslemî'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Resûlüllah Efendimiz ile bir seferde idik. Karanlık bir gecede ashâb, birbirimizden ayrıldık. Her birimiz bir yana gitti. Sonunda Hak Teâlâ Hazretlerinin fazlı ile benim parmaklarımdan nur ve ışık meydana gelip etrafı aydınlattı. Onun aydınlığında herkes davarını bulup eşyasını topladı. Hiç bir şey kaybolmadı. Benim parmaklarım hâlâ nur veriyordu," diye buyurmuştur.

Bu hususu İmam-ı Buharı *Tarih*'inde, ayrıca Beyhakî ve Ebu Nuaym da rivayet etmişlerdir.

Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm'a Nil nehrini yarmak vâki oldu ise Muhammed Mustafa Efendimiz Hazretlerine de gökte ayı yarmak müyesser oldu. Mûsâ aleyhisselâm yer yüzünde tasarruf buyurdu. Âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri ise gök âleminde tasarruf eyledi.

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Gökle yer arasında büyük bir deniz vardır. Onun adı Mekfûf'dur. Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, Mi'rac gecesinde o denizi yarıp geçmiştir. Yeryüzünde olan denizlerin ona nisbeti damlanın okyanusa nisbeti gibidir.

Mûsâ aleyhisselâm'a dualarının kabûl olunması şerefi verildi ise Resûlullah Efendimiz Hazretlerine bu bağış sayısız ve hesapsız olarak verilmiştir. Ona taştan su akıtmak müyesser oldu ise Resûlullah Efendimiz'e parmaklarından çeşmeler akıtmak ih-

san buyruldu. Bu mûcize ondan daha açık ve üstündür. Zira taş yer cinsindendir. Gariplik parmaklardan akmadadır ki, akıl ve âdete aykırıdır.

Yine Mûsâ aleyhisselâm Hak Teâlâ Hazretleri ile konuştu ise peygamberlerin iftiharı Efendimiz Hazretleri Mi'rac gecesinde yüce Rabbi ile konuşup daha ziyade yakınlık da hâsıl etti. Peygamberimizin konuşması Sidretü'l-Müntehâ'dan ve yedi kat gökten daha yüce bir makamda müyesser oldu. Hazret-i Mûsâ'nın konuşması ise Tûr-i Sînâ üzerinde vâki oldu.

Hz. Harun'dan Üstünlüğü

Hazret-i Hârun aleyhisselâm'a lisan fesahati verildi ise Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine öyle bir fesahat verilmiştir ki, yazmaktan ve anlatmaktan müstağnidir. Hârun'un fesahati İbranî dilinde idi. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin fesahati ise Arap dilinde idi. Arapça'nın İbranîce'den daha fasih ve daha beliğ olduğu açıktır. Hazret-i Hârun'un fesahatinin mûcize olup olmadığı âlimler arasında değişik görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. Fakat Resûlüllah Efendimizin fesahatinin mûcize olduğunda ittifak vardır.

İbnü'l-Münîr buyurmuştur ki: "Hârun'un fesahatinin mûcize olmadığı açıktır. Ancak lisanında üstünlük ve fazilet vardı. Peygamberimiz Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem Hazretlerinden başka peygamberlerden hiç kimse fesahatle tahaddi etmedi. Yâni "Muktedirseniz bu sözlerin bir benzerini meydana getirin," diyerek hasımlarına meydan okumadı. Zira bu hususiyet Allah'ın kitabından başka bir şeyde olmaz."

Rivayet olunur ki, bâzı ashâb, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine:

— Ya Resûlâllah! Senden daha fasih konuşan hiç kimse görmedik, dediler.

Resûlüllah Efendimiz de:

— Neden en fasih olmayayım ki, Kur'an-ı azîm benim lisanım"**Lisânün arabiyyün mübînün — Apaçık Arapça (fasih) bir dil**" (Nahl sûresi: 16/103) ile nazil olmuştur, diye buyurdu.

Cevâmiu'l-Kelim'den* olan hadîs-i şeriflerle tahaddi olunur mu, olunmaz mı? diye hâtıra gelirse işaret buyrulmuştur ki: Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin "**Uteytü cevâmiu'l-kelim — Bana cevâmiu'l-kelim verildi,**" diye buyurması, Hak Teâlâ Hazretlerinin kendine bağışladığı nimet ve hasletleri açıklamak ve şükür babındandır. Sadece şukür yoktur. Onlar da gayba ait haberleri ve benzeri şeyleri kapsamaları bakımından mûcizelerdendir, dediler.

* Cevâmiu'l-Kelim (bütün sözleri ve söyleyicileri kendinde toplayıcı olmak), asıl Kur'ân-ı azîm'dir. Az sözle çok mânaları, öğütleri ve hikmetleri kapsayan sözlere de cevâmiu'l-kelim'dendir, derler. (Mütercim)

Hz. Yusuf'tan Üstünlüğü

Hazret-i Yusuf aleyhisselâm'a güzellikten bir hisse verildiyse Fahr-i Kâinat Efendimize bağışlanan güzellik ve tatlılık inşâallah Mi'rac Bölümü'nde beyan olunacaktır.

Hazret-i Yusuf'a rü'yâ tabiri verilmişti, denmesinin sebebi, ondan naklolunan üç rü'ya hususudur. Birisi kendi rü'yâsıdır ki, on bir yıldız, güneş ve ayın kendine secde etmeleridir. İkincisi hapishanede mahpus olanların rü'yâsıdır ki, ikisi bir yerde ve bir zamanda görülüp tabir olundukları için bir husus itibar olunmuştur. Üçüncüsü de Mısır padişahının görmüş olduğu rü'yâdır.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelince bu hususta kendilerine o kadar şaşılacak kerametler verilmişti ki, sayısı ve sınırı yoktur. Hadîs ve tarih kitaplarını okuyup inceleyenler nice garip ve acayip işler hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. İnşâallah bunların bir miktarı zikrolunacaktır. Bütün nebilerin her birine hususî bir mûcize verilmişti. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de onların mûcizeleri cinsinden bir mûcize ihsan buyrulmuştur.

Hz. Dâvud'dan Üstünlüğü

Hazret-i Dâvud aleyhisselâm'a demiri yumuşatma gücü verilmişti. Mübarek elini bir demire sürse mum gibi yumuşardı. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de şu verilmişti ki, mübarek elinde kuru ağaç parçası yeşerip yaprak verirdi. Ümmü Ma'bed denilen bir kadının sürüden kalmış hasta ve uyuz bir koyununu mübarek eliyle meshettiği gibi sütü geldi.

Hz. Süleyman'dan Üstünlüğü

Hazret-i Süleyman aleyhisselâm'a mantıku't-tayr (kuş dili) öğretilip cin, şeytan ve rüzgârlar emrine müsahhar kılınmıştı. Kendisine öyle bir saltanat verilmişti ki, kendinden sonra hiç kimseye verilmedi. Peygamber Efendimiz Hazretlerine ise ondan daha fazlası ihsan buyruldu. O'na, taş konuşup selâm verdi. Mübarek elinde çakıl taşları ve kum taneleri tesbih etti. Zehirlenmiş koyun budu konuştu. Nitekim tafsilâtı Hayber gazâsı bahsinde geçmiştir. Ceylân ve devenin de konuştukları daha önce geçmişti.

İmam-ı Râzî'nin (Allah ona rahmet etsin) zikrettiği üzre rivayet olunmuştur ki, bir kere bir kuşun yuvasından yavrusunu almışlardı. Kuş gelip yavrusunu yerinde bulamayınca Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine vardı, mübarek başının üstünde kanat vurarak dolaşıp durdu. Kuşun hâli Resûlüllah Efendimize malûm olarak:

— Bunun yavrusunu kim aldı? diye sordu.

Birisi:

— Ben aldım, ya Resûlâllah, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— Git, onu yerine koy, diye emretti.

Bu kıssayı Ebu Dâvud da başka bir ibareyle rivayet etmiştir.

Resûlüllah Efendimize kurdun konuşup söz söylemesi de meşhurdur. Zikri daha önce geçmiştir.

Hazret-i Süleyman'a rüzgâr musahhar olup tahtını nereye diler ise, sabah bir aylık ve akşam bir aylık yol seyrettirirdi. Buna karşılık Fahr-i Kâinat Efendimize Burak verildi ki, harekette rüzgârdan değil, şimşekten daha sür'atli idi. Göz açıp kapayıncaya kadar O'nu ferş'ten (yer yüzünden) Arş'a yetiştirirdi. Bu, en az yedi bin yıllık yoldur, dediler. Ondan daha yukarı olan yakarış makamına varıncaya kadar ne kadar yol olduğunu Allah bilir.

Rüzgâr Hazret-i Süleyman'ı gezdirip yeryüzünün bölgelerini ve ülkelerini göstermişti. Ama Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine yeryüzü bir yere toplanıp doğular ve batılar temaşa ettirilmiştir. Görülecek yerleri köşe köşe gezip gören ile ayağına getirilip gösterilen arasında çok büyük fark vardır.

Hazret-i Süleyman'a şeytanların teshiri verildiyse âlemlerin hocası Resûlüllah Efendimiz Hazretleri de bir gün namazda iken şeytan karşısına geldi; Hak Teâlâ Hazretleri Fahr-i Âlem Hazretlerine kudret verdi, mel'un iblisi mescidin direklerinden birine bağlayıp bırakıverdi.

Hazret-i Süleyman cin tâifesini hizmetinde kullandıysa Efendimiz Hazretleri, onları İslâm'a getirdi, müslüman olup dînine girdiler. Cin tâifesi, **"Ve huşire li-süleymâne cünûdühû mine'l-cinni — Ve Süleyman için cinlerden bir ordu toplandı,"** (Neml sûresi: 27/17) hükmünce Hazret-i Süleyman'ın askerlerinden sayıldılarsa Peygamber Efendimizin gazâlarında melekler ordusu hazır bulunup Kâinatın Efendisi'nin ordusundan olmuşlardır. Şüphe yoktur ki, melekler cinlerden daha üstündür.

Kuşlar Süleyman'ın askerinden sayıldılarsa şu ondan daha acayiptir ki, Peygamber Efendimiz mağarada iken bir güvercin geldi, bir saat içinde yuva yaptı; kolay yoldan Resûlüllah Hazretlerini düşmanların şerrinden korudu. Şunda şüphe yoktur ki, çok askerden de beklenen, düşmanların şerrini savuşturmaktır.

Hazret-i Süleyman'a hükümdarlık ve saltanat verildiyse Peygamber Efendimiz hukumdar nebi olmakla kul nebi olmak arasında muhayyer kılındı. Kendisi kul nebi olmayı seçti. Eğer dileseydi kendisine hükümdarlık ve saltanat da verilirdi. Süleyman'dan sonra gerçi ona denk ve eş olacak bir padişah gelmedi, fakat daha nice kimselere hükumdarlık ve saltanat verildi. Ama Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine ne-

bilerin hâtemi olmak rütbesi ihsan buyurulup kendinden sonra ne kendisine denk olan ve ne de olmayan hiç bir peygamber gelmedi. Elçilik hazinelerinin hâtemi (mührü) kendisine teslim edilmiş oldu.

Hz. İsa'dan Üstünlüğü

Hazret-i İsâ aleyhisselâm, Allah'ın te'yidiyle gözsüzleri gözlü eder, baras hastalığına tutulanları iyileştirerek kurtarır, ölüleri diriltirdi. Peygamber Efendimiz Hazretlerine de bunun benzeri mûcizeler müyesser olmuştu. Uhud gazâsında Ebu Katâde'nin gözü çıkıp yanağının üstüne düşmüşken yerine koyup evvelki hâlinden daha güzel olmak üzere sıhhat bulduğu zikrolunmuştu. Baras hususunda İmam-ı Râzî'nin zikrettiği üzre rivayet olunur ki, Muâz bin Afrâ'nın hanımı o hastalığa tutulmuştu. Resûlüllah Efendimize hâlinden şikâyet etti. Kâinatın hocası Peygamber Efendimiz, bir asâ ile üzerine meshetti. Hak Teâlâ Hazretleri ona sıhhat ve âfiyet müyesser etti.

Ölüyü diriltme hususunda İmam-ı Beyhakî'den naklolunmuştu ki, bir kimse, Peygamber Efendimiz Hazretlerine:

— Benim kızımı diriltmedikçe ben sana îman getirmem, dediğinde ins ü cinnin peygamberi Resûlüllah Efendimiz o kızın mezarına varıp adiyle çağırdığı gibi kız:

— Buyur, emrine hazırım, ya Resûlâllah! diye karşılık verdi.

Çakıltaşlarının tesbih etmesi, taşın selâm vermesi ve hurma kütüğünün inlemesi hususları, elbette ölülerin konuşmasından daha beliğdir. Zira bunlar, konuşan şeyler kısmından değillerdir.

Hazret-i İsâ'ya şu da verilmişti ki, halk evlerinde ne saklarsa kendisine malûm olurdu. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinde ise bu tür mûcize çok olmuştur. İnşâallah yeteri kadarı ileride zikrolunacaktır. Hazret-i İsâ'ya göğe kaldırılmak verildiyse kâinatın hocası Efendimiz Hazretlerine mi'rac gecesinde nice mertebe fazlalıklarla yüceliklerin en yüksek noktasına yükselmek müyesser olup yakarış makamına ve müşahede mertebesine kavuşma ihsan buyruldu.

Velhasıl Hak Teâlâ Hazretleri, bizim peygamberimiz Muhammed Mustafa Hazretlerini, peygamberlerden hiç birine nasip olmayan sırf kendilerine mahsus mûcize ve kerametlerle yüceltmiş ve üstün kılmıştır.

"Bana, Benden Önce Hiç Kimseye Verilmeyen Beş Haslet Verilmiştir" Hadîsi

İmam-ı Buharî'nin naklinde Câbir (R.A.) rivayet etmiştir ki, Peygamber Efendimiz buyurmuştur:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً
وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي
وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ
الصَّلٰوةُ فَلْيُصَلِّ حَيْثُ كَانَ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَأُعْطِيتُ
الشَّفَاعَةَ

"Bana beş haslet verilmiştir ki, benden önce gelen hiç kimseye verilmemişti:

1 — Her peygamber hassaten kendi kavmine peygamber olarak gönderilmişti. Ben ise kızıl ve kara herkese peygamber olarak gönderildim. Karadan murad Arap'lardır. Kızıl'dan murad da Arap'tan başka olanlardır. Yâni bütün insanoğullarına peygamber olarak gönderildim, demektir.

2 — Ganimetler bana helâl kılındı. Benden önce hiç kimseye helâl kılınmamıştı.

3 — Arz bana mescid ve temiz kılındı. Ondan teyemmüm eden temizlenmiş olur. O halde benim ümmetimden her kim namaz vaktine yetişirse nerede olursa olsun namazını kılsın.

4 — Ben şununla yardım gördüm ve muzaffer oldum ki, bir aylık yerden düşmanların kalbine benden korku düşer.

5 — Kıyamet gününde şefaat etmek bana verildi."

Peygamber Efendimizin kendine mahsus olan haller bu beş hasletten ibaret değildir. Muhammedî hasletler pek çoktur. Nihayet yerine göre bâzan beşi zikrolunmuştur, bâzen daha fazlası, bâzen de daha eksiği...

İmam-ı Ahmed'in rivayetinde hadîs-i şerifin başlangıcı şöyle gelmiştir:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ نَبِيٌّ قَبْلِي وَلَا أَقُولُهُ فَخْرًا

"Bana beş haslet verildi ki, benden önce gelen hiç bir peygambere verilmemiştir. Ben bu sözü böbürlenmek için söylemiyorum. Sadece işin hakikatini bildiriyorum."

İmam-ı Ahmed'in hadîsinde şu da vardır:

وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ فَاخْتَرْتُهَا لِأُمَّتِي فَهِيَ لِمَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللّٰهِ شَيْئًا

"Ve bana şefaat verildi. Ben de onu ümmetim için kabul ettim. O halde şefaatim, hiç bir şeyi Allah'a ortak koşmamış olan kimseye mahsustur."

Buharî'nin hadîsinde beş hasletin zikrolunmasından muradın, sadece bu beş hasletten ibaret olmadığı, şundan da anlaşılır:

İmam-ı Müslim'in naklinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki:

فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ
وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً
وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ

"Ben, bütün peygamberler üzerine altı hasletle üstün kılındım. Bana cevâmiu'l-kelîm (her ağızdan konuşma, her sözü kendi özünde toplama kudreti) verildi. Korku ile yardım gördüm. Yâni düşmanımın kalbine heybetim düşmekle mansur ve muzaffer oldum. Arz bana mescid ve temiz kılındı. Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim. Peygamberler benimle tamamlandılar," diye buyurmuşlardır.

Ancak bu hadis-i şerifte şefaat yerine iki haslet zikrolunmuştur. Biri cevâmiu'l-kelim verilmek, biri de peygamberliği hitama erdirmek.

Câbir'in hadîsiyle bu hadîsin toplamından yedi haslet hâsıl olur.

Yine İmam-ı Müslim'den bir rivayette de Huzeyfe'den (R.A.) rivayet edilmiş olan hadîste üç haslet zikrolunmuştur: Birisi, namazda saflarımızın meleklerin safları gibi olması. İkisi de, arzın mescid kılınması ve temiz kılınmasıdır. "Bir haslet daha zikretti," diye müphem bırakmıştır.

Ama İbn-i Huzeyme ve Nesâî o hasleti de belirtip: "Bakara sûresinin sonunda olan âyetlerdir," dediler*.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

"Arş altındaki hazineden bana Bakara sûresinin sonunda olan şu âyetler verildi," diye buyurmuşlardır.

---

* Zikri geçen Bakara sûresinin en son âyetinin meâli şudur:
"Allah hiç kimseye gücünün üstünde olan bir şeyi teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi lehine, kötülük kendi aleyhinedir. Ey Rabbimiz, unuttuğumuz veya yanıldığımız şeylerden dolayı bizi kınama. Ey Rabbimiz, bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yükler yükleme. Ey Rabbimiz, bize, gücümüzün yetmeyeceği şeyleri yükleme. Bizi afvet, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler kavmine karşı bize yardım ve zafer ihsan et!" (Bakara sûresi: 2/286).

Murad, "Ümmetim, bu âyetlerde zikrolunan zor ve ağır teklifler, belâ ve cezalar yüklenmekten, unutmak ve yanılmakla kınanmaktan bağışlanmış oldular," demeğe işarettir, diye buyurmuşlardır. Bu takdirde haslet dokuz olur.

İmam-ı Ahmed'in naklinde Hazret-i Ali (kerremallahü veche) rivayet etmiştir ki, Peygamber Efendimiz:

أُعْطِيتُ أَرْبَعًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنْ أَنْبِيَاءِ اللهِ أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ
وَسُمِّيتُ أَحْمَدَ وَجُعِلَتْ أُمَّتِي خَيْرَ الْأُمَمِ ه

"Bana dört haslet verildi ki, Hak Teâlâ Hazretlerinin peygamberlerinden hiç bir peygambere verilmedi. Bana arzın anahtarları verildi, Ahmed ismiyle isimlendirildim ve ümmetim ümmetlerin en hayırlısı kılındı," dedikten sonra toprağın hasletini zikretti, diye buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz yukarıdaki sözlerinden sonra **"Arz bana mescid ve temiz kılındı,"** diye buyurmuştur. Toprağın hasleti dediği budur.

Bezzâr'ın naklinde Ebu Hüreyre'den (R.A.) başka bir şekilde rivayet olunup: "Ben bütün peygamberler üzerine üstün kılındım. Benim günahlarımdan geçmiş ve gelecek olanlar bağışlandı. Ümmetim, ümmetlerin en hayırlısı kılındı. Bana Kevser verildi. Gerçekten sizin sâhibiniz, yâni peygamberiniz, kıyâmet gününde Hamd Sancağı sahibidir. O sancağın altında Âdem Peygamber, ondan daha aşağılarda haşrolunur," dedi ve daha önce zikri geçen hasletlerden iki haslet daha zikretti, denilmiştir.

Yine Bezzâr'ın rivayetinde İbn-i Abbas'dan (R.A.) merfuan rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

"Ben bütün peygamberler üzerine iki hasletle üstün kılındım. Benim şeytanım kâfirdi. Rabbim bana yardım etti, şeytanım İslâm'a geldi," diye buyurdu.

İbn-i Abbas: "Öbür haslet hatırımdan gitti, unuttum," diye buyurmuşlardır.

Velhasıl bununla on yedi haslet olur, dediler.

Peygamberimizin Hasletleri

Ebu Saîd Nisaburî (Allah ona rahmet etsin), *Şerefü'l-Mustafa* adlı kitabında: "Muhammedî hasletler* altmış tanedir," diye zikr etmiştir. Bâzı âlimler de: "Mûcize ve hasletlerden Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine üç bin tane verilmiştir," diye

* Hasletler (hasâis) diye, bir kimsenin kendisinden başka kimseye verilmemiş olan faziletlerine denir.

zikrettiler. Bâzı âlimler de bunun sayısından söz etmeyi doğru bulmamışlardır. Söz etmek ve değişik görüşler ileri sürmek, ancak, hakkında bir hükmün isbatı gerekli olan yerde geçerlidir, demişlerdir. Bâzıları da bunu caiz görüp faydadan uzak değildir, demişlerdir. Buna dayanarak Müellif, muteber kitaplarda bulduklarından bir miktarını toplamıştır.

Şöyle malûm olsun ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendine mahsus olan haslet ve hususiyetlerini, dört imamdan her biri dört kısma ayırmışlardır.

1. Kısım

Peygamberimize Mahsus Vacipler

Birinci kısım, Peygamber Efendimiz Hazretlerine tahsis edilmiş olan vaciplerdir. Bundan hikmet, yakınlığın artması ve derecelerin yükselmesidir. Zira Hazret-i Hakk'a yakınlıklar bulmak isteyenler, sadece farzların edâsiyle fazla yakınlık hâsıl etmezler, belki onlardan başka daha çok tâat ve ibadet etmek lâzımdır.

Bâzı âlimler, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine Hak Teâlâ Hazretlerinin bâzı vacipleri tahsis etmesinin izahı hususunda buyurdular ki: "Onun kuvvet ve dayanıklılığının başkalarından daha fazla olduğu Hak Teâlâ Hazretlerine malûmdu. Onun için ümmetine vacip olmayan tâatlerden bâzıları ona vacip oldu."

Bâzıları da: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine çok büyük ecir verilmek için öyle oldu," dediler.

Böylece o Resûlüllah Efendimize mahsus olan vaciplerin her birini, din imamları kendi mezheplerine göre beyan buyurmuşlardır.

Bu cümleden biri **kuşluk namazı**'dır ki, İmam-ı Şafiî Hazretlerinin mezhebi üzre Fahr-i Âlem Hazretlerine vacip idi. Fakat Sahih'de Hazret-i Âişe'nin (R. Anhâ): **"Resûlüllah'ın kuşluk namazı kıldığını görmedim,"** diye buyurması vacip olduğunun zayıflığına delâlet eder. İbn-i Hacer, "Sahih haberde bu sâbit olmadı," demiştir. Daha fazla açıklaması İbadetler Bölümü'nde inşâallah gelecektir.

Ancak vacip olduğu takdirde ne miktar kılmak vacipti? denilirse İmam-ı Ahmed'in *Kitab-ı Müsned*'inde zikrettiği üzre:

أُمِرْتُ بِرَكْعَتَيِ الضُّحٰى وَلَمْ تُؤْمَرُوا بِهَا

"Ben iki rek'at kuşluk namazı ile emrolundum; başkaları emrolunmadı," buyurmuştur.

Biri de vitir namazı ve sabah namazının sünnetidir. Nitekim Hâkim *Müstedrek*'inde ve başkaları da kitaplarında zikretmişlerdir. İmam-ı Ahmed ve Taberanî'nin rivayetlerinin lâfzı şudur:

ثَلٰثٌ عَلَيَّ فَرِيضَةٌ وَهُنَّ لَكُمْ تَطَوُّعٌ اَلْوِتْرُ وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ وَرَكْعَتَا الضُّحٰى

"Üç namaz benim üzerime farzdır, size nafiledir: Biri vitir, biri sabah namazının iki rek'ati, yâni farzdan önce kılınan sünnet, **biri de kuşluk vaktinin iki rek'atidir."**

Şöyle malûm olsun ki, vitir namazı, İmam-ı Âzam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) katında vaciptir. İmam-ı Şâfiî katında ümmete sünnettir. İmam-ı Ebu Yûsuf ve İmam-ı Muhammed katlarında da sünnettir. Allah onlara rahmet etsin. Bunun tafsilâtı fürû' kitaplarında yazılıdır.

Biri de gece namazı'dır ki, vacipliğinin Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olduğu: **"Ve mine'l-leyli fetehecced bihi nâfileten leke — Gecenin bir kısmında sana mahsus bir nafile kılmak üzere uyan,"** (İsrâ sûresi: 17/79) âyet-i kerimesiyle sâbittir.

Burada nafile kelimesinin mânasını **"Farz olan namazlar üzerine fazladan sana farz olan"** demektir, diye tefsir etmişlerdir. Hâsılı nâfile'nin ıstılah mânası murad değildir, lûgavî mânası muraddır, demek olur. Yahut **"Sana mahsus olan vacipler senin hakkında daha faziletlidir,"** demektir, dediler. Bu takdirde nâfile'ye fazilet mânası verdiler. Ama yine Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine vacip olduğu kesindir.

Misvak Kullanma

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine mahsus olan vaciplerden biri de misvâk kullanmadır. Bu, Ebu Dâvud'un naklinde Abdullah bin Hanzele'den rivayet edilmiş olan hadîsten istidlâl olunmuştur. Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, gerek abdestli bulunsun, gerek bulunmasın her namaz için abdest almakla emrolunmuştu. Bu hal kendine meşakkat verdiği vakit her namaz için misvak kullanmakla emr olundu, diye rivayet etmişlerdir. Fakat bu haberin doğruluğunda şüphe vardır. Zira bunun ısnadı arasında Muhammed bin İshak vardır ve o suret-i haktan görünerek insanları aldatan bir kimsedir, dediler.

Vacip değildir diyenlerin delili, *Sünen-i İbn-i Mâce*'de gelen Ebu Ümâme'nin hadîsidir ki, Fahr-i Âlem Hazretleri:

ما جاءني جبريل إلا أوصاني بالسواك حتى خشيت أن يفرض علي وعلى أمتي

"Dişlerimi misvâklemedikçe Cebrâil bana gelmedi. O kadar ki, benim ve ümmetimin üzerine onun farz kılınmasından korktum," buyurdu, diye rivayet etmiştir.

Bunun da isnadı zayıftır. Ama İmam-ı Ahmed *Müsned*'inde Vasile bin Eska' (R.A.) dan rivayet eder ki, Resûlüllah Efendimiz:

أمرت بالسواك حتى خشيت أن يكتب علي

"Ben misvak kullanmakla emrolundum. Hattâ üzerime yazılmasından korktum," diye buyurmuşlar.

Bunun isnadı güzeldir. Peygamberimize ait hususiyetler ancak sahih delil ile sâbit olur, demişlerdir.

Peygamber Efendimizin buyruğundaki "Üzerime yazılmasından" tâbirinin mânası, "vacip olmasından" demektir. "Korktum" buyurmasının mânası da, "Belki ümmetime de vâcip olur. Teklifler daha ağır olduğundan altından kalkamayıp terkederek ikaba uğrarlar diye korktum," demektir.

İstişare ile İş Görmesi

Peygamber Efendimizin kendilerine mahsus olan faziletlerinden biri de meşveret'tir. Yâni işleri, yakınları, güvenilir arkadaş ve dostları ile danışarak görmektir. Hak Teâlâ Hazretleri: **"Ve şâvirhüm fi'l-emri — İş hakkında onlara danış, onlarla istişare et,"** (Âl-i İmran sûresi: 3/159) buyurmuştur. Emr (iş) vücup içindir, dediler.

İmam-ı Beyhakî: "Resûlüllah Hazretlerinin üzerine meşveret vâcip değildi," diye nakletmiştir. Nitekim bunun üzerine Hicazî ve diğerleri tenbih etmişlerdir.

Âlimler Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine meşveret buyrulmasının sebebi ve hikmeti üzerine değişik görüşler ileri sürüp: "Aklı kemâlde ve re'yi en sağlam ve kuvvetli iken, arkasından vahiy gelmek üzere iken, ona itaat etmek ümmet üzerine vacip iken yine ashâbı ile meşveret etmesinin buyrulmasının bir hikmeti vardır," dediler. Böylece her biri bir izah şekli buyurdular.

Bâzıları dediler ki: "Gerçi bu emr (iş) kelimesi, lâfız bakımından umumîdir. Yâni ne tür işlerde istişare etmek gerektiği belirtilmemiş, bütün işlere şâmil bir ifadeyle

gelmiştir. Fakat mâna bakımından hususîdir. Yâni Allah tarafından senin hakkında bir delil bulunmayan işlerde meşveret et, demektir. Mümkündür ki, mühim bir hâdise olur, onun hakkında henüz vahiy inmemiş bulunur. İşte o türlü yerlerde ashâbının reyleri nedir, gör, onlarla meşveret eyle, demektir. Muradın bu olduğuna İbn-i Abbas Hazretlerinin kırâeti delâlet eder. Zira o: "**Ve şâvirhüm fi ba'zı emri — Bâzı işlerde onlarla istişare et,**" diye kırâet etmiştir."

Bâzıları da: "Murad, gazâda düşmanla karşılaşmak hususunda, harpte hile etmek ve düşmanı aldatmak hususlarında ashâbınla danışık eyle, demektir," dediler.

Katâde ve Mukatil dediler ki: "Arap büyüklerinin âdetleri şu idi ki, herhangi bir hususta kendileriyle istişare olunmasa bu onlara gayet güç gelir, ıstırap çekerlerdi. Hak Teâlâ Hazretleri, onların hâtırını hoş etmek için Resûlüne meşveret buyurdu.

Hasan-ı Basrî Hazretleri dedi ki: "Hak Teâlâ Hazretlerine malûmdu ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin ashâbına asla ihtiyacı yoktu. Fakat kendinden sonra ümmetine sünnet ve örnek olması için böyle buyurdu."

Kadı Ebu Ya'lâ, meşveretin ne türlü işlerde buyrulduğu hususunda iki görüş hikâye etmiştir. Bir görüşte olanlar: "Hâssaten dünya işlerinde meşveretle emrolunmuşlardı," demişler. Diğer görüşte olanlar da: "Hem dünya ve hem din işlerinde," demişlerdir. Bâzı müfessirler: "Bu görüş en doğrusudur," dediler. Din hususunda müşaverenin hikmeti, hükümlerin sebeplerini ve ictihat yolunu gösterme, bu hususlarda zihinleri uyandırma, anlamaya ve kavramaya sevketmedir. Yâni meşveret suretinde nice şer'î hükümlerin sır ve hikmetinin ashâbına açıklanıp bildirilmesidir, dediler.

İbn-i Adiy ve Beyhakî, İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki: "**Ve şâvirhüm fi'l-emri**" âyeti nazil olduğu zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretleri dedi:

— İyi bilin ki, Allah ve Resûlü, meşveretten müstağnidirler. Fakat meşvereti ümmetime rahmet kılmıştır.

Bundan anlaşıldı ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine meşveret buyrulması, ümmetine sünnet olup ona uymaları içinmiş...

Gerçekten kişi ne kadar akıllı ve bilgili olursa olsun yine dostları ile meşveret etmenin faydası vardır. Zira insan, gafletten uzak olmaz. Zaman olur ki, bir husus bir kişiye gizli ve örtülü olur. Aynı şey başka bir kişiye açık ve âşikâr olur... Ancak meşveret, emin ve güvenilir, hayır isteyici kimselerle yapılmak gerektir ki, faydalı olsun.

İnsanlara Dost Görünmekle Emrolunması

Peygamber Efendimiz insanlara müdârât (yüze gülme, dost görünme) ile emrolunmuştur*. İmam-ı Tirmizî katında Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) merfuan rivayet olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

إِنَّ اللهَ أَمَرَنِي بِمُدَارَاتِ النَّاسِ كَمَا أَمَرَنِي بِإِقَامَةِ الْفَرَائِضِ

"Gerçekten Allah bana farzları yerine getirmemi emrettiği gibi insanlara müdârâ etmemi (yüzlerine gülmemi) de emretti," diye buyurmuşlardır.

Bu da ümmete irşattır. Müdârâ, güzel hasletlerin en seçkinlerindendir. Bununla nice faydalar kazanılıp nice zararlar savuşturulur.

Düşmana Sabretmesi

Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus olan vaciplerden biri de, sayıları her ne kadar çok da olsa düşmana karşı musâbere (sabr etme, katlanma, dayanma ve direnme) dir. Yâni sayıları çok da olsa düşmandan yüz çevirmeyip onlara karşı dayanıp direnmesi kendilerine emrolunmuştur. Bu da ümmetin başkanlarını irşat içindir. Başkan, önder ve kumandan olan kimsenin sabredici, güçlüklerden yılmadan ve korkmadan ayak direyici olması gerektir.

Kötülüğü Önlemesi

Peygamberimize mahsus olan vaciplerden biri de gördüğü yerde ve zamanda münker (yasaklanmış) bir işi değiştirmektir. Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine münkeri nehyetmek (yapılmaması gereken bir işi yaptırmamak) vacip idi. Ondan korku sebebiyle bu vacip düşmezdi. Muhakkak onu yerine getirmek gerekti.

---

* Burada müdârâ'dan maksat, hâşâ, riyakârlık (iki yüzlülük) demek değildir. Umumî olarak insanlara -bâzı sevilmeyen halleri olsa bile- güler yüzlü, nazik, kibar ve dostça davranmak, böylece onlarla iyi ilişkiler kurmak ve sonunda onları ıslah ederek güzel hasletlerinin kötülükleri üzerine galip olmasını sağlamaya çalışmak demektir ki, azîm ahlâk sâhibi Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ümmetine örnek olan bu yüksek davranışiyle nice kötü görünen kimseleri iyiler zümresine katarak kazanmışlardır. Bu şekilde davranamayan kötü terbiyeciler de nice iyi insanları, lüzumsuz yere gönüllerini kırıp onlara düşmanca davrandıkları için kendilerine hasım etmiş ve iyiler zümresinden soğutup uzaklaştırarak kötüler ve âsiler sınıfına itmek suretiyle onları kaybetmişlerdir. Müdârâ, ancak korku veya hasis menfaatler sebebiyle olursa çirkindir. Ulvî maksatlar için olursa en güzel hasletlerden biridir. Samimiyet kabalık ve akılsızlık demek olmadığı gibi müdârâ da her zaman riyakârlık ve dalkavukluk demek değildir.

Muhammedî ahlâk ve siyaset, kurtarılması ve kazanılması ümid edildiği takdirde, düşmana bile dostça davranmayı gerekli kılar. Çünkü O, insi, cinni ve bütün âlemleri kurtarmak için gönderilmiştir; kahretmek için değil. (S.N.)

Fakirlerin Borcunu Ödemesi

Yine Peygamberimize vacip olan şeylerden biri de, fakir bir müslüman borçlu olarak ölse onun borcunu ödemekti. İmam-ı Müslim'in rivayetinde gelmiştir ki:

أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَمَنْ تُوُفِّيَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ وَمَنْ
تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ

"Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha yakın ve daha yararlıyım. Çünkü onlardan bir kimse üzerinde borç varken ölse o borcun ödenmesi benim üzerimedir. Ve bir kimse arkasında mal bırakarak gitse o mal vârislerinindir," buyurulmuştur.

İmam-ı Nevevî: "Bu kazâ (borcu ödeme) Resûlüllah Efendimizin üzerine vacipti," demiştir. Diğerleri: "Teberru idi, vacip değildi," dediler.

Kadınlara Seçim Hakkı Vermesi

Biri de **tahyîr-i nisâ** (kadınlara seçim ve tercih hakkı vermek) idi. Tahyîrin ne mânaya geldiği hususunda iki kavil vardır. Bunlar üzerinde ihtilâf olunmuştur.

Bunlardan biri Resûlüllah Efendimizin kendi hanımlarını muhayyer kılması üzerinedir. Şu mânaya ki, ya dünyayı ihtiyar etsinler, Fahr-i Kâinat Efendimiz de onlardan ayrılsın. Ya da âhireti istesinler, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri onları tutsun. Bu kavle göre mü'minlerin analarının ihtiyarları, dünyayı veya âhireti istemeğe göre olur. Eğer dünyayı isterlerse onlardan ayrılmak da Fahr-i Âlem Hazretlerine kalmış olur. Bu kavil, Hasan-ı Basrî'nin ve Katâde'nindir. Allah onlara rahmet etsin.

İkinci kavil de ihtiyarlarının boşanma hususunda olmasıdır. İsterlerse o Hazret'den ayrılırlar, isterlerse onun şerefli hizmetinde kalırlar. Bu takdirde tahyîr ettiği gibi ayrılmak ve boşanmak onların kendi ellerinde olur. Bu kavil, Hazret-i Âişe'nin, Mücâhid, Şa'bî ve Mukatil Hazretlerinindir. Allah onların hepsinden razı olsun.

Kadınları muhayyer (dilediklerini seçmekte serbest) kılmanın sebebinin ne olduğu hususunda birkaç kavil üzerinde ihtilâf olunmuştur. Bu değişik görüşlerden biri şudur: Hak Teâlâ Hazretleri, onu, dünya saltanatı ve hükümdarlığı ile âhiret nimetleri arasında muhayyer kılmıştı. O da âhireti ihtiyar edip:

اَللّٰهُمَّ أَحْيِنِي مِسْكِينًا وَأَمِتْنِي مِسْكِينًا وَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِينِ

"Allahım, beni miskin olarak dirilt, miskin olarak öldür ve miskinler zümresinde haşreyle," diye dua etti; hayatında ve ölümünde meskenet istedi ve kıyamet gününde miskinlerle haşrolunmayı diledi*. Çünkü Fahr-i Âlem Hazretleri bunu ihtiyar etti. Hanımları da kendi yolu üzre olması için dilediklerini seçmekte serbest bırakıldı, dediler.

Bu değişik görüşlerden biri de şudur: "Resûlüllah Efendimizin hanımları, onu birbirinden kıskanıp aralarına muhalefet düştü. Onun için muhayyer bırakıldılar," denildi.

Bir görüş de şudur: "Mü'minlerin anaları Resûlüllah Efendimizden bâzı giyecekler istediler. Resûlüllah Efendimiz de istediklerini alıvermeye kadir olamadı. Onun için muhayyer bırakıldılar," denildi. "İlk isteyen Ümmü Seleme (R. Anhâ) idi. Bir setr-i mu'lem** istemişti. Meymûne (R. Anhâ) bir Yemen hullesi istemişti. Zeyneb (R. Anhâ) yol yol nakışlı bir yemen bürdesi istemişti. Ümmü Habîbe (R. Anhâ) Yemen diyarından gelen bir cins ak pamuk bezden yapılma bir elbise istemişti. Her biri bir şeyi murad edinmişlerdi. Hazret-i Âişe (R. Anhâ) Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine hiç bir nesne teklif etmemişti. İşte muhayyer bırakılma bundan ötürü oldu," dediler.

Bir görüş de şudur: "Bir gün mü'minlerin anaları bir yere gelip:

— Diğer kadınların istedikleri süslü elbiselerden biz de isteriz, dediler.

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, tahyîr âyetini indirdi," dediler.

Böyle demelerinin sebebi şu idi: Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimize yardım ve kudret ihsan buyurup Yahudî tâifesinden Beni Kureyza ve Benî Nadr kabilelerini fetih müyesser olduğu zaman mü'minlerin anaları öyle sandılar ki, onların zarif ve nefîs elbiselerinden nice şeyler Fahr-i Kâinat Hazretlerine tahsis edilecek. Bu düşünceyle gelip Resûl-i Kibriya Hazretlerinin etrafını alarak oturdular:

---

* Meskenet ve miskinlik, lûğavî mânasından uzaklaşıp zamanla fakırlık, yoksulluk, âcizlik gibi mânalar almış olmasına rağmen aslında "Hırs ve ihtirastan arınıp istikrar ve sükûna kavuşmuş; mütevazı, alçakgönüllü olma" keyfiyetini ifade eder. Mânevî tatmin, istikrar ve sükûna kavuşma olmadıkça tevazu' da gerçekleşemeyeceğine göre bu kelimeden asıl anlaşılması gereken mâna "Tevazu" olur. Bu takdirde yukarıdaki hadîs-i şerifin meâli:
"Allahım, beni mütevazi bir insan olarak dirilt, mütevazi bir insan olarak öldür ve beni mütevazi insanlar zümresi içinde haşreyle," demek olur.
Mütevazi insanların zenginler arasında az, fakırler arasında daha çok bulunması bu kelimeye fakırlık ve yoksulluk mânası verilmesini gerektirmeyeceği gibi bu hadîs-i şerife fakırlık ve yoksulluğun tergîb edilmesi mânasının verilmesi de doğru değildir. S.N.)

** Setr, perde, örtü demektir. Mu'lem, alemli, üzerinde işaretler bulunan, nakışlı veya işlemeli, demektir. Setr-i Mu'lem, nakışlı veya işlemeli örtü demek olur. Alemden murad, aynı zamanda elbiseye dikilen sincef kısmından bir nesnedir. Nihayet o diyarda hususî bir şekilde elbise üzerine konur. Hâsılı setr-i mu'lem, bir kadın elbisesidir. Hullenin birkaç mânası vardır. Burada Yemen bürdesi demektir.

— Ya Resûlâllah! Kisrâ'nın ve Kayser'in kızları altın ve inciler takınıyorlar, zarif ve güzel elbiseler giyiyorlar. Biz ise, görüyorsun, bu hal üzreyiz. Yoksulluk ve geçim sıkıntısı çekiyoruz, dediler.

Hâsılı istekleri ve ısrarları ile şerefli kalbine elem ve ıstırap verdiler. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri âyet indirip onları muhayyer bırakmayı buyurdu. Tâ ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri üzerinde minnet yükleri kalmasın. İsteyen kalsın, istemeyen ayrılıp gitsin. Vakta ki, ayrılmaya razı olmayıp yoksulluk ve sıkıntıya sabrederek Fahr-i Âlem Hazretlerinin hizmetini seçtiler, Hak Teâlâ Hazretleri de onları iki nesne ile şereflendirdi.

Biri şudur ki, onların üstünlüğü hakkında âyet-i kerime gönderip: **"Yâ nisâe'n-nebiyyi lestünne ke-ehadin mine'n-nisâi — Ey Peygamber'in kadınları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz,"** (Ahzâb sûresi: 33/32) diye buyurdu.

Hâsılı Allah, onları bütün kadınlar topluluğundan üstün tutup mü'minlerin anaları kıldı.

Biri de şudur ki, onları boşayıp yerlerine başka kadınları almayı Resûlüllah Hazretlerine şu âyetle haram kıldı: **"Lâ ehıllü leke'n-nisâü min ba'dü ve lâ en tebeddele bihinne min ezvâcin — Bundan sonra sana başka kadınlarla evlenmek ve bu kadınların yerine başka eşler edinmek helâl değildir,"** (Ahzâb sûresi: 33/52) diye buyurdu.

Böylece Resûlüllah Efendimizin hanımlarını boşamasının haram olduğu kesinleşmiş olarak kaldı. Ama daha başka kadın almak, bâzı kavillere göre, sonradan yine helâl kılındı. Zira Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki:

مَا مَاتَ رَسُولُ اللّٰهِ حَتّٰى أُحِلَّ لَهُ النِّسَاءُ

"Resûlüllah Efendimiz, tâ kendine kadın helâl oluncaya kadar vefat etmedi," buyurmuştur.

Yâni: "Başka kadın alması haram olmuş iken sonradan yine helâl kılındı," demek olur.

Bâzılarının kavline göre, sonradan tekrar helâl kılınması: **"İnnâ ahlelnâ leke ezvâceke — Hiç şüphesiz biz, sana şunları zevcen olarak helâl kıldık..."** (Ahzâb sûresi: 33/50) âyet-i kerimesiyle vâki olmuştur.

İmam-ı Nevevî *Ravza*'sında buyurmuştur ki: "Vaktâ ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, temiz zevcelerini muhayyer kılıp onlar da Fahr-i Âlem Hazretlerini seçtiler, Hak Teâlâ Hazretleri de bu güzel işlerine karşılık onlara cennet verip: **"Fe-**

innallâhe eadde lil-muhsinâti minkünne* **ecren azîmen — Hiç şüphesiz Allah, sizin içinizden güzel hareket edenlere büyük mükâfat hazırlamıştır,"** (Ahzâb sûresi: 33/29) diye buyurdu.

Yâni, "Allah bu güzel hareketiniz karşılığında size öyle bir mükâfat hazırladı ki, onun yanında dünya ve dünya süsleri çok hakir sayılır," demek olur."

Buyurmuşlardır ki: Temiz zevcelerini boşamakla tutmak arasında Resûlüllah Efendimize onları muhayyer bırakmak vacip kılındı. Bâzılarını boşaması buyurulmadı. Zira bu takdirde onların sinelerini kıskançlık ateşi ile yakıp kavurmak lâzım gelirdi. İhtimal böylece kalblerine nefret gelip itikatlarına zayıflık ve sarsıntı erişirdi. İllâ fakirlik ve sıkıntıya sabredip kalmaları de emredilmedi. Zira bu da onlara eziyet vermek olurdu. Bu mahzurlar lâzım gelmesin diye Hak Teâlâ Hazretleri, tahyîr (hür bırakma) âyetini indirip: **"Yâ eyyühennebiyyü kul li-ezvâcike" — Ey Peygamber! Hanımlarına söyle: Eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzellikle salayım,"** (Ahzâb sûresi: 33/28) diye buyurdu.

Tâ ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin peygamberlik memuriyeti lâyık olmayan nesnelere nisbet edilmekten masun ve mahfuz olsun.

Başladığı İşi Bitirmesi

Peygamber Efendimize mahsus olan vaciplerden biri de şu idi ki, nafile olan nesnelerden birine başlasa onu bitirmek kendine vacipti. Meselâ nafile ibadet olarak cihad için zırh giymiş tâ düşmana varıp cenk etmedikçe onu çıkarmak kendine haram kılınmıştı, dediler. Ama İmam-ı Nevevî, "Bu kavil zayıftır," demiştir.

Biri de şudur ki, farz namazı halelsiz (eksiksiz ve hatâsız) edâ etmek O'na lâzım idi. Mâverdî böyle demiştir. Irakî, *Mühezzeb Şerhi*'nde "Peygamber Efendimiz Hazretleri, farzın noksanlığından korunmuştu," demiştir. Murad, namazı iptal etmeyen haleldir.

Hâsılı bâzı şeyler vardır ki, namaz içinde bizden sâdır olsa mekruh olur, ama namazımız bâtıl olmaz. Meselâ yabana bakmak, parmak çatlatmak ve esnemek gibi... Bunlar ve bunların benzeri şeyler bizden sâdır olursa namazımız halelden (eksiklikten) uzak kalmaz, ama bâtıl da olmaz. Yeteri kadar olur. Fakat Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin namazında bu türlü şeyler olmayıp elbette en mükemmel şekil üzre edâ olunması gerekti. Hak Teâlâ Hazretleri, bu türlü hatâ ve halelden O'nu korumuştu.

---

* Min künne (sizin içinizden) kelimesinde min (den), bir kısmını diğerlerinden ayırmak için değil, belirtmek içindir. Zira mü'minlerin analarının hepsi **muhsinât** (güzel hareket eden kadınlar) dır.

Bâzı âlimler buyurdular ki, Fahr-i Âlem Efendimize şu da vacipti: Ne zaman şaşılacak ve tuhafına gidecek bir şey görse, **"İnne'l-îyşe îyşü'l-âhire — Elbette îyş âhiret îyşidir,"** derdi... îyş'in mânası hayat ve geçimdir. Yâni "Hayat âhiret hayatıdır" demek olur.

Bu kavlin sahibi buyurmuştur ki: "Bu söz, Fahr-i Âlem Hazretlerinden iyilik hâlinde sâdır oldu. Yâni gönlü sevinçli ve hatırı hoşnutluk üzere iken böyle buyurdu. Haccettiği zaman arefe günü söylerdi. Biri de çok çetin zamanlarda sâdır oldu. Yâni Hendek gazâsında, ıstırap zamanında böyle buyurdu. Hâsılı gayet ıstıraplı halde ve bir de sevinç ve neş'esinin kemâl derecesinde bu sözü buyururdu. Sadece bir hâle mahsus değildi."

Biri de şu idi ki, vahyin geldiği hal içinde kendisi bu dünyadan alınırdı. Yâni bu cihandan haberi olmazdı. Bununla beraber yine oruç, namaz ve diğer hükümler kendisinden sâkıt olmazdı. Nitekim *Zevâid-i Ravza*'da İbnü'l-Kass ve Kıfâl'den böyle naklolunmuştur. İbnü's-Seb' de böyle zikretmiştir.

Biri de şudur ki, şerefli kalbini herhangi bir hal istilâ ettiği zaman arkasından yetmiş kere istiğfar ederdi. İmam-ı Müslim'in rivayetinde:

إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ

"Gerçekten kalbim bir halle örtülür ve ben günde yüz kere Allah'a istiğfar ederim," diye buyurması bu mânayı ifade eder.

Ebu Dâvud'un rivayetinde de **"Fî külli yevmin — Her gün..."** diye vâki olmuştur. Yukarıdaki hadîsin ibaresinde geçen **"Yüğânü alâ kalbî"** demek, "Kalbim perdelenir" demektir. Ebu Ubeyde'den rivayet edildiğine göre: "Ğayn'ın aslı burada, kalbi bürüyüp örten nesnedir. Onun da aslı ğayn-ı semâ'dandır ki, gök yüzünü bulut kaplamasıdır," dedi.

Bâzı âlimler dediler ki: "Burada ğayn, öyle bir şeydir ki, kalbe perde olur, fakat tamamen ve kuvvetlice örtmez. O ince bulut gibidir ki. kişinin ışığına engel olmaz."

Kadı Iyâz, bu zikrolunanı hikâye ettikten sonra der ki "Bu ğayn'dan murad, Hak Teâlâ Hazretlerinin zikrine devamdan ve Hakk'ın müşahedesinden kalbin sehiv, gaflet ve füturuna işarettir. Şu sebeple ki, kendini beşerî maksatlara ve ümmetin siyasetine vermişti. Yâni halkın dert ve belâsını çekerdi. Ümmetinin durumunu muhafaza etmekle meşguldü. Dost ve düşman hususlarını, kendi nefsinin ve çoluk çocuğunun işlerini görmekle bağlantılı idi. Kendine emaneti yüklenme ve risaleti eda etme hizmetleri teklif olunmuştu. Gerçi bütün bu işleri görürken de Rabbın ibadetinde ve Hâlık'ın tâatinde idi. Fakat kendisi hakikatte Hak Teâlâ Hazretleri katında kıymet ve derece bakımından halkın en yücesi, Mârifetullah (Allah'ı tanıma) bakımından da

en tam ve en üstün olanı idi. Mâsivâ (Allah'dan gayrı şeyler) ile uğraşmaktan hâlî olup gönül hoşluğu ve kalb huzuru ile tamamen kendini Rabbına verdiği hâli, öbür hâlinden daha aziz ve daha güzeldi. Mâsivâ ile uğraşma hâlinde kendini yüksek makamından aşağılara inmiş görüp ondan istiğfar etmeğe başlardı. Hadîs-i şerifin mânası hakkında zikredilen açıklamaların en uygunu ve en ünlüsü budur."

Ama bâzıları dediler ki: "Kadı Iyâz'ın bu sözü, ilâhî haberleri insanlara eriştirme yollarının dışında Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sehiv, gaflet ve fetret (uyuşukluk) gibi hallerin mümkün olmasına dayanınca itiraz olundu ki, Fahr-i Kâinat Hazretlerini bu mânaya nisbet etmek caiz değildir. Zira meleklerin tesbih ve müşahededen fütûr getirmemekle üstün kılınmış olması lâzım gelir. Aynı zamanda Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hadîs-i şerifine de muhalif olur ki:

لَسْتُ أَنْسَى وَلٰكِنْ أُنَسَّى لِأَسُنَّ

"Ben unutmam, fakat bana unutturulur. Tâ ki, ben ümmetime bir nesneyi sünnet kılayım," diye buyurmuştur.

Fahr-i Alem Efendimiz Hazretlerinden nisyan (unutma) vâki olsa Hak Teâlâ Hazretleri tarafından şer'î bir hikmetin beyan olunması için vâki olurdu. Bir hikmet için olan şey fütur değildir."

Hâsılı Kadı'nın muradını anlamayıp sözlerini maksadının aksine çektiler. Ondan çıkarılamayacak sözlerle üzerinde durulan noktayı ıslaha giriştiler. İdrâk ehline gizli değildir ki, kalb huzuru ve gönül rahatlığı ile ibadet hazinesinde olan istek ve yöneliş, türlü üzüntüler ve ıstıraplarla karışmış olan yöneliş gibi değildir. Mâsivâ ile uğraşmanın kalb huzuruna mâni olduğunda şüphe yoktur. Gerçi âlemlerin hocası Efendimiz Hazretleri, her halde Hakk'ın tâati üzre idi; fakat gayriyetlerin zahmet ve sıkıntılarından uzak olup gönül rahatlığı ile yönelişi, sırf istiğrakın kendisi idi. Açık olan şudur ki, bu hâlin öbür hâl ile münasebeti yoktur. Böylece hallerinin en şereflisinden her ne zaman aşağılara inecek olsa geri o makama yükselmek için istiğfarla meşgul olurdu. Onun istiğfarı hiç bir zaman şu mânada değildi ki, ihmal ve gevşekliği dolayısiyle kusur ve eksiklikleri olsun da af ve mağfiret istesin!.. Hâşâ, böyle değildir.

Peygamberler bu türlü işlerden mâsumdurlar. Hususiyle Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin günahlarından geçmiş ve gelecek olanların bağışlanmış bulunduğu kesin âyet hükmüyle sâbittir. Bu mânada istiğfara ne imkân kalır?.. O halde O'nun istiğfarı, sırf ilerleme, derecelerini arttırma ve yükseltme, yüce makam ve mertebelere erişme içindi. Maksatların en şereflisine kavuşmak için istiğfar ederlerdi.

Kadı Iyâz bu mânayı murad edinmiştir. Nitekim sözün gelişinden de bu açıkça anlaşılır. Doğrusunu Allah bilir.

Bâzıları da: "Ğayn, nefste meydana gelen şeylerden kalbe düşen nesnedir," dediler. Yâni insanoğlunun gönlüne düşen türlü türlü hâtıralardır ki, kişi kendi âleminde onunla meşgul olur.

İbn-i Hacer der ki: "İmam-ı Râfiî *Emâlî*'sinde buna işaret edip kendi babasının yazdığı mânanın bu olduğunu tasrih etmiştir."

Bâzıları da: "Ğayn, öyle bir durumdu ki, o durumda Peygamber Efendimiz Hazretleri ümmetinin hallerine muttali olurdu da onlar için istiğfar ederdi," dediler.

Şeyh Veliyyüddin bin Irakî şöyle dedi: "Açık olan şudur ki, hadisin ibaresinde geçen iki cümleden ikinci cümle - Allah'a istiğfar ederim cümlesi - birinci cümleye - Kalbim perdelenir cümlesine - terettüp eder. O zaman ğayn (kalbin perdelenmesi) istiğfarın sebebi olur. Böyle olduğuna şu da delâlet eder ki, İmam-ı Nesâî, "*Amelü'l-Yevme ve'l-Leyle*" adlı risalesinde bu hadîs-i şerifi:

إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي حَتَّى أَسْتَغْفِرَ اللّٰهَ كُلَّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ

"Gerçekten kalbimin perdelendiği olur, hattâ her gün yüz kereye kadar Allah'a istiğfar ederim," sözleriyle rivayet etmiştir.

Bir rivayetinde de: **"Festağfirullahe — Bunun için Allah'a istiğfar ederim,"** diye vâki olmuştur. Hadîs değişik sözlerle rivayet olunursa bir kısmı diğer bir kısmını tefsir eder. İki cümlenin birbirine ilişkin olması takdirinde ikinci cümle birinci cümle sebebiyle meydana gelmiş olur. Böylece bu ğayn'ın kalbin öyle bir perdesi olması muhtemeldir ki, dünya işleriyle kalb arasında bir örtü olarak gerçekleşir. Ondan dolayı kalb dağınıklıktan kurtulup kendini Hazret-i Hakk'a can ve gönülden yöneltir. Bu hâle şükür için ve kulluğun gerekleriyle meşgul olmaya imkân verdiği için istiğfarla meşgul olur."

Kadı Iyâz'ın Şifâ'sında: "Buradaki ğayn'ın (perdenin) haşyet perdesi olması muhtemeldir. Bu haşyet perdesi kalbini bürüdüğü zaman kendinden geçecek hale gelir, o zaman Allah'a şükür olarak ve kulluk icaplariyle meşgul bulunarak istiğfar ederdi," demesinden muradını bu mânaya hamletmiştir. Ve "Bu söz benim yanımda gayet güzel bir sözdür," demiştir. İkinci cümlenin birinci cümle sebebiyle meydana gelmiş olması, istiğfar ile o perdenin giderilmesine çalışılması mânasına değildir. Belki ğayn, beğenilen ve özlenen bir şeydir. İstiğfar onun sebebiyle meydana gelmiş olur. Yoksa onu gidermek için değil. O halde istiğfar, o hâlin meydana gelmesine şükür makamında gerçekleşir, demiştir.

Bu kavil, kavillerin en güzelidir. Tartışma ve güçlükten sâlimdir, denildi. Ama zâhir mânanın dışında bir şeydir. Kadı Iyâz'ın da "Muhtemeldir" tefsiri ile getirdiği, başka bir görüşün ondan üstün tutulduğuna işarettir. Ama İbn-i Irakî'nin yanında hayli makbul olmuştur.

Şeyh Taceddin İbn-i Atâullah, *Letâifü'l-Mennen* adlı kitabında Ebu'l-Hasan Şazelî (Allah sırrını kutlu kılsın) Hazretlerinden nakleder ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerini rü'yada gördüm. 'Kalbim perdelenir' hadîsi şerifinden sual ettim. Cevap olarak:

"Ey mübarek! O benim dediğim perde, envâr (nurlar) **perdesidir, ağyâr** (Hak'dan başka olan şeyler) **perdesi değildir,"** diye buyurdu," demişler. İşin hakikatini Allah daha iyi bilir.

2. Kısım

Peygamberimize Mahsus Haramlar

Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus olarak haram kılınan şeyler cümlesinden biri, zekât malını almaktır. Yâni kendi nefsine ve ailesine harcamak için almak... Sahih, meşhur ve nassa dayanan bir kavil üzere kendilerine sadaka almak da haramdı.

İmam-ı Müslim'in rivayetinde: "Hiç şüphesiz biz sadaka yemeyiz," diye buyurmuştur.

Ama sadaka mubahtı diyenler, "Yemekten kaçmakla haram olmak lâzım gelmez. Sadakanın kendilerine mubah olması, ama tenzihen yemeyi terketmiş olması mümkündür," dediler. Ancak bu söz, hadîsin açık ifadesine aykırıdır.

Şeyhü'l-İslâm İbn-i Irakî der ki: "Her zaman sadaka yemekten imtina buyurduğu sâbittir. İster vücûben, ister tenzihen olsun. Bunun hikmeti, şerefli makamını insanların mallarının pisliğinden korumaktı."

Biri de çirkin kokusu olan nesneleri yemektir. Meselâ soğan ve sarımsak gibi nesneler yemek kendisine haramdı. Zira her saat vahiy ve melâike gelmesi ihtimali vardı.

Biri de yazı yazmak ve şiir söylemek kendisine haramdı. Yâni bunlara girişmek ve bunlarla uğraşmak haramdı, demektir, dediler. Bâzılarının kavline göre şiir söylemek mutlak olarak bütün peygamberlere haramdı. Bu haramlık sadece Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus değildi. Tâ ki Allah tarafından gönderilen vahiy, şiire nisbet edilmekten sâlim olsun.

Biri de **"Ve lâ temnün testeksiru — Daha fazlasını istemek için verme, yahut, İbâdetinin fazlalığı ile Rabbini minnet altında bırakma,"** (Müddessir sûresi: 74/6) hükmünce daha çoğunu elde etmek için bir şey vermek kendisine haramdı. Yâni

"Çok şey almak için kimseye bir şey verme, verirsen Allah için ver," demektir. Hak Teâlâ Hazretleri tarafından âdabın en şereflisini öğretmedir. Müfessirlerin ekseri böyle buyurmuşlardır.

Dahhâk ve Mücâhid: "Bu haramlık, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine mahsustur, ümmetine değildir," dediler. Katâde der ki: "Dünyevî karşılık için verme, Allah için ver," demektir. Katâde'nin kavli üzere: "Eğer az eğer çok, dünya ivazı için bir şey verme, hâlisen ve muhlisen Allah için ver," demektir.

Hasan-ı Basrî (Allah ona rahmet etsin) Hazretleri: "Amelinle Allah'ı minnet altında bırakıp onu çok görme, demektir," dedi. Bâzıları da: "Peygamberlikle halkı minnet altında bırakıp onun üzerine dünyevî mükâfat ve karşılık bekleme, demektir," dediler.

Biri de, **"Lâ temüddenne ayneyke ilâ mâ metta'nâ bihi ezvâcen minhüm — Onlardan bâzı çiftlere verdiğimiz metâlara göz dikme,"** (Hicr sûresi: 15/88) hükmünce kâfirler sınıfına verilen dünyevî sebepler tarafına tamah gözüyle bakma, yâni bunun benzeri mallar bana da verilse diye arzu etme. Zira dünya metâları sana verilen şeye nisbetle hor ve hakirdir, demek olur.

Rivayet olunur ki, Ezriât dedikleri yerde Fahr-i Kâinat Efendimiz ashâbı ile Yahudi kâfirelerine rast geldiler. Türlü türlü malları ve mücevherleri vardı. Müslümanlar bunu görünce:

— N'olurdu, bizim de bu türlü mallarımız olsaydı da hayırlara ve iyiliklere harcayıp Allah yolunda sarf etseydik, dediler.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

"Gerçekten size yedi âyet verildi ki, onlar, bu mallardan daha hayırlıdır," diye buyurdu.

Burada yedi âyetten murad, Fâtiha süresidir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine **"Lâ temüddenne ayneyke — Gözünü dikme,"** diye buyrulmasına da sebep bu idi, dediler.

Biri de **'hâinetü'l-a'yen'**dir. Yâni öldürülmesi mubah olan birinin katline yahut dövülmesine gizlice işaret etmektir. Nitekim Mekke ehlinden İbn-i Ebî Sürh dedikleri şahıs, cahiliyet zamanında çok fesat edip Fahr-i Âlem Efendimiz'e nice eziyetler vermişti. Mekke fetholunduğu zaman Fahr-i Âlem Hazretleri Mekke halkına emân verip sadece dört kişinin katlini kararlaştırmıştı. Bunlardan biri de adı geçen şahıstı. O gün kaçıp Hazret-i Osman'ın evinde saklanmıştı. Sonradan Resûlüllah Efendimiz halkı bîata dâvet ettiği zaman Hazret-i Osman da İbn-i Ebî Sürh'ü getirdi:

— Ya Resûlâllah! Bununla da bîatlaş, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri üç defa bakıp bîattan kaçındı. Sonunda dördüncü mertebede bîat etti. Ondan sonra ashâbına dönüp:

— Ben şunun bîatından kaçındığım zaman sizin aranızda kalkıp onun boynunu vuracak bir erkek yok muydu? diye buyurdu.

Ashâb:

— Ya Resûlâllah! Mademki muradınız bu idi, bir işaret buyurmanız gerekti, dediler.

Varlıkların iftiharı, güzel huy ve yüksek ahlâkın en mükemmelinin sahibi Efendimiz Hazretleri:

— Hiç bir peygamber yoktur ki, onda hâinetü'l-a'yen bulunsun, diye buyurdu.

Onun öldürülmesini açıkça emretmemesi de Hazret-i Osman'ın hatırı içindi. Zira onu, şerefli huzuruna o getirmişti.

Biri de, bir kavle göre, muhaceret etmeyen kadına nikâh etmektir.

Biri de kendini dilemeyen kadını nikâhında tutmaktır. Bu da Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olan haramlardandır.

Biri de kitap ehli olan kadına nikâh etmektir. Zira O'nun temiz zevceleri mü'minlerin analarıdırlar. Âhirette de hanımları olsa gerektir. Cennette kendisiyle otursalar gerektir. Mü'min bir kadın olmayınca bu mertebelere ulaşmak mümkün değildir. Bâzıları buyurmuştur ki: "Eğer kitap ehli olan bir kadını nikâhı altına almış olsa, Hak Teâlâ Hazretleri, o Hazret'e ikram olarak onu İslâm'a hidâyet ederdi."

Biri de müslüman cariyeyi nikâh etmektir. Yâni başka bir kimsenin âzadsız cariyesini kendine nikâh etmek Fahr-i Âlem Hazretlerine haram kılınmıştı. Eğer nikâhı takdir olunsa ondan olan evlâdının hür olması lâzım gelirdi. Çünkü köleliği mümkün değildi. Kadı Hüseyin böyle demiştir. Ama kendi malı olan cariyesini tasarruf etmek, en doğru kavil budur ki, helâl idi. Zira memlûkesi olan Reyhâne'yi İslâm'a gelmeden önce tasarruf etmişlerdi. Bu takdirde cariyeyi, İslâm'a gelmekle kendi dininde kalıp ondan ayrılmak arasında muhayyer kılmak Fahr-i Âlem Hazretleri üzerine vacip miydi, değil miydi? Bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bir açıklama şekline göre vacipti. Zira âhiret yurdunda onun zevcelerinden olacaktı. Bir açıklama şekline göre de vacip değildi. Zira Reyhâne'ye İslâm'ı teklif edip o da kabul etmediği zamanda onu mülkünden çıkarmadı, yine tasarruf ederdi. Sonradan İslâm'a geldi, dediler.

Biri de mücâhitlerin tekbirini işittiği zamanda iğâre-i tahrîm'dir. Yâni düşmanın malını yağmalamaktan men etmektir.

3. Kısım

Peygamberimize Mahsus Mubahlar

Bu cümleden biri dayanıp oturmakla abdesti bozulmazdı. Şâfii âlimlerinden bir kavl üzere kadınlara değip dokunmakla da abdesti bozulmazdı. Onlar katında bu, başka kimselerden vâki olsa abdesti bozucu olur. İmam-ı Nevevî: "Kesin karar yolu, Fahr-i Âlem Hazretlerine de abdesti bozucu olmasıdır," demiştir.

Birinci görüşü ileri sürenler, Hazret-i Âişe'nin getirdiği örnekten delil çıkarmışlardır ki, Ebu Dâvud'un rivayetinde gelmiştir: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, hanımlarını öperdi, ondan sonra abdest almadan namaz kılardı," diye buyrulmuştur. Nesâî de böyle rivayet etmiştir. Ebu Dâvud: "Bu hadis İbrahim Teymi'nin mürselidir," demiştir. Yâni İbrahim bu sözü Hazret-i Âişe'den bizzat işitmiştir, dedi. İmam-ı Nesâî: "Mürsel ise de bu hususta bundan daha güzel hadîs yoktur," demiştir.

Hanefî âlimleri katında öpmekle abdest bozulmaz, fâhiş mübaşeret (ileri derecede girişim) olmadıkça... Fahiş mübaşeret diye erkekle kadının ikisi de çıplak olup erkeğin altı harekete gelerek kadının fercine dokunmasına derler. Bu takdirde ikisinin de abdesti bozulur.

Peygamber Efendimize mubah olan şeylerden biri de şudur ki, ikindi namazının farzını kıldıktan sonra nafile namaz kılmak hiç kimseye caiz değildir, ama Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine caizdir. Bir zaman öğle sünnetinden iki rek'ati geçirmişti, ikindi namazından sonra eda etti. Ondan sonra âdet edinip ikindiden sonra iki rek'at nafile kılmağa başladı. Hicazî ve diğerleri böyle zikretmişlerdir.

Biri de şudur ki, hayvan sırtında iken vitir namazı kılmak O'na caizdi. Halbuki o zaman namaz kendine vacipti, dediler. Mühezzeb Şerhi'nde böyle zikredilmiştir.

Biri de İmam-ı Âzam ve İmam-ı Mâlik mezheblerinde **gaip namazı kılmak** Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine mahsustu. İmam-ı Şâfiî katında Peygamberimize mahsus değildir, başkalarının da kılması caizdir. Fahr-i Âlem Efendimiz Necâşi'nin cenaze namazını gaiben kılmıştır. İmam-ı Âzam ve İmam-ı Mâlik: "Gaib namazı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olup başkalarına caiz değildir," dediler. Şâfiîler: "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin işlediği şeyi ümmetinin de işlemesi caizdir," dediler. Yâni "Asıl, hususiyetin olmamasıdır," dediler. Bu takdirde hiç bir mubahın Fahr-i Âlem Hazretlerine mahsus olduğuna kail olmamak gerektir. Halbuki bâzı şeylerin helâl olmasının ona mahsus bulunduğuna kaildirler.

Kirmanî der ki: "Resûlüllah Hazretlerinden perdenin kaldırılmış olduğunu söylemeleri yasaklanmıştır. Kabûl olunsa bile beraber namaz kılan ashâbdan kaldırılmış değildi." Bunun da cevabı, Resûlüllah Hazretlerine iktida halinde caiz olmasından diğer hallerde de caiz olması lâzım gelmez, demektir.

Biri de şehvet kuvvetiyle oruçlu iken hatunlarını öpmektir. İmam-ı Buharı Hazret-i Âişe'den rivayet eder ki:

كَانَ رَسُولُ اللهِ يُقَبِّلُ بَعْضَ أَزْوَاجِهِ وَهُوَ صَائِمٌ وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ

"Resûlüllah Efendimiz oruçlu iken bâzı zevcelerini öperdi, fakat O, kendi uzvuna sahip olmakta sizin en ziyade olanınızdı," diye buyurmuşlar.

İbn-i Hacer der ki: "Hazret-i Âişe (R. Anhâ) bu sözle işaret etmiştir ki, mubah olmak nefsine hâkim olan kimseyedir. Yoksa nefsine mâlik olmayana değildir."

Hammâd'ın rivayetinde ve İmam-ı Nesâî'nin naklinde gelmiştir ki: "Esved (R.A.) anlattı:

— Oruçlu olan kimsenin mübaşeret etmesi (karısıyla öpüşmesi, oynaşması, başlangıç hareketlerine girişmesi) caiz midir? diye Hazret-i Âişe'ye sordum.

— Caiz değildir, dedi.

Ben:

— Resûlüllah Efendimiz oruçlu iken mübaşeret etmez miydi? dedim.

Bunun üzerine Hazret-i Âişe:

— **Hiç şüphesiz O, kendi uzvuna sâhip olmakta sizin en ziyade olanınızdı,** dedi.

Murad, "Hepinizden daha fazla o, nefsine mâlikti," demek olur. İbn-i Hacer der ki: "Bu sözün zâhirinden anlaşılan şudur ki, Hazret-i Âişe bu hâlin Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olduğuna îtikad etmişti. İmam-ı Kurtubî böyle buyurmuştur."

Yine İbn-i Hacer der ki: "Bu husus Aişe'den ictihattır. Sözü delâlet eder ki, oruç olan kimsenin karısını öpmesi haramdır dememeli. Bu Resûlüllah Hazretlerine mahsustur da dememeli."

İmam-ı Mâlik'in *Mûtâ*'da rivayet ettiği şudur ki: "Âişe binti Talha, bir gün mü'minlerin anası Âişe (R. Anhâ) Hazretlerinin yanında idi. Kocası Abdullah bin Abdurrahman geldi. Mezkûr Abdullah, mü'minlerin anası Hazret-i Âişe'nin kardeşinin oğludur. Ona:

— Niçin karının yanına gelip onunla oynamıyorsun ve onu öpmüyorsun? dedi.

Abdullah da:

— Ben oruçlu iken onu öpmem caiz midir? dedi.

Hazret-i Âişe:

— Evet, diye buyurdu."

Şöyle malûm olsun ki, Hanefî imamları katında bir kimse nefsinden emin olursa, yâni öpmekle inzal vâki olmayacağını yahut nefsinin sıkıştırması ile daha fazlasına tamah etmeyeceğini bilirse oruçlu iken öpmek caizdir. Nefsinden emin olmayan kimsenin öpmesi ise mekruhtur. Kerahet vâki olur, ama orucu bozulmaz. Meğer ki, inzal veya idhal vâki olsun.

Biri de **visal orucu** (birbirine bitiştirerek - arada iftar etmeksizin- oruç tutma) dır. Bu da başkalarına haram, Fahr-i Âlem Hazretlerine helâldir. Nitekim tafsilâtı ileride gelecektir. İmamü'l-Haremeyn, "Resûlüllah Hazretleri hakkında visal orucu yakınlık sebebidir," demiştir.

Biri de şudur ki, bir kimsenin yiyeceği ve içeceği bulunup kendisi onlara muhtaç olsa, Fahr-i Âlem Hazretlerinde de onlara ihtiyaç bulunsa, o kimsenin Peygamber Efendimiz Hazretlerini kendi nefsinden önde tutup yiyecek ve içeceğini Fahr-i Enbiya Hazretlerine bezletmesi vaciptir. Zira Hak Teâlâ Hazretleri: **"En-nebiyyü evlâ bil-mü'minîne — Peygamber, mü'minlere kendi canlarından önde gelir,"** (Ahzâb sûresi: 33/6) diye buyurmuştur.

Varlıkların iftiharı Efendimiz Hazretleri mü'minlere kendi canlarından önde gelince mallarını ona bezledip canlarını uğruna feda etmek vacip olur. Eğer bir zalim, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine kasdetse hazır bulunan kimseye, onun yoluna nefsini harcamak vaciptir. Uhud gazâsında Talha (R.A.) Fahr-i Âlem Hazretlerini kendi nefsi ile siyanet edip ona havale kılınan silâhlara kendini karşı verirdi.

Biri de şu idi ki, yabancı kadınlara nazar etmek Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mubahtı. Onlarla ıssız evde olmak da mubahtı. Buna delâlet eder ki, Ümmü Haram binti Milhân'ın (R.A.) evine gider, orada yatıp uyurdu. Ümmü Haram Resûlül-

lah Efendimiz Hazretlerinin mübarek başını ve saçlarını düzeltirdi. Bununla beraber aralarında karı-kocalık ve mahremiyet yoktu. Zira namus tarafı şaibelerle suçlanmaktan temiz ve uzaktı, eminlikten başka bir ihtimal yoktu.

Biri de dört kadından fazla kadın nikâhlamak Resûlüllah Hazretlerine mubahtı. Diğer peygamberlere de dörtten fazla almanın caiz olduğunda ihtilâf vardır. Kadın tarafından hibe sözü ile o Hazret'e nikâh caizdi. Meselâ bir kadın, **"Vehebtü nefsî leke — Ben nefsimi sana hibe ettim,"** deseydi nikâh olurdu. Nitekim Hak Teâlâ Hazretlerinin: **"İn vehebet nefsehâ linnebiyyi — Bir de nefsini sana hibe eden kadınları nikâhlamanı... yalnız sana mahsus olarak helâl kıldık,"** (Ahzâb sûresi: 33/50) bu mânayı ifade eder. Ama Fahr-i Kâinat Hazretlerinin kendi tarafından nikâh yahut evlenme sözü lâzımdı. En doğrusu budur. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, aynı âyette: **"İn erâde'n-nebiyyü en yestenkihaha — Eğer peygamber de onunla nikâhlanmayı dilerse,"** buyurmuştur.

Bu âyetin zâhiri, o sözlerden birinin söylenmesinin gerekli olduğuna delâlet eder, dediler. **"İn erâde'n-nebiyyü — Eğer peygamber dilerse"** sözü delâlet eder ki, mücerret kadının Fahr-i Âlem Hazretlerine nefsini hibe etmesiyle nikâh tamamlanmaz. Fahr-i Kâinat Hazretlerinin de dilemesi gerektir. Şerefli muradının olması, kabul mânasını ifade edicidir, dediler. Yine aynı âyette: **"Hâlisaten leke — Sırf sana mahsus olmak üzere"** diye buyurulmasında âlimler üç kavil zikretmişlerdir.

Biri şudur ki, "Kadın nefsini Fahr-i Âlem Hazretlerine hibe eylese üzerine sıdk vacip olmaz. Diğer mü'minlerde böyle değildir," demek olur. Enes bin Mâlik ve İbn-i Müseyyeb'den (R.A.) böyle rivayet edilmiştir.

Biri de şudur ki, velisiz ve şahitsiz bir kadının nikâhlanması hâssaten sana caizdir, demek olur. Bu kavl Katâde'den rivayet edilmiştir.

Bir kavl de şudur ki, hibe sözü ile nikâh akdine mâlik olmak sana mahsustur, başka mü'minlere caiz değildir, demek olur. Bu kavl İmam-ı Şâfiî ve İmam-ı Ahmed'in kavlidir. Allah onlara rahmet etsin. Ama İmam-ı Âzam katında diğer mü'minlere de hibe sözü ile nikâh akdedilmiş olur. En iyisini Allah bilir.

Biri de şudur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nikâh, başlangıçta ve sonda mehirsiz caizdi. Yâni bir kadını nikâhlasa ona mehir vermesi lâzım değildi. İmam-ı Nevevî der ki: "Bir kadın nefsini Peygamber Efendimize hibe ettiği zaman o da mehirsiz onu alıp evlense O'na helâl olurdu. Sonradan duhul veya başka bir şeyle üzerine mehir vacip olmazdı. Ama başka mü'minler için böyle değildir. Elbette başkalarının nikâhı mehrin gerekliliğinden hâli değildir. Onlara ya mehr-i müsemmâ, ya mehr-i misil gerektir."

Biri de, ihram giymişken nikâh ona caizdi. Nevevî, Müslim Şerhi'nde der ki: "Şâfiî ileri gelenlerinden bir topluluk, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ihram ha-

linde tezevvüc etmesi caizdi ve böyle etmek ona mahsus olup ümmetine mahsus değildi, dediler. Bu görüş, bizim katımızda iki yönden en doğrusudur."

Resûlüllah Efendimize mubah olan şeylerden biri de şu idi ki, bir kadının nikâhına rağbet eylese o kadına, bunu kabul etmek lâzım olurdu. Eğer o kadının kocası varsa kocasına da boşamak lâzım olurdu.

İmam-ı Gazâlî der ki: "Boşamanın koca üzerine vacip olmasının sırrı, öyle sanırım ki, onun imanını imtihandır. Zira âlemlerin hocası Resûlüllah Efendimiz buyurmuştur ki:

لَا يُؤْمِنُ اَحَدُكُمْ حَتّٰى اَكُونَ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ وَاَهْلِهِ وَوَلَدِهِ

وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ

"Sizin herhangi biriniz, ben kendisine onun kendi nefsinden, ehlinden, çoluk çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça, îman etmiş olamaz."

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin halası kızı olan Zeyneb binti Cahş'ın (R.A.) kıssası buna delâlet eder. Tafsilâtı şöyledir: Zeyd bin Hârise (R.A.) Resûlüllah Hazretlerinin peygamberlik zamanından önce O'nun mâlik olduğu kölesi idi. Kendisini âzâd edip oğul edinmişti. Ondan sonra zikrolunan Zeyneb'i Zeyd'e alıvermek istedi. Zeyneb ve kardeşi Abdullah razı olmadılar. Sonradan, **"Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdiği zaman artık mü'min bir erkeğe ve mü'min bir kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı çıkarsa apaçık bir sapıklığa düşmüş olur,"** (Ahzâb sûresi: 33/36) âyet-i kerîmesi nâzil olduğu zaman rıza verdiler. Cahiliyet devrinde ve İslâm'ın başlarında âdet şu idi ki, bir kimse bir oğlanı oğul (evlât) edinse halk ona "Filânın oğlu" diye çağırırlardı. Onun mirasını alırlardı; karısını almak haram olurdu. Hak Teâlâ Hazretleri, **"Üd'ûhüm liâbâihim — Onları kendi babalarına nisbet ederek çağırın,"** (Ahzâb sûresi: 33/5) şerefli sözü ile "Filânın oğlu" demekten nehiy buyurdu. Miras almak ve diğer hükümler nesh olundu.

Bu kıssanın vukuuna sebep, sözle ve fiille hükmün sâbit olmasıydı. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, Resûlüllah Efendimize vahyetti: "Yakın zamanda Zeyd Zeyneb'i boşayacaktır, sen Zeyneb'i alacaksın," diye buyurdu. Ve Zeyd'in kalbine kerahet yerleştirdi; Zeyneb'den ayrılmak ister oldu. Sonra Fahr-i Kâinat Efendimize geldi:

— Ya Resûlâllah! Karımdan ayrılmak istiyorum, dedi.

Resûlüllah Hazretleri:

— Niçin ayrılıyorsun? Bir şey mi gördün? dedi.

Zeyd:

— Hayır, vallahi. Hayırdan başka bir şey görmedim. Ancak şu kadar var ki, şerefi ile bana karşı böbürleniyor, lisanı ile beni incitiyor, dedi.

Resûlüllah Efendimiz, onu böyle şeyler düşünmekten men edip:

— Hatununa riayet eyle. Olur olmaz şey için boşamaya kalkma, dedi.

Zeyd işini görüp Zeyneb'den beklediği bir şey kalmayarak ondan ayrılınca Hak Teâlâ Hazretleri: **"Zevvecnâkehâ — Biz, o kadını sana nikâhladık,"** (Ahzâb sûresi: 33/37) diye buyurup Zeyneb'i Efendimiz Hazretlerine tezvic etti. Mânası, nikâh akdi vasıtası olmadan tezvicine emirdir, dediler. Bu mânaya delâlet eder ki, Zeyneb (R. Anhâ), diğer temiz zevcelere:

— Beni Hak Teâlâ Hazretleri evlendirdi. Nikâhımın velisi Odur. Sizi kendi velileriniz evlendirdi, derdi.

Bu hususta da tefsir kitaplarında tafsilât yazılıdır. Fakat mühim olan kadarı burada söylenmiştir.

Biri de daha önce işaret olunduğu üzre bir kadının velisi ve şahitleri hazır olmadan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nikâhı sahih idi. Nevevî der ki: "Bizim ileri gelenlerimiz (yâni Şâfiîler) katında böyle olması onlara hâcet olmadığı içindi. Zira veliye itibar olunması küfüvün (eşler arasındaki denkliğin) muhafazası içindir. Yâni şerefte birbirine uygunluk muhafaza olunup kendinden aşağı derecede olana varmasından sakınmak içindir. Fahr-i Kâinat Hazretleri varlıkların en şereflisi idi. Bu mâna onun hakkında düşünülemezdi ki, bu cihetten bir çekişme çıkması mümkün olsun. Şahit de nerede nikâh olunduğunu inkârdan emin olmak içindir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin kendisinin ise inkâr etmesi ihtimali yoktu. Hatunu inkâr etse onunla amel olunmazdı. Irakî, *Mühezzeb Şerhi*'nde: "Belki inkâr etse Fahr-i Âlem Hazretlerini tekzib etmiş olacağı için o kadın kâfir bile olurdu," demiştir. Bu cihetten de şahide ihtiyacı kalmadı. Bir hatunu, velisinin kendi izni yokken dilediği kimseye tezvic etmek de Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsustu."

Biri de şudur ki, mü'minlerin anası Safiyye (R. Anhâ) Resûlüllah Efendimizin cariyesi idi. Onu âzâd etti ve âzâdlık bedelini ona mehir etti. Yâni mehrini tayin etmedi. Bunun mânasında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: "Safiyye'yi tezevvüc etmek şartı ile âzâd etti. Bundan dolayı kıymetini Fahr-i Kâinat Hazretlerine vermek Safiyye'nin üstüne vacip oldu. Kıymetinin ne olduğu ise malûmdu. Hemen tezevvüe etti, kıymeti mehir yerine geçti, demektir," dediler.

Bu mânayı, Buharî'nin *Meğâzi*'de Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet ettiği haber te'yid edici olur ki, Resûlüllah Hazretleri Safiyye'yi esir etti de âzâd edip tezevvüc eyledi, demiştir.

Sâbit (R.A.):

— Safiyye'ye mehir olarak ne verdi? diye sordu.

Enes (R.A.):

— Nefsini verip âzâd etti, dedi.

Bir rivayette de Enes (R.A.) buyurmuştur ki:

— Safiyye, Peygamber Efendimize rücu' etti. Yâni ganimette Fahr-i Âlem Hazretlerinin hissesine düştü. Sonradan tezevvüc etti. Âzâd etmesini ona mehir eyledi.

Bu rivayette Sâbit, Abdülâziz'e dedi ki:

— Ya Ebâ Muhammed! Sen Enes'e sordun mu ki, Fahr-i Âlem Hazretleri mehir olarak ne vermişti?

O da:

— Nefsini mehir verdi, dedi.

Ondan sonra Sâbit tebessüm etti. O halde bundan açıkça anlaşılır ki, mehir kılması kendinin âzâd edilmesiydi, dediler.

Bu hususta da bâzı açıklama şekilleri zikredilmiştir. İmam-ı Taberanî ve Ebu'ş-Şeyh'in rivayetlerinde Hazret-i Safiyye'den rivayet. edilmiştir ki:

— Resûlüllah Efendimiz Hazretleri beni âzâd etti ve âzadlığımı bana mehir eyledi, buyurmuştur.

Bu hadîs, Enes'in (R.A.) hadîsine uygundur.

İmam-ı Nevevî *Müslim Şerhi*'nde dedi ki: "Muhakkiklerin seçkin tuttukları görüş şudur ki, ivazsız ve şartsız teberru olarak âzâd etti. Sonradan Safiyye'nin rızasiyle mehirsiz olarak evlendi."

İbn-i Hacer (Allah ona rahmet eylesin) böyle demiştir.

Buraya gelinceye kadar yazılan sözler Şâfiî âlimlerinindir.

İmam-ı Âzam ve İmam-ı Muhammed'in mezheplerinde şöyledir: Bir kimse, kendi cariyesini, kendini ona tezvîc etmek şartiyle âzâd etse, cariye de âzâd olunca kendini ona tezvîc etse, mehr-i mislinin cariyeye verilmesi lâzım olur. Zira. ıtk (âzâd etme) mal değildir; mehir olmağa elverişli olmaz.

Ebu Yusuf katında ıtkin (âzâd etmenin) mehir olması caizdir. Zira Resûlüllah Efendimiz Hazretleri Safiyye'yi nikâhlandı ve âzadlığını ona mehir etti, demiştir. Ancak Ebu Yusuf'a cevap verip: "Mehirsiz nikâh Fahr-i Âlem Hazretlerine mahsustu," dediler. En iyisini Allah bilir.

Peygamber Efendimize mahsus olan mubahlar cümlesinden biri de, taksim edilmeden önce ganimet malından kendilerinin neyi dilerse almasıdır. Gerek cariye ve gerekse diğer eşya ve elbiselerden olsun...

Biri de, Mekke'de kıtâl ve katlin ona mubah kılınmış olmasıdır. Mekke'ye ihramsız girmek de mutlak olarak O'na mubah kılınmıştı. İbnü'l-Kass böyle zikretmiştir. Enes (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Mekke'yi fethedip girdiği gün mübarek başında miğfer vardı," demiştir. İhramlı olan kimsenin başının açık olması vaciptir. Eğer ihramlı olsaydı miğfer giymezdi. Câbir, Zührî ve Mâlik (Allah onlardan razı olsun): "İhramlı değildi," diye tasrih etmişlerdir. Ama İbn-i Dakîku'l-İyd: "Mübarek başını bir özür sebebiyle örtmüş olması muhtemeldir," demiştir.

İbn-i Irakî, bu söze itiraz edip: "Câbir, Zührî ve Mâlik, ihramlı değildi diye tasrih ettikten sonra bu te'vil reddedilmiş olur," dedi. Ondan sonra yine dedi ki: "Bu istidlâl, meşhur olan ihtilâf noktasından başka husustadır. Zira o gün Peygamber Efendimiz, savaş çıkması korkusundan silâhlı olarak Mekke'ye girmişti. Böyle olan kimsenin, bizim katımızda, ihramsız girmesi caizdir. Bu hususta ne bizim katımızda ihtilâf vardır, ne de bildiğimiz âlimlerden bir kimse katında ihtilâf vardır."

İmam-ı Nevevî *Mühezzeb Şerhi*'nde bu sözü müşkül görüp: "Bu nasıl uygun düşer ki, Şâfiî mezhebinde Mekke sulhan fetholunmuştur. İmam-ı Âzam'ın mezhebinde kahren (zorla) fetholunmuştur. Sulhan fetholunduğu takdirde ise korku olması gerektir. Ya savaş korkusundan dolayı silâhı ile girmiş demenin mânası ne olur?" Yine cevap verip dedi ki: "Ebu Süfyân ile sulh etmişti. Ama Mekke halkının hâinliğinden emin değildi. Sulh ile girdi, fakat hâinlik ihtimali ile silâhsız girmedi, silâhiyle girdi."

Mekke'nin fethinde vâki olan ihtilâfın tafsilâtı Birinci Bölüm'de geçmiştir. Şöyle malûm olsun ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden başkası için her ne zaman korku bulunmasa ve girmesi tekerrür eder kısmından da olmasa - yâni şu şehre eşya taşıyan zenciler ki, tekrar tekrar girer, çıkarlar; eğer bu tâifeden değilse - ihramın vacip olmasında Şafiîler katında iki kavil vardır. Ekseri katında en doğru görülen, vacip olmamasıdır. Ama onlardan bâzıları vacip olmadığına kesinlik vermişlerdir. Eğer şehre giriş tekrarlanır kısmından ise bunda da ihtilâf vardır. Ama bunlarda vacip olmaması evlâdır.

Hanbelîler katında ihramla girmek vaciptir. Meğer ki, kendisi için korku bulunsun veya kendisi tekerrür eden ihtiyaç sahiplerinden olsun.

Mâlikîlerden meşhur olan da şudur ki, tekerrür eden ihtiyaç sahiplerinden başkasına vaciptir. Hanefî âlimleri katında mutlak olarak vaciptir. Meğer ki, o kimse mîkata dahil olsun. Ona vacip değildir.

Neticesi şudur ki, Şâfiî mezhebinden meşhur olan kavil üzre mutlak olarak vacip değildir. Diğer üç imamın mezheplerinde vaciptir. Ancak şu istisna ettikleri yerlerde vacip değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olan hasletlerden biri de, ihtilâfsız olarak, kendi ilmiyle kazâ etmesi (hüküm vermesi) idi. Kendi nefsi yahut çocuğu için

kazâ etmesiydi. Gazab halinde fetvâ ve kazâ, O'na mekruh değildi. Nevevî, Müslim Şerhi'nde böyle zikretmiştir. Zira garazdan mâsumdu. Rıza hâlinde ne söylerse gazab hâlinde de söylediği o idi. Bir hususta Zübeyr'in hasmı Fahr-i Âlem Hazretlerini gazaba getirdikten sonra Zübeyr'e hüküm verdiği olmuştur.

Biri de "Salât" kelimesi ile dilediği kimseye dua etmek Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsustu. Meselâ: **"Allahümme salli alâ Zeydin, Allahümme salli alâ Amrin,"** dese caizdi. Ama bizim dememiz caiz değildir. Meğer ki, peygamberlere veya meleklere denilsin. Başkalarına demek caiz değildir.

Biri de emândan sonra katletmedir. Bu da Resûlüllah Efendimize mahsustu.

Biri de bir yeri fethetmeden önce araziyi mukataaya (kiraya, mahsulünü kesime veya biçime) vermektir. Bunun sebebi şudur: Hak Teâlâ Hazretleri bütün arzı O'na temlik etmişti. Onun için caiz idi.

İmam-ı Gazalî: "Fahr-i Âlem Hazretlerinin Temim Dârî evlâdına verdiği yerler hususunda onlara karşı gelenin küfrüne fetva vermiştir. Fahr-i Kâinat Hazretleri, cennet toprağını dilediğine bağışlardı, nerde kaldı ki, dünya toprağını bağışlamasın," diye buyurdu.

4. Kısım

Peygamberimize Mahsus Fazilet ve Kerametler

Peygamber Efendimiz Hazretlerine tahsis edilmiş olan üstünlükler ve bağışlar cümlesinden biri, yaratılış bakımından bütün peygamberlerden önce olmasıdır. Nitekim kitabın başlarında geçmiştir. Hazret-i Âdem, ruh ile ceset arasında iken Kâinatın Efendisi'ne peygamberlik verilmişti. Bu da daha önce zikrolunmuştur. Ahd ve misak (söz, taahhüt ve and) alınanların ilkidir. "**Elestü birabbiküm — Ben sizin Rabbiniz miyim?**" buyrulduğu gün "Evet" diyenlerin evveli Resûlüllah Efendimiz Hazretleri idi.

Biri de şudur ki, Âdem ve bütün yaratıklar, O'nun sebebiyle halkolunmuşlardır. Beyhakî ve başkaları böyle rivayet etmişlerdir.

Biri de, İbn-i Asâkir'in Kâ'bü'l-Ahbâr'dan rivayet ettiği üzre, Arş, gökler ve cennetler üzerine şerefli ismi yazılmıştır.

Biri de şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri bütün peygamberlerden Fahr-i Âlem Hazretlerine îman getirmek için misak (and) almıştı. Kur'ân-ı azîm'de: "**Ve iz ehazallahü mîsâkan-nebiyyîne lemâ âteytüküm min kitabin ve hikmetin sümme câeküm resûlün musaddikun limâ meaküm le-tü'minünne bihi ve le-tensurünnehu — Allah peygamberlerden şöyle mîsâk (and, söz) almıştı: Size kitap ve hikmet verildikten sonra yanınızda bulunanı (kitap ve hikmeti) tasdik edici bir peygamber geldiğinde ona mutlaka îman edeceğinize ve ona mutlaka yardım edeceğinize söz veriyor musunuz?**" (Âl-i İmrân sûresi: 3/81) buyurması bu mânadadır.

Ali bin Ebî Tâlib (kerremallahü veche) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Hak Teâlâ Hazretleri, Âdem aleyhisselâm'dan Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine gelinceye değin ne kadar peygamber gönderdiyse hepsinden ahd ve mîsâk almıştır ki,

kendi hayatlarında Fahr-i Kâinat Hazretleri peygamber olarak gönderilecek olursa O'na îman getirip yardım edecekler ve ümmetlerinden de böyle edeceklerine dair mîsâk alacaklar," diye buyurmuştur.

Biri de şudur ki, geçmiş kitaplarda O'nun tefsiri vâki olmuştur. Nitekim beyanı, inşâallah ileride gelecektir.

Biri de şudur ki, tâ Hazret-i Âdem aleyhisselâm'dan beri onun temiz nesebinde bir sifâh (zina) vâki olmamıştır. Yâni bütün babalarında ve analarında zinâ vâki olmamıştır. Doğumları ve nesilden nesle çoğalmaları hep nikâhla olmuştur, demektir. Yahut bu kelime sefh-i dem'den (kan akıtmak'tan) olabilir. Bu takdirde mâna, "Haksız yere kan dökücü kimse O'nun nesebinden gelmemiştir," demek olur. Beyhakî, Taberanî ve Ebu Nuaym böyle rivayet buyurmuşlardır.

Biri de şudur ki, doğduğu zaman göbeği kesilmiş ve sünnet olmuş olarak doğdu. Temiz, lekesiz ve kutsal olarak vücuda geldi.

Biri de şudur ki, doğduğu an şehadet parmağını kaldırıp secdeye vardı. Ebu Nuaym'ın rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden böyle rivayet edilmiştir. Annesi, kendinden bir nur çıkıp ziyasının Şam köşklerine düştüğünü müşahede etmiştir. Melekler Fahr-i Âlem Hazretlerinin beşiğini sallardı. Beşikte iken ona Ay konuşmuştur; işaret ettiği yere meyletmiştir. İbn-i Tuğrul (Allah ona rahmet etsin) böyle rivayet etmiştir. İmam-ı Vakıdî ve İbn-i Seba'ın rivayetlerinde: "Beşikte iken konuşmuştur. Ama bu hususu kendilerine mahsus kerametler kısmında getirmenin sebebi açık değildir. Zira bu hal Hazret-i İsâ aleyhisselâm'a da vâki olmuştur," demişlerdir.

Biri de sıcak zamanda üzerine bulutun gölge salması Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus kerametlerdendir. Ebu Nuaym ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda köklü ağaç yerinden ayrılıp Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine geldiği zaman gölgesi O'nun tarafına döndü.

Biri de şudur ki, mübarek sinesi yarıldı. Bunu İmam-ı Müslim ve başkası da rivayet etmiştir. Vahyin başlangıcında da Cebrâil aleyhisselâm kendilerini üç kere sıkıca tutup sıkmıştır. Bâzıları bunu da O'na mahsus hasletlerden saymışlardır. İbn-i Hacer: "Vahyin başlangıcında peygamberlerden herhangi birine böyle bir şeyin olduğu nakledilmiş değildir," demiştir.

Biri de şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri, Kur'ân-ı azîm'de şerefli uzuvlarını zikretmiştir.

"Nezzele bihi'r-ruhu'l-emînü, alâ kalbike — Onu senin kalbine Emîn Ruh (Cebrâil) indirdi," (Şuarâ sûresi: 42/193-194) buyurduğu yerde şerefli kalbini zikretmiştir.

"Feinnemâ yessernâhü bilisânike — Biz onu (Kur'anı) senin lisanınla kolaylaştırdık," (K: 19/97) buyurduğu yerde şerefli lisanını zikretmiştir.

"Mâ zâğa'l-basaru ve mâ tağâ — Gözü eğilmedi ve sınırı aşmadı," (Necm sûresi: 53/17) buyurduğunda mübarek gözünü zikretmiştir.

"Kad nerâ tekallübe vechike fissemâi — Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz," (Bakara sûresi: 2/144) buyurduğunda mübarek yüzünü zikretmiştir.

"Ve lâ tec'al yedeke mağlûleten ilâ unukıke — Elini boynuna bağlama," (İsrâ sûresi: 17/29) buyrulduğunda mübarek elini ve mübarek boynunu zikretmiştir.

"Elem neşrah leke sadreke, ve veda'nâ anke vizreke, ellezî enkada zahreke — Biz senin göğsünü açıp sana genişlik vermedik mi ve sırtını çatırdatan yükü senin üzerinden atmadık mı?" (İnşirah sûresi: 94/1-3) buyrulduğunda mübarek göğsü ile mübarek sırtını zikretmiştir.

Aynı zamanda Peygamber Efendimizin şerefli ismi, Hak Teâlâ Hazretlerinin Mahmûd (kendisine hamdedilen) isminden çıkmıştır re Ahmed ismi ile isimlendirilmiştir. Ondan önce hiç kimse bu isimle isimlendirilmemiştir. İmam-ı Müslim böyle rivayet etmiştir. Ali (Kerremallahü veche) rivayet etmiştir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri: "Bana dört şey verildi, benden önce hiç kimseye verilmemişti," buyurmuşlar, üçünü zikrettikten sonra "Ve Ahmed diye isimlendirildim," demişler. Maksat o üçünün ne olduğuna ilişkin olmadığı için onları burada zikretmemişlerdir.

Biri de şudur ki, aç yatıp tok kalkardı. Hak Teâlâ Hazretleri, O'na cennetten yiyecek ve içecek yedirip içirirdi.

Biri de şudur ki, önünden nasıl görürse arkasından da öyle görürdü. Bunu İmam-ı Müslim rivayet etmiştir.

Biri de şudur ki, gündüz aydınlığında nasıl görürse gece karanlığında da öyle görürdü. İmam-ı Beyhakî böyle rivayet etmiştir.

Biri de şudur ki, mübarek koltuğunda kıl bitmemişti, rengi bozulmuş değildi ve kokusu miskden daha güzeldi, demişlerdir. Buna ilişkin sözler daha önce geçmişti.

Biri de şudur ki, mübarek sesi ve işitmesi başkalarının sesinin ve işitmesinin yetişemediği yere ulaşırdı. Aynı zamanda mübarek gözleri uyur, fakat şerefli kalbi uyumazdı. İmam-ı Buharî böyle rivayet etmiştir.

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin asla esnediği olmamıştır. İbn-i Ebî Şeybe ve İmam-ı Buharî *Tarih*'inde Yezid bin Esam'ın mürselinden rivayet etmişlerdir ki: **"Peygamber Efendimiz Hazretleri esnemedi,"** buyurmuşlardır. Hitâbî (Allah ona rahmet etsin) Mesleme bin Abdülmelik bin Mervan yolundan rivayet

etmiştir ki: **"Hiç bir peygamber esnemedi,"** diye buyurmuşlar. Bu takdirde esnememek, sırf Peygamberimize mahsus hasletlerden olmaz. İmam-ı Buharî'nin rivayetinde: **"Hiç şüphesiz esnemek şeytandandır,"** diye gelmiştir. Peygamberlerden esnemenin vâki olmadığını bu hadis-i şerif te'yid edicidir, dediler.

Biri de şudur ki, asla ihtilâm olmamıştır. Diğer peygamberlerde de hal böyle idi. Taberanî böyle nakletmiştir. Bu takdirde bu keramet de Peygamberimize mahsus hasletlerden olmaz.

Biri de şudur ki, uzun boylu bir adamla beraber yürüdüğü zaman kendileri ondan daha uzun boylu görünürdü. Beyhakî böyle nakletmiştir..

Biri de şudur ki, güneşe ve aya karşı yürüse gölgesi yere düşmezdi. Şu, buna şehadet eder ki, Hak Teâlâ Hazretlerinden dua edip bütün âzasında nur yaratmasını dilediği zaman duasımn sonunda: **"Allahümme ec'alnî nûren — Allah'ım, beni nur eyle,"** diye buyurmuştur.

Biri de şudur ki, mübarek elbisesinin üstüne asla sinek konmazdı, diye rivayet olunmuştur. Fahr-i Râzî böyle nakletmiştir. Sivrisinek mübarek kanını içmezdi. Hicazî ve başkaları da böyle rivayet etmişlerdir. Bite ezâ ettiği de olmamıştır. İbn-i Seba' ve Sebtî böyle nakletmişlerdir.

Biri de şudur ki, nübüvveti diriltilip peygamberlikle gönderildiği zaman kâhinlerin kökü kesildi, onlardan kimse kalmadı. Gökler (veya gönüller) istirak-ı sem'den (işitme hırsızlığından) korundu. Yâni şeytanlar, göklere çıkıp haber dinleyemez oldular; üzerlerine sihâblar (akan yıldızlar) atılır oldu.

İbn-i Abbas (R.A.) buyurmuştur ki: "Önceleri şeytanlar göklerden men olunmazlardı. Göklere girerler, aldıkları haberleri kâhinlere getirirlerdi. Hazret-i İsâ doğduğunda üç gökten men olundular. Peygamber Efendimiz Hazretleri doğduğu zaman bütün göklerden men olundular. Her ne zaman bir şeytan çıkıp gizlice sırları dinlemek istese üzerine sihâb atarlardı. Bu atılan gök kıvılcımları asla hatâ etmezdi; kimini öldürür, kiminin suretini yakar, kimini sakat ederdi. Onlar ıssız yerlerde halkı yoldan azdırırlar, yanlış yerlere sevkederlerdi. Bu husus Peygamber Efendimizin peygamberliğinden önce açık değildi. Onun zamanından önce bu türlü şeyleri kimse zikretmemişti. Onun işinin başında zuhur etti, onun nübüvvetine esas oldu," dediler.

Ama Muammer'den rivayet olunmuştur ki: "Ben Zührî'den sual edip:

— Evvelden yıldız atılır mıydı? dedim.

— Evet, dedi.

Ben:

— Hak Teâlâ Hazretlerinin: "**Ve ennâ künnâ nak'udü minhâ — Biz, göğe çıkardık da onun dinlemeğe mahsus olan yerlerine otururdık. Artık şimdi kim dinlemek istese, orada kendini gözetleyen bir ateş parçası bulur,**" (Cin sûresi: 72/9) buyurduğu âyeti gördün mü? dedim.

— Evet, önceleri de vardı. Fakat Muhammed Hazretleri peygamber olduktan sonra daha ağır ve daha şiddetli kılındı, dedi."

İbn-i Kuteybe de: "Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerinin peygamber olmasından önce de recm (taşlama) vardı; yâni şeytanlara akan yıldızların atılması olurdu. Ama bu, peygamberliğinden sonra olan şiddetli koruma derecesinde değildi," demiştir.

Biri de şudur ki: "Mi'rac gecesinde O'na eğerli ve uyanlı (gemli, yularlı) Burak getirdiler, bindi. Diğer peygamberler çıplak binerlerdi. O gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya, varıp oradan en yüksek makama urûc etti. "**Lekad reâ min âyâti rabbihi'l-kübrâ — Andolsun o, Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü* gördü,**" (Necm sûresi: 53/18) hasebince Hak Teâlâ Hazretlerinin âyetlerinden kübrâ'yı (en büyüğünü) gördü. Yâni: "Vallahi o gece mülkün ve melekûtün şaşılacak şeylerinden gayet ulu âyeti temâşâ etti," demektir. Yahut "En büyük âyetlerinden bâzı şeyler gördü," demektir. Yahut da "En büyük âyetlerini gördü" demektir.

Kadı Iyâz bu zikrolunan üç yönden tefsir etmiştir. Bunların farkları ehline açıktır.

O gece melekler ve peygamberler orada hazır bulunarak onlara imam olup namaz kılmışlardır. Hak Teâlâ Hazretleri, cennet ve cehennemine O'nu muttali kılmıştır. Bu rivayet İmam-ı Beyhakî'ye nisbet olunmuştur.

Biri de şudur ki, Hak Teâlâ Hazretlerini mübarek gözleriyle müşahede edip konuşmuşlardır. Hak Teâlâ Hazretleri, Fahr-i Âlem Hazretlerine hem görüş, hem de konuşuş müyesser etmiştir. Konuşmaları, Hak Teâlâ Hazretlerine yakınlığın en yüce ve en yüksek makamında vâki olmuştur. Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm'a gözle görüş müyesser olmadı ve münâcâtı (yakarışı, konuşması) Tûr üzerinde vâki oldu.

Biri de şudur ki, nereye giderse melekler de kendileriyle beraber giderler ve ardınca yürürlerdi. Gazâlarında kendileriyle beraber cenk ve kıtâl ederlerdi.

Biri de şudur ki, getirdiği kitap tebdil ve tağyirden (değiştirilip bozulmadan) korunmuştur. Hattâ mülhidlerden ve muattaladan, hususiyle Karâmit dedikleri tâifeden çok mel'unlar, Kur'ân-ı azîm'in bâzı yerlerini değiştirip bildikleri gibi yazmaya

* Kadı Beyzavî, "en büyük"ü "görme"nin mef'ulü tutmuştur. Halbuki bu, âyetlerin sıfatı olup mef'ulün hazfedilmiş olması da mümkündür. Bu takdirde söz, "Rabbının en büyük âyetlerinden olan bir şey gördü," demek olur. "Min" kelimesinin mazide (fazladan ilâve edilmiş) olması da caizdir, demiştir.

kalkıştılar. Sonunda mümkün ve müyesser olmadı. Bir kelimesini bile bozmağa muktedir olamadılar. Tek harfinde bile müslümanları şüpheye düşüremeyip âciz kaldılar. **"Lâ ye'tihi'l-bâtılü min beyni yedeyhi ve lâ min halfihi — Ne önünden ne de ardından ona bâtıl gelebilir,"** (Fussılet sûresi: 41/42) hükmünce hiç bir yanından ona zafer bulamadılar.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin getirdiği Kitap, bütün kitaplarda bulunan şeyleri kapsamış ve kaplamıştır. Önceki çağların, geçmiş ümmetlerin ve eski şeriatların haberlerini ve hükümlerini kendinde toplamıştır. Kitap ehli âlimlerinden ömürlerini o yolda harcayanlardan başka kimsenin haberdar olmadığı, bilinmeyen kıssaların hepsi Kur'ân-ı azîm'de vârid olmuştur. Ümmetinden nice kimselere Hak Teâlâ Hazretleri onun ezberlenmesini müyesser etmiştir. **"Ve lekad yessernâ'l-kur'âne lizzikri — Andolsun biz, zikir için Kur'ân'ı kolaylaştırdık,"** (Kamer sûresi: 54/22) buyurmuştur. Başka ümmetlerden bir kimse kitaplarını ezberlemezdi. Bu kadar aylar ve yıllar geçerdi, kitapları ezberlenmezdi. Kur'ân-ı azîm'i az bir müddet içinde bülûğa ermemiş çocuklara müyesser eyledi, ezberlediler.

Biri de şudur ki, Kur'ân, bize kolay olması, şeref ve rahmet kılınması için yedi kırâet üzere nâzil olmuştur. Dünya durdukça mûcize olarak duracaktır.

Biri de şudur ki, Kur'ân-ı azîm'in tebdil ve tağyirden korunmasına Hak Teâlâ Hazretleri kendi kefil olmuştur. Nitekim, **"İnna nahnü nezzelnâ'z-zikre ve innâ lehu le-hâfizûne — Elbette o zikri biz indirdik ve onun koruyucusu da elbette biziz!"** (Hicr sûresi: 15/9) diye buyurmuştur. Aynı zamanda, **"Ve lev kâne min indi ğayrillâhi levecedû fîhi ihtilâfen kesîren — Eğer o (Kur'ân) Allah'dan başka bir kimse katından olsaydı, onda birbirini tutmayan çok şeyler bulurlardı,"** (Nisâ sûresi: 4/82) buyurmuştur.

Kur'ân'ın yedi kırâet üzre indiği, İmam-ı Buharî'nin Hazret-i Ömer'den (R.A.) naklettiği hadîs-i şerif ile sâbit olmuştur.

— Böyle olunca onda ihtilâf olmaz mı? diye bir şüphe gelirse Ca'berî buna cevap verip:

— Müsbet olan ihtilâf teğâyür (çeşitlilik)dir, menfi olan ihtilâf ise tenâkuz (çelişki)dir, diye buyurmuştur.

Hâsılı, ihtilâf yoktur diye buyrulması, bir kırâet başka bir kırâeti nakz ve ibtal etmez, demektir. Mânalarına zarar gelmedikçe şerefli sözlerinde olan teğâyür (çeşitlilik) mü'minlere kolaylık olması içindir ki, her kişi dilediği şekil üzre kırâet edebilsin. Ayrıca nice faydaları ve menfaatleri kapsayıcıdır, demektir.

Eğer sual olunup:

— Madem ki Hak Teâlâ Hazretleri, Kur'ân'ı korumayı vaad buyurmuştur. Hak

Teâlâ Hazretlerinin koruduğu bir şey ise tebdil ve tağyirden emin olsa gerektir. O halde sahâbe-i kirâm niçin onun toplanması ile uğraşmışlardı? denirse İmam-ı Râzî buna cevap olarak:

— Sahâbe-i kirâm hazretlerinin toplamaları da Hak Teâlâ Hazretlerinin koruma sebeplerindendir. Vakta ki, Kur'ân-ı azîm'i korumayı murad edindi, sahâbe-i kirâm'ı onun korunması için getirdi. Onlar topladılar, böylece korunmuş oldu, diye buyurmuştur.

"Kur'ân-ı azîm nasıl korunur?" diye âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Yâni âlimler bu hususta değişik görüşler ve izah şekilleri ileri sürmüşlerdir. Bâzılarına göre Kur'ân-ı azîm'in korunması şu mânayadır: "Hak Teâlâ Hazretleri, onu, beşer sözünden farklı olarak öyle mu'ciz (başkalarının âciz kalacağı şekilde mükemmel ve tam) etmiştir ki, insanlar ona bir şey eklemeye veya ondan bir şey çıkarmaya muktedir olamazlar. Eğer bir harf ekleseler veya bir harf çıkarsalar her akıllı kişi, bir değişiklik olduğunu hemen idrâk eder."

Bâzılarına göre de korunması şu mânayadır: "Allah, onu ifsat ve iptal etmekten halkı âciz bırakır. Belki bir cemaat peyda eder ki, teklifler sona erinceye kadar insanlar arasında onu ezberleyerek korur, okur ve okuturlar, daima onunla meşgul olmaktan uzak durmazlar, demektir."

Bâzıları da şu mânaya aldılar: "Eğer bir kimse, bir harfini veya bir noktasını değiştirecek olsa, dünya halkı ona yalancı derler. Hattâ eğer hain bir öğretici bir harfini değiştirse, bilen küçük çocuklar, "Hatâ ettin, doğrusu şudur," derler."

Hak Teâlâ Hazretleri, bu aziz kitabı değiştirilme ve bozulmadan himaye etmiştir. Bununla beraber onun değiştirilmesine mülhidler (dinsizler), Yahudi ve Hıristiyanlar daima çalışmaktadırlar. Allah'a hamd olsun ki, bu kadar zaman geçtiği halde korunması daha ziyade olmaktadır. Bugüne kadar bir harfini bile değiştirmeye muktedir olamadılar. Bundan sonra da olmaları mümkün değildir.

Biri de şudur ki, Fahr-i Âlem Efendimize hazinelerin anahtarları verilmiştir. Bâzıları dediler ki: "O hazineler, âlemdeki cins ve türlerin hazineleridir. Âlemin rızkından zuhura gelen her nesneyi, ilâhî isim, ancak ve ancak Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi ve sellem Hazretleri canibinden verir. Çünkü anahtarlar O'nun elindedir. Nitekim gaybın anahtarları Hak Teâlâ Hazretlerine mahsustur. Onları kendinden başka kimse bilmez. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine de hazinelerin anahtarlarının teslimi ile O'na ihtisas makamı vermiştir. Yâni gaybın anahtarları Hak Teâlâ Hazretlerine, zuhurun anahtarları Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsustur. Gayb âleminden her ne ki, zuhura gelir, mutlaka Resûlüllah Efendimizin ihtisas makamından geçerek öyle zuhura gelir, demektir."

Bütün İnsanlara Peygamber Olması

Biri de şudur ki, bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Eğer sual olunup:

— Hazret-i Nuh aleyhisselâm da tûfandan sonra kendisiyle kalan mü'minlere elçi olarak gönderilmişti. Bu takdirde bütün insanlara gönderilmiş olmak mânası onda da bulunur, denirse İbn-i Hacer buna cevap verip:

— Nuh aleyhisselâm'a vâki olan umumîlik gönderilişinin aslında değildi. Tûfan sebebiyle insanlar yok olup o miktar kimse kalmıştı. Çaresiz olarak onlara peygamber oldu. Yoksa gönderildiği zamanın başlangıcında âlemin bütün halkına peygamber olmağa gönderilmiş değildi. Ama Muhammed Mustafa Efendimiz, asıl gönderilmiş olduğunda bütün insanlara peygamber olarak gönderilmişti. O halde bu mânaya ihtisası, yâni bütün insanlara peygamber olarak gönderilmenin Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olması, sâbittir, diye buyurdu.

Ancak şefaat hadîsinde kıyamet gününde Arasat halkının Hazret-i Nuh'a: "**Arz halkına resul olanların ilki,**" demelerinden murad, peygamber olarak gönderilişinin umumîliği değildir. Yâni bütün insanlara gönderilmiş demek değildir. Belki gönderilişinin önceliğini isbattır. Bütün resullerden önce gelen resul demektir.

Nice âyet-i kerîme'de Hak Teâlâ Hazretleri Nuh aleyhisselâm'ı kendi kavmine gönderdiğini nass ile kesin olarak ifade buyurmuştur. Nitekim: "**İnnâ erselnâ nûhan ilâ kavmihi — Elbette biz Nûh'u kendi kavmine gönderdik,**" (Nûh sûresi: 71/1) diye buyurmuştur*. Kavminden başkasına gönderildiğini zikretmemiştir.

Bâzıları Nûh aleyhisselâm'ın umuma peygamber gönderildiğini şundan istidlâl ettiler ki, bütün yeryüzünde olan halka beddua etti. Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri, gemi ehlinden başkasını suya gark ederek helâk etti. Eğer bütün yeryüzü halkına peygamber olarak gönderilmiş olmasaydı Hak Teâlâ Hazretleri onları helâk etmezdi. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, kadîm kelâmında: "**Ve mâ künnâ muazzibîne hattâ neb'ase resûlen — Biz, kendilerine elçi göndermediğimiz kimselere azâb edici değiliz,**" (İsrâ sûresi: 17/15) diye buyurmuştur. Nûh aleyhisselâm'ın ise risaleti sâbittir. O, resûllerin ilkidir, dediler.

Bunun cevabı şudur: O helâk olan halkın kendi kavminden başkası, Hazret-i Şuayb aleyhisselâm'ın gönderildiği kavmin evlâdı idiler. Onun dini onların üstünde hüküm sürmekteydi, nesholunmamıştı. O zamanda onlar dalâlete düşüp Hazret-i Şît'e karşı inkârcı ve kâfir olmuşlardı. Onun için Hazret-i Nûh'un bedduası ile Hak Teâlâ Hazretleri onları helâk etti, dediler.

---

* Nuh aleyhisselâm'ın kendi kavmine gönderildiğini bildiren diğer âyetler şunlardır: A'râf: 59, Hûd: 25, Mu'minûn: 23, Ankebût: 14, Hadîd: 26.

Şöyle de cevap verdiler ki: Bütün insanlara peygamber olarak gönderilmenin Resûlüllah Efendimize mahsus olmasının şu mânada olması da muhtemeldir ki, kıyamete değin şeriatı duracaktır. Nûh ve diğer peygamberler ise kendi zamanları ve kendilerinden sonra gelecek peygamberlerin şeriatı ile sınırlı idiler. Kendilerinden sonra mutlaka bir peygamber gelecek ve şeriatlarının bir kısmını veya tamamını neshedecekti. Bu itibarla onlar, bütün insanlara gönderilmiş telâkki edilemezler.

Ama bâzı Yahudilerin, "Muhammed (aleyhisselâm) hâssaten Arap kavmine peygamber olarak gönderildi," demeleri bozuk bir nesnedir. Çünkü bu sözde O'nun hem peygamberliğini tasdik ve hem de tekzib vardır. Zira "Arap tâifesine resuldü; gerçekten onlara peygamber gönderilmişti" diye peygamberliğini teslim edince her ne buyurursa sözlerinin doğruluğunu kabûl etmek gerekli olur. Çünkü peygamberlerden yalan söz sâdır olmaz. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin ise bütün insanlara gönderilmek dâvasında bulunduğu tevatürle sâbit olmuştur. Eğer bu dâvasında O'nu tekzib ederlerse tenâkuz lâzım gelir. Peygamber olduğunu tasdik ettikten sonra sözünü tekzib etmeye mecal yoktur.

Biri de şudur ki, ganimet malı Peygamber Efendimiz Hazretlerine helâl kılınmıştı. Ondan evvel gelenlere helâl değildi. Zira evvel gelenler iki kısım üzre idiler. Bir kısmına cihad için izin verilmemişti. Bir kısmına da cihad için verilmişti, fakat aldıkları ganimetler kendilerine helâl olmazdı. Ganimetleri ateşe atıp yakarlardı. Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Fahr-i Âlem Hazretlerinin ümmetine gönüllerinin muradı verilmişti. Zira nefisler, o ganimet malından üstün derecede lezzet alırlar. Şu itibarla ki, çektikleri eziyet ve sıkıntılar karşılığında kazandıkları bîr nimettir. Onunla nimetlenmek hazzını kaybetmeye razı olmazlar. Çaresiz Hak Teâlâ Hazretleri, onların ihtiyaç duydukları şeye uygunluk gösterip helâl kıldı."

Biri de şudur ki, **toprak,** Resûlüllah Hazretlerine ve ümmetine hem **mescid,** hem de temiz kılındı. Murad toprağın secde yeri olmasıdır. Yâni bâzı yerde secdenin caiz olup bâzı yerde caiz olmaması değildir. Temiz olduktan sonra her yerde secde caizdir. Şöyle olması da mümkündür ki, söz, namaz için yapılan mekândan mecaz olabilir. Zira arzın her yerinde namaz caiz olunca bu mânada arzın her yeri mescid gibi olur, dediler.

Bâzıları da dediler ki: "Murad, arz bana mescid ve temiz kılındı. Benden başkasına mescid kılındı, fakat temiz kılınmadı, demektir. Zira Hazret-i İsâ aleyhisselâm, arzda seyahat ederdi. Nerede namaz vakti yetişse orada kılardı."

İbnü't-Teyn böyle demiştir. Bâzıları da dediler ki: "Başkalarına, ancak temiz olduğunu kesinlikle bildikleri yerde namaz kılmak caiz idi. Ama bu ümmete her yerde kılmak caizdir. Meğer ki, pis olduğunu kesin olarak bilsin. Ancak böyle yerde kılmak caiz değildir. Murad olunan bu mânadır."

Ama en açık olan Hitâbî'nin dediğidir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinden önce gelenlere namaz, ancak kendine mahsus mekânlarda mubahtı. Meselâ kiliselerde, savmaalarda ve havralarda kılmak gerekti."

Bu sözü, Ömer bin Şuayb'ın rivayeti te'yid edicidir ki, Fahr-i Âlem Hazretlerinden şu ibareyle nakletmiştir:

وَكَانَ مَنْ قَبْلِي إِنَّمَا كَانُوا يُصَلُّونَ فِي كَنَائِسِهِمْ

"Benden önce gelenler, sadece kiliselerinde namaz kılarlardı. Başka yerlerde kılmazlardı," diye buyurmuşlar.

Bu takdirde arzın her yerinin mescid olmasının Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsus olduğu sâbit olur.

Bezzâr'ın naklinde İbn-i Abbas'ın (R.A.) rivayet ettiği hadîs-i şerifte - ki, daha önce naklolunan Câbir'in hadîsine uygundur - şu da vâki olmuştur ki:

لَمْ يَكُنْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَحَدٌ يُصَلِّي حَتَّى يَبْلُغَ مِحْرَابَهُ

"Peygamberlerden hiç biri, tâ kendi mihrabına yetişmedikçe namaz kılmazdı," buyurmuşlardır.

Hitâbî'nin sözünü bu rivayet de te'yid edici olur.

Mûcizesi Kıyamete Kadar Bâkidir

Biri de şudur ki, Fahr-i Kâinat Hazretlerinin mûcizesi kıyamete değin durur. Diğerlerinin mûcizesi sona erip haberinden başka bir şey kalmamıştır. Kur'ân-ı azîm ise günler sona erinceye kadar üstün ve baskın bir hüccet olmaktan hâli değildir. Ona karşı çıkmak ve itiraz etmek mümkün değildir.

Biri de şudur ki, diğer peygamberlerden Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mûcizesi daha çoktur.

Kadı Iyâz der ki: "Daha çok olanı Kur'ân-ı azîm'dir ki, onun tamamı mûcizedir. Onda icâz bulunanın en azı **"İnnâ a'taynâ"** sûresidir yahut o miktarda bir âyettir." Bâzılarının mezhebinde her âyeti, gerek az, gerek çok (kısa veya uzun) olsun, mûcizedir. Bâzıları da, "Bir veya iki kelimeden de ibaret olsa her muntazam cümlesi mûcizedir," dediler.

Kadı Iyâz dedi ki: "Doğru olan bizim ilkönce zikrettiğimizdir. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, **"Fe'tû bi-sûretin min mislihi — Haydi, onun gibi bir sûre meydana getirin!"** (Bakara sûresi: 2/23) ve yine: **"Kul fe'tû bi-sûretin mislihi — De ki: Haydi,**

onun bir sûresinin benzerini meydana getirin," (Yûnus sûresi: 10/38) diye buyurdu. O halde tahaddi (meydan okuma) için en az bir sûre miktarı gerektir."

Velhasıl "Kur'an'da yetmiş yedi bin miktarında kelime vardır. Bâzılarının kavline göre daha da ziyadedir. *İnnâ A'taynâ* (Kevser) sûresinin kelimeleri on tanedir. Bu takdirde Kur'an, İnnâ A'taynâ miktarı yedi bin parçadır. Her parçası kendi nefsinde bir mûcizedir," diye buyurdu.

Bundan başka Kur'an'ın i'cazı iki yöndendir: Bir yönü belâğati, bir yönü de nazmıdır. O halde bu bakımdan her parçasında iki mûcize olur. Böylece yedi bin parçasının mûcize sayısı on dört bin olur. Diğer mûcize yönleri ve şekilleri ise daha önce etraflıca geçmiştir. En iyisini Allah bilir.

Peygamberlerin Hâtemi Olması

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin fazilet ve kerametleri cümlesinden biri de nebilerin ve resullerin Hâtem'i (tamamlayıcısı) olmasıdır. Nitekim Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde gelmiştir ki:

مَثَلِي وَمَثَلُ الأَنْبِيَاءِ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ إِلاَّ مَوْضِعَ
لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ
وَيَقُولُونَ هَلْ لاَ وُضِعَتْ هٰذِهِ اللَّبِنَةُ فَأَنَا تِلْكَ اللَّبِنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ

"Benim meselimle diğer nebilerin meselleri şu kimsenin meseli gibidir ki, bir ev yapıp her yerini güzelce düzer. Ancak köşelerinin birinde bir kerpiç yerini boş bırakır. Ondan sonra halk gelip o evi tavâf eder, beğenirler. Yalnız çok tuhaflarına gidip: 'Şu kerpiç de yerine konsaydı,' derler. İşte ben, o kerpicim ve ben nebilerin hâtemi (tamamlayıcısı) yım," diye buyurmuşlardır.

Şeriatı Ebedîdir

Biri de şudur ki, şerefli şeriatı kıyâmete değin ebedîdir ve diğer peygamberlerin şeriatlarını neshedicidir. Kendisine tâbi olan halk da diğer peygamberlere tâbi olanlardan daha çoktur. Nitekim Şeyhayn'ın rivayetlerinde:

فَأَرْجُوا أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

"Öyle umarım ki, kıyamet gününde tâbi olanlar bakımından onların, en çok tebaası olan ben olurum," diye buyurmuştur.

Hâsılı, "Bana tâbi olanlar, diğer peygamberlere tâbi olanlardan daha çok olur," demiştir.

Cinlere ve Meleklere de Resuldür

Biri de şudur ki, Cin tâifesine de elçi olarak gönderilmiştir. Hak Teâlâ Hazretlerinin, **"Li-yekûne lil-âlemîne nezîren — Âlemlere uyarıcı olması için..."** (Fürkan sûresi: 25/1) buyurduğu yerde, bütün müfessirler, "Bu âyete cin dahildir" diye ittifak etmişlerdir. Bu mâna, âyet-i kerîmenin lâfzının gösterdiği şeydir. Yâni âyetin sözü, buna delil olur. Ondan delilsiz ihrac etmek kabil değildir. Yâni cinlerin dahil olmadığını söylemek için mutlaka bir delile ihtiyaç vardır. Eğer "Melekler hariçtir" denilirse onların çıkarılmasında zarar yoktur. Hususî olan umumîlik, âlimlerin ve usûlcülerin çoğunluğu katında kesin delildir. Eğer hususî umumîliklerden delil getirmek bâtıl olursa pek çok delillerle istidlâl etmenin bâtıl olması lâzım gelir.

Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, Ahkaf sûresinde, cinlerin bir kısmının diğer bir kısmına emirlerini beyan ederken: **"Yâ kavmenâ, ecîbû dâiy'allahi — Ey kavmimiz! Allah'ın dâvetçisine uyun!"** (Ahkaf sûresi: 46/31) buyurduğu yerde, Fahr-i Âlem Hazretlerinin onları dine dâvet etmiş olduğuna delâlet vardır. Onlara peygamber gönderilmiş olmanın mânası da budur, dediler.

Buna sünnetten delil getirmeye gelince, Sahih-i Müslim'de Ebu Hüreyre Hazretlerinden (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, "Ben altı şeyle üstün kılındım," buyurduktan sonra bunlardan biri olarak **"Ben bütün halka gönderildim,"** demiştir. Bu şerefli söz, ins ve cinne şâmildir. Hâssaten ins'e hamletmek, delilsiz olarak tahsis etmektir ki, caiz değildir. Kur'ân-ı azîm'de, **"Ve mâ erselnâke illâ kâffeten lînnâsi — Biz, seni ancak bütün insanlara gönderdik,"** (Sebe' sûresi: 34/28) buyrulması, risaletinin sırf nâsa (insanlara) tahsis edilmesi için değildir. Belki murad, bütün insanlara yaygınlaştırarak risaletinin insanların bir kısmına mahsus olmadığını bildirmektir. Bundan, insanlardan başkasından risaletinin kaldırılması ve inkâr edilmesi lâzım gelmez. **"Kul yâ eyyühen'-nâsü innî resûlüllahi — De ki: Ey insanlar! Ben, sizin hepinize Allah'ın elçisiyim,"** (A'râf sûresi: 7/158) âyet-i kerîmesinin benzerlerinde hitabın insanlara vâki olması şunun içindir ki, onlar görünürler ve hitap onlarla gerçekleşir. Bütün âyet-i kerîmelerden maksat, insanlara yaygınlaştırmaktır, yoksa diğerlerinden nefyetmek değildir.

Ancak Dahhâk ve ona tâbi olanlar: "Cin tâifesinin resulü kendilerindendir. Zira Hak Teâlâ Hazretleri: **"Yâ ma'şere'l-cinni ve'l-insi elem ye'tiküm resulün min-**

küm — Ey cin ve insan topluluğu! Size kendinizden resuller gelmedi mi?" (En'am sûresi: 6/130) diye buyurmuştur," dediler.

Ama böyle demeleri bu millete göre değildir. Geçmiş milletlere göredir. Dahhâk'dan ve başkalarından o mânanın bu millet için de devam ettiği asla nakledilmiş değildir. Yâni Resûlüllah Efendimiz Hazretleri peygamber olarak gönderildikten sonra cin tâifesine ondan başka resul geldiği kimseden nakledilmiş değildir. İcmaa aykırı olan bir nesneyi Dahhâk'a nisbet etmek lâyık değildir. Üstelik âlimlerin çoğunluğunun kavli şudur ki, her resul insdendir, cinden resul olmamıştır. Cin ile ins hitapta bir araya geldikleri için **"Resûlün minküm — Kendinizden resuller"** diye buyruldu. Bunun benzeri, **"Yahrucü minhümâ'l-lü'lüü ve'l-mercânü — Onların (acı ve tatlı denizlerin) ikisinden de inci ve mercan çıkar,"** (Rahmân sûresi: 55/22) kavl-i şerifidir. Halbuki onlar tuzlu sudan çıkarlar, tatlı sudan çıkmazlar.

Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki: "Cinlerin resulleri, onlara gönderilen beşer resullerinin resulleridir, Allah'ın resulleri (elçileri) değillerdir."

Biri de şudur ki, iki kavilden biri üzre meleklere de elçi olarak gönderilmiştir. İmam-ı Sübkî bu kavli tercih etmiştir. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, **"Tebâreke'llezi nezzele'l-fürkane alâ abdihi li-yekûne lil-âlemîne nezîren — Âlemleri uyarıcı olması için kuluna fürkanı** (iyiyi kötüden, hayrı serden, doğruyu yanlıştan ayırma ölçüsünü, Kur'ân'ı) **indiren o Allah ne güzeldir,"** (Fürkan sûresi: 25/1) diye buyurmuştur.

Ve bir çekişme yoktur ki, buradaki kuldan murad Resûlüllah Efendimiz Hazretleridir. Âlem ise Allah'dan başka olan her şeydir. Bu takdirde ins, cin ve meleklerden bütün mükelleflere şamildir. Böylece âyet-i kerîme, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin bütün yaratıklara resul olduğuna delâlet eder. Meleklerin hariç olduğunu iddia eden kimseden delil istense âciz olur. Zira Fahr-i Kâinat Hazretlerinin mi'rac gecesinde veya başka bir zamanda melekleri inzâr etmiş (korkutmuş, uyarmış) olması muhtemeldir. Onları bâzı şeylerde inzâr etmekten ve bu hususta elçilikten, bütün şeriatinde resullük lâzım gelmez. Ama cumhurun mezhebi şudur ki, Fürkan âyetinde **âlemler**, tahsis olunmuştur. Murad, insle cindir.

Nitekim Sahih-i Müslim'de: **"Ben, bütün halka gönderildim,"** hadîs-i şerifinde murad ins ve cindir, diye buyurmuşlardır. Halimî ve Beyhakî: "Peygamberimiz, meleklere resul olarak gönderilmiş değildir," diye tasrih etmişlerdir. İmam-ı Fahr-i Râzî ve İmam-ı Nesefî'nin tefsirlerinde, Peygamberimizin meleklere resul olarak gönderilmiş olmadığına dair icmâ hikâye olunmuştur. Nitekim Celâlü'l-Mahlî böyle zikretmiştir. İmam-ı Nesefî'nin sözü şudur: **"Sonra dediler ki, bu âyet ahkâma delâlet eder. Bu bakımdan: "Âlemleri uyarıcı olması için" kavlini, insden, cinden ve meleklerden bütün mükelleflere teşmil ettiler. Fakat aramızda icmâ vardır ki, Resûlüllah Efendimiz meleklere resul olmamış, belki ins ve cinnin tamamına resul olmuştur."**

İmam-ı Fahri Râzî'nin de sözü budur. Bundan açıkça anlaşılır ki, meleklere resul olarak gönderilmediğine dair icmâ (görüş birliği) vardır.

Ama Kemaleddin ibni Ebî Şerif, Celâl Mahlî'ye itiraz edip:

"Beyhakî bu sözü Halîmî'den nakledip, **"İşte Halîmî'nin sözünün mânası budur"** dedi. Beyhakî'nin bu sözünde, kendini bu görüşün sorumluluğundan temize çıkarma ifadesi vardır. Bu ifade olmadığı takdirde de kendi katında bu görüşün benimsendiği hususunda açıklık yoktur. Gerçi Halîmî ehl-i sünnettendir, ama melekleri peygamberlere üstün tutmakta Mutezile'ye uygun hareket etmiştir. Beyhakî'nin ondan naklettiği, meleklerin üstünlüğü görüşüne uygundur. Öyle sanılır ki, bu sözü, o görüşüne dayanarak ileri sürmüştür.

İmam-ı Fahri Râzî ve İmam-ı Nesefî'nin zikrettikleri icma kıssasına gelince, bu, itimada elverişli değildir. Zira İmam-ı Fahri Râzî tefsirinin bâzı nüshalarında **"Lâkinnâ ecmaunâ** — Fakat aramızda icma vardır," yerine **"Lâkinnâ beynâ** — Fakat aramızda fark vardır," diye vâki olmuştur. Bu takdirde tamamen muhalif olur. Üstelik **"Ecmaunâ"** ibaresi, icma'-ı ümmet mânasına gelmekte açık ve kesin değildir. Zira böyle bir ibare, birbirine karşı olan iki hasmın icmaında, yâni birleşmesinde kullanılır. İcma-ı ümmet mânasında kullanıldığı açıklanmış olsa bile men olunurdu. Zira Sübkî, **"Âlemleri uyarıcı olması için"** (Fürkan sûresi: 25/1) kavl-i şerifi hakkında buyurmuştur ki: "Bütün müfessirler bunun tefsirinde **"Cin ve ins için"** demişlerdir. Bâzıları **"ve melekler için"** demiştir." Bu takdirde icma kelimesini icma-ı ümmet'e hamletmeğe mecal kalmaz. "Bütün müfessirler **'cin ve ins için'** dediler," dedikten sonra "Bâzıları **'ve melekler için'** dediler," demenin mânası, **"cin ve ins için"** mânasında hepsi müttefiklerdir, ama bâzıları **"ve melekler için"** ihtimalini de vermişlerdir, demek olur."

Velhasıl Fahri Râzî ve Nesefî'nin tefsirlerinde geçen icma hikâyesi âlimlerin nakilleri olup âlimlerin nakilleri üstüne de hüccet dayandırılamaz. Bu meseleye lâyık olan, hiç bir tarafa kesin iddiayı mutazammın olacak şekilde bahsetmeyip bundan kaçınmaktır.

Âlemlere Rahmettir

Biri de şudur ki, kâinatın hocası Efendimiz Hazretleri, âlemlere rahmet olarak gönderilmişti. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, **"Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil-âlemîne — Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik,"** (Enbiyâ sûresi: 21/107) diye buyurmuştur.

Âlemlere rahmet olmayı birkaç mânaya hamletmişlerdir. Semerkandî, "İns ve cinne rahmet, demektir," dedi. Bâzıları da: "Bütün halka rahmettir. Mü'minlere hidayetle rahmettir. Münafıklara öldürülmekten emân vermekle rahmettir," dediler.

İbn-i Abbas (R.A.): "İyilere ve kötülere, günahtan sakınanlara ve günahkârlara rahmettir," dedi. Zira her peygamber tekzib olunduğu zaman Hak Teâlâ Hazretleri, tekzib edenleri helâk ederdi. Muhammed aleyhisselâm hazretlerini tekzib edenlerse ölüme yahut kıyâmete te'hir olunmuşlardır. Ama tasdik edenlere hem dünyada rahmettir, hem âhirette rahmettir. Şerefli zâtı, mü'mine ve kâfire şâmil olup hepsini kaplayan bir rahmettir.

Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, kadîm kelâmında, **"Ve mâ kânallahü li-yüazzibehüm ve ente fîhim — Oysa sen onların içinde bulundukça Allah onlara azâb edecek değildi,"** (Enfâl sûresi: 8/33) diye buyurmuştur. Madem ki, şerefli cesedi bu arza bitişiktir, Hak Teâlâ Hazretleri onun hürmetine halktan dünya azabını kaldırmıştır. Geçmiş ümmetlere olduğu gibi bunlara azâb etmez. Dârımî ve Beyhakî'nin rivayetlerinde İbn-i Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki: **"İnnemâ ene rahmeten mühdâten — Gerçekten ben, rahmetim; hidâyet edilmiş ve hidâyet ediciyim,"** diye buyurmuşlardır. İnşâallah Altıncı Bölüm'de tafsilâtı gelecektir.

Biri de şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri, Kur'ân-ı azîm'de bütün peygamberlere adlı adiyle hitap edip, "Yâ Âdem, yâ Nûh, yâ Zekeriyyâ, yâ Yâhyâ, yâ Mûsâ, yâ İsâ!" diye buyurmuştur; ama Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine: **"Yâ eyyühe'r-resûlü, yâ eyyühe'n-nebiyyü, yâ eyyühe'l-müzzemmilü, yâ eyyühe'l-müddessirü!"** diye hitap etmiştir. Bu hitap derecesi, son derece büyütme ve yükseltme ifadesidir.

Ona Hürmet ve Muhabbet Ümmetine Farzdır

Biri de şudur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ismi ile hitap ederek çağırmak, ümmetine haram kılınmıştı. Kur'ân-ı azîm'de: **"Lâ tec'alû duâe'r-resûli beyneküm ke-düâi ba'dıküm ba'den — Peygamberin çağrılmasını kendi aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın,"** (Nûr sûresi: 24/63) diye buyrulmuştur. Yâni: "Fahr-i Âlem Hazretlerine nidâ etmeyi, bir kısmınızın bir kısmınıza ismi ile ve yüksek sesle, odaların dışarısından nida ettiği gibi etmeyin. Belki 'Yâ Resûlâllah, yâ nebiyyallah' diye vekar, tevazu' ve alçak sesle nida edin," demek olur.

Bâzıları dediler ki: "Mânası, Peygamber Efendimiz sizi yanına çağırdığında, onun çağırmasını birbirinize ettiğiniz çağırmaya kıyas etmeyin. Yâni birbirinizi çağırdığınız zaman yüz çevirip gitmemek yahut işitmezlikten gelmek gibi şeyler olabilir. Sakın Fahr-i Âlem Hazretleri çağırdığı zaman böyle etmeyin, demektir.

Biri de şudur ki, ona yüksek sesle söz söylemek ümmetine haramdı. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri: **"Lâ terfeû asvâteküm fevka savtı'n-nebiyyi ve lâ techerû lehu bil-kavli ke-cehri ba'dıküm liba'dın en tahbeta a'mâlüküm ve entüm lâ teş'urûne — Seslerinizi peygamberin sesinin üstüne çıkarmayın ve birbirinize**

karşı yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın. Yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider," (Hucürât sûresi: 49/2) diye buyurmuştur.

Bu âyet-i kerîme hükmünce, bir kimse, sesini Resûlüllah Hazretlerinin sesinden yukarı kaldırsa yahut ona hitap ettiğinde kendi emsâline söyler gibi sert sert ve dik dik söylese o kimsenin amelinin bâtıl olması lâzım gelirdi. İbn-i Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Bu âyet indiği zaman Ebu Bekir Sıddık (R.A.) Resûlüllah Efendimiz Hazretleri ile konuşurken o kadar yavaş sesle konuşur oldu ki, sanki gizli bir sırrını söyleyen kimseler gibi konuşurdu," demiştir. Yine rivayet olunur ki, Hazret-i Ömer (R.A.) o kadar yavaş sesle konuşur oldu ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri ne dediğini sormayınca sözünü anlayamazdı.

Sâbit bin Kays (R.A.) yüksek sesle konuşan bir kimse idi. Kulağı da biraz ağır işitirdi. Bu âyet-i kerîme nâzil olduğu zaman Fahr-i Âlem Hazretlerinin yanından gitti, görünmez oldu. Peygamber Efendimiz yoklatıp buldurdu ve dâvet etti. Sâbit, gelince:

— Yâ Resûlâllah! Bu âyet sana nazil oldu. Ben ise yüksek sesle konuşan bir kişiyim. Hâsılı amellerimin bâtıl olmasından korkarım, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, onu teselli edip:

— Yâ Sâbit! Sen o mertebede değilsin. Sen hayır üzere yaşarsın ve hayır üzere ölürsün. Hiç şüphesiz sen, cennet ehlindensin, diye buyurdu.

Enes bin Mâlik (R.A.) der ki: "Âlemlerin hocası Peygamber Efendimizin böyle buyurmasiyle öyle olduk ki, Sâbit'e nazar ederdik. Cennet ehlinden bir kişiydi ve karşımızda geziyordu. Sonradan Yemâme'de Müseyleme cengi olduğu zaman müslümanlar, savaş meydanından bir miktar ayrılıp hezimete uğrama şekli gösterdiler. Sâbit (R.A.), bu hâli görünce ileri atılıp kâfirlerle çarpıştı. Sonunda orada şehid oldu."

Bu kıssadan maksat, Fahr-i Âlem Hazretlerinin "Sen cennet ehlindensin" diye tayin buyurduktan sonra Sâbit'e şehadet nasip olup sözünün doğruluğunun meydana çıktığını bildirmektir.

Biri de şudur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri saadetli evlerinde iken dışarı çıkıncaya kadar sabretmeyip dışarıdan onu çağırmak haram kılınmıştı. Nitekim, bu mânada: **"İnnellezîne yünâdûneke min verâi'l-hucürâti ekserühüm lâ ya'kılûne. Ve lev ennehüm saberî hattâ tahruce ileyhim lekâne hayren lehüm — Odaların arkasından sana bağıranların çoğu, aklı ermez kişilerdir. Onlar, sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu,"** (Hucürât sûresi: 49/4-5) diye buyrulmuştur.

Bu âyette böyle hareket edenler hakkında **"Lâ ya'kılûne — Aklı ermez kişilerdir,"** buyrulması şunun içindir ki, aklın muktezası edep güzelliğidir, Resûlüllah Efen-

dimiz Hazretlerinin hürmet ve haşmetine uygun hareket etmektir. Bunları terkedince aklı olmayan hayvanlar kısmından olmak lâzım gelir. Edebin muktezası da, acele etmeyip sabretmek, Fahr-i Âlem Hazretlerinin hürmet hakkına uygun hareket etmektir. Böyle edince kendilerine hayırlı olur. Zira bunda iki hal vardır. Biri edebi muhafaza etmek, biri de Resûlüllah Hazretlerini saymak ve O'nun büyüklüğüne yaraşır şekilde hareket etmiş olmaktır. Bu iki haslet de övülmeyi ve sevabı gerektiricidir.

Peygamber Efendimize mahsus olan faziletlerden biri de şudur ki, kendileri **Habibullah** (Allah'ın Sevgilisi) idi. Muhabbet ve hullet (sevgi ve dostluk) O'nun şahsında toplanmıştır. Bunun tahkiki inşâallah Yedinci Bölüm'ün sonlarında gelecektir.

Biri de şudur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin risaletine, hayatına, şehrine ve zamanına Hak Teâlâ Hazretleri tarafından yemin edilmiştir. Bunun da beyanı inşâallah Altıncı Bölüm'de gelecektir.

Biri de şudur ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine İsrafil aleyhisselâm inmiştir. Ondan önce hiç bir peygambere inmiş değildi. İmam-ı Taberânî'nin (Allah ona rahmet etsin) İbn-i Ömer'den (R.A.) naklettiği hadîs-i şerif gereğince Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine kul nebi olmakla hükümdar nebi olmak arasında muhayyer kılınma haberini İsrâfil aleyhisselâm getirmiştir. Nitekim daha önce beyan olunmuştu.

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz, bütün insanoğullarının seyyidi (efendisi) dir. Nitekim İmam-ı Müslim'in rivayetinde: **"Ben, kıyamet günü Âdem oğullarının seyyidi (efendisi) yim,"** buyrulmuştur. Ebu Hüreyre'den (R.A.) böyle rivayet edilmiştir.

Tirmizî'nin naklinde Ebu Saîd'den rivayet olunan da şudur:

اَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا فَخْرَ وَبِيَدِى لِوَاءُ الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ

"Ben, kıyamet günü Âdem oğlunun efendisiyim. İftihar etmiyorum. Hamd bayrağı benim elimdedir. Bununla da iftihar etmiyorum," buyrulmuştur.

Böyle buyurmaktan şerefli muratları, Hak Teâlâ Hazretlerinin kendine bu derece üstünlük ve seyyidlik ikramını haber verip nimetini izhar etmekti. Tâ ki, ümmetinin kendine imanları ona göre olsun. "İftihar etmiyorum," buyurması da, "Bu yetiştiğim fazilet ve keramet rütbesi, Allah tarafından bana verildi. O'nun lutuf ve ihsanıdır. Ben kendi kuvvetimle bu dereceyi bulmadım. O halde benim onunla iftihar etmem münasip değildir," demek olur, dediler.

Biri de şudur ki, günahlarından öncekiler ve sonrakiler afvolunmuştu. Nitekim Kur'ân-ı azîm'de: **"Allah senin günahlarından geçmiş ve gelecek olanları bağışladı,"** (Fetih sûresi: 48/2) diye buyrulmuştur.

Şeyh İzzeddin ibni Abdüsselâm der ki: "Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus hasletlerden biri şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri ona mağfiret olunduğu haberini verdi. Diğer peygamberlerden hiç birine bu haberi verdiği naklolunmamıştır. Bu da şuna delâlet eder ki, onlar haşir meydanında "Nefsim nefsim," deseler gerektir."

İbn-i Kesir de bu âyetin tefsirinde: "Bu hususiyette ona kimse ortak olmamıştır," demiştir.

Hadîs imamlarından Ebu Ya'lâ, Taberânî ve Beyhakî İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet ederler ki: "Gerçekten Allah, Peygamber Efendimiz Hazretlerini gok ehli ve diğer peygamberler üzerine üstün kılmıştır," diye buyurmuşlar.

Sual edip:

— Gök ehli üzerine üstünlüğü nedir? dediler.

Dedi ki:

— Hak Teâlâ Hazretleri, gök ehli için "Onlardan her kim, 'Ben Tanrı'dan başka bir Tanrı'yım' derse biz ona cehennemi ceza kılarız," dedi. Yâni onlar hakkında böyle buyruldu. Halbuki Muhammed Efendimiz hakkında: **"Biz sana büyük bir fetih verdik. Senin günahlarından geçmiş ve gelecek olanları bağışladık,"** (Fetih sûresi: 48/1-2) buyurup onun için berat yazdı.

— Ya peygamberler üzerine üstünlüğü nedir? diye sordular.

— Hak Teâlâ Hazretleri, diğer peygamberler hakkında: **"Biz her kavme kendi diliyle hitap eden peygamber gönderdik,"** (İbrahim sûresi: 14/4) buyurduğu halde Muhammed Efendimiz hakkında: **"Biz seni ancak bütün insanlara peygamber olarak gönderdik,"** (Sebe' sûresi: 34/28) buyurdu ve onu inse, cinne peygamber kıldı, diye cevap verdi.

Biri de şudur ki, kendi şeytanını müslüman etmiştir. Nitekim Müslim bin Mes'ûd'dan ve Bezzâr bin Abbâs'dan öyle rivayet edilmiştir.

Yanılmaz ve Unutmaz

Biri de şudur ki, Fahr-i Âlem Hazretleri üzerine hatâ caiz değil idi. Nitekim İbn-i Ebu Hüreyre, Maverdî ve Hicazî böyle buyurmuşlardır. Bir topluluk ise dediler ki: "Nisyan da etmezdi. Hatâ ve nisyan (yanılmak ve unutmak) ın ondan gelmesi caiz değildi." Nitekim Nevevî, Muslim şerhinde böyle zikretmiştir. Ama yanılma ve unutmanın sâdır olmaması, Allah katından haber verdiği şeylerde olmak gerektir. Yoksa beşeriyet gereğince bunların sâdır olması caizdi. Nitekim Sahih-i Buharı ve Muslim'de Abdullah bin Mes'ud'dan rivayet edilmiştir ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri:

"Hiç şüphesiz ben bir beşerim. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Ben unuttuğum zaman bana hatırlatın," diye buyurmuştur.

Yine Sahıhayn'da Ummu Seleme'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki:

إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضَهُمْ يَكُونُ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ
فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَادِقٌ فَأَقْضِي لَهُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ
قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَحْمِلْهَا أَوْ يَذَرْهَا

"Şüphesiz ben bir beşerim. Bana dâvacı ve dâvalılar gelir. Bunların bâzısı diğerinden daha belâğatli konuşabilir. Ben de onu doğru sanıp lehinde hüküm verebilirim. Böyle bir kimseye bir müslümanın hakkını verirsem o ateşten bir parçadır. O kimse, ister onu atsın, isterse sırtında taşısın," diye buyurmuştur.

Yine Sahih-i Müslim'de Râfi' bin Hadîce'den rivayet edilmiştir ki:

إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِكُمْ فَخُذُوهُ بِهِ وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ رَأْيٍ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ

"Şüphesiz ben bir beşerim. Size dininiz hakkında bir şey emrettiğim zaman onu tutun. Kendi görüşümle bir şey emrettiğim zaman bilin ki, ben ancak bir beşerim," diye buyurmuşlardır.

Zikrolunan hadîs-i şeriflerin özü şudur ki: Dine müteallik olan şeylerde hatâ ve nisyan (yanılma ve unutma) vâki olmaz. Ama diğer şeylerde olması caizdir.

Biri de şudur ki, O'nunla Hak Teâlâ Hazretleri üzerine kasem (yemin, and) etmek caizdir; diğer peygamberler, melekler ve veliler ile kasem etmek caiz değıldir, dediler. Meselâ: **"Allahümme innî es'elüke'l-cennete bi-hakkı Muhammedin — Allahım, Muhammed hakkı için senden cenneti isterim,"** demek caizdir. Ama **"Bi-hakkı Mûsâ — Mûsâ hakkı için"** demek caiz değildir. Zira diğerlerinden onun tabakasında olan kimse yoktur. Bu keramet ancak O'na mahsustur, dediler.

Zevcelerinin Alınması Başkasına Haramdır

Biri de şudur ki, kendilerinden sonra temiz zevcelerinin başkalarına nikâh edilmesi haram kılınmıştır. Hak Teâlâ Hazretleri: **"Ve ezvâcühu ümmehâtühüm — Ve O'nun zevceleri onların anneleridir,"** (Ahzâb sûresi: 33/6) buyurmuştur. Yâni: "Peygamber Efendimizin eşleri mu'minlerin analarıdır," demektir. O Resûlullah Efendimiz Hazretlerine saygı ifadesi olarak Hak Teâlâ Hazretleri, nikâhın haramlığında O'nun zevcelerini analar derecesinde tutmuştur.

Bu hüküm (yâni nikâhın haramlığı), Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri âhirete intikal ettiği zaman nikâhlısı bulunan hatunlar hakkında kesindir. Her zaman için onlann başkalarına haram olduklarında şüphe yoktur. Ama muhayyer kılındıkları takdirde dünyayı ihtiyar edip ayrılmış olsalar, bir kavilde onların başkasına helâl olduğu kesindır. İmam-ı Gazâli bu kavli ihtiyar etmiştir.

Mü'minlerin analarına nazar etmenin caiz olmasında da iki vecih vardır. En meşhuru bunun caız olmasıdır. Onlara analık hükmünün sâbıt olması, nikâhlarının haram olmasında, saygılı davranmanın gerekli bulunmasmdadır. Yoksa halvette, nafakada ve mirasta değildir.

Hâsılı Peygamber Efendimiz Hazretlerinin temiz zevcelerinin mü'minlerin anaları olmaları, nikâhları haram olup onlara îzâz ve ikrâm etmenin gerekli olması mânasındadır. Yoksa kendi anaları gibi bir evde yalnız kalmak yahut onlara nafaka vermek ya da miraslarını almak mânasında değildir.

Bu husus, sadece Peygamberimizin temiz zevceleri hakkındadır, onların sınırını aşmaz. Yâni "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin hatunları, mü'minlerin analarıdır," denir, ama "Kızları, mü'minlerin kız kardeşleridir," denilmez.

Bâzı âlimler: "Mü'minlerin analarının nikâhlarının başkasına haram olması şunun içindir ki, Resûlüllah Efendimiz kabrinde hayat üzeredir," dediler. Bu sebepten Maverdî, "Onlara ölüm iddeti gerekli değildir," diye hikâye etmiştir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin hayatında kendisinden ayrılmış olduğu hatunlar, - müstaîze (sığınma isteyen kadın) gibi ve o bir hatun gibidir ki, Fahr-i Kâinat Hazretleri onun bedeninde beyaz bir yer görüp ailesine göndermişti - bunlar hakkında üç vecih buyurmuşlardır:

1. Onların nikâhları haramdır. Şâfiî katında kesin âyet hükmünün gerekli kıldığı vecih budur. Ravza'da bu vechi tashih etmiş (doğru gördüğünü bildirmiş)tir. Zira bu husustaki âyet-i kerîmede* umumîlik vardır. Âyetteki "**Min ba'dihi — kendisinden sonra**"dan murad, ölüm sonralığı değildir, nikâh sonralığıdır.

2. Diğer bir izah şekline göre haram değildir.

3. İmam-ı Haremeyn'in ve Rafiî'nin doğru gördükleri izah şeklidir ki, "Kadınlardan kendileriyle birleşme vâki olanı haramdır," demişlerdir. Yâni: "Kendileriyle cimâ halleri vâki olan hatunların başkasına nikâhı ondan sonra haram olur," dediler. Zıra rivayet olunmuştur ki, Eş'as bin Kays (R.A.) o müstaîze hatuna Hazret-i Ömer zamanında nikâh edince Hazret-i Ömer (R.A.) Eş'as'ı taşlamak istediğinde:

* Zıkredılen âyet-ı kerîme şudur: "**Ve lâ en tenkihû ezvâcehû min ba'dihi ebeden — Kendisinden (Peygamber Efendımızden) sonra O'nun eşlerini nikahlamanız aslâ olamaz.**" (Ahzâb sûresı: 33/53)

— Ya Emire'l-Mü'minîn! O hatun, Peygamberimizin kendisiyle birleştiği bir kadın değildi, diye haber verdiler.

Bunun üzerine Ömer vazgeçti.

Peygamber Efendimizin, tasarruf ettikten sonra ayrılmış olduğu cariye hakkında da üç vecih buyurmuşlardır. Bunlardan birine göre mutlak olarak haramdır. Diğerine göre caizdir. Üçüncü veche göre, eğer Fahr-i Âlem Hazretleri hayattayken satmışsa nikâhı caiz olup eğer ölümle kendisinden ayrılmışsa nikâhı haramdır.

Yine Peygamber Efendimize mahsus olan faziletlerden biri de şudur ki, "Temiz zevcelerinin şahıslarını görmek haramdı," dediler. Yâni tamamen elbiseleriyle örtündükten sonra boylarına ve endamlarına nazar etmek haramdı, dediler. Ama bu görüşün doğruluğu hakkında değişik sözler vardır. Zira İbn-i Hacer: "Peygamberimizin temiz zevceleri hakkında kendi şahıslarını göstermemenin farz olduğuna dair hiç bir delil yoktur. Zira Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra onlar giyinirler ve örtünürlerdi. Hattâ işleri gerektirdiği zaman dışarı çıkarlardı. Sahâbe, onlardan hadîs-i şerif dinlerlerdi. Öyle bir halde ki, bedenlerinden bir yer açık değildi. Ama kendi şahısları apaçık meydanda görünürdü," diye buyurdu.

Biri de şudur ki, kızlarının çocukları kendine nisbet olunurdu. Hazret-i Hasan (R.A.) için: **"İnne ibnî hâzâ seyyidün — Hiç şüphesiz bu seyyid (efendi) benim oğlumdur,"** diye buyurmuştur. Murad, kendi sulbünden olan oğlundan farkı yoktu, nisbette ve şerefde öyle idi, demektir.

Biri de şudur ki, kıyamet gününde her nisbet ve sebep kesilir, ancak Resûlüllah Hazretlerinin neseb ve sebebi kesilmez. Neseb delaletiyle sebep, kocalık dolayısiyle olan bağdır, dediler. Bâzıları da: "Mânası, O'nun ümmeti O'na intisapla kıyamet gününde faydalanırlar. Diğerleri böyle değildir, demektir," dediler. Bundan da anlatılmak istenen, diğer peygamberler o gün "Nefsim, nefsim!" makamındadır. Ümmetlerine şefaat makamında değillerdir, demek olur.

Biri de şudur ki, mükerrem kızları üzerine evlenmek caiz değildi. Misver bin Mahreme'den rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz, bir gün minber üzerinde dedi ki:

— Hişâm bin Mugîre oğulları benden kızlarını Ali bin Ebî Tâlib'e vermek için izin istediler...

Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri böyle buyurduktan sonra üç kere:

— Ben onlara izin vermem, diye buyurdu.

Ondan sonra ilâve ederek:

— Meğer ki, Ali, benim kızımı boşayıp onların kızını alsın. Zira benim kızım benden bir parçadır. Ona kerahet veren şey, bana da kerahet verir. Ona acı veren şey bana da acı verir, diye buyurdu.

Bu hadîs-i şerifi Şeyhayn ihraç edip Tirmizî doğrulamıştır.

Yine Misver'den rivayet edilmiştir ki, Ali bin Ebî Tâlib (R.A.), Ebu Cehil'in kızını almak istedi. Hazret-i Fâtıma (R. Anhâ) bunu işitince Fahr-i Kâinat Hazretlerinin huzuruna gelip:

— Senin kavmin diyorlar ki, sen kızlarından ötürü kimseye kırılıp incinmezmişsin. Yani kızlarını incitenlere aldırmazmışsın. İşte Ali, benim üzerime Ebu Cehil'in kızını alıyor, dedi.

Bunun üzerine Kâinatın İftiharı Efendimiz Hazretleri:

— Fâtıma benden bir parçadır. Ben onun incitilmesini kerih görürüm. Vallahi Allah'ın resulünün kızı ile Allah'ın düşmanının kızı bir kişinin yanında asla bir araya gelemezler! diye buyurdu.

Hemen Hazret-i Ali (kerremallahü veche) vazgeçti. Ebu Cehil'in zikrolunan kızının adı, Cüveyriye'dir. Resûlüllah Hazretlerine bîat edip İslâm'a gelmiştir. Bunun üzerine Attâb bin Esiyd (R.A.) onunla evlenmiştir.

Ebu Dâvud (Allah ona rahmet etsin) dedi ki: "Hazret-i Fâtıma üzerine evlenmeği Hazret-i Ali'ye Hak Teâlâ Hazretleri haram etti: Zira, **"Ve mâ âtâkümü'r-resûlü fehuzûhü ve mâ nehâküm anhü fentehû — Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan kaçının,"** (Haşr sûresi: 59/7) buyurdu.

Bu âyet-i kerimenin gereği şudur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yasakladığı bir şeyden sakınmak ve çekinmek gerektir, onu işlemeye kalkışmak haramdır. Hazret-i Fâtıma'yı incitmelerinden Resûlüllah Hazretleri de incinirdi. Şüphe yoktur ki, Fahr-i Alem Hazretlerini incitmek haramdır. O halde Hazret-i Fâtıma'yı da incitmenin haram olması lâzım gelir.

Bâzıları bu hususta müşkülât görüp dediler ki:

— Kadınların kocalarını kıskanması bilinen bir şeydir. Fâtıma (R. Anhâ) kendi kocasını nasıl kıskanırsa Resûlüllah Hazretlerinin hatunları da kendisini birbirinden öyle kıskanırlardı. Ya ne hoş, kendi kızının hatırını sayardı, hatunlarının hatırını saymazdı!..

Yâni: "Ne hoş, kendisi hatunlarının üstüne evlenirdi, Fâtıma'nın üstüne evlenmeğe izin vermedi," dediler.

Buna şöyle cevap vermişlerdir:

— O zaman Fâtıma'nın (R. Anhâ) hatırı kırılırdı. Anası ve kızkardeşleri vefat etmişlerdi. Yanına varıp hâlini konuşabileceği bir kimsesi yoktu. Ama kendi hatunlarından her birinin kavmi, kabilesi, aşiret ve akrabası vardı. Onlar kendi kavimleriyle gönüllerini eğlerlerdi. Üstelik onlar, bütün varlıkların övüncü ve sevinci olan, en

güzel dualar ve senâlar kendisine mahsus bulunan Efendimiz Hazretlerinin güzel iltifatları ve cömert lûtufları ile gönül ferahlığı kazanırlardı. Resûlüllah Hazretlerinin yüce ahlâkı, onlarda elem ve ıstırap bırakmazdı. Güzel huyu, tatlı sözü ve güler yüzü ile onların gönüllerinden her üzüntüyü giderirdi. Onlardan her ne sadır olsa yanlarında mâzur görülürdü. Beşeriyet icabı olarak nihayet hatırlarına bir kırgınlık gelse bile Resûlüllah Hazretlerini gördükleri gibi zâil olurdu. Aslı bu idi, dediler*.

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin namaz kıldığı mihrabın sağına veya soluna ictihad etmek caiz değildir. Yâni, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin namaz kılmış olduğu bir mihrabın kıblesi doğru mudur, yoksa daha sağına veya daha soluna mıdır demek caiz değildir. Hattâ bir kimse, şerefli mihrapların eski durumu üzere olduğunu itiraf ettikten sonra "Ben ictihad ederim (kıbleyi araştırırım), ondan sonra namaz kılarım," dese Şeyhülislâm İbn-i Irakî, o türlü kimsenin irtidadına fetva verip "O, mürteddir" demiştir. Eğer "Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin zamanındaki hali üzre değildir, değiştirilmiştir. Onun için içtihad ederim," dese irtidadına hükmolunmaz. Her ne kadar bu te'vil doğru olmasa da böyledir, demişlerdir.

Onu Rüyada Gören Gerçekte Görmüştür

Biri de şudur ki, bir kimse Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini rüyasında görse gerçekten O'nu görmüştür. Zira mel'un şeytan O'nun sûretine giremez. Bu hususta gelen hadis-i şeriflerin bâzıları şunlardır:

İmam-ı Müslim'in rivayetinde:

مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي الْيَقَظَةِ لَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي

* Yukarıda anlatılan hâdiselerden ve zikrolunan hadis-i şeriflerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Resûlullah Efendimiz Hazretleri, âlemlere rahmet olması ve ümmetinin bütün kızlarını, kadınlarını kendi kızları derecesinde şefkat ve merhametle koruyucu olması bakımından pek zarurî ve çok istisnaî hallerde bile bir kadın üstüne başka bir kadın almayı asla hoş karşılamamıştır. Birden fazla kadınla evlenmenin kendilerinden önce de var olması, bu gibi geleneğin devamını bazı içtimaî, iktisadî ve siyasî zaruretlerin gerekli kılması, birdenbire kaldırılmasının arzu edilmeyen bir çok karışıklık ve mağduriyetlere sebep olması dolayısıyle her ne kadar buna eşler arasında adalet ve eşitlik gözetilmesi gibi ağır şartlara bağlı olarak ruhsat verilmişse de bu ruhsatın emir gibi telâkki edilerek birden fazla kadın almanın meşruiyetine "kayıtsız şartsız" hükmedilmesi mümkün değildir. Bu kayıt ve şartları hakkıyle yerine getirerek tehlikeden kurtulmanın imkânsızlığı düşünülür ve Peygamber Efendimizin kendi kızına reva görmediği bir eziyeti ümmetinden herhangi bir kıza veya kadına da reva görmeyeceği şüphesiz olarak bilinirse bu takdirde Resûlullah Efendimizin birden fazla kadınla evlenmeyi asla hoş karşılamayacağı kendiliğinden meydana çıkar. Esasen onun rızasının bulunmayışı sebebiyle ümmeti arasında sürüp gelen tatbikat da bu yönde olmuş, ümmet-i Muhammed içinde birden fazla kadınla evlenenler daima çok küçük ve istisnaî bir zümre halinde kalmışlardır. Bunların da eşitlik ve adaleti muhafaza edememekten dolayı üzerlerinde kul hakkı kalmış olarak âhirete intikal etmeleri ihtimali yanında, dünyada da pek huzur ve rahat görmedikleri herkesçe bilinen bir gerçektir. (S.N.)

"Beni düşünde gören, uyanık halde beni görecektir. Zira şeytan benim şeklime giremez," diye buyurmuşlardır.

İsmailî'nin rivayetinde **"feseyerânî — beni görecektir"** yerine **"fekad reânî — beni gördü"** diye vâki olmuştur.

Yine Müslim'in naklinde Ebu Katâde'den:

مَنْ رَآنِي فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ

"Beni gören Hakk'ı gördü," diye rivayet olunmuştur*.

Yine Müslim'in naklinde Câbir'den:

مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَشَبَّهَ بِي

"Beni düşünde gören gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan için bana benzemek nasip olmaz," diye varid olmuştur.

İmam-ı Buharî'nin Ebu Saîd'den naklettiği hadîs-i şerifte de:

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَكَوَّنُنِي

"Çünkü şeytan benim görünüşüme giremez," diye vâki olmuştur. Yâni: **"Lâ yetekünenî kûnî — Benim görünüşüme giremez"** demektir. Muzaf hazfolunup muzafun-ileyh fiile bitişik kılınmıştır.

Buharî katında Ebu Katâde'den: **"Lâ yeterânî** — Benim gibi görünemez," diye vâki olmuştur. Bu kelimenin, yeteâtî vezni üzre mânası: "Benim şeklime girmeğe güç yetiremez," demektir.

Velhasıl bu hadîs-i şeriflerin hepsinden hâsıl olan mâna şudur ki: "Bir kimse Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini düşünde görse gerçekten onu görmüştür. Zira şeytan onun suretine giremez ve girmeğe muktedir de değildir. Hak Teâlâ Hazretleri, şeytana, istediği surete girme kudreti vermemiştir."

Şöyle malûm olsun ki, "Beni gören, gerçekten beni görmüştür; şeytan benim suretime giremez," demenin mânası, bir cemaatin kavli üzere şöyledir: "Beni kendi suretim-

---

* Bu hadîs-i şerifin mânası budur. Çünkü Hakikat-ı Muhammedî'ye Hakikat-ı İlâhî'yenin görünüşe gelmesi, görünür ve idrâk edilir keyfiyeti demektir. Allah, ulûhiyetiyle değil, rububiyet mazharı olur. Resûl ise rububiyetin temsilcisidir. Temsilciyi (elçiyi) gören ve tanıyan ise "temsil edileni" görmüş ve tanımış demektir. Ayrıca **"Ben gizli bir hazineydim; bilinmeye muhabbetimden halkı halkettim,"** kudsî hadîsi gereğince Hakikat-ı Muhammedîye'yi gören ve tanıyan, onun temsil ettiği Hakikat-ı İlâhîye'yi görmüş ve tanımış demek olur. Fakat bu hadîs-i şerifin zahir mânası. **"Beni gören, gerçekten beni gördü,"** demektir. (S.N.)

de gören" demektir. Yoksa "Her ne türlü surette olursa olsun gören," demek değildir, dediler. Bunun neticesi şudur ki, "Resûlullah Efendimiz Hazretleri gerçekte ne surette ise şeytan o surete giremez. Yoksa suretlerden herhangi birine girip rü'yada bir kimseye kendini Peygamber Efendimiz olarak göstermesi mümkündür demektir." Hattâ bâzıları dediler ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri vefat ettiği sırada ne suret üzre idiyse, hattâ mübarek sakalının beyazı yirmi kıl kadar yoktu, tâ böyle görmek lâzımdır."

Hammâd bin Zeyd'den rivayet edilmiştir ki, şöyle derdi: "İbn-i Sîrîn'in yanına bir kimse gelip:

— Peygamber Efendimiz Hazretlerini düşümde gördüm, dese:

— Nasıl gördün? Bana tarif et, derdi.

Eğer Peygamber Efendimizin vasfına aykırı olarak tarif ederse:

— Sen, Peygamber Efendimiz Hazretlerini görmemişsin, diye buyururdu."

Bu naklin senedi sahihtir.

Hâkim, Âsım bin Küleyb yolundan ihraç etmiştir ki: "Babam bana hikâye edip: İbn-i Abbas Hazretlerine bir kere:

— Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerini rü'yada gördüm, dedim.

İbn-i Abbas (R.A.):

— Nasıl gördün, tarif et, dedi.

Ben de:

— Hazret-i Hasan bin Ali'ye benzer şekilde gördüm, dedim.

İbn-i Abbas Hazretleri:

— Gerçek görmüşsün. Zira Hazret-i Hasan (R.A.) Fahr-i Kâinat Hazretlerine gayet benzerdi, dedi," diye buyurdu.

Bu naklin de senedi güzeldir. Fakat İbn-i Ebî Âsım'ın Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet ettiği buna aykırıdır ki, onun rivayetinde Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنِّي أُرَى فِي كُلِّ صُورَةٍ

"Bir kimse beni düşünde görürse, gerçekten beni görmüştür. Zira hiç şüphesiz ben, her surette görünürüm."

Ama bunun senedi İbn-i Tev'em'de vardır. O zayıf bir kimsedir. Zira onda akıl bozukluğu vardı. Bu hadîs-i şerifi ondan dinleyen, akıl bozukluğundan sonra dinlemiştir, dediler.

Kadı Ebu Bekır bin Arabı (Allah ona rahmet etsin) der ki: "Peygamber Efendimiz Hazretlerini ru'yada bilinen sıfatı üzre gören kimse hakikatı üzre görmüştür. Başka sıfatla gören kimse, misâliyle idrâk etmiştir. Zira doğru olan şudur ki, toprak, peygamberlerin cesedini değiştirip bozmaz. Mübarek zâtını idrâk hakikîdir, sıfatını idrâk ise misâlini idrâktır. **"Feseyerânî — Beni görecektir,"** buyurmasının mânası, gördüğü nesnenin tabiri, "Beni görse gerektir" demektir. Zira haktır ve gaiptır. Hâsılı, o rü'yanın tabiri benim, beni görecektir. Zira O'nu görmek haktır ve gaiptir, dediği doğrudur. Sadece O'nu gayb âleminde görmekle kalmaz, zâhirde de görse gerektir, demek olur." Yine dedi ki: **"Fekeinnemâ reânî** buyurması teşbihtir. Mânası: Eğer beni uyanık görse düşte gördüğüne mutabık bulur, demektir. Bu zikrolunanlar Peygamber Efendimizi bilinen ve tanınan sureti üzre görmeğe göredir. Eğer bu suretine aykırı olarak görürse o misâldir. Şöyle ki, eğer kendine iltifat eder görürse hayırdır, bunun aksini görürse aksi vâki olur."

Kadı Iyâz: "İhtimaldir ki, **Fekad reânî** (Beni gördü) yahut **Fekad ree'l-hakk** (Hakk'ı gördü, gerçek olarak gördü) buyrulmasından murad, Resûlüllah Hazretlerini dirilik halindeki bilinen sureti üzre gören kimsenin rü'yası haktır (gerçektir). Başka surette görenin rü'yası ise te'vile muhtaçtır demektir," dedi.

İmam-ı Nevevî dedi ki: "Kadı'nın bu sözü zayıftır. Belki doğrusu şudur ki, Onu gören hakikat üzre görür. Gerek bilinen sureti üzre görmüş, gerekse başka bir surette görmüş olsun."

İbn-i Hacer dedi ki: "Kadı'nın sözünde Nevevî'nin sözüne aykırı olan bir şey yoktur. Belki sözünün açık mânası şudur ki, gören kimselerin her iki halde de gördükleri hakikat üzredir. Fakat birinci halde, yâni bilinen sıfatı üzre görmede, tabire ihtiyaç yoktur. İkinci halde ihtiyaç vardır, demektir."

Bâzıları: "Hadîs-i şerifin mânası, hakikî sureti ile gören, görmüştür, demek olur," dediler. Ama bundan, başka surette görenin rü'yasının karışık rü'yalardan olması lâzım gelir. Bu, bilindiği gibi çok olur. Dünyada olduğu sıfata benzemeyen başka bir sıfat üzre görünür. Bu takdirde ise mel'un şeytanın Fahr-i Âlem Hazretlerinin suretine girmek şeklinde bâzı telbîse (hak suretinde görünerek aldatmaya) kadir olması lâzım gelir. Bu da **"Hiç şüphesiz şeytan benim suretime giremez"** hadîsinin umumî ifadesine aykırı düşer. Resûlüllah Efendimiz Hazretinin şerefli zâtına yaraşan, bu mertebelerden de tenzih olunmasıdır.

O halde doğrusu, hadîs-i şerifin te'vilinde şöyle demektir: Ru'yada o Hazret her ne durum ve şekilde görülürse görülsün bunda şeytanın bir dahlı yoktur. O görüş haktır, bâtıl değildir. Hak Teâlâ Hazretleri katındandır, karışık ru'yalardan değildir.

Kadı Ebu Bekir bin Tayyib ve diğerleri böyle demişlerdir. Bu sözü, Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretlerinin, **"Beni gören gerçekten beni gördü"** demesi te'yid edici olur. İmam-ı Kurtubî buna işaret etmiştir.

İbn-i Battâl: "Hadîs-i şerifte geçen **"Feseyerânî fi'l-yakaza — Uyanık halde de beni görecektir"** sözünün mânası, rü'yanın doğruluğu, sağlamlığı ve gerçek üzre zuhurudur. Yâni tabir itibariyle neye delâlet ederse gerçekleşecektir, demektir. Yoksa 'Beni düşünde gören, âhirette görse gerek' demek değildir. Zira kıyamet gününde O'nu bütün ümmeti görecektir. Düşünde gören de, görmeyen de görecektir," diye buyurdu.

Marezî dedi ki: "Eğer hadîs-i şerifin sözlerinde mahfuz olan **'Fekeinnemâ reânî — Beni görmüş gibidir,"** sözü ise mânası açıktır. Yâni teşbihtir, uyanık halde gören gibidir, demek olur. Eğer **'Feseyerânî fi'l-yakaza — Uyanık halde beni görecektir,"** sözü ise ihtimaldir ki, şerefli muradı kendi zamanı halkıdır.

Hâsılı şöyle demek olur: Bana muhaceret edip beni görmeyen ümmetimden bir kimse bulunduğu diyarda beni rü'yasında görse bu, o kimsenin beni uyanık halde de göreceğine delâlet eder. Neticede beni müşahede etmek ona nasip olur. Bu mânayı Hak Teâlâ Hazretleri kendisine vahiy etmiş olur."

Kadı Iyâz buna cevap verip dedi ki: "İhtimaldir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini rü'yasında bilinen sıfatı üzre görmek, âhiret yurdunda gören kimsenin büyük derece sahibi olmasını gerektiricidir. Rü'yet hâssasını iktiza eder. Derece yükseklikleri ile türlü hususiyetleri ifade edici olur. Resûlüllah Efendimize yakınlık ve komşuluğa sebep olup şefaatine vesile olur." Ayrıca: "Hak Teâlâ Hazretlerinin bâzı günahkârlara kıyamette bir müddet âlemlerin hocası Efendimiz Hazretlerini göstermemesi olmayacak bir şey değildir," diye buyurmuştur.

Hâsılı bu sözler, İbn-i Battâl'ın "Âhirette o Hazret'i bütün ümmeti görecektir. **'Feseyerânî — Beni görecektir'** şerefli sözünden murad âhirette görmek mânası değildir," demesine cevaptır.

İbn-i Ebî Cemre, başka bir mânaya hamledip dedi ki: "Ulu sahâbeden İbn-i Abbas yahut bir başkası, bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini rü'yasında gördü de uyanıp bu hadîs-i şerifi düşünmeye başladı. Ondan sonra kalkıp mü'minlerin analarından birinin yanına vardı. Galiba yanına gittiği, kendinin halası Meymune (R. Anhâ) idi. Ona rü'yasını anlatınca o da Peygamber Efendimiz Hazretlerinin aynasını çıkarıp İbn-i Abbas Hazretlerinin eline sundu. Hazret-i İbn-i Abbas, bakınca aynada Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretlerinin şerefli cemâlini müşahede edip kendi suretini görmedi. İşte O Hazret'in, **'Beni düşünde gören, uyanık halde de görse gerektir,'** diye buyurmasından murad, bu kıssada anlatılan keyfiyetti."

İmam-ı Gazalî dedi ki: "Peygamber Efendimizin **'Fekad reânî — Beni gördü'** buyurmasından murad, cismimi ve bedenimi gördü, demek değildir. Belki 'Bir misâl gördü ki, o misâl, benim nefsimde olan mânayı müşahedeye bir âlettir (vasıtadır),' demek olur. **'Feseyerânî — Beni görecektir'** buyurmasında da murad, bu mânadır. Yoksa 'Cismimi görür' demek değildir."

Sonra yine dedi ki: "Âlet bâzen hakikî olur, bâzen hayalî olur. Nefs dedikleri o misalden başka bir şeydir. Hâsılı, bir kimse rü'yasında Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerini görse, gördüğü O'nun misâlidir. Yoksa şahsı ve ruhu değildir. Bunun benzeri, ru'yada Hak Teâlâ Hazretlerini görmektir. Gerçekten Hak Teâlâ Hazretlerinin temiz zâtı, suretten ve şekilden münezzehtir. Fakat ta'rifâtı (tanınması), o görünen hususî misâl vasıtasıyle insana ulaşır. O misâl, ta'rifte (tanımada) vasıta olmak hususunda gerçek bir âlet olur. Tanrı Teâlâ Hazretlerini düşümde gördüm diyen kimse, zâtını gördüm demeyi murad edinmez. Belki bir misâl gördüm ki, ma'rifete (Hakk'ı tanımaya) vasıta oldu, demeyi murad edinir."

Yine Gazalî Hazretleri (Allah ona rahmet etsin) bâzı fetvalarında dedi ki: Bir kimse, rü'yada Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini görse gördüğü, Medine'deki Ravza'da (Peygamberimizin kabrinde) olan şahsın hakikati değildir. Belki suret ve şekilden mukaddes olan temiz ruhunun misâlidir."

Tayyibî de der ki: "Mânası, bir kimse beni rü'yada görse, her ne sıfat üzre olursam müşahede etse, o kimse sevinsin ve bilsin ki, hak rü'ya görmüştür. Yâni o görüş haktır, bâtıl değildir, demektir. **'Fekad reânî — Beni gördü,** demesi, beni öyle bir görüşle gördü ki, bu görüşün ötesinde bir şey yoktur, demektir. Zira şart ile karşılığının birleşik olması son derece kemâle delâlet eder."

Nihayet cevapların özü ve sonucu, hadîs-i şerifin teşbih üzerine dayanmasıdır. **"Fekeinnemâ reânî fi'l-yakaza — Beni uyanık halde görmüş gibidir,"** buyurması buna delâlet eder.

İkinci cevap, uyanık halde o rü'yanın te'vilini hakikat üzre görecektir, demektir.

Üçüncü cevap, zamanesi halkından kendini görmeyip îman getirenlere mahsus demektir.

Dördüncü cevap, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin aynasında görmek mânasınadır. Ama İbn-i Hacer, "Bu yorum, çok uzak bir şeydir," diye buyurdu.

Beşinci cevap, kıyamet gününde o Hazret'i rü'yada görmeyenlerin görüşünden görenlerin görüşünün daha ziyade hususiyet üzere olmasıdır.

Ama doğru olan şu cevaptır ki, daha önce Fahr-i Kâinat Hazretlerini herhangi bir hal üzere görmek bâtıl değildir. Belki haktır. Hak Teâlâ Hazretleri katındandır,"

denilmişti. Sözün neticesi şudur ki: Fahr-i Kâinat Hazretlerini, bilinen suretlerinden bir suret üzre gören, hakikat üzre bir görüşle görmüştür. Asıl görmek, böyle görülmesidir. Ama bâzen olur ki, bundan başka türlü görülür. Bu takdirde rü'ya gören kimsenin kendi haline ilişkin bir görüş olur. Bâzı âlimler buyurmuşlardır ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerini ihtiyar halde görmek, son derece iyi halli olmaya delâlet eder. Genç şeklinde görmek gayet cenkçi olmaya delâlet eder.

Ebu Saîd Ahmed bin Muhammed dedi ki: "Bir kimse Resûlullah Efendimizi gayet güzel suret üzre görse, gören kimsenin dininde güzel olmağa delâlet eder. Azâsından birini noksan olarak görse, gören kimsenin dininde bir noksan bulunduğuna delâlet eder." Doğru söz bu sözdür. Nice kere tecrübe edilip böyle bulunmuştur, dediler. Bu takdirde Peygamber Efendimizi rü'yada görmenin çok büyük faydası olur. Her kişi kendi halini müşahede eder. Noksanı varsa tamamlamaya çalışır. Güzel hali varsa onları daha da arttırmaya heves eder, şükür üzere olur. Velhasıl Resûlüllah Efendimiz Hazretleri parlak bir ayna gibidir ki, onda asla bulanıklık ve keder tozları bulunmaz. Ona bakan kimse, kendi suretini müşahede eder. Güzelse güzel görünür, çirkinse kendi çirkinliğini müşahede eder. Rü'yada işitilen sözü hakkında da böyle demişlerdir. Meselâ bir kimse, rü'yasında Resûlüllah Efendimizden bir söz işitmiş olsa sünnetine tatbik eder; eğer uygun düşerse haktır, eğer aykırı gelirse o işitenin kendi bozukluğu yüzündendir. Şerefli zâtını görmek haktır. Aykırılık ve noksanlık olursa gören kimsenin kendi halinin öyle olmasındandır. En iyisini Allah bilir.

Ama Resûlüllah Efendimiz Hazretlerini ölümünden sonra uyanık halde görmek hususunda Müellif (Allah ona rahmet etsin), kendi şeyhinden rivayet eder ki: "Ulu sahâbeden ve sonra gelenlerden hiç bir kimseden bu haber bize ulaşmamıştır. Hazret-i Fâtıma (R. Anhâ), Fahr-i Alem Hazretlerinin vefatından o kadar şiddetli hüzün çekti ki, üzüntü ve kederinden altı ay sonra kendi de vefat etti. Hazret-i Fâtıma'nın evi, Resûlüllah Hazretlerinin münevver Ravza'sının yanında idi. O Hazret-i gördüğü, ondan asla naklolunmadı," diye buyurdu.

Ama bu halin bâzı salihlerin kendilerine vâki olduğu, muteber kitapların bir kısmında görülmüştür. *Behcetü'n-Nüfûs*'da İbn-i Ebî Cemre der ki: "Selef ve haleften rivayet edilmiştir ki, bir cemaat, **"Beni rü'yada gören kimse, uyanık halde de görecektir,"** hadîs-i şerifine itikat ederlerdi. Sonunda Resûlüllah Efendimizi rü'yada gördüler. Ondan sonra uyanık halde âşikâre gördüler. Zihinlerini karıştıran bâzı şeylerden suâl ettiler. Resûlüllah Hazretleri, onlara şifa olacak yolda haber verdi. İşin sonunda buyurduğu gibi gerçekleşti; eksiksiz ve fazlasız..."

Yine demiştir ki: "Bunu inkâr edici olan kimse şundan uzak değildir: Evliyanın kerametini ya tasdik edicidir veya değildir. Eğer tasdik edici değilse onunla

bahse girişmek kabil değildir. Çunku soz ondan sâkıt olmuştur. Zira açık seçik delille sunnetin isbat ettiği şeyi yalan saymış olur. Eğer tasdik ederse bu da o kabildendir. Zira evliyaullah, ulvî ve suflî âlemde nice şeyi harikulâde bir şekilde muşahede ederler. Onların gözlerinden perdeyi giderirler. Eşya munkeşif (açılmış) olur, keşif yoluyla Resûlullah Hazretlerini de müşahede ederler. Bu yolla şerefli sözunu de işitirler."

İbn-i Mansur bir risalesinde yazmıştır ki: "Şeyh Ebü'l-Abbas Kastalânî (Allah ona rahmet etsin) bir kere Ravza-i Mutahhara'ya (Peygamber Efendimizin şerefli kabrine) girdi. Resûlüllah Hazretleri, ona:

— **Ehazallahü bi-yedike yâ Ahmed!** (Ey Ahmed, Allah elinden tutsun) diye buyurdular."

Şeyh Ebu's-Suûd'dan rivayet edilmiştir ki: "Bir zamanlar Mısır'ın sâlihlerinden Şeyh Ebü'l-Abbas ve diğerlerini ziyaret edip şerefli huzurlarına varır, hizmetlerinde bulunurdum. Vakta ki, onlardan kesilip işlerimle uğraşmaktan huzurlarına gidemez oldum, Hak Teâlâ Hazretleri bana da fetih (açılış) müyesser etti. Peygamber Efendimiz Hazretlerinden başka şeyhim kalmadı. Her namaz akabinde O'nunla musafaha ederdim," diye buyurmuşlardır.

Yine Şeyh Ebü'l-Abbas'dan rivayet edilmiştir ki: "Bir kere Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin şerefli huzurlarına girip durmadan evliyaullah için velayet menşurlarını (makam tevcihi fermanlarını) yazdığını gördüm. Onlarla beraber kardeşim Muhammed için de bir menşur yazdı. Ben:

— Ya Resûlâllah! Kardeşime yazdığınız gibi bana da birini yazmaz mısınız? dedim.

— **Etürîdü en tekûne kumhâren?** (Sen, Kumhâr olmak mı istiyorsun?) diye buyurdu."

Kumhâr, Endülüs diyarının lügatidir. Hâsılı, "Sen bunların mertebesini mi istiyorsun?" demek olur. Bundan anlaşılıyor ki, Ebü'l-Abbas'ın özge bir makamı varmış, dediler .

Huccetü'l-İslâm Gazalî (Allah ona rahmet etsin) *El-Munkızu Mine'd-Dalâl* adlı kitabında: "Evliyaullah, melekleri ve peygamberlerin ruhlarını müşahede ederler, seslerini işitirler ve onlardan faydalar alırlar," diye buyurmuştur.

Şeyh Suhreverdî (Allah ona rahmet etsin) *Avârifu'l-Maârif*'inde Abdulkadir-i Geylânî (Allah yuce sırrını takdis etsin) Hazretlerinden hikâye etmiştir ki: "Tâ mevcudatın iftiharı Efendimiz Hazretleri bana "Evlen!" demedikçe ben evlenmedim," diye buyurmuşlar.

Seyyid Nureddin El-Eycî'den de hikâye olunmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin Ravza-ı Mutahhara'sını (şerefli kabrini) ziyarette bir kere selâm verdiği zaman Peygamber Efendimiz:

— **Aleyke's-selâmü yâ veledi!** (Selâm sana, ey oğlum!) diye selâmına karşılık vermişlerdir.

Bu hususun nesepleri sahih olan bâzı seyyidlere de vâki olduğu meşhur ve bilinen bir şeydir.

Bedreddin Hasan bin El-Ehzel (Allah ona rahmet etsin) rü'yet mes'elesinde buyurmuştur ki: "Bu hususun ulu evliyaya vâkı olduğu mütevâtir (çok yaygın söylentilerle sâbit) olmuştur. Bunun hakkındaki bilgi çok kuvvetlidir. Şek ve şüphe kalmamıştır. Evliyaullahın haberlerinin tevatür halinde taallûk ettiği bir hususta şüphe kalmaz. Fakat bu hal, bâzılarına vecd ve murakabe âleminde vâki olur. Gözlerini yumarlar da öyle müşahede ederler. Zira kendilerine öyle bir hal gelir ki, o sözle anlatılır bir şey değildir.

Bu rü'yette de mertebeler derece derece birbirinden farklıdır. Çok olur ki, rivayet edenlerinde yanılma olur. Kendilerine güvenilir kimselerden kesintisiz olarak gelen sahih rivayetlerde çok az yanılma olur. Güvenilmeyen kimselerden yalanın da gelmesi mümkündür. Uykuda ve hislerini kaybettikleri zamanda gördüklerini, uyanık halde gördük sanmaları muhtemeldir. Nihayet bütün bunlardan, Resûlüllah Efendimizin ölümünden sonra O'nu uyanık halde ve baş gözü ile görmenin fasit olduğunun akılların hemen idrâk edeceği şeyler kısmından olduğu anlaşılır. Zira bundan, ölümünden sonra şerefli kabrinden çıkıp yollarda gezmesi, halk ile konuşup görüşmesi, şerefli kabrinin temiz cesedinden boş kalması ve halkın mücerret boş kabri ziyaret etmeleri lâzım gelir ki, bunlar hep mâkul olmayan şeylerdir, aklın kabûl edeceği şeylerden değildir."

İmam-ı Kurtubî de, bunun fesadına işaret edip: "En aşağı derecede aklı olan bir kimse, bunu söylemez," demiştir.

Hâsılı, baş gözü ile görmek mânasına âlimlerden hiç kimse razı olmuş değildir. Zira bu, akla aykırı olan bir şeydir. Ama salihlerden riyazet ve mücahede erbabının kendi murakabeleri âleminde kalb gözü ile müşahede mânasını kimse inkâr etmez. Bu takdirde **"Feseyerânî fi'l-yakaza — Beni uyanık halde de görecektir,"** buyurulmasının mânası: "Benim müşahedemi tasavvur eder de nefsini benim yanımda hazır olmak derecesine indirir. Bu bakımdan âdâb ve sünnetim dairesinden dışarı çıkmaz, şeriat ve tarikatım caddesi üzre yürür," demek olur.

Şeyh Ebu'l-Abbas El-Muressî'nın:

لَوْ حُجِبَ عَنِّى رَسُولُ اللهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ مَا عَدَدْتُ نَفْسِى مُسْلِمًا

"Eğer Resûlullah Hazretleri bir göz açıp kapayacak miktarı benden örtülü ve gaip olsaydı, ben O'nu müşahede etmeseydim, kendimi müslüman saymazdım," diye buyurması o mertebelerdendir, dediler*.

Ehzel, Ebu'l-Abbas'dan bu sözü hikâye ettikten sonra: "Burada mecaz yoluyle söyleyiş vardır. Bunun benzeri olan sözler, ulu meşayihden vâki olur. Şeyhin muradı, "Eğer gaflet ve nisyan hicabı (perdesi) ile mahcub ve mestur (örtülmüş) olup O'ndan kalbim bir an gafil olsaydı, kendimi müslüman saymazdım," demektir. Yoksa şahsı ruhundan mahcub olmak mânası kasdedilmiş değildir. Zira o muhaldır," diye buyurdu. En iyisini Allah bilir.

Peygamber Efendimiz Hazretlerine mahsus olan fazilet ve kerametlerden biri de şudur ki, O'nun şerefli ismi ile isimlenmek, mübarek ve uğurludur; dünyada ve âhırette pek çok fayda ve menfaatleri vardır. Enes (R.A.) Fahr-ı Âlem Hazretlerinden rivayet etmiştir ki:

"Kıyamet gününde Hak Teâlâ Hazretlerinin kullarından iki kulu şerefli huzuruna getirip durdururlar. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri:

— İkisi de cennete varsınlar, diye emreder.

Onlar:

— Ey Rabbimiz, biz, ne sebeple cennet ehli olduk? Biz, kendimiz bir amel işlemedik ki, onun karşılığı olarak bize cenneti veresin, derler.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri buyurur ki:

— Cennete girin. Zira ben yemin edip ismi Ahmed veya Muhammed olan kimseleri cehenneme koymamayı nefsim üzerine gerekli kılmışımdır. Onlar cehenneme girmezler," diye buyurmuşlardır.

Ayrıca Ebu Nuaym'ın rivayetinde Fahr-i Âlem Hazretleri buyurmuştur ki:

---

* Şeyh Ebu'l-Abbas Hazretlerinin bu sözü, görülen ve bilinen her şeyin, her varlığın ve mazharın, Hakikat-ı Muhammedî'ye'nin, dolayısiyle de Hakikat-ı İlâhîye'nin sıfatlarından ibaret olduğunu idrâkten gelen bir yakınlık ifadesidir ki, sıfatların, ayniyle zâta delâlet etmesi bakımından sıfatın müşahedesi, zâtın müşahedesi demek olur. Çünkü zât ancak sıfatları ile müşahede edilir. Zâtı sıfatsız müşahede mümkün değildir. Esasen zâtın sıfatsız düşünülmesi de mümkün değildir. Hakikat-ı Muhammediye müşahedeyle tanınabilir, Hakikat-ı İlâhîye ise sırran ve vahyen idrâk edilebilir bir hakikattır. Ama Hakikat-ı Muhammediye aynasında müşahede edilen de Hakikat-ı İlâhîye'nin tecellisinden başka bir şey değildir. O halde görünen her şey Hakk'ın sıfatlarının zuhurundan ibarettir ve o sıfatlarda müşahede edilen de zât'ın, misali görünüşlerinden başka bir şey değildir, demek olur. Bu müşahede Hakkal-yakin derecesinin müşahedesidir ki, büyük velilerden birçoğu bunu çeşitli ibarelerle, fakat aynı meâlde ifade etmişlerdir. Büyük Türk-İslâm velilerinden, Hacı Bayram yolundan yetişmiş Kütahya'lı Sun'ullah Gaybî (Allah sırrını tâkdis etsin) Hazretleri de, bütün görünüşleri O'nun varlığında müşahede ve tevhid etme uslûbunu Türkçe Divanının en sonunda şu veciz beyt ile ifade etmiştir:

Zât-ı pâke âyinedir zerrât-ı âlem serbeser
Her eserde ol müessir her eser andan eser.

"Hak Teâlâ Hazretleri bana buyurdu: Yüceliğim ve büyüklüğüm hakkı için ben, senin ismini taşıyan bir kimseye ateşle azâb etmem."

Ahiret gününde azâb yeri cehennem olduğu için "Ateşle azâb etmem" diye buyurmuştur. Murad cehennemde azâb etmem demektir. Yoksa murad, başka yerde azâb etmenin cevazı değildir. Mağfiret sebebi Peygamber Efendimizin şerefli ismi olunca aslâ azâb etmem demek olur. Hak Teâlâ Hazretlerinin vaadinde duracağına binaen onlara azâb olunmaması kesin olduğu için **"azâb etmem,"** diye buyurulmuştur.

Bu kudsî hadîs gereğince Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin isimlerinden her şerefli isimle isimlenmiş olan, âhiret azâbından, Allah'ın fazlıyla bağışlanmıştır.

Hazret-i Ali (Allah varlığını mübarek kılsın) buyurmuştur ki: "Her ne zaman bir yere bir sofra konsa da o sofrada Muhammed veya Ahmed isimli bir kimse hazır bulunsa Hak Teâlâ Hazretleri o menzili her gün iki kere takdis eder."

Takdis, temizlikle yâd etmektir. Burada da murad, o menzil ehline (orada oturanlara) kötülüklerden temizlenme nimetini ikram eder, demektir.

Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli ismi ile isimlenmiş olmakta bu denli fazilet ve keramet vardır. Ama künyeleri ile künyelenmeğe izin yoktur. Yâni Ebü'l-Kasım diye künye koymak yasaklanmıştır. İster adı Muhammed olsun, ister olmasın, dediler. Bâzıları: "Adı Muhammed olup da künyesinin Ebü'l-Kasım olması mekruhtur. Yoksa Muhammed ismiyle birleşmedikçe yalnız Ebü'l-Kasım diye isim koymak caizdir," dediler. Bu sözün en doğru olduğu anlaşılır. Ayrıca doğruya en yakın olan şudur ki: "Yasaklanmış olmak, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yaşadığı zamanda idi. Tâ ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri ile o kimsenin isimleri birbirine karışmasın diye... Yoksa sonradan caiz olmuştur," dediler.

Peygamber Efendimize mahsus olan fazilet ve kerametlerden biri de şudur ki, hadîs-i şerifini okuyan kimseye gusletmek ve güzel kokular kullanmak müstehaptır. Aynı zamanda o mecliste bulunanların seslerini yükseltmemeleri, yaşadığı zamanda konuşma âdabına riayet etmek nasıl gerekli ise hadîs-i şerifi naklolunduğu zaman da öyle gereklidir. Zira şerefli sözünün şanının yüksekliği, yaşadığı zamanla ölümünden sonra farklı olmaz. Sözü yine o sözdür. O'nun sözünü nakleden kimsenin yüksek yerde oturması da gerektir.

Matrif'den nakledilmiştir ki: "İmam-ı Mâlik (Allah ona rahmet etsin) Hazretlerine bir kimse gelse kapıya hizmetkâr çıkıp:

— Hadîs mi istiyorsunuz, yoksa bir mes'ele mi sormak istiyorsunuz? İmam soruyor, derdi.

Eğer gelen kimse, "Bir mes'ele sormak istiyoruz," derse hiç eğlenmeden dışarı çıkardı. Eğer "Hadîs istiyoruz" derlerse gidip yıkanma yerine girer, yıkanır, güzel koku-

lar sürünür, yeni elbiselerini giyerdi. Sarığı ve taylasanı ile çıkıp bir kürsünün üzerine otururdu. Huşû' ve huzû' (alçak gönüllülük) ile hadîs-i şerif naklederdi. Sözlerini bitirinceye kadar şerefli meclisinde ûd yanardı. Hadîs-i şerif nakletmediği zaman o kürsüye çıkmazdı. Kendilerinden sual edip:

— Ya İmam! Neden böyle ediyorsunuz? dediler.

— Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin şerefli hadîsine saygı göstermeyi ve O'nun sözünü yüceltmeyi severim, diye cevap verdi."

Bâzıları, "İmam-ı Mâlik, bu şekilde davranmayı Saîd bin Müseyyeb'den (R.A.) gördü," dediler.

Katâde, Mâlik ve bir cemaat: "Abdestsiz hadîs-i şerif nakletmek çirkin ve mekruhtur," dediler. Hattâ A'meş abdesti olmasa teyemmüm ederdi. Kâinatın Efendisine böyle hürmet ettikleri için Hak Teâlâ Hazretleri İslâm imamlarına şöyle izzet ve ikram eyledi: Âlem halkı kıyamete değin onlara da hürmet ederler. Allah onlara uçsuz bucaksız rahmetlerini ihsan buyursun.

Peygamber Efendimizin şerefli hadîslerini okuyan kimselerin, dışarıdan adam gelince kalkmaları mekruhtur. Zira başka bir şey için şerefli hadîsi kesmek edep ve hürmet azlığıdır. Kalkmanın kendisi bid'at olan bir şeydir. Bid'atten ötürü kesmek son derece çirkindir. Selef (Allah onlara rahmet etsin) şerefli hadisler üzerinde iken kendilerine bir zarar da yetişse hareket etmezlerdi. Bir gün İmam-ı Mâlik Hazretlerinin başına şöyle bir şey geldi: Hadîs-i şerif naklederken elbisesinin arasına bir akrep girdi. Şerefli cismini nice yerden soktu. İmam hadîs naklini tamamlayıncaya kadar aslâ hâlini açığa vurmadı ve hareket etmedi.

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz ile bir lâhza bir arada bulunan kimseye sohbet ve sahabet (arkadaşlık) sâbit olur. Yâni cüz'i bir zaman şerefli huzurunda bulunup kendileriyle görüşen kimse ashâb-ı kirâmdan sayılır. Ama Tâbiîn'ın sahâbî ile çok zaman bir arada bulunması gerektir ki, onlar arasında sohbet sâbit olsun. Usûl âlimleri katında en doğrusu budur. Zira Fahr-i Kâinat Efendimizin cömertliği, risalet makamının büyüklüğü ve nübüvvet nuru öyle bir derecede idi ki, mücerret şerefli nazara* ilişmekle ahmak bir bedevi Allah'ın hikmetiyle konuşmaya başlardı.

* Bu sözden, Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin şerefli nazarının, kendi yüksek irade ve ihtiyarları dışında her dokunduğu şeyde aynı neticeyi hasıl eder mânasını anlamamak gerekir. Zira Resûlullah Efendimiz'in kendilerine bahşedilen kudsi kuvvetle eşya üzerinde olduğu gibi bilhassa kendi nazarları üzerinde tasarruf gücü vardır. Yâni ancak iltifat ve teveccühle nazar buyurdukları kimselerde bu ulvî derece yükseklikleri hâsıl olur. Aksine kahır ve şiddetle nazar ettiği kimselerde de suflî derekelere iniş gerçekleşir. Yâni o mubarek nazarda, herkesin istidadına göre tecelli eden, hem izzete ve hem zillete sevketme gücü vardır. Nitekim mukaddes nazarları Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi zalimlere de eriştiği halde onları, istidatları kötülük yönünde olduğu için, bulundukları halden kurtarmak şöyle dur-

Ashabı Adalet Üzeredir

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bütün ashâbı adalet üzre idi. Kitap ve sünnetin açık ifadeleri buna delâlet etmiştir. Diğer râvilerin adaletlerinden söz edilmesi caizdir. Ama ulu ashâbın adaletleri üzerinde söz edilmesi caiz değildir. Hak Teâlâ Hazretleri, o zamanda mevcut olan* İslâm ehline hitap edip: **"Ve kezâlike cealnâküm ümmeten vasatan — Böylece sizi orta bir ümmet kıldık,"** (Bakara sûresi: 2/143) diye buyurmuştur.

Yâni: "Orta ümmeti, Âdil bir ümmet," diye tefsir etmişlerdir. O halde bu âyet-i kerîme gereğince adaletleri sâbittir. Onlar, ne buyurdularsa gerçektir. Ona uymak gerektir. Fahr-i Kâinat Hazretleri:

لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنْفَقَ أَحَدُكُمْ مِثْلَ أُحُدٍ
ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

"Benim ashâbıma sövmeyin. Nefsim elinde bulunan Allah hakkı için eğer sizin biriniz Uhud dağı kadar altın infak etse, ashâbımdan birinin bir müddüne ve nasîfine yetişmez," diye buyurmuştur.

Müdd, küçük bir ölçektir. Nasîf de, onun yarısı bir ölçektir. Hâsılı, "Siz o kadar altın verseniz, ulu ashâb da arpa veya buğdaydan birer küçük ölçek verseler, sizin sevabınız onlarınkine eşit olmaz. Hak katında onların tâatlerinin kabulü böyledir," diye yakınlık derecelerini beyan etmektir.

Yine Peygamber Efendimiz Hazretleri:

خير الناس قرني ثم الذين يلونهم

---

sun, belki taşkınlıklarının artmasına ve daha zelil duruma düşmelerine vesile olmuştur. Ayrıca zâhiren müslüman görünen bâzı münafıklar da bu şerefli nazara mâruz kalmakla beraber nifaklarından ve münafıklara mahsus acı âkıbet ve azâbdan kurtulamamışlardır. Çünkü Resûlullah Efendimizin şerefli nazarı onlara şefaat ve rahmet mânasıyle teveccüh etmemiştir. Eğer etseydi şüphesiz onlar da nifaklarından kurtulup mü'minlerden olur ve hayatlarının sonuna kadar O'nun şerefli sünnetine tâbi olarak yaşamak suretiyle îmanlarındaki sadakatı isbat ederlerdi. Halbuki bu münafıklar, bir müddet sureta müslüman görünmüş, sonradan irtidât ederek dalâlet içinde ömürlerini tamamlamışlardır. (S.N.)

* Peygamber Efendimiz Hazretlerinin bu şerefli sözü, yalnız kendi zahirî hayatları boyunca sıdk ile îman eden ve hayatı boyunca O'na sadakatten ayrılmayan bir avuç müslümanı değil, belki bütün zaman boyunca kendi yüce zâtlarına ihlâs ve sadakatle bağlı olan bütün hâlis müslümanları kapsar. Böylece muhatap, yalnız ilk müslümanlardan ibaret kalmaz, bütün gerçek müslümanlar olur. Esasen bütün zamanların asaleten sahibi O ve her zaman O'nun zamanı olduğuna göre her devirde O'na ümmet olan kutlu kişiler bu şerefli hitâba mazhar olmuşlar, demektir. Bu husustaki hadis-i şerifleri de aynı şümullü mâna içinde anlamak gerekir. (S.N.)

"İnsanların en hayırlısı benim çağımdakiler, sonra onları tâkip edenlerdir," diye buyurmuştur.

Bu hadîs-i şerif gereğince insan oğullarının en üstünü, Resûlullah Hazretlerinin zamanında olan müslümanlardır. Onlardan sonra en üstünü, ikinci çağda olan müslümanlardır ki, onlara tâbiîn derler. Velhasıl, pek çok âyet ve hadîslerle ulu sahâbenin adaletleri sabittir. Hiç birisine ta'n etmek caiz değildir. Gerek fitneye uğramış olsunlar, gerekse olmasınlar. Onlara hüsnüzan gereklidir. Fitneye uğrayanları, ictihatları sebebiyle uğradılar. Nefislerinin hevasına tâbi olmakla değil. O hallerine bakmak gerekir ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin şerefli emrine nasıl itâat ve inkıyâd üzere idiler; yoluna ne denli çalıştılar, ne kadar memleketler fethettiler? Kitap ve sünneti halka nasıl tebliğ ettiler ve insanları nasıl hak yola hidayet ettiler? Namaz ve zekâta müdavemetleri, Allah yolunda gazâlarda olan şecaatleri, her birinin cömert lûtfunun ve güzel ahlâkının ne derecelerde olduğunu, bütün bunları görmek gerektir. Ayrıca dünya yönüne iltifatları ne kadardı? Bunu düşünmek gerek. Onlardan sâdır olan fazilet ve kerametler eski ümmetlerin hiç birinden sâdır olmamıştır. Daha sonra gelenlerden bir kimsenin onlar mertebesine ulaşması mümkün değildir. Bu saadetlerin hepsi, onlara, Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerinin mübarek nazarının te'siri bereketleri idi. Allah onların hepsinden razı olsun.

Onların bir kısmının diğer kısmına nazaran şeref ve kerametinin nisbetine ilişkin söz, inşaallah ileride gelecektir.

Biri de şudur ki, bir kimse namaz içinde iken Fahr-i Kâinat Efendimiz kendisini çağırsa namazını bırakıp o Hazret'e varmak vacip olurdu. Saîd bin Muallâ'nın hadîsi buna şahittir ki, bir zaman namaz kılarken Resûlüllah Hazretleri Saîd'i çağırdı. O da namazını tamamlayıp ondan sonra gitti.

— Niçin eğlendin? diye buyurduğunda:

— Ya Resûlâllah! Namazdaydım, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimiz:

— Hak Teâlâ Hazretleri buyurmadı mı ki: **"Estecîbû lillâhi ve lir-resûli izâ deâküm limâ yuhyîküm — Sizi yaşatacak şeylere çağırdıkları zaman Allah'ın ve Resûlünün çağrısına koşun."** (Enfâl sûresi: 8/24)

İşte bu âyet-i kerime hükmünce dâvete icabet farzdı. Namaz içinde olanı da dâvet etse hemen gitmek gerekti. İcabeti terk etmekle kişi âsı olurdu. "Ama o namaz nasıl olur? Tekrar baştan başlamak mı gerek, yoksa geri kalanını mı kılmak gerek?" diye bu hususta söz ettiler. Bâzı âlimler: "Geri kalanını kılmak gerek. Resûlullah Hazretlerinin çağrısına uymakla namaz bozulmaz," dediler. Bâzıları da: "Namaz bozulur. Yeni baştan kılmak gerek. Ama bozulmasiyle kimseye bir şey lâzım gelmez. Zira Hak

Teâlâ Hazretlerinin emri bunun üzerinedir ki, Resûl dâvet etse icabet farz olurdu. Varsın, sonradan yine namazını kılsın," dediler.

Biri de şudur ki, Resûlullah Efendimiz Hazretlerine iftira etmek, başkasına iftira etmek gibi değildir. Hadîs âlimlerinden bir topluluk: "Resûlüllah Hazretlerine iftira edenin aslâ rivayeti makbul olmaz," dediler.

İmam-ı Abdürrezzak'ın naklinde Saîd bin Cübeyr'den rivayet edilmiştir ki: "Bir kişi, Fahr-i Âlem Hazretlerinin üzerine iftira etti. Fahr-i Âlem Hazretleri, Hazret-i Ali'yi ve Hazret-i Zübeyr'i gönderip:

— Eğer yetişip bulursanız onu öldürün, diye emretti."

Onun için İmâmü'l-Haremeyn, kendi babasından hikâye etmiştir ki, "Bir kimse Fahr-i Kâinat Hazretlerinin üzerine kasıtlı olarak yalan söylese kâfir olur," demiştir. Fakat imamlardan hiç kimse, bu sözde ona muvafakat etmemiştir. Doğrusu şudur ki, büyük günahlardandır. Pek çirkin bir iştir. Fakat küfür lâzım gelmez. Meğer ki, bunun helâl olduğuna itikat etsin, dediler.

İmam-ı Nevevî zikrolunan sözleri O Hazret hakkında yalan söylemekten şiddetle ve zorla uzaklaştırmaya, böylece cezasını ağırlaştırmaya hamledip: "Seçkin olan görüş, şartlarına uygun olarak tevbelerinin sıhhatine kesin hüküm verilmesidir. Şeriat kaideleri üzere geçerli olan görüş budur. Âlimler, kâfirden müslüman olanın rivayetinin sıhhati hakkında ittifak etmişlerdir. Şehadet ile rivayetin bu mânada farkı yoktur. Bâzı âlimler buyurdu ki: 'Tevbesi kabul olunmaz diyenlerin sözü şu türlü kimseler içindir ki, yalan hadîs düzüp Fahr-i Kâinat Hazretlerine isnat ederler ve halk onu gerçek hadîs sanıp ezberler ve kitaplara yazarlar. Bu türlü yalan olunca gerçekten günahı ortadan kalkmaz, belki ebedî olarak boynunda kalır. Zira bir kimse, Peygamberimizin bir sünnetini terketse onun günahı ve onu işleyenin günahı kıyamete değin o kimsenin üzerinedir. Bu takdirde tevbenin hakikati müşkül olur."

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz, günahın küçük ve büyüğünden, bilerek veya yanılarak işleneninden mâsum idi. Diğer peygamberler de böyle idiler.

Biri de şudur ki, delilik ârız olması, onun hakkında mümkün değildi. Zira eksikliktir. Uzun süren baygınlık da onun hakkında mümkün değildi. Şeyh Ebu Hâmid böyle zikretmiştir. Belkıynî de buna kesinlikle hükmetmiştir. Diğer peygamberler de böyle idiler.

Subkî: "Âmâ olmak da peygamberler için caiz değildir. Zira eksikliktir. Hiç bir peygamber âmâ olmamıştır. Hazret-i Şuayb'ın iki gözü yoktu, dedikleri sâbit değildir. Hazret-i Yâkub'un gözüne perde inmişti, sonradan yine zâil oldu," demiştir.

İmam-ı Fahri Râzî, Hak Teâlâ Hazretlerinin Hazret-i Yâkub hakkında: **"Vebyeddat aynâhü mine'l-huzni — Ve üzüntüden gözleri ağardı,"** (Yûsuf sûresi: 12/84)

buyurması üzerine dedi ki: "Hazret-i Yâkub: **'Yâ esefâ alâ yûsufe — Ey benim Yûsuf üzerindeki acılarım!"** (Yûsuf sûresi: 12/84) dediği zaman ağlamak ona galebe etti. O durumda kişinin gözleri yaşla dolar. O göz yaşının beyazından göz ağarmış gibi olur. **'Ve üzüntüden gözleri ağardı'** buyrulması onun olmasıdır. Bu sözün doğruluğunun delili şudur ki, **'mine'l-hüzni — üzüntüden'** diye buyrulmuştur. Huznun te'siri ağlamanın galebesindedir, yoksa âmâ olmakta değildir. Eğer 'ağarmanın' mânasını ağlamanın galebesine hamledersek onu hüzünle delillendirmek güzel olur. Eğer âmâya, yâni gözsüzlüğe hamledersek münasip olmaz. Hâsılı bizim dediğimiz daha uygundur," diye buyurdu.

Ondan sonra: "Bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: "Galebe ile kör olmuştu, sonradan Hak Teâlâ Hazretleri yine onu görür etti," dediler," diye nakletti.

Çok ağlamaktan, üzüntü ve kederden görüşünde zayıflık hâsıl olmuştu. Çak az görüyor ve etrafındaki kimseleri güçlükle teşhis edebiliyordu. Hazret-i Yûsuf'un gömleğini getirip üstüne attıkları ve Hazret-i Yûsuf'un sağlık haberini getirdikleri zaman sevincinin şiddetinden ve gönlünün ferahlayıp genişlemesinden üzüntüsü gitti, görüşüne kuvvet geldi. Gözünde aslâ zayıflık ve eksiklik kalmadı, dediler.

Biri de şudur ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine bir kimse - hâşâ - söğse yahut hakkında eksiklik verecek bir şey söylese katli gerekli olur. Şâfiî âlimleri katında, tevbe ederse katlolunmaz. Ama İmam-ı Âzam katında, özrü ve tevbesi aslâ makbul değildir, elbette katlolunması lâzımdır. Zira katl, ona hadden vacip olmuştur, tevbe ile sâkıt olmaz. Nitekim kazf haddi (namuslu kadınlara zina iftirasında bulunanlara verilen ceza) tevbe ile sâkıt değildir. Hak Teâlâ Hazretlerine sövenin tevbesi makbuldur. Zira bu, Allah'ın hakkındadır. Ama peygamberlerden birine sövenin tevbesi makbul değildir. Zira peygamber beşer cinsindendir. Ona kusur atfedilmesi kabildir. Halbuki Hak Teâlâ Hazretleri bütün ayıplardan münezzehtir. O halde peygamberlere sövene katilden kurtuluş yoktur. Ama söven, eğer kâfirse, müslüman olmakla kurtulur.

Şer'î Hükümleri Dilediğine Tahsis Eder

Biri de şudur ki, şer'i hükümlerden dilediği hükmü dilediği kimseye mahsus kılardı. Nitekim Huzeyme'nin şehadetini iki kişinin şehadeti yerine tutmuştu. Ebu Dâvud, Ammâre bin Huzeyme bin Sâbit'den, o da Resûlüllah'ın ashâbından olan kendi amcasından şöyle rivayet etmiştir: "Alemlerin hocası Resûlullah Hazretleri bir bedeviden bir at satın almıştı. Bedevi, Fahr-i Âlem Hazretlerinin arkasına düşüp parasını almağa gidiyordu. Resûlüllah Hazretleri de hızlı hızlı önde gidiyordu. Bedevi geride eğlendi. Halk başına üşüştüler, atı pazarlaşmağa başladılar. Resûlullah Hazretlerinin satın aldığını bilmiyorlardı. Bedevi ise daha fazlasına tamah edip başkasına satmak istedi. Onlar, Peygamber Efendimizin aldığı bahadan daha fazlasını vermişlerdi.

Sonunda olup bitenlerden haberdar olan müşteriler çekildiler. Bedevi de, Fahr-ı Âlem Hazretlerine sattığını inkâr edip:

— Sana sattığıma şahit getir, dedi.

Halk, bedeviyi ayıplamaya başladılar:

— Peygamber yalan mı söylüyor? Sen satmışsın! dediler.

Bu esnada Huzeyme (R.A.) çıkıp geldi. Oradaki çekişmeyi işitti. Hemen:

— Ben şehadet ederim ki, sen bu atı Resûlüllah'a sattın, dedi."

Ebu Davud'un bu hadîsinde zikredilmiştir ki, Fahr-i Kâinat Hazretleri Huzeyme'nin şehadetini iki kişinin şehadeti yerine tuttu, dediler. Sahih-i Buharî'de de Zeyd bin Sâbit'in hadîsinde Resûlüllah Efendimiz'in Huzeyme'nin şehadetini iki kişinin şehadeti yerine tuttuğu zikredilmiştir.

Peygamber Efendimizin Ümmü Atıyye'ye niyâhat (ölü üzerine iyiliklerini sayıp dökerek ağlama) hususunda izin vermesi de bu babdandır. İmam-ı Müslim, Ümmü Atıyye'den rivayet etmiştir ki: "Kadınlar hakkında: **"Yübâyi'neke alâ en lâ yüşrikne billahi şey'en... ve lâ ya'sîneke fî ma'rûfin — Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip hiç bir şeyi Allah'a ortak koşmamak... ve emredilen şeylerde sana karşı gelmemek hususlarında bîat ederlerse, onların bîatini kabûl et,"** (Mümtehine sûresi: 60/12) âyet-i kerimesi nazil oldu. Niyâha, yâni ölü üzerine sağu etmek de âyet-i kerime gereğince terki lâzım gelen şeylerdendi. Ben:

— Ya Resûlâllah! Niyâha için sadece Âl-i Filân (filân aile) hakkında bana izin ver. Zira onlar cahiliyette beni mutlu etmişlerdi; benim de şimdi onları mutlu etmem lâzım, dedim.

Bunun üzerine Resûlüllah Hazretleri:

— **İllâ âl-i filân** (sadece filân aile için), diye buyurdu."

Yâni husuSî olarak bir tâife için izin verdi demektir.

İmam-ı Nevevî: "Bu söz, Ümmü Atiyye'ye hâssaten adı geçen kavm için izin vermeye hamledilmiştir. Şeriat koyucu için dilediği şeyi umumdan hususiye çevirmek vardır," diye buyurdu.

Peygamber Efendimiz Hazretlerinin, Esmâ binti Umeys'e **ihdâd'ın** terki için izin buyurması da bu babdandır. İhdâd'ın mânası: Kocası vefat eden ve kocası kendisini boşayan kadınların iddeti içinde ziyneti terketmesidir. Yâni giyinip donanmak, kına yakınmak, surme çekinmek, zaruret olmadıkça misk, amber vesair hoş kokulu nesneler taşımak ve sürünmek onlara caiz değildir. İddet çıkıncaya dek bu zikrolunan nesnelerden sakınmak lâzımdır. Ama Ca'fer bin Ebî Tâlib şehid olduğunda karısı Esmâ binti Umeys'e Fahr-ı Kâinat Efendimiz Hazretleri:

— **Üç gün matem elbiseni giy de ondan sonra ne istersen eyle,** diye buyurdu.

Ebu Bürde bin Niyâr'ın kurbanı da Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin hususî olarak izin verdiği şeyler babındandır.

Berâ' bin Âzib'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki: "Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri, kurban bayramı günü bize hutbe buyurup:

"Kim bayram namazımızı kılar ve kurbanımızı keserse o kişi sünneti yerine getirmiştir. Kim, kurbanı, bayram namazından önce keserse, o kurban değildir, et koyunudur," diye buyurdu.

Ebu Bürde bu sözü işitince yerinden kalktı:

— Ya Resûlâllah! Ben, namaza çıkmadan önce kurbanımı kestim. Bugün yemek içmek günü olduğunu düşünerek acele edip böyle yaptım. Kendim yediğim gibi çoluk çocuğuma ve komşularıma da yedirdim, dedi.

Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

— **Kurban yerine geçmez. O ettiğin et koyunudur,** dedi.

Bunun üzerine Ebu Bürde:

— Benim yanımda bir dişi oğlak vardır ki, iki koyundan yeğdir. O oğlak benden yana kurban yerine geçer mi? diye sordu.

Ebu Bürde'nin sorusunda geçen **teczî** kelimesi, vezince ve mânaca **takzî** demektir ki, "Benden yana kurbanı kazâ eder mi?" yâni kurban yerine geçer mi, demek olur, dediler.

Ebu Bürde (R.A.) böyle deyince Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

— **"Neam, ve len teczî an ehadün ba'deke — Evet, senden kurban yerine geçer. Ama senden sonra bir kimse için geçmez,"** diye buyurdu*.

Hâsılı keçi kısmından kurban câiz değilken cevazı Ebu Bürde'ye mahsus kılındı. Beyhakî'nin rivayetinde Ukbe bin Âmir'den de oğlak kurbanı makbul olmuştur, di-

---

* Burada zikri geçen oğlak altı aylık olup bu hususta merhum Hacı Zihnî Efendi, "El-Hakaik" adlı eserinde şu malûmatı ve dipnotu kaydetmiştir:
"Malûmdur ki, kurban, davar, sığır ve deve cinslerine munhasır olup bunlardan her birinin senî'si[1] kurban etmek için kâfi ve hâssaten koyun nev'inin cezei, yâni altı ayını tekmil etmiş olanı da caiz ve kâfidir. Hadîs-i şerifte:
"Müsinne'den (yaşını doldurmuş olandan) başkasını kurban olarak kesmeyiniz. Eğer darda kalırsanız koyun ve keçinin altı aylığını da kurban kesebilirsiniz," buyrulmuştur.
Bu hadîs-i şerif mefhumunca keçinin o yaşdasını, yâni altı aylığını kurban etmek kâfi değilken Hazret-i Ebu Burde'ye Şâri' (şeriatın sahibi) aleyhissalâtu vesselam hazretleri onu da icâze buyurmuş ve bu icâzeyi muşarunileyh'e hâs kılmıştır." (El-Hakaik, cilt 1, s. 42)

1 Seni, ğanî vezninde davarın bir seneliğine, sığırın iki seneliğine ve devenin beş seneliğine denir Davar, ganem'in Turkçesidir ki, koyun ve keçi demektir

ye varid olmuştur. Ebu Bürde'ye mahsus değildir, diye hadîs âlimleri söz etmişlerdir. Her ne kadar Ukbe'nin hadîsi de Beyhakî katında sahih mahreçli ise de Ebu Bürde'nin hadîsi daha sahih mahreçli olan hadislerdendir, dediler.

Bir topluluğun kavlinde gelen mürsel hadîste Peygamber Efendimizin, Kur'an ehlinden bir kimseye bir hatun alıverip Kur'an'dan bir sûreyi mehir yerine itibar etmesi de bu hususî izin verme babındandır.

Ebu Nu'man El-Ezdî'den rivayet edilmiştir ki, Fahr-ı Âlem Efendimiz Hazretleri, bir hatunu Kur'an'dan bir sûre üzre bir kimseye tezvic edip:

— **"Lâ yekûne li-ehadi ba'deke mehren — Bu, senden sonra kimseye mehir olmaz,"** demiştir.

Peygamber Efendimize mahsus olan hallerden biri de şudur ki, hummalı (ateşli) olduğu zaman ecrinin kat kat olması için iki kişinin humması kadar humma ârız olurdu.

Biri de şudur ki, Allah'ın sevgilisi ve peygamberlerin en itibarlısı olan Efendimiz Hazretleri hasta iken hâlini sormağa üç gün Cebrâil aleyhisselâm gönderilmişti.

Biri de şudur ki, vefat ettiklerinde üç gün halk bölük bölük gelip üzerine namaz kıldılar. İmamsız ve cenaze duasız cenaze namazını kıldılar. Üç gün defnetmediler ve ayrıca şerefli kabrinin içine kadife döşediler. Üç gün defnolunmamak ve kabri içine kadife döşenmek O'na mahsustu. Başkalarına caiz değildir. Nitekim tafsilâtı inşâallah aşağıda gelecektir.

Cesedi Çürümez

Biri de şudur ki, şerefli **cesedi aslâ çürümez.** Peygamberler hep böyledir. Ebu Davud'un rivayetinde:

— **"El-arzu lâ te'külü ecsâdü'l-enbiyâ — Toprak, peygamberlerin cesedlerini yemez,"*** buyrulmuştur.

Biri de şudur ki, O'ndan miras alınmazdı. Diğer peygamberlerin de malları vârislerine geçmezdi. Bunun izah şeklinde bâzıları, "Mulku uzerinde bâkıdır. Yânı onlar ölmezler. Onun için onların mirası olmaz," dediler. Bâzıları da "Sadaka olur, onun için miras olmaz," dediler.

İmam-ı Nevevî, Ravzâ'nın ilâvesinde: "Doğrusu, mulkunun zail olup muslumanlara sadaka olduğuna hükmolunmasıdır," dedi. Bu takdirde Resûlullah Efendimizin

* Çunku peygamberlerin vucutları nurdan yapılmıştır, topraktan değil. Ancak Toprak da o nurun bir görunuşudur. Nur topraktan, toprak nurdan ayrı değildir. *"Her şey aslına döner,"* hukmu gereğince topraktan gelen toprağa, yelden gelen yele, sudan gelen suya, nurdan gelen de nura döneceğinden peyagamberlerin Nur'dan gelen varlıkları da Nur'a doner ve Nur ile Bâkı olur. (S.N.)

bütün malını fukaraya vasiyet etmesi caizdi. Ama başkalarının üçte birden fazlasını vasiyet etmesi caiz değildir. Diğer peygamberlerin de mallarının miras olmadığına delil şudur ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri Nesâi'nin rivayetinde:

— **Hiç şüphesiz peygamberler zümresi miras bırakmazlar,"** diye buyurmuştur.

Bunun gereği, bütün peygamberlerin mallarının kimseye miras olmamasıdır. Bu takdirde Kur'ân-ı azîm'de: **"Ve verise süleymânü dâvude — Ve Süleyman Dâvud'a mirasçı oldu,"** (Neml suresi: 27/16) buyrulmasından ve ayrıca: **"Rabbi heblî min ledünke veliyyen yerisünî — Rabbim, bana, kendi katından bir veli** (dost) **lütfet ki, bana mirasçı olsun,"** (Meryem sûresi: 19/5-6) buyrulmasından ne anlamak gerekir? diye sorulursa buna şöyle cevap verilir:

— **Âyet-i kerimelerde geçen mirasçılıktan murad, ilim ve peygamberliğin tevarüsüdür, yoksa mal ve mülkün tevarüsü değildir.**

Kabrinde Diridir

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz, şerefli **kabrinde hayat** (dirilik) **üzredir.** Diğer peygamberler de böyledirler. Bâzılarının kavlince kabrinde ezan ve kametle namaz kılar.

İbn-i Zebâle ve İbn-i Neccâr hikâye etmişlerdir ki, Haccâc bin Yusuf'un Medine'ye vardığı, eyyâm-ı harre (sıcak günler) denilen fitne zamanında üç gün Medine'de ezan terkolundu. Halk, şehirden dışarı çıkmışlardı. Saîd bin Müseyyeb (R.A.) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin mescidinde idi. O anlattı: "Bana korku ve ürküntü geldi de şerefli kabrin yanına vardım. Öğle zamanı olduğu gibi şerefli kabirde ezan okundu. Sonra öğle namazını kıldım. Ondan sonra üç gece tamam oluncaya kadar her namaz vaktinde şerefli kabrinde ezan okunup kamet olundu. Sonradan halk şehre gelip müezzinler ezan okumağa başladılar. Ezanlarını, şerefli kabirden işittiğim gibi işittim," diye buyurdu. Şerefli muradı, "Şeksiz ve şüphesiz, müezzinlerin ezanı nasıl işitilirse öyle işitilirdi," demektir.

Bu da sâbittir ki, peygamberler, hac ederler ve "lebbeyk" derler. Eğer sual olunup:

— Nasıl hac ederler ve nasıl "Lebbeyk" derler? Halbuki onlar ölüdürler. Âhiret yurdu ise teklif yurdu değildir. O halde namaz ve haccın aslı nedir? denirse cevabı şudur:

— Onlar şehidler gibidir. Belki onlardan da üstündürler. Şehidler ise Hak Teâlâ Hazretleri katında diridirler, rızıkları verilir. O halde hac etmek ve namaz kılmak, ihtimal ve imkândan uzak olmaz.

Yahut şöyle denir:

— Berzah âleminde - ki, ölümleri gününden kıyamet gününe varıncaya kadar olan zamandır, o zamanda - onlara amel çokluğu, ecir ve sevap fazlalığı için dünya hükmü verilir. Âhirette kesilen teklîftir, amel değildir. Amelin hoşa giderek hasıl olması, zorluk duyarak olmaması mümkündür. Onun içindir ki, Kur'an okurlar ve tesbih ederler. Fahr-i Âlem Hazretlerinin şefaat zamanında secdeye varması da bu kısımdandır.

Eğer sual olunup:

— Nasıl onlara hayat (dirilik) isbat olunur ki, Kur'ân-ı azîm, Fahr-i Âlem Hazretlerinin ölümünü bildirip: **"İnneke meyyittin ve innehüm meyyitûne — Sen de ölüsün, onlar da ölüler,"** (Zümer sûresi: 39/30) buyurmuş ve hadîs-i şerifte de: **"İnnî makbuzun — Ben kabz olunmuşum,"** diye vârid olmuştur? Bunlar, Fahr-i Kâinat Hazretlerinin ölü ve şerefli ruhunun kabzolunmuş olduğuna delildir. Hazret-i Ebu Bekir Sıddîk de: **"İnne muhammeden kad mâte — Şüphesiz Muhammed ölmüştür,"** demiştir. Müslümanlar da Fahr-i Âlem Hazretlerine ölü demekte birleşmişlerdir. Bütün bunlardan sonra diridir demek nasıl doğru düşer? denirse Şeyh Takiyyüddin Sübkî cevap verip buyurmuştur ki:

— O ölüm müstemir (sürekli) değildi. Gerçi vefat ettiler, fakat sonradan yine hayat verildi. Onun içindir ki, arkalarında bıraktıkları, mirasçılarına intikal etmedi. Hazret-i Ebu Bekir Sıddîk (R.A.), ehline ve hizmetçilerine ondan nafaka verirdi. Mal ve mülkün intikali, sürekli ölüm şartına bağlıdır. Yâni hemen ölüp gidip kıyamete değin hayat bulmayanların mal ve mülkü mirasçılara intikal eder. Yoksa bunlarınki etmez. Sonra gelen hayat uhrevî hayattır. Şüphe yoktur ki, bu hayat, başka hayattan daha tam ve daha mükemmeldir. Bu hayatın ruha ait olduğu sabittir. Hiç bir güçlük olmaksızın şu da sabittir ki, peygamberlerin bedenleri çürümez. Sahih hadîste diğer ölülerin ruhlarının bedenlerine geri döndüğü de sabittir. Nerde kaldı ki, şehitler ve nerde kaldı ki, peygamberler bu derecede olmasın?.. Bu mertebelerde şüphe yoktur. Sadece söz şundadır ki, ruh bedene geri döndükten sonra devamlılık ve süreklilik üzre bedende durur mu? Beden, onunla dünyadaki durumu üzre sağ olur mu? Yoksa ruh, Hak Teâlâ Hazretlerinin dilediği yerde durup beden, ruhsuz olarak hayat bulur mu? Bu mâna, yâni ruhsuz sağ olmak, Hak Teâlâ Hazretinin kudretinden uzak değildir. Bedende bir hal yaratması ve onunla bedenden bazı fiillerin sâdır olması mümkündür. Akıl, bu mertebeyi uygun görür. Şöyle ki, işitme yolu ile gelen gerçek deliller de olabilir; ona uymak lâzım olur. Halbuki âlimlerden bir topluluk bu mânayı zikretmişlerdir. Mûsâ aleyhisselâm'ın kabrinde namaz kılması buna şahittir. Zira namaz, sağ beden ister. Miraç gecesinde peygamberlerden sâdır olan sıfatın hepsi cisimlerin sıfatıdır. Bu hayatın hakikî hayat olmasından bedenin dünyadaki gibi ruh ile beraber olması lâzım gelmez ki, yemeye ve içmeye muhtaç olsun, diğer geçim zaruretleri ne ise onları gerekli kılsın. Belki başka bir hal üzre olur. Bu hususî dirilik tarzının kendine

mahsus bir hukmü de olur. Velhasıl onlara bu tür bir dirilik isbâtından akıl kaçınmaz. Ama bilme ve işitme türünden idrâklerin onlara ve diğer ölülere sâbit olduğunda şüphe yoktur.

Şeyh Zeynüddin El-Merağî, bunu hikâye edip: "Ama bu, her kişiye nasip olmaz; çok az bulunur," demiştir.

Biri de şudur ki, şerefli kabrinde bir melek durup ümmetinin ettikleri salâvatı Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine sunar. İmam-ı Ahmed, Nesâî ve Hâkim bunu rivayet etmişlerdir. Hâkim, şu ibare ile tashih etmiştir:

إِنَّ لِلّٰهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونَنِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ

"Gerçekten Allah'ın yeryüzünde seyahat eden melekleri vardır. Ümmetimin selâmını bana yetiştirirler," diye buyurmuşlardır.

Isfahânî'nin rivayetinde Ammâre'den şöyle rivayet edilmiştir ki:

إِنَّ لِلّٰهِ مَلَكًا أَعْطَاهُ سَمْعَ الْعِبَادِ كُلِّهِمْ فَمَا مِنْ أَحَدٍ يُصَلِّ عَلَيَّ إِلَّا أَبْلَغَنِيهَا

"İnne lillâhi meleken a'tâhu sem'al-ibâdi küllihim femâ min ehadin yüsalli aleyye illâ bellâğtühâ — Gerçekten Allah'ın bir meleği vardır. Allah, bütün kullarının sözlerini işitmeyi o meleğe vermiştir. Yâni ona öyle bir işitme kuvveti vermiştir ki, her kişi ne derse o işitir. **Bir kimse bana salât edip de o meleğin onun salâtını bana getirmemesi mümkün değildir,"** diye buyrulmuştur.

Ümmetinin amelleri de Peygamber Efendimiz Hazretlerine sunulur ve onlar için istiğfar eder. Abdullah bin Mübârek Saîd bin Müseyyeb (R.A.) Hazretlerinden rivayet eder ki:

وَيُعْرَضُ عَلَى النَّبِيِّ أَعْمَالُ أُمَّتِهِ غُدْوَةً وَعَشِيًّا فَيَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَأَعْمَالِهِمْ

"Hiç bir gün yoktur ki, gece gündüz Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine ümmetinin amelleri arz olunmasın. Peygamber Efendimiz Hazretleri, onları, simâları ve amelleri ile bilir," diye buyurdu.

O halde her kişiye, bu durumu düşünüp ona göre amel işlemek gereklidir.

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin şerefli minberi havuzunun üstündedir. Bir rivayette Peygamber Efendimizin minberi cennet tür'alarından birinin üzerindedir. **Tür'a** diye aslında yüksek yerde olan bahçeye derler. Düz yerde olunca ona **ravza** derler. Âlimlerden hiç kimse, bunun zahirî üzre olduğuna aykırı bir söz söylemedi. Bu haktır, mahsûs (hissedilir, âşıkâr) ve mevcuttur. Zira Allah'ın kudreti-

ne elverişlidir. Zira onda aslâ acz yoktur. Muhbir-i sâdık'ın (doğru habercinin) haber verdiği her şeye îman etmek gereklidir, dediler.

Biri de şudur ki, minberiyle şerefli kabrinin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Bu sözün hakikat ve mecaz olması muhtemeldir.

Hakikat olmasının açıklama şekli şudur: Resûlüllah Efendimiz haber vermiştir. O aralığın cennet yerinden bir parça olması mümkündür. Hacer-i Esved cennet taşlarından bir parça olduğu gibi bu da cennet toprağından bir parça olabilir. Bunun gibi Nil ve Fırat ırmakları da cennet ırmaklarındandır. Hindistan meyveleri de Hazret-i Âdem'in cennetten çıkardığı yapraktandır. Hak Teâlâ Hazretlerinin hikmeti gereğince cennetin taşından, toprağından, suyundan ve meyvesinden dünyada olması caizdir.

Mecaz olmasına gelince bunun açıklama şekli de şudur: Müsebbibin ismini sebebe vermek yoliyle mecaz yapılmıştır. Yâni o şerefli yerde ibadet etmek cennete girmeğe sebep olduğu için kısaca oraya cennet bahçesi denilmiş olabilir. İbn-i Ebî Cemre böyle demiştir. Bâzıları "Orada ibâdet etmenin mânası ibadet edenin cennete girmesi olduğu için oraya cennet bahçesi denildi," demişlerdir ki, bu da İbn-i Ebi Cemre'nin dediği sözdür. Yine *Behçetü'n-Nüfûs* adlı kitabında bir kavil hikâye etmiştir ki, "O yer ayniyle cennete naklolunur ve cennet bahçelerinden bir bahçe olur," demişlerdir. Kendi der ki: "En açık olanı, bu iki kavlin arasını bulup ikisini birleştirerek şöyle demektir: Orada ibadet cennetin sebebi olduğu için o yerin cennet bahçesi olması ve o yerin ayniyle cennete naklolunması dolayısiyle oraya cennet bahçesi denilmesi, bunun ikisi de vâkidir. Aralarında zıtlık yoktur." Daha fazla tafsilât, inşâallah son bölümde gelecektir.

Biri de şudur ki, Peygamber Efendimizin kabri herkesin kabrinden önce şak olacaktır. İmam-ı Müslim'in rivayetinde:

أَنَا أَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ

"Toprağı yarıp çıkanların ilki benim," diye varid olmuştur.

Sûrun üflenmesinde yıldırım yetişenlerin (çarpılanların), yâni aklı başından gidip kendinden geçenlerin ilk iyileşeni âlemlerin hocası Resûlüllah Efendimiz Hazretleri olacaktır. Nitekim Sahih-i Buharî'de Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet edilmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

"Ben, sûr çalındıktan sonra başını kaldıranların ilki olacağım. O zaman birden Mûsâ aleyhisselâm'ı Arş'ın ayaklarından birine yapışmış görürüm. Benden evvel mi kalktı, yoksa Tûr dağında vâki olan yıldırım yetip sûrun üflenmesindeki yıldırım ona erişmedi mi, bilemem," diye buyurmuştur.

Yine Peygamber Efendimiz Sırat'ı herkesten evvel geçecektir. İmam Buharî, Ebu Hüreyre'den böyle rivayet etmiştir. Ayrıca kabrından kalktığı zaman yetmiş bin meleğin arasında çıkacaktır. Nitekim Kâ'bu'l-Ahbâr'dan (R.A.) rivayet edilmiştir ki:

"Her sabah yetmiş bin melek inerler de Peygamber Efendimizin şerefli kabrının etrafını çevirirler. Ta akşam oluncaya kadar kanat vurup dönerler. Ondan sonra ilk melekler göğe çıkar, yetmiş bin melek daha iner. Ta Peygamber Efendimizin şerefli kabri yarılıp, çıkıncaya kadar bu hal üzre olurlar. Kabrinden kalktığı zaman yetmiş bin melek arasında çıkar. Melekler onu tâzim ve tekrim ederler," diye buyurmuştur.

İmam-ı Buharî, *Medine Tarihi*'nde böylece rivayet etti.

Yine Peygamber Efendimiz, buraka binip haşir yerine varacaktır. Taberî'nın naklettiği üzre Hâfız Silefî böyle rivayet etmiştir.

Peygamber Efendimiz Haşir yerinde cennet hullelerinin (giysilerinin) en şereflisini giyeceklerdir. Beyhakî'nin rivayetinde: "Bana bir hulle giydirirler ki, beşer ona kıymet biçemez," demişlerdir.

Kâ'b bin Mâlik'den (R.A.) şu lâfızla rivayet olunmuştur:

"Kıyamet günü insanlar haşrolunacaktır. Ben ümmetimle beraber bir tepenin üstünde olacağım. Rabbim bana yeşil bir hulle giydirecektir," diye buyurmuşlar.

İmam-ı Taberanî böyle rivayet etmiştir. İbn-i Ebî Şeybe'nin naklinde:

يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى تَلٍّ وَأُمَّتِي عَلَى تَلٍّ

"İnsanlar bir tepenin üstünde ve benim ümmetim de bir tepenin üstünde haşrolunur (toplanır)" diye gelmiştir.

Bir rivayette: "Resûlüllah Efendimiz Hazretleri, ümmeti ile diğer insanların üzerinde yüksek bir tepe üstünde haşrolunur (toplanır), diye buyurmuşlardır. İbn-i Mes'ud'un (R.A.) Resûlüllah Hazretlerinden rivayet ettiği üzere Resûlüllah Efendimiz Arş'ın sağ yanında duracaktır. O'ndan başka kimse orada durmayıp önce ve sonra gelenler gıpta ederek: "Nolaydı, biz de orada dursaydık!" diyeceklerdir.

Biri de şudur ki, Resûlüllah Efendimize **Makam-ı Mahmûd** (övülen kişi olma makamı) verilecektir. İmam-ı Beğavî der ki: "Makam-ı Mahmud'un mânası, Mücâhid'in kavlınce, Arş üstüne otursa gerektir, demektir. Abdullah bin Selâm'ın kavlince, Kürsü üzerine otursa gerek, demektir." Daha fazla tafsilâtı inşâallah aşağıda gelecektir.

Biri de şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri kıyamet günündeki bekleme yerinde orada bulunanlar arasında üstünlukleri hükme bağladığında Peygamber Efendimiz Hazretlerine en büyük şefaat hakkı verilmiştir. Bütün insanlar diğer peygamberlerden sonra Fahr-ı Âlem Hazretlerine sığındıkları zaman şefaat O'na mahsustur. Bir kavmi

hesabına bakılmaksızın cennete koymak şefaati O'na mahsustur. Ayrıca cennette bir tâifenin derecelerini yükseltmek için şefaat edecektir. Bu mertebeler başka peygamberlere müyesser değildir. Bunun da tafsilâtı son bölümde inşâallah gelecektir.

Biri de şudur ki, kıyamet günü **Livâ-i Hamd** (Övgü Bayrağı) sahibi olacaktır. İmam-ı Müslim'in (Allah ona rahmet etsin) naklinde geçtiğine göre Hazret-i Âdem ve ondan sonra gelenler hep O'nun bayrağı altında olacaklardır. Ayrıca cennet kapısını ilk açtıran O Hazret'tir.

Nitekim İmam-ı Müslim'in naklinde Enes Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

أَنَا أَكْثَرُ النَّاسِ تَبَعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يَقْرَعُ بَابَ الْجَنَّةِ

"Ben, kıyamet günü insanların en çoğunun kendisine tâbi olduğu kimseyim ve cennet kapısını ilk açtıran da benim," buyurmuştur.

Yine Müslim'in naklinde Enes Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

"Kıyamet günü cennet kapısına gelirim ve kapıyı açtırmak isterim. Cennetin kapıcısı:

— Sana açmak için emrolundum. Senden önce hiç kimse için açmam, der," buyrulmuştur.

Taberanî'nin rivayetinde şu da varid olmuştur ki, cennetin kapıcısı: **"Ve lâ ekumi li-ehadin ba'deke — Senden sonra hiç kimseye de kalkmam,"** der.

Bu da Resûlüllah Efendimizin hususiyetlerinden başka bir şeydir ki, cennetin kapıcısı Rıdvân aleyhisselâm o Hazret'ten başka kimseye kalkmaz ve herkesten evvel cennete o girip mü'minlerin fakirleri de O'nunla beraber girecektir: Tirmizî'nin rivayetinde gelmiştir ki:

"Cennet kapısının halkasını ilk hareket ettiren benim. Allah onu benim için açtı ve mü'minlerin fakirleri ile beraber oraya girdik. Bunu böbürlenmek için söylemiyorum," diye buyurmuştur. Allah, bizi de Efendimiz Muhammed Mustafa'nın şefaatinin rahmet ve bereketleriyle rızıklandırsın.

Biri de şudur ki, Kevser ırmağı Resûlüllah Efendimizin havuzuna akacaktır. Aktığı yerler inci ve yakutla bezenmiş olacaktır. Suyu baldan leziz ve kardan ak olsa gerektir. Bu da O'na mahsus olan faziletler cümlesindendir.

Biri de **Vesîle'dir** ki, cennette olan derecelerin en yücesidir. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine mahsustur.

Fahr-i Alem Hazretlerinin ümmetine gelince - Allah ziyade etsin - kıymet ve şeref bakımından ümmetlerin en ustünüdür. Bunlara da bâzı hususiyetler ihsan buyrulmuştur. Bu ihsanlar diğer ümmetlere müyesser olmamıştır.

Önce malûm olsun ki, Peygamber Efendimiz, inse ve cinne peygamber gönderilmiştir. Bu iki tâifenin beraberce Peygamber Efendimizin ümmeti olduğunda şek ve şüphe yoktur. Fakat o Hazret'in Kendisi ins tâifesinden zuhur edip bunlar arasında olduğu cihetten Tanrı Teâlâ Hazretlerinin yardım ve desteklerinin en fazlası O'nun ümmetinin insan zümresine yönelip bu tâifeyi fazlının kemâlinden: **"Küntüm hayre ümmetin uhricet linnâsi — Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet oldunuz,"** (Âl-i İmrân sûresi: 3/110) iftihar hil'ati ile şereflendirdi ve nebilerin veresesi kıldı.

Ayrıca şer'î hükümlerin çıkarılmasında bunlara ictihat rütbesi müyesser eyledi ki, reylerinin gerekli kıldığı mertebe ile hükmederler. Bu ümmet zamanına kalan peygamberler, yâni Hazret-i İsâ ve Hazret-i Hızır (Allah'ın yardımları bizim peygamberimizin ve onların üzerine olsun), bir şey hakkında hükmedecek olsalar Fahr-ı Kâinat Hazretlerinin şeriatı ile hükmederler. Hak Teâlâ Hazretleri, bu şeriatın hükümlerini onlara ilham eder yahut Fahr-i Kâinat Hazretlerinin temiz ruhundan feyz alırlar veya Tanrı Teâlâ dilediği bir yoldan onlarda bilgi hâsıl eder, Muhammed ümmeti arasında helâl ve haram kılınan şeylerde neye hükmedelerse O'nun şerefli şeriatı ile hükmederler. Kendi peygamberlikleri zamanında olan şeriatla hükmetmez. O halde onlar, bu Hazret'e tâbidirler.

Hakim Tirmizî, "Hâtemü'l-Evliya" adlı kitabında buna tenbih etmiş (dikkat çekmiş) tir. Anka-i Mağrib Sahibi (Allah sırrını takdis etsin) de beyan etmiştir. Mevlânâ Sadeddin Teftazânî de bâzı kitaplarında işaret etmiştir.

Eğer suâl olunup:

— Sahih-i Müslim'de vârid olmuştur ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri yemin ederek:

لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمُ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ

"Meryem'in oğlunun (İsâ aleyhisselâm'ın) sizin aranıza âdil hâkim olarak inmesi yaklaştı. O iner de haçları kırar, domuzları öldürür ve kâfirlerden cizye kabûl etmez; ya İslâm'ı kabûl ederler, yahut onları kılıçtan geçirir," buyurmuştur. Böyle etmesi ise şeriatın hükmüne aykırıdır. Zira kitabî olan kâfir cizye verdikten sonra kabûl etmek vaciptir; katli Kur'an'a ve İslâm şeriatına göre caiz değildir. İslâm'a ikrahı da (İslâm dinini kılıç zoru ile kabûl ettirmeye çalışması da) caiz değildir. Böyle olunca İsâ aleyhisselâm'ın bizim Peygamberimizin şeriatı ile hükmedici olması nasıl doğru olur? denirse cevap şudur:

— Hazret-i İsâ'nın bu şeriatle hâkim (hükmedici) olacağı kesindir. Cizye husususunun ise aslı şudur: Kitap ehlinden cizye kabûlünün vacip olması, kıyamete değin süren hükümlerden değildir. Belki Hazret-i İsâ'nın inmesine kadar sürecektir. O za-

man geldiğinde bu hükmün neshedilmiş olmasını Fahr-i Âlem Hazretleri beyan etmiştir. Nesheden Hazret-i İsâ değildir; belki neshi beyan eden Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleridir. O halde delâlet etti ki, o zamanda Hazret-i İsâ'nın cizye kabûl etmemesi yine bizim Peygamberimizin şeriatıdır.

İmam-ı Nevevî, Müslim Şerhi'nde buna işaret etmiştir. Şimdiki zamanda cizyenin kabûl olunup da o zaman gelince kabûl olunmamasının sebebi, İbn-i Battal'ın zikrettiği üzere şudur: "Şimdi mala ihtiyaç vardır. Ama İsâ'nın inmesinden sonra mal o kadar çok olup o derece değersiz ve itibarsız olacaktır ki, onu kabûl eden kimse bulunmasa gerektir. Onun için kâfirleri ya katledip ya da Allah'a îman etmeyi kabûl ettirse gerektir."

Şeyh Veliyyüddin İbnü'l-Irakî (Allah ona rahmet etsin) de şöyle cevap vermiştir: "Yahudi ve Hıristiyanlardan cizye kabûlü şu özür sebebiyledir: Ellerinde Tevrat ve İncil olduğu için cehaletlerinden kendilerinin kadîm (en eski) şeriat üzere olduklarını sanırlar. Kitaplarının hükmünün neshedilmiş olduğunda şüpheleri vardır. Halbuki Hazret-i İsâ (Allah'ın yardımları ve selâmları onun üzerine olsun) indiği zaman işin hakikati açıklığa kavuşup şüpheleri giderilerek özre mecal kalmayacaktır. İşte bundan dolayı lâzım gelir ki, ya îman getirirler, yahut öldürülürler."

Bu cevap, birinciden daha uygundur.*

En Hayırlı Ümmet Onundur

Hızır aleyhisselâm'ın peygamberliğine ve bu zamana değin bekasına kail olan âlimlerin kavlince o da bu şerefli milletin hükümlerine tâbidir. İlyâs aleyhisselâm da, İmam-ı Kurtubî'nin tashih ettiği üzre, hayattadır. O da bu şerefli millete tâbi olanlardandır.

Velhasıl peygamberler arasında Fahr-i Âlem Hazretlerinden başka bir peygamber yoktur ki, ona bir resul tâbi olmuş olsun. Muhammed ümmetine şu şeref yeterlidir ki, tâbi oldukları kerîm resule Hak Teâlâ Hazretlerinin resulleri tâbi olmuştur. Ve onlar, Hak Teâlâ Hazretlerinin aziz kitabında: **"Küntüm hayre ümmetin — Siz, en hayırlı ümmet oldunuz,"** (Âl-i İmrân sûresi: 3/110) hitabı ile şereflenmişlerdir. O

---

* Meryem oğlu İsa'nın âhır zamanda âdil hâkim olarak inip, haçları kırıp, domuzları öldürüp, kâfirlerden cizye kabul etmeyerek "ya İslâm, ya kılıç" tehdidiyle insanları Müslüman olmaya zorlayacağı yolundaki rivayete yönelik iki haklı sorudan, 1) Hem İslâm şeriatına göre hükmedip hem de İslâm şeriatında vacip olan cizyeyi nasıl neshedeceği hakkında her iki cevapta, zayıf da olsa, bir açıklama varsa da, 2) İslâm şeriatında ve Kur'an'da açık ve kesin olarak mevcut olan "*Dinde zorlama yoktur*" (Bakara suresi 2/256) emrini nasıl neshedeceği hakkında, her iki cevapta, hiç bir açıklama yoktur. Çünkü böyle bir rivayetin tevili mümkün değildir. Kaldı ki, "*Dinde zorlama yasağı*"nın ihlâlı, İsa'nın da, Musa'nın da, Muhammedin de şeriatına aykırıdır. Böyle bir girişime hiç bir şeriatta cevaz yoktur. Bu sebeple, en doğrusu, Hz. İsa'yı böyle bir davranışta bulunmaktan, Resulullah Efendimizi de Hz. İsa'nın bu şekilde davranacağını söylemiş olmaktan tenzih etmektir. (S.N.)

halde bu ümmetin yürüdüğü meslek yolunda intizam sâhibi olanlara yaraşan, güzel ahlâklarla sıfatlanmaya bütün gücü ile çalışmaktır. Tâ ki, bunlara takdir edilen ebedî saadete kavuşmaya muvaffak olsunlar.

"Küntüm hayre ümmetin — Siz, en hayırlı ümmet oldunuz," demek **"Siz Levh-i Mahfuz'da oldunuz"** demektir. Bâzılarına göre **"Allah'ın ilminde oldunuz,"** demektir. Hâsılı "Hayırlı ümmet olduğunuz Levh-i Mahfuz'da sâbittir," demektir. Yahut "Allah'ın ilminde sâbittir," demektir.

Mücâhid'den rivayet edilmiştir ki, bu âyetten murad, "Zikrolunan şartlar üzere olduğunuz zaman, yâni mârufla emredip münkerden yasakladığınız zaman hayırlı ümmet olursunuz," demektir. Bâzıları da: "Bunların hayırlı ümmet olması, bunlardan müslimîn (kendileri selâmet ve emniyet buldukları gibi başkalarının da kendilerinden sâlim ve emin oldukları müslümanlar) çok olduğu içindir. Ve aynı zamanda münkerden (yasaklanmış, kötü işlerden) nehyin (yasaklamanın, kötülükleri önlemenin) bunlarda yaygın olmasından dolayıdır," dediler.

Bâzıları da dediler ki: "Bu hitap, Resûlüllah Hazretlerinin ashâb topluluğunadır. Nitekim Fahr-i Âlem Hazretleri: **"İnsan oğullarının en üstünü benim zamanımda olanlardır.** Yâni benim zamanımda olan müslümanlardır. **Onlardan sonra en üstünü onların akabinde gelenlerdir. Onlardan sonra en üstünü onlardan sonra gelenlerdir,"** diye buyurmuştur. Bu delâlet eder ki, bu ümmetin başlangıcı sonundan daha üstündür. Büyük âlimlerin mezhebleri budur."

Yine buyurmuşlardır ki: "Ömründe bir kere Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin sohbetine yetişen kimse sonra gelenlerin hepsinden üstündür. Resûlüllah Hazretlerinin sohbetine denk olan bir amel yoktur." Velhasıl çokluğun mezhebi bu zikrolunandır.

Ümmetinin Sonra Gelen Bâzıları Bâzı Ashabdan Üstündür

Ama Ebu Amr bin Abdü'l-Berr (Allah ona rahmet etsin) şuna zâhib olmuştur: "Sonra gelenler içinde bâzı kimseler vardır ki, sahâbenin bâzısından daha üstündür. Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin, **"İnsanların en hayırlısı benim zamanımda olanlardır,"** buyurması umumîlik üzere değildir. Şu delille ki, şerefli zamanında "üstün olan" ve "kendisine üstün olunan" kimseler vardı. Yâni üstünlükte hepsi birbirine eşit değillerdi. Sahâbeden bâzı kimse vardı ki, kebâir ehlinden (büyük günah işleyen kimselerden) idi. Onlara had (ağır cezalar) tatbik olunmuştu.

Ebu Ümâme'nin (R.A.) rivayetinde Fahr-i Âlem Efendimiz'den rivayet edilmiştir ki:

طُوبَى لِمَنْ رَآنِى وَآمَنَ بِي وَطُوبَى سَبْعَ مَرَّاتٍ لِمَنْ لَمْ يَرَنِى وَآمَنَ بِي

"Ne mutlu o kimseye ki, beni gördü ve bana îman getirdi! Yedi kere ne mutlu o kimseye ki, beni görmediği halde bana îman getirdi!" diye buyurmuştur.

Bu hadîste **Tûbî**, tahsîn (beğenme, takdir etme) kelimesidir. "Ne güzel, ne gökçek, ne mutlu!" demektir.

Ebu Dâvud Tayâlisî (Allah ona rahmet etsin), Muhammed bin Ebu Hamîd'den, o da Zeyd bin Eslem'den, o da Hazret-i Ömer'den rivayet etmişlerdir ki, şöyle dedi:

كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ فَقَالَ أَتَدْرُونَ أَىَّ الْخَلْقِ أَفْضَلُ إِيمَانًا
قُلْنَا الْمَلَائِكَةُ قَالَ وَحُقَّ لَهُمْ بَلْ غَيْرُهُمْ قُلْنَا الْأَنْبِيَاءُ قَالَ وَحُقَّ لَهُمْ
بَلْ غَيْرُهُمْ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ أَفْضَلُ الْخَلْقِ إِيمَانًا قَوْمٌ فِى أَصْلَابِ الرِّجَالِ
يُؤْمِنُونَ بِى وَلَمْ يَرَوْنِى فَهُمْ أَفْضَلُ الْخَلْقِ إِيمَانًا

"Ben, Peygamber Efendimiz Hazretlerinin huzurunda oturuyordum. Alemlerin Efendisi buyurdu ki:

— İman cihetinden insanların en üstünü hangisidir, bilir misiniz?

Biz:

— Meleklerdir, dedik.

— Onlara yaraşan zaten odur. Onlara ne söz! Benim muradım başkasıdır, diye buyurdular.

Biz, bu defa:

— Peygamberlerdir, dedik.

Kâinatın hocası Efendimiz Hazretleri:

— Elbette onlara yaraşan îman cihetinden insanların en üstünü olmaktır. Onlara ne söz! Benim sualden muradım, başkalarıdır, dedi.

Sonunda beyan buyurup:

— İman cihetinden ümmetimden en üstün olan topluluk şu kimselerdir ki, benden sonra gelir, beni görmedikleri halde bana îman getirirler; beni görmeden mü'min olurlar. İşte îman cihetinden insanların en üstünü onlardır, dedi."

Ama bâzıları, bu hadîs-i şerifin isnadında zaaf vardır, dediler.

Rivayet olunmuştur ki, Benî Ümeyye'den Ömer bin Abdulâziz (Allah ona rahmet etsin), halifelik mesnedine oturduğu zaman: "Bana Ömer bin Hattâb'ın (R.A.) sîretini (ahlâkını ve davranışlarını) yaz, gönder. Ona göre amel edeyim," diye Sâlim bin Abdullah'ın huzuruna mektup gönderdi. Sâlim, Hazret-i Ömer'in oğlunun oğludur. O da cevap olarak yazdı ki: "Eğer sen, Hazret-i Ömer'in sîreti ile amel edersen Ömer'den daha üstün olursun. Zira senin zamanın Ömer'in zamanı gibi ve senin ricalin Ömer'in ricali gibi değildir," dedi. Ondan sonra Halife, zamanının âlimlerine mektuplar yazdı. Onlar da böyle haber gönderdiler. Bu hal delâlet eder ki, sonra gelenlerde sahâbenin bâzısından daha üstün kimsenin bulunması mümkün ve muhtemelmiş*.

Ama doğrusu şudur ki, âlimlerin çoğunun görüşünce, inse ve cinne Allah'ın elçisi olan Resûlüllah Efendimizin şerefli cemâlini müşahede edip sohbetine yetişmek gibi şeref olmaz. Sahâbe-i kirâm Hazretlerinin üstünlüğüne dair deliller çoktur. Bunlar birbirini destekleyen delillerdir. Bu bahsin geri kalanı, Yedinci Bölümde, Sahâbenin Faziletleri'nde inşâallah gelecektir.

Bu Ümmetin Faziletleri:

Bu şerefli ümmeti Hak Teâlâ Hazretlerinin bâzı hususî faziletlerle mükerrem kıldığına nice haberler ve eserler delâlet etmiştir. Bu cümleden biri şudur: Ebu Nuaym Ebu Hüreyre'den (R.A.) rivayet etmiştir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz şöyle buyurdu: "Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm üzerine Tevrat indiği zaman okudu da bu ümmetin zikrini orada buldu. Bunun üzerine:

---

* Bunun aksını kabûl etmek, aklen, naklen, ilmen ve irfanen mümkün değildir. Naklen mümkün olmaması, burada zikredilen hâdise ve hadîs-i şeriflerden başka birçok nakli delillerin mevcut olmasından dolayıdır. Bu cümleden olarak Resûlullah Efendimiz Hazretleri: **"Benim ümmetim yağmur gibidir. Başlangıcı mı hayırlıdır, sonu mu hayırlıdır, bilinmez,"** buyurmuşlardır. Malûmdur ki, yağmurun başlangıcı sıkıntı ve meşakkat, sonu ise ferahlık ve berekettir. Ama bu kutlu sonucu hazırlayan, o sıkıntılı başlangıçtır. Esasen her işin başı zorluk ve darlık, sonu kolaylık ve ferahlıktır. Ashâbın üstünlüğü de -bir bakımdan - bu zorluklara katlanmalarındandır. İslâm'ın kuruluşundaki bütün güçlükleri can ve gönülden göğüsleyen o büyük insanların îmanları, fedakârlıkları, Resûlullah Efendimize bağlılıkları ve yüksek ahlâkları elbette her takdirin üstündedir. Onları sevmek, anlamak ve takdir etmek, bir fazilettir. Ancak yine malûmdur ki, her hususta hüküm sonuca göredir. Her şeyin sonu, o şeyin kemâlini ifade eder ve her şeyin kemâli başlangıcından elbet daha üstün olur. Son kitabın ve son peygamberin diğerlerine üstünlüğü gibi... Fakat o başlangıç olmadan sona gelmek ve kemâle erişmek de mümkün olmaz. Bu noktada başlangıç ve son birleşir.
O halde diyebiliriz ki, suret bakımından sonradan gelip de sîret bakımından Resûlullah Efendimiz Hazretlerinin yüksek ahlâkını kemâliyle özümseyerek O'nun yüce zâtına vâsıl olan gerçek mü'minler de O'nun gerçek ashâbındandır. Ve bu kemâle erme yolu, ebediyyen bütün müslümanlara açıktır. "Resûlullah Efendimize vâsıl olmak ve O'nun gerçek ashâbı arasına katılmak sonradan gelenler için mümkün değildir," diyerek O'nun ebedî sohbet dairesini daracık bir çerçeve içinde dondurmak veya önce gelen ashâbın üstünlüğünü bu şekilde yanlış anlayarak bu yüce yolu sonradan gelen bütün müslümanlara kapatmak, ne mümkün, ne doğru ve ne de faydalı bir iştir. Üstelik Re-

— Ya Rab, ben levhalarda yazılmış bir ümmet buldum ki, âhırûn ve sâbikun onlardır. Yâni bütün ümmetlerden sonra gelip şerefle hepsinden önce gelen onlardır. Onları bana ümmet eyle, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri:

— Onlar Ahmed'in ümmetidir, diye cevap verdi.

Ondan sonra Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm:

— Ya Rab, ben levhalarda bir ümmet buldum ki, onların kitapları göğüslerinin içindedir. Onu âşikâr olarak okurlar. O ümmeti bana ümmet eyle, dedi.

Yine Hak Teâlâ Hazretleri:

— Onlar Ahmed'in ümmetidir, diye cevap verdi.

Ondan sonra Mûsâ aleyhisselâm:

— Ya Rab, ben levhalarda bir ümmet buldum ki, ganimet malı yerler. Onları bana ümmet eyle, dedi.

Yine Rabb-ı izzet:

— Onlar Ahmed'in ümmetidir, diye cevap verdi.

Mûsâ aleyhisselâm yine:

— Ya Rab, levhalarda bir ümmet buldum ki, bir hayır işlemeğe niyet etseler de onlar tarafından bir mâni ortaya çıkıp işleyemeseler kendilerine bir hayır yazılır. Eğer müyesser olup da işleseler on hayır yazılır. Halbuki bir günah işlemeğe kasdetseler günah yazılmaz; eğer işlerlerse bir günah yazılır. Onları bana ümmet eyle, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri yine:

— Onlar Ahmed'in ümmetidir, diye buyurdu.

Ondan sonra Mûsâ aleyhisselâm:

— Ya Rab, levhalarda buldum ki, bir ümmete başlangıcın ve sonun ilmi verilecektir. Onlar Deccâl'ı katledeceklerdir. Onları bana ümmet kıl, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri:

— Onlar Ahmed'in ümmetidir, diye buyurdu.

Bunun üzerine Mûsâ aleyhisselâm:

---

sûlullah'ın ve ashâbının ruhaniyetlerini incitici bir iştir. Bunun, onları sevmek, saymak ve yüceltmekle hiç bir ilgisi de yoktur. Çünkü onları sevenler, onlara kavuşmayı ve onlarla beraber olmayı da severler. Onlar da kendilerinden sonra gelen kardeşlerinin kendilerine ulaşmasını isterler. Bu kemâl yolunu müslümanlara kapatarak onlara yaranmak mümkün değil, muhaldır. Çünkü böyle bir şey, onların, uğrunda can verdikleri hidayet yoluna kapatmak, ideallerini ve mefkurelerini katletmek olur. (S.N.)

— Ya Rab, o halde beni Ahmed'in ümmetinden eyle, dedi.

Bundan sonra Hak Teâlâ Hazretleri, Mûsâ aleyhisselâma iki haslet verip:

"Yâ Mûsâ, gerçekten ben seni risaletimle ve kelâmımla insanlar üzerine seçkin olarak gönderdim. O halde benim verdiğimi al da şükredici kullarımdan ol," diye buyurdu."

İbn-i Tuğrul *Nutk-u Mefhûm* adlı kitabında İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden merfuan rivayet etmiştir ki: "Hazret-i Mûsâ:

— Ya Rab, ümmetler içinde sana benim ümmetimden daha kerîm ümmet var mıdır ki, bunların üzerine bulutu gölgeleyici ettin ve onlara gökten menn ile selvâ (kudret helvası ile bıldırcın kebabı) indirdin, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri buyurdu ki:

— Bilmiyor musun ki, Muhammed ümmetinin başka ümmetler üzerine üstünlüğü, bütün yaratıklarım üzerine benim üstünlüğüm gibidir.

Ondan sonra Mûsâ aleyhisselâm:

— O halde ya Rab, onları bana göster, dedi.

Bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri:

— Ey Muhammed ümmeti! diye nidâ eyledi.

Onlar da hep birden:

— **Lebbeyk, Allahümme lebbeyk!** (Buyur, Allah'ım buyur!) dediler.

Halbuki daha o zaman onlar babalarının bellerinde idiler. Bundan sonra Hak Teâlâ Hazretleri:

صَلَوٰتِي عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي وَعَفْوِي سَبَقَ عَذَابِي

"Benim yardımlarım sizin üzerinizedir. Rahmetim gazabımı ve afvım azabımı aşmıştır," diye buyurdu.

Yine buyurdu ki:

اِسْتَجَبْتُ لَكُمْ قَبْلَ اَنْ تَسْئَلُونِي مَنْ لَقِيَنِي مِنْكُمْ يَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ غَفَرْتُ لَهُ ذُنُوبَهُ

"Siz daha benden bir şey dilemeden önce ben sizin dileğinizi kabûl eder, ihtiyacınızı karşılarım. Sizden bir kimse Allah'ın birliğine ve Muhammed'in elçiliği-

ne şehadet eder olduğu halde bana kavuşursa ben o kimsenin günahlarını mağfiret ettim."

Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri dedi ki:

— Hak Teâlâ Hazretleri bununla bana minnet etmek isteyip: **"Ya Muhammed, biz senin ümmetine nidâ ettiğimiz, hattâ sözlerini Mûsâ'ya işittirdiğimiz zaman sen Tûr dağının yanında değildin,"** (Kasas suresi: 28/44) diye buyurdu."

Katâde'nin rivayetinde şöyledir: "Hazret-i Mûsâ:

— Ya Rab, Muhammed ümmetinin ne güzel sesleri var? Onların seslerini bana bir daha işittir, dedi."

Ebu Nüaym Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivayet etmiştir ki: "Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri şöyle anlattı: Hak Teâlâ Hazretleri, Benî İsrail peygamberi Mûsâ aleyhisselâm'a vahyedip:

— Ya Mûsâ! Ahmed'in şânı yanımda öyledir ki, bir kimse O'nu inkâr edici olduğu halde bana gelirse ben onu cehennem ateşine sokarım, dedi.

Mûsâ aleyhisselâm:

— Ya Rab, Ahmed kimdir? dedi:

Yüce Rab buyurdu ki:

— Ahmed o kimsedir ki, ben, bana ondan daha kerîm bir yaratık yaratmadım. Onun ismini kendi şerefli ismimle Arş üzerine gökleri ve yerleri yaratmadan önce yazmıştım. O ve ümmeti cennetime girinceye kadar başkalarına cennetim haram kılınmıştır.

Mûsâ aleyhisselâm:

— Ya Rab, O'nun ümmeti kimlerdir? dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri:

— Çok çok hamdedicilerdir. Her hâle hamdedicilerdir. Ellerini bağlarlar, her taraflarını temizlerler, gündüz sâim (oruçlu), gece râhibedirler. Yâni ıssız yerlerde ibadetle meşgul olurlar. Ve Allah korkusu çekerler. Şehadet kelimesi sebebiyle onları ben cennetime sokarım, diye buyurdu.

Hazret-i Mûsâ:

— Ya Rab, beni o ümmetin peygamberi kıl, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri:

— Onların peygamberi kendilerindendir, buyurdu.

Mûsâ aleyhisselâm:

— Ya Rab, beni o peygamberin ümmetinden eyle, dedi.

Hak Teâlâ Hazretleri:

— Ya Mûsâ, sen daha önce geldin. O daha sonra gelecektir. Dünyada onunla birleşemezsin. Fakat seninle onun arasını Dârü'l-Celâl'de birleştireceğim, buyurdu."

Vehb bin Münebbih'den rivayet edilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri Yuşâ Peygamber aleyhisselâm'a vahyedip:

— Ben, ümmî bir peygamber göndereceğim ki, O'nunla, sağır olmuş kulakları, kılıfları içinde kalan gönülleri ve kör olan gözleri açacağım. O'nun doğum yeri Mekke'dir. Hicret edip varacağı yer Tayyibe (güzel bir yer) dir. O Mustafa kulum öyle mütevekkil, öylesine arınmış, derecesi yüksek, sevgili, seçkin ve üstündür ki, kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Belki afveder, yüz çevirir ve bağışlar. Mü'minleri esirgeyici o Kulum, yükü ağır olan hayvanlar için ağlar, dul kadınların elinde kalan öksüzler için ağlar. Çirkin huylu, ağır ve kaba davranışlı değildir. Pazarlarda âvâzını çıkarıcı ve çirkin sözler söyleyici değildir. Vekarı ve sekîneti öyledir ki, yanan bir mumun yanından geçecek olsa onu söndürmez, dedi.

Fahr-i Âlem Efendimizin güzel ahlâkına ilişkin nice vasıflar daha zikredip:

— Ben O'nu mübeşşir (iyilikleri haber vererek, kolay yolları göstererek sevindirici) ve nezîr (kötülükleri bildirerek, kötü sonuçlarını göstererek sakındırıcı) olmak üzere göndereceğim, dedikten sonra:

— O'nun ümmetini insanlar için çıkarılan ümmetlerin en hayırlısı kılacağım. Çünkü onlar, emr-i bil-mâruf ve nehy-i ani'l-münker ederler (iyilikleri yapar ve yaptırır, kötülüklerden kaçar ve kaçındırırlar). Benim vahdaniyetime şehadet edip bana îman getirirler. Ne güzel, ne gökçek, ne mutluluk o kalblere, yüzlere ve ruhlara ki, bana onlar ihlâs etmişlerdir. Ben, onlara mescidlerinde, meclislerinde, yataklarında ve duraklarında tesbih, tekbîr, tahmîd ve tevhîd ilham ederim. Melekler benim Arş'ımın etrafında saf saf durdukları gibi onlar da mescidlerinde saf saf dururlar. Onlar benim dostlarım ve yardımcılarımdır. Putperest olan düşmanlarımdan ben, onlarla intikam alırım. Onlar, bana kıyam, kuud, rükû ve sücûd ile namaz kılarlar. Diyarlarından binlercesi mallariyle çıkarlar, benim rızamı isteyip yolumda düşmanlarla saf saf durarak cenk ederler. Ben, onların kitapları ile diğer kitapları hatmederim (tamamlarım, sona ve kemâle erdiririm), şeriatleriyle diğer şeriatleri hatmederim ve dinleriyle diğer dinleri hatmederim. O halde bir kimse onlara yetişip de kitaplarına îman getirmez, dinlerine ve şeriatlerine tâbı olmazsa, o benden değildir, benden dargındır. Ben o ümmeti ümmetlerin en üstünü kılarım ve onları âdil kimseler ederim. Tâ ki, insanlar üzerine tanıklar, koruyucu ve kollayıcılar, halk arasında dirlik ve düzeni sağlayıcılar olsunlar. Onların hâli şudur ki, gazaba gelseler

tehlîl ederler, yânı "Lâ ilâhe illâllah" demek suretiyle gazablarını savuştururlar. Ne zaman birbiriyle çekişecek olsalar beni tesbîh ederler, yâni "Sübhânallah" diyerek çekişmelerini keserler. Yüzlerini, ellerini, ayaklarını ve yüreklerini yıkar, temız ederler. Eteklerini bellerine sokup yolumda hizmet ederler. Yüce yerler üstüne çıkıp tehlîl ederler. Kurbanları kendi kanlandır ve kitapları kendi göğüslerindedir. Geceleri ıssız yerlerde ibadet ederler, gündüz arslan olurlar. Yâni dın düşmanları üzerine hücum ve galebede arslan gibi yiğit ve cesur olurlar. Ne güzel, ne hoş, ne kutlu bir haldır o kimselere ki, o ümmetten olup onların dinleri, şeriatleri ve tarıkatleri (yolları) üzere olurlar. Bu, benim fazlımdır ki, dilediğim kimseye veririm. Ben büyük fazl sahibiyim, diye buyurdu.

TENBİH: O halde her akıllı kişiye vaciptir ki, kendi nefsini muhasebeye çekip görsün: Eğer bu hadîs-i Şerifte Hak Teâlâ Hazretlerinin buyurduğu vasıflar, güzel ahlâklar ve iyi huylarla vasıflanmışsa kendini Muhammed ümmetinden bilip şükür ve zikrini ziyade eylesin. Eğer bunun aksi bir hal üzere ise boş yere dindarlık ve müslümanlık iddiasında bulunmasın. Erkenden başının çaresine baksın. Hak Teâlâ Hazretleri, bu şerefli ümmetin alâmetlerini ve simalarını haber vermiştir. Ciddiyetle cehdedip onlardan olmağa himmet ve gayret etsin. Tâkati kesilip gereken şeyleri hazırlamaya imkân kalmayınca iş zor olur. O zaman pişmanlık fayda vermez.

İmam-ı Fahreddin buyurmuştur ki: "Mûcizesi çok açık olan peygamberin ümmetinin sevabı az olur."

İmam-ı Sübkî: "Ancak bu ümmet ki, peygamberlerinin mûcizesi en açık olduğu halde kendilerinin sevabı çoktur," diye buyurmuştur.

Ancak saadet bu ümmetten olanındır. Ama **kişinin kendini bunlardan sanmasiyle hakikaten bunlardan olmasının arasında pek çok fark vardır.** Hak Teâlâ Hazretleri, bu mânayı teşhis ve idrâk müyesser etsin.

Bu ümmetin hasletleri cümlesinden biri de şudur ki, ganimet malının helâl olması peygamberler arasında Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretlerine mahsus olduğu gibi ümmetler arasında bu ümmete de öyle mahsus kılınmıştır. Her yerde namaz kılmak, Resûlüllah Efendimiz Hazretlerine nasıl mahsus ise bunlara da öyle mahsustur. Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerine mahsus oluşu peygamberlere nisbetledir. Bunlara mahsus oluşu da geçmiş ümmetlere nisbetledir. Arzın temiz kılınması da böyledir.

İmam-ı Buharî'nin naklinde Ebu Ümâme'den rivayet edilmiştir ki, Peygamber Efendimiz Hazretleri:

جُعِلَتِ الْأَرْضُ كُلُّهَا لِي وَلِأُمَّتِي مَسْجِدًا وَطَهُورًا

"**Bütün arz** (yeryüzü ve toprak) **benim için ve ümmetim için mescid** (secde yeri) **ve temizleyici kılındı,**" diye buyurmuşlardır.

Hadîste geçen **Tahûr**'dan murad, mutahhardır. Yâni temiz edicidir. Cunüpluk ânz olan yahut abdesti bozulan bir kimse su bulamayıp teyemmüm etse temiz olur.

İmam-ı Muslim'in rivayetinde de Huzeyfe'den rivayet edilmiştir ki:

جُعِلَتْ لَنَا الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدًا وَجُعِلَتْ تُرْبَتُهَا طَهُورًا إِذَا لَمْ نَجِدِ الْمَاءَ

"Arzın, her yeri bize mescid, su bulamadığımız zaman da toprağı bize temizleyici kılınmıştır; bizi pâk eyler," buyurulmuştur.

Bu büyük ümmetin hasletlerinden biri de abdest almaktır. Zira önceleri abdest almak peygamberlere buyrulmuştu, ümmetlerine buyrulmuş değildi.

İmam Halimi böyle zikredip İmam Buharî'nin naklinde vâki olan şu hadîs-i şerifi delil göstermiştir:

إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ

Hadîste geçen kelimelerden ğarrâ, eğarr kelimesinin çoğuludur. Eğarr da, alnında beyaz (alnı akıtmalı) olan ata denir. Muhaccelîn kelimesi de muhaccel'in çoğuludur. Muhaccel, ayağı sekili olan ata denir. Arap tâifesi içinde bu vasıftaki at çok makbûl ve muteber olduğu için ümmetini ona teşbih edip buyurmuştur ki:

"Benim ümmetim kıyamet günü mahşer arasında bu sıfatla dâvet olunurlar. Yâni abdest suyu dokunan yerleri nuraniyet üzre olur. Yüzleri, elleri ve ayakları, geri kalan âzalarından ak ve nuranî olur."

Ama Fethü'l-Bâri Sahibi böyle mâna vermeye karşı bâzı görüşler ileri sürüp dedi ki: "Sahih-i Buharî'de Hazret-i Sâre'nin kıssasında geçtiğine göre 'Hâcer'i Sâre'ye veren melik Sâre'ye yaklaşmak istediği zaman Sâre kalktı, abdest alıp namaz kılmakla meşgul oldu,' denilmiştir. Ayrıca yaralı rahip kıssasında: '**O kalktı, abdest aldı ve namaz kıldı,**' denilmiştir. Bundan anlaşılır ki, geçmiş ümmetlerin de abdestleri varmış. O halde açık olan şudur ki, bu ümmete mahsus olan ğarre ve tahcîl (yâni alnı, elleri ve ayakları nuranî bir aklıkla işaretli) olmasıdır. Abdestin kendisi değildir."

Fakat Halimî'nin muradı, abdest âyetinde vâki olduğu şekilde abdest bu ümmete mahsustur, demektir. Kabûl edelim ki, geçmiş ümmetlerde de abdest varmış. Ama bu şekilde abdestin onlarda da bulunduğu nereden sâbit olur? Mumkün değil midir ki, onların abdesti yalnız el yıkamak yahut el ile yuz yıkamak şeklinde olsun. Tâ bu ümmetin abdesti gibi iki eli dirseklere kadar yıkamak, yüzü tamamen yıkamak, başı meshetmek ve ayakları topuklara dek yıkamak şeklinin onların abdestlerinde de bu-

lunduğu nereden sâbit oldu? Namazlarının da bütün yönleriyle bu ümmetin namazı gibi olduğu nereden sâbit olmuştur? Mademki bunun delili yoktur, *Fethü'l-Bârî* Sâhibi'nin ileri sürdüğü görüşler de vârid değildir.

Biri de beş vakit namazdır. Bu ümmetten başkasına beş vakit namaz buyrulmamıştır.

Tahâvî Ubeyd bin Muhammed'den, o da Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ) rivayet etmiştir ki:

"Âdem peygamberin tevbesi sabah vaktinde kabûl edildi. O zaman kalkıp iki rek'at namaz kıldı. O, sabah namazı oldu. İshak aleyhisselâm için öğle vaktinde fidye gönderildi. O da dört rek'at namaz kıldı. O namaz öğle namazı oldu. Üzeyir aleyhisselâm vefat edip yüz sene sonra dirildiğinde:

— Ne kadar yattın? dediler.

— Bir gün, dedi.

Sonra güneşe bakıp:

— Yahut birkaç saat, dedi.

Ve dört rek'at namaz kıldı. O namaz ikindi namazı oldu. Dâvud aleyhisselâm, akşam güneş battığı zaman bağışlandı. Dört rek'at namaz kılmak için kalktı, üçüncü rek'atte oturdu. O namaz akşam namazı oldu. Ama yatsı namazını ilk kılan, bizim peygamberimiz, nebilerin ve resullerin efendisi Muhammed Mustafa (Allah'ın yardımları O'nun ve bütün peygamberlerinin üzerine olsun) Hazretleridir. Yatsı namazı Fahr-i Kâinat Hazretlerine mahsus olan şeylerdendir."

Ebu Dâvud *Sünen*'inde, İbn-i Şeybe kitabında ve Beyhakî *Sünen*'inde Muâz bin Cebel (R.A.) Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki: "Bir gece Fahr-i Kâinat Efendimiz Hazretleri, yatsı namazını öyle geciktirdi ki, başkaları onun kıldığını sandılar. Ondan sonra Peygamber Efendimiz çıkıp:

"Bu namazı, ufkun aydınlığı kaybolup karanlık zamanı geldiğinde kılın. Gerçekten siz bu namazla diğer ümmetlere üstün kılındınız. Bunu sızden önce gelen ümmetler kılmadılar," diye buyurdu."

Bu ümmete mahsus olan fazilet ve kerametler cümlesinden biri de ezandır. Başka biri kamet ve biri de besmele'dir. Şeyh Şıhâbeddin El-Halebî En-Nahvî, tefsirinde, "Besmele, bizden önce gelenlerden kimseye nazıl olmamıştır. Besmele de bu ümmete mahsus olan şeylerdendir," diye buyurdu.

Biri de **Te'mîn**, yâni âmin demektir. İmam-ı Ahmed'in (Allah ona rahmet etsin) rivayetinde Hazret-i Âişe-i Sıddıka (R. Anhâ) buyurmuştur ki: "Bir zaman Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin yanında idim. Bir Yahudi izinle Fahr-i Âlem Haz-

retlerinin şerefli huzuruna girdi. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz bir hadîs-i şerif buyurdu. O hadîste:

"Yahudi tâifesi, bizim hidayet olunduğumuz cuma günleri imam ardında âmin dememize haset ettikleri gibi hiç bir şeye haset etmemişlerdir," dedi.

Hâfız İbn-i Hacer: "Bu hadîs-i şerif gariptir. Bu sözlerle bu şekilden başka şeklini bilmiyoruz," demiştir. Fakat bir hadîs-i şerif daha gelmiştir ki, onu İbn-i Mâce ihrac etmiş ve İbn-i Huzeyme tashih etmiştir. İkisi de Sehl bin Ebî Sâlih'den, o da kendi babasından, o da Hazret-i Âişe'den (R. Anhâ), o da nebilerin iftiharı Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmişlerdir ki:

"Yahudiler, bizim selâm vermemizi ve âmin dememizi kıskandıkları kadar hiç bir şeyi kıskanmazlar," diye buyurmuşlardır.

Bu ümmete mahsus olan şeylerden biri de rükû'dur. Hazret-i Ali'den (Allah onun varlığını mübarek kılsın ve ondan razı olsun) rivayet edilmiştir ki:

"Bizim ilk rükû ettiğimiz namaz ikindi namazıdır. Ben, bu rükû üzerine:

— Ya Resûlâllah! Bu nedir? dedim.

Resûlüllah Efendimiz:

— Ben bununla emrolundum, diye buyurdular," demiştir.

Hadîs imamlarından Bezzâr ve Beyhakî böyle rivayet etmişlerdir. Bundan istidlal edilen şudur ki, ondan önce öğle namazını kıldı. Beş vakit namaz farz olunmadan önce gece namazlarını kılardı. Onlarda rükû etmezdi.

Bâzı âlimler: "Peygamber Efendimizin mezkûr ikindi namazından önce kıldığı namazlarda rükû etmemesi, eski ümmetlerin namazlarının rükûdan hâlî olduğuna karinedir," diye buyurdular. Müfessirlerden bir topluluk: **"Verkeû mea'r-râkiîne — Rükû edenlerle beraber rükû ediniz,"** (Bakara sûresi: 2/43) âyet-i kerîmesinin tefsirinde: "Rükûun şeriata dahil olması bu millete mahsustur. Benî İsrâil'in namazında rükû yoktu. Onun için Hak Teâlâ Hazretleri, onlara, 'Muhammed ümmeti ile beraber rükû edin,' diye buyurdu. Bu da delildir ki, eski ümmetlerde rükû yoktu," dediler. Ama Hak Teâlâ Hazretlerinin **"Yâ meryemu'knutî li-rabbike vescüdî verkei mea'r-râkiîne — Ey Meryem, Rabbine itâat, inkıyâd ve ibadette kaim ol; O'na secde edip rükû edenlerle beraber rükû et,"** (Âl-i İmrân sûresi: 3/43) diye buyurmasını Hazret-i Meryem'e cemaatle namaz kılmak emredilmişti diye tefsir ederek "Bu âyet-i kerîme o kavle aykırıdır," dediler.

Bâzıları da te'vil edip: "Meryeme emrolunan kunut, itâat ve ibadette devamlı olmak mânasınadır. Nitekim **"Emmen hüve kanitün ânâe'l-leyli sâciden ve kaimen — Onlar mı, yoksa o gecenin bir saatinde kalkıp secde ve kıyam ederek Rabbine**

itâat ve inkıyâd edenler mi daha hayırlıdır?" (Zümer sûresi: 39/9) kavl-i şerifinde murad o mânadır. Secdeden murad namazdır. Bir parçasını zikrederek bütününü kasdetmek kabilindendir. Nitekim: **"Fesebbihûhü ve edbâre's-sücûdi — Ve secdelerin arkasında onu tesbih et,"** (Kaf sûresi: 50/40) kavl-i şerifinde de "secdelerin" arkasında demek, "namazdan" sonra demektir. Yâni secdeler diyerek namaz kasdolunmuştur. Rükû'dan murad da huşû ve tevazudur," dediler. En iyisini Allah bilir.

Bu ümmete mahsus hasletlerden biri de meleklerin safları gibi namazda saf bağlamaktır.

Biri de cuma günüdür ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بَيْدَ أَنَّهُمْ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِنَا ثُمَّ هٰذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فَرَضَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَدَانَا اللّٰهُ
لَهُ فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ

"Biz, o sonra gelenleriz ki, kıyamet gününde ileri varıcılarız. Ancak şu kadar var ki, geçmiş ümmetlere bizden önce kitap verildi. Ondan sonra bu cuma günü o gündür ki, Hak Teâlâ Hazretleri onlara farz etmişti. Gittikçe onun hakkında ihtilâfa düştüler. İşte bunun üzerine Hak Teâlâ Hazretleri bizi o güne hidâyet eyledi. Bundan dolayı insanlar o gün üzerinde bize uyarlar. Yahudiler bizim günümüzün ertesi gününe, Hıristiyanlar ise onun ertesi gününe uyarlar," diye buyurdu.

Biri de cuma gününde duaların kabûl edildiği saattir. Bu saatin tayini hakkında otuzdan fazla görüş ileri sürülerek ihtilâf edilmiştir. *"Levâmiu'l-Envâr fi'l-Ed-iyetü ve'l-Ezkâr"* adlı kitabında Müellif (Allah ona rahmet etsin) demiştir ki: "Mezkûr saatin doğru ve kesin olarak kimseye bildirilmiş olmaması, o şerefli günde her kişinin tâat, ibadet ve zikirlerle meşgul olmaları içindir. O günü bu halle geçirip boş ve değersiz şeylere harcamayanlar, bu sayede o saate rast gelirler." Ama bâzıları, "İkindi namazından akşam namazına varıncaya kadardır," diye vaktini kesinlikle tayin etmişlerdir. Bâzıları da, "Ezan ile hutbe arasındadır," dediler. Bundan başka daha çok vakitler zikretmişlerdir.

Biri de şudur ki, mübarek Ramazan ayının ilk gecesi geldiği gibi Hak Teâlâ Hazretleri bu ümmete nazar eder. Nazar ettiği kimseye aslâ azâb etmez. Cennet de o gecede süslenir. Oruçluların ağızlarının kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Her gece melekler, Muhammed ümmeti için istiğfar ederler. Tâ onlar oruçlarını açıncaya kadar Hak Teâlâ Hazretlerinden onların bağışlanmasını isterler. Ra-

mazan ayının son gecesı olunca onların hepsı bağışlanırlar. İmam-ı Beyhakî, böylece rivayet etmiştir.

Bezzâr'ın naklinde: "Denızdeki büyük balıklar, tâ iftar edinceye kadar onlar ıçın ıstiğfar ederler," diye buyurulmuştur. Muhammed ümmetinin ay'ı olan o mübarek ayda şeytanlar zincire vurulurlar. İmam-ı Ahmed ve Bezzâr böyle rivayet etmişlerdır.

Biri de sahurdur, yâni gerçek sabahın doğmasından önce yemek yemektir. Ayrıca akşam yemeğinde acele etmektir. Şeyhayn'ın rivayetlerinde böyle gelmiştır.

Ayrıca fecrin doğuşuna kadar eşler arasında birleşmenin caiz olması da bu ümmete mahsustur. Eski ümmetlere ilk günden sonra haramdı. İslâmiyetin başlarında da böyleydi. Sonradan nesholunup caiz oldu.

Ama "Ramazan orucu bu ümmete mahsus mudur, değil midir?" denilirse, **"Kemâ kütibe alâ'l-lezîne min kabliküm — Sizden öncekiler üzerine yazıldığı gibi,"** (Bakara sûresi: 2/183) buyrulduğu yerdeki açık benzetmeye bakılırsa bizden önce gelenlere de Ramazan orucu farz olunmuş olur.

İbn-i Ebî Hâtem, Abdullah bin Ömer Hazretlerinden merfuan rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

"Allah, Ramazan orucunu sizden önce gelenler üzerine de yazdı," buyurmuşlar.

Fakat bunun isnadında meçhul vardır. Doğruluğu kesinleşmiş olsa geçmiş ümmetlere de farz olunduğu kesinleşmiş olurdu. Ama âlimlerin toplumunun kavli şudur ki:

— **"Sizden öncekiler üzerine yazıldığı gibi sizin üzerinize de oruç yazıldı,"** (Bakara sûresi: 2/183) âyet-i kerimesinde teşbih, mutlak olarak oruç'a göredir; onun miktarı ve vakti kasdedilmiş değildir, dediler.

Bu ümmete mahsus olan hasletlerden biri de musibet zamanında istirca' (Allah'a dönüşü istemek) tir; yâni **"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn — Biz Allah'a âidiz ve O'na dönücüleriz," (K: 2/156)** demektir.

Saîd bin Cübeyr (R.A.) buyurmuştur ki: "Musibet vaktinde bu ümmete öyle bir şey verilmiştir ki, hiç bir peygambere onun benzeri bir şey verilmemişti. **"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn," (K: 2/156)** bunlara verilmiştir. Eğer peygamberlere verilmiş olsa Yâkub peygamber'e, Hazret-i Yûsuf'un ayrılık ıstırabında: **"Yâ esefâ alâ yûsufe — Vay benim Yûsuf üzerine ıstırabım!"** (Yûsuf sûresi: 12/84) dediği zamanda verilirdi."

Biri de şudur ki, Hak Teâlâ Hazretleri, diğer ümmetler üzerinde olan ağır külfet ve yükleri, bu ümmetin üzerinden kaldırıp gidermiştir. Meselâ önceleri şöyleydi: Taammüden adam öldürmede kısas nasıl lâzımsa hatâen öldürmede de öylece lâzımdı. Bu ümmetten o kaldırılıp hatâda diyet gerekli olmuştur. Uzvun telef edilmesinde de böyleydi. Necaset bulaşan yerin kesilmesi gerekti. Onların tevbeleri, kendile-

rini öldürmekti. Benî İsrâil'den bir kişi günah işlese sabah kalkıp kapısının üstünde: "Senin günahının keffareti şudur ki, iki gözünü çıkarasın!" diye yazılmış bulurdu. O da gidip gözlerini çıkarırdı. Bu belâları Hak Teâlâ Hazretleri, nebilerin efendisi Peygamber Efendimiz Hazretlerinin hürmetine bu ümmetin uzerinden kaldırdı. İşlenmesinde zorluk ve eziyet olan her iş bunların üzerinden kaldırılmıştır. Bu şerefli dinde güçlük yoktur.

Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, **"Ve mâ ceale aleyküm fi'd-dîni min harecin — Ve Allah size dinde bir güçlük yüklememiştir,"** (Hac sûresi: 15/78) buyurmşutur.

Hâsılı bunlara güç olan şey buyrulmamıştır. Bir kimse kıyama kadir olmasa oturduğu yerde namaz kılması caizdir. Yolcu olan kimseye oruç tutmamak mübahtır; kısa günlerde kazâ etmek de doğrudur. Bunlardan güçlüğün kaldırılmasının mânası budur, dediler.

Bâzıları da: "Her günahtan bir kurtuluş yolunun tayin edilmiş olmasıdır. Tevbe kapıları bunlara açık olup Allah'ın haklarından keffaretin bunlara meşru olmasıdır. Kul haklarında diyetler ve irşler tayin olunmasıdır," dediler. İrş diye, yaraların diyetine denir. Meselâ bir kişi, bir kimseyi yaralasa onun vermesi gereken mala irş derler. İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Güçlükten murat, Benî İsrail üzerine takdir olunan külfet ve ağırlıklardır," diye buyurmuşlardır ki, onlar zikrolunmuştu.

Kâ'bu'l-Ahbar'dan rivayet edilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri, bu ümmete üç şey vermiştir:

1. Bu ümmeti, **"Şühedâe alâ'n-nâsi — İnsanlar üzerine şâhid"** (Bakara sûresi: 2/143) eyledi.

2. Dinlerinde harec (zorluk) vermedi. Yâni güç ve ağır şeyler buyurmadı. **"Allah, hiç kimseye gücünün yetmeyeceği yükü yüklemez,"** (Bakara: 2/286) buyurdu.

3. **"Üd'ûnî estecib leküm — İsteyin, vereyim,"** (Mü'min sûresi: 40/60) buyurdu. Yâni: "Benden muradınızı dileyin, duanızı kabûl edeyim," diye buyurdu.

Biri de şudur ki, yanılma, unutma ve ikrah (cebir altında bulunma) sebebiyle kınanma bunlardan kaldırılmıştır. Bir günahı, yanılarak veya unutarak yahut başkasının cebir kullanması altında işlemiş olsalar onların üzerine o günah yazılmaz. Beni İsrail, yanılma ve unutma ile bir günah işleseler, sadece cezası ta'cil olunurdu (cezası âhirete bırakılmayıp dünyada verilirdi). O günah yönünden yemekten veya içmekten bir şey kendilerine haram kılınırdı. Bu şerefli ümmet, bunlardan muaftır. Âlemlerin hocası Peygamber Efendimiz Hazretleri:

رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَاءُ وَالنِّسْيَانُ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ

"Benim ümmetimden hatâ (yanılma), **nisyân** (unutma) **ve onlara cebren bir şey yaptırılması kaldırılmıştır,"** diye buyurmuştur.

İmam-ı Ahmed, İbn-i Hıbbân, Hâkim ve İbn-i Mâce böyle rivayet etmişlerdir.

Biri de şudur ki, şeriatları, geçmiş ümmetlerin şeriatinden daha tam ve daha mükemmeldir. Bu mâna öyle açıktır ki, delile muhtaç değildir. Mûsâ aleyhisselâm'ın şeriatı, kahır ve celâl şeriatı idi. Ümmetinin mücrimlerinin kendi kendilerini öldürmeleri buyrulmuştu. İçyağı yemek, tırnaklı hayvanların etini yemek ve tayyibattan nice nesne daha haram kılınmıştı. Ganimetler haram kılınmıştı. Günahlara verilen cezalardan nice nesne ta'cil olunmuştu. Başkalarına teklif olunmayan belâlardan nice nesne onların üzerine yüklenmişti.

Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm, vekar, heybetlilik, hışım, gazab ve hiddette öyle bir derecede idi ki, Âdemoğlu onun yüzüne bakamazdı. Bütün bu hiddet ve şiddeti Allah içindi.

Hazret-i İsa aleyhisselâm, cemâl (güzellik) mazharı idi. Şeriatı, fazl ve ihsan şeriatı idi. Onda mukatele ve muharebe yoktu. Hıristiyanların savaşması dinlerinde haramdır. Savaşmaları dinlerinin gereği değildir. Bu hususta şeriatlarına isyan ve muhalefet ederler. İncil'de hüküm şöyledir ki: "Bir kimse senin yüzüne bir tokat vursa öbür tarafını da tutuveresin. Bir kimse gelip arkandaki elbiseni çekerse salıveresin. Bir kişi güçle seni bir mil yere sürerse onunla beraber yürüyüp iki mil yere gidesin," diye buyrulmuştur. Daha bunun benzeri teslimiyet, sabır ve tahammüle ilişkin nice nesneler ferman olunmuştur. Şeriatlerinde riyazet ve meşakkatler yoktur. Bunları ruhbanlar sonradan ortaya çıkarmışlardır. Kendi bid'atleridir, yoksa dinlerinde üzerlerine lâzım kılınmış nesneler değildir. Sözün kısası, onların şeriatları bu üslûp üzere idi.

Ama bizim efendimiz, iki cihanın iftiharı Muhammed Mustafa (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hazretlerinin şeriatı, kemâl mazharı, adalet ve itidal mizanıdır. Yerinde hiddet ve şiddet, yerinde rahmet ve re'fet sudûr ve zuhûr eder. O şeriatlerin ikisinde olan hasletleri kendinde toplayıcıdır. Allah'ın hikmetinin gereği olarak yerli yerine sarf olunur.

O halde varlıkların iftiharı Peygamber Efendimiz Hazretlerinin şeriatı, şeriatların en mükemmelidir. Ümmeti de ümmetlerin en şereflisidir. Bunların halleri hallerin en mükemmeli ve hasletlerin en üstünüdür. Bu şeriatta zulüm haramdır, adalet farz ve vaciptir. Fazl ve ihsan müstehaptır. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri, kerîm kitabında buyurmuştur ki: **"Ve cezâü seyyietin seyyietün mislühâ — Ve bir kötülüğün karşılığı yine onun gibi bir kötülüktür."** (Şûrâ sûresi: 42/40)

Bu mertebe adalet mertebesidir.

Yine aynı âyeti kerîmenin devamında buyrulmuştur ki: **"Femen afâ ve aslaha feecruhu alâllahi — Bir kimse kendisine kötülük edeni afvetse de arayı ıslah eylese onun ecir ve sevabı Allah üzerinedir."** (Şura: 42/40) Yâni, o afvedene ecirler vermeği Hak Teâlâ Hazretleri kendi üzerine gerekli kılmıştır.

Bu mertebe ise fazl ve ihsan mertebesidir. Aynı âyet-ı kerîmenin sonunda: **"İnnehu lâ yühıbbü'z-zâlimîne — Hiç şüphesiz O** (Allah), **zâlimleri sevmez,"** (Şura: 42/40) buyurması zulmü haram kılmaktır.

Yine bır âyet-i kerîmede de: **"Ve in âkabtüm feâkıbû bimisli mâ ûkıbtüm bihi — Eğer azâb edecekseniz, size yapılan azabın misliyle** (aynıyla) **azâb edin,"** (Nahl sûresi: 16/126) buyurmuştur. Yâni size yapılanın mislini tecavüz etmeyin demektir ki, bu da adalet mertebesidir. Meselâ bir kimsenin bir dişini çıkarsalar, o çıkaranın da bir dişini çıkarmak gerek. Daha fazlasına tecavüz etmemek gerektir. Aynı âyet-i kerimenin devamında: **"Ve lein sabertüm lehüve hayrün lissâbirîne — Ama sabrederseniz, andolsun ki, o,** sabredenler **için daha hayırlıdır,"** (Nahl sûresi: 16/126) buyrulması fazl (üstünlük) mertebesidir. Yâni: "Eğer sabrederseniz, sabretmek size intikam almaktan daha hayırlıdır," demek olur.

Bu ümmete haram kılınan her şey, onları korumak ve himaye etmek için haram kılınmıştır. Ama geçmiş ümmetlere bâzı şeyler ceza olmak için haram kılınırdı. Nitekim işareti daha önce geçmiştir. Kötü ve zararlı olan her nesne bu ümmete haram kılınmıştır. Güzel ve faydalı olan her şey de bunlara helâl kılınmıştır. Bunları ümmetlerin en hayırlısı kılıp başkalarında ayrı ayrı bulunan güzellikler bunlarda toplanmıştır. Nitekim diğer peygamberlerde de ayrı ayrı bulunan güzellikler bunların peygamberinde toplanmıştır. Allah'ın yardımı ve selâmları O'nun üzerine olsun. Geçmiş kitaplarda ayrı ayrı bulunan güzellikleri de Allah bunların kitabında toplamıştır. Keza şeriatlarında da diğer şeriatların bütün güzelliklerini toplamıştır. Bunları, insanlar içinde seçkin ve gözde kılmıştır. **"Hüve'ctebâküm — O, sizi seçti,"** (Hac sûresi: 22/78) bu mânayı ifade eder.

Bunların faziletlerinden biri de şudur ki, dalâlet üzerinde ittifak etmezler.

İmam-ı Ahmed, İmam-ı Taberanî ve diğerlerinin nakillerinde Ebu Nusretü'l-Gıfârî'den (R.A.) merfuan rivayet olunmuştur ki:

سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا تَجْتَمِعَ أُمَّتِي عَلَى ضَلَالَةٍ فَأَعْطَانِيهَا

"Rabbimden, ümmetimin dalâlet üzerinde ictima etmemesini diledim. Rabbim de bana dilediğimi verdi," buyrulmuştur.

Yine Taberanî ve İbn-ı Ebî Âsım'dan, o da Ebu Mâlık El-Eşarî'den merfuan rivayet etmişlerdir ki, Fahr-i Kâınat Efendımiz Hazretleri bir hadîs-ı şerifinde: **"Ger-**

çekten **Hak Teâlâ Hazretleri sizi üç nesneden kurtarmıştır,"** diye buyurduktan sonra onlardan birini, **"Ve inne lâ tectemiû alâ dalâleti — Şüphesiz siz, dalâlet üzerinde birleşmezsiniz,"** diye zikretti. Nihayet meşhur olan hadîs, yukarıda metni geçen hadîstir. Pek çok isnatlarla ve müteaddit şahitlerle gelmiştir. Merfu'da ve diğerlerinde varid olmuştur, dediler.

Biri de şudur ki, bunların icmaı (bir görüş üzerinde birleşmesi) hüccet ve ihtilâfı (birbirinden ayrı görüşlerde olmaları) rahmettir. Daha önce gelen ümmetlerin ihtilâfı ise azâb idi.

Beyhakî'nin rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki:

اِخْتِلَافُ أَصْحَابِي لَكُمْ رَحْمَةٌ

"Benim yakın arkadaşlarımın ihtilâfı sizin için rahmettir," diye buyrulmuştur.

Ama bunun isnadında zayıflık vardır, dediler. Bâzı rivayette de:

اِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ لِلنَّاسِ

"Ümmetimin ihtilâfı insanlar için rahmettir," sözleriyle varid olmuştur.

İhtilâflarının rahmet olmasının mânası şudur: Gerçeği bulmak ve açıkça ortaya koymak için değişik görüşler ileri sürmeleri rahmet sebebi olur demektir. İmamlardan çok kimse bunun aslının olmadığı zannında bulunmuşlardır. Ama Hitâbî, *Garîbü'l-Hadîs*'de bir münasebet düşürüp: "Bu hadîse iki kişi itiraz etti. Bunlardan biri mâcin (hile yolunu öğreten), biri mülhid (dinsiz) dir," diye buyurdu. Bunlardan muradı, İshak Musulî ile Câhiz idi. Onlar bu hadîse itiraz edip ileri geri bâzı sözler söylemişlerdi. "İhtilâf rahmet olunca ittifakın azâb olması gerekir," demişlerdi. Hitâbî bu sözün reddiyle meşgul oldu ve kendi katında bunun sâbit olduğunu haber verdi.

Yahyâ bin Saîd'den rivayet edilmiştir ki: "İlim ehli, genişlik ehlidir. Vakit olur ki, bir nesnenin birisi helâllığına fetva verir, birisi de haramlığına fetva verir. Böyle etmek onlara ayıp olmaz," demiştir.

Bunun açıklama şekli şudur: Bir zaman olur ki, halk bir nesneye mütehammil olurlar. Onlarda iyilik hali galip bulunur. O zaman o şeyin cevazına fetva verilir. Bir zaman da olur ki, insanlar ona mütehammil olmazlar. Onlarda fesat galip olur. O vakit caiz görerek fetva vermezler. Meselâ bir kimse karısına talâk verdiği sırada sözüne bitişik olarak kendinin işiteceği kadar bir sesle "İnşâallah" dese talâk vâki olmaz. Sonradan böyle ettiğine yemin etse tasdik olunur. Âlimler, fesadın açıkça anlaşılmadığı yerlerde bunun gereği üzre fetva verirler. Ama bâzen fâcir ve mezhebsiz bir kimse olur ki, karısının boş olmaması için yalan yere yemin edip ömrü oldukça zina et-

meyi ihtiyar eder. Bu türlü kimselere itimat olmadığı için fetva vermezler. Diğer ihtilâfların da birer hikmeti vardır. Murad gerçeği açıkça ortaya çıkarmak olup nefsanî bir garaz olmayınca zarar etmez.

Biri de şudur ki, tâun (veba) bunlara şehadet ve rahmettir. Sahih-ı Buharı ve Müslim'de Ebu Hüreyre (R.A.), Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden rivayet etmiştir ki:

الشهداء خمسة المطعون والمبطون والغرق وصاحب الهدم
والشهيد في سبيل الله

"Şehit beş kısımdır: Tâun (vebâ) çıkaran, içağrısından giden, suya garkolan, duvar altında kalan ve Allah yolunda gazâda şehit olandır," buyurmuşlardır.

Halbuki vebâ, kâfirlere azâb için gönderilmiştir. Nitekim İmam-ı Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinde:

الطاعون شهادة لأمتي ورحمة لهم ورجز على الكافرين

"Vebâ, ümmetime şehadet ve onlar için rahmettir. Kâfirler üzerine ise azâbdır," buyrulmuştur.

Hadîs metninde geçen kâfirler hakkında ricz olması, azâb mânasına gelir.

Biri de şudur ki, bu ümmetten iki kişi bir kulun iyiliğine tanıklık etseler Hak Teâlâ Hazretleri o kula cenneti gerekli kılar. Halbuki bunun için geçmiş ümmetlerden yüz kişinin tanıklık etmesi gerekirdi. Ancak yüz kişinin tanıklık etmesiyle bu mertebe elde edilirdi.

Biri de şudur ki, bu ümmet, bütün ümmetlerin amel bakımından en aza, ecir ve fazilet yönünden en çoğa sahip olanıdır. Yâni amelleri az, fakat sevapları çoktur. Bunlara azıcık bir ömür içinde en öncekilerin ve sonradan gelenlerin bilgileri verilmiştir. Diğer ümmetlerden sonra gelip onların kabahatleri bunlara malûm olmuş, bunların kabahatleri başka bir ümmete malûm olmamıştır. Hak Teâlâ Hazretleri, diğer ümmetler içinde rüsvay olmaktan bunları esirgemiştir.

Bu ümmetin hususiyetleri cümlesinden biri de şudur ki, bunlara isnâd verilmiştir. İsnâd, bunların faziletlerinden çok yüksek bir fazilet ve kuvvetli sünnetlerden yüce bir sünnettir.

Muhammed bin Hâtem bin El-Muzafferûn'dan rivayet edilmiştir ki: "Hak Teâlâ Hazretleri, bu ümmeti, isnâd ile diğer ümmetler üzerine üstün kılıp yüceltmiştir. Üm-

metlerin en eskilerinde ve sonradan gelenlerinde bundan başka bir ümmet yoktur ki, onlarda isnâd olsun. Gerçi onların ellerinde kitapları vardır, fakat haberlerini karıştırmışlardır. Gökten inenleri hangisidir, sonradan katılan sözler hangisidir, birbirinden ayırmaya kadir değillerdir. Aynı zamanda haberleri güvenilir kimselerden rivayet edilmiş değildir. Ama bu şerefli ümmetin halleri şudur ki: Bir haber, tâ nihayetine varıncaya kadar isnâdla güvenilir kimselerden rivayet olunur. Yâni zamanında doğruluk, eminlik ve dine bağlılıkla tanınmış olan kimselerden rivayet olunur. Ondan sonra âlimler, en yüksek ihtimamlariyle özünü araştırırlar ki, rivayetçilerin hangısı en iyi ezberinde tutmuştur, hangisi en iyi zabtetmiştir ve kendinden yukarı olanla hangısı en çok beraber bulunmuş, hangisi en az beraber bulunmuştur? Ondan sonra bir hadisi yirmi şekilden fazla şekille yazıp karışıklıktan ve yanılmadan temizlerler. Harflerini sayarlar, zabtederler. Bunlara verilen isnâd'ın mânası budur."

Ebû Hâtem Râzî'nin buyurduğu üzre Hak Teâlâ Hazretleri Âdem aleyhısselâm'ı yarattığı zamandan beri Muhammed ümmetinden başka nebilerin ve resullerin haber ve eserlerini titizlikle muhafaza eden bir ümmet gelmemiştir. Geçmiş ümmetlerin peygamberlerinin hepsinin kıssaları, haberleri, diğer ahlâk ve davranış yolları bunlar katında zabtolunmuştur. Yüz binlerce hamd ve senâ Hak Teâlâ Hazretlerinin cenâb-ı kibriyâsına olsun ki, bunun gibi nice büyük nimetlerle bu ümmeti şereflendirmiştir.

Bâzı büyüklerden rivayet edilmiştir ki, Hak Teâlâ Hazretleri, üç nesneyi bu ümmete mahsus kıldı. Daha önce gelenlere bunlar verilmemişti. Birisi **isnâd**, birisi **ensâb**, birisi de **i'râb**'dır diye buyurmuşlardır.

İ'râb'dan murad, beyân (düzgün konuşma ve hakikati açık seçik sözlerle belirtme) dir.

Gayb Ricali Bu Ümmettendir

Büyük bir keramet de şudur ki, bunların arasında aktâb, evtâd, nücebâ ve abdâl* vardır.

* Bu sayılanların her biri, gayb ricâli zümresindendir. **Aktâb**, kutb'un çoğuludur ki, tarikatların Gavs'den sonra gelen en ulu velisi demektir. **Evtâd** da gayb ricalinden başka bir zümredir ki, kelime mânası demir kazıklar ve direkler demektir. Kâinatın ayakta ve hayatta durmasına onların varlıkları sebep olduğu için bu isimle anılırlar. **Nücebâ**, necipler, temiz ve soylu kişiler demektir ki, ilk iki zümreden sonra gelip onlara mânevî neseple bağlıdırlar. **Abdâl** ise, bir şeyin karşılığı demek olan Arapça **bedil** kelimesinin çoğuludur. Kendi varlığını Hakk'ın varlığında yok etmesi karşılığında Hakk'ın varlığı ile var olmak mazhariyetini kazanmış kimseler demektir. Türk-İslâm velilerinin aslı Arapça olan bu kelimeyi, Farsça **âb** (su) ve Türkçe "dalmak" fiilinden "**dal**" kökü ile birleştirerek "suya dalan, Hak deryasında gark olan, görünüşteki farkını irfan ve tevhid denizinde yok ederek mutlak birliğe vâsıl olan kişi" şeklinde yorumlamaları, kelimeden kasdedilen mânayı daha açık olarak tarif ve ifade eder. (S.N.)

Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, abdâllar, kırk erkek ve kırk kadından ibarettir. Her ne zaman bunlardan biri vefat etse yerine birini daha getirirler. Er kişi yerine er kişi, hatun kişi yerine hatun kişi getirirler. Hılâl, *Kerâmet-i Evliyâ*'da böyle rivayet etmiştir.

İmam-ı Taberanî *Evsafında* şu lâfızla rivayet etmiştir:

لَنْ تَخْلُوَ الْأَرْضُ مِنْ أَرْبَعِينَ رَجُلًا مِثْلَ خَلِيلِ الرَّحْمٰنِ فَهُمْ يُسْقَوْنَ
وَبِهِمْ يُنْصَرُونَ مَا مَاتَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَ آخَرَ

"Yeryüzü Halîl aleyhisselâm gibi kırk kişiden boş kalmaz. Halk onlar sebebiyle suvarılırlar. Gökten yağmurun inmesi onların berekâtiyledir. Onlar sebebiyle yardım görür ve muzaffer olurlar. Onlardan biri Hak Teâlâ Hazretleri onun yerine bir başkasını getirmedikçe vefat etmez."

İbn-i Adiy (Allah ona rahmet etsin) şu ibareyle nakletmiştir.

اَلْبُدَلَاءُ أَرْبَعُونَ اِثْنَانِ وَعِشْرُونَ بِالشَّامِ وَثَمَانِيَةَ عَشَرَ بِالْعِرَاقِ
كُلَّمَا مَاتَ مِنْهُمْ أَحَدٌ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ آخَرُ

"Abdallar kırk kişidir. Yirmi ikisi Şam diyarındadır ve on sekizi Irak memleketindedir. Her ne zaman onlardan biri vefat etse Hak Teâlâ Hazretleri yerine başka bir kimseyi getirir."

Bâzı rivayette otuz kişidir diye vârid olmuştur. İmam-ı Ahmed ve Hilâl:

لَا يَزَالُ فِي هٰذِهِ الْأُمَّةِ ثَلٰثُونَ مِثْلَ خَلِيلِ الرَّحْمٰنِ كُلَّمَا مَاتَ وَاحِدٌ
أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ رَجُلًا

"Halîlü'r-Rahmân gibi otuz kişi bu ümmetten hiç giderilmez. Onlardan biri vefat ettiği zaman Hak Teâlâ Hazretleri onun yerine başka bir eri geçirir," diye nakletmişlerdir.

Taberanî, *Kebîr*'inde şu ibareyle de getirmiştir:

بِهِمْ تَقُومُ الْأَرْضُ وَبِهِمْ يُمْطَرُونَ وَبِهِمْ يُنْصَرُونَ

"Arz, onlar sebebiyle durur, arz ehli onlar sebebiyle yağmurlanırlar ve onlar sebebiyle nusret olunurlar."

Ebu Nuaym, Hılye'de, İbn-i Ömer (R.A.) Hazretlerinden merfuan rivayet etmiştir ki:

خِيَارُ أُمَّتِي فِي كُلِّ قَرْنٍ خَمْسُ مِائَةٍ وَالْأَبْدَالُ أَرْبَعُونَ فَلَا الْخَمْسُ مِائَةٍ يَنْقُصُونَ وَلَا الْأَرْبَعُونَ كُلَّمَا مَاتَ رَجُلٌ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ آخَرَ وَهُمْ فِي الْأَرْضِ كُلِّهَا

"Benim ümmetimin seçkinleri, her çağda beş yüz kişidir. Abdâllar kırk kişidir. İşte ne o beş yüz eksilir, ne de o kırk eksilir. Her ne zaman onlardan biri vefat etse Hak Teâlâ Hazretleri onun yerine bir başkasını bedel kılar. Onlar arzın her yerinde olurlar," buyrulmuştur.

"Onlar arzın her yerinde olurlar" demekten murad, onların bir mekâna mahsus olmaları söz konusu değildir, demektir. Bu hususa ilişkin hadîs-i şerifler Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden nice yolla gelmiştir.

Yine Hilye'de.Ebu Nuaym, Abdullah bin Mes'ud (R.A.) Hazretlerinden merfuan rivayet etmiştir ki:

لَا يَزَالُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي قُلُوبُهُمْ عَلَى قَلْبِ إِبْرَاهِيمَ يَدْفَعُ اللّٰهُ بِهِمْ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يُقَالُ لَهُمُ الْأَبْدَالُ إِنَّهُمْ لَمْ يُدْرِكُوهَا بِصَلٰوةٍ وَلَا بِصَوْمٍ وَلَا بِصَدَقَةٍ قَالَ فَبِمَ أَدْرَكُوهَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ بِالسَّخَاءِ وَالنَّصِيحَةِ لِلْمُسْلِمِينَ

"Benim ümmetimden kırk kişi hiç giderilmez. Öyle kırk kişi ki, kalbleri İbrahim aleyhisselâm'ın kalbi üzredir. Yâni kalbleri O'nun kalbi gibidir. **Hak Teâlâ Hazretleri, onlar sebebiyle yeryüzü halkından belâları savar. Onlara abdâl denir. Bu mertebeye onlar, namazla yetişmediler, oruçla ve farz olan sadaka ile (zekâtla) yetişmediler.**

İbn-i Mes'ud dedi ki:

— Ey Resûlâllah! Ya ne ile yetiştiler?

Fahri Âlem Hazretleri buyurdular ki:

— **Sehâ** (cömertlik) **ve müslümanlara nasihat ile yetiştiler,"** diye buyurmuşlardır.

Nasihat, müslümanları hayırlı şeylere ve iyi işlere irşât etmeğe derler.

Mâruf-ı Kerhî buyurmuşlar ki: "Bir kimse her gün **'Allahümme erham ümmeti Muhammedin — Allahım, Muhammed ümmetine ziyade rahmet eyle,'** dese Hak Teâlâ Hazretleri onu abdâllardan yazar."

Ama Hilye'de şöyle vâki olmuştur: "Bir kimse her gün on kere:

اَللّٰهُمَّ اَصْلِحْ اُمَّةَ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ فَرِّجْ اُمَّةَ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْ اُمَّةَ مُحَمَّدٍ

"Allahım, Muhammed ümmetini ıslah et. Allahım, Muhammed ümmetini üzüntü ve darlıktan kurtarıp sevindir. Allahım, Muhammed ümmetine ziyade rahmet eyle," dese Hak Teâlâ Hazretleri onu abdâllardan yazar."

Abdâlların alâmeti odur ki, onlardan evlâd gelmez, demişlerdir*.

Bir hadîs-i şerifte şöyle gelmiştir ki:

اَبْدَالُ اُمَّتِي اِنَّهُمْ لَا يَلْعَنُونَ شَيْئًا اَبَدًا

"Ümmetimin abdalları o kimselerdir ki, onlar gerçekten hiç bir şeye aslâ lânet etmezler," diye buyurmuştur.

Demek ki, abdâl tâifesinin hasletleri, hiç bir şeye asla lânet etmemekmiş.

Yezîd bin Hârun (Allah ona rahmet etsin): "Abdâllar, ilim ehlidir," demiştir. İmam-ı Ahmed (Allah ona rahmet etsin) ise: "Eğer hadîs ehli değillerse o halde kimlerdir?" diye buyurmuştur. Yâni "Abdâllar ilim ehli olunca ilim ehli içinde hadîs âlimleri olmaları gerekir," diye buyurmuştur.

Tarih-i Bağdad'da Hatîb, Ketâni'den rivayet etmiştir ki: "Nukabâ üç yüz kişidir. Nücebâ yetmiş kişidir. Budelâ (abdâllar) kırk kişidir. Ahyâr yedi kişidir. Amed dört kişidir. Gavs bir kişidir. Nukabâ'nın meskeni (oturduğu yer) mağriptir. Nücebâ'nın meskeni Mısır'dır. Abdâl'ın meskeni Şam'dır. Ahyâr'ın belli bir meskeni yoktur. Onlar seyyahtırlar, yeryüzünde gezip dolaşırlar. Amed, arzın köşelerinde olurlar. Gavs'ın meskeni şerefli Mekke'dir. Her ne zaman insanların işlerinde umuma ait bir ihtiyaç olsa, meselâ yağmur lâzım olsa yahut yel gerekse önce Cenâb-ı İzzet'e ihtiyaç için Nu-

---

* Onlardan evlât gelmez demek, zâhiren çoluk çocuk sahibi olmazlar demek değildir. Ancak kendilerine bağışlanan erginlik makamını, buna bağlı olan ilâhî esrar ve emanetleri, evlâdına değil, erbabına bırakırlar, demektir. Çunku onlar arasında maddî nesep değil, mânevî intisap bağı geçerlidir. Onlar kimseye lânet de edemezler. Çunku baktıkları yerde Allah'dan başka kimseyi görmezler

kabâ (nakîbler, en yakın yardımcılar) yakarırlar. Ondan sonra **Nücebâ** (necîbler, temiz ve soylu kişiler) yakarırlar. Onlardan sonra **Abdâllar,** onlardan sonra **Ahyâr** (en hayırlı kişiler) ve onlardan sonra da **Amed** (amîdler, kalbi aşk ile yanan ve her kavmin ulusu olan kişiler) yakarırlar. Eğer duaları kabûl edilirse ne âlâ. Aksı halde **Gavs** yakarmaya başlar. Tâ kabûl edilinceye kadar dua ederler. Onun duası muhakkak kabûl olunur," diye buyurmuşlar*.

Bu ümmetin faziletlerinden biri de şudur ki, kabirlerine günahlariyle girerler ve istiğfar eden mü'minler mağfiret olunup (bağışlanma dileyen mü'minler bağışlanıp) günahsız çıkarlar. Hak Teâlâ Hazretleri onları günahtan temiz ve arınmış kılar.

İmam-ı Taberanî *Evsaf*'ında Enes'den (R.A.) şu ibareyle rivayet etmiştir ki, Resûlüllah Efendimiz Hazretleri:

أُمَّتِي أُمَّةٌ مَرْحُومَةٌ تَدْخُلُ قُبُورَهَا بِذُنُوبِهَا وَتَخْرُجُ مِنْ قُبُورِهَا
لاَ ذُنُوبَ عَلَيْهَا يُمَحَّصُ عَنْهَا بِاسْتِغْفَارِ الْمُؤْمِنِينَ لَهَا

"Benim ümmetim kendilerine rahmet olunmuş bir ümmettir. Onlar, kabirlerine günahlariyle girer, günahsız olarak çıkarlar. Bunlar, bağışlanma dileyerek günahtan yüz çevirmiş halis mü'minlerdir," buyurmuşlardır.

Biri de şudur ki, kabirlere diğer ümmetlerden sonra girerler ve hepsinden önce oradan çıkarlar. Ebu Nuaym'ın rivayetinde İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri:

وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ الأَرْضُ عَنِّي وَعَنْ أُمَّتِي وَلاَ فَخْرَ

"Ben, kendisi için yerin yarıldığı kimselerin ilkiyim ve ümmetim de ümmetlerin ilkidir. Bunu böbürlenmek için söylemiyorum," buyurmuşlar.

Biri de şudur ki, kıyamet gününde ümmetler, peygamberlerin tebliğlerini inkâr edecekler. Hak Teâlâ Hazretleri de, işin hakikatini en iyi bilici iken o münkirleri sus-

* Burada zikredilen gayb ricalinin isimlerini, sayılarını ve meskenlerini şöyle bir cetvel hâlinde gösterebiliriz:

Nukabâ	300 kişi	Mağrib'de.
Nucebâ	70 kişi	Mısır'da.
Abdâllar	40 kişi	Şam'da.
Ahyâr	7 kişi	Gezicidirler.
Amed	4 kişi	Her bir arzın bir köşesinde
Gavs	1 kişi	Mekke'de.
Toplam	422 kişidir.	

turmak için peygamberlerden tebliğ ettiklerine dair şahıt isteyecek. Onlar da Muhammed ümmetini şahit getirecekler. O ümmetler, bu ümmete:

— Siz, bunların bize tebliğ ettiğini nereden biliyorsunuz? diyecekler.

Bunlar da:

— Hak Teâlâ Hazretleri, bize Kur'ân-ı azim'de haber vermiştir. Oradan bılıyoruz, diyecekler.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem Hazretlerini getirip ümmetinın hallerinden sual edecekler. Resûlüllah Hazretleri, adaletlerine tanıklık edip onların doğruluğunu ortaya koyarak tanıklıklarının kabûl edilebileceğini isbat edecektir. Kur'ân-ı azîm'de: **"Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun,"** (Bakara sûresi: 2/143) buyurulması bu mânayı ifade eder.

Biri de şudur ki, amellerinin yazılı olduğu belgeler sağ ellerine sunulacaktır.

Biri de şudur ki, kendileri, bizzat ettikleri sa'yin sevabını buldukları gibı başkalarının kendileri için ettiklerinin de sevabını bulurlar. Meselâ bir kişi bir mü'min için oruç, hac ve gazâ ediverse sevabı ona vâsıl olur. Geçmiş ümmetlerde bu hal yoktu. Sadece her kişi ne amel ederse onun sevabını bulurdu. Bu kavl Ebu Cehil'in oğlu İkrime'den nakledilmiştir. Ama Hak Teâlâ Hazretlerinin:

"Ve en leyse lil-insâni illâ mâ seâ — Ve insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur," (Necm sûresi: 53/39) diye buyurduğu âyet-i kerimeye gelince ki, bunun mânası, müfessirlerin buyurdukları üzere, "Bir kimse başkasının günahı ile kınanmadığı gibi başkasının fiiliyle de sevap kazanmaz," demektır, bunun üzerınde âlımler birçok şekillerde cevaplar vermişlerdir*.

Bu cevaplardan biri şudur ki, bu âyet mensuhtur (hükmü kaldırılmıştır), dediler.

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, **"İman edenlere, imanda kendilerine tâbi olan zürriyetlerini de ilhak ederiz. Amellerinin mükâfatından bir şey eksiltmeyiz. Herkes kendi kazandığına rehindir,"** (Tûr sûresı: 52/21) âyet-i kerîmesi bunu neshetmiştir. Zira bu âyet-i kerîme gereğınce Hak Teâlâ Hazretleri, mü'minlerin zürriyetlerini, cennete girişte ve derecede onlara ilhak edecektir.

---

* Bu âyet-ı kerîmenın başındakı ve sonundakı âyetlerle beraber meâlı şudur:
"Yoksa ona Mûsâ'nın ve çok vefalı İbrahim'in sahifelerinde yazılı olandan haber verilmedi mi ki: Hiç bir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez ve insana kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve çalıştığı şeyi o da yakında görür. Sonra ona çalışmasının karşılığı tam olarak verilecektir." (Necm sûresı 36-41)
O halde bu hususta bılınmesı gereken, herkesın kendı âhıretını kendı elıyle ve kendı çalışmasıyle mâmur etmesı ve arkasından hayırlar getırecek hayırlı eserlerı yıne bizzat kendısının bırakması, yânı onları da kendı hayatında kendı elıyle vucuda getırmesıdır. Mu'mının mu'mıne dua ve şefaatı dışında başkasının yaptıklarından kendıne hayır geleceğını sanmak, ınsanda gorev ve sorumluluk duygusunu zayıflatacağı gıbı umduğunu bulamamak sebebıyle buyuk husrana da sebep olabılır.

Nitekim Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Hak Teâlâ Hazretleri, mü'minin zürriyetini mü'minin derecesine yükseltecektir. Her ne kadar zürriyetinin halleri kendinden daha aşağı derecede olsa da yine kendi derecesine çıkaracaktır. Tâ ki, mü'min sevinsin ve hoşnûd olsun," diye buyurdu. Ondan sonra bu âyet-i kerîmeyi okudu. Bundan anlaşıldı ki, bir kimse başkaları sebebiyle kendi amelinin ecrinden daha fazla ecir ve fazilete mazhar olurmuş.

Ayrıca, **"Babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin faydalı olmak bakımından size daha yakın olduğunu bilmezsiniz,"** (Nisâ sûresi: 4/11) âyet-i kerîmesinin tefsirinde, "Hak Teâlâ Hazretleri, babaların oğullar ve oğulların babalar hakkında şefaatini kabûl eder," diye buyurmuşlardır.

İkinci cevap şudur: "O âyet-i kerîme'de buyurulan şey kâfirlere mahsustur. Mü'minler, başkalarının çalışmasından faydalanırlar," demişlerdir.

İmam-ı Kurtubî: "Bu kavle hadîs-i şeriflerden çok nesne delâlet etmiştir. Mü'minlere başkasından sâdır olan sâlih amellerin sevabı vâsıl olur," diye buyurmuştur.

Sahih'de Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki: "Bir kimse üzerinde oruç varken vefat etse, velisi onun için oruç tutsun. O borcu ondan savsın," buyurmuşlar. Başkası için hac eden kimseye de:

"Önce kendin için hac et, sonra başkası için hac et," diye buyurmuştur.

Hazret-i Âişe'den de (R. Anhâ) rivayet edilmiştir ki, kendi kardeşi Abdullah için itikâf etmiş ve köle âzâd etmiştir.

Mûtâ'da Abdullah bin Bekir'den, o da halasından rivayet etmiştir ki, halası, Kuba mescidine yürüyerek gitmeği üzerine vacip etmişti. Bunu yerine getiremeden vefat etti. Sonradan Abdullah bin Abbas fetva verdi ki, oğlu yürüyüp gitsin, onun için o işi yerine getirsin.

Müfessirlerden bâzısı, "O âyette insandan murad Ebu Cehildir," dediler. Bâzıları, "Ukbe bin Ebu Muayt'tır" dediler. Bâzıları da "Velid bin Muğîre'dir" dediler. Allah onlara lânet etsin.

Bâzı âlimler de: "Bizim katımızda geçerli olanlardan murad haberlerdir. Bizim şeriatımız ise kişinin kendi çalışmasından ve başkasının çalışmasından faydalandığına delâlet etmiştir," dediler.

Bâzıları dedi ki: "İnsan, hayra çalışmak ve güzel muamele etmek sebebiyle bâzı dostlar kazanır ve kendisine onlardan hayırlar yetişir. Vefat ettikten sonra onların sevabının kendisine rücu etmesi yine kendi çalışmasından ötürü olur. Âyet-i kerîmenin mânası budur."

Bâzıları: "İnsandan murad, diri kimsedir, ölü olan değildir," dediler. Yâni "Sağ

olan kimseye ne yetişirse sadece kendi çalışmasından dolayı yetişir," demek olur. Bu takdırde ölüye, başkasının çalışmasından ötürü menfaat yetişmesi caiz olur.

Keşşaf Sahibi: **"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur," (K: 53/39)** kavl-i şerifinin tefsirinde buyurmuştur ki: "Ölüden yana sadaka vermek ve hac etmek sahih haberde gelmedi mi? O halde bu âyet-i kerîmede böyle buyrulmasının açıklaması nedir? dersen bunun iki şekilde cevabı vardır.

Biri şudur: Vakta ki, başkasının çalışması kişiye faydalı olmayıp ancak kendi çalışmasına dayandığı takdirde faydalı oldu ise, yâni kendi çalışması sağlam ve gerçek olduğu için faydasını elde etti ise başkasının çalışması da kendi çalışması gibi kılındı demektir. Zira o, buna tâbidir ve bununla kaimdir.

İkincisi şudur: Başka kimse, ameli kendi nefsi için işlese bunun kimseye faydası olmaz. Eğer başka kimse için niyet edip işlese onun vekili ve yerine geçen kimse gibi olur. Böylece amel, o kimseden sâbit olmuş gibi olur," diye buyurdu.

Doğru cevap şudur ki, daha önce zikrolunduğu üzre âyet-i kerîme hususî olanı umumileştirmiştir. Birinin sevap olan amelinin başkasına tecavüz etmemesi kâfire göredir. Mü'minlere göre değildir. Mü'minler birbirlerinin çalışmasından faydalanırlar. En doğrusunu Allah bilir.

Âlimler, Kur'an okumanın sevabı ölüye ulaşır mı, ulaşmaz mı, diye ihtilâf etmişlerdir. Ekserisi ulaşmaz demişlerdir. Hanefî ve Şâfiî âlimlerinden çok kimse, ulaşır demişlerdir. İmam-ı Ahmed de buna kail olmuştur. "Fakat kabir üzerinde okunması bid'attir," demiştir.

İmam-ı Ahmed'den rivayet edilmiştir ki: "Her nesne ölüye ulaşır. Sadaka, namaz, hac, kırâet, zikrullah ve daha başka her ne varsa hepsi ruhuna yetişir," diye buyurmuştur.

Şeyh Şemseddin bin Kattânu'l-Askalâni: "Gerek akrabadan ve gerek yabancılardan olsun kırâet sevabı ölüye ulaşır. Doğrusu budur. Nitekim sadaka, dua ve ıstiğfar icma' ile ulaşır," diye buyurmuştur.

"Kabir üzerinde Kur'an okumak için ücretli adam tutmak caizdir. Nitekim ezan için ve Kur'an öğretmek için ücretli adam tutmak da caizdir," diye Kadı Hüseyin fetva vermiştir.

"Ölü için dua etsinler, dua ulaşır. Kur'an okunmasından sonra dua, kabûl edilmeye daha yakındır ve bereketi de daha çoktur," demişler.

Biri de şudur ki, okuyup tamamladıktan sonra hâsıl olan sevabı ölüye bağışlamak gerek. Yoksa "Ölü için okuyorum" diye niyet edip başlasa ölüye ulaşmaz, demişlerdir. Zira sevabı, hâsıl olmadan önce vermiş olur. Ama okuduktan sonra bağışlayınca hâsıl olduktan sonra bağışlamış olur. Bu takdirde ulaşır, dediler.

Ama kayıtsız şartsız olarak dua ölüye faydalı olur denilmesine bâzıları itiraz edip "Dua kabûl edilmeye bağlıdır. Bu söz nasıl doğru düşer?" dediler. Bâzıları da buna cevap verip: "Hak Teâlâ Hazretlerinin fazlının ve rahmetinin genişliğine guvenilerek kayıtsız şartsız dua ölü için kabûl edilir demek mümkündür," diye buyurdular.

İmam-ı Şâfiî buyurmuştur ki: "Bir kimse, ölü için sadaka verse Hak Teâlâ Hazretleri kadirdir ki, hem ölüye ecir ve sevap versin, hem de sadaka verene."

Bâzı âlimler de buyurmuşlardır ki: "Kişinin, babası ve anası niyetine sadaka vermesi müstehaptır. Zira Hak Teâlâ Hazretleri, sevabını hem onlara ulaştırır, hem de sadaka verene. Sevabı onlara ulaşmakla kendi ecrinden de bir şey eksilmez."

İdde Sahibi: "Bir kimse, hayatında bir pınar çıkarsa yahut bir kuyu kazsa yahut bir ağaç dikse veya bir mushaf vakfetse yahut öldükten sonra başka bir kimse onun ruhu için bunları ediverse sevabı ölüye ulaşır," demiştir.

İmam-ı Nevevî ve Râfiî buyurmuşlardır ki:, "Bu zikrolunanlar sağ kimseden sâdır olursa câri sadakalardan olur. Ölümünden sonra da sevapları kendisine ulaşır. Nitekim haberde böyle gelmiştir. Hüküm sırf mushaf vakfına mahsus değildir. Belki her vakıfta hal budur. Bu kıyas, ölü için bayram kurbanı kesmenin caiz olmasını gerekli kılar. Zira o da sadakadan bir nevidir."

Fakat *Tehzîb*'de şöyle yazılmıştır ki: "Bir kişi emretmeden onun için kurban kesmek caiz değildir. Ölü için kesmek de caiz değildir. Meğer ki, vasiyet etmiş olsun."

Ama Hazret-i Ali (Allah varlığını mübarek kılsın) Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinin vefatından sonra O'nun için kurban keserdi, diye rivayet etmişlerdir.

Ebü'l-Abbas Muhammed bin İshaku's-Sirâc: "Fahr-i Kâinat Efendimiz için yetmiş kurban kestim," diye buyurmuştur. Ama Kur'ân okuyup Resûlüllah Efendimize hediye etmek hususunda hiç bir haber ve eser malûm değildir. Zira bu hususu, ulu sahâbeden hiç kimse nakletmemiştir. Bu sebeple bir topluluk onu inkâr etmiştir. Bâzıları da bunu bıd'at gördüler. Zira Peygamber Efendimiz, ondan müstağnidir. Çünkü ümmetinden herhangi bir kişi hayırlı bir iş işlese o işin ecri Fahr-i Âlem Hazretlerine hâsıl olur. Yine de o işi işleyenin ecrinden bir şey eksilmez, demiştir.

İmam-ı Şâfiî buyurmuştur ki: "Hiç bir hayır yoktur ki, Fahr-i Kâinat Hazretlerinin ümmetinden bir kimse onu işlesin de Fahr-i Kâinat Hazretleri ona bitişik olmasın. Ümmetinin işlediği her hayırda Fahr-i Kâinat Hazretleri beraberdir."

Tahkîku'n-Nusre Sahibi bâzı muhakkiklerden nakledip der ki: "İslâm ehlinin hasenatının ve salih amellerinin sevapları Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretlerinin sahifelerinde yazılıdır. O kadar kat kat fazlasiyle ki, katlarının sayısını ve sınırını Allah'dan başka kimse bilmez. Zira kıyâmete kadar gelen her muhtedi ve amel edici bir iş işlese şeyhine de onun bir misli ecir ve fazilet hâsıl olur. Şeyhinin şeyhine iki o kadar se-

vap hasıl olur. Üçüncü şeyhine dört o kadar ecir hasıl olur. Dördüncü şeyhine sekiz o kadar ecir hasıl olur. Bu üslûp üzere tâ Fahr-ı Kâinat Hazretlerine çıkıncaya kadar her mertebede sayısı katlanır. Önce gelenlerin sonra gelenlerden daha üstün tutulmasının sebebi bundan anlaşıldı. Meselâ Resûlüllah Efendimiz Hazretlerinden sonra on mertebe bulunduğu farzedilse bu hesap üzre Fahr-ı Âlem Hazretlerine bin yirmi dört ecir hasıl olur. On bir mertebeye varan Fahr-i Âlem Hazretlerinin ecri iki bin kırk sekiz adet olur. Sonsuza kadar bu hal üzre gider."

Yukarıda zikri geçen hususta müşkülât görenlere şöyle cevap verip demişlerdir ki: Fahr-i Kâinat Hazretleri için Kur'an okuyan kimsenin O'na şeref fazlalığı ile dua etmesi, bütün şeref nevilerinde Fahr-i Âlem Hazretlerinin mükemmel olduğu bilinirken, şu mânaya gelir ki, sanki dua eden kimse şöyle düşünür: Kendinin duasının kabûlü, şeyhine ve muallimine (öğreticisine) kendinin ecri gibi ecir hasıl olup Fahr-ı Âlem Hazretlerine varıncaya kadar kat kat artarak ecirler hasıl olmasını kapsar. Bütün bunlardan sonra duanın faydası, dua edenin kendisine râci olur. Şu bakımdan ki, duanın kabûlünü şümûlü içine almıştır. Nitekim bir kimse Kâ'be'yi görüp "Allahım, bu evin şerefini ve yüceliğini arttır," dese faydası dua eden kimsenin kendisine râcidir. Efendimiz Hazretlerine salâvat vermek hususunda da böyle demişlerdir.

İbn-i Hacer bunun benzerliğine işaret buyurmuştur. Kâinatın Efendisi Resûlüllah Hazretlerine dua ile Kâ'be'ye duanın münasebeti, dua edenin duasının kabûlünü gerektirici olmaları yönündendir. Farkları ise şu yöndendir ki, Resûlüllah Hazretlerine kat kat hasenat hasıl olur. Kâ'be'ye hasıl olmaz.

Bu ümmetin hususiyetlerinden biri de şudur ki, bunlardan yetmiş bin kişi, hesaplarına bakılmaksızın cennete gireceklerdir. Şeyhayn'ın rivayetlerinde böyle gelmiştır.

İmam-ı Taberanî ve Beyhakî'nin rivayetlerinde de gelmiştir ki:

إِنَّ رَبِّي وَعَدَنِي أَنْ يُدْخِلَ مِنْ أُمَّتِي الْجَنَّةَ سَبْعِينَ أَلْفًا لَا حِسَابَ
عَلَيْهِمْ وَإِنِّي سَأَلْتُ الْمَزِيدَ فَأَعْطَانِي مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنَ
السَّبْعِينَ سَبْعِينَ أَلْفًا ـه

"Hiç şüphesiz Rabbim bana ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesabı sorulmaksızın cennete sokacağını vaad buyurdu. Gerçekten ben, daha fazlasını istedim. Bunun üzerine O, yetmiş bin kişinin her birinin yanında yetmiş bin daha verdi," diye buyrulmuştur.

Nihayet Hak Teâlâ Hazretleri, en güzel ve en cömert sevgilisini yüceltmek ve O'nun kadrinin büyüklüğünü göstermek için bu ümmete o kadar faziletleri ve kera-

metleri mahsus kılmıştır ki, sair ümmetlerden hiç birine onları vermemiştir. Bu ümmete mahsus olan fazilet ve şereflerin tafsilâtı nice kitaplar gerektirir ki, bir miktarı söz ve yazı sayfalarına sığdırılabilsin.

"İşte bu, Allah'ın lûtfudur ki, onu dilediğine verir. Allah, çok büyük lûtuf sahibidir." (Hadîd sûresi: 57/21)

BİRİNCİ CİLDİN SONU